

D.D. LUDOVICI DE AYLLON ET QVADROS.

ELUCUBRATIONES BIBLICÆ LITTERALES, MORALES, ET TROPOLOGICÆ.

ELUCUBRATIONES BIBLICÆ IN VETUS, AC NOVVM TESTAMENTUM, LITTERALES, MORALES ET TROPOLOGICÆ.

AVTHORE
D. LUDOVICO
DE AYLLON ET QVADROS,
GRANATENSI,
SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORE,
ET PHYLOSOPHIÆ MAGISTRO,
OLIM MAIORIS SANCTÆ MARIÆ DE IESV, VNIUERSITATIS HISPALENSIS COLLEGIJ ALVMNO, ET CATHEDRARVM, TVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, TVM SCOLASTICÆ, THEOLOGIÆ PRIMARIO ANTECESSORE: NUNC IN METROPOLITANA, PATRIARCHALI HISPALENSI ECCLESIA CVRAM ANIMARVM GERENTE.

SVB AVSPICIJS ILLVSTRISSIMI

D.D. LVPI FRANCISCI DE LOS RIOS ET GVZMAN,

EIUSDEM COLLEGIJ MAIORIS VIOLACEA CLAMYDE INSIGNITI, ET POST PENE INNVMERA MERITA, ET MVNERA IN SVPREMO REGALI CASTELLÆ CONSESSV IN VTRIVSQVE, TAM COMMVTATIVÆ, QVAM DISTRIBUTIVÆ IUSTITIÆ CAMERA REGI, ET REIPVBLICÆ FIDELISSIME MINISTRANTIS.

CVM PRIVILEGIO.

HISPALI, EX TYPOGRAPHIA, IOANNIS CABEZAS.
ANNO DOMINI M. DC. LXXVI.

AD TE (Illustrissime Princeps, ac domine colendissime) peruolant Lucubrationes meæ, vel certius tuæ, cum enim me tibi á prima adolescentia æterno mancipatu deuinxerim, nil tam iure tuum, quam quod quouis titulo meum nuncupari potest, sed quodnam hoc pusillum, pro eximia tua in me benignitate, deuotionis, ac seruitutis obsequium? Si res attendatur, fere nullum, sed si argumenti dignitas, feruidum meæ affectionis studium, nec non tua bonitas, qua affectum potius æstimare soles, quam censum, perpendantur, vere non despiciendum. Certe non solum libens ad tuos prouoluor pedes, sed & confidens. Cur enim mihi soli defuturam verebor piissimam illam æquitatem, qua te omnes non tam ornatum, quam animatum venerantur? Pincianum Areopagum testem adduco, qui te suæ Nobilitatis, ac iudicialis Fori, assertorem proclamare non cessat. Cantabricam Prouinciam adduco, cuius corda adamantina, ne dicam ferrea, suaui adeo dexteritate demulsisti, vt in copiosos imbres, erga te affectionis, subsidiorum erga regem effluere cogeres, & quod prædecessores tui ne dum cogitare ausi sunt, opere perfecisti.

Quid

Quid de Nauarræ dicam regimine, cum ibi, non solum quæ linguam, sed etiam quæ mentem superant, perfeceris.

Sed iam Granatensis Senatus te Præsidem interpellat, ò quam fauste, ò quam feliciter vtrique Palladi deseruisti! Primum virtutis tuæ, influxusque miraculo Astræam reuixisse omnes gauisi sunt: nec propterea minora despexisti; sed ad omnia attendens, regij illius Consessus Basilicam, hinc collapsam, hinc male dispositam reformasti; & antiquo honori splendorem nouum præstitisti. Sed cum immensæ animi tui magnitudini hæc non sufficerent, Martis sceptrum assumens Portugallense bellum, quod auxilia tua supplex efflagitabat mirum in modum promouisti. Quis te, tunc strenui eximias ducis partes adimplentem non mirabatur: omnia regali præsentia tua lustrabas, omnes ex animi tui radiante virtute in Martem accendebas: quot auxiliares militum copias coadunasti! Quot bellicos apparatus in illam Prouinciam transmisisti! Et, quod summopere admirationem auget, coniugati vxores, filios, familiam ex animi tui martiali virtute, quasi quodam œstu incitati, libenter relinquebant: sed quid misellæ coniugum auxilio destitutæ facerent? Nullum certè detrimentum expertæ sunt, omnia enim incommoda hæc solers tua prouidentia cauit: omnes in tutelam tuam paternali cura suscipiens, cotidianis omnium indigentijs occurrens, pro maritis, vt plurimũ negligentibus, te omniũ parentẽ, imo verius diligentẽ, ac solicitũ œconomũ nactæ sunt. Sed proh dolor! Bellũ, quod vel tuis solis auxilijs fœliciter expediri poterat, infœliciter actũ est. Ex quo infando accidenti vitã præ dolore amitteres, nisi ex diuini influxus protegente virtute ad maiora seruareris. Fatalis ille euentus totã illam miserã prouinciã conuulsit, omnia inuertit, omnia confudit, sed ad tantorum occursum malorũ ad te vnicũ, ac necessarium reparatorem appellatum est. Ast hoc negotium togati omnes, omnes politici viri in tãta dignitate constituto minus congruum existimabant. Quid in tot votorum repugnantia faceres? Num excusationem aliquam obiecisti? Minime: sed, admirãdo modestiæ tuæ, ac erga regem tuum obsequij exemplo, iter Pacem Augustam versus statim arripuisti: proferens regibus cæca quadam obedientia obtemperandum esse, nec regales resolutiones discutiendas, sed diligenter exequendas. Tunc obiter apud Italicam, quæ nunc Sanctipontium appellatur, charissima præsentia tua fruitus sum, & per breuissimum diei, noctisque interualum me beasti. At sequenti luce Sol tristis, forte ob tuum discessum, emersit, cælum nubibus terram opprimens. Hinc desiderijs nostris oportunam occasionem nacti, vt intæpti itineris prosecutionem saltem per illum diem intermitteres, ac valetudini tuæ ex tot laboribus non leuiter concussæ, necessariam requiem impenderes, omnes deprecabamur: sed perperam nostra hæc pietatis officia, ad tui animi constantiam vellicandam, admota sunt, te firmiter, & iterato proferente, salutem publicam priuatæ saluti præferendam esse, reclamantibus nobis, salutem publicam ex tua salute pendere, aures præstitisti, sed lecticam ingrediens iter, per mare potius, quam per terram prosequens Pacem Augustam appulisti. Quæ autem ibi præstiteris non solum calamum, & linguam; sed mentis perceptionem longissime excedunt: confis-

sis

ſis rebus ordinem, deſperatis ſpem, ex bellico conflictu ægrotantibus medelam, reis pœnas, benemeritis condigna præmia impertitus es: talia demum, ac tanta á te vnice peracta ſunt, quod Auſtriaci principis teſtimonio incomparabilis vir, ac omniũ regaliũ Miniſtrorũ primus, ac fideliſsimus palã proclamatus fueris. Sed num pro tot, tãtiſque exantlatis laboribus aliqualis requies tibi conceſſa? Vtique: ſed non illa otioſa, ac deſidioſa, quã alij appeterent; ſed operoſior, difficilior, ac laborioſior, quã ſola animi tui indefeſſa magnitudo non recuſaret. Ad regalibus iuribus, & fiſco præpoſitorũ miniſtrorũ diſquiſitionẽ, iam diu inceptã, proſequendã aduocatus es, onus certe giganteis humeris, ſed non tuis pluſquam Atlanticis, formidandum. Quæ in hoc, omnium maximo, negotio perfeceris breui perſtringam: ſiue perſonarum acceptione, aut exceptione omnia perſcrutatus, immenſam rem metitus es, & interminabili terminum impoſuiſti: ſed quid cum infinito hoc nondum terminato, ad illius Conſeſſus faſtigium exaltatus, infinitum aliud excreuit? Certe quod plures viros ex præſtantiſsimis obrueret, te incomparabilem virum, nec minimum terruit. Onus igitur, cum omnibus ſuis honoribus alacer ſuſcepiſti: in illo, non ſub illo, diu, noctuque laboraſti, Anteceſſorum omnium tuorum tempus tranſgreſſus, Fiſcales prouentus, abſque nouo vllo ſubditorum grauamine, vſque ad pluſquam duplicatum millionem excreſcere feciſti. Sed heu! Quod inuida, vel ſtupẽte natura, vires aliquas humanas eſſe, quæ tale onus ſuſtinerent, & ad tantum opus ſufficerent, toto impetus ſui conamine in valetudinem tuam inſurgens, te grauiſsime compulit decumbere, ac periculoſiſsime ægrotare. Quot ex hoc accidenti ſolicitudines, quot anxietates in omnibus de republica benemerentibus exortæ ſunt! Quot curæ ampliſsimum Reginæ pectus penetrauerunt, in te vno maximum Regni filij ſui; ac regis noſtri fulcimentum nutare videntis! Sed Diuina bonitas, quæ res tuas ſpeciali quadam prouidentia curat, hoc medium adhibuit, vt te ex adeò intolerando onere ſubtraheret, regiumque animum induxit, vt iam tibi quietem priuatam meditanti honorificentiſsimam requiem concederet, te in ſummo diſtributiuæ iuſtitiæ culmine collocans, eademque actione omnibus benemerentibus ſubditis ſuis proſpiciens. En, Illuſtriſsime Domine, breuiſsime perſtricta, quæ ſingula non epiſtolares anguſtias, ſed hiſtoriales excurſus expoſcebant. Qui hanc vberrimam prouinciam aſſumant, & excolant non deerunt, ſicut qui tuorum nobiliſsimorum ſtemmatum antiquitatem, & excellentiam depromerent, non defuerunt: pio ergo illo fauore, quo omnibus honeſtis actionibus arrides, huic operi affulge, & exiguas haſce Elucubrationes in tutelam tuam admitte. Sic communem omnium acceptationem conſecuturas ſpero, ſic eiſdem diuturnam durationem polliceor, ſic mihi ſatis, ſuperque præmij pro impenſo labore conceſſum fatebor. Viue diu, & vale Illuſtriſsime Princeps. Hiſpali Kalendis Septembris, Anni Domini milleſsimi ſexcenteſsimi ſeptuageſsimi quinti.

Illuſtriſsime Princeps.
Dominationis tuæ ſeruus obſequentiſsimus,

Doct. D. Ludouicus de Ayllon
& Quadros.

CENSURA REVERENDISSIMI PATRIS *Ioannis de Cardenas, Societatis Iesu, Prouinciæ Bæticæ Exprouincialis: nunc domus professorum Hispalensis Præpositi, & Hispalensis Archiepiscopatus Examinatoris generalis.*

DE mandato Domini Doctoris D. Gregorij Bastan & Arostigui, Prouisoris, & Vicarij Generalis Diœcesis Hispalensis, pro Illustrissimo, & Reuerendissimo Domino D. Ambrosio Ignatio Spinula & Guzman, Archiepiscopo Hispalensi, accurate legi *Elucubrationes Biblicas in vetus, ac nouum Testamentum, Litterales, Morales, & Tropologicas*, quas scripsit ingeniosissimus, & sapientissimus Doctor D. Ludouicus Ayllon & Quadros, Collegij Maioris Hispalensis dignissimus collega, ex proprio ingenio, & assidua sacrarum litterarum meditatione omnino depromptas. Cuius ingenij acumen, adhuc in iuuenilibus annis, dum Granatæ meus esset discipulus, plane mirabar: & quam modo video in his *Elucubrationibus* ingeniosam dexteritatem interpretandi Scripturam, tunc quasi præsagienti animo præuidebam. Ne cui tamen videar, ex affectu Præceptoris, munus potius agere Panegyristæ, quam, quæ meæ partes sunt, Censoris, admirationi meæ, eiusque laudationi inuitus parco. Syncero ergo animo profero sententiam meam, asseroque, nihil esse in his *Elucubrationibus*, quod Sacrosanctæ Fidei, nihil quod bonis moribus officiat, sed & nihil esse, quod Theologorum, Concionatorum, & Audientium vtilitati, non sit maxime profuturum. Sic censeo in hac domo Professorum Societatis Iesu Hispalensi die decima quinta Augusti, Anni Domini millesimi sexcentesimi septuagesimi quarti.

Ioannes de Cardenas.

NOS el Doctor D. Gregorio Bastan y Arostigui, Racionero de la Santa Iglesia Metropolitana de esta Ciudad de Seuilla, Prouisor, Iuez Oficial, y Vicario General en ella, y su Arçobispado, por el Illustrissimo, y Reuerendissimo señor D. Ambrosio Ignacio Spinola y Guzman, mi señor, por la gracia de Dios, y de la santa Sede Apostolica, Arçobispo de esta Ciudad, y Arçobispado, de el Consejo de su Magestad, &c. Por la presente, por lo que á nos toca, damos licencia para que se pueda imprimir vn libro intitulado: *Elucubrationes Biblicæ in Vetus, ac nouum Testamentum litterales, Morales, & Tropologicæ*; cuyo Autor es, el Doctor D. Luis de Ayllon y Quadros: atento á que por comision nuestra ha sido visto, y examinado: sobre que ha dado su censura la persona á quien lo cometimos, la qual, y esta nuestra licencia mandamos se imprima al principio de cada volumen. Dada en Seuilla en treinta y vno de Agosto, de mil seiscientos y setenta y quatro años.

Doct. D. Gregorio Bastan y Arostigui. — Por mandado de el señor Prouisor. *Antonio de Espinosa.*

CEN-

CENSVRA REVERENDISSIMI PATRIS *Matthæi de Moia, Societatis Iesu, Mariæ Annæ Austriacæ Hispaniarum Reginæ à Confessionibus, &c.*

EX Supremi Senatus decreto diligenter perlegi, *Elucubrationes Biblicas in vetus, & nouum Testamentum*, à Doctore D. Ludouico de Ayllon & Quadros, Granatensi; olim Maioris Collegij Sanctæ Mariæ de Jesu Vniuersitatis Hispalensis magna Prole, apprimé concinnatas, illustriores sane, quam nostra mereantur iudicia. Dignissimum opus, quod omnium ora plausibus occupent, & claritatis studium, viuacitatis ingenium, & profunditatis sacramentum applaudant, & in sententijs ex Sacri textus visceribus eruendis maturum iudicium cum breuitate maritatum proclament. De quo dictum videtur illud Vincentij Lyrinensis, aduersus profanas hæresum nouitates cap. 27. *O Sacerdos! O Tractator! O Doctor! Si te Diuinum munus idoneum fecerit ingenio, exercitatione, doctrina, i, esto spiritualis Tabernaculi Beseleel, pretiosas Diuini dogmatis gemmas exculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adijce splendorem, gratiam, venustatem. Intelligatur, te exponente, illustrius, quod ante obscurius credebatur. Per te posteritas intellectum gratuletur, quod antea vetustas non intellectum venerabatur.* Sed age iam nollem me suspectum haberi, rigidasque Censoris leges pro encomiis commutare. Sat sit dicere: hoc opus omnibus Sacræ Scripturæ studiosis, si in lucem prodeat, gratissimum fore. Fruantur omnes, proficiantque, omnia enim Fidei orthodoxæ, & bonis moribus valde consonant. Hoc meum iudicium est. Matriti in hoc nostro Imperiali Collegio Societatis Iesu die 2. Ianuarij. Anno Domini 1675.

Matthæus de Moia.

SUMMA PRIUILEGIJ.

MAria Anna Austriaca, pro Carolo Secundo, Hispaniarum, & Indiarum rege filio suo, Regina regens diplomate suo sanxit, ne quis, præter Doctorem D. Ludouicum de Ayllon & Quadros, aut cui per ipsum licuerit, intra decennium à die finitæ huius excusionis computandum, audeat librum hunc, cui titulus inest: *Elucubrationes Biblicæ in vetus, ac nouum Testamentum Litterales, Morales, & Tropologicæ*, recudere: qui secus faxint grauibus pœnis mulctans: amissione scilicet prælorum, characterum, voluminum, ac reliquorum omnium instrumentorum, nec non quinquaginta millium teruntiorum Regiæ Cameræ, Iudici, ac Denuntiatori æqualiter applicatorum: vt ex ipso regali priuilegio regio nomine, ac manu subscripto latius patet. Quod expeditum fuit Matriti die 31. Ianuarij. Anni Domini 1675.

TASSA.

TASSA.

GAbriel de Aresti, Secretario del Rey nuestro Señor, y su Escrivano de Camara de los q̃ reside en el Consejo, certifico, q̃ auiendose visto por los Señores de el vn libro intitulado; *Elucubrationes Biblica in vetus, ac nouum Testamentũ Litterales, Morales, & Tropologica*, compuesto por el Doctor Don Luis de Ayllon y Quadros, Collegial Maior, y Cura mas antiguo de el Sagrario de la Santa Iglesia de Sevilla, que con licencia de dichos Señores ha sido impresso, tassaron à ocho marauedis cada pliego, y el dicho libro parece tiene ciento y ochenta y seis pliegos, sin principios, ni tablas, què al dicho respecto montan mil quatrocientos y ochenta y ocho marauedis, y al dicho precio, y no mas, mandaron se venda el dicho libro: y que esta certificacion se ponga al principio de cada vno. Y para que conste doy la presente, en Madrid á diez y nueue de Nouiembre, de mil y seiscientos y setenta y cinco años.

Gabriel de Aresti.

MEN.

MENDA SIC EMENDA.

FOL. 2.col. 1.dicit numine,dicat Numine.Fol. 2.col.2. d.55. dicat 15. fol. 9. col. 2.Nae,dicat Noe,fol. 51.col. 1.& de,dicat Deus.fol. 329.col. 1.ij, dicat ijs. fol. 359. col. 2.contndat, dicat contundat. fol. 380.col. 1. tesis, dicat restis.fol. 480.col. 1.lætiam,dicat lætitiam,fol. 491.col. 1.pbilus,dicat sibilus.fol. 407.col. 1.est, dicat &,fol. 528.col. 2.acmixtione; dicat admixtione.fol. 542.dol. 2.lepore,dicat lepôre.fol. 559.col. 1.exurrexit, dicat exsurrexit. fol. 561.col. 1,oon,dicat non.fol. 561.col. 2.vita,dicat visa. fol. 581.col. 1. passim; dicat pasim.fol. 604.col 1.sanctui,dicat sancti. fol. 605.col. 1.etat; dicat erant. fol. 614. col. 2.occurus,dicat occisurus. fol. 621.col. 1.qui; dicat quæ. fol. 624. col. 2. zelarer; dicat zelare.fol. 629.col. 1.229.dicat 226.

Hic liber inscriptus: *Elucubrationes Biblicæ in vetus, ac nouum Testamentum*, demptis hisce mendis, originali suo respondet Dat. Matriti die 24. Octobris anni 1675.

Lic. D. Franciscus Forero de Torres.

QVÆ ex iterata sæpius Sacrarum Scripturarum lectione, ac diuturna, ad meo muneri adscriptam populi instructionem, meditatione collegeram, ex sapientum virorum consilio, & efficaci impulsu, in lucem prodire decreui. Sed non leue statim occurrit dubium circa scribendi methodum, formamque, ex illo D. Augustini super Psalm. 101. Vbi de litteras proficientium genio loquens, ait: *Laborant homines in discendo, & breuia non valent intelligere, prolixa non amant legere.* Qualiter ergo inter has Syrtes (non inepte scribendi portum appellere cupiens) nauim dirigerem? Media certe via, vtpote tutior, ac securior, & vel solo nomine cōmendabilis, arrisit. Propterea, nec in breuissimas glossarum angustias me constrinxi, nec in amplissimas, ac exornatas commentationes effusus sum; sed ea stili breuitate, quæ claritati non officeret, ex propria quidem Minerua, at præuia sanctorum Patrum lectione, ac meditatione exculta, & fœcundata, subiecta Sacræ Scripturæ loca interpretatus sum. Quod opus, si in publicam Ecclesiæ vtilitatem cesserit, & intentum, & præmium nactus sum: sin minus: feruidum hoc affectionis meæ desiderium á pijs Sacræ litteraturæ professoribus, non existimo, despiciendum. Prout autem successus præsentis huius euulgationis indicauerit, non paucas alias *Elucubrationes* quas, dum istæ cuderentur, meditatus sum, & quotidie meditor, vel propalabo, vel silentio premam.

LIBER GENESIS.

CAP. I. NVM. I.

IN PRINCIPIO CREAVIT DEUS COELUM, ET TERRAM.

AD CAP. 1. N. 1.

Divina Trinitas tam credendorum quam agendorum auspicatium initium.

1 BVRGENSIS hic in glossæ additionibus sic ait: Ex quibus patet manifeste, quod Moses intendit instruere populum; specialiter quantum ad doctos, quod in Deo, qui cælum, & terram creauit, est pluralitas personarũ; in quantum dixit: *Elohim*, similiter; & vnitas secundũ essentiam; in quantum dixit: *Creauit*: & hoc notanter insinuat Moses in prima propositione totius sacræ scripturæ, in qua continetur articulus creationis, vt innueret, hoc mysterium in primo exordio fidei esse attendendum. Tanto ergo nomine, & numine inuocato in Dei vnius, & Trini aliqualem gloriam, & honorem cedant omnia quæ subsequuntur.

IN PRINCIPIO CREAVIT.

2. ALiqui legunt: In filio, vt in ipsamet creatione, & rerum productione lapsuri mundi Deus reparationem præueniret. *In fragilium productione reparatio opportunè prævenit.*

3. Et notandum, quod in instanti creauit Deus, quod per æternitatem, quasi deliberabundus suspenderat; vt magnum principibus, mundique rectoribus exhiberet documentum: in consilijs scilicet maturos, imo, & diuturnos esse debere, in executionibus verò promptissimos, & celerrimos. *Consilia diuturna, executiones celerrimæ esse debent.*

DEVS.

4. IN Hebræo est: Elohim, id est: Iudices, vt denotaretur, quod creaturarum productio, fuit, non solum cum iudicio facta, sed etiam ad iudicium adducenda. *Quidquid Deus non est iudicium Dei futurum est.*

COELVM, ET TERRAM.

5 SUpremũ, & infimũ coniungit, vel vt denotaret Incarnationis mysterium per quod suprema infimis coniungẽda erant. *A mundi exordio in creationis futura symbola frequenter repetuntur.*

Vel

Ecce in prima scriptura sacra periodo præmiũ, & suppliciũ proposita: ingenti cura est Deo homines auertere á malo, & allicere ad bonum.

6 Vel vt innueret, terram, idest hómines in cœlum ascensuros, & cœlum, idest Angelos inobedientes, & superbos in ima terræ deturbandos.

CAP. 1. NVM. 3.

Fiat lux.

AD CAP. 1. N. 3.

Virtus inuidiæ malignitatem declinare nequit

7 LVX ait Hugo Carensis ibi, dicitur à Lucendo, quia luit, idest purgat tænebras: sed ego dicerem: Quia luit pœnas, quas illi inuidia semper contraria comminiscitur.

CAP. 1. NVM. 4.

Et vidit Deus lucem, quod esset bona.

AD CAP. 1. N. 4.

Non externo splendore; sed interna bonitate euidenter cognita moueatur voluntas.

8 NON dixit: Et placuit Deo lux, eo quod esset bona; sed: Vidit, quod esset bona, vt non videretur procedere ad lucis approbationẽ ex voluntate splendore illius illecta, sed ex euidenti cognitione bonitatis ipsius.

Dignioris pretij est, qui ceteris bonus, & proficuus est.

9 Sed cur bonitatem lucis, nõ verò alind attributum vidisse dicitur? An quia noluit approbare in luce splendorem, quo refulget, & in se ipsa formosa apparet; sed bonitatem, qua ceteris creaturis proficua, & vtilis est?

CAP. 1. NVM. 5.

Factumque est vespere, & mane dies vnus.

AD CAP. 1. N. 5.

A finali perseuerantia nostra pẽdet approbatio vitæ.

10 A vespere incipit, quia ab vltimis operibus omnis vita nostra, per vnum diem significata, sigillatur, & excuditur: vide ad Psal. 89. num. 6.

VEL SIC.

Vnusquisque á possessione sua difficulé expellitur.

11 PER vesperam significatur nox, per mane exprimitur lux, quomodo ergo componunt tænebræ cum luce diem, cum dies lux sola nominetur? Appellauitque lucem diem? An quia tænebræ, cum in omnimoda possessione essent huius vniuersi, antequam crearetur lux, noluit eas omnino Deus à sua possessione repellere, sed ius suum quodammodo illesum tænebris conseruare?

VEL SIC.

Ex approximatione ad bonos magnum lucrũ.

12 EX approximatione tenebrarum ad lucem nobilius adquirunt nomen, & iam appellantur dies, quæ anteà tenebræ dicebantur?

VEL SIC.

Perfecti viri est nobiliori nomenclatura ceteros honorare.

13 EX appropinquatione tenebrarum ad lucem lux fulgentior, & formosior euasit, & quia lux creatura nobilissima est, rependit tenebris hoc obsequium, participando illis nomen suum, efficiendoque, quod digniore, & perfectiore nomenclatura compellentur.

VEL SIC.

Ab hominibus cætera creatura malefaciẽdi desumũt magisterium.

14 CUM nondum essent homines, nondum didicerant tenebræ destruere, & malefacere, & ideó approximatæ ad lucẽ, potius ipsam illustriorem reddebant, quam denigrabãt deturpabant, & destruebant.

VEL SIC.

Malum non semper contagiosum.

15 NON semper malus ad bonum accedens illũ destruit, quandoque tam ipsum, quam se perficit.

VEL SIC.

Peccata ad Sacramentũ prouoluta tenebricosam amittunt fœditatem.

16 PER lucem gratia præueniens, cõcomitans, & subsequens, Sacramenta, ceteraque media ad iustificatiõnem adquirendam allegoricè significari possunt; per tenebras verò in eodẽ sensu peccata exprimuntur, cum ergo hæc per contritionem ad illa accedunt propriam turpitudinẽ, & fœditatem amittunt, cãdoremque diei, seu lucis adquirunt.

DIES VNUS.

Singularis sanctitas sæculo suo singularitatem communicat.

17 NON primus, sed vnus, sine respectu, & relatione ad alterũ diẽ, An quia lux in

hac

hac die creata communicauit diej creationis suæ propriam singularitatem?

VEL SIC.

Conceptionis Mariæ Dies inter omnes singularissimus.

18 PEr hanc lucem intelligit S. Vincentius Ferrerius immaculatam Beatæ Mariæ Virginis conceptionem, quid ergo mirum sit vnica singularis,& non respectiua dies in qua vnica singularissimi, & sine exemplari conceptio adumbrata fuit?

CAP. 1. NVM. 16.

Fecitque Deus duo luminaria magna: Luminare maius, vt præesset diej, & luminare minus, vt preesset nocti, & stellas.

AD CAP. 1. N. 16.

Primi presules ab officio bene adimpleto nomen, & honorem desumunt.

19 SOlem, & Lunam non appellat nomine proprio, sicut stellas, sed nomine sui muneris, & officij.

CAP. 1. NVM. 17.

Et posuit eas in firmamento Cæli, vt lucerent super terram.

AD CAP. 1. N. 17.

Cælorum luminaria non solum terrā illustrant, sed etiam scrutantur.

20 NON solum, vt lucerent terræ, sed super terram, hoc est; non solum, vt terram illustrarent, sed etiā scrutarentur, & quæ in illa agerentur potestativo quodam intuitu recognoscerent: Vide quę ad Deuteronomij cap. 11. num. 21. notata sunt.

CAP. 1. NVM 26. ET 27.

Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram; & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs, vniuersæque terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra. Et creauit Deus hominem ad imaginem suam, &c.

AD CAP. 1. N. 26. ET 27.

Hominis prælatura, & in Dei obsequio, & in virtutum consistit exercitio.

21 NON dixit: *Vt præsit*; sed: *Et præsit* ad denotandum, finem creationis hominis non fuisse ad brutis presidendum, sed ad Deo obtemperādum, & in virtutum exercitio assimilandum.

VEL SIC.

Homini non solum vitam cōcessit Deus, sed honorem.

22 PRæferentia, & prefectura hominis respectu ceterarum creaturarum concomitanter se habet ad ipsius productionem, vtadeó nobilem creaturam in suis natalibus Deus condecoraret, & sublimi prelationis honore nobilitaret.

Homini recens formato Deus modestiā docuit, ne præsumptionis morbum incurreret.

23 Sed cur, formato homine, non ait textus: Et vidit Deus, quod esset bonum, sicut in ceterarum productionibus creaturarum iterato dicitur? Hîc communiter ad liberum hominis arbitrium recurritur; sed ego predicta verba absque vllo liberi arbitrij preiudicio pronuntiari potuisse existimarem, independenter enim ab illius vsu bonum fuit, hominem à Deo plasmatum fuisset vnde ad aliam moralitatem videtur mihi aptius recurri posse: Hominem Deus manu sua, operé, consilio, affectione, ceterisque, quæ Tertulianus disserté congerit, formauit; reliquas veró creaturas lusit fieri. Psal. 148 *Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit. & creata sunt*: Homo ad imaginem, & similitudinem Dei expressam formatus est; non sic reliquę creaturæ: noluit ergo Deus se in imagine, & similitudine sua; & in operè á se manufacto laudare, vt hominem recens formatum necessariam modestiæ virtutem doceret, & omnem de se, vel rebus suis presumptiuam iactantiam abolendam instrueret.

CAP. I. NVM. 28.
Crescite, & multiplicamini, & replete terram.

AD CAP. I. N. 28.

Virginitatis prerogatiua fecunditatis priuilegia longe excedit.

24 Nuptiæ hîc institutæ terram replent; at virginitas, & continentia cœlum.

Natura initia fit si ante ipsius incrementũ procuretur augmentum.

25 Et notandum, quam recto ordine procedit textus: prius enim est, ad iustum corporis incrementum peruenire, quam multiplicationi incumbere, sed ex naturæ corruptæ prauitate, peruersaque iuuenum educatione, hic conuenientissimus ordo frequenter inuertitur, vix enim pubertatem attingunt, & iám per omnes luxuriæ species diffunduntur, & deuachantur.

CAP. I. NVM. 29.
Dixitque Deus: ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna, quæ habent in semet ipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.

AD CAP. I. N. 29.

A Deo vsui hominum concessu frugaliter, & regulatè vtẽdum.

26 Vt sint vobis in escam; non in occasionem luxuriæ, vel auaritiæ.

CAP. I. NVM. 30.
Et cunctis animantibus terræ.

AD CAP. I. N. 30.

Per alimentorum cum brutis communionem Deus hominem l atgitatem, & & modestiã docuit.

27 Aduertire, quod non vobis solis rationalibus, sed ceteris etiam animantibus præparaui cibos; nec meæ voluntatis est, quod vos soli omnia consumatis.

Vt habeant ad vescendum.

Moderatio in cibis brutis etiam a Deo intimatur ad rationalium eruditionem.

28 Etiam brutis in vsu ciborum modum, & moderationem Deus imposuit ad rationalium instructionem.

CAP. I. NVM. 31.
Viditque Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.

AD CAP. I. N. 31.

29 Videt Deus semel, & iterum, quæ ab eo fiunt, & homo ad ea quæ debet facere, vel semel attendere non curat?

Iterata attentione, ipsimet nimine necessaria, vtitur Deus, vt hominẽ instruat attendere.

CAP. 2. NVM. I.
Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum.

AD CAP. 2. N. I.

30 Optima consequentia: cœlum, & terra, & quę in ipsorum ambitu continentur, sunt opera Dei, ergo perfecta.

A Dei actione ad operis perfectionẽ optima consequentia.

CAP. 2. NVM. 2.
Et requieuit die septimo ab vniuerso opere, quod patrarat.

AD CAP. 2. N. 2.

31 Requieuit etiam Christus die septimo ab vniuerso opere, quod refecerat; per hunc enim solum integrum diem quieuit in sepulchro, antecedente, & subsequente diebus tantummodo inchoatis.

Deus reparans naturam lapsam sibimet creanti assimilatur.

32 Et notandum, quod quid perfectius significat vox: *Consummatum est*, quam protulit Christus perficiens in Cruce redemptionem, quam vox: *Compleuit*, quæ hîc apponitur, vt sic denotaretur præferentia reparationis naturæ lapsæ respectu primitiuæ ipsius formationis, & productionis.

Prefertur hominis reparatio ad ipsius formationem.

VEL SIC.

33 Pertinet quodammodo ad complementum operis, quod operans artifex quiescat, imo quod requiescat, post mor-

Amortis vmbra bona hominum opera splẽdorem accipiũt.

mortem enim artificis opera ipsius æstimabiliora sunt, & celebriora.

CAP. 2. NUM. 3.

Et benedixit diei septimo; & sanctificauit illum: quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus vt faceret.

AD CAP. 2. N. 3.

Deus semel benefacit, à benefaciendo non cessat.

34 QVod creauit Deus vt faceret, idest, vt continuo motu suæ protectionis, & virtutis conservaret.

VEL SIC.

Deus à fragilitam conditione ad reparationem pignoratur: vnde fecit Deus in homine quem semper reficeret.

35 SI opus Dei creatum supponitur, quid amplius faciendum restare poterat, nisi lapsum, & confractum reficere, & reparare?

CAP. 2. NVM. 16. ET 17.

Præcepit que ei dicens: ex omni ligno paradisi comede. De ligno verò scientiæ boni, & mali, ne comedas.

AD CAP. 2. N. 16. ET 17.

Deus præsulis norma, vt perfectam obtineat obedientiam nullam permittit subditis indigentiam.

36 VT Deus Adamum lege prohibitiua coerceat, ne de vna singulari arbore comederet, eum abundantissimè pascit reliquas omnes arbores permittens: Advertant superiores, & communitatum rectores, in legibus prohibitiuis, non esse nimios, & in permissiuis parcissimos: deinde, quod, vt subditos fræno regulæ observantiæ benè regant, eos oportet abundanter pascere, & ompla ad vitæ, quam profitentur, necessaria subministrare.

IN QVACVMQVE ENIM DIE comederis ex eo morte morieris.

Peccatum tam animæ quam corpori inducit mortem.

37 VTranque mortem comminatur Deus Adamo inobedienti; animæ scilicet, & corporis.

VEL SIC.

Timor mortis, & vitam componit, & mortem vitat.

38 MEtum mortis iniicit Deus, vt efficacissimum medium tam ad legem implendam, quam ad mortem euitandam.

CAP. 2. NVM. 22.

Et ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem.

AD CAP. 2. N. 22.

Formatio mulieris ædificatio dicitur, vt mundum modestiæ sua ædificaret, non vt se excessiuo impendio, & mundo muliebri ædificaret.

39 EX parte illa solida, quam Deus, non de capite, non de pedibus, sed de latere Adam sumpserat, ob rationem, quam bene Hugo Carensis ibi aduertit, dicitur Heuam non formasse; sed ædificauisse, vt femina in ipsamet sui compositione, & compaginatione ædificationem, & modestiam implicitam esse intelligeret; sed hoc documentum ex humana malitia ad contrarium finem communiter detorquetur: sicut enim ad ædificij structuram multa requiruntur, sic femina existimat, plurima sibi necessaria esse ad suæ vanitatis fastusque ostentationem: cui, cum totus mundus deserviat, proprissimè mundi muliebris nomenclaturam vsurpauit.

CAP. 2. NVM. 23.

Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.

AD CAP. 2. N. 23.

Formatio mulieris fecit illam viri sociam, culpa ancillam.

40 FOrmatio mulieris fecit illam à viro dependentem: culpa transtulit in subditam, & ancillam, ideò cap. 3. sequenti numero 16. dicitur: *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.*

CAP. 2. NVM. 24.

Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhaerebit vxori suae.

AD CAP. 2. N. 24.

41 HOC videtur loqui Adamus, non praeceptiuè; sed relatiuè, propheticè, & historialiter.

Hic agere videtur Adamus historiographum nō praeceptorem.

CAP. 3. NUM. 1.

Cur praecepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi?

AD CAP. 3. N. 1.

42 EFficacissimum medium ad legis fractionem, & praeuaricationem inducendam, est inductio subditi ad hoc, vt motiuum legislatoris, & in qua ratione fundetur lex, examinare vellit, & conetur.

Legis examinator, & legi fragus non differunt.

CAP. 3. NUM. 3.

De fructu verò ligni, quod est in medio paradisi, praecepit nobis Deus, ne comederemus; & ne tangeremus illud, ne forte moriamur.

AD CAP. 3. N. 3.

43 CUM Deus mortem absolutè comminatus fuerit, cur Heua serpenti asserit, mortem à Deo sub contingentia comminatam? An quia ex dono scientiae naturae integrae concesso, noscebat pijssimum Dei ingenium adeò ad parcendum procliuè, vt cum supplicium absolutè, & assertiuè comminatur, vix sub contingentia debeat expectari?

A pijssima Dei conditione poena etiam absolute comminata conditionate expectari potest.

VEL SIC.

44 NIhil fatalius certiusque nobis est, quam mors; nostra autem inconsideratio nihil contingentius apprehendit.

Morte nihil certius, nostrae autem apprehensionis respectu nil contingentius.

45 Sed cur ait, praecepit nobis, cum praeceptum Adamo soli fuerit impositum? An quia id est ingenium foeminarum, vt omnibus se immisceant?

Mulier non dubitat praecepto ad se non directo subijci, vt omnibus se immisceat.

46 Sed cur asserit, tactum etiam fuisse à Deo prohibitum, cum gustum solum prohibuerit? An quia gustus species quaedam tactus est, vt nonnulli phylosophi autumant?

Mulieris, vel solus tactus, periculosus.

47 An quia hoc praeceptum à Deo ad Adamum, ab Adamo ad Heuam intimatum transijt, & cum res ab vno ad alium fluunt, notitiae ve dimanant, nunquam sinceriter, vt sunt, sed cum aliqua mutatione, & variatione pertranseunt?

Notitia ab vno ad alium fluentes difluunt.

VEL SIC.

48 ADamus muliebrem fragilitatem intimè recognoscens prudenter, & cautè in praecepti illius intimatione Heuae facta reduplicatis, & vrgentioribus verbis vsus fuit, ne adeo facilè ad praecepti trāsgressionem prolaberetur.

Subditus, quo debilior, fortiore praecepti indiget intimatione.

VEL SIC.

49 TAlis hominum audacia est, & ad praecepta frangenda anxia temeritas, vt praeceptum exagerate non dubitet, ad hoc, vt grauior enormiorque sit praecepti transgressio.

Effrons hominum temeritas praecepta intendit vt transgressiones extendat.

CAP. 3. NUM. 4.

Dixit autem serpens ad mulierem, nequaquam morte moriemini.

AD CAP. 3. N. 4.

50 DEspectū mortis diabolus in hominem introducere satagit, vt eum de immortalitate, ad mortalitatem transferat.

Mortis despectus vel immortalitatem ipsam mortalem efficit.

51 Et notandum, hoc fuisse primum, perniciosiusque mendacium, quod in vniuerso terrarum orbe vnquam prolatum est: vnde diabo-

A primo, & pernitiosiori mendacio diabolus mendacij pater nuncupatur.

diabolus legitima compellatione mendacij pater nuncupatur.

CAP. 3. NUM. 5.

Eritis sicut dij scientes bonum, & malum.

AD CAP. 3. N. 5.

Vix formatũ hominem diabolus circa fidem satagit decipere

52 VIX exorto mundo iam diabolus fidem euertere conabatur, & per deorum pluralitatem, vel atheismum, vel idololatriam inducere moliebatur.

CAP. 3. NUM. 6.

Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrũ oculis, aspectuque delectabile.

AD CAP. 3. N. 6.

Peccatrix Heuæ petulantia eius gustum ad oculos transtulit, vt celerius præceptum frangeret.

53 POterant quidem oculi, arboris, fructusque pulchritudinem percipere; sed non, quod bonus esset ad vescendum, discernere, donec gustus iudicium accessisset; sed ea fuit Heuę ad infringendum præceptum accelerata anxietas, vt sensu promptiori ad operandum illud frangeret, & ipsis oculis præuiolaret.

CAP. 3. NUM. 14.

Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.

AD CAP. 3. N. 14.

Hic à Deo in vtramque hominis portionem dæmoni videtur concessa facultas.

54 HVgo Carensis hîc: in hebræo pro Terra, habetur: Asphar, id est fauillam vel puluerem: per fauillam intelligi potest anima rationalis, quæ ignis diuini participatio est, per puluerem, corpus humanum ex terra compactum, vnde hîc dęmoni videtur concessa potestas in corpus, & animam damnandorũ, vel ad homines in vita degentes interius, exteriusque persequendos, permissa facultas.

CAP. 3. NUM. 16.

Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos.

AD CAP. 3. N. 16.

Nimia fecunditas quæ naturæ integræ præmium foret, eiusdem lapsæ in supplicium versa.

55 NImia fæcunditas videtur esse vna ex pœnis à Deo pro originali peccato mulieri inflictis.

SVB VIRI POTESTATE ERIS, & ipse dominabitur tui.

Heuæ subiectio ad virum tecumplicatiuè intimatur ipso inscio, vt pote tunc tali honore indigno.

56 HIC eadem subiectio dupliciter exprimitur: primo passiuè ex parte mulieris: *sub viri potestate eris*: secundo actiuè ex parte viri: *Et ipse dominabitur tui.* Cur ergo vtroque modo Heuę tantum intimatur, cũ hîc secundus ad Adamum pertineat, cui oportebat intimari, & manifestum fieri? An quia illa fęminæ subiectio, magna erat viri exaltatio, & tunc Adamus ob culpam erat exaltatione, tantoque honore indignus?

VEL SIC.

Homo adeò ex se superbus, vt ad imperandum nec instructione imo nec notitia indigeat.

57 IMperare, aliosque subijcere est quid ambitiosæ naturæ humanæ valdè consentaneum: subjci, violentum, & repugnans naturæ eidem: hoc ergo semel, & iterum Heuæ subiectæ intimatur: illud verò, quod ad Adamum imperaturum spectat, intimatione vel certioratione non indiget.

Deus puniens verba multiplicat non verbera.

58 Sed iterum inquires, cur addatur hæc secunda clausula, scilicet: Et ipse dominabitur tui, cum totum, quod per illam significatur claré, & manifesté in prima clausula, nempe: *Sub viri potestate eris*, sit expressum? An quia Deus puniens verba multiplicat, non verbera?

Mulier subiecta fuit Deo primariò, & principaliter; viro secundariò, & instrumentaliter.

59 Sed in hoc maius, & altius mysterium latere existimo: mulier enim non fuit subiecta viro absolutè, instrumentaliter

lite, & vtcumque, sed viri potestati, & cum omnis potestas á Deo sit, vt ait Paulus ad Romanos cap. 3. num. 1. Mulier Deo, primo, & principaliter subiecta per illa verba remansit; viro, secundarió tantum, & instrumentaliter: sed cum hoc piè, congrué, & prouidenter dispositum á Deo, futurum esset, quod vitio naturæ lapsç non ita obseruaretur, additur secūda clausula propheticè assertiua, & prçnuntiatiua illius, quod opere exequendum erat. Vnde sic paraphrasticè prçsens textus exponi potest: Ipse dominabitur tui absolutè, despoticé, & principaliter, cum ego te ei subiecerim limitatiué subordinatè, & instrumentaliter.

CAP. 4. NUM. 7.

Nonne, si bene egeris recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit.

AD CAP. 4. N. 7.

Peccatum, & si internum, veniens est foras erumpens.

60 IN foribus, id est, in facie, & sensibus externis, qui sunt animæ fores, quę enim aliæ fores erant, cum hæc verba prolata sunt?

CAP. 4. NUM. 9.

Et ait Dominus ad Cain: vbi est Abel frater tuus?

AD CAP. 4. N. 9.

Vlicatio subditis debetur; vel merito prælati semper obseruari debet.

61 HÆC quęstio proponitur omnibus prçlatis, ait Hugo Carensis ibi.

CAP. 4. NUM. 15.

Dixitque Dominus: Nequaquam ita fiet: sed omnis, qui occiderit Cain septuplum punietur.

AD CAP. 4. N. 15.

Adeo irregulariter grauis morbus peccati est, vt Deo non

62 DEus se gerit tamquam anceps, & anxius medicus omnia tentans, etiam contraria, vt peccatorum morbos depellat, & homines à peccando absterreat, ideoque Adamo mortem; Caino infligit vitam, tanquam peccati supplicium.

solum speculatiuè, sed etiam practicè medico indigeat.

CAP. 4. NUM. 20.

Genuitque Ada Iabel, qui fuit pater habitantium in tentorijs, atque pastorum.

AD CAP. 4. N. 20.

63 PAter pro magistro, & proprissima nec non doctrinali locutione, nam in illo aureo sæculo filij exercebant munera parentum suorum, nunc filij parentum suorum munera despiciunt, & dedignantur, &, quod turpius est, parentes ipsi erubescunt, filios exercere eadem munia, & officia, quę ipsi exercent, & conantur sedulò eos ad altiorem gradum prouehere.

Olim Pater, & Magister nomina vnisona; nunc autem dissona valde sunt.

CAP. 4. NUM. 24.

Septuplum vltio dabitur de Cain: de Lamech vero septuagies septies.

AD CAP. 4. N. 24.

64 LAmech septuagies septies punitus fuit in septuaginta filijs suis diluuio peremptis ait Hugo Carensis ibi. Sed ego existimarem, Lamechum hęc verba ad defensionem, & securitatem propriæ vitæ tuendam, vel ex diuino impulsu, vel ex sui ipsius industria pronuntiasse.

Ad propriam vitam tuendam quisque industrius.

CAP. 4. NUM. 26.

Sed, & Seth natus est filius; quem vocauit Enos: iste cœpit inuocare nomen Domini.

AD CAP. 4. N. 26.

65 NOnne Adam, Heus, Abel, & alij nomen Domini inuocauerunt, cur ergo dicitur, quod Enos inuocare cœpe-

Qui Dei auxilium, & misericordiam implorat ipsum prædicat laudat.

cœperit? Fortè quia illi inuocauerunt laudando solum, & magnitudinem Dei extollendo; iste veró implorando Dei auxilium, & misericordiam postulando.

CAP. 5. NUM. 1.

Hic est liber generationis Adam. In aie qua creauit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum.

AD CAP. 5. N. 1.

Immortali hominis phylosophia generatio est generantis corruptio.

66 Liber generationis Adã dicitur ille, in quo ipsius mors refertur, quia in morali, & mortali hominũ phylosophia, generatio vnius, non est alterius, sed ipsius met generantis corruptio.

Homo omnia Deo; cur non Deus omnia homini?

67 Sed cur non dicitur: Hic est liber generationis Cœli cum Angelis, & astris suis, & terræ cum animantibus, herbis, & plantis eius; sed *Hic est liber generationis Adam*? An quia solus Adam, idest humanum genus cæteris omnibus creaturis in Dei æstimatione pręstat?

Deo placet non solum omnibus modis hominis authorem esse, sed etiam gloriari.

68 Et notandum tres actinæ productionis modos; Generationem scilicet, Creationem, & Efficientiam in hac vna simul clausula recenseri, vt se Deus humani generis omnimode authorem ostenderet, ne dicam, ostentaret.

CAP. 6. NUM. 7.

Delebo, inquit, hominẽ, quem creaui, à facie terræ.

AD CAP. 6. N. 7.

Cum Deus in hominem sententiam mortis pronuntiat magnã sui erga hominẽ affectionem explicat.

69 CVR, Delebo, & non, Destruam? Quia homo erat in mente, & corde Dei scriptus. Ideò Canticorum, cap. 8. num 6 anima sancta dicebat: *Pone me vt signaculum super cor tuum*, &c.

VEL SIC.

Homo terrã, vt scriptura papyro, adhæret.

70 CUR: *Delebo à facie terræ*? Quia homo operibus carneis adeò erat terræ affixus, vt scriptura papyro, & notandum quod ipsa etiam terra pœnę subijcitur, non enim deleri potest scriptura, quin papyrus, in qua delineata est, stilo hinc inde transuerso lædetur, & conspurcetur: nec ab hac vniuersali sententia videtur Noë cum filijs suis, & nuribus exclusus, non enim remansit in facie, seu superficiè terræ, rigorosè loquendo, dum ira diuina desæuijt, & per vniuersum mundum grasata fuit: vide 4. Reg. cap. 21. num. 13.

CAP. 6. NUM. 8.

Noe verò inuenit gratiam coram Domino.

AD CAP. 6. N. 8.

Gratia à filijs Adæ amissa inuenta quoniam ab illo dependit.

71 HOC stilo frequenter loquitur sacra scriptura de gratia Dei, vt induat illam ab Adamo deperditam.

CAP. 6. NUM. 13.

Finis vniuersæ carnis venit coram me.

AD CAP. 6. N. 13.

Ipsa vitiorum corruptio in suũ properat interitum.

72 NON vado ad vltimũ supplicium vniuersę carni, id est omni humano generi inferendum; sed ipsum met genus humanũ ad me venit vltimo supplicio afficiendum, nam ipsamet vitiorum corruptio fuimet ruina, & peremptio est.

CAP. 6. NUM. 14.

Fac tibi arcam de lignis læuigatis.

AD CAP. 6. N. 14.

Iustus non sibi soli sed suis etiã meretur.

73 ARca soli Noë saluando iussa fuit fabricari, vt denotaretur, cæteros ipsius familiares ob eiusdem merita fuisse libe-

liberatos, vt colligitur ex cap. 7. sequenti num. 1,

CAP. 7. NUM. 12.

Et facta est pluuia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

AD CAP. 7. N. 12.

Flagellante Deo dies in noctes de turpatur, & nigrescunt.

74 Si in nomine: *Dies* includitur nox vt patet supra cap. 1. cur hîc addit textus: *Noctibus?* An quia adeó fuscum, tenebrosumque erat cœlum, vt potius noctes, quam dies apparerent? Ac si diceret: Quadraginta diebus, qui potius quadraginta noctes dici possent.

CAP. 8. NUM. 1.

Recordatus autem Dominus Noe.

AD CAP. 8. N. 1.

Nisi Deus meritorum iusti, quasi oblituscens se geras nequit in sontes vindictem agere.

75 Ergo oblitus fuerat Deus Noe? Vtique tamquam oblitum se gesserat, nisi enim Deus meritorum Noe quasi obliuiscens se gessisset, nullum viuentium deleuisset, imo potius omnibus propter ipsū pepercisset.

CAP. 8. NUM. 8.

Emisit quoque columbam post eum, vt videret, si iam cessassent aquæ super faciem terræ.

AD CAP. 8. N. 8.

Iustus debet peccatorem subsequi, non vt illū imitetur, sed vt dirigat.

76 Emisit Noe columbam post coruum, non vt columba coruum sequeretur seu imitaretur; sed potius, vt ipsum regeret, ac ad bene operandum dirigeret.

CAP. 8. NUM. 9.

Quæ cum non inuenisset vbi requiesceret pes eius, reuersa est ad eum in arcam.

AD CAP. 8. N. 9.

Mundus in immundis nequit quiescere.

77 Inuenit quidem vbi cō-sisteret, sed non inuenit, vbi libenter requiesceret pes mundissimæ volucris.

Leuissime terram attingit qui semdé in cœlum contendit.

78 Sed cur loquitur de pede in singulari, cum columba non soleat, vno tantum pede conquiescere? Sed illa mystica columba minimo, quo potest, terram attingit, quia semper in cœlum contendit.

CAP. 8. NUM. 14.

Mense secundo, septimo, & vigesimo die mensis arefacta est terra.

AD CAP. 8. N. 14.

Iræ Diuinæ vestigia, etiam præterita pertimescenda.

79 Noluit Noe calcare super terram aquis punitiuis humectatam, sed expectauit vsque dum nullum præcedentis iræ signum appareret.

VEL SIC.

Terra nondum sibi restituta humanis gressibus inepta.

80 Noluit calcare super terram vsque dum ad suam naturalem ariditatem fuisset restituta, de illaque posset enuntiari illud, quod supra cap. 1. num. 10. scilicet: *Vocauit Deus aridam terram.*

CAP. 8. NUM. 22.

Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus, & æstus æstas & hiems, nox & dies non requiescent.

AD CAP. 8. N. 22.

Homini post peccatum creaturarū ministerium graue ac laboriosum.

81 Non ait Dominus: Non cessabunt; sed Non requiescent, forté ad denotandum, quod propter hominum peccata hoc cœlestium ac terrestrium creaturarum munus, & exercitium graue, ac laboriosum ipsis redditum fuerit.

CAP. 9. NUM. 1. ET 2.

Benedixit Deus Noe, & filijs eius, & dixit ad eos: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cœli.

AD

AD CAP. 9. N. 1. ET 2.

Homini post peccatum creaturarum dominium à naturali in violentum conuersum.

82 CUR non dixit Deus: *Dominamini piscibus maris, &c.* vt supra cap. 1. num. 28. primis parentibus dixerat? An quia propter peccatum originale perdidit homo verum, & naturale dominium in animantia, & eius loco successit terrificum, violentum, & tyrannicum? Quod satis claré insinuat textus dicens: *Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ.*

CAP. 9. NUM. 2. ET 3.

Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt. Et omne, quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum.

AD CAP. 9. N. 2. ET 3.

Propter Deiparæ immunitatem multæ leges vniuersales cum varijs exceptionibus in sacra pagina leguntur.

83 ADuerte vniuersalem propositionem, non obstantibus exceptionibus cap. 11. Leuitici, quod pro immacula ta Deiparę conceptione notari potest.

CAP. 9. NUM. 4. ET 5.

Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis.

AD CAP. 9. N. 4. ET 5.

In humanum sanguinem nec bruta ipsa impunè Deus audere permittit.

84 VIolentam humani sanguinis effusionem de brutis vindicat Deus, quid ni de rationalibus vlciscetur?

CAP. 9. NUM. 9.

Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, & cum semine vestro post vos.

AD CAP. 9. N. 9.

Mulctato orbe Deus antea terrificus mitescit.

85 IAm incipit Deus mitius agere cum hominibus, paciscens cum illis, cum quibus antea terrificis pręceptis agebat.

CAP. 9. NUM. 12.

Dixitque Deus: Hoc signum fœderis, quod do inter me & vos, & ad omnem animam viuentem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas.

AD CAP. 9. N. 12.

Sempiternum pro diuturno quandoque ponitur.

86 HIC sempiternum pro diuturno, longoque tempore duraturo ponitur.

CAP. 9. NUM. 24. ET 25.

Euigilans autem Noe ex vino: cum didicisset, quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan; seruus seruorũ erit fratribus suis.

AD CAP. 9. N. 24. ET 25.

Peccatum Adami in omnes; Chams verò in suos quasi originaliter, posteros deriuatum.

87 PEccatum Cham fuit quasi originale in posteros deriuatum: Adamicum genericum, & vniuersale fuit; hoc quasi specificum, ad vnam tantum progeniem limitatum: illud seruitute dęmonis punitum fuit; hoc humana seruitute mulctatum, quę pœna fortè grauior nonnullis videri potest.

VEL SIC.

Dominatio & seruitus naturæ humanæ promiscuè conueniunt.

88 HInc fundamẽtum sumere potest politicum illud quorundam dicterium: Homines quosdam natura sua dominos, quosdam seruos.

CAP. 11. NUM. 1.

Erat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem.

AD CAP. 11. N. 1.

Magnum terræ bonum vocum mentiumque cõsensus.

89 PER labium lingua, hoc est idioma intelligitur: per illa verba: Sermonum eorundem, conformitas in mentis conceptibus explicatur.

CAP. 11. NUM. 5.

Descendit autem Dominus, vt videret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam.

AD

AD CAP. 11. N. 5.

Homo quo altius se attollit curat, profundius demergitur.

90 ADuertenter dicitur: *Descendit Dominus*, ad denotandum, quod etiam si turris illa iuxta fabricantium intentionem perficeretur, non solū cœlum non contracturа erat, sed adeò demissa, & humilis remansura fuisset, quod necessum esset de cœlo descendere ad hoc vt videretur.

Vide sup. n. 90.

91 Vel ad innuendum, quod quantò homo, peccando, altius ascendere conatur, tantò inferius descēdit, profundiusque deijcitur.

Qui vitiá malorum imitantur ab ipsis denominari debent.

92 Sed cur audaces isti ædificatores non filij Noe, sed filij Adā compellantur? An quia Adamicę elationis, non verò Noemicæ modestiæ imitatores erant?

CAP. 12. NUM. 1.

Dixit autem Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrabo tibi.

AD CAP. 12. N. 1.

Non relinquũt mundum qui mente, & corde non relinquunt.

93 QUomodo poterat Abrā de terra, seu prouintia sua egredi quin etiam à cognatione, & domo paterna egrederetur. Cur ergo istam egressionem superaddit textus, & specificatiuè, & signatè exprimit? An ad sugillandum multos viros, præsertim religiosos, qui terrena, & peritura despicere præsumunt, & relinquentes mundum corpore, cor, mentemque in mundo relinquūt?

Mariana terra celsitudinem solus Deus demonstrare potest.

94 Sed ad quam terram vocaris, ó Abram? Terram scilicet, quā ex hac terra, quam calcas, non potes illatiuè cognoscere: est enim terra singularissima, & huic valde dissimilis, terra nempe Mariana, quam ego solus monstrare, & manifestare possum.

CAP. 12. NUM. 11. ET 12.

Cumque prope esset, vt ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai vxori suæ: Noui, quod pulchra sis mulier: & quod cum viderint te Ægyptij: dicturi sunt. Vxor ipsius est.

AD CAP. 12. N. 11. ET 12.

Mariani symboli pulchritudo non corporis, sed mentis oculis contemplanda.

95 CUR non dixit: Videó, vel conspicio; sed: *Noui*, quod ad intellectum pertinet? An quia Abram non oculis corporeis, seu sensualiter concupiscentibus, sicut Ægyptij infra num. 14. sed spirituali, & mentali consideratione Sarai pulchritudinem contemplabatur?

In Sara pulcritudo sexui præpositur vt Deiparā gratia præuentam præfiguraret.

96 Sed notandus loquendi modus. non ait Abrā; Noui quod mulier pulchra sis, sed: *Noui quod pulchra sis mulier*, prius pulchram, quam mulierem appellans, vt Mariæ pulchritudinem adumbraret.

Etiam in Mariæ symbolo gratia pulchritudo non tanquam accidens sed tāquam substantia significatur.

97 Notandum insuper, hanc pulchritudinem non solum Sarai vmbratæ hæcceitatem præcedere, sed etiam verbum: *Sis*, quod: Esse, seu: Essentiam significat.

CAP. 13. NUM. 5. ET 6.

Sed, & Lot, qui erat cum Abram, fuerunt greges ouium, & armenta, & tabernacula. Nec poterat eos capere terra.

AD CAP. 13. N. 5. ET 6.

In ea terra portione, quæ vix duos caperē potest, Iesus plurimos, & pene innumeros afficere valeti.

98 TErra, quæ nunc duos capere non potest, post aliquot sæcula duodecim tribus, cùm ferè innumeris contribulibus capiet: An quia Abram meruit quidem habere Deum benedicentem, & promissorem; at illi nacti sunt Iesum fortitorem, & diuisorem? Vide Iosue cap. 1.

CAP.

CAP. 13. NUM. 8. ET 9.

Dixit ergo Abram ad Lot: Ne, quæso, sit iurgium inter me, & te, & inter pastores meos, & pastores tuos: fratres enim sumus: Ecce vniuersa terra coram te est: recede á me obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo, &c.

AD CAP. 13. N. 8. & 9.

Quandoque absentiâ non dissoluitur, sed potius fouetur amicitia.

99 QUandoque oportet separari, & ad inuicem recedere, vt amicitia non soluatur, sed conseruetur, & crescat.

CAP. 14. NUM. 9.

Quattuor reges aduersus quinque.

AD CAP. 14. N. 9.

Quattuor virtutes cardinales aduersus quinque sensus valent, & praualent.

100 QUatuor virtutes cardinales aduersus quinque sensus corporis, moralitér intelligi possunt.

CAP. 14. A NUM. 22.

Qui respondit ei: Leuo manus meas ad Dominum Deum excelsum possessorem cæli, & terræ, quod à filo subtegminis vsque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditaui Abram, exceptis his, quæ comederunt iuuenes, & partibus virorum, qui venerunt mecum Aner, Escol, & Mambre, isti accipient partes suas.

AD CAP. 14. A N. 22.

Liberalitas non de alienis; sed de proprijs laudabilitér exercetur.

101 HIC Abram specimen eximiæ liberalitatis exhibuit: ea, quæ ad se iure belli pertinebant, non admittens; & quæ ad alios eodem iure spectabant, non remittens.

Manus melius ex misericordia, vel liberalitate vacuæ, quam ex auaritia onustæ ad Deum leuari possunt.

102 Sed quid sibi vult Abram hæc verba pronuntians: Leuo manus meas ád Dominum Deum excelsum? Ac si diceret, si manus onustas spolijs, etiam licitè, & iustè partis, haberem, eas ad Deum leuare non possem.

Cum cælestibus bonis terrena coniungi non debent.

103 Cur autem præcauet Abram, ne vnquam dici possit, se à Sodomorũ rege diuitem factum? Ne cum diuinis promissionibus humanas coniungeret remunerationes.

VEL SIC.

Cælestia bona vel semel fruenti, terrena omninò vilescunt.

104 CVI spiritualibus bonis frui concessum est, omnia bona terrena despiciat necesse est.

VEL SIC.

Solus Deus ditat, & non improperat.

105 DEus Abramum spiritualitér, & corporalitèr ditans, nunquam dixit: Ego ditaui Abram, at veró si â Sodomorum rege munera, etiam iure belli debita, acciperet, statim ab eo audiret: Ego ditaui Abram. Deus enim dat omnibus affluentèr, & non improperat; sed terreni reges dant aliquibus parcè, at improperijs, & perpetuis sugillationibus non parcunt.

CAP. 15. NUM. 1.

Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.

AD CAP. 15. N. 1.

Qui bona terrena generosé despicit, cælestibus vsque ad nimietatẽ abundat.

106 DEus spiritualium bonorum vsque ad nimietatem liberalis cum homine terrena, & caduca bona generosé despiciente.

Prosperitas humana ex multiplici motiuo timenda.

107 Sed notandum, quod antequam Deus Abramum nimia hac mercede remuneraretur, ipsum confortat, & omnem timorem sua protectione depellit; â nulla enim re magis trepidare debent iusti, quam á beneficijs à Deo receptis: tum ob difficultatem benè eis vtendi, tum propter obligationem, de ipsis exactam rationem reddendi.

VEL SIC.

Qui de sepe-lota præsumit di-uinum fauorem experitur.

108 Abramum de sua gratitudine ex iniqua naturæ humanę conditione trepidantem Deus confortare,& securum redere dignatur.

CAP.15. NUM.4.

Statimque sermo Domini factus est ad eum dicens: Non erit hic heres tuus: sed, qui egredietur de vtero tuo, ipsum habebis heredem.

AD CAP.15. N.4.

Matrimonij vinculum non solum societatē causat, sed etiā vnuatem.

109 Vlua Sarai dicitur Abrami vterus;tanta est matrimonij societas, imo vnitas. Hinc ad litteram explicari potest illud Psal.131.num.15. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.*

CAP.15. NUM.10.

Qui tollens vniuersa hæc diuisit ea per medium, & vtrasque partes contra se altrinsecus posuit: aues autem non diuisit.

AD CAP.15. N.10.

Terrestria diuisionē causant; at cælestia vnitatem fouent.

110 IN terrestribus datur diuisio, & vnum contra vnum; in cœlestibus veró, per aues significatis, non diuisio, sed vnitas fouetur, & conseruatur.

VEL SIC.

Cœlestibus boni: cum terrestribus nullum commercium.

111 INauibus contemplatio cœlestium designatur, quæ non debet cum caducis, & terrestribus distrahi in diuisionem.

CAP. 16. NUM. 3.

Tulit Agar Ægyptiam ancillam suam, post annos decem, quam habitare cæperant in terra Chanaan: & dedit eam viro suo vxorem.

AD CAP.16. N.3.

Ex diuturna bonorum societate praua indoles in bonam cōuerti solet.

112 DEcenniū expectauit, Sarai ad ancillā viro suo in vxorium pellicatum tradēdam, vt ex diuturna mora in terra Chanaanitide prauam indolem amitteret ex patrio origine, & religione contractam.

CAP.16. NUM.4.

Qui ingressus est ad eam: At illa, concepisse se videns, despexit dominam suam.

AD CAP.16. N.4.

De felicitate concepta superbire solēt homines, ac si forēt patrata.

113 PRævaluit Ægyptiæ vilis seruilisque conditio in tam nupera, & immatura in dominam intumescentia: non expectaret Agar quod saltem in lucem conceptus prodiret, qui per aborsum poterat euanescere?

Mens in suis conceptibus muliebrem in suis imitari solet præsumptionem.

114 Et notandum, idem inter homines in conceptibus mentis euenire, quod inter mulieres in conceptibus corporis solet accidere.

VEL SIC.

Qui carnalibus abundant, viros diuites hoc est spirituales solent despicere.

115 QVI carnalibus bonis abundare solent, viros spirituales frequenter despiciunt, & contemnunt.

CAP.16. NUM.5.

Dixitque Sarai ad Abraham: iniquè agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinum tuum.

AD CAP.16.N.5.

Sinum femina concedere, & cordis dominium reseruare est moraliter impossibile.

116 IN sinum tuum tātum, quæ pars externa pectoris est, non vt intra partem pectoris internā ancillam reciperes, & in intima cordis immitteres: hîc ex zelotypia de excessu amoris in ancillam Abramum carpit Heroina Sarai, non aduertens, esse moralitèr impossibile in sinum recipi, & in præcordia non intrare.

CAP. 16. NUM. 8.

Agar ancilla Sarai vnde venis? Et quo vadis? Quæ respondit: á facie Sarai dominæ meæ ego fugio.

AD CAP.16. N.8.

Ancilla extra domum diuagatrix de furto sui venit inquirenda.

117 HIC agit angelus cum Agar tanquam minister iustitiæ, qui inuentam errātem ancillam, & sui furtum committentē de malefacto suo disquirit, & ad dominiū, ex quo fugerat, reducere procurat.

Sed

Qui se exaltat humiliatur.

118 Sed cur non vocat eam, vxorem Abram, vel saltem concubinam, sed Sarai ancillam? An quia quo ipsa ex Abrami cõcubitu intumuerat, eo in æstimatione diuina depresior, & despicabilior euaserat?

Amara superioris facie nil amarius.

119 Sed audiatur Agar rationem facti sui reddens: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio: à facie fugit, non á verberibus, non à conuitijs, quia facies amara dominantis solet esse intollerabilior vtroque.

Qui scit dominari, subditorum non experitur despectum.

120 Sed aduerte, quomodo Sarai adeó matronali authoritate pollebat, quod etiam ab ancilla rebelli, absente, & fugitiua se face ret revereri, & dominam nuncupari.

Seruus bene moratus in dominum nunquã, & si prouocatus recalcitrat.

121 Sed nihilo minus bona indolis Agar aliqualem laudem meretur, siquidem ad huc fugiens, & quasi desperata, Sarai in ipsam dominium recognoscebat, & de ipsa modesté loquebatur: vide ad Iob, cap.16. num.10.

CAP. 16. NVM. 9.

Dixitque ei Angelus Domini: reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius.

AD CAP. 16. N. 9.

Humiliatus sub corrigentis manu esse non sub pedibus cadere debet.

122 SVB manu illius, non sub pedibus, hoc enim, præterquamquod excessiuum, & inhumanum esset, debebat modestiús, & moderatiús tractari, quæ ex Abramo, accedẽte Sarai consensu, grauidata fuerat.

CAP. 16. NVM. 14.

Propterea appellauit puteum illud, puteum viuentis, & videntis me.

AD CAP. 16. N. 14.

Cui sine applausu ac remunerationis spe benefacit trophæus erigendus.

123 HÆC putei denominatio fuit quædam trophæi erectio in memoriam rei in mundo inusitatæ, & rarisimæ, subleuatio nempé alienæ miseriæ, absque remunerationis spé, nec spectantium theatro.

CAP. 17. NVM. 1.

Postquam verò nonaginta, & nouem annorum esse cæperat, apparuit ei Dominus, &c.

AD CAP. 17. N. 1.

Noua viuendi rationi nouum nomen aptari debet.

124 HInc quasi nouam vitam inchoat Abramus, & ideo nouum ei nomen imponitur.

CAP. 17. NVM. 5. ET 6.

Nec vltra vocabitur nomen tuum Abram: sed appellaueris Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te, faciamque te crescere vehementissimé.

AD CAP. 17. N. 5. ET 6.

Deus, & litteras, & litteris honorare solet.

125 ADditione vnius litteræ Deus Abrahamum amplissimo diplomate remuneratus fuit, simulque litteras honorauit.

Deus spiritualia bona spirituali charactere signat.

126 Sed cur illa littera superaddita, non propriè littera, sed nota spirationis fuit? An quia bona per illam immutationem promissa potius spiritualia, quam corporea futura erant?

CAP. 17. A NVM. 26.

Eàdem die circumcisus est Abraham, & Ismael filius eius, & omnes viri domus illius tam vernaculi, quam emptitij, & alienigenæ pariter circumcisi sunt.

AD CAP. 17. A N. 26.

Actiones arduas, quas superior inchoat nullus subditorum aggredi recusat.

127 CVR nullus seruorũ Abraham, nec vernaculus, nec emptitius, nec alienigena circumcisionis vehemẽtissimo dolore peragendæ restitit? Quia primus omnium circumcisus fuit Abraham, & Ismael filius eius.

CAP. 18. NUM. 2.
Cumque eleuasset oculos, apparuerunt et tres viri stantes prope eum.

AD CAP. 18. N. 2.

Deus semper ad nobis opitulandum promptus.

128 VIX oculos ad Deum leuamus cum iam Deus propè, & iuxtà nos est, vt necessitatibus nostris opituletur.

Quos, cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adorauit in terram, &c.

Boni motus nostri erga Deũ, & si minimi, superlatiuè crescunt.

129 SI Deus propè Abrahamum erat, cur dicitur, illum ad Deum cucurrisse? An quia, quæ ad nostram salutem operamur adeò à Deo æstimantur, & extolluntur, vt vna oculorũ leuatio, & leuis pedum motio velocioris cursus nomine significentur?

VEL SIC.

Ad Deum alacriter currẽdum, quia à nobis infinite distat.

130 ADeò distat Dei infinitudo à creaturæ limitatione, vt quamuis propè appareat Deus, &, vt aiebat Apostolus actuum Apos. cap. 17. n. 27. Non longe sit ab vno quoque nostrum, ad huc inter ipsum, & creaturam infinita distantia remanet, per illum cursum significata.

VEL SIC.

Et si Deus prope nos sit, indeuotio nostra eum longe distare facit.

131 ET si Deus propè nos sit, causa nostræ indeuotionis, & imperfectionis adeò distans repræsentatur, quod necessum sit cursu ad ipsum contendere.

VEL SIC.

Miris modis Deus merita nostra augere procurat.

132 ET si Deus propè nos sit, se ipsum quasi distantem repræsentat, vt meritum actionis, qua ad ipsum contendimus augeatur, & crescat.

VEL SIC.

Vide supra, num. 132.

133 COgnoscens Deus hominum ingenium, quod ad difficilius, temotiúsque acriùs incitatur, vt affectui suo satisfaciat propè nos est, deliciæ enim suæ sunt esse cum filijs hominum: & vt genio nostro se accõmodet, & nos alacriter ad ipsum tendamus, tamquam distãtem se nobis proponit.

CAP. 18. NUM. 5.
Ponamque buccellam panis, & confortate cor vestrum.

AD CAP. 18. N. 5.

Verè liberalis sub exiguo nomine multa, & magna donat.

134 BUccella panis ab Abrahamo hospitaliter liberali oblata, lautum conuiuium est, vt patet infra à num. 6.

VEL SIC.

Eucharistia in signo exigua in re, & prof. & maxima, & infinita.

135 BUccella panis exigua portio panis est, cur ergo per eam solam vult Abrahamus corda hospitum de longinquo advenientium cõfortari? An quia Eucharistiæ symbolum erat, & hæc, & si minima in quantitate, magnæ in se virtutis est ad animæ cordisque refectionem.

VEL SIC.

Si Deus confortatione indigere posset, hunc Eucharistia præstaret effectum.

136 PER Eucharistiæ symbolum, vel Deus ipse humanitùs agens, & sub humana specie latens confortari, & lauto excipi obsequio potest.

CAP. 18. NUM. 11.
Erant autem ambo senes, prouectaque ætatis.

AD CAP. 18. N. 11.

Nulla ætas obsequijs diuinis minus apta.

137 PRouecta Abrahami ætas, imo nec senectus impedimento fuit, quominus in Dei obsequium, tum ad tres viros, tum etiam ad armentum curreret, nec non in tabernaculum ad Saram promysticis panibus conficiendis festinaret: vide supra num. 2. 6, & 7. huius capitis.

CAP.

CAP. 18. NUM. 12.

Quæ risit occulté dicens: Postquam consenui, & dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?

AD CAP. 18. N. 12.

Nulli malo diligentius femina solamen quærit quam senectutis.

138 NON ait Sara: Postquam senui; sed Postquam consenui, idest, simul cum viro meo senectutem cōtraxi, quasi inuisæ sibi senectuti ex mariti consortio solatium quærens.

Eaque ad rem non faciunt despici solent.

139 Sed cur prosequens non dicit: Et dominus meus senex est, locutionis tenore seruato; sed potius ait: Et dominus meus vetulus est? An de viro ad generationem inepto despectiué loquitur?

Coniugatos prouectæ ætatis licitis voluptatibus renuntiare laudabile est, & honestum.

140 Et notandum, Saram non dicere: Generationi, sed voluptati operam dabo? In illa enim prouectiori ætate existimabat ægrè solum voluptati, non veró generationi operam impendi posse.

CAP. 18. NVM. 16.

Cum ergo surrexissent inde viri direxerunt oculos contra Sodomam: & Abraham simul gradiebatur, deducens eos.

AD CAP. 18. N. 16.

Via ad homines puniendos oculos diuinos omnium lustratores subter fugere solet.

141 HÆC actio Abrahami non solum videtur fuisse comes, & vrbana hospitum comitatio, sed etiam itineris ad Sodomam pergētis, Deo ignoti, demonstratio, & si enim Deus contra hominum peccata oculos dirigat, quoniam ipsum nihil latere potest, viæ tamen, qua ad illa punienda itur, tamquam ignarus se gerit.

VEL SIC.

Deus ad puniendum duci, imo, & manuduci necesse habet.

142 DEus ad punienda hominum peccata non solet ire, sed duci, imo aliquando manuduci necesse est.

CAP. 18. NUM. 17.

Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum?

AD CAP. 18. N. 17.

Qui interpellādi ansam præbet potius parcere quam castigare intendit.

143 HÆC sunt verba recusantis Sodomorum punitionē, siquidem Abrahamo ansam præbent interpellandi.

VEL SIC.

Cui Deus pœna præmijque arcana reuelat in sublimiorem gradum exaltat.

144 PER hæc verba Abrahamus inconsiliariū status á Deo exaltatur, rem enim arcanissimam, & soli Deo reseruatam, pœnarum nempè, & præmiorum in homines dispensationem ipsi manifestat, & de illa consultationem facit.

CAP. 18. NUM. 18.

Cum futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, & benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ.

AD CAP. 18. N. 18.

Quem Deus maximè sublimare intendit in suum consiliariū eligit.

145 AD maximum Abrahami, & à se descendentium in futurū incremētum, & exaltationē, vt medium efficacissimum eligit Deus illum consiliarium ipsius facere, & constituere.

Et benedicendæ sint in ipso omnes nationes terræ.

Abraham pater nostræ fidei, vel ipsis obstinatissimis, & recutitis hebræis inuitis.

146 CUR ergo cæci, & obstinatissimi hebræi benedictiones ab Abrahamo promeritas, & â Deo liberalissimè, & generalissimè impensas, ad solam suam nationem restringere, & limitare volunt, & mordicús contendunt?

CAP. 18. NVM. 20. ET 21.

Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum, & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis: descendam, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ita, vt sciam.

AD CAP. 18. N. 20. ET 21.

Deus quandoque de solio suo ad ocularem inspectionem descendit ad prælatorum exemplū.

147 DIscant prælati, è solijs suis quandoque descendere, & opera, moresque subdi-

ditorum diligēter perſemet ipſos inueſtigare, examinare, & perſpicere.

VEL SIC.

Quorundam enormitas peccatorum velá diuina ſcientia incomprehenſibilis per exagerationem dilpoteſt.

148 ADeó grauiter, & enormiter homines peccare ſolent, vt Deus infinitæ ſcientiæ ſuæ, cui omnia patent, diffiderè videatur, & clariorem, ſeu oculatiorem notitiam adquirere conetur.

VEL SIC.

Rumori non non ſemper credendum.

149 VT aduertant homines, præſertim principes, & ſuperiores, magnam ſoleré eſſe differentiam inter rei veritatem, & illius famam, & rumorem: nec enim clamoribus hominum ſemper credēdum eſt, ſolent enim frequenter vano ſtrepitu, & inani clamore omnia implere.

CAP. 18. NUM. 26.

Dixitque Dominus ad eum ſi inuenero Sodomis quinquaginta iuſtos in medio ciuitatis; dimittam omni loco propter eos.

AD CAP. 18. N. 26.

Iuſtus ſemper medius, & ad Dei placationē, & ad malorum correptionem.

150 SI fuiſſent quinquaginta iuſti in illa ciuitate, in illius medio deberent eſſe, vt eorum exemplo corruptiſsimi cęterorum mores corrigerentur, & emmendarentur.

CAP. 18. NUM. 33.

Abijtque Dominus poſtquam ceſſauit loqui ad Abraham.

AD CAP. 18. N. 33.

Donec Iuſtus orare, & interpellare finiat Deus ſontes caſtigare non incipit.

151 SI ergo Abraham non ceſſaſſet loqui interpellans pro peccatoribus, nec abiret Dominus ad exequendū ſupplicium, nec ab nuiſſet fortè parcere illis, etiam propter vnum ſolum hominem iuſtum ſcilicet Lot.

CAP. 19. NUM. 1.

Veneruntque duo Angeli Sodomam veſpere, & ſedente Lot in foribus ciuitatis, qui cum vidiſſet eos, ſurrexit, & iuit obuiam eis, &c.

AD CAP. 19. N. 1.

Ex inæquali ad Deum tendentia inæqualitas virtutum legitime menſuratur.

152 HIc differentia, & exceſſus virtutis Abraham reſpectu Lot innui videtur: Lot in virili, & robuſta ad huc ętate ad venientem Deum it, ſeu occurrit; Abraham veró in ſenili, & prouecta ætate ad Deum accedentem curſu contendit: nec non ex vtriuſque loquendi modo clare dignoſcitur, multo altius, & profundius Abrahamum, quâm Lot de indiuiduæ myſterio Trinitatis percalluiſſe.

Senex religioſi, & inter bonos viuens diligentius tenetur inter malos cōmorante in Deū contendit.

153 Notandum etiam, Lot inter peſsimos degens peccatores, ſummum quod præſtitit fuiſſe ad Deum lento inceſu approximare: At veró Abraham in campeſtri ſuo tabernaculo ſolitariā, vel quaſi cænobiticam inter ſuos, & cum ſuis ſubditis vitam agens, vel iam ſenex, vetuluſque valuit ad Deum agili, expedito, ac veloci curſu contendere.

CAP. 19. NUM. 14.

Egreſſus itaque Lot locutus eſt ad generos ſuos, qui accepturi erant filias eius, & dixit: Surgite; egredimini de loco iſto, quia delebit Dominus ciuitatem hanc.

AD CAP. 19. N. 14.

Vbi enormiſsima graſſatur luxuria non ſolum multa mala cauſat, ſed multis etiam bonis priuat.

154 FEminas nubiles conceptuique maturas, vt ſubſequens effectus comprobauit, ſponſalibus iam celebratis, accipere in vxores generi Lot vel recuſſabant, vel de die in diem differebant ex vitio luxuriæ contranaturalis, quo ſine dubio infecti erant, & propterea communi ſupplicio ignis diuini conſumpti:

Quod

Quod vitium in miseris illis Prouintijs in quibus grassatum fuerit, præter innumera damna, & mala, quæ ex hac corruptissima radice pullulant, matrimoniorum contractioni, quæ magnum reipublicæ bonum est, maximé obstat.

Et visus est eis, quasi ludens loqui.

Prauus auditor seuerum declamatorē illusorem reputat.

155 SIC accidit non paucis fidelium cum audiūt Euangelicos declamatores enormia illorum vitia, & peccata corripientes.

CAP. 19. NUM. 20.

Est ciuitas hæc iuxta, ad quam possum fugere, parua, & saluabor in ea.

AD CAP. 19. N. 20.

Ancillam communi supplicio sæpe Deus aliquem liberat ob immunitatis Mariæ symbolum stabiliendum.

156 SIC ab incendio originalis culpæ seruauit Dominus liberam illam sui ancillam, quæ de se ait: *Quia, cum essem paruula, placui Altissimo.*

CAP. 19. NUM. 33.

Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa: & ingressa est maior, dormiuitque cum patre.

AD CAP. 19. N. 33.

Forte filiæ Lot nū patris prostitutæ, quia ante à patre fuerant prostitutæ.

157 FOrté hoc permisit Deus in pœnam prostitutionis filiarum â patre facta, quæ supra num. 8. refertur.

CAP. 20. NUM. 16.

Saræ autem dixit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum, ad omnes, qui tecum sunt, quocumque perrexeris.

Vxori nil insciο, vel non accipiente marito donandum.

AD CAP. 20. N. 16.

158 ET si Saræ facta donatio fuerit, pecunia non fuit ipsi tradita, sed marito suo.

Memento que te deprehensam.

Femina nobilis sem. l in mēdacio deprehensa deb. t semper velo ruboris occludi.

159 SCilicet in mendacio: Femina ergo nobilis semel in mendacio deprehensa, tanto rubore debet semper suffusa permanere, vt faciem suam velare, necesse habeat, ne ab vllo vmquam, etiam ex domesticis suis videri possit.

CAP. 21. NUM. 1.

Visitauit autem Dominus Saram, sicut promiserat; & impleuit quæ locutus est.

AN CAP. 21. N. 1.

Diuini oculi semper benefici.

160 IDem est, Deum aliquē visitare, ac illi magnū aliquod beneficium conferre.

CAP. 21. NUM. 3.

Vocauitque Abraham nomen filij sui, quem genuit ei Sara, Isaac.

AD CAP. 21. N. 3.

Promissionis filius vtrique parenti delectabilis ac iucundus.

161 NOmen vtrinque cōgruum: fuit enim Isaac risus patris supra cap. 17. num. 17. & risus etiam matris: supra cap. 18. num. 10.

CAP. 21. NUM. 10.

Eijce ancillam hanc, & filium eius: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac.

AD CAP. 21. N. 10.

Res exequi difficiles cauté, & verboruē proponenda.

162 NON dixit Sara: Ancillam absoluté, sed: *Ancillam hanc*; ne de ancilla eijcienda dubitaret Abrahamus, & simul aduerteret, alias ipsi ancillas remanere, quæ vicem illius eijciendæ supplere possent.

VEL SIC.

Ancillam non dubitat, qua ancillam tualem eliminat.

163 EIjce ancillam hanc, & ego tibi deinceps tamquam ancilla deseruiam.

164 Et notandum, cauté non di-

Filius nemini cari n q it quin cer- paternum affe- ctione pulsetur.

dixisse Saram: Filium tuum Sed: *Filium eius*, ne paternum Abrahami affectum excitaret.

Mores filij à paternis moribus disidentes eum filiatione spoliāt

165 Vel forte ad denotandū mores Ismaelis ab Abrahami moribus disidere, & maternis prauisque moribus conformati.

VEL SIC TROPOLOGICE.

Caro concupiscit aduersus spiritum, &c.

166 Ejice ancillam idest, carnem cum suis passionibus,& propriatatibus spiritui, & suis actibus ex maligna indole sua sæpè sæpius repugnantibus.

CAP.21. NUM.16.

Et abijt, seditque e regione procul quantum potest arcus iacere.

AD CAP. 21. N.16.

Materna compassio semper intra sphæram calamitatis filio- rum versatur.

167 NON sedit vltra, sed intra iactum arcus, noluit enim secedere,ex materna- li affectu,quantum sufficeret,ne à sagitta doloris de presenti dilecti filij calamitate, & necessarió subsecutura morte, confoderetur.

CAP.21. NUM.19.

Aperuitque oculos eius Deus: quæ videns puteum aquæ abijt, & impleuit vtrē, deditque puero bibere.

AD CAP.21. N.19.

Ad sacræ scripturæ profunditatum perceptionē solus Deus, & per se ipsum illuminat.

168 MIrandum quomodo Agar non viderit præsentem puteum donec Deus oculos eius aperuit, sed hoc non sine mysterio accidit: ad denotandum scilicet, quod puteus mysteriorum Dei, & sacræ scripturæ profunditatum, nisi Deus ipse oculos mentis aperuerit, etiam si præsens,& in conspectu sit, percipi non poterit: Et nota, quod Deus ipse dicitur oculos Agar aperuisse, non Angelus, qui cum ea tunc colloquebatur.

VEL SIC.

Misericordiæ operum Deus author est & magister.

169 ILla putei ostensio fuit magnus misericordię actus, quem noluit Deus per ministrum, sed per se ipsum ad exemplum nostrum exercere.

CAP.22, NVM 3.

Igitur Abraham de nocte consurgens strauit asinum suum: ducens secum duos iuuenes, & Isaac filium suum.

AD CAP.22. N.3.

Anxia solicitudo somnusque incompatibiles.

170 DE nocte consurgit, vt denotaretur, anxiam solicitudinem de morte dilectissimi filij non permisisse Abrahamo somnum capere.

VEL SIC.

Prompta obedientia debet esse antelucana.

171 IN hoc Abrahamicæ promptitudo obedientiæ elucet: cum non expectaret, quod oriretur Sol, vel saltem illucesceret.

VEL SIC.

Expressa Dei mādata omnem excludunt somnolentiam.

172 QUI expressum Dei mandatum habet exequendum non dormire debet, non dormitare.

In Isaac sacrificio sacrificium Crucis ad amussim expressum.

173 Sed vt quid illi duo iuuenes à sumuntur? An ne in illa typica Christi in Cruce morientis representatione, qui personam illorum duorum, qui cum eo crucifixi sunt, agerent, deficeret?

CAP.22. NUM.4.

Die autem tertio, eleuatis oculis vidit locum procùl.

AD CAP.22. N.4.

Perfectus obediens sensu proprio ceterè obedire incipit, & contemnit.

174 NON poterat Abrahamus, si quidem diuino ducatu agebatur, saltem oculos demisos habere donec in sacrificij loco cōstitisset? Sed tanta erat Abrami ad obediendum Deo alacritas, & promptitudo, quod non solum oculos frequenter

ter eleuaret; sed, & si designatus locus proximus, & vicinus esset, ipsius feruori deuotionis distans, & procul appareret.

VEL SIC.

Trinitatis vmbra fideles oculos illuminat ac leuare facit.

175 DIE tertio Abramus oculos præcipuè mentales eleuat ob mysticam Ternarij significationem.

Christus in Cruce pendens antiquis patribus in illorum fauorem, & sui solatium præmonstratus.

176 Sed in quo signo cognouit Abramus, illum montem esse locum á Deo ad sacrificium filij sui destinatum? An Christus in Cruce pendens ei præmonstratus fuit, ideoque illa terra á Deo nuncupata terra visionis fuerat, ex eo scilicet, quod in ea aliquid valdè notandum, & singulare visurus erat?

CAP. 22. NUM. 5.

Dixitque ad pueros suos: Expectate hic cum asino: Ego, & puer illucusque properantes, postquam adorauerimus reuertemur ad vos.

AD CAP. 22. N. 5.

Cum mens in Deum eleuatur sensualem sarcinam relinquat.

177 PArs animalis, & seruilis, in asino, pueris que significata, relinquenda est, cū mens nostra ad Deū eleuatur.

Retrocedit qui virtutis iter aggressus, ad culmen non progreditur.

178 Sed cur nunc pueri dicuntur, qui pauló ante ab Abrahamo iuuenes appellantur? Quia virtutis iter aggressi, in radice montis steterunt, ad culmenque non peruenerunt.

Qui ob peccata necem subit Christi typo non assiciandus.

179 Sed cur vnus saltem, boni scilicet latronis typus montem non conscendit? Quia ille non, sicut Christus, innocens immolatus fuit, sed ob propria commissa scelera punitus.

CAP. 22. NUM. 7.

Dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis fili?

AD CAP. 22. N. 7.

Quæ Deo destinata sunt, non iam nostra, sed diuinitatis reputanda.

180 NON respondit Abrahamus: Fili mi, consentaneé ad filij interrogationem, denotans per hoc: Isaacum, iam non ad se; sed ad Deum pertinere, vt pote victima Deo destinata, & mactanda. Et notandum, quod quando pauló inferius dicit: *Filius*, iam de victima à Deo sibi procuranda mentionem fecerat.

CAP. 23. NUM. 4.

Aduena sum, & peregrinus apud vos: date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliam mortuum meum.

AD CAP. 23. N. 4.

Iustus corporé moritur, non anima.

181 QUare non mortuam appellat Saram; sed mortuum? Vel quia Sara non habebat mortuam animam, sed solúm corpus.

Amor facit amantem commori cum re amata.

182 Aut quia, vel ex amoris identitate, & magnitudine, vel ex propriæ mortalitatis proficua cōsideratione Abraham se ipsum in Sara mortuum existimabat.

In mortem dominatur qui frequenter mortem meditatur.

183 Sed quodnam istud sepulchri ius, quod Abraham obstinatè, & ambitiosè quærit? An qui frequentes de morte concipit meditationes iusquoddam, & dominium in mortem ipsam acquirit?

VEL SIC.

Meditator mortis Dei typus esse meretur.

184 HIC Abraham Dei typum gerere videtur, qui proprisimé ius sepulchri habet, ist est: tam in viuentes, quam sepultos plenisimam iurisdictionem.

CAP. 23. NUM. 19.

Atque ita sepeliuit Abraham Saram vxorem suam in spelunca duplici, quæ respiciebat Mambre, hæc est Hebron in tera Chanaan.

AD CAP. 23. N. 19.

Os sepulchri rethorica, & cōtinuata mortis elocutio.

185 QVare non simplicem speluncam, sed duplicem, & contiguam Quæsiuit Abraham in vxoris suæ sepulchrum?

chrum? Certe, vt clauso vno speluncæ ore quod Saræ corpus receptùrum erat, alterum maneret opertum, quod Abrahamum continuó de sua mortalitate commoneret.

CAP. 24 NUM. 15. ET 16.

Necdum intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filij Melcha vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua: puella decora nimis, virgoque pulcherrima, & incognita viro.

AD CAP. 24. N. 15. ET 16.

Virginitas non minus animæ quam corporis virtus: ideò pulcherrima Rebecca dicitur, vt pote duplicato flore venusta.

186 Virgoque pulcherrima, & incognita viro: Vt quid semel, & iterum Rebeccæ virginitas exprimitur? Forsè ad denotandum, quod erat incorrupta, non solum corpore, sed etiam mente.

Matrimonium initurus omnia singillatim scrutetur.

187 Vt quid etiam Rebeccæ progenies singillatim declaratur? An quia, cum ad matrimonium contrahendum quæreretur, non solum sponsæ dotes, personales sed etiam origo debebat explicité referri?

CAP. 24. NUM. 17.

Occurritque ei seruus, & ait: Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua.

AD CAP. 24. N. 17.

Animi mediocritas seruilem infert conditionem.

188 Quarè seruus, & non legatus Abrahæ, seu alio honestiori titulo compellatur? An quia pauxillum, & sibi soli petit?

CAP. 24. NUM. 18. ET 19.

Quæ respondit: Bibe domine mi, celeriterque deposuit hydriam super vlnam suam, & dedit ei potum, cumque ille bibisset, adiecit: Quin & camelis tuis hauriam aquam donec cuncti bibant.

AD CAP. 24. N. 18. ET 19.

Matronalis cura omnia curat, omnibus prouidet.

189 Responsio Heroina, & matronalis, pauxillum aquæ petenti largé largitur Rebecca, & de omnibus curam gerit, & non solum rationalibus prouidet, sed etiam brutis.

CAP. 24. NUM. 33.

Et appositus est in conspectu eius panis. Qui ait: Non comedam donec loquar sermones meos.

AD CAP. 24. N. 33.

190 Seruus veré dignus, qui heres ab Abrahamo, defectu filiorum destinaretur, negotia enim domini sui vrgentioribus proprijs necessitatibus, etiam naturalibus, præferebat.

Seruus diligens, & fidelis insilialem proficit conditionem.

CAP. 24. NUM. 34. & 35.

At ille: seruus, inquit, Abraham sum, & Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est, &c.

AD CAP. 24. N. 34. ET 35.

191 Nonne iam istum, vt Abrahami seruum cognoscebant, quid necessé erat sic præfari? Imo potius valdé rethoricé ortus fuit: Ac si diceret: Si ego, cum seruus Abrahami sim tantam opulentiam præfero, quanta erit opulentia, magnificentiaque Domini mei.

Serui decens, & decorus habitus dominum honorat ac decorat.

CAP. 24. NUM. 62.

Eo autem tempore ambulabat Isaac per viam, quæ ducit ad puteum, cuius nomen est viuentis & videntis: habitabat enim in terra australi: & egressus fuerat ad meditandum in agro.

AD CAP. 24. N. 62.

192 Isaac ob matris mortem mœstus, & de serui successu expectabundus optimé dispositus erat ad meditationem, & contemplationem, tam rerum supernaturalium, quam naturaliũ, ad humanam precipuè fragilitatem spectantium.

Salubris meditatio apta ad meditandum dispositio.

CAP.

CAP. 25. NUM. 5. ET 6.

Deditque Abraham cuncta, quæ possederat Isaac: filijs autem concubinarum largitus est munera, & separauit eos ab Isaac filio suo.

AD CAP. 25. N. 5. ET 6.

Deus fidelibus suis hereditatem æternam; reliquis legata largitur temporalia.

193 ISaac, & eius progenies Allegoricè sunt Ecclesia, seu fidelium congregatio: concubinarum filij sunt diuersi in fidelium cœtus, quibus Deus, in Abrahamo, significatus, munera, hoc est bona temporalia tantum largitur: fidelibus veró hereditatem idest æterna bona communicat.

Bonos à malis separari vtrisque proficuum.

194 Sed ad quid Isaacum ab illis tam longe separat? Certé non solum vt illi non inuiderent, & ex inuidia officere conarentur, sed etiam ne Isaacum prauis ipsorum moribus corrumperēt: ipsis etiam hoc facto piè, & misericorditèr prospexit, cauit enim, ne ex visa fratris opulentia contristarentur.

CAP. 25. NUM. 34.

Et sic accepto pane, & lentis edulio comedit, & bibit, & abijt: parui pendens, quod primogenita vendidisset.

AD CAP. 25. N. 34.

Peccatur spiritualium bonorū vilipensor.

195 NON pretij vilitatē, sed primogenituræ despectum taxare videtur textus: Sic omnibus accidit peccatoribus cœlestem æternamque primogenituram parui, aut nihili pendentibus.

CAP. 26. A NUM. 17.

Et ille discedens, vt veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi: rursum fodit alios puteos, quos foderant serui patris sui Abraham. & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthijm.

AD CAP. 26. A N. 17.

Filij parentum memoriæ neglegentes.

196 SI putei illi erant ijdē, quos serui Abraham efoderant, & Philistiim ex inuidia, vel alio motiuo obstruxerāt, quomodo in textu dicuntur alij, ijdem met putei? An quia pertinebant ad Abraham, & filij nil minus curant, quam res memoriamque parentum conseruare?

VEL SIC.

Re vel consideratione mortuus alius idemque velut fœnix resurgit.

197 QUod in puteo præcipuum est, aqua est, hæc parens, & disco operta representat hominem hac vita, seu luce fruentem; at oppleta humo, eundem significat, vel re, vel efficaci cōsideratione mortuum, qui si iterum ad se redeat, aut reuiuiscat adeò emmendatus, & immutatus resurget, vt æquo iure alius deinceps dici possit, licet re vera non alius, sed idem sit: Quod autem aquæ creaturas rationales, secundum scripturæ phrasim significent patet ex Ezechiele, & Apocalypsi cap. 17. num. 15.

CAP. 27. NUM. 1.

Senuit autem Isaac, & caligauerunt oculi eius.

AD CAP. 27. N. 1.

Melius est antè, quam post senectutem ad mūdi euanida caligare.

198 PRius senuit Isaac, quam oculi eius caligarent; melius est, quod ad hæc transitoria vanaque oculi nostri caligent ante quam senescamus.

Et videre non poterat.

Qui clarissimè non vides, ne in mille errores prolabatur, tanquā omninò cæcum segerat.

199 OCuli caligantes non sunt omninò cæci, cur ergo dicit, quod videre non poterat? An quia, qui non clarè, & perfectè videt, debet se existimare omni carentem potentia visus, & vt omninó cæcum se gerere, ne ex caliginosi visus fallaci informatione, in graues, & frequentes prolabatur errores?

Patriarcharum honori Deus diligentèr præcauet.

200 Sed cur potius in hac quam in alia occasione de Isaac caliginoso intuitu facit textus men-

mentionem facit? Certè vt ob ranti reuerētiam Patriarchæ erroris, & si mystici, statim committēdi excussationem præmitteret.

Vocauitque Esau filium suum maiorem, & dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum.

In testamentorum conditione equalitas abesse solet, quia adest, & præualet affectio.

201 ISaac testaturus solum filium maiorem vocat, æquiùs esset vtrunque filium, imo & Rebeccam aduocare.

Ad temporalia bona diligentèr currimus ad æterna vix pigrè mouemur.

202 Et notanda venit Esau recipiscentia, qui enim paulò ante primogenita vilipenderat, nunc à patre non discedit, vt illa, & si iam indebita, adipiscatur, vt patet ex prompta responsione ad primam parentis vocationem: Hinc carpenda hominum frequēs, & inordinata cupiditas, qui ad temporalia bona vocati promptissimè audiunt, & accurrunt; & cum ad supernaturalia, & æterna continuò à Deo inuitentur vel omninò surdescunt, vel vix pigrè mouentur.

CAP. 27. NVM. 2.

Cui pater: Vides, inquit, quod senuerim, & ignorem diem mortis meæ.

AD CAP. 27. N. 2.

Incertitudo mortis alios solicitos, alios negligentes efficit.

203 HÆc ignorantia, quæ alios pigros, & desides facit, fecit Isaacum solicitum, & diligentem ad testamenti conditionem.

Sancti, & iusti diuinos fauores occultare satagunt.

204 Sed cur non dixit: Vides, quod senuerim, & non possit non esse valdè proximus dies mortis meæ? Sed: Vides, quod senuerim, & ignorem diem mortis meæ? Fortè ex humilitate, & animi modestia diem præscitum, & à Deo reuelatum occultabat.

VEL SIC.

Cui testamentum præmaturè curat, mortem

205 ILli, qui ex prouidenti, certaque humanæ mortalitatis cognitione vniuersa ad vltimum finem, postremumque vitæ diem necessaria parare curat, licitū quodammodo est, de morte sua non nimium angi, sed ad Deum, eiusque prouidentiam, hanc curam iactare. *tāsitare licet.*

CAP. 27. NVM. 4.

Fac mihi inde pulmentum, sicut velle me nosti, & affer, vt comedam, & benedicat tibi anima mea antequā moriar.

AD CAP. 27. N. 4.

Senex benè moratus non solum se moribundum, sed iam mortuum contemplari solet.

206 BOnus senex semper mortem præsentem habebat ideoque de illa frequentèr mentionem faciebat, imo hic de anima quasi iam à corpore separata loquitur.

Senibus facillima digestionis cibus congruentior.

207 Et nota, pulmentum petere, quod est genus cibi ad ignem colliquati, qui senibus alendis cōgruentior est.

CAP. 27. NVM. 22.

Accessit ille ad patrem, & palpato eo dixit Isaac: Vox quidem vox Iacob est; sed manus manus sunt Esau.

AD CAP. 27. A N. 22.

Eximiè liberalis præter receptricem manūm nihil curat.

208 HIC Isaac specimen eximiæ liberalitatis ostendit. volens enim donare, instrumenta solum ad recipiendū apta, & proportionata examinauit, de cæteris nil curans.

Eximiè liberalis gratulabūdam vocem ab accipiente manu vult esse diuersā.

209 Imo disonantia vocis hanc virtutem summoperè extollit, cum enim vox sit, quæ pro acceptis grātiam beneficijs soleat rependere, quærat Isaac vocem Iacob, quando manus accipientes sunt manus Esau.

VEL SIC.

Etiam in Eucharistia typo voluit Deus omnes falli sensus præter auditum.

210 CUM in istâ donatione, & benedictione typus Eucharistiæ resplenderet voluit Deus omnes sēnsus falli præter auditū, qui est sensus fidei.

CAP.

CAP. 27. NVM. 28.

Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini.

AD CAP. 27. N. 28.

Boni spiritualia bona corporeis, mali spiritualibus corporalia præferunt.

211 EX ipsamet benedictionis forma infertur Iacob iustum esse â Deoque dilectum; Esau iniquum, & odio habitum: illi enim præferuntur bona spiritualia in rore cœli significata, bonis temporalibus, in pinguedine terræ sub intellectis: E contrario veró in perfunctoria, & extorta Esau benedictione infra nu. 39. & 40. Bona terræ bonis cœlestibus præponuntur.

CAP. 27. NVM. 36.

At ille subiunxit: Iusté vocatum est nomen eius Iacob: supplantauit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, & nunc secundo surripuit benedictionem meam.

AD CAP. 27. N. 36.

Calumniosus agricola ex exiguo semine abundantem colligit segetem.

212 EX vna actione licita Iacob duplicem calumniam eruit Esau.

CAP. 27. NVM. 40.

Viues in gladio, & fratri tuo seruies, tempusque erit, cum excutias, & soluas iugū eius de ceruicibus tuis.

AD CAP. 27. N. 40.

Hebraicum iugum in Christianam libertatem commutandum Ysaac cæcutiens clarè vidit hebræi obstinatissimè cæci videre nolunt.

213 HOC impletum videtur vaticinium, cū repudiata Synagoga Gentilitas per baptimi gratiam iugum Mosaycæ legis excusit: lege actuum Apostolorum, cap. 13 per totum; nam gemelli isti ab vtero materno, duo contrarij luctantesque inter se populi fuerunt, vnus gentilis, iudaicus alter.

CAP. 27. NVM. 46.

Dixitque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: si acceperit Iacob vxorem de stirpe huius terræ, nolo viuere.

AD CAP. 27. N. 46.

214 EN connubia fidelium cum infidelibus reprobata, & damnata vide supra cap. 26. num. 35. *Connubia fidelium cum infidelibus semper debent esse suspecta.*

CAP. 28. NVM. 22.

Et lapis iste, quam erexi in titulum vocabitur domus Dei.

AD CAP. 28. N. 22.

215 COr hominis in lapide de isto significatum, si oleo diuinæ gratiæ perfundatur, vocabitur, & fiet Templum Spiritus Sancti. *Nullum adeò lapideum cor, quod Spiritus sancti oleū emollire non valeat.*

CAP. 31. NVM. 1.

Tulit Iacob omnia quæ fuerunt patris nostri, & de illius facultate ditatus factus est inclytus.

AD CAP. 31. N. 1.

216 NON declaratur inclytus donec recognoscitur ditatus. *Nemo inclytus donec ditatus.*

CAP. 31. NVM. 28.

Non es passus, vt oscularer filios meos, & filias.

AD CAP. 31. N. 28.

217 LAban non solum filijs Iacob blandiri intendebat, sed etiam sibi, nepotes ipsius appellans filios; ne adeó prouectæ videretur ætatis. *Senes à senectute retrocedere, licet perperā, non desistunt.*

218 Sed cur non dicitur: Non permisisti, sed, Non es passus, vt osculater filios meos, & filias? Quia signa beneuolentiæ ab homine auaro, & in subditos malè morato, & affecto potius exercitia patientiæ sunt quam oblectationis subditorum. *Beneuolentia signa â maleuolo exhibita potius patimur, quā fruimur.*

219 Cur autem non legitur Labanum voluisse osculari nepotes suos in alia occasione, sed solum in illa? An quia Iacob in Labani domo quasi hospes erat, *Hospites recedentes gratiores sunt quam aduenientes.*

& extraneus, & tales cum omnimodis lætitiæ signis solent tractari, & prosequi cum recedunt?

EODEM NUM. ET SEQUENTI.

Et nũc quidẽ valet manus mea reddere tibi malũ: Sed Deus patris vestri heri dixit mihi: Caue, ne loquaris contra Iacob quidquam durius.

AD EVNDEM NUM. & sequentem.

Iustas Deus inter homines querelas non prohibet, sed moderat.

220 NON prohibuit Dominus Labano, ne iustas quærimonias suas de furtiuo Iacob discessu propalaret, sed moderationem in illis proferẽdis, & obijciendis imposuit.

CAP. 31. NUM. 32.

Quod autem furti me arguis: apud quemcumque inueneris deos tuos, necetur corã fratribus nostris, &c. Hæc dicens ignorabat, quod Rachel furata esset idola.

AD CAP. 31. N. 32.

Qui vel Mariæ typum sub communi maledicto comprehendere nititur, de ignorantia taxatur.

221 SI enim sciret, nullatenus Rachelem sub generali, & communi maledicto comprehenderet ob typicam Mariæ repræsentationem.

CAP. 31. NUM. 35.

Ne irascatur dominus meus, quod coram te assurgere nequeo, quia iuxta consuetudinem fœminarum nũc accidit mihi: Sic delusa sollicitudo quærentis est.

AD CAP. 31. N. 35.

Non minus femineus mos fraus, quam cruor.

222 NON solum est feminarum mos menstruo cruore fluere; sed etiam multa stratagemata, vt homines capiãt, & eludant, moliri.

CAP. 31. NUM. 37.

Quid inuenisti de cunctà substantia domus tuæ? Pone hic coram fratribus tuis, & iudicent inter me, & te.

AD CAP. 31. N. 37.

Blandimenta oris animos demulcere solent.

223 SOcios Labani vocat fratres, vt hac blanda adulatoriaque appellatione corũ animos demulceret, ne quid durius contra eum Socero sugillarent.

VEL SIC.

224 NON solum seruos sociosque Labani bocat Iacob fratres, sed suos etiã seruos hac appellatione condecorat, vt sic promptiores illos, & alacriores redderet ad ipsius reique suæ defensionem, si fortè Labanus damni quidquam ipsis inferre tentaret.

Serui patronorum vocali bono re infide firmãtur, & strenuè roborantur.

CAP. 33. NUM. 1.

Eleuans autem Iacob oculos suos, vidit venientem Esau, & cum eo quadringentos viros: diuisitque filios Liæ, & Rachel, ambarumque famularum, &c.

AD CAP. 33. N. 1.

225 IAcob à Deo luctamine confortatus, & ad Angelum præualens iam homines non timet, ideò non apparent illi fratris comites plures, quam re ipsa erant, ideò etiam intellectus ipsius, metu non interceptus, aptus remansit ad illas congruas dispositiones, ad quamcumque formam.

Qui à Deo confortatur ad humana pericula non expauescit.

CAP. 33. NUM. 3.

Et ipse progrediens adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius.

AD CAP. 33. N. 3.

226 FOrtè illa in terram prostratio, & adoratio indebita fuit, & à moderamine rectæ rationis aliquantulum deuians, ideò Prouerbiorũ, cap. 24. num. 16. dicitur: Septies in die cadit iustus.

Adoratio indebita adorantem cadere facit.

CAP.

CAP. 33. NVM. 5.

Leuatisque oculis vidit mulieres, & paruulos earum, & ait: Quid sibi volunt isti?

AD CAP. 33. N. 5.

Appetentia in paruis, feminisque regnat.

227 MUlieres, & paruuli semper aliquid sibi volunt, seu appetunt.

CAP. 33. NUM. 9.

At ille ait: Habeo plurima frater mi, sint tua tibi.

AD CAP. 33. N 9.

Propter iustorum merita, & securitatem peccatoribus solet Deus temporalia bona largiri.

228 EX efficaci influxu benedictionis Isaac, & meritis Iacob ditatus à Deo fuerat Esau, ne in fratrem ex inuidia, vel indigentia aliquod damnum moliretur: cum enim bona Iacob tanto labore, & tollerantia æstus, & gelu acquisita, & parta essent, non permisit illa Deus nocumētis, & periculis externis pateré.

CAP. 33. NUM. 13.

Dixitque Iacob: Nosti domine mi, quod paruulos habeam teneros, & oues, & boues fœtas mecum: quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur vna die cuncti greges.

AD CAP. 33. N. 13.

Subditis adviruum proportionem onera imponenda.

229 HOC imprimis curare debent præsules, & superiores: presertim regulares: vires scilicet subditorum benè perspectas, ponderatas, & consideratas habere, ne plus oneris ipsis imponant, quam quod tolerare possunt.

CAP. 34. NVM. 5.

Quod cum audisset Iacob absentibus filijs, & in pastu pecorum occupatis siluit donec redirent.

AD CAP. 34. N. 5.

Princeps qui dissimulare nescit se vindicare.

230 SIC solent multi Principes politicoprudētes in damnis, & iniurijs ab alijs illatis, dissimulare offensam, donec media suppetant ad vindictam. Vide infra num 15 & 25.

CAP. 34. NVM. 19.

Nec distulit adolescens (scilicet Sichem) quin statim, quod petebatur expleret: amabat enim puellam valde.

AD CAP. 34 N. 19.

231 ADolescentia exprimitur, vt accelerationis incautæ ratio pateret: Si enim Sichem canutus, & senior esset, assensum non statim præberet, sed cautè differret, donec pęmaturé consideraret, quid facto opus esset, & conuenientius tam sibi, quam suis foret. *Adolescentia vitium incauta celeritas.*

232 Et notandum, quod, qui vel ex terreno amore, vel alio quouis mundano, & inordinato affectu aliquos religionis actus exercent, male eis semper cedunt, per tales enim actus, non religionem colunt, sed profanant. *Religionis actiua exprauo fine illicitus religionē profanat.*

CAP. 34. NUM 22. ET 23.

Vnum est, quo differtur tantum bonum: Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes Et substantia eorū, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt.

AD CAP 34. N. 22. ET 23.

233 VIS ardentissimi erga Dinam amoris Sichem eiusque parentem solertes cautos imo, & efficaciter rethoricos fecit, grauamen enim circuncisionis inter duo generalia populi commoda, vnum prius, aliudque posteriús relatum occulrant, ne aduerteretur, vel saltem leuius appareret. *Ardens amor reth oricissimus persuasor.*

CAP. 34. NVM 30.

Illi congregati percutient me: & delebor ego, & domus mea.

AD CAP. 34. N. 30.

234 DEleto capite, quod fundamentum familiæ est, tota domus corruat est necesse. *Fundamento ablato ædificium ruit.*

CAP. 35. NVM. 1.

Interea locutus est Deus ad Iacob: Surge, & ascende Bethel, & habita ibi.

AD CAP. 35. N. 1.

235 IAcob in illo turbatissimo domus suæ statu ob filiæ corruptionem, filiorũque efferatam vindictam, nequaquam orationis, & frequentissimæ eleuationis mentis in Deum exercitium intermisit, ideó meruit, & Dei loquelam, & de congruo tantis remedio damnis prouidentiam.

Qui in tribulatione orare non desistit serenitatem nanciscitur.

CAP. 35. NVM. 2.

Abijcite deos alienos, qui in medio vestri sunt, & mũdamini, &c. Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos habebant.

AD CAP. 35. A N. 2.

236 FOrté Rachel sola, quæ fuit Ecclesiæ, ante Christi aduentum idolatrantis typus hæc idola habebat, vt poté, quæ illa á patre furata fuerat supra cap. 31. num. 19 sed, vt honori eius caueretur, in generali, de hac materia sermo fit: scilicet: Abijcite deos alienos, &c. Dederunt ergo ei, &c.

Peccata etiam indiuidua generaliter á declamatore Euangelico corripienda.

CAP. 35. NVM. 4.

Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos habebant, & inaures quæ erant in auribus eorum: at ille infodit ea subter terebinthum.

AD CAP. 35. N. 4.

237 TErebinthus arbor est emittens gumi, seu liquorem valde tenacem, & viscosum, ibi ergo idola infodit Iacob, vt á nemine postea auellerentur, ad eum etiam finem, vt cũ arbor illa infructifera, & solum aptá ad fouendum ignem, ad effectum istum eradicaretur, idola simul cum illa conglutinata, & coniuncta in cineres redigerẽtur.

Idololatria nõ sepellienda solum, sed etiam comburenda.

VEL SIC.

238 SUB arbore infructifera idola infodit sæpe litque Iacob, vt insinuaret ex idololatria nullum emolumentum, aut fructum etiam terrenum, & temporalem oriri vel expectari posse.

Ex idololatria nil boni, etiam temporalis, expectandum.

CAP. 35. NVM. 5.

Cumque profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes.

AD CAP. 35. N. 5.

239 ZElus vera religionis facit populum, etiã inermem, terribilem, inuictum, & impugnabilem.

Verus Zelus religionis etiam inermis inuincibilis.

CAP. 35. NVM. 8.

Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercum.

AD CAP. 35. N. 8.

240 SVbter quercum Debora sepulta fuit ad denotandum, quam fructifera, & in qualibet fortuna constans ipsius vita fuerit.

Sepulchri qualitas sepulti qualitatem propalare solet.

Vocatumque est nomen loci illius, Quercus fletus.

241 CVR non á sepulto corpore, sed á sepelientium lachrymis quercus denominatur? An quia corpora nostra caduca, & emortua adeó celerrimè in anihilationẽ tendunt, quod comparata lachrymis in terram decidentibus, statimque disparentibus, istæ potius quã illa diutiús manere, & durare dici possint?

Celeriús mortui á terra anihilantur, quam lachrymæ in terram cadunt.

VEL SIC.

242 A Fletu denominatur illud sepulchrum, quia mors virtuosæ feminæ semper plorabilis est, & lachrymabilis.

Virtuosæ mors semper deplorabilis.

VEL

VEL SIC.

Nil est tam durum, quod virtuosi mors in lachrymas non emolliat.

243 MOrs honestæ, & virtuosæ feminæ, vel durissimam quercum plorare, & eiulare facієt.

VEL SIC.

Perfecta gratitudo æterno monumento debet consignari.

244 LAchrymæ illæ fuerunt veri amoris, perfectæque signa gratitudinis, quæ res adeó in mundo raræ sunt, vt oporteat monumento ad æternam memoriam consignari.

CAP.35. NUM.10.

Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellauit eum Israel.

AD CAP.35. N.10.

Diuitiarū admiranda vis in spiritualibus etiā prævalere solet.

245 COnsentanea fuit ditationi Iacob nominis immutatio, diuitijs enim quædam est occulta vis homines immutandi, talitérque prouehendi, vt de supplantatoribus, Dei scrutatores, imo prævalentiores efficere soleat.

CAP.35. NUM.11.

Dixitque ei: Ego Deus omnipotens, cresce, & multiplicare.

AD CAP.35. N.11.

Hominibus Deus adeò liberalis, vt fides fulcimento indigeat.

246 TOT, tanta, taliaque promittit Deus diligentibus se, vt necessum videatur omnipotentiam suam præmittere, & stabilire, ne fides circa largitionem, & promissorum impletionem nutabunda hæreat.

VEL SIC.

Qui potest benefacere omnia posse videtur facere.

247 PRædicet se Deus omnipotentem, quando beneficia adeó largiter effundit, qui enim benefacere potest omnia posse dicendus est.

CAP.35. NUM.13.

Et recessit ab eo.

AD CAP.35. N.13.

Eximiæ liberalitati tam gratitudo quam ingratitudo noces.

248 POst eximiam beneficentiam statim recedit Deus, ne vel gratitudinem humanam, quæ suam liberalitatem aliqualitér minuat; vel ingratitudinem, quæ suam patientiam exerceat, experiatur. Vide supra cap. 16. num. 13.

VEL SIC.

Cùm bonis tēporalibus Deus ferè incompatibilis.

249 MUnera, quæ Deus Iacob hic concessit, temporalia bona erant, recedat ergo Deus, vtpotè cum illis vel incompossibilis, vel difficilimè sociabilis.

VEL SIC.

Diuitiæ deitate prædita hominibus apparere solent.

250 ADeó potentes hominibus apparent temporales diuitiæ, vt cū illæ ad sunt, videatur mortalibus, Deo non indigere vel deitatem in diuitijs collocatam esse, ideoque recedit.

VEL SIC.

Ad Dei præsentiam omne mundiale contemptibile.

251 REcedit Deus, vt munera illa, & bona temporalia Iacob concessa videatur ipsi æstimatione digna, ad præsentiam enim Dei quidquid mundiale est, contemptibile, despicabile, & abiectum est.

CAP.35. NUM.22.

Cumque habitaret in illa regione, abijt Ruben, & dormiuit cum Bala concubina patris sui.

AD CAP.35. N.22.

Luxuria, & petulantia de maioratu certāt.

252 CErtat cum Balæ luxuria Rubenitica petulantia, vtraque grauissima, quæ autem deformior fuerit non facilè discerni potest.

Enormissimus incastus hominē in brutum conuertit.

253 Sed á quo, & ad quod Abijt Ruben? Abijt certè à modesto, & rationali dictamine ad plusquam brutalem audaciam, & flagitium perpetrandum,

Quod illum minimé latuit.

Quædam adeò enormia delicta sunt quæ deceat magis impunita sepellire, quàm vllo supplicio propalare.

254 CVr ergo non statim puniuit? Quia aliqua delicta adeó fæda, & enormia sunt, quod magis deceat, illa prudenti silentio impunita sepellire, quam ex iusta vindicta, & supplicio in pessimum aliorum exemplum propalare.

Zelotipia vulnus

255 Et notandum, hoc vulnus

nus in corde Iacob vsque ad extremum vitæ diem, & apertum, & clausum, seu occultúm, permansisse, vide infra cap.49. num.4.

nera in corde recipientis claudi solent, sanari non solent.

CAP. 35. NUM. 28.

Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.

AD CAP. 35. N. 28.

Vita preceßus, & si centoctogenarius, diarius apparere solet.

256 **V**Ita & si centioctogenaria fuerit, diaria dicitur, quia fortè Iacob tamquã centum octaginta dierum visa fuit.

VEL SIC.

Clarorum virorum vita per dies explicanda.

257 **P**Eriodus vitæ Iacob per dies explicatur ob claritatem operum in ea á tanto Patriarcha factorum.

CAP. 35. NUM. 29.

Consumptusque ætate mortuus est.

AD CAP. 35. N. 29.

Viuere ac consummi idē sunt.

258. **Æ**Tas hominis non ne vita ipsius? Si ergo ætas consumit hominem, ipsamet vita consumit illum: vnde apté, & optimè dixit moralis phylosophus: Morieris, non quia ægrotas, sed quia viuis.

Et appositus est populo suo senex, & plenus dierum.

Iusti vita dies nõ dilabuntur, sed cumulantur.

259 **P**Lenus dierum dicitur, quia Iusto non pereunt dies qui transeunt cæteris, sed simul permanent, & computãtur tam ad honorem temporalem, quam ad gloriam sempiternam.

CAP. 37. A NUM. 1.

Habitauit autem Iacob in terra Chanaan, in qua pater suus peregrinatus est. Et hæ sunt generationes eius: Ioseph, &c.

AD CAP. 37. A N. 1.

Filij á parentibus non solum vitam, sed mores etiam haurire solent.

260 **M**Ores filiorum dicũtur generationes parentum, quia ab ipsis, velut á suis fontibus, & radicibus dimanant.

CAP. 37. NUM. 2.

Ioseph cum sedecim esset annorum pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer.

AD CAP. 37. N. 2.

Virtuosus, & si grandæuus, puerilem simplicitatem conseruare solet.

261 **I**Oseph, & si iam adolescentiam fuisset ingressus pueritiæ innocentiam cõseruabat, ideó sedecenarius, dicitur adhuc puer.

Et erat cum filijs Balæ, & Zelphæ vxorum patris sui: accusauitque fratres suos apud patrem crimine pessimo.

Accusatio fratrum á turpitudine difficilè excusabilis.

262 **V**T accusatio fratrum à turpitudine, quam secum affert excusaretur, summã criminis malitiam textus insinuat.

VEL SIC.

Fratrum concordia optima; eorundem discordia pessima.

263 Crimen, quod expresio nominum Patris, fratrumque non minorauit, grauissimum absque dubio fuit: Littera hebræa sic ait: Et tetulit patri rixam eorum pessimam: Quod ergo patri detulit, fuit rixa, & discordia fratrum, quę æquo iure crimen pessimã appellatur, nam, sicut fratrum concordia ponderante Dauide Psal. 132. num. 1. quid optimum est, sic eius contraria discordia crimen pessimum appellati debet.

Concubinatus, etiam quando á natura longe tolerabatur filios degeneres procreabat.

264 Nec sine aduertentia prætereundum filios malos vitiosos, & pessimos Iacob fuisse ancillarum Balæ, & Zelphæ filios; Non Liæ, Rachelisque, vxorum legitimarum, & feminarum ingenuarum, & nobilium.

CAP. 37. NUM. 3.

Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum: fecitque ei tunicam polymitam.

AD CAP. 37. N. 3.

Dilectior filius, qui magis gratia debetur, quam natura.

265 **N**ON dicit: Diligebat magis, aut plus, sed: Super, quod æquiuocum est in

in ordine ad significandum comparatiuum amoris excessum Iosephi respectu aliorum filiorum,& textus ad positiuum inclinare videtur: Diligebat Ioseph super omnes filios, quia super omnes feré filios eum genuerat, & in senectute, in qua minimum pollet natura, & sic ille filius plus ad gratiam, quam ad naturam pertinebat, in cuius significationem, tunicam polymitam, seu varijs coloribus, flosculisque variegatam ei fecit, quæ gratiam cum cæteris virtutibus, quæ ex ipsa tamquam ex radice, pullulant, significat.

In sinceriore saeculo excessiuus amor patris constabat in potiore verò exiguus amor magni constat.

266 Et notandum, quod in illa temporum frugalitate, intensus, & si mauis, excesiuus parentis amor per vnius vestis donationem significabatur; nunc, nisi Maioratus fiant,& magni census, copiosique redditus imponantur, talis amor non satis explicatur.

CAP.37. NVM.4.

Videntes autem fratres eius, quod à patre plus cunctis filijs amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificé loqui.

AD CAP. 37. N.4.

Inuidia oculi penetrant quo visiua potentia non pertingit.

267 QUod textus claré non exprimit isti euidentèr vident, quia Lynceis inuidiæ oculis actiones Iacob erga Iosephum intuebantur.

Inuidia semper deteriora sibi præsumit.

268 Et fortè interse frendentes murmurabant, quod pater Iosephum amaret plus cunctis filijs non solum diuisiué compositum, sed etiam omnibus collectiué comparatum.

Odium ex inuidia non solum amoris actum, sed etiam potentiam tollit ad amandum.

269 Et notandum, quod odiū ex inuidia ortum, non solum actū amoris, sed etiam potentiam tollit ad amandum, ideò dicitur; Nec poterant ei quidquam pacificè loqui.

CAP.37.NVM.5.

Accidit quoque, vt visum somnium referret fratribus suis.

AD CAP.37.N.5.

270 SI somnium quomodo visum? Certè non pauci sunt, qui ea, quæ somniant, existimant veré, & realiter se videre: Sed rectè illud Iosephi somnium visum seu visio dicitur, quia fuit somnium propheticū ab Spiritu sancto ipsi immissum, & per veram mentalem repræsentationē quiescenti ostensum.

Multi quæ somniant videre credūt, cum hæc prærogatiua propheticis solū somnijs conuenit.

Quæ causa maioris odij seminarium fuit.

271 SEminarium dicitur, quia in abundantem, copiosam, & nimiam segetem tribulationum, & persecutionum aduersus Iosephum germinaturum erat.

Inuidia occasio seminarium dicitur, quia vbertimè damna germinat.

CAP.37. NUM.6.& 7.

Dixitque ad eos: Audite somnium meum, quod vidi: Putabam nos ligare manipulos in agro,&c.

AD CAP.37. N.6.ET 7.

272 VIdisti,ô Ioseph, aliorum humiliationes, damna, & detrimenta, sed priùs patieris, & experieris tua.

Qui aliorum damna prauidet sua prius experiri solet.

Et quasi consurgere manipulum meū, & stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

273 ADoratio absoluta: dignitas non solum somniata, & symbolica, sed & in ista linea etiam impropria, ideó absolutè non ait textus: Consurgere, sed: Quasi consurgere.

Vel solum apparens dignitas veram, & realem adorationē ambit.

274 Sed, cum omnes simul surgant, hoc enim verbum consurgere significat, cur vnus surgit, vt adoretur, cæteri, vt adorent? Talis est hominum conditio, vt eadem

Mundus ijsdē medijs alios attollit, & alios deprimit.

eâdem actione alij sublimentur, & alij deprimantur.

CAP. 37. NUM. 9. ET 10.

Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus, ait: Vidi per somnium quasi Solem. & Lunam, & stellas vndecim, adorare me. Quod cum patri suo, & fratribus retulisset, increpauit eum pater suus.

AD CAP. 37. N. 9. ET 10.

Ab amore, & inuidia idem effectus ex diuersis motiuis prouenire solent.

275 PAtrem Solem, matrē Lunam, fratres stellas faciebat istud Iosephi somniū se ipso in sua sublunari, & terrena natura relicto, & nihilominus â patre increpatur, & â fratribus inuidetur, sed hæc patris increpatio mysterium sub odorantis ab amore proueniebat, ne scilicet Ioseph dilectus cæteris fratribus odiosus fieret.

CAP. 37. NUM. 14.

Vade, & vide, si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pecora.

AD CAP. 37. N. 14.

Prima parentum cura prosperitates filiorū.

276 PRincipalitèr, & primarió de filiorum prosperitate curat Iacob; secundarió, & quasi per accidens de pecoribus.

Et renuntia mihi quid agatur.

Præsulgenia subditorum percalleat, vt eos proficiat.

277 HUnc potius elegit Iacob ad inquisitionem, & informationem de filijs faciendam, quem sciebat pronum esse ad eorum scelera ipsi aperienda, & manifestanda.

CAP. 37. NUM. 18.

Qui cum vidissent eum procul, ante quam accederet ad eos, cogitauerunt illum occidere.

AD CAP. 37. N. 18.

Prauorum oculi lyncæi sunt ad nocendum.

278 ECce quam â longé vident, vt noceant, quem propé videre non poterant.

279 Hæc etiam elongatā visio, seu inuisio, ad occisionem ordinata referri potest ad Christum in Iosepho typicé significatum.

Ante plura sæcula Iudæi Christo venturo necem moliebantur.

280 Dignum etiam animaduersione est, pessimam Iosephum occidendi cogitationem in omnium simul fratrum mentibus insedisse.

Mali in eo indiscrepantèr cōueniunt nempé vt iusto noceāt.

CAP. 37. NUM. 19. ET 20.

Et mutuò loquebantur: Ecce somniator venit: Venite, occidamus eum;

AD CAP. 37. N. 19. ET 20.

281 NON dicunt: Ecce accusator fratrum, sed: *Ecce somniator venit*; vt diuerso honestoque prætextu vindicatiuū animum obtegerent.

Qui politicè se vindicare intendunt, verum motiuum celant, aliudque prætextum obijciūt.

Et tunc apparebit quid illi prosint somnia sua.

282 EX his verbis infertur, illos, non ex vindicta ob accusationem supra num. 2 memoratam, sed ex inuidia ex dilectione paterna, & præsago fortunæ fauore orta, in fratris occisionem conspirasse.

Malos plus vrgere solet ad nocendum inuidia quam appetitus vindictæ.

Dicemusque: Fera pessima deuorauit eum.

283 FEra pessima, hoc est, qua peior inueniri nequit, nempè inuidia.

Nulla fera inuidiā peior.

CAP. 37 NUM. 21.

Audiens autem hoc Ruben nitebatur liberare eum de manibus eorum.

AD CAP. 37. N. 21.

284 RUben simul cum cæteris fratribus de Iosepho occidendo cogitauit, sed cum de fratricidio perpetrando iam palā, & exteriús inter se agerent, â reliquis fratribus dissensit, faciliús enim est rem iniquam cogitare, quam exequi.

Non nulli externam ostentant bonitatem qui internè mali sunt.

VEL SIC.

Ille iniuriosus laudandus est, qui satisfactionem in quantu potest procurat.

285 HOc æstimabile obsequium volebat Ruben parenti suo impendere, ad aliqualem grauissimæ satisfactionem iniuriæ, quam ipsi ad Balan ingrediens irrogauerat.

CAP. 38. NUM. 18.

Ait Iudas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum, & armillam, & baculum, quem manu tenes.

AD CAP. 38. A N. 18.

Qui cum scorto turpitèr se commiscet omnia bona tam animæ quam corporis amittit, & prodigit.

286 IN annulo nobilitas significatur: in armillâ, domestica supellex: in baculo, totius domus, & familiæ substantia, & sustentatio: omnia hæc amittit, qui cum scorto turpitér se commiscet.

CAP. 38. NUM. 24.

Ecce autem post tres menses nuntiauerunt Iudæ, dicentes: fornicata est Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumescere.

AD CAP. 38. N. 24.

Detractori indicium satis est, & ad calumniæ affectationem.

287 DElictum Thamar vt certum enuntiatur indicium vnicum illius, vt incertum.

VEL SIC.

288 DElictum Thamar asertiuè, pronuntiatur, indicium illius suspitatiué solum, & apparentér; talis est omnium ferè detrahentium genius, & ingenium.

CAP. 39. NUM. 2.

Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prosperè agens.

AD CAP. 39. N. 2.

Ob Iosephi continebernium Verbû diuinum præmature encarnationis flagrabat desiderio.

289 HÆC phrasis pluriès de Iosepho repetitur, quasi desiderans Deus, aduentare iam temporis plenitudinem, quo cum Iosepho Mariæ sponso degeret. Vide infra num. 28.

CAP. 39. NUM. 7.

Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph.

AD CAP. 39. N. 7.

Qui impudicè respicit, & cæcus, & seruus remanet.

290 DOmina sua, sed non domina sui.

291 Quid mirum quod cæca remaneret, quæ oculos suos â se in alterum â bjecerat: sic omnibus impudicé respicientibus accidit.

Et ait: Dormi mecum.

Luxuria delectatio res euanida et somniata.

292 PRoprisimè actum luxuriæ per dormitionem explicat, est enim delectatio quædam euanida, & quasi somniata.

Nullus adeò procax, qui non modestius loquatur, quam operetur.

293 Sed cur hæc procax femina terminum adeó modestum vsurpat ad suam libidinem exprimendam? An quia ferè semper modestiùs loquuntur, quàm operantur homines?

VEL SIC.

Cum casto cõuersando castimonia saltem verbalis acquiritur.

294 EX collocutione cum iuuene virgine, & castissimo Iosepho modestiam, & honestatem, saltem verbalem lasciua illa, & adultera femina acquisiuit.

CAP. 39. NUM. 9.

Quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in dominum meũ?

AD CAP. 39. N. 9.

Ad sanctum matrimonij violandum facilitas nõ solum negari debet, sed etiam facultas.

295 NON dixit: Quomodo faciam, sed: Quomodo possum facere, ad tantum enim facinus, & flagitium perpetrandum, nec potentiam se habere existimabat castissimus iuuenis, & seruus fidelissimus, nec solum difficile credebat, sed nec factibile.

Et

Et peccare in Deum meum.

Quandoque magis videtur placere Deo hominem exercere actum fidelitatis humanæ, quam fidei diuinæ.

296 PRius obijcit motiuũ fidelitatis humanæ quã diuinæ: illa enim virtus adeó placet Deo, vt vel ipsius præceptis naturalibus aliquando præferri permittat.

CAP. 39. NVM. 10.

Mulier molesta erat adolescenti.

AD CAP. 39. N. 10.

Nulli non molesta lasciuiens femina.

297 SI mulier adolescenti molesta est, quid viro, quid seni?

Et ille recusabat stuprum.

Stuprum quandoque pro violatione accipitur.

298 STuprum sui ipsius, erat enim adhuc Iosephus non solum castimoniæ rubore conspicuus, sed etiam virginitatis flore suaue redolens.

Quã matrimonium euitatus intè natura illusor apellandus.

299 Et si æquiuocé ad feminam referatur; stuprum enim propriús, & significantiús ad istum sexum pertinet, dicendum, quod forté ipsa virginitatis signaculum nondum amiserat, eius enim maritus erat eunuchus, & verisimile est quod isti naturæ illusores, tum vitandæ ignominiæ, tum solatij causa vxores ducebãt nominales.

CAP. 39. NVM. 11.

Accidit autem quadam die, vt intraret Ioseph domum, & operis quippiam absque arbitris faceret.

AD CAP. 39. N. 11.

Rationis Deo reddẽda memor, & vitæ rationẽ, & sui muneris rationes benè institutas habet.

300 CHaldeus Paraphrastes hæc verba sic exponit: Et factum est quadam die, & ingressus est domũ, vt inuestigaret scripturas rationis suæ. Otiosa, & inutilis videri potest hęc Iosephi calculatrix inuestigatio, dominus enim eius nil aliud nouerat, nisi panem, quo vescebatur, vt patet supra num. 6. nec hoc Iosephum latebat, ait enim num. 8. sequenti: Ecce dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat, quid habeat in domo sua, vt quid ergo fidelissimus iste laborat œconomus? Non certé, vt terreno domino satisfaciat, sed ex optima propriæ conscientiæ indole tamquam rationem villicationis suæ supremo rerum Domino Deo aliquando redditurus.

Qui nouissima sua memoratur in æternum non peccabit.

301 Ecce quod inter tot pericula, & peccandi occasiones incolumem, innocentem, & purum Iosephum tam á molestis dominæ suggestionibus, quam á cæteris in domiuum commissionibus conseruauit, qui enim nouissima sua memoratur, & frequenter meditatur moraliter impossibile est, quod peccet.

VEL SIC LITTERALITER.

Qui bonam villicationis suæ rationem habet arbitros nõ quærit, sed vitat.

302 BOnas rationes œconomiæ suæ habebat Ioseph, si quidem arbitros non quærebat, sed potius vitabat, & fugiebat.

CAP. 39 A NVM. 12. AD 15.

Qui relicto in manu eius pallio fugit, & egressus est foras. Cumque ego succlamassem, & audisset vocem meam, reliquit pallium, quod tenebam, & fugit foras.

AD CAP. 39. A N. 12. AD 15.

Malefactor, etiam comalterum accussat, se ipsum prodit.

303 HÆC Impudica femina se ipsam prodit accusatque: nam obijciens Iosepho se ab illo comprimi, & teneri, ait, se tenere: *Reliquit pallium, quod tenebam*: propterea forté in textu infra nu. 19. nimia viri credulitas notantèr exprimitur.

Lascivia venenum, vel leni tactu, inficere valet.

304 Sed cur cum solùm, é lacinia, quæ est extrema vestimenti ora seu pars Iosephus á delicata, & debili femina teneretur, non aliquam ad hibuit diligentiam, vt pallium suum, é manu eius eriperet?

ret? Noluit castissimus iuuenis palliumâ procaci,& lasciua femina, vel leuitér tactum, ne dicam apprehensum apud se retinere, & illo vlterius indui, rationem dat Diuus Ambrosius lib de Ioseph Patriorcha: Ne scilicet per manus adulteræ libidinis incentiuæ flammæ transirent.

VEL SIC ALLEGORICE.

Patriarcha Ioseph in omnibus Christo prælusit.

305 HÆC Iosephi actio fuit Christi symbolum ad inferos descendentis relicto corporis pallio in manu perfidæ, & adulteræ Synagogæ.

CAP. 39. NVM. 19.

His auditis dominus, & nimium credulus verbis coniugis.

AD CAP. 39. N. 19.

Qui audita accussantis verba non perpendit iudex censura dignus euadet.

306 NOtantèr dicitur nimium credulus, nam talia verba plus vxorem, quã Iosephum accusabant.

CAP. 40. NUM. 14.

Tantum memento mei, cum benè tibi fuerit.

AD CAP 40. N. 14.

In principum aulis, etiam cum res benè succedunt, aulicus malè est.

307 AN quia illi non fuit bené in palatio, etiã si prospera successerint, oblitus est interpretis sui. Vide infra nu. 23.

Et facias mecum misericordiam: Vt suggeras Pharaoni, vt educat me de isto carcere.

Prudentes viri munistris principum non plus deferunt, quam par est.

308 ET si cognosceret Ioseph, illum somniatorem ministrum esse potentem, & regi proximum, & in regis gratiam restitutendum, nõ illum adulatoriè liberationis suæ arbitrum facit, ne regiæ authoritati, & dignitati detraheret, ideó non dicit: Vt educas me. Sed: *Vt suggeras Pharaoni, vt educat me.*

In carcere diù detinen vel gra-

309 Et notandum, quod, & si Ioseph suam cognoscat, & obiiciat innocentiam, absolutionem à delicto falsó ipsi imputato, & obiecto non petit, sed causæ legalem per sententiam determinationem, & conclusionem, vt ê carcere, vel in supplicium exiret.

VEL SIC ALLEGORICE.

310 IN illo carcere purgatorij carcer, in quo iusti detenti sunt, significatur, a quo solum suprema Dei potestas, in rege signata, per intercessiones Sanctorum, & suffragia Fidelium liberare potest.

A Purgatorij carcere diuina solum potentia, per sanctorum liberat intercessionem.

CAP. 40 NUM. 15.

Quia furto sublatus sum de terra Hebræorum & hic innocens in lacum missus sum.

AD CAP. 40. N. 15.

311 SE furto sublatũ dicit, sed fures non manifestat, nec deturpat, nec de illorũ iniqua actione saltem conquæritur: eâdemque modestia, & moderatione loquitur de iniusta ipsius incarceratione.

Prudens ac perfectus vir sibi absque alterum prospicit detur-patione.

CAP. 40. NUM. 23.

Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

AD CAP. 40. N. 23.

312 PRospera semper succedunt, nunquam stant, sicus in aduersis phylosophia moralis experitur.

Prospera semper succedere, aduersa stare solent.

CAP. 41. A NUM. 1.

Post duos annos vidit Pharao somnium. Putabat se stare super fluuium, de quo ascendebant septem boues, &c.

313 SIgnatè, & expressé numeratur tẽpus propter Iosephum in probationis carcere detentum, tum, vt aduertamus,

Iustorum Deus labores non transcendit.

mus, Deum labores iustorum non negligere, & transcurare.

Regni regimini præficiendus in patiendi arte præexercendus.

314 Tum etiam, vt Iosephus omni Ægypto statim præficiēdus, prius in arte patiendi, & sufferendi ad amussim instrueretur.

Cui alimentationis aliorum cura incumbit prognosticandi scientia adornari oportet.

315 Sed cur signa prognostica fertilitatis, & sterilitatis Ægypti de flumine ascendebant? Quia ab illo omnis fructificatio tam abundans, quam inops illius Prouintiæ pendebat.

CAP. 41. NVM. 4. ET 5.

Expergefactus Pharao, rursum dormiuit.

AD CAP. 41. N. 4. ET 5.

Regibus nil ad publicā spectans vilitatē, & si somniatū, spernendum.

316 Regem quæuis repræsentatio ad publicā rem spectans, etiam si somniata sit, & euanida, debet expergefacere, sed in hoc foret Pharao reprehensibilis, quod rursum dormiuit, nisi mysterium in secundo somnio lateret.

CAP. 41. A NUM. 7.

Euigilans Pharao post quietem, & facto mane, pauore perterritus, misit ad omnes coniectores Ægypti, cunctosque sapientes.

AD CAP. 41. A N. 7.

Boni reges manicare debēt; non vsque ad meridiē stertere.

317 Ex his verbis colligitur regem illum non fuisse valdè somno deditum, siquidem post ipsius quietem, & euigilationem transactam, cæpit dies illucescere, & mane fieri.

Ad rerum naturalium cognitionem rectè per gradus ascenditur.

318 Et notandum quod prius coniectores, postea sapientes vocari iusit, vel quia ad capiendam veram illorum somniorum interpretationem, per gradus volebat ascendere, è coniectoribus scillicet ad sapientes.

Aulici sapientibus coniectores præferre solent.

319 Vel quia coniectores sapientibus præferebat, quod prudentiæ humanæ, præsertim aulicæ, solemne est.

CAP. 41. NUM. 16.

Respondit Ioseph: Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni.

AD CAP. 41. N. 16.

Eximiæ humilitatis est, se instrumentum Deo indignum existimare.

320 Eximia Iosephi humilitas, & modestia pōderanda venit, qua se existimauit indignum, per quem, vt instrumētum Deus loqueretur.

CAP. 41. A NVM. 20.

Quæ deuoratis, & consumptis prioribus, nullum saturitatis dedere vestigium.

AD CAP. 41. A N. 20.

Auarus cuncta deuorans marcescit.

321 Auarus, & si cuncta deuoret, nunquam impinguatur semper macrescit.

Saturitas à cælo auertere, & ad terram solet deprimere.

322 Notanda etiam phrasis, qua textus de saturitate loquitur, vestigium scilicet, quod est character terræ impressum, ad innuēdum, saturitatem semper ad terrā deprimere.

CAP. 41. NVM. 32.

Quod autem vidisti secundo ad eandē rem pertinens somnium: firmitatis indicium est.

AD CAP. 41. N. 32.

Repetita assertio assertum valde confirmat.

323 Hic textus ponderari potest pro repetitione, & reualidatione alicuius voti seu iuramenti publicē vel priuatim facti.

CAP. 41. NVM. 33.

Nunc ergo prouideat rex virum sapientem, & industrium, & præficiat eum terræ Ægypti.

AD CAP. 41. N. 33.

Speculatio sine praxi inutilis ad bonam reipublicæ administrationem.

324 Scientifica speculatio sine praxi inutilis est ad bonam reipublicæ administrationem, propterea addidit Ioseph: *Industrium*, nam homines omninó dediti studio, & scientiarum contemplationi plerūque solent esse desides, negligentes, & incurij, ac propterea inutiles, & inepti ad prouidam, & conuenientem reipublicæ gubernationem.

CAP.

CAP.41. NUM.40.

Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantum regni solio te præcedam.

AD CAP.41. N.40.

Reges qui se totos vni cõmittunt formale solij à se dimittunt materiale tantũ sibi reseruant.

325 SOlio, quod materiale est, non potestate, quæ formale constitutiuum imperij est, vult Pharao Iosephum præcedere, sic accidit omnibus regibus qui negotiorum omnium summam alicui ministrorum vni, & soli deferunt.

CAP.41. NUM.44.

Dixit quoque rex ad Ioseph: Ego sum Pharao: absque tuo imperio non mouebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti.

AD CAP.41. N.44.

Rex non regens nominalis tantum rex est.

326 EGO sum Pharao, absque tuo imperio, &c. Ideſt ego sum rex nomine tantum, tu re, & veritate.

VEL SIC.

Rex per alium regens nisi frequentér se præsentet, vt talis non adorabitur.

327 EGO sum Pharao: Quis dubitat? Vt quid ergo recordatio hæc? Non quidèm inutilis, & superflua est: Rex enim qui omnem in subditum potestatem transfert, necesse habet, vt continuó suggerat omnibus se esse regem, vt talis tam â subditis, quam ab alijs regibus existimetur.

VEL SIC.

Rex quantò de presiús Deo subijcitur, tantó excellẽtius regnat.

328 EGO sum Pharao: Imo non est, quando quidem omnem suam potestatem in seruum transtulit; sed veré, nunquàm certiús, & firmiús rex dici, & esse debuit, quàm cum omnem suam authoritatem in saluatorem mundi, & Christi typum deposuit. Vide numerum 45. sequentem.

CAP.41. A NUM.45.

Egressus est itaque Ioseph ad terram Ægypti (triginta autem annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis) & circuiuit omnes regiones Ægypti.

AD CAP.41. A N.45.

Primum perfecti præfecti munus Prouintiã oculis lustrare, & cõprobendere.

329 PRimum quod fecit, post assumptionem suam Ioseph fuit lustrare terram, quam gubernandam susceperat.

Consideratio ætatis in præficiendo non despicienda.

330 Nec ex presſio annorum Iosephi mysterio caret propter typicam Christi significationem, qui illamet ætate cæpit clariore luce Euangelica mundum illuminare, & pascere: Lucæ cap. 3. num. 23. *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.*

CAP.41. NUM.47.

Venitque fertilitas septem annorum: & in manipulos redacta segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti.

AD CAP.41. N.47.

Rurale exercitium regnum conseruat ditat, & exhilarat.

331 CUR in manipulos redactæ segetes, & non in aceruos excussæ, & trituratæ, congregatæ fuerunt? Primo, vt triticum in suis spicarum folliculis conseruaretur, alitér â tineis corrumpendum: secundò, vt tam palleæ quam grana ad vsum publicum deseruirent: Tertio, ne illud rurale, & valdè reipublicæ necessarium exercitium excussionis, & congregationis tritici, per desuetudinem septem annorum sterilitatis, obliuioni traderetur, & periret. Tandem, ne hilaritas dierum messis deficeret, quæ totam illam Prouintiam lætabundam redderet, qua cessante mærore, & desidiâ tristissimâ remaneret immersa.

CAP. 41. NUM. 51.

Vocauitque nomen primogeniti Manasses, dicens: Obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei.

AD CAP 41. N. 51.

Accepta iniuria oblibisci debemus ad vindictam; recordari ad remissionem.

332 SI oblitus, quomodo dicit fratribus suis infra cap. 45. num. 5. *Neque vobis durum esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus?* Fuit quidem Ioseph, & recordatus, & oblitus: recordatus ad remissionem, oblitus ad vindictam, ideóque attribuit Deo illam obliuionem, dicens: Obliuisci me fecit Deus, &c.

CAP. 42. NUM. 6.

Et Ioseph erat princeps in terra Ægypti, atque ad eius nutũ frumenta populo vendebantur. Cumque adorassent eum fratres sui, &c.

AD CAP. 42. N. 6.

Curat Deus quod propheticas sanctorum futurum prædictiones omnibus cõstet adimpleri.

333 AD quid Iosephi principatus, iam stabilitus, hîc recolitur? An vt somniũ præcedens supra cap. 37. num. de manipulis adorantibus Iosephi manipulum impletum fuisse omnibus palàm fieret?

CAP. 42. NUM. 8.

Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.

AD CAP. 42. N. 8.

Quod in sublime exaltatus cognoscat humiles, quin ab illis cognoscatur mirabile est.

334 NOtatu dignum, quod aulicus, & â fortuna nimium sublimatus agnoscat humiles, priuatos, & consanguineos, & quod ab istis non cognoscatur: rationem veram, & litteralem diuersitatis huius dat Lyranus, scilicèt ex immutatione oris, & habitus Iosephi, quæ ratio vera, & cõmunis est, licet â nonnullo repellatur ex eo quod eadem immutatio in fratribus respectu Iosephi intercedebat, sed hæc consideratio in efficax, & incerta est, nam reliqui fratres, nec habitum corporis, nec oris mutauerant; at Iosephus in vtroque non exiguam mutationem subierat, nam cum imberbis ab eis discessisset, ab ijsdem satis barbatus conspicatus fuit; & cum vili veste, & Chanaanitico more indutum Ismaelitis negotiatoribus tradidissent, cum habitu alterius Prouintiæ, & hoc prætioso, & aulico ornatum repererunt.

VEL SIC.

335 FRatres omnes respectu Iosephi eandem fortunæ, & muneris sortem conseruabant; at fortuna cum Iosepho, plurimis, non solum varijs, sed etiam contratijs sortibus lusetat: â filio enim ingenuo, & libero in seruum, â seruo in æconomum, ab æconomo in reum, & carceratum, â reo in coniectorem, & somniorum interpretem, â coniectore in regium consiliarium, â consiliario in principem, â principe in mundi saluatorem translatus fuerat, quid mirum, quod fratres ipse cognoscens, non fuerit cognitus ab eis?

Vita præsens fortunæ ludus.

CAP. 42. NUM. 13.

At illi: Duodecim, inquiunt, serui tui, fratres sumus, filij viri vnius in terra Chanaan: minimus cum patre nostro est, alius non est super.

AD CAP. 42. N. 13.

336 SI alius non est super, id est mortuus, quomodo se esse duodecim assertiuè, & claré pronuntiant? An quia ille, scilicet Ioseph, de quo loquebantur, & viuebat, & mortuus erat: Viuebat in parentis pectore, & affectu, sed in fratrum odioso desiderio mortuus erat.

Qui malè agũt suismet verbis implicantur.

Sed

Inuidus nil so licitiùs curat quam riualis depressionem.

337 Sed quid hoc inusitato dicendi modo indicare volunt? Fortè ex inuidia adhuc permanēte non tam Iosepho fratri negare intendunt vitam seu existentiam, quam præuisum somnijs principatum, & superexcellentiam.

CAP. 42. NUM. 36.

Dixit pater Iacob: Absque liberis me esse fecistis: Ioseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, & Beniamin aufertis.

AD CAP. 42. N. 36.

Filiorum absentia parentibus mortalem incutit dolorem.

338 ABsentia filiorum à patre carentiæ, & priuationi illorum quoad dolorē comparabilis est, cum ergo omnes filij à Iacob abirent, ideò eiulans dixit: *Absque liberis me esse fecistis.*

Inuidiæ liuor, nec strictius naturæ vinculum solet excipere.

339 Et notandum præsumptam Iosephi mortem hic, & supra n. 13. per terminum depressionis, & subiectionis æquiuocè significatiuum exprimi, scilicet: *Non est super*, vel ad innuēdam Ægyptiacam ipsius seruitutē, vel ad ipsius somniatam exaltationem cōtradicendam: vide supra num. 13.

Aliquibus idem est rem ferre, ac auferre.

340 Sed cur de Beniamino loquens non dicit: Et Beniamin fertis; sed: *Et Beniamin aufertis?* An ad innuēdum, quod aliquibus idem est ferre, ac auferre.

CAP. 43. NUM. 1.

Interim fames omnem terram vehementer premebat.

AD CAP. 43. N. 1.

Terram ex maternali affectu nil grauius premit. quam à filiorum alimentis non premi.

341 QUomodo fames terram premit, potiùs dicendum videtur illam premere abundantiam, & pondus fructuū: Sed cum terra mater communis, & pia sit, quod illam premit, & opprimit est carentia fructuum, quibus filios suos alat.

CAP. 43. NUM. 11.

Igitur Israel pater eorū dixit ad eos: Si sic necesse est, facite, quod vultis.

AD CAP. 43. N. 11.

Prudentes, & canuti de necessitate virtutem faciunt seu efficiunt.

342 CUM alitér fieri non potest, tunc operatur necessitas, non voluntas, cur ergo dicit Iacob: *Facite quod vultis?* An ex senili cautaque prudentia, in negotio, quod aliomodo fieri nequit intēdit Iacob filios suos demereri, & ipsorum voluntati condescendere?

VEL SIC.

Paterna authoritas quādoque deponenda.

343 VOluntati filiorum, nisi in casu magnæ necessitatis à parentibus non cōdescendendum.

Sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, & deferte viro munera, modicum resinæ, & mellis, & storacis, & stactes, & terebinthi, & amigdalarum.

Typo Christi non quævis muneras, sed mysticè significatiua deferenda.

344 MYsticas munerum species typo Christi Iosepho iubet Iacob à filijs suis deferri.

CAP. 43. NUM. 14.

Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem: & remittat vobiscū fratrē vestrū, quém tenet.

AD CAP. 43. N. 14.

Dum abundantia durat, etiam de obstrictissimis calamitatem patientibus obliuisci solemus.

345 MIrādum quod quādiú durauit triticū ex Ægypto prima vice delatum, nec Iacob pater, nec vllus ex fratribus de Simeone corā istis ligato, & in carcerem detruso, liberādo, aliquam fecerit mentionem! Et quod vsq; ad stuporem grauiús est: nec Simeonis vxores, nec aliquis ex sex liberis quos iam habebat, vt patet infra cap. 46. num. 10. hoc super negotio verbū aliquod protulerunt. Hinc reprehendendi veniunt qui de proximorum, imo, & parentum fratrūque animabus in Purgatorij carcere detentis, cū terrenis bonis fruantur, & abūdent, omninó obliuiscuntur.

CAP. 43. NUM. 23.

Deus vester, & Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris, nam pecuniam, quam dedistis mihi probatam ego habeo.

AD CAP. 43. N. 23.

Quæ economus bene expendit ratio, & rationes probant.

346 PRobatam, hoc est approbatam, & in rationibus meis admissam.

Bonus Minister ære suo non regio consanguineos ditat.

347 Vel dicendum est, Iosephum ex ære suo dedisse pro fratribus illam pecuniæ quantitatem regis thesaurario, nec ex substantia publica, & ærario regio suos ditarei consanguineos.

VEL SIC.

Metalla in pecuniam excusa ab extraneis prouinciis aduecta, vt suspecta habenda.

348 Pecunia à negotiatoribus exteris aliarū prouintiarum sub diuerso dominio degentium allata, semper pro suspecta habenda, ideóque recognosci, & examinati debet ad hoc vt approbetur.

CAP. 43. NUM. 34.

Maiorque pars venit Beniamin, itaut quinque partibus excederet.

AD CAP. 43. N. 34.

Amicis satis, dilectissimis superque dandum est.

349 REliquis fratribus ministrari iussit Ioseph, quod sufficiens erat ad hoc vt lautè ederent; Beniamino verò super abundantér iussit ministrari, ad hoc vt aulicos circunstantes, & obsequiosé assistentes demereretur, & in eos genialitér liberalis foret.

VEL SIC.

Frugalitas antiqua modernam lautitiem reprehēdit.

350 FRugalitas illorum temporum tanta erat, vt in regali, & splendido conuiuio solum quinta pars, vel certiùs sexta eorum, quæ ab vnoquoque insumi poterant, apponeretur.

CAP. 44. NUM. 1.

Præcepit autem Ioseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere.

AD CAP. 44. N. 1.

351 PRimus regis minister non debet tam consanguineos, quam asseclas suos replere vltra id quod capere possūt. *Primi regum ministri consanguineos suos non vltra modum ditent.*

352 Et notandum, non de frumento regio, sed de peculiari ad Iosephum pertinente, saccos Israelitarum fratrum fuisse impletos, vt patet ex præcepto, non ministro publico, sed particulari domus Iosephi dispensatori imposito. *Nec de regali horreo; sed proprio, & peculiari petitu ipsis prouideant.*

CAP. 44. NUM. 2.

Scyphum autem meum argenteum, & pretium, quod dedit tritici, pone in ore sacci iunioris.

AD CAP. 44. N. 2.

353 CUR in ore sacci, & non in fundo hæc reponi præcipiuntur? An ne res adeò æstimabiles, vt argentea pecunia, & scyphus in infimo, & minus decenti loco collocarentur? *Non solum diuitibus, sed ipsis etiam emortuis diuitijs honor, & reuerentia exhiberi solet.*

CAP. 44. NUM. 4.

Surge, inquit, & persequere viros: & apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono.

AD CAP. 44. N. 4.

354 SI principes aulici terreni quos diligunt iubent persequi, quid facient iis, quos odio prosequuntur. *Aulicus minister non solum quos odio habet, sed etiam quos amore prosequitur solet persequi.*

355 Sed cum Ioseph, non ex malignitate, sed ex sana, & pia mentis intentione hæc moliretur, dicendum est maluisse, fratres, peccatum iniquæ suæ venditionis, & alia commissa in *Commissa in vita præsenti punire, & in alia parcere magna Dei misericordia est.*

in præsenti vita luere, quam in alia grauiùs, & duriùs soluenda relinqui.

Vices Dei gerens diuinos moresim'tetur.

356 Vel quia munus saluatoris mundi, & vices Dei gerebat, quos diligebat corripiebat, & tanquam pater in filijs sibi complacebat. Prouerbiorum, cap. 3. nu. 12.

CAP. 44. NUM. 15.

Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia?

AD CAP. 44. N. 15.

Dotes animi, præsertim supernaturales modestè occultandæ.

357 SUB hac metaphora Ioseph de prophetica somniorum intelligentia, ac prerogatiua à Deo sibi infusa loqui videtur ex quadam politicomodesta ratione ductus.

CAP. 44. NUM. 20.

Et ipsum solum habet mater sua.

AD CAP. 44. N. 20.

In bonorum pectore filiorum parentes vitâ functi vita funguntur.

358 QUÆ mater cum Rachel ex Beniamini partu decesserit? Fortè adhuc Rachel in Iosephi pectore viuebat

VEL SIC.

Mater vita naturali priuari potest, dilectis filijs priuari non potest.

359 MAter, etiam mortua à filiorum possessione non repellitur, ideò non dicitur. Et ipsum solum habuit, sed: Et ipsũ solũ habet mater sua.

VEL SIC.

Triumphantis Ecclesiæ typo æternitas attribuit.

360 ALlegoricè. Per hunc dicendi modum innuitur Rachelem fuisse typum Ecclesiæ, quæ immortalis est, non quidem in militantis statu, sed in statu triumphantis.

Lactans non minus propriè quam pariens mater appellatur.

361 Sed ad litteram de Bala Rachelis ancilla hæc verba intelligi possunt, quam, & Beniaminũ lactasse, & in maternam curam suscepisse verisimilius est.

CAP. 45. NUM. 1.

Non se poterat vltra cohibere Ioseph multis coram astantibus: vnde præcepit vt egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ.

AD CAP. 45. N. 1.

Erumpens amor nullis regulis aut cautelis subijcitur.

362 ANtequam ad mutuã agnitionem procederet Ioseph præcauit, & prudenti vtique cautela, extraneorum vitauit assistentiam ne aliquid dignitati, & gradui suo minus decorũ notari posset: Sed post in ipso agnitionis reciprocæ actu constitutus de circunspectione præterita nil curat, & sic vocem cum fletu iucunditatis tantum eleuat, vt vniuersa domus Pharaonis, & remotiores Ægyptij audirent.

Verus amor aliquantùm cohiberi, & reprimi potest; semper non potest.

363 Et notandum, noluisse Deum in toto illo Iosephi cum fratribus experimentali tractu, & apparatu, latere illum cohibitum, & violẽtum operatum fuisse, ideò ait textus: Non se poterat vltra cohibere Ioseph, &c.

CAP. 45. NUM. 4.

Ad quos ille clementer; Accedite, inquit, ad me.

AD CAP. 45. N. 4.

Verus amor foras mittit timorem.

364 MAluit Ioseph fratres ad ipsum accedere, quam ipsum eos versus ambulare, vt sic metum amitterent, & maiorem cõfidentiam acquirerent, si enim Ioseph aduersùs fratres moberetur, eos sine dubio exterreri faceret.

CAP. 45. NUM. 5.

Neque vobis durum videatur, quod vendidistis me in his regionibus, pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum.

AD CAP. 45. N. 5.

Quæ nobis videntur mala, quatenùs à Diuina prouidentia ordinata nobis bona sunt.

365 ÆQuo animo tollerabat Ioseph fratrũ in ipsum commissa, quia omnia illa accidentia speciali Dei prouidentiæ tribuebat; sed more humano dicere possemus, quod res prout malè aut prospere cedunt, sic vel probantur, vel reprehenduntur.

Iosephus pro paucorũ, Christus pro omnium salute venditus, &c.

366 Et nota Iosephum hic typum gessisse illius, qui propter nos & propter nostram salutem descēdit de cœlis.

Damnum irrogãti, quam ei, in quem irrogatur, durius.

367 Sed cur ait Ioseph: Neque vobis durum esse videatur; & non potius: Neque mihi durum esse videtur quod vendidistis me in his regionibus? Certè quoniam scelus, & peccatum, post quam patratum ac peractum est, non tam illi inquē commissum, quam ipsimet committenti durum, ac intollerabile apparet.

CAP. 45. NVM 9.

Hæc mandat filius tuus Ioseph.

AD CAP. 45. N. 9.

Filius parentem alens, ipsum parẽtẽ facit.

368 AN filius, qui patrem alit dominium quodammodo in illum acquirit, & authoritatem præceptiuam?

CAP. 45. NVM. 15.

Osculatusque est Ioseph omnes fratres suos, & plorauit super singulos.

AD CAP. 45. N. 15.

Superioris cum subditis æqualitas inuidiã omnem repellit.

369 FLeuit cum omnibus, ne inuiderent Beniamino, quod cum eo solo hanc fecisset demonstrationem, & amoris, pietatis, que significationem.

VEL SIC.

Christi lachrymæ Iosephi lacrimis adumbratæ.

370 HIC allegoricè præfiguratus videtur fletus Christi Domini super Ciuitatem Ierusalem Lucæ, cap. 19. num. 41.

CAP. 45. NVM. 16.

Auditumque est, & celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Ioseph.

AD CAP. 45. N. 16.

Quod in pratis regum ministris oãdſum, in bonis plausibile est.

371 CElebri sermone vulgatum, id est: Plausibiliter receptum ob generalem imo vniuersalem populi erga Iosephum beneuolentiam, propter quam Hæc consaguineorum aduentatio non fuit murmurata, nec in malam partem accepta.

CAP. 45. NVM. 18.

Venite ad me, & ego dabo vobis omnia bona Ægypti, vt comedatis medullam terræ.

AD CAP. 45. N. 18.

372 NOtandum, quam perantiquū in mūdo sit, quod cognati amicorum principum deuorent medullam Prouinciarum, nec prudēti solertia œconomopolitica caruit hoc Pharaonis pronuntiatum, ostentans se liberalem eorum largitorē bonorum, quæ vel ipso inscio, aut nolente credebat absque dubio in potestatem Iosephi fratrum deuētura fore.

Cognati amicorum principum cur pinguescunt? Quia medullam prouinciarũ comedunt.

CAP. 45. NVM. 20.

Nec dimittatis quidquã de supellectili vestra; quia omnes opes Ægypti vestræ erunt.

AD CAP. 45. N. 20.

373 VT ad cupidam auaramque retentionē possessorum bonorum incitaret, spe possidendorum allicit.

Spes nouæ acquisitionis, antiquæ retinendæ cupiditatem.

CAP. 45. NVM. 24.

Dimisit ergo fratres suos, & proficiscentibus ait: Ne irascamini in via.

AD CAP. 45. N. 24.

374 CAuit prudentèr pro Beniamino, ne illi propter donorũ excessum aliquid ex inuidia nocumenti inferrent.

Qui præ alijs remuneratur, inuidiæ exponitur.

CAP. 45. NVM. 27.

Cumque vidisset plaustra, & vniuersa quæ miserat reuixit spiritus eius.

AD CAP. 45. N. 27.

375 ERgo antea mortuus erat spiritus Iacob ex apprehensione, licet falsa, mortis Ioseph. Damna etiam incerta, & falsa filiorum solent esse mors ciuilis, & quandoque naturalis parentum.

Damna filiorum mors ciuilis, imo naturalis solet esse parentum.

CAP.

CAP.46. NVM. 4.

Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te reuertẽtem: Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos:

AD CAP.46. N. 4.

Mundialium gaudiorũ recordatio mortis temperamentum optimum.

376 SUperabundantem lętitiam Iacob de Iosepho superstite conceptam, & inenarrabile gaudium, quo ad illum videndum properabat, temperare voluit Deus memoriâ mortis ipsius Iacob.

In capite totum morale corpus includitur.

377 Et notandum, quod in persona solius Iacob de egressione totius populi Israelitici ex Ægypto loquitur Deus.

CAP.46. NUM.34.

Hæc autem dicetis, vt habitare possitis in Terra Gessen: quia detestantur Ægyptij omnes pastores ouiũ.

AD CAP.46. N.34.

Populare odiũ vt vitetur, vt in primis desiderabilis nos priuare oportet.

378 CAuté prouidens disposuit Ioseph, ne consanguinei sui intra Curiã manerent, ne odium populi in se concitaret, quod malum eximio bono gaudioque fruendi continuó tam patre dilectissimo, quam amaris fratribus præferebat.

Pastorale exercitium ex ea ratione, qua regibus charum, est populo odiosum.

379 Sed cur pastorale exercitium, reipublicæ in primis necessarium Ægyptij detestabantur? An quia ex illo reges discebant subditos mulgere, tondere, & tandem occidere?

VEL SIC ALLEGORICE.

Dæmonis imitatores nullos magis odio habent, quam veros populi pastores.

380 PER Ægyptios dæmones significari possunt, qui nullos inteſiore odio & abominatione prosequuntur, quam eos, qui vera, & sana doctrina populos pascunt.

CAP.47. NUM.5.

Dixit itaque rex ad Ioseph: Pater tuus, & fratres tui venerunt ad te.

AD CAP 47. N.5.

Homines ad nullum alium attendunt nisi ad illum â quo sibi sperãt emolumentum.

381 VEnerunt ad te, quasi diceret, non ad me, quia â te potius, quam â me ditari, & exaltari expectant.

Qui publica obeunt munera cum consanguineis taliter se gerant ac si illos omnino non haberent.

382 Sed num ignorare poterat Ioseph patris, fratrumque aduentationem, cur de ea â rege certioratur? An quia videbat Iosephum adeò suo, & publico muneri intentum, ac si nullus ad eum consanguineorum aduentasset? Adeò nihil de sua obligatione detraxerat, ac si de aduentu suorum omninó oblitus fuisset.

CAP.47. NVM 6.

Terra Ægypti in conspectu tuo est: in optimo loco fac eos habitare, & trade eis Terram Gessen. Quod si nosti, in eis esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.

AD CAP.47. N.6.

Consanguinitas præficientis non est meritum assumẽdi ad præfecturam si sufficientia desit.

383 QUasi diceret: Aduerte, quod si industrij non fuerint, eos nullatenus pecoribus meis præficias, non ergo attendas ad sanguinis affectum, sed ad industriæ illorum meritũ, vt pecorum meorum curam committas: Si autem hæc erga bruta animantia cura â regibus exhibetur, quæ erga rationalia solicitudo exhiberi debet?

Reges pluś greges hominum curare debent, quam armentorum.

384 Et notandum, non dicere regem, quod illos constitueret pecorum suorum duces, aut custodes, sed, magistros, forté vt aduerteret. quod sub gregum metaphora, de subditis rationalibus loquebatur.

CAP.47. NUM.12.

Et alebat eos, omnemque domum patris sui, prebans cibaria singulis.

AD CAP.47. N.12.

Annonæ distributio sigillatim exercita vtilitas putat.

385 SIngulis seorsim, non omnibus collectiué cibaria præbebat Ioseph, vt omnis discordiarum euitaretur occasio, & vt posset etiam cum Iacob, & Beniamino liberaliús agere.

CAP.

CAP.48. NUM.7.

Mihi enim, quādo veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere.

AD CAP.48. N.7.

Ferè omnes in ipso vitæ itinere mors intercipit.

386 Ferè omnes in ipso vitæ itinere mors intercipit; rari sunt, qui in tuto collocati illam expectant, & venientem vident, vt de eodem Iacob dicitur supra cap.47.num.29.

Pauci sunt qui de iuuentutis florentis marcescentia sibi prospiciant.

387 Sed cur dicit sibi tantum Rachelem mortuam fuisse? Fortè ad denotandum, quam pauci sunt, qui de pulchritudine, in ipsomet florescentiæ suæ splendore, marcescente, & interempta, exemplū capiant, & sibi prospiciant.

Eratque vernum tempus.

In illa anni statione, qua flores naturales vernant, flos rationalis solet marcescere.

388 Tam respectu stationis anni, quā ipsius Rachel: & notandum, quod in illa anni statione qua vel flores caducæ viuunt, flos rationalis deuixit.

Et sepeliui eam iuxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem.

Iuxta viam, feminarum pulcherrima sepelitur, vt transeuntes cautiùs incedant.

389 Iuxta viam iuuenis, & pulcherrima femina sepellitur, vt viatores, & stupefacti sisterent, & cautiùs de inceps incederent.

Mortis memoria quotidie tam quam panis masticari debet.

390 Sed cur aliud nomen Ephratæ in hac tristi relatione nō subticetur? An quia illud est Bethlehem, quod domum panis significat, & per hoc innuitur, quod memoria mortis quotidie tamquā panis masticari debet.

CAP.48. NUM.20.

Constituitque Ephraim ante Manassen.

AD CAP.48. N.20.

In mundiali conditione prius est crescere, & abundare, ad quod subsequitur omnium præteritorum obliuisci.

391 Volebat Ioseph, quod primus esset Manasses, idest obliuio, cui subsequeretur Ephraim, idest frugifer, & crescens, sed Iacob vt potè mundialis expertior conditionis, illos commutat, prius enim in mundo est, crescere, & abūdare ad quod subsequitur omnium præteritorum obliuisci.

CAP.49. NUM.2.

Congregamini, & audite filij Iacob, audite Israel patrem vestrum.

AD CAP.49. N.2.

De diuinis diuinè, de humanis humanitus loquendum est.

392 Quando loquitur spiritu humano vtitur nomen Iacob; idest supplantatoris: quādo spiritu diuino loquitur, vtitur nomine Israel id est videntis Deum.

Mors humani partes compositi discernit, & secernit.

393 Sed cur in articulo mortis vtroque nomine diuisiuè vtitur? An ad innuendam animæ à corpore separationē? Iacob enim partem corpoream, Israel spiritualem portionem aptè significat.

In mortis articulo nemo vult esse qui erat.

394 Cur verò non dicit: Audite me, sed: Audite Iacob, Audite Israel, quasi de tertia persona loqueretur? An quia in articulo mortis constitutus, se quasi mortuum, & quasi iam non esset reputabat?

CAP.49. NUM.4.

Effusus es sicut aqua, non crescas.

AD CAP.49. N.4.

In mystica benedictionis priuatione inæstimabile malū includitur.

395 Non crescas in hereditate, hoc est, careas illa duplici portione, quæ tibi, vt primogenito obtingebat, nam quo ad filiorum procreationem non minus fæcunda, & abūdans fuit tribus Rubeo, quam reliquæ, vt patet ex libro Numeri.

CAP.49. NUM.22.

Filius accrescens Ioseph, filius accrescens.

AD CAP.49. N.22.

Qui re, & nomine augetur dupliciter crescit.

396 Accrescens dupliciter ponitur ad significandum duplicem Iosephi augmentum: aliud nominale, nam Ioseph augmentum significat, aliud reale, nam auctus fuit in illa primogenitali portione à Rubeno iniustis-

iustissimè detracta. Vide lib. 1. Paralip. cap. 5. num. 1.

CAP. 49. NVM. 31.

Ibi sepelierunt eum, & Saram vxorem eius: ibi sepultus est Isaac cum Rebecca coniuge sua: ibi, & Lia condita iacet.

AD CAP. 49. N. 31.

Ecclesiæ nullum cum Synagoga commercium.

397 CUR Rachel etiam non illuc deducta fuit? An quia fuit Ecclesiæ symbolum, cui nullum cum Synagoga consortium, & contubernium?

CAP. 49 NVM. 32.

Finitisque mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, & obijt.

AD CAP. 49. N. 32.

Præsuli munere, & vita fungi pro eodem sunt.

398 PRæsul magis viuit vitâ sui muneris, quã naturali vitâ; illâ ergo finitâ, hanc extingui necessé est: vnde: munere, & vitâ functus, eodem verbo significantur.

CAP. 50. NVM. 7.

Quo ascendente ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctique maiores natu terræ Ægypti.

AD CAP. 50. N. 7.

Senectus pro morte reputãda.

399 QVI Iosephum comitati sunt ad officium funerale parentis fuerunt senes, & maiores natu tam aulæ Pharaonis, quã Prouintiæ Ægypti, qui omnes, vt pote in statu decrepito, & cadenti quasi mortui reputari poterãt: An propter hoc dixit Christus Dominus Lucæ cap. 9. num. 60. *Sine, vt mortui sepeliant mortuos suos*?

Nil minus iuuenes quam funeralia curant, quia nil magis obliuiscuntur.

400 Et notandum, quod nullus iuuenis cum Iosepho dicitur ascendisse; isti enim, cum nullius rei magis obliuiscantur, quã mortis, nil minus quam parentationes, & officia funeralia curant.

401 Sed litteraliùs textum exponẽdo dicere possumus, quod in illa bene morata, & ordinata Ægyptiorum republica præcipua nobilitas in canitie consistebat, & ideó ad honorariam illam actionem, exclusis iuuenibus, senes tantum admissi fuerunt.

Præcipua bene morata republica nobilitas in canitie consistit.

CAP. 50. NVM. 15.

Quo mortuo (scilicet Iacob) timẽtes fratres eius; & mutuò colloquentes, &c.

AD CAP. 50. N. 15.

Cadauer, dum inhumatum retinetur, quoddã suus vita solamen impertitur.

402 VIdentur fratres Ioseph non existimasse mortuum eorum parentem toto illo temporis spatio, & interuallo, quo cadauer manserat insepultum.

CAP. 50. A NVM. 19.

Quibus ille respondit: Nolite timere: Num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, &c.

AD CAP. 50. A N. 19.

Vir bonus irrogati ipsimalé malitiã minuit.

403 ACtum consumatum iniustissimæ venditionis cogitationem vocat Ioseph, vt sic eius malitiam minuat.

VEL SIC.

Malignis cogitatio mali, & executio pro eodem sunt.

404 CVM agitur de malignis, cogitatio mali, & executio minimè distinguntur.

VEL SIC.

Iustis proximorum peccata minora apparent, quam re ipsa sunt.

405 IVstis minora apparent peccata proximorum, quam re ipsa sunt, ideó vocat Ioseph malum, solummodo cogitatum, enorme fratricidium re ipsa intentatum, & iniquissimam venditionem executam.

VEL SIC.

In timentem Deum qua vera sapientia est, nõ cadit iniuria.

406 IN sapientem, & timentem Deum non cadit iniuria, nec aliud quod cunque detrimentum, ideò Ioseph malum illum

illum solum cogitatum, seu infectum, & imperfectum vocat.

VEL SIC.

Quandoque ex proprij numeris decore irrogata mala oportet despicere, & nihili pendere.

407 HOC loquendi modo Ioseph dignitati suæ prospicere voluit, non enim decorum esset dicere, in hominem ad tale fastigium sublimatum aliquem vnquam ausum fuisse.

VEL SIC.

Quæ homini ad hominis depressionem, Deo solent esse media ad hominis exaltationem.

408 PER illa met media, & instrumenta, quibus homines peruersi intendunt iustũ deprimere, disponit Deus illius exaltationem, ideò subsequitur: *Sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, &c.*

VEL SIC.

Cogitationes hominum penetrare diuina virtus est, vel propria, vel participata.

409 COgitationes fratrum manifestat Ioseph, vt propriſsimè typum Christi gerat.

VEL SIC.

Verè bonus semper se malũ existimat.

410 HÆC dicens modestè, & humilitèr se ipsum deprimit Ioseph, sic enim possunt eius verba paraphrasticé exponi: Vos cogitasti deme malum, quod certè in me est, ideóque in mei venditione estis excusabiles, sed Deus proptèr misericordiam suam, & pœnitentiam meam vertit illud in bonum.

CAP. 50. NVM. 25.
Mortuus est (Ioseph) expletis centum decem vitæ suæ annis.

AD CAP. 50. N. 25.

Aulica solicitudines non solum naturā debilitant, sed vitam decurtant.

411 CRedibile est, curas graues, & aulica negotia Iosepho non solum fœcunditatem abstulisse, duos enim tantum filios habuisse legimus; sed etiam vitæ spatium minorasse; ne ad iustam æui illius ætatem peruenisset.

Et conditus aromatibus repositus est in loculo in Ægypto.

Ioseph cum aromatibus sepelitur Christũ imitans vel representans.

412 IOseph cum aromatibus sepelitur, ne in hoc actu typica ei Christi representatio deesset.

VEL SIC.

Iustus semper cum virtutum, suarum aromatibus sepelitur.

413 PRæcipua Iosephi aromata fuerunt ipsius virtutes, optimæ famæ odorem post vitam longé latéque diffusum spirantes.

Qui viuens multas magnasque prouincias complere solet; moriens exiguũ vix loculum implet.

414 Et nota sepulchrum Iosephi loculum appellari, quod diminutiuum loci est, vt videas quantillum loci occupat mortuus, qui viuens omnem illam peramplam Prouintiam animi sui magnitudine prouidentiaque complebat.

LI-

LIBER EXODVS.

CAP. PRIMUM A NVM. IV.

Erant igitur omnes animæ eorum, qui egressi sunt de femore Iacob septuaginta.

AD CAP.I. A N.IV.

Vxores filiorum, etiam filia reputantur.

1 VXORES filiorum ac si ortæ essent ex Iacob reputantur. Vide Genesis cap. 15. num. 4.

CAP. 1. NUM. 5.

Ioseph autem in Ægypto erat.

De mundialibus nil nisi erant remanet.

2 ERat quondam secundus â rege, saluator mundi, totius Prouintiæ pater, populi refector, paternæ domus sustentator, &c. sed nunc iam nihil est, nec prætét ossa arida aliquid illius remanet, quia omnes illæ relatæ excelientiæ temporales fuerunt mũdanæ, non spirituales, & æternę.

CAP. 1. NVM. 6. ET 7.

Quo mortuo, & vniuersis fratribus eius, omnique cognatione illa, filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt.

Indefectu optimi, bonus pro optimo habetur.

3 AN necessum fuit per mortem abesse omnes viros illos præstantissimos, & Patriarchas celeberrimos, vt ceterorum ab illis descendentium incrementum clarescetet, nec in oblibionis tænebris sepultũ maneret?

CAp. 1. NVM. 8.

Surrexit interea rex nouus super Ægyptum, qui ignorabat Ioseph.

4 POstquam Ioseph regiam Ægypti dignitatem exaltauit, & quinta fructuum omnium portione, alijsque regalijs dotauit, & ditauit, de regibus Ægypti dicitur; quod surrexerint, anteá enim, vt poté pauperes, & depressi caput non atollebant.

Magna prouidentia Ioseph fuit in causa vt Ægypti principatus extolleretur.

INTEREA.

5 HOC est, ex interiobus, & ipsismet visceribus prosperitatis, & fæcunditatis Hebræorum exorta fuit calamitas ipsorum, sic enim in hac misera vita comparatum est, vt aduersa ex secundis nascantur.

Ex felicitate humana gignitur misera fortuna.

REX NOVVS.

6 ET si ex antiquissima Pharaonum prosapia recto naturæ, & originis tramite des-

Rex nouus dicitur qui ad merita suorum non aduertit.

descendens, rex nouus dicitur, quia ignorabat quanta emolumēta, & commoda, iàm regiæ ipsius dignitati, quàm vniuerso Ægypti regno ex Iosepho prouenissent.

Super Ægyptum.

Super Regna regnatur, cum Regna opprimūtur.

7 NON in Ægypto, sed *super Ægyptum*, vt illud florentissimum regnum prauis moribus, malignis artibus, & iniquis iussionibus conculcaret; non vt antiquis, & iustissimis legibus regeret, & gubernaret.

Qui ignorabat Ioseph.

Verè Rex ignorans qui augmentū sui Regni nō percipit mēte.

8 HOC est, non cognoscebat augmentum populi sui, nec veram, & legitimam status rationem: Ioseph enim augmentum significat.

CAP. 1. NVM. 9.

Ecce, populus filiorum Israel multus, & fortior nobis est.

Regnum validum, regnum multitudine florens.

9 FOrtitudo populi Israelitici infertur ex multitudine: si volunt principes populos fortes, & formidabiles possidere eorum multiplicationi incumbant.

CAP. 1. NVM. 10.

Venite sapientèr opprimamus eum.

Sapientia tyrannorum, scire opprimere.

10 HÆC precipua tyrannorum sapientia est, subditorum calida oppressio: Sed falsam stultissimam huius regis politicam quis non videat? Subditis Hebræis diffidentiam ingerit, subditis Ægyptijs timorem incutit Hebræorum.

Ne fortè Multiplicetur, & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra.

Rex tyrannus malus dialecticus.

11 NON benè inferre videtur iste rex: expugnatio enim potiùs ad possidendam terram ordinatur, quam ad eam relinquendam; nisi fortè ex prophetica Hebræorum notitia sciebat, quod in illa Prouintia non erant perpetuò, nec diutiùs permansuri.

CAP. 1. NVM. 11.

Præposuit itaque eis magistros operum, vt affligerent eos oneribus.

Reges, suos opprimunt per ministros.

12 REgalis gubernatio per se ipsam nunquam opprimit: præpositi solent esse onera Prouintiarum, vide infra cap. 3. num. 7.

CAP. 1. NVM. 12.

Quātoque opprimebat eos, tantò magis multiplicabantur, & crescebant.

Signatur Ecclesia in populo Hebræo ab Egypto afflicto.

13 HÆC videtur fuisse figura persecutionum nascentis Ecclesiæ.

CAP. 1. NVM. 14.

Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu, quo terræ operibus premebantur.

Iustus terrenis impeditus, affligitur.

14 QUàm amarum est iustis, & cœlestia semper meditari cupientibus, infimis, & terrenis violentèr detineri, & immorari.

CAP. 1. NVM. 17.

Timuerunt autem obstetrices Deum, & non fecerunt iuxta præceptum regis Ægypti, sed conseruabant mares.

Virtutes ad augmētum producenda.

15 IN his obstetricibus, ministri signantur Euangelici, qui masculos idest virtutes nunquam interficiunt, sed ad iustum incrementum perducunt.

CAP. 1. NVM. 21.

Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit eis domos.

Dum minister Deū curat Deus curam aget de ministro.

16 CUret Euāgelicus minister exactè munus suum perficere, & adimplere, & Deus ipse curabit ædificare illi domum commoditatis temporalis, & perpetui honoris.

CAP. 2. NVM. 2.

Quæ concepit, & peperit filium; & videns eum elegantem abscondit tribus mensibus.

Pulchritudo eloquēs persuasio, ò pulchritudo elegans dicitur.

17 PUlchritudo est quædā elegans persuasio, & apologi a prosè rethoricè conuincens,

cens, propterea Hispana quædam Heroina dicebat: pulchram faciē commendatitias epistolas secum quocumque deferre.

VEL SIC.

Vide supra n. 17.

18 Pulchritudo naturam perficit, sicut rethorica locutionem ideó admiranda proprietate ab hac arte metaphora desumpta fuit ad Moysis speciositatē exprimendam.

VEL SIC.

Persuadet pulchritudo in filijs; quod suadere nequit filiatio.

19 Quod ratio filiationis non persuasit, elegantia formæ conuicit.

CAP. 2. NVM. 3.

Cumque iam celare non posset.

Hebraismus inter catholicos nequit celari.

20 QUI tribus mensibus latuerat cur amplius celari non potuit? Est ne Mosayca proprietas se ipsum prodere, & manifestare? Hinc miseré falluntur Hebræi in christianis ditionibus sub nostræ religionis larua, luctatiui quæstus causa, degentes, qui perperàm existimant, Moysem in ipsis latentem diutiús occultari posse, quin per mille signa, & fotamina cornuta ipsius facies erumpat.

CAP. 2. NUM. 9.

Ad quam locuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum istum, & nutri mihi: ego dabo tibi mercedem tuā. Suscepit mulier, & nutriuit puerum: adultumque tradidit filiæ Pharaonis.

Matres debent filios non solum enutrire, sed bonis moribus instruere.

21 NON restituit puerum filiæ Pharaonis statim ac ablactauit, sed vsque ad adolescentiam retinuit, vt posset illum de genere suo certiorē facere, & Hebræorum religionem edocere, nec non ex maternali affectu elegantiā pueri ad summum gradum accenso, vt diutius, quam fieri posset, filio potiretur.

Hebræis innata cautela est.

22 Sed cur ait textus: *Suscepit mulier, & nutriuit puerum*, & non ait: suscepit mater, & nutriuit filium suum, quem pepererat? An textus de Hebræis, quibus quasi naturalis, & innata cautela est, agens, caute etiam loquitur?

VEL SIC.

Pro materno lacte in decorū stipendiū amor erum sua efficta non venduntur.

Matris nomen nō auditur, quia mercedem pro pueri nutritione acceptura erat. Pietatem enim maternam cum stipendiaria nutricis auaritia coniungere, & indecorū, & honestis auribus disonum foret.

CAP. 2. NUM. 10.

Quem illa adoptauit in locum filij, vocauitque nomen eius Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum.

Moysis nomen ab eductione ex aqua desumptum insignitam Baptismi.

23 MOysis nomen, non in ipso pariendi actu, quod apud Hebræos solemne erat, non in circuncisione, octauo die peracta, vt aliqui asolebant, sed ab aquæ extractione fuit impositum, vt aduertant Hebræi, omnem ipsorum legis perfectionem, & complementum, non à partu naturali, non à cæremonijs legalibus, sed à partu spirituali, Christi nempè baptismate, dependere.

CAP. 2. NUM. 11.

In diebus illis, postquam creuerat Moyses egressus est ad fratres suos.

Moyses palatiū relinquit, vt suos visitet.

24 ADfratres Moyses egressus, vel ex materna instructione, vel ex innata ductus affectione.

CAP. 2. NUM. 13.

Et egressus die altero conspexit duos Hebræos rixantes: dixitque ei, qui faciebat iniuriam: quare percutis proximum tuum?

Qui reprehendit sciat prius quæ sint reprehensione digna.

25 NON processit ad fratris correctionem Moyses; absque præuia quadam causæ cognitione; & quis esset iniuriam faciens; quis re-

recipiens summaria informatione: ideo ab iniurioso lædente audiuit: *Quis te constituit principem, & iudicem super nos?*

CAP. 2. NVM. 14.

Qui respondit: Quis te constituit principem, & iudicem super nos? Num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium?

Liberatus à Moyse, eum cōuitijs impetit: solent ita homines gratificari.

26 VErisimilé est hunc Hebræum iniuriam alteri Hebræo facientem, & Moysi necem Ægyptij obijcientem, fuisse ipsum met Hebræum ab iniusta Ægyptij, & contumeliosa percussione nupér à Moyse liberatum, vt supra ex num. 12. mihi manifestè apparet.

CAP. 2. NUM. 21.

Iurauit ergò Moyses, quod habitaret cum eo.

Potestas dispēsandi in votis ex hoc textu conuincitur.

27 IVrauit quidem Moyses, sed sub intellecta conditione, scilicet, nisi Deus aliud præceperit, vt re ipsa præcepit capite sequenti.

Fauet hic textus dispensationibus iuramētorum ab ijs, qui vicaria pro Deo prælatione funguntur.

CAP. 2. NVM. 22.

Quæ peperit ei filium, quem vocauit Gersam, dicens: Aduena fui in terra aliena.

Nuptijs acquiritur domiciliū.

28 CVR non dixit Moyses: Aduena sum, sed: Aduena fui in terra aliena? An ex quo vxorem accepit terram illam pro patria habere cæpit?

CAP. 2. NVM. 23.

Ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus. Et audiuit gemitum eorum.

Gemitus, melius quam voces, á Deo exauditur.

29 CLamor Hebræorum ad Deum ascendit, sed gemitus tantum eorum dicitur auditus, quia, etsi actus remissior, & minus vocalis sit, cordis tāmen contristati, & præ afflictione & angustia deficientis indiciū est.

UEL SIC.

Clamorem hominum afflictorum Deus audit, sed gemitum exaudit.

CAP. 3. NVM. 2.

Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi.

30 DEus in virgulto senticoso, hamatoque apparere dignatur, vt diutiús inter homines hæreat.

Deus interuēpres apparet quasi hominibus inhærens.

31 Sed cum Deus ipse Moysi se conspiciendum permittat, cúr non statim ad eum videndum, & proximiús inspiciendum gressum accelerare nititur, sed prodigium ignis non comburentis, est, quod Moysis desiderium allicit? An creaturæ præsertím raræ, & singulares, nos potius attrahunt, quam ipsemet creator?

Attrahit Deus ad se homines prodigijs; volens se attemperare ipsorum genio.

UEL SIC.

32 Erat ibi ignis, qui creatura destructiua ex sua natura est, erat tamen ibi adeó cohibitus, & innatam passionem, & propietatem suam comprimens, quod non solúm non destrueret, sed potiús materiam accensam viridem conservaret, illustraretque, quod adeò rarum, & portentosum in mundo est, vt etiàm cum ipsamet Dei præsentia comparatum, plusquam illa, humanam excitet, & moueat attentionem: ideò non dixit Moyses: vadam, & videbo Deum, sed: *Vadam, & videbo visionem hanc magnā quare non comburatur rubus.*

Rarum in mūdo, aliquem illustrare, & non cōsumere.

CAP. 3. NVM. 5.

Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas terra sancta est.

33 SOlue calceamentum de pedibus tuis; cum enim ad Deum in Matia sempér viventi, numquám combusta, ardentem charitate iam ergà ipsā, quā erga totū hominū genus propter ipsam perventum fuerit, ibi sistendū est;

Accedens ad Deum calceos abijciat; nōenim eis indiget quia vltra progressus non est.

non

non enim est, quo vltrà progredi possit, ac proptereà calceorum vsus, vt inutilis abijciendus.

CAP. 3. NUM. 14.

Sic dices filijs Israel; qui est misit me ad vos, dixitque iterum Deus ad Moysem: Hæc dices filijs Israel: Dominus Deus Patrum vestrorum: Deus Abraham, Deus Isaac: & Deus Iacob misit me ad vos.

Deus vult innotescere creaturis humano modo.

34 IAM se Deus per essentialia sua, quo ad captum nostrum in prima propositione deffinierat: vt quid ergo quasi pronuntiata reformans ait: *Hæc dices filiis Israel: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos.* An mauult Deus per creaturas rationales humanas; quàm per essentialia sua prædicata innotescere? Ideoquè subdit: *Hoc nomen mihi est in æternum; & hoc memoriale meum in generationem, & generationem?*

VEL SIC.

Deus omni tempore idem.

35 Ita se gessit Deus, vt & Patriarcharum fidem commendaret, & vt nepotes ipsorum ad veram credulitatem attraheret; quod pro hæreticis, & nouatoribus conuincendis obseruari potest.

VEL SIC.

Deus antiquitus ambibat esse homo.

36 Hoc dicendi modo quodam Incarnationis desideriũ Deus insinuare videtur.

CAP. 3. NUM. 7.

Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei, & clamorem eius audiui.

Et si Deus nostras videat afflictiones ob patientia augmentum consolationem cunctatur.

37 VIdi, & audiui, & tamen non statim auxiliatus sum, quia oportebat, & populi mei patientiam examinari, & probari, & Ægyptiorum malitiam ad culmum peruenire.

Propter duritiam eorum, qui præsunt operibus.

In seruitute contumelia sentitur; non labores

38 CLamabant Hebræi ad Deum non propter opera grauissima, & excessiuum laborem personalem, sed propter præpositorum, & exactorum iniquam violentiam, & durissimam coactionem, nec non, & probrosam verbalem incusationem, quæ omni labore corporali ponderosior est.

CAP. 4. NUM. 1.

Respondens Moyses ait: Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

Pluris habetur homo apud extraneos, quam apud suos.

39 DE re difficiliori non dubitat Moyses, nẽpé in gressu ad Pharaonem; sed de re quæ facillima, & certa videbatur, nempe credulitate Hebræorum, cum ad eorum leuamen, vitamque tuendam hæc ordinarentur, quia eorum duritiem cognoscebat, & in fidei negotijs semper suspectos habebat.

VEL SIC.

Incredulus pessimus surdus.

40 Mali, & peccatores in ijs, quæ ad eorum salutem concernunt, non solum increduli sunt, sed etiam surdi.

CAP. 4. NUM. 2.

Dixitque ad eum: Quid est, quod tenes in manu tua? Respondit: Virga.

Nescit homo frequenter quæ sui muneris sunt

41 NVM ignorare poterat Deus, quid Moyses in manu haberet? Non certè. Cur ergo dicit: Quid est, quod tenes in manu tua? An quia illa Virga erat signum, & instrumentum pastoralis exercitij Moysis, & nil magis solent homines transcurare, quàm quæ sui muneris, & officij sunt? Quærat ergo Deus, vt probet: An Moyses, quæ sui muneris, & obligationis sunt, animaduertat.

VEL SIC.

Iustitia, inter homines adulterata.

42 Illa virga virtutem iustitiæ symbolicè significat, quæ virtus adeò in hominum manibus deformata esse solet, atque immurata, vt vel ab ipso Deo non solum nō cognosci, sed omninô ignorari dici posfit.

VEL SIC.

Opera sua vix agnoscit homo; & abstrusa alta tum penetrare præsumit.

43 Interrogat Dominus ad denotandum, quod solent homines, ea quæ præ manibus habent, ignorare, & secretiora occultioraque proximorum præsumunt per callere.

CAP. 4. NUM. 3.

Dixitque Dominus: Proijce eam in terram. Proiecit, & versa est in colubrum, ita vt fugeret Moyses.

Virga coluber; prudens regimē.

44 PER hanc actionem vi detur Deus transtulisse, & euexisse Moysem à pastore in regem populi sui, & in possessionis significationem, iussit, virgam proijcere in terrā populi ab Abrahamo descendentis significatiuā, vt patet Genesis cap. 13. num. 16. Per conversionem verò virgæ in colubrum significare voluit Deus: Regale munus ad pastorale addere solummodo prudentiam in colubro significatam.

VEL SIC.

45 Habere honorem, & signum ducatus in manu, & recusare onus ipsius facit converti ducatū ipsum in colubrum contra ducē suum.

VEL SIC.

Qui te non indigent, non tibi submittentur.

46 Virga, è manu abiecta in colubrum vertitur, quia in creaturis, quæ sub manu nostra sunt, tantùm flexibilis summissio, quātum dependentia durat.

VEL SIC.

Despectus rem etiam insensibilem infestam cōuertit.

47 Illa proiectio fuit actio quædam apparentèr despectiua, & contemptiua, & talis est despectionis, & contemptus vis, vt vel insensibile lignum in colubrum valeat conuertere.

VEL SIC.

Nemo quantumuis vilis despiciendus.

48 Nulla creatura quantumvis vilissima despicienda est, potest enim in colubrum converti, & in contemptorem in surgere.

VEL SIC.

Non nulli honorem solùm præfecturæ ambiunt, onera recusant.

49 Proijce eam, ac si diceret Deus: Ostentas manu præfecturæ signum, quo summissionem, & reuerentiam captas subditorum, & tamén ipsius laborem recussas: proijce ergó à te signum.

CAP 4. NUM. 6.

Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam, cum misisset in sinum protulit leprosam instar niuis.

Potestas ad benefaciendum, & ad mulctandum esse debet.

50 Bonus Prælatus debet habere in pectore bonum, & malum: manum leprosam, & sanam, vt cognoscant subditi, quod & bené potest, & malé facere.

CAP. 4. NUM. 8.

Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis.

Christus in Moysis manu leprosa figuratus: Et quasi leprosum reputabimus eum, &c.

51 PRimum signum erat potentiæ ostentatiuū: Secundum humanæ fragilitatis, & miseriæ nempè plagæ lepræ immundissimæ manifestatiuum: Si ergó te, ait Deus, non crediderint potentem, credent certé miserum, & infirmitatibus obnoxium: ideó forté se Christus virum dolorum, & scientem infirmitatem appellari voluit, sed nihilominus; *Mundus eum non cognovit.* Ioan. cap. 1.

CAP. 4. NUM. 9.

Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam: sume aquã fluminis, & effunde eam super aridam, & quid quid hauseris de flumine vertetur in sanguinem.

Humana proteruia vix Deo credibilis.

52 IGnorabat Deus? An Hebræi credituri essent, vel non? Non vtique. Cur ergo Deus cõditionalitér, & dubitatiuè fegerit? Auderem dicere, càusam huius non solum fuisse, quia cum Moyse humano more agebat; sed etiam manifestare voluisse: Talem esse Hebræorũ in rebus fidei proteruiam, vt vel ipse Deus nil certó affirmare vellit, & se gerere quasi præscientiæ suæ non satis fidens.

CAP. 4. NUM. 11.

Dixit Dominus ad eum: Quis fecit os hominis? Aut quis fabricatus est mutum, & surdum, videntem, & cæcum? Nonne ego? Perge igitur, &c.

Deus amator perfectionis.

53 CUR non dixit Moysi Deus: Quis fecit Cœlum, & terram, Angelos, & homines? Sed: Quis fabricatus est surdum? Efficacissimum certè est argumentum istud: nam quid difficiliùs Deo est rem imperfectam efficere, quam in suo genere perfectissimam.

CAP. 4. NUM. 15.

Loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius: & ego ero in ore tuo, & in ore illius.

Spiritus Dei relucet in conformitate ministrorum.

54 VT in duplici ore vnus, & idem sonet spiritus alioqui enim nihil fiet quod proficiat.

CAP. 4. NUM. 24.

Cumque esset in itinere in diuersorio, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.

Pergens ad Deum, ne diuertat.

55 QUI iter virtutis arripiens in mundi diuersorijs detinetur iustissimã Dei incurrere meretur indignationem.

CAP. 4. NUM. 26.

Et dimisit eum postquam dixerat: Sponsus sanguinũ ob circuncisionẽ.

In circuncisione fi ij Moysis de funt lex natura lis.

56 HIC dimitti videtur Lex naturæ in Sephora significata, & scripta Lex incipere sanguineo colore exarata, & rubricata.

CAP. 4. A NUM. 29

Veneruntque simul, & congregauerunt cunctos seniores filiorũ Israel. Locutusque est Aaron omnia verba, quæ dixerat Dominus ad Moysen: & fecit signa coràm populo.

Moyses ad senes loquitur, ad populum signis vtitur.

57 COràm senioribus verba Dei profert: coràm populo signa facit, nam, vt viri senes, prudentes, & experti credant, hominis iusti, & sensati verba sufficiunt; vt autèm populus indiscretaque, & imprudens multitudo fidem præstet, vix signa, & portenta oculis obiecta satis erũt.

CAP. 5. NUM. 1.

Post hæc ingressi sunt Moyses, & Aaron, & dixerunt Pharaoni: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto.

Virorum iustorum ad admissionem munerum pauere; sed admissa iam, sine pauore obire.

58 ECce nunc vides Moysen coràm Pharaone loquentem, & disserentem, quem paulò antè videras, se coràm Deo semél, & iterúm excusãrem: Hæc est proprietas, quasi metaphysica strenuorum virorum, cum aliquod graue munus eis committitur exercendum: fortitèr se excusare, & resistere, cùm veró excusatio, & resistentia non prodest, impigré aggredi, & exequi.

CAP. 6. NUM. 26.

Iste est Aaron, & Moyses, quibus præcepit Dominus, vt educerent filios Israel de terra Ægypti.

Moyses, & Aaron adeò conformes; vt non duo, sed vnus videantur.

59 NON dicit: Isti sunt Aaron, & Moyses, ad denotandam indiuersitate personarum vnitatem dictaminum,

 in

in cuius confirmationem pauló inferiùs num. 28. nomina, sed non phrasim inuertit, dicens: *Iste est Moyses, & Aaron, &c.*

CAP. 7. NVM. 7.

Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce constitui te Deum Pharaonis.

Moyses, quia supra Regem: Deus Pharaonis dicitur: solus enim Deus supra principes.

60 CUR non constituit Moysen Dominus principem Pharaonis aut regem, sed Deum? Ad denotandum regiæ supremum dignitatis gradum, quæ solùm Deum suprà se recognoscit.

Deus dum punit nō nominatur Deus; sed dum largitur veniam.

61 Sed si Moyses deitatem induit, illam exuat Deus necessè est, nam si Deus vnus non est, iam Deus non est, vt aiebat Tertulianus, & omnes catholici fatemur: Exuit quidem apparentèr Dominus deitatis purpuram eâdemque famulum suum, & fidelem ministrum Moysen condecorauit ad nostram eruditionem, & infinitæ suæ pietatis ostensionem, nam in illo euentu Deus erat multimodis plagarum flagellis Ægyptios feriturus, Moyses verò pro eisdem interpellaturus, & impetraturus veniam, vt ex contextu vsque ad caput 11. videre est, toto ergo illo temporis interuallo, quo durauit in Deo punitiuus rigor, & in Moyse benigna pietas, voluit se ipsum Dominus nomine Deitatis spoliare, & augustissima hac nomenclatura Moysen condecorare.

CAP. 7. NUM. 11.

Vocauit autem Pharao sapientes, & maleficos.

Qui dæmonē præceptorem habet, scit solum male facere.

62 CUR sapientes illi dicuntur malefici, & nō alio honestiori titulo professorum sapientiæ, intér Ægyptios licitæ, & appretiatæ, digno compellantur? Quià omnis illorum scientia erat ars præstigiosa, & diabolica dæmonemque habebat præceptorem, qui nullum sui discipulum docet benè, sed malè facere.

Et fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam similitér.

63 FEcerunt quidem similitèr seu apparentèr sed non æqualitér, & realitèr vt Moyses coràm Pharaone fecerat. *Opera dæmonis apparenter miraculosa.*

CAP. 7. NUM. 12.

Proiecerúntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: Sed deuorauit virga Aaron virgas eorū.

64 ISta conuersio virgæ Aaron secundū probabiliorem sententiam, non fuit phantastica, & illusoria, sicut conuersiones Ægyptiorum, sed vera physica, & realis, vt actio deuoratiua manifesté conuincit, cúr ergò adhuc post conuersionem virga appellatur? Nam quod in aliud conuertitur, desinit esse quod antea erat, & cum essentia amissa debet etiam nomen amittere. An quia illa conuersio parum erat duratura, & exiguo temporis interuallo ad antiquam virgæ naturam reuersura, conuersio autem quæ ad breue tempus fit, quasi non cōuersio reputari debet? *Peccatoris cōuersio sine perseuerantia quasi non conuersio reputanda.*

VEL SIC.

65 ILla fuit conuersio ope auxilioque diuino facta, & in similibus conuersionibus semper durat priorum memoria, & recordatio ad confusionem; in mundialibus autem conuersionibus, nil magis quam præteritorum præualet obliuio, sine qua certè vanitas, & ambitio non subsisterent. *Conuersio ad Deum, & conuersio ad mundum contraria cōuersiones sunt*

VEL SIC.

66 VIrga symbolum dominij, & potentiæ mundialis est, cui adeó naturale, & intrinsecum est aliena ambire, vt vel in aliam naturam conuersa antiquam propensionem, & inclinationem non amittat. *Mundialis potentia, etiam transformata, aliena ambire non cessat.*

VEL SIC.

67 In virga denotatur potestas humana, in dracone crudelitas ferina, *Iniustitiā pessima fetatum.*

ferina, sed quia hæc summo excessu ab illa superatur, cum draco in alios vult desæuire, & illos deuorare, nomen proprium draconis abijcit, & nomen appellatiuum virgæ potestatiuæ assumit.

CAP. 7. NUM. 20.

Et eleuans virgam percussit aquam fluminis corā Pharaone, & seruis eius, quæ versa est in sanguinem.

Sanguinem multum elicit Dei flagellum.

68 EN quantum sanguinis ab vnico Dei flagello elicitur!

Semper per homines grauius Deus flagellat: quā per se ipsum.

69 Sed cúr virgam eleuauit, cum sine eleuatione virgæ posset aquam fluminis percutere, & percusionem tantum Deus ipsi præceperit? Deus fortè leuem præceperat percusionem, sed præcepti executor virgam eleuauit, vt grauior percusio fieret.

VEL SIC.

Dei minister cunctanter exerceat suppliciū; vt sit locus pænitentiæ.

70 VIrgam coràm Pharaone eleuauit, vt illa tertifica actione ipsum ad resipiscentiam moueret, & sic innocentis fluminis percussio non fieret.

CAP. 7. NUM. 24.

Foderunt autem omnes Ægyptij per circuitum fluminis aquam, vt biberent, non enim poterant bibere aquam fluminis.

Subterra vindicatio sepulta.

71 ILla aqua, quam ex defossis fluuij ripis bibebant Ægyptij erat ipsamet aqua fluminis, quæ per terram percolata, & violentâ quadam compressione, & ad strictione afflicta omnem sanguineum liborem amisit, quod licet ex causa naturali fiat, ad mores tamen hominum formandos ansam præbet; erat enim illa aqua non solum compressa, sed etiam infra terram latens seu sepulta, & qui se in tali statu considerat, omnem in proximum sanguineum, & vindicatiuum liborem amittat necessum est.

CAP. 8. NUM. 3.

Et ebulliet flumius ranas: quæ ascendent, & ingredientur domum tuā, & cubiculum lecti tui, & super stratum tuum.

Supplitium Deus impenit in eis quibus homo solatium quærit.

72 IN cubiculum lecti, & in ipsum stratum seu lectum, vt non sinant te quiescere, nec somnū capere: Et nota quod prima plaga fuit quædam dispositio naturalis ad hanc secūdam, ex aqua enim corrupta in terra calida, hæc, & similia in secta generari, naturæ consentaneum est.

Et in furnos tuos, & in reliquias ciborum tuorum.

Nil habet impius, quod Dei possit subterfugere iram.

73 IN furnos, & in reliquias ciborum, vt non solum panes integros, sed etiám fragmēta, reliquaque comestibilia vel exedant vel conspurcent.

CAP. 8. NUM. 13.

Qui fecit iuxta verbum illius, & abstulit muscas á Pharaone, & á seruis suis, & á populo eius: non superfuit, ne vna quidem.

Inutilibus hominibus Respublica laborat.

74 NE vna quidem musca superfuit, nam vel vna solum grauem molestiam inferret, & plagæ perseuerantiam causaret. O quot muscis, idest inutilibus, ineptis, insipidis, & molestis hominibus magnæ respublicæ, & presertim aulæ principum laborant!

CAP. 9. NUM. 2.

Quod si adhuc renuis, & retines eos: ecce manus mea erit super agros tuos, &c.

Vbi agrauatur culpa Dei supplitium agrauatur.

75 IAM non digitum solū, sed totam manum exerit, & vibrat Deus contrá Pharaonem, & Ægyptum.

CAP. 9. NUM. 5.

Constituitque Dominus tempus dicens: Cras faciet Dominus verbum istud in terra.

Deus supplicium differt vt homo veniam exoret.

76 CVR non statim? An vt concederetur Deo solamen differendi supplicium, cum

cum aliquali ſpe totalis ſuſpenſionis, ſi nimirúm Pharao in ſanam mentem veniret, & tanti mali imminentis proficua conſideratione animum emolliret, & duritiem cordis deponeret?

Deus, & eius miniſter ſub vno nomine veniunt nuncupandi.

77 Et notandum: quod vox. *Dominus*, promiſcue hîc tam de Deo, quam de Moyſe enunciatur, quia iſte, Deus Pharaonis conſtitutus fuerat, ſup. cap 7 n. 1.

CAP. 9. NVM. 6.

Mortuique ſunt omnia animantia Ægyptiorum.

Omne idem ac ferè omne.

78 OMnia animantia, id eſt, feré omnia animãtia, nam aliqua relicta ſunt, quæ vlceribus ferirentur, vt paret infra num. decimo: Sic non paucæ propoſitiones vniverſales Sacræ Scripturæ intelligendæ ſunt.

CAP. 9. NVM. 19.

Mitte ergo iam nunc, & congrega iumenta tua, & omnia, quæ habes in agro: Homines enim, & iumenta, & vniuerſa, quæ inventa fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque ſuper ea grando, morientur.

Iratus Deus miſericordia ſua non obliniſcitur

79 PVnitur quidem Pharaonis inobedientia, ſed cum diuina generoſitate, & miſericordia: *Num oblibiſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas? Pſal. 76 n. 10.*

CAP. 9. NVM. 27.

Dominus iuſtus: ego & populus meus, impij: Orate Dominum, vt deſinant tonitrua Dei.

Peccator neſcit Dominum, niſi per flagela.

80 IAM flagellatus, ſemél & iterúm cognoſcit Dominum, qui temerario, & ambitioſo auſu antea iactabat: *Neſcio Dominum, & Iſrael non dimittam.*

Vt dimittam vos, & nequaquam hîc vltra maneatis.

Nec cum Domino impius Rex abſque pignoris retentione paciſci vult.

81 NON dicit: Et dimittam, ſed: *Vt dimittam*, in quo oſtenditur, non ſolum fuiſſe regem iſtum Tyrannum, illiberalem, & obſtinatum; ſed nulla omninó regali generoſitate prædiũ: cum Deo enim, Moyſis, & Aaronis interuentione, paciſci vult retento ſibi ad pacti ad impletionem Hebræorum pignore.

CAP. 9. NUM. 13.

Linum ergó, & hordeum læſum eſt, eo quod hordeum eſſet virens, & linum iam follieulos germinaret.

Incipientes; viã virtutis facilius quam veterani deviant.

82 NOtanda conſequentiæ, & illationis nota: Quæ virent, & floreſcunt læduntur, ſunt enim magis læſioni, & interitui obnoxia; nec minus in moralibus, quàm in phyſicis valet cõſequentia.

CAP. 9 NVM. 33.

Egreſſuſque Moyſes à Pharaone ex vrbe.

Regnum ſtat per Regem, & in rege imbibitur.

83 EXire à Pharaone, & vrbe idemmet dicuntur, tota enim vrbs in rege includitur, & recapitulatur. Vel ſic ad litteram.

Regum palatia in ipſo limine vrbium conſtruuntur.

84 Per hæc verba ſignificatur, Pharaonis palatium in extrema vrbis parte, quam fluvius alluebat, ædificatum eſſe, quod feré omnibus principibus ſolemne eſt ob multas cauſas tam phyſicas, & naturales, quàm morales, & politicas. Uide lib. 3. Regum cap. 14. num. 17.

Tetendit manus ad Deum: & ceſſauerunt tonitrua, & grando, nec vltra ſtillauit pluuia ſuper terram.

Deus ægré puniens, facilé dans veniam.

85 Non expectauit Deus vocem Moyſis deprecatiuam, ſed ad primum leuem, & mutum motum manuum illius, omnem iram ſtatim compeſcuit: Ex quo patet, quám ægrè puniat Deus, & quam promptus paratusque, ſit ad parcendum peccatoribus, etiam obſtinatiſsimis.

CAP. 10. NVM. 1

Et dixit Dominus ad Moyſen: Ingredere ad Pharaonem: ego enim induraui

durauí cor eius, & seruorum il- lius.

86 ILla cordis durities fuit Pharaoni libera, aliter enim, non peccaret in populi Israelitici detentione: quomodó ergó dicit Deus: *Ego induraui?* An ex tunc discebat Deus peccata hominum in se recipere, & super se portare?

Deus multo ante incarnationem humanitatis candidatum agebat.

CAP. 10. NVM. 7.

Dixerunt autem serui Pharaonis ad eum: vsque quò patiemur hoc scandalum.

87 GRauissima totius reipublicæ imô, & vniuersi regni mala serui isti adulatores scandalum vocant, quod vulgari existimatione leue damnum reputatur.

Adulatores magna regni mala ac. ã Regibus minuunt.

VEL SIC.

88 Tám graue malum est scandalum, vt per nullam aliam vocem omnia illá grauissima, & inenarrabilia damna, & mala significantiús enuntiari, & explicari possent. Vel sic.

Scandalũ magni mali significatiuum.

89 Scandalum hic translatè sumitur à materia morali ad physicam significandam?

Sicut mali mores hominem sic natiua mala corrumpunt naturam.

CAP. 10. NVM. 10.

Et respondit Pharao: sic Dominus sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos, & paruulos vestros.

90 IAM incipit Pharao saltem verbaliter mitius agere, sed inepta, & indiscreta vtitur imprecatione, ignorare enim non poterat, Deum, & cum Hebræis esse, & valdè propitium esse; ab Ægyptijs veró auersum, & aduersum: sed cur de feminis mentionem, non facit? Forte illas sub paruulorum nomine includebat. *Cui dubium est, quod pessimé cogitetis.*

Pharao post flagela mitior, sed imprudens.

91 INtentio, quam Dei nomine Moyses Aaronque propalauerant erat, ire ad sacrificium Deo offerendum; sed caco-politici semper existimant esse in mente aliorum contrarium omninó eius, quod ore proferunt, & hoc pro certo, & indubitato affirmare audent.

Politici non facile credunt sinceræ veritati.

CAP. 10. NVM. 19.

Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum.

92 PRæsaga hæc admonitio videtur fuisse, Ægyptiorum in eodem rubro mari suffocandorum.

Deus homines punire, non solet quin præmoneat.

CAP. 12. NVM. 4.

Sin autém minor est numerus, vt sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum, qui iunctus est domui suæ, iuxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni.

93 AD Eucharistiæ symbolum inuitatur anima, non corpus: quid ad rei, & Sacramenti veritatem inuitare oportet? Animam quidem, sed adeó á terrenis imperfectionibus defæcatam, ac si á corpore separata foret.

Eucharistia conuiuium animæ nõ corporis: itaque nihil corporale secum trahat.

Sic autém comedetis illum: Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantér: est enim Phase [id est transitus] Domini.

94 SIC Eucharistiam suscipere oportet, tamquã ex hoc mundo statim migraturi, est enim transitus Dei in nos, & nostri in Deum ideó, Ioannis cap. 6. dicitur: *In me manet, & ego in illo.*

Eucharistia ferculum mortis memoriã condiendum: vt sumenti prosit.

CAP. 12. NVM. 31.

Vocatisque Pharao Moyse, & Aaron nocte, ait: Surgite, & egredimini á populo meo, &c.

95 VT ad impleretur decretũ vtrinqué pronuntiatum supra cap. 10. num. 28, & 29. de non videnda facie Pharao-

Deus iustorum promissoria verba adimplet.

raonis, propterea advertit textus, illos intempesta nocte accersitos fuisse.

CAP. 13. NUM. 13.

Primogenitum asini mutabis oue.

Simplex, non stolidus Deo placet.

96 NON vult sibi Deus stoliditatem asini, sed humilem ouis simplicitatem.

VEL SIC.

Vide supra nu. 96.

97 Simplicitas semper Deo placet, sed hæc ouis debet esse, non asini, ista enim stoliditas potius, quam simplicitas est.

CAP. 13. NUM. 17.

Igitur cùm emisisset Pharao populum, non eos duxit per viam terræ Philisthijm, quæ vicina est: reputans, ne forté pæniteret eum, si vidisset aduersum se bella consurgere, & reuerteretur in Ægyptum.

Populo non tã displicet seruitutem pati, quã mala belli susti nere.

98 ADeó ab hoste populus bellum, vt illi vilissimam, & abiectissimam præferat seruitutem, quod principum mentibus semper præsentari debet, ne facilé in consilia bellica declinent.

CAP. 13. NUM. 19.

Tulit quoque Moyses ossa Ioseph secum, eo quod adiurasset filios Israel, dicens: Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum.

Reliquiæ sanctorum præsidia populorum.

99 QVod populo arma ad sui securitatem, & incolumitatem præstare poterant, hoc Moysi ossa Iosephi, secum asportata præstiterunt: Et notandũ, quanta cura, & diligentia vltima morientium voluntas, etiàm in rebus arduis, & difficilibus ad implẽda sit.

CAP. 13: NUM. 21.

Dominus autém praecedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis.

Fides, spes & Charitas à Deo data, & ad Deũ ordinata.

100 IN columna nubis Fides, intendentia ad terram promissionis spes, & in columna ignis Charitas relucet; & nota hæc à Deo immediatè præstita, sunt enim Theologicæ virtutes á Deo exortæ, & ad Deum ordinatæ.

Vt dux esset itineris vtroque tempore.

Deus iustos tã fauorum concessione, quam subtractione ducere solet, & conducere.

101 Siuè cum Deus contemplantium mentes obnubilat, siuè cum illustrat sempér fideles suos spirituales in cælestem promissam patriam ducit, & conducit.

CAP. 13. NUM. 22.

Numquam defuit columna nubis per diem: nec columna ignis per noctẽ corám populo.

Beneficia Diuina non deficiunt.

102 CVM hæc nubis; ignisque columna Dei beneficium fuerit, numquam defuit: defuturam certè quandoquè; si hominum beneficium fuisset.

Imò auderem dicere; hanc prodigiosam nubem sub vtroque munere Hebræis adhuc inuisibiliter permanere; obstinatis, perfidis, & incredulis in quantum vmbratilem, & tenebrosam; at fidelibus, & verè credentibus in quantúm lucidam, & splendidam.

CAP. 14. NUM. 4.

Et indurabo cor eius; ac per sequetur vos: & glorificabor in Pharaone; & in omni exercitu eius.

Consilia in re bellica oportet esse secretissima.

103 NEC Moysi ipsi declarat Deus quid Pharaoni, & exercitui eius facere intendebat, ad principes erudiendos: supremi ducis consilia, præsertim in re bellica debere esse secretissima, & omnibus occulta: hinc celebre Mettelli dictum ponderandum venit.

CAP. 14. NUM. 12.

Recede à nobis, vt seruiamus Ægyptijs: multò enim melius erat seruire eis, quám mori in solitudine.

Abiectissimi hominis est turpem vitam certæ appetere, & decertam morti in certam.

104 VIlissimi, & abiectissimi Hebræi turpem vitam certam pluris æstimant, quam

quam decoram,& honeſtam mortem incertam.

CAP. 14. NVM. 20.

Et erat nubes tenebroſa, & illuminans noctem.

Eiſdem Deus fauet ſuis quibus flagelat inimicos.

105 TENebroſa verſus Ægiptios, & illuminans vèrſus Hebręos.

CAP. 14. NUM. 21.

Cumque extendiſſet Moyſes manum ſuper mare, abſtulit illud Dominus flante vento vehementi, & vrente tota nocte, & vertit in ſiccum.

Deus non vtitur miraculis cū res fieri poſſunt naturaliter.

106 POterat quidem Deus, qui mare diuiſerat, fundum ſtatim abſquè vrenti vento ſiccum reddere, ſed quod Deus per media naturalia poteſt facere, miraculosè non facit.

CAP. 14. NUM. 31.

Et viderunt Ægyptios mortuos ſuper littus maris, & manum magnam, quam exercuerat Dominus contrà eos: timuitque populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyſi ſeruo eius.

Iudæi valdè increduli.

107 VIderunt, & crediderunt, quia Hebræi, niſi dum ſigna, & prodigia præſentia videbant, non credebant.

Timenda Dei beneficia; ſi eis non correſpondeamus.

108 Et notandum illam clauſulam: Et manum magnam, quam exercuerat Dominus contrà eos, ad Hebræos ipſos æquiuoce referri poſſe cum enim Deus in homines immeritos magna beneficia confert, & cumulat, manum quodammodo contra eos exerit, eorum in gratitudinem occaſionaliter augens grauiori quidem pæna muictandam.

CAP. 15. NUM. 18.

Dominus regnauit in æternum, & vltra.

Æternum erea tura rationalis obſequium Deo gratiſsimum.

109 REgnabit Deus in æternatemporis duratione, & in æterno creaturæ rationalis obſequio, quod *vltrà*, hoc eſt, plús, & maius, & Deo æſtimabilius eſt.

CAP. 15. NUM. 20.

Sumpſit ergo Marta propheti ſa Soror Aaron tympanum in manu ſua: egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam, cum tympanis, & choris.

110 QUando aliqua ex primis, & nobilioribus feminis aliquem religionis vel alterius virtutis actum publicé exercet, nulla iſtius ſexus eſt, quæ ipſam non imitetur.

Videant feminæ principaliores quæ publicè faciunt; nam hoc reliqua imitabuntur.

CAP. 15. NUM. 27.

Venerunt autem in Elim filij Iſrael, vbi erant duodecim fontes aquarum, & ſeptuaginta palmæ.

111 HIC duodecim Apoſtoli, & ſeptuaginta Domini diſcipuli præſignati videntur.

Apoſtoli, & diſcipuli Chriſti in lege veteri præfigurati.

CAP. 16. NVM. 15.

Quibus ait Moyſes: Iſte eſt panis, quem Dominus dedit vobis ad veſcendum. Hic eſt ſermo, quem præcepit Dominus: Colligat vnuſquiſque ex eo, quantum ſufficit ad veſcendum: gomor per ſingula capita.

112 DEI eſt, bona, & beneficia, tàm quæ ad vitam ſpiritualem, quàm quæ ad temporalem vitam ſuſtentandam neceſſaria ſunt, communitér, & generalitèr impertiri; boni veró principis ſæcularis, & Eccleſiaſtici prelati eſt, quidcuique conueniat, in nomine Domini, vt vices ipſius gerens, deſignare.

Dei eſt, omni gena bona in communi largiri: boni ſuperioris, ſingillatim iuſtè diuidere.

CAP. 16. NVM. 23.

Hoc eſt, quod locutus eſt Dominus: Requies ſabbati ſanctificata eſt Domino cràs, quodcumque operandum eſt facite, & quæ coquenda ſunt, coquite.

113 HInc infertur, filios Iſrael in deſerto comediſſe non ſolum Manhu, ſed carnibus pecorum ſuorū alijſque comeſtibilibus vſos fuiſſe.

Hebræi in deſerto non ſolum cæleſti pane, ſed etiam terreno paſti.

CAP.

CAP. 16. NVM. 24.

Feceruntque ita vt præceperat Moyses, & non computruit, neque vermis inuentus est in eo.

Opera quæ ad Dei seruitiũ ordinantur, permanent.

114 OPera quæ ordinantur ad sabbatũ, hoc est requiem beatitudinis, non putrescunt sed illa quæ ad dies laboriosos huius temporalis, & ærumnosæ vitæ. Vide supra num. 20.

CAP. 16. NVM. 27.

Venitque septima dies: & egressi de populo, vt colligerent, non inuenerunt.

Iudæi semper increduli.

115 HInc notanda venit innata Hebræorum incredulitas.

CAP. 16. NVM. 29.

Maneat vnusquisque apud semetipsum.

Intra nos simus, vt in Deo simus.

116 IN interna, scilicet, cõtemplatione, ac meditatione rerum diuinarum.

CAP. 17. NVM. 6.

En ego stabo tibi corám te supra petram Horeb: percutiesque petrã, & exibit ex ea aqua, vt bibat populus.

Superior subditos castigans Deũ spectatorem consideret.

117 STat Deus supra petram, percutiendam petram, vt aduertat Moyses qualitér, & quomodó illam ferit, ne etiám Deum percutiat peccando per excessum in vapulatione petræ.

VEL SIC.

Deus comitatur subditos vt patiẽter sufferãt iram prælatorum.

118 Stat Deus supra petram, illam confortans ad ictum sustinendum: subditus enim, etsi petra sit, Deo tamen indiget adiutore ad quorundam prælatorum ictus sufferendos.

VEL SIC.

Peccatores petrà obstinatiores.

119 Petra ad primum ictum emollescit, & liquescit in latices; at peccator, petrà durior, obstinatiorque pluriés percussus, vel vnã lachrymam non emittit

CAP. 17. NVM. 12.

Manus autem Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem posuerunt suptèr eum, in quo sedit: Aaron autem, & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte; & factum est, vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis.

Vnus prælatus nisi á bonis ministris adiuuetur, nequit omnibus malis occurrere.

120 NON sufficiunt manus supremi Pastoris, & principis ad hostes pręsertim spirituales debellandos, nisi á bonis, & fidelibus Ministris coadiutoribus adiuuentur.

VEL SIC.

Nusquam Prælatus parcit cura subditorum, absque illorum detrimento.

121 Nunquam prælatus, manus, idest curam sui populi, etiam ex aliqua excusabili; imó, & naturali necessitate remittit, quin populus damnum aliquod detrimentumque patiatur.

CAP. 17. NVM. 14.

Delebo enim memoriam Amalec sub cælo.

Prophetia semper fideliter adimplentur.

122 HOC implétum fuit tempore Samuelis, & Saulis. 1. Reg. 1. cap. 15.

CAP. 17. NVM. 16.

Quia manus solij Domini, & bellum Domini erit contra Amalec á generatione in generationem.

Bulla priuilegium concessum Regibus Hispaniæ in damnum infidelium demonstratur.

123 NOtanda clausula hæc pro bulla cruciata Hispaniarum Regnis concessa, à solio Summi Pontificis cõtrà Infideles dimanante.

VEL SIC.

Subditi vincuntur ab inimicis spiritualibus negligentia prælatorum.

124 Hoc bellum est, quo sempér exercemur, quod scilicet, cum Dæmone, Mundo, & Carne continuó gerimus; illa autém actio manuum eleuatarum, & remissarum Moysis, quæ suprà nu. 11. refertur, denotat, quod quandô superior habet manus eleuatas supér subditos solicitam, & diligentem illorum curã gerens prædicti inimici vincuntur, & cedunt; cum veró habet superior manus remissas, & negligentes, tunc ab

ab illis hostibus, subditi vincuntur & superantur.

CAP. 18. NUM. 6. Et. 7.

Ego Iethro cognatus tuus venio ad te, & vxor tua, & duo filij tui cum ea; qui egressus in occursum cognati sui adorauit, & osculatus est eum, salutaueruntque se mutuó verbis pacificis.

Charorum affectus expressione non indiget. 125 Occursus, & salutatio Moysis ad vxorem, & filios non refertur, sed supponitur.

VEL SIC.

Qui Deo inseruit ad humana non attendit. 126 Vxori, & filijs nulla signa comitatis, & beneuolentiæ á Moyse indicantur ostensa, qui enim familiaritèr cum Deo agit, de carne, & sanguine nihil curat, solúmque cum Sacerdotibus, & Dei Ministris, qualis erat socer ipsius, libentèr conuersatur.

CAP. 18. NUM. 13.

Altera autem die sedit Moyses vt iudicaret Populum.

Minister Dei non abstrahat tempus á regimine; vt cura suorum vacet. 127 VNUM solummodo diem insumpsit Moyses in aduentu Soceri, vxoris, filiorumque suorum celebrando, sequenti verò die statim se populi regimini, curæque restituit.

CAP. 18. NUM. 14.

Quod cum vidisset cognatus eius omnia; quæ agebat in populo, ait: Quid est hoc, quod facis in plebe? Cur solus sedes, & omnis Populus præstolatur de manè, vsque ad vesperam?

Subditi nō expectant suorum prælatorum in regimine moram sine magna molestia. 128 Expectatio vnius diei pro decisione, & expeditione causarum populi, visa fuit grauis Iethro, quid de diuturna imò, & æterna videretur?

CAP. 18. NUM. 18.

At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris.

Dominationem & iudicaturam quam tanti habent homines; solet Deus parui pendere. 129 STultus labor iudicare? Imó res summé ab omnibus ambita? sed quod homines communitèr summè appretiāt, solet Deus summè despicere; ideò ait D. Paulus 1. Ad Corinth. cap. 6. num. 4. *Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia illos constituite ad iudicandum.*

CAP. 18. NUM. 21.

Prouide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam.

130 HÆC est descriptio, imo potius definitio boni, & perfecti iudicis. *Perfecti iudicis proprietates.*

CAP. 19. NUM. 1.

Mense tertio egressionis Israel dè terra Ægypti, in die hac venerūt in solitudinem Sinai.

131 IN die, hac scilicet tertia: sed cur tertiam non repetit? Ne duplex Trinitas exprimeretur quæ vnica, & singularissima est. *Trinitas vna.*

CAP. 19. NUM. 4.

Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptijs; quomodò portauerim vos super alas aquilarum.

132 DEus nondúm homo portabat filios suos super alas aquilarum supernè volantium, & propterea casibus, & alijs periculis expositos; sed iam factus homo minús securiús, & materniús cum eis se gerit; nō super alas ponens, sed sub alis, & tāquàm gallina pullos suos protegens. Matth. cap. 23. n. 37. *Post Incarnationem maiori affectu Deus hominibus prouidet.*

CAP. 19. NUM. 7 ET 8.

Venit Moyses, & conuocatis maioribus natu populi exposuit omnes sermones quos mandauerat dominus. Respónditque omnis populus simul: cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus.

133 IN responsione seniorum, quos Moyses cōuocauerat intelligitur expressa vniuersi populi responsio. *Populi responsio ad seniorum refertur responsionem.*

F VEL

VEL SIC.

A multitudine consilium non petendum.

134 Cur non dicitur Retulisse, sed *Exposuisse?* Quia qui rem aliquam multis proponit periculo dissensionis, & altercationis exponit.

CAP. 19. NVM. 24.

Ascendesque tu, & Aaron tecum, Sacerdotes autem, & populus, ne transeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne fortè interficiat illos.

Sacerdotes sũpti profenioribus.

135 ANtequàm destinata foret tribus Leui ad munera tabernaculi, & sacrificiorum erant Sacerdotes in populo, fortè promiscui ex omnibus tribubus, vel per hanc vocem seniores populi significantur. Et nota, quod illa transgressio congruentèr fuit sub graui pœna prohibita, quam pœnam, non dubito inobedientes, si qui fuissent, statim incursuros, vt sic authoritati legis promulgandæ prospiceretur.

CAP. 20. NVM. 2. ET 3.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me, &c.

Lex charitatis in vno omnes amplectitur.

136 LEX, etsi omnibus promulgata, tamen loquitur in singulari, vel vt charitatem intimaret, loquens omnibus tanquàm vni: Vel vt omnes in singulari se obligatos recognoscerent.

CAP. 20. NVM. 12.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus supèr terrã, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

Qui Patrem honorat super terrã viuet; & diu viuet.

137 VT sis longæuus non solum in terra, sed supèr terram, per hoc vitam non solum diuturnam, sed etiàm honoribus, ac virtutibus adornatam promittens. Vel sic.

Supèr terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi: hoc est: Supèr terram, non solum promissionis, sed etiàm repromissionis, seu cælestem patriam in illa terra subintellectam.

138 Et notandum, quod alia præcepta Deus rationibus corroborat, hoc præmijs expressis tantùm, nam rationibus ab ipsamet natura fulcitur, & roboratur.

Constat ipsamet ratione parẽtibus deberi honorem.

CAP. 20. NVM. 18.

Cunctus autem populus videbat voces, & lampades, & sonitum buccinæ.

Res fidei certiores quam quæ oculis videntur.

139 HIC terminus *videbat*, ad voces relatus non est improprius, sed rethoricé translatus ad euidentiam facti exprimendam.

CAP. 20. NVM. 20.

Et ait Moyses ad populum: nolite timere: vt enim probaret vos venit Deus, & vt terror illius esset in vobis, & non peccaretis.

Deus non timendus à nobis seruiliter, sed filialiter.

140 SI vt terror Dei esset in Hebræis venit Deus, cur illos hortatur Moyses vt non timeant? Et quidem religiosè prudens: voluit enim excludere seruilem timorem, & filialem inducere.

Deus omnibus vtitur vt homines à peccando auertat.

141 Et nota quod nihil intẽtatum relinquit Deus, vt homines à peccatis auertat: beneficijs allicit; terroribus minatur, & seipsũ, quod ei difficilimum est, terribile ostentat.

CAP. 20. NVM. 24.

Altare de terra facietis mihi, & offeretis supèr eo holocausta, & pacifica vestra.

Fit altare de terra; vt Deũ terrã cõsolicitur

142 ALtare de terra iubetur fieri ad denotandum, aliquando Deum ex terra humanæ carnis induendum. Et nota quod de simplici, & non mixto elemento ad denotandam simplicissimã puritatẽ illius generationis. Supèr quo altari non quælibet hostia mactanda, sed vestra idest, non vsurpata, & aliena; sed veré propria, & legitimé acquisita.

CAP.

CAP. 20. NUM. 25.

Quod si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus; si enim leuaueris cultrum super eo, polluetur,

Immaculata Deiparæ concéptio in altaris fabrica præsignata.

143 SI leuatio cultri tantũ polluit altare Dei: quid percusio? Quod notandum pro immaculata Dei paræ cõceptione.

CAP. 20. NUM. 26.

Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reueletur turpido tua.

Ad Deum non per elationẽ ascenditur.

144 AD Deum nõ per elationem, seu eleuationem, sed per animi demissionẽ ascenditur.

VEL SIC.

Legis gratiæ Sacerdotes ab omni turpitudine immunes esse debẽt.

145 In lege veteri Sacerdotes per naturalem propagationem fiebant, ideó nec lapides altaris dolabantur, nec per gradus ad altare ascendebatur: in lege veró gratię cum Sacerdotes non nascantur, sed selectione fiant, & creentur, necessum est, vt per multos gradus virtutum, & perfectionũ nec non, & per dolationem scientiæ morumque ad altare ascendant.

VEL SIC.

Legis gratiæ Sacerdotio, vtpotè ampliori, & perfectiori, graduum ascensio non prohibetur.

146 In illis Sacerdotibus, cũ essent carnales, & coniugati, supponitur turpido, quæ in graduum ascensu reuelari posset: At veró legis gratiæ Sacerdotes, cum sint spirituales, & ob castitatem participes angelicę naturæ, nullam habent turpitudinem, quæ reuelari posit, ideó illis graduum ascensio non prohibetur.

CAP. 21. NUM. 2.

Si emeris seruum Hebræum sex annis seruiet tibi, & in septimo egredietur liber gratis.

Serui fidelitas, & amor vltra septennium progredi posse non videtur.

147 HOC forté legislator decreuit ex exẽplo & in memoriam illius seruitutis qua se Iacob, pro Rachel obstrinxerat Genesis cap. 29. num. 18.

CAP. 21. NUM. 14.

Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur.

Insidiatorius occisor altare Dei non protegatur.

148 SIC fecit Salomon cũ Ioab vt patet ex 3. Reg. cap. 2. num. 30. & 31.

CAP. 21. NUM. 18. ET 19.

Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, &c. Innocens erit qui percusserit, ita tamèn vt operas eius, & impensas in Medicos restituat.

Medici nusquã gratis curam infirmorum egere.

149 MEdici feré sempèr stipendiarij impendiosi, & auari vide, Marci cap. 5. n. 26.

CAP. 21. NUM. 26.

Si percusserit quispiam oculum serui sui, aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos, pro oculo quem eruit.

Vix totius indiuidui libertate vnius oculi eruito compensari potest.

150 ERutio vnius oculi, vix libertate totius indiuidui compensatur iuxtà legẽ Dei, sed ij Principes qui potius politicas, dominandi artes, quám Christianam legem profitentur, subditis subdolè cautéque oculos eruũt vt in servitutem redigãt, sic facere intẽdebat Naas Ammonites 1. Reg. cap. 11.

CAP. 22. NUM. 31.

Viri sancti eritis mihi: carnem, quæ ab estijs fuerit prægustata non comedetis, sed projicietis canibus.

Deiparæ immunitas præsignata.

151 HÆC clausula. Immaculatæ Beatæ Mariæ Conceptioni per accomodationem aptari potest.

CAP. 23. NUM. 1.

Non suscipies vocem mendacij.

Mendacium solum vox est mẽte carens.

152 OPtimé appellatur mendaciũ mera vox non enim illi correspondet mẽtis conceptus.

CAP. 23. NUM. 2.

Non sequeris turbam ad faciendum malũ. nec in iudicio, plurimorũ acquiesces sententiæ, vt á vero devies.

Quidquid de causa successu sit coniudex suam sententiam proferat.

153 NEc etiam si propter plura coniudicum suffragia causa, iam sit determinata desinas tuum dictamen contrarium proferre, dummodo solidis fundamentis tibi videatur innixum.

CAP.23. NUM.3.

Pauperis quoque non misereberis in iudicio.

Lites multam substantiam in sumunt.

154 NON adeò facilè est inueniri iudicium diuitum, seu intèr diuites litigiu, nam, etsi diuites, & pecuniosi ad litem veniant, lis eos expoliat, & egenos reddit.

CAP.23. NUM.14.

Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis.

Trinitas per triplicem festum celebrandum, adūbrata in lege veteri.

155 IN reuerentiam meæ indiuiduæ Trinitatis,

CAP.24 NUM.18.

Ingressusque Moyses medium nebulæ ascendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

Deus non magis punit quam miseretur.

156 QVót dies insumpsit diuina iustitia in vniuersali humani generis punitione Genes.7. Tòt impendit diuina misericordia in eorundem directione, conseruatione, & quasi educatione.

CAP.25. NUM.3. ET 4.

Hæc sunt autêm, quæ accipere debetis, aurum, & argentum, & æs: hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum, & pelles arietum rubricatas.

Deus etiam cōtemptibilia suscipit vt paupertas nobis in pretio sit.

157 ÆS præfertur hyacintho, & purpuræ, quia magis solidum, etsi minùs formosum.

Nullus adeò vilis esse potest vt ad Deum accidere non valeat.

158 Sed cùr ad tabernaculi ornatum exigit Deus pilos caprarum despicabiles, & abiectos, & ad nullum ferê vsum humanum deseruientes? Quia quæ contemptibilia sunt mundi eligit Deus, vt æstimabilia, & pretiosiora consundar.

VEL SIC.

Vide supra n. 158.

159 Nullus est adeò vilis conditionis, qui non possit Deo deseruire, & ad æternam beatitudinem aspirare.

VEL SIC.

Deus amator rectitudinis.

160 Pilos caprarum exigit Deus, non arietum, quià isti intorti. & implicati sunt, illi explicati & recti.

CAP.25. NUM.10.

Arcam de lignis setim compingite, cuius longitudo habeat duos, & semis cubitos: latitudo, cubitum, & dimidium: altitudo, cubitum similiter ac semissem.

Misteria Dei vsque ad legem gratiæ in cōpleta extitere.

161 CVR noluit Deus, quod arcæ longitudo tribus cubitis cōstaret, in quibus, & mysterium Trinitatis inueneretur, & compositio euaderet perfectior, vpotè mensuris integris constans: Sed voluit Deus, quòd non in ista solum, sed in reliquis etiam dimensionibus, incompletio in mensura subsisteret? Fortè hoc fecit Deus ad denotandum, quod in illa lege, nihil ad perfectum deducebat, & quód expressa notitia mysteriorum Dei, vsquè ad legem gratiæ, cum velum Templi à summo vsque deorsum scinderetur, non erat completé, & perfecté propalanda.

CAP.25. NUM.11.

Et de auro abis eam (scilicet arcam) *auro mundissimo intus, & foris.*

Deus non finit nos virtute externa splendere; quin intus virtus præfulgeat.

162 PRiús *Intùs* postéa *Foris* deaurari iubetur arca; sic arca nostri pectoris compingenda est, vt dignum Deo referat obsequium: interiora primùm, virtutibus deaurētur,

tur, postmodúm exteriora correspondeant, adeó enim Deus hypocrisim abominatur, vt nec per breuissimum tempus vellit, exteriora nostra specie virtutum resplendere, quin interiora earundẽ exercitio fulgeant.

CAP. 25. NUM. 13. 14. ET 15.

Facies quoquè vectes de lignis setim, & operies eos auro. Inducesque circulos, qui sunt in arca lateribus vt portetur in eis, qui semper erũt in circulis, nec vnquàm extrahentur ab eis.

Ab homine à Deo recedente recedit.

163 DEus sempér paratus ad recedendum, si ab homine relinquatur, ideó fortè vectes á circulis nunquàm extrahi præcipitur.

UEL SIC.

Exarca vectibus colligebatur illam legem non permansuram.

164 Hoc præceptum fuit ad denotandum. Veram Religionem, & sempiternum cultum in illa lege non per mansuros.

CAP. 26. NUM. 1.

Tabernaculum verò ità facies: decem cortinas de bysso retorta, ac hyacintho, & purpura coccoque bis tincto, &c.

Pænitentia expellit à nobis peccata, & in nostris cordibus virtutes inserit.

165 SEcundúm hanc dispositionẽ tabernaculi, in parte interiore erant cortinæ de bysso retorto, & variegata; in exteriore, de pellibus rubricatis, & hyantinis, in medio verò erant cortinæ de sagis silicinis, per quas significatur pænitentia, quæ foràs emittit peccata in pellibus significata, interiús vero animam varijs virtutibus, in bysso variegata expressis, condecorat.

CAP. 28. NUM. 1.

Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem, & loqueris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentia, vt faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

166 AMplior cura á Deo videtur impensa circá vestes summi Sacerdotis, quam circá reliqua ad sanctuarium pertinentia, forte quia significabant, non solúm synagogam, sed etiam Ecclesiam illi succesiuam, ideó ait Salomon, quod *in veste poderis, quam habebat totus erat orbis terrarum.* Sapi cap. 18. n. 24.

Plus desiderat Deus Sacerdotẽ ornatum virtutibus: quàm templa ornata margaritis.

CAP. 28. NUM. 2 ET 3.

Applica quoque ad tè fratrem tuum cum filijs suis de medio filiorum Israel vt Sacerdotio fungatur mihi.

167 MOyses, & ceteri superiores vere Dei amici diuino præcepto necessè habent, vt consanguineos aliosque naturali; vel ciuili iure coniunctos ad se applicent: propterea Deus non solúm Aaronem nominat, sed etiam de fraternitate mẽtionem facit; ne alium, é populo præfato nomine insignitum ministerijs sacris, ac honorificẽtissimis addiceret: nihil enim à sancto Moyse magis alienum, ac obliuioni traditum; quàm carnis, & sanguinis cura, & solicitudo.

Prelati; nõ intromittant consanguineos in Ecclesiã nisi inspiratione diuina.

CAP. 28. NUM. 10.

Sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum.

168 OPtima ordinatio, vt disceret Sacerdos æqualitér omnem populum sustinere; & toleretur occasio acceptionis personarum, ex qua in populo disturbia pullularent.

Prelatus omnibus æqualis esse debet.

CAP. 28. NUM. 12.

Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino supèr vtrumque humerum ob recordationem.

Si Episcopus supra se ferat populos semper eorum recordabitur,

169 AD recordationem oportunior locus videri poterat pectus Aaronis, vel quód collocarentur isti lapides in brachio iuxtá manum, hæc enim ante oculos sempèr obuersantur; sed optimè á Deo ordinatum est, nil enim efficacius memoriam excitat, & conseruat quám quod aggrauat.

CAP. 28. NUM. 21.

Habebuntque nomina filiorum Israel: duodecim nominibus cælabunt, &c.

In duis Petro, & Paulo omniū merita Apostolorum videntur inclusa.

170 IN duodecim lapidibus, pectoralis significatos Apostolos, ait D. Gregorius Mag. lib. 28. Moralium, sed non incongrué in duobus lapidibus superhumeralis, quorum quilibet sex nomina habebat intelligi possunt signati Petrus, & Paulus, qui virtutes, & merita reliquorum Apostolorum in se continent.

CAP. 28. NUM. 28.

Et stringatur rationale annulis suis cum annullis superhumeralis, vitta hyacinthina, vt maneat iunctura fabre facta, & à se inuicèm rationale, & superhumerale nequeāt separari.

Amor, & patientia boni prælatis cōstitutiua.

171 IN rationali seu pectorali signatur amor, in super humerali, tolerantia, quæ strictè connecti iubentur addenotandum, quod in bono Prælato amor, & tolerantia nunquam separari debent.

CAP. 28. NUM. 29.

Portabitque Aaron nomina filiorum Israel, in rationali iudicij supèr pectus suum.

Magna nomina magna obligatio ad virtutem.

172 NOmen, quid leuissimum, & inane est: quare ergo vtitur textus verbo *Portabit*, significante actionem pōderis gestatiuam? Quià nomina illa non erant vacua, sed valdé plena, & grauida, in illis enim omnia Patriarcharum facinora virtualitèr inclusa latebant.

CAP. 28. NUM. 30.

Pones autèm in rationale iudicij Doctrinam, & Veritatem.

173 SIne veritate facti, & exacta iudicis, tám facti, quám dispositionum legalium cognitione nullum erit rationale iudicium. *Sine doctrina, & veritate rationale iudicū non subsistit.*

Et gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini sempèr.

174 IVdicium in pectore gestatur ad denorandum quod iudicium cum arcano secreto, & benigna pietate exerceri debet. *Iudicium piè, & secretè exercendum.*

175 Vel ad innuendum, quod communitèr accidit, nempè homines plerunque affectu potiùs voluntatis, quam recto rationis, & intellectus dictamine iudicare. *Voluntate potius quam intellectu plurimi iudicant.*

VEL SIC.

176 Iudicium cum pietate quidem exercendum, sed attenta solum rei veritate, & Deo. *Ad Deum, & adversitatē iudex attendat.*

CAP. 28. NUM. 31.

Facies, & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, in cuius medio supra erit capitium, & ora per girum eius textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facilè rumpatur.

177 PRæueniebat iam Deus & præcauebat, iniquissimam illam huius vestis dilacerationem à Caipha perpetrandam. Matthæi cap. 26. num. 65. *Ruptio vestiū pontificaliū antiquitùs Caypha causà prohibita.*

CAP. 28. NUM. 33.

Deorsum verò ad pedes eiusdem tunica, per circuitum quasi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis, ita vt tintinnabulū sit aureum, & malum punicum rursumque tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum.

Quà-

Verba Pontificis ponderosa esse debent.

178 QUarè tintinnabula ex auro iusa sunt fieri,quod est omniū metallorum grauissimum? Quia verba Sacerdotis pontificali præsertim munere fungentis,debent esse grauissimá, & omni pondere plena, imó etiam efficacia, & fructifera ideó mala punica ad hoc denotandum iusa sunt intermisceri.

VEL SIC.

Omnis clamor ambitiosus ad pedes suos abijciat Sacerdos.

179 Tintinnabula ad pedes Pontificis abijciuntur, vt omnis ambitiosi fastus clamor proteratur. Vel ad denotandum,quôd finito illo Sacerdotio,tintinnabula Apostolorum per totum orbem resonatura erant.

Lex antiqua non deducebat cultores suos ad perfectum.

180 Uel ad significandum, Legem illam ad perfectum non deducere,tintinnabulum enim nō emittit vocem pérfectam, & articulatam, sed inarticulatam,imperfectam,& confusam.

CAP.28. NUM.36.

Facies, & laminam de auro purissimo, in qua sculpes opere cælatoris sanctum Domino.

Nomēlesu cordibus nostris debet inscribi non solum, sed insculpi.

181 SAnctissimum nomē Iehouah, vel Iesu, quod illi correspondet, non vult Deus superficialitér scribi; sed in lamina cordis nostri intimé,& penetratiué insculpi.

CAP.28. NUM.37.

Ligabisque eam vitta hyacinthina,& erit super tiaram imminens fronti Pontificis.

Deus scrutator cogitationum Sacerdotis adest.

182 IMminens fronti: Idest respiciens, & attendens, quid mens Pontificis intra se vertat,& quibus curis, & cogitationibus distrahatur, an ijs, quæ ad sui gregis custodiam, & conseruationem spectant;an ijs, quæ ad propria ipsius lucra, & emolumenta concernunt.

VEL SIC.

183 IN illa positione, segerit Deus vt attentissimus inspector munerum à filijs Israel oblatorum:an mente debota,& simplici, & secundum præscripta legis offerrētur; vel,vt manus Aaron inspiceret,an cum debita circunspectione; & ceteris requisitis in munerum, & sacrificiorum oblatione procederent.

Deus ex Sacerdote attendit ad animum offerētium;& ad deuotionem suo nomine munera accipientis.

CAP.29. Num.1. ET 2.

Tolle Uitulum de armento, & arietes duos immaculatos, panesque azymos,& crustulam absque fermento,quæ conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita, de simila triticea cuncta facies.

184 IN canistro cum panibus, crusta, & laganis ex materia triticea Eucharistia præfiguratur: Uitulus immolatus Christus Crucifixus: duo Arietes, duo Latrones,qui simûl crucifixi sunt,cum eo. En cruentum, & incruentum Christi Domini sacrificium clare adumbratum.

Sacrificiū cruentum Christi in Cruce, incruentum in Eucharistia in lege veteri adumbratur.

CAP.29. NUM.9. ET 10.

Postquàm initiaueris manus eorum, applicabis, & vitulum coram tabernaculo testimonij imponentque Aaron, & filij eius manus supér caput illius.

185 COngruentèr ponitur Uerbum *Initiare* ad significandam Sacerdotum consecrationem,vt sic advērtant, vitam priorem abolendam,& nouam inchoandam: & nota quod per manus,opera secundum communem Sacræ Scripturæ intelligentiam,significantur.

Sacerdotes dū consecrantur initiati dicuntur; quia aliam vitā denobo inchoant

CAP.29. NUM.13.

Sumes, & adipem totum, qui operit intestina,& reticulum iecoris, & duos renes, & adipem; qui super eos est, & offeres incensum super altare.

In-

Nil de interioribus nostris Deo occultari potest.

186 INterna animalium, & operimenta eorũ Deo incenduntur, & consecrantur ad significandum, quod nihil illũ latet, & occultum est.

CAP. 29. NUM. 29.

Vestem autem sanctam, qua vtetur Aaron habebunt filij eius post eum, vt vngantur in ea.

In lege veteri vnctio Sacerdotis quasi externa videbatur.

187 VNctio Sacerdotum veteris legis fuit quasi extrinseca, & ferè tota in externa veste consistens.

CAP. 31. NUM. 7. ET 8.

Tabernaculum fœderis, & arcam testimonij, & propiciatorium, quod super eam est, & cuncta vasa eius, candelabrum purissimum cum vasis suis.

Prædicator; purissimus, vt puritatem infundat in audientes.

188 CEtera simplicitèr, & sine adiectiuo referuntur; at verò candelabro superadditur. *Purissimum*, ad denotandum, quales debeant esse mores prædicantium, & illuminantium alios.

CAP. 31. NUM. 18.

Deditque Dominus Moysi, completis huiuscemodi sermonibus, in monte Sinai, duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei.

Quæ ad se expectant Deus hominibus facienda committit, quæ ad salutem nostram per se ipsum curare dignatur.

189 QUÆ ad Dei cultũ, & ipsius tabernaculum spectant, diligentiæ Moysis, nec non, & Beseleel, & Oliab committuntur; quæ verò nostra intersunt, tam vt benè viuamus, quã vt æternam vitam consequamur, ipsius digito Dei exarata traduntur.

CAP. 32. NUM. 1.

Videns autem populus, quòd moram faceret descendẽdi de monte Moyses, congregatus aduersus Aaron dixit: Surge, fac nobis Deos qui nos præcedant.

Populus gubernatus ex his quæ solum videt non ex ijs quæ debet attendere.

190 IN modo significandi innuitur Populi tumultuaria, & accelerata temeritas, ideò dicit textus: *Videns*, scilicèt corporalitèr; idest non mente cõsiderans legitimas causas detentionis Moysis.

Moysi enim huic viro, qui eduxit nos de terra Ægypti ignoramus, quid acciderit ei.

Bona quæ adeò accepimus homi-nibus tribuimus

191 GLoriamillius prodigiosæ eductionis, & liberationis de Ægyptiaca seruitute, non quidèm Deo; sed Moysi attribuunt; ideò iam hinc dedignatur Deus appellare illum Populum *suum*; sed Populum Moysis vide num. 7. huius cap. nu. 1. cap. 33. sequentis, & plurièś alibi.

Cum Deo nihil mali nobis potest accidere.

192 Sed aduerte vlteriùs, dubitationem sacrilegam: scilicèt *Ignoramus, quid acciderit ei.* Quid enim mali accidere poterat Moysi cum Deo commoranti?

Sacerdos debet esse sine genealogia.

193 Sed, vt quid circumloquuntur, & quasi de extraneo verba congeminant: *Moysi enim huic viro, &c.* Nonné clariùs, & faciliùs dicerent: Moysi enim fratri tuo, &c? Illa actione Aaronẽ in summum Sacerdotem, etsi sacrilegi cultus, inaugurabant, & propreréa coràm illo fratres aut consanguineos, vel saltem nominare nefas putabant.

VEL SIC.

Nequit dici frater qui contra fratrem agit.

194 Illam loquendi formulam cautopoliticè vsurparunt, intendentes enim Aaronem inducere, vt contra Moysem ageret, ne naturali sanguinis vinculo impediretur, ab omni nomenclatura vinculi illius expressiua abstinent, & subdola circumlocutione vtũtur.

VEL SIC.

Magnum genus ingratitudinis beneficia recognoscere, & contemnere.

195 Verba illa despectiua Moysis sunt: sic ergo loquendo Hebræi ad summum ingratitudinis fastigium peruenerunt, eisdem enim met vocibus quibus beneficium exprimunt benefactorem contemnunt.

CAP.

CAP. 23. NVM. 2.

Dixitque eis Aaron: tollite inaures aureas de vxorum, filiorumque, & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me.

Femina violentiam sibi inferunt cum diuino culti oferūt; quæ ad suum ornatū spectant.

196 Tollite, ac si diceret: violentèr arripite: nulla enim femina sponte dabit, quæ ad sui cultum spectant, etiam vt diuino cultui deseruiant.

CAP. 32. NVM. 4.

Dixeruntque: hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti.

Idolo latra nomine indignus.

197 Dixeruntque, vel omnes simúl, & certatîm ex nimia ad idolatrandum propensione, vel indereterminaté absque nominum expresſione, indigni enim nomine erant, qui primum hanc sacrilegam vocem pronuntiarunt.

Cupiditas etiā alienas opes adorare non dubitat.

198 Sed cur vnum singularē vitulum, & in multorum, opinione non completum, & integrum deos appellant? An vnusquisque suum, & aliorum autum adorabat?

Deitatis plurificatio impotentia argumentū.

199 Vel existimabant forté tam futilem deitatem pluribus prodesse non posse, nisi plutificatam.

Idolatra infidelitatis hydropisi laborat.

200 Vel ex nimia ad idolatrandū propensione in vno vitulo omnia idola colere studebant.

CAP. 32. NVM. 5.

Quod cum vidisset Aaron ædificauit altare coràm eo.

Sacerdos ad exemplar populi peccat.

201 Ad hoc altare sacrilegum erigendum, & abominabile sacrificium in illo peragendum, non fuit Aaron à populo coactus, sed à suamet malitia determinatus.

CAP. 32. NVM. 5. Et 6.

Et praconis voce clamauit dicens: crás solemnitas domini est. Surgentesque mané obtulerunt holocausta, & hostias pacificas.

Minori curā bona quam mala exercentur.

202 Præco solummodo solemnitatem idoli in crastinum proclamauit, sed illi, & diluculô surgentes euigilant, & plurima sacrificia oferunt; vtinam eàdem alacritate qua homines dęmoni litant, veró Deo deservirent!

Et sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere,

Mala nunquā satiant.

203 Saturatio de idolotytis, cum non satisfaciat, nullam dat animæ quietem, sed potiûs oppositam inquietudinem, ideô post edulium, ad ludendum, & illudendum surgunt.

VEL SIC.

Illudit Deo; qui peccatum, vice dolendi, ludit.

204 Post peccatum commissum, non solum non dolere, sed potiûs lætari, & tripudia agere, est res adeó intolerabilis, vt vel diuinam patientiam superare, per exagerationem dici valeat.

CAP. 32. NVM. 7.

Vade descende: peccauit populus tuus.

Peccata quæ absente ministro fiunt sunt culpabilia: quid erit si eo tolerante fiant?

205 Populus peccat, & Moyses auertitur à colloquio, & conspectu Dei: Si Princeps legitimé absens peccata populi supér se portat, & propterèa indignabundū experitur Deū, quid quando eo presente, & tolerante flagitia committuntur, fiet?

VEL SIC.

Relinquat superior orationem ad tempus; vt peccata puniat, & impediat.

206 Vel ab ipso Dei conspectu, & fruitione debet Princeps, & quiliber alius superior auelli, vt subditorū peccata euitet, & commissa puniat.

Peccauit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti.

Deus dedignatur gentem peccatricem populū suum appellare.

207 Ex plurimis reatibus, & malis quæ fontes peccando incurrunt hoc maximè dolendum, quod Deus illos, populum suum appellare dedignatur.

VEL

VEL SIC.

Qui alium à servitute liberat solus iure suum potest appellare.

208 Cum Deus munus liberatoris populi ab Ægyptiaca catena à se abijcit, & in Moysem ablegat, nomen elaturam *Populi mei*, sibi non reservat, sed Moysi accõmodat, qui enim aliquem à seruitute liberat, ille solus æquo iure suum appellare potest.

CAP.32. NVM.8.

Recesserunt citò de via, quam ostendisti eis: feceruntque sibi vitulum conflatilem.

Celeritas ad peccandum grauius ofendit quã ipsum scelus.

209 GRauiús de celeritate, quám de ipso scelere videtur Deus conquæri quando quidém illam priùs commemorat.

CAP.32. NVM.9.

Rursumque ait Dominus ad Moysem: cerno quod populus iste duræ ceruicis sit.

Benignitas diuina; quæ defectus naturæ quã malitiæ vestit peccata.

210 INter tót peccata, quæ tunc populus committebat, nempé idolo latriam, gulã, ingratitudinem, & alia innumera, solummodo cernebat Deus ceruicis duritiem, quæ vt plurimum solet esse defectus potius naturalis huius, vel illius nationis, quam defectus malignæ, & malitiosç intentionis? Hoc forté fecit benignissimus Deus; vt Moysi ansam præberet ad commissorum excusationem, & suam pro populo interpellationem ad Deum.

VEL SIC.

Voluntas rebellis sentina peccandi.

211 In ceruicosa, praua, & duta voluntate omnia scelera includuntur, & sic per illam explicantur.

CAP.32. NVM.10.

Dimitte me.

Deus vult rogari, ne puniat.

212 NOndum Moyses pro populo orauerat, vel mediatorem egerat, vt quid ergo dicit Deus: *Dimitte me?* An vt audaciam præberet Moysi fortasis hæsitabundo, vt pro populo interpellaret?

VEL SIC.

213 Ad inferenda hominibus supplicia, etsi iustissima, quasi impeditus fegerit, & ostentat Deus.

Ostẽdit se Deus impeditum ad puniendum vt veniam præci...

VEL SIC.

214 Attendit Deus ad merita Principis, vt cum populo, vel misericorditèr, vel seuerè agat, & ideò fontem illam, imó flagitiosissimam plebem, sub bono, & iusto Principe degentem, nisi de istius beneplacito castigare non vult.

Sæpè Deus propter bonum principem mitescit in populum.

VEL SIC.

215 Quis erat Moyses, vt detinere posset Deum, vel cûr Deus à mero homine permissum expectat? Erat quidem Moyses á Deo ipso Dux illius populi constitutus, & noluit priuilegio à se concesso, vel minimúm, derogare.

Deus exauthorare non solet quem semel sublimauit.

Vt irascatur furor meus.

216 Quid deest furori ad iram, cum non solum eam supponat, sed etiam superet, & excedat? Si furor diuinus est, iram non excedit, est enim regulatissimus, imó necesse habet in iram accendi, vt sontes puniat.

Indignatio diuina ratione regulatur; non sic humana.

VEL SIC.

217 Quid de nobis miseris fiet, cum diuinus furor adhuc sit irascibilis!

Væ nobis miseris furori quasi in infinitum irascibili expositis.

VEL SIC.

218 Iustitiam suam punitiuã Deus ipse furorem appellare dignatur, vt hoc quasi fræno cohibeatur, ne frequentér illam in homines exerceat.

Deus quasi sic nuncupat sibi imponit, ne homines effrenè puniat.

VEL SIC.

219 Irascibilitas est actus internus; vindicta actus externus est, & vt talis, capax vt ab interpositione mediatoris cohibeatur: cur ergó dicit Deus: *Dimitte me, vt irascare non vt vindicer?* An tantum cum Deo pollebat Moyses, vt etiâm in actus internos illius authoritatem, & potestatem exercere posset?

Sanctis prima magnitudinis inenarrabilem quandam authoritatem, vel in se ipsum Deus concedere dignatur.

Vide supra nu. 219.

VEL SIC.

220 Iusti insignes, & primæ magnitudinis, non solum impediunt Deum, ne de peccatoribus, etiam sceleratissimis, vlciscatur, sed etiam, ne in externos, vel internos iræ actus prorrumpat.

Faciamque te in gentem magnam.

In humanis alij decrescunt, vt crescant alteri.

221 NON poterat Moyses à Deo in gentē magnam absque Hebræorum deletione sublimari? Poterat quidèm, sed tunc more humano procedebat, secundúm quem nemo crescit absque aliorum diminutione, & detrimento.

CAP. 32. NUM. 12.

Ne quæso dicant Ægyptij: callidé eduxit eos, vt interficeret in montibus.

Censuram hominum, etiam iniustam, solet vitare Deus ob nostrum exemplum.

222 VT censuram hominum, etsi iniustam, euitet Deus grauissimum crimen impunitum relinquit; at homo, vt iustissimam Dei hominumque censuram euitet, ab actione fœda, iniqua, & peccaminosa non abstinet.

CAP. 32. NUM. 13.

Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum.

Congrua deprecatione vtendum ad misericordiam diuinam consequendam.

223 CVR non dicit Iacob, sed Israel? Quia Iacob significat idem, quod supplantator, cum ergó conaretur Moyses mouere Deum ad misericordiam, & peccati illius condonationem ex illa ratione politica numero immediato memorata, incongrué tunc vocem supplantatoris exprimeret.

CAP. 32. NUM. 19.

Proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis.

Lex violata, lex fracta.

224 CVR tabulas fregit Moyses? Minimé hoc vt quid extraneum mirandū est, siquidém animaduertit, primum, & principale earum præceptum iam à rebelli Populo fractū.

VEL SIC.

In rebellione, ad pacem populi stabiliendam prius quam ad obseruationem legum, attendēdum.

225 In magnis reipublicæ alterationibus, non in legibus cōdendis, & promulgandis incumbendum est, sed in sedandis motibus, & rebus in pristinum statum rectumque ordinem restituendis; quaré Moyses prudentér leges tunc proijcit, vt scilicét commodiús, & opportuniús posteá stabiliret, ideoqué propter hanc fractionem à Deo nunquàm reprehensus legitur.

CAP. 32. NUM. 20.

Arripiensque vitulum, quem fecerāt, combussit.

Peccata Principum populos commaculant.

226 CVR ait: Fecerant, cum Aaron solus vitulum conflauerit? An quia, vt suprá dictum est, sicut pecca ta populi in Principem confluunt, sic è conuerso peccata Principum in populum refluunt?

CAP. 32. NUM. 24.

Quibus ego dixi: Quis vestrū habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi, & proieci illud in ignem, egressusque est hic vitulus.

Millē artibus superiores actiones suas turpes excusare conantur.

227 NON sic accidit, vt ex textu patet, sed opere, & arte fusoria illum vitulum Aaron formauit; vnde mentita prodigiosa, & præternaturali vituli configuratione Aaron suum male factum occultare conabatur.

Turpius quodāmodo est in facie honesti viri mendacium obijcere quam sacrilegiū.

228 Sed cum hoc mendaciū Moysi, vt moralitèr certum est, non latuerit; cur non illud Aaron in facie eius obiecit? An quia turpiùs Moysi visum fuit in faciem tanti viri, & indignitate ecclesiastica constituti, mendacium, quam idolo latriam obijcere?

CAP. 32. NUM. 25.

Videns ergò Moyses populum quod esset nudatus (spoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, & inter hostes nudum constituerat.)

Maxi-

Populus religionem spernens hostium inuasioni exponitur.

229 MAximum imminet populis periculum ab hostibus suis ex neglectu veræ religionis, & peccatorum perpetratione.

CAP. 32. NVM. 26. ET 27.

Et stans in porta castrorum ait: Si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui, quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ponat vir gladium super femur suum, ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum, &c.

Idololatria pestis omnes deuastãs.

230 BEne dubitat Moyses, an Deo aliquis relictus sit, idololatria enim venenũ est adeò mortiferum, vt statim, & instantaneè vniuersum reipublicæ corpus inficiat, & corrumpat.

Ex hominum innata feritate appeti solet vindicta.

231 Sed quare tãta ira, atroxque Moysis in populum vindicatio, cum paulò ante adeò obnixe pro eo egerit, vt Deum ad placationem, criminisque condonationem cogeret? An volebat, ex naturæ humanæ innata feritate, quod ipsi soli vindicatrix punitio reseruaretur?

VEL SIC.

Aliter apparet delicta visa à iudice, quam relata ad ipsum.

232 Tunc vidit Moyses idololatriam à populo commissam, anteà illam ex Dei reuelatione, & relatione cognouerat, & mouet adeò efficaciùs delictum visum ad iracundiam, & iustam punitionẽ, quam ipsum met ex relatione, etiã ipsius Dei cognitum, vt qui anteà egerat aduocatum, nunc iudicem agat summè rigidum.

VEL SIC.

Condonatio culpæ non est cõdonatio pænæ.

233 Delicto iam à Deo condonato, & remisso manet adhuc, pœna temporalis luenda, quã purgetur. Nota pro differentia reatuũ culpæ, & pœnæ à peccatoribus contractorum.

CAP. 32. NVM. 29.

Et ait Moyses: Consecrastis manus vestras hodie Domino vnusquisque in filio, & fratre suo, vt detur vobis benedictio.

234 MOyses placat iram Dei, ne populum puniat, quem ipse statim seueríssimé castigat; hæc videtur fuisse sacta quædam Moysis ambitio vlciscendi crimen hæreticale in Deum commissum.

Ministri est animaduertere in delicta; ne gratius à superioribus puniantur.

VEL SIC.

235 Deus iratus nullum occidit Moyses homo mitissimus, & apud Deum, aduocatum agens viginti tria millia hominum perire facit: quantò potior nobis est Deus iratus, quam homo propitius.

Deus iratus mitior adhuc homine propitio.

VEL SIC.

236 Qui hæreticos necat Deo litat, & quoddammodo se sacerdotem creat, ideò ait: *Consecrastis, &c.*

Gratum sacrificium Deo sontium supplicia.

CAP. 32. NVM. 30.

Peccastis peccatum maximum ascendam ad Dominũ, si quomodo, quiuero eum deprecari pro scelere vestro.

237 CVR fegerit Moyses de diuina clementia dubitabundus, quam iam ipse impetrauerat? An quia est proprietas quasi metaphysica; & innata naturalisque propensio primorũ omnium Ministrorum, quicunque illi sint, vt gratias fauoresque suorum Principum difficultent, & ad quandam impossibilitatem reducant? Sed etsi hoc de ceteris cõcedi possit, de Moyse tamen negandum est, qui summa prudentia vtens, noluit ostendere populo, Deum non solum placatum; sed nec facilè placabilẽ, ne in idololatriæ crimen, ad quod maximè propendebat relaberetur.

Ministrorũ esse solet gratiã Regum difficultedare; nõ sic iusti & boni minist. faciunt.

CAP. 32. NUM. 31.

Reuersusque ad Dominum ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi deos aureos.

Minora oculis diuinis, quam humanis superiorũ oculis delicta apparere solent.

238 DE eodem idololatriæ crimine Deus, & Moyses diuersimodè valdè loquuntur: Deus dicit *Peccauit populus tuus*: Moyses verò ait: *Peccauit populus iste peccatum maximum*: Moyses loquitur: *Fecerunt sibi deos aureos*: Deus dicit: *Feceruntque sibi vitulum conflatilem*, hinc videre est quanto minora oculis diuinis appareant peccata nostra, quam humanis: sed aduerte, quomodo bis Moyses negat deitatem in hac clausula idolo Hebræorum. Primo in voce illa plurali *deos*, Secundò in voce singulari: *Sibi*. Qui enim vnus, & omnium Deus non est, de us esse non potest.

CAP. 32. NVM. 31. ET 32.

Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti.

Orare pro inimicis, signũ prædestinationis.

239 EX quo argumento adeò euidentér cognouit Moyses se in libro vitæ conscriptum? Ex hoc scilicèt, quod pro inimicis orabat, & illis veniã impetrare satagebat. Uide Matth. cap. 5. à num. 44.

CAP. 32. NVM. 33. ET 34.

Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi, Angelus meus præcedet te.

Peccato comisso nusquam de diuina misericordia desperandum.

240 QVare nunc Deus seueriùs cũ Moyse, quam paulò antè agit, & quasi indignabundus segerit? An vt significaret Moysem nimiúm excessisse in punitione Hebrçorum occidendo viginti tria milia pro reatu vituli? Sed verisimilius existimo hoc accidisse proptér dubitationem illam de diuina misericordia impetranda, quam corã populo ante ostenderat dicens: *Ascendam ad Dominum, si quomodo quiuero eum deprecari pro scelere vestro.*

Deus quærit modum benefaciendi hominibus etiã immeritis.

241 Sed quid datur intelligi per illa verba: *Angelus meus præcedet te*? Quarè non ait; Præcedet populum? Existimo hoc factum fuisse, vt simul, & suo honori, & naturali suæ beneficentiæ Deus satisfaceret.

CAP. 33. A NVM. 1.

Uade; ascende de loco isto tu, & populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti in terram, quam iuraui Abraham, Isaac, & Iacob.

Deus in se ipso motiuum hominibus benefaciẽdi quærit.

242 POpulus tuus:, idest non iam meus; sed cur de iuramento mentionem facit? Vt scilicèr Deus suo honori consuleret, quærit in semetipso motiuum benefaciendi ingratissimis Hebræis, quem in illis nullo modo posset inuenire.

Dicens: Semini tuo dabo eam, & mittam præcursorem tui Angelum, vt eijciam Chananæum, & Amorrhæum, &c.

Solus Deus plus largitur, quàm promittit.

243 DEus Abrahæ terrã tantũ Chanaan promiserat, non angelum Chananæi bastatorem: Sed idest diuinæ liberalitatis ingenium, in promissione moderatum, in adimpletione effusissimum segere.

Ab hominibus nusquàm sine labore promissa assequuntur.

244 Sed etiam animaduersione dignum est, quam sine labore, & impensis promissiones Dei obtineantur; cum sponsiones hominum, vix curis magnis, anxietatibusque consequamur.

CAP. 33. NVM. 3.

Non enim ascendam tecum quia populus duræ ceruicis es: ne forte dispendam te in via.

Deus etiam absens propter nostra scelera, facere non desinit.

245 Mitum liberalissimæ diuinæ misericordiæ ingenium: non minùs beneficus solet Deus esse cum abesse videtur, quàm cum adesse.

CAP. 33. NUM. 5.

Populus duræ ceruicis es, semel ascēdam in medio tui, & delebo te.

Peccata hominis, quasi identificata cum homine.

246 Scilicét, quando Golgotha ascendam, & tunc delebo peccata tua, quæ tecum quasi connaturalia, & identificata sunt.

Iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam, quid faciam tibi.

Uanitas humana, metamorphosis.

247 An ex ornatu, & indumentorum vanitate talem patimur metamorphosim, vt vel ipse Deus, & nos, & quid nobis fieri debeat ignorare videatur?

VEL SIC.

Nusquam homo vanitate abundè denudatur.

248 Quomodo iubet Deus quod ornatum deponant cum numero immediate antecedente dicat textus: *Audiensque populus sermonem hunc pessimum luxit, & nullus ex more indutus est cultu suo?* An quia nunquam talitèr ornamentorum vanitatem exuimus, vt non adhúc plurimum deponendum remaneat?

UEL SIC.

Etiam in viris pœnitentiæ veste mundanus luxus ostentari solet.

249 Cultum lætitiæ exuetāt, ornatum mæroris induentes, ad hoc vt Dei iracundiam temperarent: Sed in hoc ornatu talem ostentatiui luxus pompam explicabant, quæ potiûs in iram incitaret Deum, quam leniret, & ideò misericorditér iusit Deus, quod funebrem illum ornatum deponerent, ne ad ipsorum internecionem ex vestimentorum luxuria Irritaretur.

VEL SIC.

Mærore peccatoris interno, non externo vestium eiulatu mouetur Deus ad misericordiam.

250 Vult Dominus, quod illis proficiat luctus, & mæror ad salutem, & misericordiam consequendam; proptér, quod iubet, quod interiús doleant; non exteriori vestium demonstratione fleant, quoniam dolor proficuus solummodo ille est, qui præcordia pungit, non qui exterius prorrūpit, & visitur, qui enim publicationem ambit ille dolor non est, sed ostentatio doloris.

CAP. 33. NUM. 7.

Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra procul.

Ab hominum consortio fugiat, qui Dei colloquium appetit.

251 Tabernaculum illud erat in quo Moyses cum Deo colloquebatur, & ex quo ius populo dicebat, quod vtrumque, vt rectè fiat, ab hominum consortio, & conuersatione, quantum fieri potest procul abscedendum est.

CAP. 33. NVM. 8.

Cumque egrederetur Moyses ad tabernaculum surgebat vniuersa plebs, & stabat vnusquisque in ostio papilionis sui, aspiciebantque tergum Moysi.

Pro

Subditi superiorum clancularij speculatores.

252 PRO comperto habeant cuncti Principes, omnes illos quibus iustitiã administrant, iusque pronuntiant, esse actionum suarum clancularios speculatores.

CAP. 33. NUM. 10.

Cernentibus vniuersis, quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi: Stabantque ipsi, & adorabant per fores tabernaculorum suorum.

Nubem proximi, omnes, lumẽ, non omnes vident.

253 SI columna illa foret ignis lucidi, & refulgentis, & non densæ, & sub obscuræ nubis fortasè ab omnibus non videretur. Sed ait textus quod *adorabant*, ad quod possumus subnectere, quod etiam odorabãtur, seu curiositate clãdestina scrutabantur.

CAP. 33. NUM. 12. ET 13.

Et non indicas mihi, quem missurus es mecum, præsertim cum dixeris: Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me, si ergo inueni gratiam in conspectu tuo ostende mihi faciem tuam, vt sciam te.

Qui gratiã Dei inuenit, ius ad faciem ipsius videndam adquirit.

254 LEgitima consequentia, qui enim gratiam Dei inuenit, ius ad faciem ipsius videndam acquirit; sed si Deus loquebatur Moysi facie ad faciẽ, vt patet supra num. 11. quomodo faciem Dei videre desiderat? An quia Moyses adeó sũmisè, & modestè cum Deo colloquebatur, vt ad ipsum oculos leuare nunquam auderet, nec nisi de expressa Dei licentia ausus fuisset?

VEL SIC.

Nusquam Deus in hac vita mortalibus satis se manifestat.

255 Gaudia supernaturalia, etsi ex se summè satisfaciant, dum tamen in hac mortalitate degimus, nunquàm satiant, & ideò desiderium eorum sempér anxié viuidumperseuerat, proptèr quod Dauid Psal. 16. num. 15. cecinit: *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.*

Ostende mihi faciem tuam vt sciam te.

256 DEus se totum in facie demonstrat, non sic homo sub dolus, & versi pellis, cui frequentèr cor à facie discors, ideó tanquam magnum, propriũ, & speciale attributum Dei ponit Dauid, humani cordis scrutationem Psal. 7. num. 10. *Scrutans corda, & renes Deus.*

Solus Deus quod in se est in facie manifestat.

CAP. 33. NUM. 16.

In quo enim scire poterimus ego, & populus tuus, inuenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaueris nobiscum, vt glorificemur ab omnibus populis.

257 IN Biblijs Parisijs á Roberto Stephano excussis anno 1534. pro verbo: *Glorificemur*, ponitur verbum: *Segregemur*: quod, & proprietati Hebraicæ, & morali eruditioni congruit, nam quò quis ab alio segregatur, & distat, eó gloriosior, & laudabilior apparet, ideó de Regibus, & Consulibus, ait Iob cap. 3. num. 14. ædificare sibi solitudines.

In segregatione à populi commertio humana gloria consistit.

CAP. 33. NUM. 18. ET 19.

Qui ait: Ostende mihi gloriam tuam. Respondit: Ego ostendam omne bonum tibi.

258 AD petitionem visiónis faciei diuinæ sic respondet Deus, vel ad denotandum, quod in visione Dei consistat beatitudo, quæ est omnium bonorum agregatio, & quam Deus tunc Moysi promisit.

In visione diuina omne bonum.

Vide supra n. 258.

259. Vel moralitér: Ad significandum, quod Deus omne bonum promptum, & in facie habet, secus homines.

CAP. 33. NVM. 22. ET 23.

Cumque transibit gloria mea ponam te in foramine petræ, & protegam dexterâ meâ donec transeam, tollamque manum meam, & videbis posteriora mea faciem autem meam videre non poteris.

Legis Mosaycæ professores, nisi per Christi fidem non beâti.

260 LEgem gratiæ, vel Deum humanatum (quæ tunc Dei *posteriora* erant) videre potest lex Mosayca, sed gloriam viderere non potest nisi transiens ad Christum, & per ipsum.

CAP. 34. NVM. 1.

Ac deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas instár priorum

Damnum reparet ipse qui intulit.

261 AN quia Moyses priores tabulas fregerat mulctauit illum Deus labore dolandi secundas?

Leges Diuinæ primos in primis obligant.

262 Sed cur addit: *Tibi.* Vel ad denotandum, quod Principes populorum sunt primó, & principalitèr legibus diuinis subiecti, vel ne Reges, & Principes existimarent se ipsos à legibus exemptos.

Sint leges integræ, vt integré obseruentur.

263 Sed cur nouæ tabulæ præcidi iubentur, cum priores possent deseruire, fracturâ earum per aliquod gluten reparata, vel miraculosè â Deo ad pristinam integritatem restituta? Certè non ita oportebat fieri, ne fractura, quam tabulæ ipsæ expertæ, & passæ fuerant, Israelicis, vel occasionem, vel excusationem ad leges in eis scriptas infringendas exhiberet,

VEL SIC.

In Mariano symbolo nil fractum, nil corruptum reponendum.

264 Tabulæ istæ in arca testamenti, symbolo Mariæ collocandæ erant, in qua indecens foret reponi aliquid vnquam vel vitiatum, vel corruptum.

CAP. 34. NVM. 29.

Cumque descenderet Moyses de Monte Sinai tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

Minister bonus proprij sit splendoris ignarus.

265 OPtimum signum optimi Ministri proprium sui ipsius splendorē ignorare.

CAP. 34. NVM. 30.

Videns autem Aaron, & filij Israel cornutam Moysi faciem timuerūt propè accedere.

Iudicialis potestas optimè in luce expressa, ne sit errori exposita.

266 HÆC cornua seu radij ignis significabant potestatem super populum à Deo Moysi collatam; ideô vt significaret Christus, Patrem non iudicare quemquam, sed omne iudicium in Filium transtulisse, esse se mundi lucem per Ioannem cap. 8. num. 12, aiebat.

Mali in timoris obiecto semper errant.

267 Sed quid timēt Hebræi? Moysis faciem splendidé cornutam timent; & faciem vituli duré & demé cornutam non timent?

CAP. 34. NVM. 35.

Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

Qui cum Deo frequentèr loquitur, raró cum creaturis conuersetur.

268 EX hoc textu patet, quod non solebat Moyses frequentér loqui ad populum, non tám, vt suam authoritatem tueretur, quam ad ostendendum, quod qui cum Deo frequentèr agit raró cum creaturis conuersari debet.

CAP. 35. NVM. 3.

Non succēdetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem Sabbati.

Non

In festis Domini materialis ignis extinguendus, spiritualis accendendus.

269 NON accendetis ignem scilicet, materialem ad nutrienda corpora, sed accenderis ignem spiritualem in pectoribus vestris ad gratiam Dei comparandam, & spiritum fouendum, ad quod inuendum exprimitur illud: *In omnibus habitaculis vestris.*

CAP. 35. NUM. 25.

Sed, & mulieres doctæ, quæ neuerant, dederunt hyacinthum purpuram, & vermiculum, ac byssum.

Muliebris sapientia ad munia domestica deuoluta.

270 CUR doctæ mulieres nentes appellantur? Ad denotandum, quod omnis sapientia, muliebrisque doctrina ad colum, fusumque deuoluitur. Et aduerte, quod nõ meretur appellari docta, nisi femina benè occupata.

CAP. 35. NUM. 27.

Principes verò obtulerunt lapides Onychinos, & gemmas ad superhumerale, & rationale.

Gemmæ principum supellex.

271 PRoprietas Principũ est gemmas posidere & æstimare.

CAP. 35. NUM. 35.

Ambos (scilicét Beseleel, & Ooliab) *erudiuit sapientia, vt faciant opera abietarij, polimitarij ac plumarij, & texant omnia, ac noua quæque reperiant.*

Inueniendi ars plusquam naturalis existimanda.

272 NOUA quæque in qualibet arte inuenire, est quædam prærogatiua diuinitùs infusa, ideò forrasé antiquitas rerum inuentoribus honores diuinos exhibuit.

CAP. 36. NUM. 3. ET 4.

Tradidit eis vniuersa donaria filiorũ Israel, qui cum instarent operi, quotidie mané vota populus offerebat: Vndè artifices venire compulsi dixerunt Moysi: Plus offert populus, quàm necessarium est.

Tributa benè expensa populus libenter tribuit.

273 CUM res ad quas tributa populi destinantur, instantér fiunt, populus, nõ solum libentér, sed etiam, redundantér tribuit, & impendit.

CAP. 36. NUM. 6.

Iussit ergò Moyses præconis voce cantari: Nec vir, nec mulier, quidquã offerat vltra in opere santuarij.

Attributis cessanto populo semper attidet.

274 CUR non clamari, quæ videbatur prior loquendi modus, sed cantari, ait textus? Quia cessatio á tributis, etiam ad rem honestissimã populoque gratissimam impensis, est res populis adeó læta, vt rauca, & inconcinna præconis vox, tanquã suauissima audiatur cantilena.

CAP. 38. NUM. 8.

Fecit, & labrum æneum cum basi sua, de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi.

Feminæ ad Deum speculandum destinata speculis non indigent.

275 HOnestæ feminę, quę Deo dicantur, non indigent speculis, nec mundo muliebri.

Ex nostris inutilibus Deo possumus vtilitèr deseruire.

276 Et nota, quomodo inutilia nostra, Deo vtilia imo, & necessaria fieri possunt.

CAP. 38. NUM. 19.

Columnæ autem in ingressu fuerunt quattuor cum basibus æneis.

Euangelia, & virtutes columnæ Ecclesiæ.

277 PER has quatruor columnas virtutes cardinales, vel quattuor euangelia significari possunt.

CAP. 38. NUM. 29.

Æris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, & quadringenti supra siclis.

Nil quod in Dei obsequium impenditur, perit, despicitur, vel trãscuratur.

278 NOta, quam exactè appensa, & numerata sunt, vt ex toto hoc capite constat, quę in Dei cultum fabricata sunt ex donarijs filiorum Israel, tam vt adamusim omnia à Deo remunerentur, quam vt aduerramus, nil ex ijs, quæ in Dei obsequium impendimus perire, despici, aút transcurari.

CAP. 39. NVM. 1.

De hyacintho verò, & purpura vermiculo ac bysso fecit vestes, quibus indueretur Aaron, quando ministrabat in sanctis.

Sacerdotalia ornamenta ex Ecclesia ne exeant.

279 NE existimaret Aarō posse illa veste vti extrà tabernaculum, & alio tempore, quam sacrificiorum, & adolitionis incensi, ideó designat tēpus, & occasionem.

Dignitas Ecclesiastica, etsi suprema, ministerialis est.

280 Sed cur vtitur textus voce: *Ministrabat*, quæ seruile munus significat? Cur non ponitur alius terminus tantæ, ac iam præfulgentis dignitatis expressiuus? An vt sic posset esse typus illius, qui, cum esset dominus omnium, non venit sibi ministrari, sed ministrare, vt patet Lucæ cap. 22. num. 27.

CAP. 39. NVM. 2.

Fecit igitur super humerale de auro hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta.

Sacerdos multiplici virtute adornandus.

281 PLuribus coloribus erant intertextæ vestes Sacerdotales ad denotandū illos, non simplici aliqua virtute, sed multiplici ado nandos.

CAP. 39. A NUM. 10.

Et posuit in eo gemmarum ordines quattuor. In primo versu erat sardius, topazius, smaragdus: in secundo, carbunculus, saphirus, & iaspis, &c.

Ut diuina fideles Cantilena sint, cors nam inter se charitatem obseruent.

282 CUR illæ lineæ lapidum ordinatorum appellantur versus? An quia significabant, omnes filios Israel in capitibus duodecim Patriarcharum comprehensos, & per hoc admonebantur, de mutua interse consonantia, hoc est charitate, seruanda?

CAP. 39. NUM. 43.

Quæ postquàm Moyses cuncta vidit completa benedixit eis.

Destinata Deo, si imperfecta sint, non sunt benedictione digna.

183 NON benedicturus Moyses, si aliquid, vel minimum deficeret, nám, quæ ad Deum pertinent, si non sint omnino completa, omnibusque numeris, & perfectionibus absoluta, non sunt benedictione digna.

LIBER LEVITICI.

CAP. I. NUM 4.

Ponetque manum ſuper caput hoſtiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens.

AD CAP. 1. NUM. 4.

Legis Moſaycæ ſacrificia proficientia fuerunt ad ſalutem, non perficientia.

1 IN expiationẽ offerentis *proficiens*; ſed nõ, ſicut legis gratiæ ſacrificiũ in hoc ſcriptę legis ſacrificio præfiguratum, expiationem *perficiens*.

CAP. 1. NVM. 7.

Et ſubijcient in altari ignem ſtrue lignorum ante compoſita, & membra, quæ ſunt cæſa deſuper ordinãtes.

In ſacrificijs, præſertim legis gratiæ, leuis etiã defectus, graui cenſura dignus.

2 MEmbra victimæ Deo ſacrificandæ iubentur ordinari, & ligna ignem conceptura apté componi: Quia omne tumultuarium, & inordinatum ſacrificium Deo diſplicet: quod aduerſus ſacerdotes acceleratè, negligentèr, & ſpretis paſsim cæremonijs ad altare litantes, notandum eſt.

CAP. 1. A NVM. 9.

Inteſtinis, & pedibus lotis aqua. Inteſtina verò, & pedes lauabunt aqua.

3 IMmunditiæ noſtræ, & terreni affectus, tam interni, vt ſunt illi, qui inteſtinis adhærent, quam externi, id eſt illi qui adhærent pedibus, non ſunt Deo offerendi, ideó membra hæc á ſordibus mundari iubentur.

Quæ Deo offerenda; omnia munda eſſe debent.

VEL SIC ALLEGORICE.

4 In hoc typice adumbratur pænitentiæ Sacramentũ, per quod ſordes tam internę, quam externæ lacrymis labari debent.

Pænitentiæ lacrymæ animæ ſordes abluunt.

CAP. 2. NVM. 11.

Omnis oblatio, quæ offertur Domino, abſque fermento fiet: nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in ſacrificio Domino.

5 FErmentum à ſacrificio Domini omninó excluditur; quia initium, radixque corruptionis eſt: mel: quia mundialem

Quæuis corruptio, ac mundialis delectatio á ſacrificio Domini arcenda.

lem significat delectationem.

CAP. 3. NVM. 16.

Omnis adeps Domini erit iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris, nec sanguinē, nec adipem omnino comedetis.

Sine dispendio temporaliū vult Deus quod eius obsequia fiant.

6 VVlt Deus, quam minimo dispendio nostro, quod ipsi deseruiamus: ideo ea potissimum sibi offerri præcipiebat, & cremari, quæ sunt pessimi nutrimenti, & inepta ad comestionem, qualia sunt sanguis, & adeps.

CAP. 4. NVM. 2.

Anima quæ peccauerit per ignorantiam &c.

Lex neminem ex malitia peccare regulariter præsumit.

7 IN omnibus ferè transgressionibus apponitur: *Per ignorantiam*: Per obliuionē: Per errorem cum magno certè prudentique consilio: lex enim, & legislator non debent præsumere quemquam ex malitia peccaturū, & legem transgressurum.

CAP. 4. NVM. 3.

Si Sacerdos, qui vnctus est, peccauerit, delinquere faciens populum: offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino.

Sacerdos nunquam cadit quin alios cadere faciat.

8 SAcerdos nunquam solus cadit, quin alios cadere faciat, & ideò pro ipsius peccato offerri iubetur eadem expiatio, quæ pro peccato populi in communi, vt patet infra num. 13. & 14.

CAP. 4. A NVM. 22.

Si peccauerit princeps, & fecerit vnū è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, & postea intellexerit peccatum suum.

Rarus princeps se peccasse intelligit.

9 ADuertenter clausula hæc: *Et postea intellexerit peccatum suum*, adijcitur: Rarus enim princeps est, qui peccatum se commisisse intelligat.

Rarus princeps peccatum cognitum fateri vult.

10 Vel saltem cognitum cōfiteri vellit, vel à subditorum aliquo sugerente excipere.

CAP. 5. A NVM. 4.

Anima, quæ iurauerit, & protulerit labijs suis, vt vel male quid faceret, vel bene, & id ipsum iuramento, & sermone firmauerit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam, siue capram.

Peccata leuia leuitèr expiātur.

11 PEccatum imperfectionis, defectusque memoriæ imperfecta victimâ, animali nempé debilis ætatis, feminique sexus expiari præcipitur.

CAP. 6. A NVM. 25.

Ista est lex hostiæ pro peccato: In loco vbi offertur holocaustum immolabitur coram Domino. Sanctum Sanctorū est. Sacerdos, qui offert, comedet eam in loco sancto in atrio tabernaculi.

Aduertant Ecclesiastici se à laicis omnimodè notari, & obseruari.

12 IN atrio comedi à Sacerdote præcipitur, in loco scilicet patenti, & aperto, vt ab omnibus videri posit, notarique, an cum debita deuotione, & reuerentia comedat: Aduertant ex hoc ministri Ecclesiæ ab omnibus laicis notari, qualiter, & quomodo Ecclesiastici prouentus ab eis expendantur; & multo diligentiùs, qualiter suo quisque munere fungatur.

CAP. 7. NVM. 18.

Si quis de carnibus victimæ pacificorū die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti.

Dilatio gratiarū actionis ingratitudini æquiparatur.

13 QVia cum pro gratiarum actione sit, vt patet supra num. 12. & 13. foret contra bonos mores, quod vsque in diem tertium differretur.

CAP. 7. NVM. 34.

Pectusculū enim eleuationis, & armū separationis tuli à filijs Israel de hostijs eorum pacificis, & dedi Aaron Sacerdoti, & filys eius lege perpetua ab omni populo Israel.

Io

Patientia, & amor præcipuæ passuū virtutes.

14 IN pectusculo amor, in armo patientia designatur, quæ maximè in Sacerdotibus, præcipuè in primis, idest Episcopis, alijsque curam animarum gerentibus erga populum requiruntur.

CAP. 8. NVM. 2.

Tolle Aaron cum filijs suis, vestes eorum, & vnctionis oleum, &c.

Sacerdotij Moysaici sublatio in ipsa illius institutione innuitur.

15 EX modo significandi innuitur Sacerdotium illud tollendum, seu auferendum per aliud amplius, & perfectius sacerdotium, quod Paulus in epistola ad Hebræos per ferè totam cōmemorat.

CAP. 8. NVM. 26.

Tollens autem de canistro azymorū, quod erat coram Domino, panem absque fermento, & collyrіdam conspersā oleo.... adoleuit super altare holocausti eo quod consecrationis esset oblatio in odorem suauitatis sacrificijs Domino.

Deus, & Sacerdos se ad inuicē componunt, & quasi constituunt

16 IN Sacerdotis consecratione pars illius Domino cedit, vt Deus sit Sacerdotis pars: vnde in Psal. 15. num. 5. dicitur: *Dominus pars hereditatis meæ*, &c.

CAP. 10. NVM. 1.

Arreptisque Nadab, & Abiu filij Aaron thuribulis posuerunt ignem, & incensum de super. offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat.

In Missæ sacrificio, vel leuis defectus est graui censurā dignus.

17 EX modo significandi non videtur, istos Aaronis filios contra præceptū operatos fuisse, sed solum præter præceptum, & ex quadam inconsiderationе, vel certiùs præcipitatione, vt dictio: *Arreptis*, clarè insinuat: nihilominus experti sunt Deum enormiter offensum, & grauissimè vitorem. Caueant ergó puriotis, & sanctioris sacrificij mystæ absque debita circunspectione ad altare accedere, & cum aliquo etiam leuissimo deffectu litare.

CAP. 10. NVM. 17.

Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto, quæ Sancta Sanctorum est, & data vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis.

18 PAucissimi superiores ministri sunt, qui peccata populi deuorare vellint. *Paucissimi superiores plus subditos quam se ipsos diligunt.*

CAP. 10. NVM. 20.

Quod cum audisset Moyses recepit satisfactionem.

19 EN quā benignè Deus humanæ condescendit fragilitati, & ob accidentales animi perturbationes, suo quandoque iuri diuino cedit. *Ante humanā assumptam fragilitatem humanæ Deus condescendit fragilitati.*

CAP. 11. A NVM. 7.

Et sus, qui cum vngulam diuidat, non ruminat, horum carnibus non vescemini, nec cadauera contingetis, quia immunda sunt vobis.

20 IMmunda sunt vobis Hebræis, non alijs, nempè Christicolis, ab his, & alijs oneribus, ac seruiliter puerilibus obseruantijs eximendis, & absoluendis. *Hebræorum arbitrium constringens, Christianā Deus præ oculis habuit libertatē.*

CAP. 11. NVM. 24.

Et quicumque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus vsque ad vesperum.

21 MOrticinum tangere tropologicè peccato inquinari significat. *Cui peccatum contigit mortem contingit.*

Sed cur tantum *vsque ad vesperum*? Forte quia in hac diei statione Christus munditiem nostiā consummaturus erat, & redemptionem. *Tandiù mortis possessio durat vsque dum á mortis triumphatore Christo deuicta fuit.*

CAP. 11. NVM. 18.

Et qui portauit huiuscemodi cadauera lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperum.

22 OMnis immunditia Hebræorum vsque ad vesperum idest vitæ finem durat ideó Dauid eorum proteruam pigritiam reprehendens Psal. 29. *Hebræorum immunditia eximia inhærentia tardè, ac difficilè defæcabilis.*

num.

num.6.ait: *Ad vesperum demorabitur fletus.*

CAP.11. NUM.36.

Fontes verò, & cisternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit.

Maria etiam typice adumbrata, ab omni labe libera.

23 ERgó illa quæ est fons signatus, puteus aquarum viuentium, cisterna Bethlehem inter inimicos incorrupta, in regione hostili incontaminata, & Dauidi reseruata, ab omni inquinamento peccati semper fuit mūdissima.

CAP.13.NUM.12.

Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem cutem à capite vsque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit, considerabit eum Sacerdos, & teneri lepra mundissima iudicabit.

Hæresis fœdius malum, quam purus gentilismus.

24 PER hunc leprosum exprimi videtur Ethnicus, qui nihil veræ Religionis habet cæteri partim sani, & partim leprosi hæretici videntur significari cumquibus Ecclesiæ Ministris negotium est, vel sanos declarare, si resipiscant, & in mentem sanam redeant, vel á rectē credentibus separare, si in erroribus suis pertinacitér perseuerent.

CAP. 13. NUM 44.

Quicumque ergo maculatus fuerit leprà, & separatus est ad arbitriū Sacerdotis, habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum, ac sordidū se clamauit, &c.

Saccus pœnitentialis non est noua in Ecclesiam introductio.

25 LEprosus declaratus, idest hæreticus habitu pœnitentiali induitur ad designationem, & propriam confusionem, donec conualescat, ac sanus declarari mereatur.

CAP.14.A NUM.34.

Si fuerit plaga lepræ in ædibus ibit cuius est domus nuntians Sacerdoti, & dicet: Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea.

Valde arduum est se, vel rem suam accusare, & iudicaliter infamare.

26 SI plaga lepræ supponitur esse in domo, quare dominus illius non iubetur dicere Sacerdoti; plaga lepræ est in domo mea, sed *Quasi plaga lepræ?* An quia valdedurum foret aliquē obligare, vt rem propriam clarè, & assertiuè condemnaret?

VEL SIC.

Nemo se alieni fori iudicem faciat.

27 Veriús, & litteraliús Quia nondum accesserat iudicium Sacerdotis, ad quem de iure spectabat plagam lepræ discutere, & declarare.

CAP.17.*NUM.8.*

Homo de domo Israel, & de aduenis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum, siue victimam, &c.

In actibus publicis veræ religionis nemo audeat vel minimū scandalum exhibere.

28 EX hoc textu colligitur quam bene, & politicochristianè cautū est ab Ecclesia, quod Æthnici, & Sectarij inter nos degentes, nullum actum externum veræ Religioni contrarium exerceant, sed se nobis extetiús conforment.

CAP.19 NUM.27.

Nec in rotundum attondebitis comam: nec radetis barbam.

Homo debet cogitationes suas ad propriam corporis, & spiritus compaginationē temperare.

29 CApilli frequentér in scriptura pro cogitationibus vsurpantur, quæ non debent esse æquales, sed inæquales; aliæ longiores, breuiores aliæ, vt á natura pili generantur, alię enim cogitationes vsque ad cælum debent extendi; alię ad terrena licitè quęrenda possunt decurtari.

CAP.21.A NUM.10.

Pontifex idest Sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, &c. Ad omnem mortuum non ingredietur omninò, super patre quoque suo, & matre non contaminabitur.

Sum-

Sacerdos ita viuat ac si inopina to esset moriturus.

30 SVmmus Sacerdos, vt notat Augustinus, non solebat ægrotare ne iuge incensum, & lucernarum concinnatio intermitteretur, sed subito mori, statim que filium consecrari, qui suo muneri incumbens parentis recens emortui pia officia iusté, & religiosé alijs curanda relinquebat.

CAP. 22. NVM. 23.

Bouem, & auem, aure, & cauda amputatis, voluntarie offerre potes, votum autem ex eis solui non potest.

Vota exactissimé adimplenda.

31 NOtandum est quam exactissimè vota Deo facta adimpleri debent: hinc non paucæ resolutiones in materia de voto veniunt dirigendæ, & decidendæ.

CAP. 22. NVM. 24.

Omne animal, quod vel contritis, vel tusis, vel sectis, ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, & in terra vestra hoc omnino ne faciatis.

Minister Ecclesiæ spiritualitèr fecundus esse debet.

32 MInister, præsertim Ecclesiasticus, spado, id est, qui sibi soli sufficiens aliqs Deo generare nescit, & inutilis est, Deo displicet, quod, & fieri circa animalia omnino prohibetur, vt occasio illa Deo vnquam consecrandi radicitus tolleretur.

CAP. 24. A NVM. 2.

Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum, ac lucidum ad concinnandas lucernas iugiter, extra velum testimonij in tabernaculo fæderis. Ponetque eas Aaron á vespere vsque ad mane coram Domino.

Coram Deo nil tenebricosum, omnia enim ipsi patent.

33 HÆ lucernæ accendebantur ante Solis occasum, & lucebant vsque ad post solis ortum, ad denotandum, quod nil tenebricosum, hoc est etiam leuiter peccaminosum coram Deo decet apparere, vel ad denotandum, quod diuinis oculis omnia semper clarissimé patent.

CAP. 24. A NVM. 10.

Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Israel, iurgatus est in castris cum viro Israelita. Cumque blasphemasset nomen, & maledixisset ei, adductus est ad Moysem (vocabatur autem mater eius Salumith, filia Dabri de tribu Dan.)

Hæreticali vnius indiuidui crimine, natio tota. si non inficiatur, & in honorari solet.

34 ÆGressus, scilicet à se ipso, vel à sanamente: & a sorte, non casu notare textum patrem huius blasphemi fuisse Ægyptium, sed magno cōsilio ne adeó enormi, & sacrilego crimine vniuersa gens, & natio Hebræorum infamaretur.

Cum nomine delinquentis de lictum quandoque abolere solet.

35 Sed cur nomen blasphemi subticetur, cùm matris nomen nō sileatur? An vt simul cum nomine blasphemantis, tanti piaculi memoria deperiret?

Uni delicto duplex pœna non correspondeat.

36 An ne simul sustineret pœnam præsentem, & ignominiam futuram?

Praua filiorum educatrix mater æternam meretur incurrere ignominiam.

37 Non verò, sic cum matre procedere oportebat, digna enim fuit æternam infamiam incurrere, quæ, & maritum Ægyptiacæ in dolis elegerat, & pessima educatione filium instituerat.

CAP. 25. A NVM. 29.

Qui vendiderit domum intra vrbis muros habebit licentiam redimendi donec vnus impleatur annus, si non redemerit, & anni circulus fuerit euolutus emptor possidebit eam, & posteri eius in perpetuum & redimi non poterit etiam in iubileo

Domorum conseruationi attendere cura publica munus est.

38 HÆC legalis dispositio optimè consulit domorum conseruationi, aliter enim ruinis, & mille alijs in commodis, & damnis expositæ remanerent.

CAP.

CAP. 26. NVM. 12.

Ambulo inter vos, & ero Deus vester.

Deus in creaturarum cura, & prouidentia non cessat; & de humanitate assumenda frequentèr agit.

39 AMbulo, nõ quiescam, Deus enim nunquam quiescit in prouidentia, & cura creaturarum, vt patet ex illo Ioan. cap. 5. num. 17. *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.* Et notandũ, Deum de sua carnis dispensatione, & cũ Hebræis cõuersatione loqui clariùs nõ potuisse.

CAP. 26. NVM. 14.

Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, &c.

De malis malis potiùs historialitèr, quam prophetizé enuntiari possunt.

40 NON videtur loqui solum comminatorié, sed historialitér & propheticè, vt ex contextu apparet presertim ex n. 44.

LI-

LIBER NVMERI.

CAP. I. NVM. I.

Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, in tabernaculo fœderis primâ die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto.

AD CAP. 1. N. 1.

Tempus quo, & religio intimatur, & forma reipublicæ stabilitur cum nullo alio conferendum.

1 ANNO ALTERO: Cur nō ait textus: *Anno secundo*? Ne referri videretur ad annum priorem, in quo fuerat decalogus á Deo ipso pronuntiatus, & promulgatus, tabernaculum erectum, testamenti arca collocata, sacrificiorum forma præscripta: ad quem nullus alius annus æquo iure referendus erat, & comparandus.

CAP. 1. NUM. 53.

Porrò leuitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel.

Ministrorū Ecclesiæ præcipuum munus est inter Deum, & homines esse mediatores.

2 HÆC conuenientissima dispositio non solúm tendebat ad hoc, vt Leuitæ à Deo non discederent, sed ad illud maximè, nempè quod aduerterent, præcipuum eorum munus esse mediatorū munus inter Deū, & populum.

CAP. 4. A NVM. 5.

Ingredientur Aaron, & filij eius, quando mouenda sunt castra, & deponent velum, quod pendet antè fores, inuoluentque eo arcam testimonij, & operient rursum velamine ianthinarum pellium, extendentque desupèr pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes.

Res ad modicū tempus ablata, tanquam nō ablata existimanda.

3 CVR ait textus, quod inducant vectes, cum supra Exodi cap. 25. num. 15. dixerit, vectes ab arcâ nunquám auferendos? Forté ad breuissimū tempus auferebantur, vt commodiús arca inuolueretur, & modicum illud tempus pro nihilo re-

Putabatur, statim enim post arcam inuolutam inducebantur.

CAP. 5. A NUM. 12.

Vir cuius vxor errauerit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiuerit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inuenta in stupro, &c.

Coniugata femina respectu omnium prater virum suum, tanquam virgo suspicienda.

4 CVR *In stupro* dicitur, quod est defloratio virginis, & non adulterio, cum de femina nupta sermo sit? An quia coniugata femina respectu reliquorum præter virum suum, tanquam virgo intacta existimari debet, & sic qui illam violauerit, ac si virginem corruperit, coercendus est, ac puniendus?

VEL SIC.

Adulterium omnium luxuria speciem compendium.

5 Adulterium dicitur stuprũ fortè quia malitiam in se aliarum omnium luxuriæ specierum in morali existimatione eminentér continet.

Ad perpetrandum adulterium præcedat, necesse est, coniugis contemptus.

6 Et notandum mariti contemptum præmitti, vxor enim, quæ maritum reuerenti æstimatione prosequitur, moralitér impossibile est, quod honestissimum coniugij torum commaculare, & consputcare audeat.

CAP. 6. NVM. 3.

A vino, & omni, quod inebriare potest abstinebunt, acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de vba exprimitur non bibent, vbas recentes siccasque non comedent.

Qua interpretationi patet lex, fractioni obnoxia est.

7 CVR in vini prohibitione etiam acetum includitur? Ne fortè daretur occasio ad præcepti fractionē, possent enim vinum saltèm deterius nomine aceti bibere.

Non semper lex prohibitiua stricta admittit interpretationem.

8 Sed cur etiam vba recens, siccaque interdicitur? Quia cum vino habent originariam, & naturalem dependentiam, & coniunctionem: nota pro lacticinijs simúl cum esu carnium iure prohibitis.

CAP. 7. NVM. 89.

Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fæderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubin, vnde, & loquebatur ei.

Cessatio Moysayca fidei euidens argumentū

9 ERgo fides Moysis fuit etiam ex auditu vocis ex propitiatorio, ex cuius silentio, & cessatione euidentér ab Apostolo ad Hebræos, cessatio illius fidei arguitur, ideó fortè inter alas Cherubin resonabat illa vox, quasi indé migratura.

CAP. 8. A NVM. 24.

Hæc est lex leuitarum, á viginti quinque annis, & suprá ingredientur, vt ministrent in tabernaculo fæderis: Cumque quinquagesimum annum ætatis impleuerint seruire cessabunt, eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fæderis, vt custodiant quæ sibi fuerint commendata.

Virilis ætas ad operandū aptior; senilis ad custodiendum.

10 IVnior, & virilis ætas aptior ad operandum; senior, & decrepita ad custodiendum; nam quó decrescunt vires eo ampliús cupiditas, & auaritia naturalitèr crescunt, & augentur.

CAP 9. NVM. 23.

Per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur.

Hoc

Deum ipsis velatè locutū fuisse Hebræi negare nequeunt.

11 HOC *Verbum Domini* erat nubes iam progrediens, iam consistens, vt patet ex hoc cap. á num. 17. Unde ergó negare poterunt Hebræi Deū ad ipsos velatè locutum fuisse?

CAP. 10. *NVM.* 8.

Filij autem Aaron sacerdotes clangent tubis, eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.

Tubā prædicationis clangere sacerdoti incūbit.

12 TUbis clangere prædicationis ad solos sempèr sacerdotes spectat, & spectare debet.

CAP. 10. *NVM.* 31.

Noli, inquit, nos relinquere: tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster.

Etsi supernaturalia suppetāt, naturalia media non sunt despicienda.

13 ETsi Moyses haberet Deum ductorem, & castrametatorem populi, comitatum, & ducatum Hobab non negligit, sed procurat, vtpotè in illa solitudine versati, & experti; media enim naturalia despicienda non sunt, etsi supernaturalia suppetant.

CAP. 10. *NVM.* 32.

Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis daturus est Dominus dabimus tibi.

Vide ad Genesis num. 370.

14 VIde quæ ad Genesis caput 45. num. 18. notata sunt.

CAP. 11. *NVM.* 5.

In mentem nobis veniunt cucumeres & pepones, porrique, & cepæ, & allia.

Carnalibus carnalia non solum in corpus, sed etiā in mentem continuò adueniunt.

15 IN menrē veniunt imo potius in os, vtporé esculenta crudiora, indigesta, & flatulenta, quæ grauando ventriculum, illud cogunt in turpes ructus hiare? Sed hominibus adeó carnalibus carnalia non solum in corpus, sed in mentem etiam semper adueniunt.

CAP. 11. *NVM.* 10.

Audiuit ergo Moyses, flentem populū per familias, singulos per ostia tentorij sui. Iratusque est furor Domini valde: sed, & Moysi intolleranda res visa est.

16 GEneralis cuiusuis cōmunitatis fletus intollerabilis est homini rigido, quanto magis viro omnium mitissimo, qui tunc morabantur in terra, nempe Moysi. *Vniuersalis cōmunitatis fletus res omninò intollerabilis.*

CAP. 11. *NVM.* 16.

Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi fæderis, faciesque ibi stare tecum, vt descendam, & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamque eis vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris.

17 NON quilibet senes iubentur congregari, & eligi, sed noti á Moyse, & experti in prudētia, ceterisque virtutibus ad bonum regimen spectātibus. *Non quilibet ætatè prouecti senes, & maturi sunt.*

18 Sed cur non de omnipotentiæ pęnu, sed de Mosayco cēsu vult illos Dominus spiritu regiminis ditare? An talis spiritus res adeó pretiosa est vt nollit illā Deus pasīm expendere, ne dicam prodigere? *Spiritus regiminis res Deo pretiosa.*

19 Vero similius est hoc fecisse vel ad denotandum culmnm virtutum Moysi, quod non sibi soli, sed ad plures ditandos sufficeret. *Principis á Deo electi virtutis ad alios ditādos sufficiunt.*

20 Vel ad ostendendū, quod, vt bené regatur populus à pluribus, necessium est vt in omnibus sit vnus, & idem spiritus. *Vt plures benè plurimos regant, plures eundem spiritum habere debent.*

CAP. 11. NUM. 24.

Venit igitur Moyses, & narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circà tabernaculum, &c.

Communitas semper integra, etsi pauci deficiant.

21 NVmerus septuaginta virorum tanquam omninò integer refertur, etiam si duo illi viri scilicet Eldad, & Medad defuerint, vt patet ex n. 26. sequenti.

CAP. 11. NUM. 29.

At ille: Quid, inquit, æmularis pro me? Quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum?

Legis gratiæ mysteria præuidens desiderauit Moyses.

22 ADuentum Spiritus Sācti videtur hîc Moyses in spiritu desiderasse.

CAP. 11. NUM. 34.

Uocatusque est ille locus, Sepulcra cōcupiscentiæ, ibi enim sepelierunt populum, qui desiderauerat.

Inordinata concupiscentia non solū inducit mortem sed etiā corruptionem.

23 CUR non mortes, sed *sepulcra concupiscentiæ?* Quia inordinata concupiscētia non solum inducit mortem, sed etiam corruptionem.

UEL SIC.

Inordinati appetitus vitia vita metam durare solent.

24 Concupiscentia, & reliqui appetitus inordinati, etiam in sepulchro durare videntur.

CAP. 12. NUM. 2.

Et dixerunt: Num per solum Moysem locutus est Dominus? Nonne, & nobis similitèr est locutus?

Non omnibus se Deus æqualitèr communicat.

25 LOcutus quidem Aaroni, & Mariæ Dominus, qui Moysi locutus est; sed non similitèr, vt patet ex num. 6. 7. & 8. huius capitis.

Quod cum audisset Dominus.

Is, qui calumniam non audit, auditū è proferitur Deum, & vindicem.

26 CVM Moyses detractione impetitus, nec illam audit, nec de illa aliquam curam seu solicitudinem habet, tunc illam auribus percipit Deus, ad illamque maximè attendit, vt insontem de sontibus vlciscatur.

CAP. 12. NUM. 4.

Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis.

Cum Ecclesia in lege veteri ad umbratur, mysterium Trinitatis exprimitur.

27 IN tribus istis Trinitatis mysterium allegoricè innuitur, cum ad tabernaculum fœderis, Ecclesiæ typum, exire iubeantur.

CAP. 12. A NUM. 15.

Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: Et populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

Etsi Dei ducatus ad sit, Mariæ adiutorium necessarium est.

28 CVM ablatio nubis à tabernaculo præcisum, ac necessarium signum profectionis fuerit, vt patet supra cap. 9. à num. 17. & nubes hæc à tabernaculo septem ante dies recesserit, vt supra num. 10. huius capitis manifestè liquet, cur populus Domini per tot dies immotus perstitit? An quia, etsi Dei ducatus adsit, sine Maria comite, & adiutrice, per huius vitæ desertum incedi nequit?

Dei genitrix matrem esse peccatorum nō dedignatur.

29 Sed cur tantus, & tam expresus Mariæ Immaculatæ typus peccatrice leprâ innuitur? Certè, vt aduerteremus Dei genitricem, esse etiam Peccatorum matrem non dedignari.

CAP. 13. A NUM. 2.

Ibique locutus est Dominus ad Moysen dicens: Mitte viros, qui cōsiderent terram Chanaan, quam daturus sum filijs Israel, singulos de singulis tribubus, ex principibus: Fecitque Moyses, quod Dominus imperauerat.

Moy-

Christi pra Moyse missionalis praecellentia exprimitur.

30 MOyses iussu Dei misit duodecim viros qui considerarent terram, vnam scilicet, vberem quidem, sed per exiguam Prouinciam; Christus vero alios duodecim viros misit, qui vniuersum mundum lustrarent, eique caeli cognitionem infunderent, & ius in illud caeleste, & aeternum Regnum impertirentur: accepta potestate filios Dei efficiendi.

CAP. 13. NUM. 33.

Detraxeruntque terrae, quam inspexerant, apud filios Israel dicentes: Terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos.

Nonnulli ex munere lustratores potius deturpant, & obscurant, quam illustrant.

31 NUlla terra est, quae habitatores suos deuoret, sed potiùs ab illis, in fructibus, & ceteris ab ea procedentibus deuoratur; etsi aliquando deuotare videtur, est quando iam habitatores non sunt, cum scilicèt moriuntur, & tunc potius eos in finū maternum benignè excipit, quā deglutit: sed sunt multi lustratores, qui potiùs lustrant ad vituperandum, quam ad illustrandum. Et nota, res etiam insensibiles iniquorum detractioni patere; & murmurationi obnoxias esse.

CAP. 13. NUM. 34.

Ibi vidimus monstra quaedam filiorū Enac de genere giganteo.

Metus monstra soles confingere.

32 MEtus Exploratorum fecit staturam Amorrhaeorum de procera in monstrosam supercrescere.

CAP. 14. NUM. 44.

At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis.

Qui contenebratus ascendit praecipitandus ascēdit.

33 QVI Contenebratus ascendit; necessè est, quod praecipitatus cadat, non descendat.

Arca autem testamenti Domini, & Moyses non recesserunt de castris.

Honestum militiae nomen non meretur, qui cōtra supremi ducis praeceptū bellum aggreditur.

34 CAstra hic appellantur; non vbi contra supremi ducis Moysis decretum militabatur, sed vbi iuxta ipsius ordinem, & obedientiam seruabatur.

CAP. 15. NUM. 38.

Loquere filijs Israel, & dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum.

Cogitationē humana limitibus nostrorum coercenda.

35 PER fimbrias, quae sunt limites vestium indicantur limites, quos debemus ponere, & constituere cogitationibus, & desiderijs nostris.

CAP. 16. NUM. 3.

Cumque stetissent aduersus Moysen, & Aaron dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est & in ipsis est Dominus.

Nil à bonis praesulibus remotius quam ambitio.

36 AMbitione vtriusque taxare intēdunt, quod vitium tam à Moyse quam ab Aarone remotissimum.

In vna communitate, multi stulti. & praesumptuosi paucorum virtutes sibi arrogant.

37 Sed nota stultae loquelae arrogantiam: omnem multitudinem *Sanctorum* dicunt, cum modestius, vel saltem tollerabilius *Omnem multitudinem sanctam* dicerent. Hos imitantur acatholici, & communitèr omnes haeretici effutientes, omnes baptizatos per omnem vitae cursum esse sanctos imo, & sacerdotales Ecclesiae ministros.

CAP. 16. NUM. 30.

Sin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum deglutiat eos, &c.

Nouitates in materia religionis tanquā portentum abhorrēda.

38 REM portentosam, & terribile nomine *Nouitatis*, significat, nota quantum Deo displiceant nouitates: quid not Nouatiani, & Nouatores, & reliqui huius faecis nebulones?

CAP. 18. NUM. 8.

Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum.

Redditũum Ecclesiaſticorũ nõ ſunt prælati domini; ſed Domini adminiſtratores, & œconomi.

39 NON vocatur Aaron Dominus primitiarũ; ſed cuſtos nomine Dei, vt illas auarè non reconderet, ſed de illis eleemoſynas largè, & liberalitèr diſtribueret.

CAP. 18. *NVM.* 13.

Uniuerſa frugum initia, quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vſus tuos.

Redditũ Eccleſiaſticorũ retentio non vſus, ſed abuſus dici debet.

40 CEdere iubẽtur in vſus non in anxiã accumulationem, & auaram retentionem; hæc enim potiùs abuſus, quam vſus appellari debet.

CAP. 18. *NVM.* 29.

Omnia, quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini ſeparabitis, optima, & electa erunt.

Doloſa decimãtiũ fraudes præmaturè à Deo ſaxata.

41 NOta quam præmaturé, & quanta diligentia præcauebat Deus malã, & doloſam decimationem tam in quantitate, quàm in qualitate fructuum Deo ſoluendorum.

CAP. 19. *NVM.* 12.

Aſpergetur ex hac aqua die tertio, & ſeptimo, & ſic mundabitur.

Fides incompleta, & imperfecta non ſufficit ad ſalutem.

42 NON ſatis eſt credere myſterium Trinitatis ad ſalutem; ſed etiam redemptionis myſteria, ſeptemque ſacramenta, & quæ in illis includuntur,

CAP. 20. *NVM.* 1. *ET* 2.

Et manſit populus in Cades. Mortuaque eſt ibi Maria, & ſepulta in eodem loco. Cumque indigeret aquà populus conuenerũt aduerſum Moyſen, & Aaron.

Vbi vel ſolum typice Maria deeſt, penuria adeſt

43 EN vbi deeſt Maria, etſi ſolum nominalitèr repreſentata, incipit populi penuria, & indigentia.

CAP. 20. *NVM.* 8.

Tolle virgam, & congrega populum tu, & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas.

Non iubet Deus dominꝗ vt ganit ad ſeruitium ayumi.

44 NON iuſit Dominus Moyſi virgam arripere, vt petram feriret, ſed vt illam manutenens, inſignum diuinę poteſtatis, ad petram loqueretur, ideoque proptér inobedientem contrauentionem, & voluntatem Dei malé, ob negligentiam, perceptam, & executam iratus fuit Moyſi Dominus.

CAP. 20. *NVM.* 12.

Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me corám filijs Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.

Qui Dei poteſtate tanquam propria vtitur, poteſtate abutitur.

45 NON ſãctificauerunt Moyſes, & Aaron Dominum, quia quaſi propria ipſorum, & non Dei virtute myraculum aggreſsi fuerunt, dicentes: *Num de petra hac, &c.*

CAP. 21. *NUM.* 6.

Quam obrem miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes.

Qui Dei miniſtros momorderit à Dei miniſtris ſerpentibus mordebitur.

46 ÆQua, & iuſta punitio: mordeat ſerpens ignitus, ideſt diabolus illos, qui mordere Deum, & Vicarium ipſius Moyſem auſi ſunt.

CAP. 21. *A NVM.* 7.

Orauitque Moyſes pro populo, & locutus eſt Dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum, viuet.

Diabolicas ſuggeſtiones nõ vult Deus à nobis abigere; ſed aduerſus illas optimè munire.

47 SIcut olim noluit Dominus ignitos ſerpentes abigere, vel deſtruere; ſed remedium ad eorumdem morſus exhibere: Sic non vult Deus á nobis diabolicas repellere ſuggeſtiones; ſed aduerſus illas ſigno crùcis fortitèr, & efficacitér armare.

CAP. 21. *NVM.* 22.

Obſecro vt tranſire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas e puteis, via regia gradiemur donec trãſeamus terminos tuos.

Crux via regia per quam inter omnes hostes secure, & innoxiè inceditur.

48 INter inimicos visibiles, & inuisibiles est via regia Crucis, per quam securè, & innoxiè gradiri possumus.

CAP. 22. NVM. 7.

Perrexeruntque seniores Moab, & maiores natu Madian, habentes diuinationis pretium in manibus.

Cacopolitici honesta nomenclatura & propriis muneribus malas artes honorare non dubitant.

49 DIuinationis sacro, & reuerenti nomine honestare conantur maledictionem expetitam, & notandum est quã promptum paratumque habebant iniquitatis stipendium.

CAP. 22. NVM. 12.

Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo.

A maledictione inefficaci, & iniusta timendũ, quid ab efficaci, & iusta.

50 A Maledictionibus, etiã inefficacibus præcauet Deus, & curat populum suũ eximere; vt discamus, quantum maledicta iustorum timenda sint, ea præsertim, quę authoritate publica vel priuata Ecclesiæ euibrãtur, vt sunt Ecclesiasticæ censuræ.

CAP. 22. A NVM. 13.

Qui manè consurgens dixit ad Principes: Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. Reuersi Principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiscum.

Iniquis mendacijs aulici ministri solẽt apud principem bonos subditos diffamare.

51 BAlaam dixit: *prohibuit me Dominus*, legati verò Balac retulerunt: *Noluit Balaam venire*, sic solent plures aulici suis Principibus adulatoriè mentiri, & bene moratos subditos aliosque externos, cum quibus negotium est, iniquè diffamare.

CAP. 22. A NVM. 15.

Rursum ille multo plures, & nobiliores, quam antè miserat, misit. Qui, cum venissent ad Balaam dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cuncteris venire ad me, paratus sum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi.

Ministri potiores non rogare solent, sed violentèr imperare.

52 ISti, vt plures, & nobiliores, non demisè rogant, sed superbè imperant, & honores regios cæteris emolumentis præferunt.

CAP. 22. NVM. 18.

Respondit Balaam: si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei.

Quem diuitiarũ copia non mouet nulli alteri motiuo succumbet.

53 BAlaam de honoribus oblatis nihil curat, & solum de emolumentis, & pecunioso quæstu mentionem facit, quæ, cum non mouent ad operandum, reliqua omnia inefficacia sunt.

CAP. 22. NVM. 20.

Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis.

Regalis repetitio non petitio, sed coactio est.

54 REpetitio regalis instãtiæ, non petitio, sed coactio est, & ideò iubet illi Dominus, quod non resistat, vide notata ad num. 4. cap. 9 Lucæ.

CAP. 22. A NVM. 21.

Surrexit Balaam manè, & strata asina sua profectus est cum eis. Et iratus est Deus.

Qui violentiã patitur, in nullo debet spontaneitatem ostendere.

55 IVstissimé irascitur Deus, quia perrexit Balaam in asina sua, cum ire deberet in vectaculo Nuntiorum Regis Balac, vt sic daretur intelligi, trahi violenter; non ire spontaneé, & voluntarié.

Instrumento, quo Deus ad benedicendum aliquando vsurus est nemini ad maledicendũ vti licet.

56 Vel quia disposuit ire ad maledicendum in illo vectaculi genere, in quo Christus iturus erat ad Ierusalem suo triumphali ingressu sanctificandam, & benedicendam.

CAP. 22. NVM. 23.

Cernens asina angelum stantem in via euaginato gladio auertit se detinere, &c.

Discant homines à brutis se ira diuina subtrahere.

57 COgnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, &c. Isaia 1. 3.

CAP.

CAP. 22. A NUM. 28.

Quid feci tibi? Cur percutis me ecce iam tertio? Respondit Balaam, quia commeruisti, & illusisti mihi: vtinam haberem gladium, vt te percuterem.

Censuris, & maledictionibus Ecclesiasticis parcè vtendum.

58 NOnne poterat asinam percutere anathemate maledictionis, quæ erat potentior, & formidabilior percussio Balaam? Sed maluit vti potius, fuste, & gladio, si illum haberet, quàm maledictione: vide quam cautè, & raró censuris Ecclesiasticis in populum, in illo animali significatum, vtendum est.

Persona Ecclesiastica, nec ad itinerandum armis vti debent.

59 Sed cur, iter acturus Balaam non se gladio instruit, & munit? Ad denotandum quod Ecclesiasticæ personæ, nec ad itinerandum debent se gladio, alijs ve armorum generibus præmunire.

VEL SIC.

Omnia armorū genera supersūt cui maledictiones vibrandæ suppetunt.

60 Cui maledictionibus vti licet, nulla armorum genera necessaria sunt.

CAP. 22. A NUM. 32.

Cui angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, mihique contraria: & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret.

Corporis ægritudinibus solet Deus salutē animæ conseruare.

61 PER attritionem pedis seruauit asina vitā Balaam: sic solet Deus per ægritudines, & alia mala temporalia vitam animæ conseruare.

VEL SIC.

Leue malū accidens, & mentē illustrare, & vitam solet cōseruare.

62 Per pedis attritionem, & denotauit asina erratam domini sui viam; & simul illi temporalem seruauit vitam.

CAP. 22. NUM. 37.

Dixitque ad Balaam, misi nuntios, vt vocarent te, cur non statim venisti ad me?

Regalis fastus nulli vult indigentiæ succūbere.

63 ETiam cum aliorum ope indigent, nolunt reges de sua potestatiua authoritate declinare.

VEL SIC.

Honores indebiti magna regibus coactionis instrumēta sunt.

64 Honorem Balaamo impensum in legatione ad illū missa, est, quod maximé causatur rex, & de contemptu accusat; ac si diceret: Egi tecum, tanquam cum æquali mittens nuntios, & legatos; non tanquam cum subdito, per epistolas vocans te, vel per satellites meos violentèr trahens, & tu recusasti statim venire ad me?

CAP. 23. NUM. 1.

Dixitque Balaam ad Balac: ædifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, eiusdemque numeri arietes.

Praui ministri laboriosa repellunt fructuosa appetunt.

65 ÆDifica, & para mihi: praui ministri, quod laboriosum est respuunt, quod vero honorificum, & fructuosum est sibi studiosé ambiunt.

Idololatræ sacrificia plurificant, vt sibi proficiāt, & plures Deos demereantur.

66 Sed cur tot aras vult ædificari? Vt plures offrendæ, ex quibus sibi aliquid percipiat, imponerentur.

Vide supra nu. 66.

67 Vel quia, vt idololatra, plures deos colebat, eosque propitios reddere satagebat.

CAP. 23. NUM. 10.

Quis dinumerare possit puluerem Iacob, & nosse numerum stirpis Israel?

Benedictiones suas Deus à nullo permittit immutari.

68 EN benedictiones quibus Deus Abrahamū Genesis cap. 13. num. 16. benedixit.

CAP. 24. NUM. 4.

Dixit auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi eius.

Pauli Apostoli cōuersio magna, & antiqua cura Dei

69 HÆC videtur prophetia conuersionis beati Pauli Apostoli. Actuum Apostol. cap. 9.

CAP. 24. NVM. 7.

Fluet aqua de situla eius, & semen illius erit in aquas multas.

Per aquas populi, quia cito confluunt, & diffluit.

70 IN aquas multas idest populos, hinc Apoc. cap. 17. dicitur. *Aquæ, quas vidisti, populi sunt.*

Tolletur propter Agag, rex eius, & auferetur regnum illius.

Regiæ dignitatis translationē vult Deus prænuntiari.

71 PRophetia de abiectione Saulis 1. Reg. cap. 15. num 23.

CAP. 24 NVM. 24.

Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt.

Vide supra nu. 71.

72 DEuastatio exprimitur Hebræorū per Vespasianum Titumque facienda: Romanique Imperij desolatio.

CAP. 24. NVM. 25.

Surrexitque Balaam, & reuersus est in locum suum: Balac quoque, via qua venerat rediit.

Minister veridicus, etsi honorificè accersitus, recedit solus, & despectus.

73 SOLVS despectusque rediit propheta, qui multis aulicis regiisque ministris comitatus aduenerat. Ex quo videre, & mirari datur, quod ex prauo quorundam principum more, minister, siue Ecclesiasticus, siue sæcularis, qui vera loquitur, solus, despectus, & irremuneratus ab illis recedit.

CAP. 25. NVM. 6.

Et ecce vnus de filiis Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem.

Donec vindicatione iustitiæ sit satisfactum delinquentis nomē est subticendum.

74 NON exprimitur nomen huius libidinosi, etsi esset vnus ex principibus populi, donec scelus illius vindicatū fuit.

Nobilis qui luxuria fedatur in plebeium degenerat.

75 Et nota, quod non appellatur vir, nec princeps, nec alio honestiore, & honorificentiore vocabulo, sed vulgari nuncupatione: *Vnus*, scilicet, *de filiis Israel*, ac si de aliquo infimæ plebis loqueretur.

76 Nota etiam, quod illa femina, etsi esset filia principis Madianitarum, nomine vilissimo scorti denominatur. *Vide supra nu. 75.*

CAP. 25. NVM. 11.

Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam à filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo.

Deus solus veri zeli cognitor, & discretor, qui, cū in prælato adest, à Deo abest.

77 SOlus Deus scit, quandò zelus hominum est diuinus, quando humanus: & aduerte, quod quandò est Minister, qui pro Deo zelet, suspendit pro se ipso zelare Deus.

CAP. 25. A NVM. 17.

Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos: Quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepere insidiis per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phogor.

Praui reges honestatem prodigunt, vt ambitioni inseruiant.

78 NON dubitauit dux ille seu rex Madian, ex iniquo, & improbo Balaam consilio propriam filiam, & vt verisimile est, nondum nuptam, Hebræorum ludibrio exponere, falso existimans hoc medium aptum ad illorum ruinam. Quid infectū relinquent principes obsuam, quā vocant, status rationem, quam deberent, potius suggestionem diabolicam appellare?

CAP. 26. NVM. 9.

Huius filij Namuel, & Dathan, & Abiron, principes populi, qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron in seditione Core.

Peruersorum congregatio seditio est.

79 SEptuaginta, & Chaldaica pro *Seditione* legunt: *Congregatione*, & benè, quia malis, & peruersis idem est congregari, ac seditionem mouere.

CAP.

CAP.26. A NUM. 10.

Et factum est grande miraculum, vt, Core pereunte, filij illius non perirent.

Miraculum est quod deficiente patre extutorum auaritia, & negligentia filij pupilli non pereant.

80 Miraculũ est, quod, patre moriente, filij pupulli non pereant, sic manent periculis, & calamitatibus expositi ex tutorum auaritia, & negligentia, & in plurimum, pessima administratione.

CAP.26. A NUM. 63.

Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt à Moyse, & Eleazaro sacerdote in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho, inter quos nullus fuit eorum qui ante numerati sunt à Moyse, & Aaron in deserto Sinai.

In sacra pagina fere omnes vniuersales propositiones exceptionem admittũt à Deo sic pro Maria priuilegio dispositum.

81 ECce Moyses non excipitur, nec tamen includitur in illa vniuersali negatiua; nota pro Immaculata B. Mariæ conceptione.

VEL SIC.

Princeps cum populo, sicut caput cum corpore non confunditur.

82 Princeps non includitur in categoria populi; sed seorsim considerari debet, quia caput est.

CAP.27. A NUM.15.

Cui dixit Moyses: prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc.

Perfectum præfectum præficere specialis Dei prouidentia est.

83 PErfectũ præfectũ præficere ad specialẽ Dei prouidentiam spectat, ideò ait Moyses: *Prouideat sibi, &c.* Est enim res naturalitèr ferè impossibilis, quoniam debet se ad omniũ subditorum genium accommodare; sic per diuinam gratiam Paulus Apostolus omnibus se accõmodabat, vt omnes lucrifaceret.

Princeps est anima, & vita subditorum.

84 Aliqui pro verbo: *Spirituum* legunt: *Spiritum* in singulari per quod denotatur, quod princeps est vita, & anima subditorũ, & propterea talitèr se cum eis gerere debet, vt per ipsum viuificentur, non destruantur, & pereant.

CAP.27. NUM.21.

Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse, & omnes filij Israel cum eo, & cetera multitudo.

85 HOC est specimen regiminis Ecclesiæ vniuersalis: vocem Summi Pontificis omnes Reges, & Principes Christiani eorumque subditi vniformitèr auscultant.

Vox Romani pontificis ab omnibus, cuiusuis gradus, & conditionis sint, auscultanda.

CAP.30. NUM.4.

Mulier, si quippiam vouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognouerit pater votum, quod pollicita est, & iuramentum, quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit.

86 DEbitor; *Reus*, quod nomen delinquentis est, appellatur.

Debitor iniciica consideratione censetur reus.

CAP.31. A NUM.1.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Ulcisscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum.

87 VOluit Deus Moysen moriturum, victorem ex hoc mundo discedere: vtramque enim mortem tam æternam, quàm temporalem, scilicèt obliuionis, erat superaturus.

Princeps qui pro religione pugnans moritur, & vitam, & famã æternam consequitur.

88 Sed cur mortem naturalem Moysis per hanc phrasim: *Colligeris ad populum tuum:* Exprimit? An vt Moyses etiam mortuus, non esset sine populo, quem protegeret, dirigeret, ac gubernaret? Hinc clarè liquet, quod viri sancti, præsertim illi, qui publicis muneribus functi sunt, cum ex hoc mundo discedunt, curam, & regimen suorum non negligere, sed potiùs efficaciùs exercere, & sic paraphrasticè exponi possunt hæc verba: Colligeris ad populũ tuum non solum illum, ex Ægypto à te eductum, qui te iam mortuus

Princeps iustus, è viuis decedens curam populi sui non dimittit.

tuus praecessit; sed etiam ad popu lum te manentem, vitaque fruentem, vt sicut nunc illius es ductor, sic in alia vita sis apud me pro illo perpetuus intercessor.

VEL SIC.

Princeps iustus, è viuis decedens, cum magna fiducia suae praedestinationis decedit.

89 Colligêris ad populum tuum, hoc est populum Sanctorū tui similium, & in sinu Abrahae commorantium.

CAP. 31. NVM. 3.

Statimque Moyses: Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam.

Vir iustus temporalem vitā pro aeterna despicit consequenda.

90 NON distulit sanctus Moyses, amore vitae naturalis Madianiticam expeditionem, imò illam accelerauit, vt denotat particula: *Statim*; sciebat enim quantum illi interesset mortale, & corruptibile hoc cúm immortalitate permutare.

Qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis.

Victoria de religionis hostibus reportata, Dei, nō hominis vltio est.

91 VLtionem Domini, non *vestram* in bellicis enim expeditionibus pro Religione, causa Dei vnicé, & totalitér agitur.

CAP. 31. NVM. 22.

Aurum, & argentum, & aes, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omne quod potest transire per flāmas igne purgabitur; quidquid autem ignem non potest sustinere aquā expiationis sanctificabitur.

Pro virium diuersitate iustos Deus diuersis exercet probationibus.

92 HIc probatio robustorum, & pusillorum exprimitur, quam solet Deus quotidiè facere; robustos enim per ignem magnarum tribulationum decoquit; imbecilles vero per aquam leuiorum afflictionum exercet.

CAP. 31. NVM. 35.

Animae hominum sexus feminei, quae non cognouerant viros triginta duomillia.

Vtrunque sexū eiusdem esse speciei contra impiū Mahumetum defenditur.

93 MAhumeti errotē praeiugulat, femineum sexum virili specificé deteriorem falsó effutientis.

94 Sed cur hae non dicuntur virgines, sed *Quae non cognouerant viros?* Quia virginitas est incorruptio mentis, & corporis, & illae feminae, vtpotè idololatrae, & absque vera religione educatae, non dubium quin turpibus desiderijs fuerant corruptae, licét signaculum corporalis virginitatis nondum amisissent.

Praecipua virginitatis virtus in anima incorruptione consistit.

CAP. 32. A NVM. 1.

Filij autem Ruben, & Gad habebant pecora multa: & erat illis in iumētis infinita substantia, &c.

95 NOtandum est, quanti sit impedimenti nimia substantia temporalis ad Iordanem transeundum, & terram promissionis, seu beatitudinis possidendam.

Substantia temporalis nimia semper fuit, eritque beatitudinis cōsequendae obstaculum.

CAP. 33. A NVM. 3.

Videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus (nam, & in dijs eorum exercuerat vltionem.

96 PRimogeniti appellantur dij nam in eis solēt parentes idolatrare.

Primogeniti parentum dij aestimari solent.

CAP. 33. A NVM. 55.

Sin autém nolueritis interficere habitatores terrae, qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceae in lateribus, & aduersabūtur vobis in terra habitationis vestrae, & quidquid illis cogitaueram facere vobis faciam.

97 PRophetia de Hebraeorum destructione, ex quo sequitur, legem scriptam nō perpetuam ex se fuisse, sed temporariam.

Lex Mosayca ex se non perpetua, sed temporalis, & deficiēs.

CAP. 35. A NVM. 13.

De ipsis autem vrbibus, quae ad fugitiuorum subsidia separantur tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tam filijs Israel, quam aduenis, & peregrinis, vt confugiant ad eas.

Cur

Qui á pijs religionis exercitijs remotior, sceleribus committẽdis proximior.

98 CVR è sex ciuitatibus refugij aſsignantur tres vltrâ Iordanem duabus tantum cum dimidiâ tribubus; cum citrá Iordanem, nobem tribubus cum dimidiâ aliæ tres Ciuitates refugij ſolummodò aſsignentur? An, quoniam illi proptèr maiorẽ diſtantiam primúm á Tabernaculo, poſtmodúm â Templo, magnamque remotionem á ſacrificijs, ſacrarumque rerum exercitationibus, crebriús á prudentiſsimo Moyſe exiſtimabantur in grauiora peccata, & conſequentèr frequentiora homicidia prolapſuros?

CAP. 35. NUM. 25.

Liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per ſententiam in vrbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donéc ſacerdos magnus, qui oleo ſancto vnctus eſt, moriatur.

Per Chriſti mortem reatus ablatus, & ad celeſtẽ patriam patuit aditus.

99 PER mortem ſacerdotis magni Chriſti omnis reatus ſublatus fuit: & ad patriam noſtram, nempè Hieruſalẽ cæleſtem patuit reditus.

CAP. 35. NUM. 31.

Non accipietis pretium ab eo qui reus eſt ſanguinis, ſtatim, & ipſe morietur.

Super humano ſanguine negotiari iure diuino prohibitum.

100 EN indulta, & aliæ ſuper humano ſanguine turpes negotiationes, & nequiſſimi abuſus conſtãti, & æquo iure diuino prohibiti,

LI-

DEUTERONOMIUM.

CAP. I. NVM. I.

Hæc ſunt verba, quæ locutus eſt Moyſes ad omnem Iſrael trans Iordanem in ſolitudine campeſtri contra Mare rubrum inter Pharan, & Tophel, & Laban, & Haſerot, vbi auri eſt plurimum.

AD CAP. 1. N. 1.

Diuitiæ legum obſeruantiæ proficua.

1 RECAPITVLATUR lex vbi eſt auri plurimum, quia abundantia temporaliũ diuitiarum, eſt optima diſpoſitio ad legum obſeruantiã. *VEL SIC.*

Diuites vel cõtemnunt leges, vel obliuiſcũtur.

2 Lex recolitur, vbi abundat aurum, quia ſolemne eſt diuitibus leges obliuiſci.

VEL SIC.

Diuina lex auro præferenda.

3 Lex, coram auri abundantia, recolitur, vt ſcirent Iſraelitæ, legem Dei auro prçferendam.

CAP. 1. NUM. 12.

Non valeo ſolus negotia veſtra ſuſtinere, & pondus, ac iurgia.

Opprobria, & ſcõmata regalis ſuſtinentiæ præmia eſſe ſolent.

4 SCiat rex, & ſupremus gubernator, ſe pondus totius populi ſuper ſe habere, & proptèr hoc, non laudes non encomia; ſed ſcommata, iurgia, & opprobria percepturum.

CAP. 1. NUM. 15.

Tulique de tribubus veſtris viros ſapientes, & nobiles, & conſtitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui docerent vos ſingula.

Sapientes nobilibus præferendi.

5 SApientes, nobilibus prçponit, æquiſsimâ quidẽ ratione: ſapientia enim ſplendor mentis eſt, & â poſsidente acquiſita; nobilitas eſt ſplendor ſanguinis â Maioribus deriuatus, qui enim egregijs facinoribus ſe ipſos nobilirant, ad ſapientum categoriam reduci debent.

CAP. 1. *NUM.* 17.

Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis, vt magnum, nec accipietis cuiusquam personā, quia Dei iudicium est.

Iudicare quid diuinum est.

6 IVdicare quid diuinum, & supra naturam est: ideò *Elohim*. Deum, Iudicesque promiscuè significat.

CAP. 1. *NUM.* 21.

Vide terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi: ascende, & posside eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis: noli timere, nec quidquam paueas.

Quibus Deus ductor est, nulla timoris causa est.

7 DIcit: *Noli* ad denotandum, quod si aliquis timorem conciperet non futurū legitimum, & ab formidabili hostium potentiâ incuriendum, sed affectatum, seu voluntarium, vel â propriâ ipsorum pusillanimitate oriundum, cum nulla sit rationalis causa timoris quibus Deus ductor est, vel Dei auxilium præstó adest: vide infra num. 29.

CAP. 1. *NUM.* 22.

Mittamus viros, qui considerent terram.

Diuina promissa non tam oculis quam mente lustranda.

8 COnsiderent, idest, non tantum oculis lustrent, sed etiam mentis consideratione inspiciant, & discutrant.

CAP. 1. *A NUM.* 37.

Nec miranda indignatio in populum; cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc, sed Iosue filius Nun, minister tuus, ipse intrabit pro te, hunc exortare, & robora, & ipse sorte terram diuidet Israeli.

Peccata populi in principem redundare solent.

9 PEccata populi in principem, & ducē solent redundare. Et nota quam cautè, & prudentèr Moyses iam inaugurabat Iosue in principem; & sui successorem, & hoc ex dispositione diuinâ, ne ducatus totius populi ab alijs populi primatibus ambiretur; ex quo disturbia maxima orirentur; & simul præscribit tam Iosue, quam populo formam distributionis terræ promissæ, nempe per sortitionem.

CAP 1. *NUM.* 42.

Ait mihi Dominus; dic ad eos: Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum, ne cadatis coram inimicis vestris.

Cum iusta belli causa abest, tristissimus effectus statim adest.

10 CUM Deus, hoc est iusta belli causa abest, tristissimus belli euentus expectari debet.

CAP. 2. *NUM.* 5.

Videte ergò diligenter, ne moueamini contra eos: neque enim dabo vobis de terrâ eorum, quantum potest vnius pedis calcare vestigium.

Possessio est pedum positio.

11 NON exageratiuè loquitur textus, sed propriè, iuridicè, & rigorosè, nam per vnius pedis positionem permissam vniuersæ prouintiæ possessionem se adeptos crederent.

CAP. 3. *NUM.* 1.

Itaque conuersi ascendimus per iter Basan.

Qui verè ad Deum conuertuntur de virtute in virtutem ascendunt.

12 COnuersi ascendimus: Congruè etiam secūdum moralem intelligentiam exponi potest; qui enim verè conuertuntur ad Deum, statim ascendunt, arduumque virtutum iter alacritér arripiunt.

CAP. 3. *A NUM.* 27.

Ascende cacumen Phasga, & oculos tuos circumfer ad Occidentem, & ad Aquilonem Austrumque, & Orientem, & aspice, nec enim trāsibis Iordanem istum: præcipe Iosue, & corrobora eum atque conforta, quia ipse præcedet populum istum, & diuidet eis terram, quam visurus es.

Lex

Mosayca lex per terram duxit; sed gratiæ lex in cælum introducit.

13 LEX scripta in Moyse figurata, non ducit nos vsque ad cæleſtem terram promiſsionis; ſed lex gratiæ in Ioſue ſignata, ideó Moyſi dicitur: *Nec enim tranſibis Iordanem iſtum.*

Moſayca littera occidit.

14 Sed nota, quod Moyſi à Deo priús *Occidens* oſtenditur, vel quia littera moſayca occidit, vt ait Apoſtolus.

Mortis meditatio in vitam ducat.

15 Vel quia, qui vult ad *Orientem* æternæ vitæ peruenire, Occidentem mortis præ oculis habere debet.

CAP.4. NUM.20.

Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti, vt haberet populum hereditarium.

Purgatorij fornax in cælū nos excoquit transferendos.

16 DE *fornace ferrea*, id eſt, igne Purgatorij ad cæleſtis hereditatem beatitudinis.

CAP.4. NUM.24.

Quia Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt, Deus æmulator.

Deus ignis omne idolū cōſumēs

17 IGnis conſumens omne idólum.

VEL SIC.

Zelus vel in ipſo Deo conſideratus conſumptiuam vim obtinet.

18 Zelus, & æmulatio, vel in ipſo Deo proprietatem conſumptiuam habent.

CAP.4. NUM.30.

Poſtquam te inuenerint omnia, quæ prædicta ſunt, nouiſsimo tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius.

Hebræi propè mundi finem ad fidem conuertēdi

19 COnuerſio Hebræorū propè mundi finē hîc expreſsè prænuntiatur.

CAP.4. NUM.39.

Scito ergò hodie, & cogitato in corde tuo, quod Dominus ipſe ſit Deus in cælo ſurſum, & in terra deorsùm, & non ſit alius.

Dei maieſtas tàm in inferno, quā in cælo reſplendet.

20 MAieſtas Dei adeó ſublimis, ſuper excelſa, & ſola eſt tam in cælo remunerans, quàm in inferno puniens: Vide D. Thomam opuſculo 63, ex S. Iſidori ſententiâ.

CAP.5. A NUM.9.

Ego enim ſum Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam, & quartam generationē his, qui oderunt me, & faciens miſericordiam in multa millia diligentibus me, &c.

Largiùs Deus iuſtos remuneratur, quam malos punit.

21 DEus ſontes limitatè, & determinatè punit, inſontes verò, & ipſum diligentes illimitatè remuneratur.

CAP.5. NUM.14.

Septimus dies Sabbati, id eſt requies Domini Dei tui, non facies in eo quidquam operis.

Noſtra quies requies Domini dicitur.

22 REquies Domini, id eſt ad vacandum Domino.

UEL SIC.

Vide ſupra num. 22.

23 Requies hominum, requies etiam ipſius Dei eſt, ideò, dies ad mortalium requiem deſtinatus, dies requiei Domini nuncupatur.

CAP.5. NUM.22.

Hæc verba locutus eſt Dominus ad omnem multitudinem veſtram in monte, de medio ignis, & nubis, & caliginis, voce magnâ, nihil addens ampliùs.

Decalogus benè obſeruatus ad totius mundi regimen ſatis eſt.

24 NON eſt neceſſarium addere aliquid Decalogo ad hoc, vt per ipſum adequate, & fidelitèr obſeruatum, nō ſolum quæuis prouintia, ſed vniuerſus etiam mundus in iuſtitiâ contineatur, & rectiſsimè gubernetur.

CAP.5. NUM.32.

Cuſtodite igitur, & facite, quæ præcepit Dominus Deus vobis: Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.

Vide ad Iosue cap. 23. n. 6. &. 61.

25 A lege declinare, etsi *ad dexteram*, hoc est faciendo meliora, quam quæ ipsa lex præcipit, declinare, & deficere est: quando scilicet, prudentiæ regulis aduersatur: Vide ad Iosue cap. 23. n. 6.

CAP. 6. NVM. 18.

Fac, quod placitum est, & bonum in conspectu Domini, vt bene sit tibi.

Non omne quod hominibus apparet bonum coram Deo bonum est.

26 ADditur: *In conspectu Domini*, quia non omne, quod bonum est in conspectu hominum, solet esse bonum in conspectu Dei.

CAP. 6. NVM. 20.

Cumque interrogauerit te filius tuus cras dicens: Quid sibi volunt testimonia hæc, & ceremoniæ, atque iudicia, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis? Dices ei: Serui eramus Pharaonis in Ægypto, & eduxit nos Dominus de Ægypto in manu forti.

Filij de maiorū defectibus secreto à parentibus instruendi.

27 QVam consoné ad legem Dei faciunt Christiani, qui filios suos de maiorum suorum defectibus secretó admonent, & aduertunt: ne inordinatè superbiant, propterea que aliorum conciuium despectibus, & increpationibus pateant.

VEL SIC.

Nulla maior obligatio quam qua Christo debetur ab humano genere.

28 Si adcó obligati Hebræi Domino proptér Ægyptiacam libertatem, quanto obligatiores sunt omnes homines Christo assertori nostro, quiá misero dæmonis mancipatu nos redemit?

CAP. 7. NVM. 9.

Et scies quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt præcepta eius in mille generationes. & reddens odientibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltrá non differat, protinùs eis restituens, quod merentur.

Pœna sontibus restituitur quia illis debita.

29 SVpplicium, sontibus adcó debitum, vt cum Deus in illos animaduertit potiùs videatur restituere quám punire.

VEL SIC.

Sontibus pœnā differre, est iustitia rapinā facere.

30 Non statim sontes supplicio afficere est quædam rapina facta ipsimet iustitiæ commutatiuæ: ideò sontium animaduersio restitutio nuncupatur.

Deus rigidè loquitur, vt peccator timeat; benignè agit, ne pereat.

31 Sed cur dicit Deus se statim peccatores punire, cum sæpe sæpius in longinquũ differat? Loquitur rigorosè, vt timeant; benigné agit, ne pereant.

VEL SIC.

Leges seuerius pronūtianda quā exequenda.

32 Hîc est Deus legem condens, & proferens: in sontiũ verò peccatorum punitione est legem á se latam ad implens; & leges rigidius debent loqui, seu pronuntiari, quam ad impleri, vt ex hoc discant iudices terreni, & inferiores legum rigorem mitigare.

VEL SIC.

Quauis pœna inflictio, etsi serotina, benignissimo Deo apparet præmatura.

33 Nullum peccatorum supplicium, etsi valdé dilatum, videtur Deo distans, & remotum; sed valdé acceleratum imo statìm, seu protinùs inflictum.

CAP. 8. NVM. 3.

Et dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu, & patres tui: vt ostenderet tibi, quod non in solo pane viuat homo; sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei.

Manna Christianorum ab Hebræorum manna infinite in substantia differens.

34 MAnna Hebræorum non fuit verbũ propriè de ore Dei egressum, secus Manna Christianorum, quod Eucharistia est, Verbumque de ore Dei verè, & proprié procedẽs, ideó & si in manna Hebræorum præfigu-

figuratum, infinité tamen in substantia, & proprietatibus differẽs, vt ait Christus Ioan.6.in cap.

CAP.8. A NVM.19.

Sin autem oblitus Domini Dei tui secutus fueris deos alienos, colueris que illos, & adoraueris: Ecce nũc prædico tibi, quod omninó dispereas; sicut gentes, quas deleuit Dominus in introitu tuo, ita & vos peribitis.

Omnis Hebræorum expectatio frustranea est.

35 VT quid ergò contra tam euidentem textũ expectant Hebræi suam in Palestinæ Prouintiam reuersionem?

Promissiones Dei de re futura tanquam de præterita referri possunt.

36 Sed cur ait textus: *Deleuit*, cum nondum aliqua ex illis nationibus terræ promissæ incolis deleta esset? Quia ex indeffectibili Dei promissione loquitur de re infecta tanquam iam præterita, quod solemne est omnibus prophetis.

CAP.9. NVM.1.

Tu transgredièris hodiè Iordanem, vt possideas nationes maximas, & fortiores te ciuitates ingentes, & ad cælum vsque muratas.

Deus sibi laborem sumit; nobis requiem præparat.

37 NON *vt debelles*, sed *vt possideas*, ego enim pugnaturus, non tu. Uterque quidem ingrediemur, sed ego pugnaturus tu quietè, & pacificé possessurus.

Infidelium mænia, & turres aduersus cælum eriguntur.

38 Sed cur ciuitates Amorrhæorum, ceterarumque nationũ *Ad cælum vsque muratas*, ait textus? Fortè non solum obturrium, & murorum eleuationem, sed etiam, imo potius, & principalius proptèr falsæ, & iniquæ religionis professionem, erant enim idolatrantium habitationes, & propugnacula aduersus cęlum eleuata.

CAP.9. A NVM.19.

Timui enim indignationem, & iram illius, quá aduersum vos concitatus delere vos voluit, & exaudiuit me Dominus etiam hac vice. Aduersum Aaron quoque vehementér iratus, voluit eum conterere, & pro illo similitèr deprecatus sum.

39 ADuersus omnem populum refert Moyses Deum irâ concitatum; aduersus Aaron veró singularitèr *vehementèr iratum*, vel quia grauius ille solus, quam omnis populus in illo idololatriæ scelere peccauit.

In communi aduersus religiosi peccato longè grauius præsul quã reliquus populus delinquit.

40 Uel quia peccatum illius fuit peccatum ministri Ecclesiastici, quod peccatis vniuersi populi præ ponderans, & grauius est.

Vide supra n. 39.

41 Sed cur de illo seorsim loquitur? Quia cum esset Aaron totius populi caput supremusque in Leuitico munere minister, non debebat cum corpore populi cõfundi; sed de illo seorsim, & separatè agere oportebat: Vide lib. Numer.cap.26.n.64.

Corporis moralis caput cum reliquis membris non confunditur.

42 Nota etiam, quod Moyses pro Aarone seorsim, & singularitér deprecatur: ex quo solemne in Ecclesia est pro supremis reipublicæ Ministris tam Ecclesiasticis, quam sæcularibus singillatim preces fundere.

Pro superioribus supremis preces seorsim fundenda.

CAP.9. NVM.21.

Peccatum autèm vestrum, quod feceratis, idest vitulum arripiens, igne combussi, & infrustra comminutum, omninòque in puluerem redigens proieci in torrentem, qui de monte descendit.

43 IN torrentem de monte præcipitẽ proiecit Moyses prudentèr cautus, vt impetu descendentis, & decurrentis aquæ aurum idolicum pulurizatum, omninó dispergeretur, ne vel aliqua ipsius particula, & scintillã apparère, vel videri ab Hebræis posset.

Idololatria omnis, vel minimá scintilla extinguenda.

CAP. 9. A NVM. 27.

Recordare seruorum tuorum Abraham, Isaac, & Iacob: ne aspicias duritiam populi huius, & impietatem atque peccatum: ne fortè dicant habitatores terræ de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, & oderat illos: idcirco eduxit, vt interficeret eos in solitudine.

Pijssimus Deus etiam inefficacibus rationibus efficaciter ad pietatem mouetur.

44 HÆC ratio erat inefficax præsertim Ægyptijs, stabant enim pro Dei omnipotentiâ tot prodigia, & signa in eorum prouintiâ, terrâ marique, peracta; insuper ipsamet populi Israelitici validi, & numerosi destructio, & dissipatio; sed pijssimus Deus, & ad miserendum semper procliuis, etiam inefficacibus rationibus efficaciter mouetur ad pietatem, & indulgentiam.

CAP. 10. NVM. 12.

Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum.

In lege scripta timor amori; in gratia lege amor timori præponitur.

45 IN lege Moysi prius ponitur timor Dei, posterius amor; econtra verò in lege gratiæ prius amor, posterius timor.

CAP. 10. A NVM. 17.

Quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium: Deus magnus, & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera, facit iudicium pupillo, & viduæ, amat peregrinū, & dat ei victum atque vestitum.

Humanum genus respectu Dei peregrinus nuncupatur.

46 AMat Deus peregrinū, idest genus humanū: à cælesti enim patria absens, per mundi desertum tristis incedit.

CAP. 11. NVM. 8.

Et possitis introire, & possidere terram ad quam ingredimini, multoque in ea viuatis tempore.

Terra promissa Hebræis non ad simplr possidendam promissa.

47 NON dicit promissionis terrā semper ab Hebræis possidendam, sed per longum temporis interuallum.

CAP. 11. NVM. 21.

Vt multiplicentur dies tui, & filiorū tuorum, in terra quam iurauit Dominus patribus tuis, vt daret eis quandiu cælum imminet terræ.

Cananitica terra de diuturna possessione promissio, etiā cū verbis absolutis proponitur, conditionaté venit intelligenda.

48 PRomissio de terrę cananitieæ duratura possessiône semper fuit conditionalis, si scilicet mandata Dei custodirēt, & iustitias eius non profanarent, licet aliquando verbis absolutis proponatur.

Cælum non tā eminet, quā imminet terræ.

49 Sed cur dicitur *cælum imminere terræ*, non *illam includere, & operire*? Quia cælum, non tam eminet, quam imminet terræ, vt instrumentalis iustitiæ diuinę testis, ad peccatorum punitionē, quę in ea perpetrantur. Vide Genes. n. 20.

CAP. 11. NVM. 32.

Videte ergo vt impleatis ceremonias atque iudicia, quæ ego hodiè ponam in conspectu vestro.

Qui legem diuinā non adimplet, tam mente quā corpore cæcus est.

50 REctè dicitur: *Videte*, non tam, vt oculos eleuarent ad respiciendum, quam vt aduerterent, quod qui legem diuinam adamússim non implet, cæcus est tam corpore, quam mēte.

VEL SIC.

Legis diuinæ custodia intellectiua capacitatis argumentum est.

51 *Videte*, idest, sic agite vt videamini visiône, tam intellectuali, quam corporali pollére.

CAP. 12. NVM. 8.

Non facietis ibi, quæ nos hic facimus hodiè, singuli, quod sibi rectum videtur.

Lex non obligat vsque ad sufficientem sui promulgationem.

52 VIdetur, legem Moysis non fuisse Hebræis obligatoriam, vsque dum terram promissionis pacificé possideretur: Et nota quod hîc promulgatur lex scripta legi naturali subsecuta.

CAP.

CAP. 13. NUM. 17.

Et non adharebit de illo anathemate quidquam in manu tua.

53 MAnus cupidæ habēt nescio quid glutinosum, mediò quò omnia tangibilia ipsis adhærescunt.

Manus cupidæ, glutinosæ.

CAP. 14. A NUM. 28.

Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore, & pones intra ianuas tuas; venietque Leuites qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intrá portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

54 HIC præscribitur non solum Ecclesiasticis personis, sed etiam sæcularibus optimus modus, Deoque probatissimus, eleemosynas pauperibus quibuscunque de redditibus annuis elargiendi.

Adeò placet Deo eleemosyna, vt de ultis erogandæ modo specialem curam assumat, metodúque præscribat.

CAP. 15. NUM. 4.

Et omninò indigens, & mendicus non erit intér vos.

55 QVomodo dicit: *Indigens, & mendicus nō erit intér vos*, cum infrá num. 11. dicat: *Non deerunt pauperes in terrá habitationis vestra?* Ego antilogiam istam sic componerem: non deerunt pauperes ex meâ prouidentiâ, vt non sint ex vestrâ misericordiâ, in qua honestissimâ belli geratiône, & competentiâ, vos nō solum me vincere poteritis; sed etiam potiores, & nobiliores actus exercere; ego enim prouidentiā, quæ ad œconomiā spectat, exercebo: vos liberalitatem, & misericordiam, quę sunt virtutes regales, & me Deo dignæ, exercebitis.

In materia eleemosynæ elargiēdæ, licet non solū cum Deo cōtendere, sed ipsum vincere, & potiores partes obtinere.

UEL SIC.

56 Non erit inter vos omnînò indigens, ex obligatione naturali, quâ tenemini extremę necessitati sucurrere: non erit mendicus ex bono rectoque vestræ reipublicæ regimine, & gubernatione.

Extrema necessitati naturali ōmnibus inaigētijs bona reipublicæ administratio occurrit.

CAP. 15. NUM. 7.

Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ in terrá quam Dominus Deus tuus daturus est tibi ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum.

57 AVaritiā, & immisericordiam in radice curat; ideoque cordis obduratione prohibet: nam cum manus à corde pendeat, contractio manus est actio naturalitér subsecuta ad cordis obdurationem, & rigescentiam.

Immisericordia in radice hoc est in corde curāda.

CAP. 15. A NUM. 16.

Sin autem dixerit: Nolo egredi, eo quod diligat te, & domum tuam, & bene sibi apud te esse sentiat: assumes subulam, & perforabis aurem eius in ianuá domus tuæ, & seruiet tibi vsque in æternum, ancillæ quòque similitér facies.

58 QVomodò caducæ, & tēporalis vitæ curriculus, & iam ex bonâ parte emensus, nomine æternitatis significatur? Quia de seruili vita loquitur: & seruire hominibus est res adeó ærumnosa, vt etiam per breue tempus tollerata, videatur æternum duratura, imo æternitati pænæ comparabilis.

Vel ad breue tēpus seruire hominibus æternitati æquiualet.

CAP. 16. NUM. 4.

Et non remanebit de carnibus eius, quod immolatum est vespere in die primo vsque mane.

59 HOC expresè figuratiuū fuit, illius quod faciendum erat cum agno immaculato in cruce pendente.

Christi è cruce præfigurata depositio.

CAP.

CAP. 16. NVM. 7.

Et coques, & comedes in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.

Coctio pro assatione quandoque ponitur.

60 Videtur non cohærere, cum eo, quod dicitur Exodi 12. num. 9. *Non comedes ex eo crudum quid, nec coctum aqua.* Sed ista coctio, vel intelligitur de panibus, vt patet ex versione septuaginta interpretum sic vertentiũ: *Et coques, & assabis.* Vel si loquitur tantum de agno paschali, vox hebraica, quæ voci: *Coques*, correspondet, assationem propriè significat, vt videre est in versione Sanctespagnini sic vertentis: *Et assabis.*

CAP. 17. A NVM. 2.

Cum reperti fuerint apud te intra vnam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, quæ faciat malum in conspectu Domini Dei tui, & trãsgrediatur pactum illius, vt vadat, & seruiat dijs alienis, & adorent eos, Solem, & Lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepi, & hoc fuerit tibi nuntiatum, audiẽsque inquisieris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel: educes virum, ac mulierem qui rem sceleratissimam perpetrarunt ad portas ciuitatis, & lapidibus obruentur.

In causis fidei secretò ac diligẽter inquirendum, & procedendum.

61 SIC in Regnis Hispaniarum proceditur in causis Fidei contra hæreticos, & apostatas, inquisitione secreta, & diligentissima facta, quoad culpã; sed quoad pœnæ inflictionem iura Pontificum obseruantur, licet magnâ pietate, & misericordiâ mitigata.

CAP. 17. NVM. 12.

Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tẽpore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis: moriatur homo ille, & auferes malum de Israel.

62 NOtandum hinc est, quam iustè, & legitimè capite plecti debent hæretici, qui reluctantur summo Pontifici ex cathedra Spiritus Sancti oracula pronuntianti. *Hæretici capite plectendi.*

CAP. 17. NVM. 14. ET 15.

Cum ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam habitaueris que in illa, & dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes: eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de medio fratrum tuorum.

63 ELectio regis permissa, non præcepta, & ad nationales limitata, quod optimæ politicæ congruit, & consentaneum est. *Regis electio in lege veteri permissa, non præcepta.*

CAP. 17. A NVM. 15.

Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum equitatus numero subleuatus.

64 FOrtè hìc de Salomone prophetizat, qui multiplicauit sibi currus, & equos & reduxit populum in Ægyptum, ducendo filiam Pharaonis in vxorem, & cum Ægyptijs fœdus ineundo 3. Reg. cap. 3. *Qui cum potẽtiore fœdus init se, & populũ suũ illi subijcit.*

CAP. 17. NVM. 17.

Non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animum eius, neque argenti, & auri immensa pondera.

65 IN vitia regia taxata, luxuriam, scilicet, & auaritiam. *Luxuria, & auaritia sunt vitia regibus frequentes ingluuia.*

CAP. 17. NVM. 20.

Non eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram, vel sinistram vt longo tempore, regnet ipse, & filij eius super Israel.

Rex

Regis nationalis subditi tanquam filij, vel saltem domestici æstimantur.

66 REX nationalis respicit subditos tanquam domesticos, & totum regnum, tanquam propriam domum, ideó 4. Reg. cap. 20. num. 1. dicitur Ezechiæ: *Præcipe domui tuæ.*

Ius regnandi immediate à Deo propterea à per ipsius vicarium legitimè administratur.

67 Et nota, quod ex num. 14. huius capitis claré constat: Ius regnandi immediate pendere à Deo, propter quod in Ecclesia regiæ inuestituræ à summo Dei Vicario elargiuntur.

Ius regni ex institutione diuina hereditarium est.

68 Constat etiam ius regni hereditarium debere esse non electiuum. Quod si Christiano politici perpenderint, non dubitofinem huic prolixæ quæstioni imposituros.

CAP. 18. A NVM. 10.

Nec inueniatur in te, qui lustret filiū suum, aut filiam ducens per ignē: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones consulat, nec diuinos, aut quærat à mortuis veritatem.

A mortuis non nisi veritas vel inquiri, vel expectari potest.

69 PER alias species superstitionis non dicitur inquiri veritas, sed solum per Necromantiam, quia â mortuis, nil aliud quam veritas aut peti, aut expectari debet.

CAP. 19. NUM. 13.

Non misereberis eius (scilicet per insidias occisoris proximi) *& auferes innoxium sanguinem de Israel.*

Enormia delicti, etsi ab vno commissa totam communitatem commaculare solent.

70 SAnguis humanus insidiosè & in iusté effusus super vniuersum populum dispergitur, illum grauans, & commaculans, donec iustâ legali vindictâ, & punitiône de populi humeris deponatur, & abluatur. Idē exprimit textus de ceteris grauioribus delictis â num. 19. huius capitis.

CAP. 20. NUM. 1.

Si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus, & currus, & maiorem, quam tu habeas, aduersarij exercitus multitudinē, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terrâ Ægypti.

Christus nobiscum aduersus aereas potestates tenebrarum batum pugnat.

71 DEus ex munere Redemptoris videtur se obligasse ad omnes diabolicas impugnationes nobiscum deuincendas.

VEL SIC.

Deus nos vltra vires, â dæmone tentari nō permittit.

72 Valdé fortes imò insuperabiles apparent vires dæmonis tentationes, & suggestiones patientibus, sed Deus eos non derelinquit, sed immediaté per se ipsum asistit, nec permittit tētari, & impugnari vltra quám resistere possunt.

CAP. 21. A NVM. 10.

Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captiuosque duxeris, & videris in numero captiuorum mulierē pulchram, & adamaueris eam, volueris que habere vxorem, introduces eam in domum tuam, quæ radet cæsariē, & circumcidet vngues, & deponet vestem in qua capta est.

Maria in natura humana Spiritui Sancto despōsata, quia in ea nunquā captiua.

73 MAria non deposuit vestem, hoc est, naturam humanam, vt sponsa fieret Spiritus Sancti, quia nunqnam in ea capta fuit: ideo Psal. 44. num. 10. dicitur: *Astitit regina à dextris tuis in vestitu de aurato circumdata varietate.*

CAP. 21. A NVM. 18.

Si genuerit homo filium contumacem, & proteruum, qui non audiat patris, aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit: apprehendent eum & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portā iudicij; dicentque ad eos: Filius noster iste proteruus, & contumax est.

est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuria atque conuiuijs. Lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur.

Parentum accussatio iuridica probatio, & conuictio est.

74 PArentũ acussatio absque vlla alia probatione, filij reatum conuincit, & iudiciali punitioni tradit.

CAP. 22. NVM. 5.

Non induetur mulier veste virili, nec vir vtetur veste feminea.

Dedecent feminæ virilia munera, sicut viro feminea.

75 NON minus dedecent viro feminea, quam feminæ virilia munia, munera, & exercitia.

CAP. 23. A NVM. 3.

Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in æternũ, quia noluerunt vobis occurrere cũ pane, & aquá in via quando egressi estis de Ægypto.

Immisericordes à sorte Domini exclusi.

76 ECce immisericordes à sorte Domini, seu regno cælorum exclusi, quod consonat cum illo Matthæi cap. 25. num. 41. An autem Ecclesiastici largis redditibus fruentes, nõ verò largitér pauperibus elargientes, tuti inconscientiâ sint, ipsi viderint.

CAP. 23. NVM. 17.

Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel.

Omnis luxuriæ species reipublicæ valdè nociua.

77 NON solum carnalẽ, sed etiam spiritualẽ luxuriam prohibet.

VEL SIC.

Luxuria in feminis, sicut in ra duce, profliganda

78 Ablatis meretricibus absque dubio deficient scortatores.

CAP. 23. NVM. 18.

Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui.

Munus contra bonos mores acquisitum Deo nõ offerendum.

79 PRostibuli pretium ab oblatione excluditur proptér irreuerentiam: canis etiã pretium exterminatur, quia cum canis symbolum sit fidelitatis, est contra bonos mores, quod hæc virtus in pretium redigatur, etiam Religionis causâ.

CAP. 25. NVM. 1.

Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices: quem iustũ esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt, quem impium condemnabunt impietatis.

Iustam tandem sententiam obtinere, est quoddã triumphi genus reportare.

80 QVis crederet hoc in lege diuina necessarium fuisse specialitér præcipi: quid enim humanius, & naturalius, quam sontem damnare, & insontem absoluere? Sed veré necessarium fuit: tum propter humani iudicij, â propijs passionibus præuenti, subuersionem: tum proptèr iniquas iudicantium moras, & dilationes. Et ideò fortè vincenti, iustitiæ dicitur palma dari: non solum ad denotandum, quod lis est quoddam ciuile bellum, sed etiã ad exprimendum, quod rectam sententiam, & ex iustitiâ debitam obtinere, est quoddam triumphi genus reportare.

CAP. 25. A NVM. 11.

Si habuerint inter se iurgiũ viri duo: & vnus contra alterum rixari cœperit, volensque vxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, & apprehenderit verenda eius, abscindes manum illius, nec flectêris super eam vllâ misericordiâ.

Nullus casus dabilis est, in quo femina liceat inhonestè agere.

81 Actio inuerecunda, & inhonesta cuiusuis feminæ, ex quacumque causa sit, non solũ declaratur illicita; sed etiam sub grauissima pœna prohibita; nullusque casus datur, in quo mulieri liceat inhonestè, & procacitér agere.

Pars humani corporis inuerecundè agensá reliqua corporis cõpage abijcitur, & respuitur.

82 Sed cur dicitur: *Miseritque manum?* Quia membrum inuerecundè operari aggrediens, facto ipso, câdemque actione à reli-

reliquo corpore mittitur, seu abjicitur: Vide quæ ad gen. cap. 39. num. 7.

CAP. 26. NUM. 17.

Dominum elegisti hodie, vt sit tibi Deus, & ambules in vijs eius, & custodias ceremonias illius, & mandata atque iudicia.

Infinita Dei benignitas materiā summè necessariam libero homi nis arbitrio summittit.

83 QVis non miretur amātissimam Dei benignitatem, qui materiam summę necessitatis, & conuenientiæ humanæ, vt materiā liberam, nostræque electionis proponit!

CAP. 27. NVM. 1.

Præcepit autem Moyses, & seniores Israel, populo dicentes: Custodite omne mandatum, quod præcipio vobis hodie.

Plures reipublicæ rectores, qui vno spiritu animātur, vt singulari loquuntur.

84 MOyses, & seniores loquuntur in singulari, quia vnus met spiritus erat in omnibus, de spiritu Moysis communicatus, & participatus, vt patet. Numeri cap. 11. num. 16. & 17.

CAP. 27. NVM 8.

Et scribes super lapides omnia verba legis huius plane, & lucidè.

Verba legis clara, & dilucida esse debent.

85 VErba legis planè, & lucidè debent transcribi, quanto magis á legislatore pronuntiari.

CAP. 28. NVM. 12.

Aperiet Dominus thesaurum suū optimum cælum, vt tribuat pluuiā terræ tuæ in tempore suo.

Terra fructus optimus reipublicæ thesaurus.

86 OPtimus thesaurus sūt terræ fructus; vel ob hoc solum, quod á cęlo prouenniunt.

VEL SIC.

Olim erat cælū thesaurus Dei absconditus; nūc patens omnibus, & manifestus.

87 TVnc cælum erat thesaurus Dei absconditus, & teclusus, non de præsenti, sed de futuro aperiendus.

CAP. 28. NVM 13.

Constituet te Dominus in caput, & non in caudam.

88 FAciet te Dominus imperare; non seruire, sed quomodo tam numerosus populus imperare poterat? Suas passiones, & affectiones superando, & rationi subijciendo.

Passiones proprias rationi subijcere propriè imperare est.

CAP. 28. NVM. 25.

Tradet te Dominus corruentem ante hostes tuos, per vnam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias, & dispergaris per omnia regna terræ.

89 VEL ipsi cæcorum cæcissimi Hebræi videbunt, hanc prophetiam ad litterā nunc esse completam.

Vel cæci vident prophetiam de pœ[nali] Hebræorū dispersione nunc esse completam.

CAP. 28. NUM. 29.

Et palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris.

90 CÆcus in tenebris: idest cęcus, non deffectus visus, sed lucis, isti enim semper sunt magis stupidi, & nihil solertes, sicut illi qui deffectu potentiæ visiuæ miserè laborant, qui aliorum sensuum viuacitate visus priuationem magnâ ex parte supplere solent.

Cæcus deffectu lucis, plusquā deffectu visiua potentia cæcus.

CAP. 28. NVM 49.

Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus in similitudinem aquilæ volantis cum impetu.

91 PRophetia de vastatione per Romanos facienda, de qua clarius supra Num. lib. cap. 24. num. 24.

Prophetia de Hebræorum vastatione sæpe sæpius repetita.

CAP. 29. NVM. 4.

Et non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures, quæ possunt audire vsque in præsentem diem.

92 AUribus, etiam potentiam, negat, vt pateat, quàm difficilè ad veram credentiam reducantur, qui semel aberrant à verâ fide.

Dificile reducuntur, qui semel à fide aberrant.

CAP.

CAP. 31. NUM. 3.

Dominus ergo Deus tuus transibit ante te: ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, & possidebis eas: & Iosue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus.

Ubicumque nomen Iesu inuocatū fuerit, tota Trinitas auxiliatura adest.

93 EAdem voce, Dei, & Iosue præfectura significatur, ad denotādum, quod vbicumquè Iesus prainuocatur, tota Trinitas præstò adest.

Perfecti præsulis consecutio à solo Deo expectari potest.

94 Sed cur Dei designationi, & locutioni Iosue præfectura adscribitur? Quia perfecti præsulis consecutio a solo Deo expectari potest.

CAP. 31. NUM. 26.

Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri vt sit ibi contra te in testimonium.

Misericorditer Deus punit cum ad Mariā recursum permittit. Sed cum Maria ipsa accusat, nil est quod apud Deum excusare possit.

95 MIsericordissima punitio, quæ testimonium culparum nostrarum reponit in arca, i. dest Maria: sed aduerte, quod cum Maria accusat, nil est, quod excuset.

CAP. 32. NUM. 1.

Audite cæli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.

Cælū, & terra ingratitudinis Hebræorum testes irrefragabiles

96 INgratitudinis Hebræorum ergà Deum aduocat testes cælum, & terram, qui fidelissimé testimonium reddiderunt, quando in Caluariæ monte consummata fuit Hebræorum ingratitudo.

VEL SIC.

Omnimoda, & perpetua Hebræorum ingratitudinis perpetui testes aduocandi.

97 Istos testes aduocat, quia vniuersalis, & perpetua futura erat Hebræorum ingratitudo.

CAP. 32. NUM. 2.

Concrescat, vt pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, quasi imber super herbam, quasi stillæ super gramina.

98 LEgalis doctrina his rebus comparatur, quæ æqualitér sparguntur in eis locis in quibus decidunt. Vide ad Psal. 71. â num. 6.

Legales dispositiones æquales omnibus esse debent.

99 Et nota quattuor comparationes afferri rerum cum summa suauitate influentium, ad rigorem legum humanarum emolliendum, vt sic ad diuinarum normam eformentur: quod animaduertere voluit Christus cum asseruit: *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*: Matthæi cap. 11. num. 30.

Legum humanarum rigores ad instar diuinarum emolliendi.

CAP. 32. NUM. 6.

Hæccine reddis domino popule stulte, & insipiens, numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te?

100 PRius ponit possessionem, quam creationem, quia ordo gratiæ præstantior est ordine naturę: vnde plus debet homo æstimare, Deo gratū esse, quam proprium esse, seu existere.

Pluris debet homo æstimare Deo gratum esse, quā proprium esse.

CAP. 32. NUM. 31.

Non est Deus noster, vt dij eorum: & inimici nostri sunt iudices.

101 IUdices, idest executores diuinæ iustitiæ, & nota quod ad aggrauādam inimicorum hostilitatem, eis munus iudicum attribuitur.

Inimicus crudelius agit vt iudex quam vt hostis.

CAP. 32. NUM. 34.

Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis?

102 SUpplicia tantū æstimat Deus vt apud se recondat, & in thesauris suis signet? Vnquę sunt enim media necessaria ad rectam vniuersi gubernationem.

Supplicia æstimat Deus tanquam regiminis instrumenta.

VEL SIC.

103 Recondit Deus suplicia, & in thesauris signat, vt non illa frequentér exerat.

In thesauris recondit, & signat, ne ea frequentér exerat.

VEL

UEL SIC.

Vide supra num. 102.

104 In thesauris suis collocat supplicia Deus, non quia illa proptèr se ipsa æstimer, & appretiet; sed proptèr optimos eorum effectus; nempe malefactorum resipiscentiam, & peccatorum emmendationem.

CAP. 32. A NVM. 49.

Et morere in monte, quem conscendens iungéris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor.

Magni principes in conspicuis locis moriuntur, vt ab omnibus videantur.

105 AAron, & Moyses supremi Principes populi in montibus excelsis moriũtur, vt tantorum virorum casus ab omnibus videri, & notari posset.

VEL SIC.

Non minus populos regit mors benè perpensa, quam lex benè ordinata.

106 Moyses Dei iussu montẽ ascendit, leges Ecclesiasticas, morales, & ciuiles, quibus régeret populum, accepturus: & eodem Dei iussu montem moriturus ascendit: quo innuitur, non minus bene populum gubernari, & in officio, tam religiôso, quam benè morâto, ac ciuili contineri, mortem insignis, & optimi principis præ oculis habendo, quam legum catalogum, vel ab ipso Deo concinnatarum.

Mors omnes nõ solum subijcit. sed aequat.

107 Nec minus notandus stilus, quo Deus Moysi mortem intimat, scilicet: *Iungèris populis tuis*, hoc est, ad præmortuos Israelitas accedes, non iam tanquam dux, & princeps eorum, sed tanquam socius, & æqualis, cum eis commixtus, & confussus.

CAP. 33. NVM. 3.

Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt: Et qui appropinquant pedibus eius accipient de doctrina illius.

Ad humilitatis mensuram scientia à Deo conceditur.

108 SCientia veritatis datur nobis á Deo ad nostræ mensuram humilitatis.

CAP. 33. NUM. 6.

Viuat Ruben, & non moriatur, & sit paruus in numero

Minor est qui æstimatione, quã qui numero deficit.

109 NON dicit, quod sint numero pauci præsertim cum Numerorum cap. 1. v. 20. quadraginta sex millia quingenti de hac tribu numerentur: sed sint quidem numero multi, sed parui, in æstimatiône, & nobilitate, sint scilicet ex infima plebe, & sic potest intelligi illud Iacob Genes. 49. ad Ruben: *Ne crescas, &c.*

CAP. 33. NVM. 12.

Et Beniamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidentér in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.

Ioannes Euangelista Christi Beniamin.

110 PRophetìcé de Ioanne Euangelista videtur loqui.

CAP. 33. NVM. 18.

Et Zabulon ait: Lætare Zabulon in exitu tuo.

Qui in vita tristis, in morte lætus esse solet.

111 LÆtum Zabulonis exitum prænuntiat, quia sors, & funiculus huius tribus fuit in littore maris, vt à Iacob prophetatum fuerat Genes. 49. N. 23. Qui enim per omnem vitæ cursum maris amaritudinem, & inconstantiam, amaritudinis, & inconstantiæ rerum mundialium symbolicé significatiuam, præsentem habet, impossibile moralitèr est, quod malè ad mortem disponatur, & quod lætissimus hæc apparentia, & vana non derelinquat.

CAP. 33. A NUM. 24.

Aser quoque ait: Benedictus in filijs Aser, sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum. Ferrum & æs calceamentum eius.

Misericors, & aduersus detractores, & aduersus pseudopaupères armandus.

112 T*Ingat in oleo pedem:* Idest in operibus misericordiæ se diligentèr exerceat,

ceat, vel misericordiâ moueatur. Sed cur ferro calceatur misericors? Vt aduèrsus detractôres armetur, & etiam aduérsus fictôrum pauperum importûnas, & hostiles inuasiônes.

CAP.34. A NUM.5.

Mortuusque est ibi Moyses seruus Domini, in terrâ Moab, iubente Domino; & sepeliuit eum in valle Terræ Moab contra Phogor.

Lex scripta in terrâ gentili à Deo sepelitur, vt inde legem gratia oportuno tēpore suscitaret.

113 Legislatorem veteris legis sepeliuit Deus in terrâ Gentilium, ad denotandū ipsum aliquandó legem illam etiam sepeliturum, ex illoque fæcundo cinere Ecclesiam pullulatûram, & nascitûram.

Qui Deo indeficientèr seruit ipsum Deus deficientem sepelit.

114 Sed cur Deus per se ipsum, non per Angelos, cum omnes sint administratorij spiritus, pium pollinctôris officium ergá Moysem obit? Quia Moyses Deo per se ipsum immediaté deseruierat, & per omnes vigilias noctis huius vitæ vigilans inuentus fuerat: vnde non mirum quod Deus transiens se ipsum præcinxerit, & illi ministrauerit. Lucæ cap. 12. num. 37.

LI-

LIBER JOSVE.

CAP. I. NVM. I.

Et factum est post mortem Moysi serui Domini, vt loqueretur Dominus ad Josue filium Nun ministrum Moysi, & diceret ei: Moyses seruus meus mortuus est: Surge, &c.

AD CAP. I. N. I.
LIBRI JOSVE.

Qui regnare incipit habeat ob oculos mortẽ sui prædecessoris.

1 PRIMUM, quod proponit Deus ante oculos Iosue, eum in supremum principẽ inauguraturus, est mors prędecessoris.

Qui recordatur inde mortuus viuẽ se regnare humiliter imperat.

2 Sed cur de ministerio Iosue respectu Moysis nunc fit mentio, cum statim, ac Moyses mortuus fuit, desierit Iosue minister ipsius esse? Totum prouidentissimé à Deo fuit dispositum ad Iosue, tũc regnare incipientis, animũ informandum: illi semel, & iterũ Moysis mortem objicit ad ambitiõn m fugiendam: sui respectu illius ministerium, ad humilitatem conseruandam.

Lex gratia succedit Mosaycæ.

3 Notâtu etiam dignum est, quod hic liber, qui est primus post legem, seu Moysis Pentath: ucũ á coniunctione *ET* incipit, ad denotandam scilicet, Christi cum Moyse, seu legis Gratiæ cum lege Mosaycá successiuam coniũctiônem.

Non compatiuntur simul lex Mosayca & lex Euãgelica.

4 Et nota quod viuente Moyse, Deus cum Iosue locutus nunquam fuit; tum ob Moysis honorem, tum ob incompatibilitatem legis Mosaycæ cum lege Gratiæ hic symbolicé significatá.

Post mortẽ humanam sequitur resurrectio.

5 Sed non sine aduertentiá prætereundum: Quis, Cui, & Quid loquatur: Loquens est Deus: Cui loquitur Iosue est, Quod loquitur est Moysis mors, & Iosue surrectio: verba Deo quidem digna. *Semel locutus est Deus, duo hæc audiui,* mortem scilicet, & resurrectionem.

CAP. 1. NVM. 2.

Surge, & transi Iordanẽ istum tu, & omnis populus tecum.

Ut populus labores princeps labore pracedat.

6 CVM laboraturus est populus, non debet Princeps quiescere, sed surgere, & primus ad laborem accingi.

CAP. 1. NUM. 4.

A deserto, & Libano vsque ad fluuiũ magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum vsque ad Mare magnũ contra solis occasum erit terminus vester.

Possessiones terrena omnes amara, & fluida.

7 MAre ponitur pro termino possessionis terrenæ, quia omnes amaræ sunt, & fluidæ.

CAP. 1. NUM. 6.

Confortare, & esto robustus: tu enim sorte diuides populo huic terram, pro quâ iurauit patribus suis.

Facilius est hostes debellare quam amicorum auaritiam componere.

8 NON confortatur Iosue ad hostes debellandos, sed ad terram inter contribules diuidendã, quia difficilius est inter amicos, & proximos bona temporalia diuidere, & distribuere, quam hostes vincere, & expugnare. Vide actuum Apostolorum cap. 6. n. 3.

VEL SIC.

Sacramenta Baptismi, Confirmationis & pænitẽtia in lege veteri præfigurata.

9 Hæc sunt verba practica suæque significationis effectiua Deus enim ipsamet horum verborum prolatione Iosue confortauit, & nobis Sacramentum Confirmationis præfigurauit: ad quod præcesit Sacramentum Baptismi, in transitu rubri maris præsignatum, & post hæc immediatè subsequitur figura expressa Sacramẽti Pœnitentiæ in Iordanis transitu, qui fluuius iudicij est Uide Danielis cap. 10 num. 19. & 20.

CAP 1. NUM. 7.

Confortare igitur, & esto robustus valde: vt custodias, & facias omnem legem.

10 DIfficile quidem est inter plurimos aliquid diuidere, seu iustitiam distributiuam exercere, sed multo difficilius est, legem Mosaycam exactissimè adimplere, propter quod ad Iosue non solum repetitó dicitur: *Confortare.* Sed etiam super additur: *Et esto robustus valde, vt custodias, &c.*

Mosayca lex semper fuit obseruatu difficilis

Ut custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus.

11 *Tibi* singulatitér, ne, quia princeps constitutus es, falsó existimes te, à lege seruanda exemptum.

Princeps non eximitur à legis obseruatione.

CAP. 1. NVM. 8.

Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias, & facias omnia quæ scripta sunt in eo.

12 LEges etsi videantur claræ, & perspicuæ, vt sunt, quæ in Pentahateuco Moysis continentur, requirunt nihilominus studium continuum, exercitationem quotidianam, ac meditationem diurnam, & nocturnam. Vt patet ex psal. 1. v. 2. & ex toto psal. 118.

Legũ meditatio princips necessaria, vt incũbere posit earum obseruantia.

CAP. 1. NVM. 9.

Ecce præcipio tibi, confortare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere.

13 PER confortatur Iosue, vel vt innuatur mysterium Trinitatis, vel quia nomini Iesu omne genuflectendum est cælestium, terrestrium, & infernorum.

Nomen Iesu in Iosue adumbratum triplicitèr flectendum.

14 Sed cur noli metuere, & noli timere dicitur, cum metus, & timor sint actiones magis naturales quem voluntatiæ? Quia, quem Deus confortat, naturalitèr impauidus, & intrepidus euadit: & sic, cum timorem ostendit, potius est ex prauo voluntatis affectu, quam ex animi, & valotis deffectu.

Quẽ Deus confortat, nisi velit non erit pauidus.

CAP.

CAP. 1. NVM. 11.

Præparate vobis cibaria quoniam post diem tertium transibitis Iordanẽ, & intrabitis ad possidendũ terrã, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

Eucharistia viaticum ad terram æternæ promissionis.

15 PER tres dies denotantur tres leges, & in tertio, legis scilicet Gratiæ habemus viaticum corporis Christi, quo transire possimus per Iordanem, seu iudicij fluuium ad vitam æternam possidendam, quę terra nostræ promissionis est.

CAP. 2. NVM. 1.

Misit igitur Iosue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

16 CAutè, & secretó mittit Iosue Exploratores, ne accideret id quod tempore Moysis, vt refertur Numerorum cap. 3.

Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieuerunt apud eam.

Ecclesia ob gẽtilismum meretrix nuncupata.

17 HÆC domus est Ecclesia, in qua omnes in gratiã Dei decedentes, seu quiescẽtes, saluantur: mulier erat meretrix, quia Ecclesia ex Gẽtibus idololatris fuit collecta, duo viri sunt, vel Moyses, & Christus; vel duo Apostoli Petrus, & Paulus.

Mirum ; apud meretricẽ quiescere.

18 Et nota quod non minus mirabile fuit in hac singulari femina, quod cum esset meretrix apud eam quiescere possent illi duo viri, quam quod Ecclesiæ typus esse mereretur.

Lex Mosayca in Ecclesia quiescit, & requiescit.

19 Et notatu etiam dignum, quod apud hanc feminam exploratores quieuerunt, quia, apud Ecclesiam, lex Mosayca, per illos significata quiescit, & requiescit.

CAP. 2. NVM. 2.

Nuntiatumque est regi Iericho, & dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filijs Israel, vt explorarent terram.

Principi vigili nil quod in suorũ perniciem cadat celari potest.

20 ECce res secretissima clarè; & distinctè denuntiatur regi; principem enim, qui diligentem custodiam, & regni sui administrationem per se ipsum exercet, nihil potest latere; etiam si occultissimé moliri conentur tam subditi, quam aduersarij.

CAP. 2. NVM. 10.

Audiuimus, quod siccauerit Dominus aquas Maris rubri ad vestrum introitum.

Extranei recordantur de beneficijs alijs factis, cum qui receperint memoriã nõ teneant.

21 EXtranei post annos quadraginta memoritér tenebant portentum transitus Maris rubri, de quo ab Hebręis ipsis nullam existimo toto hoc tempore mentionem factam, nisi à Moyse tantum.

CAP. 2. Á NVM. 17.

Qui dixerunt ad eam: Innoxij erimus à iuramento hoc, quo adiurasti nos, si ingredientibus nobis terram signum fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eum in fenestra per quam demisisti nos: & patrem tuum ac matrem fratresque, & omnem cognationem tuam congregaueris in domum tuam, qui ostiũ domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput eius.

Ecclesia, quæ se parantur, à Romana saluari nequeunt.

22 QVid interest, quod Ecclesia Græca (ea scilicet, quæ schismatica, & à capite Ecclesiæ separata) Abysina, Anglicana, Protestans, Puritana, & aliæ huius fæcis, sorores Romanę Ecclesiæ appellitentur, si non sunt consanguineæ, nec vinculo pacis ligatę, nec intra eamdem domum, cum Romana Ecclesia habitantes, propter quod omnes illæ non saluantur; & ideò infrà cap. 6. num. 17. dicitur: *Sola Rahab meretrix viuat cum vniuersis qui cum ea in domo sunt.* Et nota quod non dicit solum: *In domo*, sed signatè exprimit: *Cum ea.*

CAP. 3. NUM. 13.

Et cum posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes, qui portant arcam Domini Dei vniuersæ terræ, in aquis Iordanis, aquæ, quæ inferiores sunt, decurrent, atque deficient.

Nequit aliqua congregatio subsistere; si in eam introeat diuisio.

23 BIblia hebræa legunt: *Diuidentur aquæ descendentes desuper.* Pro quo ponit vulgatus: *Deficient.* Ad denotandum, quod in communitatibus, & quibusbis congregationibus, quæ per aquas defluentes significantur, idem est, diuidi, ac deficere, quæ doctrina adeó certa est, & obseruatione digna, vt ore Christi meruerit comprobari Lucæ cap. 11. num. 17. *Omne regnum in se diuisum desolabitur.*

CAP. 3. NUM. 16.

Quæ autem (scilicet aquæ *inferiores erant, in mare solitudinis* (*quod nunc vocatur mortuum*) *descenderunt.*

Homo qui vitalia opera nō producit mortuus reputandus.

24 NVnc appellatur mortuū illud mare, quia nihil vitale producit, vel in se viuere permittit.

CAP. 4. NUM. 9.

Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis: & sunt ibi vsque in præsentem diem.

In aquis fluentibus vbi mortis memoria viget, diutius immorādum.

25 HÆC diuturna permanensque duratio non affirmatur de lapidibus à fluuio Iordanis assumptis, & in terra collocatis.

CAP. 4. A NUM. 22.

Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem istum, siccante Domino Deo vestro aquas eius in conspectu vestro, donec transiretis: sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccauit donec transiremus.

Ad cælum itur dulciter per amaritiam.

26 AD ærumnosos errores deserti huius vitę per amarissimam rubri maris aquam transitur; ad quietem veró beatitudinis, per dulces Iordanis aquas, & arcâ ductrice, idest Mariâ.

CAP. 5. A NUM. 8.

Postquam autē omnes circumcisi sunt manserunt in eodem castrorum loco donec sanarentur.... Et comederunt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentam eiusdē anni. Defecitque manna postquā comederunt de frugibus terræ, nec vsi sunt vltra cibo illo filij Israel.

Legalia sacramenta cum Euāgelicis incompatibilia.

27 QVandiu populus comēdit manna promissimum Eucharistiæ typum, nullus eorum circumcisus fuit, vt constaret quantum inter se legalia Moysis, & Christi distent, & opponantur.

CAP. 5. A NUM. 13.

Cum autem esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatū tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum? Qui respondit, nequaquā, sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram.

Timor reuerentialis nos propriūs ducit ad Deum.

28 NON cecidit Iosue ex animi pauore, sed ex reuerentiâ; si enim Iosue animus timore aliquo quateretur, pedem aduersus occurrentem nō moueret, nec primus, an ex proprijs, an ex aduersarijs esset, disquireret: En effectus ter repetitæ, confortationis Iosue cap. 1. factæ, & iterum ac tertio relatæ.

CAP. 5. NUM. 16.

Solue, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas sanctus est. Fecitque Iosue, vt illi fuerat imperatum.

Eadem

Ead. in potestas ceremoniis eisdē conferenda.

29 EAdem ceremoniâ,qua Moyses Exodi cap. 3. n.5. nunc Iosue in principē supremum inauguratur,& cōfirmatur.

Populos leniter princeps tractet.

30 Sed cur hæc, in pedum discalceatione consistit? Ut adnerteret subditos,in terrâ significatos, sibi immediatos esse, nec ab illis in alio,quam in relatione superioritatis differre,nec debere illos premere,& conculcare,vt calceati faciunt,sed cautè, & leuitèr lenitèrque, vt discalceati assolēt, super illos incedere.

CAP.6. A NVM.3.

Circuite vrbem cuncti bellatores semel per diem; sic facietis sex diebus. Septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas, quarum vsus est in iubileo, & præcedant arcam fœderis, septiesque circuibunt ciuitatem.... Et muri funditùs corruent ciuitatis, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.

Mirabilia Dei lucē non fugiunt, sed amirant.

31 CUR omnes viri bellatores tot vicibus, non per noctem, sed per diem circumeunt ciuitatem Iericho? Vt clarè viderent illam solidissimis munitionibus firmatam,& quâm ingēti miraculo Deus ad tubarum clangorem ruere fecerit firmissimos vrbis muros,qui funditùs corruerunt,id est,non ad intra,vel ad extra decidendo, sed in terram se summergendo, vt sine aliquo labore aut obstaculo possent filij Israel ciuitatem ingredi,& vsque ad interiora illius penetrare, quod expresse innuit textus per illa verba: *Ingredienturque singuli,&c.*

VEL SIC ALLEGORICE.

Sacramentis Eccl sia, ac prædicantium clamore opera diaboli destruuntur.

32 Septem Sacramentis Ecclesiæ, & Prædicantium clamoribus destruit Deus munitiones vitiorum, quas diabolus in hominum animis struere conatur.

CAP.7. NVM.1.

Filij autem Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate. Nam Achen filius Charmi filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda,tulit aliquid de anathemate, iratusque est Dominus contra filios Israel.

33 CVR dicitur filios Israel præuaricatos fuisse, cum solus Achan peccauerit? An peccatum vnius membri in totum illud corpus morale refusum fuit, quod quodammodo peccato originali assimilatur?

Unius membri vitium in totum corpus diffluere solet.

34 Vel ad motum formationem dici posset, quod sicut communio,& communicatio bonorū operum inter sanctos, sic prauorū inter peccatores reperitur, credibile enim est plures illorum Hebræorum ex desiderio supellectilis Ierichontinę intentionalitèr,& non leuitèr peccauisse.

Sicut iusti bonis operibus, sic peccatores vitijs cōmunicant.

CAP.7. A NVM.24.

Tollens itaque Iosue Achan filium Zare,argentumque,& pallium,& auream regulam, filios quoque, & filias eius, boues,& asinos, & oues, ipsumque tabernaculum, & cunctam supellectilem.... Lapidauitque eum omnis Israel, & cuncta, quæ illius erant, igne consumpta sunt.

35 RES male parta, & cōtra Dei leges adquisita, reliqua bona, etsi legitimè possessa, inficit, corrumpit, destruit.

Res male parta etiam bene adquisitas inficit.

CAP.9. A NVM.1.

Quibus auditis, cuncti reges trans Iordanem, qui versabantur in mōtanis, & campestribus.... Congregati sunt pariter, vt pugnarent cōtra Iosue, & Israel vno animo eādē que sententiâ.

36 EAdemque sententiâ, scilicet Dei, lata contra ipsos, & per Iosue, & Israelitas executioni mandanda. Vide infra cap.11, num.20.

Sententia iniusta solet Dei iudicio in ipsos conuerti iudices.

Munera excæcant homines, & Dei obliuisci faciunt.

CAP. 9. NUM. 14.

Susceperunt igitur de cibarijs eorum, & os Domini non interrogauerunt.

37 CORrupti illo putri, & exiguo munere, Deũ non interrogauerunt, ne forte abnueret fœdus cum Gabaonitis.

CAP. 10. A NUM. 12.

Dixitque coram eis: Sol contra Gabaõ ne mouearis, & luna contra vallem Aialon. Steterunt, que sol, & luna donec vlcisceretur se gens de inimicis suis.

Si velit homo dimicare contra vitia sẽper Deus illi præsto erit.

38 IN terribili conflictu virtutum contra vitia, in istâ pugnâ figurato, euadit homo vincens adeò superior, & excellens, vt non solum totus ordo naturalis in sole, & luna significatus, illi deferat, & cedat, imo etiam Deus ipse illi obedire non dedignetur. Vide infra num 14.

VEL SIC ALLEGORICE.

Hîc adumbratum Pænitentiæ agnosco sacramentum: supremus enim populi in Iesu nomine, & virtute iudex solem, & lunam, id est Deum, & Ecclesiam in diuersorum subditos graduum insurgentes sistere facit, obediente Domino voci hominis verba hæc: *Ego te absoluo*, proferentis.

CAP. 10. NUM. 16.

Fugerant enim quinque reges, & se absconderant in speluncâ vrbis Maceda.

Mortificatus de quinque sensibus victoriam reportabit.

39 HÆC est qninque sensuum mortificatio, quam iste fęlicitèr vincens consequitur.

CAP. 10. NUM. 26.

Percussitque Iosue, & interfecit eos (scilicet quinque reges supra memoratos) *atque suspendit super quinque stipites.*

Per crucem victoriam de quinque sensibus cõsequimur.

46 A Numero 16. huius capitis refertur quinque sensuum mortificatio, nunc victoria decantatur, cum scilicet in cruce suspenduntur, vel illi affiguntur; tunc enim illud Apostoli ad Galatas 6. num 14. impletur: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.*

CAP. 10. NUM. 27.

Cumque occumberet sol, præcepit socijs, vt deponerent eos de patibulis: qui depositos proiecerunt in speluncam, in quâ latuerant, & posuerunt super os eius saxa ingentia, quæ permanent vsque in præsens.

Vbi princeps honorem prodigit memoriam sepelit.

41 IN eandem speluncam proijciuntur, seu despectiue collocantur, vt ibi memoria eorum interiret, vbi honorem timidâ vilique absconsiône amiserant.

VEL SIC.

Vide supra num 41.

42 Vbi rex, adhuc viuens, turpitèr se abscondit, ibidem, vt contemptibilitèr sepeliatur, iustũ, & ęquum est.

Reges, non seruos sed socios sibi milites reputant.

43 Sed cur socijs præcipit Iosue, cum præcepta non ad socios, sed ad subditos dirigantur? An iste strenuissimus dux Iosue hanc laudabilem politicam primus induxit, vt milites fortes, & ad magna facinora expediti, socij commilitonesque appellarentur, vnde in Romanos hunc morem dimanasse, non improbabile existimati potest?

VEL SIC.

Serui Dei si Iesu associantur amici cõpellãtur.

44 Qui cum Iesu adiutorio sensuum pasiones mortificat, & vincit, dignus est qui non subditus sed amicus, & socius nominetur, ideò Christus. Ioan. 15. ait: *Iam non dicam vos seruos sed amicos, &c.*

CAP. 10. NUM. 40.

Non dimisit in ea vllas reliquias, sed omne, quod spirare poterat interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus Israel.

Perfecta obedientia vel impossibilia exequitur

45 TAM exactè præceptum Domini Iosue ad impleuit, vt non solum actu viuens, sed tantum potentiâ, in teremerit.

VEL SIC.

Vide supra n. 45.

46 Omne, quod respirare poterat, fecit spirare.

CAP. 10. NVM. 43.

Reuersusque est cum omni Israel ad locum castrorum in Galgala.

Qui cum Iesu militat periclita non nequit.

47 CVM omni Israel, idest nullo dempto, nec in tot cōgressibus, & expugnationibus interempto.

CAP. 14. A NVM. 10.

Hodie octoginta quinque annorum sum, sic valens, vt eo valebam tempore quando ad explorandum missus sum.

Senum proprietas vires iactare.

48 HOC omnibus feré senibus solemne est, se robustos iactare, anteacta passim in medium proferre, & de suis præteritis gloriari; sed nullatenus ex hâc animi leuitate hîc processit Iosue hæc enim caduca, & corruptibilia nihili pendebat, sed ob diuini verbi, & promissionis Num. cap. 14. num. 30. factæ recomendationem,

CAP. 14. NVM. 15.

Nomen Hebron ante vocabatur Cariath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est.

Deus homo factus Adam minimus appellari dignatur.

49 ADam maximus. Videtur loqui comparatiué ad secundum, qui propter nostram salutem minimus, & pusillus effectus est.

Mundus per Christum spiritualiter de nouo productus.

50 *Situs*: quiá inde cum omnibus filijs repullulaturus, ideó ille locus, ciuitas quattuor, scilicet mundi partium vocabatur.

CAP. 16. NVM. 1.

Cecidit quoque sors filiorum Ioseph, &c.

Terrena possessio per Cecidit explicata, quia casus exposita.

51 HÆC vox: Cecidit frequentér vsurpatur in sortitione terræ promissę, quæ proprissima est ad significandam sortem terrenæ, & cadentis possessionis.

Christus non terrena, sed cælestis collator possessionis.

52 Sed notatu dignum est, quod in sortitione terræ tribus Iuda cap. 15. num. 1. non dicitur: *Cecidit sors.* Sed: *Igitur sors filiorum Iuda per cognationes suas ista fuit.* Et forte quia inde Christus nasciturus, qui non terrenam, & caducam possessionem, sed cælestem, & æternam collaturus erat.

VEL SIC.

53 Propter Mariâm etiam ex illa tribu orituram, quę nunquam cecidit, tacer textus stilum immutat. *Maria sors nūquam cecidit, quia nunquā casus exposita.*

CAP. 17. NVM. 18.

Et poteris vltra procedere, cum subuerteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

54 QVem dicis ferreos habere currus, cum re verâ non habeat, nam diabolus, per Chananæum significatus, imaginarias tantum vires, & potentiā habet ex se; etsi quæ illi insunt, eas â prauâ, & liberâ voluntatis humanæ determinatione mutuatur. *Diabolus fictitias habet vires; nam veras á nobis mutuatur.*

CAP. 20. NVM. 5.

Cumque vltor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus eius; quia ignorans percussit proximum eius, nec ante viduum triduum ve, eius probatur inimicus.

55 Non pręsumitur in iure diuino acrem inimicitiam, & vehementem vindicatiui animi passionem vltra triduū durare posse. *In iure diuino non præsumitur vltricis iræ passionem vltrá triduum duraturā.*

CAP. 20. NVM. 6.

Et habitabit in ciuitate illa donéc stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida, & ingredietur ciuitatem, & domum suam.

56 ALlegoria de expiatione vniuersali per Christi mortem facta, per quam patuit omnibus aditus, & redditus ad propriam domum, idest Eccle- *Christi verê sacerdotis morte vitam omnes in hoc mundo exsules æternam assequuti.*

Ecclesiam,& ciuitatem, ideſt cæleſtem patriam.

CAP.22. NVM 11.

Quod cum audiſſent filij Iſrael, & ad eos certi nuntij detuliſſent, ædificaſſe filios Ruben. & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, altare in Terra Chanaan, ſuper Iordanis tumulos, contra filios Iſrael.

In re graui rumoribus non credendum.

57 IN re grauiſsimâ, rumori non crediderunt, donec certiſsimi nuntij rei veritatẽ deferrent.

CAP.22. A NVM 13.

Et interim miſerunt ad illos in Terrã Galaad Phinees filium Eleazari ſacerdotis, & decem principes cum eo, ſingulos de ſingulis tribubus, &c.

In rebus religiónis debetur quære iudex Eccleſiaſticus, laicus ſolum debet Eccleſiaſtico præſtare auxilium, cum neceſsũ fuerit.

58 BEnè ac prudentér ad inquirendum de causâ religionis ſacerdotum principem ſeculari potentiâ adiutum præfecerunt: non dubium, quod totum negotium optimè expediet.

CAP.22. NUM.16.

Quæ eſt iſta traſgreſsio? Cur reliquiſtis Dominum Deum Iſrael, ædificantes altare ſacrilegum, & à cultu illius recedentes?

Nemo iudex æquus in cauſa propria.

59 IN propriâ causâ nemo æquus iudex. En Phinees, quia ex primo aſpectu videbatur ius ſacerdotale ipſius violari, ex animi perturbatiòne, & ſine ſufficienti cauſæ cognitione, pronuntiat contra illud altare, populumque ſententiam ſtatim reuocandam. Vide infra à Num.30.

CAP.22. A NVM 22.

Si præuaricationis animo hoc altare cõſtruximus, non cuſtodiat nos, ſed puniat nos in præſenti: etſi eâ mente fecimus, vt holocauſta, & ſacrificium, & pacificas victimas ſuper eo imponeremus, ipſe quærat, & iudicet. &c.

Intentio bona excuſat aliquando delicta.

60 EN actio apparentér non solúm irreligioſa, ſed ſacrilega, ex recta animi intẽtione redditur, pia, laudabilis, & religioſa.

CAP.23. NUM.6.

Tantum confortamini, & eſtote ſolliciti, vt cuſtodiatis cuncta quæ ſcripta ſunt in volumine legis Moyſi, & non declinetis ab eis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.

Nimia perfectio ex deffectu prudentia culpabilis.

61 DEclinare ad dexterã eſt in opus perfectius, quám ab ipsâ lege præſcribitur conatum adhibere, quod, niſi maximâ prudentiâ, & circunſpectiône fiat, reprehenſibile euadet. Vide ad Deuter. cap. 5. n. 32.

LIBER IVDICVM.

CAP. I. NVM. 7.

Dixitque Adonibezec: Septuaginta Reges, amputatis manuum, ac pedum summitatibus colligebant sub mensâ meâ ciborum reliquias.

AD CAP. 1. N. 7. LIBRI IVDICVM.

Ministri regij absque vnguibus esse debent.

1 SIC deberent esse omnes regũ ministri, contenti micis regalibus, & sine vllis vnguibus, quibus bona subditôrum depredarentur, & arriperent.

Tyrannorũ subditi ignominiosum panem comedunt.

2 Sed quomodo colligebant micas decidentes isti misertimi principes, manibus pedibusque præcisis? Ore scilicet, vt in ipso actu comedendi ignominiôsam subiectionem profiterentur, & simul pauimentum ab Adonibezec calcarum oscularentur.

Purgatorij animæ de micis altaris Eucharistici aluntur.

3 Hic textus per accomodatiônem, animâbus in Purgatorio existentibus congruit, quæ nec manus, nec pedes habent, quibus se ipsas adiuuare possint, & de micis, & reliquijs mensæ Domini sui nempé altaris eucharistici aluntur.

CAP. 1. NUM. 11.

Atque inde profectus (Iudas) *abijt ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariath Sepher, idest Ciuitas litterarum. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher & vastauerit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem... Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius.*

Sapientia, & diuitiæ fere semper inter se belligerantur.

4 EN repugnantia sapientię cum adquisitiône bonorum temporâlium: percutienti, & dèstruenti ciuitatem litterarum datur Axa, idest *Adornata* in vxorem, seu perpetuam coniunctiônem cum omnigenâ terræ possessiône.

CAP.

CAP. 2. NUM. 17.

Citò deseruerunt viam per quam ingressi sunt patres eorum, & audientes mandata Domini, omnia fecère contraria.

Natura humana peccato corrupta Deo semper repugnare nititur.

5 HOC est habêre aures, & non audire. Audeo rem dicere, malignitatem humanam eo dementiæ deuenisse, vt, si per impossibile, Deus mala præciperet, tunc homines certàtim bona facturos, vt illi aduersarentur.

CAP. 3. A NUM. 1.

Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes, qui non nouerant bella Chananæorum, vt postéa discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi.

In regnis bene moratis militaris ars excolenda.

6 IN rebuspublicis benemoratis, & ordinatis militaris ars minimé negligenda, sed excolenda est.

VEL SIC.

Hostes Deus animæ permittit, non ad pœnam, sed ad coronam.

7 Per hoc moralitèr significantur hostes spirituales, quos Deus animæ rationali dereliquit vt in ipsis exerceatur, & illos vincens coronam gloriæ adipiscatur, quapropter Ecclesia præsens militans appellatur.

CAP. 3. NUM. 4.

Dimisitque eos, vt in ipsis experiretur Israelem, vtrum audiret mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.

Belli flagellum irreligiositatem arguit.

8 ERgó cum belli flagellū aliquam prouintiam vexat, signum euidens est, in cā legē diuinam non custodiri: Hæc etiam spiritualitér, vt supra immediaté dicta explicari possunt.

CAP. 3. NUM. 15.

Et posteá clamauerunt ad Dominum, & suscitauit eis saluatorem vocabulo Aod, filium Gera, filij Iemini, qui vtrâque manu prodextrâ vtebatur.

Ad Deum recurrere, nisi necessitate vrgente, nescimus.

9 MElius foret, quod anteá clamarent ad Dominum, quam posteá, sed nisi in gruente, & vrgente necessitate ad Deum recurrere nescimus, quod benè noscens Dauid cecinit psal. 31, num. 4. *Conuersus sum in ærumna mea dum configitur spina.*

Qui omninò dextrè operatur singularissimus est; innumerabiles qui sinistrè.

10 Sed cur aduertit textus huius strenui ducis dexteritâtem? Fortè ad denotandum, quod, qui vtrâque manu prodextrâ viâtur vnus est, qui vtrâque pro sinistrâ innumerabiles, nā *stultorum*, idest peccatorum *infinitus est numerus.*

CAP. 3. NUM. 20.

Ingressus est Aod ad eum: (scilicet Eglon regem Moab) sedebat autem in æstiuo cœnaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te, qui statim surrexit de throno.

Ab infidelibus possunt quandoque fideles religiositatem addiscere.

11 NOtanda venit huius idololatræ regis reuerentia ad Deum in quem non credebat: statim enim ac legationem eius ipsi aduenire cognouit, de throno surrexit.

CAP. 5. NUM. 24.

Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo suo.

Omnis laus mulieris in domesticis operationē fundatur.

12 OMnis laus mulieris á propria domo oritur, & extra domum non progreditur: Vide lib. Numeri. num. 269.

CAP. 5. NUM. 25.

Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum.

Principibus quæ ad sopore, faciè facilè porrigūtur.

13 PEtitur aqua ad expergiscendum, & porrigitur lac ad stertendum, sic frequentèr principibus ministratur; ideó dicitur, *in phialá principum*, butyrum exhibitum.

Fraus, & adulatio vbique obuia.

14 Sed quis in illud rusticum tentorium instrumenta regalia, & crateres aulicos inuexit, quibus sisaræ lac adeo ciuilitér, & vrbané

ne propinatetur? Præcipua aulicorū vasa, seu instrumēta sunt fraus, & adulatio, quę adeo obuia, & cōmunia vbique sunt, vt nullibi, etiā in rusticanis ergastulis, desiderentur. Uel sic.

Vide supra nu. 13.

15 Adulatores semper principibus offerūt suauiora, & quæ eos ad somnum capessendum leniter inducant. Vide Prob. cap. 24. nu. 28.

CAP. 5. NUM. 28.

Per fenestram respiciens vlulabat mater eius; & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus eius? Quare tardauerunt pedes quadrigarum illius?

Rota, qua non non rotatur, rota nomen amittit.

16 Quadrigę tardantes non dicantur habere rotas volubiles, sed pedes podagricos, & immobiles.

CAP. 5. NUM. 32.

Quieuitque terra per quadraginta annos.

Bellum pro religione susceptū diuturnam pacē inducit.

17 Bellum pro religione feliciter gestū, & Deo exercituū (vt per hoc canticū fit) triūphus attributus, diuturnā pacem, & fęlicitatem producit.

CAP. 6. NUM. 1.

Fecerunt autē filij Israel malū in cōspectu Domini, qui tradidit illos in manu Madian septem annis.

Peccare est malē sibi facere, ac bella concitare.

18 *Fecerunt malū*, scilicet sibimet ipsis, nam idem est peccata committere, quā bella tam interna, quam externa concitare.

CAP. 6. NUM. 2.

Et oppressi sunt valde ab eis. Fecerūtque sibi antra, & speluncas in mōtibus, & munitissima ad repugnandum loca.

Peccator semper est pauidus, & imbellici animalculo comparabilis.

19 Timore inimicorum perculsi fecerunt sibi speluncas, tanquam pauidi cuniculi: sic accidit reliquijs maiorū nōstrorū in montanis Castellę, & Legionis ab Africano furore, iusto Dei iudicio propter enormissima peccata principum Gothicorum, oppresis.

CAP. 6. NUM. 4.

Et apud eos figētes tentoria sicut erāt in herbis cuncta vastabāt vsque ad introitū Gazæ: nihilque omnino ad vitā pertinēs relinquebāt in Israel.

Qui calamitatibus temporalibus vti sciunt, ad spiritualem vitā multū proficiūt.

20 Ad vitam temporalem alendam nil relinquebatur Israelitis, sed ad vitam spiritualem prouehendam, multū quidē possent ex illa calamitate proficere, si isti tanquam veri Israelitæ sibi prospexissent.

Debillissimis fulcris temporalis vita nititur.

21 Et nota quā debilibus scipionibus, cannis scilicet triticeis, misera hæc vita temporalis fulciatur, & innixa sit.

CAP. 6. NUM. 8.

Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo seruitutis, & c.

A misera seruitute liberare, actio Deo iterū ac sępè recēnentora digna.

22 A misera seruitute in libertatē assertio adeó magnum beneficium est, vt vel ab ipso munificentissimo Deo iterū, ac sæpe, vt in Sacra Scriptura apparet, Hebręis, prò ex probāda eorum ingratitudine, obijciatur.

CAP. 6. NUM. 11.

Cumque Gedeon filius eius excuteret atque purgaret frumenta in torcuları, vt fugeret Madian.

Exigua messis exiguus locus sufficit, cū sit securus.

23 Prudenter elegit Gedeon illum locum ad frumenti excussionem tum propter exiguā illius quantitatē, tum propter exemptionē ab inuasione Madianitarum; cum enim isti nullum fructum Israelíticæ regionis finerent ad maturitatem peruenire, torcularia, vtpote ad nullū vsū apta, imperlustrata relinquebant.

VEL SIC.

Exigua messis panem potius afflictionis, quam cōsolationis, porrigit.

24 Illa actio purgandi frumentum in torculari, vbi præmūtur vbæ, denotat panem ex eo cōficiendum futurum panem tribulationis, afflictionis, & doloris.

VEL SIC.

Panis Eucharisticus vt proficiat, cum passionis memoria comedendus.

25 Panis Eucharisticus, vt proficiat,

ficiat, in loco ad recolendam memoriam passionis apto, comedendus est, & preparandus.

CAP.6. NVM.27.

Assumptis ergo Gedeon decem viris de seruis suis, fecit sicut præceperat ei Dominus.

Zelator legis legem semper præfeserat.

26 Zelator legis non sine mysterio numerum Decalogi assumpsit.

CAP.9. NVM.29.

Dixeruntque ad inuicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent authorem facti, dictum est: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia.

Inter multos secretum nō subsistit.

27 Mirandum foret, si inter tantos secretum posset subsistere.

Nulli audacius loquuntur quam præsumptiue suspiciosi.

Sed cur adeó asseueranter Gedeoni hoc facinus obijciunt? Forte, quia ex præsumptiua suspicione loquebantur, & nulli audacius, & asseuerantius loquuntur, quam suspiciosi, & ex presumptione leuiter garrientes.

CAP.6. NVM 30.

Et dixerunt ad Ioas, produc filium tuum huc, vt moriatur, quia destruxit aram Baal, & succidit nemus. Quibus ille respondit: Numquid vltores estis Baal, vt pugnetis pro eo? Qui aduersarius est eius moriatur antequam lux crastina veniat: si Deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram eius.

Vir prudens multa bona vno solo verbo solet efficere.

28 Caute, & prudenter Ioas vno verbo, & idololatriam sugillat, & veram religionem zelat, & filium ab imminenti periculo eripit.

CAP.6. NVM.34.

Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangēs buccina conuocauit domū Abiezer, vt sequeretur se.

29 Tunc spiritus Domini facit clangere buccinam contra inimicos infideles, quando pro Deo zelatum est, aris idolorum destructis.

Cum pro Deo zelatur, Dei buccina mittenda accendit.

CAP.6. NVM.39.

Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur furor tuus contra me, si adhuc semel tentauero, signum quærens in vellere.

30 Tanta signorum repetitio necessaria fuit, vt animi Israelitarum timore perculsi erigerentur, & audaciam sumerent.

Animi timore perculsi multis signis indigent vt pauorem expellant.

CAP.7. NVM.1.

Igitur Ierobaal, qui, & Gedeon de nocte consurgens, & omnis populus cum eo, &c.

31 Nomen natiuū huius strenui ducis erat Gedeon, at veró Ierobaal erat nomē appellatiuum, ex illo facinore destructionis aræ Baal nuper feliciter peracto desumptum, cur ergo hîc nomen appellatiuum tanquam natiuum ponitur, & econtra? An quia tunc in augurabatur Gedeon in ducem populi Israel, & de persona priuata in publicam transibat, voluitque cum munere nomen etiam mutare? Vel sic.

Muneris mutationi nominis mutatio congruit.

32 Ierobaal erat nomen proprij facinoris expressiuum, Gedeon, significatiuum originis; maluit ergo strenuus dux de suo facinore, quam de suo origine gloriari. Vel sic.

Strenuus miles amplius de suis facinoribus, quā de suis natalibus gloriatur.

33 Gedeon significat *conterēs*: Ierobaal, *Impugnans idolum*, primum nomen exprimit potestatem in subditos, secundum, zelum Religionis: præferat ergo fidelis dux, & á Deo electus zelum Religionis, authoritati propriæ, & potestati. Vel sic.

Strenuus dux religionis zelum reliquis omnibus præfert.

34 Gedeon, seu conterens significat virtutem pænitentie: Ierobaal, seu impugnans idolū significat virtutem fidei assertoris, & defensoris contra infidelitatem: præferat ergó optimus princeps virtutes heroicas, & vniuersales, hoc est, bonum reipublicæ vniuersale concernentes, virtutibus particularibus, & personalibus.

Publicæ, & vniuersales virtutes particularibus præferendæ.

Sed

In fideles in peti-petus nocte diua gantur.

35 Sed cur nocte Ierobaal inimicos aggreditur? Vel quia primũ facinus destructionis aræ Baal, capite præcedenti relatum, in tempore nocturno peractum fæliciter succeſſerat. Vel ad significandum, hostes in infidelitatis nocte ſtertentes, & immerſos.

CAP. 7. A NUM. 6.

Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os projiciente lambuerunt aquas trecenti viri: omnis autẽ reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeon, in trecentis viris, qui lambuerunt aquas liberabo vos, &c.

In omni republica laborioſi operarij deſidioſis, ac otioſis hominibus præferendi.

36 QVI ad adquirenda vitæ neceſſaria labore manuum ſuarum adiuuantur; hi ad præcipua reipublicæ munera vtiles ſunt, & reliquis præferendi; qui vero abſque propria induſtria volunt ea poſsidere, inutiles ſunt, & repellendi.

CAP. 7. NUM. 8.

Sumptis itaque pro numero cibarijs, & tubis omnem reliquam multitudinem abire præcepit.

Prædicatores Euãgelici non multi, ſed docti, ac bene ſuſtẽtati eſſe debent.

37 ISti milites tubâ inſtructi ſunt Prædicatores Euãgelici, qui non debent eſſe multi numero, vt errores, & vitia debellent, deſtruantque, ſed ſufficientér cibati, & ſuſtentati, iuxta illud: *Nõ alligabis os boui trituranti*, ſecundũ Apoſtoli intelligentiã. 1. Corinth. cap. 9. num. 9.

Et ipſe cum trecentis viris ſe certamini dedit.

Strenuus dux, non tam ſuos, quam ſe ipſum periculo exponit.

38 STrenuiſsimus Dux Gedeon non tam ſuos, quã ſe ipſum certaminis periculo expoſuit.

CAP. 7. NVM. 13.

Cumque veniſſet Gedeõ, narrabat aliquis ſomnium proximo ſuo, &c.

Ab infortunio, vel ſolum ſomniato cauendum.

39 INfortunium, etiã ſomniatum éuenit.

Videbatur mihi, quaſi ſubcinericius panis ex hordeo volui, & in caſtra Madian deſcendere.

40 FOrtè fuit iſte panis, ille quem ſupra cap. 6. Gedeon in ſacrificium Deo obtulit.

Deo ſacrificare, eſt gladio hoſtes confodere.

CAP. 8. NVM. 3.

In manus veſtras Dominus tradidit principes Madian Oreb, & Zeb, quid tale facere potui, quale vos feciſtis.

41 REſponſio mollis frangit iram. Prouerb. ca. 15. Num. 1.

De inimicis amicos facit opportuna laudatio.

CAP. 9. NUM. 5.

Et venit in domũ patris ſui in Ephra, & occidit fratres ſuos filios Ierobaal ſeptuaginta viros, ſuper lapidẽ vnũ

42 *Super lapidem vnum* Videtur hoc admiratiuè ſcriptũ: dignũ quipe admiratione fuit, quod lapis vnus tot crudeliſsimas, & iniuſtiſsimas occiſsiones ſuper ſe ſuſtineret, tantoque innocentium cruóre atrociter delibutus, non emollitetur, & dilaberetur.

Innocentũ cruore, vel lapis delibutus, mirum eſt, quod non emolleſcat.

43 Et nota, filiationem occiſoris, & occiſorum ex vno eodem que patre exprimi, & hoc ſub nomine Ierobaal quod eſt nomẽ Zelatoris, & religioſi ad crudelitatẽ, & impietatem Abimelech exagerandam.

Natura vinculũ exprimere, cum enormis crudelitas refertur, illã exagerat.

CAP. 9. NUM. 6.

Congregati ſunt autem omnes viri Sichem, & vniuerſa familia vrbis Mello: abieruntque, & conſtituerũt Regem Abimelech, iuxta quercũ, quæ ſtabat in Sichem.

44 *Abierunt*, ſcilicet á ſemetipſis, ideſt á recta ratione, & prudẽti deliberatione, ſiquidem, regẽ inaugurare, & proclamare decreuerunt hominẽ, qui adhuc priuatus, & abſque vlla iuriſdictionis publicæ authoritâte munitus, euidẽter tyrannus, & enormiter crudelis extiterat.

A ſana mentè abit qui crudelẽ tyrannum regem facit.

45 Sed ad hanc obiectionem poſſent, vt eumque, pro ſe reſpõdere Sichimitæ quod tunc præpo-

In iudiciali præfectura crudeliores vulgariter cæteris præferũtur

sitos suos, non Reges, sed *Iudices* proclamabant, & in hoc præfecturæ genere solent optimi existimari, qui crudelissimi.

CAP. 9. NUM. 13.

Nunquid possum deserere vinū meū, quod lætificat Deum, & homines, & inter ligna cetera promoueri?

Qui in regem exaltatur naturam cū suis proprietatibus quodammodo mutare debet.

46 NVnquid vitis ad regnum lignorum promota vinificare desisteret? Vtique: qui enim ad regnum promouetur omnes suas, etiam naturales, passiones, & proprietates debet relinquere, ex quo infertur, honores, non solum mutare mores, sed etiā naturam.

Eucharistia vinum tam Deum, quam homines lætificat.

47 Sed cur fructus vitis dicitur non solum homines, sed etiam Deum lætificare, quod de ceteris arborum fructibus non enuntiatur? An hoc, propter vinum Eucharisticum dictum est?

CAP. 9. A NUM. 14.

Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera super nos. Quæ respondit eis: Si vere me regem vobis constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite.

Nimia ambitio humilium natalium argumentū.

48 IMperium ab oliua, ficu, & vite recusatum rhāmnus virgultorum in terra reptantium summe despicabilis, & abiecta extensis, & hamâtis vlnis ad se trahit, & amplectitur: mirarer si creatura omnium vilissima non foret præ omnibus ambitiosa, & superbissima.

Subditos anihilare tyrannorum conatus.

49 Sed sub quâ vmbrâ iubet alta omnia ligna conquiescere, cū vix formicam operire, & subter ipsam transitum ægre præstare possit? Superbus princeps, ac tyrannus ambit, subditos, vltra id quod naturalitér fieri potest, deprimere: vel certe, cū illos anihilare intendat, non mirum, quod sub exili vmbraculo eos prætendat obscurare, comprehendere, seu comprimere.

CAP. 9. NUM. 22.

Regnauit itaque Abimelech super Israel tribus annis.

Iudicare, ac regnare quandoque idem.

50 QUandoque Iudices iure regum imperare dicuntur.

CAP. 9. NUM. 23.

Misitque Dominus spiritum pessimū inter Abimelech, & habitatores Sichem.

Inter superiorē, & subditos discordia pessimum accidens.

51 SPiritus discordiæ inter superiorem, & subditos spiritus pessimus appellatur.

CAP. 9. NUM. 27.

Et factis cantantium choris ingressi sunt fanum Dei, sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech clamante Gaal filio Obed. Quis est Abimelech? &c.

Lingua potens, manibus tacere solet.

52 QVI ore, & conuitijs aduersarium impetit, manibus aduersus illum strenue non vtetur. Vide infra á n. 58

CAP. 10. NUM. 1.

Post Abimelech surrexit dux in Israel. Thola filius Phua patrui Abimelech.

Minus malū est intrusum in regnum, tollerare, & aliquando confirmare, quam ipsius electioni perperam insistere.

53 ETsi Abimelech contra omne ius, fasque proclamatus fuerit, eius electio, ob scandalum, & alia damna publica euitanda, stabilita mansit, & inter legitimos Iudices à Sacro textu numeratur.

CAP. 10. A NUM. 15.

Dixeruntque filij Israel ad Dominū: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet, tantū nunc libera nos, quæ dicentes omnia de finibus suis alienorum deorū idola proiecerūt.

Vera conuersio est, quæ cum verbo peccaui, occasionis peccati reiectionem coniūgit.

54 HÆc est efficax conuersio, cū verbo: *Peccaui*, proiectio idoli coniungitur, non dubium, quod Deus placatus, illis statim auxilietur.

Caute pius qui à Deo immediate castigari desiderat.

55 Et nota, quam piâ, & religiosâ cautelâ dicant Deo: Redde tu nobis quidquid tibi placet, scientes Deo nec mortem, imo nec damnum, & suppliciū peccatôris placere.

CAP.

CAP. 11. A NUM. 5.

Quibus acriter instantibus, perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxilium sui Iephte de terra Tob: dixeruntque ad eum: Veni, & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon.

Optima politica ars, de malis bonos efficere.

56 ACrio prudens, & verè politica, sic enim virum fortissimum, suumque cõciuem à pernitioso, & turpi latrocinandi exercitio, in aliud decens, & reipublicę proficuum transtulerunt, quò pariter, suæ vtilitati, & decori, conciuisque honori, & merito cautum fuit.

CAP. 11. NUM. 9.

Iephte quoque dixit eis: Si vere venistis ad me vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Deus in manus meas, ero vester princeps? &c.

Bellum aggressurus de sui potest. te, & belli iustitia diligenter inquirat.

57 NEC ad imperium, Iephte sine libera, spontanea, & iurata voluntate subditorum vult sublimari, nec bellum sine exacto, & rigoroso examine sui iuris inire, ideò prospere ei omnia successerunt, tam quæ in hoc, quam quæ in sequenti capite referuntur.

CAP. 11. NUM. 12.

Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona suâ dicerent: Quid mihi, & tibi est, quia venisti contra me, vt vastares terrã meam, &c.

Lis inter subditos ciuile bellum: bellum inter reges forense litigium.

58 SIcut lis inter subditos est ciuile bellum, ita bellum inter reges est ciuile, & forense litigiũ: & hinc incipit litis contestatio Iephte cum rege Ammonitarum, & processus substantiatio vsque ad sententiæ statum, quam Deus per victoriam pronuntiauit.

CAP. 11. NUM. 37.

Dixitque ad patrem (filia Iephte) hoc solum mihi præsta, quod deprecor: Dimitte me, vt duobus mensibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.

59 IN filia Iephte præsignantur virgines, quæ intra claustra degunt absque aliquo profectu, spiritualique fructu, & montes virtutum circumeunt, quin ad illos conscendant, quarum virginitas, seu potius sterilitas deplorabilis est.

Virginitas, quæ in aliis virtutibus non proficit, sterilitas potius, quã virginitas nuncupanda.

CAP. 11. NUM. 38.

Cumque abiisset (filia Iephte) cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus.

60 HÆC fuit typus earũ animarum, quæ dum in corpore habitarunt, nullum boni operis fructum protulerunt.

Qui in hoc sæculo virtutes non fructificat, in futuro fletus germinabit.

CAP. 12. A NUM. 8.

Post hunc iudicauit Israel Abesan de Bethlehem, qui habuit triginta filios, & totidem filias, &c.

61 DE Abesano, & Abdone nullum aliud facinus, quam nimia fæcunditas enuntiatur, ex quo infertur, principes nimium vxorios nihil strenuum aggredi solere.

Principes nimiũ vxorij nil strenuũ aggredi solent.

62 De Ahialone nihil aliud refertur, quam quod decem annis iudicauerit Israelem, nec propter hoc, vt inglorius existimandus est, in recta enim iustitiæ administratione, & reipublicæ regimine plurima egregia facta compendiarie recapitulantur.

In pacifico, ac iusto regni regimine, non pau. a includuntur facinora.

VEL SIC.

63 Pro magno Abesani Bethlehemites facinore refertur, quod triginta filias, totidemque filios matrimonio copulauerit: & nota prius filias nuptui tradidisse, quam filios copulasse vt aduertant parentes primam, & maximam eorũ curam debere esse de filiabus nubendis, vel alio decenti statu collocandis, quam de sponsandis, vel collocandis filijs.

Magnam rem facit, qui filias nobiles nuptui tradit.

CAP. 13. A NUM. 3.

Cui apparuit Angelus Domini,& dixit ad eam: Sterilis es,& absque liberis; sed concipies & paries filiũ: Caue ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas.

Spiritualis, & corporalis sterilitatis morbum abstinentia curat

64 STerilis,& absque liberis: non est hîc Pleonasmus, nam per primum denotatur steriliras animæ,& ideo,vt vtranque tollat curetque præcipit abstinentiam,quæ iam corporis,quã animæ medicina efficacior est.

CAP. 13. NUM. 5.

Quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula, erit enim nazaræus Dei ab infantia sua & ex matris vtero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum.

Omnia bona opera á Deo initiũ desumunt.

65 IPse incipiet, sed Deus perficiet; vel To: *Ipse*, referri potest ad Deum: nam Deus per gratiam præuenientem incipit bonum opus, cui nos cooperámur.

CAP. 13. A NUM. 6.

Quæ cum venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis: quem cum interrogassem, quis esset,& vnde venisset,& quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere: sed hoc respondit: Ecce concipies,& paries filium,caue,ne vinum aut siceram bibas.... Erit enim puer nazaræus Dei ab infantia sua ex vtero matris suæ vsque ad diem mortis suæ.

Fallax loquacitas muliebris proprietas.

66 EN inclinationem loquacem, & fallacem feminarum: tres interrogationes dicit mari to suo se Angelo fecisse,cum nulla earum ex textu cõstet,& certò certius est, non fecisse; sed potius ad adspectum insolitum,& terribilem Angeli attonitam,& turbatam remansisse; & nota,quod fefellit etiam maritum dicens: Se ab Angelo accepisse: filium vsque ad diem mortis suæ, Dei nazaræum futúrum.

CAP. 13. A NUM. 8.

Orauit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro Domine, vt vir Dei, quem misisti,veniat iterum,& doceat nos,quid debeamus facere de puero,qui nasciturus est: exaudiuit que Dominus deprecantem Manue.

Recta prolis educatio opus arduũ est,& virile, non femineum.

67 DIgnissimus Manue, qui exaudiretur, non solum propter fidem, quam statim præstitit; sed etiam propter aduertentiam,quod scilicet recta prolis institutio,& educatio,non á garrulitate feminea, sed ab ipso Deo immediate expectanda. Vide,infra ad num 12. huius capitis.

CAP. 13. A NUM. 9.

Et apparuit rursum angelus Dei vxori eius sedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea. Quæ cum vidisset angelum festinauit,& cucurrit ad virum suum, &c.

Ecclesia circa cœlestia,non alio quam summi Pontificis iudicio ducitur.

68 HÆC mulier in agro sedens est typus Ecclesiæ in mundo commorantis, quæ etsi visiones supernaturales, & cælestes videat ipsis non fidere debet, sed ad virum suum, idest summum Pontificem statim recurrere.

CAP. 13. A NUM. 12.

Cui Manue: quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis, vt faciat puer? Aut à quo se obseruare debebit? Dixitque Angelus Domini ad Manue: ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ abstineat se.

Notitia per femineam relationem adquisita viro prudenti suspecta.

69 IAM ab vxore omnia per ordinem audierat, sed cum esset vir adeo prudens, & cordatus relationi feminee,nec fidit,nec acquieuit.

Sed

In parentũ moribus filiorũ mores reformantur.

70 Sed notandum eſt, quod Angelus non dicit vxori Manue, quodá vino, & immundis abſtineret puer naſciturus, ſed quod abſtineret ipſa vt patet ſupra num. 4. Cur ergò hic abſtinentiam puero imponit? An diuerſis diuerſa præcipit? Sed ſi textus benè perpendatur, idem ipſiſsimum vxoris & mariti præceptum eſt. At ſi adhuc non acquieſcas, & tueri inſiſtas Angelum ad Manue de pueri abſtinentia loqui, non me à propoſita ſententia deturbabis: Voluit enim angelus vxori Manue loquens, in moribus matris, filij mores efficaciter ad præcepti, & ordinationis diuinæ normam formare, & ſic eadẽ intentio, ex diuerſis vocálibus præceptis, vnũ fecit.

CAP. 13. NUM. 16.

Cui reſpondit angelus: ſi me cogis, non comedam panes tuos: ſi autem vis holocauſtum facere, offer illud Domino.

Panis angelorũ cum hominibus communis; ſecus panis hominum cum Angelis.

71 Angelus non manducat panem hominum, etſi coactus, at panem angelorum manducat homo, etiam rogatus.

VEL SIC.

Iuſti vel vna ſola deprecatio cælicolis violentiã facit.

72 Et notandũ quod ab vna tantum deprecatione viri iuſti Manue exiſtimauit Angelus ſe coactum.

CAP. 13. NUM. 23.

Cui reſpondit mulier: ſi Dominus nos vellet occidere, de manibus noſtris holocauſtum, & libamenta non ſuſcepiſſet.

Deus iudicem acturus, vel à leuis muneris acceptatione cauet.

73 VEL Deus ipſe, de alicuius manu munera, etiam leuia, ſuſcipiens, nequit in illum ſeuerum iudicem agere. Quod per exagerationem ad mores iudicum formandos ponderari poteſt.

CAP. 14. NUM. 3.

Dixitque Samſon ad patrem ſuum; hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis.

Mores hominũ in deterius ſere ſemper ruunt.

74 IN illo tempore iuuenes, etiam ſenſuales parentibus ſuis in negotio accipiendæ vxoris deferebant; nunc mundus tam in hoc, quam in alijs pluribus, non ſic bene moratus eſt.

Quod corporeis ſolum oculis placet ſemper debet eſſe ſuſpectum.

75 Sed nota Samſonis pronuntiatum, quod ſcilicet placuerit femina oculis corporis, melius foret ei, ſi oculis mentis placuiſſet, ſed viri ſpirituales, vt iſte Nazaræus quandoque ſolent ab exteriori apparentia turpiter falli.

VEL SIC.

Qui oculos benè moratos habet, & illos conſeruat, & per illos non cadit.

76 Si Samſon, oculos ſuos cæteroſque ſenſus, vt debet vir ſpiritualis, & religioſus, bene moratos, & mortificatos haberet, ab ipſis non caperetur, & in miſerrimum caſum deturbaretur, & ob hoc forte permiſit Deus, quod oculi à Samſone eruerentur, infra cap. 16. nu. 11. quia fuerunt cauſa, & occaſio ſuæ laſciuæ, & ſenſualis conuerſationis, vt in oculis lueret, quod per oculos deliquit.

VEL SIC.

Quod oculis laſciuis placet, nec legi diuinæ, nec alicui conſonat virtuti.

77 Non placuit contractio illius matrimonij cum Philiſthinorum filiâ legi Dei, non prudenti parentum conſilio, ſed laſciuis oculis Samſonis.

CAP. 14. NUM. 4.

Parentes autem eius neſciebant, quod res à domino fieret, & quæreret occaſionem contra Philiſthijm.

Iuſſi somnia cooperantur in bonum.

78 PErmiſsio peccati quãdoque ſolet eſſe effectus predeſtinationis.

CAP. 14. NUM. 9.

Quem (ſcilicet fauum mellis) cũ ſumpſiſſet in manibus comedebat in via: veniensque ad patrem ſuũ, & matrem dedit eis partem, qui & ipſi comederunt: nec tamen eis voluit indicare, quod mel de corpore leonis aſſumpſerat.

Quod

Secreta cordis, quæ amori naturali non conceduntur, carnali amori pate fieri solent.

79 QVod parentibus, & forte semel, & iterum interrogantibus indicare noluit, hoc postea concubinæ pate fecit. Uide infra num. 16. & 17.

CAP. 14. A NUM. 12.

Quibus locutus est Samson: proponam vobis problema, quod si soluèritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas: sin autem nō potueritis soluere vos dabitis mihi triginta sindones, & eiusdem numeri tunicas.

In diebus genialibus late discurri solet, non subtiliter.

80 NON dubitabat Samson de victoria, tum propter problematis obscuritatem, tum quia in diebus genialibus, & conuiualibus, non est apta mens ad discurrendum.

VEL SIC.

Escis corporalibus paulū mētis adiungendum

81 Voluit Samson escas corporales, quas ei, & sodalibus suis soceri ipsius ministrabant, escis spiritualibus rependere, vel saltem condire.

VEL SIC.

Antiqua sæcula non adeó rudia, vt communiter existimantur.

82 Non liceat Mineruæ alūnis, qui nunc degunt, antiquos de ignorantia sugillare, quandoquidem, & inter epulas, excultioni mentis vacabant.

VEL SIC.

Eucharistia cū magna mentis attentione suscipienda.

83 Illud conuiuium fuit symbolū Eucharistici conuiuij, quod cum magna consideratione, & intenta animi contemplatione celebrare oportet.

CAP. 15. NUM. 1.

Post aliquantulum autem temporis, cum dies triticeæ messis instaret, venit Samson inuisere volens vxorem suam, & attulit ei hædum de capris.

Ob vnum fructuum diem per annum totum laboratur.

84 VNus dies collectioni frumenti assignatur, cui producendo per annum ferè integrum terra incumbit.

VEL SIC.

Uni lætitiæ diei annui mæroris correspondet.

85 Ob vnum lætitiæ diem, pet annumferme integrum in hoc mundo laboratur.

Dona in amasijs expositoria animorum symbola esse solent.

86 Sed quomodo, qui septenni conuiuio, & solemni triginta adolescentum pompâ vxorem duxerat, nunc ad eam rediens inuisendam, ad vnum hædulum tāti viri munificentia reducitur? Plura quidem alia detulisse verisimile semper mihi visum est, sed hædum tantum exprimit textus, vt tam Samsonis, quam vxoris ipsius lasciuam petulantiā per hoc symbolum indigitaret.

CAP. 15. A NVM. 4.

Perrexitque, & cæpit trecentas vulpes, caudasque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio, quas igne succendens, dimisit, vt huc illucque discurrerent, &c.

In bellicis operationibus non minus cautelis, & stratagematibus, quam viribus nitendum.

87 VT quid tot vulpes? Vel ad quid vtitur exiguis, & timidis animalculis incōparabile robur Samsonis? An quia vulpes animal singulariter astutū, & cautum est, & licet in Samsone robur virium præualeret, per hanc actionem ostendere voluit, quod in re bellica trecentæ astutiæ, & cautelæ necessariæ sunt, potiusque stratagematibus, quam viribus nitendum.

CAP. 15. NVM. 19.

Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ, quibus haustis, refocillauit spiritum, & vires recepit.

Vnum miraculum per alterum comprobari solet.

88 POterat Deus efficere, & ad naturam rerum conformiús, quod in loco illo erumperet fons ad Samsonis sitim mitigandam, sed voluit miraculū in maxilla facere, vt simul constaret, illam supernaturali virtute in Samsonis manu, tot homines, abs-

absque sui fractióne, & vel minima diminutione necauisse.

VEL SIC.

Qui sanguine humano, etiam iustè effuso, maculatur, ablui necessè habet.

89 In maxillâ creauit vel generauit aquas Deus, quibus sanguinem humanum, quo tincta, & maculata fuerat, ablueret.

Efferatus vindex inimicorum sanguinē ad bibendum appetit.

90 Vel vt Samson sanguine inimicorum aquę illi immixto saciaretur.

UEL SIC.

Occisionis humana instrumētum, etsi inanime, lacrymari debet.

91 Emittat de se aquas lacrymabiles, & suo modo ploret, quę tantum sanguinem fudit, totque homines peremit.

CAP. 16. NUM. 3.

Dormiuit autem Samson vsque ad medium noctis: & inde consurgēs apprehendit ambas portæ fores, &c.

Qui malè agit odit lucem.

92 HOC forté, aduertit textus ad denotandā Samsonis cæcitatem in istis scortationibus, & gressibus luce diurnâ indignis.

VEL SIC.

Amor lascivus velocissimè euanidus.

93 Ubi deest amor legitimus & coniugalis, solumque adest appetitus lasciuus, & sensualis non inuenitur delęctatio talis, quę per vnam integram noctem durare valeat.

CAP. 16. NUM. 5.

Veneruntque ad eam (Dalilā) *Principes Philisthinorum, atque dixerunt: Decipe eum, & disce ab illo in quo habeat tantam fortitudinē, & quomodo eum superare valeamus, & vinctum affligere.*

Magna opus cautela est ad amorem eludendum.

94 CAutè negauerunt Dalilæ se habere animū, & intentionem Samsonem occidendi, ne forte ipsius amore capta, ne illo se priuaret Samsonis proditionem moliri recussaret.

UEL SIC.

95 Crudelius existimabant cum Samsone acturos, si illum affligerent, quam si occiderent.

Vir fortis dutius ferre solet afflictionem, quā mortem.

96 Sed cur adeó copiosam pecuniæ summam offerunt? Certe nullo alio efficaciori medio femineam constantiam labefactare poterant.

Pecunia ad femineam constantiam demoliendam, tormentum bellicum.

97 Et notare oportet: quomodo diabolus nostris proprij passionibus vtitur, vt instrumentis principalioribus, quibus nos capiat, & dicipiat: sicut Philisthæi Samsonem per feminas vincere, & decipere conati, & consecuti sunt.

Nostrismet passionibus diabolus vtitur, vt nos debellet.

CAP. 16. NUM. 9.

Qui rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum de stuppa tortū putamine, cum odorem ignis acceperit: & non est cognitum in quo esset fortitudo eius.

98 QUI rudētes neruiceos septem, tanquam ignis stuppæ filum rumpit, nequiuit filamina amoris dilacerare: ergo hæc illis fortiora.

Amoris filum neruiceo rudente fortius, in neruū inijcit.

99 Sed quomodo ait textus, quod non est cognitum in quo esset Samsonis fortitudo, cum constet ipsum brachijs suis septē illos neruiceos funes adhuc humentes dilaniasse? Quia virtus militaris, licet in bracijs appateat, nō ibi, sed in cerebro, & corde est. Vide quæ supra ad num. 4. capitis 15.

Militaris virtus in corde potius, & capite, quam in brachijs est.

CAP. 16. NUM. 13.

Dixitque Dalida rursum ad eum: vsque quo decipis me, & falsum loqueris? Ostende, quo vinciri debeas. Cui respondit Samson, si septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circumligatum terra fixeris, infirmus ero.

Vis

Iterum repetitio, quæ secreti turrim non euertit, saltem nutare facit.

100 QVIS huius tertio repetitæ instantiæ iam facicbat nutare Samsonē, etsi enim secretum non propalauerit, indicauit tamen iam, seu indigitauit, per crinium designationem.

CAP. 16. NVM. 16.

Cumque molesta esset ei, & per multos dies sugiter ad hæreret, spatiū ad quietem non tribuens, defecit anima eius, & ad mortem vsque lassata est.

Qui sensualitati cedit, sensualitate vincitur.

101 HOminem sensualē nō sinere conquiescere, seu concubare vehementissima instantiarum est, hæc absque dubio, illum vincet.

Feminas vincit curiositas: viros feminarum improbitas.

102 Sed nota, quod verbum illud: *Anima eius* æquiuoce tam ad Samsonem, quam ad Dalilam referri potest, & hinc patet, quantum in feminis præualeat secreti sciēdi cupiditas; & cum viris fragilium feminarū improbitas, seu importuna, & repetita deprecatio.

CAP. 16. NVM. 20.

Qui de somno consurgens, dixit in animo suo: egrediar sicut ante feci, & me excutiam, nesciens, quod recessisset ab eo Dominus.

Deus facile nobis adhæret, sed æquè facile propter peccatū discedit.

103 NOta, quā leue vinculum, septem nempe criniū, satis est, vt nobis adhæreat Deus; at ex hoc non debemus indiscrete confidere; sed caute timere, quod facile recedere posit, sicut facile est crines abscindere.

CAP. 16. NVM. 21.

Quem, cum apprehendissent Philisthijm, statim eruerunt oculos eius.

A libidine obcecato perperam oculi effodiuntur

104 SVpervacaneum fuit oculos eruere ei, qui oculos suos iam in tot feminas lasciue iniecerat. Uide ad Genes. ca. 39. num. 7.

Et clausum in carcere molere fecerunt.

Qui brutalem lasciuiam exercuit reliqua brutorum munera exerceat.

105 COngrua punitio hominis luxuriosi, & sensualis, quod munia asini exerceat, qui lasciuiam stoliditatē exercuerat.

VEL SIC.

Oculis orbatus, & circulari labori addictus damnatorum typus est.

106 Hic carcer inferni typice exprimitur, non solum ex pęna amissionis luminis supernaturalis, quæ est pæna damni, in illa oculorum erutiōne repræsentata, sed etiam ex pæna sensus in grauissimo, & brutali labore, & vtraque æterna per illam circulationē significata.

CAP. 16. NVM. 22.

Iamque capilli eius renasci cœperant.

In præsenti vita nulla est adeò grauis culpa, quæ per bones motus contrarios deleri nequeat.

107 HI capilli renascentes sunt cogitationes de male actis præteritis, & de bonis operibus in posterum faciendis.

CAP. 16. NVM. 23.

Et Principes Philisthinorum conuenerunt in vnum, vt immolarent hostias magnificas Dagon deo suo, & epularentur dicentes: Tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras, &c.

Idololatræ per cultum idolo exhibitū ipsum vincunt. [sic: *superant.*]

108 HÆC non erat laudatio, sed vituperatio, & illusio Dagon dei sui, certo enim certius erat Samsonē nō ope idoli, seu dæmonis, nec æquo belli iure, sed fraude, doloque captum, & comprehensum.

CAP. 16. NVM. 26.

Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me vt tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & reclinet super eas, & paululum requiescam.

Qui templum prophanant, Dei domum in domū priuatā conuertunt.

109 CUR habitaculum principalis idoli Philisthinorum *domus* appellatur, quod nomen communiter habitationem profanam significat, & non

non fanum, aut templum, vt frequenter in Sacra Scriptura talia delubra nuncupantur? An quia illud epulis, conuiuijs, & alijs religiosis actionibus Philisthæi profanabant?

110 Sed cur ait Samson: *Vt paululum requiescam*, cum iam in mente haberet, & efficaci voluntate decreuisset facinus suæ, hostiumque interemptionis? Certè his verbis fidem resurrectionis profiteri Samson videtur.

Requiem exiguam mortē vocat, qui fidem resurrectionis tenet.

111 Et nota, quod cum nomen *Resurrectio* de resurrectione ad vitam communiter intelligatur, interina, & exigua requies, per quam illam Samson significat, sibi tantum, non Philisthæis idololatris accommodat.

Qui animæ mortuus deuixit non ad vitam sed ad mortem resurgit

CAP. 16. NUM. 28.

Et redde mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, vt vlciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam.

112 NON animo vindicatiuo, sed religioso dixit Samson: *Vlciscar de hostibus meis*, nulli enim alij erant hostes Samsonis, nisi inimici Dei.

Se religiose vindicat, qui pro suis, Dei inimicos reputat.

113 Et notandum, quod tam multa opprobria, & ludibria á Philisthæis perpessus, in nullo alio se ex stimauit Samson vere iniuriatum, & offensum, quam in excæcatione. Quod valde debent principes, & superiores circa suos ministros obseruare.

Maxima principi quæ irrogari potest iniuria obcæcatio est.

CAP. 16. NUM. 31.

Descendentes autem fratres eius, & vniuersa cognatio tulerunt corpus eius, & sepelierunt inter Saráa, & Esthaol in sepulchro patris sui Manue.

114 DIgnus certé Samson in illo tumulo, tanquam in regali Mausolæo á se constructo, á suis Cognatis relinqui, nisi ibidem Philisthinorum infidelitas coniacuisset; & hinc argumentum sumere licet, Samsonis animam in Abrahami sinum delatam, siquidem emortuū corpus ab infidelibus separatum fuit, & cum rectè credentibus collocatum.

Ab infidelibus in morte secerni & religiose sepeliri, prædestinationis argumentum.

CAP. 17. NUM. 5.

Qui ædiculam quoque in ea (Michas scilicet) *Deo separauit, & fecit Ephod, & theraphim, id est vestem sacerdotalem, & idola: impleuitque vnius filiorum suorum manū, & factus est ei sacerdos.*

115 FActus sacerdos specialis ipsius Michæ patris sui, non totius populi, vt erant legitimi sacerdotes, & iste prætereà ritu præterlegali, & sacrilego initiatus, & consecratus.

Illegitimus sacerdos illegitimè sacrificat.

116 Et nota, hanc Michæ ædiculam cum nostris sacellis domiciliaribus, quæ Oratoria vocantur, habere typicam proportionem.

Sacella domestica, seu oratoria typicé adumbrata.

CAP. 17. NUM. 6.

In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

117 ET si rex non esset, saltem nō erat lex Moysis in Israel, quomodo vnusquisque, quod sibi rectum videbatur faciebat? Erat quidem lex, sed lex sine rege, quid mortuum, & inane est.

Lex sine regē quid mortuū, & inane est.

CAP. 17. A NUM. 9.

Interrogatus est ab eo, vnde venisset. qui respondit: Leuita sum de Bethlehē Iuda, & vado, vt habitem vbi potuero, & vtile mihi esse perspexero. Dixitque Michas: Mane apud me.

Mali

Mali Ecclesiastici instabiles, & lucri cupidi.

118 MAli, & instabiles leuitæ propriam cōmoditatem quærunt, non vtilitatem Ecclesiæ, & statim, ac eis affulget maioris lucri spes ad illud se protripiunt omni vinculo fidelitatis, & humanitatis spreto, vt in hoc manifeste apparet cap. sequēti à numero 19.

CAP. 18. A NUM. 2.

Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieuerunt ibi, & agnoscentes vocem adolescentis leuitæ, &c.

In diuinarū laudum accentu Ecclesiasticorū vox dignoscenda.

119 QVomodo hominem alioqui ignotum, & forte nunquam alias visum per vocis sonum, leuitam esse cognoscere potuerunt? Erat absque dubio illa vox laudum diuinarum enuntiatiua, quæ in ore sacerdotum, & leuitarum, & tunc erant, & semper debent esse frequentissimæ.

CAP. 18. A NVM. 23.

Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? Cur clamas? Qui respondit Deos meos quos mihi feci tulistis, & sacerdotem, & omnia, quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est?

Cui religio deest omnia bona desunt.

120 IDola tantum, & leuitam abstulerunt, sed in illis omnia bona Michæ virtualiter rapuerunt.

UEL SIC.

Omnia bona habet, qui Deum sibi annuentē habet.

121. Hæc idola erant quidam Deus ad vtilitatem, & nutum solius Michæ factus, & acommodatus, non ergo mirum, quod cum illo omnia habere; & sine illo omnia sibi deficere existimaret.

UEL SIC.

Mutualis Deus à quocumque auferibilis.

122 Deus, quem sibi quisque facit à quocumque auferri potest.

CAP. 18. A NUM. 27.

Ueneruntque in Lais ad populū quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij, vrbemque incendio tradiderunt, nullo penitus ferente præsidium, eo quod procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquā societatis, ac negotij.

In via virtutis non progredi periculosum est.

123 QVI in via virtutis quiescit, quomodo securus esse potest.

VEL SIC.

Fortitudo humana aliena ope indiget.

124 Nullus populus adeó fortis, vt sine aliorum fędere, & iuuamine bellis ingruentibus resistere possit.

VEL SIC

In terra deficiet, qui in cælo amicos non habet.

125 Quod isti populò accidit, accidet etiam illis Christianis, qui inter cælicolas, nullos amicos, patronos, & protectores habere curant.

CAP. 19. NVM. 9.

Cui rursum locutus est socer: Considera, quod dies ad occasum decliuior sit: & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, &c.

Infortunia imminentia naturali virtute præsentiri solent.

126 HÆ detentrices instantiæ ortæ videntur ex præsaga tristissimi euentus futuri apprehensione, quam quandoque oportet non despicere.

In quotidiano solis occasu occasus noster considerandus.

127 Sed verba cauti, prudentis, & experti senis, sine animi aduertentia pretereunda non sunt: *Considera, quod dies ad occasum decliuior sit.* Quod dies ad occasum vergat potius videtur oculorum obiectum, quam intellectus: cur ergo generum iuuenem non ad videndum, sed ad considerandum inducit? voluit certè illum, non solum detinere, sed etiam instruere, quod in quotidiano solis occa-

su,

su, occasus noster quotidianè, & continua meditatione considerandus sit.

CAP. 19. NUM. 10.

Et venit contra Iebus, quæ alio nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam.

Vxoris nomine indigna, in qua voluptas, nō voluntas praualet.

128 CUR vxor legitima nomine concubinæ significatur? Fortè, quia quam disotiauerat genius contrarius, iterum sensualis cupiditas coniunxit.

Matrimonij honestas, etiā verbaliter, attendendum.

129 Vel quia, cum, vt constat infra ex n. 25. Beniamitæ illâ muliere abusuri essent, noluit textus illam honestissimo vxoris nomine compellare; ne hæc venerabilis vox deturparetur, & matrimonio iniuria inferri videretur. Vide, quę ad num. 3. capitis 20. lib. 2. Regū.

CAP. 19. A NUM. 11.

Iamque erant iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum suum: Veni, obsecro, declinemus ad vrbem Iebusæorum, & maneamus in ea, cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israel, &c.

Infideles fidelibus quandoque in virtutum moralium exercitio præferri possunt.

130 ISte leuites prudentèr & religiosè respondit, vt suo statui, & professioni decebat, sed aliquando, ne dicam sæpe, plus pietatis, & humanitatis inter ethnicos, & gentiles, quam inter chatolicos, & fideles inueniri solent ministri Domini.

CAP. 19. A NUM. 14.

Transierunt ergo Iebus, & ceptum carpebant iter, occubuitque eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Beniamin, diuerteruntque ad eam, vt manerent ibi. Quo, cum intrassent sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio.

Inhospitales flagitiosos appellare non dubites.

131 POpulus, qui peregrino negat hospitium, non dubium, quod aliquod inauditum, & incredibile perpetrabit maleficium.

CAP. 19. NUM. 25.

Nolebant acquiescere sermonibus illius, quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam, qua cum tota nocte abusi essent, dimisserunt eam manè.

Mulier, quæ coniugalem torum deserit, inhonestis toris se exponit.

132 IUstissimo Dei iudicio, videtur, hanc feminam debitam sibi pœnam luisse, quæ enim virum legitimum spreuerat, coniugalemque torum deseruerat, vt patet supra num. 2. tot impudentes toros, inhonestissimasque scortationes æquum fuit quod pateretur.

CAP. 19. NUM. 26.

At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat dominus suus, & ibi corruit.

Honesta femina sensuali libidini exposita lethalem incurrit verecundiam.

133 AN ex verecundia, an adeò enormi vexata libidine hæc mulier animā exhalauerit, inexpressum, & dubium relinquit textus: ex vtroque occubuisse credibile est.

CAP. 19. A NUM. 27.

Mane facto surrexit homo, & aperuit ostium, vt captam expleret viam: & ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge, & ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens, quod erat mortua, tulit eam, &c.

Polygamia verum amorem coniugalem eliminat.

134 NOtanda huius viri intollerabilis tollerantia, qui honore suo per vxoris ludi-

ludibrium enormitér vulneraio potuit clauso ostio incurius, & quietus dormire: hunc amoris coniugalis emarcidum vigorem, & alia plurima detrimenta Iudæis inuexit polygamia, ex abusu maiorum introducta, & á lege expresè non prohibita.

Muliebre silentium mortis signum: prius enim ipsis deficit vita, quam responsa-

135 Sed cur ex non responsione, statim mortuam intellexit? In femina deffectus loquelæ euidens mortis signum est. Et nota modum significandi textus, non enim dicit: *Quæ non respondente*, sed: *Quæ nihil respondente*: quasi impossibile esset, quod si viueret, non aliquid responderet.

CAP. 20. A NVM. 3.

Interrogatusque leuita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratū esset, respondit: Veni in Gabaa Beniamin cum vxore mea, illucque diuerti, &c.

Coram populo loquens decentioribus vocibus, ac persuasibilioribus vtatur.

136 NUnc vxorem nominat, quam anteá cōcubinam semper nominauerat, vt crimen perpetratum apud vniuersalem illum congressum exageraret.

CAP. 20. NUM. 5.

Ecce homines ciuitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere.

Coram populo loquens, & sibi, & audientiū honestati attendat.

137 NOLuit exprimere scelus contra naturam á Beniamitis intentatum, vel ob reuerentiam suæ personæ leuiticæ, vel ob fæditatem criminis, vel certe prudenter existimanit ex vxoris ludibrio se ipso, vsque ad interemptionem abusuros, si licuisset.

Et vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est.

Exageratiuus de passionibus, & imperfectionibus humanis, quam de perfectionibus diuinis quandoque loqui licet.

138 NOtatu, imo admiratione dignum, quod scriptura, quæ infinitas Dei perfectiones, vt credibiles proponit; furorem humanæ libidinis pronuntiat incredibilem.

CAP. 20. A NVM. 13.

Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum.

Qui delinquentē iniusté defendit, se facit delinquentem.

139 PRopter hanc inprudentem resolutionē, delictum particulare aliquorum factum est generale, & commune omnium Beniamitarum.

CAP. 20. NUM. 16.

Qui septingēti erant viri fortissimi, ita sinistra vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque possent percutere.

Vir perfectus tā aduersis, quā prosperis vtitur ad sui profectū, & dæmonis despectum.

140 VIri perfecti eodem modo aduersis, ac prosperis (quod per sinistram, dextramque significatur) militant aduersus malignos spiritus, ac illos debellant.

In re bellica exercitatio prævalet.

141 Notandum, ad litteram, quantum in rebellica exercitatio polleat.

CAP. 20. NVM. 18.

Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin?

De re euidenter certa non est inquirendum.

142 QVando bellum euidenter iustum, & licitum est, non de bello, sed de belli duce consulendum.

Quibus respondit Dominus: Iudas sit dux vester.

Quod lex diuina iubet, Deus ipse iubet.

143 REspondit sacerdos iuxta legem. Genes. 49. num. 10. & quod lex exprimit, Deum ipsum dicere credendum est.

CAP.

CAP. 20. NUM. 25.

Eruperunt filij Beniamin de portis Gabaā & occurrentes eis, tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decē, & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.

144 ETiam consulto, & annuente Deo exitus belli infelix erit, si confidentiâ propriæ fortitudinis aggrediatur: Vt patet supra á num. 8.

Præsumptio humana destruit quod ratio diuina astruit.

LIBER RVTH.

CAP. I. NVM. I.

In diebus vnius iudicis, quando iudices præerant, facta est fames in terra.

Mala naturæ, quæ accidunt, à peccatis hominũ causantur.

1 FACTA EST fames, scilicet ab hominibus, & immissa á Deo propter illorum scelera, & frequentes legis transgressiones.

Hebræorum peccata promissionis terrã in terrã sterilitatis conuerterunt.

2 Et notatu dignum: Prouinciam illam vberrimam, *& Terram promissionis* merito compellatam propter Hebræorum peccata in sterilem famelicam, & auaram cõmutatam fuisse.

CAP. 1. *NUM.* 16.

Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus (Ait Ruth Noemi socrui suæ)

Ut fidelis tractantus qui fideliter credit.

3 HIS verbis profitetur exprese Noemi fidem Hebræorum, ideoque agit cum eâ Booz tanquam cum vera Israelis filia, vt capitibus subsequentibus apparet.

CAP. 1. *NVM.* 18.

Videns ergo Noemi quod obstinato animo Ruth decreuisset secum pergere, aduersari noluit, nec ad suos vltra redditum persuadere.

Regularis vitæ candidatorũ propositum strictissime examinandum.

4 SIcut se gesit Noemi cum nuru sua Ruth, agendum est cum omnibus qui claustrum ingredi desiderant, & strictiorem viuendi normam profiteri: ne postea resipiscant, & vel religionem deserant, vel in ea laxe, & scandalose degant.

CAP. 1. *NUM.* 21.

Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus.

Filij parentum plenitudo.

5 MVlier plena dicitur, quæ habet filios; vacua, quæ filijs caret.

CAP.

CAP. 1. NUM. 22.

Venit ergo Noemi cum Ruth moabiti de nuru sua de terra peregrinationis suae: ac reuersa est in Bethlehem quando primum hordea metebantur.

Ad peregrinandum oportunitas temporis eligenda. 6 NOtandum, quod illa prudens fœmina Noemi suum iter reuersionis ad patriam peregit oportuniori tempore ad peregrinandum.

CAP. 2. NUM. 2.

Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam: Si iubes vadam in agrum, & colligã spicas, quae fugerint manus metentium.

Non minor reuerentia soceris, quam parentibus exhibenda. 7 NOtanda Ruth ad socrum suam reuerentia, non dixit *volo ire*, aut, *si vis, vel permittis vadam*, sed, *si iubes*.

Temporalia bona fugitiua sunt. 8 Sed quomodo ad spicas fugientes capiendas se praeparat? Per spicas significantur bona temporalia, quae omnia fugitiua sunt.

VEL SIC.

Ad veri, & boni pauperis indigentiam subleuandam, vel ipsae res inanimes sensu pollent. 9 Quomodo spicae emortuae, & insensibiles, è manibus metentium possunt fugere? Ruth, & Noemi erant verae, bonae, & virtuosae pauperes, & ad tales subleuandas, vel ipsae res inanimatae fugient, & é manibus possidentium elabentur, ac si sensu pollerent.

Vbicumque clementis in me patris familias reperero gratiam.

Agricola, vt plurimum, inciviles. 10 OPtime Ruth aduertit, nam solent esse coloni, & agricultores, vt plurimum, non solum rudes, & duri, sed etiã inciuiles, vt Nabal. 1. Reg. cap. 25.

Aueris dominis nõ à famulis administrantibus eleemosyna exigenda. 11 Et nota, quod non gratiam famulorum, & messorum; sed domini messis procurare intendebat.

CAP. 2. NUM. 11.

Cui ille respondit: Nunciata sunt mihi omnia, quae feceris socrui tuae post mortem viri tui.

12 EX hoc, & eo quod supra num. 6. refertur, videre est, quàm nihil lateat, in opidis rutalibus, eorum quae ad singulos spectant. *In exiguis opidis, seu ruralibus nil occultum.*

CAP. 2. NUM. 6.

Et de vestris quoque manipulis proijcite de industria, & remanere permittite, vt absque rubore colligat.

13 SIC eleemosyna elargienda ne carissimo ruboris, & verecundiae pretio videatur redimi. *Non est eleemosyna, quae accipientis rubore cõparatur.*

CAP. 2. NUM. 17.

Et quae collegerat virgã cadens, & excutiens inuenit hordei, quasi Ephi mensuram, idest tres modios.

14 TRes modios inuenit, sed non completos, ideo non dicit: *Ephi*, sed *quasi Ephi mensuram*, addenotandum, quod in illo populo non erat clara, & perfecta notitia mysterij Trinitatis, sed sub obscura, imperfecta, & incompleta. *Inter Hebraeos nõ affulsit clara, & perspicua Trinitatis notitia.*

CAP. 2. NUM. 18.

Quos portans reuersa est in ciuitatem & ostendit socrui suae insuper protulit, & dedit ei de reliquijs cibi sui, quo saturata fuerat.

15 NVrus socrui suae etiã intensè amatae non elargitur de sibi necessarijs, sed tãtum de superfluis. *Pauci sunt quĩ amicis suis de sibi necessarijs elargiantur.*

VEL SIC.

16 Cibi rurales, vtpote abundantes, simplices, & sine curis comesti saturant comedentes, & redundant, quae omnia desunt cibis aulicorum. *Cibi rurales saturans comedentes, cibi ciuiles vix edentes aliũt.*

 VEL

Eucharistia saturat comedentes, ac ceteris redundat.

VEL SIC.

17 Cibus ille cum esset Bethlehemiticus, & typicè aucharistiscus, & saturare pótuit, & redundare.

CAP.4. A NVM.16.

Susceptumque Noemi puerum posuit in sinu suo, & nutricis, ac gerulæ fungebatur officio. Uicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus est filius Noemi.

Socrus, quæ nurum amat, & prolem continuo gestat, in matrē transmutatur.

18 QVare non dicunt: Natus est nepos Noemi? Quia amor intensus quo nurum diligebat, fecit se in illam transformare. Vel quia nutricis, & gerulę fungebatur officio, quod tantę efficacię est vt eam in matrē transferat, quę illud exercet.

LI-

LIBER PRIMVS REGVM.

CAP. I. NVM. II.

Et habuit duas vxores, nomen vni Anna, & nomen secundæ Phenenna.

AD CAP. 1. N. 2. LIB. 1. REGUM.

Qui vnicam præ alijs intensissimé diligit vnicé diligit.

1 VNI, IDEST: vnicæ, nam illã solã Elcâna ardentissimé diligebat.

Gratia diuina respectu reliquarum omnium incomparabili fruitur pulchritudine

2 Sed cur non dicit: *Prima*, cum statim, loquens de Phenenna dicat: *Secundæ*? Quia Phenenna ad Annam dicebat relationem inferioritatis; Anna veró nec ad Phenennam, nec ad aliam quancumque referebatur, erat enim singularissima in gratia, & ceteris virtutibus; in pulchritudine, & ceteris perfectionibus naturalibus. Ideoqué non dicitur: *Prima*; nec *Prior*, sed *Una*.

CAP. 1. NVM. 3.

Et ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus vt adoraret, & sacrificaret Domino exercituum in Silo.

Sacrificiũ laudis sacrificio arietum præstantius.

3 PRæmittit Elcâna sacrificium laudis sacrificio arietum, vtpote Deo gratius, ideo non ait textus: Vt sacrificaret, & adoraret, sed é contra.

CAP 1. NUM. 4.

Uenit ergo dies, & immolauit Elcana, deditque Phenennæ vxori suæ, & cunctis filijs eius, & filiabus partes: Annæ autem dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat, Dominus autem concluserat vuluam eius.

Propter cuiusuis amorem, etiã licitum, & honestum iustitia, ac religioni nil detrahendum.

4 CUR non dedit Annæ Elcana plures partes, vt non solum ipsa comederet, sed etiam alijs distribueret, vt cum fratre dilecto Beniamino Iosephus

phus fecit genes. cap. 43. num. 34? Sed noluit iustitiæ, & religioni propter amorem, etiam coniugalem, derogare.

Inter simul commorantes cautè in electione amoris segerat superior, qui pacem conseruare cupit.

5 Et notandum, non dicere, quod Annam, plus cęteris vxore, & filijs diligebat; sed quod Annam diligebat absolute, & sine comparatione, non solum, quia Anna erat incompatabilis, vt supra dictum est ad num. 2. Sed ob eam etiā rationem, ne quietem, & pacem domesticam turbaret.

Qui parum dilecto dat, non lætus, sed mæstus dat.

6 Sed cur Annæ sacrificij partem Elcana dat tristis cum hilarem datorem diligat Deus? Quia qui dilecto parum dat, non lætus, & hilaris; sed tristis, & męstus dat.

CAP. 1. NVM. 6.

Affligebat quoque eam æmula eius, & vehementer angebat, in tantū, vt exprobraret, quod Dominus conclusisset vuluam eius.

Passiones inordinata iustitiam, aliasque omnes virtutes excetiūt.

7 IN passionibus inordinatis nunquam iustitia seruatur, en Phenennam ęmulantem, cum potiùs ipsa ab Anna sterili æmulari posset.

Multa mundus reprehendit quæ coram Deo laudem merentur.

8 Sed hîc inuida Phenenna non sistit, progreditur vltra ad exprobrationem sterilitatis à Deo inductæ, sic mundus multa reprehendit, quę non solum sunt Deo placita, sed ab ipso speciali prouidentiâ disposita, & ordinata, proptereáque ad tempus Annę vuluam conclusit, vt post in vberrimum fructum, & omnem Phenennæ fęcunditatem excedentem aperiret.

Non sunt eadē liberos non habere, ac sterilē esse.

9 Et notandum. Quod non dicitur Anna sterilis, sed, quod ei non erant liberi, & quod ipse Dominus; non aliqua causa, vel defectus naturalis illius vuluam cōcluserat. Uide quæ ad Iudicum cap. 13. num. 3. & 4. dicta sunt.

CAP. 1. NVM. 9.

Et Heli Sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini.

Qui duplici fungitur munere ad vtrumque debet attendere.

10 ANte postes sedet, vt simul, & templum, & populum respiceret, erat enim sacerdos summus, & Iudex populi supremus.

Dominatio humana plus afficere, ac subditos subijcere, & conculcare quam gubernare, & regere.

11 Sed cur non dicitur sedere in sella, sed: *Super sellam?* In illo throno, & sedili dominationis, subditi signati intelliguntur, quibus non tam dominatio politica, & humana præesse, & gubernare solet, quam subijcere, & opprimere.

CAP. 1. NVM. 11.

Et votum vouit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ.

Diuina prouidentia non solū de maioribus, sed etiam de minimis curam gerit.

12 REspiciens: Prouidentiam generalem. Videris, specialem prouidentiam denotare. Videtur.

CAP. 1. NVM. 12.

Factum est autem cum illa multiplicaret preces coram Domino, vt Heli obseruaret os eius.

Malus obseruator qui solum os obseruat: sed si iudex aut prælatus sit, nil obseruatione dignum omittat.

13 MAlus obseruator, qui solum os obseruat, sed si consideretur, vt Iudex, & Prælatus bene agit, nam isti non solum generales, & communes actiones subditorum, sed etiam particulares; imo, & minimos eorundem nutus debent obseruare, & aduertere.

VEL SIC.

Cui de occultis iudicare non licet ab eorum curiosa indagine se abstineat.

14 Non obseruauit Heli Annæ animi internam amaritudinē, sed tantum oris motum externū, quia Ecclesia de occultis non diiudicat regulariter loquendo.

CAP. 1. A NVM. 14.

Dixitque ei: Vsque quo ebria eris? Digere paulisper vinum, quo mades. Respondens Anna; nequaquā, inquit, Domine mi: Nam mulier infelix nimis ego sum, &c.

Res-

Perfecta humilitas imprudentis opprobrijs superioris non angitur.

15 RESplendet hîc Annæ vera perfecta, & religiosa humilitas: ad falsam, & probrosam Heli accusationem modestissimé respondet. Hinc congruum subditis, præsertim Religiosis documentum, qualiter cū Prælatis imprudentibus, vel etiam iniustis segerere debent.

Sed effudi animam meam in conspectu Domini.

Cor nostrum emolliendum, vt coram Deo liquefiat.

16 QVod effunditur liquidum est, vel lique factum: factum est ergo cor illius tanquam cera liquescēs, &c. Psal. 21. num. 15.

CAP. 1. NVM. 17.

Tunc Heli ait ei: Vade in pace, & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum.

Amodesto, & morigerato subdito superior sæpe bene regendi regulas adiscit.

17 MOdesta, & humilis subditi, etsi iniusté obiurgati, responsio, est virtualis, & efficax superioris correptio, & aduertentia, vt eum illo de inceps benignius segerat.

CAP. 1. NVM. 18.

Et illa dixit: Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis.

Quandoque licet futuro defectum superioris modestè suggillare.

18 HIC modestè oculos Heli maleobseruatores reprehendit: ac si diceret: Vtinam inueniam gratiam, & iustitiam in oculis tuis, vt oculi tui videant equitates, Psal. 16. num. 2.

Et abijt mulier in viam suam, & comedit, vultusque illius non sunt amplius in diuersa mutati.

Subditus bene moratus de vitiebus, á superiore, etiam in iuste, reprehensis, tanquam de vitijs, & deffectibus se debet emmendare.

19 ETsi de vultus multimoda variatione in iustè fuerit Anna ab Heli reprehensa, hæc veré humilis, & religiosa fœmina, se, ac si de vero deffectu iuste cotrepta fuisset, emmēdauit, & de inceps vultus constātiam obseruauit.

VEL SIC.

Statim ac sacerdos se coram Deo pro nobis in aliquo negotio interponit, omnis cura illius á nobis abijcienda;

20 Statim, ac sacerdos se pro Anna, cum Deo imprecator, é interposuit, illa ab omni cura, & diligentia cessauit, quod exprimitur per illud: *Vultusque illius non sunt amplius in diuersa mutati.*

CAP. 1. NVM. 20.

Concepit Anna, & peperit filium, vocauitque nomen eius Samuel: eo quod à Domino postulasset eum.

In ipsomet beneficio accepto character gratitudinis imprimēdum.

21 IN ipsomet nomine filij memoriale accepti beneficij scripsit, & in æternum cōseruauit.

CAP. 1. NVM. 21.

Ascendit autem vir eius Elcana, & omnis domus eius, vt immolaret Domino hostiam solemnem, & votum suum.

In familia capite omnis familia intelligitur inclusa.

22 CUR dicitur, quod cū Elcana ascendit omnis Domus eius, cum Anna non ascenderit, vt patet ex num. sequenti? Quia in Elcanâ, tanquam in capite omnis domus eius erat moraliter inclusa. Quoniam vir caput est mulieris, ideó ascendente Elcana, omnis domus eius ascendisse dicitur.

VEL SIC.

Quæ in cordè sunt cor quocumque tenit comitantur.

23 Anna erat in corde Elcanæ, & per affectum ipsi identificata, ideó ascendente Elcanâ, non potuit dici, quod potior, & nobilior pars domus eius relicta fuerit, sed quod omnis domus eius ascenderit.

VEL SIC.

Gratia, iusti comes fidelis, & indiuidua.

24 Anna significat gratiam Dei, ascendente ergo Elcana viro iusto, & Deo grato, nō potuit absque Anna, ideft gratiá, ascendere.

Cuiusuis coniugis votum promiscuum est ob matrimonij identitatem.

25 Sed quomodo appellat Elcana votum suum, quod Anna emiserat? An propter affectiuam cum illa identitatem supra memoratam?

CAP. 1. NUM. 22.

Et Anna non ascendit, dixit enim viro suo: non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, vt appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi iugiter.

Templum Domini quandoque pro domus priuata cura gerenda laudabiliter deseritur.

26 Rebus, etiam euidentér bonis, & melioribus, imo ad ipsius Dei cultum destinatis modum adhibere oportet. En templum Dei propter domesticã filij curam prudenter, & laudabiliter deseritur: non vult pijssimus, & prouidentissimus Deus, quod ob sui assistentiam obligatio naturalis despiciatur.

Qui ad alterius, & perfectius bonum diligenter contendit, in mediocri bono non quiescit.

27 Sed cur Anna cum marito sacrificaturo, non defert infantẽ, & lactentem puerum, cum ex ore infantium, & lactentium Deus sacrificium laudis perficiat? Quia Anna non solum volebat per filium suum Deum laudâre, sed etiam ipsi in templo ministrare: & seruire Deo, non est infantium, & lactentium, sed robustorum.

CAP. 1. NVM. 23.

Et ait ei Elcana vir suus: Fac quod bonũ tibi videtur.

Vxori piæ ac religiosæ amplius quam cæteris liceat.

28 Vxori piæ, & religiosæ amplior á viro suo licentia concedenda est.

Et mane donec ablactes puerum: precorque vt impleat Dominus Verbum suum.

Puer nondum ablactatus quasi nondum natus considerandus.

29 Quod nam hoc verbũ? Quod scilicet Heli profatus, & precatus fuerat supra num. 17. circa filij promissionem, quomodo ergó desiderat hoc verbum impleri, Samuele iam in lucem edito? An quia puer nondum à lacte amotus quasi nondum natus considerari potest?

Summi Sacerdotis verba Dei verba compellãda.

30 Et non sine aduertentia prætereundum, quod verbum summi Sacerdotis Elcâna verbũ Dei appellat.

Mansit ergo mulier, & lactauit filiũ suum donec amoueret eum à lacte. Et adduxit eum secum postquam ablactauerat, in vitulis tribus, & tribus modijs farinæ, & amphorâ vini.

31 Sacrandus Deo à mundi oblectamẽtis, in lacte significatis, prius est omnino ablactandus. *Qui Deo consecratur à mũdo prius ablactetur.*

32 Et nota mysticas munerũ species: in vitulis tribus, sacrificiũ crucis cruentum: in tribus farinæ mensuris, & vino, sacrificium incruentum altaris, cum annuentia in omnibus ad mysterium indiuiduæ Trinitatis. *Samuelis oblatio Euangelicam redolet oblationem, & fidem.*

CAP. 1. NVM. 27.

Pro puero isto oraui, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulaui eum. Idcirco ego commodaui eum Domino cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino.

33 Deus dat nobis absolutè, quæ est perfecta donatio: nos commodamus Deo, quæ est donatio ad tempus, seu imperfecta. *Nobis perfectè donat Deus: nos imperfectè Deo rependimus.*

VEL SIC.

34 Ego commodaui eum Domino cunctis diebus quibus commodatus fuerit Domino, id est aptus, & vtilis seruitio Domini & tabernaculi ipsius. *In Dei obsequijs diuino seruitio, non vtilitati nostræ attendendũ.*

CAP. 2. NVM. 5.

Donec sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata est.

35 In vno filio possedit Anna plurimos filios, in vnico enim Samuele resplenduerunt munera, & virtutes plurimorum: fuit enim Sacerdos, Proheta Iudex, &c. *Unicus filius bonus, & virtuosus plurimis æquiualet.*

Et

Viri fortium bona multiplicata mala completa esse solent.

36 Et nota quod fœcunditatem æmulæ suæ Phenennæ, de qua ad litteram hæc clausula intelligitur, explicat per præteritum imperfectum, eiusdem vero infirmitatem per præteritum perfectum exprimit.

CAP. 2. NVM. 7.

Dominus pauperem facit, & ditat: humiliat, & subleuat.

Paupertas humiliat: diuitiæ subleuant.

37 SEcunda clausula est repetitio primæ cum expositione, nam paupertas per humiliationem; diuitiæ, per subleuationem optime explicantur, & declarantur.

CAP. 2. NVM. 12.

Porro filij Heli, filij Belial nescientes Dominum, neque officium sacerdotum ad populum.

Sub Sacerdote Domini muneris insiso populus necessario irreligiosus.

38 CVM sacerdos nescit Deum, quis nam populi sciet ipsum?

Minister Ecclesiæ, qui à munere suo degenerat in diabolũ transmutatur.

39 Sed quomodo filij Heli, filij etiam diaboli esse poterãt, cũ plures parentes nemo habere queat? Nullus quidem habere potest plures parentes simultaneos, at potest illos habere successiuos. Minister enim, præsertim Ecclesiasticus, qui à suo munere degenerat, propriam naturam humanam videtur amittere, & in naturam diabolicam conuerti, propter quod similibus aiebat Christus: *Vos ex patre diabolo estis, &c*, Ioan. cap. 8, num. 44.

Sed quicumque immolasset victimã, veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, &c.

Minister Ecclesiæ malignè cupiens, & ferreis manducat dentibus, & diabolicis vtitur instrumentis.

40 NON erat hæc fuscinula vnius dentis seu hami, sed plurimum: quod ad quorundam carpendam sacerdotum auaritiam notandum est; qui non solum proprijs dentibus, sed alienis, & ferreis comedunt. Notandum etiã, quod cum simili instrumento diabolus depingi solet.

CAP. 2. NVM. 16.

Dicebatque illi immolans: incendatur primum iuxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcumque desiderat anima tua.

Quandoque laico ministrũ Ecclesiasticum excessiue delinquẽtem vrbanè, ac modeste licet corripere.

41 HAC modesta responsione homo sæcularis taxauit ministri Ecclesiastici auaritiam, innuens hoc vitium animæ illius inhærere.

CAP. 2. NVM. 17.

Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines à sacrificio Domini.

Puer tam pro paruulo, quam pro seruo promiscue in Sacro textu supponit.

42 PVeri appellantur non solum quia erant serui, & ministri Sacerdotum, sed etiã quia puerili ætate pollebant.

Vix sumus, & iam egrauiter peccamus.

43 Sed cur peccatum puerulorum grande nimis coram Domino nuncupatur? An quia vix sumus, & iam grauiter peccamus?

Ministrorũ Ecclesiæ peccata, quæ secundum se videntur leuia, coram Deo grauia esse solet.

44 Sed nota illa illationis: *Ergo*, textui adiuncta ad aliter discurrendum inducit, hoc scilicet modo: Erant ministri Ecclesiastici, & serui altaris, ergo peccatum eorum, quodcumque foret, præsertim circa tam sacrum ministerium, non fuit leue, sed grande nimis coram Domino.

Peccata consequentia grauissima.

45 Per illam etiam illationis notam insinuatur: peccatum illud non fuisse absolutum, sed peccatum *Consequentia*, quam consequentiam, textus non omittit, ideo addit: *Quia retrahebant homines à sacrificio Domini.*

Ecclesia ministri male ministrans nomen amittit, & bonorem.

46 Nec sine aduertentia prætereundum est, hos Ecclesiæ Ministros nomine contemptibili, & abiecto, *puerorum* scilicet à sacro textu semel, & iterum appellari, quia qui in re grauissima ad Dei cultum, & ipsius altare pertinente, delinquunt non merentur dignius compellari.

CAP. 2. NVM. 22.

Heli autem erat senex valde, & audiuit omnia, quæ faciebant filij sui vniuerso Israeli: & quomodo dormiebant cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi.

Ministrorū Ecclesiæ peccata adeó enormia sunt, vt vel à surdis, & à tā physice quam moraliter cæcis percipi valeant.

47 ADeó fœda, & enormia erant quæ isti filij Belial perpetrabant, quæ Heli, & pater, & senex decrepitus, cui omnes fere sensus deficiebant, non audire non posset.

Qui ad peccatū violenter trahitur peccatoris nota non inuritur.

48 Sed quare feminarū peccatum non notatur? Quia absque dubio, violenter, & sine illarum consensu opprimebantur.

Pudeat Ecclesiæ ministris dormire, cum Laici ad fores Ecclesiæ vigilant.

49 Et valde notandum, imò mirandum est, hîc introduci pias mulieres ad ostium tabernaculi religiose vigiles, & obseruantes, & primores synagogę sacerdotes, & ministros fęde, & turpiter dormientes.

CAP. 2. NVM. 24.

Nolite filij mei: non est enim bona fama, quam ego audio, vt transgredi faciatis populum Domini.

Superior enormissima subditorum delicta leuiter corripiens ex Dei ministro in diabolum cōuertitur.

50 NON debuit in hac correctione Heli istos delinquētes vocare filios suos, sed filios Belial: ast bene nuncupauit, nam cum grauium delictorum leuis, & moderata reprehensio calcar sit ad delinquendum, istos Heli pacaté, & quasi perfunctorie corrigens se ipsum in Belial conuertit.

CAP. 2. NVM. 26.

Puer autem Samuel proficiebat atque crescebat, & placebat tam Domino, quam hominibus.

Qui in virtutibus supra ætatē proficit plus Deo, quam hominibus placere studet.

51 PRius dicitur, quod proficiebat, quā, quod crescebat, quia plus augebatur virtute, quam ætate, ideoquè prius aduertitur in textu placuisse Deo, quam hominibus.

CAP. 2. NVM. 29.

Quare calce abiecistis victimam meā, & munera mea, quæ præcepi, vt offerrentur in templo.

Qui irreligiose litat, victimam non solum despicit, sed conculcat.

52 CAlce, idest, non parte anteriori pedis, sed posteriori ad maiorem despectū.

CAP. 2. NVM. 32.

Et videbis æmulum tuum in templo in vniuersis prosperis Israel.

Vt malum Ecclesiæ ministrum in præsenti vita Deus tartaree puniat, inuidiæ ipsi tormentū immittit.

53 ÆMulum tuum, idest, non æmulantem te, sed à te æmulatum, vt puniatis inuidiâ, quæ maximus, & crudelissimus cruciatus est.

CAP. 2. NVM. 36.

Dimitte me, obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis.

Paupertas præ morte grauius malum.

54 POsteritati Heli post mortes violentas, & immaturas vir Dei paupertatem comminatur tanquam grauius malum.

CAP. 3. NVM. 1.

Puer autem Samuel ministrabat Domino coràm Heli.

Bonus Ecclesiæ minister prælato quidem, sed magis Deo, placere studeat.

55 MInistrabat, non tam curans placere Heli, quam Domino.

VEL SIC.

Veruntamē prælati aduertat præsentiam, & ipsi satisfacere non omittat.

56 Taliter nostra opera ad Dei seruitium debent ordinari, quod oculis hominum, præsertim ministrorum eius, non displiceant.

Et sermo Domini erat pretiosus in diebus illis.

Diuina etiam á raritate pretium nanciscuntur.

57 ERat pretiosus, & quia diuinus, & quia rarus.

Non erat visio manifesta.

Pro summi sacerdotis intuitu diuina nobis patent, vel absconduntur.

58 QVomodo poterat esse visio manifesta in Israel, cum oculi summi sacerdotis calligarent, & videre non possent, vt patet ex numero sequenti.

CAP. 3. NVM. 2.

Factum est ergo in die quadam Heli iacebat in loco suo.

Præ-

CAP. 3. NUM. 2.

Factum est ergo in die quadam Heli iacebat in loco suo.

Prælati negligentis sedes non est solium, sed tumulus, seu sepulchrum.

59 PRælatus negligenter gubernans non sedet in loco, seu solio suo, sed iacet.

Et oculi eius caligauerant, nec poterat videre.

Prælati negligentes non solũ videndi actu sed visiua etiam potentia carent.

60 NON solum negat actum videndi, sed etiã potentiam, nam mali prælati sic segerunt, vt non solum visu, sed etiam visiua potentia carere videantur.

CAP. 3. NUM. 3.

Lucerna Dei antequam extingueretur.

Qui in præsenti vita proficue agenda non videt in futura necessario patienda videbit.

61 A*Ntequam extingueretur Dei lucerna*, videre non poterat, quomodo visurus post extinctionem? Per hunc significari potest peccator, qui dum lucerna lucet, hoc est vita temporalis durat, non videt, nec quid agere debeat attendit, visurus postea, sed inutiliter, cum lucernâ seu vitâ extinctâ, locus pænitentiæ desit.

Samuel dormiebat in templo Domini vbi erat arca Dei.

Virtuosus à peccatoribus quantum fieri potest, & vltra, recedere debet.

62 DOrmiebat intra templum, & in parte interiori illius longissime, quam poterat fugiens filios Heli in ostio tabernaculi scortantes.

Plenius digne communicans in principem exaltatur.

63 Sed cur vocatur templũ, illud tenrotium pelliceum, in quo tunc erat arca? Quia ex Arcæ præsentia locus ille adeó dignificatus, & exaltatus fuit, vt humile tabernaculum, templum augustum, & magnificum appellari mereretur: Quæ notanda pro digne sacram synaxim accipientibus.

CAP. 3. A NUM. 4.

Et vocauit Dominus Samuel, qui respondens ait: Ecce ego. Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego. vocasti enim me.

Loquente Deo ad summum põtificem recurrẽdum.

64 VOcante Deo, optime recurrit Samuel ad summum Sacerdotem, est enim verum, & immediatum vocis diuinæ instrumentum.

Nos sumus á Deo in primis voliti.

65 Sed cur non dicit: *Quid præcipis, seu quid me vis facere*, sed: *Ecce ego quia vocasti me?* Quia in prima vocatione, nos metipsi sumus id quod vult Deus.

In virtuoso etiã iuuene, cum sensus dormit, cor vigilat.

66 Sed nota in iuuene, imo puero nullam soporis ingrauescentiam, imo potius summam leuitatem; forte tunc, etsi sensus dormiebat, cor Samuelis vigilabat.

VEL SIC.

Ecclesiastici etiam desides, laicis, in ordine ad diuina solertiores.

67 Qui in templo dormiunt promptiores sunt ad Dei vocem percipiendam, ceteris extra templum, etiam vigilantibus.

Qui dixit (scilicet Heli) *non vocaui: reuertere, & dormi, & abijt, & dormiuit.*

Perfecte obediẽs prælati nutui actiones non solũ liberas, sed etiã naturales habet subiectas.

68 DVO præcepit Heli Samueli vnum, quod abiret, alterum, quod dormiret: primum est actio voluntaria, secundum est actio naturalis, quæ á voluntate non dependet, sed deuotus, & vere religiosus Samuel habebat nutui prælati sui subiectas actiones, non solum liberas, & spontaneas, sed etiam necessarias, & naturales, quod, vt explicaret textus non dixit: *Dormiebat*, vt supra num. 3. sed: *Dormiuit*, qui est terminus explicans veram, & perfectam dormitionem.

CAP. 3. NUM. 6.

Et adiecit Dominus rursum vocare Samuelem.

Diuini fauores non transeunt, sed ad præmium vel pænam prioribus adijciuntur.

69 CVR non dicitur: *Et vocauit Dominus secundo Samuelem*, sed: *Adiecit vocare*? Quia *Adiectio* est ad aliud additio

tio, & cum illa vocatio Samuelis fuerit magnus Dei fauor, & fauores diuini non transeant, sed maneant ad præmium augendum acceptantibus, & ad pænam aggrauandam repellentibus: Ideó secunda, & tertia vocatio non dicuntur ad primam subsequi, & succedere, sed adijci, seu adscribi.

CAP. 3. NUM. 9.

Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum.

Deus in antiqua lege personalem suam Trinitatem frequẽter insinuauit.

70 IN tertia vocatione intellexit Heli Dominum, ob mysterium Trinitatis in illis tribus vocationibus significatum.

Deuoti, & virtuosi iuuenes indeuotis senibus solertiores.

71 Et nota puerum, ad primam Dei vocationem non solum respondentem, sed etiam currentem; senem veró, & Sacerdotem necesse esse iterum, ac tertio vocari, vt intelligat.

Per iteratam vocationẽ Deus nouum fauorem conferre solet.

72 Notandum etiam, quod per hanc triplicem vocationem constituit Deus Samuelem, & Sacerdotem, & Propheram, & populi Ducem, seu Iudicem.

CAP. 3. NUM. 11.

Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel.

Verba Dei opera sunt.

73 VErba Dei opera sunt, ideó ait textus: *Facio Uerbum*, non, *Pronuntio*.

Quod quicumque audierit tinnient ambæ aures eius.

Per sacerdotũ punitionem omnes Deus facit expauescere.

74 TInnient aures cuiusque audientis, quia cum ira Dei in personas Ecclesiasticas eiaculatur, præsertim sacerdotales, omnes cuiusque status facit summe expabescere: Ideo 1. Petri cap. 4. num. 17. dicitur: *Quoniam tempus est, vt incipiat iudiciũ à domo Dei.*

CAP. 3. NUM. 13.

Prædixi enim ei, quod iudicaturus essem domum eius in æternum, propter iniquitatem, eo quod nouerat indigne agere filios suos, & nõ corripuerit eos.

In sacra pagina per vocem iudiciũ damnatio æterna significari solet.

75 VEreor: ne hîc æternæ damnationis sententia contra filios Heli, & vniuersam illius domum pronuntiata fuerit, secundum illud Ioanis cap. 5. nu. 29. *Qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.*

De Ecclesiasticis personis, etiã scelestibus modestè loquendum

76 Sed quomodo grauissima, & fædissima scelera filiorũ Leui, qualia erant scortationes, rapinæ, irreligiositates, & alia plurima per terminum: *Indigne agere* significantur? Ad denotandum, quod de sacerdotibus, & reliquis Ecclesiasticis personis, etsi scelestissimis, modeste, & sobrie loquendum sit.

Suauis delinquentium admonitio correptio non est.

77 Digna etiam animaduersione sunt illa verba: *Et non corripuerit eos.* Quid ergo fecit Heli supra capite 2. numero 23? Non debuit actio illa correctio nuncupari, non enim iniecit eis sua crimina rigide, & comminatoriè, sed valde leniter, & quasi relatiue.

CAP. 4. NUM. 7.

Et ingemuerunt dicentes: Va nobis, non enim fuit tanta exultatio heri, & nudius tertius: va nobis. Quis nos saluabit de manu sublimium Deorum istorum.

Idololatræ male de vero Deo sentiunt, & peius loquuntur.

78 IDololatræ, etiam cum de Deo vero loquuntur, improprie, falso, & blaspheme loquuntur.

CAP. 4. NUM. 11.

Duo quoque filij Heli mortui sunt Ophni, & Phinees.

Dei despectio Ecclesiæ manifesto letalis esse debet.

79 NON dicit: *Occisi sunt*, sed *mortui sunt*, vel propter reuerentiam sacerdotali suæ dignitati debitam, vel quiã dolore oppresi sunt propter Arcæ testamenti amissionem, & nõ gladio hostium interempti.

Sed

Malus Ecclesiæ minister prius se ipsum interimit, quam ab hostibus Dei vindicibus occidatur.

80. Sed cur loquendi morem, & stilũ inuertit facer textus prius eos dicens mortuos, & posterius eorum nomina referens? An quia prius mortui erant in suis peccatis, & post occisi sunt in peccatorum punitionem? Vel dic: Prius animo mortui, posterius corpore occisi.

CAP. 4. NUM. 18.

Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est.

Dotes animi male impensæ male pereunt.

81 CErebrum; quod in recta sacerdotalis muneris administratione non bene impenderat, male dispersit.

CAP. 5. NUM. 3.

Cumque surrexissent diluculo Azotij altera die.

Maria vbique manicationis ad gratiam magistra.

82 POstquam arca testamenti, hoc est Maria fuit inter Phylistęos, didicerunt isti diluculo surgere, adeò Maria in matutinam, & antelucanam surrectionem influit.

Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini.

Tunc diabolus bene collocatur, cum ante Mariã postratus iacet, & conculcatus.

83 NOta demonstrationis: *Ecce* denotat, quod tunc diabolus digne collocatur, cum scilicet iacet ante Mariã prostratus, & ab eius calcaneo contritus.

CAP. 5. NUM. 6.

Et ebullierunt villæ, & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magna in ciuitate.

Per debilia media magna Deus damna inferre solet, vt ab inferni tortoribus timeamus.

84 EN ciuitatem summe confusam ab exiguis animalculis. Quid faciet in Inferno per dęmones, qui taliter hîc punit per mures?

CAP. 5. NUM. 9.

Inieruntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas.

85 IN istis consiliatoribus specimen malorum senatorum ciuilium exhibetur; causam mali publici non disquirunt, vt illud in radice curent, & auertant, sed effectui tantum obstare conantur, & hoc, non per media efficacia, & damni destructiua, sed potius mali conseruatiua.

Praui reipublicæ gubernatores mala publica nõ eradicare solent, sed radicare.

VEL SIC

86 Non curant, & consiliantur de malo publico auertendo, sed de illo leuius, & insensibilius ferendo.

Nec auertere satagunt; sed leuius ferre.

87 Et nota, quod isti consiliarij non fecerunt omnibus sedes pelliceas, sed sibi solis, vt ex damno publico sibi prospicerent, & emolumentum digniorum, & commodiorum sedilium deinceps lucrarentur.

Praui reipublicæ gubernatores ex malis publicis propriũ commodum, & vtilitatem reportãt.

VEL SIC.

88 Habeant senatores sedes molles, & blandas, & ad sedendum valde commodas, vt diutius in negotijs publicis agendis immorentur; non ligneas, & duras, ne, vt illas deserant, publicam rem perfunctorie agant.

Reipublicæ senatores commode sedeant, vt diutius in bono publico procurãdo immorentur.

CAP. 5. NVM. 12.

Uiri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium, & ascendebat vlulatus vniuscuiusque ciuitatis in cælum.

89 ULulatus etiã impiorum, & peccatorum in cælum ascendit; quid faciet clamor iustorum? Aperientur cæli absque dubio, sicut ad clamorẽ Stephani. Act. Apost. cap. 7. n. 55.

In cælo clamor impiorum auditur, piorum verò exauditur.

CAP. 6. A NVM. 4.

Qui dixerunt. Quid est quod pro delicto reddere debemus ei? Responderuntque illi: Iuxta numerum prouinciarum Philisthinorũ, quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga vna fuit omnibus vobis, & Satrapis vestris.

Cum Dei flagella gratulatorie recipiuntur in beneficia conuertuntur.

90 NON imprudẽter discurrerunt isti sacerdotes, & diuini, visum enim fuit illis impossibile fore, non placati Deum, si ipsamet materia supplicij, in materiam gratitudinis conuerteretur.

CAP. 6. NUM. 19

Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini: & percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.

Diuina mysteria audacter scrutari piaculum est morte luendum.

91 RAbbi Dauid Kinchi pro ea clausula: *Eo quod vidissent.* legit; *Eo quod aperuerunt,*

Cum plebs numerosa perit, nõ pauci pereunt senatorum.

92 Sed quomodo tanta inæqualitas mortuorum inter populum, & plebem? Aliqui existimant Milliare appositum etiam ad septuaginta de populo.

VEL SIC.

Unus ex capitalibus reipublicæ ministris pluribus ex plebe æquiualet.

93 Vnus ex capitalibus cuiusuis ciuitatis fere mille de plebe æquiualet.

CAP. 7. NUM. 12.

Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eum inter Masphath, & inter Sen: & vocauit nomen loci illius: Lapis adiutorij. Dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus.

Beneficia Hebræis a Deo collatà terminata fuerunt, & designabilia; Christianis vero cum infinita sint, nisi per infinitũ metiri nequeunt.

94 BEneficia á Deo Hebræis exhibita limitata erant, & terminum habebant, ideó frequenter lapidibus signabantur; at vero beneficia nobis Christianis collata immensa, & infinita sunt, nec alio, quam angulari lapide Christo Iesu signari possunt.

CAP. 8. NUM. 3.

Et non ambulauerunt filij illius in vijs eius: sed declinauerunt post auaritiam.

Qui post vitium vadit, non incedit, sed declinat.

95 CVR dicit: Declinauerunt post auaritiã, & non ierunt, vel ambulauerunt? Quia qui post vitium vadit, non dicendus est incedere rectus, sed declinans.

Auaritia possessorem non dominum, sed seruum facit.

96 Et nota; quod hoc modo loquendi significatur: Auaritiam illis prædominasse, & tanquam seruos tractauisse.

CAP. 8. NUM. 6.

Displicuit sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent: Da nobis regem.

Vir perfectus non proprium cõmodum, & honorẽ, sed Dei honorem curat.

97 NON propter filiorum repulsam, sed propter Dei offensam displicuit sermo ille in oculis Samulis.

UEL SIC.

Perfectus præfectas cacopoliticis artibus non vtitur.

98 Si Samuel non foret adeó simplex, & sincerus, sed politicis artibus, quas docet prudentia carnis vteretur, non displiceret ipsi sermo ille exterius, sed interius tantum; oculosque subdole hilares, & placidos ostenderet, donec malignis artibus rudem populum irretiret, & in catenam miseræ seruitutis conijceret.

CAP. 8. NUM. 7.

Dixit autem Dominus ad Samuelẽ: Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.

In ministris Ecclesiasticis, etiã malis, Deus despicitur.

99 IN Ministris Ecclesiasticis, etiam malis, vt erant filij Samuelis, Deus despicitur. Nota pro hæreticis Romanam potestatem diruere conantibus prætextu aliquorum defectuum, vel vitiorum personalium, qui etsi adessent, nullo modo dignitatem illam maximam vel maculare, vel saltem velicare possent.

UEL SIC.

Regnare in homines solius Dei prærogatiua est ab eo solum, in quemipsi placet, delegabilis.

100 Regnare in hominem est peculiaris Dei prærogatiua, qui ergo hanc á Ministro Ecclesiastico vices Dei gerente vult auferre, & homini sæculari absque Dei ordinatione conferre; & hominẽ quodammodo deitate condecorare,

&

& Deum sua Deitate spoliare nititur. Quod valde notandum est contra quosdam Iurisperitos adulatores, qui potestatem regiam à Pontificia iurisdictione, vel omnino absolutè, vel saltem, minus, quam reuera est dependentem adstruere perperam conantur.

CAP. 8. NVM. 8.

Iuxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Ægypto vsque ad diem hanc: sicut dereliquerunt me, & seruierunt dijs alienis, sic faciunt etiam tibi.

Bonorum bonorū ministrorū Deus valde attendit.

101 HIS verbis consolatur Deus Samuelem exemplo sui ipsius, ne tristaretur de populi despectu. Nota, quantū Deus attendit & satisfactioni bonorum Ministrorum, & honori.

VEL SIC.

Cacopoliticus, & infidelis similes.

102 Sicut malus, & impius Fidelis veram Deitatem relinquit, & fictam, seu Idololatricam sectatur, sic malus politicus rectam, & prudentem dominationem spernit, & iniquam, imprudentem, & arbitrariam sequitur adulatiue: quæ species idololatriæ ciuilis est.

CAP. 8. A NVM. 10.

Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se regem, & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorū, filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas, &c.

Verbum, & verba Dei omnia substantialia sunt

103 NVllum verbum Dei omisit Samuel, quia omnia Dei verba ad rem, quam manifestare intendunt, necessaria, & substantialia sunt, nulla superflua.

Dominatio, quæ Deo nō subordinatur omnia confundit.

104 Et notandum, quod omnis dominatio mere humana, quæ Deo non subijcitur, & subordinatur, vt ab eo accipiat directionem, omnia munia indiscretè, & inordinatè confundit, aulica scilicet, bellica, ruralia, voluptuosa, & ciuilia; etsi quæ alia sunt ad statum publicum, & priuatum regum pertinentia.

CAP. 8. NVM. 15.

Sed, & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, vt det Eunuchis, & famulis suis.

Malus rex ab onerando populo nunquam cessat.

105 ADdecimabit, idest, non erit vnâ decimâ contentus, sed alias atque alias decimas adijciet.

VEL SIC.

Et tanquā Deus recognosci vult, & teneri.

106 *Addecimabit*: Idest, præter decimam Deo debitam, aliam decimā à se stabiliet percipiendā.

CAP. 8. NVM. 19.

Noluit autem populus audire vocem Samuelis.

Summi sacerdotis vox diuina verba pronuntias.

107 VErba Samuelis erant ipsissima verba Dei, vt patet ex hoc capite nū. 9. & 10. cur ergo non dicit: *Noluit autem audire vocem Dei*, sed: *Noluit autem populus audire vocem Samuelis*? An quia eadem est Dei, & summi Sacerdotis loquela? Sed si bene perpendatur propriissime loquitur textus, verba quidem erant Dei, sed vox illa verba pronuntiās erat vox Samuelis, Deus verba in mentem Samuelis insinuabat, & Samuel illa met verba proferebat.

CAP. 8. NVM. 20.

Et iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.

Bellorum dānū omnis, & solus sustinet populus.

108 BElle dicunt: *Bella nostra*, nam bellorū damna omnis, & solus sustinet populus; quidquid enim delirant reges plectuntur Achiui.

 CAP.

CAP. 9. NVM. 2.

Et erat ei filius vocabulo Saul, electus, & bonus, & non erat vir de filijs Israel melior illo: ab humero, & sursum eminebat super omnem populum.

Perfectus Rex subditos suos nō corporis solum, sed etiam animi dotibus debet praecellere.

109 SI eminebat *ab humero super omnem populum*, necessariò debebat *ab sursum* eminere, hoc est á capite: ad quid ergo additur: *Et sursum*? Ad denotandam non solum eminentiam corporalem, sed etiam intellectuâlem; ideo non dicit textus: *Non erat vir de filijs Israel maior illo*, sed: *Melior illo*, nam corporalis magnitudo respectu intellectualis non debet supponere.

VEL SIC.

Perfectus rex regnum suū proprijs humeris portare debet.

110 Eminentia humeri Saulis in regē vngendi comparatiue ad reliquos Israelitas praesupponitur, vtpote, qui eos in humeris portaturus erat. Vide infra ad nu. 9. capitis 10.

CAP. 9. NVM. 3.

Perierāt autem asinae Cis patris Saul.

Rudibus idem est perdi, ac perire.

111 CVR dicit: *Perierant*, & non *Perditae fuerant*, cum re verâ non perierint, nā inuentae sunt. Ut patet infra? An quia asinis idem est perdi, ac perire?

Tolle tecum vnum de pueris, & consurgens vade, & quaere asinas. Qui cum transissent per montē Ephraim, &c.

In regem inaugurandus omnē ditionem lustret.

112 PRiusquam in Regē sortiretur, & vngeretur Saul, speciali prouidentiâ disposuit Deus, quod Prouintiam illam lustraret.

Bene sciet imperare, qui perfectè sciuerit obedire.

113 Et nota, non referre textum, Saulem praecepto parentis dibentèr consensisse, seque statim ad iter agendum accinxisse, sed illico, ac pater loqui cessauit, viam agens introducitur, vt hinc pateat, quam electus, & bonus erat Saul, & quod tunc non erat melior illo alius in Israel.

CAP. 9. NVM. 5.

Cum autem venissent ad terram Suph dixit Saul ad puerum, qui erat cū eo: Veni, & reuertamur, ne fortè dimiserit pater meus asinas, & sollicitus sit pro nobis.

114 HIC notâda venit miseria humanae naturae. Quid est dimissio, seu leuamen vnius curae? Assumptio alterius, & ferè semper grauioris: Vide infra cap. 10. num. 2.

In misera huius vitae vicissitudine vnius curae dimissio alterius susceptio est.

CAP. 9. NUM. 6.

Qui ait ei: Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur, sine ambiguitate venit.

115 NObilitas Samuelis hîc praesupponitur, & praeiacitur tanquam fundamētum veridicitatis ipsius.

Veracitatis radix, & fundamentum nobilitas.

116 Sed cur dicuntur praenuntiata Samuelis, sine ambiguitate venire? Ad distinctionem eorum, quę ab idolorum sacrificulis praedicebantur, quae mille ambiguitatibus plena erant; etsi aliqua succedebant, non veniebant, hoc est naturaliter eueniebāt, seu succedebant, sed trahebantur ope demonis efficientis; Deo sic quādoque permittente, ad eorum iustam punitionem.

Verborum simplicitas ve um prophetā à pseudopropheta discernit.

CAP. 9. NUM. 7.

Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus: Quid feremus ad virum Dei.

117 ECce auaritia filiorū Samuelis, quae taxatur supra cap. 8. num. 3. redundat in patrem.

Filiorum vitia in parentes redundant.

118 Notandus etiam est regius Saulis genius, propensio scilicet ad liberalitatem.

Virtus regia liberalitas.

CAP. 9. NVM. 8.

Rursum puer respondit Sauli & ait: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti.

In

In manu seruorum stat, quod dominorum substantia augeatur, aut pereat.

119 IN manu bonorũ seruorũ inuenitur substantia dominorum; in manu, vel per manum malorum deperditur.

VEL SIC.

Vide supra nu. 119.

120 In manu seruorum est, quod inueniatur, vel pereat substantia dominorum.

Demus homini Dei, vt indicet nobis viam nostram.

Ingenuus liberaliter donat; seruus seruiliter, & lucratiue.

121 NOtanda vtriusque verba: Saul dicit: *Ecce ibimus; quid feremus ad virum Dei?* Seruus verò sic loquitur: *Demus homini Dei, vt indicet nobis viam nostram.* Primus dare vult generose, & liberaliter de Samuelis repẽsione non curans; secundus dare vult seruiliter, & lucratiue propter Samuelis, scilicet indicationem expetitam.

UEL SIC.

Seruo non licet rem domini sui liberaliter expendere, sed vtiliter, & lucratiue.

122 SAul erat dominus: nam etsi adhuc filius familias; ad illam tamen functionem, seu actionem fuerat á patre suo dimissus, & quasi emancipatus: puer, erat seruus illius, inter seruum vero, & dominum hæc differentia in ordine ad rem familiarem versari debet, quod dominus, quando oportet aliquas donationes liberaliter facere potest, & debet; seruus nunquam sic potest donare, nec nisi in ordine ad domini vtilitatẽ rem illius expẽdere.

Bonus præsul subditorum vias, & vitas scire debet melius quam ipsi.

123 Sed notandum est, quid á Samuele pro illa donatione expectet: *Vt indicet nobis viam nostrã.* Hoc certe impossibile videtur, quam enim viam habere possent homines vagi, & post asinas errantes? Sed non inepta interrogatio est, bonus enim Præsul vias, & vitas subditorum debet scire melius, quam ipsi.

CAP. 9. NUM. 9.

Olim in Israel sic loquebatur vnusquisque vadens consulere Deum: Venite, & eamus ad Videntem, qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns.

124 OMnia semper in deterius ruunt, qui enim olim videbat, idest clare futura percipiebat, & proferebat; nunc prophetat, idest obscure videt, & profert. *Omnia semper in deterius ruũt.*

CAP. 9. NUM. 10.

Et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Ueni eamus.

125 PUeri consilium non solum benigne audit Saul, sed superlatiuè laudat, & extollit. Aures principum semper ad pia, iusta, & religiosa consilia percipienda promptæ, & paratæ sunt; malitia seruorum est, quod non nisi impia; iniusta irreligiosa, crudelia, imo & lasciue spurcida suggerantur. *Regia aures ad iusta, & religiosa consilia promptiores.*

CAP. 9. NUM. 11.

Cumque ascenderent cliuum ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad hauriendum aquam, & dixerunt eis: Num hic est Videns?

126 SI Saul nondum intrauerat ciuitatem in qua erat Samuel, sed adhuc persistebat in agro extra ciuitatem, quomodo puellas interrogat, an ibi esset videns? Ad litteram facilis, & clara responsio est: ad mores dicere possumus: hîc boni præsulis innui non contemnendam proprietatem. Quod scilicet vbique sit in ciuitate, in agro, in cliuo, in plano, & in omni suę dominationis, & iurisdictionis loco. *Bonus præsul diuinam immensitatẽ modo quo potuerit, imitetur.*

CAP. 9. NUM. 12.

Quæ respondentes, dixerunt illis: Hic est, ecce ante te, festina nunc: hodie enim venit in ciuitatẽ, quia sacrificium est hodie populi in excelso, &c.

No-

Femina vias cursitans, quando non impudica, adminus euadet scola.

127 Notanda venit nimia notitia harum puellarum de Samuele, & alijs rebus ad ipsas non pertinentibus; in causa est huius sexus sciendi cupiditas addita istis, ex consuetudine exeundi de domo ad aquam hauriendam, non leui occasione.

CAP. 9. NVM. 13.
Ingredientes vrbem statim inuenietis eum (scilicet Samuelem.)

Ad boni praesulem nulli aditus difficilis.

128 Bonus praesul statim inuenitur, nulli ad ipsum difficilis est aditus.

CAP. 9. A NVM. 15.
Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnum diem, quam veniret Saul dicens: Hac ipsa hora, quae nunc est, cras mittam virum ad te de Terra Beniamin, & vnges eum Ducem super populum meum Israel.

Quae à Deo specialiter ordinantur hominibus casualia apparent.

129 En actiones, quae ab humana dispositione, & casuali euentu videntur factae, sunt ab speciali Dei prouidentia ordinatae.

Negotia status regni, vel reipublicae secretissime tractari debent, & expediri.

130 Sed cur Deus loquitur Samueli ad auriculam, qui est modus agendi secretissimus? An quia negotium erat de materia status grauissima, & voluit Deus per illam actionem principes instruere, quam cauté, & secreté similes materiae tractandae sint?

CAP. 9. NVM. 18.
Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portae, & ait: Indica, oro, mihi vbi est domus Videntis, &c.

A bono praesule omnis comitatiuus fastus abijciendus.

131 Adeó modestus, & sine satellitio, vel alio comitatu incedebat Samuel, vt ipsum cum aliquo de populo Saul aequiuocauerit, & ipsum Samuelem pro ipsomet interrogauerit.

CAP. 9. NVM. 20.
Et de asinis, quas nudius tertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inuentae sunt. Et cuius erunt optima quaeque Israel? Nonne tibi, &c.

Cum nobis Deus bona aestimabilia, & aeterna praeparet, nos post caduca, & vilia anxij festinamus.

132 CVI optima quaeque Israel destinantur, post asinas anxius, & solicitus incedit? Sic peccatoribus cum Deo accidit.

CAP. 9. NVM. 27.
Cumque descenderent, in extrema parte ciuitatis Samuel dixit ad Saul: Dic puero vt antecedat nos, & transeat.

Optimum regnandi tyrocinium animi moderatio est.

133 SAulem Samuel in regem vncturus iubet seruum precedere, vt in ipso regnandi exordio animi moderationem Sauli commendaret.

Alienis seruis absque domini assensu non imperitandum.

134 Nota etiam Samuelis modestiam, & honorificá ad Saulem attentionem, seruo illius non immediate per se praeceptum imponit, sed per Saulem.

VEL SIC.

Ministri Ecclesiastici regibus fideliter consulant: reges consulta imperent, vel exequantur.

135 Ministri Ecclesiastici est in negotijs ad statum publicum pertinentibus regibus proponere, & quae oportet facere consulere, regum vero munus est imperare, & ad effectum perducere.

CAP. 10. NVM. 1.
Tulit autem Samuel lenticulá olei, & effudit super caput eius.

Ex regum inauguratione ipsorum euentus quandoque auspicari, vel suspicari possunt.

136 VAS nec fuit corneū, quod fortitudinem, & durationem indicat, sed fictile, & termino diminutiuo explicatū, & forte non plenum, quibus omnibus deffectibus caruit vnctio Dauidis, quae refertur infra cap. 16, num. 1. ex hoc, & Saulici imperij inconstantiam, & Dauidici permanentiam auspicari possumus.

Et

Et deosculatus est eum.

Ecclesiastica, & sæcularis potestas non mutuo pugnent, sed osculentur, vt vno & eodem spiritu, scilicet diuino, animata sint.

137 IN hoc osculo congrue significari potest vnitas, & concordia, quæ versari debet inter vtramque potestatem, & iurisdictionem Ecclesiasticam nempe, & sæcularem.

CAP. 10. NUM. 2.

Cum abieris hodie à me inuenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Beniamin in Meridie dicentque tibi: Inuentæ sunt asinæ.

Rex inauguratus ad sepulchrum mittatur, vt inde salubria vitæ documenta ediscat.

138 STatim ab vnctione in regem ad sepulchrum, & non quodlibet sepulchrum, sed feminæ in viridi iuuentute, peremptæ, & exsiccatæ, mittitur Saul, vt de momentanea duratione dignitatum temporalium instrueretur.

Rex cum viris religiosis assidue communicans, se, & subditos regere ediscet.

139 Sed illi duo viri quid significant? Vel sunt vterque status Ecclesiasticus, & Sæcularis, vt supra dictum est: vel sunt viri religiosi, mundi contemptores, & cum mortuis tanquam mortui degentes, ad quos debent reges recurrere, vt veritates audiant, & ediscant.

Inuentæ sunt asinæ ad quas ieras perquirendas.

Ad regnandi rationē asinæ onera publica ferentes necessariæ sunt.

140 EOdem ferme tempore quo Saul coronam acquirit asinæ inueniuntur, nemo enim potest regnare absque asinis onera publica ferentibus.

Et intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo.

In hac misera vita vnius curæ dimissio, alterius susceptio est.

141 VNius curæ intermissio alterius grauioris est susceptio, sic misera hæc temporalis vita transigitur. Uide supra cap. 9. num. 5.

VEL SIC.

In hac misera vita curæ, & sollicitudines non omnino dimitti, sed cum alijs intermitti possunt.

142 Curæ in hac calamitosa vita non omnino dimitti, sed intermitti cum alijs curis possunt.

Nullis magis, quā regibus sollicitudo, imo, & commiseratio debentur.

143 Et nota, quod Cis pater Saul non introducitur in sacro textu de filio sollicitus nisi postquā in regem assumptus, & designatus fuit.

CAP 10. NVM. 3.

Cumque abieris inde, & vltra transieris, & veneris ad quercum Thabor, inuenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, vnus portans tres hædos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini.

Ecclesia nulli terreno regi; soli Dei tributaria.

144 IN istis tribus viris possunt considerari tres status, scilicet Ecclesiasticus, Nobilis, & Plebeius, qui non tres panes, sed duos tantum dant Sauli iam regi, ad denotandum, quod è tribus istis statibus rempublicam constituentibus, solum duos vltimos debere regibus tributa pendere.

De destinatis ad sacrificia reges, tanquam cum cæteris fidelibus communes, participent.

145 Sed cur, è tribus tortis panis nullam regi offerunt? Nec de hędis, aut vino aliquid concedunt? Quia omnia hęc ad sacrificium destinata erant, non sicut panes, ad vitæ commeatum accepta.

CAP. 10. NUM. 5.

Post hæc venies ad collem Dei vbi est statio Philisthinorum: Et cum ingressus fueris ibi vrbem obuiam habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & inter eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam.

Inordinata, & superflua Ecclesiasticorum abūdantia reipublicæ hostilis, & nociua.

146 AD quid tot prophetæ in statione Philisthinorum? Certè non solet esse minus nociua nimia, gregalis, & inordinata Ecclesiasticorum abundantia, ac si Inimicorum foret exercitus. Videnda quæ infra ad num. 10.

Sed

Vita leuitarũ legis antiquæ defectus notantur.

147 Sed cur tot instrumenta musica personant? Uita Ecclesiasticorum in illa lege vt plurimum hilaris, & læta esse solebat; Bonis quidem spiritualiter; Malis corporaliter, seu sensualiter.

CAP. 10. *NVM* 6.

Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alterum.

Bonus genius inter perfectos facile perficitur.

148 IN hoc apparet capax simplicitas, & naturalis bonitas genij Saulis, quæ á sacro textu exprimitur infra cap. 13. num. 1. siquidem tam brebis cemmoratio inter prophetas eum prophetare fecit.

Qui religionem profitetur, mutat statum, non naturam.

149 Sed cur non dicit ei Samuel: *Mutaberis in prophetam, vel in Angelum, &c.* Sed: *In virum*? Ad denotandum, quod, qui inter religiosos versatur, vel vitam religiosam profitetur, mutat quidē statum, sed non naturam.

CAP. 10. *NVM.* 9.

Itaque cum auertisset humerum suum vt abiret á Samuele.

Rex ex quo inauguratur omnē populum suum super se portat.

150 CVR per hunc dicendi modum discessū à Samuele explicat textus? Non ne quia ex quo Saul in regem vnctus fuit, Samuelem, tanquam morale corpus totius populi in ipso virtualiter contenti, in humero ferebat. Uide supra ad num. 2. cap. 9.

Immutauit ei Deus cor aliud.

Propheta vngit, seu mutat in regem sed Deus cor regis immutat.

151 PRopheta vngit in regem, sed Deus immutat cor: ideò Dauid aiebat: *Cor regis in manu Domini*, vt illud in bonum, siue in malum pro merito subditorum vertat.

CAP. 10. *NVM.* 10.

Ueneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus prophetarum obuius ei.

152 CVneus terminus est cohortis bellicæ, secundū stilum illius temporis. Vide supra ad num. 5. huius capitis.

Communitas religiosa si bene ordinata sit, castra Dei, seu exercitus est ad reipublicæ tutamē, & defensionem; si vero inordinata sit, exercitus est ad reipublicæ impugnationem.

CAP. 10. *A NVM.* 11.

Quænam res accidit filio Cis? Num, Et Saul inter prophetas? Respônditque alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum.

Rex religiosorum in regno suo commorantium pater.

153 BEne addunt: *Et quis pater eorum*, nam rex debet paternam protectionem Ecclesiasticis, & religiosis omnibus impendere.

CAP. 10. *NVM.* 16.

Et ait Saul ad patruum suum: Indicauit nobis quia inuentæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicauit ei, quem locutus fuerat ei Samuel.

Præcipua regiminis in opportuna taciturnitate, loquelaque consistit.

154 IAM elucet operatio Dei supra cor Saulis in ordine ad scientiam regalem; sciit enim proferre, quæ proferenda, & tacere quæ tacenda sunt.

CAP. 10. *NVM.* 22.

Et consuluerunt post hæc Dominum: vtrum nam venturus esset illuc. respônditque Dominus: Ecce absconditus est domi.

Fuga dignitatū character est dignorum.

155 SAul, pro illo tunc, erat benemeritus, vtpote electus á Deo, & directioni illius subiectus, ideò se abscondit, & dignitatem refugit, fuga enim dignitatum caracter est benemerentium.

CAP. 10. *NVM.* 24.

Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis, quem elegerit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.

Supremo regi subditorum nemo comparabilis.

156 VT quid se iactant, nobiles, ac filij diuitum, præsertim Hispanorum, quod regi suo comparati, æque boni sunt, cum nullus subditorum, regi suo, nec similis sit, nec comparabilis.

Et

Et clamauit omnis populus, & ait: Viuat rex locutus est autem Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino.

157 Hinc duo inferri videtur; primum, leges omnes etiam ciuiles à Deo per manum Ministrorum Ecclesiasticorum habere primariam, & radicalem originem. Secundum, quod ex hoc infertur, leges ciuiles, ad hoc vt obligatoriæ, vel in altero, vel in vtroque foro sint non pendere à populi acceptatione.

Leges etiã ciuiles à Deo condendæ: & tales populi acceptatione non indigent.

CAP. 10. NUM 27.

Filij vero Belial dixerunt: Num saluare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille vero dissimulabat se audire.

158 ECce Saul in omni mysterio, ac ministerio regali peritissimus: scit enim proferre, scit tacere, scit surdum agere, imo & clementiam, cum oportet, exercere. Vide cap. 11. sequentẽ num. 13 in sacro textu.

Rex à Deo electus, dum innocentiam conseruauerit, in omni regendi arte peritus erit.

CAP. 11. NVM. 5.

Et ecce Saul veniebat, sequens boues de agro & ait: Quid habet populus, quod plorat?

159 REx qui sequitur boues, idest Oratores Euangelicos in area Ecclesiæ laborantes, ad populi, & subditorũ necessitates prompte, & solicite attendit, & subleuare conatur.

Rex qui Euangelicos declamatores audiens, necessitates subiectis populi non despiciet.

CAP. 11. NVM 6.

Et insiluit Spiritus Domini in Saul, cum audisset verba hæc, & iratus est furor eius nimis.

160 VTilior est populis furens ira regum ex legitima caussa contracta, quam animi desidiosa inersque sedatio, quando salus publica laborat.

Vtilior populis iusta regis ira, quam iners desidia.

CAP. 11. A NVM. 7.

Et assumens (Saul) *Vtrumque bouem concidit in frustra, misitque in omnes terminos Israel per manus nuntiorum, dicens: Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet de bobus eius. Inuasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus.*

161 COmminatio mali, quod princeps prius in se exequitur est summe efficax ad promptam populi obedientiã consequendam.

Tunc lex efficacissime intimatur, cum rex exemplo præit.

162 Et nota quod iam Saul incipit superbire, se enim prius nominat, quam Samuelem.

Supremo Ecclesiæ ministro omnino non deferre, superbia est, etiam in legibus taxanda.

CAP. 11. NVM. 8.

Et recensuit eos in Bezech, fueruntque filiorum Israel trecenta millia: Virorum autem Iuda triginta millia.

163 NOmen *Vir*; roboris, & strenuitatis significatiuum, non attribuitur ceteris tribubus, sed tribui Iuda solum.

Nomen Vir in sacra pagina strenuitatẽ significat.

CAP. 11. NVM. 9.

Et dixerunt nuntijs, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Iabes Galaad: Cras erit vobis salus cum incaluerit sol.

164 NON promissum fuit auxilium Galaaditis, donec congregaretur sufficiẽs, & superabundans exercitus, alioqui enim foret potius præsumptuosa, quam rationalis promissio.

Auxilium absque auxiliatiuã virtute promittere, præsumptio est.

CAP. 11. NUM. 15.

Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino. & lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israel nimis.

Iam

Usque dum actiones humanæ in Deũ per gratiarum referantur actionẽ quasi infecta existimari debent.

165 **I**AM Saul electus rex, iam fuerat proclamatus, iam muneribus honoratus: Quomodo ergo dicitur: *Et fecerunt ibi regem Saul coram Domino*? An quia vsque dum actiones humanæ in Deum, per gratiarum actionem referuntur, quasi infectæ reputari debent?

UEL SIC.

Res facta, quasi infecta, donec confirmatio accesserit, reputanda.

166 Erat quidem Saul in Regem electus, & proclamatus, sed nondum fuerat confirmatus, & donec actionibus humanis iudicium secundum, & maturius accesserit, quasi nondum factæ existimari debent.

Sub felice, ac religioso rege quã latus populus.

167 Et nota, quam lætus, & hilaris est populus sub rege religioso, & feliciter belligeratore.

CAP 12. *NUM.* 1.

Dixit autem Samuel ad vniuersum Israel: Ecce audiui vocem vestram.

Princeps supremus ad populum verba faciens authoritati suæ attendat.

168 **A***Udiui* idest: Feci, quod voluistis, decens loquendi modus Superioris cum subditis.

CAP. 12. *NUM.* 2.

Et nunc rex graditur ante vos: ego autem senui, & incanui.

Bonus præsul populum non deserit, donec de congruo successore prouideat.

Non omnes, capite canescẽtes, moribus senescunt.

169 **R***EX graditur ante vos*, non iam ego vos præcedam, & iudicabo.

170 Et nota quod Samuel prius senuit, quam incanesceret, ad distinctionem multorum, qui etsi capite candescant, in moribus tamen iuuenescunt, imo quandoque puerascunt.

CAP. 12. *NUM.* 3.

Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim aut asinum, si quenquam calumniatus sum, &c.

In abstractione ab auaritia omnes supremi ministri virtutes recapitulantur.

171 **I**N capite suæ residentiæ, seu publicæ rationis, & satisfactionis de munere à se exercito collocat Samuel, omnimodam, & incorruptã ab auaritia abstractionem, quia in hac sola omnes boni principis, & supremi iudicis virtutes recapitulantur.

Si de manu cuiusquam munus accepi; & contemnam illud hodie, restituamque vobis.

Difficile restituet, qui rem acceptam in æstimatione habet.

172 **B**Ene: *Contemnam*, & postea: *Restituã.* Qui enim res temporales in æstimatione, ac pretio habet, vel difficulter, vel nunquam restituet.

CAP. 12. *NUM.* 11.

Et misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum.

Qui Dei nomine loquitur, ne se tanquam diuerso à se, loquatur.

173 **L**Oquitur Samuel de se ipso tanquam de aliena persona, quia non suo nomine, sed nomine, & sub persona Dei loquitur.

CAP. 12. *NUM.* 12.

Uidentes autem quod Naas Rex filiorum Ammon, venisset aduersum vos dixistis mihi: Nequaquam, sed rex imperabit nobis: cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.

Deus benigne, & potius in nobis, quam in nos regnat; homines rigide, & imperatiue dominantur.

174 **C**UM loquitur Samuel in persona populi dicit: *Rex imperabit nobis*, idest pręcepta, & alia onera imponet, quæ dominatio aspera, & grauis est: cum veró loquitur de Deo aserit: *Cum Dominus regnaret in vobis*, idest regeret, & gubernaret, quæ dominatio benigna est.

Uide supra nu. 174.

175 Et nota: Quod Deus potius regnat in nobis, quam in nos.

CAP. 12. *NUM.* 20.

Dixit autem Samuel ad populum: nolite timere.

A bono præsule timor seruilis erga Deum à populo excludendus; filialis vero, & reuerentialis inducendus.

176 **C**VR hîc dicit Samuel: *Nolite timere*: cum infra num. 24. dicat: *Timete* *Do-*

Dominum? Hic timorem seruilem excludit, vt postea timorem filialem, seu reuerentialem inducat.

CAP. 12. NVM. 23.

Absit à me hoc peccatum in Dominũ, vt cessem orare pro vobis.

Ab omissionis peccato à principibus ob inaduertentiam frequenter admisso diligenter cauendum est.

177 A*Bsit à me hoc peccatum* omissionis: & nota quam significanter caueat imo horreat Samuel illud genus peccatorum, in quod frequẽter principes, & superiores, alioqui boni, propter in aduertentiam incidunt, peccata nempe omissionis.

CAP. 12. NVM 25.

Quod si perseuerauerttis in malitia, & vos, & rex vester pariter peribitis.

In regnis electiuis populus collectiue regi diuisiue consideratò præferendus.

178 LOquens de populo collectiue, & in cõmuni anteponit illum regi: quod in regnis electiuis indubitatum videtur.

CAP. 13. NVM. 1.

Filius vnius anni erat Saul cum regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit super Israel.

Anni peruersi regiminis regibus non computandi.

179 NON ne per multo plures annos regnauit Saul, cur hic ad duos tantum ipsius regnum reducitur? An quia anni, quibus rex male regit computari non debent, cum potius peccatum in rege regnet, quam rex in regno?

CAP. 13. NVM. 2.

Porro ceterum populum remisit vnũquemque in tabernacula sua.

Populus bellis irrequietus nõ in domibus, sed in tabernaculis habitare dicendus est.

180 NON in domos remittit populum, sed in tabernacula, vel quia cito ad præliandum iterum relinquenda, vel quia nondum erant in totali, quietaque terræ promissæ possessione.

CAP. 13. NVM. 12.

Necessitate compulsus obtuli sacrificium.

Ad illicitũ nulla compellit necessitas.

181 QVA necessitate cõpelli poterat Saul ad sacrificium, nec lege præceptum, nec sibi permissum.

CAP. 13. NVM. 14.

Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei Dominus, vt esset dux super populum suum.

Raraauis in terris perfectus rex.

182 REX bonus, & perfectus res adeó rara in mundo est, vt vel ab ipso Deo quæri permittat, & per exagerationem dici possit.

CAP. 13. NVM 17.

Et egressi sunt ad prædandum de castris Philisthinorum tres cunei.

Pessimi hostium fidei impugnatores.

183 TRes cunei Philistinorum sunt triplex impugnatio infidelium contra mysterium Trinitatis, vel contra tres virtutes theologicas.

CAP. 13. NVM. 19.

Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni Terra Israel, cauerant enim Phylisthijm, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam.

Fabros præsertim armorũ, ab aliquo regno suffurari, & ad se trahere, magna hostilitas est.

184 FAber ferrarius non inueniebatur in Israel, quia omnes huius generis artifices causae ad se traxerant Philisthæi.

Diabolus impotens, cautus, & solicitus, homo impetitus, negligẽs, & incautus quomodo non succumbet?

185 Et nota Philisthęos prædominantes cautos, & prouidentes; & Israelitas prædominatos negligentes, & incautos, hoc ipsũ cum hostibus animarum nostrarũ Diabolo scilicet, Mundo, Carneque nobis frequenter accidere solet.

CAP. 13. NVM. 20.

Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthijm, vt exacueret vnusque vomerem suum, & ligonem, & securim, & sarculum.

Principum negligentia facit subditos ab extraneis, & sæpe ab hostibus depẽdentes.

186 SOlet negligentia aliquorum principum efficere, quod subditi eorum in necessariorum ab extraneis, & etiam inimicis dependeant.

O CAP.

CAP. 13. NUM 22.

Cumque venisset dies prælij, non est inuentus ensis, & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, & Ionatha.

Usque ad prælij diem arma non desiderare magnum regiminis vituperium.

187. LAuda prouidentiam illius regiminis; vsque ad ipsum prælij diem non quæruntur, nec desiderantur arma.

Vide supra num. 184.

188 Quid ergo actum est de armis, quæ antea Hebræi habebant? Uel negligentia Israelitarũ consumpserat, vel astutia Philisthinorum, iam redemptione, iam alijs medijs, & arbitrijs spoliauerat.

CAP. 14. NUM. 7.

Dixitque ei (Ionathæ) armiger suus: Fac omnia quæ placent animo tuo: perge, quo cupis, & ero tecum vbicumque volueris.

Esse fidelem seruum, & bonum consiliarium non sunt idem.

189 ARmiger iste se gessit cum principe Ionatha tanquam bonus seruus, & malus consiliarius: *Fac omnia, quæ placent animo tuo, perge, quo cupis.* Mali consiliatij verba sunt. *Ero tecum vbicumque volueris.* Optimi serui propositio est.

CAP. 14. NUM. 24.

Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam.

In pane omnia comestibilia comprehenduntur.

190 IN prohibitione panis reliqua etiam comestibilia, sub maledictione prohibita: Vide infra num. 43.

CAP. 14. NUM. 40.

Et ait (Saul) ad vniuersum Israel: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera.

Rex cum regno comparatus in æquilibrio est.

191 SOlus rex cum familia regia in æquilibrio est cum omni populo, & subditorum congregatione.

CAP. 14. NUM. 43.

Dixit autem Saul ad Ionatham: Indica mihi, quid feceris. Et indicauit ei Ionathas.

192 FIlius regis, præsertim primogenitus, non debet coram alio, quam patre suo causam dicere.

Primogeniti regis pater solus iudex.

Et ait: gustans gustaui, in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior.

193 COnsideratio, quæ in hac responsione clauditur est, & erit continuus, & acerbissimus cruciatus ad ignẽ æternum Damnatorum. Vel sic.

Consideratio futilis delectationis ob quam gloriam amiserit, magnum damnatorum tormentum.

194 Uirga illa erat instrumẽtũ muneris militaris Ionathæ designatiuum: qui ergo de sui muneris instrumento instrumẽtum comedendi, & dulcedinis suauitatem gustandi facit, dignus morte est.

Qui ex munere publico ad sui oblectationem abutitur capitali pæna dignus.

CAP. 15. NUM 1.

Et dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus, vt vngerem te in regem super populum eius Israel.

195 CUR non dicit: *Super populum tuũ*, sed: *Super populum eius*? Vt sciant reges, qui veram fidem profitentur, se non dominari super populum suum, sed super populum Dei, & hinc multę consequentię politico christianæ deduci possunt.

Rex Christianus se Dei populum regere recognoscat.

196 Insuper admiranda venit, super exaltandaque Dei clementia, qui ab Hebræis abiectus, vt ipse aiebat supra cap. 8. num. 7. adhuc eos, populum ipsius appellare dignatur.

Populum se abijcientem Deus nõ despicit.

CAP. 15. NUM. 4.

Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos, quasi agnos ducenta millia peditũ, & decẽ millia virorũ Iuda.

197 QVid sunt decẽ millia virorum Iuda respectu ducentorum millium, é quibus reliquus populus constabat? Nihilominus, quia viri illi Iuda erant fortes, & militari industriâ pollentes, cum immenso numero aliarum tribuum non confunduntur, sed separatim recensentur.

Bonorum militũ exiguus numerus cum gregarijs militibus pene innumeris nõ confunditur.

Qui ad bellum recensentur, se ad occisionem recenseri existiment.

198 Sed cur dicit recensitos quasi agnos? An quia ad bellum recensebantur, quod idem est, ac si ad occisionem numerarentur?

VEL SIC.

Rex pastorem agat, nō mulionem.

199 Hoc nomine significatur populus, vt aduerteret Saul se non regere gregem asinorum, sicut in domo paterna; sed gregem agnorum, & arietum; & sic sciret, debere Pastorem agere, non Mulionē.

CAP. 15. NUM. 15.

Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ouibus & armentis, vt immolarentur Domino Deo tuo; reliqua vero occidimus.

Male regit qui meritum ad se, culpam in subditos relegat.

200 Pepercit populus, ait Saul culpam inobedientiæ ad populum relegans; at non eodem tenore prosequitur, sed mutat stilum, & asserit: *Reliqua vero occidimus*, meriti actionis religiosæ se participem faciens.

Nonnulli reges tanta dignitatis meio vsque ad abusimam intrinsei solent.

201 Sed cur dicit Saul: *Domino Deo tuo*, & non: *Meo*, vel *Nostro?* An quia iam regali fastu inebriatus, Deo se subijcere dedignabatur?

Peccati natura auersio à Deo.

202 An quia per peccatum commissum se iam à Deo auerterat, & abalienauerat?

CAP. 15. NUM. 16.

Sine me, & indicabo tibi, quæ locutus sit Dominus ad me nocte.

Dei minister regem, vel grauissime reprehensionis, tanta dignitatis reuerentia debitam nō omittat.

203 Samuel petēdo à Saule veniam, & Dei præceptum implet, & regiam dignitatem honore debito non defraudat.

Regibus clare, ac diserte acerbiora dicere rarus est, qui audeat.

204 Sed cur dicit: *Indicabo* & non; *Edisseram*, vel *clare*, & *adunguem referam*? Quis audeat regibus diserte, & distinctè loqui, cum Samuel p æceptam à Deo sententiā solum indicatiue intimare audet?

Cum reuelatio nocte facta dicitur, insita reuelata esse existimari potest.

205 Rursus cur exprimitur, reuelationem diuinam Samueli nocturna tempestate factam? Vereor, ne hoc, argumentum tristis enuntiationis fiet.

CAP. 15. NUM. 21.

Tulit autem de præda populus oues, & boues, primitias eorum, quæ cæsa sunt, vt immolaret Domino Deo suo in Galgalis.

206 NON est bonus rex, qui populum coram Deo accusat, vt se excuset, sed qui se accusat coram Deo, vt populū excuset, vt faciebat Dauid, 2. Reg. cap. 24. num. 17. *Bonus rex populum non accusat sed potius excusat.*

207 Et nota, quod hoc non fuit legem implere, sed cum lege male intellecta, & interpretata se excusare. *Qui secundum legem male intellectam operatur, legem non implet.*

CAP. 15. NUM. 29.

Porro Triumphator in Israel nō parcet.

208 Triumphator non parcit Deus, non quia inexorabilis, sed quia hostis victus permansit pertinax, & proteruus nolens petere misericordiā donec contereretur, & Triūphus de eo reportaretur. *Triumphator nō parcit Deus, nō quia inexorabilis, sed ob deuicti pertinaciam.*

Et pænitudine non flectetur.

209 Deus pænitudine nō flectitur, sed pænitentia. *Dolore, qui virtus non est. Deus nō flectitur.*

CAP. 15. NUM. 30.

At ille (Saul) *ait: Peccaui: sed nunc honora me coram senioribus populi mei.*

210 NON curat Saul de ignominia peccati, quæ grauissima est; sed de ignominia reprehensionis nomine Dei, quæ non solum moderata, & leuis, sed honorifica. *Peccator quæ sit peccati ignominia non intelligit.*

211 Et nota: Saulem ad huc pertinacem in populi denominatione, nolens eum vocare populū Dei, sed populum suum. *Vide supra nū. 159.*

CAP. 15. NUM. 32.

Dixitque Samuel: Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguissimus, & tremens. Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?

Enormis peccator iustitia diuinæ pinguis victima.

212 EN pinguissimā victimam iustitiæ vindicatiuæ diuinæ litatam.

Qui ex male adquisitis nimiū pinguescit, multum tremat appropinquāte morte necesse est.

213 Sed cur tantum tremit Agag? Quia non solum pauor mortis instantis, sed ipsa etiam pinguedo eum tremere facit, qui enim discursu vitæ ex prauè actis, & male partis nimium pinguescit, plurimum tremat appropinquante morte necesse est.

CAP. 16. NUM. 1.

Dixitque Dominus ad Samuelem: vsque quo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel.

Iustorum lacrymæ, adhuc etiam in mundo degētiū magnā Deo violentiam faciunt.

214 EX hoc innuitur quātam violentiam faciunt Deo lacrymæ iustorum, etiā adhuc in hoc mundo degentium pro peccatoribus.

Qui sine Dei approbatione, & solum ex permissione diuina regnat apparenter tantum, & tanquam diuinæ instrumētum regnat.

215 Sed quomodo Saul à Deo abiectus, ne regnaret super Israel, per multos adhuc annos regnauit? Regnauit quidem apparenter, sed non vere, nec cum approbatione diuina; sed cum diuina permissione in peccatorum illius populi vindictam.

Imple cornu tuum oleo, & veni, vt mittam te ad Isai Bethlehemitem.

Abundantia gratiæ diuinæ in regis inauguratione prosperitatis futuræ vaticinium.

216 SVme vas corneum, & firmum, non lenticulam fictilem, & fragilem, sicut ad Saulis vnctionem sumpsisti supra cap. 10. num. 1. ex hoc vas sit oleo plenum, ad vberiorem vnctionis huius gratiam significandam.

CAP. 16. NUM. 2.

Et ait Samuel: Quomodo vadam? Audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum Domino veni.

Specialis Deus prouidentia non vtitur, cum generalis ad rem peragendā sufficit.

217 POterat quidem Deus cohibere Saulem, ne quid ageret contra Samuelem, sed noluit hoc negotium per prouidentiam specialem, sed per generalem, & communem disponere.

Deus negotia status politice gerit ad hominū eruditionem.

218 Et nota quod Deus de regno tractans politice segerit, obijcit enim prætextum, & celat intentum.

CAP. 16. NUM. 13.

Tulit ergo Samuel cornu olei.

In cornu fortitudo, ac duratio significantur.

219 IN hoc vase, fortitudo, & duratio regni Dauidici præsignatur.

CAP. 16. A NUM. 15.

Dixeruntque serui Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te: iubeat Dominus noster, & serui tui, qui coram te sunt, quærent hominem scientem psallere cithara, vt quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, & leuius feras.

Citharœdis, & histrionibus regia aula non abundent.

220 NON abundabat aula Saulis citharædis & histrionibus, quandoquidem ad necessarium regis leuamen deforis citharista quærendus erat.

Ex ipsismet humanis regū ministris assentatores ansam aliundè capiunt.

Sed cur iste spiritus malus appellatur *Spiritus Domini?* Vel quia pie, & religiose existimabāt, illud Saulis malum à Deo in peccatorum suorum pænam inflictū. Vel quia adulatorie persuadere volebant Sauli, in regem solum Deum audere posse.

In aulis principum non pauci manu aliena ni propria resonant.

221 Nec sine aduertentia præterire oportet illa verba: *Psallat manu sua*, quæ denotant in Aulis regum solemne esse, non propriâ manu psallere, sed alienâ.

CAP. 16. NUM. 17.

Et ait Saul ad seruos suos: Prouidete ergo mihi aliquem bene psallentem, & adducite eum ad me.

Genius regius est, non rebus vulgaribus, sed selectissimis delectari.

222 PRouidete mihi aliquem, qui non aures obtundat, sed demulceat: in hoc apparet genius, & gustus regius Saulis.

CAP.

CAP. 16. NVM. 18.

Et respondens vnus de pueris ait: Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum, & Dominus est cum eo.

In aulis principum per immodicas laudes enormiter noceri solet.

223 ECce quot quantæque laudes in Dauidem conglomerantur, vt exponatur aulicæ inuidiæ, & periculis, quæ subsequentur. Iste immoderatus laudator fuit ne amicus Dauidis, an inimicus?

CAP. 16. NVM. 20.

Tullit itaque Isai asinum plenum panibus, & lagenam vini, & hædum de capris vnum, & misit per manum Dauid filij sui Sauli.

In muneribus in regum obsequium exhibitis non tam quantitas, quam qualitas attendenda.

224 QUÆ munuscula hæc ad tantum regem? Crederem in illis non tam quantitatem debere attendi, & considerari, quam qualitatem; hæc enim solebant sacrificari, & libari.

CAP. 16. NVM. 21.

Et venit Dauid ad Saul, & stetit coram eo: at ille dilexit eum nimis, & factus est eius armiger.

Nonnulli principes Martis muneribus Mineruæ alumnos pessima distributione, & infelici euentu remunerari solent.

225 HIC manifeste apparet peruersa munerum distributio, quæ in aliquibus solet aulis principum vigere: citharistica industria martiali officio remuneratur à Saule. Et quid inde fiet? cap. 17. sequenti, num. 15. scriptum leges.

CAP. 17. A NVM. 4.

Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum, nomine Goliath de Geth, &c.

Stansque clamabat aduersus phalangas Israel, & dicebat eis: Quare venistis parati ad prælium? Numquid ego non sum Philisthæus, & vos serui Saul, &c.

Nequit esse bene ortus, qui in proximum est male conuitiosus.

226 CVR Goliath, spurius, seu illegitimus, & male natus, vt communiter dicimus, appellatur, quod etiam infra num. 23. repetitur, & de nullo alio homine in tota scriptura tale epithetum legimus, nam sapientiæ cap. 4. num. 3. illa est translata, & methaphorica locutio? Spurius Goliath dicitur, quia exprobrator, non enim potest legitimis, & generosis natalibus gaudere, qui est male peruerse, & conuitiatorie loquax.

CAP. 17. NVM. 12.

Dauid autem erat filius viri Ephrathæi, de quo supra dictum est de Bethlehem Iuda, &c.

De claritate sanguinis non præsumat ad rem indignam applicatus, sed ad heroicam adscitus.

227 CVR capite antecedenti num. 18. cum Sauli proponeretur Dauid, nec nomen eius declaratur, nec de sui generis, & originis claritate mentio fit, sicut in præsenti? An quia, tunc accersebatur Dauid ad exercitium voluptuosum, & viro tam præclaræ stirpis indignum, nempe ad citharizandum, nunc vero ad exercitium laudabile, & honestum nempe commeatũ fratribus belligerantibus ferendum, & quod ei occasionem præbiturum erat insignis facinoris, occisionis scilicet Goliath, perficiendi?

CAP. 17. A NVM. 14.

Tribus ergo maioribus secutis Saulem, abijt Dauid, & reuersus est à Saul, vt pasceret gregem patris sui in Bethlehem.

Regem militantem subsequi generosæ stirpis argumentum.

228 HÆC est legitima, & necessaria consequentia antecedentis positi propositio scilicet nobilitatis generis Isai. Sed quomodo abijt Dauid? Non quidem à Saule dimissus, sed ex sua bona, & ingenua indole, ex qua ei aulica mendacia displicebant, & in Saulis palatio rebus voluptuosis ex officio inseruire erubescebat.

CAP. 17. A NVM. 17.

Dixit autem Isai ad Dauid filium suum: Accipe fratribus tuis ephi polentæ & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos, & decem formellas casei has deferes ad tribunum: & fratres tuos visitabis, si rectè agant, & cum quibus ordinati sunt, disce.

Qui militari genio pollet calcaribus ad belligerandum non indiget.

229 CUrre in castra. Curfurus quidem Dauid, etsi pater non præcepisset, ex suo martiali genio, & militari indole.

Liberalis terminis diminutibus ad sua munera explicanda vtitur.

230 *Decem formellas*, non *formas*, quia liberalis, non explicat sua munera terminis grandiloquis, sed diminuentibus.

Qui scit esse liberalem proportionat munera remunerando.

231 *Deferes ad tribunum.* Militibus in campo agentibus nulla gratiora munera, quam comestibilia, & quæ in dies durare possunt.

Generosus pater de filijs militantibus non curat an viuant, sed an strenue suo muneri satisfaciant.

232 *Et frates tuos visitabis, si rectè agant.* Non tam si valetudine fruantur bonâ, quam, si suo militari muneri strenue satisfaciant.

Absentium socij filiorum magna debet esse cura parentum.

233 *Et cum quibus ordinati sunt disce.* Hęc debet esse cura parentum non contemnenda, qui filios absentes habent, diligenter scilicet cauere, & inuestigare cum quibus asocientur.

CAP. 17. NUM. 20.

Surrexit itaque Dauid mane, & cōmendauit gregem custodi: & onustus abijt, sicut præceperat ei Isai.

Prælatus vigil facile manicat.

234 BOnus pastor, non solum scit nocte vigilare, sed ante auroram manicare.

Prælatus vel cū iuxta causa absens gregis curā non omittat.

235 Et nota quod Dauid, etsi ad breue tempus ex obedientia patris, seu superioris á grege abfuturus erat, gregis curam non neglexit, sed illum bono custodi diligenter commendauit.

Prælatus á grege discedens gregis onus secum defert.

236 Nec sine mysterio crederem in textu expressum, Dauidem onustum abijsse, non tam scilicet onere annonæ, quam tribuno, & fratribus deferebat, quam onere gregis, quem relinquebat, & custodi commendauerat.

CAP. 17. NVM. 22.

Derelinquens ergo Dauid vasa, quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, & interrogauit, si omnia rectè agerentur erga fratres suos.

Prælato cetera præter gregem transcurare licet.

237 NON commendauit Dauid vasa quę attulerat custodi ad sarcinas, sicut oues paulo ante commendauerat, imo potius ea dereliquit, quod quemdam despectum significat.

Mandatarius superioris mandatarite, & recte exequi debet.

238 Et nota, quod antequam fratres quærat, aut videat de illis informationem capit, vt mandatum sui parentis rite, & recte exequatur.

CAP. 17. NVM. 25.

Virum ergo qui percusserit eum ditabit rex diuitijs magnis, & filiam suam dabit ei, & domum patris eius faciet absque tributo in Israel.

Illust. confeminam utrapante ris nuptiis mancu non est illa præmium, sed pœna afficere.

239 PRius diuitias, posterius vxorem de stirpe regia promittit, nam istam dare sine illis potius esset illum pænâ mulctare, quam præmio afficere.

VEL SIC

Diuitiæ, vel maritalibus beneuis virtutibus vulgariter præferūtur.

240 Prius diuitias promittit, quasi magis proportionatetur ad regale consortium Gigantis interemptor, magnitudine diuitiarum, quam merito tanti facinoris.

VEL SIC.

Vxor superba diuitiarum tinea

241 *Dabit*, quidem rex diuitias magnas, sed dabit etiam vxorem superbam, quæ illas consumat.

VEL

VEL SIC.

Viri tributa desunt ditia abundant.

242 *Domum patris eius faciet absque tributo* est antecedens illius consequentiæ: *Virum ergo qui percusserit eum ditabit rex diuitijs magnis.*

VEL SIC.

Domus Dei Maria ab omni tributo libera.

243 Hugo Carensis, illa verba: *Domum patris eius faciet absque tributo*, sic explicat: *Absque tributo culpæ, & pænæ*, quod immaculatæ Deiparæ conceptioni accōmodari potest.

CAP. 17. NUM. 28.

Quod cum audisset Eliab frater eius maior, loquente eo cum alijs, iratus est contra Dauid, & ait: Quare venisti, & quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto? Ego noui superbiam tuam, & nequitiam cordis tui.

Inuidens malevolentia diuinã sibi perspicaciam arrogare nõ dubitat.

In altero festucam videt, qui trabem in se non videt.

244 EST ne Eliab Deus, qui nequitiam humani cordis intuetur?

245 Sed illud mirandum est, quod Eliab nequitiam cordis Dauidici videat, & propriam nequitiam, qua Dauidem iniquum declarat, condemnat, & corripit non videat!

CAP. 17. NUM. 36.

Nam, & Leonem, & Vrsum interfeci ego seruus tuus, erit igitur, & Philisthæus hic incircumcisus, quasi vnus ex eis.

Homo impius bestijs postponẽdus, & præ illis despiciendus.

246 EST ne idem Leonẽ, & Vrsum, naturaliter hominem reuerentes interficere, ac Militem giganteum loricatum, & pugnacem occidere? Si miles idololatra, & impius est, idẽ prorsus est, nam talis à bestijs non differt; imo gloriosius triumphum de isto, quam de illis acturus est Dauid; illos enim post ouem iam arreptam interemit, hunc, antequam ouem arripiat interficiet, quod pro immaculata Deiparæ conceptione notandum est.

CAP. 17. NUM. 38.

Et induit Saul Dauid vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput eius, & vestiuit eum lorica.

247 NOluit Saul arma regia inueste rustica Dauid super indui. *Principes honori rei sua, etiam inanimata, attẽdunt.*

UEL SIC.

248 Per illam vestimẽti mutationem Saul Dauidem à Pastore in Militem euexit. *Muneris mutationi habitus mutatio conuenit.*

249 Et nota in Saule virtutẽ geniumque principis bellieopolitici; aduertens enim, non oportere eum personaliter cum Goliath congredi, voluit, saltem virtualiter, in armis suis decertare. *Rex in omni martiali conflictu, si non personaliter virtualiter saltem decertare procuret.*

VEL SIC.

250 Calide intendebat Saul à Dauide subripere victoriæ gloriam, quam, sine dubio armis suis attribuisset, si Dauid illis instructus certamen inijsset. *Armorum ministratio, calida solet esse victoria subreptio.*

CAP. 17. NUM. 39.

Accinctus ergo Dauid gladio eius super vestem suam.

251 ILlud pro nomen: *Suã* æquiuocum est, ad Saulem & Dauidem. *Vide supra nũ 250.*

Cæpit tentare, si armatus posset incedere, non enim habebat consuetudinem.

252 QUI incipit aliquod munus, quodcũque sit, tentare oportet, non se statim prorripere. *Ardua aggredientibus prius tentare oportet, quam se prorripere.*

253 Et nota non dicere textum, quod Dauid non habebat consuetudinem præliandi, sed arma ferendi. *Sacer textus nil dignum aduertentia omisit.*

Dixitque Dauid ad Saul: Non possum sic incedere quia non vsum habeo.

254 NOtanda venit comis, & politica Dauidis vrbanitas, non enim attribuit defectum armis regijs, sed sibi *Regia dignitas semper suspiciẽda, nec minimũ vellicanda.*

bi ipsi; ne videretur dignitatem regiam, vel leuiter offendere, & potius voluit virtualiter patrem suum incusare, quod illum militari exercitio non addixerat, vt sic armis asuefceret, quam staturæ suæ pusillitati resp. ctu armorum illorum, quæ amplitudini, & corpulentiæ Saulis proportionata erant,

Quia non vsum habeo.

Generosus miles ad nullum armorum genus se ineptum reputat.

255 NOluit generosus iuuenis, & genialiter martialis, se ad quodcumque armorum genus confiteri ineptum, sed inexpertem.

Et deposuit ea.

Ad vincendum dæmonem omne humanū auxiliū deponendum.

256 NON solum deposuit arma, sed etiā vestem Saulis.

CAP. 17. NUM. 40.

Et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus: Et elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem quam habebat secum, & fundam manu tulit.

Generosus miles conflictus approximatione non turbatur.

257 ILle actus deliberatiuus circa electionem lapidum hic ponitur ad denotandam animi Dauidici constantiam, & in Domino confidentiam, quā bellum Dei causâ, & pro religione tuendâ aggrediebatur, quæ tāta fuit vt iam pugnaturus, nullā animi perturbationem, quæ fere omnibus accidit, passus fuerit, sed omnimodam sedationē, & quietem deliberatiuæ lapidū electioni conuenientem.

Elegit sibi quinque limpidissimos lapides.

Diuina mysteria ceteris occulta propheta Dei causam agenti patent.

258 CVR *sibi* lapides eligit? Quia illi lapides erant mystici, & eorum mysterium ipse solus percipiebat.

VEL SIC.

259 Qui lapides colligit alteri iaciendos, non tam alteri, quā sibi colligit, quod in hoc conflictu manifeste claruit, nam Dauid in Goliath vnum solum lapidem iecit, quatuor sibi reseruauit.

Qui lapides ad alios colligit, nō tam alijs, quam sibi colligit.

Limpidissimos.

260 OPtime aduertit, *limpidissimos* fuisse lapides, quia non vt miles cum armis Saulis, sed vt Iudex cum baculo in manibus pugnaturus erat.

Qui iudicē agit, incorruptam affectet puritatem.

VEL SIC.

261 Limpidissimi fuerunt lapides, quia intentio Dauidis erat Goliath vincere, & occidere, non fœdare.

Honestius in vitam, quam in famā proximi insurgunt.

VEL SIC.

262 Illi lapides erant in alterum iaciendi, & ideo necessum fuit quod essent limpidissimi, qui enim quacumque fœditate maculatus est alterum deturpare, & impetere non debet.

Maculatus proximum maculare caueat.

VEL SIC.

263 Arma proportionare voluit Dauid aduersario suo, selectos scilicet lapides ad vincendum hostem inter reliquos præcellentem, & selectum.

Ad finem intētum media proportionanda.

VEL SIC.

264 Ad denotandum illud esse bellum mysticum, virtutum scilicet contra vitia, ideo lapides inter alios plures maculosus fœdos, & conspurcatos, limpidissimos elegit.

Vitia virtutibus expugnāda, & expungenda.

265 Et nota, quod statim, ac Dauid ab humili, & obscuro pastore ad officium publicum generosi militis, & populi assertoris assumptus est, omnes, & singulæ eius actiones, etiam leuissimę, ob-

Publici ministri actiones, etiam leuissimæ, ad amussim obseruantur.

ser-

seruantur, & signate recensentur. Videlicet, quod baculum semper in manibus habuerit; vnde lapides assumpserit. Quot, quales, & quomodo, an tumultuarie, & indiscriminatim, an deliberate, & electiue acceperit, in quem locum immiserit, & postea in ipso certamine indiuidualissime referetur; qualiter ipsis vsus fuerit.

Per quem mundialia velocissime transeunt, etsi ipsis immersus, non inquinatur.

266 Item nota, lapides illos de se limpidissimos fuisse, non à Dauide absterfos, quæ res mysterio non caret, nam illi lapides de torrente accepti sunt, qui est flumen impetu decurrens, & rerum humanarũ, & mundialium præcipitem fluxum significat: lapides illi homines repræsentant, ideó aiebat Christus. Matth. cap. 3, nu. 9. *Potens est Deus, de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*, & in signum transitus Israelitarum per Iordanẽ lapides positi sunt Iosue cap. 4. num. 8. per hoc ergo denotatur, quod ille homo per quem bona mundialia velocissime transeunt, etsi illis immersus sit nunquam ab eis inquinabitur.

CAP. 17. NUM. 47.

Et nouerit vniuersa Ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus: ipsius enim est bellum.

Non minus orationibus, quam armis, fides hostes debellantur.

267 TUNC omnis ille exercitus Saulis gerebat se, vt Ecclesia, pro Dauidis victoria Deum orans, quod sine dubio efficacissime contulit ad eam obtinendam.

Non in gladio, & hasta saluat Dominus.

Diabolus, non corporeis, sed spiritualibus armis vincendus.

268 GOliath, idest diabolus non est vincendus armis corporalibus, sed spiritualibus, ideò Dauid non incesit instructus armis regijs, sed pastoralibus, fundâ scilicet, & baculo: propterea debent Principes sæculares suis Episcopis ad has spirituales pugnas assistere, & auxilijs necessarijs fouere, relinquendo ipsis congressus, quia Dei bellum est.

VEL SIC.

Tres præcipui animæ hostes, non congressu, sed fuga debellãtur.

269 Cum tribus animæ inimicis in Goliath signatis non est gladio, & hasta; sed funda, & lapide concertandum, idest, nõ approximatione, sed fugâ dimicandum est.

VEL SIC.

Quod præcipuè cum carnalibus passionibus obseruandum est.

270 Per Goliath, propter corporis molem, & arrogantiam possumus superbiam carnis, seu luxuriam signatissime significatam intelligere, contra quam non armis quibus, é propinquo pugnatur, sed quibus, è longinquo, & interuallo magno interposito vti oportet; & ideó dicit textus, quod cum vellet Goliath appropinquare ad Dauid, Dauid cucurrit ex aduerso, velociter elongans se ab illo, quo factum est, vt lapidem in fronte inimici absconderet.

CAP. 17. NUM. 49.

Et misit manum suam in peram, tulitque vnum lapidem, & funda iecit, & circumducens percussit Philisthæum in fronte.

Vnum feriturus Deus omnes terret.

271 LApidem fundâ circumducere est actio necessaria, & fere naturalis ad iactum lapidis fundâ faciendum, vt quid ergo necessum fuit illam circumductionem exprimere, cum posset supponi, & subintelligi? An quia ille fuit iactus Dei, qui solet vnum percussurus; omnes minitari, & expauere facere, quod per illum circularem motum innuitur?

CAP. 17. NUM. 55.

Eo autem tempore, quo viderat Saul Dauid egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ: De qua stirpe descendit hic adolescens?

Non

Actiones generosæ, non ludricæ, hominẽ reddunt commendabilẽ, & attentione dignum.

272 NON interrogauit Saul de ſtirpe Dauid, quando pſallebat in palatio, ſed quando dimicabat in prælio, vnde veriſimile eſt Saulem in palatio ad Dauidem non attendiſſe, imo nec faciem illius reſpexiſſe, propter quod in eius cognitionẽ non incidit, quando de congreſſu cum Philiſthæo egit.

VEL SIC.

Diuerſus habitus ſolet, non ſolum corpus tegere, ſed etiã perſonam occultare.

273 Non cognouit Saul Dauidem, etſi in palatio per nõ breue interuallum commoratus fuerit, quia in palatio habuerat faciẽ pulchram, & veſtem comptam, nunc vero veſtem rudem, caput incomptum, faciem æſtu geluque aduſtam ex paſtorali exercitio.

CAP. 17. *NVM.* 56.

Et ait rex: Interroga tu, cuius filius ſit iſte puer.

De ſtrenuorum militum ignorãtia erubeſcant reges.

274 IUbet Saul Abner vt interroget, quaſi erubeſcens, quod ſtrenuum militem, & benemeritum ſubditum non haberet iam antea à ſe cognitum.

CAP. 17. *NVM.* 58.

Et ait ad eum Saul: De qua progenie es, o adoleſcens?

Strenuus miles ſibi ipſi nobiliſſima progenies.

275 VT quid interrogatur Dauid à Saule de ſua progenie, cum tam ſtrenuus miles ſibimetipſi honorabilior progenies eſſe poſſet?

Inuidus heroicas induidui actiones mille artibus conatur diminuere.

276 Niſi hoc fuit inuidiæ tã crumpentis effectus, intendens potius generoſitati ſtirpis Dauidicæ, quam propriæ adoleſcentis virtuti immane illud facinus attribuere.

VEL SIC.

Cum de indiuidui generoſitate conſtat, ipſius progenies ſolum remanet inueſtiganda.

277 Non fuit omnino inepta illa Saulis interrogatio: quia cum Dauid ſe ipſum illo præclariſsimo facinore ſatis manifeſtauerit, tantummodo ipſius progenies inueſtiganda remanebat. Nota pro informationibus de nobilitate, & puritate ſanguinis, quæ inter nos fiunt, pro ijs, qui militares cruces aſſumere deſiderant.

Dixitque Dauid: Filius ſerui tui Iſai Bethlehemitæ ego ſum.

Myſticus Dauid ex vtroque parente habuit, quo dæmonem vinceret.

278 PER hanc Saulis interrogationem, & Dauidis modeſtam, & conſonam reſponſionem voluit Deus myſtice figurari, Chriſtum in Dauide præſignatum, non ſolum ex diuino, ſed etiam ex humano origine traxiſſe vim, & virtutem ad Goliath, ſeu dæmonem debellandum.

CAP. 18. *NVM.* 2.

Tulitque eum Saul in die illa, & non conceſſit ei, vt reuerteretur in domũ patris ſui.

Ob ſecundaria munera, etiam bene, ac proſpere geſta, primum ac precipuũ munus non negligendum.

279 HInc inferri poteſt, Dauidem á Saule petiiſſe veniam, vt ad curam, & cuſtodiam ſuarum ouium reuertere liceret.

CAP. 18. *NVM.* 5.

Egrediebatur quoque Dauid ad omnia quæcumque miſiſſet eum Saul.

Perfecta obedientia exceptionem non admittit.

280 EN typum veri, & perfecti religioſi, obedientia, ſine vlla propſus exceptione.

Et prudenter ſe agebat.

Prudens ſe, ſuaque agit: ſecus imprudens.

281 QVI imprudenter agit, nec *ſe*, nec *ſua* agit; quia ergo Dauid prudẽtiã præditus erat, & ſe agebat, & famulis Saulis acceptus erat.

CAP. 18. *A NVM.* 7.

Et præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes: Percuſsit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus eſt autem Saul nimis, & diſplicuit in oculis eius ſermo iſte dixitque: Dederunt Dauid decem millia,

millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest nisi solum regnum?

Iustitia, & fortitudo præcipua regnandi instrumenta.

282 IN numero *Decem* significatur Lex: in Gigantis occisione Fortitudo: bene ergo arguit Saul; qui enim iustitiam, & Fortitudinem possidet, quid illi deesse potest, nisi solum regnum ipsi iure, & ratione debitum?

CAP.18.NUM.9.

Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat Dauid à die illa, & deinceps.

Vel oculorũ iniustitia in regibus à Deo obseruatur, & notatur.

283 ADuertant reges, & principes, iniustitiã oculorum Saulis contra Dauidem in textu notari, vt videant quantã curã,& diligẽtiã obseruabit Deus alias grauiores ipsorum iniustitias.

CAP.18.A NUM.10.

Post diem autem alteram inuasit spiritus Dei malus Saul,& prophetabat in medio domus suæ: Dauid autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies, tenebatque Saul lanceam, & misit eam, putans, quod configere posset Dauid cum pariete: & declinauit Dauid à facie eius secundo.

Peius malũ quã diabolus inuidia.

284 PEius malum inuidia, quam ipse diabolus est: & ratio est manifesta; nam psallente Dauide dęmon statim á Saule recedebat, inuidia vero non solum non recedebat, sed potius intensionem, & augmentum capiebat donec cum ad Dauidem lanceâ confodiendum impelleret.

Quis ex bono, quis ex malo spiritu operetur, nõ est facile dignoscibile.

285 Sed quomodo á malo spiritu arreptus prophetabat Saul? Si spiritus malus etiam prophetare facit, quis cognoscere potest quando ex bono spiritu prophetatur?

286 Sed cur per singulos dies Dauid in aula Saulis psallebat? Primo, vt otium vitaret, nõ enim poterat bona indoles Dauidis aliquo honesto exercitio non intendere. Secundo, ne fraudibus forẽsibus,& aulicis illæcebris irretiretur.

Ob honestos fines licitum est quotidie alicui, etiam ludicro exercitio operam dare.

Et misit eam (scilicet lanceam) *putans quod configere posset Dauid.*

Multa in nos dæmon quotidie intentat, quæ prohibente Deo, nõ exequitur.

287 IN hoc sępe fallitur dęmon putans se multa contra iustos moliri posse, quæ re vera non potest.

Et declinauit Dauid à facie eius secundo.

Irati regis obtutus omni bellico tormento, vel instrumento formidabilius.

288 A Facie Saulis declinauit semel, & iterum Dauid, non à lancea, quia eũ nõ rectis oculis respiciebat, quod grauius malum est, quam mille lanceæ iaculationes. Vide quæ ad Genes.cap.16.num.8.

CAP.18. NUM.13.

Amouit ergo eum Saul á se, & fecit eum tribunum super mille viros.

Reges aliquos promouere solent, non vt promoueãt, sed vt à se amoueant.

289 AMotio,& à se abiectio odij necessaria consequentia est. Et nota, quod Saul Dauidem tribunitia dignitate non præfecit, vt præficeret, sed promouit, vt à se amoueret,& quẽ suâ non potuerat, hostium lanceis confoderet, vt patet infra num.17.

CAP.18. NUM.17.

Saul autem reputabat, dicens: Non sit manus mea in eum, sed sit super eũ manus Philisthinorum.

Inuido frequentes nocendi subeunt cogitationes.

290 PER illud verbum: *Reputabat*, innuit textus, repetitos Saulis super Dauidis nece discursus.

Tyranni bella mouere solent, non tam vt hostes debellẽt, quã vt bonos subditos destruant.

291 Et nota, solemne esse Principibus tyrannice regentibus, bella mouere, non, vt hostes debellent, sed vt digniores, & præstantiores subditos consumant, destruant, anihilent.

VEL

UEL SIC.

Tyranni sub honoris larua mortem subditorum contegunt.

292 Solent principes sub specie honoris, & laruâ remunerationis, necem subditorum, & maxime præcellentium machinari.

CAP. 18. NUM. 18.

Ait autem Dauid ad Saul: Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israel, vt fiam gener regis,

Iniqui reges in promittēdo multi: in adimplendo nulli sunt.

293 EX his verbis infertur, nihil ex promissis á Saule pro conflictu, cum Goliath fuisse Dauidi ad impleium, & impensum: non diuitiæ magnæ, non, vxor, non paternæ domus priuilegium, & per hanc responsionem videtur Dauid modeste Saulem sugillasse de ingratitudine, & inconstantia in promissorū adimpletione.

CAP. 18. NUM. 19.

Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul Dauid, data est Hadrieli Molathitæ vxor.

Strenuo militi primi debentur honores.

294 OPtime ait textus: *Deberet*, nam strenuo militi, & nuptiæ regales, & primi debentur honores.

CAP. 18. NUM. 30.

Et egressi sunt principes Philistinorum. A principio autem egressionis eorum prudenter se gerebat Dauid.

Felices bellorum euentus, potius á cauta prudentia, quam ab incauta fortitudine prouenire solent.

295 PRudentius, & cautius; non fortius, & audacius se gerebat Dauid, quoniam fęliciores bellorum euentus plus solent á prudentia, cautelis, stratagematibusque, quam ab audaci, in cautaque fortitudine pendere. Uide lib. 1. Machab. cap. 5. á num. 56.

CAP. 19. A NUM. 1.

Porro Ionnathas filius Saul diligebat Dauid valde. Et indicauit Ionathas Dauid dicens: Quærit Saul pater meus occidere te.

Perfecta dilectio omnibus humanis respectibus præualet.

296 VEra intensaque dilectio præualet fidelitati parenti debitæ, propriç amicitis conuenientiæ, & reliquis omnibus considerationibus.

Perfectæ dilectioni nunquam satis pro dilecto cauere videtur.

297 Sed cum Ionathas claris, distinctis, & expressis verbis dixerit Dauidi: *Quærit Saul pater meus occidere te*; cur ait textus solum *Indicasse*? Præ nimia dilectione adeo anxius erat Ionathas de periculo Dauidi imminente, quod etsi aperte declarauerit, videretur ei tantum indicatiue, seu per indicia manifestauisse.

VEL SIC.

A filiali fidelitate non deficit, qui ad iniqua perpetranda non influit.

298 Ionathas Dauidi necem á patre intentam expressit, & forte aliud maius damnum *Indicauit*, nempe honoris, & famæ vlcerationem, quod grauius malum est. In quibus omnibus existimo Ionatham contra fidelitatem parenti debitam non peccasse, quæ in rebus euidenter iniustis, & iniquis seruanda non est.

CAP. 19. NUM. 4.

Locutus est ergo Ionatas de Dauid bona ad patrem suum, dixitque ad eum: Ne pecces rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt valde.

Pro viro iusto iustitia plusquā alia virtus interpellanda.

299 NE *pecces rex*: Non appellat Ionathas pro Dauide intercedens coram Saule *Patrem*, vt aduerteret se pro Dauide iustitiam interpellare, nō pietatem, ideo cum nunc *Regem*, non *Patrem*, vocat.

CAP. 19 A NUM. 14.

Misit autem Saul apparitores, qui raperent Dauid: & responsum est quod ægrotaret.

Ex loquendi modo loquentis intentio subodorari potest.

300 CUR non dicit: *Adducerent*, sed, *Raperent*, per hoc verbum significatur maleficium quod Saul per illam actionem committere intendebat.

VEL

VEL SIC.

301 Per verbum : *Raperent* significatur innata proprietas satellitum,& reliquorum inferiorũ iustitiæ ministrorum, qui nunquã iusta, vel iniusta iudicum, seu superiorum suorum mandata, sine rapinis exequuntur.

Inferioribus iustitiæ ministris quasi innata proprietas rapina.

CAP. 19. NVM. 15.

Rursumque misit Saul nuntios, vt viderent Dauid, dicens : Afferte eum ad me in lecto,vt occidatur.

302 Spretâ diligentiâ apparitorum, seu satellitum, alios digniores ministros mittit, quibus non imperat, quod rapiant, sed quod afferant ad se Dauidem.

Cum ministris dignioribus vrbane agendum.

303 Sed cur non expectauit Saul,quod Dauid, ex illa ægritudine,quam, non simulatam, sed veram credebat forte moreretur, & sic suum intentum absque læsione iustitiæ,& subditorum scandalo consequeretur? Hinc videre est quam inconsiderate, & præcipitanter odium, inuidiorum operetur,& negotia sua agat.

Inuidorum odiũ politicum, etiam finis congruentiorem ignorat.

VEL SIC.

304 Nolebat Saul,quod Dauid naturaliter moreretur ; sed quod violenter occideretur.

Inuidus non appetit nisi naturalem mortem, sed violentam occisionem.

CAP. 19. NVM. 18.

Dauid autem fugiens, saluatus est, & venit ad Samuel in Ramatha, & nuntiauit ei omnia, quæ fecerat sibi Saul : & abierunt ipse, & Samuel,& morati sunt in Naioth.

305 Dauid retulit Samueli omnia, quæ sibi cũ Saule acciderant, vt super his remediũ, vel congruum consiliũ acciperet; quod autẽ consiliũ Samuel Dauidi præstiterit, textus non exprimit , ad denotandum, quod consilia in graui materia stare tus debent esse occultissima,& secretissima.

Negotia status tractari debent, & expediri secretissime.

306 Sed,si ex factis coniectari licet consilium Samuelis fuit, quod Dauid refugium sibi quæreret in Naioth, sed cur ipse Dauidem comitatus fuit? An vt facto suo consilium datum commendaret? Sed hoc necessum non erat Samueli erga Dauidem de se summe confidentem : verosimilius crederem , quod cum Samuel videret in Dauide innocentiam vsque ad necem persequi , voluit quoque innocentiam suam in tuto collocare.

Cum vnus innocens persequitur , reliqui caueant , & sibi prospiciant.

CAP. 19. NVM. 19.

Nuntiatum est autem Sauli à dicentibus : Ecce Dauid in Naioth in Ramatha.

307 Ad quem reipublicæ statum isti. *Dicentes* pertinebant nõ dicitur, forte omnes status, & ciuilia munera eos à se abominatiue repellebant ; sed verius existimo, hoc fuisse speciale munus,& officium in aula Saulis, isto nomine scilicet *Dicentes*, signatum.& characterizatum.

In regum aulis non vltimum reliquos inter ministros locũ Dicentes occupat.

CAP. 19. A NVM. 23.

Et ambulabat ingrediens (scilicet Saul) *& prophetabat vsque dum veniret in Naioth in Ramatha.*

308 Prrophetabat Saul pergens in Naioth, idest præ furore iracundiæ extra se arreptus gradiebatur.

Regum deliria honestis vocibus reuerentia causa exprimenda.

CAP. 19. NVM. 24.

Et expoliauit etiam ipse(Saul) *se vestimentis suis,& prophetauit cum ceteris coram Samuele, & cecidit nudus tota die illa,& nocte. Unde, & exiuit prouerbium : Num, & Saul inter prophetas?*

309 Qvomodo dicitur Saulem corã Samuele prophetasse,cum supra cap. 15.num.35.aseratur, quod Saulẽ Samuel vltra non viderit vsque ad diem mortis suę? Ad litterã respõderi potest, quodquãdo hoc accidit approximabat iam dies mortis Samuelis.

Morti proximus quasi mortuus reputandus.

Qui alterius personam agit exuit suam.

310 Sed moraliter dicere possumus, quod cum Saul fuerit tunc ab spiritu arreptus, non agebat personam Saulis, sed vnius ex prophetis, & ideo licet coram Samuele steterit, non tanquam Saul stetit.

VEL SIC.

Inter religiosos viros, vel ad breue tempus, degere Saulos in Paulos immutat.

311 Saul pro illo breui tempore inter viros illos religiosos religiosum egit, quod illum adeo immutauit, & transformauit, vt cum antea Saulus esset, pro illo tunc Paulus fuerit. Et hinc infertur, spiritum, á quo tunc actus fuit Saul, non fuisse spiritum illum malum, qui eum inuasit statim, ac propter inobedientiam supra cap. 15. relatam, Deus ab eo discesit, sed spiritum Dei bonum, & ipsum met, qui ceteros comprophetas agitabat, non enim decens erat, quod in loco religioso, & inter religiosos spiritui malo tantum liceret, & suas prauas, & pessimas agitationes cum bonis honestis, & virtuosis confundere permitteretur.

Bonus à malo spiritu difficile discerni potest.

312 Sed quid, si ad nostram instructionem fuit dęmoni permissum, quod tunc agitaret Saulē? Vt aduertamus quam difficile sit spiritum bonum á malo spiritu discernere, & vt boni religiosi caueant, & nec in se, nec in loco sacro quem incolunt, nec in viris sanctis cum quibus degunt, nimiū & indiscrete confidant: vbique enim *diabolus, tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret.*

CAP. 20. NUM. 1.

Fugit autem Dauid de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est coram Ionatha: Quid feci, quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam?

Persecutio ad mortem absque præuia culpa incredibilis videtur.

313 NEC de iniquo rege credibilis persecutio ad mortem absque præuia iniquitate, & delicto ab eo, quem persequitur commisso.

Cum vero amico tanquam cum propria anima agendum.

314 Et nota, quod Dauid quæsiuit Ionatham vt faceret cum illo examen propriæ concientiæ tanquam cum anima sua, ex eo enim tēpore, quo inter ipsos amicitia confirmata fuit, erat illis anima promiscua, & communis. Uide supra cap. 18. num. 1.

CAP. 20. NUM. 25.

Cumque sedisset rex super cathedram suam (secundum consuetudinem) quæ erat iuxta parietem, surrexit Ionathas, & sedit Abner ex latere Saul, vacuusque apparuit locus Dauid.

Strenui duces de mensa regū suorum comedant, & vel regum filij ipsi deferant.

315 DUO in hoc textu notanda sunt: primum, quod filius primogenitus regis coram patre surrexit, vt Abneri primo duci, & militiæ Principi digniorem locum cederet. Secundum: quod strenui milites in mensa regis locum destinatum, & designatum habebant.

Omnes regum actiones exemplariter doctrinales sunt.

316 Sed cur sedile regium, præsertim ad prandendum destinatum, cathedra dicitur; non vero accubitus, aut alio ad finem intētum congruentiore, & secundum Hebræorum ritum accommodatiore nomine nuncupatur? Certe vt aduertant principes, & superiores omnes actiones suas magistrales esse, & doctrinales, ac ad subditorum mores formandos, & erudiendos deseruire.

CAP. 20. NUM. 26.

Et non est locutus Saul quidquam in die illa: Cogitabat enim quod forte euenisset ei, vt non esset mundus aut purificatus.

No-

Homo iniquus proximum, etiam excusando accusat.

317 NOtandum pessimū Saulis ingenium, etiam cum Dauidis absentiam excusare placet, non eam ex aliquo accidenti inculpabili, sed exculpabili, & cum defectu Dauidis coniuncto excusare dignatur.

Ex quauis puritatis carentia, vel solum præsumpta, ab Eucharistia abstinendum.

318 Sed hic non exiguum latet misterium, nam cum illud cōuiuium fuerit sacrum, & religiosum, ex sacrificijs, scilicet kalendarijs à rege oblatis, & propterea conuiuium Eucharisticum repræsentans, abstinentia ab illo, solum vel propter immunditiam peccati existentem, vel propter puritatis carentiam admittenda, & tolerāda fuit.

CAP. 20. NUM. 27.

Dixitque Saul ad Ionatham filium suum: Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie ad vescendum?

Inuidus inuisum vel nominare, abhorret.

319 CVR non pronunciat Saul nomē Dauidis, sed circumlocutiue indicat? Forte, ne veniret in mentem illa odiosissima Cantilena: *Percussit Saul mille, & Dauid decemmillia.*

VEL SIC.

Vide supra nu. 24.

320 Tanto odio Saul Dauidem prosequebatur, vt nec illius nomen pronuntiare posset.

Iniquus iustum, etiam cum excusare videtur, accusat.

321 Sed cum hesternam Dauidis absentiam excusauerit Saul, vt patet ex num. 26. quomodo sequenti die eandem imputat ad culpā dicens: *Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie?* Dicerem, illam potius fuisse accusationem quam excusationem Dauidicę absentiæ.

VEL SIC.

Peccatori finaliter impœnitenti omnia commissa peccata ad penā reuiuiscunt.

322 Quod Dauidi innoxio accidit cum iniquo rege Saule fuit typus illius, quod accidit peccatori iniquo, & relabenti cum iustissimo Deo; reddeunti enim ad vomitum peccata præterita, & iam remissa, etsi non imputentur ad culpam, ad pænam tamen computantur, & imputantur.

CAP. 21. NUM. 1.

Venit autem Dauid in Nobe ad Achimelech: & obstupuit Achimelech eo quod venisset Dauid. Et dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum?

Quod aulici non vbique sequantur, imo, & persequantur patronum suum valde mirandum est.

323 QUare tu solus, & nullus est tecum? Non est pleonasmus; valde enim diuersa significant verba ista Achimelech Sacerdotis: *Quare tu solus*, id est quare negligis authoritatem tuæ personæ, & muneris, sine satellitio tuæ militari dignitati debito, & competenti incedens. *Et nullus est tecum.* Et vel saltem illi qui te studebant demereri, & aulica ambitione semper tibi in domo & extra domum assistebant, & comitabantur, vel certius, inhærebant, vbi nunc sunt, quid de illis actum est? Quam interrogationē sui intellectus solertiā bene percalluit Dauid, & comprehensiue sua prudenti responsione satisfecit.

VEL SIC.

Strenuus miles, vel apicibus inæqualis valoris comitatus, incomitatus & solus est dicendus.

324 Non omnino destitutus comitatu militum accessit Dauid ad Achimelech, vt inferius patet, cur ergo ait illi: *Quare tu solus, &c.* Insinuauit forte Achimelech hoc loquendi modo, Dauidem, etsi haberet socios milites, nondum esse, & debere a sotiatum appellari, vtpote comitatus hominibus virtute, & reliquis animi dotibus longe inęqualibus, & inferioribus.

CAP. 21. NUM. 9.

Et dixit Sacerdos: Ecce hic gladius Goliath Philisthæi quem percussisti in valle therebinthi, est inuolutus pallio post ephod. si istum vis tollere tolle.

Visibilis Ecclesiæ gladius difficile, & non nisi ex grauissima causa euaginandus.

325 ETiam in Ecclesia est ius vtriusque gladij spiritualis scilicet, & corporalis, sed corporalis, & vaginâ inclusus, & pallio inuolutus; & sub sacratioribus, & reconditioribus ornamentis collocatus, ne facile, & ex leui qualibet causa euaginetur, & euibretur.

CAP. 21. NVM. 11.

Dixeruntque serui Achis ad eum, cũ vidissent Dauid: Numquid non iste est Dauid rex terræ? Nonne huic cantabant per choros, dicentes, Percussit Saul mille, & Dauid decem millia?

Qui regem subdito in virtute postponit regem regno spoliat.

326 ERgo bene inferebat Saul supra cap. 18. n. 8. *Quid ei superest, nisi solum regnum?*

Rex omnem, quã potuerit, de ijs quæ inter finitimos aguntur, vel dicuntur, notitiã expiscari procuret.

327 Et nota solertem curam istorum populi Israelitici inimicorum in adquirenda notitia eorum, quæ inter ipsos accidebant, non solum quæ grauioris, sed etiã quæ leuissimi momenti essent, vt hæc puellarum cantilena.

CAP. 21. NVM. 13.

Et immutauit (Dauid) *os suum corã eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque saliuæ eius in barbam.*

Regum actiones, etiam disona, status mysteria esse solent.

328 SVnt actiones, quæ in regibus, & principibus apparere solent, non solum disonæ, sed furiosæ cum re verâ sint artificia necessaria, & prudentissima ad conseruationem sui status.

CAP. 22. NVM 2.

Et conuenerũt ad eum omnes, qui erãt in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.

Ære alieno oppressi semper in angustia constituti.

329 HÆC propositio; *Qui oppressi, erant ære alieno*, est consequentia illius antecedentis: *In angustia constituti* Quis enim ære alieno oppressus est, qui in magna angustia non sit?

Nil mali est, quod non patiatur qui ære alieno oppressus est.

330 Et nota terminos aggrabatæ, & summé molestæ significationis, qui obæratis applicãtur, scilicet: *In angustia constituti: Oppressi: Et Amaro animo.*

Flores regnum, in quo pauci obærati sunt.

331 Et nota etiam, non fuisse tunc in illa florescenti, & numerosissima Hebræorum republica multos viros ære alieno grauatos, ac propterea in angustia, & amaritudine animi constitutos: siquidẽ, cum Dauidis consanguineis adnumerati, quadringentorum numerum non adimplebant.

CAP. 22. NVM. 7.

Ait ad seruos suos, qui assistebant ei: Audite nunc filij Iemini, numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros, & vineas, & vniuersos vos faciet tribunos, & centuriones?

Rex qui seruis suis ex re sua adulatur, ut ad aliquid malum perpetrandũ eos inducat, personatus est.

332 SEruos suos appellat Saul filios Iemini, id est cõsanguineos, vt sic eos demereretur, & ad iniquum, & turpe facinus persecutionis dauidicæ perpetrandum alliceret.

Regum consanguineis pro ministris vti, tum ad securitatem, tum ad obedientiam solet conducere.

333 Vel dicendũ, quod Saul consanguineis pro seruis vtebatur, tam ob sui securitatem, quam obedientiæ ad quæcumque, etiam illicita, promptitudinem.

CAP. 22. NVM 8.

Quoniam coniurastis omnes aduersũ me, & non est, qui mihi renuntiet, maxime cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai.

Rex passionibus æstuans tam fauores, tam cõtumelias in eosdem effundere solet.

334 SAul animo efferatus, passionibus æstuans, ac propterea sibi nõ constãs; nunc rebelles appellat, quos paulo ante consanguineos nuncupauerat.

Regem, sic disponẽte Deo, nullum secretum ad statũ suum pertinens latere solet.

335 Sed quis rem secretissimam, & inter solos Dauidem, & Ionatham actam, & peractam in Saulis notitiam inuexit? Aduertãt qui aduersus reges aliquid moliũtur nihil ipsos latere, Deo sic benigne disponente, ad grauissima damna publica, quæ semper in-

de-

de sequuntur, euitanda; sed in præsenti casu crederem, Saulem præsumptiue, & coniecturaliter loquutum.

CAP 22. NUM. 9.

Respondens autem Doeg Idumæus, qui assistebat, & erat primus inter seruos Saul, Vidi, inquit, filium Isai in Nobe.

Qui artem pecuariam perfecte callet, dignus qui regi immediate assistat.

336 Digne erat iste Doeg primus seruorum Saul, seu secundus á rege, nam vt ex cap. 21. antecedenti constat, erat potentissimus pastorum Saul, & consequenter in arte pecuaria peritissimus, cuius notitia, & doctrina est valde necessaria ad populos regendos, & conseruandos, vt diserte ait Philo Hebræus,

Regum adulatores ipsorum loquendi mori se accõmodant.

337 Et nota quod non Dauidem nominat nomine proprio, sed *filium Isai*, stilo Patroni sui Saulis adulatorie vtens.

VEL SIC.

In tyrannico regimine anonimi sunt omnes strenui viri.

338 Ratio huius est, quod in tyranico regimine absque nomine sunt omnes strenui viri.

CAP. 22. NUM. 11.

Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris eius sacerdotum qui erant in Nobe, qui vniuersi venerunt ad regem.

In sacro textu propositiones vniuersales exceptionibus gaudent ob Deiparæ exceptionem.

339 EN duplicem propositionem, vniuersalem, non obstante exceptione quę ponitur, infra num. 20 huius capitis: Quod pro immaculata Deiparæ conceptione notare licet.

CAP. 22. NUM. 13.

Dixitque ad eum Saul: Quare coniurastis aduersum me, tu, & filius Isai, & dedisti ei panes, & gladium, & consuluisti pro eo Deum.

Rex iniquus semper habet instrumenta crudelia preparata, quibus in bonos subditos deseuiat.

340 OCciditur Achimelech sacerdos, sine culpa, non sine causa: *Quare coniurastis*? nam iniquus, & tyrannus rex semper habet causas contra meliores, & innocentiores subditos in sua maligna præsumptione actas, & fulminatas.

Et consuluisti pro eo Deum.

Iniquus rex recursum, etiã ad Deum subditis interdicit.

341 IN hoc apparet maxima, & tyrannica Saulis impietas; etiam recursu ad Deum interdicere volebat Dauidem.

CAP. 22. NUM. 16.

Dixitque rex. Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui.

Iniquus rex melioribus subditis mortem infert temporalem, illaturus, si posset, æternam.

342 HIC est modus loquendi in Sacra Scriptura de damnatis ad pænam æternam; quia duplicem mortem incurrunt. Cur igitur hoc loquendi stilo vtitur Saul contra Achimelech? Quia volebat eum non solum vitâ priuare, sed etiam ad æternam pænam, si posset, condemnare.

CAP. 22. NUM. 17.

Et ait rex emissarijs, qui circumstabant eum: conuertimini, & interficite sacerdotes Domini.

Qui ministris Ecclesiæ manus violentas infert monstrum tartareum est.

343 COnuertimini, inferas scilicet vel monstra tartarea, vt tam horrendum facinus possitis perpetrare.

Iniquus rex non solum iustitiam violat, sed etiam religionem conculcat.

344 Sed cur non dixit Saul: *Interficite hos rebelles, & regi infidos*; sed: *Interficite sacerdotes Domini*? Quia non solum volebat violare iustitiam, insontes tãquam sceleratos occidendo, sed etiam religionem sacerdotes vilipendendo.

CAP. 22. NUM. 18.

Et ait rex ad Doeg: Conuertere tu, & irrue in sacerdotes. Conuersusque Doeg Idumæus irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illo octoginta quinque viros vestitos ephod lineo.

Qui inique accusat non delatoris, sed carnificis officium implet.

345 COnuertere tu. Conuersusque est, scilicet ex accusatore in carnificem sacrilegum: & nota quod iste pastor aptior, & promptior erat ad oues mactãdas, quã conseruãdas, & custodiendas, vnde, peritia illius, quæ lu-

supra commendatur, non erat peritia artis pecuariæ innoxiæ, & antiquæ, sed peritia artis cacopoliticæ modernæ, quæ Saulis tempore vigebat,

Qui ad locũ prohibitum in templo admittitur ministrorum tẽpli carnifex efficitur.

346 Et nota secundo, quod Doeg sæcularis ab Achimelecho ob humanos respectus, ad locum ad quem non licebat, admissus, vt patet supra cap. 21. num. 7. scilicet intra tabernaculum; ceteris non audentibus imo nolentibus in sacerdotes Domini manus extendere, iste solus ausus fuit esse carnifex tam ipsius Achimelechi, qui indebitam ei licentiam concessit, quam reliquorum sacerdotum.

In die illo.

Iniquus rex scelera sua ab omnibus videri gaudet.

347 ANtequam nox ingrueret, vt enormis & atrox lanicna ab omnibus videri posset.

Octoginta quinque viros vestitos ephod lineo.

Candida clericorum vestis, & ipsorum innocẽtia, & in ipsos desævientiũ malitia testis.

348 VEstimentum lineum exprimitur, vt in albedine illius, & occisorum innocentia fulgeret, & mactantis crudelitas euidentius pateret.

CAP. 22. NVM. 23.

Mane mecum ne timeas. si quis quæsierit animam meam, quæret, & animam tuam, mecumque seruaberis.

Sub bono principe religio immunis.

349 PEriculum principis, & religionis pari passu incedunt; & sub bono principe seruatur religio immunis.

CAP. 23. NVM. 3.

Et dixerunt viri, qui erant cum Dauid, ad eum: Ecce nos hic in Iudæa consistentes timemus, quanto magis, si iuerimus in Ceilam aduersus agmina Philisthinorum.

Fidelis subditus regem suũ iustè, vel iniustè iratũ timet ac reueretur, hostes non timet.

150 FIdelis, & bonus bassallus regem suum timet, etsi iniustè iratum, & inique persequentem; hostes vero, etsi fortes, & numerosos non pauescit.

CAP. 23. NVM. 7.

Nuntiatum est autem Sauli, quod venisset Dauid in Ceilam, & ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est, introgressus vrbem, in qua portæ, & seræ sunt.

Ex maximo beneficio maxima infertur ingratitudo.

351 NON male inferebat Saul ex humana dialectica, ceilitas à Dauide liberatos, & maximo beneficio affectos, ingratos Dauidi, & traditores statim futuros, quod euidenter patet infra numero 13.

CAP. 23. NVM. 11.

Si descendet Saul, sicut audiuit seruus tuus? Domine Deus Israel indica seruo tuo. Et ait Dominus: Descendet.

Quandoque in Sacra Scriptura verbis absolutis sensus conditionatus exprimitur.

352 HÆC responsio Dei, etsi absoluta quoad verba, est tamen virtualiter conditionata, & sic intelligenda: Descendet quidem Saul si in Ceila permanseris; non descendet, si abieris, quod effectus comprobauit.

CAP. 23. NVM. 13.

Surrexit ergo Dauid, & viri eius, quasi sexcenti, & egressi de Ceila huc atque illuc vagabantur incerti.

Vir prudens quãdoque ex consilio vatius, & inconstans.

353 VAgabantur incerti, non ex animi perturbatione, sed ex cauto prudentique militari consilio, ne Sauli, de loco, in quo inuenirentur constare posset.

CAP. 24. NVM. 26.

Itaque Saul, & viri eius in modum coronæ cingebant Dauid.

Iniustè persequens persecutũ persequendo coronat.

354 PER hunc loquendi modum voluit Deus indicare præmium, quod Dauidis patientiæ, & fidelitati debebatur.

VEL

Vide supra nu. 361.

VEL SIC.

355 Ipsimet iniuste persequẽtes sunt corona, qua innocẽs persecutionem patiens coronatur.

CAP. 23. NUM. 28.

Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid, & perrexit in occursum Philisthinorum.

Publicam vtilitatem proprijs praeferre passionibus vel in malo rege laude dignum.

356 PRopter bonum publicum, odium particulare intermisit, in hoc Saul valde laudandus est.

CAP. 24. NUM. 5.

Et dixerũt serui Dauid ad eum: Ecce dies, de quo locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum, &c.

Nonnulli subditi, vt superiorem suum in suam sententiam trahant Deo falsa verba affigere non dubitant.

357 DEus illa verba nunquam locutus fuit, imo nec loqui potuit, detestatur enim particularem vindictam ille qui dixit: *Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos*, sed illa tanquam Dei verba falso supponunt Dauidis commilitones: sciebant enim, aliter, Dauidẽ vindictae suggestionem non auditurum.

CAP. 24. NUM. 8.

Et confregit Dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos, vt consurgerent in Saul.

Strenuus dux suos subditos, non tã viribus, quam vi verborum, & rationum coerceat.

358 NOtandum, quam efficaciter, & fortiter pro Saule seruando egerit Dauid, quod viros suos spiritu oris sui confregerit.

Vide supra nu. 358.

359 Sed cur non dicitur eos confregisse *Verbis*, sed *Sermonibus*? Ut constaret, eos, non impetu inanium vocum, sed vi ratiocinationum prudentum coegisse ne in personam Saulis auderent.

CAP. 24. NUM. 15.

Quem persequeris rex Israel? Quẽ persequeris? Canem mortuum persequeris, & pulicem vnum.

Ad regalis praesentiam maiestatis indignae dissonant actiones.

360 DAuid Saulem, & regem Israel vocat, & ter persecutorem appellat, vt, & suam persecutionem superlatiue exageret, & tam indignae actionis dissonantiam cum regia maiestate, & magnanimitate euidentius patere, & à Saule cognosci faceret.

Bonus subditus regem iniquum cautis, atmodestis verbis in bonam mentẽ reducat.

361 Sed cur Dauid se ipsum, & cani mortuo, & vni pulici comparat? Canis fidelissimus animalium respectu hominis est, & mortuus neminem mordere, aut laedere potest; potius omnes suo faetore abigit, & á sui approximatione procul repellit: pulex est vilissimum insectum continui, & incerti motus, ac propterea difficilis captionis: His ergo comparationibus proptissime Dauid, & suam fidelitatem, innocentiam humilitatemque confirmat, & simul regem, quàm vane, & sine successu eum apprehendere conetur, aduertit, & modesta humilique animi demissione commonet.

CAP. 24. NUM. 21.

Et nunc, quia scio, quod certissime regnaturus sis.

Qui inimico parcit certissime in regem inauguratur.

362 QVI parcit inimico certissimé regnaturus est, vel in hoc saeculo, vel in futuro.

CAP. 24. NUM. 23.

Et iurauit Dauid Sauli: Abijt ergo Saul in domum suam: Et Dauid, & viri eius ascenderunt ad tutiora loca.

Cum fadifragus fortius affecurate satagit tunc magis cauendus.

363 POst adeo expressam, & disertam Saulis de Dauidica innocentia confessionem, post interposita iuramenta, post redditum in domum securũ, & pacificum. Dauid cum suis tutiora loca petit, quae antea non quaesierat, quia nunquam fœdifragus magis timendus, & cauendus, quàm cum maiora signa, & for-

fortiora pignora securitatis offert, quod in pręsenti casu effectus comprobauit. Uide infra cap. 26.

CAP. 25. NUM. 1.

Mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israel, & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque Dauid descendit in desertum Pharan.

Sub rege tyranno non morientium, sed viuentium sors deflenda.

364 CUR Dauid nō plāgit Sacerdotē summum, populi Iudicem, Prophetā sibi charissimum, & beneficentissimum, quem vniuersus Israel plangebat? An quia existimabat in tyrānico regimine non dolendam morientium vicem, sed solū vicem viuentium eiulandam?

VEL SIC

Iusti mors non deploranda.

365 Mors iusti, & sancti viri, non est deploranda, nec gemitibus, vel singultibus prosequenda.

Funeralibus in- [illegible] officijs impossibile est, quod alicui noceant.

366 Sed cur audet Dauid tutiora loca in hac occasione, deserere, & Israelitis, Saulique approximare? Quia prudenter existimauit, homines ad funeralia celebrāda congregatos nulli, vel nocere, vel iniuriam facere posse.

Et sepelierunt eum in domo sua.

In memoria aeterna erit iustus.

367 SAmuel in domo suā sepelitur non alienā, vel in aliqua celebri speluncā, quia memoria illius erat longo tempore duratura.

VEL SIC.

Perfectus religiosus intra claustra sua sepultus viuit.

368 Samuel, cum esset vir religiosus, & diuino cultui mancipatus intra septa, claustraque domus suæ sepultus viuebat, nisi quando ad iudicandum populum, & congregationes prophetarum visitandas prouinciam circuibat, vnde nullus congruentior locus sepulturæ ipsius assignati potuit, quám ille in quo ipse semetipsum viuens sepelierat.

CAP. 25. NUM. 2.

Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio eius in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oues tria millia, & mille capræ.

369 ERat quidem homo ille *magnus*, sed non magnanimus, si enim talis foret non diceretur: *Quispiam*, sed millenitulis, & cognominibus amplificatiuis exornatus nuncuparetur ad mundi vanitatē sugillandā.

Esse magnum non est idem, ac esse magnanimum.

370 Notanda demum frugalitas illorum temporum, in quibus triamillia ouium, & mille capræ sufficiebant ad constituendum hominem magnum, & nimis diuitē.

Tunc floret respublica cū pauca ad diuitē faciendum, sufficiunt.

CAP. 25. NUM. 3.

Porro vir eius durus, & pessimus, & malitiosus.

371 QVomodo *magnus*, qui *durus*, *pessimus*, *& malitiosus*? Ego sic exponerem: Magnus in malitia ceterisque vitijs, & imperfectionibus, quod per illud: *Nimis* videtur denotari.

Magnitudo non semper ad laudem, quandoque ad vituperium pertinet.

VEL SIC.

372 Cum Sacra Scriptura vere, sincere, & non adulatorie loquatur; cum de possessionibus Nabal tractat, eum *magnum*, hoc est diuitem appellat; cum de eiusdem personalibus proprietatibus agit, eum *durum, pessimum, & malitiosum* declarat, & in vtroque verissime, & definitiue.

Sacra Scriptura proprissime, ac definitiue de rebus loquitur.

VEL SIC.

373 Cum Nabal esset de genere Caleb, vt ex hoc numero patet noluit textus eius præclaro origini propter imperfectiones personales derogare, ideo illum *magnum*, scilicet genere, compellat.

Præclara origo in degenere non obscuratur individuo.

Erat

Erat autem de genere Caleb.

Praclara origo degenerem indiuiduum turpiorem apparere facit.

374 DE nobili ascendentetudis, & inuebana proles, sed cur hic de proauo nobilissimo mentio fit? An, vt Nabalis stoliditas, & durities exageretur?

CAP. 25. NVM. 10.

Respondens autem Nabal pueris Dauid ait: Quis est Dauid? Et quis est Filius Isai, increuerunt serui regis, qui fugiunt dominos suos.

Stolidus semper iniuriosus.

375 QUomodo nescit Dauidem, qui scit eum, & Isai filium, & Saulis persequentis fugitiuum? Sed hoc fecit vt despectum, & vilipendiū, quod personæ Dauidis irrogare intendebat, augesceret.

Quem despicit rex omnes basalli despiciunt, & contemnunt.

376 Sed cur non timet, quem Philisthæi reuerentur; Quia quem rex iuste, vel iniuste persequitur omnes despiciunt.

In rege iniquo tot virtutis hostes, quot passiones.

377 Et cur serui vnius regis plures habent dominos, quos fugiant? An quia in vnico Saule plures dominos persecutores verebantur, scilicet ipsius passiones, odium, inuidiam, timorem, animi perturbationem, & ceteras?

CAP. 25. NVM. 11.

Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris, quos, nescio vnde sint.?

Auarus etiā necessario alienanda eo, quo potest, modo retinere satagit.

378 IN breuissima clausula ter vtitur Nabal adiectiuo: *Meus:* Et quæ iam alijs, nempe tonsoribus destinata erant, adhuc semel, & iterum vocat sua, quo notatur, & innuitur retentrix Nabalis auaritia.

Auaris nullum leue donarium apparet.

379 Sed cur de tam exili dono, & omnibus fere iure naturæ debito; nempe aqua, expressam mentionem facit? Quia auari omnia computant, nihil, quod alijs concedunt, ipsis paruum, & despicabile videtur.

In terra inaquosa aqua res pretiosa.

380 Etsi ad litteram mauis respondere, dic: Quod in illa confragosa, & arescenti regione aqua valde difficulter inueniebatur, vt patet ex rixa pastorum pro puteis, & vtre aquæ Agar ab Abrahamo præstito. Genes. cap. 21. & 26. ac propterea inter præcipuas commeatus partes aqua cōputabatur.

Tonsoribus meis.

Auari semper se à seruis vellicari existimant.

381 FOrte non absque maligna intentione Nabal hæc verba pronuntiauit, nam pastores frequenter solent esse tōsores, non solum pecorum, sed etiam dominorum.

CAP. 25. NVM. 13.

Et secuti sunt Dauid quasi quadringenti viri: porro ducenti remanserunt ad sarcinas.

Strenui ducis prima cura commeatus abundās.

382 HInc inferre licet, Dauidem habuisse plurimum commeatum, siquidem tot custodes requirebat: quod maxime curare, & diligenter prouidere debent strenui Duces: ideó aiebat quidam Dux inter magnos á fama computatus; formationem exercitus, sicut embrionis in vtero, á ventre inchoandam.

VEL SIC.

Qui aliquem spoliare intendit ne interim ab alio spolietur diligenter attēdat.

383 Tot milites reliquit Dauid, non solum ad custodiendum, sed etiam ad defendendum commeatum, cauit enim prudentissime, ne, dum ipse vnum spoliare intendebat, ab alijs spoliaretur.

CAP. 25. NVM. 14.

Abigail autem vxori Nabal nuntiauit vnus de pueris suis dicens: Ecce Dauid misit nuntios de deserto, vt benedicerent Domino nostro.

Diuiti benefacit qui benefaciundi occasionē præbet.

384 Vt benedicerent, an, vt subsidium peterent? Sed quæ maior benedictio homini diuiti exhiberi potest, quã præbere illi occasionem misericordiæ, & liberalitatis exercendæ?

Et auersatus est eos.

Qui amicum iniuste auertit in aduersarium cōuertit.

385 IDest fecit aduersarios qui ad ipsum amici venerant.

CAP. 25. A NVM. 15.

Homines isti boni satis fuerunt nobis, & non molesti, nec quidquam aliquando perijt omni tempore, quo fuimus conuersati cum eis in deserto: pro muro erant nobis, tam in nocte, quam in die omnibus diebus, quibus pauimus apud eos greges.

Milites satis boni dici debent, si amicis non nocent.

386 SAtis boni sunt milites, qui non nocent, etiam si non proficiant, nec aliquod bonum impendant, sed isti à Dauide frænati, & regulati non solum non nocuerunt sed oues, & pastores Nabal ab incursionibus ferarum, & alijs mille periculis, quibus in deserto obnoxij erant, securos, & incolumes præstiterunt, ideo non eos vocat *milites*, Sed *homines*, ab humanitate cum ipsis exercita.

CAP. 25. A NVM. 17.

Quam ob rem considera, & recogita quid facias: quoniam completa est malitia aduersum virum tuum, & aduersum domum tuam, & ipse est filius Belial, ita vt nemo possit ei loqui. Festinauit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos vtres vini, & quinque arietes coctos, & quinque sata polentæ, & centum ligaturas vuæ passæ, & ducentas massas caricarum, &c.

Seruus semper domini sui detractor.

387 MIrum esset, si serui loquela non desineret in Domini detractionem, & maledictionem.

Cum maior adsit instans, de muneribus non curandum.

388 Sed notanda, & non minus admiranda Abigailis plusquã virilis prudentia, quæ serui maledicentiam non curauit, sed ad mariti domusque defensionem, & securitatem tota se applicuit, vt imminenti damno quantocius occurreret.

Auarorum dispendiosa solet esse parsimonia.

389 Notanda etiam auarorum prodigam, & dispendiosam parsimoniam, decimâ, imo, & quinquagesimâ parte harum rerum satisfecisse poterat Nabal supplici, & deprecatoriæ Dauidis postulationi.

CAP. 25. A NUM. 23.

Cum autem vidisset Abigail Dauid, festinauit, & descendit de asino, & procidit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram.

Discretus obsequia non confundit.

390 DAuidi reuerentiam præstitit Abigail, sed adorationem Deo vniuersæ terræ Dominatori.

CAP. 25. NVM. 25.

Ne ponat, oro, dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal: quoniam secundum nomē suum stultus est.

Nominum significata quandoque obseruatione digna.

391 COnueniunt rebus nomina sępe suis.

CAP. 25. NUM. 29.

Si enim surrexerit aliquãdo homo persequens te, & quærens animam tuam, erit anima Domini mei custodita quasi in fasciculo viuentium, apud Dominum Deum tuum.

Exiguus prædestinatorum numerus.

392 HIC videtur exiguus prædestinatorũ numerus insinuari.

CAP. 25. NUM. 30.

Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum

gultum, & in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium.

Peccata principum, etsi grauia sint, leuia ipsis apparere solent.

393 Crudelis occisio innocentum Nabalis domesticorum *scrupulo* tantū futuram Dauidi dicit Abigail, hæc enim prudens mulier non ignorabat, quod peccata etiam grauissima principum, ipsis valde leuia veniaque apparere solent.

Porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu, & circulo fundæ.

Per facinorum commemorationem strenuus militis gratia conquiritur.

394 Notandum, quā apte, & prudenter nunc mentionem facit Abigail de *funda*, quā Dauid de Goliath triumphauit, vt facilius Dauidis gratiam, & beneuolam placationem consequeretur.

CAP. 25. NVM. 37.

Diluculo autem, cum digessisset vinū Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis.

In opportuna taciturnitate, & loquela resplendet prudentia.

395 In vtroque casu fe gessit Abigail secundum regulas prudentiæ, & iustitiæ coniugalis; habuit quidem motiuum, & causam sufficientem ad dona Dauidi inconsulto viro ferenda, sed nullam haberet excusationem ad factum illud marito suo non manifestandum.

Et emortuum est cor eius intrinsecus.

Auaris cor membrum intrinsecū potius quam internum.

396 Omnibus est cor pars interna; sed auaris intrinseca, quia habent illud cum diuitijs identificatum, quæ sunt anima ipsorum.

VEL SIC.

Cor non omnibus æqualiter collocatum.

397 Sapiens habet cor in manu, stultus in lingua, auarus intrinsecus in sensu supra memorato.

Et factus est quasi lapis.

398 NON solum emortuum fuit cor Nabal, sed etiam in sepulchro cōclusum, & ne in hoc elaborando impensæ fierent cum dispendio diuitiarum, semetipsum in lapideum sepulchrum conuertit, in quo iam emortuum cor iaceret.

Auarus, vel mortuus pecuniarum dispendia cauere satagit.

CAP. 25. NVM. 38.

Cumque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus est.

399 CVR Deus in Nabal percutiendo se interserit, & supremam suam authoritatem quodammodo deprimit? An quia in diuitem solus Deus audet?

In diuitem solus Deus audet.

Et mortuus est.

400 E Mortuo iam corde, quid habebat vlterius Nabal, quod moreretur? Certe cor auari non videtur viuere vi iā ceterorum membrorum, sed alia vitā, scilicet diuitiarum; & ita emortuo corde Nabal timore dāni diuitiarum á Dauide imminentis remanebat illi alia vita reliqui corporis, quæ à Deo percuteretur: Et nota quod hæc vita naturalis, seu corporalis Nabal comparata ad alteram vitam, scilicet cordis, videtur res minoris momēti, siquidem hæc amissa fuit ex percussione, & fortasse leui, quæ est actio externa; at illa ex interno vulnere, apprehensione scilicet damni imminentis, dignoscitur amissa.

Auarus sicut duplex animo, duplex vita.

CAP. 26. NVM. 9.

Et dixit Dauid ad Abisai: Ne interficias eum: Quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit?

Rex iniquus, & tyrannus occidi non debet, quidquid politici asserant.

401 REgem etiam iniquum, iniustum, tyrannum, & quod plus est, á Deo ex-

præse

præſe reprobatum, & exauthoratum, ex iure diuino, non licere occidere abſque peccato, videtur ex hoc textu conuinci, vel ſaltem efficaciſsime probari.

Quis enim extendet manum ſuam in Chriſtum Domini, & innocens erit?

Non ſolum regis iniqui interfectrix actio, ſed etiam impulſus prohibetur.

402 NON ſolum actum interfectionis regis criminis, & peccati condemnat Dauid, ſed etiam impulſum, & motionem ad talem actum.

VEL SIC

Hebræorum in Christi occiſionē præmaturi conatus.

403 Iam ſpiritu prophetico præuidebat Dauid Hebræorum in Chriſtum Dominum audacem inſolentiam, & illam reprimere conabatur.

CAP. 26. NUM. 12.

Tulit igitur Dauid haſtam, & Scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierūt, & non erat quiſquam, qui videret, & intelligeret, & euigilaret, ſed omnes dormiebant, quia ſopor Domini irruerat ſuper eos.

Inculpati Deus cauſam agit, ne damnum ſubeat vel detrimentum

404 ADuertit textus, ſoporem illum non fuiſſe naturalem, ſed præternaturalem, & à Deo immiſſum, ne iniuſte de incuria, & negligentia notarentur ſerui Saulis, qui ad perſonæ illius cuſtodiam erant deſtinati; cum enim aliquis abſque culpa, & propriæ voluntatis influxu aliquid committit, non permittit Deus vt propter hoc vel pœnam incurrat, vel honorem amittat.

Haſtam, & ſcyphum aquæ, quæ erat ad caput Saul

Ex rebus ad quæ quiſque afficitur ipſius dignoſcitur genius, & conditio.

405 PER *haſtam* bellicoſus genius, per *ſcyphum aquæ*, Saulis frugalitas exprimitur, vel forte arida, aduſta, & cholerica complexio illius, quæ hauſtu aquæ frequenti indigeret temperari.

UEL SIC.

Rex, etiam dormiens, ſubditorū curam non deſpiciat.

406 In *aqua*, populi ſignificantur, vt patet ex Apocalypſi cap. 17. & hæc aqua in ſcypho cōtenta ſunt ſubditi, & vaſalli vnius regni, quos nunquam debet rex, etiam dormiens deſpicere, ſed ad caput ſuum collocare.

CAP. 26. NUM. 14.

Clamauit Dauid ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens: Nonne reſpondebis Abner? Et reſpondens Abner ait: Quis es tu qui clamas, & inquietas regem?

Prima pri norum cura miniſtroū eſt regū expergiſcentiam arcere.

407 PRimi regum Miniſtri nil æque caute, & diligenter curare ſolent, quam, quod nemo excitet dormientem regem, vel expergiſci faciat.

CAP. 26. NUM. 15.

Ingreſſus eſt enim vnus de turba, vt interficeret regem dominum tuū.

Fidelis ſubditus ſemper venditus

408 NON dixit hoc Dauid ſuppoſititie, ſed vere, nam Abiſai confodere voluerat Saul, vt patet ſupra num. 8.

Proximi detur patio ſemper cauenda.

409 Sed cur non dicit: *Unus de ſelectioribus militibus; vel de primis, & ſtrenuis Ducibus*, ſed: *Vnus de turba*? Ne Abiſai acquiſita, vel hereditaria nobilitas tale dedecus, & infamiam ſubiret.

CAP. 26. NUM. 17.

Cognouit autem Saul vocem Dauid, & dixit: Numquid vox hæc tua, fili mi Dauid?

Fidelis ſeruus non tam in vocis quantitate, quā in verborū qualitate cognoſcitur.

410 NON ſolum cognouit Saul vocem Dauidis, in illa qualitate ſoni quæ per aures percipitur; ſed etiam in ſenſu verborum per illam vocem prolatorum, quæ fidelitate, & reuerentia in regem plena erant: Et ideo non ait textus: *Audiuit autem Saul vocem Dauid*; ſed: *Cognouit*, quod intellectus operationem deſignat.

Et

Bonus pastor vocem pecoris statim agnoscat.

411 ET nota, quod hic se gessit Saul tanquam bonus rex cognoscens statim vocem subditi sui, quam princeps militiæ Abner non cognouerat, vt patet supra num. 14.

VEL SIC.

In quolibet negotio plus rex quàm quilibet ministrorum penetrat ob abundantius Dei auxilium regi assistens.

412 IN quocunque occurrente negotio plus penetrat, & intimius percipit rex, quã quilibet Minister ipsius quicunque ille sit. Ecce Abner, solum clamorem percipit, & proferentem ignorat: rex vero, vocem, & à quo profertur, & quid per illam enunciatur distincte, & clare cognoscit.

CAP. 26. NUM 19.

Si Dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium.

Eucharistia ad omnia efficax præsertim ad inimicitias omnino depellendas.

413 SI sacrificium vmbrati cum veteris legis ad amicitias inter homines conciliãdas efficax erat, quanto efficacius sacrificium verum legis gratiæ adhunc effectum, & alios plurimos erit?

Qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini, dicentes: Uade, serui Dijs alienis.

Fides diuina, & fidelitas humana inter se valde coniunctæ.

414 COnquærebatur Dauid de iniquis hominibus, & pessimis Saulis consiliatoribus, qui suis malis artibus regem aduersus Dauidem incitabant, vt eum in talem desperationem adigerent, quod à Saule deficeret, & ad partes inimicorum transiret, quod sine dispendio religionis fieri non poterat: Nota, quam coniunctæ sint inter se, & fides diuina, & fidelitas humana.

VEL SIC.

Inter impios, & infideles pie, ac fideliter viuere est moraliter impossibile.

415 IamDauid animo voluebat consilium Saluandi se, ateclas que suos in terra Philisthinorum, sicut, & fecit: Et vt bonus, & timoratus fidelis, de incolumitate religionis erat valde solicitus, considerans, quam difficile sit, imo, & moraliter impossibile inter impios insideles, pie, & fideliter conuersari.

CAP. 26. NUM. 22.

Et respondens Dauid, ait: Ecce hasta regis: transeat vnus de pueris regis, & tollat eam.

416 NON dixit: *Transeãt duo, vel plures*, & quia ad hastæ regiæ reductionem sufficiebat vnus, & quia etsi rex tot signa resipiscentiæ dederat, non conueniebat Dauidi de sua prudentissima cautela aliquid detrahere. *A fœdifragis semper cauendum.*

417 Sed cur restituens Dauid hastam regalis potestatis significatiuam, scyphum aquæ non restituit? Vel quia erat vile, & testaceũ, vel quia voluit illum in testem suæ fidelitatis retinere, sicut supra in speluncæ occursu oram clamydis asseruauit, sic enim cum ingratis agere oportet. *A fœdifragis pactionis pignora semper assumẽda, & reseruanda.*

CAP. 27. NUM. 1.

Et ait Dauid in corde suo: Aliquando incidam vna die in manus Saul: nonne melius est vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum.

418 ACtiones politicæ, & grauissimæ materiæ status, præsertim quæ vitæ conseruationem, & personalem securitatem concernunt, à viro cauto, & prudenti, cum proprio corde, non cum alijs conferendæ sunt, & resoluendæ. *Grauissima status negotia cum proprio corde cõferenda, ac resoluenda.*

Ut desperet Saul: Cessetque me quærere in cunctis finibus Israel.

419 NON dicit: *Vt desperet quærere me posse, & inuenire*, sed: *Vt desperet, cesset que me quærere.* Quia idem erat Sauli cessare á persecutione Dauidis, ac desperare. *Malignũ à persecutione bonorum cessare idem est ac desperare.*

CAP. 28. NVM. 9.

Et ait mulier ad eum (scilicet Saulem) *Ecce tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo erasferit magos, & hariolos de terra.*

In magos & hariolos grauissime animaduertendum.

420 MAgi, & harioli non leui supplicio apud Hebræos corripiebantur, sed ex præscripto legis morte mulctabātur, & de terra eradebantur.

CAP. 28. NVM. 16.

Et ait Samuel: Quid interrogas me cum Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? Faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnū tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid.

Deus ab iniquo rege iustissime recedit, vt ad bonum transeat.

421 NON transit Dominus de Saule in Dauidem tanquam partialis; Deus enim pacis, non discordiæ est, sed tanquam iustissimus remunerator contrariorum meliorum.

Æmulus quandoque dicitur, nō æmulans alium, sed ab illo æmulatus.

422 Sed quomodo dicitur *æmulus Dauid*? Idest non æmulans Saulem imo illi vsque ad miraculum obsequentissimus, sed ab eo iniuste æmulatus, & inique ad necem conquisitus.

Mortui nemini adulantur.

423 Et nota, quam sine adulatione, imo cum quanto despectu rerum temporalium loquuntur, qui iam decesserunt.

Et scindet regnum tuum.

Scissio non est totalis ablatio, sed partialis.

424 NON totaliter auferet, quia aliquam partem retinebit filius tuus per totum tempus, licet breue, vitæ ipsius.

CAP. 28. NVM. 19.

Cras autem tu, & filij tui mecum eritis.

Bonorum, & malorum corpora ad eumdem locum tendunt, anima vero ad valde diuersa loca tā sunt collocanda.

425 MEcum eritis: idest sub terra vbi corpus putrescit: non vbi spiritus in sinu Abrahæ requiescit.

VEL SIC.

De peccatoris salutatione non desperandū, potest enim cū interna finali pœnitentia decedere.

426 Uidetur pie posse credi ex hoc dicto Samuelis, Saulis, & filiorum animas non perijsse, sed ad sinum Abrahæ descendisse.

CAP. 28. A NVM. 24.

Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo, & festinauit, & coxit eum, tollensque farinam miscuit eam & coxit azyma, & posuit ante Saul, & ante seruos eius qui cum tomo dissent, surrexerunt, & ambulauerunt per totam noctem illam.

Eucharistia secūdum diuersam sumentium dispositionem prodest.

427 ELias typum Eucharistiæ manducans ad dies quadraginta adquirit robur, Saul vero ad vnam solummodo noctem, nota quam diuersi effectus correspondent diuersis dispositionibus.

Per exaggerationem ad tanti cō mendationē sacramenti dici potest Eucharistiam etiam indignis aliquomodo proficuam esse.

428 Et hinc per exaggerationem, non per veritatis assertionē, dici posset, quod Eucharistia, etiā indigne sumentibus aliqualiter, seu aliquantulum proficere videatur.

VEL SIC.

Ecclesia omnes in vita fine bene dispositos existimat, ideo nulli ipsorum opportuna denegat sacramenta.

429 Cum Ecclesia pie præsumat omnes fideles in vitæ fine benē dispositos, etiam tepidis, & imperfectis non negat viaticum corporis Christi, nec cetera necessaria Sacramenta.

CAP. 29. A NVM. 3.

Et ait Achis ad principes Philisthijm Num ignoratis Dauid, qui fuit seruus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus, vel annis, & non inueni in eo quidquam ex die, qua transfugit ad me vsque ad diem hanc? Irati sunt autem aduersus eum principes Philisthijm.

Non

Fidelitas nō vno vel altero, sed multis actibus cō probanda.

430 NON videtur irrationalis hæc ira principum Philisthijm; argumentabatur enim rex à paucis diebus, qui sex mensium spatium non excesserant, quibus Dauid commoratus fuerat apud ipsum, ad fidelitatem, per multos annos comprobatam, persuadendam, quod futile, & inefficax argumentum erat,

VEL SIC.

Negotiorū status peritissimi, vt sūt omnes fere reges, euidentius, quam ceteri circa fidelitatem pronuntiare possunt.

431 Ex comprehensiua notitia rerum status, qua solent reges esse instructi, possunt paucis diebus multorum annorum experimentum capere.

CAP. 29. A NUM. 4.

Non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis aduersarius cum præliari cæperimus, quomodo enim aliter poterit placare dominum suum nisi in capitibus nostris? Nonne est iste Dauid cui cantabant in choris, dicentes: Percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis?

Nimia laus, & præcipue comparatiua, vbique laudato noxia.

432 EN leuium hæc cantilena puellarū quātum damnum peperit Dauidi, tam apud contribules, & amicos, quā apud hostes, & extraneos.

Notitia numquā inuariata de loco ad locum defertur.

433 Et nota, quod vel propter distantiam, vel propter inuidiam iam corrupta peruenit ad Philisthæos cantilena laudatoria Dauidis, & multo minus exaggeratiua suæ militaris virtutis.

CAP. 29. NUM. 8.

Dixitque Dauid ad Achis: Quid enim feci & quid inuenisti in me seruo tuo, à die, qua fui in conspectu tuo, vsque ad diem hanc, vt non veniam, & pugnem contra inimicos Domini mei regis?

Cum suspectis caute, & æquiuoce loquendum.

434 HIC videtur Dauid æquiuoce locutus vtens verbis, quæ tam Achis, quam Saul, tam Philisthæis, quam Israelitis aptari possunt.

CAP. 29. NUM. 10.

Igitur, consurge mane tu, & serui domini tui: qui venerunt tecum: Et cum de nocte surrexeritis, & cæperit dilucescere, pergite.

Æquiuocatione vtentibus à solerte auditori æquiuocatio detegenda.

435 EX hotum verborum tenore videtur Achis sensum verborum à Dauide nuper prolatorum percaluisse.

Rex in negotiorū statu decretis tam exteriori honori, quā suorum satisfactioni debet attendere.

436 Sed cur primo diluculo Dauidem cum suis abire iubet? Ut & à Satrapis aduerti posset, & sine Dauidis, & suorum rubore, & verecundia regressus fieret.

Miles sub cuiuscunque manu militet regi solum suo seruit.

437 Et nota, quod non dixit: *Serui tui*, sed: *Serui domini tui*, loquens de militibus asseclis Dauidis, ne videretur, Dauidem in regiam dignitatem exaltare, illi seruos milites attribuens: miles enim, sub cuiuscumque manu militet, regi soli seruit.

CAP. 30. A NUM. 3.

Cum ergo venissent Dauid, & viri eius ad ciuitatem, & inuenissent eam succensam igni, & vxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captiuas, leuauerunt Dauid, & populus, qui erat cum eo voces suas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ.

Lacrymæ ab ira extortæ cito deficiunt.

438 NON planxerunt Dauid, & milites eius ex pusillanimitate, sed præ ira vehementi, & propterea eis lacrymæ cito defecerunt.

CAP. 30. A NUM. 11.

Et inuenerunt virum Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad Dauid, dederuntque ei panem, vt comederet, & biberet aquam, sed & fragmen massæ caricarum, & duas ligaturas vbæ passæ.

Militum annona bene ac fideliter expensa durabilis.

439 FOrte adhuc durabāt munera Abigail, quę dedit Dauidi cum adhuc viuebat maritus prior ſcilicet Nabal Carmeli.

CAP.30. NUM.26.

Uenit ergo Dauid in Siceleg, & miſit dona de præda ſenioribus Iuda.

Uir prudens ex malis, & aduerſis multa bona, & proſpera elicit.

440 PErmiſit Deus latrunculos illos, alios expoliare vt Dauid ditaretur, & beneuolentiam ſuorum contribulum excitaret, & confirmaret.

Politica induſtria exilibus medijs magnos fines conſequitur.

441 Et nota prudentem, & politicam Dauidis induſtriam fælicem illius belli euentum inter Iſraelitas publicandi, & primos Iſraelitarum demerendi ad regni obtentionem congruo tempore conſequendam.

Dicens: Accipite benedictionem de præda hoſtium Domini.

Præda ab infidelibus percepta benedictio Domini dicitur; à fidelibus vero arrepta maledictio Domini nuncupanda.

442 PRæda, quæ de infidelibus percipitur: *Benedictio Domini*, æquo iure vocatur; ſed, quæ de fidelibus arripitur, non: *Benedictio*, ſed: *Maledictio Domini* nuncupari debet.

CAP.31. NUM.1.

Philiſthijm autem pugnabant aduerſum Iſrael, & fugerunt viri Iſrael ante faciem Philiſthijm.

Cū Deus non opitulatur, vel ipſa ſolum inimicorū facies formidabilis eſt, & intollerabilis.

443 NON ab impetu Philiſthijm, non ab armorum ictibus, ſed à facie tantū, quia quando Deus exercituū non opitulatur, vel ipſa ſolum inimicorum facies intollerabilis eſt.

LIBER SECVNDVS REGVM.

CAP. I. NVM. II.

In die autem tertia apparuit homo veniens de castris Saul.

AD CAP. 1. N. 2. LIBRI 2. REGVM.

Infaustus nuncius vltra quam credi potest, velocissimus.

1 ADEO VELOciter currebat, vt potius apparuisse, quam venisse, vel accessisse dicatur.

CAP. 1. A NUM. 3.

Dixitque ad eum Dauid: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israel fugi. Et dixit ad eum Dauid: Quod est verbum, quod factum est? Indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prælio, & multi corruentes, é populo mortui sunt; sed & Saul, & Ionathas filius eius interierunt.

Imperfecti alienis defectibus opperiunt suos.

2 F*Vgit populus.* Fugam totius populi exprimit, vt excusset suam.

VEL SIC.

3 Quasi diceret: Vulgaris militum turba fugit, non vero duces, & milites strenui, & selecti: nã isti fortiter in bello occubuerunt. De popularibus veró, non dicit multos occisos fuisse, sed corruẽtes perijsse, ex præcipiti enim, & inordinata fuga, sibi ipsis mortem intulerunt.

Vulgarium militum est fugere; strenuorum vero in bellio occumbere.

Dixitque Dauid ad adolescentem, qui nuntiabat ei: Unde scis, quia mortuus est Saul, & Ionathas filius eius?

4 REcte dubitat Dauid de certitudine rei assertæ à milite fugitiuo.

Nuntiatio à milite fugitiuo incerta.

CAP. 1. NVM. 10.

Stansque super eum, occidi illum (scilicet Saulem) *sciebam enim, quod viuere non poterat post ruinam.*

 Scie-

Ex infortunato belli euentu rex de vita periclitari debet.

5 **S***Ciebam enim,&c.* Ac si diceret cum infortunatus belli euentus debeat vsque ad animam regum penetrare, & ideo certo scirem, Saulem ex apprehensione illius cladis periturum, & prolixa morte decessurum: tutius cum illo agere existimaui, breuissimam, & instantaneam mortem illi inferendo.

CAP. 1. A NVM. 17.

Planxit autem Dauid planctum huiuscemodi super Saul, & super Ionatam filium eius (& præcepit, vt docerent filios Iuda arcũ, sicut scriptum est in libro iustorum) Et ait: Considera Israel pro his, &c.

Salutis publicæ cura à principe nunquam intermittenda.

6 **N**EC acerbitas doloris, nec pronuntiatio lamentationis super tristissimo illo euentu, animum Dauidis, vere regium, præoccupauit, quin statim prouideret, quod ad salutem publicam in futurum expendiens esset.

CAP. 2. A NVM. 5.

Misit ergo Dauid nuntios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, & sepelistis eum. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam, & veritatem: Sed & ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud.

Rex gratus, & liberalis, & sibi prospicit, & muneri suo satisfacit.

7 **D***Eus retribuet misericordiam*, ex innata liberalitate; *Sed ego reddam vobis gratiam* ex iustitia vestræ pietati debitam: Et aduerte, quod in hac pia, religiosa; & gratulatoria Dauidis legatione non pauca, nec exigui ponderis latent mysteria politica.

CAP 2. NUM. 17.

Et ortum est bellum durum satis in die illa: fugatusque est Abner, & viri Israel à pueris Dauid.

Bella ciuilia externis grauiora, & nocentiora.

8 **N**ON ponitur hæc exageratiua ponderatio: *Durum satis* in bellis contra Philisthæos, aliosque hostes initis; quia hoc bellum erat longe grauius, vtpote ciuile, & inter ipsosmet Israelitas agitatum.

Vulgares strenui ducis milites selectioribus alterius militibus prævalere solent.

9 Et notandum: milites Abner appellari: *Viros:* milites Dauid: *Pueros* nuncupari, vt fuga illorum ab illis ignominiosior appareret.

CAP. 2. NVM. 30.

Porro Ioab reuersus omisso Abner, congregauit omnem populum, & defuerunt de pueris Dauid decem, & nouem viri, excepto Asaele.

Strenuissimus miles pro agmine integro computandus.

10 **A**Sael non annumeratur cum turba occisorum, ipse enim solus pro vno integro agmine computabatur.

CAP. 3. NVM. 1.

Facta est ergo longa concertatio inter domum Saul, & inter domum Dauid.

Belli ciuilis tempus, etsi breue, longum nuncupari debet.

11 **L***Onga concertatio* dicitur, quæ tertium annũ non expleuit, quid si per decem, viginti, aut triginta annos protenderetur?

VEL SIC.

Grauius belli malum diuturnitate est.

12 Ad explicandam illius belli ciuilis crudelitatem, non vocat illud sacer textus *crudum, durum*, vel *sanguinolentum*, sed, *longum.*

Reges subditos suos, tanquã domesticos reputare debent.

13 Et nota regnum Israel, vel vndecim tribuum appellari *Domum Saul*, & regnum Iuda, *Domum Dauid*, vt discant reges reputare, & æstimare subditos suos tanquam domesticos: Vide ad 4. reg. cap. 20. num. 1.

Dauid proficiscens, & semper se ipso robustior.

Se

Qui suis passioⁿibus bellum infert robustior quotidie euadit.

14 **S**E *ipso robustior*, dicitur Dauid quia per mortificationem, & alias virtutes vincebat se suasque naturales passiones, & imperfectiones.

VEL SIC.

Semper proficit qui semper se ad aliam vitā proficiscentem considerat.

15 Qui in præsenti vita sic segerit semper tanquam ad aliam proficiscens, quotidie semetipso robustior erit.

CAP. 3. NVM. 6.

Cum ergo esset prælium inter domum Saul, & domum Dauid Abner, filius Ner regebat domum Saul.

Qui non regit, sed regitur, rex dici non debet.

16 **C**UR vocatur *Domus Saul*, & non: *Domus Isboset*, cum iste esset iam ab vndecim tribubus rex proclamatus, & vniformiter susceptus? An quia non regebat, sed regebatur ab Abner?

VEL SIC.

Innariatis ministris non mutatur regimen, etsi rex regi succedat.

17 Cum adhuc primi Saulis ministri in suo quisque munere permaneret, propterea dicitur domum Saulis adhuc persistere, & in domum Isboset nondum mutatam fuisse.

CAP. 3. A NVM 7.

Dixitque Isboset ad Abner: Quare ingressus es ad concubinas patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isboset, &c.

Timidus ad prouocandum audax, ad resistendum pauidus.

18 **T**Imidus audaciam habet ad prouocandū non vero ad resistendum, imo nec respondendum, vt infra num. 11.

CAP. 3. NVM. 11.

Et non potuit respondere ei quidquā, quia metuebat illum.

Non prouocet, qui repugnare nō valet.

19 **Q**Vare ergo prouocat, qui non potest respondere, nec timorem excutere, in hoc patet stoliditas Isboset, & imprudentia.

CAP. 3. NVM. 12.

Misit ergo Abner nuntios ad Dauid pro se dicentes: Cuius est terra? Et vt loquerentur: Fac mecum amicitias, & erit manus mea tecū, & reducam ad te vniuersum Israel.

20 **Q**Uod legati principū communiter propallant fere nunquam est medulla legationis, & mysterium consilij suorum principum. En prætextus manifestus huius legationis erat prouocare Dauidem ad bellum pro rege, & regno Isboset, sed substantia legationis, occulte Dauidi suggerenda, erat tradere ipsi tam Isboseth, quam regnum eius. Unde sequitur, quod in dialectica politicorum, & aulicorum ex antecedentibus, quæ communiter constant, & publicantur, non inferendum est, quod legitime sequitur, sed potius, oppositū, vel quid longe diuersum.

In dialectica politica regum, consequentia cum præmissis non cohærent.

CAP. 3. NVM. 21.

Et dixit Abner ad Dauid: surgam, vt congregem ad te dominum meū regem omnem Israel, & ineam tecum fœdus & imperes omnibus, sicut desiderat anima tua.

21 **D**Esiderium Dauidis regnandi super omnes tribus, erat in anima recondītum, & nullo externo signo propalatum, & ideo ad fælicem exitum peruenit.

In statu negotijs regum desideria in cordis intimo recondēda.

CAP. 3. NVM. 23.

Et Ioab, & omnis exercitus, qui erat cum eo postea venerunt: Nuntiatum est itaque Ioab á narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, &c.

22 **S**Tatim Abneri nuntiata sunt, quæ in eius absentia acciderant à *Narrantibus*, quod

Narratoribus aula regū abundant.

quod est præcipuum Aulicorum exercitium, quorum copioso numero palatia, & reges abundant.

CAP. 3. A NUM. 24.

Et ingressus est Ioab ad regẽ (David) Et ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te: Quare dimisisti eum, & abijt, & recessit? Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, vt deciperet te, & sciret exitum tuum, & introitum tuum, & nosset omnia quæ agis?

Certo politici ministrorum discursus à regibus attendendi, etsi aliquando fallant.

23 NON respondit Dauid ad Ioab pro Abnero, quia discursus Ioab erat valde verisimilis, & politico certior, *nam dolus an virtus, quis in hoste requirat?*

CAP. 3. NUM. 26.

Egressus itaque Ioab à David misit nuncios post Abner, & reduxit eum à cisterna Sira ignorante David.

Reges pro sua innocentia tuenda nihil omnino omittant.

24 IN relatione huius iniquæ actionis Ioab in Abnerum sæpe sæpius saluatur Dauidis innocentia, ne vnquam á dicentibus, & narrantibus caecopoliticis fieret tanti criminis author, vel permissor, quorũ falsam præsumptionem, vt euanesceret Dauid, nihil infectum reliquit, & fæliciter consecutus est vt patet infra num. 37.

CAP. 3. NUM. 27.

Cumque redisset Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Ioab ad medium portæ, vt loqueretur ei in dolo, & percussit illum in inguine, & mortuus est in vltionem sanguinis Asael fratris eius.

Animo vindicatiuo nil cautius.

25 SI Ioab vnquã ab Asaelis nece, aliquod verbum, vel leue signum huius vindictæ, quam procurabat, indicatiuum emisisset, illam nunquam perpetrare posset, caueret enim cum semper Abner, ideo in textu nihil legitur, ex quo animus vlceratus Ioab penetrari, vel indagari posset.

CAP. 3. A NUM. 28.

Quod cum audisset David rem iam gestam, ait: Mundus ego sum, & regnum meum apud Dominum vsque in sempiternum à sanguine Abner filij Ner.

Vitia regis, & virtutes in subditos redundare solent.

26 CUR ait David: *Mundus ego sum, & regnum meum?* An quia peccata regis, vel virtutes in regnum redundant?

Suam innocentiam coram Deo euincere viro iusto nil facilius.

27 Sed cur non dicit: *Mundus sum apud Deum, & homines?* Quia suam innocentiam coram Deo euincere super Abneris occisione non solum erat facile, sed certum ex propriæ conscientiæ securitate; at vero coram hominibus, non solum difficile; sed etiam moraliter impossibile Dauidi videbatur ex malignitate humanæ præsumptionis.

CAP. 3. NUM. 29.

Et veniat super caput Ioab, & super omnem domum patris eius, nec deficiat de domo Ioab fluxum seminis sustinens, & leprosus, & tenens fusum, & cadens gladio, & indigens pane.

In filijs, parentum peccata verissime puniuntur.

28 NON alia grauiori maledictione poterat virum fortem, & strenuum ferire Dauid, quam, posteritatem imbellem illi imprecando.

Uno mulctato delinquente participes eiusdem criminis mulctari debent.

29 Sed cur retrotrahit David maledictionem ad omnem domũ patris Ioab super hoc commisso vere innocentis, dicens: *Et veniat super caput Ioab, & super omnem domum patris eius*, cum potius videatur debere dicere: *Et veniat super caput Ioab, & super omnem domum eius?* Sed si res bene perpendatur, cum summa aduertentia se gessit Da-

Dauid in ista maledictione: ait enim: *Super caput Ioab*, quia fuit præcipuus criminis huius aggressor; & addit: *Super omnem domum patris sui*, vt maledictio comprehenderet Abisai fratrem Ioab, qui fuit eiusdem criminis particeps, & socius, vt patet ex num. 30. sequenti. Maledicendo enim solum Ioab, & domum eius, Abisai frater Ioab non comprehenderetur.

Peccati fœditas non solum descendentes, sed ascendentes etiã maculare solet.

30 Et notandum, quod sicut peccata parentum in filios, sic peccata filiorum in parentes redundare soleant.

CAP. 3. A NUM. 35.

Cumque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid clara adhuc die, iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panẽ, vel aliud quidquam. Omnisque populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi. Et cognouit omne vulgus, & vniuersus Israel in die illa, quod non actum fuisset à rege vt occideretur Abner.

Amplius rex, quã subditorum quilibet efficere debet, vt appareat innocens.

31 EN quanta necessum fuit, quod ageret Dauid, vt suam innocentiam coram populo comprobaret.

Nonnunquam reges actiones suas coram subditorum infimis iustificare debent

32 Et notandum, multoties debere reges actiones suas, non solum coram alijs principibus, nõ solum coram principalioribus subditis, sed etiam coram infimis, & vulgaribus basallis iustificare.

Ieiunium innocentiam ieiunãtis, etiam coram malignantibus euincit.

33 Nota demum, quanta sit ieiunij vis, vt vna ieiunij dies satis fuerit ad, non solum Deum, sed etiam homines demerendos, & innocentiam ieiunantis, etiam apud maligniores euincendam.

CAP. 3. A NVM. 38.

Dixit quoque rex ad seruos suos: Num ignoratis, quoniam princeps, & maximus cecidit hodie in Israel? Ego autem adhuc delicatus, & vnctus rex.

34 NVllum est verbum Dauidis, quod summam eius prudentiam, & optimam politicam non respiret, post tot actiones, & demonstrationes æstimationis Abneris occisi significatiuas, eum, & *principem*, & *maximum* vocat, se verò, *Delicatum*, quia recens vnctum in regem, idest nondum habens ius, & regiam potestatem satis firmam, sumptâ metaphorâ à physicâ medicinali.

Magna regum prudentia est quandoque subditorum aliquos summis laudibus extollere.

CAP. 4. A NVM. 6.

Ingressi sunt autem Domum latenter assumentes spicas tritici, & percusserunt eum in inguine Rechab, & Baana frater eius, & fugerunt. Cum autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectum suum inconclaui, & percutientes inter fecerunt eum: sublatoque capite eius, abierunt per viam deserti tota nocte.

35 CVR semel, & iterum refertur tam crudele, & immane facinus? An hoc visum fuit Spiritui sancto necessarium, vt insolentia huius enormissimæ atrocitatis credibilis appareret?

Et ... sce-leris commissio quandoque ad credibilitatẽ re-petenda.

VEL SIC.

36 Primo refertur occisio Isboseth per vulnus inguini inflictum; secundo, capitis abscisio, quod diuersum, & fortè grauius delictum fuit, & ita, non est repetitio, vnius; sed duorum criminũ simplex narratio.

Qui in occisum vltra desæuit scelus nouum committit.

CAP. 4. NVM. 12.

Præcepit itaque Dauid pueris suis & interfecerunt eos: præcidentesque manus, & pedes eorum, suspenderunt eos piscinam in Hebron.

37 MAnus Recab, & Baanæ præcidi iubentur, quia tam nefarium crimen ope-

Scelus in omnibus membris sceleris aggressoribus puniendus.

operatæ sunt: Pedes, quia gratulabuntur de tam infando delicto ad Dauidem incesserunt. In quo Dauid non solum iustitiæ commutatiuæ adamussim satisfecit, sed etiā regulam certissimam fi mandi imperium practicauit, quæ consulit, homicidas, & malefactores de medio tollere.

CAP. 5. *NVM.* 1.

Et venerunt vniuersæ tribus Israel ad Dauid in Hebron, dicentes: Ecce nos, os tuum, & caro tua sumus.

Regnum corpus morale cuius caput rex.

38 Regnum est quoddam corpus morale, cuius caput rex: ossa, caro, & reliqua mēbra, subditi.

VEL SIC.

Subditorum corpus à rege tanquam sponsa diligendum.

39 Hæc verba sunt eadem, quæ dixit Adamus Hæuæ recens formatę genes. 1. Ijs ergo vsus est populus ad Dauidem congregatus, vt aduerteret communitatem suorum subditorum debere sicut sponsam diligere, & æstimare.

CAP. 5. *NVM.* 2.

Sed & heri, & nudius tertius, cum esset Saul rex super nos.

Tyrannus rex nō subditis, sed super subditos imperat.

40 NON dicunt: *Cum esset Saul rex noster*, sed: *Cum esset Saul rex super nos*, ad denotandum regimen Saulis fuisse graue, & tyrannicum.

Tu eras educens, & reducens Israel.

Strenuus dux qui milites ducit, & post bellum bedegestum incolumes reducit.

41 AC si dicerent: Alij duces educebant populum ad bella, sed non reducebant, plures enim, é populo sub eorum ducatu periclitabantur, & peribant: At tu, non solum educebas, sed etiam in columnes, & victores reducebas.

CAP. 5. *NVM.* 3.

Venerunt quoque, & seniores Israel ad regem in Hebron, & percussit cum eis rex Dauid fœdus in Hebron coram Domino: vnxeruntque Dauid in regem super Israel.

42 CUR vnctio Dauidis in regem iterum, ac tertio celebratur, vnctio vero in sacerdotem nunquam legitur repetita? An per hoc denotabatur, quod sacerdotalis invnctio quēdam in anima imprimebat indelebilem characterem, quem regalis inunctio non imprimebat, nec adeo intime penetrabat?

Sacerdotalis vnctio, etiam in lege veteri, regali efficatior, & penetrantior.

CAP. 5. *A NVM.* 6.

Et abijt rex, & omnes viri, qui erant cum eo, in Ierusalem, ad Iebusæum habitatorem terræ, dictumque est Dauid ab eis: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos, & claudos dicentes. Non ingredietur Dauid huc. Cepit autem Dauid arcem Sion.

43 EX despectione Dauidi facta ab Iebusæis in arce resistentibus, quasi per consequentiam legitimam, & necessariam infertur arcis captio, & eorundem ruina, & annihilatio. Vide Iosephum lib. 7. antiquit cap. 2.

Inimicum irridentem despicere, est victorem illum proclamare.

CAP. 5. *A NVM.* 11.

Misit quoque Hiram rex Tyriorum nuntios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices lignorū, artificesque lapidum ad parietes: & ædificauerunt domum Dauid. Et cognouit Dauid quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israel.

44 PRO bono auspicio accepit Dauid hanc gratulatoriam, & munificam Hirami legationem, non enim omnia omina despicienda sunt,

Non omnes casus despiciendi.

VEL SIC.

45 Rex omnia attendere, & obseruare debet, etiam accidētia casualia, & fortuita.

Præsertim á regibus.

CAP. 5. *A NVM.* 22.

Et addiderunt adhuc Philisthijm, vt ascenderent, & diffusi sunt in valle

Ra-

Raphaim. Consuluit autem Dauid Dominum: Si ascendam contra Philisthæos, & trades eos in manus meas? Qui respondit: Non ascendas contra eos, sed gyra post tergum eorum, & venies ad eos ex adverso pyrorum

Belligerandi ars, etiam Deo præsentialiter opitulante, nō est despicienda.

46 Etiam si Deus armis fidelium manifesto, & præsentiali fauore assistat, non vult tamen, stratagemata, & alias belli gerendi artes negligi, & trascurari.

CAP. 6. NVM. 3.

Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum nouum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem, & Ahio filij Abinadab minabant plaustrum nouum.

Sacram synaxim suscepturus, & gratia nouus, & virtutibus renouatus esse debet.

47 Vt quid, circunstantia illa *Nouitatis plaustri* semel proposita, & stabilita, iterum repetitur? Ad mystice denotandū, quod qui in se recipit arcam Mannæ Eucharistici inclusiuam debet esse nouus per primam gratiam, vel per secundam per pœnitentiā acquisitam.

CAP. 6. A NVM. 6.

Postquam autem venerunt ad Aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate.

In officio, & seruitio altaris nulla leuis commissio admittenda.

48 Aduertant Sacerdotes, & Ministri Ecclesiæ nihil leue esse quod in seruitio, & officio altaris, vel omittitur, vel transcuratur; sed censurā ausus temerarij apud Deum notandum.

VEL SIC.

Ex hominū peccatis posse Deo aliquid mali prouenire existimare temeritatiū est.

49 Indignatur Deus malis Theologis falso existimantibus ex despectibus hominum peccatorum, vel aliarum quaruncumque creaturarum, Deitati, vel minimum damnum prouenire posse, quod, vel cogitare, magna temeritas est.

CAP. 6. NVM. 16.

Cumque intrasset arca Domini in ciuitatem Dauid, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem Dauid subsilientem, atque saltantem coram Domino: & despexit eum in corde suo.

50 Id: *Eum*, & ad Dominū, & ad Dauidem referri potest, & vterque despectus de femina irreligiosa, & superba credibilis est.

Qui minist ū Deo simpliciter, ac deuote deseruiētē despicit, Deū ipsum despicit.

CAP. 9. NVM. 20.

Et egressa Michol filia Saul in occursum Dauid, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas seruorum suorum.

51 Vxorio zelo prætexit Michol suam superbam irreligiositatem.

Mulier irreligiosa, & sua vitia celat, & omnes alias despicit feminas.

52 Et notandum quanto despectu de omnibus feminis loquatur vocans eas *ancillas seruorum* Dauidis. *Vide supra nu. 51.*

CAP. 6. NVM. 23.

Igitur Michol filia Saul non est natus filius vsque in diem mortis suæ.

53 NON fuit sterilitate Michol à Deo mulctata quando despexit Dauidem in corde suo; sed postquam despectionem suam eructauit, quod supplicij genus æquissimum fuit: filius enim superbæ, & irreligiosæ feminæ, si forte regnaret, foret, & religionis profanator, & populi contemptor.

Irreligiosa, & superba femina filius irreligiosus & superbus,

54 Et notandum, quod Michol mores paternos expressit, inuidiam scilicet, & irreligiositatem.

Vide supra num. 53.

UEL

VEL SIC.

Feminam sterilitate inurere in lege veteri magna punitio.

55 Non exigua hæc Micholis multatrix sententia videatur, per illam enim ab ascendentia Mesiæ in lege promissi omnino exclussa remansit.

VEL SIC

Ad sacr. synaxim indeuote accedens spiritus sterilitate punitur.

56 Per michol mysticè significari potest fidelis anima Christo per baptismum coniugata, quæ propter indeuotionem ad augustissimum & Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum punitur à Deo sterilitate spiritus, & omnium virtutum, & bonorum spiritualium carentiâ.

CAP. 7. *NUM. 4.*

Factum est autem in illa nocte: Et ecce sermo Domini ad Nathan, dicens: Vade, & loquere ad seruum meum Dauid. Hæc dicit Dominus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum?

Ferendus quæ ad Dei cultum pertinent instanter operetur.

57 Forte iusit Dominus, quod in ipsamet nocte veniret Nathan propheta ad voluntatem diuinam Dauidi intimãdam, ne statim ædificare inciperet domum Domini, tantus erat feruor Dauidicæ deuotionis.

CAP. 7. *NVM. 7.*

Per cuncta loca, quæ transiui cum omnibus filijs Israel, numquid loquens locutus sum ad vnam de tribubus Israel, cui præcepi, vt pasceret populum meum Israel, dicens: Quare non ædificastis mihi domum cedrinam?

Deus, vt homini faueat, vel impossibilia exequitur.

58 PER cuncta loca, quæ transiui. Verba summæ dignationis, & infinitæ misericordiæ Dei, cum enim impossibile Deo sit localiter transire, vt hominibus opituletur *transire* dicitur, ex quo liquet, quod, vt hominibus faueat, non solum possibilia exequitur Deus, sed etiam impossibilia.

59 Sed ne, absque rigorosa, & litterali explicatione hanc clausulam relinquamus; Non de transitu locali, sed de successiua, & continua beneficiorum in Israelitas collatione intelligenda est.

Successiua Deus continuatione hominibus benefacit.

VEL SIC.

60 Iam Deus natura immensus, de se humano more loquens humanitatem assumendam indicabat.

Ante incarnationem Deus cãdidatũ se incarnationis ostentabat.

Cui præcepi, vt pasceret populum meũ Israel.

61 NON dicit: *Cui præcepi vt ducatum præberet,* vel *iudicaret populum meum Israel, sed Pasceret.* Ut intelligant Principes, & reges se esse à Deo Pastores hominum constitutos, & primam ipsorum obligationem esse, populos pascere, & sustentare.

Prima regũ obligatio populum pascere.

CAP. 7. *NVM. 12.*

Cumque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo.

62 COncordat cum Psalmo 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam,* & demonstratiue indicat generationem diuinam, vt patet ex num. 14. subsequenti. *Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium,*

Vide supra num. 60.

CAP. 7. *NVM. 18.*

Ingressus est autem rex Dauid, & sedit coram Domino, & dixit: Quis ego sum Domine Deus, &c.

63 UErbum: *Sedit,* non mihi videtur sessionem corporalem significare; sed diuturnam Dauidis immoratio nem in gratijs Deo referendis pro tantis muneribus; & in se humiliter deprimendo, & Deo magnifice exaltando.

In gratiarum actione non leuiter, & perfunctoriè; sed attente, ac diuturne manẽdum.

CAP.

CAP. 7. NUM. 19.

Sed, & hoc parum visum est in conspectu tuo Domine Deus, nisi, & loquereris etiam de domo serui tui in longinquum.

Beneficia terrena, non æterna: satis est si longinqua sint.

64 NON dicit: *In perpetuum*, vel *in æternum* sed *in longinquum*, sciebat enim, & mundum finem habiturum, & ius regni Israelitici in domo sua, vsque ad Christum solum duraturum.

CAP. 7. NUM. 27.

Propterea inuenit seruus tuus cor suum, vt oraret te oratione hac.

Cor nostrum in oratione inuenitur, extra orationem dispeditur.

65 COR nostrum in oratione, seu mentis in Deum eleuatione inuenitur, quia in centro suo quiescit, extra orationem vero perditur, & amittitur, quia per circumferentiam diuagatur.

CAP. 8. NUM. 28.

Filij autem Dauid sacerdotes erant.

Ecclesiastici nomenclatura ministerij honorificentissima.

66 ERant sacerdotes, quãtum ad æstimationem, & populi reuerentiam, non quia Leuitico munere fungerentur.

VEL SIC.

Regum filios senilibus oportet praditos esse moribus.

67 Filij Dauid in modesto, prudenti, & senili agendi more, homines Ecclesiastici, & reformati videbantur.

VEL SIC.

Rex pius, & religiosus Ecclesiæ ministros æstimat tanquam filios.

68 Sacerdotes à Dauide tanquam filij sui æstimabantur, & à populo, vt tales reuereri faciebat.

CAP. 9. NUM. 3.

Et ait rex: Superest aliquis de domo Saul vt faciam cum eo misericordiam Dei?

Misericordia à Deo denominãda quoniã propter Deum exercenda.

69 MIsericordiam Dei dicit Dauid, quia illam non ob humanos respectus, sed solum propter Dominum facturus erat, vel quia fœdus cum Ionatha iterum, ac tertio iureiurando interposito inierat.

CAP. 9. NUM. 6.

Cum autem venisset Miphibosech filius Ionathæ, filij Saul ad Dauid corruit in faciem suam, & adorauit.

Ad regem iussũ spontanee accessitur.

70 CVR Miphibosech nõ dicitur trahi, sed venire, cum à regijs ministris adduceretur, vt constat ex num. 5. antecedenti? Vt denotaretur spontaneitas, & complacentia sui aduentus.

Coram rege nemo debet claudicare.

71 Sed cur saltem non dicitur alicui instrumento, vel hominis adiutorio innixus adduci, seu venire, cũ esset debilis pedibus. Ut videre est supra num. tertio? Quia coram rege nemo debet claudicare.

Ad ingrati præsentiam beneficium crescit.

72 Cur autem exprimitur descendentia à Saule, cum satis esset ad cognitionem Miphibosech, dicere esse filium Ionathæ? Ut constaret nullo modo obstitisse aui sui Saulis demeritũ, quominus omnem gratiam merito parentis debitam Miphibosech consequeretur.

VEL SIC.

Donationes regiæ ad iustitiæ moderationem regulandæ.

73 Collaturus erat Dauid Miphibosetho omnes agros Saulis aui sui, qui absque dubio plurimi erant, & copiosi, ne ergo illa donatio, tanquam excessiua, & á regulis liberalitatis exorbitans ab aliquo notari posset, voluit Dauid exprimere ius hereditariũ, quod ad illam Miphibosetho inerat, propter quod dicit infra nu. 7. *Et restituam tibi omnes agros Saul patris tui*, nomen patris pro auo vsurpans non sine politica, & rationali animaduertentia.

CAP. 10. NVM. 17.

Quod, cum nuntiatum esset David, contraxit omnē Israelem, & transiuit Iordanem, venitque Helam.

Bella extra prouinciam quantum fieri potest, arcenda.

74 Transiuit cum exercitu suo David Iordanem, & vsque Helan peruenit, vt pugnam in hostium territorio, nō in Prouincia propria committeret.

Regiam dignitatem decet in seruos commissa per seruos vindicare.

75 Sed vlterius inquirendum est: Cur ad hoc bellum exiuerit ipse David, cum ad bellum immediate præcedens non exierit? An, quia hoc bellum contra Syros gerendum erat; illud vero præcedens contra Ammonitas, qui seruos Davidis legatos turpiter fœdauerant, & voluit per seruos vindicare, quod in seruos commissum fuerat, vt sic honori regio decentissime satisfaceret?

CAP. 10. NVM. 19.

Et fecerunt pacem cum Israel, & seruierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere vltra filijs Ammon.

Qui bello iniusto auxiliantur, multa, magnaque damna incurrūt.

76 Ex auxilio Ammonitis male præstito Syri, & cladem sustinuerunt, & tributariā seruitutem incurrerunt, & libertatem antiquam perdiderunt; notādum, quot, quantaque damna incurrant, qui bello iniusto auxilium præstant.

CAP. 11. NVM. 1.

Factum est autem, vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, misit David Ioab, & seruos suos cum eo, & vniuersum Israel, & vastauerunt filios Ammon, & obsederunt Rabba.

77 Si eo tempore, quo solent reges ad bella procedere pro regni sui augmento, & defensione, rex David processisset, & in Ierusalem non remansisset, nūnquam grauius, & crudelius bellum, passionum nempe suarū, in se expertus fuisset.

Rex qui bella externa personaliter obire recusat, internum passionum suarum bellum experietur.

CAP 11. NVM. 4.

Missis itaque David nuntijs tulit eam (Bethsabee) quæ cum ingressa esset ad illum, dormiuit cum ea: statimque sanctificata est ab immunditia sua.

78 Immunditiam legalem lauit quidem Bethsabee, sed non peccatum adulterij quo grauius, & intimius, coinquinata fuerat.

Immunditia externa purificari facile, interna difficile.

79 Sed cur de rege non dicitur quod se lauauerit, seu sanctificauerit? An, quia, cum esset præceptum in lege expressum, Leuitici cap. 15, num. 18. adimpletio ipsius à rege, non debuit referri, sed supponi?

A bono rege legis impletio potius debet supponi, quam referri.

VEL SIC.

80 Forte iam interpretata erat illa lex benignā, & adulatoriā in reges expositione, quod scilicet illa legalis macula in regiam personam non cadebat propter tantæ præcellentiam dignitatis, motiuo ab ipsis verbis legis desumpto, quod scilicet lex ibi num. 16. non dicit: *Rex*, sed: *Vir*, quo nomine tanta celsitudo, qualis est regiæ maiestatis, non debebat includi.

Regiæ dignitati legum interpretes mille exceptionibus, & interpretationibus adulari solēt.

VEL SIC.

81 Bethsabee statim se purificauit, non David, quia mobilitas feminea, etsi ad lapsum procliuior, ad pœnitudinem proptior, qui ergo facilis est ad peccandum, nō sit difficilis ad resipiscendum.

Qui facilis est ad peccandum, non sit difficilis ad resipiscendum.

CAP.

CAP. 11. NUM. 7.

Et venit Urias ad Dauid. Quæsiuitque Dauid, quam rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo administraretur bellum.

Rex de ministris suis debet semper meliora præsumere.

82 NON dubitat Dauid de rectitudine in agēdo tam Ioab, quam populi, sed illam supponit, & solum circa gradum illius inquirit, quo, & sui regalis animi generositatem demōstrauit, & honori tam Ioab, quam populi satisfecit.

VEL SIC.

Sub bono principe rectè quique sua munera gerunt ministri.

83 Non dubitat Dauid de recto procedendi more, tam imperatoris, quam exercitus, quia sub bono, & optimo principe, nec militię duces, nec militum cohortes quæunt, non rectè agere.

Rex subditos benemeritos laudet sed eorum procedendi modum nō manifestet.

84 Sed nota, cautam, & prudentem Dauidis prouidentiam; huius laudatoriæ ducis, & exercitus suppositioni inquisitionem adiungit de legitima belli administratione, & sub laruâ honoris, & laudis investigationem istam operit, & commiscet.

Præcipua belli administratio est stipendiorū proptæ, & æqua distributio.

85 Sed quæ nam hæc belli administratio? Crederem, de legitima stipendiorum in milites distributione Dauidem interrogasse, & inquisiuisse.

Sic milites manibus agunt, sicut cum ipsis manibus agitur

86 Cur ergo de illâ sub belli nomine agit? Quia eodem ipsomet modo quo stipendia, annona, & commeatus militibus administrantur, ipsi bellum gerunt, & administrant.

CAP. 11. NUM. 8.

Et dixit Dauid ad Uriam: Vade in domum tuam, & laua pedes tuos.

Crudelius agit qui alteri vitam ignominiosam, quam qui generosam mortem procurat.

87 GRauius, imo crudelius se gessit Dauid cum Uria in hoc verbo: *Vade in domum tuam*, quam postea in opere occisionis, quantum differt honesta, & decora mors á turpi, & ignominiosa vita, & ideo dicitur lib. 3. Reg. cap. 15. num. 5. *Excepto sermone* (hoc est, *verbo* non *opere*) *Vriæ hethæi.*

VEL SIC.

88 Uidet Dauid sordes pedū Vriæ ex honesto incessu cautatas, & proprias fæditates ex lasciuis gressibus contractas, non considerat?

Proximi latentes fæditates videmus, & ad nostras patentes cæcutimus.

UEL SIC.

89 Hæc æconomica aduertētia, & á maiestate regis aliena de pedibus Vriæ labandis orta fuit ex desiderio Dauidis de concubitu Vriæ cum Bethsabee ad celandum effectum, & deffectum suæ lasciuæ anteactæ conuersationis.

A passionibus proprijs ad indigna adigi solent homines.

Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius.

90 HÆC fuit æconomia Dauidis laude digna, non enim decens erat, vt qui regi, & reipublicæ in belli ministerio inseruiebat, proprijs expensis, etiā per paucos illos dies, sustētaretur.

Rex eum, qui ipsi seruit, regalibus expensis alat.

CAP. 11. NUM. 9.

Dormiuit autem Urias ante portam domus regiæ, cum alijs seruis domini sui.

91 DOrmiuit Urias vbi erant militúm excubiæ aulam regiam custodientium, quasi militare non desistens, illo etiam exiguo tempore, quo ab exercitu aberat.

Bonus miles nūquam militare desinit.

Et non descendit ad domum suam.

92 TRansitus de Basilica in domum priuatam Vriæ emphatice in sacro textu per des-

Ex regum palatijs fere semper descenditur.

descensum explicatur.

UEL SIC.

Ad locum in quo periclitatur bono, et non nequit ascensus, sed descensus.

93 Si a domo regis in propriã domum Urias descendisset ab opi nione, & honore cecidisset.

CAP. 11. NUM. 10.

Nuntiatumque est Dauid a dicentibus: Non iuit Vrias in Domũ suam.

Dicẽtes ex officio, nunquam non malitiosi, & maligni.

94 CRederem, non sine malignitate istos dicaces homines, & verbales Dauidi nuntiauisse Vriæ pernoctationẽ: suspicabantur enim causam propter, quam Dauid mittebat Vriam in domum suam, & pedum lotionem consulebat.

CAP. 11. NUM. 11.

Et ait Vrias ad Dauid: Arca Dei, & Israel & Iudas habitant in papilionibus, & dominus meus Ioab & serui domini mei super faciem terræ manent: Et ego ingrediar domum meam, vt comodam, & bibã, & dormiam cum vxore mea?

Dum durat passio obcæcatur ta- tio.

95 VIde, quam euidentem causam, & rationem non aduertat rex alioqui religiosissimus, & atentissimus; sed mirãdum non est: erat enim tunc turpi affectione obtenebratus, & adulterio commisso obcæcatus.

CAP. 11. NUM. 13.

Et vocauit eum Dauid, vt comederet coram se, & biberet.

Ministri coram rege comedant, vt sciat quid, quantumque comedunt.

96 VT comederet coram rege, non cum ipso, non enim erat Vrias adeo strenuus miles, vt tanto honore dignaretur.

VEL SIC.

97 Videant reges immediate per se ipsos, quid, quantũ, & quomodo comedant milites, & alij ministri, qui de publico aluntur.

Qui egressus vespere, dormiuit in stratu suo cum seruis domini sui, & in domum suam non descendit.

98 POterat vtique Bethsabee ire ad visendum, & alloquendum virũ suum iam per quattuor, vel quinque dies Hierosolimis commorantem, forte in illo triclinio in quo solebat pernoctare illam cognouisset, & sic celaretur adulterium, quod erat regis intentum, & desiderium: sed existimo, sic non factum fuisse, quia Bethsabee ex regio concubitu non solum remansit grauida, sed grauis, atumens, virumque legitimum exinde despiciens.

Feminarum regie sensualiter cõmunicans sem per euadit tumida, aliquando tumens.

CAP. 11. NUM. 15.

Scribens Dauid) in epistola: Ponite Vriam ex aduerso belli vbi fortissimum est prælium: Et de relinquite eum, vt percussus intereat.

99 NON dicit: *Vt percutiendus*, sed: *Ut percussus intereat*: Iam enim ei erat in honore max mum, & lethale vulnus inflictum.

Ei qui in honore lethaliter vulneratus est, mors solum restat.

CAP. 11. NUM. 22.

Abijt ergo nuntius, & venit, & narrauit Dauid omnia, quæ ei præceperat Ioab.

100 NON exacte nuntius iste mandatũ Ioabi exequutus fuit, vt ex contextu patet: cautius, & prudentius Ioab per epistolam nuntiare poterat Dauidi Uriæ occisionem.

Cautius, & prudentius regibus per epistolas mittas, quã per vaniloquos internunctios grauia negotia declarantur.

CAP.

CAP. 11. NVM. 27.

Transacto autem luctu, misit Dauid, & introduxit eam in domum suā, & facta est ei vxor, pepertque ei filium: & displicuit verbum hoc, quod fecerat Dauid, coram Domino.

Ex verbis internis frequenter dignoscuntur.

101 NON dicitur fecisse Dauid Bethsabee vxorem suam tunc cum introducta in aulam regiam fuit, sed iam antea vxorem factam, vnde infertur ex hac praua intentione epistolam ad Ioabum scripsisse.

Plus videtur displicere Deo opus bonum cum scādalo coniunctū, quam opus malū sine scandalo perpetratum.

102 Sed cur matrimonium Dauidis, cum Bethsabee iam viduo celebratum dicitur displicuisse coram Domino, cum fuerit opus non prohibitum? Et notandum, hoc non dici de adulterio commisso, quando de illo textus relationem facit. An quia illud adulterium fuerat occulte commissum, & absque populi scandalo, hoc vero connubium, etsi licitum, populum scandalizauit, & adulterium antea occultum propalauit?

Regum peccata verba existimātur mania.

103 Sed quare dicitur: *Verbum*, quod vere fuerat opus turpe, & scandalosum? An quia regum peccata, etsi grauissima, quasi verba leuissima existimantur?

VEL SIC.

Regibus peccare tam facile, ac loqui

104 Peccata regum dicuntur verba propter facilitatem, qua cōmittuntur.

VEL SIC

Regum peccata plusquam aliorum murmurationi obnoxia.

105 Peccatū hoc specialiter dicitur verbum propter occasionem, quam populo dedit de illo loquendi, & murmurandi.

CAP. 12. NUM. 4.

Cum autem peregrinus quidam venisset ad diuitem, parcens ille sumere de ouibus, & de bobus suis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi, qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & praparauit cibos homini, qui venerat ad se.

106 ILle adueniens est appetitus inordinatus, qui bene, & proprie dicitur *peregrinus* respectu hominis iusti, & timorati, qualis erat Dauid.

Respectu hominis iusti appetitus inordinatus peregrinus dicitur.

CAP. 12. NVM. 8.

Et dedi tibi domum Domini tui, & vxores Domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israel, & Iuda, et si parua sunt ista, adÿciam multo maiora.

107 NOta quod Saul dicitur dominus Dauidis peccatoris, quod de Dauide iusto nunquam legitur.

Peccator, etiam rex, authoritatē perdit, & seruilem ignominiam acquirit.

Sed quæ sunt ista *maiora* ab Nathan commemorata? Donum prophetiæ, & alia multa dona spiritualia, quæ Deus Dauidi largissimé contulerat, quæ respectu tēporalium multo maiora sunt.

Spiritualia dona temporalibus lōge præstant.

CAP. 12. NVM. 10.

Quam ob rem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum, eo quod despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt esset vxor tua.

108 ETsi hoc Dauidis cū Bethsabee coniugiū secundum se consideratum, fuerit licitum, & ab Hebræorum lege permissum, nihilominus ex concomitantibus factum fuit indecens, & scandalosum, & Ideo à Domino, non solum, non fuit approbatum, sed potius grauissimâ pœnâ mulctatum, donec Dauidis pœnitentia diuinam sententiam mitigaret: Ideó ait Apostolus. 1. Corinth. cap. 6. 12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Et fortè propter hoc in Euangelio Matthæi 1. nec nomen Bethsabee declaratur, nec hoc coniugium explicatur, sed circumlocutiue de illo loquens ait textus: *Dauid autē rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ.*

Vide supra num. 102.

CAP. 12. NVM. 13.

Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum.

Inter veram pænitentiã, & peccati remissionẽ sola vox ministri mediat.

109 INter Dauidis pænitẽtiam, & Dei remissionem nihil mediat, nisi vox ministri declarantis voluntatem Dei.

Peccati macula per legitimam deletur absolutionem, at non semper peccati pæna.

110 Sed quare illam per verbum: *Transtulit*, explicauit pænitentiarius minister Domini? Ad denotandum, peccatũ illud, quantum ad reatum culpæ à Dauide recessisse, sed quantum ad reatum pœnæ, à Dauide in filium adulterinum transijsse.

CAP. 12. NVM. 19.

Cum ergo Dauid vidisset seruos suos mussitantes, intellexit, quod mortuus esset infantulus,

Regi omnia tam publica quã secreta regni sui patere debent.

111 REX, & quilibet alius superior prompte, & distinctè intelligere debet, non solum quæ subditi sui clare, palã, & publice loquuntur, sed etiam, quæ clam, & secreto mussitantes submurmurant.

CAP. 12. A NUM. 21.

Dixerunt autem serui sui: Quis est sermo quem fecisti? Propter infantem, cum adhuc viueret, ieiunasti, & flebas: mortuo autem puero surrexisti; & comedisti panem? Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui, & fleui: dicebam enim: Quis scit, si forte donet eum mihi Dominus? Nunc autem; quia mortuus est quare ieiunem?

Omnes regum actiones rationales esse debent.

112 CVR dicunt serui Dauidi: *Quis est sermo*, & non: *Quæ est actio hæc quam fecisti?* Ad denotandum quod omnes regum actiones debent esse cordatæ, & rationales.

Omnes regũ actiones murmurationi exposita.

113 Vel ad insinuandũ, quod omnes regiæ actiones præbent populo præsertim aulicorum materiam sufficientem ad sermocinandum.

De aliquibus regum actionibus rationẽ subditis reddenda, non de omnibus.

114 Sed notanda animi Dauidici moderatio, quá ad interrogata respondet, rationem reddens, vt aduertant principes, & supremi domini, de multis eorum actionibus fidelibus subditis rationem esse reddendam, licet non de omnibus, sunt enim multa in vasto regnorum regimine, quæ ex scrinio pectoris regalis non debent prosilire.

CAP. 12. NVM. 23.

Numquid potero reuocare eum amplius? Ego vadam magis ad eum: ille vero non reuertetur ad me.

Assidua mortis consideratio, & luctum temperat, & excessum sumptum moderat.

115 SI hæc foret consideratio omnium viuorum circa mortuos suos, & mores prauos corrigerent, & ab excessiuis, & sumptuosis luctibus tempe-rarent.

CAP. 12. NUM. 24.

Et consolatus est Dauid Bethsabee vxorem suam.

Extincta orbatione scandalum extinguitur.

116 HIC iam appellatur Bethsabee vxor Dauidis, non Vriæ, vt supra num. 15. in illo enim paruulo adulterino quasi extinctum fuit scandalum præcedens.

CAP. 13. NVM. 1.

Factum est autem post hæc, vt Absalom filij Dauid sororem speciosissimam vocabulo Thamar adamaret Amnon filius Dauid.

Filij prius paterum vitia, quam opes hereditare solent.

117 PRius heredes fecit filios suos Dauid incontinentiæ propriæ, quam regalium suarum opum, & honorum.

CAP. 13. NVM. 2.

Et deperiret eam valde, ita vt propter amorem eius ægrotaret.

Cum

Amator tacens multipliciter mendax.

118 CUM re vera ægrotaret Amnon, quomodo infra num. 5. & 6. dicitur, quod simulauit ægritudinem? Quia ægritudinem, quam patiebatur occultabat, & aliam valde diuersam se habere dicebat, vnde in vnica actione duplicem fictionem miscuit, & coniuxit, aliam negatiuam languoris, quem habebat, aliam affirmatiuam ægritudinis quâ carebat.

VEL SIC.

Fallax ipsa veritate fallit.

119 Adeò fallax est hominũ natura, vt ex ipsamet materia veritatis mendacium confingat.

VEL SIC.

Non vult Deus, quod vitio virtus deseruiat.

120 Hæc ordinabantur ad fœdissimum incestum cum sorore perpetrandum, & non permisit Deus, quod veritas ad tam nefarium opus exequendum instrumentum esset.

CAP. 13. NUM. 3.

Erat autem Amnon amicus nomine Ionadab, filius Semmaa fratris Dauid, vir prudens valde.

Nimia prudentia in vitium declinare solet.

121 CUR prudentia Ionadab commendatur, cum malum consilium, & propriæ cognationi, & honori pernitiosum, & contumeliosum dederit? Crederem, illam particulam: *Valde*, non esse significatiuam excellentiæ, & superioritatis prudẽtiæ Ionadab, sed potius nimietatis, & excessus, propter quem, hæc virtus in vitium declinare solet: ideo consulebat quidam hâc virtute perfectè pollens, dicens: *Noli esse nimium prudens.*

VEL SIC.

Malus consiliarius non re; sed nomine tantum amicus appellãdus.

122 Amicus nomine, non rei veritate respectu Amnonis dicitur Ionadab.

CAP. 13. NUM. 4.

Qui dixit ad eũ; Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies? Cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.

Prauæ animi passiones rationem obnubilant, at solertiam excitant malignam.

123 QUare Ionadab in hac occasione vocat Amnonem: *Filium regis*, non: *Filium Dauidis*, vel aliã appellatione? Et quare Amnon respondens non vocat Thamar *Sororem suam*, sed *Sororem Absalonis fratris sui*? Credo vtrumque ex diuersis motiuis caute, & maligne locutum: Ionadab ex sua solertia per inditia percallebat Amnonem praua animi passione, & inordinata aliqua affectione laborare, & humana prudentia vtens, Amnoni filiationem regiam aduertit, vt sic illi ad quemcumque ausum faciliorẽ viam sterneret: Amnon vero, ex inordinati appetitus vehementia, solertior factus, circumlocutione illa in responsione sua vtẽs, fœditatem concupiscentiæ suæ quodammodo operire nitebatur.

CAP. 13. NUM. 5.

Cui respondit Ionadab: Cuba super lectum tuum, & languorem simula: Cumque venerit pater tuus, vt visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, vt det mihi cibum, & faciat pulmentum, vt comedam de manu eius.

Talia consulere solent homines, quæ vel pronuntiare pudeat.

124 NON ausus fuit Ionadab fœdissimum facinus pronuntiare, & ideo tantum insinuatiue loquitur.

Maligni verba ad fraudem à fabre compingunt.

125 Et nota quibus verbis Ionadab maligne prudens consilium suum compingat: Dauidem non vocat *patrem Thamar*, sed *Amnonis tantum*, & in verbis, quibus Amnõ ad patrem suum vti debebat, præcipit quod Thamar *sororem suam* appellet, vt sic ex mente Dauidis omnis suspicionis vmbra euanesceret.

UEL

VEL SIC.

In materia luxuriae occasio proxima, & commissio pro eodem habenda.

126 Non visum fuit necessarium Ionadabo dicere Amnoni, quid cum Thamar agendum esset, sed solum cum illa in occasione proxima constituere procurauit, in rebus enim peccaminosis, præsertim sensualibus, occasio proxima, & commissio pro eodẽ haberi possunt.

CAP. 13. NUM. 8.

Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui: ille autem iacebat: quæ tollens farinam commiscuit: & liquefaciens, in oculis eius coxit sorbitiunculas.

Concupiscentia ignis elementari vehementior.

127 Poruit quidẽ in oculis Amnon Thamar coquere sorbitiunculas, nam ardentissimo carnalis concupiscentiæ igne flagrabant.

VEL SIC.

Passio inordinata rerum proprietates immutare solet.

128 Quod ægrius ferre solẽt ægroti, nempe ciborum præparationem aspicere, hoc iucundius Amnon delectabatur propter Thamar præparatricem.

CAP. 13. NUM. 9.

Dixitque Amnon: Eijcite vniuersos à me.

Passiones animi per voces declarari solent.

129 NON dixit Amnon: Exeant omnes, vel relinquite me solum, sed: *Eijcite vniuersos.* Violentiã vocis animi violentiam, & præcipitantiam manifestans.

CAP. 13. A NUM. 12.

Quæ (Thamar) *respondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me: Neque enim hoc fas est in Israel: Noli facere stultitiam hanc. Ego enim ferre non potero opprobrium meũ, & tu eris quasi vnus de insipientibus in Israel.*

In re venerea mulieblis defensio cum assensu confundi solet.

130 AN hæc Thamar resistentia fuerit virilis, & constans; an debilis, & feminea dubius sum. Pro primo facis, quod Amnon, *fratrem* appellauerit, quod ter, *Noli* dixerit, quod fœditatem intentatam, *stultitiam*, vocauerit, qui terminus in phrasi Scripturæ grauissimi peccati significatiuus est, ideoque per illum atheismus exprimitur, psalm. 13. nu. 1. Pro secundo occurrit, quod omnimodam corporalem renitẽtiam non fecerit, quod similis delicti aggressores insinuauerit, non enim dixit: *Eris summe insipiens, & sine exemplo audax.* Sed: *Eris quasi vnus de insipientibus in Israel*, sic vel facilitans, vel excussans aggressoris conatum: nonnę efficacius pro sua honestate tuenda ageret, dicens: *Eris vnus de sacrilegis, & enormissime criminosis*, quam: *Eris vnus de insipientibus*, quod non defectũ malitiosum, & vitiosum, sed naturalem, & propterea excusabilem, significat? Propterea, quæ fuerit huius miserandæ puellę mens sub iudice relinqui posset, si ex dictis infra in sacro textu num. 14. renitentia ipsius euidenter non constaret.

Quin potius loquere ad regem, & nõ negabit me tibi.

131 CVR non dicit: Loquere ad *patrẽ nostrum*, sed: *Loquere ad regem*? An ne vinculum naturalis consanguinitatis inter ipsos existens in memoriam adduceret? *Vide supra num. 30.*

Reges impossibilia licere sibi existimare solẽt.

132 An quia existimabat Dauidem, vt regem factum, quod vt pater nec facturus esset, nec facere posset, nempe eos coniugio copulare?

Et non negabit me tibi.

Quod nequis cedi solet in aulis principum nõ negari.

133 NON dicit: *Et ipse concedet*, sed: *Non negabit me tibi.* Hic stilum aulicum agnosco: quod enim nec concedendum est, nec concedi potest, solet in aulis principum non negari.

CAP. 13. A NUM. 14.

Noluit autem acquiescere precibus eius, sed præualens viribus oppressit eam, & cubauit cum ea, & exosam eam habuit Amnon odio magno nimis.

In lasciuo corde cõtradictoria simultanea.

134 ADuerte in vno met corde contradictoria duo adeó coniuncta, vt simul esse videantur.

VEL SIC.

Concupiscentia carnalis cũ odio formali cõpossibilis.

135 Hinc infertur amorem Amnonis erga Thamar non fuisse verum, & spiritualem amorem, sed carnalem, & improprium sensualis scilicet concupiscentiæ, qui cum odio, & abominatione compassibilis est.

Virginem nobilem pro sua honestate tuenda viriliter semper decertare, moraliter certum est.

136 Hinc etiam infertur Thamar, pro sua honestate tuenda, nõ solum precibus egisse; sed etiam totis viribus decertasse, quæ aduertenda ad ea quæ supra ad nu. 12. dicta sunt.

Ita vt maius esset odium, quo oderat eam, amore, quo antea dilexerat.

Materia peccati grauius detestãda, quam antea fuerat concupita.

137 MAteria peccati à verè conuerso, & resipiscenti amplius detestanda, & abominanda est, quam antea quæsita, prosecuta, & concupita fuit.

Dixitque ei Amnon: surge, & vade. Quæ respondit ei: Maius est hoc malum, quod nunc agis aduersum me, quam quod ante fecisti, expellens me.

Muliebris concupiscentia virilē solet vincere petulantiam.

138 HInc taxari potest mulicbris concupiscentia, quæ ectior, & procacior est, vel ipsa luxuriosi hominis petulantia.

VEL SIC.

Illustri femina grauius me, quã opere irrogatur offensa.

139 Respectu feminæ nobilis grauius, & offensibilius est opprobrium oris, quam operis.

CAP. 13. A NUM. 16.

Et noluit audire eam, sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Eijce hanc à me foras.

Ad eiectionem alicuius à corde reliqua subsequuntur.

140 EIjce hanc à me, idest, illam abige, quo eam non amplius videam, vel Eijce à triclinio, vel cubiculo, à corde enim meo iam est eiecta.

Odium, vel in memoriam suam tyranniaē exercere solet.

141 Sed non habebat nomen hæc misera puella, quare illud non exprimit? An quia illam adeó exosam habebit, vt vel nominare nollet, vel nomen illius obliuioni tradiderit?

VEL SIC.

Cum virginitatis flore nomen virginis marcescit.

142 Non nominatur misera Thamar, quia cum virgineo flore nomen ipsius etiam emarcuerat.

CAP. 13. NVM. 18.

Quæ induta erat talari tunica: huiusmodi enim filiæ regis virgines vestibus vtebantur.

Muliebris vanitas instãtaneè ad summum vsque crescit.

143 IN illo Israelitarum regno recens fundato, & potius ad res bellicas, quam ad ciuiles artes instituto, vt patet ex lib. 1. cap 8. num. 20. iam filiarum regis á ceteris puellis, & feminis circa ornatum corporis erat introducta, & stabilita distinctio, vt aduertamus, quantum in feminis vanitas; & fastus præualeant, & quam breui temporis interuallo ad fastigium perducantur.

CAP. 13. NVM. 19.

Quæ aspergens cinerem capiti suo scissa talari tunica.

Res quibus impudicis placere studemus in nostri dedecoris instrumenta conuertuntur.

144 VNde ista miseranda puella turpiter corrupta cinerem desumpsit; quo caput inspergeret, & opprobrium suum propalaret? Forte ex illo met igne, quo pulmentum fraudulento fratri decoxerat.

VEL

VEL SIC.

Vbi concupiscentiæ incendiū adest, cinis non deest.

145 Quomodo cinis deesse poterat, vbi adeó vorax, & intensum concupiscentiæ incendium arserat.

Exterior habitus interioris pudicitia index.

146 Et nota, talarem tunicā rupisse non solum ex impatientiā tam enormis iniuriæ, sed etiam ad significandum sigilli virginalis violentam rupturam, *huiusmodi enim filiæ regis virgines vestibus vtebantur*, ideo forte, statim Absalom cognouit sororis detrimentum.

Impositisque manibus super caput suum ibat ingrediens, & clamans.

In loco publico honori proprio semper attenadendum.

147 *Ingrediens, & clamans.* Hi duo termini coniunguntur ad denotandum, quod non clamabat per viam, quæ erat inter domum Amnon, & propriā, sed ex quo in suum, & fratris Absalonis domicilium ingredi cæpit.

CAP. 13. NUM. 21.

Cum autem audisset rex Dauid verba hæc, contristatus est valde, & noluit contristare spiritum Amnon filij sui quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

Excessiuus, & inordinatus parentis erga vnū filiorum amorē parenti, quam dilecto filio nociuum.

148 HÆC Dauidis erga Amnonem dilectio non rationalis & iusta; sed cæca, & inordinata fuit, tum ex effectu, fuit enim iustitiæ impeditiua, tum ex causa: primogenitura enim Amnonis non debebat tantum Dauidem afficere, quod illum inæqualem, & iniustum erga reliquos filios redderet, imó potius exemplo Iacob respectu Ruben Genes. 49, debebat Amnonem nō solum maledictione punire, sed etiam primogeniturā priuare, per quod, & iustitiæ satisfaceret, & Amnonis incolumitati consuleret, cui absque dubio congruentior fuisset iusta patris punitio, quam violenta fratis Absalonis vindicatio: Vide infra á num. 28.

CAP. 13. NUM. 32.

Respondens autem Ionadab filius Samaa fratris Dauid, dixit: Non æstimet dominus meus rex, quod omnes pueri filij regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus ex die qua oppressit Thamar sororem eius.

149 CArpenda venit iniqua Ionadabi, & carnalis prudentia. Dedit consilium ad flagitium perpetrandum, non vero ad euitandum damnum inde fi bsecuturum. Sicut consuluit Amnoni de incæstu, cur non præmonuit de periculo?

Malus consiliarius peccati cōsulit, at de damnis ex peccato repullulantibus non præmonet.

CAP. 13. NUM. 37.

Luxit ergo Dauid filium suum cunctis diebus.

150 AN solum Amnonem interemptum, an etiam Absalonem interfectorem luxerit Dauid, non declarat textus; similiter an Amnonem per omnes dies ad luctum filiorum secundum consuetudinem destinatos fleuerit, an per cunctos dies vitę suę in expressum relinquitur, quod vltimum verosimilius est, mors enim filiorum, præsertim violenta, & immatura, per cunctos parentum vitæ dies deplorari solet.

Quauis filiorum mors tam physica quam moralis æternus parenti dolor.

CAP. 14. NUM. 1.

Intelligens autem Ioab filius Saruiæ, quod cor regis versum esset ad Absalom.

151 COrda regum scrutari præcipuū Aulicorum studium est.

Corda regū scrutari, præcipuum aulicorum studiū.

In

In parentibus erga filios amor repullulat statim ac motus contrarius cessat.

In quo ergo cognouit Ioab conuersionem cordis Dauidis ad Absalonem? Forte in eo, quod cessauit illum persequi, vt refertur supra cap. 13. num. 39. & in adeò benigno patenre statim, ac cessauit persecutio ad satisfaciendum iustitiæ punitiuæ, necessario debebat subsequi, seu repullulare paternalis dilectio.

CAP. 14. A NUM. 2.

Misit Thecuam, & tulit inde mulierem sapientem, dixitque ad eam: Lugere te simula, & induere veste lugubri, & ne vngaris oleo, vt sis quasi mulier iam plurimo tempore lugens mortuum, & ingredieris ad regem, & loqueris ad eum sermones huiuscemodi.

Omnis fere muliebris sapientia ad simulationē, mendaciumque deuoluitur.

152 OMnis muliebris sapientia in simulatione, & mendatio, in agili expediraque verborum pronuntiatione consistit, & hoc, non ex proprio corde seu cerebro, sed ex alieno influxu, & suggestione.

CAP. 14. NUM. 7.

Et ecce consurgens vniuersa cognatio aduersum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum.

Qui in filium insurgunt matrē etiam intendūt.

153 IN illa hypothesi seu suppositione persecutio cognatorum contra filium occisorem erat, quomodo dicit mater: Consurgere vniuersam cognationē aduersus illam? An quia, qui filio nocere intentat, potius in matrem insurgit, quam in ipsum filium? Vide infra num. 16.

Et quærunt extinguere scintillam meam.

Animus irrequietus, & factiosus per scintillā propriè significatur.

154 Vere scintilla fuit Absalom, de quo metaphorice loquebatur, quandoquidem tale ac tantum incendium in Israel invexit.

CAP. 14. NUM. 9.

Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me Domine mi rex sit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem, & thronus eius sit innocēs, &c.

155 NOrandum est post quot, & quam replicata verba mulieris intentionem illius eructantia, nondum intelligat rex de se loqui, nec supra cap. 12. quando Nathan parabolice, cum eo locurus fuit. Hoc omnibus fere regibus commune vitium est, quod multas commonitiones ad ipsos destinatas frequēter audiant, nullamque sibi menpsis applicari intelligant.

Reges commonitiones ad ipsos destinatas raro percallere solent

CAP. 14. NUM. 17.

Dicat ergo ancilla tua, vt fiat verbum Domini mei regis sicut sacrificium.

156 SIcut sacrificium fieri vult, tum ob expiationem criminis ab Absalone cōmissi, tum quia semel inceptum retrocedere non licet, tum quia cum sacrificium publicū pro omnibus offeratur, efficaciter ac generaliter, ad posteritatem familiæ regalis principaliter applicandum non ad posteritatem familiæ particularis, & inferioris, qualis erat Thecuitis, restringendum, & limitandum.

Verba regum non solum, vt sacrificia, sed tā quam sacramēta æstimari solēt.

VEL SIC

157 *Fiat Verbum Domini mei regis, sicut sacrificium* Abrahæ, qui filij neci consentiendo, posteritati suæ hoc medio optime consuluit.

Maiorum exempla ad persuadendum valde efficacia sunt.

CAP. 14. NUM. 19.

Et ait rex: Numquid manus Ioab tecum est in omnibus istis?

158 COgnouit Dauid in substantia, & neruo verborum animum virilem: Sed quare *manus*, & non *os Ioab*? Quia erat vir fortissimus, & princeps mili-

In verborū neruosa substantia virilis animus dignoscitur.

militiæ Dauid,& isti martis alumni non ore, sed manu loquuntur.

CAP. 14. *NUM.* 21.

Et ait rex ad Ioab: Ecce placatus feci verbum tuum.

Rex qui implacatus agit morales, & quandoque Theologicas virtutes abiget.

159 PRius declarat se placatum Dauid, quam aliquid faciat; Rex enim aut superior, qui cum efferuescentia iracundiæ aliquid operatur, in iustitiam, temperantiam, prudentiam, aliasque regiminis virtutes impingat necesse est.

Principale agens instrumentali agenti præferendum.

160 Sed cur Ioabo annumerat gratiam Absalonicæ reconciliationis, quam mulier Thecuitis impetrarat? An quia in illo negotio Ioab primas partes egerat, & mulier solum instrumentaliter deseruierat?

VEL SIC.

Femineis reges intercessionibus nimium ne deferant.

161 Ne diceretur, quod apud illum feminea intercessio tantum pollebat, vt propter illam in grauissimo status negotio deliberaret. Et nota Dauidis prudentissimam solertiam, responsum faborabilem ad Ioabum dirigendo, & ipsum egregie promeruit, & Thecuiti condigne satisfecit.

CAP. 14. *NUM.* 22.

Cadensque Ioab super faciem suam in terram, adorauit; & benedixit Regi.

Cuique legitimus ac debitus cultus exhibendus.

162 ADorationē ad Deū: benedictionem ad regem direxit Ioab. Vide lib. 1. Regum. num. 390.

Et dixit Ioab: Hodie intellexit seruus tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis, domine mi rex.

Rex subdito delinquenti cuiuscumque conditionis sit, ne cito hilarem vultum ostendat.

163 FOrte non viderat Ioab regis vultum sibi lætum, & placidum ex quo Abnerum iniustissime contra ius fasque occiderat.

Fecisti enim sermonem serui tui.

Quæ respectu virilis pectoris sermones, respectu feminei verba esse solent.

164 QUod respectu Ioabi fuit *sermo*, respectu Tecuitis fuerunt *verba*, illa enim, etsi solers, & garrula, medullam rerum tanti momenti percipere, & percallere non poterat: propterea dicitur supra num. 3. posuisse Ioabum *verba*, non *sermonem*: *in ore eius*, ad loquendum: Non vero *in mente, seu corde*, ad intelligendum.

CAP. 14. *NUM.* 24.

Dixit autem rex: Reuertatur (Absalom) *in domum suam, & faciem meam non videat. Reuersus est itaque Absalom in domum suam, & faciem regis non vidit.*

Catholica Ecclesia purgatorium typice expressum

165 HIC typice adumbrantur illi, qui ex hoc mundo condonatâ quidem culpâ, propter media efficacia, quę sunt in Ecclesia, sed non solutâ penâ decedunt, qui ad tempus carentiâ visionis beatificæ mulctantur.

CAP. 14. *NUM.* 25.

Porro sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israel, & decorus nimis: á vestigatio pedis vsque ad verticem non erat in eo vlla macula.

Fratricidium, vel elegantissimam formā deturpat.

166 A Pede ad verticem non erat in Absalonē macula, præter manus fratricidio cruentatas.

Ex culpabili principis omissione redditur iusta subditi vindicatio.

167 Sed cur hæc macula nō aduertitur? Vel quia iam á Dauide condonata erat, vel quia illa non imputabatur, forte enim, ex Dauidis culpabili omissione reddita fuit iusta Absalonis vindicta.

Corporis pulchritudo animæ pulchritudinem infallibiliter non infert.

168 Et nota hîc pulchritudinem corporis Absalonis, non vero animæ describi.

CAP. 14. *NUM.* 26.

Et quando tondebat capillum (*semel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæsaries ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere publico.*

Non

Capilli cogitationum symbola

169 NON mirum, adeo excrescere capillos, illi, cui tanti, tam vasti, tamque eleuati cogitatus inerant.

Regalium personarum cogitationes non solùm rimantur subditi, sed etiam ponderant.

170 Et nota, vel minimas cogitationes hominum illius gradus, qualis Absalom erat, ponderationi subiectas: sed in hoc iuuenis ille præceps, & in expertus à vera politica deficiebat, quod illas publice ponderabat: politicas enim considerationes, & consilia diuulgatio euanescit.

CAP. 14. NUM. 27.

Nati sunt autem Absalom tres filij, & filia vna nomine Thamar elegantis formæ.

Mali memoriam renouant ad vindictam.

171 Coniectari potest, nomen Thamaris, huic Absalonis filiæ impositum non ob consolationem de Amnæ corruptione, sed potius ob recordationem, vt vel vindictam nondum patratam persuaderet, vel iam per actam suo nomine aplauderet, & forte non solum propter pulchritudinem, sed propter hanc etiam rhetoricam, etsi mutam, loquelã, puella hæc elegans appellatur.

CAP. 14. NUM. 28.

Mansit itaque Absalom in Ierusalem duobus annis, & faciem regis non vidit.

Ambitiosus filius, non paste, sed patris regno frui conatur.

172 BEne poterat Absalom ex occulto aliquo loco videre patrem in templum, & alias publicas actiones frequẽter é Basilicã prodeuntem, quin à patre videretur; sed hoc illi curæ non erat, quia patrem non amabat, nec hoc erat illius desiderium, sed, quod publice permitteretur agere, & ambulare, vt defectionem in patrem, quã apud se iam decretam habebat, ordiri, & exequi posset.

VEL SIC.

Qui scit regnare, scit se facere vereri ac adamantinis ob...

173 Adeó Dauid se faciebat revereri, vt vel filius eius non auderet illum contra ipsius decretũ ex occulto loco videre in publico prodeuntem.

CAP. 14. NUM. 30.

Dixit (Absalom) seruis suis: Scitis agrum Ioab iuxta agrum meum habentem messem hordei: Ite igitur, & succendite eum igni.

Regum vicinitas periculosa.

174 VIcinitas personarum regalium vel rerum ad eas spectantium, tam hominibus, quam possessionibus periculosa, & nociua est.

Succenderunt ergo serui Absalom segetem igni.

Mali faciles ad vindictam, difficiles ad gratitudinem.

175 INobedientiam Ioab, & forte leuem, & licitam, statim ab Absalone punitam legimus, sed beneficium maximũ reconciliationis paternæ Absaloni à Ioabo præstitum, ab Absalone gratificatum non legimus.

CAP. 14. NUM. 32.

Misi ad te obsecrans, vt venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei: Quare veni de Gessur? Melius mihi erat ibi esse: obsecro ergo, vt videam faciem regis: quod si memor est iniquitatis meæ interficiat me.

Pœna damni omnibus illam patientibus grauissima.

176 EX his Absalonis verbis tropologice ponderari potest, quam acerua sit pœna dãni, tam in Purgatorio ad tẽpus commorantibus, quam in Inferno in æternum damnatis.

CAP. 15. NUM. 1.

Igitur post hæc fecit sibi Absalõ currus, & equites, & quinquaginta viros, qui præcederent eum.

In ingratorum dialectica maximum beneficium maximam infert ingratitudinem.

177 CUR hic ponitur nota illationis, & consequentiæ? Quia est initium defectionis Absalonicæ, ad benignum fauorem patris immediate antecedentem, necessario subsecutę, in Dialectica enim prauorũ hominum, maximum beneficium maximam in gratitudinem legitime infert.

S Fe-

Fecit sibi Absalom currus, & equites, & quinquaginta viros.

Ambitiosi factiosos suos non peruertunt solum sed producunt.

178 SEDcur Absalom dicitur fecisse non solū currus, sed etiam *equites, & quinquaginta viros*? Quia ambitiosi adeo factiosos suos proprijs moribus imbuunt, vt ab ipsis facti, & producti videantur.

Qui praecederent eum.

Ambitiosi factionarios suos pluris aestimant, quam se ipsos.

179 CUR dicitur fecisse Absalonem, quod isti *praecederent eum*? Ad litteram: Quia hic est stilus, & ordo satellitij comitatus. Sed moraliter dicere possumus, homines ambitiosos adeò factionarios suos indebitis honoribus, & excessiuis muneribus sublimare, & subleuare, vt nō solum *ab ipsis procedere*, vt supra dictum est, sed etiam *ipsos praecedere*, non impropriè dici possit: Et nota: textum non dicere: *Qui praecederent ante eum*, qui modus loquendi comitatiuam, & seruilem praecedentiam significat, sed: *Qui praecederent eum*: qui personalem praecellentiam innuit.

CAP. 15. NUM. 2.

Et mane consurgens Absalom stabat iuxta introitum portae, &c.

Ambitiosus inuigilat, vt ititia tendat.

180 PLacidiori somno nē pe matutino, & iuuenibus, praesertim delicatis, & nobilibus concupito, & in delitijs habito, se priuabat Absalom, vt ambitioni suae inuigilaret, & iuxta portam Ierosolimitanam se constituens, inde vniuersae ciuitati retia tendebat, & illam capere, & comprehendere conabatur.

CAP. 15. A NUM. 3.

Dicebatque Absalom: Quis me cōstituat iudicem super terram, vt ad me veniant omnes qui habent negotium, & iuste iudicem.

181 IUdicialem togam desiderabat Absalom, tanquam medium efficacissimum ad coronā patris sui Dauidis surripiendam.

Iudiciae regum caracter est.

CAP. 15. NUM. 7.

Post quadraginta autem annos dixit Absalom ad regem Dauid: Vadam, & reddā vota mea quae voui Domino in Hebron.

182 SOlemne est tumultuarijs, & rebellibus religionem praetexere, praesertim cum contra reges pios, & religiosos, vt erat Dauid, insurgere conantur.

Ambitiosi, & rebelles religionis pallio cooperiri solent.

CAP. 15. NUM. 8.

Vouens enim vouit seruus tuus, cum esset in Gessur Syriae, dicens: Si reduxerit me Dominus in Ierusalem, sacrificabo Domino.

183 LEgitime appellat se hic Absalom seruum Dauidis, vitam enim, quam aequo iure illi ob fratricidium adimere poterat, seruauit.

Filius quandoque vere patris seruus effici potest.

VEL SIC.

184 Non ex humilitate, & ve râ animi demissione, sed potius ex contumacia seruum Dauidis se appellat Absalom: hoc loquēdi stilo innuens, eum adeo dure, ac si seruus, & non filius esset, á patre Dauide tractari: & per consequēs, qualiter ageret cum subditis, qui sic segerebat cum filijs.

Malus filius verbis, etiam reuerentibus, patrem deturpat.

185 Et nota in hac falsi, & praetexti voti emissione, non retulisse á se dictum: *Si Dominus animum patris mei mihi iuste iratum placauerit: si Dominus me inconspectum, & gratiam parentis mei restituerit*: Sed: *Si reduxerit me Dominus in Ierusalem*, hoc enim solū anxie desiderabat, reduci ad Ierusalē vt Ierusalē ad se reduceret, & á patre alienaret. Hinc infertur, quod, si Dauid non esset vir adeo religiosus, ac propterea nolens actiones

Bonus rex alienes pias, & religiosas, an malo animo fiant perscrutari non vult. Vide sup. n. 172.

nes

nes ad Deum spectantes, & illius cultum concernentes secundum regulas humanæ politicæ gubernare, ex istimet verbis Abialonis, & nimia impletionis voti dilatione, læuam, & malignam illius intentionem absque dubio percaluisset.

CAP. 15. NVM. 14.

Et ait Dauid seruis suis, qui erant cum eo in Ierusalem: Surgite, fugiamus, nec enim erit nobis effugium à facie Absalonis, festinate egredi, ne forte veniens occupet nos, & impellat super nos ruinam, & percutiat ciuitatem in ore gladij.

Princeps magnanimus calamitatibus non frangitur, nec confunditur.

186 SErui dicuntur milites Dauidis, non socij, nec commilitones, vt aduertemus animum veré regium illius hac inopinató ingruente calamitate non fuisse confractum, nec ad meliora consilia capienda cōfusione præuentum, & obscuratum: vt apparet in ista prudenti, & vere piâ paternâque resolutione exponendi se periculis, & fortunę ludibrio, ne ciuitas regia internecioni subiaceret. Forté considerauit ibi esse manum Domini, & adesse tempus impletionis prophetiæ Nathan supra cap. 12. á num. 11. propter Bethsabee adulterium.

CAP. 15. A NVM. 19.

Dixit autem rex ad Ethai Gethæum: Cur venis nobiscum, reuertere, & habita cum rege, quia peregrinus es, & egressus es de loco tuo. Heri venisti, & hodie compelleris nobiscum egredi? Ego autem vadam quo iturus sum.

Subditis visi expertus, & probatissimis consilia regia non aperienda.

187 NON declarauit Dauid, quo ire intendebat Ethai Gethæo homini extero, & Vriæ male occisi concivi, nondumque in fide satis probato, in quo apparet insignis Dauidis politico militaris prudentia, & in tanto casu, vniuersalis regni conuulsionis, animi regij imperturbata solertia, & inconcussa constantia.

188 Sed cur non dixit Dauid ad Ethai: *Habita cum illo Tyranno, vel cum illo impio, rebelli, & fratricida filio*, sed: *Habita cum rege*? An quia cum illa omnia à Deo ordinari crederet secundum propheticum oraculum supra citatum, noluit religiosissimus Dauid de illa filij detectione contemptiue, & despectiue loqui?

Qui omnia credit à Deo vel præcipiente, vel permittente ordinari de ipsis modeste loquitur.

VEL SIC.

189 Dauid adeó humiliter, & modeste de se sentiebat, vt quemuis alium ad regnum aptiorem, quam se ipsum existimabat; simulque omnes hæc audientes erudiebat, quanta reuerentia rex legitimus colendus esset, eum, nec in rebellem, & Tyrannum verbis procacibus audere liceret.

Princeps de se humiliter sentiat, subditi de principe, quicūque sit, modeste loquantur.

VEL SIC.

190 In magnis huiusmodi accidentibus, & qui iram vehementer commouent, parce, & modeste loqui oportet; sedulo diligenter, & efficaciter operari.

In magnis reipublicæ accidentibus parce loqui, & diligēter operari oportet.

Reuertere, & reduc tecum fratres tuos, & Dominus faciet tecum misericordiam, & veritatem, quia ostendisti gratiam, & fidem.

191 PRO gratia, & fide in proximum ostensâ solum, & affectiue insinuatâ, correspondet Deus misericordiâ, & veritate effectiue exercita.

Fideli affectui correspōdet Deus misericordia effectu.

CAP. 15. NVM. 25.

Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in vrbem: Si inuenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eam, & tabernaculum suum. Si autem dixerit mihi: Non places: præsto sum.

Reges pij religionem in omni accidenti conseruant; impij conturbant.

192 REges, & principes pij, & religiosi non commouent, nec turbant religionem in turbatione rerum sui status: E contra principes irreligiosi, & hætherodoxi, in turbatione religionis omnem sui status rationem constituunt.

CAP. 15. A NVM. 27.

Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O videns reuertere in ciuitatem in pace: & Achimaas filius tuus, & Ionathas filius Abiatar, duo filij vestri sint vobiscum. Ecce ego abscondar in campestribus deserti, donec veniat sermo à vobis indicans mihi.

Quod à reliquis celatur, sacerdotibus manifestare oportet.

193 VIris sacerdoribus nō dubitat manifestare Dauid secretum sui itineris designari, quod paulo ante Ethai celauerat, dicens: *Ego autem vadam, quo iturus sum.* supra num. 20.

CAP 15. A NVM. 30.

Porro Dauid ascendebat Cliuum oliuarum scandens, & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite, sed & omnis populus, qui erat cū eo, operto capite incedebat plorans. Nuntiatum est autem Dauid, quod, & Achitophel esset in coniuratione cum Absalom; dixitque Dauid: Infatua, quæso, Domine consilium Achitophel Cumque ascenderet Dauid summitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum:

Viam faciā Dauid prophetice ambulauit.

194 FOrte hæc nudipedestris incessio, & in supercilio montis adoratio facta fuit à Dauide ex prophetica mētis in Christum eleuatione, qui ex hocmet loco suum triumphum erat inchoaturus, & sub specie victi, mortem debellaturus, & regnum, à dæmone vsurpatum, restauraturus.

195 Sed nota Dauidi in tot tantaque mysteria arrepto, & eleuato, quantam curam ingesserit vnus prudens consiliarius apud filium rebellem.

Plus à prudenti consiliario quā à rebelli subdito timendum.

196 Sed quomodo fortissimi milites, qui Dauidem comitabantur, plorare dicuntur? Plorabant, primo ex amore, vt regem Dauidem plorantem imitarentur, & sic consolarentur: Secundo ex tristitiā ad tantum casum naturaliter subsecutā: Tertio præ irā, quia non statim rebelles trucidabant? Et ne hæc actio, quæ minus virilis erat, appareret, & notari posset, ideo sedulo capita operiebant.

Pluribus ex causis ploratus, etiā fortissimis viris indecorus nō est.

Ecce occurrit ei Chusai Arachites, scissa veste, & terra pleno capite. & dixit ei Dauid: Si veneris mecum eris mihi oneri; si autem in ciuitatem reuertaris, & dixeris Absalom, seruus tuus sum, rex: sicut fui seruus patris tui, sic ero seruus tuus: dissipabis consilium Achitophel.

197 DAuid, in illa celeri, & improuisa fugā, necessario commeatu male instructus, & fere destitutus prudenter noluit secum deferre Leuitas, senes consiliarios, & alios viros durioris vitæ inexpertes.

Viri delicati in aduersis casibus semouendi.

VEL SIC.

198 Noluit Dauid in illo fortunæ ludibrio Consiliarios apud se habere, in extremis enim accidentibus, viro prudenti, & exper-

In accidentibus, quæ prompto remedio indigent, non est in consilijs immorandū.

pecto militi non est in consilijs conferendis immorandum, sed ex interna, & secreta propriæ mentis directione, implorato Dei auxilio, impigre agendum.

CAP.15. NUM.35.

Habes autem tecum Sadoc, & Abiathar sacerdotes: Et omne verbū, quodcumque audieris de domo regis, indicabis Sadoc, & Abiathar sacerdotibus.

Fidelis subditus in fidelitate confirmatur, cum confideles ipsi manifestantur.

199 REuelās Dauid Chusai suos confidentes, & illum in fide, & deuotione confirmauit, & suam erga eum fidem, & satisfactionem ostendit.

Sacerdotes, & reliqui ministri Ecclesiastici regibus fere semper fideliores.

200 Et nota fideliores, & cōfidentiores amicos Dauidis fuisse Sacerdotes, & Ecclesiæ Ministros, quorum officium sacerdotale bis repetit, quasi in eo fundans, & propriam securitatem, & fidelem eorum correspondentiam.

A persona iniqua detractione ne dignitas lædatur, abstinendum.

201 Nota etiam, quam modeste de filio rebelli loquitur Dauid: ne, detrahens Absalonis personæ, dignitatem regiam, vel leuiter offenderet.

CAP.16. A NUM.1.

Cumque Dauid transisset paululum montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth, in occursum eius cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centū alligaturis vuæ passæ, & centum massis palatharum, & vtre vini: Et dixit rex Sibæ: Quid sibi volunt hæc?

Iisdem actionibus rustici simpliciter aulici dupliciter se gerūt.

202 CUR Naas, Machir, & Berzellai tribus amicis Dauidis illi munera, & cōmeatum deferentibus infra cap. 17. á num. 27. illa benigne accipit nihil dicens: Miphibosetho veró eadem offerenti ait Dauid: *Quid sibi volunt hæc?* Quia illi erant homines, diuites quidem, sed simplices, & rurales, & ex bono corde veroque antiquæ amicitiæ affectu offerebant; at Miphiboseth erat homo ciuilis, & aulicus, & similes nunquam sincero corde agunt, nec vnquam donant, quin aliquid sibi velint, vide infra num. 3. & 4.

Unum autem, vt bibat siquis defecerit in deserto.

Frugalitas bellis bene gerendis summe vtilis.

203 VIno non vtebantur milites Dauidis, nisi in extrema necessitate, nota quātum bellis benegerendis frugalitas conferat.

CAP.16. A NUM.3.

Et ait rex: Vbi est filius Domini tui? Respondítque Sibaregi. Remansit in Ierusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei, & ait rex Sibæ: Tua sint omnia, quæ fuerunt Miphiboseth.

Rebellis, etiam ante pronuntiatam sententiam ius omnium bonorum amittit.

204 EX illomet instanti, quo subditus, seu basallus defectionem in regem suum molitur, omne dominium, & ius in bona illucusque possessa amittit, ideo Dauid credens ex Sibæ relatione intentatam, seu pronuntiatam à Miphibosetho defectionem, illum non ex tunc bonis omnibus priuauit, sed iam priuatum declarauit, dicens: *Tua sint omnia, quæ fuerunt Miphiboseth*, nō *quæ nunc sunt.*

VEL SIC.

Quæ reges facere efficaciter intendunt pro iam factis reputare solent.

205 Dixit: *Fuerunt*, non *sunt*, quia quæ principes facere intendunt statim suum effectum completum habere volunt, & ideó intendens Miphibosethum bonis priuare ex illo tunc pro spoliato reputauit, & sic, & si tunc suam intentionem pronuntians, Miphibosethum iam priuatum declarauit, dicens: *Tua sint omnia, &c.* Vide quæ ad cap. 1. lib. 1. Esdræ nu. 4. dicta sunt.

In castris militantibus negotia quæque celeriter expedienda.

206 Sed cur ex simplici narratione vnius, & solius hominis, & vel ex charactere serui, pro suspecto in dominum suum habendi, indnctus fuit Dauid ad facti veritatem credendam, & ad sententiam condemnatoriam pronuntiandam? Erat Dauid in castris, & præsidio, & negotia quæ accenso Marte, occurrunt, citissime ex circumstanrijs, & coniecturis, quæ pro illo tunc breuissime considerari possunt, expedienda sunt; etsi periculo alicuius iniustitiæ incurrendæ iudex exponatur: excusandus quidem periculo grauioris damni ex dilatione, & cunctatione incurrendi.

VEL SIC.

Minus malū est, statim male, quā post diuturnam moram bene, ac legitime sententiam pronuntiare.

207 Minus malum existimauit Dauid, sententiam iniustam, sed postea emmendabilem, statim pronuntiare, quam sententiam rectam, & iustam post longam, & diuturnam moram proferre.

UEL SIC.

Corpori læso leua mens solet inesse.

208 Miphiboseth erat claudus pedibus; coniecit ergo Dauid claudicasse animo, qui corpore claudicabat.

VEL SIC.

Iudex, quicūque fit muneribus corruptus male pronuntiat.

209 Dauid à Siba accusatore, & contra dominum suum actore munera acceperat, quid mirum, quod sententiam, non solum illegitimam, sed etiam iniquam, & iniustam pronuntiauerit.

CAP. 16. NUM. 15.

Absalom autem, & omnis populus eius ingressi sunt Ierusalem.

Populus, sicut aqua est fluidum & inconstans.

210 NOta rerum humanarum inconstantiā, nec non, & populi leuitatem, nunc dicitur Absalonis populus, qui paulo ante populus Dauidis fuerat. Et hinc infertur omnes, vel plures, é popularibus Ierosolimitanis ad Absalonem captandum, & demerendum proprias sedes reliquisse, & illi obuiam occurisse.

CAP. 16. NUM. 16.

Cum autem venisses Chusai Arachites amicus Dauid ad Absalom, locutus est ad eum: Salue rex, salue rex.

Aulicorum verba perscrutanda, frequenter enim sunt equiuoca.

211 NON exprimit Chusai nomen Absalonis, sed nomen tantum dignitatis, & nō sine mysterio politico, quod inexpertus iuuenis Absalom non percalluit; ad Dauidem enim absentem salutationem suam dirigebat, regem scilicet legitimum, non intrusum, & iniuste proclamatum, vt Absalom.

CAP. 16. NUM. 17.

Ad quem Absalom: Hæc est, inquit, gratia tua ad amicum tuum. Quare non iuisti cum amico tuo?

A debita fidelitate deficere, etiā est, in cuius fauorem fit, turpe videtur.

212 DEficientia á debita fidelitate primorū ministrorum in suos reges est res adeó turpis, quæ vel ab illo in cuius gratiam, fit notari, & sugillari valeat, & in faciem objici debeat.

Prudentes, ac probi consiliarij non vt serui, sed tanquam amici á regibus estimandi.

213 Et nota Dauidem primos, & benemeritos ministros, & consiliarios, non pro seruis, sed pro amicis habuisse, & coluisse, in quo, & eximie politicus, & propheticus imitator fuit illius regis regum qui dixit: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos.* Ioan. 15. cap. 15.

CAP. 16. NUM. 23.

Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi siquis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cum esset cū Dauid, & cū esset cum Absalom.

Hæc

In consiliorum appretiatione populus frequenter errat.

214 HÆC consilij Achitophelici appretiatio, in falsâ populi opinione, non in rei veritate consistebat: quomodo enim recta consilia præbere poterat, cui fides nut bunda in erat? Et certe hoc iniquum, & turpe consilium fuit, & quod, aduertere debebat, pessime olim primogenito Iacob cessisse, quandoquidem pro benedictione, maledictionem consecutus est Genes. 49.

CAP. 17. NUM. 1.

Dixit ergo Achithophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens, persequar Dauid hac nocte.

Diuersorū principum praui ministri in machinationibus assimilari, & conuenire solent.

215 SImile huic fuit Iudæ proditoris consiliū, per illum, non per Achitophelem executum, oportebat enim Christum pati, & Dauidem seruari.

VEL SIC.

Qui consiliū dat periculosum, si periculo se dedat, non est laude indignus.

216 In aliquo fuit istud Achitophelis consilium laude dignum; vt patet infra num. 14. quod cum esset consiliū valde periculosum, se ipsum periculo objiciebat.

CAP. 17. NUM. 3.

Unum enim virum tu quaris, & omnis populus erit in pace.

Praui prauis inuentis conceptibus similes.

217 HÆC verba cum Caiphæ prophetiâ consonari videntur: *Nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Ioan. cap. 11. num. 50.

CAP. 17. NUM. 5.

Ait autem Absalom. Vocate Chusai Arachitem, & audiamus quid etiā ipse dicat.

Prudens consiliarius non se debet ad consilia præstanda ingerere.

218 NOn se ingessit Chusai concilio ab Absalone congregato, sed prudenter, cauteque expectauit donec expresse, & nominatim vocaretur, ne suspitiosus pro Dauide fieret. Et notandum Absalonem leoni in consiliarios interrogasse, vt liberius dictamina sua proferrent.

CAP. 17. NUM. 7.

Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice.

Promiscuis laudibus solent seriuales aniuti[?] polere.

219 HAC vice: Ac si diceret: Achitophelem aliás semper bene contulere. In hac laude riualis sui consiliarij profunde celat Chusai suum pro Dauide ruendo conatum, & intentionem.

CAP. 10. A NUM. 11.

Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium: Congregetur ad te vniuersus Israel, à Dan vsque Bersabee, &c.

Non est idem consilium præstitum esse rectum, ac esse bonum.

220 NON laudat Chusai consilium suum de bonitate, hoc est ad finem intentum ruinæ, scilicet Dauidicæ cōgruentia, sed de rectitudine, seu iustitia per illud enim puniebantur, tam rebellis filius Absalom, quam infideles subditi ipsius sequaces, & legitimi ipsorum regis desertores.

Quasi arena maris innumerabilis.

Inordinabilis exercitus ad fugiendum, quam vincendum aptior.

221 INnumerabilis, ac propterea inordinabilis ad prællandum; sed potius ad confusionem, & fugam aptior.

Et irruemus super eum, in quocumque loco inuentus fuerit.

Vir sincerus nequit animi sui sententiam, verbis saltem æquiuocis, non proferre.

222 ARena potius patitur maris irruentis conatum, quam illum facile. Non potuit Chusai ex animi sui sincera ingenuitate, veritatem non proferre, sed illam verbis æquiuocis celauit, vt in ipsis præceps, & incautus Absalom impingeret, & laberetur.

CAP.

CAP. 17. NVM. 14.

Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel vtile.

Consilium esse vtile ac esse rectum non est idē.

223 NON dicitur consilium Achitophelis *bonum*, seu *rectum*, erat enim in materia iniusta; sed *vtile*, seu congruũ ad intentum ruinæ, & destructionis Dauidis, & suorum.

CAP. 17. NVM. 23.

Porro Achitophel videns, quod non fuisset factum consilium suum, strauit asinum suum, surrexitque, & abijt in domum suam, & in ciuitatem suam: & disposita domo sua suspendio interijt.

Iniqui in mortis genere assimilari solent.

224 SVspendiũ elegit sibi Achitophel, vt adequate, & complete Iudæ proditoris typus esset. Uide supra ad num. 1. huius cap.

VEL SIC.

Malus mauult se occidere, quam boni principis clementiam experiri.

225 Maluit se occidere, quã Dauidis clementiam, vel forte indignationem experiri, certo enim cognoscebat, quod spreto consilio suo, Dauid erat restituendus, & Absalom perdendus.

Qui pro alijs bene cauet, sibi male solet prospicere.

226 Sed non poterat timidus iste consiliator apud regem exterum saluari exemplo Dauidis apud Achis 1. Regum cap. 27? Certè frequenter accidit, quod qui ad aliena negotia consilijs abundant, ad sua inopes consilij sint, & qui pro alijs optime cauet, sibi pessime prospiciant.

VEL SIC.

Facilius est vitam prodigere, quam honorem.

227 Maluit Achitophel vitam prodigere, quam opinionem experti, & optimi consiliarij.

CAP. 17. A NUM. 27.

Cumque venisset Dauid in castra, Sobi filius Naas de Rabbat filiorũ Ammon, & Machir filius Ammihel de Lodabar, & Berzellas Galaadites de Rogelim, obtulerunt ei stratoria, & tapetia, & vasa fictilia, frumentum, & hordeum, & farinam, & polentam, & fabam, & lentem, & frixum cicer, & mel, & butyrum, oues, & pingues vitulos, dederuntque Dauid & populo, qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati enim sunt populum fame, & siti fatigari in deserto.

Tota Trinitas extremis nostris necessitatibus subuenire dignatur.

228 MYsterium latet in Ternario numero amicorum unomet animo, & affectu Dauidi periclitanti occurrentium, & abunde succurrentiũ, Deus enim Trinus, & Vnus extremæ necessitati virorum iustorum semper præsto adest.

Verus amicus, qui in calamitate verbo, & opere se declarat amicum.

229 Et certe amici illi fidelissimi fuerunt, non enim solum se pro Dauide abiecto, & de relicto palam declarauerunt, sed etiam indigentiæ illius, non manifestæ, & euidenti, sed tantum suspicatæ succurrerunt.

Verus amicus nomine, & cognomine dignus.

230 Et nota: non solum nomina horum amicorum, sed cognomina etiam omnium, & patriã recensita.

In extrema proxima necessitate è promptioribus succurrendum.

231 Sed cur tot, & tam varias species attulerunt? Certe illas quę promptiores ad manum erant, & quibus cuiusque prouintia abundabat.

Vel exigui exercitus commeatus pene innumeris rebus componitur.

232 Et notandum quantis, & quam diuersis generibus commeatus vnius exiguæ cohortis, ne dicam numerosi exercitus, componatur.

In regni conuulsione reges splēdide non bibant.

233 Et aduerte: Vasa, quæ attulerunt fictilia fuisse: esset enim improprium, nec Dauidi gratum, turbato regno, & rege periclitante, quod vasis aureis argenteisque illi ministraretur.

Et

In strenuo duce negligentia circa alimentū militum non præsumitur.

234 Et tandem. Cur indigentia Dauidis, & militum suorum in suspicionem tantum, & non in euidentiam amicorum venit? Quia tanta erat existimatio, & opinio peritiæ militaris Dauidis, & proindentiæ suæ, vt vel in illo summè inopinato accidenti fugæ, scilicet, & egressionis suæ de Ierusalem, crederent, omnia sibi, & suis necessaria prouidisse.

CAP. 18. A NUM. 1.

Igitur, considerato Dauid populo suo, constituit super eos tribunos, & centuriones. Et dedit populi tertiam partem sub manu Ioab, & tertiam partem sub manu Abisai filij Saruiæ fratris Ioab, &c.

Vide supra nu. 186.

235 Strenuus dux nullis accidentibus perturbatur, quin omnia ad fœlicem belli euentum spectantia mature, & deliberatè consideret, congrueque ac prudenter expediat.

CAP. 18. NUM. 5.

Et præcepit rex Ioab, & Abisai, & Ethai, dicens: Seruate mihi puerum Absalom, & omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom.

Æternæ damnatio præ omnibus malis timenda.

236 Credibile est, Dauidem adeò solicitum fuisse de vita Absalonis, ne in illo peccato lethali defectionis paternæ periret, & animæ æternam damnationem incurreret.

VEL SIC.

Amor paternus non permittit filiū, etiam enormissime delinquentem, aliter quam paterne corripere.

237 *Seruate mihi:* Vt ego paterna charitate in eum animaduertam, non vos hostili vindictâ deseuiatis.

VEL SIC.

Rex, & pater vtrique muneris in filiorum causis debet attendere.

238 Absalonem nunc vocat puerum, vt, & illum redderet populo minus formidabilem, & super enormissimo delicto commisso magis excusab.lem.

Cū euidens iustitia adest de victoria minime dubitandum.

239 Et nota Dauidem de victoriá minime dubitare, sed illam tanquam certam supponere optimis rationibus, tam physicis, quam moralibus fundatum.

CAP. 18. NUM. 9.

Accidit autem, vt occurreret Absalom seruis Dauid, sedens mulo.

Monstrosis mores monstrosis animantium speciebus delectantur.

240 NON sine ratione aduertit textus: mulum fuisse Absalonis vectorem: est enim animal pessimæ, & mōstrosæ naturæ proportionatū malignitati equitantis super eum.

Cumque ingressus fuisset subter condensam quercum, & magnam, adhæsit caput eius quercui.

Occasio peccati laqueus mortis.

241 ECce nunc infami pōdere grauat cæsariē. quæ antea ipsum muliebri, & mūdano cultu grauabat. Vide supra cap. 14. ad num. 26.

Et illo suspenso inter cælum, & terram, mulus, cui insederat, pertransiuit.

Rebellem subditum cælum, & terra sustinere nequeunt.

242 CÆlum, & terra tam durum, & graue pōdus sustinere nequeunt fiat ergo fructus arboris duræ, rudis, & agrestis.

VEL SIC.

Suspensio inter cælum, & terrā indifferētiā prædestinationis indicat.

243 Cum Abulensis dicat: Terram sub pedibus Absalonis vsque ad infernum apertam fuisse, per illam phrasim denotatur: Absalonem fuisse in illa suspensione capacem, vel saluationis per veram pænitentiam, vel condemnationis per obstinatam in peccato suo perseuerantiam.

CAP. 18. NUM. 14.

Et ait Ioab: Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalom.

En

Vindicatiui, & crudeles pro vna ablata spica triplex spiculũ rependunt.

244 EN pro vna agri incensione triplicem vindictam, & pro paucis spicis hordeaceis ab Absalone crematis tria spicula in ipsiusmet corde infixa. Uide sup. cap. 14. num. 30.

Cumque adhuc palpitaret hærens in quercu, cucurrerunt decem iuuenes armigeri Ioab, & percutientes interfecerunt eum.

Prauo corpori videtur anima tenacius inhærere.

245 PRauis, & iniquis hominibus videtur, animam tenacius inhærere, siquidem tribus lanceis in ipsomet corde infixis, adhuc à corpore non expellitur, & decem iuuenum fortibus, & iteratis percussionibus indiget, vt corpus deserat.

Quãdoque Deus peccatori vltra naturæ metã vitã prorrogare solet, vt resipiscat.

246 Nisi hoc ex speciali prouidentia, & diuina misericordia factum fuit ad hoc, vt Absalom tempus resipiscendi, & veri doloris de errato suo concipiendi obtinere posset.

CAP. 18. NVM. 18.

Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viueret, titulum qui est in valle regis, dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei: Uocauitque titulum nomine suo, & appellatur: Manus Absalom, vsque adhunc diem.

Aliqua vitæ actiones mortis præsagia esse solent.

247 HOC certe videtur præsagium fuisse mortis Absalonis, & sui interitus monimentum, & ita potius *tumulus*, quam *titulus* fuit, & congruētius; *Manus contra Absalonem*, quã *manus ipsius Absalonis* nominandus.

VEL SIC.

Infame trophæũ posteritas est rebellium.

248 Hæc est posteritas, quam filij iniqui, & rebelles post se relinquunt. Trophæum scilicet suæ infamis vitæ, & interitus.

249 Et notandum, hanc tituli erectionem ab Absalone factã, fuisse in diuinæ legis contemptũ, contra præceptum cap. 26. num. 1. Leuitici expressum. *Principes ob vanitatis titulos leges facile transgrediuntur.*

CAP. 18. NUM. 27.

Speculator autem, contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filij Sadoc.

250 Speculatores aulici nil perspicatius, & propensius, quam motus aliorum cõtemplantur. *Aulici alienorũ motuum speculatores.*

CAP. 19. NVM. 5.

Ingressus ergo Ioab ad regem in domum, dixit: Confudisti hodie vultum omnium seruorum tuorum, qui saluam fecerunt animem tuã, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam vxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum.

251 NOta, quot quantaque miscet Ioab, vt & suam inobedientiam, & in Absalonem vindictam celet confundat, & excuset. *Multa congerit qui suum errorẽ excusare intendit.*

CAP. 19. NUM. 6.

Diligis odientes te, & odio habes diligentes te.

252 PRimum est perfectio christiana secundum crudelitas iniqua, & ferina. Primum verissime de Dauide asseritur; secundum falsissime ipsi imputatur. *De bono principe bona verè, mala falso cẽtiantur.*

CAP. 19. NVM. 7.

Nunc igitur surge, & procede.

253 DOlor de Absalonis miserando interitu fecerat Dauidem ægrotare, & decumbere. *Dolor de peccatoris morte vsque ad ægritudinem debet inẽdi.*

Et alloquens satisfac seruis tuis: iuro enim tibi per Dominum, quod, si non exieris, ne vnus quidem remansurus sit tecum nocte hac: & peius erit hoc tibi, quam omnia, quæ venerunt super te, ab adolescentia tua vsque in præsens.

Non

minime ... tio à fide nō facile credenda.

254 NON loquitur Ioab cōminatorie, quasi aliquid contra Dauidem in populo moliturus, non enim, & Dauidis reuerentiam, & propriam fidelitatem tantū virū offendere conari credendum est; sed locutus fuit suspicatiue, ex prudenti, & rationali coniectura de populari inconstantia, & mobilitate, quod ei adeò certum apparuit, vt iuramento confirmare auderet, dicens: *Iuro enim tibi per Dominum, &c.*

CAP. 19. NVM. 19.

Dixit ad eum: (Semei) *Ne reputes mihi Domine mi iniquitatem, neque memineris iniuriarum serui tui in die qua egressus es Domine mi rex de Ierusalem, neque ponas rex in corde tuo.*

Verbalia scommata virorū fortium corda non penetrant.

255 NON dixit Semei: *Neque retineas in corde tuo,* sed: *Neque ponas,* sciebat enim generosissimum Dauidem, scommata illa, & verbalia iaculа parui pendisse, neque ad cor vsque penetrasse.

CAP. 19. NVM. 29.

Quid vltra loqueris? Fixum est, quod locutus sum: tu, & Siba diuidite possessiones.

Decreta regia semper stabilia, licet in executione quandoque varientur.

256 QVomodo eum possessionum diuisione inter Miphibosethum, & Sibam fixum stare poterat, quod rex supra cap. 16. num. 4. Sibæ dixerat nempe: *Tua sint omnia, quæ fuerunt Miphiboseth?* An quia decet authoritatem regiam, quod regalia decreta inuariata, & fixa permaneant, etiam si in eorum executione aliquid immutetur, quando expedit, vel noua causa seu ratio occurrit?

VEL SIC.

Rex decretorum suorum interpres optimus.

257 Dauid suo decreto insistens, & in eo fixus inhærens sic illud prudenter, & legaliter exposuit: *Tu, & Siba diuidite possessiones,* id est, sint tuę, quoad proprietatem, non enim alio indiges ad tui sustentationem cum mensa mea frua ris, sint vero Sibæ, quoad vsum fructum; quo valde caute, & politice se gessit Dauid multis damnis, & inconuenientibus, quæ alioqui subsequi poterāt aditum præcludens.

Regibus ab initio ad regnum quoquomodo habētibus solicite cauendum.

258 Sed quomodo Dauid, è Ierusalem fugiens Miphibosethū claudum, & difficile mobilem socium desiderauit, cum consiliarios senes, & alios viros durioris vitæ inexpertes, sibi oneri futuros esse diceret? Quia in illo turbatissimo regni statu, á nullo alio, quam à Miphibosetho in Ierusalem remanente grauius periculum, & damnū Dauidi prouenire poterat ob ius paternum ad Israeliticum imperium in Miphibosetho radicatum.

CAP. 19. NVM. 30.

Respondit que Miphiboseth regi: Etiam cuncta accipiat, post quam reuersus est Dominus meus rex pacifice in domum suam.

Nobili, & generoso genio gratia regū nil æstimabilius.

259 GEnius vere nobilis, & regius Miphiboseth: in comparatione gratiæ Dauidis omnia despicit, & nihili pendet, sic Deus omnes appretiatores suos quærit.

Assentatio, si prudens, & discreta sit, quandoque licet.

260 Sed nota prudentem, & discretam Miphibosethi assentationem: *Restitutionem* Dauidis in regnum suum, vocat *In domum suam reuersionem:* Hoc modo loquendi innuens, & Dauidem nunquam à regno exclusum, & ob sui animi generosam benignitatem omnes subditos suos tanquam domesticos æstimare.

CAP. 19. NVM. 32.

Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est octogenarius, &c.

Cur

Non finit Deus quod circa breuē præsentis vitæ durationem falsa aliqua apprehēsione decipiamur

261 CVR numerus octogenarius annorum Betcellai exprimitur? Ne forte audientes eum esse senem valde, vsque ad ducentos, vel trecentos annos crederemus vitæ illius decursum processisse.

Pauci anni, vel ad decrepitudinem sufficiunt inducendam.

262 Et nota, quam pauci anni sufficiant ad inducendam superlariuam senectutem, seu decrepitudinem.

Et ipse præbuit alimenta regi, cum moraretur in Castris: fuit quippe diues valde.

Plurima diuitiæ, & nimia senectus in auaritiam inclinare solent.

263 CUR ætas prouecta, & diuitiæ Berzellai exageratiue hic ponderantur? Certe ad ipsius liberalitatem extollendam, & commendandam, nimia enim senectus, & superabūdantes diuitiæ in auaritiam maxime inclinant, & declinant.

CAP. 19. NUM. 33.

Dixit itaque rex ad Berzellai: Veni mecum, vt requiescas securus mecum in Ierusalem.

In cælo solū vera requies.

264 HÆC ad requiem inuitatio verissima foret, si de Ierusalem cælesti sermo esset, sed cum de Ierusalem terrena loquatur Dauid, dubito quod in illa securus requiescere posset Berzellai.

UEL SIC.

Sub rege iusto, & pio quiete fruitur.

265 Sub rege iusto, & prudēti, vt Dauid, in ipso æstu aulici tumultus, tranquilla, secura, & quieta vita duci poterat.

UEL SIC.

Bene morati, etiam in aulico tumultu quiete viuunt.

266 Virtuosis, & benemoratis viris etiam cum aulico strepitu, & curis sæcularibus, quies, & tranquilitas spiritus compatibilis est.

UEL SIC.

Misericordes à Deo ad cælestes diuitias inuitantur.

267 Hic textus anagogice explicari potest de supremo rerū Domino Deo, in rege Dauide sub intellecto, inuitante ad quietem beatitudinis virum in egenos, & indigentes pie liberalem.

CAP. 19. NUM. 37.

sed obsecro, vt reuertar seruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & sepeliar iuxta sepulchrum patris mei, & matris meæ.

268 Plus, & bonus senex, non de vitâ producendâ, sed de morte, & sepulturâ quiete suscipiendâ curat.

Senes bene morati, non de vita producenda; sed de morte bene suscipienda curant.

VEL SIC.

269 *Reuertar* non minus fidelis *seruus tuus* in absentiâ quam in præsentia.

Vasallus bonus tam in absentia fidelis, quam in præsentia.

CAP. 19. NVM. 38.

Dixit itaque ei rex: Mecum transeat Chamaam, & ego faciam ei, quidquid tibi placuerit, & omne quod petieris á me impetrabis.

270 NON excesit Dauid modum liberalitatis in istâ adeó exuberanti, & illimitata promissione, sed valde prudenter, & politice se gessit, de homine enim, qui continuo mortem præsentem habebat, & de excessu semper colloquebatur, timendum non erat, quod aliquid iniustum, aut excessiuum vsquā postularet; & sic secure, & absque iustitiæ vel commutatiuæ, vel distributiuæ damno magnanima, & illimitata Betcellai liberalitas magnanimâ, & illimitatâ remuneratione fuit repensa, & satisfacta.

Qui mortem continuo curat, nil excessiuum, vel iniustū procurat.

271 Et nota, non dixisse Dauidem se facturum, quidquid Chamaam adolescens petijsset, & ipsi placuisset; sed, quidquid Berzellaì patri seni morigerato, & sibi, suis que sufficienti, placuisset, & ab ipso postulatum fuisset.

De ambitione suspectis caute promittendum; secus bene moratis, ac modestis

CAP. 19. A NVM. 41.

Itaque omnes viri Israel concurrentes ad regem, dixerunt ei: Quare te furati sunt fratres nostri viri Iuda, & traduxerunt regem, & domum eius Iordanem, omnesque viros Dauid cum eo?

Sub-

Qui regem sibi, præ ceteris appropriant, regalem fructum committunt.

272 SVbditi, qui regem sibi præ alijs appropriãt fuctũ regis,& in regẽ committunt. *Et respondit omnis vir Iuda ad viros Israel: Quia mihi propior est rex cur irasceris super hac re? Numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt? Et respondit vir Israel ad viros Iuda, & ait: Decem partibus maior ego sum apud regem, magisque ad me pertinet Dauid, quam ad te: Cur fecisti mihi iniuriam, & non mihi nũntiatum est priori, vt reducerẽ regem meum.*

Regum etiã propinquissimi sunt eorum subditi, & basalli.

273 NON curant viri Israel de propinquitate sanguinis cum Dauide à viris Iuda allegatâ, quia in regiâ dignitate non attendenda est ratio consanguinitatis, omnes enim, tam regiæ stirpis, quam ceterarum sunt regis subditi, & Basalli.

Popularis conditio summè instabilis.

274 Et attende disceptantes hodie pro reductione regis, quos heri pro ipsius electione certatim concurrentes videras: hæc instabilis populi conditio, & natura est.

Obsequiũ, quod Ecclesiasticæ personæ regibus debent, est ab obsequio sæcularium longe diuersum.

275 Sed cur vir Israel loquens ad viros Iuda ait: *Decem partibus* se maiorem esse apud regem, & non vndecim, vel duodecim? Uel quia tribus Beniamim cum tribu Iuda, cui coniuncta erat computabatur, vel quia duæ tribus Ephraim, & Manasse pro vna tribu scilicet Ioseph considerabantur, & in vtraque consideratione, notandum est tribum leuiticam ab hoc obsequio publico, & generali regi præstando directæque subiectionis regalis significatiuo mansisse exclusam.

CAP. 20. NUM. 3.

Cumque venisset rex in Domum suam in Ierusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, & tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbẽs. Et nõ est ingressus ad eas, sed erant clausæ vsque ad diẽ mortis suæ in viduitate viuentes.

Impedimentum affinitatis in sacro textu fundamentum habet.

276 HINC impedimentum affinitatis ex copula illicita videtur á Iure Canonico desumptum.

Cum periculum ignominia adest, nomen subticendum.

277 Et notandum, quod nomina harum feminarum, nec hic, nec supra cap. 15. num. 16. nec vnquam alibi exprimuntur, ne memoria feminarum alioqui honestarum tanto dedecore fœdata ad posteros perueniret.

In humanis, honori præ omnibus attendendum.

278 Et nota quod primum omnium, quæ fécit Dauid regrediens, fuit suo honori in materiâ coniugali statim prospicere. Vide supra dicta ad cap. 19. Iudic. n. 10.

Alienam custodiã patiatur, qui se custodire nescit.

279 Sed cur hæ miseræ mulieres iniuriam violenter passæ in perpetuum carcerẽ detrusæ sunt? Iuste traditæ sunt in custodiam, & carcerem perpetuam quæ adeó malè tam regiam, quam propriam corporum suorum domum custodierunt, cum enim pro vtriusque defensione vsque ad mortem resistere, & vitã ipsã prodigere debuissent, non legitur, ipsas aliqualẽ, vel minimam repugnantiã turpissimæ Absalonis procacitati obiecisse.

Inhumanum est in perpetuã custodiam quemuis detrudere, & cõgruis alimentis non subuenire.

280 Sed cur aduertitur, eis alimenta præstita? Quia iniquũ foret illas perpetuæ custodiæ tradere, & congruo, sufficientique alimento non subuenire. Nota pro Monialibus, & cęteris religiosis personis in perpetua clausurâ degentibus.

Femina, quæ cõiugalem torum, etiam violenta, violauit, tanquã marito orbatã debeat se segerat.

281 Cur autem habitum, & statum viduitatis coactæ sunt obseruare? Uel quia voluit Dauid, quod tanquam viduæ Absalonis occisi reputarentur: vel ad exẽplũ publicæ honestatis, & feminei pudoris, vt aduerterent omnes mulieres regni Israelitici, quod quæ viuẽte viro suo, aliũ torũ etiã violẽter subiret, spe ad virũ redeundi priuanda foret; & sic segerere debere, ac si vir ille mortuus esset.

T CAP.

CAP. 20. A NVM. 18.

Et exclamauit mulier sapiens de ciuitate: Audite, audite, dicite Ioab: Appropinqua huc, & loquar tecū. Quicum accessisset ad eam, ait illi: Tu es Ioab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit: Audio.

Quando cū hostibus agitur, paucissimis, & cautis verbis vtendum.

282 NON potuit Ioab paucioribus respōdere sapienti feminæ, quod in re bellicâ, præsertim quando cum hostibus agitur obseruare oportet.

Eloquentiā, & animi robur rarò in eodem subiecto reperiuntur.

283 Et nota, quod huius strenui ducis plura leguntur in sacro textu, iam laudabilia, iam reprehensibilia, peracta facinora, quam verba prolata; imo cum Dauidi pro Absalone se interponere voluisset supra cap. 14. propriæ eloquentiæ diffidens feminā Thecuitidem adhibuit. Nescio quid naturalis disidij inter Martem, & Mercurium est, vt rarò ipsis videris conuenire.

CAP. 20. NVM. 26.

Irâ autem Iairites erat Sacerdos Dauid.

Apio, & religioso rege sacerdos nunquam abest.

284 ISte erat *Sacerdos* specialis, & quasi *Dauidis Capellanus*, vt nunc dicere solemus; semper lateri religiosissimi regis adhærens, vt in qualibet, etiā minimâ occurrentiâ, vel consuleret Deum, vel quid iuris, seu legis diuinæ circa quodlibet negotium foret, ab eo perquireret.

CAP. 21. NVM. 1.

Facta est quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter: Et consuluit Dauid oraculum Domini; Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum eius sanguinum, quia occidit Gabaonitas.

Felicitas per dies computatur, calamitas per annos datur.

285 SPatium regni Dauidici mensuratur per dies, spatium verò calamitatis publicæ per annos mensuratur.

Diuinæ prouidētiæ motiua muniue inuestigāda.

286 Sed cur non statim, vel saltem anno primo consuluit Dauid Dominum, quod in alijs etiam leuissimis accidentibus facere solebat, vt supra immediatè dictum est? An quia illud accidens, non ab arbitrio humano, sed á Deo immediate proueniebat, & noluit religiosissimus rex ob tanti numinis reuerentiam rationes, & motiua prouidentiæ diuinæ inuestigare?

VEL SIC.

Quando oportet, Deus suraū agit.

287 Fortè statim consuluit Dauid Dominum, & Dominus vsque ad annum tertium distulit responsionem.

Iustum supplicū differre solet Deus nō auferre.

288 Sed cur per tam longum tempus suppresit Dominus illius criminis vindictam? Quia iustam punitionem differre solet Deus non auferre.

CAP. 21. NVM. 19.

Tertium quoque fuit bellum in Gob, contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæum, &c.

Vere modestus laudes proprias abhorret.

289 AN iste fuerit diuersus á Goliath á Dauide occiso, an idem, litterarij interpretes disquirunt, & adhuc sub iudice lis est: Mihi verosimilius, non fuisse diuersum. Cur ergo Dauidis nomen subticetur, & per ambages metaphoricas tantum innuitur? An modestiæ causâ ob quam Dauid sui nominis laudes abhorrebat?

VEL SIC.

Eucharistia typus non solum vincibile vincit, sed inuincibile.

290 Per hunc modum significandi insinuatur, Dauidem, non propria virtute, sed diuinâ, & tanquam Dei ministrum, illud immane facinus aggressum fuisse, & perfecisse: ideó nec nomen, nec genus exprimi-

mitur, sed Adeodatus appellatur, & Bethlehemites dicitur ob mysticam vtriusque vocis significationem Eucharistiæ præfiguratiuam.

VEL SIC.

Relationem facinoris inuidiam concitantis prudens animo abhorret.

291 Credibile est adeò ab horruisse Dauidem puellarem illam cantinelam: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia* in applausum illius victoriæ concinnatam, quæ, & Saulis inuidiam, & infinita mala inde subsecuta Dauidi peperit, vt noluerit, illum conflictum, etiam tunc, amoto iam periculo, clara expressione referre, ne odiosum illud canticum subtexeretur, vel de illo recordationem tristem pateretur.

CAP. 22. NUM. 1.

Locutus est autem Dauid Domino verba carminis huius in die, qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul.

Rex, etiam iniustus, á subditis nunquã pro inimico habendus.

292 NON annumeratur Saul inter inimicos Dauidis, quia non habuit illũ pro inimico, & ideô cum non occidit, etiam si semel, & iterum potuerit, sed pro suo domino, & rege legitimo, etsi erga se inuido, crudeli, & iniusto.

293 Et nota: rex, etsi iniquus, & iniustus, nõ debet appellari inimicus respectu cuiuslibet subditi, & Basalli sui. *Vide supra num. 292.*

UELSIC.

Qui in nos insurgunt non tãquam inimici; sed tanquã instrumento á Deo ad nostram probationem admota considerandi.

294 Dauid æstimauit Saulẽ, non tanquam inimicum, sed tanquam Dei instrumentum ad tollerantiam, aliasque multas animi dotes exercendas.

VEL SIC.

Solum Dei inimici pro inimicis nostris habẽdi.

295 Dauid nunquam habuit pro inimico aliquem Israelitarũ, sed tantum inimicos Dei, & religionis suæ aduersarios, & impugnatores.

UEL SIC.

In summo gradu infensus cum cõmunibus offensoribus non cõputandus.

296 Saul fuit Dauidi infensus in tam excessiuo, & extremo gradu, vt ille solus omnes inimicos Dauidis, etiam collectiue cõsideratos, in persequendo longissime excesserit, & ideô cum illis non debuit annumerari, sed seorsim reponi.

LIBER REGVM TERTIVS

CAP. I. NVM. I.

Et rex Dauid ſenuerat, habebat que ætatis plurimos dies.

AD CAP. 1. N. 1. LIBRI 3. REGVM.

Vir prudens ſenili maturitate pollet prius quã anni accumulẽtur.

1 CVR DICIT: *Senuerat*, & nõ: *Senuit*? Forte, vt per illũ modum loquendi inſinuaretur, quod Dauid, antequam prouectiores anni ingruerent, ſenili prudentiâ, & moribus erat imbutus.

Dies, non iam menſes, vel anni ſatis ſunt ad ſenectutem inducendam.

2 Sed cur per *dies*, & non per *annos* Dauidis ætas menſuratur? An quia dies, non iam anni, ſatis ſunt ad ſenectutem humanæ vitæ periodo inducendam?

Inſignis principis facinora ſunt per dies computanda.

3 Vel quia egregia Dauidis opera, & facinora per dies, non per annos debebant computari, tam propter numerum, quam propter claritatem, & ſplendorem.

Cumque operiretur veſtibus non calefiebat.

Regalia indumenta plus ornatui, quam cõmoditati deſeruiunt.

4 VEſtes regales plus ornant, quam calefaciũt: plus ſunt corpori oneris, & honoris, quam commoditatis.

VEL SIC.

Nil ab induſtria humana excogitatum ſatis eſt ad natura incõmoda ſuperanda.

5 Nec regalis dignitas, & potentia, nec commoditates ab aſſentatoria ſolertia excogitatæ, quæ illam comitantur, ſatis ſunt ad naturæ damna, & incommoda ſuperanda, vel minuenda.

CAP. 1. NVM. 2.

Dixerunt ergo ei ſerui ſui: Quæramus Domino noſtro regi adoleſcentulam virginem, et ſtet coram rege, & foueat eum, dormiatque in ſinu ſuo, & calefaciat dominum noſtrum regem.

Mi-

Regis dignitati ob ingruentem senectutem alia ve natura detrimenta nil propria authoritatis deperit.

6 Ministri Dauidis appellatione *seruorum*, hic apponuntur, & nomina *Domini*, & *Regis* semel, & iterum ad Dauidē applicantur, vt innuatur, quod Dauidi, propter senecturem, & iam ingruentem, vel contractam decrepitudinem, nihil suę authoritatis antiquæ, & summæ venerationis apud subditos deperierit.

CAP. 1. NVM. 3.

Quæsierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israel, & inuenerunt Abisag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem.

Leges Gratiæ, & Scripta, licet quoad tempus iunctè coniuncta, nunquam tamē copulata.

7 Legi scriptę iam veterascenti adiungi conatur lex gratiæ iubenis, & pulcherrima, quæ ab illa vetula non fuit cognita, & licet ipsi intime coniuncta, nunquam tamen copularetur. Uide num. 4. sequentem in sacro textu.

CAP. 1. NVM. 5.

Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo, fecitque sibi currus, & equites, & quinquaginta viros qui currerent ante eum.

Malus mali vestigia premit, præcipitium nō curat.

8 Absalonis fratris maioris præcipitata præsit vestigia Adonias, melius illi foret, si vereretur exempla, & tristissimum illius exitum aduerteret.

Cui alterius vitium arridet media ad illud assequendum arripient.

9 Et notandum, quod isti ambitiosi, & rebelles filij statim sibi assumunt currus, & equites, & cursores, quæ sunt instrumenta mobilia, & instabilia.

CAP. 1. NVM. 6.

Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti? Erat autem, & ipse pulcher valde, secundus natu post Absalom.

Parentum erga filios amorem moderate sobrietatis regulis cōtinere est moraliter impossibile.

10 Hic multiplex defectus, & reprehensibilis tollerantia in Dauidē notatur. Primo, quod, ex Absalone cautus, similes excessus reliquis omnibus filijs non interdixerit. Secundo, quod nunquam corripuerit Adoniam, cum statim deberet non solum grauiter reprehendere, sed etiam omnem illum apparatum ab eo introductum dissipare. Tertio, quod ex pulchritudine Adoniæ allectus, cum eo indulgentius, quàm par erat, se gessit. Quarto, quod cum ex eadem materna progenie, ac Absalom, esset, mores, & genium Absalonis veritus in Adonia non fuerit. Et hinc infertur, quam difficile sit, Parentes, etiam prudentes, & expertos, imo sanctos, iustos, & Dei amicos, filios suos rectè dirigere, & bene educare, & esse rem moraliter impossibilem amorem erga filios regulatum, & ordinatum continere.

CAP. 1. NVM 9.

Immolatis ergo Adonias arietibus, & vitulis, & vniuersis pinguibus.

Ambitiosi ad vitium suum occultandum religionem prætexunt.

11 Solemne est omnibus ambitiosis defectionē molientibus, religionem prætexere.

Iuxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus Fonti rogel.

Qui exaltationem iniustā ambit pedū conculcationi se exponit.

12 In congruum locum, & male ominosum elegit Adonias ad suam intronizationem, in illo enim fonte, & lapide lababantur vestes laneæ pedibus conculcatæ, vt notat Ioan. Mariana ibi.

Vocauit vniuersos fratres suos filios regis, & omnes viros Iuda seruos regis. Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robustos quosque, & Salomonem fratrem suum non vocauit.

Qui inter fratres non numeratur frater non reputatur.

13 Si vniuersos fratres vocauit, quare non vocauit Salomonem? Ergo benè intulit Bethsabee hic num. 21. *Erimus peccatores*, idest: Ego æstimabor adultera ab Adonia, & filius meus spurius.

CAP. 1. A NUM. 11.

Dixit itaque Nathan ad Bethsabee matrem Salomonis: Num audisti, quod regnaret Adonias filius Haggith, & Dominus noster Dauid hoc ignorat? Nunc ergo veni, accipe consilium à me, & salua animam tuam, & filij tui Salomonis: Vade, & ingredere ad regem Dauid, &c.

Qui instrumentum est ex parte Dei ad peccatoris conuersionē, fer, semper instrumentum est ad eius exaltationem.

14 Congruum fuit, quod Nathan propheta curam pro Bethsabee, & filio eius Salomone susciperet, fuit enim instrumentum ex parte Dei, ad hoc vt peccatum à Dauide cum ea commissum aboleretur, & deinceps honeste viuerent, & tales resipiscentes Deus nunquam despicit; sed illorum curam, & causam pie suscipit.

VEL SIC.

Quæ vt leuissima in aliquo negotio transcurrere solent, solent esse grauissima, & totius negotij destructiua.

15 Preteritio vnius Nathan prophetæ ab Adonia per obliuionem, vel certius ob despectum facta, cum reliquos ad sacrificium, & regale conuiuium conuocaret, totius regni Israelitici coronam ci constituit.

CAP. 1. A NUM. 15.

Ingressa est itaque Bethsabee ad regem in cubiculum, rex autem senuerat nimis, & Abisag Sunamitis ministrabat ei. Inclinauit se Bethsabee, & adorauit regem, ad quam rex. Quid tibi, inquit vis?

Qui ad valde senes, vel morti proximos ingrediuntur pro sua non pro ipsorum vtilitate ingredi existimantur.

16 Quid tibi vis, ait Dauid senio confectus ad Bethsabee: Omnes, qui ad valde senes, vel morti proximos ingrediuntur, pro sua ipsorum, non pro illorum vtilitate ingredi existimātur: Ideo non *Quid vis*, sed *Quid tibi vis* asseruit.

CAP. 1. NUM. 20.

Verumtamen Domine mi rex in te oculi respiciunt totius Israel, vt indices eis, quis sedere debeat in solio tuo, domine mi rex, post te.

Pius bonus, & iustus rex populi omnino obsequium nanciscitur.

17 Hoc promeritum habet bonus, pius, & iustus rex à fideli populo.

In negotijs iustitiæ nemo rationis insistendum, à blandiijs, adulationibus, alijsque ludricis artibus abstinendū.

18 Sed cum Bethsabee fuerit à Dauide valde amata, cur non blāditijs vxori licitis, & permissis illum aggreditur ad suum intentum efficacius persuadendum, & certius consequendum? Valde caute, & prudenter videtur segessisse Bethsabee, tum, quia cum muliebres illecebræ, & deliciæ, iam regi displicerent, nil ineptius eligere poterat ad finem intentum: Tum quia nolebat, negotium illud expediri in tribunali Dauicæ gratiæ, sed iustitiæ. Quod scilicet daretur regnum filio digniori, melioris indolis, & sapientiori, quæ omnia in Salomone, præ cæteris fratribus eminenter splendebant: ideo noluit voluntatem Dauidis allicere, sed intellectum, & iustitiam aduocare, non gratiam, vt ex textu patet, non enim dixit: *Vt indices eis, quis sedere placeat:* Sed: *Quis sedere debeat in solio tuo, domine mi rex, post te.*

CAP. 1. A NUM. 22.

Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit, & nuntiauerunt regi dicentes: Adest Nathan propheta. Cumque introisset in conspectu regis, & adorasset cum pronus in terram, dixit Nathan, domine mi rex, tu dixisti: Adonias regnet post me? &c.

Cum res per media diuina expediuntur, media humana cessare debent.

19 Ad ingressum Nathan exiuit Bethsabee, vt patet infra num. 28. Tum quia grauissimum negotium status, quale illud erat, cum rege, & coram rege solum, non cum alijs, & coram alijs, præsertim feminis conferri, & expediri debuit; tum etiam, quia cum res per Ecclesiasticos ministros, & media diuina disponuntur, humana media debent cessare, & intermitti.

CAP.

CAP. 1. *NUM.* 31.

Summissoque Bethsabee in terram vultu, adorauit regem, dicens: Uiuat Dominus meus Dauid in æternum.

Verbis operibus concordantibus, vel cæcis satis fieri potest.

20 AD summissam adorationem addit verba Bethsabee, ne forte à Dauide iam præ senectute caligantibus oculis adoratio illius non perciperetur.

Uiuat dominus meus Dauid in æternum.

Æterna vita, nō temporalis, & caduca, imprecatione digna.

21 HÆC non fuit Dauidis proclamatio, nec vitæ caducæ, & temporalis, sed supernaturalis, & supernæ imprecatiua postulatio.

Temporaria fælicitates cū æterna comparata disparent.

22 Sed cur iam Bethsabee Dauidem non appellat regem, sicut paulo ante iterum, ac tertio facit? An quia cum æternam vitam imprecaretur, de caduca, & temporaria dignitate non curat?

VEL SIC.

Voluntatis pondus in personam amatam non in dignitatem fertur.

23 Bethsabee toti gratulabundæ, & in affectus voluntatis ruenti voces maiestatem significantes non occurrunt, sed tantum illæ, quæ affectionem, & amorem exprimunt, nam, vt aiebat quidam: *Non bene conueniunt, neque in vna sede morantur maiestas, & amor.*

VEL SIC

Vt mater filium ditet, vel maritū expolliabit.

24 Iam ex tunc Bethsabee Dauidem regio titulo expoliabat, vt eo filium suum Salomonem condecoraret.

CAP. 1. A NUM. 32.

Qui cum ingressi fuissent coram rege, dixit ad eos: Tollite vobiscum seruos domini vestri, & imponite Salomonem filium meum super mulam meam, & ducite eum in Gihon, & vngat eum ibi Sadoc sacerdos, & Nathan propheta in regem super Israel.

Quæ quietè, & pacificè incipiūt, quiete, & pacifice vsque ad finē progredi solent.

25 HVnc locum elegit Dauid, ad vngendum Salomonem in regem, quia ibi erat fons Siloe, cuius aquæ vadūt cum silentio, vt dicitur Isaię cap. 8. num. 6. vt illa inuestitura regni foret quieta, & pacifica, regnique pacifici prænuntiatiua; nō tumultuaria, vt illa ab Adonia tunc inietata, & alia ab Absalone antea ambitiose introducta.

CAP. 1. NUM. 35.

Et ascendetis post eum, & veniet, & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me: illique præcipiam, vt sit dux super Israel, & super Iudam.

Regem inaugurandū regij ministri præcedunt, inauguratū subsequuntur.

26 CVM præcipit Dauid Salomonem ad recipiendam vnctionem in regem ire, iubet sacerdotem, prophetam, & reliquos ministros illum ducere, idest: præcedere; cum verò iam vnctus reuertitur, iubet hos omnes illum subsequi.

Pater filium heredem relinquēs non moritur, sed perennat.

27 Et nota, quod non dicit: *Et ipse regnabit post me.* Sed: *Regnabit pro me*, pater enim in filio quasi viuens perseuerat, vt ait Ecclesiasticus cap. 30. num. 4. *Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similem enim reliquit sibi post se.*

Vt sit dux super Israel, & Iudam.

In regem inaugurando, vel recens inaugurato non tanta dignitatis honor, sed onus proponendū.

28 NON ait Dauid: *Vt sit rex*, quæ vox splendorem maiestatis, sed: *Ut sit dux*, quæ vox onus graue laboris significat. Sed cur prius nominat Israel, quam Iudam? Vt simul, & decem tribuum diffidentiam, & tribus regiæ præsumptionem corrigeret. Vide quæ sup. ad cap. 19. lib. 2. á num. 41. dicta sunt.

Ut regia maiestatis splendor omnes illustret à remotioribus est incipiendum.

29 Et vt aduerteret Salomō, remotiores subditos præferendos esse propinquioribus, vt ita omnes regalis prouidentiæ influxu æqualiter fruantur.

CAP.

CAP. 1. NUM. 49.

Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes, qui inuitati fuerant ab Adonia, & iuit vnusquisque in viam suam.

Coniuratio quā facile conglomerari, tam facile dispergi solet, ex subiectis enim ad inuicem diffidētibus coalescit.

30 Coniuratio quam facile solet conformari, tam facile dispergi solet, & nota quod nullus ex Adoniæ sequacibus simul cum alio viam capessijt, sed vnusquisque seorsim per semitam diuersam regressus fuit: in talibus enim accidentibus omnes ad inuicem diffidunt.

CAP. 1. A NUM. 51.

Et nuntiauerunt Salomoni dicentes: Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit cornu altaris, &c. Misit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari: Et ingressus adorauit regem Salomonem.

Regis inaugurationem sanguinis effusione, etiam iusta, & licita, maculare non decet.

31 Noluit prudens, & sapientissimus Salomō suam inaugurationem effusione sanguinis, etiam licitā, & iustā, maculare, nec illam victimam rationalem ad altare, quod tenuerat litare regni sui pacifici primordijs.

Regum consanguinei, & reliqui de claritate sanguinis præsumētes in materia adorationis politica, & reuerentiæ vnicuique exhibenda, sunt valde metaphysici præcisores.

32 Et nota, quod semper, ac loquitur textus de Adonia, vel timente, vel adorante Salomonem, vox: *Rex*, Salomoni præponitur forte ad denotandum, quod Adonias non timuit, nec adorauit Salomonem, sed regem, vel nonadorauit Salomonem in quantum Salomonem, sed in quantum regem: sunt enim isti aulici ambitiosi, præsertim, qui de claritate sanguinis præsumunt, valde metaphisici præcisores.

CAP. 2. NUM. 1.

Appropinquauerunt autem dies Dauid, vt moreretur, præcepitque Salomoni filio suo, &c.

Viri pius, & timentis Deum vltimum diem nō expectat, vt de suis rebus disponat.

33 Cur non dicit: *Appropinquauit dies*, in singulari, sed: *Appropinquauerunt dies* in plurali? Quia vir bonus, prudens, & virtuosus non expectat vltimum vitę diem, vt de rebus suis bene disponat.

Viro pio, & religioso mors lēta venit, non præcepi, & accelerata.

34 Et nota terminum: *Appropinquauerunt*, qui lentam, & spatiosam approximationem significat, non acceleratam, & impræuisam aduentationem.

CAP. 2. NUM. 3.

Et obserua custodias Domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, &c.

Præscripta legis custodia appellātur, quia custodiunt custodientem illa.

35 Valde congruēter, præcepta legis *Custodias* appellat Dauid, vt in ipso nomine cotum obseruantiam intimaret, & quia ipsa custodiunt custodientē illa, quod optimé Dauid per omnem vitæ suæ cursum claré, & indeficienter expertus fuerat.

Vt custodias ceremonias eius, & præcepta eius, & iudicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi, vt intelligas vniuersa, quæ facis, & quocunque te verteris.

Omnes actiones nostra ad diuinæ legis normā dirigibiles.

36 Vniuersa quæ agere debuerunt Hebræi in lege Moysi præscripta erant, sicut in lege gratiæ cuncta, quæ nos agē re debemus Christiani.

Lex diuina regibus simpliciter proponenda, & ab ipsis sinceriter obseruanda.

37 Et notandum Dauidem præcipere Salomoni, quod custodiat præcepta atque iudicia, sicut in lege Moysi scripta sunt, ac si diceret: Custodi legem simpliciter, vt castis, & puris verbis in codice continetur, non vt violata, & corrupta tibi à malignis, & adulatoribus scribis, & interpretibus aliquando proponetur.

CAP. 2. A NUM. 5.

Tu quoque nosti, quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Israel, Abner filio Ner, & Amasæ filio Iether, &c.

Sed

Sed, & filijs Berzellai Galaaditis reddes gratiam, &c.

Habes quoque apud te Semei filium Gerafilij Iemini.

Omnis fere regalis potestas ad pœnam, præmiũque deuoluitur.

38 Omnis regalis authoritas ad præmium pœnamque bonis, & malis condigne distribuenda fere reducitur, cuius vltimo, & principaliter Dauid constituit heredem Salomonem.

Rex non vindicet in se, quando rex non erat, commissa.

39 Sed cur merita, & demerita, quæ hic referuntur, non rependit Dauid toto tempore vitæ suæ, cum optimé posset? An quia præstita, & commissa fuerunt ipsi, & in ipsum tanquam personam priuatam, & noluit retribuere vt rex, quod in Dauidem actum, vel commissum fuerat, sed maluit tanquam priuatus Salomonem regẽ pro iusta satisfactione interpellare?

VEL SIC

Rex in causa propria iudicem non agat.

40 Etsi ista in Dauidem vt regem acta, vel commissa fuissent, prudentissime noluit Dauid in causa propria remuneratorem agere, vel iudicem.

CAP. 2. NUM. 13.

Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salomonis.

Rex in quantum talis tanquam omni carens cõsanguinitate, & affinitate, & se gerere, & tractari debet.

41 Quando Bethsabee dicitur *mater*, non appellatur Salomon *rex*, & quando infra num. 19. Salomoni appellatio *regis* adiungitur, à Bethsabee nuncupatio *matris* aufertur, ad denotandum, quod reges, in quãtum tales non debent habere patrem, nec matrem, nec alium gradum consanguinitatis, omnes enim, quicumque sint, subditi eorum sunt. Et forte ob hanc rationem Christus in Caná Galilææ nuptijs. Ioan. 2. num. 4. Mariã non appellat matrem: erat enim ibi tanquam supremus rex legem matrimonij Ecclesiæ suæ condens, & ad Sacramẽti sublimitatẽ eleuans. Uide ad Hebræos cap. 7. à n. 1.

Quia dixit ei: Pacificus, ne est ingressus tuus? Qui respondit: Pacificus. Addiditque: Sermo mihi est ad te. Cui ait: Loquere.

Inter suspectos breui, & conciso stilo negotia tractari debent.

42 HÆC breuis, & concisa vocum vsurpatio est modus agendi inter aulicos præsertim eorum, qui inter se suspecti sunt.

CAP. 2. NUM. 15.

Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum, & me præposuerat omnis Israel sibi in regem, sed translatum est regnum, & factum est fratris mei.

Rex omniũ pater subditorum, at nullius frater est.

43 QVando Salomon erat frater Adoniæ non tractauit eum Adonias vt fratrẽ, vt constat ex cap. 1. huius lib. Nunc fraternitatem iactat, quando Salomon frater Adoniæ non est; sed rex, & pater omnium Israelitarum.

Ambitiosus à suis, etiam attẽtatis, nunquam desistit.

44 Et nota, quod legitimam Dauidis declarationem successoris ad regnum, translationem regiæ dignitatis á se in Salomonem appellatã iure per suam ambitionem, & attentatam intrusionem acquisito non desistens.

CAP. 2. A NUM. 20.

Dixitque ei (Bethsabee Salomoni) *Petitionem vnam paruulam ego deprecor á te, ne confundas faciem meam, &c. Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor. Respondítque rex Salomon, & dixit matri suæ: Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? Postula ei, & regnum, &c.*

Ingenium verè politicum in rerum appretiatione à ceteris valde differt.

45 PEtitionem paruulam vocat Bethsabee, quã Salomon existimat maximum negotium status, quod bene percalebat Adonias, ideo petitionem suã Beth-

Bethsabee non verbis diminuentibus, sed terminis grauitatem, & difficultatem negotij significantibus, proposuit: supra à num. 17. Nota quantum differt ingenium vere politicum à ceteris.

CAP. 2. NVM. 28.

Venit autem nuntius ad Ioab, quod Ioab declinasset post Adoniam, & post Salomonem non declinasset.

Trabem, quæ in oculis nostris est, frequenter non videmus.

46 MAla quæ facimus adeò non videmus, nec aduertimus, quod necessum sit nobis aliunde referri, ad hoc, vt illa cognoscamus.

Agratia regis expulsus quocumque incedat, cadens incedit.

47 Et nota quasi fatalē Ioab declinationem: nam tam post Salomonem; quam post Adoniam declinatio nuncupatur.

Deus ad certum tempus sibi soli notum peccatorem expectat, vt resipiscat.

48 Vel certius dic: impletum iam fuisse terminum diuinæ sufferentiæ huic, strenuo quidem duci, sed crudeli, & sanguinario vindici, ad resipiscendum, & de suis male actis pænitendum á diuinâ clementiâ concessum.

CAP. 2. A NVM. 31.

Dixitque rex: Fac sicut locutus est, & interfice eum, & sepeli, & amouebis sanguinem innocentum, qui effusus est à Ioab, á me, & à domo patris mei, & reddet Dominus sanguinem eius super caput eius, quia interfecit duos viros iustos, melioresque se.

Commissa, quæ per veram satisfactionem deleta non sunt, semper vindicatiuæ iustitiæ tam humanæ quam diuinæ obnoxia patent.

49 SI cum Banaias ex iussu Salomonis dixit Ioabo: *Egredere*, supra num. 30. non renituisset, dicens: *Non egrediar*, sed potius signa doloris, & veræ pęnitentiæ suorum delictorum ostendisset, forte â pio rege veniam obtinuisset, sicut à patre Dauide tollerantiam consecutus fuerat. Si ergo peccata, quæ per condignam satisfactionem purgata non sunt, & abstersa semper iustitiæ humanæ præsentia manent ad vindictā, quanto magis diuinę iustitiæ patebunt obnoxia?

Interfice eum, & sepeli.

Primores reipublicæ capitis plexi, tum ex pietate, tū ob alias rationes politicas statim sepeliendi.

50 SEpeli, non solum ex pietate, sed etiam propter bonum publicum, ne adeó iniquus homo, etiam defunctus appareat super terram, & omnes respicientes illum scandalo afficiat.

CAP. 3. *NVM. 1.*

Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate coniunctus est Pharaoni regi Ægypti: accepit namque filiam eius, & duxit in ciuitatem Dauid; donec compleret ædificans domum suam, & domum Domini, & murum Ierusalem per circuitum.

In religionis augmento, & regis, & regni conseruatio consistit, & munimen.

51 TEmpli ædificatio cū ædificatione domus, & circumuallatione vrbis regiæ coniungitur, & in medio collocatur, vt aduertant Principes, in veræ religionis professione, & augmento consistere, & stabilimentū coronæ in suis familijs, & totius regni sui munimen.

Donec compleret ædificans.

Rex solicitus, & religiosus multis, & varijs modis ædificat.

52 ÆDificans, quia vel modelos Salomon ipse formabat, vel quia artificibus, & eorum præpositis immediate per seipsum, & indeficienter assistebat, aliter enim numquam cōpleuisset domum Domini, nec suam.

VEL SIC

Vide supra n. 52.

53 Ædificans, materialiter per artifices: moraliter, per exemplum piæ, & religiosæ actionis.

CAP. 3. NVM. 16.

Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, steteruntque coram eo, &c.

Pri-

Prima regũ actiones iudicatiuæ solent esse subsequentium.

54 PRimum istud inter meretrices Salomonis iudicium, præludium, & forte præsagium fuit lasciuię suæ conuersationis per totum regni spatium exercendæ.

CAP. 3. NUM. 24.

Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium.

Rex subditũ percussurus se ipsum ferire existimet.

55 BEne, & politicé *Sibi* gladium petit, quia cũ rex intendit, etsi comminatorié, & apparenter, vel ad alium finem, subditum percutere, taliter loqui debet, quod videatur velle se ipsum ferire.

VEL SIC.

Vindicatiuæ iustitiæ gladium nõ semper habeat rex promptum, & paratum.

56 Rex non debet habere promptum, & paratum gladium ad feriendum, vel occidendum, sed aliunde debet ad ipsum adduci, quando oportet actum aliquem vindicatiuæ exercere iustitiæ.

VEL SIC.

Subditorum scelesta manus regias armant ad vindictam.

57 Delicta subditorum sunt, quæ gladium ad manus regis afferunt, quæ alioquin ab isto, & similibus crudelitatis instrumentis vacuæ debent esse, & alienæ.

CAP. 3. NUM. 26.

E contrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi, sed diuidatur.

Verbis, & factis Spiritus Sanctus manifestare intendit schismata & diuisiones nulli omnino prodesse.

58 NON videtur proprié loqui hæc mulier, dicens: *Nec mihi, nec tibi*; sed potius deberet dicere: Et mihi, & tibi, nam diuiso infante vtraque partem suam acceptura erat, sed per os huius insipientis, & subdolæ mulieris Spiritus Sanctus veritatem certo politicam voluit pronuntiare: schismata scilicet, & diuisiones nulli omnino prodesse.

CAP. 4. A NUM. 22.

Erat autem cibus Salomonis per dies singulos, triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ, decem boues pingues, & viginti boues pascuales, & centũ arietes, excepta venatione, &c.

Regales sumptus numero pendere, & mensura cõstare debent.

59 CIbus regius non solũ mensuratus debet esse, & numeratus, sed regulis etiam prudentię taxatus, & ponderatus, ne ipsius onere subditi grauentur & populi.

CAP. 5. A NUM. 2.

Misit autem Salomon ad Hiram, dicens: Tu scis voluntatem Dauid patris mei.

Regum voluntas patere solet: mẽtis arcana infera tabilia esse debẽt.

60 UOluntatem Dauidis sciſſe Hiramum Salomon ait, non intellectum, nam mysteria consilij Dauid in negotijs status regni sui nemo finitimorum regum, vel dinastarum percallebat.

VEL SIC.

Ueri amicus nil ad voluntatem pertinens ignorare debet.

61 Scis voluntatem tanquam verus amicus patris mei, qui talis fuisti omni tempore.

Et quia non potuerit ædificare domũ nomini Domini Dei sui, propter bella imminentia per circuitum.

De scrinio regij pectoris tantũ scienda sunt, quæ occultari nequeunt.

62 DE intentione Dauidis regis in negotijs agendis, ea tantum sciebantur ab externis principibus, etiam finitimis, quæ nullo prorsus modo poterant occultari, & ignorari.

Donec daret Dominus eos sub vestigio pedum eius.

Rex pie, & religiose bellicus hostes suos non solũ ad terram, sed infra terrã deijcit.

63 PER hæc verba denotatur, inimicos omnes Dauidis non solum fuisse ab illo victos, & subiugatos, sed etiam esse tunc temporis mortuos, & sepultos; quod assonat ad illud Mathæi cap. 2. num. 20. *Defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri.*

CAP. 5. A NUM. 4.

Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum, & non est satan, neque occursus malus. Quam ob rem cogito ædificare templũ nomini Domini Dei mei.

Ac

Occursus daemonis nec cum Mariae symbolo compatibilis.

64 AC si diceret Salomō: Si enim Satan, aut aliquis malus occursus foret, aedificare templum Domino, idest Mariae symbolum construere nequidem cogitare auderē, quanto minus ad opus accingi.

CAP. 5. NVM. 6.

Praecipe igitur, vt praecidant mihi serui tui cedros de Libano, & serui mei sint cum seruis tuis, mercedē autem seruorum tuorum dabo tibi, &c.

Materiam corpoream Mariae parentes ministrarunt; formā Deus indidit purissimā & ab omni face immunem.

65 MAteriam rudē praestiterunt Progenitores Mariae, qui fuerunt ex vtroque populo, Hebreo scilicet, & Gentili, quam materiam aptauit, & perpoliuit sapientia veri Salomonis.

Mercedem autem seruorum tuorum dabo tibi; quamcumque petieris.

Qui laborē subditis imponit, laboris premiū impendat.

66 CUR Tibi, & non Seruis tuis? Vt serui tui, non mihi, sed tibi remuneraturo seruire videantur.

Vide supra n. 66

67 Vel, vt à te, à quo accepturi sunt graue operosi laboris preceptum, prouenlat ipsis stipendij subsidium.

Circa Mariae symbolum, nec vulgare, & cōmune pretium versari debet, nec contētiosam defensionem audiri decet.

68 Sed cur de mercede, & stipendio operantium non paciscitur Salomon, sed eam amplissimam, & ad Hirami libitum, & voluntatem offert? Primo, quia hoc esset regiae dignitati vtriusque indecens, & indecorum. Secundo, quia illę operae, ob finem ad quem ordinabantur, non erant taxis cōmunibus metiendae, sed superabundanter remunerandae, idest, non secundum regulas vulgaris iustitiae, sed per amplissimos gratiae fauores rependendae. Tertio, quia foret valde dissonum, quod in operatione circa materiam ex quā praecipuus Mariae typus formandus erat, inter Salomonem, & Hiramum contentio, controuersia, & concertatio aliqua de pretij satisfactorij quantitate, aut qualitate audiretur.

CAP. 5. A NVM 8.

Et misit Hiram ad Salomonem, dicens: Audiui quaecumque mandasti mihi: Ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis, & abiegnis, &c.

Praebebisque necessaria mihi, vt detur cibus domui meae, &c.

Salomon autem praebebat Hiram coros tritici viginti millia, in cibum domui eius, & viginti coros purissimi olei.

69 CVR alimenta solum necessaria, & non pecuniam, aut alia emolumenta petijt Hiram à Salomone quidquid vellet liberaliter, & generose offerente? An quia illa opera in rem sacram, templi nempe structuram designabantur, & noluit pius, & religiosus rex aliud lucrum praeter necessarium, & honestum propriae alimentationis, quod licite, & iusto titulo acquirere, & retinere posset, captare, seu percipere, ne, vel minimā Simoniacae cupiditatis notā inuri posset?

In rebus ad Dei cultum pertinētibus ab omni reprehensibilis auaritiae labe abstinendum.

VEL SIC.

70 Nil voluit Hiram pro rebus ad Mariae typum deseruientibus, quod, tam quoadmodum, quam, quoad substantiam gratiā non resonaret: Triticum enim Eucharistiam, quae bona gratia est, significat: Oleumque praecipuum gratiae symbolū, & haec gratiose, & liberaliter impensa.

Nil ad Mariam, vel symbolice solum, pertinens, quod gratiam nō resonet.

CAP. 6. NVM. 4.

Fecitque in templo fenestras obliquas.

71 HAE fenestrae ex parte parietis exteriori erāt altae, & superiores, ex interiori vero

Inter templū, ac caelum commune continuumque commertium.

vero parte erant demissæ, & profundæ, & sic lux cæli vsque ad templi pauimentum pertingebat, vt sic inter templum, & cælum continuum exerceretur commertiũ, & ministri templi ex suo quisque loco, & munere cælum respiceret.

Quo plus humiliamur, tanto magis cælitus illuminamur.

72 Vel vt ait Casianus: Quia, quo magis humiliamur, tanto plus de cælesti lumine acquitimus.

A templo ad cælum via plurima.

73 Et nota quod numerus fenestrarum non refertur; istæ enim erant plurimæ, & omni ex parte collocatæ, vt vndique templum à cælesti lumine illustraretur.

CAP. 6. NVM. 7.

Domus autem, cum ædificaretur de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est.

In Dei domo collocandus non solũ debet esse elaboratus, sed etiã in sua specie perfectus.

74 DE lapidibus non solum ad artis regulam perfectè laboratis; sed vnusquisque in sua specie omni prorsus vitio carentibus.

Et malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo cum ædificaretur.

In templo gloriæ tunsio, & dolatio lapidum non audiuntur, omnia hæc in vita præsenti officinis peraguntur.

75 IN templo gloriæ, cuius hoc templum Salomonis imago expressa fuit, malleus, & securis non audiuntur; omnis enim tunsio, & dolatio lapidum electorum in officinis separatis valdeque distantibus fit, in hâc nẽpe vitâ mortali per martyriũ, labores, & pænitentias à Deo immissas, vel voluntariè assumptas; & in Purgatorio per ignis excoctionem.

CAP. 6. NVM. 18.

Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur.

Per lignũ incorruptibile, crucis symbolum, beatitudinis æternitas congrue significatur.

76 PER incorruptibile lignum æternitas beatitudinis innuitur.

Habens tornaturas, & iuncturas suas fabrefactas.

Tormenta martyrum sunt ornamenta cælorũ.

77 HÆ *tornaturæ*, cũ fiũt, sunt tormenta Martirum, sed postea in maximum cælorum ornatum conuertuntur.

Et cælaturas eminentes.

Sanctorum virtutes reliquis fidelium operibus supereminent.

78 CÆlaturæ istæ eminẽtes, sunt exẽpla sanctorum, quæ communibus aliorũ fidelium operibus, & virtutibus supereminent.

CAP. 6. A NVM. 20.

Et operuit illud (nempe oraculum) *atque vestiuit auro purissimo, sed & altare vestiuit cedro: Domum quoque ante oraculũ operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis: Nihilque erat in templo, quod non auro tegeretur.*

In duplici auro templi amor Dei, & proximi præsignatus.

79 AUrum, quo oraculum seu Sancta Sanctorũ, & illa pars templi, quæ dicebatur: *Sancta* operiebatur, *purissimum* appellatur, quia amorem Dei significat, reliquum aurum templi, quod sine adiectiuo: *Purissimũ*, est, amorem proximi significare potest.

CAP. 6. A NVM. 37.

Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio: Et in anno vndecimo mense Bul (ipse est mensis octauus) perfecta est domus in omni opere suo, & in vniuersis vtẽsilibus suis: ædificauitque eam annis septem.

Nil imperfectum est extrinsecũ, & per accidens ad templũ spectare debet.

80 QVare septem anni integri referuntur in sumpti in templi ædificatione, & dimidius annus non adijcitur? Uel quia ædificatio templi septem annis integris incepta, & completa fuit, sex mensibus ad vtensilia formanda, & perficienda destinatis. Uel quia annus dimidiatus imperfectus annus est, & nihil imperfectum, etsi extrinsecè, ad templum pertinere dicendum est.

Numerus octauus, beatitudinis æternæ mysticè significatiuus.

81 Et notanda parenthesis numeri mensium: numerus enim octauus vltimum complementum, & maximam perfectionem significat: Ut ait D. Ambros. lib. 5. in Lucam cap. 6.

CAP. 7. A NUM. 7.

Porticum quoque solij, in qua tribunal est, fecit; & texit lignis cedrinis a pauimento vsque ad summum: Et domuncula in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu.

Ex negotio otium facere praxis principum laude digna.

82 HOC tribunal á Salomone erectum fuit in domo saltus Libani, vt cum ob necessariam animi recreationem per campos spatiaretur, negotia populi expediret optimum omnibus regibus, & primis eorum ministris exemplum, & documẽtum præbens, vt ex negotio otium faciant.

VEL SIC.

Causas rusticorũ in rure audire, nec eos ad vrbana iudicia trahere mos valde laudabilis.

83 Forte in illo tribunali Salomon causas, & negotia rusticorum audiebat, decidebatque, ne ad Ierosolymitanum recursum grauarentur: in tribunalibus vero Hierosolymis erectis causas ciuium discernebat.

CAP. 7. NUM. 50.

Et cardines ostiorum domus interioris Sancti Sanctorum, & ostiorum domus templi, ex auro erant.

Charitas Dei, & proximi Ecclesiastici edificij cardines sunt.

84 INstrumentum in quo, & per quod omnia in Ecclesia mouentur, aurum purum, & perfectum debet esse, charitas nempe Dei, & Proximi.

CAP. 8. NUM. 8.

Cumque eminerent vectes, & apparerent summitates eorum foris Sanctuarium ante oraculum, non apparebant vltra extrinsecus.

De mysterijs hic Ierosolymitani templi amplius nos Christiani videmus, quam Hebræi viderunt, vel vident.

85 VEctes arcæ appositi denotantes eius mobilitatem, non apparent Iudæis extrinsecus scripturas sacras, & in cortice considerantibus; apparent autem illis, qui interne eas meditantur, sicut nos Christiani facimus quærentes spiritum viuificantem, litteram verò occidentem relinquentes.

CAP. 8. NUM. 12.

Tunc ait Salomon: Dominus dixit, vt habitaret in nebula.

Verba Dei operã sunt.

86 HVgo Carensis hîc ait, nunquam legi, Dominum hæc verba protulisse, sed Dei dicere, facere est, & verba Dei, opera sunt.

CAP. 9. NUM. 3.

Dixitque Dominus ad eum: Exaudiui orationem tuam, & deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me: sanctificaui domum hanc, quam ædificasti, vt ponerem nomen meum ibi in sempiternum, & erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.

Amor diuinus perspicax, & oculatus.

87 OCulos, & cor coniungit Deus vt aduertamus, quod amor diuinus non est cæcus, sicut humanus, sed valde perspicax, & oculatus.

CAP. 9. A NUM. 4.

Tu quoque si ambulaueris coram me, sicut ambulauit pater tuus, in simplicitate cordis, & in æquitate: Et feceris omnia quæ præcepi tibi, & legitima mea, & iudicia mea seruaueris, ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum.

Machiabelica duplicitas nõ facit regnum florescere, sed perire.

88 TRia faciunt regnum florescere, & perennare; simplicitas, iustitia, & religio. Ecce á vera politica duplicitas Tiberiana, & Machiabelica omnino exclusa.

CAP. 9. A NUM. 6.

Si autem auersione auersi fueritis vos, & filij vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, & ceremonias meas, quas proposui vobis; sed abieritis, & colueritis Deos alienos, & adoraueritis eos: auferam Israel de superficie terræ, quam dedi eis.

Terræ

Totum cælum no bis cõcedit Deus: terra vero solum superficiem.

89 TErræ superficiẽ Deus tantummodo concedit nobis, ne rebus terrenis profundius immergamur.

Et templum, quod sanctificaui nomini meo, proijciam à conspectu meo.

Vt fontes timeatis, insonti minatur Deus.

90 CVR minatur Deus destructionẽ domus sanctæ suæ; quæ incapax peccandi est? Non erit illa destructio supplicium, sed diuinæ indignationis exemplum, vt numero sequenti dicitur; quæ enim in insontem, & sacram domum sic desæuiet, quã vltionem in peccatores exequetur?

VEL SIC.

Cum Deus medium placationis de medio tollit implacabilis maneat necesse est.

91 Destruẽdo templum, tollet Deus medium vnicum suæ placationis, ne sit aliquis patronus, qui illũ, á iustissima peccatorum vindicta cohibere possit.

VEL SIC

Non vult Deus habere domũ in illa prouintia in qua non habitat

92 Destruat Deus domum suam tanquam inutilem, & inhabitabilem, vt quid enim vellet habere domum in illa prouincia, in qua non habitat, & in illo populo inter quem non degit, sed continuo ex intollerabili peccantium fœtore exulare cogitur.

VEL SIC.

In Ierosolymitani templi commi nata destructione Christi mors præsignata.

93 In templo expiabãtur peccata, & erat symbolum Christi Domini, peccata generis humani in se suscepturi: in illa ergo præminitata destructione, prædicebat, vindictam peccatorum de Christo sumendam. Hinc peccati fœditas, & enormitas pensanda, & ponderanda venit.

Eritque Israel in prouerbium, & in fabulam cunctis populis.

Peccato pena correspõdens ex enormitate incredibilis apparere potest.

94 CVR Israel peccans erit in fabulam, quæ narratio, non vera, sed conficta est? Quia adeo enormia, & terribilia erunt, quæ propter sua peccata perpetietur, vt incredibilia, & fabulosa appareant.

CAP. 9. NVM. 16.

Pharao rex Ægypti ascendit, & cepit Gazer, succenditque eam igni: & Chananæum, qui habitabat in ciuitate interfecit, & dedit eam in dotem filiæ suæ vxori Salomonis.

95 OPtima politica, & ab omnibus regibus imi tatione digna. Prouincias hostiũ debellare, & ex ipsis filias regaliter, & magnificẽ dotare, ne prouintiæ propriæ, & hereditariæ diminutionem patiantur, & alia multa damna inde subsequenda experiantur.

Laudabilis regũ mos prouintijs ab hostibus legitimo belli iure ereptis filias dotare.

CAP. 9. A NVM. 27.

Misitque Hiram in classe illa seruos suos viros nauticos, & gnaros maris cum seruis Salomonis. Qui cum venissent in Ophir sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerant ad regem Salomonem.

96 PRO centum, & viginti talentis tam in templo Dei, quam in domo suâ à Salomone impensis, & ab Hiramo missis, vt constat supra num. 14. dedit Deus Salomoni quadringentorum, & viginti talentorum summam ab Ophir allatam, præter alia centum, & viginti talenta á regina Saba dono accepta, vt constat ex num. 10. capitis subsequentis.

Pro impensis in sui obsequiũ factis Deus liberalissimus, repensor.

CAP. 10. NVM. 1.

Sed, & regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus.

97 PER hanc reginam, scientiæ naturales intelligi possunt, quæ agunt de elementis, & mundo Animali, Vegetabili, & Minerali, propter quod dicitur attulisse Camelos Aromata, Aurũ, & Gemmas, quæ scientiæ omnes veniunt ad sapientiã Salomonis, hoc est sciẽtiã sacrarũ Scripturarũ tum, vt instruãtur, tũ vt illi obse-

Scientia omnes naturales ad sacram sapientiã ancillatura veniunt, & perficienda.

obsequium præstent, tum, vt perficiantur, in hâc enim sacrâ sapientiâ profundiora latent mysteria, & fundamenta naturalium scientiarum. Vide Arias montanum. lib. de Historia naturæ.

CAP. 10. NVM. 2.

Et ingressa Ierusalem multo cum comitatu, & diuitijs, &c.

Femineam mobilitatem nil est, quod retardare valeat.

98 Notanda venit muliebris mobilitas; vix fama Salomonis à reginâ Saba refertur subaudita, & statim ingressus eius magnificus, & ostentatiuus in Ierusalem describitur.

Venit ad regem Salomonem, & locuta est ei vniuersa, quæ habebat in corde suo.

Habere cor in lingua feminea proprietas.

99 Nil habet femina, cuiuscumque conditionis sit, in corde suo quod non statim ad os prosiliat.

CAP. 10. A NVM. 5.

Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauerat, & cibos mensæ suæ: Et habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, & holocausta, quæ offerebat in domo Domini, non habebat vltra spiritum.

Amplam familiam bene regulare, & regere omnimodâ sapientiam arguit.

100 Curiositate feminea statim omnia lustrauit, sed cum dicitur omnem sapientiam Salomonis vidisse, illam euidenter cognouisse exprimitur; abstractiuam scilicet, & theoricam: in ænigmatum solutione, & dubiorum resolutione. Practicam: in regulatissimâ domus regiæ gubernatione, & ordinatione, & hinc inferri licet, quod recta domus regiæ seu cuiusuis amplissimæ familiæ gubernatio sapientiam arguit, non quamcumque, sed omnimodam, tam scilicet practicam, quam speculatiuam, tam naturalem, quam supernaturalem, & infusam, & ideo inter primas optimi præsulis conditiones ponit apostolus quod domui suæ bene præsit. 1. ad Timoth. cap. 3.

CAP. 10. NVM. 6.

Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audiui in terra mea.

101 Quomodo verus, cũ media pars ipsi nunciata non fuerit, vt statim fatetur? Quia quod illi dictum fuerat, verum erat, sed incompletum imo valde diminutum: Sic accidit circa ea, quæ in hac vita de cælesti patria legimus, & audimus, quæ vera quidem sunt, sed valdè exigua, & diminuta sunt respectu eorum, quæ cernere speramus.

Quæ de cælesti patria legimus, & audimus vera quidem, sed valdè diminuta sunt

CAP. 10. NVM. 7.

Maior est sapientia, & opera tua, quam rumor, quem audiui.

102 Iam non appellat famam, vt supra num. 1. sed rumorem, quia visa auditis longissime inæqualia erant, & infinito fere excessu superabantur, ideoque notitia, quæ ad eam in regno suo aduentauerat, non vera fama, sed merus rumor, & iste obscurus, & confusus debuit appellari.

Insignis rei notitia diminuta non vera fama, sed rumor appellandus.

CAP. 10. NVM. 8.

Beati viri tui, & beati serui tui, qui stant coram te semper.

103 Hic loqui videtur regina Saba in spiritu de Angelis, & hominibus beatis humanitatem Christi veri Salomonis in cælo summa fruitione videntibus, & contemplantibus.

Angeli, hominesque beati magnam in cælo de Christi humanitate fruitionẽ capiunt.

104 Et nota Angelos vocari seruos, reliquos vero beatos appellati viros.

Homines beati nobiliori quã angeli nomenclatura appellati solent.

CAP. 10. NVM. 24.

Et vniuersa terra desiderabat vultum Salomonis.

Hic

Rationali creaturæ innatũ est desiderium consequendi cælestium, non solum quoad spiritualẽ portionem, sed etiam quoad corporalem. Vide supra num. 109.

105 HIC exprimitur innatum desiderium, quod omni rationali creaturæ inest cælestis beatitudinis consequendæ.

106 Sed cur nomine terræ natura humana significatur? Ad denotandum, non solum spiritualem portionem, sed etiam corpoream innatâ hac inclinatione pollere.

UEL SIC.

Virtuosa simplicitas optima ad finem vltimum assequendũ dispositio.

107 Ad innuendum, debere homines ad elementarem simplicitatem reduci, vt æternam vitam consequantur, ideò dicebat, & docebat Christus Marci cap. 10. *Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cælorum.* Et: *Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli non intrabitis in regnum cælorum.* Matth. cap. 18. num. 3.

VEL SIC.

Eodem priuilegio gaudet humilitas.

108 Ad insinuandum quanti momenti sit humilitas ad cælestẽ beatitudinem consequendam; terra enim omnium elementorum infimum est, & humilimum, quæ doctrina in duplici illâ comparatione pulueris, & stellarum Abrahamo de semine suo facta Genes. cap. 13. & 15. continetur.

Deus iratus, & puniens spẽ nostram implicitè souere solet.

109 Imo si audenter discurrere liceret: Dicerem, in illa maledictione Genes. 3. num. 19. *Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.* Vel: *De qua creatus es.* Vt Chaldæus Paraphrastes vertit. Spem cælestis beatitudinis consequendæ Dominum imbibisse, & implicitam protulisse: frequenti enim Sacræ Scripturæ locutione sub terræ promissæ nomine cælestis patria venit intelligenda.

Vt audiret sapientiam eius, quam dederat Deus in corde suo.

Sapientia regis in corde, vt coercatus euadat.

110 IN corde Salomonis posita fuit à Deo sapientia; quia sapientia regis in corde debet esse sita, & contenta, non in ore, vt illa reginæ Saba initio huius capitis memorata, quæ statim omnia, quæ erant in corde suo eructauit.

CAP. 10. NVM. 25.

Et singuli deferebant ei munera vasa argentea, & aurea, vestes, & arma bellica, aromata quoque, & equos, & mulos per annos singulos.

Arma bellica digna regum munera.

111 INter reliqua munera afferebãtur Salomoni *arma bellica*, digna quidem munera quæ regi, etiam pacifico offerantur, & ab ipso diligenti curâ custodiantur, & conseruentur prompta, & parata ad ea, quæ accidere possunt.

CAP. 10. NVM. 29.

Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto sexcentis siclis argenti, & equus centum quinquaginta.

Quæ nomine regio, & regibus emantur omnia debent esse in suo genere selecta.

112 VAlor cuiusuis equi in singulari exprimitur, ad denotandum equos quadrigarum fuisse electos, siquidem tanti æstimabantur plures coniunctim empti, ac si seorsim singuli emerentur.

Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum, & Syriæ equos venundabant.

Mirá politicá dexteritas specie lucri finitimos reges eneruare, & ad pacem construendam sensim necessitare.

113 NOtanda venit egregia hæc regnopolitica Salomonis ars: Augendo aliquantulum equorum pretium, reges finitimi, & antiqui Israelis hostes, cupiditate allecti, vendebant equos suos, & sic re in primis ad bellum necessariâ, sensim remanebant priuati: ex quo fiebat, vt in stabilitâ pace cum Salomone quieti continerentur, & diuturno tempore permanerent.

CAP. 11. A NVM. 1.

Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, &c.

His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore.

Ardentissimus, seu combustiuus amor, non spiritualis, sed carnalis amor est.

114 PER hoc adiectiuum: *Ardentissimo* denotatur non adamasse Salomonem vxores suas, & concubinas amore amicitiæ, qui spiritualis, & proprius amor est, sed amore concupiscentiæ, qui carnalis est, & impropius, ac combustiuus.

CAP. 11. NVM. 4.

Cumque iam esset senex (Salomon) *deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur deos alienos, &c.*

Feminæ se subdola humilitate viris, & rationi subijciunt, vt viros ac rationem, sibi subijciant.

115 DVM Salomon viriditate, & robore pollebat feminas subijciebat sibi, & rationi; ingruente veró senectute eneruis factus, se, & rationem feminis subiecit.

VEL SIC.

Nil pretiosum in viro quod á feminea tyrannide non deprædetur.

116 Salomonis iuuenis, & virilis robustæque ætatis mulieres deprauauerunt corpus; Salomonis senis, & decrepiti mulieres deprauauerunt animam, seu cor.

CAP. 11. NVM. 14.

Suscitauit autem Dominus aduersarium Salomoni, Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom.

Habet Deus suos satellites quibus in reges á se auersos animaduertat.

117 NON omnino destruit Deus inimicos principum fidelium, sed quandiu isti boni sunt, illos dormire facit, vt excitet, quando principes fideles á virtutibus ad vitia declinant.

CAP. 11. A NUM. 17.

Fugit Adad ipse, & viri Idumæi de seruis patris eius cum eo, vt ingrederetur Ægyptum... Et introierunt ad Pharaonem regem Ægypti, qui dedit ei domum, & cibos constituit, & terram delegauit.

Solemne regibus finitimorum regum hostes bono sub quidē prætextu, sed certé maligna intentione protegere, & conseruare.

118 ETiam si Pharao esset Salomonis Socer, nihilominus illius inimicum recepit, & fouit: hæc est politica communis terrenorum principum, & quod peius est, etiam fidelium, aduersarios aliorum principum, præsertim finitimorum, fouere, & conseruare ad suos fines cacopoliticos. Vide infra num. 40.

CAP. 11. A NVM. 29.

Factum est igitur in tempore illo, vt Ieroboam egrederetur de Ierusalem, & inueniret eum Ahias Silonites propheta opertus pallio nouo, &c.

Apprehendensque Ahias pallium suum nouum, quo opertus erat, scidit in duodecim partes: Et ait ad Ieroboam: Tolle tibi decem scissuras.

Omnis potestas, quæcumque sit á Deo est.

119 IN pallio prophetæ dominium temporale significatur, ad denotandum, quod omnis potestas á Deo est.

Regia potestas est pallium, quo totum subditorum corpus politicum protegunt.

120 Sed cur in pallio? Quia rex omnes suos subditos debet fouere, & cooperire, sicut pallium ex omnibus indumentis solum est, quod totum corpus fouet, ac protegit.

Religionis schismata regni conuulsio est:

121 Et aduerte, pallium illud esse nouum ad denotandum regnum Hebræorum recens fundatum, quod statim ac schisma religionis propter Salomonis idololatriam sustinuit, fuit etiam in se ipso diuisum, ac diuulsum.

CAP. 11. NUM. 31.

Hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.

Pater in filio viuit: propterea quæ de hoc dicuntur de illo enuntiari possunt.

122 CVR ait Deus per os prophetæ: Ecce ego scindā regnū de manu Salomonis, cum hæc scissio, mortuo iam Salomone, tempore Roboami filij ejus facta fuerit, vt patet ex capite sequen-

quenti? Exiſtimarem, quod, quia Salomon adhuc viuebat in filio ſuo, iure repræſentationis, cum hæc regni Iſraelitici diuiſio executa fuit.

CAP. 11. NUM. 34.

Nec auferam regnum de manu eius, (Salomonis) *ſed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ ſuæ, propter Dauid ſeruum meum, quem elegi, qui cuſtodiuit mandata mea, & præcepta mea.*

Quærit Deus in iuſto benefaciendi motiuum, quod in peccatore inuenire nequit.

123 CVR propter Dauidis meritum tolleratur Salomon in regia dignitate per omne tempus vitæ ſuæ, & non propter templi ædificationem, cũ fuerit opus in primis magnum, religioſum, & Deo ſummè gratum? Quia propter peccata Salomonis, totum illud meritum emarcuerat, &, ac ſi non eſſet, euanuerat. Sed ò pietas admiranda Dei! Quærit rationem, & motiuum in Dauide iuſto, ad benefaciendum peccatori, cum in peccatore motiuum ad benefaciendum inuenire nõ poſſit.

Sancti corã Deo pro omnigenis bonis efficaciter intercedunt.

124 Et nota, quantæ ſit efficaciæ interceſsio Sanctorum, ad Dei miſericordiam, & multa bona, etiam temporalia conſequenda.

Sed ducem ponam eum.

Quod ponitur, nec a Deo ſtatuitur facile amouetur.

125 NON dicit: *Statuam,* quod firmitatẽ ſignificat, ſed: *Ponam,* quod leuem, & & facilè mobilem poſitionem indicat.

CAP. 11. NUM. 42.

Dies autem, quos regnauit Salomon in Ieruſalem ſuper omnem Iſrael quadraginta anni ſunt.

Multi anni imperij pauci imperanti dies apparent.

126 QVare non dicit: *Tempus,* ſeu *Spatium,* ſed: *Dies quos regnauit,* &c. Quia forte illi quadraginta anni, quadraginta dies Salomoni apparuerunt.

Dum egregia regis facta durant tempus ipſius non præterit

127 Sed cur non dicit: *quadraginta anni fuerunt,* ſed *quadraginta anni ſunt?* An quia templũ, munitio Ieruſalem, & alia præclariſsima Salomonis opera adhuc floreſcebant, cum hæc ſcriberentur?

CAP. 12. NVM. 4.

Pater tuus duriſsimum iugum impoſuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui duriſsimo, & de iugo grauiſsimo, quod impoſuit nobis.

Rex, qui populũ grauat, ſibi ipſi imponit.

128 REX qui grauiſsimum iugum populo ſuo imponit, ſibi, & populo imponit.

VEL SIC.

Facile populum quærulum politica induſtria ſedare vales.

129 De grauiſsimo iugo exiguâ, & puſillâ imminutione populo quærulo, & oppreſſo ſatisfieri poteſt: talis eſt eius leuis, & facilis genius, & natura.

CAP. 12. A NVM. 5.

Cumque abiiſſet populus iniit conſilium rex Roboam, cum ſenioribus, qui aſsiſtebant coram Salomone, &c.

Qui dixerunt: Si hodie obedieris populo huic, & ſeruieris, & petitioni eorum ceſſeris, locutuſque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi ſerui cunctis diebus.

A nulla melius virtute imperiũ, quam ab obediẽtia, incipit.

130 OPtime dicunt iſti ſeniores: *Si obedieris,* ad imperium enim ſtabiliendum, à nulla re melius, & congruentius, quam ab obedientia incipere oportet.

Rex electiuus ſui promotorem populum nequit non recognoſcere.

131 Sed cur addunt: *Et ſeruieris?* Hic denotatur, populi cõadunati præferentia reſpectu regis ſeorſim, & ſingulariter conſiderati, præſertim in regnis electiuis, vel quaſi, illis ſcilicet in quibus hereditarium ius nondum firmiter ſtabilitum eſt.

CAP.

CAP. 12. A NUM. 10.

Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Et nunc pater meus posuit super vos iugum graue, ego autem addam super iugum vestrum: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

Qui regi tyrannidem consulit, illũ natura monstrum constituere intendit.

132 NON aduertit iste incautus, inexpertus, & ambitiosus princeps, illos iuuenes, & iniquos consiliatores ipsum potius constituere monstrum, quam hominem; non iam dico regem, & reipublicæ parentem? Et non solum illum constituere intendunt monstrum naturæ, qualis esset ille cuius minimus digitus grosior esset dorso cuiusuis hominis; sed etiam prodigium & portentum crudelitátis: Quis á sapientissimo Salomone crederet tam stolidum brutum genitũ fuisse, vel generandum fore. Uide 2. Paralip. num. 65.

CAP. 12. NUM. 33.

Et ascendit super altare, quod extruxerat in Bethel quintadecima die mensis octaui, quem finxerat in corde suo, & fecit solemnitatem filijs Israel, & ascendit super altare vt adoleret incensum.

Qui profane litat altare conculcat.

133 QUI indebite, & profanè litat, altare non honorat, & veneratur; sed cõculcat, & potius pedibus, quam manibus super illo agit: ideo bis dicitur super altare ascendisse, & statim cap. sequenti num. 1. ait textus, thus non positum, sed iactum fuisse.

CAP. 13. NUM. 6.

Et ait rex ad virum Dei: Deprecare faciem Domini Dei tui, & ora pro me, vt restituatur manus mea mihi.

Impij manus contra ipsum.

134 MAnus impij, & illi qui regis ipsi soli restituitur, & in ipsum.

CAP. 13. A NUM. 7.

Locutus est autem rex ad virum Dei: Ueni mecum domum vt prandeas, & dabo tibi munera. Responditque vir Dei ad regem: Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto: sic enim mandatum est mihi in sermone Domini, &c.

Excommunicationis gladius in lege veteri non solum adumbratus, sed quandoque euibratus.

135 SIC procedendum est cum hæreticis à fide, & religione deficientibus. Hic excommunicationis gladius non solum apparet adumbratus, sed etiam euaginatus, & euibratus.

CAP. 13. *A NUM. 21.*

Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: Hæc dicit Dominus: Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, & reuersus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco isto, in quo præcepit tibi, ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulchrum patrum tuorum.

Deus ex misericordia punitus præmonet.

136 HÆC non solum iusta punitio, sed etiam pia, & misericors Dei præmonitio fuit, ad hoc vt ille propheta de suo inobedientiæ commisso peccato resipisceret, & pænitentiã ageret, ne in statu damnationis, per mortem statim inferendam periret.

Enormissime Deum offendit, qui ipsi inconstantiam impingit.

137 Sed cur illi transgressioni, etsi graui, non adeó enorme summum, capitale, & acceleratum supplicium inflictum? Transgressio illa non solum fuit grauis, & enormis, sed enormissima; totam enim Dei prouidentiam dehonestauit, & conculcauit, existimans Deum non sibi constare, sed in eodem negotio per diuersos minis-

tros

tros contraria præcipere posse, & aduersantia expedire decreta.

CAP. 13. NVM. 24.

Qui cum abijsset, inuenit eum Leo in via, & occidit.

Inobedientia primum, & certè grauius naturæ humanæ peccatū omnia enim peccata transcēdit.

138 NOtanda grauitas peccati inobedientiæ, præsertim contra expressam voluntatem Dei: Homini idololatræ, & in peccato suo contumaci, qualis erat Ieroboamus, manus arida restituitur, & longum vitæ tempus ad resipiscentiam conceditur: Et viro prophetæ, alioquin iusto, ob vnam inobedientiam statim capite plectitur, & vitā priuatur.

Et erat cadauer eius proiectum in itinere: Asinus stabat iuxta illum, & Leo stabat iuxta cadauer.

Hominū inobedientiā per bruta Deus punire solet.

139 LEO ille, nec asinum discerpsit, nec de prophetæ corpore aliquid comedit, vt constaret, non præ fame, sed tanquam ministrum diuinæ iustitiæ prophetam inobedientem occidisse. Vide infra num. 28.

CAP. 13. NVM. 26.

Quod, cum audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait: Vir Dei est qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus Leoni, & confregit eum, & occidit, iuxta verbum Domini, quod locutus est ei.

Prophetiæ donum inter idolatrantes Israelitas imperfectum.

140 HINC infertur prophetam illum de Bethel non plené intellexisse, cum protulit, verba illa, quæ spiritu prophetico contra prophetam de Iuda protulerat supra num. 21. sicut ex ijs, quæ dixerat num. 18. infertur, aliquos prophetas præsertim ex ijs, qui in defectione Ieroboamicā cum Israelitis idololatris remanserunt sæpe sępius populum fallere, & verba spiritu proprio pronuntiata, tanquam à Deo immissa, & inspirata venditare.

CAP. 13. NVM. 33.

Post verba hæc non est reuersus Ieroboam de via sua pessima, sed econtra fecit de nouissimis populi sacerdotes excelsorum: quicumque volebat implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum.

141 EX hoc discant præsules Ecclesiæ Dei non quemcumque volentem sacris initiari, neque ex fæcibus natos reipublicæ ad sacros ordines admittere; sed adolescentes nobiles, vel saltem ex honestis parentibus procreatos, & virtuose educatos, tantoque munere dignos; non illos, quibus sors Domini vilescat, ac passim despiciatur.

Legis gratia sacerdotium magna circumspectione conferendū

CAP. 14. NVM. 3.

Tolle quoque in manu tua decem panes, & crustulam, & vas mellis, & vade ad illum: ipse enim indicabit tibi, quid euenturum sit puero huic.

142 MEL fert, vt referret responsum melleum; non amarissimum, quod retulit. Sic solent principes suos subditos demereri, quando ipsis indigent.

Princeps subditos demulcere solet, vt ab ipsis demulceatur.

143 Sed quid decem panes in manu significant? Forte decem legis præcepta ostentare cupiebat, vt hoc symbolo prophetam sibi gratum redderet, & benignū: Nil solent frequentius præ manibus principes habere, quam diuinam legem, sed non semper, vt illam adimpleant, & integram cōseruent, sed potius, vt infringant.

Reges in manu leges habere solent, non vt custodiant; sed vt infringant.

144 Sed quid denotat illa crustula, quæ est panis siccus, & ex repetita decoctione aridus? An quod lex diuina, & omnis religiosus ritus, in illo idolatrante populo iam emarcuerat?

In populo idolatrante lex diuina decoquitur, & marcescit.

CAP.

CAP. 14. NUM. 5.

Dixit autem Dominus ad Ahiam: Ecce uxor Ieroboam ingreditur, vt consulat te super filio suo, qui ægrotat.

Simulatio feminea soli Deo patere potest.

145 FEminam velatam, & se dissimulantem solus Deus potest agnoscere, & detegere.

Hæc, & hæc loqueris ei.

Diuina instinctio necessaria ad regibus eloquendum.

146 A Deo difficile, & periculosum est ad reges loqui, & verba cum ipsis miscere, vt necessum sit à Deo verba dictari: ideo singillatim dicitur: *Hæc, & hæc, &c.*

CAP. 14. NUM. 9.

Sed operatus es mala super omnes, qui fuerunt ante te, & fecisti tibi deos alienos, & conflatiles, vt me ad iracundiam prouocares, me autem proiecisti post corpus tuum.

Qui ex imperandi ambitione à vera religione deuiat, nullum Deum adorat, solum se ipsum colit.

147 F*Ecisti tibi deos*, idest, non vt illos coleres, & adorares, quomodo enim venerari posses, vt deos, á te conflatos vitulos? Sed ex nequissima ratione status, vt scilicet subditi te adorarent, & á regno Iudæ in Religione dissiderent.

Impius anima carere nō sine fundamento dici potest.

148 Sed cur dicit Deus se ab Ieroboamo, *post corpus suum*, projectum, & non *post animam*? De anima mentio nulla fit, quia rex summe impius nō videbatur animam habere posse.

CAP. 14. A NUM. 12.

Tu igitur surge, & vade in domum tuam, & in ipso introitu pedum tuorum in vrbem morietur puer, & planget eum omnis Israel, & sepeliet, iste enim solus inferetur de Ieroboam in sepulchrum, quia inuentus est super eo sermo bonus á Domino Deo Israel in domo Ieroboam.

Mors boni principis regis, regnique supplicium.

149 IMmatura boni principis adolescentis mors, est graue supplicium tam patris iniquè gubernantis, quam populi iniqui, & peruersi, ab irato Deo inflictum.

Sepulchrali honore frui, vel carere antea esse præmiū, vel supplicium.

150 Et notandum, quod sepulchrali honore frui, vel priuari, est præmium, & pœna, quibus Deus bonos, & malos principes condigne remunerari solet.

CAP. 14. NUM. 17.

Surrexit itaque uxor Ieroboam, & abijt, & venit in Thersa: Cumque illa ingrederetur limen domus puer mortuus est.

Regum palatia in vrbiū introitu construere oportet.

151 EX hîc, & supradictis num. 13. infertur domum regiam in ipso introitu vrbis sitam fuisse, quod solemne principibus est in Basilicarum suarum ædificatione, ob causas physicas, & morales, seu ob rationes physicopoliticas. Vide Exodi cap. 9. num. 33.

CAP. 14. NUM. 25.

In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Ierusalem, & tulit thesauros domus Domini, & thesauros regios, & vniuersa diripuit.

Iura regum, etiā iniusta, solent nunquam præscribere.

152 FOrte hæc direptio thesaurorū domus Domini, & regiæ execuia fuit sub prætextu resarciendi direptionem illam Ægyptiorum ab Hebræis discedentibus quattuor, vel quinque ante sæcula perpetratam.

Inter reges sanguinis propinquitas nullius momenti esse solet.

153 En fratrē fratris expoliatorem, & quanti inter principes æstimetur naturæ necessitas; & sanguinis propinquitas: Et notandum, hîc aureum Hebræorum sæculum finitum fuisse, & æreum, seu ferreum incæpisse.

CAP.

CAP. 14. NVM. 28.

Cumque ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea, qui præcursores habebant officium, & postea reportabant ad armamentarium scutariorum.

Nunquã rex magis securus quã cum ad religionis exercitia progreditur.

154 HÆC ad ostentationẽ regij comitatus apparatum fiebant, nunquam enim minus scutarijs præcursoribus, & defensoribus rex indigebat, quam cum in templum adoraturus Dominum procedebat.

CAP. 16. NVM. 5.

Reliqua autem sermonum Baasa, & quæcumque fecit, & prælia eius nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel?

Quæ in Dei ministros reges cõmittunt non vult Deus summatim referri sed diffuse ad ipsorum infamiam.

155 Et sihic prælia, & reliqua huius regis gesta summarissime referantur; hoc scelestissimum facinus iniustę, & sacrilegæ occisionis prophetæ propter veritatis à Deo reuelatæ enuntiationem, noluit Deus prætermitti, nec summatim dici, sed claré, & sufficienter explicari.

CAP. 16. À NVM. 18.

Videns autem Zambri quod expugnanda esset ciuitas, ingressus est palatium, & succendit se cum domo regia: & mortuus est in peccatis suis, quæ peccauerat faciens malum coram Domino, &c.

Reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum eius, & tyrannidis nonne hæc scripta sunt, &c.

Septem dierum tyrannis nota inuritur, quid plurium mensium, & annorum?

156 Scandalum septem dierum, quibus regnauit iste rex imputatur ei, tam ad culpam, quam ad pœnam; nec tyrannis eius, sine expressione, & declaratione relinquitur.

CAP. 16. NVM. 34.

In diebus eius ædificauit Hiel de Bethel Iericho: in Abiram primitiuo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius: iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun.

Hebræi sub Ieroboamica tyrannide non solum fuerunt heretici, sed apostatæ.

157 TOT annis transactis, non recordabantur iam filij Israel prophetiæ Iosue, sed memoria Dei est indefectibilis. At verosimilius est Israelitas idololatras, cum religione, & templo Ierosolymitano, libros etiam Mosaycæ legis despexisse.

CAP. 17. NVM. 4.

Coruisque præcepi, vt pascant te ibi.

Perfecta in cælo resplendet obedientia.

158 Cur coruis; non angelis, ministris quidem tanto propheta non indignis? Quia cum Elias cælum terrę interdixerit, obediente Domino voci hominis, non permisit creaturam aliquam á cælo in terram descendere.

Publica onera inter omnes, vel plures dispertienda, non ad paucos glomeranda.

159 Cur pluribus coruis in generali, & non vni, vel alteri, in particulari iniungit Deus prophetæ alimoniam? An ne hoc onere paucos ex istá specie grauaret; sed inter omnes coruos, vel plures in illa prouincia degentes distribueretur?

VEL SIC.

Dei ministris deseruire magnus honor.

160 Ut omnes coruos non tam oneraret, quam honoraret munere ministrandi, & tanto prophetæ deseruiendi.

VEL SIC.

Viro frugi plures ministrant; homini lauto multi.

161 Multis coruis præcipit, quia forte vnus non sufficeret ad inquirendum prophetæ cotidianum victum; sed si viro frugi, & pugillo farinæ, vel subcineritio pane contento vnus ministret non sufficit; hominibus lautis, & gulæ indulgentioribus, quanta ministrantium turba necessaria erit?

Non

Prouida prælati sufficientia subditos obsequentes pascant.

162 Non dicit: *Præcipiam*, sed iam *præcepi*. Notanda Dei prouidentia, & præmatura de prophetæ sustentatione solicitudo: sic debent omnes superiores cum suis subditis, & ministris se gerere, prius quam illis onera, & præcepta iniungant, curent diligenter de ijs rebus, quæ eis ad vitam necessariæ sunt.

CAP. 17. NVM. 6.

Corui quoque deferebant ei panem, & carnes mane, similiter panem, & carnes vesperi, & bibebat de torrente.

Quem Deus speciali prouidentia curat non rustice sed lauté, & ciuiliter alit.

163 Carnes ponuntur in plurali ad denotandum, quod non vnam tantum speciem carnium, sed plures corui ministrabant, & has non viles, & vulgares, sed nobiles, & quæ mensas principum exornare solent; non enim decens esset, vt quem Deus speciali curâ, & prouidentiâ pascebat minus laute tractaretur.

Rebus á Deo affluenter concessis religiosa moderatione, & parsimonia vtendum.

164 Sed notandum, non dici in sacro textu, quod propheta comederit de pane, & carnibus à coruis allatis, & ministratis; sed solum quod bibebat de torrente: Ad Dei prouidentiam spectabat Eliæ abundé ministrari, & ad Eliæ austeram parsimoniam, parcé, & cum summa moderatione cibis ministratis vti.

VEL SIC.

Comedere quid plebeium sonat; sed aquam bibere nobilitatem sapit.

165 Non dicitur de propheta, *quod comederit*, sed solum, *quod biberit*, quia, comedere, quid quasi vile, & plebeium est; sed aquam bibere est quid nobile, & honestum.

CAP. 17. NVM. 12.

En colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciam illum mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur.

Cibus ligno crucis præparatus optime ad mortificationem nutrit.

166 Cibus ad comedendum duobus lignis, scilicet crucis præparatus optime disponit ad veram mortificationē, ideo non dicit: *Vt comedamus, & viuamus*, sed, *vt comedamus, & moriamur.*

CAP. 17 NVM. 13.

Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: Verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula, subcinericium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem, & filio tuo facies postea.

Eucharistia, vel in exigua quantitate substantialissima; & taliter à sacerdote conficienda, vt omnibus sufficiat.

167 Paruulum panem sibi Elias afferri petit, non solū propter mysticā Eucharistiæ significationē ob quam, etiā in exigua quātitate, substātialissimus foret; sed etiam propter vrbanam attentionem, ne tota farinula in pane ad prophetam præparando consumeretur, & mitti viduæ, orfanoque filio alimentum non remaneret.

CAP. 17. NVM. 14.

Hæc autem dicit, Dominus Deus Israel: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur.

Dona supernaturalia præsto sunt cum vasa capacia non deficiunt.

168 Cur non dicit: *Farina hydriæ non deficiet, & oleum lecythi non minuetur*, sed econtra: *Hydria farinæ, & lecythus olei?* An quia hæc farina, & oleum significant gratiam, & reliqua dona supernaturalia, quæ semper præstó adsunt, dum vasa capacia non deficiant.

CAP. 17. NVM. 21.

Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus.

Omnia in Trinitate facta, & refecta.

169 Omnia trina dimensione constant, & in Trinitate facta, & refecta sunt.

Elias omnium religiosorum princeps, quia omnium humilimus.

170 Et nota Eliæ humilitatem, quæ tantum ipsum exinaniuit, vt necessum fuerit se expandere, ad hoc, vt puero paruulo adequaretur, ob quod forma omnium religiosorum factus est.

CAP.

CAP. 17. NUM. 23.

Tulitque Elias *puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ.*

Innocenti periculosior vita quā mors.

171 PUer mortuus in superiori domo erat, qui ad vitam reuocatus ad inferiorem domum delatus est, per quod denotari videtur, puerum illum iam in tuto, nempe Abrahæ sinu collocatum, ad inferiorem, & periculosam vitam, statum nempe viatoris, reductum fuisse.

Mundialium bonorum non possessores, sed custodes, & depositarij sumus.

172 Et nota terminos: *Deposuit*, & *Tradidit*, per quos denotatur, non tradidisse matri puerum filium, semper possidendum; sed tanquam depositum, ab illa, cum Domino placuerit, auferendum.

Et ait illi: En viuit filius tuus. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc in isto cognoui, quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est.

Viri sancti modestia humilitas pia miraculis æstimanda.

173 NON dixit Elias: *En resuscitaui filium tuū iam mortuum*; sed: *En viuit filius tuus*. Videtur, matrem admirabilidam laudasse potius verborum Eliæ modestiam, quam stupendum resurrectionis filij miraculum.

VEL SIC.

Præcipua Euangelici declamatoris laus est peccatoris conuersio

174 Quando mortuus ad vitam reuocatur, hoc est, peccator ad gratiam restituitur, tunc cognoscitur, verbum Domini in ore prophetæ seu Euangelici Oratoris verum esse: Timeant ergo declamatores nostri, hinc inferri; Verbum Domini, quod argentum igne examinatum, & purgatum est, in ore ipsorum rubiginari, imo & falsificari posse, & de nobiliori metallo in vilissimum transformari.

CAP. 18. NUM. 4.

Nam cum interficeret Iezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos, & quinquagenos in speluncis.

175 IN prophetis istis inspicitur typus perfectorum religiosorum sepulti enim erant in vita, & moderatissime alimentati. *Perfectus religiosus, & in vita sepultus, & moderatissime alitus.*

CAP. 17. NUM. 5.

Dixit ergo Achab ad Abdiam: Uade in terram ad vniuersos fontes aquarum, & in cunctas valles, si forte possimus inuenire herbam, & saluare equos, & mulos, & non penitus iumenta intereant.

176 MAlus, & iniquus rex plus curat de brutis vtilitati suæ, vel gustui deseruientibus, quam de rationalibus sibi subditis. *Iniquus rex plus animalia bruta æstimat, quā rationalia.*

VEL SIC.

177 Per Achab præcipientem, & Abdiam obsequentem, intelligere possumus, qui omnem in rebus sensualibus sollicitudinē impendunt, nihil de spiritualibus curantes. *Intellectus, ac voluntas depravati sensualia curant spiritualia transcurant*

CAP. 18. NUM. 19.

Verumtamen nunc mitte, & congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel.

178 CErtum est non adeo liberalem, & munificam futuram Iezabelem cum veris, & legitimis prophetis. *Malus rex cum malis ministris liberalis, cum bonis auarus.*

179 Et notanda redundantia malorum in tam exiguo numero bonorum prophetarum. *Sub malo rege malorum Ecclesiæ ministrorum excessiuus numerus; bonorum verò valde exiguus.*

180 Notandum etiam signū manifeste distinctiuum bonorum prophetarum à falsis, & hypocritis: hi aulas principum, & regias personas toto nixu prosequuntur, illi semper fugiunt, & abhorrent. *In ambitioso ad aulas principum accessu, vel fuga mali Ecclesiastici à bonis dignoscuntur.*

X VEL

VEL SIC.

Malus princeps malique religiosis adminiculis se ad inuicem pascunt.

181 Iezabel pascit, & pascitur à falsis prophetis: pascit de superba suâ, & corruptibili mensâ, pascitur ab eorum vaniloquâ, & falsâ doctrinâ.

CAP. 18. NUM. 21.

Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Usque quo claudicatis in duas partes.

Deum male colere est in vera religione claudicare.

182 Partes sunt Deus verus, & deus falsus nempe Baal: Quomodo ergo in partem veri Dei claudicare poterant? Vel quia male, tepide, & sine deuotione colebant, vel quia illius cultum cum Baalis cultu simul coniungebant.

Si Dominus est Deus sequimini eum: Si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum.

De vera religione pronuntiare ad populum pertinere nequit.

183 Bene tacet populus, & non respondet, quia ad eum non pertinet, de verâ deitate, & religione discernere.

CAP. 18. NUM. 24.

Inuocate nomina deorum vestrorum, & ego inuocabo nomen Domini mei: Et Deus, qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus: Respondens omnis populus, ait: Optima propositio.

Superiores inter se committere iucundum populo spectaculum.

184 Nil gratius populo, quam videre superiores inter se committere, & decertare.

CAP. 18. NUM. 25.

Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite vobis bouem vnum, & facite primi, quia vos plures estis.

Praua ministri religionis nunquam honorifice compellandi.

185 *Quia plures estis*, non *quia plus*, vel *plures aestimabiles*, noluit Elias eos indebitis laudibus, & praeferentiâ sublimare, ne cultui veri Dei derogaret.

CAP. 18. NUM. 29.

Postquam autem transijt Meridies, & illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat.

Falsi prophetae verorum simiae.

186 *Prophetantibus*, idest, *orantibus ad modum verorum prophetarum*. Et nota praecipuam rationem ob quam illos prius Elias litare permisit: vt scilicet adueniret tempus sacrificij vespertini secundum legem; nam cum concertatio inter ipsum, & prophetas Baal commissa fuit, iam tempus legitimum sacrificij matutini transierat.

Daemon suos asseclas in vrgentiori necessitate deserit.

187 Sed quare daemon aliquod exterius signum non edidit, quo populus ille falleretur, & honori suorum asseclarum consuleret? Haec est per antiqua daemonis proprietas sequaces suos in vrgentiori necessitate, vel ex malitiâ propriâ, vel certius ex impeditiuâ Dei virtute, periculis, & damnis immersos deserere.

CAP. 18. NUM. 46.

Et manus Domini facta est super Eliã accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

Castimonia reliquas morales praecellit virtutes.

188 Qui *lumbos praecingit*, idest continenter viuit omnes alios cuiuscumque gradus, & dignitatis per viam communem incedentes antecedit.

CAP. 19. NUM. 2.

Misitque Iezabel nuntium ad Eliã, dicens: Haec mihi faciant dij, & haec addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam, sicut animam vnius ex illis. Timuit ergo Elias.

Aeterna damnationis comminatio, etsi friuola, timenda est.

189 Non timuit Elias violentam mortem, sed aeternam damnationem, quam sciebat illos pseudoprophetas incurrisse: etsi enim certissimè cognoscebat, Iezabelem non habere potestatem inferendi aeternum supplicium, nihilominus vir iustus, & aeternae vitae sollicitus ad comminationem damnationis, tametsi friuolam, expauit, & timore

per-

percitus aufugit: Et hunc fuisse Eliæ discursum, claret ex eo quod dicit intra num. 4. *Domine tolle animam meam &c.*

Timuit ergo Elias, & surgens abijt quocumque eum ferebat voluntas.

Qui virum etiam iniquum, & potentem non timet, feminā iratam timeat.

190 QVI iniquo regi non dubitauit occurrere, impiæ fœminæ comminationem non sustinet, sed timore perculsus fugit, & quidem sufficienti motiuo, & rationali: *Non enim est ira super iram mulieris.* Eccli cap. 25. num. 22.

CAP. 19. NVM. 4.

Cumque venisset, & sederet subter vnam iuniperum, petiuit animæ suæ, vt moreretur.

Anima rationalis mori physice non potest, at moraliter potest.

191 ANima mori non potest physicé, quia immortalis est; at mori potest moraliter, peccato scilicet, vel mortificatione, & hoc secundum videtur fuisse, quod propheta petijt animæ suæ, præsertim, cum esset iuxta arborem, quæ figura crucis erat.

CAP. 19. NVM. 5.

Proiecitque se, & obdormiuit in vmbra iuniperi: Et ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede.

Diuini honoris Zelatori creaturā omnes deseruiunt.

192 VEro honoris diuini zelatori omnes viuentes necessaria ministrant. Uidua, Coruus, Angelus, imo, & iuniperus vmbram salutiferam.

Angeli Dominī obedientiam doceat.

193 Et nota, nunc angelum Eliæ ministrasse, quia iam cæli interdictum sublatum fuerat, supra cap. 18. Vide supra ad cap. 17. num. 5.

CAP. 19 NVM. 9.

Cumque venisset illuc, mansit in spelunca: & ecce sermo Domini ad eū dixitque illi: Quid hic agis Elia?

Viri indignitate cōstituti modeste reprehendendi.

194 HOnestus modus reprehendendi virum in tanta dignitate constitutum.

VEL SIC.

Bonus præsul, etiam cum videtur quiescere, nō quiescit.

195 Bonus prælatus, etiam, cum videtur quiescere, agit, & satagit.

CAP. 19. NVM. 19.

Profectus ergo inde Elias reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim iugis boum.

Bonus præsul suā depositionem nec differt, nec recusat.

196 PRimo præcepit Deus Eliæ, quod vngeret Hazael in regem super Syriam, secundo, quod vngeret Iehu, filiū Namsi regem super Israel, tertio, & vltimo, quod vngeret Eliseum, filium Saphat in prophetam, cur ergo in diuini præcepti executione hunc ordinem non seruauit, sed à tertio, & vltimo incepit? An quia hæc erat quædam, tam regū in regnis illis tunc dominantium, quā ipsius Eliæ depositio, & voluit Elias á sua depositione incipere ad significandam animi sui resignationem, & obedientiæ prōptitudinem; ne de tanti muneris ambitiosa vnquam retentione notari posset, exemplum Moysis secutus num. cap. 11. Uide quæ ibi ad num. 3. notata sunt.

VEL SIC.

Ministri Ecclesiastici præ secularibus ad bonū reipublicæ necessarij.

197 Illa fuit quædam prouidens Dei dispositio ministrorum, tām sæcularium, quam Ecclesiasticorum, qui ad fines prædeterminatos deseruituri erant, & Elias executionem illius dispositionis ab Ecclesiastico ministro incæpit, vtpote ad reipublicæ bonum in primis necessario.

Et ipse in duodecim iugis boum arantibus vnus erat.

In Eliseo, & in iugis boum Christus, & Apostoli præsignati.

198 Eliseus in duodecim iugis boum solus arans Christū præsignat in duodecim Apostolis mūdum colens, & Euangelicum semen spargens, ideo Lucæ cap. 10. num. 1. dicitur. Apostolos binos præmisisse ad loca ad quæ peruenturus erat.

CAP. 21. NVM. 1.

Post verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Iezrahelitæ, qui erat in Iezrael, iuxta palatiũ Achab regis Samariæ.

Res periculosa ad reges quocunque modo approximatio.

199 PEriculosissima res, & mille damnis exposita regum vicinitas est, non solum personalis, sed etiam prædialis. Vide lib. 2 Reg. cap. 14. num. 30.

CAP. 21. NVM. 2.

Dabo quæ tibi pro ea vineam meliorem.

Prædia eo meliora, quo à regalibus distantiora.

200 QVam melioritatẽ vel ex eo solum, & euidenter probare poterat, quod non erat vicina domui suæ.

CAP. 22. NVM. 6.

Congregauit ergo rex Israel prophetas, quadringentos circiter viros.

Pseudoprophetæ decapitati repullulant.

201 EN citó reparatum, & restauratum numerum falsorum prophetarum ab Elia nuper occisorum, supra cap. 18.

CAP. 22. NVM. 8.

Et ait rex Israel ad Iosaphat: Remansit vir vnus, per quem possumus interrogare Dominum: Sed ego odi eum; quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iemla.

Primi gradus ministri cum inferioribus non annumerandi.

202 Erat tunc etiam Elias, sed non annumeratur cum relliquis Domini prophetis, vtpote sublimioris, & super excellentioris spiritus, & ad eminentiorem categoriam spectantis.

Ab iniquis regibus serui Dei, nec præficiuntur, nec discedentes retinentur.

203 Et nota terminum, quo de Michæa loquitur, *Remansit*, ac si diceret: Relliquis Domini prophetis à regno meo religionis causa abscedentibus. Michæas sponte remansit, non rogatus, nec retentus.

204 Nota etiam veros prophetas in male moratis regnis, seu rebuspublicis, *Remanere*, seu *relinqui*, cum mali prophetæ coram regibus semper obuersentur.

Boni prophetæ occulti, & absentes relinquuntur; mali semper ob oculos principũ obuersantur.

Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum.

205 ILlud, ob quod propheta regi displicere deberet, esset, quia verum non diceret, est enim ex suo munere veritatis assertor, & minister; sed rex qui á propheta, non verum, sed assentatorium, quodque ipsi magis arrideat, & aures suas demulceat audire vult, quid á parasitis, & adulatoribus auditurus est?

Ab ex proprio munere veridico nil, nisi veritas perquirendum.

VEL SIC.

206 Nil prauis regibus odiosius, amarius, & peius, quam veritas; nil suauius iucundius, & melius quam falsitas, & ideo iste dicebat: *Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum*, idest, *falsum*, sed, *malum*, hoc est, *verum*.

Malis regibus dulcis falsitas, amara veritas.

CAP. 22. NVM. 15.

Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prosperé, & tradet eam Dominus in manus regis.

207 EN verum Domini prophetam falsa, licet non ex corde, sed ironicè proferentem, & promittentem; hæc est vis vniuersalitatis malorum ministrorum, vt vnum vel alterum bonum, & timoratum ministrum Domini ad falsam suam sententiam saltem exterius trahant, & compellant.

Plures mali paucos bonos solent corrumpere.

CAP. 22. NVM. 24.

Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Me ne ergo dimisit Spiritus Domini, & locutus est tibi?

Etsi

In viro crudeli, ac superbo spiritus Domini non inhabitat.

208 ETsi Sedecias Spiritu Domini repletus esset, dicerem, quod ob hanc iniustam, & probrosam Michææ percussionem, ab illo illicò discessurum.

CAP. 22. A NVM. 37.

Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: sepelieruntque regem in Samaria, & lauerunt currum eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius.

Dei mulctatrix sententia ob pœnitentiam reuocata ex relapsu in peccatum reintegratur.

209 CVR Achab violentér occissus, & sanguinis eius á canibus ebibitus, cũ sententia in ipsum pronuntiata supra cap. 21. num. 19. reuocata videatur eodem cap. num. 29. An quia in pœnitentiâ non perseuerauerit, sed ad peccata sua, idololatriamque redierit?

CAP. 22. NVM. 50.

Tunc ait Ochozias filius Achab ad Iosaphat: Vadant serui mei cum seruis tuis in nauibus. Et noluit Iosaphat.

Societas in commercijs cum exteris fugienda.

210 EAmdem politicam, & quidem satis prudentem, & proficuam, obseruant Hispaniarum reges cum ceteris Europæis in expeditionibus cõmertiatorijs ad Indos Occidentis.

X 2 LI-

LIBER REGVM QVARTVS

CAP. I. NVM. 4.

Quam ob rem, hæc dicit Dominus: De lectulo, super quem ascendisti, non descendes.

AD CAP. 1. N. 4. LIBRI 4. REGVM.

Lectulus ægritudinalis regũ superbiam retundit.

1 COMMVNI loquendi more dicitur: *Cadere in lectulum*, nõ: *Ascendere*, sed, cum de regibus, & principibus agitur, sic loquendum est, vel ad denotandam superbiam stratorum suorum, ad quæ necessum sit ascendere; vel quia ipse lectulus ægritudinalis phantasticam eorum præsumptionem retundit, & ideo excelsior dicitur, quia illos suppeditat.

Impœnitentis defuncti corpus in sepulchro, anima in inferno sepelitur.

Non descendes, sed morte morieris.

2 NON *descendes* per te ipsum, sed ope seruorum tuorum, vt corpus tuum ad sepulchrum efferatur, & ope dæmonum, vt anima tua in Inferno detrudatur, quę mors secunda est, & terribilior: ideo concludit: *Morte morieris.*

CAP. 1. A NUM. 5.

Reuersique sunt nuntij ad Ochoziam. Qui dixit eis: Quare reuersi estis? At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis, & dixit ad nos: Ite, & reuertimini ad regem, qui misit vos.

Diuini honoris zelator minister vel inter impios, & infideles magnam habet authoritatem.

3 NOta, quantæ sit authoritatis zelosus, rectus & incorruptus Dei minister, etiam apud religionis contemptores, & prçuaricatores principes, vt legatos regios, non solum sistere, &

deti-

detinere, sed etiam retrocedere faciat, & reuerti.

Et dixit ei: Hæc dicit Dominus: Numquid, quia non erat Deus in Israel, mittis, vt consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

Legatis principum verba mutare, vel variare non licet.

4 VEL ex hoc infertur, istos legatos esse bonos, & timoratos ministros: nam ipsissima prophetæ verba ad regē retulerunt absque additione vllâ, vel diminutione, sic omnes tali munere fungentes cum suis principibus agere debent.

CAP. 1. A NVM. 9.

Misitque ad eum quinquagenariū principem, & quinquaginta, qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum: Sedentique in vertice montis, ait: Homo Dei rex præcipit, vt descendas. Respondensque Elias dixit quinquagenario, si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos: Descendit itaque ignis de cælo, & deuorauit eum, & quinquaginta, qui erant cum eo.

Secularis potestas in pontificiā non habet imperium.

5 POtestati sæculari non licet Ecclesiasticæ, & pontificiæ potestati præcipere, sed deprecari: ideoque vsque dū supplicatoriè accedunt nō solum non exaudiuntur, sed capite plectuntur. Vide Infra à num. 13.

VEL SIC.

Viri religiosi ad aulica negotia non descenditur.

6 Viri spirituales cum à regibus ad palatia vocantur, de excelso contemplationis monte descendant necesse est.

CAP. 1. NVM. 11.

Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei, hæc dicit rex: Festina, descende.

Vide supra nu. 5.

7 ISte non ait: *Rex præcipit vt descendas*, sed, *hæc dicit rex: Festina, descende.* Aliquanto modestius iste loquitur, sed adhuc præceptiuè, ideò eamdem pœnam subijt, quam præcedens.

Solemnes actus Tribunalis fidei Christianæ zelatoris in lege veteri adumbrati.

8 En iam tertium publicum, & solemnem Actum Fidei ab Eliâ vero diuinæ legis Zelatore celebratum, isti enim Israelitæ ex tempore separationis decem tribuum sub Ieroboamo. 3. reg. cap. 12. erant Mosaycæ legis hæretici, sectarij, & schismatici.

CAP. 1. NVM. 13.

Iterum misit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta, qui erant cum eo. Qui cum venisset: curuauit genua contra Eliam.

Vbi Trinitatis vestigium elucet omnia prospere succedunt.

9 IN expressione ternarij numeri pignus, & auspicium fæliciori eventus Dux iste quinquagenarius adeptus est.

Humilitatis, & reuerentiæ signis petitiones ab infestioribus expugnantur.

10 Sed cur dicitur curuasse genua contra Eliam? Solemne est ministris executoribus mandatorum, quando cum proceribus, & alijs indignitate constitutis agendum est, mille genuflexionibus alijsque reuerentiæ signis vti; vt contra ipsos potentiores negotia suorum patronorum permittantur exequi.

Et precatus est eum, & ait: Homo Dei, noli despicere animam meam, & animas seruorum tuorum, qui mecum sunt.

Æternæ salutis periculum à viro iusto nunquam despicitur.

11 NIl is efficacius Eliam ad misericordiā flectere poterat, quam æternæ salutis periculum; licet forte Tribunus iste de illo non loqueretur.

CAP. 1. NVM. 17.

Mortuus est ergo (Ochozias) iuxta sermonem Domini, quem locutus est Elias.

For-

Sententia Dei per fidelem ministrum pronunciata statim executioni mandatur.

12 FOrte statim in præsentiâ Eliæ sententiâ Dei pronunciatâ is mortuus fuit Ochozias, vt verbum substantiuum de præsenti denotat.

CAP. 2. NUM. 3.

Cumque descendissent Bethel, egressi sunt filij prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, &c.

Prælati prouintiales sic suas visitationes obeant ac si statim è vita essent decessuri.

13 PAulo antequam Elias in paradysum raperetur, omnes congregationes, & collegia prophetarum inuisit, sic deberent prælati omnes visitationes suas facere, tanquam statim ex hoc mundo migraturi. Vide num. 4. sequentem.

CAP. 2. NUM. 4.

Dixit autem Elias ad Eliseum: Sede hic; quia Dominus misit me in Iericho. Et ille ait, viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te.

Viri sancti à Deo vocati facillimè charissimos derelinquunt.

14 VIri sancti hinc migraturi facile suos, etiam charissimos, derelinquunt, sed isti, si perfecti sunt vt Eliseus, eos non facile deserunt, sed comitari, & subsequi conantur.

CAP. 2. NUM. 6.

Dixit autem Elias: Sede hic, quia Dominus misit me vsque ad Iordanem.

Nulla præsentis vitæ discessio, etsi absque animæ separatione fiat, sine iudicij discussione fit.

15 ELias iam hinc discessurus ad Iordanem mittitur, *qui fluuius iudicij est*, noluit enim Deus, illam speciem mortis Eliæ, etsi non veram, sed apparentem, absque præuia iudicij repræsentatiua saltem, discussione concomitante fieri.

CAP. 2. NUM. 8.

Tulitque Elias pallium suum, & inuoluit illud, & percussit aquas, quæ diuisæ sunt in vtramque partem.

Etiam vbi adest diuina potentia, agere debet quantum potest natura.

16 INuoluit pallium, vt fortius aquas percuteret, licet enim miraculose diuidendæ forent, nihilominus ex parte prophetæ omnis conatus possibilis debuit adhiberi.

CAP. 2. NUM. 9.

Cumque transissent, Elias dixit ad Eliseum: Postula, quod vis vt faciam tibi, ante quam tollar à te.

Perfectus religiosus, nec in mortis articulo constitutus, propriam voluntatem facit, sed alienam.

17 IN illo quasi mortis articulo, cum omnes propriam, & vltimam voluntatem faciunt, & pronuntiant, noluit Elias suam voluntatem facere, sed alienam, propterea meruit totius christianæ religionis, seu regularis obseruantiæ princeps, & coriphæus æstimari. Uide Reg. 3. nu. 170.

CAP. 2. NUM. 10.

Qui respondit: Rem difficilem postulasti: attamen si videris me quando tollar à te, erit tibi quod petisti; si autem non videris, non erit.

Inuidentia nubes bona spiritualia videre impedit.

18 SI autem non videris, idest inuideris, *non erit*; nihil enim plus resistit consecutioni donorum supernaturalium, quam inuidentiæ nube obcæcatum esse.

CAP. 2. NUM. 11.

Cumque pergerent, & incedentes sermocinarentur.

Perfectorum virorum verba omnia, non lætia, & inanida, sed rationalia sunt.

19 VIri spirituales tanta prudentiâ, ac perfectione præditi sicut Elias, & Eliseus cum inter se verba committunt, non colloquuntur, & confabulantur, sed *sermocinantur*, seu ratiocinantur.

Ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrumque.

Se inuicem perfecte diligentes separari possunt corpore, sed non affectu.

20 DIuisor, seu mediator inter Eliam, & Elisæū fuit ignis, amoris scilicet, ad denotandum, quod viri perfecti, etsi

etsi longissimè corporibus separentur animorum affectione semper coniuncti remanent.

CAP. 2. A NUM. 12.

Apprehenditque vestimenta sua, & scidit illa in duas partes. Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei.

Dilecti absentia, & præfectura onus in maiora intolerantia sic na rite impellunt.

21 SCidit vestimenta sua Eliseus ex intolerabili dolore absentiæ tanti Præsulis, & Magistri, vel ex impatienti consideratione quanti oneris, & laboris ex Eliæ discessu super humeros suos recidebat.

Pallio Z. lllorandus omnia alia despiciat, & abijciat.

22 Vel scidit vestimenta sua, vt pallio Eliæ solummodo vestiretur, & ornaretur.

Sanctorum reliquia communibus indumentis non coniungeda.

23 Vel scidit vestimenta sua tanquam indigna, quę cum pallio Eliæ ad sui vestitum, & ornatum coniungerentur.

CAP. 2. A NUM. 14.

Percussitque aquas (Iordanis) & diuisa sunt huc atque illuc, & transijt Eliseus. Videntes autem filij prophetarum, qui erant in Iericho econtra, dixerunt, Requieuit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum eius, adorauerunt eum proni in terram.

Miracula necessaria sunt, ve subditi superioribus suis deferant.

24 NEcessum est quod subditi miracula videant, vt de superioribus suis bonum conceptum, & existimationem concipiant, ipsisque debitam exhibeant obedientiam.

CAP. 2. A NUM. 16.

Qui dixit: Nolite mittere (ad quærendum Eliam) coegeruntque eum, donec acquiesceret, & diceret. Mittite.

Communitati collectiue sumptæ in licitis & honestis à superiore deferendum.

25 OMnis communitas collectiué sumpta pōtest suum superiorem ad rem licitam, & honestam exequendam obligare.

26 Sed hora, illos sua authoritate, non misisse, imo nec licite potuisse mittere exploratores ad Eliam inquirendum; donec Eliseus illis prudenter condescendens, licentiam concederet, expresse dicens: *Mittite.*

Dum prælatia viget, omnis authoritas in prælato existit.

CAP. 2. NUM. 19.

Dixerunt quoque viri ciuitatis ad Eliseum: Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse domine perspicis: sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis.

Situs natura incommodus mortificatis religiosis opportunus.

27 QUomodo potest esse optima habitatio, vbi aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis? Talis habitatio optima dici potest, non quibuslibet, sed viris tantum religiosis, & vere mortificatis.

VEL SIC AD LITTERAM.

Ampla domus habitatio multa incommoda deuetare facit.

28 In illa ciuitate erant domus amplæ, & palatia magnifica, vt splendore habitationis allecti incolæ natiui eam non relinquerent, & externi ad eam confluerēt: & vtrique incommoda aquarum, & terrenæ sterilitatis sustinerent.

VEL SIC.

In ea diuites religiosi pauperes degant, vt viuique sibi ad inuicem necessaria ministrent.

29 In illa ciuitate habitare non poterant, nisi familię nobiles, & diuites, quę de longinquo ad vitæ necessaria aduehere possent, ad hanc ergo Eliseus cum sua prophetica, & paupere familia inuitatur, vt spiritualia bona ab ipsis percipiant, quæ corporali refectione, & alimonia rependant Vide 1. Corinth. cap. 9. num. 11.

VEL SIC ALLEGORICE.

In ciuitatibus hæreticorū religiosi degant, plo suo ac doctrina errores expellant, & in sanā mentē reducant.

30 Per aquas pessimas, malam doctrinam intelligere possumus, ex quā humani cordis terra, sterilitatem contrahit: per amplas, & diuites habitationes, domus negotiationis, & cōmertij, quales ho-

hodie ferè omnes Hæreticorum ciuitates sunt, in quibus oportet familias religiosas degere, & habitare, vt illas pessimas doctrinæ aquas sanent, & in bonas, ac salutiferas conuertant, & sic terram illam humanam, & rationalem fæcundent, & spirituali rore gratię cælestis viuificent.

VEL SIC.

Aquæ prauorum dogmatū á nullo melius quàm á primo, & summo pastore sanari possunt.

31 Rectè viri Iericho ntini ad primum pastorem, & illius Ecclesiæ ministrum, nempe Eliseum, recurrunt, vt aquas malæ doctrinæ; & pessimorum dogmatum, quibus infecti erant corrigat, & sanet.

CAP. 2. A NUM. 20.

At ille ait: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud Sal. Quod cum attulissent, egressus ad fontem aquarum, misit in illum Sal, & ait: Hæc dicit Dominus: Sanaui aquas has, & non erit vltrà in eis mors, neque sterilitas. Sanatæ sunt ergo aquæ, &c.

Euangelicæ doctrinæ sal omnem Mosaicæ legis ægritudinem sanat, & corrigit.

32 PER Eliam allegoricé intelligere possumus legem Moysis, per Eliseum legem gratiæ duplici spiritu animatam, & ideo primum eius miraculum in aquâ factum, & mediante Sale, qui Euangelicæ doctrinæ, & Ministrorum eius symbolum est Matthæi cap. 5. n. 13. Vide Ioan. cap. 2. n. 11.

CAP. 2. A NUM. 23.

Ascendit autem inde in Bethel, cumque ascenderet per viam, pueri parui egressi sunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calue, ascende calue. Qui, cum respexisset vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egressique sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros.

33 NON sustinuit Eliseus, vt superior, & ob exemplum prophetarum sibi subditorum eum comitantium, opprobrium, quod tanquam persona priuata vtique sustinuisset.

Superior ob personalem mortificationem, dignitatem suam spernis non permittat.

34 Et nota, per duos illos vrsos, non incongrue præsignatos esse Vespasianum, & Titum Hebræorum dilaceratores.

Hebræorum dilaceratores per vrsos designati.

UEL SIC MORALITER.

35 Per pueros paruulos intelligi possunt viri mundiales exiguâ, vel nullâ virtute præditi, qui viros spirituales per viam, seu vitæ discursum ascēdentes ad Deū, publice vilipendunt, & scommatibus persequuntur, qui digni sunt quod capite plectantur, & immatura crudelique morte intereant.

Virtutum illusores violenta morte plectendi.

CAP. 3. NUM. 10.

Dixitque rex Israël: Heu, heu, heu congregauit nos Dominus tres reges, vt traderet in manus Moab.

36 PRudenter, & politicè interdicit: *Heu* ad denotandum vtramque fortunā æqualem tribus regibus futuram.

Reges confæderati æquali fortunæ obnoxij esse debent.

CAP. 4. A NUM. 1.

Mulier autem quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Eliseū, dicens: Seruus tuus vir meus mortuus est, & tu nosti, quia seruus tuus fuit timens Dominum, & ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi. Cui dixit Eliseus; quid vis, vt faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua, &c.

37 NON expectat Eliseus, quod vidua respondeat, quid sibi velit, sed statim ad illius leuamen procedit, & exaudit, illam antequàm audiat.

Viduarum necessitati antequam propalentur, subueniendum.

VEL SIC.

Ex viduitate legitime paupertas infertur.

38 Statim ac audiuit Eliseus illam feminam esse viduam, non amplius expectauit, vt illam, & pauperem, & indigentem esse crederet; ideoque absque mora ad illius miseriam subleuandam processit.

VEL SIC

Ecclesiasticæ dignitatis honori minime derogandum.

39 Mulier illa in hunc miseriæ statum deuenerat propter debita à viro suo contracta, qui propheta fuit, & in Ecclesiastica dignitate constitutus, noluit ergo Eliseus eam prolixius examinare & interrogare, imo nec suam narrationem ad finem vsque deducere permisit, ne aliquam in maritum culpam injiceret, quę dignitatis Ecclesiasticæ honori derogaret.

At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum olei, quo vngar.

Feminæ diligentius ornatui quam victus corporis attendunt.

40 Viduæ illi omnia ad suam, & filiorum vitam sustentandam defecerant, oleum tamen vnctionis, seu muliebris cultus, & ornamenti non defecerat.

VEL SIC.

Cui superflua anxie curat, necessaria necessario desunt.

41 Quomodo poterant non deesse necessaria illi, cui tantæ curæ erant superflua.

VEL SIC.

Feminis pigmenta ornatus propriis filiis pretiosiora.

42 Mulier illa de libertate filiorum periclitabatur, & tamen oleum ornatui suo deseruiens distrahere nolebat.

VEL SIC.

De ornatus apparatu & instrumentis feminis numquam satis.

43 Forte illa olei quantitas non erat valde exigua, & nihilominus á vidua diminutiue appellatur, scilicet: *Parum olei*, quia feminis, quæ ad luxum, & ornatum spectant nunquam multa, & magna, semper pauca, & exigua apparent. Et notandum, quod non dicit: *Parum oleum*, seu: *Parum olei*, vt adiectiuum diminuens, & quasi contemptiuum caderet supra quantitatem, nō supra materiam, seu olei speciem feminæ illi charissimam.

Nec extrema paupertas feminis moderationem ornatus valet inducere.

44 Et notandum iterū, quod illa vidua non solum erat summe pauper, sed etiam æri alieno obnoxia, & vsque ad periculum distractionis, & amissionis filiorum deducta, & nolebat adhuc ornatus sui luxum, & vanitatem deponere.

CAP. 4. NVM. 3.

Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca.

Vide supra n. 41

45 Vasa olei naturalis, & vitualis deerant, cui vasa olei artificialis, & ad luxum confecti non deerant.

Deus ad nostra mensuram capacitatis benefacit.

46 Sed cur illa vasa á vicinis iubentur exigi, cum possent simul cum oleo comproduci? Primo, ne media naturalia, quæ adhiberi poterant, omitterentur. Secundo, vt ostenderetur, Deum nobis, secundum capacitatem nostram benefacere, propterea ad nos spectat capacitatem præparare, nam olei influxus, & incrementum cessauit statim, ac vasa cessauerūt, vt patet infra num. 6.

Memoriali opus, ne beneficij memoria excidat.

Tertio, vt mulier illa beneficij adeó singularis memoriam retineret, quoties enim vasa repeterentur beneficæ liberalitatis diuinæ recordaretur.

ALITER ALLEGORICE.

Oleum gratia in legibus naturali, & scripta exiguum, & quasi externum, at in lege Euangelica abundantissimū, & internum.

47 HÆC mulier typus fuit præsentis Ecclesiæ, & antiquæ synagogæ, cui post mortem sui viri, nempe Christi, oleum vnctionis, in oleum comestibile conuersum fuit, idest gratia, quæ ante Christi mortem synagogam exterius, & quasi perfunc-

functorie vngebat, post Christi mortem, lege gratiæ stabilita, ad interiora, & intima penetrauit. *Vasa* illa mutuo accepta, & quæ nunquam dicuntur, & leguntur reddita, sunt sacramenta, quæ appellantur, *non pauca*, quia septem sunt, qui numerus secundum scripturæ phrasim, multitudinis est. *Vicinæ* illæ sunt duæ leges naturalis scilicet, & Scripta: *Vacua* dicuntur, quia sacramenta in istis legibus vacua fuerunt, & egena. Domum suam mulier illa, seu Ecclesia super se, & super filios suos clausit, quia Ecclesię nullum cum alijs cætibus commercium, filios enim tantum suos, qui sunt vere credentes ad participationem Sacramentorum suorum admittit. Demum, mulier illa omnem olei sui dispositionem ab Eliseo, qui *Vir Dei*, seu *Vir Deus* interpretatur expectat, quia Ecclesia à suo capite, & viro Christo, eiusque Vicario omnia disposita habet, & ordinata.

CAP. 4. NUM. 4.

Et ingredere, & claude ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu, & filij tui: Et mitte inde in omnia vasa hæc: & cum plena fuerint, tolles.

Eleemosyna secretissime impertienda.

48 NON solum ingredi domum iubetur mulier, & ostium claudere, sed etiam vsque ad occultiora, & interiora domus penetrare. Cur tantum secretum ad affectationem vsque procuratum? Quia hæc erat quædam eleemosyna, quam Deus voluit secretiori modo possibili illam facere; erat enim idem elargitor, qui aliquando dicturus, & docturus erat: *Nesciat sinistra tua, quod facit dextera tua.* Matth. cap. 6. num. 3.

VEL SIC.

Eleemosyna caute, & circumspecte eroganda.

49 Tantum secretum procurauit Deus, ne aliquando sugillaretur, quod fœminæ habenti oleũ aromatizatum, & ad luxum muliebris ornatus præparatum, eleemosynam erogaret, licet ex multis alijs motiuis legitimam, & cõdignam.

VEL SIC.

50 Secretissimé hanc eleemosynam erogauit Deus, ne reliquæ viduæ negligentiores in medijs naturalibus quærendis ad vitam sustentandam redderentur. *Taliter facienda bona, vt inde nõ sub oriantur mala.*

51 Sed cum illi Viduæ miraculose succurrendum esset, & de diuinitatis penu vasa implenda, cur gutta olei illius artificialiter præparati adhibetur? An quia Deus, etiam cum miraculose operatur, quod natura ex parte suâ præstare potest, non despicit? *Cum Deus super naturaliter agit natura, quantũ potest, operetur.*

VEL SIC.

52 Antequam Deus miraculum de sua omnipotentia depromat, vult nos, media naturalia, quantum fieri potest, adhibere, & propterea huic mulieri dicitur: *Vade, pete, &c.* Vide supra num. 46. & 51. *Vide supra n. 51*

VEL SIC.

53 Oleum illud artificiose ad luxum, & ornatum confectum, in oleum commune, & vsuale fuit conuersum, ex quo, & debita á marito contracta soluta, & vidua illa cum filijs per totam vitam sustentata, vt videas, aduertasque, quod parum rei superfluæ, si in necessaria, & naturæ debita conuertatur, & proprijs indigentijs, & alienis obligationibus sufficiat satisfacere. *Qui superfluis vale dixerit, necessarijs abundabit.*

VEL SIC.

54 In vnicâ actione duo admirari possumus miracula, seu prodigia; vnum, quod oleum in tam excessiuam quantitatem creuerit: Alterum, quod femina bleo orna- *Quod femina ornatum suum libenter abijciat mirandum, imo miraculum dici potest.*

ornatui suo deseruienti libenter, & absque vllâ repugnatia se priuauerit.

VEL SIC.

Vide supra n. 53

55 Statim ac mulier illa cœpit superfluis carere, omnibus sibi, filijsque necessarijs rebus abūdare cæpit.

CAP. 4. NVM. 7.

Venit autem illa, & indicauit homini Dei. Et ille: Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem, & filij tui viuite de reliquo.

Theologia Elisei prius iustitia quā natura attendit.

56 THeologi morum gubernatores, & directores hunc ordinem communiter inuertunt: dicunt enim, primum naturæ necessaria prouidenda: & postea solutioni debitorum attendendum; sed hæc dispositiua ordinatio cum Elisei Theologia contrariari videtur.

CAP. 4. NUM. 14.

Et ait (Eliseus) *Quid ergo vult, vt faciam ei?* (Sunamitidi) *Dixitque Giezi: Ne quæras: filium enim non habet, & vir eius senex est.*

Religiosus perfectus à sæcularium negotijs omnino abstinet; imperfectus verò eisdem se immiscet.

57 IN Eliseo, & Giezi videre est exemplum perfecti, & imperfecti religiosi: Eliseus enim, cum frequenter in ædibus illius matronæ hospitaretur, de ijs quæ ad eam pertinebant omnino ignarus erat, imo nec nomen proprium eius sciebat, & propterea nomine appellatiuo ciuitatis in quâ habitabat desumpto vtebatur: At verò Giezi eam, & filio carere cognouerat, & mariti ætatem inuestigauerat, imo, & intimus animi desiderium, nemini adhuc propalatum, penetrauerat.

CAP. 4. À NVM. 21.

Et egressa vocauit virum suum, & ait: Mitte mecum, obsecro, vnum de pueris, & asinam, vt excurram vsque ad hominem Dei, & reuertar. Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? Hodie non sunt Kalendæ, neque Sabbatum. Quæ respondit: Vadam, &c.

Agricolæ fruges suas præ filijs æstimare solent.

58 PRudenter hæc matrona celauit à viro suo filij mortem, quem firmiter credebat ab Eliseo fore resuscitandum, sed notanda hominis agriculturæ dediti distractio (ne mentis stupiditatem dicam) tempore præsertim collectionis frugum, vt tunc erat, qui de filio vnico, in senectute adepto, & ægrotante ad matrem remisso, nil curat, & interrogat.

Prudentia ex circumstantiarū diuersitate contraria consulit facienda.

59 Notandum etiam inter hanc matronam, & Abigailem. 1. Reg. cap. 25. discrimen: Hæc à marito ad itinerandum licentiam, & commeatum petit, & ad quem iter suum destinet manifestat: Illa nihil horum facit, & ex casuū, & circunstantiarum diuersitate vtraque prudentissimè operata fuit.

CAP. 4. NUM. 27.

Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes eius: Et accessit Giezi, vt amoueret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi.

Primi principum ministri principatus spoliatores.

60 PRimi principum ministri, prætextu liberādi eos ab importunitatibus subditorum, illos obsequijs debitis priuant, & quasi principatu expolliāt.

Verus propheta semper veridicus nunquam simulator.

61 Sed nota veri prophetæ, & ministri Dei sinceram ingenuitatem: ignorantiam causæ afflictionis, quę Sunamitidem premebat, fatetur, quam nunquam pseudo propheta propalaret, imo falsam illius notitiam per reuelationem internam affectaret.

CAP. 4. NUM. 29.

Et ille ait Giezi: Accinge lumbos tuos & tolle baculum meum in manu tua, & vade: Si occurrerit tibi homo non salutes eum; & si salutauerit te quispiam, non respondeas illi.

Minister potestatis ostentator potestatem eneruat.

62 Minister ostentatiuus iurisdictionis, & facultatis sibi commissæ nihil faciet, quod prosit, & ideo Giezi non suscitauit puerum, quia forte superioris sui Elisei præceptum non seruauit, sed in omnes obuiam occurrentes baculi virtutem effudit, ac propterea illum virtute eua cuauit.

CAP. 4. NUM. 31.

Giezi autem præcesserat ante eos, & posuerat baculum super faciem pueri, & non erat vox neque sensus: reuersusque est in occursum eius, & nuntiauit ei, dicens: Non surrexit puer.

Suprema potestas non cuilibet subdeleganda.

63 Baculus Elisei in manu Giezi est potestas suprema per ministrum inferiorē exercenda; quæ, etsi conuenientibus cautionibus ab Eliseo tradita fuerit, ex subdelegati defectu, omnino inutilis, & inefficax effecta fuit.

CAP. 5. NUM. 1.

Naaman princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ.

Solum de republica benemeritos debent principes exaltare.

64 NON quemlibet, sed illum, qui de republica, & omni regno fuerit benemeritus, debent principes honorare, & exaltare.

Erat autem vir fortis, & diues, sed leprosus.

Mundialia bona malis semper associata.

65 NUnquam mundialia bona absque pondere grauis detrimenti, quod illa euanescere faciat, possidentur.

CAP. 5. A NUM. 2.

Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, & captiuam duxerant de terra Israel puellam paruulam, quæ erat in obsequio vxoris Naaman, quæ ait ad dominam suam: Vtinam fuisset Dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria, profecto curasset eum à lepra, quam habet. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, & nuntiauit ei, dicens: Sic, & sic locuta est puella de terra Israel.

Vxores viris uti assultare solent.

66 VXorem Naaman statim renuntiasse viro suo, quod à puella Israelitica audierat, non asseritur à textu, sed supponitur.

VEL SIC.

Matrimonii identitas sensuum communionem efficit.

67 Puella Israelitica ad solā vxorem locuta fuit, sed hoc satis, vt maritus audiret, quia vir, & vxor *duo sunt in carne vna*, ac propterea sensus corporei ipsis communes.

Ad Hebræis salus in gentes deriuata.

68 Et notandum per Hebræos, tanquam instrumenta, à Deo salutem gentibus communicatam: nempe per Iosephum Ægyptijs: per hanc puellam Syris: per Tobiam Assyrijs: per Ionam Niniuitis: per Danielem Chaldæis, &c.

CAP. 5. NUM. 7.

Cumque legisset rex Israel litteras, scidit vestimenta sua, & ait: Numquid Deus ego sum, vt occidere possim, & viuificare, quia iste misit ad me, vt curem hominem à lepra sua?

Non semper malus male loquitur.

69 LOquitur rex Israel, etsi malus, & irreligiosus, de lepra in sensu vero, legitimo, & catholico inter Hebræos, apud quos, hic morbus, turpitudinem, & mortem animæ significabat.

CAP. 5. NUM. 14.

Descendit, & lauit in Iordane septies iuxta sermonem viri Dei, & restituta est caro eius, sicut caro pueri paruuli, & mundatus est.

Baptismi lauacrum etiam corpori, cum oportet, proficuum.

70 RESTITUTA fuit caro Naaman meliori tēperamento, quam illi, quod suæ ætati conueniebat.

71 Vel insinuatur restitutio, non solum carnis, sed spiritus in puerilem innocentiam, virtute baptismatis in illa ablutione præfigurati.

CAP. 5. A NUM. 18.

Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro seruo tuo, quando ingredietur dominus meus tēplum Remmon, vt adoret, & illo innitente super manum meam, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoscat mihi dominus seruo tuo pro hac re. Qui dixit ei: Vade in pace.

Actio externa minus religiosa quandoque ex bona intentione toleranda.

72 TOLERAUIT quidem Eliseus exteriorem illam idololatriam, sed non expresse, & positiue permisit, vel forte per hoc insinuauit omnem idololatriæ culpam, tam huius, quam aliorum subditorum in ipsum Syriæ regem refundi.

CAP. 5. NUM. 20.

Dixitque Giezi puer viri Dei: pepercit dominus meus Naaman Syro isti, vt non acciperet ab eo, quæ attulit: viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid.

Nullus fere principum minister ab auaritia vitio liber.

In male morata republica idem est ditari, ac delinquentem esse.

73 CUM tanti minister prophetæ fuerit auaritiā infectus, quis principū quorumcumque seruus ab hoc vitio liber existimabitur? Sed cur dicit: *Pepercit dominus meus Naaman Syro isti?* An eo tempore delictum erat pecuniam copiosam possidere? Vbi enim propertio adest, delictum præcedat necesse est. Certè in male moratā republicā idem est ditari, ac delinquere.

CAP. 5. A NUM. 25.

Ipse autem ingressus stetit coram domino suo, & dixit Eliseus: Vnde venis Giezi? Qui respondit: Non iuit seruus tuus quoquam. At ille ait: Nonne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui, &c.

Bonus præsul subditis suis oculis, vel mente debet adesse.

74 BONUS prælatus, quando præsentialiter non adest corpore subditis suis, debet adesse corde, & eos diligendo, & eorum curam gerendo.

Nunc igitur accepisti argentum, accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas, & oues, & boues, & seruos, & ancillas, sed & lepra Naaman adherebit tibi, & semini tuo vsque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

Delicto auaritiæ ministrorum à principibus nunquam participetur.

75 DELICTA auaritiæ ministrorum, qui præsulibus, & principibus immediate assistunt, non propinquitas, non beneuolentia ex frequenti communicatione contracta, nec aliud quidquam obesse debet, quominus statim, & grauissime puniantur.

Sint participes pœnæ qui gaudent participio culpæ.

76 Sed cur semen etiam Giezi plagā lepræ feritur? Quia Giezi, non solum pro se, sed pro suis etiā filijs, & descendentibus ditandis auaritiæ artem colebat: sint ergo participes pœnæ, qui aliquali gaudent participio culpæ.

CAP. 6. A NUM. 1.

Dixerunt autem filij prophetarum ad Eliseum: Ecce locus in quo habitamus coram te, angustus est nobis: Eamus vsque ad Iordanem, & tollant singuli de silua materias singulas, vt ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite.

Crescente religiosorum numero habitatio crescat necesse est.

77 NOtanda religiosorũ incrementa: locus, qui primis fundatoribus sufficiẽs erat, exiguo tempore transacto angustus redditur.

CAP. 6. NUM. 3.

Et ait vnus ex illis: Veni ergo, & tu cum seruis tuis. Respondit: Ego *veniam. Et abijt cum eis.*

Subditi absque prælati assistentia & directione potius destruunt quam ædificant.

78 SUbditi sine prælato potius destruerent, quã ędificarent: ideo Eliseus absque vlla detentione, vel cunctatione cum eis perrexit.

A NUM. 5.

Accidit autem, vt cum vnus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: Exclamauitque ille, & ait: Heu heu, heu domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperã. Dixit autem homo Dei: Vbi cecidit? At ille monstrauit ei locum. Præcidit ergo lignum, & misit illuc: natauitque ferrum, & ait: Tolle qui extendit manum, & tulit illud.

Diuturna coexistentia, etiam in insensibilibus, affectionem generat.

79 AN propensio ad manubrium, cui diuturno tempore assotiatum fuerat ferrum, illud contra naturalem suam grauitatem subleuauit? Vt appareat mutuam simul commorantium inclinationem, & propensionem, etiam in omni sensu carentibus rebus, suo modo vigere.

Genij antipathia etiam in insensibilibus viget.

80 Sed aduerte, lignum in aquam missum non fuisse manubrium, nam hoc, verisimile est, quod frater cessor statim ac ferrum amisit ex quadam animi perturbatione, & impatientia in acra ventilauerit, & longissime à se proiecerit. Lignum ergo in aquã missum, fuit lignum tunc ab ipsomet Eliseo cedente, vel præcipiẽte, ab arbore siluestri præcisum. Dicamus ergo ex duplici contraria causa eundem effectum moraliter prouenire potuisse, & quod securis ferrum, sicut ex simpatia ad manubrium poterat enatare, sic ex antipatia ad lignum ceduũ in aquam proiectum feriendum enatauerit.

CAP. 6. NUM. 26.

Cumque rex Israel transiret per murum: mulier quadam exclamauit ad eum, dicens: Salua me domine mi rex

Cui in extrema necessitate succurritur vita donatur.

81 PER hæc verba mulier illa extremam necessitatem expressit, ac si diceret; statim perituram, si ei alimentum á rege non preberetur.

CAP. 6. NVM. 29.

Coximus ergo filium meum, & comedimus.

Pœna à Deo inflicta impœnitentibus certissimè adueniunt.

82 HIC incursa apparet pæna comminata á Moyse. Leuitici cap. 26. num. 29. & Deuter. cap. 28. num, 33.

CAP. 6. NUM. 30.

Quod, cum audisset rex, scidit vestimenta sua, & transibat per murum. Viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus.

Pœnalia pœnitentia opera quo secretiora tanto Deo gratiora.

83 HÆC opera pænalia interiora, & non apparentia sunt gratiora Deo, & propitiatoria, non quæ exterius ad aliorum oculos iactantur.

Regalium actionum notitia à parte populi percepta statim in totum populum diffunditur.

84 Sed quomodo omnis populus, etiam si in vnum collectus esset, poterat regis cilicium oculis percipere, quod certè moraliter impossibile, videtur? An quia parte, licet modica, vidente, statim in reliquũ populum notitia diffusa fuit?

UEL SIC.

Interiora regum difficile occultari solent.

85 Interiora regum, etiam si non omnibus, é populo appareãt, solent nihilominus omni populo patere.

Sed

Veri pænitentis cilicium non solum carni applicatur, sed etiam carni penetratur

86 Sed cur dicitur vestitum cilicio tegem ad carnem *intrinsecus*, & non *internus*, quæ videbatur magis propria locutio? An quia pænitens ille rex habebat cilicium, non solum intime applicatum, sed etiam carni penetratum?

CAP.6. NVM.32.

Elisæus autem sedebat in domo sua, & senes sedebant cum eo.

Cum rex vigilat subditus in magnis etiam periculis securus quiescit.

87 CUM rex per muros solicitus diligenter incedit securè possunt senes, etiam periculosissimæ obsidionis tempore, in domo sedere.

Mentis innocentia omnem animi perturbationem expellit.

88 Et noranda rectæ, innocentisque mentis securitas: capitali sententia à rege cum iureiurando in Elisæum pronuntiatà ab ipsoque statim scitâ, quiete sedet: imo nec appropinquante iam apparitore, nec mentis tranquilitatem, nec corporis immutat positionem.

CAP.7. NVM.13.

Respondit autem vnus seruorum eius: Tollamus quinque equos, qui remanserunt in vrbe (quia ipsi tantum sunt in vniuersa multitudine Israel, alij enim consumpti sunt) & mittentes, explorare poterimus.

Portio animalis hominis per bruta in sacro textu significari solet.

89 PER istos quinque equos exploratores, quinque sensus tropologice intelligi possunt.

CAP.7. NVM.18.

Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quãdo ait: Duo modij hordei statere vno erunt, & modius similæ statere vno, hoc eodem tempore cras in porta Samariæ. Quando responderat dux ille viro Dei, &c.

Nullum verbum propheticum in cassum pronuntiatur.

90 HIC eadem ipsissima verba repetuntur, quæ præcesserant, n.1. huius cap. vt palam fieret, nullum Elisei verbum in terram cecidisse.

CAP.9. A NUM.5.

Dixitque Iehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te, ô princeps. Et surrexit, & ingressus est cubiculum: at ille fudit oleum super caput eius, & ait: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Vnxi te in regem super populum Domini Israel, & percuties domum Achab domini tui, &c.

Oleo Deus, quãdo oportet, corda induere solet humana.

91 EN per suauissimum, & lenissimum oleum quantam in animum audaciam, & inflexibilitatem ingerit Deus, quando ipsi fortium iusta punitio placet. Ut ex Iehu actis apparet.

Seruus in regem eleuatus regni flagellum.

92 Cum vult Deus grauissimum flagellum in aliquod regnum immittere, illi seruum in regem eleuatum mittit.

Mali propter bonos honorifica nomenclatura compellantur.

93 Sed cur regnum decem tribuum, ex tempore Ieroboam idolatrantium, populus Dei appellatur? Quia multi adhuc in illo populo erant, qui genua idolis nõ flexerant, & spatium reliquis ad resipiscendum à diuina benignitate concessum, nondum finitum erat; ideo prophetas magnos, Eliã, nempe, & Eliseum illis immittebat, & per alia media eos in sanam mentem reducere procurabat.

CAP.9. NVM.11.

Iehu autem egressus est ad seruos Domini sui, qui dixerunt ei: Rectè nẽ sunt omnia? Quid venit iste insanus ad te?

Milites, præsertim schismatici Ecclesiasticos ministros despiciũt.

94 SOlemne est militibus, præsertim schismaticis Ecclesiasticos ministros despicere, ac vilipendere.

CAP. 9. NVM. 14.

Coniurauit ergo Iehu filius Iosaphat filij Namsi contra Ioram.

In regem, etiam iniquū, iussu Dei insurgere, coniuratio dicitur.

95 HInc claret, quale, quātumque sit ius regū, etiam iniquorum regnum suum possidentium: siquidem declaratio contra ipsos hominis à Deo electi, & à legitimo ministro sacro oleo in regem inuncti, clarè, & expressé in sacro textu coniuratio nuncupatur.

CAP 9. NUM. 15.

Dixitque Iehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de ciuitate, ne vadat, & nuntiet in Hezrabel.

Principes tyranni in primis suis actionibus faciles se gerunt, ac benignos.

96 IEhu commilitonū placito se accommodat, omnes enim Tyranni, & principes æquo, vel iniquo iure recens introducti in primis eorum moribus, & actionibus ostendunt se faciles, dociles, & benignos.

CAP. 9. NUM. 20.

Nuntiauit autem speculator, dicens: Uenit vsque ad eos, & non reuertitur: est autem incessus quasi incessus Iehu filij Namsi, praeceps enim graditur.

Primorū cuiusque regni non solum graues motus, sed etiam leues, notantur, & obseruantur.

97 ADuertant primores cuiusque regni, præcellentesque Ministri, eorum non solum genium, naturam, affectiones, inclinationes, aliaque grauiora sub obseruationem cadere, sed etiam modum incedendi, aliosque leuiores motus notari.

VEL SIC.

Primi regum ministri præcipites plerunque incedunt.

98 Omnes aulici, præsertim qui regibus immediate adhærent, incessu suo Iehu filio Namsi assimilantur.

CAP. 9. NUM. 22.

Cumque vidisset Ioram Iehu, dixit: Pax est Iehu? At ille respondit: Quæ pax? Adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ, & veneficia eius multa vigent.

In regno, in quo idololatria, & præstigiæ vigent, nequit dari pax.

99 IN illo regno in quo idololatria, veneficia, præstigiæ, & idololatria vigent, nequit dari pax.

CAP. 10. NVM. 7.

Cumque venissent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt septuaginta viros, & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt ad eum in Iezrahel.

Vide supra n. 90.

100 ECce impletam Eliæ prophetiam contra Achab lib. 3. reg. cap. 21. num. 21. Et nota, cophinos esse instrumenta, quibus vindemiantur vineæ.

CAP. 10. NUM. 18.

Congregauit ergo Iehu omnem populum, & dixit ad eos: Achab coluit Baal parum; ego autem colam eum amplius.

Idolum condigne colit, qui eius sacrificulos ipsi mactat, & sacrificat.

101 AChab coluit Baal parum, illius cultui plurimos ministros, & sacrificulos destinando, & dedicando; ego verò colam Baal amplius, eos omnes sacrifices, & ministros mactando, & in holocaustum idolo huic iure debitum offerendo.

CAP. 10. NUM. 28.

Deleuit itaque Iehu Baal de Israel: Uerumtamen a peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan.

Deus malos malis quandoque perdere solet.

102 PER impium Iehu destruxit Dominus impium Achab, & alios plurimos impios ex Israel; sic frequenter vtitur Deus diabolo, vt vindicatiuæ iustitiæ suæ ministro, & instrumento.

CAP. 10. NUM. 30.

Dixit autem Dominus ad Iehu: Quia studiose egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti

com-

contra domum Achab: Filij tui vsque ad quartam generationem, sedebunt super thronum Israel.

Nullum obsequium Deo præstitum, absque condigna remuneratione relinquitur.

103 QVomodo opus hominis peccatoris, & in statu peccati permanentis, oculis Domini placere potuit, cum omnia opera hominis impij, quæcumque sint, oculis Domini displiceant? Displicuerunt quidē Domino Iehu opera ex parte subiecti, seu agentis considerata; sed considerata ex parte obiecti grata Deo fuerunt, & remuneratione digna, non quidem æterna, sed temporali; coronæ scilicet Israeliticæ per quattuor generationes conseruandæ, vt vel hinc appareat, nullum obsequium Deo præstitum, quodcumque illud sit, irremuneratum relinqui.

CAP. 11. A NVM. 4.

Anno autem septimo misit Ioiada, & assumens centuriones, & milites, introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis fœdus: & adiurans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis: & præcepit illis, dicens: Iste est sermo, quem facere debitis: Tertia pars vestrum introeat Sabbato, & obseruet excubias domus regis, &c.

In aliquibus, sed raris, casibus ministrum Ecclesiasticum militem agere oportet.

104 TAlia in regnorum œconomiâ aduenire solent accidentia, vt licitum sit, imo expediens, ministrum Ecclesiasticum militem agere, & negotia bellica tractare.

CAP. 11. A NVM. 9.

Et assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur Sabbatum, cum his, qui egrediebantur Sabbato, venerunt ad Ioiadam sacerdotem, qui dedit eis hastas, & arma regis Dauid, quæ erant in domo Domini.

A bonis principibus arma, religionis causa, potissimum, assumenda.

105 ARma ab hostibus erepta deponebat Dauid in tabernaculo Domini, in templum postea transferenda, non solum in victoriæ gratificationē; sed etiam ad denotandum, arma à regibus, & principibus causâ religionis defensandæ, vel amplificandæ potissimum assumenda esse.

VEL SIC.

Quæ templo reges donant non amittunt, sed sibi potiusque conseruant.

106 Quod templis reges offerunt quodcumque illud sit, nunquam amittunt; nec ipsis perit, sed in vrgentioribus necessitatibus promptum habent.

CAP. 11. NVM. 12.

Produxitque filium regis, & posuit super eum diadema, & testimonium.

De persona priuata in regiam aliquem exaltare, ipsum generare est.

107 PRoduxit: Non solum denotat motum localem, sed etiam physicum, qui enim aliquem è tenebris, & vitâ priuatâ ad splendorem regiæ dignitatis euocat, illum genuisse, dici potest.

Reges non solū diademate, sed lege etiam diuina coronantur.

108 Et nota Hebræorum reges non solum diademate, coronari, sed etiam libro legis, quid *testimonium* appellatur.

CAP. 11. NVM. 16.

Imposueruntque ei manus, & impegerunt eam per viam introitus equorum, iuxta palatium; & interfecta est.

Brutalis mors brutalem induat vitam.

109 PER viam equorum ducitur, & in eâdem occiditur, vt brutalis illius vita, & mors denotarentur.

CAP. 11. NVM. 17.

Pepigit ergo Ioiada fœdus inter Dominum, & inter regem, & inter populum, vt esset populus Domini; & inter regem & populum.

Ut

Qui cum Deo fœderantur, similiter inter se fœderantur.

110 VT fœdus inter populum, & regem stet firmum, & permanens, prius inter regem, & populum cum Deo statuendum est, & stabiliendum.

CAP. 11. NUM. 19.

Tulitque centuriones, & Cerethi, & Phelethi legiones, & omnem populum terræ, deduxeruntque regem de domo Domini, & venerunt per viam portæ scutariorum in palatium, & sedit super thronum regum.

In religione fundata regna secure stabilita.

111 POst fœdus cum Domino stabilitū, aliosque pios, & religiosos actus exercitos, per viam portæ scutariorū ducitur ad thronum, vt denotaretur securitas regis ab omni externo impetu, & impulsu præcedentibus pijs, ac religiosis actionibus bene fundata.

CAP. 12. A NUM. 4.

Dixitque Ioas ad Sacerdotes: Omnem pecuniam Sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini á prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam sponte, & pro arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini, accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum, & instaurent sartatecta domus si quid necessarium viderint instauratione. Igitur vsque ad vigesimum tertium annum regis Ioas, nō instaurauerunt sacerdotes sartatecta templi, &c.

Causa publica, quantumuis pia, & religiosa, negligitur, cum priuata æstimatur vtilitas.

112 CVM multa essent in templo, quæ instauratione indigerent, nihil videbatur sacerdotibus per totum illud decem, & sex annorum tempus instauratione, & reparatione indigere, quia illam pecuniæ summam proprijs eorum vsibus applicabant. Videtur regem Ioas illam pecuniam sacerdotibus applicuisse cum onere templum reficiendi, ex quo forte exemplo, quæ olim in Ecclesia ad pauperum alimoniam destinata erant, Episcopis, & Capitulis distribuenda commissa sunt.

Rex religiose educatus religiosis affectus.

113 Et nota, hunc regem in templo nutritum, & educatum ad res Ecclesiasticas tam formales, quam materiales pié, & religiosé affectum euasisse.

CAP. 12. NUM. 8.

Prohibitique sunt sacerdotes vltra accipere pecuniam à populo, & instaurare sartatecta domus.

Dum templi sacerdotes proprijs lucris intendunt templum dilabitur.

114 VSque dum pecuniam ab illis sacerdotibus accipi prohibitum fuit hiulca, dehiscentiaque templi reparata non fuerunt.

CAP. 12. NUM. 13.

Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & fuscinulæ, & thuribula, & tubæ.

De templi donarijs non licet facere instrumenta, auaritiæ, & vanitatis.

115 DE eleemosynis templo oblatis non fiebant *hydriæ*, quæ auare seruant aquam, non *fuscinulæ*, quæ sunt instrumenta ad arripiendum, & attrahendum, non *thuribula*, quæ fumum vanitatis emittere possint, non *tubæ*, quæ inanem gloriam resonent, ideo Christus in Euangello. Matthæi cap. 6. num. 2. aiebat: *Cum facis eleemosynam noli tubicanere ante te.*

CAP. 12. NUM. 18.

Quam ob rem tulit Ioas rex Iuda omnia sanctificata, quæ consecrauerant Iosaphat, & Ioram, & Ochozias, pater eius, reges Iuda, & quæ ipse obtulerat: & vniuersum argentum, quod inueniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis: misitque Hazaeli regi Syriæ, & recessit ab Ierusalem.

Bone publice vtiliter, & lucratiuè consulit qui qualibet impensa saltem bellicū auertit.

116 OPtima prudensque resolutio, hæc enim omnia, vel ab inimicis diripienda, vel in defensionem regiæ vrbis totiusque prouinciæ, imo multo plura impendenda erant; & insuper belli damna (quę omnium malorum pessima sunt) perpetienda.

Suum est vltimū est quod reges pro salute populi sui expendere solent.

117 Et nota regem Ioas, prius templum Domini, quam palatium suum ad hostium contributionem expoliauisse.

CAP. 13. NUM. 14.

Eliseus autem ægrotabat infirmitate, qua, & mortuus est: descenditque ad eum Ioas rex Israel, & flebat cū eo, dicebatque: Pater mi, currus Israel, & auriga eius.

Discipulus magistro æqualis æquales laudandus.

118 HÆC eadem verba dixerat Eliseus parenti suo Eliæ in paradysum abeunti sup. cap. 2. num. 12. quibus met voluit eum salutare, & consolari rex Israel in vitæ discessu, vt vel consortium præmij, & remunerationis significaret, vel ad denotandum Eliseum talem discipulum euasisse, qui easdem ac magister eius laudes mereretur.

CAP. 13. A NUM. 15.

Et ait illi Eliseus: Affer arcum, & sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum, & sagittas, dixit ad regem Israel: Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis, &c.

Regia manus Ecclesiæ subiecta tactum nō errat.

119 NVnquam errabunt reges iactum si ponentes testati Ecclesiæ subiecerint manum.

VEL SIC.

Contra infideles Ecclesiasticū, & regum brachiū mouendum.

120 In bello contra infideles vtraque manus, & vtrumque brachium Ecclesiasticum nempe, & seculare debet concurrere, sed manus ministri Ecclesiastici, propter honorem religioni debitum superponi.

CAP. 13. NUM. 20.

Mortuus est ergo Eliseus, & sepelierunt eum.

Peccatores de iustorum morte non dolere solēt.

121 NON planxerunt Eliseum ingrati, & irreligiosi Israelitæ, nam impij, & peccatores non dolere; imo gaudere solent de morte iustorum, ipsorum vitia, & peccata corripientium.

CAP. 13. NUM. 21.

Quidam autem sepelientes hominē, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in sepulchro Elisei: Quod cum tetigisset ossa Elisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

In reuiuiscentia peccatoris veritas, & efficacia Euangelicæ sogmatis declaratur.

122 HOC fuit prophetare ossa Elisei, vt dicitur Ecclesiastici cap. 48. num. 14. Peccatorem, in hoc mortuo significatum, á culpa eruere, & ad meliorem vitam suscitare, & super pedes suos rectum stare facere.

VEL SIC.

Mortuum, vel leuiter consideratione tangere vivificare soles.

123 Tangere ossa arida, mortis spolium, hoc est, vel leui tantum consideratione, aduertere, etiam mortuum ad vitam suscitabit. Uide, quæ infra ad cap. Ecclesiastici 48 num. 14. dicuntur.

Vel inanimata res sanctorū reliquias appetunt, & quo possunt modo venerātur.

124 Sed quomodo Elisei recens humati ossa tangi potuerunt, & omni nudata carne apparere? An ex anxia terrę appetentia illius venerabilis materiæ caro statim comesta, & consumpta fuit?

Sancti vere pænitentes, & mortificati in carne fine carne degunt.

125 Vel quod certius est, quia Eliseus continuis ieiunijs, & pænitentijs ferè nihil habebat carnis, quæ à terra consumeretur.

CAP. 15. NUM. 5.

Percussit autem Dominus regem, & fuit leprosus vsque in diem mortis suæ, & habitabat in domo libera seorsum.

Aza-

In reges solus Deus audet.

126 AZarias dicitur á Domino percussus, per quod innuitur, in regem, nec ipsam naturam, sed solum Deum audere.

VEL SIC.

Maria est domus ab omni inquinamento libera.

127 Rex iste, non solum progenitor, sed etiam typus Christi fuit, qui lepram nostrorum peccatorum super se tulit, propter quod Isaias cap. 53. num. 4. dicit: *Putauimus eum quasi leprosum, & percussum á Deo*, & non sine mysterio aduertitur á Sacro textu regem istum habitasse *in domo libera*, per quam Beata Uirgo Maria ab omni labe libera, & immunis significatur.

CAP. 16. NUM. 5.

Tunc ascendit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Ierusalem ad prœliandum, cumque obsiderent Achaz non valuerunt superare eum.

Rex pro tota regni metropoli supponitur.

128 CUMque obsiderent Achaz: Rex supponitur pro vniuersa ciuitate Ierusalem totius regni metropoli.

Aduersus regem pium, & fidelem nulla infidelitatis coadunatio preualet.

129 Et nota hic per regem Syriæ significari gentilismum; per regem Israel á cultu veri Dei auersum, hæreticismum exprimi: qui etsi aduersus regem fidelem coadunentur, nunquam præualebunt.

CAP. 16. NUM. 8.

Et cum collegisset argentum, & aurum, quod inueniri potuit in domo Domini, & in thesauris regis misit regi Assyriorum munera.

In templo nil iniusto titulo reponendum.

130 IN templo, nec in thesauris regis esse debet aurum, & argentum, quod inueniri non possit, hoc est, deceat, omnia enim in hæc repositoria iusto titulo, & ratione intrare debent.

CAP. 16. NUM. 10.

Perrexitque rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascum, cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Vriam sacerdotem exemplar eius, & similitudinem iuxta omne opus eius. Extruxitque Urias sacerdos altare iuxta omnia, quæ præceperat rex Achaz de Damasco.

Impossibile est fidelem cum infidelibus absque religionis detrimento familiariter agere.

131 CUM in lege præscripta esset forma materia, & magnitudo altaris: & quæuis circa hæc mutatio, vel alteratio prohibita, cur misit rex Achaz exemplar altaris prophani ad sacerdotem? Certé impossibile moraliter est, quod fidelis cum infideli familiariter viuat, vel conuersetur, quin veræ religioni graue damnum, & detrimentum proueniat.

CAP. 16. NUM. 14.

Porro altare æreum, quod erat coram Domino, transtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco templi Domini; posuitque illud ex latere altaris ad Aquilonem.

A cultu, & altaris indebita mutatione incipit mutare religio.

132 EN reiectum altare antiquum à Deo Moysi præscriptum, & delineatū, & loco ipsius erectum altare sacrilegum, idololatricum, & á dæmone suggerente inspiratum, iam ex hoc mutare incipit regnum Iuda, & vniuersa Hebræorum religio relaxari.

CAP. 17 NUM. 17.

Et consecrauerunt filios suos, & filias suas per ignem: & diuinationibus inseruiebant, & augurijs: & tradiderunt se, vt facerent malum coram Domino.

Se ipsam tradit ad peccandum deprauata voluntas.

133 PER illud verbum: *Tradiderunt se*, indicatur ratio voluntarij in peccatis commissis, non ex alienâ suggestio-

tione, sed ex propria praua voluntate, & inclinatione.

VEL SIC.

Qui enormiter peccat se visibilibus, ac inuisibilibus hostibus tradit.

134 Adeo enormiter, & sacrilege peccare, est, se prodere, & tradere in potestatem inimicorum tam visibilium, quam inuisibiliũ.

CAP. 17. NUM. 26.

Nuntiatumque est regi Assyriorum, & dictum: Gentes, quas transtulisti, & habitare fecisti in ciuitatibus Samariæ ignorant legitima Dei terræ: Et immisit in eos Dominus Leones, & ecce interficiũt eos.

In loco sacro enormiter delinquere transdiuinam prouocat, & vindictam.

135 AD istos Assyrios in sua natiua prouintia idolatrantes, non immisit Deus leones, sed ad idolatrantes in terra sacra, & ad Dei cultum specialiter destinata; Hinc grauitas peccati in templo, vel alio quouis loco sacro commissi ponderanda venit.

CAP. 17. NUM. 28.

Igitur, cum venisset vnus de sacerdotibus his, qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit in Bethel, & docebat eos, quomodo colerent Dominum Et vnaquaque gens fabricata est Deum suum.

Indignus nomine sacerdos muneris sui ignarus

136 SI non solum docuisset sacerdos iste ritum sacrificiorum, sed etiam cui Domino illa offerre, & destinare deberent, credibile est gentes illas, veram tunc religionem admissuras, nec vnamquamque sibi proprium idolum fabricaturas, & forte ideo nomen istius nefarii sacerdotis non exprimitur: indignus enim nomine, qui munus suum adeo inique, & peruerse adimpleuit.

CAP. 17. NUM. 41.

Fuerunt igitur gentes istæ timentes quidem Dominum, sed nihilominus, & idolis suis seruientes.

Deus non seruili, sed filiali timore cupit venerari.

137 TImentes quidem Dominum, timore seruili, ne Leones in ipsos immitteret, non timore reuerentiali, & filiali. Sic multi peccatores bono aliquo motu interno, vel externâ actione piâ, & religiosâ contenti grauissima scelera, & continua peccata committere non verentur.

CAP. 18. A NUM. 6.

Et adhæsit Domino, & non recessit à vestigiis eius, fecitque mandata eius, quæ præceperat Dominus Moysi Vnde, & erat Dominus cũ eo, & in cunctis ad quæ procedebat, sapienter se agebat.

Qui Deo fidelissime seruit suum negotium agit.

138 REX qui Deo adhæret, & legem eius perfecte obseruat, non solum negotium subditorum, sed etiam se, vel suum negotium agit.

CAP. 18. NUM. 16.

In tempore illo confregit Ezechias Valuas templi Domini, & laminas auri, quas ipse affixerat, & tradidit regi Assyriorum.

Quod templo offertur, & Deo, & offerenti proficuum.

139 SI non affixisset Ezechias ianuis templi aurum illud, iam in alios vsus, & forte profanos, in sumptum fuisset, & nunc careret efficaci medio ad pacem redimendam; Vide quomodo, quod templis appenditur, & Deo datur, & dantibus ipsis conseruatur.

CAP. 18. NUM. 21.

An speras in baculo arundineo, atque confracto Ægypto super quem, si incubuerit homo, comminutus ingreditur manum eius, & perforabit eam? Sic est Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in se.

Rex superior inferiori non tam auxilium præstare solet; quam excidium.

140 SIC est Pharao rex Ægypti omnibus in se confidentibus, & sic, vt plurimum, sunt omnes reges, à quibus

alij

alij de Filioris potentiæ præstolatur auxilium.

CAP. 19. A NUM. 2.

Et misit Eliacim præpositum domus, & Sobnam scribam, & senes de sacerdotibus, opertos sacco, ad Isaiam prophetam filium Amos: Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & increpationis, & blasphemiæ dies iste: Venerunt filij vsque ad partum, & vires non habet parturiens. Si forte audiat Deus tuus vniuersa verba Rabsacis, &c.

Quando cū Deo agimus non tam verbis, quam animo attendendū.

141 EZechias Isaiæ per internuntios loquens dicit: *Deus tuus*, non ex irreligioso despectu, sed potius ex pia, & religiosa humilitate, ex qua non ausus fuit dicere, *Deus meus.*

CAP. 20. NUM. 1.

In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem: Et venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ morieris enim tu, & non viues.

Regibus mortem solus Deus denūtiare audet.

142 REgi, quis mortem audeat denuntiare, nisi tantus propheta, & hic non ex ore proprio, sed Dei?

Ad testamentū conficiendū mortis articulus expectari nō debet.

143 Et nota, quod, prius dicit Ezechiæ, quod res suas disponat, & posterius mortem enuntiat, ad instruendum, expectari non debere mortis articulum, ad congruā rerum temporalium dispositionem.

Regi regnū propria domus, & subditi tanquam domestici reputanas.

144 Sed cur non dicit: *Præcipe regno tuo*, siquidem de toto imperio suo disponere debebat, sed; *Præcipe domui tuæ*? Quia bonus rex, cum omnium pater sit, totum regnum, tanquam domum suam, & subditos, tanquam domesticos reputare debet. Vide ad. 2. reg. cap. 3. num. 1.

VEL SIC.

Quæ prouidentia humana nō pertingit diuinæ relinquendum.

145 Cum Ezechias esset iam infirmitate grauatus, & in limine mortis constitutus capax nō erat tantæ operationis, ac foret, de regno disponere, & ideo solū præcepit, vt res suas familiares, & domesticas ageret, cetera diuinæ prouidentiæ relinquens.

Morieris enim tu & non viues.

Iustis mors suauis, & quieta, vita temporalis molesta, & ānnosa.

146 NON dixit: *Morte morieris*, qui est modus loquendi ad reprobos, sed *morieris*, morte quietâ, & pacifica iustorum, *& non viues* vitâ scilicet, temporali ærumnosâ, & curis regnantium plenâ.

VEL SIC.

Cum Deus verba multiplicat, non resolutiuè, sed comminatoriè agere solet.

147 Ex illa verborum geminatione inferrem, sententiam illā fuisse tantum comminatoriam, Deus enim in suis resolutorijs decretis semel loqui solet, & solum ad corripiendum verba multiplicat. Vide ad Gen. n. 58.

VEL SIC

Vita ærumnosa mors est potius dicenda, quam vita.

148 *Non viues*, nam etiam si alij quindecim vitæ anni concedendi sint, cum vita illa futura sit plurimis curis, & ærumnis obnoxia, non meretur appellari vita, sed reperita mors, & ideo reduplicatiuè dico tibi: Quia morieris tu, & non viues.

VEL SIC.

Certitudo mortis vitam minuit.

149 Cum ex illo tempore certo cognosciturus esset Ezechias numerum annorum suorū, quotidie sciebat, quid ipsi deesset, & sic quotidie moriebatur, iuxta illud Dauidicum Psalm. 38. num. 5. *Notum fac mihi, Domine finē meū, & numerum dierum meorum quis sit, &c.* Et quindecim anni residui, & velocissimè decursuri, tanquā minuta quindecim, seu momenta temporis apparebant.

CAP. 20. A NUM. 15.

At ille respondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia quæcumque sunt in domo mea viderunt: nihil est, quod non monstrauerim eis, in thesauris meis.

Di-

Dixit itaque Isaias Ezechiæ: Audi sermonem Domini: Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui vsque in diem hanc in Babilonem.

Rex qui cum alio rum regum ministris caute non agit, & se prodit, & sua prodigit.

150 ADuertant reges, quã caute, & continenter cum alijs regibus, eorumque legatis agere oporteat: Rex enim qui, sine debita circunspectione sed ex quadam animi leuitate thesauros suos, & interiora cordis, aliorum regum, præsertim finitimorum ministris propallat, & se prodit, & illos prodigit.

VEL SIC TROPOLOGICE.

Animæ thesaurus caute ab eius dē inimicis custodiendus, & occultandus.

151 Uir spiritualis, & rex passionum suarum, qui thesaurũ virtutum suarum, & thecam cælestium immissionum cauté, & prudenter non custodit, sed ministris satanæ, quem deuoret anxie circuentis, & circumueniẽtis, leuiter manifestat, absque dubio, manifesto amissionis, & direptionis periculo exponit.

CAP. 21. A NUM. 2.

Fecitque (Manasses) malum in conspectu Domini, iuxta idola Gentiũ, quas deleuit Dominus à facie filiorum Israel. Conuersusque est, & ædificauit excelsa, &c.

Rex qui veteram religionem abijcit in natura monstrum conuertitur.

152 Conuersusque est in monstrũ naturæ, seu à rege supremo in diaboli infimum mancipium.

CAP. 21. NVM. 3.

Et adorauit omnem militiam cæli, & coluit eam.

Idololatria obiectum æterna salutis bellum infert, ideo militari nomine insignitur.

153 Astra idolatrice adorata militari nomine insignitur, quia bellum ęternæ saluti inferunt.

CAP. 21. A NUM. 10.

Locutusque est Dominus in manu seruorum suorum prophetarũ, dicens: Quia fecit Manasses rex Iuda abominationes istas pessimas super omnia quæ fecerunt Amorrhæi, &c.

Idololatria respectu hominis fidelis peccatum lõge grauius quã respectu infidelis.

154 SVpra num. 2. dicitur, Manassem idololatriam gentium, quas Deus, é terra promissionis expulerat, imitatum fuisse; quomodo nunc excessisse, & superasse dicitur? Quia idololatria, & quiuis alius contra religionẽ actus ab homine fideli perpetratus longe grauius piaculũ, & peccatũ est, quã idem met à quouis homine infideli cõmissus.

CAP. 22. NUM. 7.

Uerumtamen non supputetur eis argentum, quod accipiunt, sed in potestate habeant, & in fide.

Argentum Deo dicatum sacrilegæ obnoxiũ subreptioni existimandum non est.

155 PIA, & religiosa hæc Iosiæ regis disposițio, & præceptio: Non enim credibile videtur pecuniam Deo dicatam, iniustis, & sacrilegis subreptionibus, & vsurpationibus futuram obnoxiam. Vel sic.

Quæ à fidelibus Deo religiosé erogantur bona fide sunt expẽdenda.

156 Quæ à fidelibus Deo libere liberaliter, & religiose erogantur, libere liberaliter, & fide bona expendenda sunt. Vel sic.

Pecunia inter ministrorum, & calculantiũ manus dilabi solet.

157 Si prædicta pecunia manibus notariorum, & calculis arithmeticis subijceretur, maior ipsius pars inter prædictas manus dilapsura foret, & numquam, vel sero, & male templi diruta repararentur, & reædificarentur.

CAP. 23. NUM. 12.

Et altaria, quæ fecerat Manasses in duobus atrijs templi Domini destruxit rex: & cucurrit inde, & dispersit cinerẽ eorũ in Torrẽtem cedron.

Idololatria instrumenta velociter abijcienda, ne abijcientem inquinent.

158 ILla actio fuit ab ipsomet pio, & religioso regẽ Iosia exercita, & velocissime aduertitur, execuța, ne ille sacrilegus cinis illius vectorem, & proiectiuum dispersorem regem fædaret, & macularet.

CAP. 23. NUM. 29.

In diebus eius ascẽdit Pharao Nechao rex Ægypti, contra regẽ Assyriorum ad flumen Euphratẽ. & abijt Iosias rex in occursũ eius & occisus est in Mageddo, cum vidisset eum.

Rex pius at religionis restitutor martirio coronari dignus.

159 Piissimus rex Iosias occisus est in odium religionis, quam restituerat, & zelatus fuerat.

CAP. 24. A NVM 3.

Factum est autem hoc per verbum Domini contra Iudam, vt auferret eum coram se, propter peccata Manasse vniuersa, quæ fecit, & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & impleuit Ierusalē cruore innocentium: & ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

Idololatria Deū iratū reddit; sed innocētia persecuta inexorabilem.

160 NON tam propter idololatriam, quæ maximum peccatum est, quam propter sanguinem innocentem impie effusū, se Deus inexorabilem ostendit.

UEL SIC.

Vide supra num. 160.

161 Propter idololatriam, & alia plurima scelera Manasses, & peccata ostenditur Deus iratus, & vindex; sed propter sanguinem innocentem effusum, inexorabilis.

CAP. 25. A NVM. 5.

Et persecutus est exercitus Chaldaeorum regem, comprehenditque eum in planitie Iericho, & omnes bellatores, qui erant cum eo dispersi sunt & reliquerunt eum. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui locutus est cum eo iudicium.

162 CVM Deus ad iudicium vocat, peccatorem, nil, quod eum iuuare possit secum defert, sed omnia eum derelinquunt; imo Christus ipse, cum peccatoris personam egit ab omnibus derelictus est. Matth. cap. 26. num. 56. & cap. 27. n. 46.

Cum peccator ad Dei iudiciū sistitur omnia, quæ eum iuuare poterant derelinquūt

CAP. 25. NUM. 7.

Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos eius effodit vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem.

163 NON fuit actio adeò crudelis, vt apparet, illa oculorum Sedeciæ effosio, vt quid enim rex ille miserrimus, post aspectum tristissimi spectaculi occisionis filiorum suorum, indigeret oculis ad videndum, sed tantum ad plorandum.

Miserrimorum oculi lacrymis, non visu indigēt.

164 Sed ad quid catenæ oculis orbato adijciuntur, numquid cæcus fugam capessurus erat? Nō: Sed voluit Deus, quod catena ferrea, & ignominiosa duceret, & regeret, quem recta ratio, & diuinæ legis frænum suaue non regebat.

Ferrea catena regat, quē suaue iugum legis diuinæ non regit.

UEL SIC TROPOLOGICE.

165 Diabolus, primum nos cæcare intendit, vt postea suas catenas iniiciat, & ad tyrannicam suam seruitutem attrahat.

Diabolus oculos eruere satagit, vt suas catenas iniiciat.

LIBER PRIMUS PARALIPOMENON.

CAP. I. A NVM. I.

Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Iared, Henoch, Mathusale, Lamech, Noe, Sem, Cham, & Iapheth.

AD CAP. 1. A N. 1. LIBRI 1. PARALIP.

Puerascente mūdo pauci viri memoria commendabiles.

1 IN TOTO illo primæuo sæculorū tractu vsque ad diluuium, tredecim tantum personæ fuerunt, selectæ, & nomine dignæ, memoriæque commendabiles: Abel enim vix fuit, cum defuit.

CAP. 4. NVM. 10.

Inuocauit verò Iabes Deum Israel, dicens: Si benedicens, benedixeris mihi, & dilataueris terminos meos & fuerit manus tua mecum, & feceris me à malitia non opprimi. Et præstitit Deus, quæ precatus est.

Bona quæ facimus, potius in nostrā, quā Dei vtilitatem cedunt.

2 NON refert textus, quid Iabes Deo promiserit, se facturum, si bona illa reciperet; & fortè, quia, quæ rectè facimus; vel potius in nostram, quam in Dei vtilitatem cedunt; vel quasi nihil sunt respectu bonorum á Deo receptorū. Nisi hîc innuitur prima gratia, quę absque vllis nostris meritis á Deo nobis donatur.

CAP. 4. NVM. 22.

Hæc autem verba vetera.

3 VErba vetera, idest veterum, seu traditiones maiorum: *Verba veterū, verba vetera.*

CAP. 5. A NVM. 1.

Filij quoque Ruben primogeniti Israel (ipse quippe fuit primogenitus eius, sed, cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filijs Ioseph filij Israel, & non est ille reputatus in primogenitū. Porro Iudas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes germinati sunt: primogenita autē reputata sunt Ioseph:)

In lege gratiæ natalibus merita præferuntur.

4 HInc infertur, primogenitalem portionem apud Hebræos fuisse unam partē aliquotam ex ijs, quæ reliquis fratribus obtingebant; itaque, primogenitus, quoad hereditatem, quasi duo filij reputabatur, sed in nostra lege gratiæ Ius Ecclesiasticum, non naturæ, sed merito dat primogenituram.

CAP. 9. NUM. 1.

Vniuersus ergo Israel dinumeratus est. & summa eorum scripta est in libro regum Israel, & Iuda.

Subditorum scire numerum regibus ad multa proficuum.

5 IN *libro regum* memoratur summa subditorum, tum propter necessariam inter reges, subditosque relationem: tum quia ab hac summâ, regum magnitudo, & potentia pendet: tum etiam quia multum interest ad rectam cuiusuis regni vel reipublicæ gubernationem scire numerum subditorum.

CAP. 9. NUM. 13.

Fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerij in domo Dei.

Ad rectè Deo in templo ministrādum tam animi quam corporis vires requiruntur.

6 FOrtissimi robore, non solum spiritus, sed etiā corporis, nam ad rectè in templo ministrandum vtrumque robur necessarium est.

CAP. 9. NUM. 33.

Hi sunt principes cantorum per familias Leuitarum, qui in exedris morabantur, vt die ac nocte iugiter suo muneri deseruirent.

Qui continuas preces Deo fundunt, & memoria æterna, & laude digni.

7 HÆC verba ponderari possūt in anniuersario religiosorum, vel ministrorum Ecclesiæ choro deseruientium in communi.

CAP. 10. NUM. 10.

Arma autem eius (Saulis) *consecrauerunt in fano dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon.*

Vindicta consolatur dæmonis pietas.

8 HOC fecerunt, vt idolū Dagon consolarentur super truncatione capitis sui coram arca testamenti primo regum cap. 5.

CAP. 10. NUM. 13.

Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod præuaricatus sit mandatum Domini quod præceperat, & non custodierit illud: sed insuper etiam pythonissam consuluerit, nec sperauerit in Domino.

De grauibus etiā peccatoribus citra prædestinationem ad vitā pie præsumendum.

9 NON dicit textus: *Mortuus est ergo Saul in iniquitatibus suis*, qui est modus loquendi Sacræ Scripturæ de cuidebret reprobis; sed: *Mortuus est Saul propter iniquitates suas*, quod fauet opinioni Hebræorum de prædestinatione ad vitam huius infausti principis. Uide quæ ad 1. Reg. cap. 28. à num. 24. dicta sunt.

Grauissima principum peccata inobedientia ad Deū, & superstitio.

10 Et notandum, quod plurima Saulis scelera, & peccata ad duo tantum capita reducuntur, *inobedientiam*, scilicet, & *superstitionē*.

CAP. 11. NVM. 1.

Congregatus est igitur omnis Israel ad Dauid in Hebron, dicens: Os tuum sumus, & caro tua.

In generalibus comitijs populi cum rege potius politice, quā affectiue agere solet.

11 HÆC verba summum & intimum amorem erga Danidem sonant, sed sensus illorum est magis politicus, quam affectiuus, sic in comitijs generalibus cum regibus agi solet; proferuntur verba amoris, reuerentiæ, & submissionis erga reges plebis, sed quæ nihilominus iura populorum non destruant, nec velicent, sed potius adstruant, & augescant, quod infra ex ponderatione horum verborum manifestum fiet.

Populus in vnum collectus à rege honorifice tractandus.

12 *Os tuum sumus, & caro tua:* Aduerte, quod tibi sumus, genere, æquales, & sanguine coniunctissimi, debes ergo nos, tanquam consanguineos tuos honorificentissime tractare.

UEL SIC.

Subditi à principe, non tanquam membra sua mortalia, sed tanquā naturalia consideranda.

13 *Os tuum sumus, & caro tua,* vt intelligas, teneri te nostræ cōseruationi, & indemnitati incumbere, sicut carnem, & ossa tua iure naturali conseruare teneris.

VEL SIC.

Principibus respectu subditorū vsus, non abusus iure concedēdus.

14 *Os tuum sumus, & caro tua,* Ne existimes, te h. bere super nos dominium despoticum, & absolutum arbitrarium vitæ, necisque; sed metum vsum fructum, & hunc legibus diuinis, & humanis taxatum, moderatum, & regulatum, quem ad modum in membra tua dominium non habes concessum, sed vsuram tantum.

CAP. 11. NUM. 4.

Abijt quoque Dauid, & omnis Israel, in Ierusalem, hæc est Iebus, vbi erant Iebusæi habitatores terræ.

Recens inauguratus rex, & milites seligat, & actionem decorā aggrediatur.

15 STatim, ac Dauid in regem proclamatur, bellum iustum, & decórum aggreditur, & viros robore, & fortitudine selectissimos varijs muneribus honorat, & ad se allicit.

CAP. 11. NUM. 9.

Proficiebatque Dauid vadens, & crescens, & Dominus exercituum erat cum eo.

In regijs actionibus securius est lente vadere, quā præcipitāter currere.

16 VAdens, non currens, nec præcipitanter agens, vt Saul: sic enim, nec proficeret, nec Dei fauorem mereretur.

CAP. 11. A NUM 24.

Hæc fecit Banaias filius Ioiadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimus, inter triginta primus, verumtamen ad tres vsque non peruenerat: posuit autem eum Dauid ad auriculam suam.

17 PRudenter elegit Dauid in famulum à secretis, virum, é fortioribus, nam hi, vt in plurimum solent esse valde taciturni. *Robore præditi frequenter taciturni esse solent.*

18 Vel quia cognoscebat, magnam fortitudinem, & animi constantiam requiri ad secretum intra pectus humanum continendum. *Magno robore opus est ad secretū intra claustra pectoris continendum.*

CAP. 12. A NUM. 16.

Venerunt autem de Beniamin, & de Iuda ad præsidium in quo morabatur Dauid. Egressusque est Dauid obuiam eis, & ait: Si pacifice venistis ad me, vt auxilemini mihi, cor meum iungatur vobis: si autem insidiamini mihi pro aduersarijs meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & iudicet.

19 NON legitur Dauidem hac suspectiua, & cauta præuentione vsum fuisse cum ceteris aliarum tribuum; sed cum proprijs contribulibus, & eorum amicitiâ, & habitatione coniunctissimis, nempe Beniamitis. *Prudens cautela regibus ex nullo respectu despicienda.*

20 Sed cur dicit Dauid, se non habere iniquitatem, *in manibus*, hoc est patentē, & in operibus? Quia, cum nondum regis munus exercuisset, calidas regnandi artes, & actiones ad cor retrahere, non nouerat, & sic in pectore non habebat iniquitatem, quæ in manibus non apparebat. *Regnandi vsus simplicitatem in duplicitatē transmutat.*

CAP. 12. NUM. 32.

De filijs quoque Issachar, viri eruditi, qui nouerant singula tempora ad præcipiendum, quid facere deberet Israel, principes ducenti: Omnis autem reliqua tribus eorum consilium sequebatur.

Cauti, & prudentes pedetentim agunt.

21 CUM é reliquis tribubus tam copiosus numerus militum, & partialium ad Dauidem venerit, vt ex contextu huius capitis constat, cur ex tribu Issachar ducenti, tantum mittuntur? Quia isti, cum essent, eruditi, vt aduertit textus, paucos præmisserunt, reliquos expectare facientes, vt quid tempus, & occasio faciendum dictaret caute, & prudenter recognoscerent.

VEL SIC.

Paucissimi, si prudentes, & cauti sint, quam plurimis præferendi.

22 Paucos quidem mittunt ad Dauidem, sed *eruditos*, qui æquiualuerunt, imo, & excesserunt plurimos ab alijs tribubus missos.

Soli sapientes principes ore pleno cōpellandi

23 Et nota, quod isti, *principes* appellantur, non sic turmæ militares ceterarum tribuum.

CAP.13. NUM. 11.

Contristatusque est Dauid eo, quod diuisisset Dominus Ozam: Uocauitque locum illum: Diuisio Oza vsque in præsentem diem.

Coram Mariæ symbolo originalis peccati pœna, nec nominanda.

24 CUR Oza, non dicitur mortuus, vel *occissus*, sed *diuisus*? Quia mors fuit pœna peccato originali inflicta, quæ coram arca testamenti, Mariæ Virginis Symbolo, nominari non decebat.

VEL SIC.

Sacerdos moriēs inter Deum, & homines diuidēdus.

25 Mors sacerdotis non debet alio compellari nomine, quā diuisionis, quia cum sit sequester, & medius inter Deum, & homines, cum resoluitur, vnusquisque debet suam portionem accipere.

CAP.15. *A NUM.12.*

Et dixit ad eos: Uos qui estis principes familiarum Leuiticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israel, ad locum, qui ei præparatus est: Ne vt á principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus: sic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus.

Cuiusuis é populo suo damnum bonus rex tanquam proprium reputat.

26 FIdelis bonus, & timoratus rex, cum aliquis, é populo suo á Deo percutitur, se & reliquum populum percussum, & castigatum existimat, & vt talis emmendationem procurat.

Rarus rex aliquid sibi illicitū existimat.

27 Nec omittenda illa Dauidis verba modestiæ, & religionis plena, scilicet: *Illicitum quid nobis agentibus.* Rarus enim rex aliquid sibi illicitū recognoscit, vel pronuntiat.

CAP.15.NUM.23.

Et Barachias, & Elcana ianitores arcæ.

Synagogica munera, seu officia vmbratilia tantum, & apparētia.

28 HInc infertur fuisse in synagoga officia quędam ad titulum honorificum solum deseruientia, & sine aliquo exercitio.

CAP.15. NUM.27.

Porro Dauid erat indutus stola byssina.

Vestes sacerdotales regali clamydē sanctiores.

29 SI quid regali, & imperatoriæ clamidi, honoris, ac decoris causâ, super indui potest, maxime Ecclesiastica suppelles, & leuiticæ vestes sunt.

CAP.15. NUM.29.

Cumque preuenisset arca fœderis Domini vsque ad Ciuitatem Dauid, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem Dauid saltantem atque ludentem, & despexit eum in corde suo.

Erga Eucharistiam, & Mariā virginem indeuotos omni honorifica compellatione indignat.

30 MIchol, etsi esset filia, & vxor regis, nō appellatur regina propter irreligiositatem, & cum arca testamenti, Eucharistiæ, & Mariæ symbolo indeuotionem; at vero Dauid pijssimus, & arcæ testamenti Mariæ, & Eucharistiæ symboli deuotissimus, *rex* honorifice compellatur.

Rex quo se magis coram Deo despicit, tanto plus á subditis reuereri facit.

31 Et nota, quod iste Dauid ex religionis iubilo feré insaniens & coram Deo se, & suam dignitatem contemnens, adeó faciebat se ab omnibus subditis reuereri, quod vxor sua cum nō ausa fuerit signo aliquo exteriori, sed solum interne, & in intimo cordis despicere.

Irreligiosorum impietatem vult Deus ad ipsorum infamiam mundo propalari.

32 Sed si despectus fuit adeô internus, quis eum propallauit, & mundo vniuerso manifestū fecit? Deus ipse, qui non solum Micholis impietatem sterilitate puniuit, sed etiam infamiâ publicâ mulctare voluit. Uide quæ lib. 2. Reg. cap. 6. ad num. 16. dicta sunt.

CAP. 17 NVM. 7.

Nunc itaque sic loqueris ad seruum meum Dauid: Hæc dicit Dominus exercituum: Ergo tuli te cum in pascuis sequereris gregem, vt esses dux populi mei Israel.

Munus pastoritium artis regendi populos magisterium.

33. NON tuli te cincinno capitis sicut Habacuc prophetam, sed per media naturalia, causas secundas meâ speciali prouidentiâ disponendo, & coordinando. Et nota frequentem fieri á Deo Dauidi de pastoritio munere mentionem, vt in illo artem regendi homines fundatam esse intelligeret.

CAP. 17. NVM. 8.

Fecique tibi nomen quasi vnius magnorum, qui celebrantur in terra.

Aduerbium quasi non minuere, sed æquare solet.

34 ADuerbium relatiuum *quasi* non ponitur hic diminutiue, sed æquipatatiue.

CAP. 17. NUM. 11.

Cumque impleueris dies tuos.

Uitæ nostræ dies sunt vasa bonis operibus adimplenda.

35 DIes vitæ nostræ sunt quædam vasa vacua à Deo nobis tradita, vt illa bonis operibus impleamus: ideo Psal. 72. n. 10. dicitur de iustis: *Dies pleni inuenientur in eis.*

CAP. 17. NUM. 13.

Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium.

Ita loquitur Sacra Scriptura, vt sinceriter intelligenti nulla erroris occasio detur.

36 SAlomoni non dixit Deus: *Ego ero illi pater, & ipse erit mihi filius*, sed: *Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium:* Perperam ergô Salomoni accommodare conantur Hebræi plurima Sacræ Scripturæ loca, quæ alteri conuenire nequeunt, quam illi cui dixit Deus Psal. 109. *Sede á dextris meis: Filius meus, & tu, ego hodie genui te.* Et: *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* Matth. cap. 17. n. 5.

Et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit.

Impiorum nomē putrescit, ideo eorundem fama fætet.

37 NON nominat propheta Saulem Dauidis antecessorem, vt verificetur illud proberb. cap 10. num. 7. *Nomen impiorum putrescet.*

Diuinæ misericordiæ conseruatio, vel ablatio, prædestinationis, vel reprobationis argumentum

38 Et hinc conijci potest cōtra Saulis prædestinationem ad vitam, & ex nominis suppressione, & ex diuinæ misericordię ablatione, quam cum á Salomone nūquam ablaturum dixerit, non leue, pro illius æterna salute argumentum desumi potest.

Quod ex Sacra Scriptura cognosci potest Deus reuelare non solet.

39 Et forte propter hoc pie curiosis super hac re multarum animarum sanctarum desiderijs Deus nunquam satisfecit, quia quod ex sacrâ paginâ inuestigari potest, Deus declarare non vult, tum ob Sacræ Scripturæ authoritatem, tum, vt illius studium non negligenter, magno nostri spiritus damno, deseratur, sed in lege Domini die ac nocte meditemur.

VEL SIC.

Quasi erubescit Deus nominare hominem, misericordia sua indignum.

40 Saulem nō nominat quasi erubescens Deus nominare hominem á quo, etsi vi peccatorum suorum coactus, misericordiam suam abstulit.

CAP.

CAP. 17. NUM. 27.

Et cœpisti benedicere domui serui tui vt sit semper coram te, te enim Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

Benedictio Mariana domus à primo instanti incepit per æternitatem duratura.

41 ET cœpisti benedicere domui serui tui, idest Mariæ, quæ semper à primo instanti coram te fuit: Ideo in salutatione ipsius, Lucæ cap. 2. fit mentio de domo Dauid, de benedictione, & assistentia Dei.

CAP. 18. NUM. 17.

Porro filij Dauid, primi ad manum regis.

Subditorum nullus regum filijs præferendus.

42 NUllum è seruis, & ministris prætulit Dauid filijs suis, quem non omnes reges imitantur.

VEL SIC.

Rex prudens sub honoris specie de sibi suspectis cauet.

43 Sub specie honoris à filijs proprijs cauebat prudentissimus rex.

Rex prudens filiorum suorum optimus pedagogus, & magister.

44 Vel filios semper iuxta se habebat Dauid, vt mores regios, & eximiam, difficilemque artem regendi populos discerent, etiamque, vt obseruaret, quis illorum aptior esset ad regni successionē, tunc non primogenito destinatā, sed parenti arbitrariam.

CAP. 19. A NUM. 2.

Misitque Dauid nuntios ad consolandum eum super morte patris sui: Qui cum peruenissent in terram filiorum Ammon, vt consolarentur Hanon, dixerunt principes filiorum Ammon, ad Hanon: Tu forsitan putas, quod Dauid honoris causa in patrem tuum miserit, qui consoletur te, nec animaduertis, quod, vt explorent, & inuestigent, & scrutentur terram tuam, venerunt ad te serui eius.

Praui consiliarij & regem destituunt, & regnum conuellunt.

45 HIS artibus solent iniqui, consiliarij suos principes demereri, & simul perdere, & destruere, quare ergo illi non suggesserunt, vt cautelā vteretur contra cautelam cum seruis Dauid, & non iniuriā manifestā? Quia forté intentio eorum erat regem præcipitare, & Martem accendere ipsis solis vtilem, & proficuum, ceteris omnibus pernitiosum, & nociuum, vt euentus cōprobauit.

CAP. 19. NUM. 4.

Igitur Hanon pueros Dauid decaluauit, & rasit, & præcidit tunicas eorum á natibus vsque ad pedes, & dimisit eos.

Regia dignitatis recens adepta fastus natura, imo, & rationis leges soles mutare.

46 FAcile credidit Hanon principibus suggerentibus, Dauidem, & diuersa, & maligna intentione legatos misisse, & non ex humano ciuilique motiuo consolationis, quoniam ipse Hanon ex vana gloria regie dignitatis adeptæ de paterna morte nullum mœrorem sentiebat.

CAP. 19. NUM. 17.

Quod, cum nuntiatum esset Dauid, congregauit vniuersum Israel, & transiuit Iordanem, & irruitque in eos.

Cū hostibus, quā longe a propria ditione fieri potest, congrediendum.

47 O Prima politica, & belligerendi ars, hostes, non intra prouintiam expectare, sed extra ipsam cum illis cōgredi.

In honore lesus prius illum recuperet, quam generosum quemuis actum aggrediatur.

48 Et non sine aduertentia prætereundum, quod ad primam expeditionem contra Ammonitas post legatorum contumeliam, non perrexit ipse Dauid, vel quia se considerabat generoso belligerandi exercitio indignum, dum honor ipsius in legatis vulneratus erat donec per iustam vindictam restauraretur.

Rex in seruis suis offensus per seruos suos se vindicet.

49 Vel quia volebat, quod iniuria seruis suis illata, per eosdem seruos suos vindicaretur.

CAP.

CAP. 20. NVM. 2.

Tullit autem Dauid coronam Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri pondo talentum, & pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema.

Felix regnū, in quo subditi regē adorant.

50 MElchom nomen est idoli, quod hebraice significat: *Rex eorum*: Felix respublica, in qua subditi regem adorant; forte ex hoc inductus fuit Dauid ad conficiendum sibi diadema ex illa corona.

CAP. 20. NVM. 3.

Populum autem, qui erat in ea eduxit: & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita vt dissecarentur, & contererentur, sic fecit Dauid cunctis vrbibus filiorum Ammon.

Totius regni vniuersale vulnus magno indiget medicamine.

51 PRo vindicta sectionis vestium Legatorum Dauidis secuit corpora viua Ammonitarum. An excessiua fuerit vltio, an condigna, alterius iudicium esto: sed certum est, honorem vnius integri regni in Legatis vulneratum, non sine magno medicamine sanari posse.

CAP. 21. A NVM. 2.

Dixitque Dauid ad Ioab, & ad principes populi: Ite, & numerate Israel à Bersabee vsque Dan: & afferte mihi numerum, vt sciam. Responditque Ioab: Augeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt: nonne Domine mi rex omnes serui tui sunt? Quare hoc quærit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli? Sed sermo regis magis præualuit: egressusque est Ioab, &c.

Minister fidelis, etiamsi proprij dictaminis repugnantia, est obediens.

52 HIC patet satisfactio, quam habebat rex Dauid de hoc fideli optimoque ministro: etsi enim dictamen contrarium ostenderet, per ipsum, mandatum suum executioni mādari voluit, sciebat enim illud exactissime completurum, sed regem fefellit opinio, vt patet infra num. 6.

A populi contributione grauamine, etiam ad causas pias, quantum fieri potest, abstinendum.

53 Sed cum hæc recensitio fieri posset absque peccato, vel populi damno iuxta præscriptum legis Exodi cap. 30. num. 12. offerendo scilicet singuli Domino pretium pro animabus suis, quare dixit Ioab: Quod in peccatum reputetur Israeli? An quia sciebat adeo auersari Dauidem vniuersales populi contributiones, & gabellas, etiam ad res sacras applicandas, vt mallet legem infringere, quam populum grauare? Et forte hoc expressit Dauid, cum dixit: *Afferte mihi numerum, vt sciam*, idest: Vt ad dispositionem regiminis cognoscam; vel curiositati satisfaciam, non vt tabernaculo Domini collecta fiat.

CAP. 21. A NVM. 11.

Hæc dicit Dominus: Elige, quod volueris, aut tribus annis famem, aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse euadere: aut tribus diebus gladium Domini, & pestilentiam versari in terra tua.

Mitius Deus per seipsum, quam per creaturas punit.

54 SVpplicium á Deo immediate infligendum longe breuiori tempore, quam reliqua duraturum erat: Et nota, quod de illa pestilentia non dicitur, quod *grassatura erat*, in populo, sed, cum esset gladius Domini, quod esset tantum *versatura*.

CAP. 21. NVM. 13.

Et dixit Dauid ad Gad: Ex omni parte me angustiæ premunt, sed melius mihi est, vt incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes eius, quam in manus hominum.

De

Boni principis character est, tanquam propria membra subditos æstimare.

55 DE damno populi loquitur David tanquam de malo ipsiusmet cor præmente, & à seipso totaliter sustinendo, quia tanquam propriam ipsius personam subditos suos æstimabat, quæ optimorũ principum proprietas, & character est.

CAP. 21. A NVM. 16.

Leuansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cælum, & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & versum contra Ierusalem, & ceciderunt tam ipse quam maiores natu vestiti cilicijs, proni in terram. Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui iussi, vt numeraretur populus? Ego qui peccaui: ego, qui malum feci; iste grex, quid commeruit?

Non pauci principes, non suis, sed alienis oculis vident.

56 DAuidem *oculos suos* leuasse aduertit textus, quia sunt multi reges, qui non vident oculis suis, sed alienis.

Perperam cum ministro executore incorruptibili de supplicij suspensione agitur.

57 Et notandum, quod cum angelum viderit non dirigit orationem suam ad angelum, ministrum executorem, sed ad Deum Imperatorem.

Mille artibus vtitur bonus rex, vt damna imminẽtia à populo suo auertat.

58 Et nota, quod David, qui paulo ante, populum suum tanquam propriam personam reputabat, iam se ab illo discernit, & separat, cum scilicet supplicium diuinum ad se trahere, & ab illo auertere nititur; & de populo cũ Deo loquens, ei nomen rei pecuariæ accommodat, & gregem ouiũ appellat, tum, vt populi innocentiam innueret, tum, vt se ipsum humiliaret, sua primordia recolens, vel, vt primi ab angelo occisi tanquam sacrificium placationis á Deo acciperentur, quo ira ipsius mitigaretur, & ceteris parceret.

CAP. 21. A NUM. 24.

Dixitque rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo, quantum valet: neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita. Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos.

Deo gratificatoria munera de proprio penu, nõ de alieno censu offerenda.

59 HÆC aduertant, qui cum Deo ex alienis liberales, & gratificaui se ostentare volunt.

Rei empta satisfactio, non denumerata solũ, sed de appensa pecunia debet fieri.

60 Et nota: Verba illa: *Iustissimi ponderis*, significare, Davidem non solum numerari iussisse, sed etiam appendi pecuniam illam, ne minimum quid deficeret, vel etiam illud, quod ex fricatione, & aureæ monetæ vsu deperisse poterat.

In Christi, & Mariæ typo nil alterius, quam diuini iuris repertum

61 Nota etiam, quod in toto illo spatio locali, in quo illud sacrificium oblatum, & postea templum ædificatum fuit nihil omnino iuris alieni remanserit: quod Deiparæ immutati accomodari potest.

CAP. 21. NVM. 30.

Et non præualuit David ire ad altare, vt ibi obsecraret Deum: nimio enim fuerat timore perterritus, videns gladium angeli Domini.

Qui ira diuinæ gladium, vel solo visu, percipit, ad Mariæ symbolum accedere nõ valet.

62 AD locum in quo Maria Virgo Immaculata, vt cumque significatur, non solum ire non præualet, qui gladiũ iræ diuinæ in se expertus est, sed nec qui illum visu, vel alio sensu percepit.

CAP. 23. NVM 4.

Ex his electi sunt, & distributi in ministerium domus Domini, viginti quattuor millia: præpositorum autem, & iudicum sex millia.

In Ecclesiasticorum moribus cõponendis ingens cura adhibenda est.

63 PRO quaternis quibusque Leuitis vnus præpositus, seu prælatus assignatur, ad

ad denotandam ex-actifsimā huius Leuitici, & Ecclesiastici status morigerationem, & quantum curæ adhibere oporteat, ne in leues deffectus, quantominus grauia peccata prolabantur, quorum exemplo ceteri fideles corrumpantur.

CAP.23. NVM.29.

Sacerdotes autem super panes propositionis, & ad simi a sacrificium, & ad lagana azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & super omne pondus atque mensuram.

Pænitentiale Ecclesiæ forum in lege veteri præsignatum.

64 SAcerdotes *super omne pondus* præficiuntur, per quod denotatur: omnia iudicio diuino reseruanda: hoc enim fuit figura fori pænitentialis in lege gratiæ exercendi: *Pondera* enim in notissima, & frequentissima phrasi Sacræ Scripturæ peccata significant.

Vide supra n.64

65 Et nota, in hoc textu Sacerdotium legis gratiæ plene, & adequate figuratum: Potestas, scilicet in corpus Domini verum, in præfectura panum aliorumque sacrificiorum similagineorum. Potestas in Corpus Christi mysticū, quod est Ecclesia, in præfectiua authoritate super omnia pondera.

CAP.25. NVM.6.

Uniuersi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, & psalterijs, & citharis in ministeria domus Domini iuxta regem.

Sub pio ac religioso rege Ecclesiæ ministri consignant.

66 REgnante pio, & religioso rege omnes tēpli ministri, sunt etiam ministri regis, & non quales cumque, seu remotiores, sed ipsius regis personæ intimi, & proximiores. Vide n.3. & 5. huius capitis. Forte ex hoc exemplo in Hispaniarum imperio, omnes Ecclesiarum præsules sunt consiliarij status regis honoris gratiā.

CAP.25. NVM.8.

Miserūtque sortes per vices suas, ex æquo tam maior, quam minor, doctus pariter, & indoctus.

67 SOrs cæca maiorem, & minorem, doctum, & indoctum pariter miscet, & confundit, non sic discreta prudens, & rationalis electio, sed quandoque ita in distributiua iustitia procedere oportet, vt disturbia, schismataque præsertim in comunitatibus euitentur. *Quandoque in promotionibus sors electioni præferenda.*

CAP. 26. NVM 5.

Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octauus: quia benedixit illi Dominus.

68 OCtauus semper est numerus fortunatus, & benedictus. *Octauus numerus fortunatus.*

CAP.26. NVM.15.

Obededom vero, & filij eius ad Austrum: in qua parte domus erat seniorum concil.um.

69 HÆC pars meridionalis erat magis sanitati & commoditati congruens, vt pote radijs solaribus tempore hiemali magis illustrata, ideoque senioribus ætate pronectis applicata fuit. *Triclinia à sole illustrata ad habitandum commodiora.*

CAP.26. NVM.32.

Præposuit autem eos Dauid rex Rubenitis, & Gaditis, & dimidia tribui Manasse, in omne ministerium Dei, & regis.

70 PRudens, & religiosa politica Dauidis, ministeria Dei, regisque semper cōiunxit. *Vide supra n.66*

CAP.27. A NVM.5.

Dux quoque turmæ tertiæ in mense tertio erat Banaias filius Ioiadæ sacerdos, & in diuisione sua viginti quattuor millia. Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, & super triginta, præerat autem turmæ ipsius Amizabad filius eius.

71 FOrte Banaias iste dicitur *sacerdos*, non propter *Sacerdotium nomen est muneris, & honoris.*

ter officium á maioribus natiultatis iure acquisitum, sed propter personalem præeminêtiam, sicut, 2. reg. cap. 8. num. 18. dicitur: *Filij autem Dauid sacerdotes erant.* Vel si Banaias erat legitimus sacerdos, vt certius videtur, ob id dicere possumus, quod militaris ducatus habebat solum honorificum titulū, & Amizabad filius eius iuuenis, nondumque sacrificiorum muneri applicatus, habebat ducatus paterni exercitium.

CAP. 27. NVM. 32.

Ionathan autem patruus Dauid, consiliarius, vir prudens, & litteratus.

Prudētia, & litteræ boni consiliarij constitutiuum.

72 HÆC duo sunt quæ præcise requiruntur ad bonum consiliarium constituēdum, prudentia, & litteræ, sed prudentia, principalius, ideo in sacro textu litteris præponitur.

CAP. 28. NVM. 5.

Sed & de filijs meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, vt sederet in throno regni Domini super Israel.

Rex Dei vicarius minister est.

73 NON dixit Dauid: *Vt sedeat in throno meo*, vel: *In throno regni mei*, sed: *In throno regni Domini*, vt aduertant reges: regna quibus præsunt nō esse sua, sed Dei, nec in illis habere proprietatem, sed vicariam Dei administrationem: *Domini enim est regnum, & ipse dominabitur gentiū*: Psal. 21. num. 29.

CAP. 28. A NVM. 9.

Tu autem Salomon, fili mi, scito Deum patris tui, &c.

Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proijciet te in æternum.

Prius Deum relinquimus quam à Deo relinquimur.

74 PRius nos relinquimus Deum, quā Deus proijciat nos. Et nota verbum illud *in æternum*, contrarium esse opinioni de æterna Salominis salute.

CAP. 28. NVM. 11.

Dedit autem Dauid Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorū, & cænaculi, &c.

Omnes templi lineas Deus delineat.

75 SIcut olim delineatio arcæ testamenti, tabernaculi, & reliquorum ad illud pertinentium à Deo excogitata fuit, & Moysi tradita, sic nunc delineatio templi, á Deo in Dauidem peruenit, & per hunc in Salomonem. Vide infra in hoc cap. num. 19.

CAP. 29. NVM. 1.

Locutusque est Dauid rex ad omnem Ecclesiam: Salomonem filium meū vnum elegit Deus,

Vir sapientia præcellens vnus, vnicus appellādus.

79 VNum, idest solum, seu tantum, vel *vnum*, idest vnicum, & inter reliquos filios meos singularissimum sapientiā ceterisque donis tam naturalibus, quam supernaturalibus.

Adhuc puerum, & tenellum: opus namque grande est, neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo.

In puerili innocentia Deus libentius habitat.

77 AD opus grande nonne melius eligeretur iuuenis robustas, quā tenellus puer? Non quidem, nam cùm illud grāde opus sit habitatio, non homini præparanda sed Deo, ad illud aptior est pueri simplex innocentia, quam iuuenis corrupta malitia.

CAP. 29. NVM. 11.

Tua est, Domine, magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria.

Dei magnificentia ceteris attributis præstat.

78 MAgnificentiam Dei præfert Dauid ceteris attributis, vt suis principibus & tribunis, reliquoque populo de liberalitate erga Deum à num. 6. relata gratularetur,

Victoria Dei est, homines ad liberalitatem inducere.

79 Sed cur hîc Deo attribuit victoriam? An quia mouere homines ad tam profusam liberalitatem fuit victoria Deo digna?

LI-

LIBER SECVNDUS PARALIPOMENON.

CAP. I. NVM. 9.

Nunc ergo Domine Deus impleatur sermo tuus, quem pollicitus es Dauid patri meo, tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quam puluis terræ.

AD CAP. 1. N. 9. LIBRI 2. PARALIP.

Reges naturaliter subditorum appetunt depressionem.

1 E DVABUS cōparationibus Abrahamo á Deo factis, stellarum scilicet, & pulueris, non primam vsurpauit Salomon; sed secundam, forte ex indita iam, & quasi naturali ambitione, quá subiectum sibi populum despiciebat, & calcabilem habere cupiebat.

CAP. 1. NUM. 11.

Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti diuitias, & substantiam, & gloriam, neque animos eorum, qui te oderant.

Vindictam, etiā iustam, Deus nō approbare solet.

2 FOrte per vltima verba sugillatur á Deo postrema Dauidis dispositio Salomoni commendantis vindictam aliquorum, qui in se peccauerunt. 3 Regum cap. 2. á num. 5.

CAP. 1. NUM. 12.

Sapientia, & scientia data sunt tibi: diuitias autem, & substantiam, & gloriam dabo tibi.

Scientia regibus necessaria, diuitiæ accidentales sunt.

3 SApientia, & scientia regiæ dignitati non solum necessariæ sunt; sed etiam quasi essentialiter constitutiuę; diuitiæ vero, & gloria ad eandem dignitatem accidentales, & accesoriæ sunt, ideo loquens de primis, ait textus: *Data sunt.* Loquens verò de secundis, ait: *Dabo tibi.*

Inferiorũ genio se Deus accõmodare solet ad regum instructionẽ

4 Sed modus iste loquendi notatu dignus: *Sapientia, & scientia data sunt*, sine personæ dantis expressione, non sic *diuitiæ substantia, & gloria*, quarum Deus se largitorem exprimere dignatur, dicens: *Dabo tibi*. An Deus accommodat se aliquando stilo hominum, qui, cum pluris æstiment mundiales, & corporeas, licet vanas, quam spirituales, licet veras, & solidas diuitias, illarum se, non veró istarum largitorem ostentare vult?

VEL SIC.

Deus humanitatis candidatus se hominũ opinioni quandoque accõmodat.

5 Prænouerat Deus, Salomonem aliquando dicturum: *Qui addit scientiam, addit, & laborem*. Ecclesiastes cap. 1. num. 18. Et: *Hanc occupationem pessimam dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea*, supra nu. 13. Noluit autem, Deus tanti mali, in Salomonis opinione, inductorem expresse nominare.

VEL SIC.

Promissiones humana, nisi diuina authoritate firmentur, fallibiles, & incerta.

6 *Sapientia, & scientia* de præsenti *data sunt; diuitiæ substantia, & gloria*, de futuro promissæ, has ergo roboret Deus authoritate suâ; omnes enim promissiones humanæ fallibiles, & incertæ sunt, nisi diuinâ authoritate firmentur.

CAP. 1. NUM. 17.

Quadrigam equorum sexcentis argenteis, & equum centum quinquaginta.

Res selecta, ex pluralitate, in æstimatione non cadunt.

7 In hoc denotatur, quod erant omnes equi selecti, & ideo tantum pretij dabatur respectiue pro pluribus simul emptis, quantum pro vnoquoque singillatim pecuniâ commutato.

CAP. 2. NUM. 1.

Decreuit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, & palatium sibi.

Non nulli reges amplius vanitati sua, quam religioni attendũt.

8 Deo *domum*, sibi *palatium*, quæ est vox grandiloqua, & ostentatiua: diligentius, & magnificentius solent multi reges rebus temporalibus ad fastum, & dignitatem suam spectantibus prouidere, quam rebus spiritualibus, & ad diuinum cultum pertinentibus.

VEL SIC.

Immensò Deo quoduis ædificiũ angustũ, augustum nullum.

9 Cuilibet regi, etsi amplissimo dominio polleat, potest in terra palatium satis augustum ædificari; sed vero Deo, quoduis palatium, etsi immensa amplitudine distendatur, domus exigua erit.

VEL SIC.

Rex religioni attendens sibi prospicit.

10 Eadem actio est in regibus, & reliquis principibus, cultum Dei procurare, ac sibi prospicere, & domum suam regiam stabilire.

VEL SIC.

Patentior debet esse omnibus domus regia quam Dei basilica.

11 Deo *domum*, quod est nomen obscurius, quia in illa domo futura erant multa loca arcana; alia vni soli, nempe summo Sacerdoti, semel in anno: alia minoribus sacerdotibus per vices suas bis in die tantum penetrabilia, alia leuitis solum permissa, & pauca, eaque remotiora, omnibus patentia. At regis habitatio *palatium* esse debet, quæ vox, vel à: *Palam*, vel à: *Patendo omnibus*, ortum habet.

VEL SIC.

Templum est domus communis in qua debemus immorari, & spiritualiter commorari; non vero fieriente.

12 Deo *domum*, quæ vox habitationes communes ciuium significat, ad denotandum, quod templum habere debemus tanquam domos proprias, vt in illo quotidie, & frequenter de-

detineamur, commoremur, & spiritualiter comedamus, non tamen vt dormiamus, vt reprehensiue aduertit Apostolus 1. Corinth. cap. 11.

CAP. 2. NUM 9.

Vt parent mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificare, magna est nimis, & inclyta.

Res á regibus efficaciter volita, etiam infecta, pro factis reputantur.

13 SI Domus Dei adhuc solum erat in mente, & desiderio Salomonis, quomodo de illa enuntiat, quod *magna, & inclyta* de facto, & de præsenti sit? An quia, quod reges, & principes in desiderio feruenti habent pro iam facto, & completo iudicant, & enuntiant?

VEL SIC.

Res in regũ mẽte concepta maiores sunt, quam re ipsa executa.

14 Domus illa adhuc erat solum in idea, & mente Salomonis, & omnia, dum in mente nostra sunt, magna nimis sunt, vel certè maiora, quam re ipsa sunt.

VEL SIC.

Maria typus in sua conceptione perfectus, & magnificus.

15 Domus illa, etsi nondum ædificata, nec incœpta, sed tãtum concepta, iam *magna, & inclyta* erat, propter typicam Mariæ Virginis Deiparæ representationem.

CAP. 2. NUM. 13.

Misi ergo tibi virum prudentem, & scientissimum Hiram, patrem meum.

Viri in quauis arte insignes á regibus, tanquã patres æstimãdi.

16 HIram, patrem appellat, non physice, sed moraliter, propter voluntatis affectum, & venerabilem illius senectutem, ob quam etiam rationem, dicitur pater Salomonis infra cap. 4. num. 16.

CAP. 3. NUM. 1.

Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri eius in loco quem parauerat David in area Ornan Iebusæi.

Typus Synagogæ vagus: typus Ecclesiæ stabilis.

17 TAbernaculum synagogæ typus, & compendium, semper vagum incertum, & tandem dissipatum: At verò templum, Ecclesiæ symbolũ, & prophetia, solidum firmum, stabile, & in possessione viri gentilis ædificatum.

VEL SIC.

Maria typus antè formationem redemptus.

18 Templum Salomonis expressissimum Virginis matris symbolum in portione terræ prius præparatæ, & redemptæ ædificatum, seu ædificari incœptum, & consummatum fuit.

CAP. 3 A NUM. 6.

Strauit quoque pauimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo. Porro aurum erat probatissimum, de cuius laminis texit domum, &c.

Omnes ministri Ecclesiæ selectissimi esse debent.

19 MArmor pretiosissimum pauimenti sunt ministri inferiores Ecclesiæ: aurum sacerdotes sunt, qui non indiscrete, & inconsiderate, leuique, & perfunctorio præeunte examine eligi, & initiari debent, sed quasi aurum ad ignem excoctum, & omnibus fæcibus repurgatum.

CAP. 4. NUM. 4.

Et ipsum mare super duodecim boues impositum erat, quorum tres respiciebant ad Aquilonem, & alij tres ad Occidentem: porro tres alij Meridiem, & tres, qui reliqui erant, Orientem, habentes mare superpositum.

In synagoga visceribus latebat Ecclesia.

20 MAre significat vnum baptisma, boues, Apostoli, eorũque successores, per quod. vas, tẽpli maximũ, & rotundũ cũ om-

omnibus ad illud petentibus exprimebatur, vnũ baptisma, per vniuersum mundum prædicandum, & indiuiduæ Trinitatis inuocatione conferendum. Ideo dicitur infra num. 15. *Mare vnum, &c.*

Baptisma frigus infidelitatis calefacit, & illuminat.

21 Et nota quod respicientia boum baptisma ferentium incipit ab Aquilone infidelitatis, & terminatur in Oriente beatitudinis.

CAP. 5. A NVM. 2.

Post quæ congregauit (Salomon) maiores natu Israel, & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filijs Israel in Ierusalem, vt adducerent arcam fœderis Domini de Ciuitate Dauid, quæ est Sion. Venerunt itaque ad regẽ omnes viri Israel in die solemni mensis septimi.

Rex subditorum commoditati sequantum fieri potest, attemperet.

22 ATtendens Salomon, & prospiciens populi quieti, & commoditati noluit cum alio tempore conuocare, quàm, quo ex præcepto legis conuenire debebant, iuxta præscriptum cap. 23. & 34. Exodi, & cap. 16. Deuteronomij.

CAP. 5. NVM. 9.

Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erãt capita patebant ante oraculum.

Nil infectũ omisit Deus, vt breuis synagoga durans omnibus pateret.

23 ARca iam in templo quiescente, & collocata, vectes ab illa extracti non sunt iuxta præscriptum legis Exodi cap. 25. num. 14. & 15. vt intelligerent Hebræi non futuram perpetuam arcæ, non solum in pelliceo tabernaculo, sed nec in templo illo mansionem; quod, vt clarius illis constaret, disposuit Deus, quod vectium capita non manerent intra oraculum occulta, sed patentia.

Si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat.

24 SI quis percipiat extrinsecus, hoc est in cortice litteram Sacræ Scripturæ, nec vectes, quibus arca transferri in, nec alia plurima penetrabit mysteria; secus si intrinsecus, & medullitus spiritum eius, purgatis animæ oculis, inspexerit.

Sacra Scriptura non littera; sed spiritus principaliter attendendus.

CAP. 5. NVM. 14.

Compleuerat enim gloria Domini domum Dei.

25 SYmbolum æternæ beatitudinis, quâ quiuis iustus glorificandus est, qui domus, & templum Dei in hac vita fuit, & ita discessit.

Beatorum animæ templa sunt gloria Dei completa.

CAP. 6. A NVM. 5.

Neque elegi quemquam alium virum, vt esset dux in populo meo Israel, sed elegi Ierusalem, vt sit nomen meum in ea, & elegi Dauid, vt constituerem eum super populum meum Israel.

26 NOnne elegit Deus Samuelem, & alios in iudices, & Saulem in regem, cur de sola Dauidis electione mẽtionem facit? Quia illos non stabili, & successiua in filios permanentiâ populo Israelitico præfecit, sicut Dauidem, & filios eius.

Electio non durατura, quasi nõ fuisset, reputanda.

VEL SIC.

27 Saul excluditur, quia diuinæ vocationi non correspondit, talis enim ab electione diuinâ excludi commeretur.

A Diuina vocatione excluditur, qui Deo vocanti non respondet.

28 Et nota textum dicere: Deum constituisse Dauidem super populum Israel, generice, seu non dicere specificé, quid muneris illi imposuerit, quia Deus hominem præficit, illum regulis, & præceptis tam internis, quam externis ad bene operandum instruit, & instituit, relinquens in manu consilij sui, liberique arbitrij vsu regem agere, vel tyrannum.

Deus libertatẽ hominum nunquam derogat.

CAP.

CAP. 6. NVM. 18.

Ergo ne credibile est, vt habitet Deus cum hominibus super terram?

Nolit Christianis credita, quæ Iudæis incredibilia.

29 NON solum credibile, sed credendum, cum Dominus fiat *Emmanuel*, idest: *Nobiscum Deus.*

CAP 6. NVM. 24.

Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabunt enim tibi) & conuersi egerint pœnitentiam, & obsecrauerint nomen tuũ, & fuerint deprecati in loco isto, tu exaudies de cælo, &c.

Omnia mala ciuilia, & naturalia à peccatis oriunda.

30 BElla quę in prouintijs, & regnis insurgunt, & grasantur, pœna sunt peccatorũ; similiter, siccitas cæli, sterilitas terræ, corruptio aeris, cathaclysmi aquarum, ceteraque elementaria mala, vt ex contextu huius capitis perspicuum est.

CAP. 6. NUM. 30.

Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.

Humani cordis scrutatio magna Dei perfectio est.

31 MAgna perfectio Dei, scrutari corda, & renes hominum, quæ in prærrogatiuâ imparticipabilitatis à creaturis, alias Dei perfectiones videtur præcelere: ideo in textu exprimitur: *Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.*

CAP. 6 NVM. 32.

Externum, quoque, qui non est de populo tuo Israel, si venerit de terra longinqua, &c.

Gentilitatis conuersio pluries in sacris literis prophetata.

32 HÆc videtur prophetia populi gentilici ad Deum conuertendi.

CAP. 7. NUM. 1.

Cumque complesset Salomon fundens preces, ignis descendit de cælo, & deuorauit holocausta, & victimas.

Cor liquescens pe usum precũ maximã fundit.

33 FVsio optime cõgruit precibus ardentissimis Salomonis, illæ enim ex corde liquescenti fluxerunt.

Diuinus ignis pia holocausta deuorat.

34 Et nota quàm auidus, imo & famelicus est ignis diuinus de oblationibus nostris puro corde factis, quod non aserat textus holocausta cremata, sed deuorata fuisse.

VEL SIC.

Passiones Diuinæ per humanas veniunt cognoscendæ.

35 Ut ignis diuini explicaret consumptiuam violentiam, ab humanâ auiditate sumpsit metaphotam.

CAP. 7. NUM. 6.

Sacerdotes autem stabant in officijs suis: & leuitæ in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex ad laudandum Dominum: Quoniam in æternum misericordia eius, hymnos Dauid canentes per manus suas.

Peritus in Instrumẽti musici pulsator ipsum, non solum resonare facit, sed etiam pronunciare.

36 HYmnos Dauidis manibus, seu per manus canebant, quia adeo artificialiter dextere, & perite organa, ceteraque instrumenta percutiebant, vt ipsa facerent hymnos, & psalmos Dauidicos pronuntiare.

CAP 7. NUM. 11.

Compleuitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia, quæ disposuerat in corde suo, vt faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est.

Qui quæ corde concipit, opere exequitur rarissimus est.

37 RArissimus est, qui omnia quæ concipit in corde suo, consequitur opere executa, talisque iure debet, prosperatus dici.

CAP. 7. NUM. 15.

Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationẽ eius, qui in loco isto orauerit.

Deus preces nostras non solum audit, sed considerat, & iudicat.

38 AD preces percipiendas satis sunt aures erectæ, vt quid ergo Deus oculos apertos etiam se habiturum promittit? Vt notet, an debitâ reuerentiâ, & circunspectione in templo orantes existant.

CAP. 8 A NUM. 5.

Extruxitque Bethoron superiorem, & Bethoron inferiorem, ciuitates muratas, habentes portas, & vectes, & seras: Balaath etiam, & omnes vrbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, &c.

Præcipui regum thesauri arma sunt, & frumēta.

39 HEbræus habet: *Vrbes thesaurorum*, qui autē fuerint hi thesauri, ab interpretibus communiter existimantur fuisse horrea tritici, & repositoria armorum, qui sunt verissimi, & ditissimi thesauri regum, & prouintiarum.

CAP. 8. NVM. 10.

Omnes autem principes exercitus Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.

Bellandi theorica in pace potius, & per plures magistros excolēda.

40 NON ad vnum, vel alterum aulicorum, rerum arbitrium deferebat Salomon, sed ad plures. Etsi isti bellica tantum negotia tractabant, & populum artes bellicas docebant, vt quid tot magistri militiæ in regno, & rege pacifico? Nunquam melius, & congruentius, quam in pace vniuersali cuiusuis regni theorica belli tractanda est: ne reges, & subditi desidiosi fiant, suâque inermi inertiâ ambitionem finitimorum regum accendant, & ipsorum arma ad suam perniciem trahant.

CAP. 8. NVM. 11.

Filiam vero Pharaonis transtulit de Ciuitate Dauid, in domum, quam ædificauerat ei. Dixit enim rex: Non habitabit vxor mea in domo Dauid regis Israel, eo quod sanctificata sit, quia ingressa est in eam arca Domini.

Nulla, etsi ardētissima, humana affectio religioni præferenda.

41 NON obfuit affectio intensa, & ardentissima regis Salomonis ad Pharaonis filiam, quominus religioni attenderet, & consuleret, ob temporalem illam, licet breuem, arcæ in domo Dauidis existentiam. Utinā in hoc religioso, ac pio dictamine ad finem vsque vitæ Salomō perstitisset.

CAP. 9. NVM. 1.

Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, venit, vt tentaret eum in ænigmatibus, in Ierusalem.

42 HÆC regina non solū venit, vt tentaret Salomonem, sed etiam, vt ab eo tentaretur, vt euentus comprobauit, onustior enim reuersa fuit, quam venerat. *Nulla femina absque detrimēto suo curiosa.*

43 Et notandum, hanc nimiam curiositatem nobilium feminarum, plerunque eis male cedere, vt Dinæ accidit, Genesis cap. 34. *Vide supra n. 42.*

44 Notandum etiam præcipuas feminarum proprietates hic exprimi: *Mobilitatem*, scilicet, & *curiositatem*. *Mobilitas, & curiositas nobilium feminarum passiones sunt.*

Cum magnis opibus, & camelis, qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmasque pretiosas.

45 PRius refert aromata, quæ ad luxum, & vanitatem faciunt, quam aurum, & gemmas, quæ solidioris pretij, & æstimationis sunt, in quo etiam feminea notatur proprietas ad delectabilia potius, quam ad solidiora, vtiliaque propensior. *Femina in delectabilia potius quā vtilia propēdens.*

Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei, quæcumque erant in corde suo.

46 NON dicitur, reginam ex labore longissimi itineris aliquantulum quieuisse, sed statim Salomonem allocutam fuisse, vel quia feminæ loquendo requiescunt, & de lassitudine reparantur, vel quia feminæ omnem laborem, omnemque incommoditatem sufferre, & tollerare possunt; silentium, non possunt. *Feminā sola taciturnitas lassat.*

Femineum cor rusti apertius.

47 Et nota Heroinam istam, etsi negotijs secretissimis statis, & regni sui versatam, sapientiæque amatricem, nihil in corde suo reseruasse, quod Salomoni non patefaceret: quod minime insinuat textus de Salomone respectu illius.

VEL SIC.

Vide supra n. 47.

48 Nihil est in corde feminæ quod ore non possit facile eructare; at vero in corde viri multa solent esse inenarrabilia.

CAP. 9. NUM. 2.

Et exposuit ei Salomon omnia, quæ proposuerat, nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit.

Responsio euidens dubia extinguit.

49 ITA euidenter, & clare quæstionibus, & dubijs satisfecit, vt etiam à femineo captu solutio comprehenderetur, nihilque hæsitationis, seu difficultatis remaneret.

CAP. 9. NUM. 3.

Quæ postquam vidit sapientiam scilicet Salomonis, & domum, quam ædificauerat, nec non, & cibaria mensæ eius, & habitacula seruorum, & officia ministrorum eius, & vestimenta eorum.

Visio, à corpore ad animã transferri solet.

50 CVM sapientia Salomonis quid spirituale esset, quomodo dicitur visa, seu corporeis oculis percepta? Quia terminus iste, hic, & frequenter in Sacra Scriptura transfertur, ad significandum spiritualem, & intellectiuam comprehensionem.

VEL SIC.

In effectu corporeo res spiritualis videri potest.

51 Sapientia Salomonis non fuit solum speculatiua, sed etiam practica, vt patet ex ordinatissima domus regiæ, & totius regni dispositione, & regimine, propterea que oculis corporeis clare videri, & percipi poterat.

Bona œconomia regalis sufficiẽs argumentum est. Paul. ad Timot. 1. cap. 3. n. 5.

52 Et nota: Apponi in textu illam particulam: *Scilicet*, quæ reduplicatiua est super Salomonis personam, ad denotandum per se ipsum; & non ope, & industria alicuius seruorum suorum ad hanc omnem superexcellentem œconomiam vsum fuisse.

CAP. 9. A NUM. 5.

Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus, & sapientia tua. Non credebam narrantibus, donec ipsa vidissem, & vidissent oculi mei, & probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam.

Quæ de Deo catholici ennũtiamus, vera quidẽ, sed valde diminuta sunt.

53 SI vix medietas sapientiæ, & magnificentiæ Salomonis narrata fuerat, quomodo dicit regina Saba: *Verus est sermo, quem audieram* cum esset deficiens, & consequenter ex diminuta narratione falsus? Diminutam quidem narrationem concedo, sed falsam, nego, alioquin de ijs, quæ captum nostrum excedunt vere loqui non possemus, vt patet in ijs, quæ de Deo, in Salomone figurato, catholici ennũtiamus, quæ cum, non falsa, sed verissima sint, sunt tamẽ valde quoad ennuntiationem, & declarationem diminuta.

Vicisti famam virtutibus tuis.

Magna fama magnus inimicus.

54 FAma solet esse maximus hominum inimicus, & ideo ei attribuitur vincibilitas.

CAP. 9. NUM. 8.

Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui.

Rex non attendat ad suã exaltationem, sed ad Dei ordinationẽ.

55 NON dixit: *Sublimare*, seu *exaltare* in regem sed, *Ordinare*, quia Salomon erat rex Dei, seu à Dei speciali prouidentiâ præordinatus.

CAP.

CAP. 9. A NVM. 18.

Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solium, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes iuxta brachiola, sed, & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex vtraque parte.

Supplicia ab hominibus inflicta, ficta sunt respectu diuinorum.

56 Tribunalia principũ terrenorum sunt effictis leonibus horrida, & apparenter terribilia, sed quod in solio Salomonis effictum est, in throno summi regis verum, & plusquam naturale est; ideo dicebat Christus Lucæ cap. 12. num. 4. *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius, quid faciant. Ostendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.*

Maria immunitas in vniuersis regnis singularis

57 Et notandum, tale solium in vniuersis regnis non fuisse: vtpote immaculatæ Mariæ symbolum, cuius prærogatiua, *nec similem visa est, nec habere sequentem.*

CAP. 9. NVM. 20.

Omnia quoque vasa conuiuij regis erant aurea.

Rex strenuos viros ad mensam suam quotidie admittat.

58 Vge, & cotidianum Salomonis prandium cõuiuium dicitur: vel quia admensam suam strenuos milites, & alios ex dignioribus subditos ex more Dauidis, & Saulis admittebat,

Eucharistia in aureis charitatis vasis suscipienda.

59 Uel propter mysticam Eucharistiæ significationem, ad quã alia vasa præter ex amore diuino aurea, deseruire non decet.

CAP. 9. NVM. 21.

Siquidem naues regis ibant in Tharsis cum seruis Hiram semel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & simias, & pauos.

Mundana diuitia ventosa, & ridicula.

60 CVM auro, argento, & ebure simiæ, & paui coniunguntur, vt aduertamus, mundiales omnes diuitias esse ridiculas ventosas, & euanidas.

CAP. 10. NVM. 8.

At ille reliquit consilium senum, & cũ iuuenibus tractare cœpit, qui cũ eo nutriti fuerant, & erant in comitatu illius.

Consilium non attendens euidens solet.

61 CVM negotium istud prius cum senibus tractauerit, vt patet ex num. 6. huius capitis, quomodo ait textus quod *cũ iuuenibus tractare cœpit?* Quia consilium senum suę velleitati dissonum adeo contempsit, & nihili æstimauit, vt se gereret, cum iuuenibus, ac si nunquam de negotio consuluisset.

VEL SIC.

In experti negotia publica incipere possunt, sed non perficere

62 Qui inexpertos iuuenes de aliquo negotio consulit, incipere quidem poterit, sed perficere non poterit.

Rex male indolis pueros senibus anteponit.

63 Et nota, quod illi consiliarij ceteris omnibus, & quidem senioribus expertisque prælati, nõ solum erant valde iuuenes, sed qui puerilem habitum nondum deposuerant, siquidem, non de eorum educatione, sed solum de nutritione mentio fit.

CAP. 10. A NVM. 10.

At illi responderunt, vt iuuenes, & nutriti cum eo in delicijs, atque dixerunt: Sic loqueris populo, &c.

Qui sibi blanditur & delicatus, a quo duus, & crudelis frequenter est.

64 QVis tam durum, & asperum consilium à delicatis iuuenibus, & in delicijs enutritis expectaret?

Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei Pater meus imposuit vobis graue iugum, & ego maius pondus apponam; pater meus cecidit vos flagellis: ego vero cædam vos scorpionibus.

Sed

Qui onera publica non ferunt, ipsorum grauamen nesciunt.

65 SED, si attendatur istorũ etiuitis œconomiæ ignorantia, absonum non fuit, qui enim reipublicæ administrationis inexpertus est, nescit, quantum tributa, gabellæ, & alia onera publica premunt, & opprimunt.

CAP. 10. NVM. 14.

Locutusque est iuxta iuuenum voluntatem: Pater meus graue vobis imposuit iugum &c.

Malum consiliũ a praua potius voluntate quam à bono intellectu pocedit.

66 PER hæc verba: *Iuxta iuuenum voluntatem*, aduertere nos facit textus, consilium illud potius fuisse deprauatæ voluntatis, quam cordati intellectus.

CAP. 11. NVM. 1.

Venit autem Roboam in Ierusalem, & conuocauit vniuersam domum Iuda, & Beniamin, centum octoginta millia electorum, atque bellantium, vt dimicarent contra Israel.

Difficulter amissa recuperantur, quæ facillime poterant nõ amitti

67 ADuerte, quanto sumptu, militarique apparatu non valuit Roboam ad se redducere, quos paucissimis verbis benignis poterat non auertisse.

CAP. 11. A NVM. 22.

Constituit verò in capite Abiam filium Maacha, ducem super omnes fratres suos: ipsum enim regem facere cogitabat, quia sapientior fuit, & potentior super omnes filios eius.

Audacia in sapiẽtibus temeritas est.

68 SApientia Abiæ præsupponitur, quia sine illa, non fuisset vera potentia, quæ mox illi attribuitur, sed potius audacia foret, vel temeritas.

VEL SIC.

Animi virtus sapientiam præ requirit.

69 Potentia quæ animi virtus est sapientiam præsupponit.

CAP. 12. A NVM 9.

Recessitque itaque Sesac rex Ægypti ab Ierusalem sublatis thesauris domus Domini, & domus regis, omniaque secum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon, pro quibus fecit rex aneos.

70 HIC explicit, & terminatur ætas aurea regni Hebræorum, & incipit ætas ferrea.

Ad auream regnorum ætatem ferrea subsequitur.

CAP. 13. A NVM 4.

Stetit ergo Abia super montem Semeron, qui erat in Ephraim, & ait: Audi Ieroboam, & omnis Israel: Num ignoratis, quod Dominus Deus Israel dederit regnum Dauid super Israel in sempiternum, ipsi, & filijs eius in pactum salis? Et surrexit Ieroboam filius Nabat, seruus Salomonis filij Dauid, & rebellauit contra dominum suum. Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, & filij Belial: & præualuerunt contra Roboam filiũ Salomonis: porro Roboam erat rudis, & corde pauido, nec potuit resistere eis.

71 PRO illis verbis: *Roboam erat rudis, & corde pauido*. Hebræa habent: *Puer, & tener corde*. Sed quomodo, puer, qui erat plusquam quadragenarius, cum regnare cæpit, vt supra cap. 12. n. 13. constat? Puer quidem erat, nõ ætate, sed prudentiâ, prouidentiâ, rerumque agendarum dexteritate.

Cui prudentia deest, etiã quadragenarius, puer est.

72 Et nota qualiter, & quam despectiue loquitur filius de parẽte, sed hæc est ratio, quam vocant status, regum, vt quando illis conuenit, reputent parentes suos, & cognatos, non solum, vt extraneos, & incognitos, sed etiam vt inscios iniustos, & iniquos.

Reges naturæ vincula, cum ipsis conuenit, disrumpunt.

73 Sed non sine aduertentia pretereundum est; Roboamum, non destitisse ab inferendo bello Ieroboamo, propter timiditatem, &

Ob rationes humanopoliticas vera religio nũquam deserenda.

& pauorem cordis, sed propter diuinam prohibitionem ipsi á Semeia propheta intimatam, vt cõstat ex 3. regum cap. 12. num. 22. & tamen hic Abia, nec mendacij insimulatur, nec Deus eum in hoc prælio adiuuare desiitit, quia, etsi voluntate diuinâ, regnum Israel á regno Iuda fuerat diuulsum; contra voluntatem diuinam fuit à religione, & vero Dei cultu ad idololatriam impie segregatum, & illectum, ob rationes mere politicas, & humanas, quas si Ieroboamus, vt debuerat, spreuisset, regnum Israel tam sibi, quam filijs suis stabile permansisset, nec irreparabilem Assyriorum ruinam passum fuisset.

CAP. 13. NVM. 12.

Ergo in exercitu nostro dux Deus est.

A Deo fideliter culto ad Deum defensorem optima consequentia.

74 Optima consequentia: Deus legitimé, fideliter, & religiose colitur, ergo est Dux exercitus, & populi defensor.

Et sacerdotes eius, qui clangunt tubis, & resonant contra vos.

Sacerdos contra vitia, & peccata populi tuba resonans. Isaiæ 58. 1.

75 Tubæ sacerdotales resonant contra peccatores, & legis transgressores.

CAP. 13. NVM. 17.

Percussit ergo eos Abia, & populus eius, plaga magna: & corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum fortium.

A vera religione defectionem stupẽda clade Deus vlciscitur.

76 Nota, quam stupendâ clade, quã forte maior ex bellico conflictu, nec ab initio mundi fuit, nec ad finem vsque futura erit, vltus fuerit Deus Ieroboami idololatriam, & populi Israelitici defectionem.

CAP. 14. NVM. 6.

Ædificauit quoque (Asa) vrbes munitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus eius bella surrexerãt, pacem Domino largiente.

In pace bella imminentia non despicienda.

77 Tempus pacis ad muniendas ciuitates aptissimus, propter bella, quæ accidere possunt quæ bonus rex numquam debet negligere.

Magnum Dei beneficium pax prouintiarum.

78 Et nota speciale esse Dei donum, pacem prouintiarum, & regnorum.

CAP. 16. A NVM. 9.

Stulte igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella consurgent. Iratusque Asa aduersus Videntem, iussit, eum mitti in neruum: valde quippe super hoc fuerat indignatus.

Ministri inferiores Ecclesiæ in regum correptione modestia vtãtur.

79 NON reprehenditur rex ob huius prophetæ incarcerationem, quia, etsi vere, & ex parte Dei locutus fuerit, forte in modo loquendi excessit, dicens: *Stulte egisti*, cum enim esset propheta inferioris gradus, & hierarchiæ, tantum voluit verbaliter audere in regem Asa, quantum magnus Samuel, dux, & iudex populi, prophetarumque princeps, in Saulem 1. reg. cap. 13. num. 13.

CAP. 16. NVM. 12.

Ægrotauit etiam Asa anno trigesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.

Habet Deus ægritudinis neruum quo irreligiosi regis pedes comprimat.

80 Compressit Deus, & concatenauit impedimento, & dolore vehementissimo pedes regis, qui pedes prophetæ plus vindicatiue, quam iuste neruo compressit.

81 Habet etiam Deus suum neruum, podagram scilicet, quo pedes potentiorum indigne, & rigorose suos veridicos ministros opprimentium, comprimat, quod autem hic morbus, non ex vitio naturæ huic regi prouenerit; sed *Vide supra n. 80*

spe-

speciali Dei voluntate, & prouidentia immissus fuerit, vel ex eo pateт, quòd de omissione, & negligentia recursus ad Deum notetur, & reprehendatur.

Ægritudines potius theologice, quam physice curanda.

82 Hinc etiam inferre licet, ad morbos, quos contrahimus cum frequentissime in pœnam peccatorum nobis prouenîant, non esse solum remedia physica, & naturalia adhibenda, sed etiam spiritualia, & supernaturalia: peccatorum scilicet expiationes, & deprecationes ad Deum, & in his potissimũ debere inniti ad optatum finem bonæ valetudinis cõsequendum.

CAP. 16. NUM. 14.

Et sepelierunt eum in sepulchro suo, quod foderat sibi in Ciuitate David: posueruntque eum super lectum suum plenum aromatibus, & vnguentis meretricijs, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia.

Actio pia ex prauo fine redditur laude indigna.

83 FOrtè non laudatur iste rex ob exemplarem actionem, & religiosam præparationis sepulchri, quia illo luxuriose, & meretricie vsurus erat; ambitionem suam nimiam vsque ad mortem prorogans.

Primus rex aetionis tempus exe cutor reprehendendus, ne ceteri imitentur.

84 Et nota, hunc esse primũ regum, qui, vt ex Sacra Scriptura constat, fuerunt aromatibus conditi; seu imbalsamati; nam licet Iacob aromatibus conditus fuerit. Genesis cap. 50. num. 2. non ad regum, sed Patriarcharum cathegoriam pertinet, nec illud factum fuit more Hebraico, sed Ægyptiaco.

CAP. 17. NVM. 6.

Cumque sumpsisset cor eius audaciam propter vias Domini: etiam excelsa, & lucos de Iuda abstulit.

Actio religiosa, etiã incompleta, laude digna.

85 VIdentur hæc opponi dictis infra cap. 20. n. 31. sed conciliari possunt textus asserendo eo Abstulisse quidem multa excelsa, sed non omnia.

Religionis virtus ad omnia omnibus proficua.

86 Et nota virtutem Religionis, non solum ceteris virtutibus supernaturalibus, & moralibus, sed etiam physicis, & naturalibus proficuam esse, ob quod dicebat Apostolus Philip. 4. num. 13. *Omnia possum in eo, qui me confortat.*

CAP. 17. A NVM. 9.

Docebantque populum Iuda habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas vrbes Iuda (Elisama scilicet, & Ioram sacerdotes, cum alijs Leuitis) *atque erudiebant populum. Itaque factus est pauor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Iuda.*

Religionis vnio tas inuincibilis.

87 ECce quomodo feruor, & vniformitas religionis facit gentem formidabilem. Vide Genes. num. 239.

Missiones Ecclesiastica spiritualiter, & temporaliter vtilissima.

88 Et hinc apparet, quanti profectus sint, non solum ad effectus supernaturales salutis animarum, sed etiam ad politicos, & naturales incolumitatis prouinciarum, circuitiones, & peregrinationes virorum Ecclesiasticorum, & religiosorum, populi instruendi, & corripiendi causâ, factas, quas communiter *Missiones* appellamus.

CAP. 18. NUM. 5.

Congregauit igitur rex Israel prophetarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quiescere? At illi: Ascende, inquiunt, & tradet Deus in manus regis.

Praui ministri nõ solum mendaces, sed inurbani.

89 REX Achab interrogat in plurali, dicens: Ire debemus, de se, & de rege Iosaphat loquens, ad eum comiter, & vr-

vrbanè attendens: At ille pseudo prophetæ respondent in singulari; vel vrbanitatem nescientes, vel regi suo Achabo adulantes, vel regem Iosaphat, verum Dei cultorem; ac propterea ipsis contrarium, & infensum, despicere, & inhonorare intendentes. Decentiore, & vrbaniore stilo vsus fuit Michæas propheta Domini, vt patet infra num. 14.

CAP. 18. NVM. 7.

Et ait rex Israel ad Iosaphat. Est vir vnus, à quo possumus quærere Domini voluntatem; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore; est autem Michaas filius Iemla. Dixitque Iosaphat: Ne loquaris rex hoc modo.

Bonos Dei ministros vel solum verbaliter despicere, nec ipsis regibus tollerandū.

90 MInistros Dei bonos, & legitimos, non solum, non velle audire, sed illos despicere, & de ipsis indigne, & contumeliose loqui, est res summe intollerabilis, & de quâ, vel ipsæ personæ regiæ in faciem merentur reprehendi.

CAP. 18. NVM. 10.

Sedecias verò, filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam donec conteras eam.

Qui falsa praloquitur, malum sibi prophetizat.

91 FEcit sibi: Quia sibi malum monebatur illâ prophetizatione, vt patet infra n. 24.

Pseudopropheta ex diabolo, vel ex se loquitur.

92 Vel; *Fecit sibi*: Quia non ex diuinâ inspiratione, sed ex suo spiritu loquebatur.

CAP. 18. NVM. 14.

Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandū, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite, cuncta enim prospera euenient, & tradentur hostes in manus vestras.

Plurium peccantium concordia bonos, præuaricare facit.

93 NOtanda vis concordantiç multorum inter se, etsi enim illi essent falsi prophetæ, verum profetam ex primo motu ad suum dictamen traxerunt, & nisi à rege iterum atque iterum adiuraretur, in ipsomet dictamine crederem perstitutum.

CAP. 18. NVM. 21.

At ille respondit: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius.

Spiritus nequam ore fidorum vititur, vt præcipuo ad nocendū instrumento.

94 IN ore tantum, non in corde.

CAP. 19. NUM. 2.

Cui occurrit Iehu filius Hanani Videns, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum amicitia iungeris?

Cum impio rege, etiam affine, fœdus nūquam ineundum.

95 NON imputat propheta Domini regi Iosaphat affinitatem cum rege Achab, sed amicitiam, & iuuamen.

CAP. 19. *NVM. 4.*

Habitauit ergo Iosaphat in Ierusalem: rursumque egressus est ad populum de Bersabee vsque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum suorum.

Peccante regi populi peccatum vt certum supponendum,

96 HOC facere curauit Iosaphat corrigere, & emmendare cupiens malum auersionis à Deo, quod populus incurrerat ex pessimo suo expeditionis Achabicæ exemplo.

CAP. 21. A NVM. 1.

Dormiuit autem Iosaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in Ciuitate Dauid, regnauitque Ioram filius eius pro eo. Qui habuit fratres, filios Iosaphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam, &c.

Mors iustorum dormitio, peccatorum peritio est.

97 HAC voce: *Dormiuit*, solet Scriptura Sacra significare mortem virorum, præsertim iustorum, ad denotandam eorum in resurrectione vniuersali ad æternam vitam expergiscentiam.

Sed

Vox frater cōsanguinitatem generice significat, non specificè.

98 Sed cur cum Azariam, Jahiel, Zachariam, & reliquos, *fratres Ioram* nominauerit, vlterius se explicans, eosdem, filios Josaphat fuisse superaddit? Quia vox *frater* secundum scripturæ phrasim, propinquitatem sanguinis significat, sed gradum illius ad primum, secundum, vel tertium non determinat, vnde Matthæi cap. 12. num. 46. & 47. consanguinei remori Christi Domini, *fratres ipsius* appellantur.

CAP. 21. NVM. 3.

Deditque eis pater suus multa munera argenti, & auri, & pensitationes.

Copiosa filiorum à parentibus legata, exigua vtrisque videntur.

99 CUm Josaphat reliquis filijs, Joramt in regno succesoris fratribus, multa munera argenti, & auri reliquerit, cur pensitationes diminutiuè ait textus eis reliquisse? An quia quæ à parentibus, filijs ex testamento relinquuntur, semper parua vtrisque videntur ex diuersis affectibus: Filijs ex cupiditate, & auaritia; parentibus, ex liberali erga filios amoris propensione?

Qui summas auri, & argenti possidet, non pasiones graues sed pones possidet.

100 Sed quæres: An hæ pensitationes, ab argēti aurique summis ex testamento legatis diuersæ fuerint? Ego dicerem, in ipsismet auri, & argenti summis, non exiguas pensiones reliquisse.

Cum ciuitatibus munitissimis in Iuda, regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus.

Qui diuitias legat, legatarios munitas nō inutile hostibus expositos relinquat.

101 CIuitates etiam munitissimas eis dedit, vt resistere possent inuidentiæ, & inuasionibus Jorami fratris eorū ad regnum eleuati, si fortè aliquid contra ipsos molitetur, quod iam extunc cor prudentis, & optimi regis Iosaphat præsagiens præcaucbat.

VEL SIC.

102 Statim ac Josaphat, filios suos ditâuit auri, & argenti summis, alijsque pensionibus, necessum fuit, eorundem attendere defensioni, proptér frequentes inuasiones, quas vndique passuri erant. *Vide suprà nu 101.*

CAP. 21. NUM. 4.

Surrexit ergo Ioram supèr regnum patris sui: cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de principibus Israel.

103 SUtrexit supèr regnū, vt scilicét illud conculcatet, & fœdissimis, atrocissimisque crudelitatibus pollueret. *Malus rex in regno non succedit, sed super regnum surgit.*

104. Et nota textum asserere, Joramum se ipsum confirmasse, non à Deo confirmatum fuisse. *Mali regni successorem Deus non approbat, nec confirmat.*

CAP. 21. NVM. 19.

Cumque diei succederet dies, & temporum spatia voluerentur, duorū annorum expletus est circulus.

105 CUR breue duorum tempus annorum, per tot ambages, ac si longissimū esset, significatur? Ratio huius ex num. 18. antecedenti clarescit: *Et super hac omnia percussit eum Dominus alui languore insanabili.* Cum enim tempus illud grauissimæ, & continuæ infirmitatis fuerit, ac si diuturnum, & longissimum foret, referri, & describi debuit. *Infirmitatis tempus, etsi breue, diuturnum valdè apparet.*

Et sic lōga cōsumptus tabe ita vt egereret etiam viscera sua, languore pariter, & vita caruit. Mortuusque est in infirmitate pessima.

106 ETsi languor vsque ad vltimum vitæ momentum durauerit, vt particula: *Pariter* explicatiuè manifestat, priùs tamén carentia languoris, quam vitæ nominatur, vt cum in sacro textu subsequitur: *Mortuusque est in infirmitate pessima.* *Infirmitas, quæ impio tollit vitam non ægritudo, sed peccatum est.*

intelligeremus non solum fuisse mortuum in infirmitate languoris naturalis, quam patiebatur, sed etiam, & præcipuè in infirmitate morali suorum peccatorum, & finali eorum impœnitentiâ, quod adeò euidens fuit, vt populus, parentationem, & alia funeralia officia, & beneficia ei exequi superuacaneum duxerit.

CAP. 22. NUM. 3.

Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim eius impulit eum vt impiè ageret.

Praua matrum exempla filios ad peccandum non solum excitant, sed impellunt.

107 PRaua exempla parentum, præsertim materna, filios non inducunt ad imitationem, non excitant solum, persuadent, mouent, sed etiam impellunt.

Dæmonis viæ multiplices; Domini vna, & vnica via est.

108 Et notandum, non dicere. *Per viam*; sed: *Per vias*, quia peccatorum multæ viæ sunt; via Domini vna est, ideo dixit: *Ego sum via, &c.* Ioan. cap. 14. num. 6.

CAP. 23. NVM. 9.

Deditque Ioiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque, & peltas regis Dauid, quas consecrauerat in domo Domini.

Quæ reges templis donant, sibi, vel suis semper proficiunt.

109 HÆC armorum donatio, & consecratio fortè fuit prophetica, præsciente Dauide, illa huic nepoti suo futura necessaria ad sui defensionem & incolumitatem.

UEL SIC.

Vide supra num. 109.

110 Quæ reges templis donant semper in eorundem vtilitatem convertuntur.

VEL SIC.

Templa optimū armamentarium regum.

111 Templum est optimum armorum regalium repositorium, & armamentarium in illo enim maxima ipsorum securitas consistit.

CAP. 23. NUM. 14.

Præcepitque sacerdos, ne occideretur in templo Domini. Et imposuerunt ceruicibus eius manus cumque intrasset portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi.

Qui irreligiosè viuit bestialiter perit.

112 IN porta equorum, nō in templo Athaliam occidi oportebat vt potè, quæ bestialiter effrenatè, luxuriosè, & irreligiosè vixerat.

Tyrannicè regnās, nec regnum, imo nec propriam domum denominare valet.

113 Sed cur porta illa palatij, in quo Athalia vixerat: Porta domus regis, non reginæ nuncupatur? Nota, quod, etsi per tot annos tyrannicè, despoticè, & absolutè regnauerit, non propterea potuit obtinere, quod palatium suæ habitationis, domus reginæ appellaretur.

CAP. 23. NUM. 20.

Assumpsitque centuriones, & fortissimos viros, ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt descendere regem de Domo Domini, & introire per medium portæ superioris in domum regis, & collocauerunt eum in solio regis.

Omnium subditorum pater rex ab omnibus proclamandus.

114 AD regum inthronizationem, & proclamationem, non solum militares viri, non solum principes populi, sed etiam infimum terræ vulgus conuocandum, & adhibendum est.

Principali palatij porta regis legitimo rectus inaugurato aperiēda.

115 Sed cur Regem Ioasum per medium portæ superioris in palatium suum introire fecerunt? Per portam principalem ingressus fuit vt legitimum ipsius ius in regnum omnibus pateret.

Rex ad neutram partem declinet.

116 Per medium veró portæ huius vt aduerteret ipse rex non debere, vel ad dexteram, vel ad sinistram declinare.

CAP. 23. NVM. 21.

Lætatusque est omnis populus terræ.

Regum initia læta, fines tristes. intermedia alternantia sunt.

117 PRoclamationes, & initia regum semper læta sunt, fines mæsti, & tristes, intermedia, lætitiâ, & mærore variegata, sed frequentissimè in deterius declinantia.

Po-

In plurium irruētium confusione verus interfector non discernitur.

Porro Athalia interfecta est gladio.

118 ADuerte, quod, nec hic, nec supra. num. 15. interfector Athaliæ nominatur, vel quia populi multitudo adeò confusè in illam irruit vt occisor nequiuerit discerni.

Ex indecoro facinore gloria non captanda.

119 Vel quia, etsi actio illa iusta fuerit, ob Ioiadæ pontificis præceptum, & Athaliæ tyrannicam impietatem, tamen ob reuerentiam regiæ dignitatis, etsi non legitimè acquisitæ, & possessæ, nomen interfectoris subticetur, ne ex illo indecoro facinore fama captaretur.

CAP. 24. NUM. 13.

Egeruntque hi, qui operabantur industriè, & obducebatur parietū cicatrix per manus eorum, ac suscitauerunt domum Domini in statum pristinum.

Templum Dei reparatum peccatorum resipiscētium typus.

120 NON dicit: *Reædificauerunt* sed: *suscitauerunt*, loquens de templo Domini, quasi de re viuente, & animatâ, quæ mortua, vel sopita fuerat, per quod tropologicè peccatorum conuersio significatur.

CAP. 24. NUM. 22.

Et non est recordatus Ioas rex misericordiæ, quam fecerat Ioiadā pater illius secum.

Latissima misericordia sphera vsquè ad ipsos reges extenditur.

121 MIsericordia est adeò eximia, & excellēs virtus, vt etiam erga ipsos reges exerceri valeat.

CAP. 26. NUM. 10.

Extruxit etiam (Ozias) *turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus, quam in eremi vastitate: vineas quoque habuit, & vinitores in montibus, & in carmelo, erat quippe homo agricultura deditus.*

122 CVR ait textus: *Erat quippè homo*, & non: *Erat quippe rex agriculturæ deditus?* Quia Princeps qui alteri muneri, & negotio, quam regendi populum enixè, & principaliter incumbit, non meretur nomine regis compellari.

Rex agricola nō rex, sed agricultor compellandus.

VEL SIC.

123 Dicitur Ozias *homo*, ab humo, quam colebat: non *rex* à regimine, quod non exercebat.

Rex, qui non aliud quam humum colit, non alitêr quam homo nominandus.

CAP. 26. NUM. 11.

Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad prælia sub manu Iehiel scribæ, & Maasiaque doctoris.

124 QVandoque litterati sunt boni bellorum administratores, & strenui duces.

Pallas, & Minerua non sunt in eodem subiecto incompatibiles.

VEL SIC.

125 Sub rege negligentè, & agriculturæ pluùs, quam regnandi artibus dedito, omnia reipublicæ munera inuertuntur: litterati bella gerunt: milites negotijs ciuilibus incumbunt: Ecclesiastica profanantur, profana sacrati nituntur, vt statim videre est.

Sub rege non regente omnia reipublica munera inuertuntur.

CAP. 26. NUM. 16.

Sed cum roboratus esset, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statimque ingressus post eum Azarias Sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi.

126 VIri fortissimi sacerdotes isti appellantur, non quidem corporis viribus, sed animi virtute, & constantiâ ad resistendum regali authoritati, & resolutioni, necessariâ: vide num. 18. sequentem.

Virtus animi, potius quam corporis, fortitudo appellanda.

CAP. 26. NVM. 18.

Restiterunt regi, atque dixerunt: Non est officij tui Ozia, vt adoleas incensum Domino

Regia dignitas officium est, non Ecclesiasticum, sed ciuile.

127 DUo admonent, & Oziam aduertere faciunt: primum, dignitatem regiam, officium esse: secundum, nō esse officium sacerdotale seu sacrum, sed ciuile, & profanum, seu laicum.

Egredere de sanctuario: ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo.

Obiectio priuationis gloria optimum medium ad à peccato absterrendum.

128 NOn reputabitur in gloriam; sed in æternam damnationem.

Præcipua regum temporalis gloria in religionis zelo sita est.

129 Etsi de gloria temporali loquuntur, quæ in hominum æstimatione sita est, Oziam admonet, maximam regum mundialem gloriam in obsequiosa, & deuota cultus diuini professione, & promotione, non veró in eiusdem profanatione consistere.

CAP. 26. A NUM. 20.

Sed, & ipse perterritus accelerauit egredi, eo quod sensisset illicò plagam Domini.

Qui peccatum nō abhorret supplicium illius abhorrebit.

130 QUEM commissio peccati non perterret, punitio illius perterritum faciet.

CAP. 26 A NUM. 21.

Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

Perseuerantia in peccato, finalem arguit impœnitentiam.

131 HÆc pœnæ perseuerantia vsque ad mortem arguit impœnitentiam finalem huius miserrimi, & infausti regis.

CAP. 26. NVM. 23.

Dormiuitque Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum eo quod esset leprosus.

Peccatum, vel mortuos iam corruptos valet inficere.

132 CVR in sepulchro maiorum non sepultus Ozias, vel saltém iuxta illos? Ne lepra suorum peccatorum, vel ipsos iam defunctos, inquinaret. Quantum á peccatore viuens abhorrere debet, cum mortuos ab ipso oporteat separari?

CAP. 27. NVM. 2.

Fecitque (Ioatham) quod rectum erat coràm Domino iuxta omnia, quæ fecerat Ozias pater suus, excepto, quod non est ingressus templum Domini, & adhuc populus delinquebat.

Cū exceptio regulam destruit, ironica locutio existimanda.

133 VIdetur ironice de Ioathā pronuntiari: Fecisse quod rectum erat coràm Domino sicut Genes. cap. 3. num. 22. dicitur: *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est.*

Peccata populi regi non solùm imputantur, sed computantur.

134 Et nota: peccata populi regi Ioatham imputari, & computari, & fortè non solum in ratione famæ, sed etiàm, quod grauius est, in ratione culpæ.

In religionem nō solùm peccatur per defectum, sed etiam per excessum.

135 Notandū secundo, Oziā patrem peccasse in templum arrogantiâ, & excessu, & Ioatham filium eius, omissione, & defectu in idem templum deliquisse.

VEL SIC.

Dum vitāt stulti vitia, in contraria currunt.

136 Supplicium patris, quod debebat reddere filium religiosiorem, & obseruantiorem, illum, fecit irreligiosum, negligentem, & omissum, sic multi solent diuinis flagellationibus abuti.

Ipse ædificauit portam domus Domini excelsam, & in muro ophel multa construxit.

Verus Dei cultus, non in externa pompa, sed in interna cordis deuotione consistit.

137 ÆDificauit portam domus Domini excelsam, magnificam, & structura admirabilem, sed non intrauit per eam in templum ad Deum adorandum, & ritè colendum; Sic multi sunt, ad ostentationem tantum

tum

rum deuoti, & religiosi, cum in corde tepidi sint, & frigidi.

CAP. 28. NUM. 9.

Ea tempestate erat ibi propheta Domini nomine Oded: qui egressus obuiam exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce iratus Dominus Deus patrum vestrorum contrà Iuda tradidit eos in manus vestras &c.

Bella tàm externa, quàm interna respublica illis pestates sunt.

138 CUr dicit textus: *Ea tempestate*, Et non: *Eo tempore*? Quià cùm Prouintiæ, & regna bellis, præsertim ciuilibus, exercentur, quādo chronologicè de ipsis agitur, spatium illud, propriè loquendo, non debet dici, *Tempus*, sed: *Tempestas*.

Ministri Dei, etsi milliés repellantur, à suo munere nō desistant.

139 Sed notanda illius prophetæ in casu adeò desperato plusquam naturalis audacia, & quæ humanis oculis temerarius ausus appareret, vt aduertant prędicatores veritatis, & ministri Dei, non oportere à suo munere vnquàm desistere, etsi milliés repellantur, spernantur, & infructuosé agant, imó euidens vitæ periculum subeant; nàm quandó res desperatior est, solet Deus per illos efficaciùs agere, vt patet in pręsenti casu, & infrà cap. 30. n. 10. & 11. & alijs plurimis.

CAP. 28. NUM. 19.

Humiliauerat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda, eo quod nudasset eum auxilio, & contemptui habuisset Dominum.

Plus spoliat populum rex irreligiosus, quàm auarus.

140 PLus nudat, & spoliat populum rex irreligiosus, exemplo suo populum irreligiosum faciens, quam rex auarus, & cupidus, multa tributa exigens, & plurimas gauellas imponens.

CAP. 28. NUM. 24.

Direptis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei, atque confractis clausit ianuas templi Dei, & fecit sibi altaria in vniuersis angulis Ierusalem.

Qui malè agit odit lucem.

141 IN angulis fecit altaria, non in plateis, vt potè altaria sacrilega, & indigna, quę oculis solis huius exponerentur, & paterent.

CAP. 29. NUM. 3.

Ipse (Ezechias) anno, & mense primo regni sui, aperuit valuas domus Domini, & instaurauit eas.

In Ecclesia ministrorum selectione magna cura adhibenda.

142 PRimum omniū curauit Ezechias de templi Ianuis, ipsæ enim sunt, quæ dignos admittunt, & indignos excludunt: vnde Ecclesiæ præsulibus prima, & maxima cura est, & esse debet, diligenter attendere, quos sacris ordinibus Initiandos admittant, & excludant: per ipsos enim Ecclesia Dei vel constituitur, vel dissipatur.

CAP. 29. NUM. 5.

Dixitque ad eos: Audite me leuitæ, & sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum vestrorum, & auferte omnem immunditiam de sanctuario.

Minister Ecclesiæ inquinatus aliorum munditiem non perficiet.

143 PRimū admonet Leuitas, quod curent de sua sanctificatione, & mūditie, & postea, quod ab Ecclesia omnē immunditiam auferant, & eijciant.

Boni ex humilitate, mali ex prauitate Deum sibi non appropriant.

144 Et aduerte, non dicere Ezechiam: *Dei patrum nostrorū*, sed *vestrorum* ex humilitate. Nec: *Dei nostri*, quia propter idolatriam, & infinita populi peccata existimabat Israelitas hâc honorificâ denominatione indignos.

CAP. 29. NUM. 6.

Peccauerunt patres nostri, & fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri derelinquentes eum, auerterunt facies suas à tabernaculo Domini, & præbuerunt dorsum.

Eadem actione, qua peccatum committitur, peccati supplicium admittitur.

145 P*Ræbuerunt dorsum.* Eodem verbo, quo significatur sacrilegium, significatur etiam sacrilegorum supplicium. *Præbuerunt*, scilicet, *dorsum sanctuario Domini*, & *præbuerunt dorsum* flagellis propter hoc commeritis.

CAP. 29. NUM. 8.

Concitatus est itaque furor Domini super Iudam & Ierusalem, tradiditque eos in commotionem, & in interitum, & in sibilum.

Grauius malum aliorum despectus, quàm proprius interitus.

146 I*N sibilum*: idest despectum aliarum nationum; quod grauius malum reputatur, quàm ipse interitus, ideò vltimo loco ponitur. Uide annotationem ad num. 7. cap. 9. lib. 1. Esdræ.

CAP. 29. NUM. 11.

Filij mei nolite negligere: vos elegit Dominus, ut stetis coram eo.

Ministri Ecclesiæ à regibus tanquã filij æstimandi, & nuncupandi.

147 L*Euitas appellat filios rex pius, & religiosus Ezechias, non seruos, nec basallos*

CAP. 29. NUM. 25.

Constituit quoque Leuitas in domo Domini, cum cymbalis, & psalterijs, & citharis secundum dispositionem Dauid regis, & Gad Videntis, & Nathan prophetæ, siquidem Domini præceptum fuit per manum prophetarum eius.

Dei œconomia semper eadem quoad substantiam.

148 E*Odem stilo, & tenore gubernat Deus Ecclesiam, quo olim synagogam gubernauit, per decreta scilicet summorum Pontificum, Sacrorum Canonum, Conciliorum, & Ecclesiæ patrum.*

CAP. 29. NUM. 34.

Sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent: vnde, & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos.

149 A*D pelles detrahendas facile est adiutorium inuenire: Hinc moraliter desumi potest argumentum, ad auaritiam sugillandam, & prauos mores corripiendos.*

Ad alios denudandos iuuamẽ inuenire, non est difficile.

CAP. 29. NUM. 36.

Lætatusque est Ezechias, & omnis populus, eò quòd ministerium Domini esset expletum. De repentè quippe hoc fieri placuerat.

150 D*E repentè*, hæc facta dicuntur ad excusationem illius illegitimi adiumenti Leuitarum relati supra nu. 34. in materiâ enim ceremoniali religionis, & diuini cultus nullus; etiam minimus defectus est admittendus, vel saltem absque sufficienti causâ, & excusatione relinquendus.

In ministerio altaris, vel minimæ ceremonia non transcendenda.

151 Et nota: esse moraliter impossibile, quod de repentè aliquid, grade præsertim, & arduum aggrediatur, quin circa illud aliquis, & quandoque multi defectus committantur.

Nil de repente factũ perfectè fit.

CAP. 30. A NUM. 2.

Inito ergo consilio regis. & principum, & vniuersi cœtus Ierusalem, decreuerunt, vt facerent phase mense secundo. Non enim potuerant facere in tempore suo.

152 I*AM phase, & ceremoniæ veteris legis nutabant, & sensim collabebantur, vt patet ex hoc, & suprà dictis cap. 29. ad num. 34. & 36. & ex subsequentibus.*

Ruinæ exponitur religio in cuius præceptis fundamentalibus dispensatur.

CAP.

CAP. 30. A NUM. 18.

Magna etiã pars populi de Ephraim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit Phase, non iuxtà quod scriptum est: & orauit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, & non imputabit eis, quod minus sanctificati sunt. Quem exaudiuit Dominus, & placatus est populo.

Frequẽtatio Eucharistiæ typice in sacris literis innixa.

153 HOC facit pro cotidiana, vel frequẽnti sacræ Synaxis participatione etiam imperfectorum, & in leues, & communes defectus relabentium, sed differentiam figuræ à figurato valde notare oportet.

CAP. 30. NUM. 23.

Placuitque vniuersæ multitudini, vt celebrarent etiam alios dies septem: quod, & fecerunt cum ingenti gaudio.

Ex vna permissa transgressione plurima subsequuntur.

154 ECce ex vna legis dispensatione, transgressionis scilicet phase ad mensem secundum, quot, & quantæ sunt subsecutæ: cum Leuitis dispensatum, vt sacerdotale munus exercerent supra num. 16. cum populo, vt sine debitâ sanctificatione præcedente immolaret phase. Nu. 17. Cum ipsâ Phase solemnitate, quod iterum celebraretur.

CAP. 31. NUM. 2.

Ezechias autem constituit turmas Sacerdotales, & Leuiticas per diuisiones suas, vnumquemque in officio proprio, tàm Sacerdotum videlicet, quam Leuitarum, ad holocausta, & pacifica vt ministrarent, & confiterentur, canerentque in portis castrorum Domini.

Ecclesia militãs in synagoga præsignata.

155 TEmplum per vocem: Castra Domini, significatur in figuram militantis Ecclesiæ.

CAP. 32. NUM. 27.

Fuit autem Ezechias diues, & inclytus valde, & thesauros sibi plurimos congregauit argenti, & auri, & lapidis pretiosi, aromatum, & armorum vniuersi generis, & vasorum magni pretij.

Armorum repositoria præcipui regum thesauri sunt.

156 COngregatio copiæ vniuersi generis armorum inter præcipuos regis thesauros numeratur.

CAP. 32. NUM. 31.

Attamen in legatione principum Babilonis, qui missi fuerant ad eum, vt interrogaretur de portento quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus, vt tentaretur, & nota fierent omnia, quæ erant in corde eius.

Regum virtutes à subditorũ virtutibus diuersæ, & aliquando opposita esse debẽt.

157 SIncera, & simplex ingenuitas, quæ communiter in homine particulari, seu subdito laudabilis virtus est: in principe vitium est reprehensibile. Et nota Chaldæos semper auidos, & solertes astronomiæ inuestigatores.

CAP. 32. NUM. 33.

Regnauit que Manasses filius eius pro eo.

Pater in filio, legali consideratione viuit.

158 PRO eo; non: Postcums frequẽns modus regum successiones referendi, per quem denotatur, patrem in filio viuere, & qui filium heredem relinquit, non mortuum, sed viuum existimari, iuxta illud Ecclesiasti cap. 30. num. 4. *Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim reliquid sibi post se.*

CAP. 33. NUM. 3.

Et conuersus instaurauit excelsa, quæ demolitus fuerat Ezechias pater eius.

Regum peccata beneficiori modò possibili declaranda.

159 COnuersus, scilet à creatore in creaturam, sed cur non dixit: *Auersus*, qui

qui terminus proprius, & significantius hanc peruersam mutationem explicat? An vt honestiori verbo peccatum regis exprimeretur?

CAP. 33. NVM. 6.

Maleficiis artibus inseruiebat.

Malefica artes vel regem in seruum transferūt.

160 CVR de Manasse non dicitur, quod maleficis artibus studebat, vel operam dabat, sed quod inseruiebat? Quia maleficæ artes impium Manassem de rege in seruum transtulerunt.

CAP. 33. NVM. 20.

Dormiuit ergo Manasses cum patribus suis, & sepelierunt eum in domo sua.

Sepulchra, præsertim regalia, non solum religiose, sed etiam decore tractāda.

161 CVR non sepultus fuit Manasses in sepulchris regum, cum tandem resipuerit, & commissa sua lacrymis defleuerit? An ex humilitate, moriens, sic ordinauit, existimans se tanto honore indignum propter abominationes, & scelera perpetrata? An sic à populo dispositum propter ignominiam, & indignitatem in Babilonicā captiuitate á rege contractam, ne locum illum adeò religiosum, & ab ipsis in summā veneratione, & æstimatione habitum, præteritis catenis fœdaret, ac dehonestaret? Quod Deiparæ immunitati accommodatitie aptari potest.

CAP. 34. NVM. 25.

Quia dereliquerunt me, & sacrificauerunt dijs alienis, vt me ad iracundiam prouocarent in cunctis operibus manuum suarum, idcirco stillabit furor meus super locum istum, & non extinguetur.

Nullū crudelius bellum quam lentum, & diuturnum.

162 GRauior est furor stillatus, quam simul irruens; hinc infertur, nullum crudelius bellum, quam lentum prolixum, & diuturnum.

CAP. 35. A NVM. 24.

Mortuusque est, & sepultus in mausoleo patrum suorum, & vniuersus Iuda, & Ierusalem luxerunt eum: Ieremias maxime: cuius omnes cantores atque cantatrices, vsque in præsentem diem, lamentationes super Iosiam replicant: & quasi lex obtinuit in Israel.

163 LAmentatio super boni principis morte, non solum sæpius iteranda, sed tanqnam lex perpetua stabilienda: quæ notari possunt pro anniuersarijs parentationibus Pontificum, & principum virtutibus præcellentium. *Dolor de boni principis immatura morte, non temporalis, sed æternus esse debet.*

CAP. 36. NVM. 9.

Octo annorum erat Ioachin cum regnare cæpisset, & tribus mensibus ac decem diebus regnauit in Ierusalem, fecitque malum in conspectu Domini,

164 MAlum á tutoribus, & pro Ioachino reipublicæ rectoribus perpetratum ipsi regi octonario imputatur: Nota, quam periculosum officium regis. *Vide supra num. 134.*

CAP. 36. A NVM. 11.

Viginti, & vnius anni erat Sedecias cum regnare cæpisset, & vndecim annis regnauit in Ierusalem: Fecitque malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Ieremiæ prophetæ loquentis ad se ex ore Domini.

165 NOta hinc quanta reuerētia illis prophetis exhibebatur, vt inter grauissima peccata huius regis contra Deum commissa referatur, quod faciem Ieremiæ non erubuerit. *Rex, qui Dei ministrum non veretur, Deum ipsum despicit.*

CAP. 36. NVM. 15.

Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum de nocte consurgens.

166 De nocte Dominus consurgere dicitur, non solum, quia diluculo, & præmature, sed etiam, quia, cum in illo populo regnaret peccatum, ibi semper erat continua nox. *Ubi regnat peccatū lux Diuina gratia non illucescit.*

LI-

LIBER PRIMUS ESDRÆ.

CAP. I. NUM. 4.

Et omnes reliqui in cunctis locis vbicumque habitant, adiuuent eum viri de loco suo, argento, & auro, & substantia, & pecoribus, excepto, quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Ierusalem.

AD CAP. 1. N. 4.

Vide supra lib. 2. Paralipomenon num. 3.

1 DE TEMPLO Ierosolimitano nondum ædificato, nec fabricari incœpto tanquam de iam ædificato loquitur Cyrus, quia, quæ in mentem principum facienda deueniunt, etiam si infecta sint, pro iam factis, & consummatis volunt haberi, & reputari: Uide quæ ad 2. Reg. cap. 16. num. 3. & 4. considerauimus.

CAP. 4. A NUM. 1.

Audierunt autem hostes Iudæ, & Beniamin, quia filij captiuitatis ædificarent templum Domino Deo Israel: & accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum dixerunt eis: Ædificemus vobiscum, quia ita vt vos, quærimus Deum vestrum, &c.

Catopolitici, & hypocritæ in modo conueniunt, in materia differunt.

2 COædificandi prætextu venerunt hostes Iudæ ad impediendam templi Dei ædificationem, sic cauti politici agere solent, & omnes hypocritæ semper faciunt vitia sua virtutibus contrarijs operientes, & prætextantes.

CAP. 4. NUM. 5.

Conduxerunt autem aduersus eos consiliatores, vt destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum.

3 COnducendo consiliatores aduersus eos plus nocumenti ipsis intulerunt, quam si exercitum militum conduxissent.

Plus nocere solet prauus consiliatus, quã hostilis exercitus.

CAP. 4. NUM. 7.

Epistola autem accusationis scripta erat Syriace, & legebatur sermone Syro.

4 PER hæc verba denotatur: Epistolam illam accusatoriam, & calumniatricem Hebræorum claris disertis, & intelligibilibus verbis, & clausulis fuisse compositam, non offuscatis, & sub obscuris, vt solemne est ijs, qui stilicultores æstimari volunt: nonnulla videmus hispanè scripta, quæ non hispano sermone leguntur.

Verba obscura, & confusa clamnata alterius linguæ sunt, quam sonant.

CAP. 4. NUM. 14.

Nos autem memores salis quod in palatio comedimus, & quia læsiones regis videre nefas ducimus, &c.

Sal, qui in aulis principum in sumitur, non diuina, sed humana, & subdola sopistica esse solet.

5 SAL, quem in palatio versuti isti accusatores comederunt fuit sal sapientiæ humanæ, & astutiæ cacopoliticæ.

CAP. 7. NUM. 21.

Quodcumque petierit a vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cæli, absque mora detis, vsque ad argenti talenta centum, & vsque ad frumenti coros centum, & vsque ad vini batos centum, & vsque ad batos olei centum, sal verò absque mensura.

Omnes virtutes morales, præter prudentiam certis regulis moderari possunt.

6 CEtera cum pondere, numero, & mensura iubentur dari, sal vero absque mensura: quia omnes virtutes morales per illas species significatæ certis regulis legibus, & præceptis includuntur, & definiuntur; at verò prudentia, quæ per salem exprimitur, nullis regulis, & legibus subijcibilis est.

CAP. 9. NUM. 2.

Et commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum: manus etiam principum, & magistratuũ fuit in transgressione hac prima.

Principes diuinæ legis transgressores cæteris viã buiam sternunt.

7 PRincipes, & magistratus sunt, qui vallum legum diuinarum, humanarumque demoliuntur, viamque faciunt, & sternunt, per quam reliqui inferiores incedant.

CAP. 9. NUM. 6.

Et dixi: Deus meus confundor, & erubesco leuare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsque ad cælum.

Peccata non solũ vita æterna, sed etiam temporali priuant.

8 PER caput, vita temporalis, per cælum vita æterna significari potest: ac si diceret: Peccata nostra adeò multiplicata, & aggrauata sunt, vt propter illa merẽamur amittere, non solum vitam temporalem, sed etiam æternam.

CAP. 9. NUM. 7.

Sed, & nos ipsi peccauimus grauiter vsque ad diem hanc, & in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, & reges nostri, & sacerdotes nostri in manum regum terrarum, & in gladium, & in captiuitatem, & in rapinam, & in confusionẽ vultus.

Honoris amissione nullum malũ grauius.

9 POst mortem, captiuitatem, rapinam bonorum, & alia mala ponit amissionem honoris, seu vultus confusionem tanquam quid grauius.

CAP. 9. NUM. 8.

Et nunc quasi parum, & ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, vt dimitterentur nobis reliquiæ, & daretur nobis paxillus in loco sancto eius.

Quoduis Dei adiutorium, etsi leuissimum, nos firmare valet.

10 PRO voce: *Paxillus*, septuaginta legunt: *Firmamentum*; per quod tropologice Crux Christi Domini significatur, simulque exprimitur, quoduis Dei adiutorium, etsi leuissimum, nobis magnum firmamentũ esse.

CAP. 9. NUM. 14.

Ecce coram te sumus in delicto nostro, non enim stari potest coram te super hoc.

Peccata coram Deo humiliter confitenda; non audacter committenda.

11 SI coram te sumus, quomodo non possumus stare coram te, nam ab Actu ad potentiam necessaria datur consequentia. Stamus *coram te*, peccata confitendo, *non possumus stare*, peccata committendo. Vel sic.

Pænitentia adeò peccata condecorat, vt coram Deo apparere possint.

12 Resipiscentia & vera pænitentia adeo peccata ipsa condecorant, quod digne coram Deo apparere possunt. Vel sic.

Vere pænitens priuilegijs virtute præcellentium potiri valet.

13 De viris virtute præcellentibus, per exagerationem dicitur, quod sint, vel ambulent corã Deo; & hoc ipsum encomiũ peccatori vere pænitenti ad aptatur.

LIBER SECVNDUS ESDRÆ.

CAP. I. NUM. 6.

Fiant aures tuæ auſcultantes, & oculi tui aperti vt audias orationem ſerui tui.

AD CAP. 1. N.6.

Auris conducit ad auditionem; ſed calamitatis viſio ad exauditionem.

1 OMNES aures, non impeditæ, audiunt; ſed non omnes auſcultãt, ſeu exaudiũt: At, quid faciunt oculi ad auditionem? Nihil. Ad exauditionem vero, multum: videre enim calamitatem opprimentem, Deo efficacißimum motiuum eſt ad ſubuentionem.

CAP. 2. NVM. 2.

Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus triſtis eſt, cum te ægrotum non videam? Non eſt hoc fruſtra, ſed malum, neſcio quod in corde tuo eſt.

Reges in continuo ſuæ incolumitatis timore verſantur.

2 MIſeranda regum conditio: in continuâ ſolicitudine circa miniſtros, & ſeruos ſibi aſsiſtentes viuunt, eorum facies conſiderantes, & omnia externa ſigna, & motus contemplantes, vt ex ipſis occulta cordis rimentur, ad hoc vt ſibi caueant, & proſpiciant, malaque imminentia, in quorum ſemper continuo timore verſantur, à ſe auertant: Uide ad Eccleſiaſtici num. 52.

Et timui valde, ac nimis.

3 TImui valde, ideſt interno cordis pauore: *Nimis*, ideſt externa demonſtratione, quæ á rege aduerti, & notari poſſet. *Timor nimius foras erumpit.*

CAP. 2. NVM. 3.

Et dixi regi: Rex in æternum viue.

4 VItam regi, non ſolum temporalem, ſed etiam æternam imprecatur Nehemias, vt omnem ſuſpitionem auerteret ex ipſius pallore contractam. *Qui æternam vitam alteri deſiderat, omnem mali temporalis ſuſpitionem eliminat.*

Quare non mæreat vultus meus, quia ciuitas domus ſepulchrorum patris mei deſerta eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni?

5 DOmus ciuitatis, & non: *Ciuitas domus* videbatur dicendum, ſed tunc Ieruſalem adeò miſera erat, & deſtructa, vt potius ab vna domo particulari denominationem acciperet, quã domui alicui denominationem conferre poſſet. *Ciuitas deſtructa non dat, ſed recipit denominationem, quia nomen amiſit.*

6 Et notandum non dixiſſe Nehemiam: *Domus habitationis*, ſed: *Domus ſepulchrorum*, tota enim Ieruſalem erat tunc magnũ quoddam mauſolæum, & hoc non extructum quidem, & adornatum, ſed deſtructum, & diſsipatum. *Ciuitas deſtructa magnũ quoddã mauſolæum diſsipatum eſt.*

CAP.

CAP. 3. NUM. 1.

Et surrexit Eliasib sacerdos magnus, & fratres eius sacerdotes, & ædificauerunt portam gregis, ipsi sanctificauerunt eam, & statuerunt valuas eius.

Sacerdos debet Diuino cultui in primis attendere, & suam vtilitatem non respicere.

7 HAnc portam, per quam gregum erat introitus, primum ædificauerunt sacerdotes, & cultui diuino attendentes, & suam vtilitatem non despicientes.

CAP. 4. NUM. 5.

Ne operias iniquitatem eorum; & peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt ædificantes.

Bonorum Ecclesiæ ministrorum irrisoribus iuste pœna imprecāda.

8 ÆQué iusta pœna imprecabilis est ijs, qui bonos ministros ædificatores, & Ecclesiæ operarios irrident, & aspernantur.

CAP. 4. NUM. 17.

Una manu sua faciebant opus, & altera tenebant gladium.

Qui templū Dei in se ædificat, vna manu laboret, & altera resistat.

9 SIC facere opus est omnibus, qui in semetipsis templum Spiritus Sancti ædificare student: Vnâ manu opera virtutum diligenter aggredi, & alterâ manu se ab insurgentibus inimicis, tam externis, quam interioribus defendere.

CAP. 5. A NUM. 2.

Et erant, qui dicerent: Filij nostri, & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & viuamus. Et erant, qui dicerent: Agros nostros, & vineas, & domos nostras opponamus, & accipiamus frumentum in fame. Et alij dicebant: Mutuo sumamus pecuniam in tributa regis, &c.

Nil molestius, quam ære alieno grauatum esse.

10 IN vrgentissimâ famis, & tributorū præmētiū necessitate, ad eam subleuandā prius recurrunt ad filiorū, filiarumque distractionem, aliaque media; & vltimo ponunt loco pecuniæ mutuæ acceptionem tanquam mediū & remedium grauius, difficilius, & molestius.

Miserrimus reipublicæ statu: cū parentes filiorū numero grauantur.

11 Et nota miserrimum reipublicæ illius statum, in quo, & filij videbantur parentibus suis multi nimis, & propter præmentem necessitatem distrahibiles.

CAP. 5. NUM. 12.

Et dixerunt: Reddemus, & ab eis nihil quæremus: sicque faciemus vt loqueris.

Reformationem, quam primates reipublicæ incipiunt inferiores persequunt.

12 CUM reformatio, & obseruātia legum incipit à primatibus, vt patet hic supra num. 10. populus, non solum vniformiter, sed etiam hilariter illam exequitur.

CAP. 5. NUM. 15.

Duces autem primi, qui fuerunt ante me, grauauerunt populum, & acceperunt ab eis in pane, & vino, & pecunia quotidié siclos quadraginta; sed, & ministri eorum depresserunt populum.

Principes populū tributis grauant, sed exactores opprimunt.

13 PRimi duces, seu principes grauant tributis populum: Exactores autem tributorum populum depriment, supprimunt, opprimunt, comprimunt.

CAP. 5. A NUM. 18.

Insuper, & annonas ducatus mei non quæsiui, valde enim attenuatus erat populus. Memento mei Deus meus in bonum, secundum omnia, quæ feci populo huic.

Nil Deo gratius principes efficiūt quam cum populo afflicto tributa relaxant.

14 IN populi angustijs debent principes primitiua tributa, quæ regaliæ vocantur, ad tempus relaxare, quod adeò gratum, & obligatorium Deo est, vt super illo permittat se Deus conueniri.

CAP. 6. NUM. 2.

Miserunt Sanaballat, & Gossem ad me, dicentes: Veni, & percutiamus fœdus in viculis in campo Ono.

Aulici inimici tunc magis duplices, cũ magis simplices apparere nituntur.

15 IN *vicul:s*, idest locis apertis, & non munitis, in quibus me non possem ab eorum inuasione defendere: en magna duplicitas rurali simplicitate palliata.

CAP. 6. A NUM. 5.

Et misit ad me Sanaballat iuxta verbum prius quinta vice puerum suum & epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo: In gentibus auditum est, & Gossem dixit, quod tu, & Iudæi cogitetis rebellare.

Aulici inimici cogitationes rivalium non compertas solum, sed diuulgatas esse volunt.

16 Sic Sanaballat hostis Dei, & Hebræorum, suism t verbis se prodit, & calumniatorem se esse conuincit, nam quomodo in gentibus audiri poterat rebellio, quæ nondum extra cogitationem erat?

Incorruptus minister calumniã non timet.

17 Et nota, quantum timorem incuteret in Nehemiam hæc calumnia, si ipse non fuisset incorruptus, & fidelis minister Domini.

CAP. 6. NUM. 12.

Et intellexi, quod Dominus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me.

Qui illicita propõnit ex spiritu Dei loqui nequit

18 INtellexit Nehemias Semeiam prophetam ex corde suo, & intentione maligna, non ex diuino impulsu prophetare, eo quod rem illicitam persuaderet, vt patet ex num. sequenti.

CAP. 7. NUM. 2.

Præcepi Hanani fratri meo, & Hananiæ principi domus de Ierusalem (ipse enim, quasi vir verax, & timens Deum plus ceteris videbatur) & dixi eis, &c.

In confuso reipublicæ statu pauci vere virtuosi esse solent.

19 IN illo confuso, & inordinato reipublicæ statu recens soluta captiuitate, fere in nullo erat vera, & solida virtus, sed tantum apparens.

VEL SIC.

Cur hominis, præsertim aulici inscrutabile.

20 Non dicit, quod vere erat verax, ac timens Deum, sed quod videbatur, quis enim certo cognoscet abscondita cordis, præsertim hominis aulici.

CAP. 7. NUM 3.

Et dixi eis: Non aperiantur portæ Ierusalem vsque ad calorem solis.

Cum hostes imminent ciuitas solicite custodienda.

21 IDest non circa ortum solis, sed inter oram tertiam, & sextam.

CAP. 8. NUM. 2.

Attulit ergo Esdras sacerdos legẽ corã multitudine virorum, & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere.

A concionibus paruuli excludẽdi.

22 EXclusis pueris ante decennium, tales enim non intelligerent, & non parum impedimenti intelligentibus afferrẽt, tum naturali inquietudine, tum puerilibus indigentijs.

CAP. 8. NUM 4.

Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum.

Conciones ad populum ex loco eminenti fiant.

23 HEbræa habent: *Turrim ligneam*, quæ est forma nostrorum suggestorum, seu cathedrarum.

CAP. 9. NUM. 7.

Tu ipse Domine Deus, qui elegisti Abram & eduxisti eum de igne Chaldæorum.

Qui de infideliũ regione educitur, quasi de inferno liberatur.

24 NON solum, quia: *Vr* nomen illius ciuitatis, de qua eductus à Deo fuit Abraham, ignem significat, sed etiam, quia eum de idololatria Chaldæorum liberauit, quæ in ignem æternum perducebat.

CAP. 9. NUM. 24.

Et venerunt filij, & possederunt terram, & humiliasti coram eis habitatores terræ Chananæos.

Per

Nece grauius malum confusio proximi.

25 PER terminum *Humiliasti*, significatur internecio omnium aliarum gentium, vt vel hinc pensemus, quam grauius malum, & quanta mortificatio sit proximum humiliare, ac rubore suffundere.

CAP. 9. NVM. 29.

Et dederunt humerum recedentem, & ceruicem suam indurauerunt, nec audierunt.

Lex Diuina onus leuissimum lex peccati onus grauissimum.

26 QVI humerum extrahunt à lege Dei, dant humerum illum grauissimo oneri peccatorum.

CAP. 10. NVM. 14.

Capita populi Pharos, Phahathmoab, Aelam Zethu, Bani, &c.

In generalibus comitiis, Ecclesiastici laicis præsedenat.

27 PRincipes sæculares, secundo loco post sacerdotes, & Leuitas signant fœdus à Nehemia percussum.

CAP. 11. NVM. 17.

Et Mathania filius Micha filius Zebedei filius Asaph princeps ad laudandum, & confitendum in oratione.

In Dei ministerio primus, princeps iure compellari debet.

28 NOtandum, quod primus ex destinatis, ad cultum Dei, in quocumque ministerio, dicitur *princeps*, secundum communem, & frequentem loquendi morem sacræ Scripturæ.

CAP. 12. NVM. 41.

Et clarè cecinerunt cantores, & Iezraia præpositus.

29 CLare cecinerunt, idest perceptibili, non solû melodiâ, sed etiam himno, non confusè, & vociferanti clamore tirsimico, vt assolent cantores copulatiué, & gregatim modulantes, seu potius clamitantes. *Cantus perceptibilis auribus gratior.*

CAP. 13. NVM. 1.

In die autem illo lectum est in volumine Moysi audiente populo, & inuentum est scriptum in eo, quod nõ debeant introire Ammonites, & Moabites in Ecclesiam Dei vsque in æternum.

30 PRophetia reiectionis immisericordium ab Ierusalem cælesti secundum illud Matthei cap. 25. *Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi potum, &c.* Vide Deuter. cap. 23. à num. 3. *Exclusio immisericordiũ à gloria in lege veteri prophetatur, & in Euangelio reuelatur.*

LIBER TOBIÆ.

CAP. I. A NVM. 8.

Hæc, & his similia secundum legem Dei puerulus obseruabat. Cum verò factus esset vir, accepit vxorem Annam de tribu sua.

AD CAP. 1. A N. 8.

Qui charitatis opera exercet, cū gratia matrimonium contrahit.

1 QUI A PRIMIS annis tot tantaque charitatis, ac religionis opera exercuerat, consequens est quod sibi in vinculū indissolubile copularet *Annam*, idest, gratiam.

CAP. 1. A NVM 13.

Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, & dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quæcumque facere voluisset.

Bene moratus legali coercitione non indiget.

2 QVI indulgentiâ Domini sui, & libertate cōcessa bene vtitur, nullis debet legibus coerceri: ideò potestatem, & libertatem, non ad hoc, vel illud; sed ad quodcumque vellet Tobiæ Salmanasar concessit.

CAP. 1. NVM. 23.

Tobias verò cum filio suo, & vxore fugiens, nudus latuit.

3 LAtuit, quia nudus, & omnibus bonis expoliatus, si enim se non nudasset, non latuisset, homo namque in extremâ paupertate constitutus, non solum latens & ignotus, sed etiam inuisibilis redditur. *Homo pauper nō solum ignotus, sed inuisibilis.*

CAP. 2. NVM. 18.

Quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidē suā nunquam mutant ab eo.

4 EN testimonium clarum, & manifestum alterius vitæ, & æternæ beatitudinis, quā repromisit Deus diligentibus se. *Cælestis beatitudo ab antiquis patribus cognita & fideliter credita.*

CAP.

CAP. 2. NVM. 21.

Videte, ne forte furtiuus sit, reddite eum dominis suis.

Dignitas ab aliquibus solet amitti, & dignitatis fastus nō dimitti.

5 CVM vxore sua loquens Tobias vtitur numero plurali: *Videte*, & *reddite*, qui loquendi stilus principibus, & hominibus in dignitate constitutis solemnis est: Tobias ergo diuitias, dignitates, & honores apud Salmanasar acquisitos amiserat, sed stilum, & modum loquendi non amiserat.

VEL SIC, ET VERIUS.

In materia peccati caute, & generaliter loquēdū.

6 Illam actionem furti in simulabat, ne ergo videretur, vel notari posset, aliquam in particulari deturpare, loquitur pluraliter, & in commune.

CAP. 3. NVM. 1.

Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, &c.

Increpatio vxoris viri præcordia pungit.

7 AD increpationem consanguineorum, non solum, non ingemuit Tobias, sed etiam ipsos increpauit, vt patet supra cap. 2. num. 17. ad vxoris vero increpationem, eodem cap. num. 22. ingemuit, & eiulatus est.

CAP. 3. NVM. 9.

Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram interfectrix virorum tuorum. Nunquid, & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ, &c.

Qui improperia patienter tollerat, cœlo appropinquat.

8 AD superius cubiculum pergit Sara improperijs lancinata, quasi cælo appropinquans, & terram deserens, seu despiciens.

VEL SIC.

Qui de proximo non se vindicat cælo approximatur.

9 Statim cælo appropinquet necesse est, quæ à vili ancillula conuitijs, & improperijs appetita, non se improperat, nec propriam vindictam curat.

Qui de improperante fratre non se vindicat in cælum ius acquirit.

10 Et non solum cęlo appropinquat, sed ius certissimum ad cælum acquirit possidendum: ideo Christus dixit Matth. cap. 5. inimicorum benefactoribus: *Vt sitis filij patris vestri*: & Paulus ad Rom. cap. 8. num. 17. *Si filij, & heredes.*

Qui de proximo non se vindicat summum, quod creatura exaltari potest, se exaltat.

11 Sed cum illud cubiculum esset superius respectu panimenti, & triclinij, in quo erat Sara cum ab ancilla increpabatur, quare ait textus ex loco illo perrexisse, quod incessum, & de ambulationem per æquale pauimentum significat, & non ait: Ascendisse, quod de inferiori in superius habitaculum eleuationem explicat? An quia, qui cū possit, non se vindicat de illata ipsi iniuria, statim se in adeò sublimi gradu collocat, & constituit, vt nullus, etsi supremus, & superexcelsus, locus sit, ad quem ex illo gradu pateat ascensus?

Sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum, vt ab illo improperio liberaret eam.

Lacrymæ coram Deo aduocati optimi.

12 LAcrymis pro verbis vtebatur, istæ enim efficacius quam eloquentiores Patroni, & Aduocati, coram Deo causas nostras agunt. Uide paulo infra ad num. 25. huius capitis.

CAP. 3. NVM. 15.

Peto Domine, vt de vinculo improperij huius absoluas me, aut certe desuper terram eripias me.

Mors ereptio à terra propriissime dicitur.

13 MOrte appellat: *Ereptionem à terra*, tanquā ab iniquo detentore.

CAP. 3. NVM. 25.

Et missus est angelus Domini sanctus Raphael, vt curaret eos ambos, quorum vno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitata.

Vide supra n. 12.

14 A Quibus orationibus recitatæ sunt? A lacrymis Tobiæ, & Saræ. Vide quæ supra ad num. 12. huius capitis dicta sunt.

Boni medici honorifice tractandi, & compellandi.

15 Et nota Angelum Tobiæ, & Saræ medicum curatorem hic honorifice nominari cum appellatione sancti, quod in Sacræ Scripturæ textu insolitum, & rarum est.

CAP. 4. A NUM. 1.

Igitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri, vt mori potuisset, vocauit ad se Tobiam filium suum, dixitque ei: Audi, fili mi, verba oris mei, & ea in corde tuo, quasi fundamentum construe.

Mortis approximatio expectari non debet ad testamenti conditionem.

16 BOnus, pius, & timoratus senex ad hoc, vt testamentum conderet non expectauit mortem imminentem, sed possibilem.

Bonus testator heredem prius instruit, quam instituit.

17 Et notandum, quam bonus testator fuerit Tobias, prius heredem instruit, quam instituit. Vide infra num. 21. huius cap.

CAP. 4. NUM. 3.

Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli.

Viro misericordi fidenter de prædestinatione sua loqui licet.

18 COnfidenter loquitur de sua prædestinatione ad vitam, qui tot misericordiæ opera in viuentes defunctosque impenderat.

Defunctus fidelis, qui statim nō beatus, Deum nō accipit sed a Deo accipitur.

19 Et nota proprietatem loquendi de beatitudine in illo statu in quo Deus nondum, saluandis patebat: non enim dicit: Cum anima mea Deum acceperit, sed: *Cum acceperit Deus animam meam,* in Abrahæ scilicet sinu collocādā.

Qui aliorum sepulturam curat, non transiliet suam.

20 Et de corpore agens ipsius humationem non negligit, qui aliorum sepulturam adeó impense diligenterque curauerat.

Et honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius: memor enim esse debes quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cū autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ sepelies eam circa me.

Tam naturale est senem mori, quā in ventre conceptum nasci.

21 MOrtem suam cum gestatione in vtero filij sui coniungit bonus senex, ad significandum, tam naturale esse senem mori, quam puerum in vtero existentem nasci.

VEL SIC.

Super mortis fundamento bene mo[r]ata vita ædificā construenda.

22 Inter mortem suam, & vxoris collocat Tobias filij sui conceptionem, & natiuitatem vt super hoc fundamento totius magnæ huius instructionis subsequentis fabricam construeret. Vide supra num. 2. huius cap.

CAP. 4. NUM. 7.

Ex substantia tua fac eleemosynam.

Non solum ex possessis, sed ex intimis eleemosyna eroganda.

23 EX substātia tua fac eleemosynam, idest, ex re á te iuste acquisita, vel legitimé possessa: vel ex tua met carne, & sanguine intimisque visceribus, sicut faciunt illi, qui ob peccatorū cōuersionem, & proximorum salutem vitam prodigunt.

Et noli auertere faciem tuam ab vllo paupere.

Ex visu mouetur vir ad eleemosynam elargiendā.

24 NON dicit, quod det eleemosynam omni pauperi, sed quod faciem à nullo paupere auertat, quis enim necessitatem proximi clare videat, quin illi plenissimè non succurrat?

VEL SIC.

Eleemosyna discrete eroganda non indiscriminatim effundēda.

25 Videat omnem pauperē, vt de legitima verorum pauperum necessitate certior fiat, nec det æra minuta indiscriminatim omni petenti: hoc enim non tam est eleemosynam erogare, quam pecuniam effundere.

Ita enim fiet, vt nec à te, auertatur facies Domini.

Eleemosyna sine præmio á Deo nunquam relinquitur.

26 ELeemosynam in Sacra Scriptura, sine præmio statim illi correspondente nunquam legimus.

Qui inter se cælum et sperant, de cælo frequenter loquuntur.

27 Et nota quam frequenter Tobias senior de cælesti beatitudine mentionem facit, quam semper in corde, menteque habebat.

CAP. 4. NVM. 18.

Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus

Figura Eucharistiæ fidelibus antiqua legis defunctis lenamen.

28 HÆC verba ponderari possunt in parentationibus, & exequijs defunctorum: Et videntur prophetia de pane, & vino Eucharistico in lege gratiæ pro viuis, & defunctis in Ecclesia offerendo, quod iure diuino aduertitur non esse manducandum cum peccatoribus.

CAP. 5. A NVM. 1.

Tunc respondit Tobias patri suo, & dixit: Omnia, quæcumque præcepisti mihi faciam pater. Quomodo autem pecuniam hanc requiram ignoro: ille me nescit, & ego eum ignoro, quod signum dabo ei, &c.

Iuuenes terrena potiùs quàm cælestia intensiùs procurant.

29 TObias filius, vt pote iuuenis, & adhuc imperfectus, à salutaribus patris sui monitis vno vel altero verbo se expedit, de recuperanda veró pecunia prolixé agit, vt ex contextu videre est.

CAP. 5. NVM. 8.

Cui respondit (Raphael Angelus) *noui: & omnia itinera eius frequenter ambulaui.*

Angeli boni per prouintias discurrunt vt angelos malignos abigant.

30 HInc infertur Angelos bonos, per terras, & Prouintias frequenter cursitare, & ad dæmonum incursus depellendos, & ad immissiones bonas suggerendas.

Et mansi apud Gabelum fratrem nostrum, qui moratur in Rages Ciuitate Medorum.

Angeli boni apud bonos mansionem faciunt.

31 ANgeli boni per vias cursitant, sed in domibus piorum virorum mansionem faciunt.

CAP. 5. NUM. 10.

Tunc ingressus Tobias indicauit vniuersa hæc patri suo, super quæ admiratus pater rogauit vt introiret ad eum.

32 PER hanc admirationem innuitur Tobiam seniorem specialem Dei prouidentiam circa hoc negotium percepisse.

Admiratio prudentis non ex ignorantia; sed ex Diuinæ prouidentiæ aduertentia nascitur.

CAP. 5. A NVM. 13.

Cui ait iuuenis: Forti animo esto, in proximo est, vt à Deo cureris. Dixit itaque illi Tobias: Numquid poteris perducere filium meum ad Gabelum?

33 CVm tam bonam, & proximam spem exhiberet Angelus Tobiæ seniori de recuperatione visus, mirum est, quod super hoc negotio nullum verbum adijcit, quasi nihil de illo curæ habens, sed statim ad negotium ducatus filij transitum facit, vt appareat, quantùm cõmoda, & negotia filiorum, proprijs commodis, & vtilitatibus parentes præferant.

Exiguas filiorũ vtilitates proprijs et tam magnis, parentes præferunt.

U E L S I C.

34 Forté Tobias senior oculorum vsuram non desiderabat, nec tam propriam, quam suorum contribulum captiuorum calamitatem videret.

Non aliud, quã calamitates visurus vt quid visum appetat?

Et cum redieris restituam tibi mercedem tuam.

35 NOn dicit: *Dabo*, sed: *Restituam*, vt aduertant illi, qui opera, & sudore humano ad suam vtilitatem vtuntur, mercenariorum stipendium non pertinere ad verbum: *Do*, sed ad verbum: *Soluo*, seu: *Restituo*.

Humani laboris stipendia strictissimo iure debita.

CAP. 5. A NUM. 15.

Et dixit ei angelus: Ego ducam, & reducam eum ad te. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu?

Ex ni-

Filiorum pedagogi educatores prima cura parentum.

36 EXemplũ curæ, & solicitudinis, quam omnes parentes habere debent circa socios, ductoresque filiorum, seu pedagogos.

CAP. 5. A NUM. 18.

Sed ne forté solicitum te reddã: Ego sum Azarias Ananiæ magni filius,

Firmiùs bono sacerdoti quàm Angelo fidendum.

37 CUR non se angelum Domini statim declarauit, sicut postèa in redditu fecit? Quia intentio angeli erat securissimum de se facere seniorem Tobiam, & ad hoc visum fuit illi congruentius, se de genere sacerdotali, dequo fuit Ananias, quam se Dei Angelum declarare.

CAP. 5. NUM. 19.

Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu.

Ab negatio auaritiæ nobilitatem conuincit.

38 NON leuiter, sed valdè rationabilitèr, & prudentèr credidit Tobias senior generis nobilitatem, etsi â solo mercenario, & de se ipso assertam, aduertens illum supèr conductionis filij stipendio, non solum non altercasse, sed nec vllum verbum protulisse.

CAP. 5. NUM. 25.

Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, vt diuitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum.

Filium diuitijs præferre exageratio amoris materni est.

39 NON solum commẽdatio, sed etiam exageratio amoris materni, filium tanquam diuitias computare, & plusquam diuitias æstimare.

Bonorum coniugum, non solum sensa, sed etiam sensus communes sunt.

40 Sed cur ait: *Videbamus*, pluralitér cum Tobias maritus eius tunc cæcus esset? Quia inter bonos coniuges, quales illi erant, etsi vnus eorum aliquo sensu careat, non debet dici, tali sensu carere, sensu enim consortis vtitur, & fruitur.

VEL SIC.

Amor cæcus cæcos videre facit.

41 Sic loquitur Anna, quia Tobias coniux lumen quidem oculorum amiserat, sed lumen dilectionis erga filium non amiserat.

CAP. 5. NUM. 28.

Ad hanc vocem cessauit mater eius flere, & tacuit.

Femina flendo fatur.

42 FÆmineus flectus, non solet esse taciturnus, sed loquax.

Femineum fletũ compescere, lugrauque præcare vtrumque difficile.

43 Et nota, quod duos magnos effectus causauit illa pia prudensque Tobiæ senioris persuassio, & fæmineum eiulatum sedauit, & loquelam compescuit.

CAP. 6. NUM. 4.

Et dixit ei Angelus: Apprehende branchiam eius, & trahe eum ad te. Quod cum fecisset attraxit eum in siccum

Diuinis auxilijs cooperando diabolum subijcimus.

44 CUR Angelus non attraxit piscem, ad cuius extractionem Tobias pauidus, & timens aptus non videbatur? An quia Angelus gerebat vices auxilij diuini, quod nos ad benè operãdum inducit adiuuatque, sed nos debemus ad opus accingi, & manus fiducialitèr applicare, nec enim illud solũ sine nobis, bonũ opus perficiet, aut Diabolũ, in hoc pisce significatum vincet, & subijciet: ideo dicebat Apostolus 1. Corinth. cap. 15. num. 10. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

Et palpitare cœpit ante pedes eius.

Diabolus ante pedes strenuè in ipsum dimicantium tremit.

45 EN piscis immanis, idest leuiathan, seu Diabolus, qui cum in nos insurgit, non solum victurus, & vincturus, sed etiam deuoraturus videtur, si contrá eum fortitér, diuino auxiliò, quod nunquàm deest, confidentes egerimus, ante pedes nostros videbimus eum, non solum debellatum, sed palpitatem etiam; seu trementem.

CAP.

CAP. 6. NVM. 5.

Tunc dixit ei Angelus: Exentera hunc piscem, & cor eius, & fel, & iecur repone tibi: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta vtiliter.

Nulla creatura in e aine aa bonu nis seruitium inutilis.

46 QUÆ inutilia sunt ad comedendum, vtilia solent esse ad curandum.

VEL SIC.

Non omnia, quæ medicinalia proclamantur medicinalia sunt.

47 Dixit Angelus: *Ad medicamenta vtiliter*, quia multa sunt, quæ pro medicamentis, & quandoque exagerratiuè venditantur, quæ inutilia omnino sunt.

UEL SIC.

Dilacerato dæmone spiritualis vita proficit.

48 Exenterato dæmone, magna, & valde vtilia nobis, ad vitam spiritualem conseruandam medicamenta proueniunt.

VEL SIC.

Gdenus dat opes.

49 Mirarer si cum medicamentis vtilitas coniuncta nō esset.

CAP. 6. A NUM. 7.

Tunc interrogauit Tobias Angelum, & dixit ei: Obsecro te Azaria frater.

Homo innocens, & bene moratus Angelorum consanguineus.

50 VEré, dignè, & æquè Angelum fratrē appellauit, qui Angelicis moribus præditus erat.

Ut dicas mihi, quod remedium habebunt ista quæ de pisce seruare iussisti? Et respondens Angelus, dixit ei, &c.

Necessitatibus humanis tā corporis quam spiritualibus auxilium diuinū presto adest. Medicinæ Angelicæ infallibiles.

51 Nobis salutaria animæ quærentibus, & sciscitantibus responsio diuina præstò adest.

52 Et nota quod non dicit: *Quod remedium habere solent, vel possunt ista, quæ de pisce seruare iussisti.* Sed: *Quod remedium habebunt*, quæ futura erant prophetizans.

Cordis eius particulam, si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum, siue à viro, siue à muliere, ita vt vltra non accedat ad eos.

Cor igne charitatis crematū dæmones extricat.

53 NIL melius extricat dæmonem, & longè aufugere facit, quam cordis particula igne charitatis accensa.

CAP. 6. A NVM. 11.

Respondensque Angelus ait: Est hic Raguel nomine vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculū, neque fœminam vllā habet aliam, præter eam. Tibi debetur omnis substantia eius, & oportet eam te accipere coniugem.

Substantia cum onere vxoris potius grauat quā ditat.

54 TIbi debetur omnis substantia eius, sed cum suis simul accidentibus, filiæ scilicet in vxorem accipiendæ, & alijs.

CAP. 6 NVM. 14.

Tunc respondit Tobias, & dixit: Audio, quod tradita est septem viris, & mortui sunt.

Detractorū conuitij fremor. diù durat.

55 NON dixit Tobias: *Audiui*, sed: *Audio*, quia fortè adhuc in auribus suis resonabat strepitus, & rumor conuitiorum, quæ supra cap. 3. num. 9 referuntur ab ancilla in Saram virginem eiaculata.

CAP. 6. NVM. 18.

Tu autem cum acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea.

Umbra Trinitatis pias Hebræorum actiones perficiebat.

56 PEr hunc sacratum numerum veram religionem in Trinitate profitendo, & vt matrimonium confirmetur, & quasi in Sacramentum nouæ legis prophetice eleuetur, & in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti perficiatur.

CAP. 6. NVM. 22.

Transactâ autem tertià nocte, accipiet virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus.

Qui naturalia accidentia excludit Naturam inuertere intendit.

57 NON excludit libidinem, seu concupiscentiam carnis, quæ passio naturalis est, sed eam ex bono fine honestat,

nectar,& perficit, & in loco inferiori collocat.

CAP. 7. NVM. 9.

Post quam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, & parari conuiuium.

Dulcis conuersatio famem, si nō extinguit, suspēdit.

58 CUR non ante collocutionem iussit occidi arietem Raguel, vt finito colloquio, prandium paratum esset? An quia suauitas conuersationis de rebus, & negotijs vtriusque domus bonorum adeò, dilectorumque ad inuicem consanguineorum sic colloquentes reficiebat, vt de comestione minime recordarentur, nec illâ indigerent?

CAP. 7. NVM. 15.

Et apprehendens (Raguel) dexteram filiæ suæ dextera Tobiæ tradidit.

Bonorum voluntas filiorum in parentibus resignata.

59 DE exploratione voluntatis Saræ non fit mentio in sacro textu, quia vel supponitur facta, vel quia Sara in parentis sui voluntate erat omnino resignata.

UELSIC.

Quæ secūdas nuptias nō recusauit àquam pluribus non resistet.

60 Voluntatem feminæ necesse non erat explorare, quæ à septemplici coniugum propositione non abnuerat.

Dicens: Deus Abrahā, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse coniungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis.

Hebræorum nuptiæ humanæ, Christianorum diuinæ vocari possunt.

61 IN veteris legis connubijs, etsi inuocabatur Deus qui illa ordinauit, personæ tamen non diuinæ sed humanæ exprimebantur; At in connubijs legis gratiæ ad supernaturalem sacramenti naturam eleuatis, non iam personæ humanæ, sed diuinæ ad illorum confirmationem inuocantur.

CAP 8. A NVM. 13.

Cumque parassent fossam, reuersus Raguel ad vxorem suam, dixit ei: Mitte vnam ex ancillis tuis, & videat, si mortuus est.

62 NON reprehenditur Raguel ob præmaturam fossæ apertionem, ante quam Tobiæ mortem examinaret, ob septuplicem experientiam generum occisorum.

Quod pluriè accidit, semper credi potest accidere.

CAP. 9. A NUM. 1.

Tunc vocauit Tobias Angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto, vt auscultes verba mea: Si me ipsum tradam tibi seruum, non ero condignus prouidentiæ tuæ. Tamen obsecro te, vt assumas tibi animalia siue seruitia, & vadas ad Gabelum, &c.

Beneficij acceptis est suo alteriius impetratio est.

63 OPtima dispositio ad impetrandum nouū beneficium, confessio præcedentium acceptorum.

CAP. 9. NVM. 4.

Scis enim ipse, quoniam numerat pater meus dies, et si tardauero vna die plus, contristatur anima eius.

De malis filiorū in moribus parentes non de futuro, sed de præsenti dolent.

64 NON dicit: Si tardauero contristabitur, sed: Si tardauero contristatur. Vt certitudinē doloris paterni significaret, & ad exagerandam patris anxietatem, de absentia suâ.

CAP. 9. NVM. 6.

Tunc Raphael assumens quattuor ex seruis Raguelis, & duos camelos, in Rages Ciuitatem Medorū perrexit.

Confidentia promissi bene vtendum.

65 QUattuor seruos assūpsit Raphael, nō tam propter securitatem pecuniæ recuperandæ, quam propter Tobiæ assecurationem, ne anxius remaneret ob confidentiam de ipso nōdum satis probato factam: Angelus enim humano more se gerebat.

CAP. 10. A NVM. 12.

Et apprehendentes parentes filiam suam osculati sunt eam, & dimiserunt ire: monentes eam honorare soceros, diligere maritū, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere.

Hæ

Coniugalis perfectio vitæ ad præcepta quinque reducitur.

66 HÆC quinque verba seu præcepta sunt synopsis, & compendium perfectæ coniugij.

CAP. 11. NUM. 6.

Et dum ex eodem loco specularetur (Anna mater Tobiæ) aduentum eius vidit à longè, & illico agnouit venientem filium suum:

Rationalis amor non cæcus; sed summe perspicax.

67 QVis dicat cæcũ amorem, qui oculos huius piæ matris adeo acuit, vt filiũ adhuc longe distantem videret, & statim cognosceret. Vide Lucæ cap. 15. num. 20.

VEL SIC.

Ad filij, vel distantissimam præsentiam cor matris, nõ subsiliit, nequit.

68 Radio oculorum motum à longe venientis percepit, sed motu cordis, cum filium suum esse cognouit.

Cucurritque nuntiauit viro suo, dicēs: Ecce venit filius tuus.

Passio vehemens mentem perturbat.

69 HInc apparet, quantum affectus vehementes animum moueant, & perturbent: hæc matrona alloqui grauis, & circumspecta per mediam vrbem ad maritum currit, & viro cæco Ecce demonstratiuum dicit.

Passio vehementior in feminis enuntiatiua loquacitas.

70 Sed cur non prius ad filiũ osculandum currit, quam ad maritum certiorem faciendum? præsertim cum visus circa obiectũ illud falli posset? An quia præualet in feminis affectus loquax, & nuntiatiuus, etiam incertorum, reliquis affectibus, etiam ijsqui circa filios versantur?

CAP. 11. NUM. 8.

Statimque lini super oculos eius ex felle isto prius, quod portasti tecum: scias enim, quoniam mox aperientur oculi eius, vt videbit pater tuus lumen cæli, & in aspectu tuo gaudebit.

Gratia humanã non tollit, sed perficit, non inuertit.

71 NON tollit affectus ad superna, in lumine cæli Anagogicé significatus, affectum licitum, honestum, naturalemque filiorum: vide num. 72. seq.

CAP. 12. NUM. 3.

Te quoque videre feci lumen cæli.

Angeli sancti nõ interius solum, sed etiam exterius illuminare solent.

72 IDest illuminauit spiritualiter, & corporaliter.

CAP. 12. NUM. 7.

Etenim sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei reuelare, & confiteri honorificum est

Politica humana quandoque, inculpate. diuina contrariari solet.

73 IN politica humana oportet occultare consilia: in diuina verò politica, manifestare conuenit mysteria, & magnalia Dei.

Propria scelera in sacramentali confessione propalare honorem auget, non minuit.

74 Et notandum, honorificã appellari confessionem, quà hominem conuerti, quod Dei maximum opus est, & peccatorem scelera sua, & commissa propalare, non solum dedecus non affert, sed maximum honorem, & decorem inducit.

CAP. 12. NUM. 9.

Quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam.

Eleemosyna Beatitudinis definitiuum decretum est.

75 SEntentiæ iudicum terrenorum non diuulgãtur ante legitimam è suo tribunali pronuntiationem secus sententiæ diuinæ, præsertim, quam misericordibus daturus est Matth. 25. dicens: *Venite benedicti patris mei, &c.* Ideo supra num. 7. Raphael dixerat: *Opera Dei reuelare honorificum esse.*

CAP. 12. NUM. 12.

Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuũ, & mortuos abscondebas per diẽ in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

Misericordia vita, qualis quædam oratio, & exoratio est.

76 DVO optima Tobiæ exercitia recenset Raphael: & orationem cum lacrymis, & in defunctos misericordiam: Quomodo ergo orationem tantum Domino obtulisse dicit?

cit? An quia opera misericordiæ exercere genus quoddam orationis est, & sic in illa oblatione inclusum?

VEL SIC.

Misericordia per se ipsam coram Deo, absque patrono, vel internuntio apparet.

77 Opera misericordiæ non indiguerunt interhūtio perquem ante conspectum Dei peruenirēt, sed per se ipsa coram Deo apparuerunt, & præsentata sunt, quod cum Raphael Angelus certò sciret, orationem tantum Deo obtulit, cetera repræsentare omittens.

CAP. 12. A NVM. 14.

Et nunc misit me Dominus, vt curarem te, & Saram vxorem filij tui à dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphael Angelus, vnus ex septem, qui astamus ante Dominum.

Qui prandium relinquit, vt mortuum curet optime saluti suæ cōsulit.

78 EN cui prandium relinquit, vt mortuos sepeliat, ægrotāti medicus de cælisti camera à Deo mittitur, vt cureiur.

Gratitudinis mira efficacia est.

79 Et nota, quod vsque dum vterque Tobias gratam Angelo remunerationem exhibere voluerunt, distulit Raphael, & suam manifestationem, & virtutum eorundem extollentiam, Deoque gratissimam acceptationem, talis tantaque virtus, & efficacia gratitudinis est.

CAP. 12. A NVM. 17.

Pax vobis, nolite timere.

Pax interior, exteriorque timorē omnem expellit.

80 QVi pacem in se, & cū ceteris habet, nil habet, vnde timeat.

CAP. 12. NVM. 19.

Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere: sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri nō potest, vtor.

Intellectus, & voluntas Deum respicientes angelorum refectio est.

81 CIbus Angelicus est ille actus intellectus, quo Beatus cōtēplatur seu spiritualiter ruminat Deum, potus est actus voluntatis fruentis, & sitim explentis, ideo Psal. 35. num. 9. dicitur; *Torrente voluptatis tuæ potabis eos.*

Deus hominibus in vita mortali videndus non ōceditur, at datur comedendus.

82 Et nota, non dixisse Angelum Raphaelem, se vti cibo, & potu, *qui ab hominibus manducari, & bibi non possit*: Sed *qui ab hominibus videri nō potest*, scilicet in hac mortali vita de gentibus: quod pro Eucharistiam dignè sumentibus notandum est.

Temperantiæ virtus hominibus ab angelis efficacissimè commendatur.

83 Sed cur Angelus de illa immensa, & interminabili fruitione loquens, dixit: *Vtor*, & non dixit: *Perfundor, repleor, satior*, sicut ex fidei lumine ductus aiebat David Psal. 16. 15. Quia cum de cælesti gaudio loqueretur sub metaphorā cibi, & potus, maluit loqui verbo moderationem, & parsimoniam significante, ad temperantiæ virtutem hominibus commendandam.

VEL SIC.

Potior Medicinæ pars præseruatiua est.

84 Cum Angelus ille esset *Raphael* qui est: *Medicina Dei*, per hunc loquendi modum voluit innuere: optimam Medicinæ partem, quæ præseruatiua dicitur, in moderatione cibi, potusque consistere.

CAP. 12. NVM. 22.

Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum.

Diuina Trinitas ab antiquis patribus adorata.

85 PER horas tres vniformiter prostrantur in honorem indiuiduæ Trinitatis.

CAP. 13. A NVM. 1.

Aperiens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, &c.

Qui cum Angelis conuersatur angelicos mores cōtrahit.

86 EX breuissimā cum angelo collocutione euasit Tobias, & cælesti gaudio repletus, & prophetiā alijsque plurimis donis supernaturalibus ditatus, & nobilitatus, vt ex huius capitis contextu patet.

CAP.

CAP. 14. NUM. 10.

Audite ergo filij mei patrem vestrũ seruite Domino in veritate, & inquirite, vt faciatis, quæ placita sunt illi: & filijs vestris mandate, vt faciant iustitias. & eleemosynas.

Eleemosyna non ad pietatem solũ, sed etiam ad iustitiam pertinet.

87 ELeemosynas iustitijs adiungit, ad intimandam obligationem ex iustitia eas elargiendi pauperibus.

CAP. 14. A NUM. 12.

Nunc ergo filij audite me, & nolite manere hic: sed quacumque die sepelieritis matrem vestram circa me in vno sepulchro ex eo dirigite gressus vestros, vt exeatis hinc; Uideo enim, quia iniquitas eius finem dabit ei.

Quod peccata Rempublicam destruant non intellectus solum, sed oculorum etiam obiectum est.

88 QUod peccata destruãt quamlibet rempublicam, non indiget intellectus discursu, est enim res ipso visu perceptibilis, Ideo non dixit: *Existimo*, iudico, vel *considero*, sed: *Uideo enim, quia iniquitas eius finem dabit ei.*

LIBER JUDITH.

CAP. I, NVM. 4.

Et gloriabatur (Arphaxad *) quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum.*

AD CAP. I. N. 4.
LIBRI JUDITH.

Cui Deus non adest, omnis humana potentia deest.

1 EN iste rex muris, mœnibus, exercitu, & quadrigis instructus nondicitur *veré potens*, sed: *Quasi potens*, quia deerat illi Deus exercituum in quo vera virtus, & fortitudo consistit.

VEL SIC.

Potentia quæ a se non est, non vera sed apparens potentia est.

2 Qui in alio extra se nititur, quicumque ille sit, non est *potens*, sed *quasi potens*: Solus Deus vere potens, & omnipotens, qui in nullo alió, quam in semetipso nititur, nec niti indiget.

CAP. I. NVM. 12.

Tunc indignatus Nabuchodonosor rex aduersus omnem terram illam, iurauit per thronum, & regnũ suum, quod defenderet se de omnibus regionibus his.

Humana politica honestis semper prætextibus malignitatem contegit.

3 HOnesto hoc nomine defensionis celat Nabuchodonosor iniquam, & iniustam vindictam, quam de illis gentibus, & prouincijs vsurpare intendebat. Sic assolent nonnulli reges ambitionem suam prætextare.

CAP. 2. A NVM. 2.

Vocauitque omnes maiores natu, omnesque duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui: dixitque cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio.

Tyrannorũ principum ambitio vltra omnes metas progredi solet.

4 EN suis confidentiarijs consulentibus aperit Nabuchodonosor mysterium voluntatis suæ, vastissimam scilicet totius orbis subiugandi ambitionem sub larua inexcusabilis, & necessariæ defensionis, ceteris, iam sub-

ſubditis, quam ſubijciendis prætextatam: cuius exemplum ſuccedentibus annis Alexander Philippi Macedo ſecutus, & intentum ferè cõſecutus fuit.

VEL SIC.

Vide ſupra nu. 4.

5 Omnem terrarum orbem ab vno ſubiugari, non humanæ, ſed diuinæ virtutis, & potentiæ negotium eſt: ideoque conſilium ſuper hâc vaſtiſsima intentione arcanâ, diuinâque myſterij voce â Nabuchodonoſore compellatur; Et hinc immanitas, & inſolentia regalium apprehenſionum, & cogitatuum metiri licet. Vide infra cap. 3. num. 13.

CAP. 2. NUM. 4.

Quod dictum, cũ placuiſſet omnibus.

Reſolutis tyrãnorum principum propoſitionibus conſulentiũ nullus audet reclamare.

6 NON mirandum ſubditos illos Conſiliarios, vel certius tyranicé ſubiugatos, veſanæ propoſitioni eius, qui totum orbem ſubiugare intendebat, conſenſum præbuiſſe, ſed nihilominus aduertendum eſt, eos non dici intellectu ſed voluntate, tantum conſenſiſſe: ideo dicitur: *Cum placuiſſet omnibus.*

CAP. 2. NVM. 6.

Non parcet oculus tuus vlli regno.

Furor bellicus viſuale venenum.

7 FUror bellicus vel ſolo viſu omnia vaſtat, conſumit, deſtruit, & ſicut mors nemini parcit.

CAP. 2. NVM. 8.

Omnemque expeditionem ſuam fecit præire, in multitudine innumerabilium camelorum, cum his quæ exercitibus ſufficerent copioſe.

Præcipuum exercituum robur militaris annona præparatio, ac præmiſsio.

8 BEllum aggreſſuro victus militum nõ ſolum prouide præparandus, ſed etiam ante omnia reliqua præmittendus.

CAP. 3. A NVM. 1.

Tunc miſerunt legatos ſuos, vniuerſarum vrbium ac prouinciarum reges, ac principes, &c.

Qui venientes ad Holophernem dixerunt: Deſinat indignatio tua circa nos: Melius eſt enim, vt viuentes ſeruiamus Nabuchodonoſor regi magno, & ſubditi ſimus tibi, quam morientes, cum interitu noſtro ipſi ſeruitutis noſtræ damna patiamur &c.

Dæmonis tyrannide nulla grauior, ac durior.

9 SIC mundani ſe ſuaque dæmonis iuriſdictioni ſubijciunt, falsò exiſtimãtes, propter hoc, ipſos ſecuré illis fruituros; qui tamen, vt iniquus, & iniuſtus tyrannus, nec ſic definitur, ſed facit, quod infra num. 12. refertur Holofernem cum iſtis infelicibus prouincijs, earumque dominatoribus feciſſe.

Exiguis quandoque med[?]js opportuné adhibitis magna detrimẽta euitari poſsũt.

10 ET notandum, quam exiguo vel nullo impendio, comi ſcilicet vrbanitate legatis ante miſsis exhibita, potuerant ſe iſtæ prouinciæ incolumes conſeruare, & tot tantaque mala, periculaque euadere. Uide ſupra cap. 1. á num. 7. ad 12.

CAP. 3. A NVM. 11.

Nec iſta tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt: nam, & ciuitates eorum deſtruxit, & lucos eorum excidit. Præceperat enim illi Nabuchodonoſor rex, vt omnes deos terræ exterminaret, videlicet, vt ipſe ſolus diceretur deus ab his nationibus, quæ potuiſſent Holofernis potentia ſubiugari.

Tyrannorum principum ambitio nõ ſolum vltra vi[?]ã metas, ſed vltra Naturæ terminos tranſgreditur.

11 EN reuelatum, diuulgatum, & patens omnibus myſterium conſilij Nabuchodonoſoris ſupra cap. 2. nu. 3. cum ſubditis ſuis habitum conſiliatoribus, & quidem non ſolum vaſtiſsimum, ſed etiam impijſsimum: totum ſcilicet orbem, non tantum corporeum viſibilem, & naturalẽ, ſed etiam incorporeum, & rationalem, imo inuiſibilem, ſpiritua-

Dd 2 lem-

lem, & supernaturalem subiugandi, intendens, se non solum regem omnium, dominumque, sed etiã deum constituere, & adorari.

CAP. 4. NVM. 4.

Et muris circumdederunt vicos suos (Filij Israel) & congregauerunt frumenta in praparationem pugna.

Vide supra nu. 8.

12 NON curant de armorum præuentione, sed frumentorum, hæc enim sunt optima ad pugnam præparamenta. Vide supra cap. 2. ad num. 8.

CAP. 5. A NVM. 1.

Nuntiatumque est Holoferni principi militiæ Assyriorum, quod filij Israel prapararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent, & furore nimio exarsit in iracundia magna.

Iracūdia amplius subiecto, quã obiecto nocina.

13 FUror, & iracundia plus nocent ipsi concipienti, quam eis in quos fulminantur, siquidem illum, non istos exardescere faciunt, & compellũt.

CAP. 5 NVM. 5.

Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto, qui in montanis habitat, & nõ egredietur verbum falsum ex ore meo.

Apud malos principes veritas cũ detrimento, & recomendatione indiget; secus falsitas.

14 AD veritatem proferendam Achior animi captationem præmittit; non sic præloqueretur, si falsitatem assentatorié pronuntiare intenderet, ipsa enim adulatio apud principes secum habet imbibitam recomendationem.

CAP. 6. A NUM. 1.

Factum est autem, cum cessasset loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior: Quoniam prophetasti nobis, dicens: quod gens Israel defendatur à Deo suo, &c.

15 SI Holofernes fidem non adhibebat ab Achiore dictis, cur vititur verbo: *Prophetasti* rẽ certo euenturam significãtes? An prophetauit etiã Holofernes materialiter, seu instrumentaliter, sicut Caiphas?

Praui, & peccatores aliquãdoque vt instrumenta sunt.

UEL SIC.

16 Cum Achior in Holofernis existimatione falsa, & friuola pronuntiaret, consultó, & ex animi malignitate eum prophetare dicit, vt vno eodẽque verbo, & prophetã, & prophetiam contemneret.

Principes infideles vno ictu, & veram Religionem, & ministros eius ferire intendunt.

CAP. 7. A NVM. 9.

Ut ergo sine congressione pugna possis superare eos, pone custodes fontium, vt non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficies eos, vel certé fatigati tradent ciuitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. Et placuerunt verba hæc coram Holoferne, & coram satellitibus eius.

17 HOC maximé placet diabolo, & angelis eius, fontes vere, & sanæ doctrinæ, seu inscriptis contentos, seu ex ore apostolicorum virorum profluentes præcidere, & præcludere.

Sana fontes doctrina præcludere ingens demonis cura est.

CAP. 7. NUM. 23.

Æquo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus à Domino misericordiam.

18 QVinque integros dies absque vllâ omnino aquâ trãsigere plus videtur patientia miraculosa quam naturalis, & humàna.

Sitis per plures dies tolerari, nisi miraculose, nequit.

VEL SIC.

19 Per hos quinque dies sine aqua transactos ariditas legis Mosayçæ significatur, quinque libris contentæ.

Legis Mosayca ariditas, tum in deserto, tum pleriès alibi infinuata.

CAP. 8. NUM. 21.

Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum ad eloquium vestrum corda corũ erigite.

Ani-

Æterna vita populorum ab exemplo, & doctrina pendet sacerdotum.

20 Anima, idest vita æterna populorum â conuersatione, & exemplo monitisque presbyterorū seu sacerdotum pendet.

CAP. 9. NUM. 2.

Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti ei gladium in defensionem alienigenarū, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem.

Quandoque cum bono cordis zelo contingi solet prauum operis excessus.

21 Quomodo laudat Iudith, & Dei motioni attribuit, quod Iacob Genes. cap. 29 â num. 30. reprehendit, & maledictione percutit? Iudith laudat zelum patris sui Simeonis, qui bonus, & â Deo fuit: Iacob reprehendit excessum, & fraudem religione prætextam ad vindictæ consummationē, quod malum, & peccaminosum fuit, origoque multorum malorum, nisi Deus, ob merita tanti Patriarchæ speciali prouidentiâ obstitisset.

CAP. 9. NUM. 4.

Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti: & hoc factum est, quod ipse voluisti.

Operum ad extra successio diuinæ menti adaptari solet.

22 *Et illa post illa cogitasti*, idest successiue produxisti.

De perfectionibus diuinis rectè credentibus, & bene sentientibus minus propriè loqui non est culpæ imputandum.

23 Et si de cogitatione intellectuali sermo est, liceat piæ feminæ de perfectionibus diuinis absque rigore theologico, & scolastico loqui: seu liceat bene sentire, & minus bene propriéque sententiam explicare.

CAP. 9. NUM. 14.

Da mihi in animo constantiam, vt contemnam illum, & virtutem, vt euertam illum.

Libido hostis infensior, vt pote proximior.

24 Prius postulat â Deo Iudith constantiam ad non consentiēdum libidini, quam animi valorē, & virtutem ad Holofernis occisionem, existimans prius posteriore arduius, & difficilius.

CAP. 9. NUM. 15.

Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus feminæ deiecerit eum.

Mariæ immunitas gloria Dei perpetua decoratio.

25 Victoria Mariæ de culpa originali memoriale perpetuum est maximæ gloriæ Dei; Et nota, non dixit: *Occiderit*, sed: *Deiecerit*, vt clarius Maria conterens caput Draconis exprimatur.

CAP. 9. NUM. 18.

Memento Domine testamenti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo consilium corrobora, vt domus tua in sanctificatione tua permaneat.

Pudicitia in subiecto ipsius templum Dei ædificat.

26 *Domus tua in sanctificatione permaneat*: Orat sollicita Iudith, nōn solum pro incolumitate templi Ierosolymitani, sed etiam pro incontaminatione domus corporis sui.

CAP. 10. NUM. 1.

Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco in quo iacuerat prostrata ad Dominum. Vocauitque abram suam, & descendens in domum suam, abstulit à se cilicium, & exuit se vestimentis viduitatis suæ, &c.

Cilicium mentē in Deum erigit; mundus muliebris ad terram deprimit.

27 Optime collocatā habebat supellectilem Iudith; cilicium scilicet in superiori domo, mundum muliebrē in inferiori, cilicium enim facit mentem erigi in Deum, mundus muliebris cor femineum ad terrena deprimit.

VEL SIC.

A contemplatiuæ ad actionem semper descenditur.

28 Iudith in superiori domo orationi feruidæ ad Dominum vacabat; in inferiori vero se lauit, vnxit, adornauit ad finem, honestissimum quidem, & gloriosissimum, attamē â contemplatione ad negotia temporalia, quæcumque illa sint semper descenditur: vide Lucæ. cap. 10. num. 42.

CAP. 10. NVM. 16.

Hoc autem scias, quoniam cum steteris in conspectu eius, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde eius.

Affectiones voluntaria principum continua studia sunt aulicorum.

29 VNde istis exploratoribus tanta certitudo benevolæ affectionis futuræ Holofernis erga Iudith, ad hoc, vt tam euidenter, & secure pronuntient? Nil diligentius, & intensius penetrare student serui omnes, prætertim aulici, quam motus affectiuos, & voluntarias inclinationes dominorum suorum.

CAP. 10. NVM. 18.

Dixeruntque ad virum satellites eius: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent.

Feminea modestia homines, etiã immodestos, componit.

30 NON dixerunt: *Pulchras elegantes, speciosas, formosas,* sed: *Decoras*: Adeó modesta erat pulchritudo Iudith, vt obligaret satellites, homines alioqui inurbanos, & procaces, ad eam honestissimá voce explicandam.

Vnius insignis feminæ modestia totum femineum sexum condecorat.

31 Et nota: Propter vnicam Iudith totum femineum sexum Hebræorum collaudatum.

CAP. 11. NVM. 1.

Tunc Holofernes dixit ei: Æquo animo esto, & noli pauere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui viro, qui voluit seruire Nabuchodonosor regi.

Primi principum ministri nil minus opere complent, quam, quod ore frequentare solent.

32 FEré semper verba aulicorum, & principalium ministrorum regum iustitiã, & æquitatem præseferunt, licet opera non correspondeant, imo contraria sint; vt patet supra cap. 3. à num. 11.

CAP. 11. NVM. 4.

Et dixit illi Iudith: Sume verba ancillæ tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ perfectam rem faciet Dominus tecum.

Sontes iuste impunire magna Dei perfectio est.

33 PErfectam rem faciet Dominus tecum idest sumet de te per manum meam rectã iustamque vindictam.

Discreta æquiuocatione, & iusta verborum cautela vtens veritati non derogat.

34 Et nota: Non remansisse Holoferni contra Iudith vllam iustæ rationem querelæ: Si enim ipsi verba dedit, iam claré præmonuit se illi verba dare; dicens: *Sume verba ancillæ tuæ*, &c.

CAP. 11. NVM. 5.

Viuit enim Nabuchodonosor rex terræ.

Pij, atque prudentes in alioruũ laudibus non excedunt.

35 ADuertenter, & cauté sic loquitur Iudith, dicens: *Rex terræ*, non *cæli*, vt ipse temerario, & sacrilego ausu vult ab omnibus appellari vide supra cap. 3. num. 13.

Quoniam non solum homines seruiũt illi per te, sed & bestiæ agri obtemperant illi.

Vide supra num. 34.

36 CAlide insimulat brutalitatem colentium Nabuchodonosorem tanquam Deum.

CAP. 11. NVM. 12.

Et volunt consumere, quæ nec manibus deberent contingere: ergo quoniam hæc faciunt, certum est, quod in perditionem dabuntur.

Argumentũ sophisticum non semper confutã dignum.

37 SAcra polluentium certissima perditio est, sed in isto casu Iudith non intendit arguere efficaciter contra Hebræos, tum quia ob extremam necessitatem excusabiles forent; sed arguit amphibologicè, & prudenter sophistice ad capiendum Holofernem.

CAP. 11. NVM. 15.

Ita vt ego adducam te per mediam Ierusalem.

Vide supra num. 34.

38 ADducam te scilicet decollatum seu adducam caput tuum abscissum, & manu mea deportatum.

Et habebis omnem populum Israel, sicut oues, quibus non est pastor.

Qui-

Vide supra n.34.

39 QVibus non est pastor, scilicet, tu, non enim adduceris dominaturus, sed dominandus, & illudendus. Vel forte de Messia expectato, & nondũ apparente loqui intendit prudens, & discretissima Iudith.

CAP. 11. A NUM. 18.

Et dicebat alter ad alterum: Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum.

Insipientibus laudatoribus secula abundant.

40 ISti laudabant verba Iudith, & præcipue sensum eorum, cum neutrum percallerent, nam omnis Iudith sermocinatio erat æquiuoca, & palliata: Non pauci sunt, fuerunt, & erunt, qui immodicis laudibus extollant, quæ non capiunt, nec intelligunt.

Non omnes, qui verba excipiunt, conceptus percipiunt.

41 Vel dicamus: Istos percepisse quidem, Iudith verba prægnantia loqui, sed conceptum non cepisse.

CAP. 11. NUM. 20.

Et dixit ad illam Holofernes: Bene fecit Deus, qui misit te ante populum, vt des illum tu in manibus nostris.

Infidelis, etiam cum verum Deũ laudat, in bonorat.

42 LÆtetur Deus Israel, habet enim tam pro se, & in approbationem suarum dispositionum suffragium Holofernis.

CAP. 11. NUM. 21.

Et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit, & Deus meus.

Amor amantis arrogantiã euanescit.

43 VBI nunc Holofernis arrogantia, & tumor, fuit ne emollitus statim, ac ab Iudith amore captus, & correptus?

De victoria dubitat, imo desperat victus.

44 Et notandum, quod iam dubitat de victoria populi à siti fere enecti, & consumpti.

Deipara cunctarum hæresum sola interemptrix.

45 Sed cum intentum huius expeditionis fuerit, omnem Deitatem anihilare, ex hominum præcordijs auellere, & in Nabuchodonosorem transfere, quomodo Holofernes sui muneris, & potissimæ obligationis oblitus, Deum Iudith non solum, non destruit, sed potius ad fidem illius admittendam se disponit? An ex quo in Iudith Mariæ figuram conspexit, non solum omnem animi tumorem, & asperitatem, sed etiam omnem apostasiam ab animo suo abdicauit, ad veramque fidem capessendam se disponit? Hinc patet quam proprie, digneque canat Ecclesia de Maria, quod cunctas hæreses sola interemerit.

Et tu in domo Nabuchodonosor magna eris.

Ex sapientium collocutione sapiens loquela addiscitur.

46 ERis magna, imo maxima, præualebis enim mihi, qui magnus in domo illa sum, & potentiq Nabucodonosoris, qui maior me est.

Et nomen tuum nominabitur in vniuersa terra.

Ex collocutione cum Maria symbolo supernaturalia dona adquiruntur.

47 PRophetauit per hæc verba Holofernes, sicut Caiphas, nesciens, quid diceret, plenissime enim verificata fuerunt de Iudith vera, & potissimum de figuratâ. Ex Iudith collocutione verba mystica Holofernes pronuntiare didicit.

CAP. 12. NUM. 1.

Tunc iussit eam introire vbi repositi erant thesauri eius, & iussit, illic manere eam.

Pretiosissima vir tutum gemma in nobiliori thesauro recondenda.

48 IN Gazophilacio Holofernis reponitur, & reconditur Iudith, tum propter ipsius æstimabilitatem, tum propter Holofernis æstimationem, tum etiam, quia erat iustum, & condignum stipendium Holoferni à Deo destinatum.

Et

Et constituit, quid daretur illi de cõuiuio suo.

Non tam in donatione, quam in donorum qualitate æstimatio dignoscitur.

49 NON dicit: *Et constituit, quod daretur*, sed: *Quid daretur*; non enim solum volebat Holofernes assignare Iudith cibos ad victũ quotidianum, sed etiam qualitatem ciborum, scilicet ex lautioribus, & pretiosioribus mensæ suæ.

Epulones Epulonis diuitis sortem subeunt.

50 Notandum etiam, non dixisse: *De victu*, vel *mensa sua*, sed: *De conuiuio*, epulabatur enim Holofernes quotidié splendide, ideoque fortè eadem nocte periit, sicut diues ille parabolæ Euangelicæ. Lucæ. 16.

CAP. 12. A NUM. 15.

Et surrexit (Iudith) *& ornauit se vestimento suo, & ingressa stetit ante faciem eius. Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia eius.*

Quandoque ex duplici causa vnus, atque idem effectus.

51 COncussum fuit Holofernis cor ex ardore libidinis, vt ait textus, & forte etiam ex naturaliter præsagâ futuri euẽtus præsensione.

Deipara coram dæmone numquã lapsui obnoxia.

52 Et in Iudith stante coram Holoferne considera Mariam coram dæmone semper stantem, nũquam lapsam, vel lapsui obnoxiã.

CAP. 12. NVM. 20.

Et iucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum numquam biberat in vita sua.

Qui Baco, & Veneri litant, istorum victima efficiuntur.

53 PRæliuauit Baco, sacrificaturus Veneri, nesciens miser, se esse victimam spurcitię idolo feriendam.

CAP. 13. NUM. 20.

Viuit autem ipse Dominus, quoniam custodiuit me angelus eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & indè huc reuertentem & non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati reuocauit me vobis.

Prima Deipara sina immunitatem ipsius ab omni culpa apud fidelem populum stabiliare.

54 IMmanitas tanti facinoris fortissime aggressi, & fælicissimé peracti, & necessaria animi applicatio ad facti enarrationem, in qua feruide tunc versabatur Iudith, illius mentem non obliterauit, aut distraxit, quin pudicitiam suam, & à peccato omnimodam exclusionem, apud populum, iuramento iuste, necessariè, & legitime interposito, tueretur. Quod notandum pro votis, quæ pro defendenda immaculata Deiparæ in primo instanti conceptione communitèr fiunt.

CAP. 14. NUM. 1.

Dixit autem Iudith ad omnem populum: Audite me, fratres, suspendite caput hoc super muros vestros, &c.

Caput aliquando impurum numquam iuxta se admittendum.

55 CVR caput hoc, saltem post fugatos Assyrios non detulit Iudith in domum suã, vel in memoriam tanti facinoris, vel ad mortis recordationem excitandam, vtpote spiritualis, & cõtemplatiua heroina? Non detulit Iudith in domum suam, ne prope se haberet caput, cuius oculi eam inhoneste conspicari aliquando ausi fuerunt.

CAP. 15. NUM. 1.

Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset fugit mens, & consilium ab eis.

Vbi mens nõ adest, consilium necessario deest.

56 DEficiente mente, deficiat consilium necesse est, quia consilium est mentis operatio; ex quo mirandum, quod aliqui vellint inuenire consilium vbi non est mens.

LIBER ESTHER.

CAP. I. A NVM. 3.

Tertio igitur anno imperij sui fecit grande conuiuium cunctis principibus, & pueris suis fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & præfectis prouinciarum coram se, vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ suæ, multo tempore, centum videlicet, & octoginta diebus, cumque implerentur dies conuiuij inuitauit omnem populum, qui inuentus est in Susan à maximo vsque ad minimum: & iussit septem diebus conuiuium præparari, &c.

AD CAP. 1. A N. 3. LIBRI ESTHER.

Subditi corã superioribus vsque ad puerissimum decrescunt.

1 HIC TEXTUS apparenti amphibologia nõ caret, vel enim hîc duo conuiuia referuntur, vt aliqui autumant, primum, centum octoginta dierum spatium durans, magnatibus regni, prouinciarumque præfectis exhibitum; secundum conuiuium septem dierum reliquo populo indiscriminatim oblatum: & sic patet, quanta disparitas, & differentia æstimationis apud reges gradus magnatum, & præfectorum comparatione populi obtineat. Quæ tanta est, quanta inter primos ministros regibus assistentes, & reges ipsos versatur, ideo illi frequenter in Sacra Scriptura pueri compellantur, quia à magnitudine, & maiestatis splendore, coram quo obuersantur, exinaniuntur, ac taliter minorantur, ac si ad puerissimum retrocederent.

2 Uel illi centum octoginta dies, secundum aliorum placitum, quod litteræ conformius videtur, fuerunt insumpti in præparatione rerum ad illud conuiuium deseruiturarum, quod per septem dies, tam primoribus regni, quam populo promiscuè ministratum fuit, & sic patet; quantam rerum copiam, quantumque temporis, ad tantillũ gaudij mundus impẽdat.

Nimis, ac diuturnis impensis exigua mũdi gaudia comparantur.

VEL SIC ALLEGORICE.

Ad Eucharistiam digne suscipiendam magna, ac solicita præparatio antecedat.

3 Mysticé per hoc conuiuiũ, Eucharisticũ communiter intelligitur significatum: Aduertamus ergo, quanta debet esse præparatio, & dispositio ad hoc vere magnificum, & regale conuiuium accedentis, cum centum octoginta dies impendat omnipotentia exhibentis.

Communicantiũ Deus non solum altor, sed inspector.

4 Aduertamus etiam, non solum Deum, sed coram Deo comedere, ideo in Euangelica parabola Matthæi 22. num. 11. Intrauit rex vt videret discumbentes.

CAP. 1. A NVM. 10.

Itaque die septimo cum rex esset hilarior, & post nimiam potationem incaluisset mero, præcepit Mauman, & Bazatha, &c. Vt introducerent reginam Vasthi coram rege, posito super caput eius diademate, vt ostenderet cunctis populis, & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde.

Eucharistia digne accipientium sensus mitis modis recreat.

5 NON solum gustum selectioribus cibis, sed etiam visum exquisitioribus obiectis recreare volebat rex suis commensalibus.

VEL SIC.

Pulchritudo animæ digne communicantis admirandum cælicolis spectaculum.

6 Pulchritudo animæ digne Eucharistiam recipientis tanta est, vt eam Deus angelis regni sui magnatibus, reliquis que cælicolis ad ostentationem magnificentiæ suę proponere non dedignetur.

VEL SIC.

Si quid, vltra Deũ clare visum, videndum restat, anima digne cõmunicantis est.

7 Fruentibus Deo, beatitudinis obiecto, aliud adhuc obiectum videtur esse, quod eorum mentem allicere, & recreare vlterius possit, nempe anima viatoris dignè Eucharistiam accipientis.

CAP. 1. NVM. 12.

Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandauerat, venire contempsit.

Mundialia gaudia amaritudinibus semper admixta.

8 IN mundialibus gaudijs, ad diem maioris hilaritatis grauior animi perculsio, & exulceratio reseruari solet.

VEL SIC.

Grauis cuiusuis præcepti transgressio totam animam decurpat.

9 In Vasthi significatur anima quæ facilè per contemptum, & transgressionem alicuius præcepti diuini gratiam Dei amittit.

CAP. 1. A NVM. 12.

Vnde iratus rex & nimio furore succensus, interrogauit sapientes.

Sapientium consilia à regibus numquam emittenda.

10 ET Cæterum rex temulentus, & non minus iracundia, quam vino inebriatus, non resoluitur ad aliquid decernendum absque præuio sapientum consilio.

Qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac iura maiorum.

Sapientes á regũ latere numquam amouendi.

11 OPtimus mos, & summis laudibus extollẽdus: sapientes semper regibus adesse, & ab ipsorum latere numquã recedere.

CAP. 1. NVM. 14.

Erant autem primi, & proximi, Charsena, & Sethar, &c.

Septem duces Persarum, atque Medorum, qui videbant faciem regis.

Vide Danielis n. 25. & Ecclesiastici num. 186.

12 QUI videbant faciem regis, eiusque motus summo studio attendebant, variosque aspectus contemplabãtur, vt secundum illos sententiam dicerent: Vide Danielis num. 25. Et Ecclesiastici num. 186.

CAP. 1. NVM. 16.

Respondit que Mamuchan, audiente rege, atque principibus: Non solum regem læsit regina Vasthi, sed, & omnes populos, & principes, qui sunt in cunctis prouincijs regis Assueri.

In iustitia consessibus potior existimari solet ille sententia ducior.

13 ISte Mamuchan erat vltimus, è septem sapientibus iudicibus, quibus magnus ille

ille præcipuusque consessus componebatur, vt patet ex eorundem numeratione supra num. 14. Loquitur tamen primus, vel ex prudenti illius Areo pagi institutione, qua statutum erat, quod nouissimi sententiam primi dicerent, ne ab antiquiorum authoritate, & reuerentiá dictaminum violentiam paterentur, vel ex infimorum eiusluis communitatis insolita ambitione; vel quia cum proferre intenderet rigidiorem sententiam, aut cognouit præualituram, aut voluit illam ante alios proponere, vt præualeret.

Sententia à iudicibus, non clanculanter. & submisse, sed palam, ac elata voce pronuntianda.

14 Et nota rigidam adeó sententiam contra reginæ ipsius personam, non solum clara voce, sed etiam clamorosa protulisse, vt colligitur, ex verbis illis: *Audiente rege, atque principibus.*

CAP. 1. A NVM. 21.

Fecitque rex iuxta consilium Mamuchan, & misit epistolas ad vniuersas prouincias regni sui, vt quæque gens audire, & legere poterat, diuersis linguis, & litteris: Esse viros principes, ac maiores in domibus suis: & hoc per cunctos populos diuulgari.

Natura fecit virum mulieris caput, sed abusus in pedes transferre solet.

15 VIros esse dominos in domibus suis, & superiores respectu vxorum suarum, hoc ipsa natura, ipsa feminæ formatio clamitat, sed corruptis hominum moribus, adeó iste legitimus ordo inuersus est, vt necesse sit per leges positiuas seueras, imó & pœnales quandoque restitui, & reparari.

VEL SIC ALLEGORICE.

Lex gratiæ femineas passiones virili rationi subijcit.

16 Quando noua lex gratiæ, in Esther significata, introducitur, & vetus lex, in Vasthi representata, excluditur, per vniuersum mundum diuersis, & varijs linguis diuulgari iubetur, viros, idest rationem in domibus corporum nostrorum dominari debere, & feminas, idest passiones subijci, & obedire.

CAP. 2. A NVM. 4.

Et quæcumque puella virgo, ac speciosa) inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi; & ita, vt suggesserant iussit fieri.

Nonnulli consiliarij voluntate potius, quam intellectu consiliũ prebent.

17 PER hunc modum dicendi innuitur, consilium illud fuisse sub sola calliditate regi Assuero á ministris Vasthi contrarijs subministratum, vt memoria reginæ Vasthi alté animo, & cordi regis inhærens eradicaretur, & per introductionem nouę pulchritudinis aboleretur.

CAP. 2. NVM. 9.

Quæ (Esther) placuit ei, & inuenit gratiam in conspectu illius: Et præcepit eunucho, vt acceleraret mundum muliebrem, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam, quam pedissequas eius ornaret, atque excoleret.

Superexcellens pulchritudo aliarum comparatione non minuitur.

18 NON fuit veritus Assuerus, quod vel speciositas superlatiua, vel ornatus assignandarum Edisso puellarum eximiam, & superexcellentem illius pulchritudinem imminueret, vel quo quomodo, etiam leuissime confunderet, vel offuscaret.

Sacra theologia scientia septem artes liberales ancillantur.

19 Hic per Esther regi adeó grata placensque facta Theologiæ scientia tropologice intelligi potest, cui septem puellæ speciosissimæ de domo magni regis, hoc est septem artes liberales tamquã pedissequæ, & ancillulæ designantur.

VEL SIC.

Deiparæ omnes cælicolæ tamquã dominæ, ac reginæ deseruiunt.

20 Hic per Esther Mariam Deiparam intellige respectu cuius pulchritudinis, & dignitatis, omnes

nes

nes cęlicolę, qui sunt septem puellæ speciosissimæ de domo regis, pedissequæ ancillæ sunt.

CAP. 2. NUM. 10.

Quæ noluit indicare ei populum, & patriam suam: Mardochæus enim præceperat ei, vt de hac re omnino reticeret.

Deipara, nec typice representata, vnquam, tanquam captiua, cognita.

21 CAute, & prouidenter præceptum hoc imposuit Edissæ Mardochæus, ne vel à ministris muneri quærendarum virginum destinatis, vel ab ipso rege ob captiuam, & seruilem cōditionem despiceretur.

Aditum ad innocentiæ effugium semper Dei prouidentia apertū relinquit.

22 Nec inspiratione diuinâ, specialique prouidentiâ caruit, hæc præmonitio, ne impijssimus Aman hunc aditum ad Hebræorum innocentum liberationem aulicis artibus, malignisque machinationibus, præcluderet.

Nec inter aulicos natalium solertes inuestigatores Deiparæ ingenuitas in dubium vetitur.

23 Sed quęnam ista de cuius ingenuitate, nec discutitur, nec inter aulicos, præcipuos, & propensos natalium inuestigatores, minimum dubium vertitur, nisi illa, de qua dictum est: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol,* &c. Canticorum 6. num. 9.

CAP. 2. NUM. 18.

Et iussit conuiuium præparari per magnificum cunctis principibus, & seruis suis pro coniunctione, & nuptijs Esther: & dedit requiem vniuersis prouincijs, ac dona largitus est iuxta magnificentiam principalem.

Exactio tributorum maximus labor prouinciarum.

24 DEdit requiem vniuersis prouincijs, hoc est, à tributis ad certum tempus absoluit, seu ab exactione tributorum quiescere fecit: tributa enim, vel certius, exactio tributorum est maximus labor prouinciarum.

VEL SIC.

Animæ sanctæ, & Christi conuiuiū Eucharistiæ conuiuio celebrantū.

25 In hoc Asfueri, & Esther connubio, spirituales nuptiæ Christi, & animæ sanctæ videntur delineatæ, quas splendidissimo corporis sui conuiuio lautissimè celebrat.

Spiritualē Christi, & Animæ sanctæ connubium spiritualia sponsalia precedunt.

26 Sed aduertere oportet, hìc duos actus describi: *Coniunctionem,* scilicet, & *Nuptias*: Coniunctio est quædam vnio intellectus, & voluntatis animæ cum Deo, quæ vices sponsalium gerit: Nuptiæ sunt, ipsum spirituale Dei, & animę coniugium, qui actus, licet immediati sint, diuersi tamen, & distincti sunt, nec semper coniuncti, solet enim Deus frequenter animam sibi amore vnitam, & strictissimâ ardētissimâque charitate intimius copulandam, per varias tētationes, sicut Abrahamum probare, & postquam inuenerit se dignam, ad spirituales, & optatas nuptias peruenire; & tunc requies, & tranquilitas conceditur vniuersis naturæ humanæ passionibus, quæ rationalis Mycrocosmi Prouinciæ sunt, & superiores animæ potentiæ maximis, & inennarrabilibus donis, & immissionibus supernaturalibus illustrantur, & remunerantur.

CAP. 2. NUM. 23.

Quæsitum est, & inuentum: & appensus est vterque eorum in patibulo.

Tunc respublica bene regitur, cum omnes causæ per legales termi.os, ac dispositiones expediuntur.

27 HInc magnis laudibus extollenda venit rectissima regis, & rḡni huius institutio, siquidem in tam enormi, & execrando scelere, quale est in ipsius principis personam, & vitam machinatio, in quo vel extra iudicialiter, vel summatissime procedi solet ad vindictam, & capitalem pęnam infligendam; non sic cum istis iniquissimis nebulonibus actum est; sed diligenti, & iuridicâ inquisitione facta, & euidentiâ

factl

facti per legales actus compertâ, condigno supplicio adiudicati fuerunt.

CAP. 3. NVM. 5.

Quod cum audisset Aman, & experimento probasset, quod Mardochæus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valde.

Christus ac Maria solis à dæmonis dominio exépti.

28 Iste est dæmon à solis Christo, & Maria, in Mardochæo, & Esther figuratis, non adoratus, seu tanquam dominus, princepsque recognitus. Vide Matthæi cap. 4. num. 10.

CAP. 3. NVM. 6.

Et pro nihilo duxit in vnum Mardochæum mittere manum suam, audierat enim, quod esset gentis Iudææ, magisque voluit omnium Iudæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

Ira, superbia, & ambitio iudices iniquissimi.

29 Notandum, quam iniqui iudices ira, superbia, & ambitio sint: pro culpa, non vera, sed ab ipsis iniquo iure imputata, vnius indiuidui, non vnam domum, & familiam, non vnam cognationem, sed totam integram nationem condemnant: Vide quam per antiquus in mundo sit iniquissimus, & abominandus Machiabelismus potentium aulicorum.

CAP. 3. NVM. 7.

Mense primo (cuius vocabulum est Nisan) anno duodecimo regni Assueri, missa est fors in vrnam, quæ Hebraicè dicitur phur, coram Aman, quo die, & quo mense gens Iudæorum deberet interfici.

Aulici infideles fere omnes sortilegi, ac dæmonis cultores.

30 Prius quam artes aulicas, & cacopoliticas ad Hebræos perdendos Aman adaptare aggrederetur, sortilegia, seu artes sacrilegas, & diabolicas applicuit. Uide num. sequentem.

CAP. 3. A NVM. 9.

Si tibi placet, decerne, vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ. Tulit ergo rex annulum, &c.

Dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit: de populo age, quod tibi placet.

Rex iniquus subditos nihili æstimat.

31 Plus æstimauit Aman Hebræos, quos, vt hostes, & sibi infensos odio prosequebatur, quam rex Assuerus, vt subditos, & basallos. siquidem ille aurum pro eis obtulit, iste cõtempsit, & nihili appretiauit.

VEL SIC.

Rex populi certissima cũ rex, ac primus minister sibi inuicem complacere studunt.

32 Aman dixit Assuero: *Si tibi placet.* Assuerus respondit *Age, quod tibi placet:* Cum rex primusque minister sibi ad inuicem complacere student, credant subditi de ipsis actum esse, & certissimam necem illis imminere.

VEL SIC.

Pretium sanguinis humani à regibus numquam admittendum.

33 Noluit Assuerus, ob falsas iniquas, & subdolas informationes Aman, sententiam mortis in Hebræos, ex falsa præsumptione prolaturus, pretium pro sanguine hominum, etiam existimatorũ grauissime delinquentium, acceptare: quod, euidentissimo reipublicæ, iustitiæ, imo, & propriæ conscientiæ damno, aliqui principes exequi non verentur.

VEL SIC.

Diuitias, quas primi regum ministri adglomerant in quo iure possidere solent.

34 Hæc verba: *Dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit:* Seorsim considerata, & à reliquis præcisa sic explicari possunt, ac si rex Assuerus diceret Aman: Hanc pollicitationem acceptatem, dummodo argentum promissum esset veré tuum, à

te legitime adquisitum, & possessum, non iniquis vestris artibus aulicis, piscatoriâ scilicet, & venatoriâ à meis subditis ademptum, & adeptum. Quæ verba sic ad mores corripiendos ponderari possunt, cum aduertentia tamen, quod hęc expositio cum reliquo contextu, & historiæ serie non cohæret.

CAP 4. A NUM. 1.

Quæ cum audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & hoc eiulatu vsque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum, indutum sacco aulam regis intrare.

Aulicorum mærores in corde retinent, foras non erumpunt.

35 Habitus dolentis, & eiulantis palatium non intrat, non ex hoc, quod aulici mæroribus non abundent, sed quia eos in corde retinere coguntur, foris autem ostendere, vel ostentare nefas est, ob suspiciosas principum apprehensiones. Uide quæ ad lib. 2. Esdræ cap. 2. num. 2. diximus.

CAP. 5. NUM. 2.

Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis eius, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens osculata est summitatem virgæ eius.

In Deiparã clementiam Deus singularissimam exercuit.

36 Quomodo tantum eam, cum esset virga clementiæ? An quia illa virga erat instrumentum clementiæ communis, & vniuersalis, & cum Esther; idest Maria non exercuit Christus clementiam communem, sed singularem?

VEL SIC.

Ad primum Deipara instans virga Diuinæ clementiæ extraordinario, ac singulari motu extensa.

37 Illa præpositio: *Contra*, significat hic idem, quod: *Ante*, vel: *Coram*, per quod denotatur, semper Mariam coram Deo stetisse, ideoque dicitur: virgam clementiæ ad Mariam extensam, reliquæ enim omnes creaturæ rationales ad clementiæ Dei virgam perueniunt, secus Maria, ad quam ipsa Dei clementiæ virga extraordinario motu, & impulsu extenditur, & anticipatur; sed qualis, & quanta hæc extensio, & anticipatio fuit? Primi quidem puncti, & instantis, in cuius significationem, Maria, non totam clementiæ virgam, sed summitatem virgæ, quod est primum illius puncti indiuisibile, osculata fuit.

VEL SIC.

38 Uirga diuinæ misericordiæ, & ingentis hominum clementiæ coram Maria extenditur, & vltra præscriptos à Deo fines, terminosque progreditur.

Gratia Dei erga Deiparam communes [illegible] terminos excessit.

CAP. 6. A NUM. 1.

Noctem illam rex duxit insomnem, iussitque sibi afferri historias, & annales priorum temporum. Quæ cum illo præsente legerentur, ventum est ad illum locum, vbi scriptum erat, quomodo nuntiasset Mardochæus insidias Bagathan, & Thares eunuchorum, regem Assuerum iugulare cupientium, &c.

39 NON dicit: *Noctem illam peregit, vel transegit insomnem*, sed; *Duxit*, ad denotandum, quod rex vigilans, non solum regnum, & subditos, sed vel ipsum etiam tempus ducit, idest regit ac gubernat, qui enim stertit, potius à nocte duci, quam noctem ducere dicendus est.

Rex vigilans non regnum solum, sed, vel ipsum etiam tempus regit.

40 Et nota, quanta bona illi regi, regnoque ex vnius noctis vigilia regia subsecuta sunt.

Regis vigilia magnum regni lucrum.

CAP.

CAP. 6. NVM. 3.

Quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris, ac præmij Mardochæus consecutus est? Dixerunt ei serui illius, ac Ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

Eximiæ fidelitati munera nulla æquiualent.

41 CUR nihil omnino mercedis accepisse dicitur Madochæum, cum inferius cap. 12. num. 5. dicatur: *Datis ei* scilicet Mardochæo ob istam fidelissimam actionem) *pro delatione muneribus?* An quia nulla satisfactio poterat exhiberi tantæ condigna fidelitati?

In magnanimorum regum fastis non subditorum præmia, sed merita recensenda.

42 An quia magnanimus ille princeps nolebat in sui temporis fastis munera, & præmia subditis condigne impensa recenseri; sed tantum eorum erga se obsequia referri, & egregia facinora?

In animi generosi appretiatione nil honore æstimabilius.

43 Nec sine aduertentia prætereundus est regius Assueri genius, sic ministrum annalogistam interrogantis: *Quid pro hac fide honoris ac præmij Mardochæus consecutus est?* Primo enim, & principali loco honorem; secundo, & inferiori præmium collocat; nil enim generosis animis honore æstimabilius.

CAP. 6. NVM. 4.

Aman quippe interius atrium domus regiæ intrauerat, ut suggereret regi, & iuberet Mardochæum affigi patibulo, quod ei fuerat præparatum.

Sons insontis necem quærens suã inuenit.

44 PAtibulum Madochæo ab Aman fuerat præparatum, sed sacer scriptor tali stilo vsus est, vt æquiuoce referri posset ad Aman, dicens: *Quod ei fuerat præparatum.* Forte præmature indicare volens, quod postea, disponente Deo, & iusta ratione ex gente completum, & executum fuit.

CAP. 6. NUM. 6.

Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat?

45 NON desideret rex honorare quemquam, nisi valde benemeritum, & cui honor conferendus legitime debeatur.

A regibus honores, non nisi benemeritis, conferendi.

Cogitans autem in corde suo Aman, & reputans, quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare, respondit, &c.

46 HÆC cogitatio interna, & reputatio Amã hîc propalatur, vt agnoscant Reges, & principes ambitiosum genium, & vastissimam suorũ Priuatorum apprehensionem, nullũ alium, præter se ipsos, honore dignum, nec à suis principibus æstimabilem existimantium.

Priuati regum honoribus omnes, præter se ipsos, priuare conãtur.

CAP. 6. NVM. 9.

Et primus de regis principibus, ac tyrannis teneat equum eius, &c.

47 SUbditi ad principalia munera exaltati in quouis opulento regno, & imperio, fere semper tyranni sunt vel fiunt.

Subditus nimium exaltatus in tyrannum conuerti solet.

CAP. 6. NVM. 10.

Dixitque ei rex: Festina, & sumpta stola, & equo, fac, vt locutus es, Mardochæo Iudæo, qui sedet ante fores palatij: Caue, ne quidquam de his, quæ locutus es, prætermittas.

48 DUM iniquus, & ambitiosus prorex supremam perniciem fidelissimo seruo, & basallo procurat; bonus, & æquus rex supremum illi honoris gradum disponit.

Quem malus prorex opprimere conatur, bonus rex sublimare satagit.

CAP 6. NVM. 14.

Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, & cito cum ad conuiuium, quod regina parauerat, pergere compulerunt.

Naturali præsensione cor hominis imminentia mala præsagire solet.

49 IAM non vadit Aman voluntarius, & gaudens ad conuiuium, sicut præcedenti die, sed violentus, & compulsus ducitur propter perturbatissimi animi abiectionem, ex ijs, quæ sibi ipso die inopinato acciderant, vel forte ex præsagientis animi prænotione, propriam ruinam, quam nō aduertebat, auertere nitentis.

VEL SIC ANAGOGICE.

Qui ad Eucharistiam cum peccato accedit, cū damnationis sententia recedit.

50 Ad conuiuium summi regis, & animæ sanctę iniquus non libenter it, sed violenter adducitur sententiam reprobatiuā, & cōdemnatoriam accepturus.

CAP. 7. NUM. 1.

Intrauit itaque rex, & Aman, vt biberent cum regina.

Potabilia comestibilibus decentiora, ac nobiliora.

51 MAgnifica regalis mēsę opulentia, non per comestibilia, sed per potabilia explicatur, vnde liquor quanto subtilioris, tanto nobilioris substantiæ est, si cum materialitate comestibilium comparetur. Vide 3. Reg. num. 165.

Basallus cum rege, nec numerum auget, nec supponit.

52 Sed cur non dicitur: *Intrauerunt rex, & Aman*, sed: *Intrauit rex, & Aman*? Tum ob honorem regię dignitati debitum, ne basallus cum rege compositus numerum augeret, & coram illo supponeret.

Regalis amor amatum suppositat.

53 Tum, quia cum adhuc Aman esset à rege in summo amore, & æstimatione habitus pro vnâ eâdemque personâ cum illo reputabatur.

Coactus non ingreditur [illegible]; sed trahitur.

54 Tum etiam, quia cum Aman non venerit hoc die volūtarius, & gaudens ad reginæ conuiuium, sicut antecedenti die, sed mæstus renuens, & violēter attractus, vt capite 6. num. 14. notatum est, non dicitur de illo, sed de rege tantum, quod intrauerit ad reginæ conuiuium.

CAP. 7. NUM. 4.

Atque vtinam in seruos, & ancillas venderemur (ait Esther) esset tolerabile malum, & gemens tacerē.

Homini seruire malum graue; at dæmoni intolerabile.

55 ESse seruum, & ancillā hominum, etiam iniquorū, malum tolerabile est; alia seruitus est, quæ malum intolerabile secum affert, nempe esse mancipium dæmonis per peccatum.

Et gemens tacerem.

Reliqua superat gemituum eloquentia.

56 QUI gemit, hominibus quidem tacet, sed Deo diserte loquitur, taceat ergo, qui gemit, rethorica enim gemitus, & singultus efficacior est, & persuasibilior quauis ornatâ locutione, ac figuratâ, & tropica elocutione.

Nunc autem hostis noster est, cuius crudelitas redundat in regem.

Qui subdito fideli nocet regi ipsi nocet.

57 R*Edundat* quidem euidentissime, nam occidere intendit regiæ incolumitatis fidelissimos zelatores in Mardochæo, & ceteris Hebræis, vt patet supra cap. 2. num. 21. & 22.

Vide supra n. 57

58 Et nota, quod qui subditos alicuius regis, præsertim bonos, & fideles occidere audet, in ipsummet regem audere, & quodammodo occidere.

CAP. 7. NUM. 9.

Dixitque Harbona, vnus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod parauerat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman.

Punitiuæ iustitiæ consiliarijs, & executoribus regna abundant.

59 NOtandū, quā promptos, & paratos habēt reges ministros, & consiliarios ad seueriora, & rigida decreta, & pronuntianda, & exequenda; siquidē; nedum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt faciē eius, vt ait textus num. 8. antecedenti, qui mos, & laude dignus, & regalis benignitatis expressiuus, ne rex videns mæstissimam damnati faciē, rigorem iustitiæ temperaret, & sic sontes, maximo reipublicæ detrimento, impuniti remanerent.

Sed

Cautopolitici nil solertius quam inimicitias celãt.

60 Sed prætereundum non est, quod isti ministri, prÿsertim Harbona inimicitias cum Aman gerebant, vt ex hac actione clarescit, sed cur de illis hæc historia nullam mentionem facit, sicut de ij, quæ inter eumdem Aman, & Mardochæum versabantur? An quia illi, vtpote cauti aulici, & astuti politici inimicitias suas in intimo cordis fouebant, & nutriebant, donec oportunam erumpendi occasionem nancisceerentur?

CAP. 8 NVM. 2.

Tulit itaque rex annulum, quem ab Aman recipi iusserat, & tradidit Mardochæo.

Cui rex annulũ tradit regem sigilat.

61 ILle cui rex regium sigillum tradit regem sigillat, & se voluntati suę mãcipat. Uide infra num. 8.

CAP 8. NUM 17.

Apud omnes populos vrbes, atque prouincias quocumque regis iussa veniebant, mira exultatio epulæ atque conuiuia, & festos dies, in tantum, vt plures alterius gentis, & secta, eorum religioni, & ceremonijs iungerentur.

Ad impune se vindicantes multi glomerantur.

62 FOrte non pauci ex illis, qui de diuersis sectis in illa occasione iudaicum ritum susceperunt, eâ de causa fuit, quia Iudæis per regem licebat, ab inimicis suis vindictam sumere, & quos vellent impune occidere. Uide supra in hoc cap. num. 11. & infra cap. 9. á num. 5.

CAP. 9. NVM. 29.

Scripseruntque Esther regina filia Abigail, & Mardochæus Iudæus, etiam secundam epistolam, vt omni studio dies ista solemnis sanciretur in posterum, &c.

Superior qui subiectis pænalia operta indicit, eorũdẽ leuamina non transiuret.

63 QVÆ tãtã cura Esther, vt dies sortium cõuiuij, & tripudijs celebrentur, & pauperibus munera mittantur, ita vt nullus, etiam misserrimus Hebræorum famen, & inædiam sentiret, aut incænatus remaneret? Iuste quidem, congruenterque prouisum, vt ipsamet Esther, quæ ieiunium trium dierum indixerat, esuriem, mæstitiamque horum dierum abundantiâ, & lætitiâ aliorum compensaret.

CAP. 10. NUM 7.

Duo autem dracones: ego sum, & Aman.

64 AMan malus aulicus; Mardochæus bonus, sed vterque prudens, & cautus, ideoque valde congrue in serpentibus significari. Vide infra cap. 11. num. 6.

Aulicis tam bonis, quam malis prudenti cautela opus est.

CAP. 12. NUM. 1.

Morabatur autem eo tempore in aula regis cum Bagatha, & Thara eunuchis regis, qui ianitores erant palatij.

65. MORabatur Mardochęus cum Bagatha, & Thara, vt vnus è ministris inferioribus, & seruis eorum.

Ex morositate seruitus infertur.

CAP. 12. NVM. 5.

Præcipitque ei rex, vt in aula palatij moraretur, datis ei pro delatione muneribus.

66 ADantinomiam, quæ versatur inter hunc textum, & illum cap. 6. num. 3. huius libri videnda, quæ ibi dicta sunt, ad quæ addimus; Non exiguum muneris Mardochæo datum fuisse, in eo, quod iussu regis fidelitas ipsius in publicos regni annales relata fuerit.

Qui obsequium acceptum æterna memoriæ tradit, satis, abundeque remunerat.

UEL SIC.

67 Munera quidem data fuerunt; sed cum onere in palatio cõmorandi; quod onus, non solum illis muneribus æquiualens, sed longissimo excessu præualentius & præponderabilius fuit, adeó, vt æquo iure dicto cap. 6. de Mardochæo dicatur, quod nullo modo remuneratus fuerit, & nihil omnino mercedis acceperit.

Remuneratio onerosa, oneratio non vero remuneratio, compellanda.

CAP. 14. NUM. 2.

Omniaque loca, quibus antea latari consueuerat, crinium laceratione compleuit.

Vera contritio vanitatis instrumenta dilacerat.

68 Esther non dilacerauit crines suos ex aliquo impatientiæ furore; sed ex verâ, & dolorosâ peccatorum suorum, & populi Hebraici contritione.

CAP. 14. NUM. 9.

Volunt tua mutare promissa, & delere hereditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi, & altaris tui.

Cor iusti templũ Deo patens, ac suaue fumigans.

69 Tunc non erat templũ materiale Ierosolymitanum, sed erat templum spirituale cordibus sanctorum inuisibiliter erectum, & ædificatum, Deoque non minus patens, & suauiter fumans, quam Salomonicum.

CAP. 15. NUM. 1.

Et mandauit ei (haud dubium quin Esther Mardochæus) vt in grederetur ad regem, & rogaret pro populo suo, & pro patria sua.

Maria, ac Iosephi castissimum cõtubernũ in lege veteri præsignatum.

70 Quæ in toto hoc libro de Esther regina dicuntur Beatæ Mariæ ab omnibus ferè expositoribus catholicis tropologice accommodantur, & præsertim, quæ in hoc capite continentur, & consequenter, non minus propriè, quæ de Mardochæo legimus Beato Iosepho applicari possunt, qui fuit B. Mariæ auunculus secundum sanguinem, sicut respectu Esther Mardochæus, & fidelissimus custos illius palatij regij, Dei singularissimæ habitationi destinati, vicitque fælicissimé superbiam Aman, per quem carnis superbia significatur, tam illam, quam ipsius passiones obtruncando, & iugulando.

CAP. 15. NUM. 2.

Memorare, inquit [Mardochæus Esther] *dierum humilitatis tuæ.*

Maria numquam humilitatis immemor.

71 Quando, scilicet dixisti: *Ecce ancilla Domini.* Lucæ cap. 1. n. 38.

Quomodo nutrita sis in manu mea.

Ioseph Mariam dulcissimo manuum suarum labore sustentauit.

72 Nutrita seu sustentata fuit B. Maria à sanctissimo, & castissimo Iosepho auunculo suo, manuum suarum labore, & exercitio.

CAP. 15. NUM. 3.

Et tu inuoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Maria apud æternum regem perpetua mediatrix.

73 Hinc forte Ecclesia desumpsit salutationis angelicæ conclusionem, dicens: *Sancta Maria ora pro nobis peccatoribus, nunc, & in hora mortis nostræ.*

CAP. 15. NUM. 4.

Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circumdata est gloria sua.

Maria in sui ad æternam vitam reuocatione Filiũ imitata.

74 Verosimillius est, Mariam Sanctissimam tertio die ad imitationem filij sui vestimenta sepulchralia deposuisse, & glorificatam corpore, & anima, é tumulo surrexisse.

Christo, & Mariæ sepulchrales vestes non ad corruptionẽ contegendam, sed ad sanctissima corpora exornanda deseruierunt.

75 Et nota, quod solum respectu Christi, & Mariæ vestes sepulchrales, *indumenta ornatus*, dici potuerunt, isti enim soli, non tanquam serui, & captiui, sed liberi, & voluntarij mortem susceperunt, ideoque de Christo dicitur. Psal 87. verb. 6. *Inter mortuos liber*: & Machabæorum 1. cap. 15. num. 7. *Ierusalem autem sanctam esse, & liberam*, quæ de Maria typicè, & tropologice communiter explicantur.

Et circumdata est gloria sua.

Gloria Deiparæ, de condigno, debita.

76 Gloria ipsi Mariæ tanquam reginæ cæli, & terræ de condigno debita.

CAP. 15. NUM. 5.

Cumque regio fulgeret habitu, & inuocasset omnium rectorem, & saluatorem Deum, assumpsit duas famulas.

Maria

Deipara vtraque natura in cælum conscedens vtrāque naturam comitem nacta fuit.

77 MAria iter cæleste aggressura, Deum cæli terræque rectorem, & ipsius specialissimum Redemptorem Christū filium suum inuocauit, & duas famulas, naturā scilicet spiritualem, & corpoream, quæ semper iam Deo, quam ipsi fidelissimé famulatæ fuerant, assumpsit: vel assūpsit creaturas naturæ humanæ, & naturæ angelicæ ipsi â Deo in comitatiuum famulatum missas, & destinatas, vt regiæ maiestati, & Deiparæ dignitati decebat.

CAP. 15. NVM. 6.

Et super vnam quidem innitebatur, quasi præ delicijs, & teneritudine, corpus suum ferre non sustinens.

Deipara gloria dotibus adornata, non propria, sed suis sui virtute cælum conscendit.

78 HAC teneritudine dotes gloriæ significari videntur. Uel certius, quod Maria non propriâ virtute, sicut Christus, sed angelorum adiuuante ministerio cælum ascendit.

CAP. 15. A NVM. 7.

Altera autem famularum sequebatur dominam.

Amplissimo Deipara comitatu cælum ingressa.

79 VT sicut Christus in cælum captiuam duxit captiuitatem, sic Maria sibi inseruiuentium copiosam duceret cateruam.

Deipara, creationis iure, ipsi à Deo communicato, omnibus creaturarum domina compellanda.

80 Et nota, textum non dicere: *Sequebatur dominam suam*, sed *sequebatur dominam*, absolutè; sicut enim Deus omnium creaturarum naturâ Dominus, sic Maria, gratiâ, & dignatione ipsius Dei, omnium creaturarum Domina iure creationis est, ideoque cap. 8. Prouerb. dicitur: *Cum eo eram cūcta componens.*

Defluentia in humum indumenta sustentans.

Deipara gloriosa vestis naturali innoxiu humanas protegit creaturas.

81 ADuerte, quam naturali inclinatione, & propensione Maria suis gloriosis ornamentis humanos protegat.

CAP. 15. NVM. 8.

Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitentibus oculis, tristem celabat animum, & nimio timore contractum.

82 QUomodo animo nimio timore cōtracto, non apparet in facie Edislæ pallor, sed roseus color? An quia in Esther nimius quidem erat timor, sed honestas, & verecundia abundantior, & ideo hæc præualuit, & in reginæ facie suo se colore propalauit? *Cū honestas præualet in facie cōspicuè legitur.*

83 Et si ad Mariam hæc tropologicè accommodemus: Quomodo in Maria glorificata, cum immensa beatitudinis lætitia, tristitia, & timor compatiuntur? Bene quidem ex diuersis oblectis; de Deo clarè viso, & comprehenso inennarrabiliter gaudet, sed de nostris periculis, & miserijs ineffabiliter timet. *Maria iam glorificata pericula nostra ineffabilis timoris causa sūt*

VEL SIC.

84 In Maria iam glorificata est, eo modo quo potest, tristitia, & timor respectu fidelium, præsertim sibi speciali affectu, & deuotione addictorum: tristitia de damnatis, si qui verè Deiparæ affecti damnantur, quod moraliter impossibile existimo: timor de viatoribus. *Vide supra num 83.*

CAP. 15. A NVM. 9.

Ingressa, igitur cuncta per ordinem ostia.

85 HOC est: omnes cælos vsque ad empyreum, quos non dicitur ascendisse, sed ingressam fuisse, ne alicui creaturę respectu Mariæ superioritas aliqua, etsi solum nominalis, applicaretur. *Nulli creaturæ respectu Deiparæ superioritas, vel nominalis solum, concedenda.*

Stetit contra Regem, vbi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regijs, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.

Quę

Deipara pro suis clientulis non dubitat Deo ineffabili quodammodo repugnare.

86 QVæ coram Deo staret nisi Maria? Et quæ Deo in humanum genus irato *contra* staret, nisi ipsa? Et nota descriptionem huius solij, cum descriptionibus prophetarum, quibus thronus Dei apparuit, conuenire.

CAP. 15. NVM. 10.

Cumque eleuasset faciem (Assuerus) *& ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinauit caput.*

Deipara inferior portio à super excellenti animæ gloria quãdoque oppressa.

87 HIC denotatur quædam portionis inferioris Mariæ oppressio à super excellenti gloriâ.

Deipara mediatio Diuinum in homines furorem vel sedat, vel extinguit.

88 Sed cur furor diuinus Mariæ ostenditur? Non alia quidem de causa, quam, vt illum sedaret, & contra genus humanum iustissimé accensum, vel extingueret, vel saltem tepescere, & sopire faceret. Vel dic.

A potentissima Deiparæ intercessione factã quãdam, ac ineffabilem violentiam Deus pati dignatur.

89 Per illum furorem significari quandam violentiam, quam Deus ex potentissima Mariæ intercessione in se quodammodo experitur, & eo, quo potest modo, patitur: Similis illi, quæ à Ioanne cap. 2. in Cana Galilçæ nuptijs refertur, qui textus ad inuicem se, meo videri, illustrant.

CAP. 15. NVM. 11.

Conuertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exiliuit de solio, & sustentans eam vlnis suis,

Amor Dei erga Deiparam tenerrimus, humano more, passionibus abutitur.

90 ISTI motus *mansuetudinis, festinationis metus, exilitionis, & sustentationis* sunt ardentissimi affectus amantis illam, *quæ ascẽdit de deserto delitijs affluens innixa super dilectum suum.* Cant. 8.

CAP. 15. NVM. 12.

Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere.

Sicut Deus Deipara, sic Deipara Deo quoddammodo omnia.

91 E*Go sum frater, filius, & sponsus: Frater* natura; *filius*, generatione: *sponsus*, affectione, & intimi summique amoris, quo natura humana capax est, copulatione: qui re sæpies sororem in vno cãticorum cantico compello: Et nota, quod auferens Christus à Maria timorem magnam præbet fidelibus suis deuotis securitatem æternæ salutis consequendæ. Vide quæ supra in hoc cap. ad num. 8 dicta sunt.

CAP. 15. NVM. 13.

Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est.

Regina semper à communibus subditorum legibus exempta.

92 REgina nũquam in populo nec includitur, nec subintelligitur.

Deipara in peccati legibus non inclusa.

93 Et nota, mysticam propositionis illius expositionem. Genes. cap. 2. fulminata: *In quacumque enim die comederis ex eo morte morieris.*

CAP. 15. NVM. 15.

Cumque illa reticeret, tulit auream virgam, & posuit super collum eius, & osculatus est eam.

Deipara præ omnibus creaturis amplissime glorificata.

94 IN hoc osculo significatur plenissima Uirginis Mariæ glorificatio ob redundantiam gratiæ, & carentiam omnis culpæ.

CAP. 15. NVM. 19.

Rex autem turbabatur, & omnes ministri eius consolabantur eam.

95 SOlicitudo amantis turbationem inducit, ideo dixit Christus Lucæ cap. 10. num. 41. *Martha Martha solicita es, & turbaris erga plurima.* *Vide supra num. 90.*

Et

Omnes cælicolæ, scilicet, omnem glorificationem suam Deigenitrici impenduntur.

96 Et nota, quod omnes cælicolæ, præsertim angeli, qui sunt *ministri Dei* Beatæ Mariæ deffeꝛunt, & ei consolationem gloriæ suæ impertiri student.

CAP. 16. NUM. 9.

Nec putare debetis, si diuersa iubeamus, ex animi nostri venire leuitate; sed pro qualitate, & necessitate temporum, vt reipublicæ poscit vtilitas, ferre sententiam.

Quandoque subditis à superioribus actionum suarum ratio reddi oportet.

97 NON est animi regalis leuitas, nec regiminis vitium, pro varia temporum, qualitate, & necessitate negotiorum, non solum diuersa, sed contraria decernere, sed aduertant principes, quod in tali decretorum mutatione debent se apud subditos compurgare, rationem, & causas exhibendo.

CAP. 16. A NUM. 13.

Nam Mardocheum, cuius fide, & beneficijs viuimus.

98 BOni, & fideles subditi, & basalli sunt spiritus, & vita regum. *Fidelis subditus regis anima.*

99 Et nota non esse casum moraliter impossibilem, quod reges à subditis beneficia accipiant. *Beneficia nō descendunt semper, quandoque ascēdunt.*

LI-

LIBER JOB.

CAP. I. NVM. 1.

Vir erat in Terra Hus nomine Iob.

AD CAP. 1. N. 1. LIBRI JOB.

Doloris exemplis mundu. a'iudat.

1 IOB idest: *Dolens* non solum nomine; sed re, ad mundi exemplum, & Christi præludium.

CAP. 1. NVM. 6.

Quadam autem die, cum venissent filij Dei vt assisterent coram Domino.

Angeli sunt administratorij spiritus.

2 VEnerunt Angeli, vt assisterent Deo â cuius presentia, & obsequio nunquam aberant; ad denotandum, eos habere aliud ministerium, nempe assistentiam hominum, & custodiam.

Ad fuit inter eos etiam satan.

Satā coram Deo grauius torquetur.

3 NON ad tormentorum leuamen, sed potius incrementum, & ad hominum accusationem astitit satan coram Deo.

CAP. 1, NUM. 7.

Cui dixit Dominus: Unde venis?

Dæmonis vias Deus non approbat.

4 VIÆ Diaboli, vt poté prauæ, & peruersæ, ignorantur â scientia, scilicet approbatiua, Dei.

VEL SIC.

Dei interrogatio ad dæmonem, nō dubitantis, sed iudicialiter inquirentis est.

5 Non est interrogatio ignorantis, vel dubitantis, sed examinantis, & iudicialitèr inquirentis. *Qui respondens, ait: Circuiui terram, & perambulaui eam.*

Via dæmonis tortuosa.

6 PErambulaui, at non via recta, sed obliqua, & circulari: Ideo dixit Dauid Psal. 11. Uers. 9. *In circuitu impij ambulant.*

CAP. 1. NVM. 8.

Dixitque Dominus ad eum: Numquid considerasti seruum meum Iob?

Spiritualem dæmon naturam fa dauit, non amisit.

7 NON ait Dominus: *Uidisti*, sed: *Considerasti*, quia cum creaturâ de spirituum categoriâ loquebatur.

Dæmon iustum non solum considerat, sed interiora rimari studet.

8 Qnod autem dæmon non solum considerauerit Iob, sed etiā profundé & pertinaciter super eo discurrerit more suo, ex ipsius responsione liquet.

Quod

Quod non sit ei similis in terra.

Christiana Iob patientia præmium.

9 NUnc non est, sed erit, quando inter homines fuerit ille filius hominis de quo Psal. 68. Vers. 30. dicitur: *Ego sum pauper, & dolens*, pro quo in Hebræo est: *Ego sum pauper, & Iob.*

Homo simplex, & rectus, ac timens Deum

Diuina politica amorem timori præfert.

10 DEus agens de timore, de se, tanquam de diuersa persona loquitur; potius enim appetit amari ab hominibus, quam timeri, nec est Deus ostentator timoris hominum, sed amoris.

CAP. I. NVM. 9.

Cui respondens satan, ait: Numquid Iob frustra timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, vniuersamque substantiam per circuitum.

A demonum incursibus diuina circumuallatione protegimur.

11 ADuerte, quomodo nos, nostraque circumuallat Deus inuisibiliter propter diabolicas infestationes, & incursus.

Operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra.

In maledicta terra Matianum Fundum absque vlla omnino maledictione florē germinat.

12 ECce in terra maledicta. Genes. cap. 3. nu. 17. est aliqua possessio, quæ in ea crescat absque vlla omnino maledictione, nempe Matianum fundum.

CAP. I. NVM. 11.

Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

Ad minimum voluntatis diuinæ motum terrena omnia dissparere possunt.

13 VT Deus cuncta terrena destruat, necessum non est, quod manum multum exerat, & extendat; paululum satis superque est.

Verbum Dei dæmones credunt & contremiscunt.

14 Sed cur non ait dæmon: *In faciem maledixerit*, sed decentiori vtens, ait: *In faciem benedixerit?* Tum ob reuerentiam tanto numini debitam, coram quo dæmon contremiscit.

Maledictionem audire, vel dæmoni intolerabile.

15 Tum quia adeo horrescit satan maledictionem illam, quam, è cælo electus, audiuit, & quam in die extremo mundi audire expectat, vt eam, vel nominare non audeat.

CAP. I. A NVM. 14.

Nuntius venit ad Iob, qui diceret: Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia.

Studiosorum fructum desidiosi colligunt, & comedunt.

16 SIC solet in Rebus publicis, etiam bene moratis, & gubernatis frequenter accidere Boues, idest studiosi, & vtiles viri arant, & *Asinæ* idest inutiles, & vitiosi, desidiosique omnia depascunt.

Calamitas, & mors nesciunt distinguere.

17 Sed maximè dolendum est, quod in cōmuni calamitate proficuus homo, & inutilis æqualiter periclitentur, & pereant, quod impatienter ferens Salomon aiebat, Ecclesiastes cap. 2. num. 16. *Moritur doctus similiter vt indoctus, & idcirco taeduit me vitæ meæ.*

CAP. I. NVM. 16.

Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit è cælo, & tactas oues, puerosque consumpsit.

Simplices omnia accidentia Deo absque debita distinctione attribuunt.

18 IGnis ille non fuit Dei scilicet imperantis, sed solum permittentis, & verè fuit ignis diaboli, seu à diabolo immissus, at simplices, vt rusticanus ille Iobi nuntius, omnia accidentia Deo, vt vnico authori, & non quandoque tantum permissori, attribuunt.

Non omne, quod de cælo venisse apparet, cæleste est.

19 Sed cur ignis ille arte diabolicâ immissus de cælo venit, nō ne congruentius è terra de hiscente erumperet? Ast multa sunt, quę de cælo venire videntur, & cælestia non sunt, sed diabolica, quod in textu de hoc igne, non obscurè innuitur, non enim dicitur: *De cælo descendisse*, sed *cecidisse*.

CAP.

CAP. 1. NVM. 19.

Repente ventus vehemens irruit á regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt.

Quidquid á diabolo est, inter se pugnans, & contrarium est.

20 CUm ventus ille vehemens non naturalis, sed diabolicus, seu á diabolo immissus esset, non tn vnum tantummodo domus angulum irruit; sed omnes simul quatuor domatis angulos concussit.

UEL SIC MORALITER.

Qui diabolicam tentationem nō respuit, totam corporis sui domum destruet.

21 Cum vehemens diaboli tentatio intra nos admittitur, vniuersa corporis nostri domus concuti solet, & corruere.

CAP. 1. NVM. 20.

Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram adorauit, & dixit: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.

Quandoquè idem effectus, qui á vitio à virtute oriri potest.

22 NON rupit Iob vestimenta sua ex iracundia, & animi irritatione, sicut Caiphas, sed ex despectione rerum omnium temporalium, & vt verè propriéque decerет: *Nudus egressus sum*, &c.

Filiorum amissio vehementissimus parentum dolor.

23 Et nota: Non prorupisse Iob in hæc signa naturalis, vehementissimique doloris, vsque ad interemptionis filiorum notitiam, ideo fortè satan filiorum necem ad extremum illatorum damnorum distulit, si enim ab occisione filiorum Iobi persequutionem incæpisset, non dubitabat, damnū, & ruinam reliquæ totius substantiæ nihili æstimaturum, nec yllam animi conturbationem, vel impatientiam contracturum ex amissione illius substantiæ, quam solum causa filiorum appretiare poterat.

Qui citissimè quantum potest nocet, pie crudelis est.

24 Et notandum, satan cum Iob piè crudelem fuisse, non enim per longas temporis moras, & lentè successiuas vices, sed instantaneè damna, sibi á Deo permissa, illi intulit.

Qui necessarijs à Deo permittente priuari agnoscit, superflua abijciat.

25 Notandum, etiam quod Iob caput suum totonderit, diuinæ conformari cupiens voluntati: videns enim Deum necessaria ab eo auferri permittentem, voluit superfluis abundare.

U E L S I C.

Cum temporalium bonorum amissione eorūdem cultū abijciendū.

26 Per crinium, & capillorū resecationem rerum omnium â se ablatarum cogitationem, & curam Iob abiecisse videtur.

CAP. 2. NVM. 1.

Factum est autem, cum quadam die venissent filij Dei, & starent coram Domino, venisset quoque satan inter eos.

In plurium iustorum communitate vnus satan solet non abesse.

27 FEre in omnibus communitatibus inter multos Dei filios, satan vnus adesse solet: Ideo Christus Ioan. cap. 6. n. 71. dixit: *Nonne ego vos duodecim elegi: & ex vobis vnus diabolus est?*

CAP. 2. NVM. 4.

Cui respondens satan, ait: Pellem pro pelle, & cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima sua.

Non est census super cēsum salutis corporis. Vide infra num. 30.

28 PEllem pro pelle, idest: Omnem substantiam, seu bona externa, & temporalia Iubens dabit homo pro pelle seu cute suâ in hac vitâ cum bona valetudine conseruandâ.

Tenacissimè homini bona temporalia adhærent.

29 Et notandum: Bona temporalia nomine pellis significari, ex eo, vt existimo, quod nobis valdè ad hæreant.

CAP. 2. NVM. 5.

Alioquin, mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem, & tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.

Bona valetudinis priuatio gradus summus rigoris Diuini in præsenti vita existit.

30 CUm satan supra cap. 1. num. 11. prouocans Deum aduersus possessiones Iob dicit: *Extende paululum manum tuam*, nunc aduersus bonam valetudinem insurgens, dicit Deo,

quod

quod totam exerat manum absque limitatione, seu illam, quantum potest, extendit? An quia salus corporalis omnibus diuitijs pretiosior est? Propter quod sapiens dixit, Ecclesiastici cap. 30. num. 16. *Non est census super censum salutis corporis.*

Quantum sapientia deficit, tantũ præsumptionis in ficit.

31 Sed quomodo audet satan dicere Deo: *Tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi?* de scientia futurorum, præsertim conditionatorum, coram Deo præsumens, cum hæc in Deo infinita sit, in dæmone debilis valde, & merè coniecturalis? Sed hoc est quasi innatum intellectualis vitium naturæ per peccatum corruptæ, quod quantum illi sapientiæ deest, tantum supersit præsumptionis.

VEL SIC.

Circa hominum peccata dæmõ cũ ipso Deo de scientia concertare nõ dubitat.

32 Circa peccata hominum plus scire præsumit dæmon sua exili, & coniecturali scientia, quã Deus infinita sua sapientiâ.

UEL SIC.

Dæmon ipse nostri liberi arbitrij efficax argumentum.

33 Per hoc libertas humani arbitrij summè commendatur, cũ vel ipse dæmon circa actionem liberam Iob, Dei scientiam suspensam fateatur: nec curandum, quod scientiam suam iactet dæmon, illa enim arbitrij nostri libertati, nihil vnquam, etiam minimum, ob esse potest: si enim aliqua circa futura præsertim libera, dæmoni est, tantum præsumptiua, & coniecturalis est.

VEL SIC.

Iudices Deus terrenos patientem edocet auditionẽ.

34 Deus agebat Iudicẽ, Iob, & satan contendentibus: eum ergo liberè loqui permittit, & patiẽter sustinet, etsi audaciori stilo, & quodammodo irreuerenti coram tanto Numine loqueretur, ad terrenorum iudicum instructionem.

CAP. 2. NUM. 9.

Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere.

Fætidam exulcerationem sustinere summus humanæ gradus tolerantiæ est.

35 VXor Iob, quæ totius substantiæ anihilationem, quæ decem filiorum violentas mortes patientèr tulerat, seu absque aliquo impatientiæ signo sustinuerat, fœtidam, & purulentam mariti exulcerationem sufferre non potuit.

VEL SIC.

Femina nubiles, & nuptæ contraria frequentèr appetunt.

36 Nonne dignius, imo honestius, vxor Iob tam bono coniugi sanitatem, & vitam desideraret, cur mortem imprecatur? Feminæ nubiles, & innuptæ nil ardentius desiderant, quam matrimonij vinculo innecti; coniugatæ nil vehementius appetere solent, quam illud vinculum dissolui.

CAP. 2. NUM. 10.

Qui ait ad illam: Quasi vna de stultis mulieribus locuta es.

Feminei sexus fragilitas indiuiduorum errata excusat.

37 FEré numquam in sacra scriptura reprehenditur indiuiduum feminei sexus, quin omnis sexus in communi reprehendatur, sed in hoc quędam errati excusatio inuoluitur ex fragilitate sexus desumpta.

Verba aliqua rigorem sonant, quæ non rigida, sed benigna sũt.

38 Verum in hoc textu notandum: quod Iob non dixit: *Vxorem suam stultam esse*, sed *stultis similem*, & hoc, non in omnibus, sed in illa tantum falsâ apprehensione circa diuinam prouidentiam: Illã enim stultitię absolutè insimulare, & reprehendere, prætetquam quod esset genus quoddam impatientis vindictæ, foret, afflictioni vxoris afflictionem superaddere, quod de pio affectu, & numquam extincto amore coniugali Iob credendum non est, qui patientię copiam habebat, non solum ad alios non affligendos, sed etiam ad afflictos consolandos.

Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus.

Rationalis Dialectica, & Moralis inter se aduersa positione.

39 IN dialectica rationali, vnum contrarium aliud non infert, sed excludit: At vero in morali dialectica oppositum regulariter euenit: quoniam bona, & mala: prospera, & aduersa adeó permixta sunt, vt vnum aliud necessario inferat, & includat.

CAP. 3. NVM. 1.

Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo.

Emphatica SS. locutio profunditatem sermonis proferendi denotat.

40 HÆC oris apertio emphatica est, ad denotandam profunditatem sermonis proferendi.

VEL SIC.

Consolationis ab amicis sperata dilatio vel ipsam Iob sufferentiam vincere posse videtur.

41 Taciturnitas amicorum per tam longas moras septem dierum, septemque noctium consolationem differentium, videtur impulisse Iob ad maledicendum diem natiuitatis suæ.

CAP. 3. NUM. 2.

Pereat dies, in qua natus sum, & nox, in qua dictum est: Conceptus est homo.

Conceptionum humanarum tempus ex peccati contractione tenebrescit.

42 TEmpus conceptionis suæ nocturnum appellat Iob propter originalis peccati cõtractionem, & notãdum, nõ vti nomine sui solius indiuidui, sed totius speciei humanæ significatiuo: scilicet *Homo.*

Quorundam natiuitas ex Gratia splendore illustrata.

43 Sed cur non etiam noctem natiuitati designat? Quia aliqui in vtero materno sanctificati, & in statu gratiæ nati sunt, vt de Ieremia, & Ioanne fide constat, & de alijs pie creditur.

CAP. 3. NVM. 4.

Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus de super, & non illustretur lumine.

Pœnitentia virtus, etiam impossibilia aggreditur, & consequitur.

44 DIes iam præterita quo modo potest requiri, & adhuc illustrari? Per contritionem, & veram pœnitentiam delictorum in eo commissorum.

CAP. 3. NVM. 26.

Nonne dissimulaui? Nonne silui? Nõne quieui? Et venit super me indignatio.

45 HÆC sunt omnia, quę, quantum est ex se, facere potest homo, vt ab alijs non molestetur, & inquietetur.

Dissimulatio, silentium, & quies sunt remedia aduersus importunorum molestias hominum potentissima.

CAP. 4. NVM. 2.

Si cœperimus loqui tibi, forsitam moleste accipies, sed conceptum sermonem retinere quis poterit?

46 QUia cum sit conceptus, necessario, & naturaliter vel pariendus est, vel abortiendus.

Conceptus quilibet vel pariendus, vel abortiendus.

CAP. 5 NVM 2.

Vere stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

47 PAruulus appellatur inuidus ex innata huius vitij proprietate, ideo erat quidã discretus, & in aulicis negotijs satis versatus, quod, qui inuidet minor est.

Inuidia vitiorum maximum possidentem vsque ad annihilationem minuit.

CAP. 5. NUM. 26.

Ingredieris in abundantia sepulchrũ, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo.

48 HÆC verba ponderari possunt pro viro docto, & virtuoso, & in prouectâ ætate vitâ functo.

Sapientia, & virtus Ecclesiæ area copiosa messis.

CAP. 6. NUM. 2.

Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas, quam patior in statera.

49 HÆC allegoricè explicari possunt de Christo in Cruce pendenti propter peccata ab humano genere commissa, & super se ad satisfaciendũ suscepta.

Christus in Cruce statera iustissima.

CAP. 6. NVM 3.

Quasi arena maris hæc grauior appareret: vnde, & verba mea dolore sunt plena.

50 QUantus dolor, qui non solum in verba redundat, sed etiam verba plenificat: Talia videntur fuisse, quæ Christus in Cruce pendens ad matrem dixit, ex cuius confor-

Dolor Deiparæ crucifixo astantis filio solo cũ gratia sua comparabilis.

mi-

mitatē ad filium factum est, vt propter illum, non solum plena gratiâ, sed etiā plena dolore foret.

CAP. 6. NUM. 5.

Numquid rugiet onager, cum habuerit herbam, aut mugiet bos cum ante præsepe plenum fuerit.

51 HÆC eodē sensu quo præcedentia intelligi possunt de redundantia tormentorum in Christi passione de quo ait Tertulianus lib. de patientia, quod saginari voluptate patiēdi discessurus volebat, ideo Christus in Cruce non ingemuit, sed dicens: *sitio*, tormentum quod deficiebat, postulauit, vsque dum pronunciare posset: *Consummatum est*: Et nota, quod rugitus est vox propria leonis, & bos, animal ad sacrificia destinatum, & vterque symbolum Christi Leonis Iuda, & Vituli propter nostram salutem immolati.

Christus in Cruce tormentis, & opprobrijs satura n anxias.

CAP. 6. NUM. 7.

Quæ prius nolebat tangere anima mea, nūc præ angustia cibi mei sūt.

52 IN tot tantisque calamitatibus, quam in primis grauissimé pōderat, ac deflet Iob, est carentia ciborum, & vilitas eorum, quæ ipsi parcè suppetebāt: ex quo infertur maiores vires obstinere calamitatem diuites, & lautos opprimentem, quam quæ affligit egenos, & parsimoniæ asuetos.

Indigentia grauius eos, qui aliquando diuites, quàm perpetuò pauperes affligit.

53 Si vero loquatur Iob in persona Christi patientis, dicere possumus, quod cum se videret in cruce ab omnibus, & etiam à patre mysticè derelictum, non solum, præ angustia suis tormentorū, acetum gustauit: sed præ fame hominum, latronem, antea despectum, ad se traxit alimentandum.

Christus in Cruce salutis humanæ famelicus.

CAP. 6. NUM. 9.

Et qui cæpit ipse me conterat soluat manum suam, & succidat me.

54 CVm tot mala sustinuerit Iob de manu Dei, quę vltimam humanæ metam tolerantiæ videntur tetigisse, quomodo manum Dei adhuc ligatam dicit, siquidem eam solui postulat? Certé mala, quæ in hac præsenti vitā immittit Deus, ligatā manu illā immittere videtur, nō solui Deus manum, nisi ad mala, vel temporalia, vel æterna, in aliā vitā, & futuro sæculo, inferenda.

Mala temporalia æternoru respectu nullius pōderis, & momenti sunt.

CAP. 6 NUM. 16.

Qui timet pruinam, irruet super eos nix.

55 CAlamitas grauis per pessimali est nix vehementer vrens calamitas cōpassionis mali proximum præmentis est pruina leuiter vrens: hæc ergo videtur esse sententia Iob, quod qui renuit vri leuiter cōpassione proximi, disponet Deus, quod vratur grauiter perpessione proprij mali; ideoque communiter in prouerbium abijt: quod, qui fugit calidū cinerem, in prunas succensas solet incidere.

Mala propria perpetietur, qui de malis Proximi non compatitur.

CAP. 7. NUM. 20.

Peccaui, quid faciam tibi ô custos hominum? Quare posuisti me cōtrarium tibi,

56 QVID? Creatura audet Creatorem iudicialiter conuenire, & ipsum arguere, reprehendere, & accussare? Iob verum pænitentiæ actum elicuerat, dicens: *Peccaui*, & homo vere: *Peccaui* dicens, vel cum ipso Deo iudicialiter potest contendere, suamque innocentiam non solum litigare, sed etiam euincere.

Vere Peccaui dicens, vel de Deo ipso legalē victoriam reportare potest.

CAP. 8. NUM. 21.

Donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo.

57 GAudium temporale non penetrat vsque ad regionem cordis nec vltra os, labiaque transgreditur.

Temporalis lætitia intima non penetrat.

CAP. 9. NUM. 11.

Si venerit ad me, non videbo eum: Si aberit, non intelligam.

Qualiter à Deo acceptissimus, ob multa bona nostra, incerti sumus.

58 NEmo ex ordinariâ Dei prouidentiâ scit: An dilectione diuina, an odio dignus sit.

CAP. 9. NVM. 13.

Deus, cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuantur, qui portant orbem.

Angeloi, non orbis pondus, sed Dei magnitudo deprimit.

59 QUi portant orbē sunt angeli ad cæli motum gubernandum destinati.

CAP. 9. NUM. 23.

Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentium rideat.

Iustus in angustia fortis, & constans iucundum Deo spectaculū.

60 DE pœnis innocentum temporalibus, & doloribus in hâc ærumnosâ vitâ perpessis *ridet Deus* hoc est complacet, sed *non irridet*, seu aspernatur.

VEL SIC.

Mors breuis prolixo tormento leuius malum.

61 Leuius malum breuis, licet violenta, mors, quam prolixum diuturnumque supplicium.

CAP. 10. NVM. 22.

Terram miseriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Vmbra mortis imagine eiusdem horribilior.

62 NOn mortis imago, & similitudo, sed vmbra ad mærorē, & horrorem augendū.

Grauissima inferni pœna confusio est.

63 Et nota pœnas inferni, non aliter, quam per inordinationem, & confusionem certiùs, & euidētiùs explicari.

CAP. 11. NVM. 6.

Vt ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quod multiplex esset lex eius.

Tota lex ad vnū charitatis præceptum reducitur.

64 LEX moralis Dei, de qua agit, non est multiplex, sed simplex, imo simplicissima, cū ad vnum charitatis præceptum tota reuocetur: Iste amicus Iob magis præsumptuosè, quam verè de lege diuinâ loquitur.

CAP. 11. NUM. 9.

Longior terra mensurâ eius (scilicet Dei) *& latior mari.*

Qui de Deo inscie, & præsumptiuè loquitur, nō ratiocinatur, sed effutit.

65 ISte amicus Iob, est malus consolator, & peior theologus Deum enim mensurabilem dicit, & magnitudinem Dei explicare intendens, ipsius derogat immensitati.

CAP. 11. NVM. 18.

Et habebis fiduciam proposita tibi spe, & defossus securus dormies.

In vita eleemosynarius in morte securus dormit.

66 HÆC verba ponderari possūt pro defuncto viro virtuoso, & præsertim eleemosynario.

Requiesces, & non erit, qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

Qui cum solida sanctitatis opinione decedunt prȩ amici Dei existimati, & interpellari possunt.

67 SImiliter verba hæc pōderari possunt pro viro vel femina, quæ cum opinione sanctitatis decessit, nondum tamen ab Ecclesia cultu ei permisso.

CAP. 12. NVM. 5.

Lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutū.

Quos mundi diuites contemnūt, illos Deus exaltat, & extollit.

68 HÆC lampas sunt sapientes Euangelicæ veritatis enuntiatores, â diuitibus quidem mundanis contempti, sed â Christo, *lux mundi* nuncupati, & non solum ad conregnandum, sed etiam ad coniudicandum nunc ū assumpti.

Diuersa Dei ministrorum voces vnam veritatem annuntiant.

69 Sed cur, *lampas* in singulari, & non *lampades* appellantur? Quia vna eademque veritas, & doctrina est, quam omnes docent, & annuntiant.

CAP. 13. NUM. 5.

Atque vtinam taceretis, vt putaremini esse sapientes.

Stultus tacens, sapiens reputatur.

70 NON ideo essetis sapiētes, sed tales communiter putaremini, vt ait Salomon Prouerb. cap. 17. num. 28. *Stultus quoque, si tacuerit, sapiens reputabitur*, &c.

CAP. 13. NVM. 10.

Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.

Stultus vel ipsū Deum præsumit comprehendere, ideo se beatum credit.

71 HOC est: Apud vos metipsos in te iné præsumitis percipere, imo intelligere abstrusa, & arcana Dei.

CAP.

CAP. 13. NVM. 26.

Scribis enim contra me amaritudines, & conſumere me vis peccatis adoleſcentiæ meæ.

Damnationis decreta in peccantium ſupplicium ideo ſcripta, vt deleri poſſint, ſi reſipiſcãt. Peccata tam cõmittenti, quam Chriſto D. pro illis patienti amara.

72 SCriptæ ſunt, ideſt diſpoſitæ tam vt maneant, quam vt deleri poſsint, ſecundum cuiuſque merita.

73 Et notandum: Peccata dici amaritudines, quoniam amara ſunt, tam ipſi homini committenti, quam Chriſto Domino pro ipſis ſatisfacienti.

CAP. 14. NVM. 5.

Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius apud te eſt: conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

Humana menſura vitæ dies non ſæculum eſt.

74 VIta hominis per dies, & menſes, non per annos, per luſtra, per ſæcula computatur.

Humana menſura vitæ breues, non multi dies.

75 Et notandum, quod dicẽs: *Breues*, non addit ſaltem, multos eſſe hominis vitæ dies.

Humana menſura vitæ non breuis ſolum, ſed etiam ſumme variabilis.

76 Sed cur per dies, & menſes, & non ſaltem per annos vita hominis commenſuratur? An quia annus quattuor longiuſculis ſtationibus per tres menſes ſingillatim durantibus conſtat, dies veró, & menſis inſtãtaneé variabiles ſunt menſura enim diei, quæ eſt ſol, nunquam quieſcit; & menſura menſis, quæ eſt luna, nunquam ſemel, & iterum ſub eodem aſpectu apparet, nullumque aſtrorum lunâ mutabilius, & cum, ſtultus, vt luna, mutetur, Eccleſiaſtici cap. 27, num. 12. & ſtultorum numerus infinitus ſit Eccleſiaſtes cap. 1. num. 15 rectiſsimè hæc menſura humanæ vitæ conſignata eſt?

CAP. 14. NVM. 15.

Vocabis me, & ego reſpondebo tibi.

Iudiciales tubæ clangor mentibus iuſti ſemper reſonat.

77 VOcabis me clangore tubæ in die iudicij vniuerſalis 1. Corinth. cap. 15. num. 52.

Operi manuum tuarum porriges dexteram:

Prædeſtinati ad gloriã in Dei dextera collocandi.

78 DExteram ſcilicet ad quam prædeſtinati ad gloriam collocandi ſunt hîc heroicum ſpei actum videtur eliciuiſſe Iob.

CAP. 14. NVM. 20.

Roboraſti eum paululum, vt in perpetuum tranſiret: immutabis faciem eius, & emittes eum. Siue nobiles fuerint filij eius, ſiue ignobiles, non intelliget.

Nobilitatem acquirit virtus, vitium diſsipat.

79 SEmper in mundo, & in omni ſæculo expertum eſt, quod emiſſo, ſeu defuncto patre, filij ex origine ignobiles propter egregia Mineruæ, vel Martis facinora, & quandoque ex diligẽti, & ſolerti induſtriâ nobilitatis gradum nanciſcãtur: E contra veró, quod filij ex nobiliſsimis orti natalibus ob commiſſa ſcelera, & ſæpe ſæpius propter ignauiam, & deſidiam, hereditarium nobilitatis ſplendorem amittant.

CAP. 16. NVM. 10.

Collegit furorem ſuum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus ſuis: hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt.

Minacibus oculis nil auſterius, ac formidabilius.

80 COllectio totius damni ab atrociſsimo hoſte imminentis ad terribilem oculorum intuitum deuoluitur. Uide quæ ad Geneſ. c. 16. n. 8. notata sũt.

CAP. 16. NVM. 11.

Aperuerunt ſuper me ora ſua, & exprobrantes percuſſerunt maxillam meã, ſatiati ſunt pœnis meis.

Verbali ſcommate, & infamatoria percuſsione vel Phariſaica inuidia ſatiari poteſt.

81 VErbis, & factis infamatorijs, vel phariſaica inuidia ſatiari poteſt. Loquitur Iob in perſona Chriſti: Et notandum, quod cibus, quem auidiſſimè edit iniquus eſt pæna iuſti ab eo exoſi.

CAP. 16. NVM. 13.

Ego ille quondam opulentus.

Diuitiæ, & paupertas adeo inter se assident, vt in subiecto eodem valeant inducere distinctionem.

82 EGo, & Ille. sunt duæ personæ distinctæ, quas de se ennuntiat Iob: quomodo ergo Iob se vnicũ indiuiduũ duas personas facit, & in duo supposita partitur? An quia loquitur de se ipso in duplici statu, & in statu opulentiæ præteritæ, & miseriæ præsentis, qui duo status adeò diuersificant possidentẽ illos, vt vnũ, idemq; subiectũ in duas personas moraliter distinguatur, & diuidatur?

Felicitates humanæ nullum post se vestigium relinquunt.

83 Sed quomodo loquens Iob de statu opulentiæ, dicit: *Quondam*, cum pauci tantum dies, vel menses, ex illo ad præsentis calamitatis statum præcesserint? An, quia deliciæ humanæ, & terrena gaudia adeo nullum post se vestigium relinquunt, vt vel nuperrimè transactæ, mille ante sæcula præcessisse videantur?

Vide supra num. 84.

84 Et notandum, quod cum Iob de statu fælicitatis, & opulentiæ agit, de se in tertiâ, & quasi distinctâ persona loquitur scilicet: *Ille quondam opulentus*; Cum vero de præsẽtis, statu calamitatis, de se in prima, & propria persona fatur, dicens: *Ego repente contritus sum.*

VEL SIC ALLEGORICE.

Duplex Christi natura à Iob ipsius typo præcognita, & in se prænuntiata.

85 Iob in persona Christi loquens, dicit: *Ego, Ille*, duas naturas insinuans, diuinam scilicet, & humanam: *Quondam opulentus*, quando scilicet *Verbum erat apud Deum.*

Repente contritus sum.

Verbum caro factum contritioni expositum.

86 QVando *Verbum caro factum est*, & *se ipsum exinaniuit formam serui accipiens.*

Et posuit me quasi in signum.

Iesus salutis; & contradictionis signum.

87 CVi contradicetur. Lucæ cap. 2. num. 34.

CAP. 16. NVM. 14.

Circumdedit me lanceis suis, conuulnerauit lumbos meos, non pepercit, & effudit in terra viscera mea.

Immanis crudelitas flagellationis Christi Domini à S. Iob præsentita, & prænuntiata.

88 FLagellis, ferratis totus in circuitu vapulaui, & lancinatus sum vsque ad internotum apertionem, & intimi sanguinis fluorem.

CAP. 16. NVM. 19.

Terra ne operias sanguinem meum, neque inueniat in te locum latendi clamor meus.

Sanguis Christi quam Abelis efficacius clamat, & benignius.

89 EFficacius clamat sanguis Christi, quam Abelis sanguis, imo, & benignius, iste enim vindictam postulabat, ille misericordiam impetrauit, ideo nec ipsum, nec ipsius clamorem vult à terra suffocari, vt peccatores continuò ad se trahat, & sua aspersione purificet.

CAP. 16. NVM. 21.

Ad Deum stillat oculus meus.

Pœnitentiæ lacrymæ non ab oculis in terram decidunt, sed charitatis igne ad cælum vsque ascendunt.

90 LAcrymæ, etsi deorsum ab oculis decidant ad Deum tamen ascen sunt ideo dicebat Christus Math. 5. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

CAP. 16. NVM. 23.

Et semitam, per quam non reuertar, ambulo,

Christus physice semel mysticè cotidiè moritur.

91 LOquitur allegoricé in persona Christi de semita passionis: Christus enim semel pro peccatis mortuus est, non amplius moriturus; nisi in Eucharistia mysticè, & repræsentatiuè.

CAP. 17. NVM. 1.

Spiritus meus attenuabitur.

Spiritus carni adhærens quoddammodo carnescit.

92 SPiritus dum carni adhæret, quandam ab ipsa materialitatem, & hebetudinem, in operando participat ideoque, cum ab illa separatur, attenuari, & subtilizari dicitur.

Dies mei breuiabuntur,

Assidua mortis meditatio tam vita, quam mortis amaritudinẽ dulcorat.

93 ASsidua mortis cõsideratio facit, quod, nec vita diuturna, nec ærumnæ illius magnæ videantur.

Et solum mihi super est sepulchrum.

Exigua sepulchri domuncula humano pulueri redundat.

94 VItæ nostræ exili, & despicabili, etiam quod de est, superest.

VEL

VEL SIC.

95 Sepulchrum non solum *restat*, nobis, sed etiam *redundat*.

Vide supra n. 94

CAP. 17. NUM. 12.

Noctem verterunt in diem.

96 NON tam somnum repellendo, quam mentem illustrando, ad percipienda diuina Christi mysteria, præsertim mortis, & resurrectionis ex qua totius humani generis resurrectio dependit, ideo subsequitur: *Et rursum post tenebras spero lucem.*

Calestium meditatio noctē præsentis mortalitatis illustrat.

CAP. 17. NUM. 13.

Et in tenebris strauit lectulum meum.

97 IN sepulchro strauit sibi Iob, non: *Lectum*, sed: *Lectulum*, quia admodicum tempus in illo requieturus erat, donec scilicet resurrectione vniuersali expergisceretur nunquam amplius dormiturus, quod autem duratio mundi, *Modicum* in Sacra Scriptura appelletur, ait Augustinus super illud Ioannis 16. *Modicum, & videbitis me, &c.*

Dormitio in sepulchro, modica, etsi vsque ad ultimum finem duratura.

CAP. 17. NUM. 14.

Putredini dixi: Pater meus es, mater mea, & soror mea vermibus.

98 PAtrem, & matrem, putredinem, & vermes vocat, quia in vniuersali carnis resumptione ex illis regenerandus.

In vniuersali resumptione corpora nostra ex vermibus regeneranda.

99 Sed cur vermes, sorores appellat? Ad humanæ carnis miseriam exprimendam, ex eadem putrefactione cū vermibus oriundam.

Vt quid superbit caro, cum vermium sit consanguinea.

CAP. 18. NUM. 13.

Deuoret pulchritudinem cutis eius, consumat brachia illius primogenita mors.

100 PRimogenita mors est inuidia, *ex inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarum*. Sapientiæ cap. 2. num. 24. Et inuidiâ Abel occissus, qui fuit mortis primogenitus.

Primogenita inuidia mors.

CAP. 18. NUM. 15.

Habitēt in tabernaculo illius socij eius, qui non est.

101 HIC solitudinē, quæ magnum malum est imprecatur, non entis enim nullæ qualitates, seu nulli socij sunt.

Maius præsentis vitæ malum solitudo est.

102 Etsi loquatur de ente mortali: Ille, qui in republicâ, vel qualibet communitate non supponit, pro sodalibus, & socijs habere solet paupertatem, despectum, conculcationem, & alia innumera vitæ ciuilis incommoda.

Qui in sua communitate nō supponit, omnium pedibus supponitur.

CAP. 19. NUM. 2.

Vsque quo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus.

103 IMportunis, indiscretisque sermonibus atteritur, qui calamitatibus, etiam extremis, & grauissimis non obtunditur.

Quem extrema calamitas non atterit, indiscreta loquela obtundit.

CAP. 19. NUM. 6.

Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me.

104 HÆC piè audens dicit Iob, vel quia à Deo afflictus erat pænâ, & non ob culpam commissam, sed ob probationem; vel quia permisit à dæmone cruciari, quod ex communi, & præsenti decreto in hac vitâ non solet fieri, sed in alia, cum scilicet anima à corpore separatur.

Vel ipse Deus à communi mundā regendi stilo deuians à censura non eximitur.

Et flagellis suis me cinxerit.

105 FLagellis cingit nos Deus, vt non solum commissa corripiat, & castiget, sed etiam, vt nos ad alia committenda reprimat, & refrænet.

Flagellorum loris nos Deus, & castigat, & frænat.

CAP. 19. NUM. 11.

Iratus est contra me furor eius, & sic me habuit quasi hostem suum.

106 NON *hostis*, sed quasi *hostis* habetur à Deo iustus, cum ærumnis, & calamitatibus probatur.

Deus iustum probans, hostiliter agere apparet.

CAP. 19. NUM. 12.

Simul venerunt latrones eius, & fecerunt sibi viam per me.

Ægritudines mortis satelites viæ, & vitæ humanæ latrones sunt.

107 PAtui omnibus malis, & corporis ęgritudinibus, quæ sunt socij, & commilitones mortis, quæ tanquam fur aduenire solet.

Quæ Christus pro nobis perpessus est, vel in figura, & symbolo stupenda apparent.

108 Hic ponderantur passiones Christi in cuius persona loquitur Iob, vt patet, ex versu sequenti, & subsequentibus,

CAP. 19. NUM. 16.

Seruum meum vocaui & non respondit, ore proprio deprecabar illum.

Magna Dei cura peccatoris conuersio.

109 HIC insinuari videntur media, quæ Christus Dominus applicuit ad Iudæ conuersionem.

CAP. 19. NUM. 17.

Halitum meum exhorruit vxor mea.

Impia synagoga Christum suum verum sponsum semper abhorruit.

110 SYnagogam appellat vxorem Iob in persona Christi, non Sponsam, quia illam non Virginem, sed Corruptā in Ægypto inuenit, quæ adeó verum suum sponsum, etsi præ filijs hominum speciosum, exhorruit, vt halitum eius sustinere non valens, dixerit: *Tolle, tolle, crucifige eum.*

Et orabam filios vteri mei.

Christus vtriusque parentis munera erga Hebræos exercendi cupidus.

111 HEbræos vocat Christus vteri sui filios, quia ipsis, & pater, & mater simul erat, paternam vitam, & maternū amorem eis conferre desiderans.

CAP. 19. NUM. 19.

Et quem maxime diligebam auersatus est me.

Vide supra num. 106.

112 ET quem maxime diligebam, nempe Deum, ideo supra cap. 13. num. 24. cum Deo loquens, ait: *Et arbitraris me inimicum tuum.*

Negatio Petri à Christo in Iob persona præsentata.

113 Sed si tropologice hæc verba de Christo intelligantur, de Petro in actu negationis explicari possunt, fuit enim ex Apostolis á Christo dilectus maxime, sicut Ioannes tenerrimé.

CAP. 19. NUM. 20.

Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.

114 NUlli quantumbis summe afflicto à Deo calamitatibus vel ad correptionem, vel ad probationem, denegat instrumenta, quibus conqueri possit, & suam miseriam eiulari.

Deus vel castigans, vel probans humanæ fragilitatis eiulatum nō denegat.

VEL SIC.

115 Iob in personâ Christus conqueritur, se in omni quod pertinet ad humanam naturam tormentis imperitum, exceptis solummodo ore & labijs Naturam diuinam, & Verbi personam significantibus.

Christus in omni re ad humanitatem pertinente tormenta sustinuit.

CAP. 19. NUM. 21.

Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.

116 HÆC verba frequēter, & proprie in exequijs fidelium defunctorū ponderari solent, & notari, non interpellare consanguineos, sed amicos quoniam consanguinitas cum vitâ finitur; non sic amicitia; est enim in ipsamet animâ radicata, & cum illa æternum durabilis.

Amicitia, non vero cōsanguinitas post mortem durat.

CAP. 20. A NUM. 4.

Hoc scio à principio ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.

117 GAudiū hypocritæ instar puncti est, non solum quia instantaneum, seu momentaneum est, sed etiā quia indiuisibile, seu cum alio non partibile, & communicabile.

Gaudium hypocritæ indiuisibile.

CAP.

CAP. 20. NVM. 11.

Ossa eius implebuntur vitijs adolescentiæ eius, & cum eo in puluere dormient.

Lasciuia nō carnem solum, sed ossa corrumpit.

118 LAsciuæ vitium sensualitatis vsque ad ossa penetrat, atque illa inficit, & corrumpit.

CAP. 20 NVM. 25.

Vadent, & venient super eum horribiles.

Propria imaginatiua magnum impij tormentū.

119 IDest dæmoniaca spectra, vel crudeles, & tristissimæ apprehensiones ipsum continuo torquentes.

CAP. 20. NVM. 26.

Deuorabit eum ignis, qui non succenditur.

Inferni ignis, absque splendore & materiæ supplemento, spiritus cruciat.

120 ISte est inferni ignis, qui ex indita á Deo virtute absque vllo splendore, & materiæ subministratione vrit, & vsque ad cruciandum spiritum eleuatur.

CAP. 21. A NUM. 1.

Respondens autem Iob dixit: Audite quæso, sermones meos, & agite pœnitentiam.

Qui, quod nollet audire, audit, non exiguam pœnitentiam agit.

121 Agite pænitentiam, idest, vel resipiscimini de ijs, quæ dixistis, vel exercete patientiam auscultando mihi, & audiendo me.

CAP. 21. NVM. 10.

Bos eorum concepit, & non abortiuit; Vacca peperit, & non est priuata fætu suo.

Humano more fœlicibus etiam sterilia fructificant.

122 BOS hîc videtur sumi pro omni specie animalium cicurum, vel domesticorum, quæ ab hominibus gregatim possidentur, & aluntur: vel exagerando dicit, quod talium hominum animalia, etsi ex se sterilia, fæcunda efficiuntur.

CAP. 21. NVM. 13.

Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

123 QVI fælices in hac vitâ præsenti nūcupantur, *ducunt dies*, non *ducuntur à diebus*, hoc est: Tempus cedit eis; ipsi non cedunt tempori.

Humano more fœlices non cedunt tempori, sed econtra.

124 Et notandum, quod instantanea, & inopinata mors videtur à Iob inter magnas huius vitæ fælicitates computari.

Non semper infælix inopinata mors.

VEL SIC.

125 Non debet reputari vt mala inopinata, & impræuisa mors; sed improuisa; qui enim res suas, tanquam certó moriturus optime dispositas habet, licet ad uenientem, & iam imminentem mortem non præuideat, non propterea improuiso mori dicendus est.

Non est infælix impræuisa, sed improuisa mors.

CAP. 21. NUM. 29.

Interrogate quemlibet de viatoribus & hæc eadem illum intelligere cognoscetis.

126 QUÆ de vita, & morte in hoc capite á Iob ennunciata sunt omnes homines viatores satis intelligunt; sed non omnes, quasi sic intelligētes viuunt, & ea, quæ oportet, opere exequuntur.

Speculatiuam mortis phylosophiam omnes sciunt, pauci practicam.

CAP. 22. NUM 9.

Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisti.

127 HOmines coniugatos tibi in opere agrario, & alijs duris laboribus, & exercitijs seruientes perire fecisti, illos nimis onerando, & eorundem operatrice industria, & virtute abutēdo, & viduas eorum stipendijs, & denarijs maritis suis debitis non solum defraudasti, sed etiam ex crudeli tyrannicaque potētia tua, fecisti quod pupilli, idest filij earū orphani relicti opera parentum suorum, ob præmaturam eorum mortem imperfecta, prosequeren-

Nonnulli, vt falsā suā opinationem adstruant, vel sanctos infamare non dubitant.

tur

tur,& vsque ad debilium lacertorum comminutionem in ipsis insudarent: sic sancto Iob amicus ille ex cerebro suo imponebat,& vt suam falsam opinionem tueretur, non dubitabat de viro pijssimo,& iustissimo crudelissimum, & iniustissimum patrem familias fabricare,seu,verius,confingere.

CAP.23. NUM.2.

Respondens autem Iob ait: Nunc quoque in amaritudine est sermo meus & manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum.

Quandoque humana calamitas sphæram gemitus transgreditur.

128 Extenditur,& excurrit plaga mea vltra potentiam,& iurisdictionem gemitus mei, hoc est, plus patior, quam quod gemere possum.

Plaga visibili manu carere solet,at non inuisibili.

129 Sed quam manum plaga habere potest? Manum quidem inuisibilem, scilicet Dei illam incutientis, vt subsequentia declarant.

CAP.24. NUM.13.

Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius,nec reuersi sunt per semitas eius.

Plusquam cæcus est, qui super nã lucem non videt.

130 INuehitur Iob contra renitentes diuinis illustrationibus, & inspirationibus.

CAP.24. NUM.21.

Pauit enim sterilem,quæ non parit,& viduæ bene non fecit.

Immisericordia sterilis auaritiæ est, non fructus, sed sequela.

131 STerilis non pariens videtur esse auara cupiditas,ex qua nullus fructus nascitur,& ex cuius abundanti pastu immisericordia subsequitur.

CAP.25. NVM.6.

Quanto magis homo putredo,& filius hominis vermis.

Materialis vermis corpus rodit, spiritualis vermis mentem laniat.

132 AGit de vtroque verme, corporeo scilicet, qui ex nostra corruptione generatur, & incorporeo, qui in mente nostra ex prauis operibus ebullit, qui filius hominis dicitur ob naturalem hominis ad peccandum propensionem.

CAP.26. NUM.11.

Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.

133 IStæ columnæ accommodatitiè applicari possunt beatissimis,& apud Deum potentissimis Mariæ,& Iosepho, vel vtrique Ioanni, vel certè Petro Pauloque Apostolis, aut duobus primis sanctissimis Uiris in qualibet approbatâ Religione, vitæ claustralis, & cœnobiticæ institutoribus.

Insignes sancti cæli colũnæ sunt.

CAP.27, NUM.18.

Ædificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit vmbraculum.

134 IDest domum non duraturam; sed breui, vel diruendam vel deferendam, his bona famç,& fortunæ impiorum, seu peccatorum comparantur.

Impiorum temporalia bona breuissima durationis, vel momentanea.

CAP.27. NUM.19.

Diues cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet.

135 APeriet oculos animæ, cum clauserit oculos corporis,& nihil inueniet eorum, quæ ex hac vita ad alteram transuehi possunt, religionis scilicet,& virtutum opera; seu nihil inueniet in ante actâ vitâ, quod coram Deo allegare possit ad vitam æternam consequendam.

Nil ex hac vita ad aliam, præter bona opera, trãsuehi potest.

CAP.28. NVM.3.

Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse considerat.

136 HIC de vniuersali resurrectione, & omnium rerum creatarum transmutatione loquitur.

Vniuersalis renouationis Iob testis omni exceptione maior.

Lapidem quoque caliginis,& vmbram mortis.

Sed

Lapis sepulchri lapis lydius, etsi marmoreus sit, vel alabastrinus.

137 SED cur lapidem sepulchri iuxta reconditas auri, & argenti venas posuit Iob? An, quia iste est lapis lydius, qui, quæ quisque viuens habebat, manifesté indicat?

Vide supra num. 137.

138 Vel certe, quia ex illo possunt sibi mortales meliores & pretiosiores diuitias comparare.

CAP. 28. NVM. 4.

Diuidit torrens à populo peregrinante eos, quos oblitus est pes egentis hominis, & inuios

Bonus magister omnibus se accommodare debet, vt omnes erudiat.

139 TOrrens cocyti, seu fluuius, de quo supra cap. 21. num. 33. Loquitur Iob metaphorice, terminis fabulosæ ethnicorum phylosophiæ vtens, ad generalem dicendorum intelligentiam; vt tam ab ethnicis, quam à vere credentibus percipi possent.

CAP. 28. NVM. 7.

Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus vulturis.

Via in cælū Christus. semita plurima, & fere infinita sunt.

140 SEmitæ, quibus perueniri potest in cælum fere infinitæ sunt, quia ex omnibus Christianæ statibus religionis, & in vnoquoque singuli sua speciali semita pergere potest: Attamen volandum est, alis nempe orationis mentalis, & vocalis viuidę animatæ, & attentæ, non emortuæ, & absque com tante spiritu pronuntiatæ, quam semitam ignorant vultures, hoc est, qui terrenis, & carnalibus inhiant. Vide quæ ad Psal. 5. num. 3. & ad Ephesios cap. 5. num. 19.

CAP 29. NVM. 1.

Addidit quoque Iob assumens parabolam suam & dixit.

Iob Christi, non patientis solum, sed etiam docentis personā egit.

141 FErè semper loquitur Iob parabolice, quia personam Christi agebat, qui Hebræis in parabolis locuturus erat; Matth. cap. 13. n. 3.

CAP. 29. NVM. 2.

Quis mihi tribuat, vt sim iuxta menses pristinos,

Prosperitates humana non attenta, non diuturna, non saltem breues; sed momentanea.

142 FOElicitatem ante actam non numerat Iob per Sæcula, non per Iubilęos, nō per Decadas, non per Lustra, nō saltem per Annos, sed solum per paucos menses, & posset quidem per dies, per horas, per momenta numerare.

Temporalia gaudia, si qua sunt, intra se nemo admittit ad summum approximari potest.

143 Et notandum, quod non dicit *intra*, sed *iuxta menses pristinos*, quia ad temporalia gaudia numquam intramus, sed ad summum approximamus.

Secundum dies quibus Deus custodiebat me.

Diuina custodia semper lucet.

144 CUI sub custodia, & speciali tutela Dei est, semper dies adest, numquam nox.

CAP. 29. NVM. 3.

Quando splendebat lucerna eius super caput meum,

Deus ad supernaturalia percipienda humanā mentem excitat, & adiuuat.

145 HÆC lucerna est lumen speciale infusum á Deo menti Iob ad res supernaturales cognoscendas, cuius illuminationem, & illustrationem præmittit, vt bona opera, quę subsequuntur Deo, vt principali excitanti, & adiuuanti tribuantur.

Et ad lumen eius ambulabam in tenebris?

Mundana luces tenebrosæ.

146 IN tenebris huius mūdi, quas sæpe Christus in Euangelio appellat *tenebras exteriores*, & Paulus ad Ephesios cap. 6. num. 12. *Mundi rectores, tenebrarum harum.*

CAP. 29. NVM 4.

Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo?

In mundo Deus plura habet tabernacula, at Deum unum, & vnicam, nempe Deiparam.

147 IN *tabernaculo*, idest, corde, seu interiore homine, quod appellat taberna- cu-

culum, quoniam ob peccata nostra non diu solet in illo Deus immorari.

A tribulato nūquam, nisi apparenter tantum, Deus abesse solet.

148 Sed numquid à Iob tribulato Deus aberat? Imo numquam certius, & euidentius inerat, sed ob illius probationem, se Deus quasi absentem gerebat, & Iob tamquam derelictum tractabat.

CAP. 29. NVM. 5.

Quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei?

Illi, quem Deus ditat, omnes vbique, & vndique inseruiunt.

149 QUando Deus alicui opitulatur, & manu liberali ditat, omnes tamquam pueri; seruique obsequiosi circumstant.

VEL SIC.

Viri perfecti exterius sensus simpliciter rationi obediunt.

150 Per istos pueros metaphorice significari possunt sensus externi Iob, innocẽtes tanquã pueri: & obsequentes rationi, tanquam serui.

CAP. 29. NVM. 6.

Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei.

Pedes butyro lauat, qui in charitate ambulat.

151 HOC est: Quando continuo ambulabam in operibus omnimodæ charitatis, & misericordiæ.

Viro misericordi, & eleemosynario Deus, & natura certatim eroganda sumministrant.

152 Sed cur dicit Iob, quod petra molendinaria fundebat illi *riuos olei* permanentes, & non *riuulos* deficientes? An quia homini misericordi Deus, & natura certatim subministrant materiam distribuendam?

Nil magis dantis proprium quam ipsum datum.

153. Cur autem dicit: *Mihi*, cum Iob fructus terræ plus pauperibus, quos alebat, quam sibi colligeret? Uel quia nihil magis proprium ipsius elargientis, quam id quod liberali benignitate, misericordiâque distribuit.

Annus communiter sterilis misericordibus abūdans.

154 Vel per hoc ad litteram denotatur: Quod in penuria annonæ, & annis sterilibus, quando ceterorum torcularia præ siccitate arescebant, torcularia Iob abūdantes, & plenos riuos olei de se mittebant.

CAP. 29. NUM. 7.

Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi?

155 MEÆ actiones erant publicum magisterium, quo meos conciues, & bonos mores, omnigenamque virtutem edocebam.

Viri inter ceteros conspicui actiones omnes magistrales sunt.

CAP. 29. NVM. 11.

Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi.

156 A*Vris audiens*, idest: Auris eorum, qui desiderabant proficere, qui enim doctrinam, negligunt, *aures habent, & non audiunt*, vt ait David Psal. 113.

Aures habet, & non audit, qui proficere nō desiderat.

CAP. 29. NVM. 13.

Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum.

157 C*OR viduæ consolatus sum*: Loquitur Iob de veris viduis, quæ habent luctū in corde, & non in lugubrium vestimentorum pompa exteriori, de quibus agit Apostolus ad Timoth. 1. cap 5. num. 6. & 11.

Vera viduæ corde, non veste lugēt.

CAP. 29. NVM. 15.

Oculus fui cæco, & pes claudo.

158 TAM intimé per charitatem coniūgebat sibi Iob miserabiles personas à natura mulctatas, & abiectas, vt pars seu membrum ipsarum fieret.

Charitas vel impossibilia fœliciter aggreditur, & consequitur.

CAP. 29. NVM. 17.

Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.

159 INiquo, etiam contritis molis, remanent adhuc dentes, quibus mordeat, prædamque dilacerare possit.

Iniquis instrumenta ad nocendum numquam desunt.

CAP. 29. NUM. 18.

Dicebamque: In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.

In-

Si qua mortis humana fælicitas inter propinquos, non inter extraneos vitam terminare.

160 INter magnas fælicitates, quas sibi promittebat, & auspicabatur Iob in sua exaltatione, non vt minima, & infima, sed tamquam prima, & præcipua computatur mors in paterna domo, & inter contribules, & conciues, non inter extraneos.

VEL SIC.

Meditatio mortis vitam producit.

161 Frequens meditatio mortis efficacissimum remedium est ad vitam temporalem producendam, seu protrogādam, ideo subiungit: *Et sicut palma multiplicabo dies.*

VEL SIC.

Mortis dies vitæ diebus præferendus.

162 Præmittit, seu præfert Iob diem mortis diebus vitæ temporalis: ideo prius dicit *Morìar. Sicut palma multiplicabo dies* posterius.

Qui viuenti nullus locus sufficit, mortuo loculus satis superque est.

163 Sed cur sepulchrum non appellat *nidum*, sed *nidulum?* An vt videamus, quam exigua vacuitas satis est ad includendum hominem mortuum, quem viuum non amplissimum palatium, non diffusa prouincia, vel regnum, imo totus mundus solet non posse capere.

VEL SIC

Mortuus homo à materno terræ sinu fouendus suscipitur.

164 Sepulchrum appellat nidum Iob, quia mortuus homo á terra tamquam ouum, seu semen suscipitur in sinu materno suo fouendus, & in extremo mundi die viuificandus; ideó Apostolus 1. Corinth. 15. num. 44. ait: *Seminatur corpus animale, &c.* Et ipse Iob per subsequentia verba manifestat dicens: *Et sicut palma multiplicabo dies.*

CAP. 29. NVM. 22.

Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum.

Pluuia facundiæ sunt iusti verba.

165 STillabat super illos eloquium meum fæcundans ipsos, vt bona opera germinarent, ideó subsequitur dicens: *Expectabant me sicut pluuiam, &c.*

CAP. 29. NVM. 24.

Siquando ridebam ad eos, non credebant.

Superior ex subditis nimium ridens, ridiculus fit.

166 NON credebant, præ rei insolentiá, & nouitate; superior enim cum subditis nimis ridens, ridiculus fiat necesse est.

VEL SIC.

Nonnulli superiores tunc interne amarissimi, cum externe rident.

167 Cum Iob esset vir simplex, & rectus non habebat cor à facie disentiens, sed alij superiores politicis, & simulatorijs artibus imbuti, tunc minus credendi sunt, cum magis rident.

Et lux vultus mei non cadebat in terram.

Lætus superioris aspectus subditis fulgentior lux.

168 IDest: nemo erat, qui non supra modum æstimaret, quod in eum oculos meos beneuolos lætosque dirigerem.

CAP. 29. NVM. 25.

Si voluissem ire ad eos sedebam primus: cumque sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamē mærentium consolator.

Misericordi viro de sensibus exercitus numquam deest.

169 IOB comites, & clientes suos exercitum appellat ob multitudinem ad se vbique, & vndique confluentium, & fidelissimum obsequium amoremque præstantium.

CAP. 30. NVM. 1.

Nunc autem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei

Ecclesiæ patres synagoga patribus respectiue præcellentes.

170 VIdetur loqui Iob in personá Christi, de scribis, & Pharisæis (tempore prędicationis ipsius) synagogæ rectoribus, quos antiqui patres tantū præcellebāt, quantū antiquos patres, canes, idest Apostoli, & ceteri Ecclesiæ Doctores.

CAP.30. NUM.7.

Qui inter huiuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.

Sentes apparenter deliciosa diuitia sunt.

171 HUC forte respexit Christus Dominus, quando in parabola de seminatore Lucæ cap.8. Diuitias esse spinas dixit.

CAP.30. NUM.17.

Nocte os meum perforatur doloribus.

Patientis os non aperitur, sed à dolore perforatur.

172 IDest violenter aperitur ex dolorum vehementiâ, non ex motu naturali, seu voluntario.

Vide supra nu. 172.

173 Et notandum, quod os eiulantis, & præ nimio dolore gementis in rotundum fere semper dehiscit.

CAP.31. NVM.1.

Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.

Qui oculos incaute aperit, libidinis per ipsos venenū haurieт.

174 VT ab inhonestâ cogitatione de muliebri pulchritudine non polliciamur, & inquietemur, cum oculis paciscendum est: qui enim oculos incaute vertit, & gubernat, in hunc laqueum absque dubio incidet.

CAP.31. NVM.5.

Si ambulaui in vanitate, & festinauit in dolo pes meus.

Vanitatis, & dolositatis contrarij gressus.

175 VAnitas lente ambulare facit; dolus festine, & celeriter.

CAP.31. NUM.6.

Appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam.

Simplicitas cum sanctitate confundi solet.

176 HEbraica legūt: *Perfectionem meam*, quo enim quis simplicior, eo perfectior, & iustior communiter reputatur.

VEL SIC.

Innocentia assertrix Crux Christi est.

177 Caute prudenterque ad innocentiam suam tuendam, & stabiliendam recurrit Iob ad Crucis stateram in illâ enim chirographum nostrorum delictorum delendum erat, & affigendum. Ad Coloss.cap.2.num 14.

CAP.31. NVM.10.

Scortum alterius sit vxor mea, & super illam incuruentur alij.

Synagoga corrupta, & sterilis: Ecclesia virgo fœcunda.

178 HOC est: Non sit clandestine, & circumspecte adultera, sed publice, procaciter, & infamatorie. Hæc mystice de synagogâ videntur dicta, quæ à primâ in deserto, per vituli adorationem prostitutione, mille alijs idololatricis corruptionibus patuit; secus Ecclesia, quæ, Virgo à Christo sponsata, Virgo Materque filiorum fidelium vsque ad mundi finem permansura est.

CAP.31. NVM.17.

Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea.

Qui parce partis vtitur liberaliter cum pauperibus partitur.

179 LOqui videtur Iob de tempore, quo diuitijs affluebat, & bona terræ comedebat, quæ *buccella* nomine explicantur, vel quia illis parce vtebatur, vel quia, etsi reverâ multæ, & copiosæ essent, tamquā quid parum, & exile ab eo despiciebantur.

Eleemosyna non solum de abundantibus, & superfluis, sed de exiguis etiam, & necessarijs elargienda.

180 Et notandum, quod Iob, nec vnam buccellam solus comedebat, vt aduertamus, quod non solum de opulento pœnu, sed etiā de re exigua, & ad cotidianum victum destinata, eleemosyna elargienda est.

CAP.31. NUM.18.

Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio: & de vtero matris meæ egressa est mecum.

Ex materno vtero multa secum Christus bona attulit.

181 HÆC allegoricé de Christo intelligi possunt. Vnde Maria *mater gratiæ, mater misericordiæ* proclamatur.

CAP.

CAP. 31. NVM. 26.

Si vidi solem, cum fulgeret, & lunam incedentem clare.

Vir iustus nemini adulatur.

182 SI potentioribus adulatus sum.

Ex nulla remanentis vitæ consideratione conversio ad Deum differenda.

183 Uel consideraui, remanere adhuc mihi spatium vitæ, vt bene operari, & ad Deum conuerti differrem.

CAP. 31. NVM. 27.

Et lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.

Etiam temporalium bonorum adquisitio, non propriæ industriæ, sed Dei beneficio adscribenda.

184 HOC est: Applaudi mihi, attribuens solum industriæ meæ absque adiutorio Dei, opulentiam diuitiarũ, quas acquisieram. Uide num. sequentem in sacro textu.

CAP. 31. NVM. 35.

Quis mihi tribuat auditorem, vt desiderium meum audiat Omnipotens: & librum scribat ipse, qui iudicat.

Qui recte iudicare vult, & litigantes sufficienter audiat, & processum ipse conficiat.

185 HInc infertur, quantum oporteat, iudices afatim audire litigantes, & processuum confectioni immediate asistere ad facti veritatem eruendam, & euidenter cognoscendam, sine quâ rectum fieri nequit iudicium, ideo apud nos iudices rectiores, & nobiliores: *Auditores* appellantur.

CAP. 31. A NUM. 38.

Si aduersum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci eius deflent. Si fructus eius comedi absque pecunia, & animam agricolarum eius afflixi.

Laboris agricolarum pauperũ defraudatio, vel terram ipsam lacrymari facit.

186 NEgare vel differre agricolarũ in prædijs laborantium iustissimã mercedem scelus adeó enorme, & iniquum est, quod vel terram ipsam in clamitosas voces, & lacrymabiles eiulatus erumpere compellat: qualem demonstrationem nec, cum Abelis sanguinem reciperet, executa est.

CAP. 32. NVM. 1.

Omiserunt autem tres viri isti respondere Iob, eo quod iustus sibi videretur.

Phylautia, seu amor proprius cuilibet accommodari potest.

187 PRO nomen: *Sibi*, indifferenter, & ad Iob, & ad viros ipsum comitantes, seu potius impugnantes, & arguentes referri posset, si num. sequenti ad Iob ipsum non determinaretur.

CAP. 32. NVM. 6.

Respondensque Eliu filius Barachel Buzites, dixit: Iunior sum tempore, vos autem antiquiores, idcircò demisso capite veritus sum vobis indicare meam sententiam.

Iuuenes coram senioribus modeste loquantur.

188 MOdestè loqui videtur hic iuuenis, nã senioribus sensatis, & expertis, vt erant illi tres amici Iob, vel leuis insinuatio, & indicatio satis est ad hoc, vt perfecte intelligant, & negotium de quo agitur, comprehendant.

CAP. 32. NVM. 7.

Sperabam, quod ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam.

Inconstantia iuuenum proprietas.

189 IVuenilis inconstantia! Iam deturpat, quos paulo ante honorauerat, modestius, & reuerentius diceret: *Prouectior ætas*, quam: *Prolixior*.

UEL SIC.

Humana diuturnius vita prolixior potius, quam prouectior nuncupanda.

190 Longæuitas vitæ humanæ proprius, & significantius: *Prolixior*, quam: *Prouectior* nuncupatur; quia vita nostra prolixe molesteque netur, & protenditur.

CAP. 32. NUM 9.

Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium.

Sapientia senectutis filia moraliter, non dialecticè.

191 NON ideo, quia longæui sapientes.

VEL SIC.

Longæuitas ignorantiam potius, quam sapientiam inferre solet.

192 Sapientes, vt in plurimũ longo tempore non viuunt: sed breuissimo spatio vitam finiunt; cum ergo vos senes siris, sequitur, quod sapientes non estis.

CAP. 32. NUM. 18.

Plenus sum enim sermonibus, & coarctat me spiritus vteri mei.

Iuuenum loquela plus vanitatis habere solet, quam ratiocinij.

193 SErmones istius iuuenis ventosi potius videntur, quam rationales, hi enim in cerebro, & non in vtero formantur, & perficiuntur.

CAP. 33. NUM. 17.

Vt auertat hominem ab his, quæ facit, & liberet eum de superbia, eruens animam eius à corruptione.

Superbia spiritus corruptela.

194 SIcut luxuria corpus, sic superbia animam corrumpit.

CAP. 33. NUM. 21.

Tabescet caro eius, & ossa, quæ tecta fuerunt, nudabuntur.

Coram Deo index nil occultū, quod non reueletur.

195 OPerta, & occultiora hominum ante tribunal Dei, siue in particulari iudicio, siue in vniuersali, nuda apparebunt, & aperta

CAP. 33. NUM. 23.

Si fuerit pro eo Angelus loquens, vnus de millibus, vt annunciet hominis æquitatem.

Qui Angelos in vitâ colit, in morte aduocatos experitur.

196 ADuerte, quam proficuum sit in præsenti vita Angelos coluisse, & continuis, gratissimisque obsequijs honorasse, vt ante tribunal Christi pro nobis efficacissimè patronos agant, & aduocatos.

CAP. 33. NUM. 31.

Attende Iob, & audi me: & tace, dum ego loquor.

Garrulum, & omniloquū iuuenem tolerare, vel Iobi patientiā magnificare sufficit.

197 SI Iob patientissime tacenti silentium imperat garrulus iste iuuenis, quid faceret, si loquelam interponeret? Vel ex hac solum tolerantia, attributum patientis Iob condigne meretetur.

CAP. 34. NUM. 7.

Quis est vir, vt est Iob, qui bibit subsannationem quasi aquam.

Qui inculpate viuit liberius loqui potest, & fontes moderate corripere.

198 NON aduertit inexpertus iste iuuenis calumniator sancti Iob, quod qui inculpate viuit, liberius loqui potest, & debet, eique licere, alios peccaminose viuentes, secundum regulas prudentiæ, charitatis, & iustitiæ, corripere, & increpare?

CAP. 34. NUM. 30.

Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

199 GRauius punit Deus populum immittendo illi regem solum externe, & apparenter bonum; quam immittendo illi regem euidenter malum, & pessimum.

Plus noces princeps interne malus, quā externe pessimus.

CAP. 36. NUM. 8.

Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis.

200 PAupertas non solum obstruit os, sed pedes etiam ligat, & obstringit.

Paupertas, & oris operculum, & lorum pedum.

CAP. 36. NUM. 32.

In manibus abscondit lucem. & præcipit ei, vt rursus adueniat, annuntiat de ea amico suo, quod possessio eius sit, & ad eam possit ascendere.

201 SVB metaphora lucis materialis, seu solis, videtur loqui hic de luce æternæ beatitudinis, seu lumine gloriæ.

Lux materialis luminis spiritualis symbolum.

CAP. 37. NUM. 5.

Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna, & inscrutabilia.

202 CVM scilicet Spiritus Sanctus super Apostolos descendet.

Spiritus Sancti aduentus in Apostolos præsignatus.

CAP. 37. NUM. 7.

Qui in manu omnium hominum signat, vt nouerint singuli opera sua.

203 HIS verbis Chiromantici suam artē nugatoriam commendari prætendunt; sed fallunt, & falluntur, solum enim arbitrij nostri libertatem in operando significant.

In manu hominis posita est qualitas vitæ, nō quātitas.

CAP. 37. NUM. 8.

Ingredietur bestia latibulum, & in antro suo morabitur.

Hæc,

Cor peccatoris antrum dæmonis.

204 HÆC, & quæ subsequuntur, sunt prædictiones physicæ: sed hæc sententia potest moraliter intelligi de permanenti dæmonis habitatione in corde peccatoris.

CAP. 37. NUM. 11.

Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum.

Lucida Pænitentiæ nubes humanam disponunt terram ad granũ Eucharistiũ suscipiendum.

205 FRumentum electorum seu Eucharisticum desiderat nubes pænitentiæ lacrymas stillantes, quæ lumen appellantur, quia splendore gratiæ animam illustrant: & ad Eucharistiam disponunt dignè recipiendam.

CAP. 37. NUM. 18.

Tu forsitam cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi, quasi are fusi sunt.

Verba, non ex diuina inspiratione, sed ex cerebro suo loquentis incerta sunt.

206 SI hæc verba forent Dei, vel Iob, & non iuuenis Eliu dicifile se ab illis extricarent, & expedirent Phylosophi illi, qui cælos fiuidos esse defendunt.

CAP. 38. NUM. 1.

Respondens autem Dominus Iob de turbine dixit.

Nostris se calamitatibus Deus accommodat, & illas quodammodo in se trãsfert.

207 NON de aura tenui, vt olim Eliæ 3. Reg. cap. 19. sed *de turbine* respondet Dominus, quia turbato, & angustiato loquens se manifestat.

Prudentis, non fatui verba Diuinâ sunt corresponsione digna.

208 Sed cur respondet Dominus Iob, iam diu tacenti, & non respondet Eliu, tunc verba proferenti? An ad denotandum, quod verba illius nullius ponderis, & momenti erant, & solum verba Iob fuerant diuinâ responsione digna?

CAP. 38. NUM. 13.

Et tenuisti concutiens extrema terra, & excussisti impios ex ea.

Terra tremit, vt á se impios excutiat.

209 TRemor terræ est quidam conatus huius elementi ad excutiendos impios ex superficie ipsius.

CAP. 38. NUM. 14.

Restituetur, vt lutum, signaculum.

210 SIgnaculum, idest pars corporalis impij, quæ appellari solet â phylosophis: *Materia signata*, restituetur terræ de qua sumpta fuit, non solum sine vllo honore, sed etiam cum magno vilipendio, & dedecore, sicut lutum sterquilinio restituitur.

Impij corpus defuncti non terra sinu excipitur; sed in sterquilinium, vt lutum, proijcitur.

Et stabit sicut vestimentum.

211 PAtum durabit impius in præsenti vita, sicut vestimentum durare solet, & cum decesserit, violenta morte peribit, & tanquam vestis rumpetur, & dilacerabitur.

Impij vita exigua, & violenta mors.

CAP. 38. NUM. 15.

Auferetur ab impijs lux sua.

212 LUX sua, idest gratia, auxilia supernaturalia efficacia, & tandem cælestis beatitudo, quæ, ex vi præsentis decreti, ipsis concedeTentur si bene operari voluissent.

Impius ex malitia sua, & finem frustat & media ad salutem prodigit.

213 Vel *lux sua*, idest, periodus vitæ temporalis, quem naturaliter compleuissent, si â suis impietatibus non fuisset interceptus.

Vide supra num. 211.

214 Vel *lux sua*, hoc est, honor potestas, æstimatio, & alia moralia bona, quibus inter homines fruebantur, ob quod subsequitur: *Et brachium excelsum confringetur.*

Impius honore, & æstimatione indignus.

CAP. 38. NUM. 22.

Numquid ingressus es thesaures niuis, aut thesauros grandinis aspexisti?

215 CUR nix, & grando thesauri compellantur? An quia fluidi, labilesque sunt, sicut omnes terrenæ diuitiæ?

Omnes terrenæ diuitiæ labiles, & fluidæ.

CAP. 38. NUM. 33.

Numquid nosti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra.

216 HInc infertur, quam difficilis; imo impossibilis sit mortalibus cęlestis sphęrę exacta notitia, & comprehensio.

Sphæralis scientia, ars difficilis.

Ordo cælum ab inferno sufficiẽter distinguit.

217 Et notandum cælo ordinem attribui ad distinctionem inferni, *vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

CAP. 40. *NVM.* 2.

Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & indica mihi.

Ad æternitatis iter accinctus, vel ipsi Deo, respondere paratus.

218 NVllus aptior est ad respondendũ Deo interroganti, quam, qui vel re, vel consideratione accinctus est ad iter, scilicet æternitatis arripiendum.

CAP. 40. *NVM.* 10.

Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet.

Non solum habemus Angelũ Dei ad nostram custodiam destinatum, sed etiam angelum satanæ ad nos colaphizãdos permissum.

216 HIC exprimitur, angelos in generali hominis, & reliquarum rerũ productione fuisse concreatos; infertur etiam, quod sicut est angelus bonus à Deo in hominis animatione ad custodiam illius deputatus, est etiam angelus malus ad eiusdem suggestiuam persecutionem, & probationem designatus.

Peccator pabulũ cacodæmonum.

220 Notandum etiam fœnũ, idest peccatores esse pabulum cacodæmonum.

CAP. 40. *NVM.* 20.

An extrahere poteris leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius?

In doloso hominis cum dæmone conflictu homo de solertia suã nõ confidat.

221 PER hamum subdole capiuntur pisces, latet enim sub obiecto cibo spiculũ tenax: ait ergo Iob: Numquid existimas, posse Diabolum cautelis, & astutijs vinci? Imo potius vereri debes, te in hoc doloso cõflictu ab illo vincendum.

CAP. 40. *NVM.* 28.

Ecce, spes eius frustrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.

Omnes impiorũ lineæ ad centrum præcipitij tendũt.

222 QVÆ in hoc, & toto sequenti capite dicuntur, de Antichristo videntur posse intelligi, in cuius narrationis medio præcipitium ipsius collocatur, quia omnes lineæ peruersi ad centrum præcipitij tendunt.

CAP. 42. *NVM.* 6.

Idcirco ipse me reprehendo, & ago pænitentiam in fauilla, & cinere.

Peccatorum doloris charitate formatus perfecta ad Deum conuersio est.

223 FAuilla est charitas, cinis contritio: ait ergo Iob: Elicio, aiuuante Deo, contritionem charitate formatam, qui est actus perfectæ ad Deũ conuersionis.

CAP. 42. *NUM.* 7.

Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum sicut seruus meus Iob.

Iuuenem de se præsumentẽ Deus despicit, vt modestiã addiscat.

224 CUR de verbis Eliu Deus non curat, nec irascitur contra illa? An quia reprehensibilia non fuerãt? An quia á iuuene præsumente in expertoque prolata?

CAP. 42. *NVM.* 10.

Dominus quoque conuersus est ad pænitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis.

Iustorum pænalia opera, pro salute proximorũ exercita, Deo gratissima.

225 HInc infertur, pænitentias viri virtuosi pro alijs assumptas à Deo tanquã orationem gratissimam æstimari, & exaudiri.

Et addidit Dominus omnia, quæcumque fuerant Iob duplicia.

Bona temporalia, etsi opulenta non doni nomine diuini, sed additamenti digna.

226 QUod primario, & principaliter concessit Dominus Iob fuit exauditio, & acceptatio suæ interpositionis pro erroribus amicorum; opes vero, & bona temporalia, etsi duplicia, & magna, tanquam additamenta referuntur, vt patet ex illo: Et addidit Dominus, &c.

CAP. 42. NUM. 11.

Uenerunt autem ad eum omnes fratres sui, & vniuersæ sorores suæ, & cuncti, qui nouerant eum prius.

227 QVI *nouerant eum prius*, idest: tēpore fœlicitatis, & prosperitatis; tēpore enim calamitatis Iob nullus conciuium, nec propinquorum eum cognouit.

Calamitas parentem redit incognitum.

CAP. 42. NUM. 13.

Et fuerunt ei septem filij, & tres filiæ.

228 ALlegorice septem Sacramenta, & tres virtutes Theologicæ, quæ ex verâ patientiâ Christi ortæ, & nobis infusæ Ecclesiam fæcundant.

Theologicæ virtutes, & Sacramenta Ecclesiā fæcundant.

LIBER PSALMORUM.

PSAL. I. NVM. I.

Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit.

AD PSAL. 1. N. 1. LIBRI PSALMORVM.

Cui e xemplo suo non destruit, sed ædificat beatitudo multiplex præparatur.

1 HEBRÆUS legit: *Beatitudines viro, qui nõ abÿt,* &c. Illi, qui malo exemplo suo vel doctrina alios non peruertit, non vnica, sed plures beatitudines â Deo destinatæ sunt.

Scandalum est pestis Reipublicæ.

2 Et notandum: peccatum, scandali pestilentiæ cathedram appellari, quia, sicut pestis obuios quosque inficit, sic prauum exemplum viri in republica præeminentis, vel in communitate, præsertim religiosa, præcellentis, plurimos peccare docet, & facit, ne dicam compellit.

PSAL. 1. NVM. 2.

Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte.

Legali studio intellectu, ac voluntate purgatis diu incumbendum.

3 STudium, & meditatio legum tam diuinarum, quam humanarum debet esse perpetuum, & continuum diu, noctuque, & cum adfectione bonæ voluntatis exercitum.

PSAL. 2. NVM. 9.

Reges eos in virga ferrea.

Virga iustitiæ nõ ferrea, vt feriat; sed vt inflexibilis consistat.

4 VIrga iustitiæ ferrea debet esse, non vt grauiter subditos feriat, vel cõrũdat; sed vt recta, & inflexibilis perseueret.

Et tamquam vas figuli confringes eos.

Prudens regimẽ non destruit subditos, vt pereant; sed vt reformentur.

5 HOC est, *tamquam vas,* cum adhuc est sub manu figuli, scilicet molle, & tenerum, quod, etsi millles cadat, millies reparari, & reformari potest. Vide Ieremiæ cap. 18. num. 4.

PSAL.

PSAL. 2. NVM. 12.

Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.

A regia salutis via deuiare perire est.

6 RElinquere viam regiam mandatorum perire est.

PSAL. 3. NVM. 8.

Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa.

Cui iusta causa bene adest Deus exercitu im victoria sententiam tribuit.

7 ABsalone nondum deuicto, nec exercitu valde numeroso ipsius superato, Dauid pro se victoriam concinit, non alia ratione motus, quam ex iustitia causæ suæ, & iniustitia Absalonicæ prætensionis, de quo modeste loquens, non dicit: contra se perfidé, iniustissimè, & iniquissimè rebellasse; *sed sine causa* sibi aduersatum fuisse.

Dentes *peccatorum contriuisti*

Qui inique mordet, dentes suos conterit.

8 QVI inique proximum mordet, suosmet dentes conterit.

VEL SIC.

Detractionis pestilens humor, idest detractorem, quã obuia quæque corrumpit.

9 Detractio sua pessima qualitate detractoris dentes corrumpit. Vide Psal. 5. num. 11.

VEL SIC.

Male parta non solum sine sapore, sed cum magno dolore comeduntur.

10 Iniuste diuitias congregãtis Deus dentes conterit, ne male parta, & acquisita cum delectatione comedat, sed cum dolore deglutiat.

PSAL. 4. NVM. 8.

A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt.

Mundialia bona, non re, sed nomine tantum bona.

11 CVR à tam copioso, & vbere fructu multiplicati, & repleti dicunt, vt patet supra num. 6. *Quis ostendit nobis bona?* An quia illi fructus erant *sui*; *non Dei*, hoc est terreni, & corruptibiles, non spirituales, & cælestes, & in talibus terrenis fructibus, nec minimam bonitatis speciem experti fuerant?

PSAL. 5. NUM. 2.

Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

Declamatio eloquens corã Deo tribulati clamor.

12 NON dicit, *Audi*, sed: *intellige*, quia clamor est eloquenter significatiuus respectu Dei. Vide Psal. 38 num. 13.

PSAL. 5. NUM. 3.

Intende voci orationis meæ, rex meus, & Deus meus.

Vocali orationi mente animatæ Deus attente attendit, & auscultat.

13 COmmendatur oratio vocalis, cui Deus attẽte auscultat, si mentis attentionè, & deuotione animata sit. Vide quæ ad Iob cap. 28. num. 7. & ad Ephesios cap. 5. num. 19.

PSAL. 5. NVM. 11.

Decidant à cogitationibus suis.

A superbo ũ elatis cogitationibus altissimum præcipitium.

14 A Nullo alio altiori loco possunt superbi præcipitari in sui ruinam, & debitam punitionem, quam à suismet cogitationibus.

PSAL. 6. NVM. 5.

Conuertere Domine, & eripe animam meam: Saluum me fac propter misericordiam tuam.

In ægritudinibus nõ tam corporis, quam animæ saluti attendendũ.

15 IN grauissima corporis ægritudine, in qua pars animalis vsque ad ossa concutiebatur, & conturbabatur, vt patet supra num. 3. solum curat Dauid de salute, & saluatione animæ.

VEL SIC.

Vir iustus quamuis ægritudinem vltimam sibi esse existimat.

16 Inquauis ægritudine vir iustus certissimam sibi mortem existimat imminere, ideo Dauid ęgrotans pro titulo huius psalmi posuit: *In finem in carminibus.*

PSAL. 6. NVM. 7.

Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

Stratum in quo adulterium commissũ perennis lacrymarum fonte abluendum.

17 STratum, & lectũ semel adulterio maculatũ per totũ vitæ spatiũ singulis noctibus lacrymis lauare oportet, sicut Dauid.

PSAL. 6. NVM. 8.

Turbatus est à furore oculus meus.

Verum Dei zelũ vsque ad furorẽ licet intendere.

18 A *Furore* scilicet, & zelo Dei, quo sanctus Nathan propheta Dauidem super adulterio commisso reprehendit.

PSAL.

PSAL. 6. NVM. 9.

Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem; quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei.

Peccator, quem Deus benigne exaudit, ab occasionibus peccandi fugiat.

19 QUando dixit Nathan Propheta ex parte Dei: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.*

Vide supra num. 19.

20 Et notandum, quod peccator, qui misericordiam, & veniam à Deo consecutus est, non debet segniter agere, sed diligentissimè peccatores, peccataque cauere, & vitare, & longè à se repellere.

Vide Ecclesiastici num. 146. & supra num. 12.

21 De efficaci verò eloquentia fletus, & gemitus vide quæ ad Ecclesiastici cap. 35. num. 17. marginali num 146. dicta sunt.

PSAL. 7. NVM. 13.

Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, & parauit illum.

Nil Deus omissum relinquit ad peccatoris supplicium euitandum.

22 CUm Deus ad puniendа peccata cogitur, gladium suum hinc inde mouet, & vibrat antequam percutiat; arcum tendit, & parat, sed nondum sagittam emittit, si fortè absque vulneris inflixione, & sagittæ iactu, peccator, ex timore incusso, resipiscat, & sic gaudens Deus, & arcum deponat, & gladium intra vaginam recondat: Vide Ezechielis num. 86. & 90.

PSAL. 7. NVM. 7.

Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

Maligni iniquitas violento motu ascendit, vt super ipsum decidat.

23 QUomodo *iniquitas* peccatoris non dicitur *inuerticem ipsius ascendere*, sed potius *descendere*, cum iniquitas, quid terrenum, & infimum respectu mentis humanæ sit? An quia in sontium vindictam, & satisfactionem disponit Deus, quod iniquitas cuiusque maligni super ipsum pluat, nec peccatorem caput suum sinit contegere, vt super verticem denudatum, & apertum cadat?

VEL SIC.

Malignus in foueam innocenti à se præparatam incidit.

24 Cum malignus in foueã, quam innocenti aperuerat, Deo sic disponente incidat, vt ex num immediate antecedenti patet, malum illi obueniens de alto venire necesse est, & super verticem ipsius decidere.

PSAL. 8. NVM. 4.

Quoniam videbo cælos tuos.

Cælestis spes beatitudinis in Lege veteri à sanctis viris concepta.

25 HIC videtur elicuisse Dauid actum Spei cælestis beatitudinis consequendæ.

PSAL. 8. NVM. 6.

Gloria, & honore coronasti eum.

Si quid gloriâ maius esse potest, honor Beatorum est.

26 HOnor ad gloriam superadditur, quia, siquid gloria maius est, honor est.

VEL SIC.

Vide supra num. 26.

27 Plus videntur æstimare cælicolæ appretiationem, quam Deus de ipsis facit, in qua honor eorum consistit, quam fruitionem intellectus, & voluntatis, in qua ipsorum beatitudo consistit, ideoque corona honoris ad gloriæ coronam superadditur.

VEL SIC.

Ecclesia militãtis cultus sanctis suis exhibitus à Deo, quam ipsis summè æstimabilis.

28 Honor est cultus quo Ecclesia militans Sanctos cum Deo regnantes prosequitur, & veneratur, qui tam à Deo, quam ab ipsis tanti æstimatur, vt vel ipsi gloriæ essentiali non dubitent anteponere, & tanquam quid æstimabilius superaddere.

PSAL. 8. NVM. 8.

Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues, & boues vniuersas, insuper, & pecora campi.

Summæ Ecclesiæ potestati omnes subiecti sunt, vel esse debent.

29 NON solum animalia cicurata, & domestica, sed etiam ferina indomita, & siluestria, hoc est, pedibus Christi, & Apostolorũ eius non solum homines veram Dei notitiam habentes, sed etiam ethinici, Barbari, & Atheistæ subiecti sunt.

PSAL. 8. NUM. 9.

Volucres cœli, & pisces maris qui perambulant semitas maris.

Si quod pisces, & volucres faciunt homines imitarẽtur, confusa esset Respublica sequeretur.

30 SEmitas perambulant, quas sibi vnusquisque facit, quod autem ex hoc tam mare, quam cælum aereum non confundatur, diuinam magnificentiam, & prouidentiam maximé commendat.

PSAL. 9. NUM. 13.

Non est oblitus clamorem pauperum.

Deo clamor pauperum memoriale perenne.

31 CLamorem pauperum non solum auribus excipit, sed etiam memoriæ commendat Deus, non qualicumque sed perpetuæ, & numquam defecturæ.

PSAL. 10. NUM. 3.

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde.

In insontem malignus ictum exire solet quia illi in obscuro sagittat.

32 QUi in obscuro sagittã emittit, fere semper scopū errat, & in cassum sagittat; Hæc contra malignas Aulicorum artes, videtur Dauid inuehere.

PSAL. 10. NUM. 7.

Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

Contra immisericordes Deus elementa contraria adunat.

33 PEccatores, præsertim immisericordes, de quibus hic agit Dauid, igne, & aqua punit Deus, elementa contraria adunans ad eorum destructionem, & ruinam.

PSAL. 15. NUM. 5.

Dominus pars hereditatis meæ, & calicis mei.

In legali existimatione Deus est Deiparæ patri.

34 HEreditas Dauid est Maria, cuius pars Dominus Deus est, nam conceptus est matris pars in legali existimatione.

PSAL. 15. NUM. 8.

Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi, ne commouear.

35 PRouidebam, verbum est significans, & Videre: sibi & prospicere, seu rem suam agere, quisquis Deum semper videre curat, ex consequenti, necessario moraliter, imo, & fideliter lucratur sui prospicientiam, iuxta illud Euãgelicum *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & cetera adjicientur vobis*; Matth. cap. 6. nu. 33.

Qui Deum videre satagit sibi summe prospicit.

PSAL. 15. NUM 9.

Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper, & caro mea requiescet in spe.

36 IN spe quiescit resurrectionis Corporis Christi, tam veri, quam mystici, Paulus ad Coloss. cap. 3. *Si consurrexistis cum Christo, &c.*

Resurrectionis mysterium à veteribus sanctis cognitum, & creditum.

PSAL. 16. NUM. 10.

Inimici mei animam meam circumdederunt: adipem suum concluserũt: os eorum locutum est superbiam.

37 ADipem suum concluserunt, ne verba blanda, & mollia, sed superba, & dura loquerentur mihi: vel viscera misericordiæ mihi clauserunt.

Superbis, pietatis adeps inuentum euanescit.

PSAL. 16. NUM. 11.

Oculos suos statuerunt declinare in terram.

38 STatuto inuiolabili defixerunt oculos in terram, ne Deum respicerent, & iustissimam ipsius legem, sed iniquas suas ipsorum passiones, & affectiones.

Statuta hominum prauorum aduersus Dei legem inuiolabilius obseruari, & tenacius inhærere solent.

39 Vel ad humanos respectus attendere decreuerant solummodo, non ad diuinos.

Non nulli humanos respectus Diuinis præferunt.

PSAL. 16. NUM. 14.

Domine à paucis de terra diuide eos.

40 A Paucis, idest iustis, nec enim est homo qui non peccet. 3. Reg. cap. 8. nu. 46.

Pauci omninó iusti.

PSAL. 17. NUM. 12.

Tenebrosa aqua in nubibus aeris.

Cur

Illiberalis decoris-simi omnens nomenclaturam amittit.

41 CVR aqua in nubibus contenta *tenebrosa* dicitur, non chrystalina? An quia auarè ad nubes contracta, non liberaliter in pluuiam dispersa, amittit aqua lucidum chrystalinæ cognomentum, & obscurissimo tenebrositatis cognomine detur-patur, & denigratur?

PSAL. 17. NUM. 15.

Et misit sagittas suas, & dissipauit eos.

Si leuissimus Dei motus peccatores dissipat, quid faciet vehemens?

42 SI sagittæ Dei solū missæ dissipant peccatores, quid efficient ex omnipotenti arcu, & brachio suo eiaculatæ?

PSAL. 17. NUM. 33.

Deus, qui præcinxit me virtute: & posuit immaculatam viam meam.

Qui in alterum insurgere intendit, se prius totum circumspiciat.

43 QUi aduersus alterum vult contendere adueniat prius: An vita ipsius immaculata sit, siquidem, nec Deus Dauidem ad bellum accingebat, quin prius de puritate curaret, & innocentia vitæ.

PSAL. 17. NUM. 43.

Et comminuam eos vt puluerem ante faciem venti: vt lutum platearum delebo eos.

Peccatores fætidius, & corrumpunt Rempublica lutum.

44 TAmquam cum luto platearum sic agitur cum peccatoribus, quia platearum lutum corruptius, & fætidius est, quam aliorum locorum lutum, & præterea omnium despectui, & conculcationi expositum. Vide Isaiæ cap. 10. num. 6.

PSAL. 17. NUM. 45.

Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi.

Gentilium Fides à veteris legis patribus commendata.

45 POpulus scilicet gentilis, de quo dixit Christus Thomæ Ioan. cap. 20. nu. 29. *Beati, qui non viderunt, & crediderunt.*

Eum, qui Deum non cognoscit, Dei cognitio non approbat.

46 Sed quomodo dicit: *Quē non cognoui?* An, quia tunc ille populus idololatrica cæcitate immersus verum ignorabat Deum, & Deus non cognoscit, scilicet approbatiuè, populum, à quo fideliter non cognoscitur?

PSAL. 19. NUM. 4.

Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat.

47 QUomodo victima iā occisa potest pinguis fieri? An quia holocaustum non pinguescit ex pastu materiali animalis, quod ceditur; sed ex feruida offerentis deuotione, ob quā à Deo acceptatur.

Sacrificium offerentis deuotio impinguat.

PSAL. 20. NUM. 2.

Domine, in virtute tua lætabitur rex.

48 REX, id est, qui se, suaque secundum Dei voluntatem regit: ideo Legis Gratiæ sacerdotium regale nuncupatur 1. Petri cap. 2. num. 9.

Qui se, iuxta Dei normam regit, rex appellandus.

PSAL. 21. NUM. 7.

Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis.

49 EGo sum vermis, ait Christus. Primo generatione, nam sicut vermis ex materia naturaliter putrescente, & disposita, absque masculino semine generatur, sic ego ex maternis visceribus calore, & virtute Spiritus Sancti liquefactis absque virili semine sum genitus, & sic nō sum *homo* de virili homine, sicut ceteri, sed de femineo tantum, sicut nullus alius genitus est, nec generandus.

Christus in sui genitura admirabilis, & miraculosus vermis.

50 Secundo, *Vermis sum* passione, ait Christus, quoniam occidendus sum, non solum absque occidentium vlla compassione, sed etiam absque vlla vile meę appretiatione, non aliter ac si vermis, aut vile aliud insectum essem, ad hæc opprobrijs saturandus, & abiectissimæ plebi post habendus.

Christi passio, absque lædentiū passione, & compassione, exercita.

PSAL. 21. NUM. 8.

Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labijs, & mouerunt caput.

Quæ-

Qui verba irrisoria, aut insubstantia ta effutit, labijs tantum loquitur.

51 QVænam hæc labialis loquela? Credo esse, quæ componitur ex verbis insubstantialibus, & irrisorijs, non vero cordatis, & prudentibus.

PSAL.21. *NVM.* 10.

Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre.

Christus Deipara visceratum amantissimus.

52 VIscera materna non videtur Christus reliquisse spontaneè, sed violenter ex imperatiuo Patris æterni præcepto.

Spes mea ab vberibus matris meæ.

A Deipara pijssimorum indigentia vberum, nec Deus ipse excluditur.

53 SI Christus à maternis Mariæ vberibus habet quid sperare posit, quid nos qui tantis periculis abundamus, & tantis bonis tam naturalibus, quā supernaturalibus indigemus?

PSAL.21.A NVM. 11.

In te proiectus sum ex vtero: de ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me.

Deipara vel Deo ipsi pro Deo esse potest.

54 STatim ac materna, relinquit viscera Christus in quantum homo, recurrit ad æterni Patris auxilium, quasi antea propter matrem illo non indigens, vt nos efficaciam Mariani auxilij, & protectionis per exaggerationem talem ac tantam edocerer.

PSAL.21. *NVM* 13.

Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me.

Inter Hebræos nullus status, & reipublicæ gradus Christo non infensus.

55 V*ituli* videntur esse Pueri, & plebs Hebræorum: *Tauri*, veró *pingues*, Principes Sacerdotum.

*PSAL.*21. *NVM.* 15.

Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea.

Christi Domini ossa non fracta, sed diuulsa.

56 NON *fracta sunt ossa mea*, sed *dispersa*; idest á sua compage diuulsa, ex vi, qua à crucifigentibus manus pedesque attracti fuerunt, vt ad cauitates in ligno præfactas, pertingerent.

Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei.

57 L*iquescens* amore, & desiderio salutis eorum, qui me crucifigebant.

Christus in cruce de crucifigentiū salute flagrabat desiderio.

58 Sed quomodo cor in medio ventris? Quia illos teneriori affectu, qualis est maternus, prosequebar, quod etiam per Isaiam illis contestatus sum dicens: *Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua, &c.* cap.46.num.3.

Christi amor erga humanū genus vsque ad maternā teneritudinem intensus.

PSAL.21. *NVM.* 16.

Aruit tamquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis. Et in puluerem mortis deduxisti me.

59 EX nimio amoris, & affectionis calore arida, & vstulata aruit tamquam testa virtus mea.

Si ex aliquo accidenti Christus ægrotare posset, ex humani generis amore ægrotaret.

60 In puluerem mortis, sed non in corruptionem: *Quoniam non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Psal.15.num.10.

Christi corpus mortis puluerē, sed non corruptionem, expertū.

VEL SIC

61 Ex prędicta ariditate in puluerem redactus sum.

Vide supra n.59.

*PSAL.*21.*A NVM.* 17.

Foderunt manus meas, & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea.

62 ADeó pellem meam ruperunt, carnemque meam dilacerauerunt, quoadusque intimiora ossa paterent, & numerari possent.

Christus D. non solum vestibus spoliatus, sed cute ad vsque ossium manifestationem dilaceratus.

63 Et notandum: Christum, membra dilacerata, & iam á compage ipsorum quasi diuulsa, ter appellare *sua*, quia nunquam certius illa se existimabat possidere, quam cum pro humano genere profundebat.

Nil Christo magis proprium quā quod pro hominum salute impensum.

PSAL. 21. NUM. 21.

Erue à framea Deus animam meam: & de manu canis vnicam meam.

Hebræi inter se discordes, in Christum solum adunati.

64 CVR ab vno cane liberari petit, cum multi canes eum circumdederint, vt patet supra num. 17. *Quoniam circumdederunt me canes multi?* An quia multi canes contra ipsum ad instar vnius adunati sunt; ob quod Psal. 2. dicitur: *Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius?*

Iudas omnium Christum persequentium epilogus, Caiphas compendium.

65 Uel forte canis ille inter alios plures vnice formidabilis Iudas fuit, vel Caiphas, qui tunc præcipuus gregis populi Hebræorum canis, seu custos erat.

PSAL. 21. NUM. 22.

Salua me ex ore leonis.

Hebræorum lingua crudelissimū contra Christum D. instrumentū.

66 EX ore, non ex *vnguibus leonis*, saluari exigit, quia Hebræi ore, dicētes: *Crucifige*, non vnguibus, seu manibus suis Christum dilaceraturi erant.

PSAL. 21. NUM. 27.

Edent pauperes, & saturabuntur: & laudabunt Dominum, qui requirunt eum: viuent corda eorum in sæculum sæculi.

Qui in præsenti vita Deum perseueräter amāt, in æternum amare non desinent

67 VIuent corda digne Eucharistiam comedentium in sæculū sæculi, quia amor Dei in corde eorum semel accensus, & ad finem præsentis vitæ perseuerans, in morte non extinguitur, sed cum amore, & gaudio patriæ cælestis copulatur, & ex tunc indefectibilis in æternum continuatur. Et nota, in vno psalmo coniunxisse Dauidem tractatum de Christi passione, & Eucharistiæ institutione.

PSAL. 22. NUM. 2.

Dominus regit me, & nihil mihi deerit.

Regimen Dei, seu religiosum omnia subditis tam animæ, quā corpori necessaria ministrat,

68 NON est bonum regimen, nec regimē Dei appellari potest, in quo subditis aliquid necessarium tam ad vitam naturalem, seu corporalem, quam ad vitam spiritualem deficit.

In loco pascuæ ibi me collocauit.

Quibus Eucharistia adest, nihil deest.

69 QUibus Eucharistia, de qua in toto hoc psalmo agitur, semper adest, nihil vnquam deesse potest.

Super aquam refectionis educauit me.

Clara, & sana doctrina impinguat animam.

70 AQua elementaris non nutrit corpus; sed aqua cælestis doctrinæ impinguat animam, ideo prosequitur: *Animam meam conuertit.*

PSAL. 22. NUM. 5.

Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me.

Inuisi felicitas inuidentem confodit.

71 NUlla acerbior vindicta de inimicis inuidentibus, nec penetrabilius telum, quam ipsamet inuisi felicitas, & abundantia.

VEL SIC ALLEGORICE.

Eucharistia aduersus dæmonū incursus securissimum propugnaculum.

72 Mensa Eucharistica, de qua in toto hoc psalmo, est optima, & securissima instructio, maximusque belli commeatus aduersus dæmones, qui sunt hostes continuis nos tribulationibus impugnantes.

Impinguasti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quam præclarus est?

Cui gratia inest Eucharistia sapit & proficit.

73 AD sacram Synaxim digne recipiendam, & suauitatem illius intime gustandā oleum gratiæ sanctificantis in capite, id est, anima requiritur.

Sed

Nostrū Eucharistia alimentum, pretium, & pharmacum.

74 Sed cur calicem Eucharisticum Dauid appellat suum? Quia, & nobis in alimentum datus, & pro nobis in pretium effusus, & nostris languoribus in salutiferum pharmacum præparatus.

PSAL. 22. NVM. 6.

Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.

Diuina misericordia rete nos, etiā renitētes, quandoque capit, & concludit.

75 MIsericordia Dei non solum nos *sequitur*, sed *subsequitur*, imo frequentissimè *insequitur* nos ab illa recedentes, & fugientes.

PSAL. 24. *NVM.* 11.

P*ropter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum est enim.*

Ita humanæ motiuum dare solet Diuinæ misericordiæ motum.

76 QUod vehementius irritaret potentiam humanam, hoc efficacius mouere solet misericordiam diuinam.

PSAL. 25. NVM. 2.

P*roba me Domine, & tanta me: vre renes meos, & cor meum.*

Perfectus erga Deum amor renes, & cor nostrū proficuè cauterizat.

77 PER vstionem renum, amorem filiorum inordinatum, per vstionem cordis inordinatum amorem rerum omnium creaturum â Deo sibi auferri Dauid postulare videtur.

PSAL. 26. *NVM.* 1.

Psalmus Dauid priusquam liniretur. Dominus illuminatio mea.

Deus insignes Sanctos plenitate illuminat.

78 SIC præcinebat Dauid adolescentulus, dum oues in agro pascebat, & custodiebat, ante quam â Samuele vngeretur 1. Reg. câp. 16. præsagus iam futurorum, vt patet ex toto psalmi contextu, & præsertim numeris 6. & 10.

Actio priuata, & sine debita solemnitate, vt leuis, & perfunctoria reputari solet.

79 Sed cur hæc *Linicio*, quæ leuis olei applicatio est, & nō *Vnctio* dicitur? An quia illa Inunctio fuit priuata, & clandestina, non solemnis, & publica, vt illa, quæ celebrata fuit lib. 2. Regum cap. 2. super tribum Iuda; & illa, quæ super omnes tribus eodem lib. 2. Reg. cap. 5. vide quæ ibi ad num. 3. dicta sunt.

PSAL. 27. NVM. 1.

Ad te Domine clamabo, Deus meus, ne sileas a me ne quādo taceas â me, & assimilabor descendentibus in lacum.

Anima, cui Deus loqui solet, cum tacet, mortua reputatur.

80 D*Escendentibus in lacū*, idest sepulchri foueā, Viri enim spirituales quandiu ipsis Deus tacet, seu se ab eis abscondit, velut mortuos se ipsos reputant,

PSAL. 27. *NVM.* 7.

E*t refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei.*

Vniuersalis resurrectio in omni lege clarè expressa.

81 DE vniuersali resurrectione futura loquitur Dauid tanquam de iam peracta, & præterita ob certitudinem huius articuli, in omnibus legibus stabiliti: in lege naturali a Iob. In Lege scripta â ferè omnibus prophetis, & in Lege gratiæ ab ipsomet Christo Domino clare, & expressè iterum ac tertio pronunciati.

VEL SIC ALLEGORICE.

Christi resurrectio perpetuam Deiparæ virginitatem exprimit.

82 Agens Dauid de Christi resurrectione ait: Carnem ipsius refloruisse ad perpetuam tam filij, quam matris virginitatem exprimendam.

PSAL. 29. NUM 2.

Exaltabo te Domine, *quoniam suscepisti me.*

Si Deus intrinsecè exaltari posset, hoc Diuina misericordia faceret.

83 SI aliquid posset Dei magnitudinem augere, illud maxime foret misericors benignaque hominum protectio.

PSAL. 29. NVM. 11.

Audiuit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adiutor meus.

Diuina misericordia tempus futurum cum preterito æquiuocandi.

84 IN hebræo legitur: *Dominus erit auxilium mihi,* quod optime ab Interprete per præteritum vertitur; nam: Futurum diuinę misericordiæ adeò velox est vt cum Præterito æquiuocari, & conuerti possit.

PSAL. 31. NUM. 4.

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua: conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina.

Non nullis tandiu solum durat compunctio, quandiu Diuina solet ferire punctio.

85 QUantis ærumnæ, & egestas corporis, in delicias, & diuitias animæ à Domino commutātur! Sed non paucis, proh dolor! Non amplius durat compunctio quam id tantum temporis, quo perdurat punctio.

PSAL. 31. NUM. 5.

Dixi: Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

Pœnitentialis fori potestas in lege veteri adumbrata.

86 HIC confessionis virtus efficaciaque conspicitur, quæ talis, & tāta est, vt confessioni de futuro correspondere dicatur remissio de præterito.

PSAL. 32. NUM. 2.

In psalterio decem chordarum psallite illi.

Exacta Decalogi obseruatio diuinis auribus dulcis modulatio est.

87 NUlla suauior diuinis auribus modulatio, quam exacta concinnaque decem verborum legis obseruatio.

PSAL. 32. NUM. 20.

Anima mea sustinet Dominum quoniam adiutor, & protector noster est.

Humano corde nil erga Deum ingratius.

88 NOtare videtur Dauid humani cordis ingratam, & duram complexionem, quę talis, & tanta est, vt vel Deum benignissimum, & mitissimum non sustineret, nisi continuò ipsius adiutorio, protectioneque indigeret.

PSAL. 33. NUM. 15.

Diuerte à malo & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

89 PAX non solum inquirenda, sed etiam persequenda, idest omni conatu nitendum, & insistendum donec adipiscatur.

Ad pacem omnimodam consequendam omni conatus adhibendus.

PSAL. 34. NUM. 5.

Fiant tamquam puluis ante faciem venti: & angelus Domini coarctans eos.

90 ALludere videtur Dauid ad illud libri Numeri cap. 22 â num. 24. quod fecit Angelus Balaam filio Beor ariolo.

Vide lib. Numeri cap. 22. à n. 24.

PSAL. 34. NUM. 10.

Eripiens inopem de manu fortiorum eius.

91 FOrtiorum, idest diuitum, diuitię enim fortificant possidentem, sicut paupertas debiliat.

Abundantia vires addit, indigētia minuit.

92 Sed cur de manu, quæ instrumentum est ad eleemosynam elargiendam Deus pauperem eripere satagit? An quia multi diuites ad pauperes manum extendunt, non vt illis succurrant, sed vt abijciant, & â se longe auertant?

Manus diuitis, qua paupertes debebat attrahere, solet reijcere.

VEL SIC

93 Multi taliter eleemosynā elargiūtur, vt potius rubore suffundant accipientes, quam eorundem releuent miseriam.

Quorumdam eleemosyna potius rubere facit accipientem, quam releuare.

VEL SIC.

94 Multi diuites ad pauperes manum extēdunt, potius vt parū, quod habent ab eis surripiant, quam, vt parum, quod petunt ipsis elargiantur, ideo subsequitur: *Egenum, & pauperem à diripientibus eum.*

Nonnulli diuites ad pauperes, non manus, sed vngues extendunt.

CAP. 34. NUM. 20.

Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur: & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant.

IN

Iracundia terræ, cæli zelo opponitur.

95 IN iracundia terræ: vel loquitur de iracundia, quę in imo cordis terrenorum hominum hoc est aulicorum, & politicorum subregitur, vt oportuno tempore erumpat. Vel loquitur de *iracundia terræ* ad distinctionem iracundiæ cæli, ex zelo honoris diuini ortæ, & accensæ.

PSAL. 35. NVM. 4.

Noluit intelligere, vt bene ageret.

In peccatoribus Ratio seruiliter obedit, in iustis imperat.

96 IN malignis peccatoribus intellectus obedit voluntati, imo, & voluptati; in iustis vero voluntas, & imo voluptas obedit intellectui, & rectæ rationis dictamini.

PSAL. 36. NUM. 5.

Reuela Domino viam tuam.

Pænitentiale forum, non solum in lege veteri adumbratum, sed stabiliri procuratum.

97 ETsi Deo intimiora, & secretiora cordis nostri pateant, manifestationem cuius que fidelis consulit Dauid per confessionem scilicet voluntariam conscientiæ nostræ discussuam, nostrorumque delictorum accusatiuam, Pænitentiæ sacramentum legis gratiæ prænuntians, & in illa lege, ad optimam morum correctionem, aliqualem ipsius formam, & imaginē stabilire cupiens.

PSAL. 38. NUM. 4.

Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardescet ignis.

Altissima Dei contemplatio diuini ignem amoris accendit.

98 IGnis diuini amoris accenditur, & intenditur in cordibus iustorum, cum ad altissimam Dei contemplationem eleuantur.

PSAL. 38. NUM. 5.

Et numerus dierum meorum quis est, vt sciam, quid desit mihi.

Vita peracta, etsi diuturna appareat semper breuissima.

99 DE vita anteacta non curat, quia semper breuissima, imo, & momentanea apparet.

VEL SIC.

Anteacta vita cur non apparet? Quia disparet.

100 De vita anteacta nō agit, quia hæc non hac apparet, sed disparet.

PSAL. 38. NVM 6.

Uerumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.

Vniuersitas vanitatis quilibet homo est.

101 OMnis homo, non hanc vel illam vanitatem, sed vniuersam vanitatis progeniem, & vanitatum congeriem in se inclusam habet, & imbibitam.

PSAL. 38. NVM. 13.

Auribus percipe lacrimas meas.

Vide supra num. 12.

102 VIde supra quæ ad psal. 5. num. 2. & ad Ecclesiastici caput 24. num. 17.

PSAL. 39. NUM. 7.

Sacrificium, & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi.

Fides Euangelica legalia respuit pecorum sacrificia.

103 CUm in lege gratiæ auris per Fidem percienda, cruentum animalium sacrificium â Deo respuendum.

PSAL. 39. NUM. 13.

Quoniam circumdederunt nos mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, vt viderem.

Peccata non solum committentes ligant, sed excæcant.

104 INiquitates nostræ, nō solum nos circumstant, comprehendunt, ligant, & in carcerem detrudunt; sed etiam oculos eruunt, & impotentes ad videndum nos efficiunt.

PSAL. 41. NVM. 3.

Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei.

Sitis vehementior humana Naturæ passio est.

105 DEsiderium visionis beatificæ per sitim explicat, non per famem, quia sitis vehementior passio naturæ est.

VEL SIC.

Vide Reg. 3. num. marg. 165.

106 Sitis nobilior passio est quam fames, cum ergo de anima lo-

loquatur, ei nobiliorem accommodat passionem; & notandum quod cum in psalmo 16. num. 15. ait: *Sattabor, cum apparuerit gloria tua*, non de anima separata, sed de toto loquitur corporis, & animæ composito.

PSAL.43. NUM.11.

Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros.

Quo profundius vitijs immergimur vilius suppeditamur.

107 INimicus, potius Insequitur aduersarium, quam ab eo subsequitur, sed hi inimici, peccata nostra esse videntur, quæ, quo magis nos vincunt, & debellant, eo ardentius post illa anhelantes currimus.

PSAL.43. *NVM.16.*

Tota die vereeundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me.

Pænitentia scutū hominem totum protegens, & occultans.

108 QUomodo confusio, quæ faciem tantum occupat, reliquum corpus cooperit? An quia confusio pœnitentiæ est, quæ totum hominem occultat, protegit, & abscendit, ne peccator appareat?

PSAL.47. NVM.9.

Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.

Beati in Patria animæ oculis cernunt quæ in via Fidei auditu viderant.

109 SIc dicunt Beati, cum primum gustant gaudia beatitudinis, videntes in omnibus concordare tam quoad fruitionem, quam quoad durationem, ijs quæ per auditum fidei præcognouerant, cum viatores erant.

PSAL.47. *NVM.10.*

Suscepimus Deus misericordiam tuā in medio templi tui.

Beatus vbique gloria centium occupat.

110 SEcundum anagogicam expositionem huius, & præcedentis numeri, dicere possumus: Beatum semper esse in medio templi gloriæ, quia vbicunque sit, eum vndique æqualiter cælum, Deus, & ipsius beatitudo circumstant.

PSAL.49. NVM.20.

Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum.

111 PER vnam ex his fraternitatibus cognationem naturalem; per alteram cognationem moralem, legalem, seu religionis significare videtur.

Moralis cognatio naturali æquiualet.

PSAL.49. NUM.21.

Hæc fecisti, & tacui. Existimasti inique, quod ero tui similis.

112 SUperior terrenus videns subditum delinquentem, & dissimulans iustè iniquus dicitur; non sic Deus, qui ex suaui benignâque prouidentia suâ, solet ad tempus dissimulare, vel vt delinquens resipiscat, vel vt grauius in eum animaduertat.

Cum subdito palam delinquente dissimulare solius Dei priuilegium est.

PSAL.50. NVM.3.

Miserere mei Deus secundum magnā misericordiam tuam.

113 SEcundum magnam misericordiam tuam, quia miseria mea tanta est, vt infinitæ misericordiæ tuæ in sua linea comparari, imo & commensurari valeat.

Miseria humana adeò infinita, vt misericordia diuina comparari valeat.

PSAL.50. *NUM.14.*

Spiritu principali confirma me.

114 S*piritu*, qui regat meas passiones naturales tanquam princeps, & possit vincere impedimenta ad meam conuersionem.

Spiritus humanas passiones vincens spiritus princeps est.

115 Vel, spiritu amoris, qui potior, & principalior est spiritu timoris.

Dei amor timore potior.

116 Vel spiritu magistrali, qui alios regere, & docere possit, nec non, & seipsum suaque gubernare, qui est ille spiritus duplex quem Eliseus ab Elia petebat 4. Reg.cap.2.num.9.

Qui se, aliosque valet dirigere spiritus duplex seu princeps est.

PSAL.

PSAL. 55. NVM. 2.

Miserere mei Deus quoniam conculcauit me homo.

Cum se accingit homo ad proximum conculcandum, se accingit Deus ad conculcatum defendendum.

117 NVllum motiuum efficacius Deo ad nostri miserendum, quam cum se accingit homo ad nos conculcandum.

PSAL. 55. NVM. 9.

Deus vitam meam annuntiaui tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.

Vide supra n. 97.

118 HIC videtur prophetica descriptione Sacramentum pænitentiæ legis gratiæ ob oculos proponi.

PSAL. 57. NUM. 4.

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero locuti sunt falsa.

Hominis ad peccandum propensio per exagerationem explicata.

119 A Deo præcoces sunt ad peccandum aliqui peccatores, vt adhuc in vtero existentes peccent, non peccato originali tantum, sed si fieri posset actuali.

Mendacium genus est peccata reliqua transcendens.

120 Et notandum, Dauidem mendacium designare, vel quia est peccatum in quod statim post rationis vsum frequentius homines solent incidere; vel quia omne peccatum, quodcumque sit, genus quoddam mendacij participat, Deo enim, si non fidem, negat saltem promissam fidelitatem.

PSAL. 60. NVM. 7.

Dies super dies regis adijcies.

Dies in quibus bene agimus non transeunt, sed ad præmium coaceruantur.

121 QVomodo dies super diem adijci potest, cum sit res transiens? An quia dies boni numquam transeunt, sed simul permanent? Dies, inquam illi, in quibus operamur bonum, & de quibus Psal. 72. nu. 10. dicitur: *Dies pleni inuenientur in eis.*

PSAL. 61. NVM. 9.

Effundite coram illo corda vestra.

Cor amore, vel pænitentia liquens coram Deo suauissime fluit, & effunditur.

122 NUnquam effunduntur coram Domino corda nostra, nisi prius liquescant.

PSAL. 62. NVM. 2.

Deus Deus meus ad te de luce vigilo: sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.

Viri spiritualis corpus spiritualibus priuilegijs, adhuc in vita mortali, gaudere solet.

123 DAuid in deserto Idumeæ [vbi enim hoc canticum modulabatur] non manicabat, ad considerandum, quomodo à Saule caueret persequente; sed ad vacandum Deo per feruidam contemplationem, per sitim in Deum significatam, quam sitim, & quidem alijs pijs, & deuotis passionibus multiplicatam, & auctam, caro Dauidis participauit, quia corpus Viri perfecti, & spiritualis quandam spiritualitatem ex consortio animæ participat, & rerum spiritualium, modo sibi permisso, saporem, imo, & si liceat dicere, appetitum sentit.

PSAL. 67. NUM. 3.

Sicut deficit fumus deficiant: sicut fluit cera à facie ignis; sic pereant peccatores à facie Dei.

Cum peccator per pænitentiam liquescit, peccata in fumum euanescunt.

124 PEccatores, sicut fumum dispārere, & sicut ceram fluere, & liquescere, vel est ad Deum conuerti, & sic in quantum peccatores desinere esse, & id est, quod Dauid à Deo videtur postulare.

Iratam Dei faciem videre damnatorum maximum tormentum erit.

125 Vel loquitur de reprobis in die iudicij vniuersalis, quorum maximum tormentum erit, irati Dei faciem videre, & hos contraponit prædestinatis ad gloriam, de quibus versu sequenti expresse agit, & eorum maximam fruitionem in quodam Eucharistico conuiuio ad visionem beatificam præcedente collocat.

PSAL. 68. NVM. 3.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia.

Hæc

Luxuria omnem hominis substantiam absumit.

126 HÆC moraliter explicari possunt de peccatore in cœno lasciuæ sensualitatis immerso, & defixo, in quo omnis eius substantia, tam personalis, quam patrimonialis ita perit, ac dispaet, ac si numquā fuisset: Uide ad Lucæ cap. 15. nu. 13.

PSAL. 70. NUM. 24.

Sed, & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam: cum confusi, & reueriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

Cum terrena cura absunt linguæ diuinas perfectiones non solum loquitur, sed meditatur.

127 CUM animus liber est ab externis, & molestis persecutionibus, varijsque curis temporalibus, lingua diuinarum laudes pronuntians perfectionum non solum loquitur, sed etiam meditatur, hoc est á mentis contemplatione concomitatur, & ita fit vocalis simul, & mētalis oratio.

PSAL. 71. A NUM. 6.

Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis.

Vide Deuteronomij num. marg. 98.

128 IUstitia, & iudicium æqualiter in omnes, tanquam pluuia spargenda: Vide ad Deuteronomij cap. 32. num. 2.

PSAL. 71. NUM. 20.

Defecerunt laudes Dauid filij Iesse.

Quidquid temporis rex suo muneri non impendit, defraudare videtur.

129 PSalmus iste à Dauide multo iam tempore regnante compositus, & in Salomonem Christi typum directus, vt ex ipsius inscriptione perspicuum est, cur ergo in fine illius non appellatur Dauid rex, sed Iesse filius? An ne videretur modico illo tempore in laudibus, etiam diuinis in sumpto officium regis defraudasse? Aduertant reges qualiter se totos suo muneri debeant mancipare, siquidem exiguum temporis non solum bene, sed optime impensi, Dauidi, vt priuatæ personæ adscribitur, & in ratione regalis muneris non permittitur computari, quod per exagerationem, seclusa veritate, ad mores instruendos ponderari potest.

PSAL. 72. NUM. 18.

Verumtamen propter dolos posuisti eis: deiecisti eos dum alleuarentur.

130 IMpij exaltantur, vt de altiori cadant, & grauius impingant, vnde illud ipsum, quod videbatur medium eleuationis, est instrumentum à Deo motum ad eorum deiectionem casum, & ruinam.

Impij exaltatio præcipitium est.

PSAL. 76. NUM. 2.

Voce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Deum, & intendit mihi.

131 VOce mea, idest voce simplici, naturali, & propria, non aliena, nec á tropis, & figuris rethoricis mutuata, quomodo enim Deus mihi intendet, seu autem applicabit, cum non ego, sed alius est, qui loquitur.

Eloquentissima ad Deum declamatio simplex oratio est.

PSAL. 76. NUM. 3.

In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manibus meis nocte contra eum: & non sum deceptus.

132 IN tempore tribulationis adeó se Deus obuiam exhibet, vt ab afflictorum manibus palpari queat.

Tribulato Deus non solum præsentialiter, sed palpabiliter adest.

VEL SIC.

133 Cum Deus *manibus* exquiritur, idest bene operando, & ipsius legem adamussim ad implēdo, nunquam decipietur talis exquisitor.

Bonis operibus Deus exquiritur, & inuenitur.

VEL SIC.

134 *Manibus nocte contra eum: & non sum deceptus*: Prænuntiat Deum aliquando in huius sæculi nocte se palpabilem prabiturum.

Diuini Verbi benignitas, & humanitas á Dauide præsignata.

VEL SIC.

Benignius quãdoque nobiscum fegeris Deus plagas corporis inferendo, quam auferendo.

135 Quomodo dicit *Non sum deceptus*, cum Sanctes Pagninus transferens hunc versum ita legat: *In die angustiæ meæ Dominum quæsiui: plaga mea nocte defluxit, & non quieuit?* Quia quandoque melius, & conuenientius nobis Deus solet prospicere, plagas, & tribulationes immittendo, & conseruando, quam ab eis, vel nos incolumes faciendo, vel iam immissas auferendo.

PSAL.76. NVM.11.

Et dixi, nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ Excelsi.

Vera ad Deum conuersio non solum peccatorem recreat, sed creat.

136 PEccator, qui ad Deũ verè, & ex toto corde conuertitur, tunc esse incipit, seu existere, antea enim nihil erat, nam nihil caracter peccati est; & ideo mutatio hæc dexteræ Dei attribuitur, cuius solũ est, creare, seu ex nihilo aliquid producere: Uide infra Psal. 103. num. 35. & Lucæ cap. 22. nu. 58. & Ioannis cap. 18. num. 17.

SPAL.77. NVM 72.

Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

Omniũ mensurarum receptaculũ mũdi, fruit'ũ prudentia descriptio est.

137 HIC Dauidis prudentia ad regendum populum à Deo ipsi concessa describitur, quam nil aliud esse existimarem nisi spiritualem quandam intellectiue practicam cellam, pluriinis, omnigenis inæqualibus, & inter se differentibus mensuris refertam.

PSAL.79.A NVM.2.

Qui regis Israel, intende: qui deducis velut ouem Ioseph. Qui sedes super Cherubim manifestare coră Ephraim. Beniamin, & Manaße.

Rachel, eiusque progenies Ecclesiæ symbolum.

138 ISti quattuor sunt duo filij, & totidem nepotes Rachel, ideſt Ecclesiæ aduentum Christi desiderantis.

Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos.

Incarnatio Verbi opus Dei maximum, & omnipotentia argumentum.

139 QUasi dormiret potentia Dei, dum opus omnium maximum, nempe, incarnatio Verbi, nondum fuerat peractum, quod opus per eamdem phrasim à Deipara significatur Lucæ cap. 1. num. 51. *Fecit potentiam in brachio suo.*

PSAL.80 NVM.6.

Cum exiret de terra Ægypti linguã, quam non nouerat audiuit.

Qui de vitiorum Ægypto exeunt. linguã Dei, antea ignotam, percipiunt, & intelligunt.

140 LInguam, scilicet Dei legem in Synai proferentis, & perceptibili voce pronuntiantis.

PSAL. 80. NVM.7.

Diuertit ab oneribus dorsum eius, & manus eius in cophino seruierunt.

In Dei obsequio leuiter, & prospere, in mundi seruitute grauiter, & inutiliter laboratur.

141 COphinus erat vas in quo Manha colligebatur ab Hebræis: Et notanda venit differentia seruitutis diuinæ, & mundanæ, seu diabolicę in onere Ægyptiaco significatæ, in hac enim homines toto virium conamine in aliorum vsum, vtilitatemque laborant, & insudant, & pro antidorali repensione flagella, opprobriaque reportant; in illa verò Dei seruitute, seu verius ingenuâ libertate, manus tantum adaptare satis est: & quod manibus facile, per astũ est, totũ illud in laborantium vtilitatem cedit.

PSAL.80. NVM.10.

Non erit in te Deus recens.

Qui non æternum, sed solum recens est, Deus esse nequit.

142 DEus in eo ipso quod sit recens nequit esse verus Deus, ideò forte Christus, ne diuinitati suæ detraheret, dixit Ioan. cap. 8. num. 58. *Ante quam Abraham fieret ego sum.*

PSAL. 81. NVM.2.

Usque quo iudicatis iniquitatem: & facies peccatorum sumitis.

Non

Iudex, qui litigantium fraudibus annuit iniustitiã committit.

143 NON solum detestatur Deus iniquum iudicium, sed etiam ipsius apparentiam, solent enim aliqui iudices cum iniquis litigatoribus mitius se gerere, quam par est, nec eorum audaciam malignitatem punire, quod quædam species, & apparentia iniustitiæ est.

VEL SIC.

Iudex personarũ acceptor, iustitiæ vsurpator est.

144 Facies peccatorum sumere est, in iudicio, personarum acceptionem vsurpare. Vide nu. sequentem.

PSAL.81. NVM.4.

Eripite pauperem: & egenum de manu peccatorum liberate.

Diues, & peccator nomina in S. S. frequenter synonima.

145 FRequenter in Psalmis per peccatorem significatur diues, & patet ex eo, quod pauperi contraponitur.

PSAL.82. A NVM.2.

Deus, quis similis erit tibi? Ne taceas, neque compescaris Deus: Quoniam, ecce inimici tui sonuerunt, &c.

Quorundam insolentia hominũ vsque ad Dei admirationem excrescit.

146 A Deo insolenter aliquando audent homines, vt Deus se admirabundum gerat, & præ stupore videantur ei verba deficere: Uide ad Genes.n. 148.

PSAL.83. A NVM.2.

Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.

Deus iustus in hac vita breuiter, & per saltũ, sed in alia abundantissime, & æterne consolatur.

147 TAbernacula, hæc videntur esse mansiones, & consolatrices cohabitationes, & manifestationes, quibus animabus sanctis in hac mortali vita degentibus dignatur Deus apparere, quę licet frequentes esse soleant, non tamen solent esse durabiles, diuturnæ, & permanentes: ideoque tabernaculorum nomine exprimuntur. *Atria Domini* sunt mansiones æternæ patriæ nostræ cælestis: Dauid ergo vtrarumque satis cognitor, illa quidem diligebat, sed hæc ardenti affectu concupiscebat.

Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Ex spiritu igne charitatis accẽso in corpus inenarrabilis consolatio resluit.

148 COR, spiritum; *caro*, corpus significat, ex quo infertur, quod ex corde igne charitatis accenso, non solum in patria, sed etiam in hac mortali vita in corpus gaudia quędam spiritualia, & inenarrabiles consolationes dimanant, & resultant.

PSAL.85. NVM.2.

Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.

Grauiori periculo in hoc mundo patere solet iustus, quam peccator.

149 CUstodi me, *quia sanctus*, non *quia peccator*, vel *maleficus*, ait Dauid, quia, vt maleficus, iustitiæ vindicatiuæ humanæ, quę benignus vindex esse solet, obnoxius sum: at vero vt *sanctus*, inuidæ æmulationis reus efficior, quæ sæuissimus vindex est, vt ex vitæ meæ processu patet.

PSAL.87. NVM.3.

Intret in conspectu tuo oratio mea.

Oratio feruida, & solium Dei æquali situ, & pauimento gaudent.

150 NON ait: *Ascendat*, sed: *Intret*, quia oratores adeó sublimis, & excelsa est, vt ab illa ad solium Dei non detur ascensus, sed incessus.

Inclina aurem tuam ad precem meã.

Adeò tepide homines orare solent, vt Deum agere surdastrũ cogant.

151 ADeò tepido, & exili spiritu, ac demissa voce deprecamur Deum, vt per exagerationem dici possit, quod necessum habeat aurem suam inclinare, vt nos percipiat deprecantes. Vide intra Psal. 114.num.2.

PSAL.87. NVM.4.

Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquauit.

No-

Mala corporis ab animæ malis infinitè distant.

152 Notāda infinita distantia, & differentia malorum animæ à malis corporis, & ægritudinibus, siquidem hæc sepulchro, illa Inferno appropinquare faciunt.

PSAL. 89. NUM. 3.

Ne auertas hominem in humilitatem.

Humilitatis regio ab humana superbia prouincia quàm longè distat.

153 Homo in humilitatem, quasi in rem à natura sua valdè alienam, & repugnantem abijcitur.

VEL SIC.

Iusti peccantes ab ingenua & nobili conditione in vilem ac seruilem transit.

154 Cum homo à Deo in peccatum prolabi permittitur, in humilitatem auertitur; peccans enim eo ipso fit à Deo auersus, & in humile, vileque mancipium peccati conuersus.

PSAL. 89. NUM. 6.

Manè sicut herba transeat, manè floreat, & transeat: vespere decidat, induret, & arescat.

Totius humanæ vitæ periodus vnius diei flosculus.

155 En totum vitæ humanæ periodum vnius diei spatio comprehensum, & aptè comparatum.

Prior & maior humanæ partis vita herba inutilis, & infructifera.

156 Sed cur: *Manè, sicut herba transit?* An quia pueritia, adolescentia, imò, & virilitas per illud *manè* significata, in herba transigitur, id est, absque flore bonę indolis, & sine fructu honestæ operationis?

Nil minus consistens quàm ipsa hominis consistentia est.

157 Et notandum, quod florescentia, quæ consistentia, seu maturitas humana est, inter duos transitus collocatur: ad innuendum, quod homo prius transit, quam floreat, & si aliquando floret, statim flos eius transit, decidit, & marcescit.

PSAL. 89. NUM. 8.

Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

In iudicio particulari & vniuersali omnes actus nostri clarissimè conspiciendi.

158 Hic videtur insinuari iudicium particulare, vel vniuersale, in quo omnia nostra opera simul conspicienda sunt.

PSAL. 89. NUM. 10.

Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor, & dolor.

Periodo humanæ vitæ nil incertius.

159 HON loquitur absolutè, & assirmatiuè sed conditionaliter, & dubitatiuè;

PSAL. 90. NUM. 4

Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis eius sperabis.

Scapulis nos Deus protegit, quia faciē hostibus nostris opponit.

160 Scapulis suis nos obumbrat Dominus, non, vt faciem suam à nobis auertat, sed, vt illam hostibus contra nos ingruentibus opponat, & obuertat.

PSAL. 100. NUM. 5.

Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine.

In Dei tribunali semper misericordia cū iudicat.

161 Quid de nobis miseris fieret peccatoribus, si cum iudicio misericordia Dei non foret semper copulata, & coniuncta?

PSAL. 102. NUM. 7.

Notas fecit vias suas Moysi, filijs Israel voluntates suas.

Subditis inferioribus decreta solum intimanda, motiua subticenda.

162 *Moysi*, vt principi, seu Vicedeo, *Viæ*, id est ratio, series, & causa decretorum, quibus Deus populum regebat aperiri oportuit; ceteris, vt subditis resolutiones vltimæ, & decreta solum intimari debuerunt, vt illa exequerentur: quę politica, diuina quidem, ideoque laudabilis, & imitanda in Rebuspublicis bene institutis, alijsque regiminibus bene moratis inuiolabiliter obseruatur. Vide quæ ad Matthæi caput secundum num. 13. dicta sunt.

PSAL.

PSAL. 102. A NVM. 13.

Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se; quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.

Verbum Diuini figmenti humani theoricus, & practicus comprehensor.

103 Cognouit figmentũ nostrum non solum theorice, sed etiam practice, seu, non solum speculatiuá scientia, sed etiam experimentali.

PSAL. 103. NVM. 21.

Catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi.

Inculpabilis rapina, cum adest necessitas, & alia media non suppetunt.

164 Medium naturale istorum animaliũ ad necessariam sibi alimoniam adquirendam, est rapina; ideo dedit illis Deus, sicut, & aquilis prominentes vngues: ac propterea in istis rapina non reprehenditur, sed cum illa innata ad Deum recognitione, quam omnia animantia habent, á Dauide coniungitur, & concordatur.

VEL SIC MORALITER.

Primorum Reipublicæ Ministrorum innumerabiles sibi prospiciendi artes.

165 Per istos Leonum catulos significari possunt principes non supremi, & præsertim ministri illi, qui vicariam principum exercent potestatem, qui non infrequenter rapinæ, & subditorum spoliationi incumbere solent; cũ vero hac violentiá nõ proficiunt, ad precarias deflectunt postulationes, vt sibi prospiciant; vel tandem ad hypocrisim recurrunt, & actionibus apparenter pijs, & religiosis rapinas, & alias malas artes contegere, & obnubilare student.

VEL SIC.

Principes tributa á subditis caute exigant, & expendant.

166 Si principes ad victum præcisse necessaria sibi quærentes dicuntur rapere, quid de superflua, & vana quærentibus dicendum erit?

PSAL. 103. NVM. 35.

Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita vt non sint.

167 Deficiant, ita vt non sint, nec in hominum æstimatione, imo nec in rerum natura, nam iniqui statim, ac peccant quodammodo esse desinunt; peccatum enim, quod ipsum *Nihil* est, eos in suam nihileitatem reducit. Vide supra ad Psal. 76. n. 11. & Lucæ cap. 22. num. 58. & Ioan. cap. 18. num. 17.

Peccatum, quidquid post se inuenit destruit, & annihilat.

PSAL. 104. NVM. 22.

Vt erudiret principes eius sicut semetipsum: & senes eius prudentiam doceret.

168 Ab adolescente, scilicet Iosepho Genes. cap. 39. pericula, labores, carceres, & omnigenas ærumnas experto possunt, & principes sapiẽtiam, & senes prudentiam erudiri.

Omnigenas ærũnas expertus optimus scientiæ politicæ magister.

169 Sed cur assumpsit Pharao Iosephum, vt prudentiam senes doceret, non vero inferioris ætatis viros? An quia hæc virtus difficilis adeo adquisitionis est, vt vix à senibus expertis, & qui vel emortuas habent, vel sopitas naturales passiones, adipisci possit?

Prudentia potius innascitur, quam adquiritur.

PSAL. 105. NVM. 9.

Et increpuit mare rubrum, & exiccatum est.

170 Celebris illa rubri maris diuisio dicitur fuisse increpatiua, forte ex eo quod ad succurrendum populo iniuste persecuto, & ab hostibus iam iã inuadentibus, vndique circũsepto, ac propterea in extrema necessitate constituto, vltro non se aperuerit, vt vnicum fugæ presidium capere posset.

Extrema necessitati non succurrens, etiam si inanimatum sit, increpatione dignum.

PSAL. 108. NVM. 2.

Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, & dolosi super me apertum est, &c.

To-

Tapissimum inst... ...iciitatis ... ...actionibus ... repletam.

171 **T**Otus hic psalmus, qui certissima interpretatione de Iuda proditore debet intelligi, vt patet ex actorum cap. 1. continet triginta maledictionis triginta argenteis ab illo iniquè acceptis correspondentes.

PSAL. 108. NUM. 6.

Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.

Cum diabolus peccatum in mundum invexerit, antonomasticè peccator appellatur.

172 **P**Er *peccatorem* diabolus antonomasticè intelligitur, qui respectu Iudæ potiorem locum obtenturus erat in signum; quod in diuino iudicio illum erat conuicturus, ideo subsequitur: *Cum iudicatur, exeat condemnatus,* &c.

PSAL. 114. NVM. 2.

Quia inclinauit aurem suam mihi.

173 **V**Ide supra ad psal. 87. num. 3.

PSAL. 118. NVM. 1.

Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

In via legis diuinæ non standum solum, sed currendum, vel saltem ambulandum.

174 **N**ON pronuntiat beatos, qui stant, sed qui *ambulant in lege Domini*, nam *stare in lege* est credere tantum *ambulare in lege* est opera legis perficere.

PSAL. 118. NVM. 2.

Beati qui scrutantur testimonia eius.

Continuum Sacræ Scripturæ studium non solum laude, sed etiam canonizatione dignum.

175 **C**Ontinuū sacræ scripturæ studium non solum commēdatur, laudaturque, sed etiam beatificatur, & sanctum declaratur.

In toto corde exquirunt eum.

Si Deus aliquid ambire posset, totale humani cordis ambiret imperium.

176 **I**Mperium cordis humani cum nullo alio vult Deus diuidere, & ideo, qui nō toto corde Deum exquirit, eum non exquirit.

PSAL. 118. NUM. 10.

In toto corde meo exquisiui te.

Humani cordis latitudo diuinam immensitatem ... vincitur, imo excedit.

177 **H**Umani cordis latitudo adeo ampla est, vt, vel Deus ipse in illo diuagari queat, quandoquidem in spatioso ipsius campo exquiri permittitur.

PSAL. 118. NVM. 18.

Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Dei mirabilia nō intellectui solum, sed oculis etiam patentia sunt.

178 **O**Culos non intellectum petit aperiri â Deo ad contemplādum ipsius mirabilia, quia hæc adeó clara, & patentia sunt, vt vel ipsis oculis attingi possint.

PSAL. 118. NVM. 39.

Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum.

Indignitate cōstitutū non scrupulose solum, sed etiā superstitiosè suū honorem zelant.

179 **C**VR amputari petit opprobrium quod connexum, & conuictum non supponitur, sed solum suspicatur? Adeo scrupulosé, imo, & superstitiosé homines, præsertim principes, vel aliaquauis dignitate fulgentes, suo honori cauere solent, vt opprobrium ipsorū vel solum suspicatum enixe postulent ab ipsis tamquam iam conuictum auelli, & remoueri.

PSAL. 118. NUM. 57.

Portio mea Domine, dixi, custodire legem tuam.

Seruire Deo, & animæ salutare, & corpori, proficuum.

180 **C**Onfidentèr hæc pronuntiat parcus Dauid, & variæ fortunæ expertus, nullum enim medium aptius ad adquirendam, quæ ad vitam temporalem, neccssaria sunt quā exacta legis diuinæ custodia, & obseruatio, ideo ait Christus Dominus Matthæi cap. 6. num. 33. *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adycientur vobis.*

PSAL. 118. NVM. 66.

Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.

Fidei diuina scientia absque pia animi affectione addisci nequit.

181 **P**Rius bonitatem, quā fidei disciplinam, & scientiam doceri postulat; quia scientia fidei absque bonitate, hoc est, piâ animi affectione addisci nequit: Vide quæ ad cap. 1. num. 1. Epist. B. Pauli Apostoli ad Titum.

PSAL. 118. NUM 98.

Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo.

Hostes prudentia potius, quam fortitudine debellantur.

182 PRudentiorem se inimicis suis à Deo factum confitetur, non fortiorem, quia hostes prudentiâ potius quã fortitudine debellantur.

PSAL. 118. NUM. 106.

Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

Statuta inuiolabilius, quam iuramenta ab hominibus obseruari solent.

183 IUramento statutum superaddit, more humano loquens: solent enim homines firmius, & constantius quæ sibi obseruanda statuunt, quam ea, ad quæ iuramento obstricti sunt, exequi, & custodire.

PSAL. 118. NUM. 109.

Anima mea in manibus meis semper.

In cuiusque manu est, quod saluetur, vel pereat.

184 TAM vt pereat, quã vt saluetur: hic arbitrij libertas commendatur.

SPAL. 118. NUM. 139.

Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.

Zelus, qui zelatorem impinguat, hypocrisis, & pseudozelus est.

185 ZElus, qui tabificat zelatorem zelus verus, & bonus est; qui vero zelatorem impinguat falsus, & apparens.

PSAL. 118. NUM. 170.

Intret postulatio mea in conspectu tuo.

Res adeò sublimis oratio, vt solio Dei æquari valeat.

186 ORatio adeò per se sublimis est, vt cum Deo appropinquare dicitur, non ascendere, sed intrare dicatur.

PSAL. 118. NUM. 171.

Eructabunt labia mea hymnum cum docueris me iustificationes tuas.

Oratio feruida, & animata ex intimo cordis erũpit.

187 HOC est: Non erit labiale tantum, sed ex intimis visceribus, & centro cordis erumpens iuxta illud Psalm. 44. *Eructauit cor meum Verbum bonum.*

PSAL. 118. NUM. 176.

Erraui sicut ouis, quæ periit.

Qui à Domini ouili deuiat, absque dubio perit.

188 QUi idem est à cetehis deuiare, & separari, ac perire: quæ verba contra schismaticos, & hæreticos ponderari possunt.

Quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

Peccator, bona opera antea exercita non omittẽs, de recuperanda salute non diffidat.

189 PEccator, qui bona opera aliàs consueta non intermittit, nec reliqua præcepta exequi, & sedulo adimplere spernit, non desperet, quin à Deo quærendus, imo inueniendus sit.

PSAL 128. NUM. 3.

Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores.

Apparenter boni christiani, & interne politici ambitiosi inique super Christum ædificant.

190 HI sunt hypocritæ ambitiosi, qui sub christiana professione, actionibus religiosis, solùm externis, suas moles, & machinationes cõstruere nituntur.

Prolongauerunt iniquitatem suam.

Qui iustum non solum vsque ad mortem, sed etiã post mortem persequuntur iniquissimi sunt.

191 HOC fecerunt Pontifices, & Pharisæi non solum vsque ad mortem Christum persequendo, sed etiam post mortem, cum scilicet Pilato dixerunt, Matthæi cap. 27. nu. 63. *Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit, adhuc viuens, &c.* Et militibus: *Dicite, quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus,* Matth. cap. 28. num. 13.

PSAL. 137. NUM. 6.

Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit: & alta à longe cognoscit.

Superbus, quo magis eleuatur, amplius à Deo recedit; humilis quo magis deijcitur, amplius Deo approximat

192 HUmilia longius distant ab excelso, quam alta, cur ergo hæc á longe à Deo percipiuntur, illa vero propriùs, & proximius videntur?

Sed

Sed hoc est humilitatis priuilegium, sicut & superbiæ damnum, quod superbia altius ascendendo á Deo recedat; humilitas inferius descendendo ad Deum adcó approximet,& accedat,vt vel visuali intuitu percipiatur, cum superbia ad hoc vt pertingatur,ipsius etiam Dei intellectiua potentiâ indigeat.

PSAL. 144. NVM. 19.

Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.

Deus voluntatē timentium se facit: Diligentium, etiam voluptatē perficit.

193 SI Deus *voluntatem timentium se* facturum promittit,quid faciet *diligentium*? horum non solum *voluntatem*, sed *voluptatem* etiam credo, perfecturum.

PSAL. 145. NVM. 4.

Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam.

194 SPiritus peccatoris cũ á corpore discedit in terram reuertendus, seu conuertendus dicitur, quia cum semper terrenis rebus immersus fuerit, naturam spiritualem in corpoream videtur commutasse. *Peccatoris spiritus, ex terrenorum commertio, quod dammodo hebetatur, & materialis efficitur.*

UEL SIC.

195 *Reuertetur in terram suã,* hoc est suam prouintiam, & regionem, scilicet infernum damnatorum. *Infernus peccantiũ spiritibus regio, & patria est.*

196 Sed cur hęc non dicitur transitus, seu transmigratio à corpore in infernum,sed reuersio? An quia anima in corpore peccatoris adeó inquieta, & doloribus inferni concussa,& conturbata viuit,vt cum in locum tormentorum descenderit, non videatur in diuersũ locum translatam, sed in priorem locum reuersam? *Spiritus in peccatoris corpore nō minus anxius, & irrequietus, quam in Inferno est.*

LIBER PROUERBIORUM.

CAP. I, NVM. 5.

Audiens ſapiens, ſapientior erit: & intelligens gubernacula poſſidebit.

AD CAP. 1. N. 5.
LIBRI PROVERBIORVM.

Iudices intellectu polleant, auditu vtantur.

1 QVI GVBERnacula poſsidet, non ſolum debet intellectu pollere, ſed auditum ſemper promptũ, & paratum habere, ideô communiter, & proprie Auditores appellantur.

CAP. 1. NUM. 15.

Fili mi, ne ambules cum eis (ſcilicet peccatoribus) *prohibe pedem tuũ à ſemitis eorum.*

Peccantium via tortuoſa, & obſcura.

2 ITinera peccatorum non ſunt viæ amplę, patentes, & rectæ, ſed ſemitæ obſcuræ, ſenticoſæ, & tortuoſæ.

CAP. 2. NUM. 4.

Si quæſieris eam (ſcilicet ſapientiã) *quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effoderis illam.*

Sapientia ſicut Theſaurus inueſtiganda.

3 SApientia, cupidâ, & ſedula applicatione ſicut pecunia, adquiritur, & continua foſsione, ſeu meditatione, ſicut theſaurus, inuenitur.

CAP. 2. NUM. 7.

Et proteget gradientes ſimpliciter: ſeruans ſemitas iuſtitiæ, & vias ſanctorum cuſtodiens.

Perfectio ſubditi obedire ſimpliciter.

4 HÆC eſt omnis perfectio ſubditi præſertim regularis, gradiri ſimpliciter obediendo legibus, & ſuperiorum præceptis, ſine cautelis, interpretatione, aliiſque tergiuerſationibus: & ſic ſemitam iuſtitiæ ſeruabit, quæ eſt via, ſeu perfectorum, ſeu ad perfectionem tendentium.

CAP.

CAP. 2. A NUM. 16.

Vt eruaris à muliere aliena, & abextranea, quæ mollit sermones suos, & relinquit ducem pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est.

5 MAtrimonium appellat pactum Dei denotans á Deo in mundi creatione ordinatum, & innuens aliquando in supernaturalem Sacramenti naturā eleuandum.

Matrimonium á Deo primum ordinatum, & postea exaltatum.

CAP. 3. NUM. 3.

Misericordia, & veritas te non deserant; circumda eas gutturi tuo.

6 MIsericordiam, & veritatem gutturi circumdari oportet, quia non solum ei seruient tamquam monile ad ornatum, sed etiam tāquam scutum ad defensionem, & vt nihil ex ore exeat, quod per istas duas virtutes non transierit.

Nil ex ore exeat, quod per Misericordiam, & Veritatem non transierit.

CAP. 3. A NUM. 7.

Ne sis sapiens apud temetipsum, time Deum, & recede à malo: sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum.

7 AB stomacho infirmitates omnes insinuat dimanare, ideoque, eo sano, salus firma stabilisque promittitur.

Ab stomacho bona vel mala valetudo pendet.

CAP. 3. NUM. 16.

Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ, & gloria.

8 IN dextera vitā æterna videtur collocari per longitudinem dierum significata; diuitiæ vero, & gloria vana in sinistra, ad quam damnati reijciuntur, ideo Matthæi cap. 19. num. 24. dicitur: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum.*

Cælestis gloria in Dei dextera; mundana gloria in sinistra collocatur.

CAP. 4. A NUM. 20.

Fili mi, ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam: ne recedant ab oculis tuis.

9 CUR iubet sapiens, eloquia ipsius ab oculis nō recedere, cum obiecta oculorum esse non possint? An quia veritates per illa pronuntiatæ adèo patētes, & euidentes sunt, vt oculis percipi valeant? Vide 2. Paralipomenon nu. 49.

Veritas adèo patere potest, vt vel ipsis oculis videatur.

CAP. 5. A NUM. 1.

Fili mi attende ad sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam, vt custodias cogitationes.

10 VT custodias cogitationes, idest, bonas inspirationes à Deo tibi immissas.

Diuina inspirationes exequendæ.

Ne attendas fallaciæ mulieris.

11 NON dicit, huius, vel illius in particulari, quia fallacia fragilis istius sexus generalis proprietas est, quæ autem, hic, & pluries alibi Salomon de feminea imperfectione attestatur, etsi spiritu solum humano (seclusa diuina inspiratione) loqueretur, credibilia forent, ob comprehensiuam fragilitatis huius sexus diuturnam experientiam.

Circa feminei sexus imperfectiones experto crede magistro Salomoni.

CAP. 5. NUM. 6.

Per semitam vitæ non ambulant, vagi sunt gressus eius, & inuestigabiles.

12 TErmino, quo significatur diuina perfectio, scilicet: *Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.* ad Rom. cap. 11. num. 33. vtitur ad femineam imperfectionem explicandam, ac si alius terminus debilioris significationis ad talem, & tantum imperfectionis gradum exprimendum non pertingeret.

Nisi termino infinita significationis feminea imperfectio explicari nequit.

CAP. 5. NUM. 22.

Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

Peccata funes sunt, & torquẽtes, & suffocantes.

13 FUnes peccatorum, nõ solum capiunt peccatores, & irretiunt, sed etiam constringunt, id est: torquent, & suffocant.

CAP. 8. NUM. 1.

Numquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam.

Sapientia irrequieta, & vocalis perfectio est; prudentia sedata, & muta.

14 SApientia fere numquã absque clamitosis ventilationibus, & disputationibus addiscitur, secus prudentia, quæ virtus potius innata est, quam acquisita; & notandum, quam propriè vtrique adaptantur termini: Sapientia clamitosè, & incircumspectè vocem emittit, & quandoque eiaculatur; prudentia vero attente, moderate; & circumspecte *dat vocem suam.*

VEL SIC.

Sapientia virtus iuuenilis; prudẽtia senilis est.

15 Sapientia clamore; prudẽtia vero sedata voce, & moderata modestaque pronuntiatione agit, & negotia sua expedit, quia sapiẽtia iuuenilis, & feruorosa est, prudentia senilis pacata, & temperata.

CAP. 8. NUM. 12.

Ego sapientia habito in consilio.

Consiliis intentione recta coadunatis Deus libens assistit, & imperatur.

16 IDeo dixit Christus, sapientia patris, Matthæi cap. 18. num. 10. *Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

CAP. 8. NUM. 18.

Mecum sunt diuitiæ, & gloria.

Cœlestis beatitudo nostra vera diuitia sunt.

17 ISta sunt veræ diuitiæ de quibus Apostolus ad Ephes. cap. 1. 2. & 3. & pluries alibi, quæ cum gloria non habent repugnantiam, sed potius connexionem imo identitatem.

Opes superbæ.

Temporales diuitia superbos faciunt.

18 SUperbæ appellantur opes temporales ab effectu, quia superbos facere solent possidentes.

CAP. 8. NUM. 20.

In viis iustitia ambulo, in medio semitarum iudicij, vt ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam.

Mens docilis sapientia thesaurus.

19 THesauros scilicet spirituales mentis, non thesauros diuitiarum temporaliũ, & caducarum.

CAP. 8. NUM. 30.

Cum eo eram cuncta componens.

Maria Creatoris genitrix, & creaturarũ concreatrix.

20 ADeò *cuncta*, vt ipsum etiam factorem meũ, non solum physice tamquam vera mater generarem, sed etiam moraliter constituerem, modo á prophetis Ieremia, Amos, & Simeone satis expresso, & à sanctis Patribus declarato. Uide quæ ad cap. 6. nu. 8. Amos prophetæ dicta sunt.

CAP. 8. NUM. 34.

Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei.

Qui sapientiam amat sapientia perpetuo seruiat.

21 VErus sapientiæ amator, & speculator debet se in perpetuum illius famulatum, & mancipatum tradere. Vide Exodi cap. 20. num. 5. & 6.

CAP. 9. NUM. 13.

Mulier stulta, & clamosa, plena illecebris, & nihil omnino sciens, sedit in foribus domus suæ super sellam, &c.

Scientia naturales, nisi ad Deũ ordinentur, non sunt laude digna

22 HÆC mulier tropologice significare potest scientias naturales quatenus in creaturis sistunt, & ad Deum non ordinantur; vel certe malas artes, superstitiosas scilicet, & dæmoniacas.

CAP. 10. NUM. 3.

Non affliget Dominus fame animam iusti.

Imo

Qui Deo vacant a Deo refecti ui, & impinguantur.

23 IMO abundantissime pascet eam spiritualibus reficiens alimentis, & in loco pascuæ eam collocans. Psalm.22. num.2.

CAP.10. NVM.5.

Qui congregat in messe filius sapiens est.

Diuitiæ in iuuentute partæ, senectutis leuamen: merita in tempore vita æternam nanciscuntur.

24 O Primum consilium tã in cortice litteræ, quã in medulla anagogiæ, nam in messe idest virili ætate ad hiemem senectutis congregare oportet. Et in præsenti vita merita accumulare ad æternam vitam consequendam.

CAP.10. NVM.7.

Memoria iusti cum laudibus, & nomen impiorum putrescet.

Impiorum memoria fœtet, dum non perit.

25 PUtrescet, idest, vsque dum annihiletur, & pereat eius memoria, fætebit. Vide quæ ad psal.17. num. 43. notata sunt.

CAP.10. NVM.8.

Sapiens corde præcepta suscipit: stultus cæditur labijs.

Vere sapiens bonus obediens.

26 SApientem corde præcepta suscipere, est humili charitate obedire, & monitiones, cum gratitudine, & æstimatione admittere; at stultus monitoria verba taliter accipit, ac si essent verbera. Vide, infra num.10.

VEL SIC.

Verbalis reprehensio flagellatio est.

27 Uerbalis reprehensio flagellatio est, & quidem grauis.

CAP.10. NUM.11.

Vena vitæ os iusti.

Peccatorum cõfessio spiritualis quædam, & salutaris phlebotomia est.

28 QUia punctione pœnitentiæ os iusti confitentis aperitur, vt malignus humor peccatorum exeat, & sic spiritualiter flebotomatur ad gratiã, quæ animæ vita est, consequendam: quod confirmant verba, quæ immediate subsequuntur, scilicet: *Os impiorum operit iniquitatem.*

CAP.10. NVM.13.

In labijs sapientis inuenitur sapientia.

Sapientia promptè quidem communicanda, sed non ineptè prodigenda.

29 IN labijs, non vt indiscrete effluat; sed vt quæsita, facile inueniatur, & prompte communicetur. Ideo num.14. sequenti dicitur: *Sapiẽtes abscondunt scientiam.* Uide, quæ ad Malachiæ cap.2.num.7. notantur.

CAP.10. NVM.20.

Argentum electum lingua iusti.

Lingua iusti clara, pretiosa, & ponderosa.

30 QVia clara, pretiosa, & ponderosa non leuis, inutilis, & futilis.

Cor autem impiorum pro nihilo.

Bonus á malo tanquam ens à non ente differt.

31 INter cor impij, & linguam iusti tanta differentia datur, quanta inter non ens, & ens valde pretiosum reperitur.

CAP.10. NVM.25.

Quasi tempestas transiens non erit impius.

Impius, etiam extinctus, adhuc nocet.

32 DIsparere quidem velociter asserit impiũ, non sic damna ab eo illata, quæ non citó disparere solent, sed diutius durare, & persentiri, sicut effectus tempestatis.

CAP.11. NUM.21.

Manus in manu non erit innocens malus.

Impius, etiam otio torpens, maleficus.

33 QUia etsi nihil mali operetur externe, multa tamen mala interne molitur.

CAP.11. NVM.22.

Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra, & fatua.

Fœmina fræno indiget, ne effrænis fiat.

34 CIrculus iste, frænum est, quo indiget, vt talis mulier regi, & gubernari possit.

CAP.12. NUM.17.

Qui quod nouit loquitur index iustitiæ est.

Lis

Lis forensis horologium quoddam est.

35 LIS forensis quoddam horologiũ est, in quo testes sunt index, campana sonans est iudex sententiam pronuntians: rotę interiores tabelliones, cęterique ministri sunt.

Qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

Qui mentiri assueuit à testificatione repellendus.

36 QUI mentiri assuefe'it, etiam cum in iudicio deposuerit, fraudulenter, & nõ vere, & sinceriter declarabit.

VEL SIC.

Testis mendax omnibus nocens.

37 Testis mendax, non solum veritatem offendit, sed etiam ius alienum defraudat.

CAP. 12. NVM. 18.

Lingua autem sapientium sanitas est.

Lingua sapientis alexipharmacum morale.

38 QVia non solum vulnus famæ proximi non infligit; sed etiam, si aliquod in ea malum est curare, & sanare procurat.

CAP. 13. NUM. 4.

Uult, & non vult piger.

Quod natura excludit pigri volũtas admittit.

39 ACtus inefficax voluntatis duplex contradictorium virtuale est.

Anima autem operantium impinguabitur.

Theologica virtutes impinguãt animam.

40 ANima operantium virtutes, præserrim theologicas spiritualiter pinguescit.

CAP. 13. NVM. 8.

Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ.

Qui vere diues esse cupit veras diuitias amet.

41 DIuitiæ suæ, scilicet spirituales labore proprio, & diuino auxilio acquisitæ.

Qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

Qui patientia caret pauper est.

42 QVI pauper patientiæ est animaduersionem ipsi proficuam nec sufert, nec admittit.

CAP. 13. NUM. 13.

Iusti autem misericordes sunt, & miserantur.

43 HOC est pij, & misericordes sunt in actu primo, & secundo, seu habenr benignum genium, & inclinationem ad actum secundum, seu praxim reductam.

Misericordiæ exercita misericordẽ probat.

CAP. 14. NUM. 4.

Ubi non sunt boues, præsipe vacuum est: vbi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bouis.

44 HÆc verba, physice de agricultura; moraliter de Prædicatoribus, & ceteris, qui in area Ecclesię laborant, æque proprie intelligenda veniũt, & D. Thomæ Aquinati valde proprie accommodari possunt, ac Dominicæ suæ Religioni.

Boues Euangelici horrea Ecclesiæ frugibus implent.

CAP. 14. NUM. 9.

Stultus illudet peccatum.

45 PEccare, stultus reputare solet materiam risus, & iocosæ diuersionis.

Stultus per iocum peccat.

CAP. 14. NUM. 10.

Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus.

46 ANimus virilis, & capax ad continendam, & intra se suffocandam magnam tribulationem; erit etiam capax ad comprimendam nimiam exultationem, ne foras erumpat.

Magnanimus vtramque fortunam deglutit, & concoquit.

VEL SIC ANAGOGICE.

47 Loquitur de ijs animabus, quæ gaudis spiritualibus, & diuinis immissionibus in superiore spiritus portione largiter perfruuntur, quas Deus per varias tẽtationes, & tribulationes prius probare, & expetiri solet: ideo illa diligens, & dilecta Canticorum 2 num. 16. dicebat: *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia.*

Diuinis fauoribus morandis varijs prius tribulationibus probat sponsas.

CAP.

CAP. 14. NVM. 13.
Risus dolore miscebitur.

In praesenti vita multa certe ridicula; at risus verus incertus est.

48 NON dicit: *Miscetur*, sed: *Miscebitur*: loquens quasi dubitatiue, & conditionate idest: si in hac misera vita sit aliquis risus, qui vere risus sit, talis, absque dubio, dolore miscēdus.

Et extrema gaudij luctus occupat.

In vita praesenti cum gaudio luctus, non solum connexus, sed immixtus.

49 NON solum extrema, hoc est vltimum gaudij, sed etiam extremá, hoc est summum gaudij terreni luctus occupat.

CAP. 14. NVM. 16.
Sapiens timet, & declinat á malo: stultus transilit, & confidit.

Sapientia timet, stultitia confidit.

50 VBi timor ibi sapientia; at vbi nimia confidentia, ibi stultitia est.

CAP. 14. NVM. 20.
Etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici vero diuitum multi.

Pauper omnibus odiosus, diues omnibus gratiosus.

51 NON semper dicit Salomon in prouerbijs suis, quod esse, & fieri debet, sed quandoque id quod in hoc peruerso mundo, & per peccatum corrupto, & malé morato frequēter accidere solet.

CAP. 14. NVM. 21.
Qui autem miseretur pauperis, beatus erit.

Beatitudinis spes misericordia annexa.

52 A Domino enim audituros est: *Venite benedicti patris mei, &c.* Matth. 25.

CAP. 14. NVM. 23.
Ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.

Os multiloquum, & caret mentis, & intellectus.

53 EGestas, non solum diuitiarum, sed etiam mentis, & intellectus.

CAP. 14. NVM. 32.
In malitia sua expelletur impius: sperat autem iustus in morte sua.

Iustus moriens messem copiosam colligit.

54 PEccator in morte alie-na perperam sperare solet: non sic iustus in sua, quia tunc copiosum virtutum suarum fructum colligit; ideo Isaias ait: cap. 9. num. 3. *Laetabuntur coram te, sicut qui laetantur in messe.*

CAP. 15. NUM. 1.
Responsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem.

Contrariorū eadem est ratio, & disciplina.

55 COntraria contrarijs curantur, non solum physice, sed etiam moraliter.

CAP. 15. NVM. 3.
In omni loco oculi Domini contemplātur bonos, & malos.

Boni Malis vbique permixti.

56 IN quacumque hominū communitate boni, & mali sunt: & notandum, quod oculis Domini contemplatio attribuitur, quoniam intellectuales sunt.

CAP. 16. NUM. 2.
Spirituum ponderator est Dominus.

Peccatorum fōdere spiritus particeps.

57 SPiritus peccatorum; cū ad terrena declinet, terrenus fit, & consequenter ponderosus; ideo psal. 145. num. 3. dicitur: *Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam.*

CAP. 16. NVM. 3.
Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuae

Poenitentiale forum in lege veteri adumbratum

58 HIC sacramentalis cōfessio insinuatur. Vide infra cap. 28. num. 13.

CAP. 16. NVM. 4.
Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus; impium quoque ad diem malum.

In impiorum punitione iustitia diuina resplendet

59 QUomodo *impium*, idest *immisericordem* operatus est Dominus propter se? Vt in die iudicij in ipso iustitia diuina resplendeat. Cuius propositionis intelligentia facilis est, & ex theologia scholastica petenda.

CAP.

CAP.16. NVM.27.

Uir impius fodit malum.

Impius fodit, vt malum adquirat

60 **F**Odit, idest; multum laborat, ad hoc, vt malū illi adueniat.

CAP.16. NVM.29.

Uir iniquus lactat amicum suum.

Adulatio lac nociuum.

61 **L**Actat adulationibus, & multis alijs noxijs blandimentis.

CAP.16. NVM.32.

Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium.

Inimicus quo proximior, eo infensior.

62 **E**T ratio manifesta est, nam hostis eo infensior, quo propinquior; cum ergo nihil magis nobis approximet quā propriæ passiones, ideò nihil fortius, quam istæ nosmetipsos impugnant: Vnde poli in quibus tota moralis vita reuoluitur, isti sunt: *Nosce te ipsum, & vince te ipsum.*

CAP.17. NVM.1.

Melior est bucella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum iurgio.

Qui gulæ inseruiunt ventri litant.

63 **E**Sculentorum, & poculentorum abundantem diuersitatem victimas appellat, quia qui gulę inseruiunt ventrem tamquam Deum colunt.

VEL SIC.

Maledata amicitiam non promouent, sed dissoluunt.

64 Uictimæ sunt munera, quibus clientes patronos suos venerantur, & demereri student, quæ plerumque ex iusto Dei zelo sunt vtrisque discordiarum occasio.

CAP.17. NVM.5.

Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius.

In paupere Deus despicitur.

65 **Q**Uia cum in paupere Deus ipse exprimi dignetur, in paupere despecto Deus ipse despicitur.

66 Et notandum horum verborum: *Despicit*, *Exprobrat* quę discrimen: grauior enim contemptus per exprobrationem significatur, quam per despectum, ex quibus Exprobratio applicatur Deo, despectus pauperi, vt aduertas, leuem pauperis vilipensionem grauissimo Dei contemptui æquiualere.

Leuis pauperis despectio grauis Dei contemptus est.

CAP.17. NVM.6.

Corona senum filij filiorum: gloria filiorum patres eorum.

67 **P**Arentes, auique boni, rectique filiorum, & neporum educatores, & filij, nepotesque benemorati, & educati ad inuicem coronantur, & glorificātur.

Patres bene educantes, & filij bene educati ad inuicem coronantur.

CAP.17. NVM.23.

Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicij.

68 **L**Oqui videtur de iudice iniquo qui corrumpitur, & munera accipit, non iudicaturæ titulo, sed amicitiæ prætextu.

Iudicem munerā accipientē nullus pretextus à corruptione liberat.

CAP.17. NVM.26.

Non est bonum, damnum inferre iusto: nec percutere principem, qui recta iudicat.

69 **P**Ercutere gladio ancipiti linguæ detrahentis, qui penetrantissimus est, & infensissimus. Uide notam subsequentem cap.18. n.21.

Lingua detrahētis gladius anceps.

CAP.18. NUM.21.

Mors, & vita in manu linguæ: qui diligunt eam comedent fructus eius.

70 **L**Inguæ manum attribuit ad denotandam debilis huius membri potentiam, ex qua sibi ius vitæ necisque vsurpat, vnde detractores non solum dicto peccant, sed etiam facto.

A lingua potentia ius vitæ, necisque vsurpatū est.

CAP.20. NVM.6.

Multi homines misericordes vocantur: virum autem fidelem quis inueniet?

Qui

Misericordiæ titulum [illegible] commerentur.

71 QUI stipem sex, vel octo pauperibus pasim occurrentibus, & exigentibus elargiuntur misericordes vulgariter appellantur, cum re vera quid maius necessum sit ad tantũ attributum commerendum, quo rarus homo dignus est, illudque commeretur solum; *Fidelis*, idest, qui Deo in pauperibus suis rependit secundum æquam proportionem bonorum ab ipso receptorũ.

CAP. 20. NVM. 7.

Iustus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet.

Iustus filios suos tam naturales, quam morales beat, & illustrat.

72 HÆC verba intelligi possunt non solum de filijs naturalibus iustorum quos Deus replet benedictionibus, sed etiam de moralibus filijs, nempe bona fama, alijsque virtutum suarum fructibus.

CAP. 20. NVM. 8.

Rex, qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.

Rex per se ipsum regens sol regni sui est.

73 SIcut sol, quia per se ipsum regionem sibi subiectam lustrat; tenebras omnes discutit; sic rex per se ipsum gubernans, & iudicans, non solum iustam sententiam pronuntiat, sed omnes iniustitias, & nebulosas nebulonum fraudes dissipat, & consumit.

CAP. 20. NUM. 20.

Qui maledicit patri suo, & matri extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.

Filij manus in parentes elata, mortem sibi aduocat.

74 HOC est morientur in maiori negotiorum suorum, conscientiæque offuscatione, ideo Exodi cap. 20. num. 12. dicitur: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram.*

Solem videre indignus parentibus ingratus filius.

75 Sed cur vita filij in parentes iniqui, & ingrati per tenebras significatur? Quia talis indignus est luce frui, nec solis faciem videre, qui enim parentibus proprijs non attendit, parentis omnium aspectu iure priuandus est.

CAP. 20. NVM. 21.

Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.

Substantia sine labore acquisita insensibiliter dilabitur.

76 QVI ex hereditate adueniente, & absque proprij laboris industria ditescit, illam taliter dissipare solet ac decoquere, vt cum tempus testamenti condendi aduenerit, nil habeat de quo heredem possit instituere: secundum phrasim enim Sacræ Scripturæ per benedictionem institutio heredis ex asse, vel ex alis portione significatur.

CAP. 21. NVM. 13.

Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

Immisericors misericordiam non speret.

77 CLamabit perperã tam in die iudicij particularis, quam vniuersalis: Uide Matth. cap. 25.

VEL SIC.

Immisericordes miseriam absque leuamine experientur.

78 Immisericordibus denuntiatur, quod certo præsenti vita durante in miseriam incident, & affectatam surditatem, quã practicarunt experturi sunt.

CAP. 21. NVM. 16.

Vir, qui errauerit à via doctrinæ, in cætu gigantum commorabitur.

Hæreticorum certissima damnatio.

79 HIC certissima hæreticorum condemnatio exprimi videtur.

Dæmones gigãtes sunt cælo bellum inferentes, & condamnatos opprimentes.

80 Sed cur dæmones gigantes appellantur? Et quia semper bellum cælo inferre conantur, & quia miseros damnatos sibi subiectos opprimunt.

CAP.

CAP.22. NVM.2.

Diues, & pauper obuiauerunt sibi: vtriusque operator est Dominus.

Diuitijs, & paupertate tanquam duabus habenis Deus mundum regit.

81 Diues, & pauper inuicem obuiant, quia diues solet paupertatem incurrere, & pauper diuitias acquirere, vel inuenire, quod Deo specialitèr attribuitur: sūt enim diuitiæ, & inopia magna media, quibus Deus res humanas regit, prouidentèrque gubernat.

CAP.22. NVM.9.

Victoriam, & honorem acquiret, qui dat munera: animam autem aufert accipientium.

Liberales vbi sūt quidam placidi hostes, ac benigni latrones.

82 Liberalis, & magnanimus non solum vincit, sed etiam triumphat, quod pér *honorem* explicatur; & nota quod munera non solum excœcant, sed etiam exanimant accipientes: vnde liberales, sunt quidam placidi hostes, & benigni latrones, qui omnia depopulantur, & sibi vsurpant.

CAP.22. A NVM.17.

Inclina aurem tuam, & audi verba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam, quæ pulchra erit tibi, cum seruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis.

Nec cibus corpori, nec doctrina menti indigesta prodest.

83 Quænam proportio doctrinæ ad ventrem? Magna quidem nisi enim benè digesta fuerit nec proderit cognita, nec intelligetur pronunciata, ideo Ezechiel volumine cibatus fuit ad Dei monita, & doctrinam tā intelligenda, quam proferenda. Vide eiusdem cap. 3. à num. 1.

CAP.23. NVM.15.

Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum: & exultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum labia tua.

Filius sapiens lætitia parentum.

84 Exultabunt renes mei, idest gaudebō genuisse talem filium ideo infra num. 24. *Qui sapientem genuit lætabitur in eo.*

CAP.24. NVM.11.

Erue eos, qui ducuntur ad mortem.

85 Ad mortem secundam & æternam, seu animæ.

Qui ob peccata de animæ salute periclitantur, ge in sunt in extrema necessitate constituti.

Et qui trahuntur ad interitum liberare, ne cesses.

86 Trahuntur ad interitum à vitijs suis, & concupiscentijs.

Vide sup. à num. 85.

CAP.24. NVM.12.

Si dixeris: Vires non suppetunt: qui inspector est cordis ipse intelligit, & Seruatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini iuxta opera sua.

87 Corripiuntur, qui prætextu mala valetudinis, vel debilitatis naturalis affectatæ, & exaggeratæ pœnalia pœnitētiæ opera non admittunt, ieiunia, aliaque Ecclesiæ præcepta eludunt.

Qui fraudulentèr ab obligatione se excusat, cū Deo animaduertente negotium est.

CAP.24. NVM.28.

Ne sis testis frustrá contra proximum tuum: nec lactes quem quam labijs tuis.

88 Maligniores in quauis republica, & communitate sunt semper prompti, & parati ad proximum accusandum, & contra ipsum, iudicialitèr deponendum, quibus adulatores coniunguntur ad denotandum huius fæcis homines non minus nociuos, & pernitiosos esse, quā præcedentes.

Adulatores, & falsi testes æquè reipublicæ nociui.

89 Sed cur adulatio per lactationem significatur? Vel ad denotandum, quod qui adulatores ad mittūr, sunt simplices, & tamquam lactentes pueri, rationis vsu nondum fruuntur.

Qui adulatores libentèr audiunt, de pueriti simplicita te conuincuntur.

90 Vel ad insinuādum, quod huiusmodi assentatores ipsos quibus adulantur despiciunt, irrident, illudunt, & cum illis tāquam cum pusillis rationis vsu carentibus se gerunt.

Qui alteri adulatur, ipsi illudit.

CAP.25. NVM.4.

Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum.

Sic

Ante Deiparæ formationem Natura massâ præparata.

91 SIC fecit Deus cum massa, seu matallo naturæ humanæ, vt egrederetur vas purissimum, & immaculatum Deiparæ Virginis Mariæ.

CAP.25. NUM.8.

Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò.

Si visa tacere oportet, quanto magis audita.

92 SI visa tacere oportet; quanto magis audita, vel alio minus perspicaci sensu percepta.

CAP.25. NVM.12.

Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem,& aurē obedientem.

Auditor pius, & sapiens declamatorem, & declamationem nobilitat.

93 COnuersio peccatorum verba prædicantium exaltat, & de argento igne examinato, & centuplum repurgato in aurum purissimum, & refulgentes transfert margaritas: psal.11.nu.7.

CAP.25. NUM 13.

Sicut frigus niuis in die messis,ita legatus fidelis ei qui misit eum.

Niuis vsus in mundo perantiquus.

94 HIC insinuatur vsus niuis multo anterior ad tempora Neronis imperatoris, cui eius inuentio communitèr attribuitur.

CAP.25. NVM. 16.

Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne fortè satiatus euomas illud.

Mundialibus gaudijs parcè vtendum.

95 MUndialibus delectationibus, si quę sunt, ideo enim dubitatiuè proponuntur, parcissimé vtendum, omnes enim nauseam prouocant, & fastidium pariunt.

CAP.25. NVM.23.

Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.

Benignus auscultator ad detractionem prouocat.

96 SI non forent multi benigni gratique auscultatores, non essent multi maligni, peruersique detractores. Vide Ecclesiastes cap.7.num.4.

CAP.27.NVM.11.

Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meum:vt possis exprobranti respondere sermonem.

Sapientiæ diligētèr incumbendum ad exprobranti paccatè respondendum.

97 VT possis respondere, non verbis iracundis ad vindictam; sed sermonibus, idest verbis cordatis, & rationabilibus ad satisfactionem.

CAP.27. NVM 13.

Tolle vestimentum eius qui spopondit pro extranea: & pro alienis aufer ei pignus.

Fideiusor quodāmodo misericordiā indignus.

98 NUllam cum fideiusore misericordiam exerceas, quia stultitiam operatus est, badem se efferēs. Vel refert Salomon, quod communitèr inter homines accidere solet, non, quod secundum regulas charitatis, & legalia consilia, fieri debet. Vide Exodi cap.22.num.26. & Deuter. 24.num.12.

CAP.27. NVM.14.

Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit.

Indiscretus laudator detractori comparandus.

99 HIC intempestiua clientum vrbanitas, & quorumdam importuna, & inutilis benedicentia, imo, & beneficentia taxati videtur Et nota quod benedicentia aliquorum tantum nocere soleat, ac si foret maledicentia, & detractatio.

CAP.27. NUM.23.

Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.

Subditorum vultus diligenter attendendi.

100 ADuertētia proficua, imo, & necessaria principibus, & superioribus tam ecclesiasticis, quam sæcularibus. Sed cur vultus tantum pecoris agnosci dicitur? Tum quia de occultis non Ecclesia, non leges humanæ iudicant. Tum quia ex vultus contemplatione multo-

ties interni subditorum cogitatus dignosci possunt. Uide ad lib. 2. Esdræ cap. 2. n. 2.

CAP 27. NUM. 26.

Agni ad vestimentum tuum, & hædi ad agri pretium.

Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis.

101 MOderatio principibus indicitur in tributis, à gregibus populorum sibi subditorum, exigendis.

A subditis tributa tanquam fructus naturales accipienda.

CAP. 28. NUM 2.

Propter peccata terræ multi principes eius.

102 SPecialis prouidentia Dei circa reges, & principes innuitur, & quod præcipua instrumenta sunt, quibus vel populorum peccata punit, vel virtutes remuneratur.

Per principes bonos, & malos Deus subditis bonis, & malis condigne remuneratur.

Et propter hominis sapientiam, & horum scientiam; quæ dicuntur, vita ducis longior erit.

103 OPortet Principes ad ea, quæ de ipsis inter subditos sparsa diuagantur diligenter attendere; alioquin in mille incidēt damna, vitæque pericula: ideo Christus, non ob sui conseruationem, sed ob eorundem instructionem frequenter interrogabat: *Quem dicunt homines, esse filium hominis.*

Principes, vt sibi prospiciant, ad ea, quæ de ipsis dicuntur, attendant.

CAP. 28. NUM. 3.

Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.

104 IMber vehemens suomet generi officit, & iniutiam facit est enim species pluuiæ infęcundans terram; quod religiosis voluntarié, verèque pauperibus, qui nomine Uiri, quod in phrasi Sacræ Scripturæ decoræ venerandæque significationis frequenter est, digni sunt, accommodari potest modo in margine annotato.

Religiosus discolus Religioni nociuus.

CAP. 28. NUM. 5.

Viri mali non cogitant iudicium: qui autem requirunt Dominum animaduertunt omnia.

105 QUI iudicium finale bene aduertit, memoria tetinet, frequenterque recolit, nil ad æternam salutem pertinens omittet, sed omnia perealłbit.

Finalis iudicij consideratio assidua optima vitæ cynosura.

VEL SIC.

106 Homines iniqui, & malefactores non considerant, se aliquando in ministrorum iustitiæ manus incursuros.

Malefactores, & iniqui iustitiam hominum transcurant.

CAP. 28. NUM. 9.

Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

107 HAC de causâ multorum oratio à Deo despicitur, falluntur enim existimantes, orationem aliquid valere sine iustitia, hoc est exacta legis impletione.

Oratio sine iustitia euanida, & contēptibilis.

CAP. 28. NUM. 13.

Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

108 HIC confessio Sacramentalis in lege gratiæ statuenda, & stabilienda expressissimè adumbratur. Vide sup. cap. 16. num. 3.

Confessionis sacramentalis optimi effectus.

CAP. 28. NUM. 15.

Leo rugiens, & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

109 LEO caulas ouium, vrsus apum aluearia deuorant, & dilaceiāt sic princeps iniquus populum suum, cuius illa sunt symbola.

Princeps malus bestiarum summe nocentiū epilogus.

CAP. 28. NUM. 17.

Hominem, qui calumniatur animæ sanguinem, si vsque ad lacum fugerit, nemo sustinet.

Se-

Honoris proximi vsurpator irreparabili desperationi obnoxius.

110 Secundum Sacræ Scripturæ phrasim *sanguis* idem quod *vita* est frequentissimé enim repetitur, vitam in sanguine esse: *sanguis* ergo, seu *vita animæ* honor est quē, quiâ proximo iniusté subtraxerit, in desperationem, iusto Dei iudicio, incidet, & se in lacum prorripiet suffocandum, â quo, vt eruatur, nemo dexteram illi porriget.

VEL SIC.

Honoris alieni vsurpator, etiam post mortem abominabilis.

111 Talis alieni honoris deturpator, etsi vsque ad lacum fugerit, id est; etsi mortuus, & sepultus fuerit, intollerabilis ab omnibusque abominandus erit.

CAP. 28. NUM. 19.

Qui autem sectatur otium replebitur egestate.

Egestas vacuat, & replet.

112 EGestas, potius vacuat, quam replet, sed desidiosus egestate replebitur, hoc est: omnino possidebitur.

CAP. 28. NUM. 23.

Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum, magis quam ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

Ex prudenti, & discreta Proximi correptione nullū damnum timendum.

113 EX vano ergò timore recussant homines, præsertim prelati, discretam, & prudentem proximorum, & subditorum correptionem, cum hæc diuina promissio deficere non possit. Vnde si aliquando correptio fraterna malé cesserit, & in exhibentis damnum conuersa fuerit, non correptionis naturæ, sed corripientis deffectui tribuendum est.

CAP. 29 NUM. 13.

Pauper & creditor obuiauerunt sibi.

Pauper, & Debitor nomina synonima.

114 PAuper, & debitor sūt diuersa nomina eiusdem significationis, ideo textus cōtraponit creditori pauperem loco debitoris.

CAP. 30. NUM. 20.

Talis est via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum dicit: Nō sum operata malum.

Praua femina facile adultera.

115 ADulterium metaphoricé per comestionem explicatur, nō solum propter honestatem; sed etiam ad denotandam facilitatem, & quasi naturalem appetitum illud perperrandi in feminis peruersis, & licentiosis.

CAP. 31. NUM. 22.

Stragulatam vestem fecit sibi, byssus, & purpura indumentum eius.

Ornatus corporis res indifferens.

116 QUod in nobili femina fuit laudabile; in diuite auaro parabolæ euangelicæ Lucæ cap. 16. num. 19 fuit reprehensibile; vel quia ornatus corporis est res indifferens, qua possunt homines, & feminæ bené, vel màle vti; vel quia forté ille epulo euangelicus, non erat vir nobilis, sicut hæc, sed homo pleueius.

LI-

LIBER ECCLESIASTES.

CAP.I, NVM.I.

Verba Ecclesiastæ, filij David, regis Ierusalem.

AD CAP.1.N.1.
LIBRI ECCLESIASTES

Rex multorũ dicẽdus qui multos regit: rex paucorũ qui paucos dirigit.

1 CUR non appellatur Salomõ *rex Israel*, vt initio prouerbiorum; sed *rex Ierusalẽ*, quod Diuus Hieronimus notauit? An quia libri prouerbiorum doctrina ad omnes extenditur; at vero huius ad paucos, perfectionis nempe professores, & Ierusalem cælestis candidatos restringitur?

UEL SIC.

Contemptus Mũdi doctrina aulicis in primis necessaria.

2 Doctrina de contemptu mundi ad aulicos dirigitur, vt potę ipsis magis vtilis, & necessaria: ideo specialiter ad regiæ vrbis habitatores sermonem dirigit.

CAP.1. NVM.5.

Oritur sol, & occidit, & ad locum suũ reuertitur: ibique renascens, gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem.

Solis renascentia vniuersalem indicat reuiuiscentiã.

3 HÆC post occasum renascentia solis, qui causa secunda vniuersalis est, vniuersalem resurrectionem indicare potest. Sicut deflexio ad Meridiẽ, & Aquilonem, alios saluandos esse, damnandos alios, ideo Ieremię cp. 1. num. 14. dicitur: *Ab Aquilone pãdetur malum.*

CAP.1. NVM.11.

Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem, quæ postea futura sũt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in nouissimo.

Mundi terminus contra phylosophos flagitatus stabilitus.

4 MVndum hunc visibilẽ non esse æternum, sed terminabilem, & tandem terminandum insinuatiuè prænuntiat: ideo de mundi nouissimo mentionem facit.

CAP.

CAP. 1. A NVM. 12.

Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Ierusalem, & proposui in animo meo quærere, & inuestigare sapientèr de omnibus.

Cui mundi vanitates patent, dignitates eius nihil appetunt.

5 NON erat rex Salomon cum hæc scribebat? Erat quidem. Cur ergo non dicit: *Sum rex Israel*, sed: *Fui rex Israel?* An quia, cum hæc scribebat, vanitates mundi iam ei patebant, ideoque illius munera, & dignitates, de præsenti nihili appretiabat, seu nihili esse existimabat?

VEL SIC.

Sapientiæ inuestigator regia compellatione dignus.

6 De præterito se dicit regem, quia de præterito refert, suam ad inuestigationem sapientiæ applicationem, pro illo enim solo tempore visus fuit sibi Salomon appellatione regia dignus.

VEL SIC.

Arduius est se ipsū, quam alios, regere.

7 Olim fui rex aliorum; nunc vero sum rex mei ipsius, seu mearum actionum.

CAP. 2. NUM. 8.

Feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum.

Artes loræ, vel contrariæ, quibus principes fauent, reflorescunt.

8 Dicit Salomon se fecisse hoc genus omne homuntionum aulas principum cursitantium, non physice, sed moraliter, & occasionaliter: nam quandiú princeps his artibus fauet, illarum professores é terra tamquam insecta animalcula, videntur pullulare, & erumpere.

CAP. 2. A NUM. 16.

Moritur doctus similiter, vt indoctus: Et idcirco tæduit me vitæ meæ.

Docti, & indocti quo ad mortem sint similes physicè, non moraliter.

9 NON tęder Salomonem propter mortium docti, indoctique communionem, sed propter consimilitudinem; quod scilicet homo doctus absque debita prouidentia, & rerum suarum dispositione decedat, sicut indoctis hominibus frequenter accidit.

CAP. 3. *A NVM. 2.*

Tempus nascendi, & tempus moriendi, &c.

Quid habet amplius homo de labore suo?

10 QUæ in his octo versibus continētur, sunt quæ in periodo vitæ cuiusuis status communiter omnibus accidūt, *Humana miseriā litania vitæ septem Salomonis versibus comprehensa.*

CAP. 3. NVM. 17.

Et dixi in corde meo: iustū, & impium iudicabit Deus, & tempus omnis rei tunc erit.

11 DE vniuersalis iudicij die videtur loqui litteraliter, & expressé. *Ultimus mundi dies á Salomone pronunciatus.*

CAP. 4. *NVM. 9.*

Melius est ergo duos esse simul, quam vnum.

12 EX hoc numero vsque ad duodecimum commoditates communitatum, seu in communi viuentium expenduntur: At incommoda non recenset Salomon, vel quia illa non fuerat expertus, vel certius quiâ respectu commoditatum illa parui pensit. *Religiosorum in communi degentium spiritualia lucra incommodis corporalibus longé præstant.*

CAP. 4. *NVM. 15.*

Vidi cunctos viuentes, qui ambulant sub sole cū adolescente secundo, qui consurget pro eo.

13 OMnes aulici ad principem orientem, faciem, ad occidentem, seu ad occasum vergentem, scapulas vertere solent, quod ad sui præcipuam instructionem recolit Salomon. *Sapiens, ex ijs, quæ alijs accidunt, sibi prospicit.*

CAP. 5. NVM. 2.

Multas curas sequuntur somnia.

14 NON somni sedati, & quieti, sed insomnia phantasmatibus turbida, & irrequieta. *Ad nimias curas, non somni, sed insomnia subsequuntur.*

CAP. 5. *NUM. 10.*

Et quid prodest possessori, nisi, quod cernit diuitias oculis suis.

15 EN totam diuitis fruitionem æs suum oculis lustrare, manibusque contrectare. *Tota diuitis fruitio aurum suum oculis, ac manibus contrectare.*

UEL SIC.

Possessio, & fundus, quem dominus non lustrat, tenebrescit.

16 Possessiones reddituosæ, quæ oculis dominorum non lustrantur, & crebò recoluntur exigui vel nullius prouentus sunt.

CAP. 7. NUM. 1.

Quid necesse est homini maiora se quærere; cum ignoret quid conducat sibi in vita sua, numero dierum peregrinationis suæ, & tempore, quod velut vmbra præterit?

Subtractis in vita ratione non computandis per exiguum remanet.

17 PEregrinamur in hoc mundo, non per sæcula, non per annos, sed per paucos dies subtractis somnijs, ærumnis, persecutionibus, & alijs pluribus malis, quæ non debent in ratione vitæ computari.

CAP. 7. NUM. 2.

Melius est nomẽ bonum, quam vnguẽta pretiosa.

Bonæ odor famæ spiritualis balsamum.

18 QUia ista redolent sensui corporeo, illud vero intellectiuæ potentiæ.

Et dies mortis, die natiuitatis.

Moriens saluari potest, at nascẽs, non miser esse nõ potest.

19 QUia morientes possumus æternum beatificari, at nascentes non possumus non pœnis, ærumnis, & afflictionibus præsentis vitæ damnari.

CAP. 7. NUM. 3.

Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij.

Mensa luctus præ ceteris proficuum cibum ministrat.

20 QUia ex domo conuiuij longiorem seu breuiorem vitam solemus reportare; ex domo vero luctus meliorem semper vitam reportamus.

CAP. 7. NUM. 4.

Melior est ira risu; quia per tristitiã vultus corrigitur animus delinquẽtis.

Prælatus vident subditum efficacẽ reddit.

21 DElinquentium subditorum benignius, & efficacius frœnum tristitia vultus prælatorum, vide Prouerbiorum cap. 25, num. 23.

CAP. 7. NUM. 9.

Melior est finis orationis, quam principium.

Corpus anima, anima oratione viuit.

22 QUia finis bonus coronat omnem vitæ nostræ periodum: Et notandum, quod vita per orationem explicacatur, & significatur; quia oratio vita animæ est, & quia, sine oratione, bene viuere, est moraliter impossibile.

CAP. 7. NUM. 11.

Quid putas causæ est, quod priora tempora meliora fuere, quam nunc sunt? Stulta enim est huiusmodi interrogatio.

Stultis quæstionibus, & interrogationibus mundus abundat.

23 NUlla stultior, sicut nec cõmunior inter homines interrogatio, & quærela semper viguit, semperque vigebit.

CAP. 7. NUM. 13.

Utilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest videntibus solem. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia, hoc autem plus habet eruditio, & sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo.

Diuitiæ memoriam poss. suis tribuunt temporariam; sapientia æternam.

24 SApiens diues non solum sibi prodest, sed etiam alijs, nec non, sicut astris dominatur, dominatur etiam pecunijs, illas sibi subijciens, non se illis. Nec dubitandum est, quod sapientia, & diuitiæ in eo quod exprimit textus assimilentur: sed etiam differunt in eo, quod sapiẽs vera viuit vita, diues apparenti, & æstimatiua. Differunt etiam in eo, quod sapiens relinquit post se memoriam æternam, diues temporalem.

UEL

VEL SIC

Verè ſapientia in vtroque ſæculo vitā tribuit poſſidenti.

25 Eruditio, & ſapientia vitam tribuunt poſſeſſori ſuo in præſenti ſæculo permanentem, at in futuro æternam.

CAP. 7. NUM. 16.

Qui de natalibus indiſcrete præſumunt, & gloriantur, graui cenſura digni.

Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ.

26 Alia lectio apud Hugonem Carenſem ſic habet: *Hæc quoque vidi in diebus natiuitatis meæ*, ex qua reprehendi poſſunt, qui de natalibus ſuis nimium præſumunt, & indiſcretè gloriantur.

CAP. 7. NUM. 29.

Virum de mille vnum reperi, mulierē ex omnibus non inueni.

Fœmina libidinoſa, vt plurimum, mente rudes, & capta.

27 Forte loquitur Salomō de illis mulieribus cū quibus libidinoſe egit, quas omnes rigidā ſuā, & experimentali cenſura comprehendit, carpitque.

CAP. 8. NUM. 6.

Omni negotio tempus eſt, & opportunitas, & multa hominis afflictio, quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt nuntio.

Aſtronomia iudiciaria, etiam independenter à libero arbitrio, ars incerta.

28 Hic à Salomone repelli videtur Aſtronomia iudiciaria, quæ futura certo ennuntiare præſumit.

CAP. 8. NUM. 10.

Vidi impios ſepultos: qui etiam, cum adhuc viuerent, in loco ſancto erāt, & laudabantur, in ciuitate quaſi iuſtorum operum, ſed & hoc vanitas eſt.

Hypocriſim mors denudare ſolet.

29 Hæc videtur eſſe hypocriſis, quę, etſi dum vita durat, ſoleat latere, in ipſa morte, vel paulo poſt ſe prodit, & manifeſtat, & ideo non dicit: *Laudabantur iuſtorum operum*, ſed: *Quaſi iuſtorum*.

CAP. 8. NUM. 17.

Et intellexi quod omnium operum Dei nullam poſſit homo inuenire rationem, eorum, quæ fiunt ſub ſole.

In Phyloſophia area multum laboris impenſum, exiguus fructus collectus.

30 Hinc inferre licet, quātum laboris hucuſque in Phyloſophia, & rerum naturalium cognitione impenſum ſit, & quam exiguus, & fere nullus fructus collectus. Nec alicuius momenti eſt, dicere; Salomonem hoc ante Ariſtotelem pronuntiaſſe, nam multi tam ex antiquioribus, quam recentioribus ſatis eruditi viri conſtanter aſſerunt, hunc phyloſophorum principem potius audacter, quam vere in omnibus ſcriptis ſuis definiſſe, & pronuntiaſſe.

CAP. 9. NUM. 14.

Ciuitas parua, & pauci in ea viri: venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio. Inuentuſque eſt in ea vir pauper, & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam, & nullus deinceps recordatus eſt hominis illius pauperis.

Paupertas, & ſapientia vicina, gemelleque ſorores.

31 Sic exiſtimo Siracuſis Siciliæ accidiſſe ope phyloſophi Archimedis. Sed notanda ſapientię cum paupertate coniunctio, ſunt enim non ſolum inſeparabiles comites, ſed etiam vterinæ gemellæque ſorores.

VEL SIC TROPOLOGICE.

Angeli cuſtodis præſidio nil certius, ſicut nec irremuneratius.

32 Per iſtum ſapientem pauperem intelligi poſſe videtur Angelus vnicuique ad ſingularem cuſtodiam deputatus, qui exiguā animæ noſtræ ciuitatem à mille potentis regis, & tenebrarum harum rectoris inuaſionibus, & incurſibus quotidie defendit, propter quod, non ſolum laudem debitamque gratitudinem non reportat; ſed nec de illo aliqua ſolet fieri recordatio, ob quod *pauper*, ſcilicet gratitudinis, à textu eſſe dicitur.

CAP.

CAP. 10. NVM. 7.

Uidi seruos in equis, & principes ambulantes super terram quasi seruos.

In Michrocosmo per peccatum ritiato omnia inuersa.

33 Vidi corpoream portionem cum sensibus suis, quæ in hominis microcosmo subjici debebat rationi, tamquam serua, imperatorem agere: portionem vero spiritualem cum suis potentijs, quæ princeps re vera est, seruiliter obedire.

CAP. 10. NVM. 8.

Qui fodit foueam incidet in eam.

Deceptor plus se, quam alium decipit.

34 QVI fodit foueam, scilicet ad alterum decipiendum.

CAP. 10. NVM. 16.

Væ tibi terra cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt.

Principum auaritia prouincias dissipat.

35 MAne comedunt, idest manicant ad basallos suos deuorandos, & tributorum sanguisugis eorum substãtiam emungunt, & ad se trahunt.

CAP. 10. NVM. 20.

In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledicas diuiti: quia aues cæli portabunt vocem tuam.

Ministri inferiores aues rapaces.

36 AVes cæli idest ministri inferiores reipublicæ, qui sunt aues rapaces. Baruch. cap. 3. num. 17. *Qui in auibus cæli ludunt.*

Et qui habet pennas annuntiabit sententiam.

Ministri pennati pœnarum illatores.

37 HI sunt tabelliones, & iudices, qui pennis pœnas inferunt, & multimoda dãna, detrimentaque moliuntur.

CAP. 12. A NVM. 2.

Antequam tenebrescat sol &c.

Humana decrepitudo per metaphoras á Salomone explicatur, quia nulli hominum eius contẽplatio placet.

38 BReuis concinna, figurataque descriptio humanæ decrepitudinis, & incommoditatum omnium illam concomitantium, & ad illam subsequentium.

CAP. 12. NVM. 14.

Et cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum illud sit.

Misera hominis conditio, qui etiã benefaciendo, male potest facere.

39 ETiam faciendo bonũ homines errare possunt, & solent: talis, & tanta est naturæ humanæ fragilitas, & miseria.

CAN-

CANTICUM CANTICORUM.

CAP. I. NUM. I.

Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino.

AD CAP. I. N. I. CANTICI CANTICORVM.

Gaudia spiritualia mundialibus delectationibus longe præstant.

1 VINO VBERA sponsi, & sponsæ præferuntur, quia infinito suauitatis excessu præcellūt gaudia spiritualia diuinæ charitatis omnibus gaudijs, mundialibusque delectationibus, & lætitijs in vino significatis: vide infra nu. 3.

CAP. 2. NVM. 5.

Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.

Diuini amoris morbum patientis optimum remedium, quod morbum aggrauat.

2 FLores fructusque, qui accendant amorē multi, & obuij sunt, qui vero mitigēt, rari, & ferè incogniti, cui ergo quærit remedium morbo æstuantis, & fæbricitantis amoris, quid prodesse poterunt flores, & fructus? An doctrinalis fructuosaque consideratio pulchritudinis parum durabilis, & facile marcescibilis? Sed cum hîc de spirituali perfectoque amore tractetur, dicendum videtur, non quæri remedia ad mitigationem, sed potius ad augmentū, & inflammationem.

CAP. 3. NVM 6.

Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris.

Dominationis virga quo plus inflatur, decrescit.

3 VIrga, quæ signum potestatis est, cum fumos vanitatis ostendit, non meretur, *virga*, nuncupari, sed *virgula*.

VEL SIC.

Deipara virga recta semper, & ascendens, & à corruptione omnino libera.

4 Maria per mūndi *desertum*, non *incedit*, sed *ascendit*, & non virga, sed virgula fumi vocatur, quia ex minimo materialitatis coalescit, & hoc ex rebus, & á corruptione præseruatiuis, & igne charitatis decoctis, & exhalatis.

CAP. 4. NVM. I.

Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es!

Mariæ pulchritudo limitatione indiget, vt in creaturarum ordine remaneat.

5 NON ter, sed bis *pulchra* Maria dicitur, vel, vt pulchritudo tam corporis, quam animæ notetur, vel, vt in categoria creaturarum relinquatur, ne ad ordinem Trinitatis ascendat, vel spectare videatur.

Ocu-

Oculi tui columbarum.

Vt vnica Deipara perfectio, vt cumque explicetur, non indiuidua vnius speciei; sed tota indiuiduorum species assumenda.

6 AD perfectionem oculorum Mariæ comparatiue explicandam, non hæc, vel illa columba, sed tota columbarum species desumitur, & rectè, nam tota quanta est, in illos refunditur, & per illos nobilitatur.

Absque eo, quod intrinsecus latet.

Christus in quãtum Maria pars non internus ipsi, sed intrinsecus.

7 CHristus in Mariæ vtero latens non dicitur *internus*, sed *intrinsecus*, & certè æquo iure, nam *conceptus pars matris est.*

Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.

Anima sancta, & contemplatiua de vna semper ad aliam virtutẽ ascendunt.

8 DE monte non ascenditur, sed potius descenditur, si de monte materiali, & terreno loquamur; at capilli, seu cogitationes sponsæ, & capreæ, seu animæ sanctæ quibus comparantur numquam descendunt; sed de monte vnius ad montes aliarum virtutum semper ascendunt, & de oratione ad contemplationem, de contemplatione ad vnionem Dei eleuantur.

CAP. 4. NVM. 2.

Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro.

Baptismate ablutus terrenis omnibus renunciat.

9 TOnsæ dicuntur oues, idest iusti, & innocentes, è lauacro baptismatis ascendentes, quia hoc sacratissimo fonte abluti terrenis omnibus renunciant, in cuius signum recens baptizati in primitiuâ Ecclesiâ omnia sua temporalia bona Apostolorũ pedibus proijciebant.

CAP. 4. NVM 16.

Surge Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.

Tribulationum venti virtutum flores respirare faciunt.

10 VEnti tribulationum faciunt virtutum odorem non solum emitti, sed etiam efluere.

VEL SIC.

Deus iustis sua gaudia, & tribulationes alternatiue immittit.

11 Ex his duobus ventis, *Aquilo*, tribulationes significat, ideo actio fortis, & quasi violenta illi tribuitur, nempe: *Surge*: *Auster* fruitiones, & spirituales dulcedines, ideo actio lenis, & quasi naturalis ipsi acommodatur, nempe: *Veni*, quas scilicet tribulationes, & fruitiones solet Deus animabus sanctis alternatiue immittere, vt fragantissimus odor florescentiũ virtutum non solum respiret, sed etiam effluat, idest longe lateque diffundatur.

CAP. 5. NVM. 1.

Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum.

Virtutum flores in diuino gustui gratissimos fructus velociter cõuertuntur.

12 EN flores capite præcedenti nuper exhalãtes, in suauissimos, & nutritiuos fructus conuersos, diuino gustui deseruientes, & proportionatos.

Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis.

Ad sacra Passionis contemplationem Ecclesiã Deus inuitare nõ cessat.

13 QVis est iste hortus, ad quem Christus Ecclesiam, & animam sanctam inuitat? An Gethsemani, vel Caluariæ mons, in quo mentaliter cũ suo sponso myrrham, & aromata colligat, idest compatiatur, & oret?

Comedi fauum cum melle meo.

Minister Euangelicus, & se instruere, & ceteros illustrare debet.

14 MInister Euangelicus personam Christi gerens comedere debet, non solum mel sapientiæ ad intelligendum, sed etiam fauum, seu ceram ad illuminandum ceteros.

VEL SIC.

Deipara cerei adstans fauus melle Christi vulnerum plenus, & redundans.

15 *Fauum meum*, idest matrem meam melle sanguinis mei vndequaque repleram, & effluentem, in-

intus, dolore compassionis; foris, ex vulnerum meorum super ipsam iuxta crucem existentem stillatione, & pluuia, ideo subsequitur: *Bibi vinum meum cum lacte meo.*

Bibi vinum meum cum lacte meo.

Ministri Euangelici diuersis diuersos spirituales liquores propinare debent.

16 EVangelici ministri vino, & lacte vtuntur: vino, quod est alimentum robustorum, & in quo omnis spiritualis dulcedo continetur, vt se, ac proficientes Fideles inebrient: lacte, vt paruulos, & viam perfectionis incipientes suauiter nutriant.

CAP. 5. NUM. 4.

Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius.

Ad leuissimum Dei tactum tota iusti compago commouetur.

17 QUando Deus penaliquem corporis sensum, vel animæ potentiam se permittit sensibiliter percipi, omnia sanctæ, & perfectæ animæ interiora commouentur, & reuerenti timore, gaudio inenarrabili admixto, concutiuntur.

Eucharistiã digne suscipientes omnem Dei virtutem intra se sentiunt.

18 Hoc etiam non impropriè ad digne sumentes Eucharistiam referri potest, quæ liberalitatis diuinæ donum maximum est: ideo, propter illam, tota manus Dei dilecti, & diligentis intra nos missa dicitur.

CAP. 5. NVM. 7.

Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem: percusserunt me, & vulnerauerunt me: tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.

Ministri Dei animam sanctam terrenis spoliãt, ut diuinis ditescat.

19 ISti vigiles ciuitatis, murorumque *custodes* videntur esse angeli ministri Dei, qui iuste spoliant animam sanctam, quæ sibi aliquod terrenæ affectionis pallium retinere cupit, quod, ne omnia sua dilecto Deo pateant, impedire possit.

CAP. 6. NUM. 1.

Dilectus meus descendit in hortum suum, ad areolam aromatum, vt pascatur in hortis, & lilia colligat.

20 HOrtus, Ecclesia: *Areola aromatum*, omnes congregationes diuinas laudes in communi canentium: *Lilia*, alia rubra martyrum alia candida virginum, alia cærulea pœnitentium, qui fere omnes, non mirum, quod per exiguum temporis interuallum in præsenti vita detineantur; naturam enim, & proprietates florum sortiuntur, ideoque sæpe sæpius, & fere semper ab horti Domino colliguntur, antequam marcescant.

Iusti, flores cito à Deo collecti, ne marcescant.

CAP. 6. NVM. 11.

Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab reuertere, reuertere Sulamitis.

21 QVadrigæ diaboli turbant quidem strepitu suo animam sanctam, sed simul admonent, vt ab illis caueat, & se in tuto colligeet.

Ob nostram cautelam strepitum dæmon ad nos accedere à Deo permittitur.

CAP. 7. NUM. 2.

Venter tuus sicut aceruus tritici vallatus lilijs.

22 HIC perpetua Mariæ virginitas ante, in, & post partum expresso, & eleganti symbolo declaratur. Et notandum quod granum Christi in Mariano ventre ad nostram vtilitatem, & profectum multiplicatur, & vsque ad aceruj abundantem copiam excrescit.

Christus Deiparã & castissime fecundauit & nobis per ipsam profecit.

CAP. 7. NUM. 12.

Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt.

23 FLores ab initio mundi parturiunt fructus, & ad finem vsque parturient, vt partum

Mundo coæuus partus Virginei symbola.

tum virgineum, vel futurum annuntiarent, vel iam factum confirmarent.

CAP. 7. NVM. 13.

In portis nostris omnia poma noua, & vetera, dilecte mi, seruaui tibi.

Quæ Deo donanda prompte exhibenda.

24 QVÆ Deo donanda sunt, in portis ipsis debent constitui, & collocari ad hoc, vt prompte efferantur.

VEL SIC ANAGOGICE.

25 Omnia tam sensuum, quã potentiarum animæ sanctæ obiecta ad Deum summe dilectum referuntur, & ordinantur. *Deus vnicum, & totale Animæ sanctæ obiectum.*

LIBER SAPIENTIÆ.

CAP.I. NVM.I.

Diligite iustitiam, qui iudicatis terram, sentite de Domino in bonitate.

AD CAP. I. N. I. LIBRI SAPIENTIÆ.

Iudicum terrenorum tentatio periculosa atheismus.

1 PRIMVM quod Salomon de iudicibus cauet, ab eisque arcere conatur, atheismus est, ne scilicet se Deos præsumptiuè existimantes veram Deitatem abnegent, & omnino excludant.

CAP. I. NVM. 2.

Quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum: apparet autem eis, qui fidem habent in illum.

Iudicum incorruptorum mentibus diuina veritas affulget.

2 APparet Deus, qui veritas est, ijs iudicibus, qui cum verâ in ipsum confidentiâ lites, & omnia publica negotia student absque vlla indebita affectione, sed animo constanti, & firmo suo ipsorum muneri satisfaciendi.

CAP. I. NVM. 5.

Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum & auferet se á cogitationibus, quæ sunt sine intellectu.

Qui veritatē ab intellectu eliminant, brutorum more discurrunt.

3 QUænam sunt cogitationes, quæ *sine intellectu* fieri possunt? Cogitationes quidem irrationales, cum scilicet homines brutorum more discurrunt, vel quando studiose cogitant, non quomodo veritatē inueniant, sed eludant.

CAP. 1. NUM. 6.

Benignus est enim spiritus sapientiæ, & non liberabit maledicum à labijs suis.

Labia detrahentia mordent semetipsa.

4 LAbia detrahentia ipsimet detrahunt; non vero ei, de quo detrahunt, nocitura sunt.

Quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ eius auditor.

Nulla detractori cautela satis est, quin à Deo distincte audiatur ad punitionem.

5 QVi omnium internorum testis est verus, & infallibilis, quomodo non erit eorum, quæ foras erumpunt? Sciat itaque detractor se audiri à Deo, etiam si valde demisse, & secretissime aduersus proximū susurret.

CAP. 1. NUM. 7.

Quoniam spiritus Domini repleuit orbem terrarum: Et hoc, quod continet omnia scientiam habet vocis.

Calorum motuū enarmonicus.

6 HOC quod continet omnia, idest cælum scientificé loquitur: Hic cælorum concentus enarmonicus insinuari videtur.

VEL SIC.

Cæli, detractores coram Deo accusant.

7 Cælum ipsum vocem habet, qua coram Deo accusat detractores. Vide quæ ad Deuteronomij cap. 32. num. 1. dicta sunt.

CAP. 1. NUM. 14.

Creauit enim, vt essent, omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum; & non est in illis medicamentum exterminij, nec inferorum regnum in terra.

Quod in genere suo egre est, tamquam si non esset, existimandū est.

8 NON ait: *Vt bene essent*, sed: *Vt essent* absolutè: nam quod in genere suo ęgre segerit, tamquam, si non esset, reputandum est.

Et sanabiles fecit nationes orbis terrarum.

Professorum medicina insufficientia certitudini artis derogat.

9 PHylosophomedici, ex artis suæ principijs, nullam ægritudinem insanabilē esse iactant, quod mihi ex hoc textu plusquam certum est: attamen perpaucos morbos peritè ab ipsis curari dolens experientia docet: vnde, non artis impotentiæ; sed Professorum insufficientiæ defectus iste attribuendus est. Ex quo rigorem, quo iusta Ecclesiastici cap. 10. num. 31. de arte medicā loquimur, temperare potes.

VEL SIC ALLEGORICE.

Fidei doctrinā nullum rationalem excludit.

10 *Sanabiles fecit nationes orbis terrarum*, idest sanæ Fidei doctrinā capaces: ideo Ioannes cap. 6. num. 45. ex Isaia dixit: *Erunt omnes docibiles Dei.*

Et non est in illis medicamentum exterminij.

Medicamentum crudele à talis non est exterminandum.

11 MEdicamentum, quod patientem exterminat, hoc est: vehementissime angit, & molestat, non medicamentum appellandum est; sed nocamentum, Inferni cruciatibus conferendum: ideo inferorum regnum in terræ superficie, seu in præsenti vita grassari negatur.

VEL SIC ALLEGORICE.

Medici spirituales benigni sint, non crudeles.

12 Hinc discant medici spirituales, & animarum curam gerentes cum ægrotis suis benigne, ac misericorditer se gerere; nec imprudentibus, & intollerabilibus cauterijs, quæ in exterminiū, seu desperationem adigant, vtendum esse.

CAP. 2. A NUM. 8.

Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo nostrum exors sit luxuriæ nostra: vbique relinquamus signa lætitiæ.

Voluptatum amatores fluxibilitatis earum præcipui testes.

13 VEL obcecatissimi homines, & cœnosis voluptatum pratulis immersi, vtuntur terminis, earum breuitatem, & nullam ferè durationem exprimentibus, videlicet: *Antequam marcescant: Pertranseat: Relinquamus, &c.*

CAP.

CAP. 2. *NUM.* 19.

Contumelia, & tormento interrogemus eum.

Tormentorū maximum contumelia.

14 LOquens prophetice, & expresse de Christo patiente contumeliam tormento præfert, vt longe grauiorem, & æqua quidem ponderatione, illa enim torquet animam; hoc solum corpus fatigat, & molestat.

CAP. 2. *A NUM.* 24.

Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

Inuidia fatale dæmonis instrumētum.

15 INuidia diaboli mors introiuit in Adamum primum: *Inuidia*, vero Hebræorum, & præcipue Pharisæorum, & Sacerdotum, *qui ex parte illius fuerunt*, introiuit mors in Adamum secundum: ideo à Christo Domino audire meruerunt: *Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere:* Ioan. cap. 8. nu. 44.

CAP. 3. *NUM.* 1.

Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.

Nulla suauior quam martyrum mors.

16 NON solum non affliget, non concutiet; sed nec attinget, quia mors non erit illis tormentum etiam leue.

CAP. 3. *NUM.* 18.

Et si celerius defuncti fuerint non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem.

Diuina reprobatio per ignorantiam significatur ad reproborum pœnam attestescendam.

17 CVM dicentes: *Domine Domine aperi nobis*, audient illud tremendum: *Nescio vos.* Matthæi cap. 25. num. 12. Vel non habebunt allocutionem benedictionis; sed maledictionis, scilicet: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Ibi num. 41.

CAP. 4. *NUM.* 6.

Ex iniquis enim somnis filij, qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes.

Sensuales voluptates somnia sunt.

18 PER somni vocem copulam illicitam significat honestatis causa. Vide quæ ad Genesis cap. 39. num. 8. notata sunt. Et notandum, spurios non tā esse filios, quam parentum criminis accusatores, & præcones.

CAP. 5. *NUM.* 1.

Tunc stabunt iusti in magna constātia aduersus eos, qui se angustiauerūt.

Qui proximum angustiat se angustiat.

19 PRonomen *Se*, æquiuocè videtur referri posse tam ad angustiantes, quam ad angustiatos.

CAP. 5. *NUM.* 6.

Ergo errauimus in via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis; & sol intelligentiæ nō est ortus nobis.

Damnati scientia augmento grauissime torquentur.

20 HON negant lucem supernaturalium illustrationum luxisse, & solem veritatis ortum fuisse: sed sero cognoscunt, neutrum ipsis profuisse: Sed cur damnati sic benè, & dialecticè discurrunt? An quia illis scientia relinquitur, imo superadditur ad tormentorum incrementum, ob quod dixerat idem Salomon Ecclesiastes cap. 1. num. 18. *Qui addit scientiam, addit & laborem?*

CAP. 5. *NUM.* 7.

Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus, &c.

Virtuosi à peccatorum ex... viis in bono perseuerantiam discant.

21 CRedant virtutis candidati, & incipientes saltem, damno suo, expertis, & cognoscant, non esse *difficiles vias* rectas; sed obliquas, & tortuosas peccatorum per prærrupta, & præcipitia gradientium, & teptantium, vel in circuitu ambulantiū: nec de vijs Domini iudicium proferre audeant, qui Dominum non gustauerint.

CAP. 5. *NUM.* 13.

Sic, & nos nati continuo desinimus esse.

Temporalis vitæ mortis inceptio, & continuatio est.

22 Nativitas, & vita restra per hoc optimè definitur, quod scilicet sit inceptio, & continuatio mortis.

Temporalis vita, præsens nihilum.

23 Et nota, quod non dicit: *Desinimus*, sed: *Desinimus* esse, quasi vita nostra nihil de præsenti sit.

CAP. 5. *NUM.* 17.

Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini.

Honor cæteris bonis præferendus.

24 Tamquam prius, & principalius in cœlesti beatitudine commendatur decus, & honor beandorum, quam reliquorum bonorum aggregatū ex quo componitur, & coalescit.

VEL SIC

Honor diuinus cælestis beatitudinis compendiū.

25 Bonorum omnium aggregatum cælestem beatitudinem construens, & constituens per decus, & honorem antonomasticè explicatur.

CAP. 6. *NUM.* 2.

Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terræ.

Humana potestas terrena, & limitata.

26 Cur non *terræ* absolutè, sed *finium terræ* iudices appellantur? Vt aduertant iudices iurisdictionem suam esse, non solum terrenam, sed etiam finitam, & limitatam.

UEL SIC.

Circa terræ portiunculas assignandas omnis humana versatur iurisdictio.

27 Ad denotandum, forensem omnem ciuilemque iurisdictionem ab hominibus adrò ambitam in assignandis terræ portiunculis, quę cuique potiori iure obtingāt, versari, & limitari.

CAP. 6. *A NUM.* 4.

Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam, cū essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis.

28 In iudicio tam particulari, quam vniuersali prius circa iudices scrutabitur Deus peccata in exercitio muneris sui iudicialis admissa, quam peccata extra illud commissa, scilicet peccata priuata, seu personalia.

Iudices prius de exercitio muneris quam de priuatu actionibus rationē Deo reddunt.

CAP. 7. *NUM.* 1.

Sum quidem, & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro, &c.

29 Cur hîc Salomon, & suam mortalitatem, & consimilem generationis modum, & natiuitatis, cum reliquis hominibus quasi quid mirum, & singulare commemorat? An quia erat rex, & principes adeò mentis vanitate eleuari solent, & insanire, vt in Alexandro, Ænea, alijsque perspicuum fuit, quod existiment singularem, ac diuersam, suam, & aliorum hominum genituram? Quem errorem, & hîc, & infra nu. 5. & 6. penitus abolere nititur sapientissimus Salomon.

Elatio mentis principes in aliā viuentium speciē transmutare solet.

UEL SIC.

30 Homo sapientia Dei præditus adrò à terrenis fæcibus eleuatur, & spiritualizatur, vt necesse sit carnalem ipsius genituram per ordinem ac singillatim referri, nę vel angelus, vel spiritus purus existimetur.

Viri spiritualis genesis declarāda, ne falsò àimus existimetur.

CAP. 9. *NUM.* 3.

Et in directione cordis iudicium iudicet.

Iu-

Iudex antequam alios iudicet, se ipsum diiudicet.

31 IVdex, antequam sententiam proferat, cor suum perfectè dirigat, nam cor iudicis non directum, sed vel leuiter inclinatum rectè iudicare nequit.

CAP. 10. *NVM.* 3.

Ab hac (sapientia) vt recessit iniustus in ira sua, per irā homicidij fraterni deperijt: propter quem, cū aqua deleret terram.

Propter primum fratricidium totus orbis aqua mulctatus; propter Deicidiū igne mulctandus.

32 PRopter primi Abelis cædem deleuit Deus orbem per aquam, propter secundi vero Abelis deleturus per ignem.

CAP. 11. *NVM.* 11.

Illos autem tamquam durus rex interrogans condemnasti,

Nemo inauditus condemnandus.

33 NEminem inauditum condemnat Deus: ideo prius interrogat, quam sententiam proferat.

CAP. 11. *NVM.* 24.

Et dissimulas peccata hominum propter pænitentiam.

Paucorum pænitētia multis prodesse solet.

34 PRopter pænitentiā paucorum solet misericors Deus peccata dissimulare plurimorum.

CAP. 12. *NVM.* 9.

Non quia impotens eras in bello subijcere impios iustis, aut bestijs sæuis, aut verbo duro simul exterminare.

Verbum durum, flagellū grauius.

35 VErbum durum, post bella, bestiasque sæuas, & immanes ponit, tamquam flagellum grauius.

CAP. 13. *NVM.* 1.

Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei: & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes agnouerunt, quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, &c.

36 ECce opiniones veterum phylosophorum circa primariā Mundi constitutionem quantum á veritate errauerint propter sacrarum ignorantiam scripturarum.

Veterum phylosophorum ignorantia expunitur.

CAP. 14. *NVM.* 5.

Propter hoc etiam, & exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare, per ratem liberati sunt.

37 EXiguo crucis ligno in quo per procellosum mundi mare secure nauigatur, & ad salutis portum appellitur.

Crucis naui securissime per mūdi pelagus nauigatur.

CAP. 14. *NVM.* 10.

Etenim quod factum est, cum illo, qui fecit, tormenta patietur.

38 QVomodo idolum tormenta pati potest? Utique, idoli materiale, ignis, elementaris ad quem ex natura sua destinatum erat: idoli formale, Idest dæmon, in cuius obsequium fabricatum fuit, tormentum ignis infernalis, & æterni, quod ipsi hac de causa incremento nouo, & maiori recrudescit. Et nota dæmonis desperatum genium: vt enim, tum superbię innatæ, tum hominum inuidiæ satisfaciat, noua, & crudeliora in dies tormenta deuorare non dubitat.

Dæmones in quorum obsequium idola fiunt, grauius in inferno torquentur.

CAP. 14. *NVM.* 16.

Hic error tamquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.

39 NUlla maior crudeliorque tyrannis, quā quæ ad falsam religionem profitendam subditos cogit.

Tyrannis crudelissima ad falsā religionem profitendam cogere.

CAP. 14. *NVM.* 21.

Et hæc fuit vita humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt.

Adulatio, non difficilia solum, sed impossibilia aggreditur.

40 Quomodo *in communicabile* communicari potuit? Quia non solum difficilia, sed etiam impossibilia aggreditur, & exequitur idololatrix adulatio.

CAP. 15. NVM. 4.

Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor sine fructu, effigies sculpta per varios colores, &c.

Bonas artes malitia humana solet corrumpere.

41 Malas artes vocat Statuariam, Picturam, Fictricem, aliasque huiusmodi, non quia in se, & intrinsecè malæ sint; sed quia extrinsecè, & occasionaliter ex hominum malis â in perniciosos vsus, & fines detorquentur.

CAP. 18. A NUM. 20.

Sed non diu permansit ira tua. Properans enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis suæ scutum, orationem, &c.

42 PRælatus innocens, & virtuosus habet arma martialibus armis potentiora, quibus populum ab ira Dei protegat.

Bonus præsul plus populum, quam multi martiales duces, protegit.

Et finem imposuit necessitati.

43 Necessitati, scilicet Dei Deus enim, nisi necessitatus, non punire solet.

Deus, non nisi coactus, punire solet.

CAP. 18. NUM. 24.

In veste enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum: & parentum magnalia in quattuor ordinibus lapidum erant sculpta.

44 IN nomine Dei in lamina auri insculio creaturarum vniuersitas, & in nominibus Patriarcharum, lapidibus grauatis, eorundem magnalia, & facinora latebant.

In magnis nominibus magna facinora virtuatiter inclusa latent.

LI-

LIBER ECCLESIASTICI.

PROLOGUS ECCLESIASTICI.

Nam deficiunt verba Hebraica, quando fuerint traſlata ad alteram linguam.

AD PROLOGUM LIBRI ECCLESIASTICI

Idioma hebraicũ cæteris ſignificantius.

1 VIS, & energia Hebraicarum vocum tanta eſt, vt nequeat per verba alterius cuiuſcumque idiomatis perfectè, aut ſaltem ſufficienter exprimi.

CAP. 1. NVM. 9.

Ipſe creauit illam (ſapientiam) *in Spiritu Sancto.*

Sapientia á Deo infuſſa non facit poſsidentem intumeſcere.

2 SApientia creata *Spiritu Sancto* influente producta eſt, ne intumeſceret: nam vt ait Apoſtolus 1. Corinth. cap. 8. *ſcientia inflat: charitas verò ædificat.*

CAP. 3. NVM. 9.

In opere, & ſermone, & omni patientia honora patrem tuum.

Parentes tolerantià, non minus quám verbo, & opere honorandi.

3 NON ſolum verbo, & opere, ſed etiam tollerantiâ parentes honorandi, & proſequendi ſunt, ideò optime dixit quidam: Parentem, ſi æquus, & bonus eſt, diligas: ſi iniquus, feras.

CAP. 4. NUM. 1.

Fili eleemoſynam pauperis ne defraudes.

Qui veris pauperibus eleemoſynã negat, non miſericordia ſolum, ſed etiam iuſtitia iniuriam irrogat.

4 ELeemoſyna veris pauperibus, non tam ex miſericordiâ, quam ex iuſtitia erogari debet. Unde infrá num. 8. ideoque, qui eleemoſynam veris pauperibus non facit, defraudat id eſt, rem debitam per dolum negat, & ſubterfugit ſatisfacere.

CAP. 4. NVM. 11.

Et eris tu velut filius Altiſsimi obediens, & miſerebitur tui magis, quam mater.

Ad

Maternus amor Diuini amoris pro prissimum [?] simbolum.

5 AD exaggerãdum Dei erga homines amorem, ad maternum recurrit Iesus.

CAP.4. NVM.12.

Sapientia filijs suis vitam inspirat.

Sapientia possidẽtem animat, & honorat.

6 SApientia est anima illam adquirentis.

VEL SIC.

Vide supra nu. 6.

7 Sapientia dat vitam bonæ opinionis, & famæ.

CAP.4. NUM.34.

Noli citatus esse in lingua tua, & inutilis, & remissus in operibus tuis.

Qui linguá polles, manu deficit.

8 VIri loquaces, & linguati frequentér solent esse desidiosi.

CAP.5. NUM.2.

Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui.

Passiones sensuales perperam mũdans spiritualis, retinendunt.

9 IN fortitudine tua, idest in virili, & robusta ætate. Sed cur luxuria, *concupiscentia cordis* appellatur, cum potiùs *renum concupiscentia*, videatur dicenda? An quia solemne est carnalibus, sensualem concupiscentiam honesto inclinationis naturalis nomine decorare, & protegere?

VEL SIC.

In iuuenili ætate non solum caro, sed etiam spiritus coercendus.

10 In virili, & inexperta ætate, non solum passiones carnales, & sensuales, sed etiam rationales moderari oportet.

CAP.5. NVM.5.

De propitiato peccato noli esse sine metu.

Remissa culpâ reatus pœna remanet.

11 NOli esse sine metu pœnæ in hac, vel in alia vita, vel in vtraque soluendæ, quod contra Nouatores notandum est.

CAP.5. NVM.14.

Si est tibi intellectus responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

Verba ante prolationem non cõsideranda solum, sed castiganda sunt.

12 VErba proferenda, non solum consideranda, sed etiam corrigenda, & castiganda sunt, ex cuius defectu verbum leue aut ineptum, *verbum indisciplinatum* appellatur.

CAP.5. NVM.18.

Iustifica pusillum, & magnum similiter.

Magnatibus non semper deferendum.

13 NE statim quæ Magnates in aliquo consessu proferunt approbanda; nec quæ minores, & pusilli proponunt, despicienda: sed recti iudicij trutinâ vtraque ponderanda: nam in sordido palliolo latére solet sapientia.

CAP.6. NVM.15.

Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius.

Vbi interuenit auaritia, vera versari nequit amicitia.

14 COntra: idest: Contraposita seu comparata. Sed cur hac phrasi, & loquendi modo vtitur textus? An quia nihil magis repugnare, & contrariari veræ solet amicitiæ quam argenti aurique pôdera? Vbi enim ad sunt cupiditas, & auaritia, quæ per hæc metalla explicantur, veram versari amicitiam est moraliter impossibile.

CAP.6. NVM.23.

Sapientia enim doctrinæ secundum nomen est eius, & non est multis manifesta: quibus autem cognita est, permanet vsque ad conspectum Dei.

Scientia, quæ à Deo non est, pseudoscientia est.

15 HIC de scientia infusa loqui videtur textus, licet non deerunt qui hæc verba de sua Chimica, seu aurifactoria sciẽtia, quam pleno ore sapientiam vocant, explicaré malint.

CAP.6 A NUM.25.

Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum: subiice humerum tuum, & porta illam, & ne accedieris vinculis eius

Sapientia virtutum calcar; vitiorum frænum.

16 SApientia omni vinculorum generi comparatur, quia omnes actiones nostras dirigit, omnesque excessus frænat.

Sapientia, anima omnigenum ornamentum.

17 Sed cur non solum vinculis, sed etiam torquibus seu pretiosis ornamentis æquiparatur? An quia sapientia non solum nos dirigit, & corrigit, sed etiam colit, honestat, & adornat?

CAP. 7. NUM. 3.

Fili non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes ea in septuplum.

Malefactores nimium rustice laborant, vt copiosam damnorum messem sibi colligant.

18 MAlefactores non solum nimio, & graui labore præmuntur cum malefaciunt, sed rusticano, & fænerarorio exercitio, septem, pro vno illato, mala colligunt.

CAP. 7. NUM. 13.

Noli arare mendacium aduersus fratrem tuum.

Qui calumniam seminant, iurgia colligunt.

19 NOli arare, idest, quære re infra terram calumniam, præsertim falsam, vel dubiã contra proximum: vel taliter mẽtiri, vt sit dispositio ad seminationem, & germinationem iurgiorũ, & omnis generis malorum.

CAP. 7. NUM. 15.

Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum.

Coram senibus iuuenes parcè, ac modestè loquantur.

20 COram presbyteris, hoc est senibus, & superioribus modeste, & parum loqui oportet præsertim iunioribus.

Et non iteres verbum in oratione tua.

Qui dicta iterum ac tertio repetunt audientium aures obtundunt.

21 IN declamatores in surgit, qui iterum ac tertio eadem repetunt iisdemque verbis hinc inde volutantur.

CAP. 7. NUM. 29.

Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne oblibiscaris.

Gemitus matris parientis in filiorũ cordibus collocanti.

22 GEmitus scilicet, in quos prorrumpere fecisti ex dolore partus tui.

CAP. 7. NUM. 36.

Et pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua.

Qui manum pauperi porrigit, manum Dei ad se benedicendum mouet.

23 ELeemosynis in hac vita satisfac Deo, quod in altera pro peccatis tuis luiturus eris, si hîc non prępurgaueris, per hoc enim perficietur inte benedictio Christi dicturi: *Venite benedicti patris mei*, &c. Matth. cap. 25. num. 34.

CAP. 8. NUM. 8.

Noli de mortuo inimico tuo gaudere: Sciens quoniam omnes morimur.

Mors, non de futuro, sed de præsenti semper considerandа.

24 VAlde notandum est, quod non dicit textus: *Quoniam omnes moriemur*, sed: *Quoniam omnes morimur*: In quolibet enim temporis momento desinimus esse.

CAP. 8. NUM. 11.

Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerũt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectũ.

Non minus intellectus, quàm memoria excolendo augetur

25 CUM doctis, & eruditis senibus conuersando, & asiduè conferendo non solũ intelligẽtia plurimarum rerũ, sed etiã intellectiua potentia adquiritur, & perficitur: ideo non ait: *Disces intellectionem*, sed: *Disces intellectum.*

CAP. 9. NUM. 1.

Non zeles mulierem sinus tui ne ostendat super te malitiam doctrina nequam.

Imprudens zelotypia machatissima mater.

26 ZElotipia inter coniuges cum magna circumspectione, pręsertim ex parte virorum, exercenda: aliquorum enim imprudentia fecit fœminas, alioqui castas, & honestas, politico cautas, & subdolè mœcharrices.

CAP. 9. NUM. 10.

Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur.

Mulier fornicaria humana stercus natura omnes propè accedentes inquinans.

27 MUlier fornicaria non subigitur, sed calcatur: nec manibus leniter palpari; sed pedibus durè contrectari debet.

CAP. 9. NUM. 16.

Non zeles gloriam, & opes peccatoris.

Peccantium diuitiæ nummè inuidenda.

28 NOn zeles, idest inuideas, sed potius commiseratione pulsetis, quoniam Ipsi laqueus, & ruina sunt.

CAP.

CAP. 10. NUM. 11.

Omnis potentatus breuis vita.

Potentatuū vita octogenarium periodus, non tamquam certus, assignatus.

29 CUR *breuis*, cum Dauid dicat psal. 89. nu. 10. Potentatuum vitam vsque ad octoginta annos communiter protendi? Respondendum videtur, prophetam ibi non loqui affirmatiué, & absoluté; sed conditionaliter, & dubitatiué.

VEL SIC.

Magnatum vita periodus ex diuersis causis breuissimus.

30 Iure dicitur breuis, etsi octogenaria supponeretur, quia vel ex curarum, & solicitudinum pluralitate in bonis regibus; in malis vero, ex sensualium delectationum, quibus immersi viuunt redundantia, vtrisque vita imperceptibilitér fugit, & insēsibiliter præteruolat, & sic ipsis nō solum breuis, sed instantanea apparet.

Languor prolixior grauat medicum.

Languor prolixus medicum censu, & censurâ grauat.

31 GRauat medicum tam in crumena quam in opinione, sed in vtroque diuersimode: crumenam scilicet stipendiario censu; opinionem vero censurâ ignorantiæ propriæ, vel artis, quam profitetur, insufficientiæ, & inefficaciæ.

CAP. 10. NUM. 12.

Breuem languorem præcidit medicus.

Incindentia medicamenta profitua.

32 HIC efficacia medicamentorum incindentium innui videtur.

Sic, & rex hodie est, & cras morietur.

Malus rex regni languor.

33 REX malus ægritudo est corporis regni sui, â supremo Medico facile, & breuiter præcindendus, si peccata corporis, regni scilicet, non impediant.

CAP. 10. NUM. 13.

Cum enim morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes.

Ciuiliter non pauci, naturaliter nullus intestatus decedit.

34 NUllus ergo absque hærede decedit, habet enim certissimos, & indefectibiles substātiæ suæ hæredes: *Serpentes* scilicet, *& bestias. & vermes.*

VEL SIC TROPOLOGICE.

35 *Serpentes* sunt homines satis astuti, & humana prudentia prædití, qui moribundis solent assistere, & subdolas artes applicare, vt partem hereditatis mordeāt, & sibi vellicent. *Testamentorum captatores, reipublicæ astuti serpētes.*

36 *Bestiæ* sunt heredes naturales vel legales, qui substantiā, non suo, sed alieno labore partā, & ipsis vltró aduenięnte bestialitèr viuere solent. *Qui ex hereditate instantaneé pinguescunt, bestialiter frequenter inuisi solent.*

37 *Vermes* sunt Pollinctores, Vespollines, Libitinarij, & alij funerum animalculi, seu homuntiones. *Defunctus, antequam deponatur, à vermibus pollinctoribus lancinatur.*

CAP. 10. NUM. 14.

Initium superbiæ hominis, apostatare á Deo.

38 INitium, idest caput, seu culmen superbiæ est atheismus. Vide infra cap. 11. num. 3. in sacro textu, & Iudicum cap. 14. num. 18. *Summus superbiæ apex, atheismus.*

CAP. 10. NUM. 17.

Sedes ducum superborum destruxit Deus.

39 NON solum personā, sed etiam thronum materiale iniqui ducis seu principis Dominus detestatur, & omnino euertere solet. *Malū principi thronum etiam materiale communicat.*

CAP. 10. NUM. 18.

Radices gentium superbarum arefecit Deus.

40 SUperbia in radicibus ponitur, & quia ex ipsius humore, & terræ nostræ humanitati intimé ad hæret, & in plurima vitia, & peccata germinant. *Superbia ex humanæ visceribus in plurima vitia repullulat.*

41 Sed notandum, quod has radices Deus quidem arefecerit, sed ipsismet radicibus occasionem præbentibus, nam cum radices ad sui conseruationem terram exigant, illæ se ad aeris elementum vanissimè transtulerunt, & arefactioni exposuerunt. *Superbia humana exelatione ambita se perimit.*

CAP.

CAP. 10. NUM. 24.

In medio fratrum rector illorum in honore.

Superior ex electione, ne se in aliam naturam transmutatũ credat.

42. PER hæc verba insinuatur, prælatum non debere subditos reputare tamquam seruos; sed tamquam fratres, & consanguineos.

CAP. 10. NUM. 29.

Noli cunctari in tempore angustiæ.

In turbato Reipublicæ statu non est in consilijs immorandum.

43 IN turbato reipublicæ statu non est in consilijs immorandum; sed statim promptiori via ingruenti damno occurrendum: Sicut se gessit Dauid in Absalonica defectione lib. 2. Regum à cap. 15.

CAP. 11. NUM. 5.

Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portauit diadema.

In regno non regnat qui in throno sedet; sed qui gubernaculum tenet.

44 IN *suspicabilis*, idest primus minister, qui Priuatus communiter nuncupatur, qui veré, & effectiué imperat, licet in throno materiali non sedeat, sed solum tyrannus, qui eum elegit, & se suaque ipsius arbitrio despotico commisit.

CAP. 11. NUM. 29.

Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ.

Luxuria delectatio breuis, & vitæ abreuiatrix.

45 HOra pro toto humanæ vitæ periodo videtur sumi, vt innuat eius breuitatem, præsertim in luxuriosis, & sensualibus.

CAP. 11. NUM. 30.

Ante mortem ne laudes hominem quemquam, quoniam in filijs suis agnoscitur vir.

Filiorum educatio parentum vitam demonstrat.

46 FIlij bene vel male educati sunt optimi declamatores, & præcones vitæ parentum suorum.

VEL SIC.

Mortis pallor vitæ actiones colorat, ac depingit.

47 *In filijs*, idest in operibus in vitæ spatio gestis, quid quisque fuerit, dignoscitur, quæ statim à morte absqué fuco, & falsitatis colore in lucem exeunt.

CAP. 12. NUM. 6.

Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit.

Heterodoxis nullatenus in damnum Religionis subueniendum.

48. VIdetur consilium meré politicum, cum veré pium, & religiosum sit: prohibet enim Hæreticis, & Atheis vires adaugere, ipsosque ditare in damnum veræ religionis.

CAP. 12. NUM. 8.

Non agnoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus.

Prosperitas amicos occultat; aduersitas inimicos declarat.

49 ADeo facile in prosperitate, quis sit veré amicus cõfunditur, & occultatur, quam in aduersitate, quis sit inimicus distiguitur, & declaratur.

CAP. 13. NUM. 1.

Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam.

Cætera vitia humanam naturam tangunt, vel ipsi adhærent; at verò superbia possidet.

50 CEtera vitia nos tangunt, & tamquam purgamenta huius mundi nos inquinant, & viscosâ suâ spurcitiâ commaculant. At verò superbia nos totos comprehendit, & sicut vestimentum corpus, circumdat.

CAP. 13. A NUM. 22.

Quæ communicatio sancto homini ad canem? aut quæ pars diuiti ad pauperem? Venatio leonis onager in eremo: sic & pascua diuitum sunt pauperes.

Diuitiæ, & paupertas non tam [illegible], quam [illegible] physice [illegible] ab [illegible] bus reputantur.

51 DIues, & pauper, quasi animalia diuersæ naturæ, & speciei considerantur: in quo hominum vanitas notatur, & reprehenditur.

CAP. 13. NUM. 31.

Cor hominis immutat faciem illius, siue in bona, siue in mala.

Accidentia cordis facies propalat.

52 IDeo multi principes, & omnes solertes, cautique politici facies eorũ, cũ quibus ipsis negotiũ est, diligẽtissimé, & attentissimé scrutantur, & obseruant, vt ex illarum leuissimo motu, & varietate eorundem corda explscen-

centur, & omnia interiora rimentur: Vide quæ ad lib. 2. Esdræ cap. 2. num. 3 notantur.

CAP. 14. NUM. 12.

Testamentum enim huius mundi morte morietur.

Omnia de quibus testamentum effici potest corruptibilia sunt.

53 OMnia, de quibus in hoc mundo testamentum confici potest, corruptibilia sunt.

VEL SIC.

Mundus ab intestato decessurus.

54 Mundus necessum est, quod intestatus decedat, tum quia in momento, & inopinato destructus, tum, quia nihil ex omni substantia visibili relinquendum, de quo testamentum confici possit.

CAP. 14. NUM. 15.

Ante mortem benefac amico tuo.

Qui mortem frequenter recolit, omnes, vt amicos colit.

55 NON dicit, *consanguineo*, non *extraneo*, non *inimico*, sed *amico tuo*; quia qui dum viuit, frequenter de morte recordatur, omnes amicos, nullum habet inimicum.

Et secundum vires tuas exporrigens da pauperi.

Vere misericors à misericordia mouetur antequam miseria accedat.

56 MObe te ipsum ad pauperem, & ad hibe omnem conatum ad subueniendũ illi, non expectans, vt pauper ad te moueatur, & accedat.

CAP. 15. NUM. 9.

Non est speciosa laus in ore peccatoris.

Peccator virtute laudare nõ solet, nec virtus laude peccatoris appetitur.

57 NON vera sapientia est; sed apparens, & ficta, quæ laudem meretur peccatoris. Uel æqualaus est à prouis prouari, ac ab improuis improuari.

CAP. 15. NUM. 18.

Ante hominem vita, & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.

In nostro arbitrio est æternè viuere, non temporaliter.

58 VIta scilicet, & mors æterna, nam de vita, & morte temporali non datur optio.

CAP. 15. NUM. 21.

Nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi.

59 SPatium scilicet longum vnde peccantium, & inique agentium vita breuis esse solet.

VEL SIC.

Tempus ad peccandum Deus nulli dat, sed pro humano arbitrio assumi permittit.

60 *Spatium* seu tempus ad peccandum nemini à Deo datur; sed ab homine pro suę libertatis arbitrio assumitur.

CAP. 16. NUM. 7.

In synagoga peccantium exardebit ignis.

Vbi adest discordia peccata non desunt.

61 IN illa congregatione, in qua frequenter, & facilè discordiæ ignis exarserit, multi absque dubio iniqui in illa sunt, & peccatores.

CAP. 17. NUM. 16.

Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei.

Praua hominum opera coram Deo euidenter patent, non resplendent.

62 VElut sol patentia, ait non vero, *sicut sol splendentia*, siquidem multa hominum opera praua sunt.

CAP. 17. NUM. 18.

Eleemosyna viri quasi signaculum cũ ipso, & gratiam hominis, quasi pupillam conseruabit, &c.

Eleemosyna prædestinationis ad vitam character est.

63 ELeemosyna est character prædestinationis, & propugnaculum tam diuinæ gratiæ, quam, humanæ.

CAP. 17. NUM. 25.

In partes vade sæculi sancti, cum viuis, & dantibus confessionem Deo.

Gratia Dei animæ anima, seu vita.

64 CVm viuis scilicet per gratiam, quæ vera animæ vita est.

CAP. 17. NUM. 26.

Ante mortem confitere; à mortuo quasi nihil perit confessio.

Cum vita mortali meritum cessat.

65 CVM vita temporali omnis ratio merendi cessat.

CAP.

CAP. 17. NUM. 31.

Et omnes homines terra, & cinis.

Concupiscentiæ ignis humanam terram in cinerē redigit.

66 TErra homo est ex originaria sui formatione: *cinis* ex innato concupiscentiæ igne, à quo redigitur caro nostra in cinerem.

CAP. 18. NUM. 8.

Numerus dierum hominum, vt multum, centum anni: quasi gutta aquæ maris deputati sunt.

Præsēs vita amara, & exigua.

67 TOtus humanæ vitæ periodus guttæ aquæ assimilatur; & aquę, non *fluminum*, sed *maris*, quia non solum exigua, sed etiam amara est.

CAP. 18. NUM. 15.

Fili in bonis non des querelam, & in omni dato non des tristitiam verbi mali.

Qui hilariter non dat, non libere, sed violentèr dat.

68 HIlarem enim datorem diligit Deus, & quia qui cum iurgio dat, & verbis asperis, ipso facto probat, se eleemosynam, non propter Deum, sed vel ob improbitatem petentium, vel alios humanos respectus elargiri.

CAP. 18. A NUM. 20.

Ante languorem ad hibe medicinam.

Potior Medicinæ pars, præseruatiua.

69 SCilicet, præseruatiuam, quod pro immaculata Deiparæ Conceptione ponderari potest.

Quod Deus nobis consulit in perfectiori linea Matri suæ contulit.

70 Quod ergo Spiritus Sanctus fidelibus in commune consulit, dilectissimæ Sponsæ suæ quis dubitet præstitisse?

Et ante iudicium interroga te ipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem.

Ad confessionis Sacramentum examen diligens præmittendum.

71 ANtè iudicium pænitentiale seu propriæ cōscientiæ discussiuū. Hæc pro diligenti examine, quod ad sacramentalem confessionem debet præcedere, notari, & ponderari possunt.

CAP. 19. NUM. 7.

Ne iteres verbum nequam, & durum, & non minoraueris.

Qui verba dura repetit, à fama, & honore desicit.

72 NOn minoraberis famâ, & bonâ existimatione apud conciues, vel non minoraberis, idest, non destrueris.

Semel irasci anti quitùs humanæ fragilitati permissum.

73 Et nota; quod semel irasci, & in aspera verba prorumpere, fragilitati humanę videtur concessum, seu non vsque ad legem gratię prohibitum: Matth. cap. 5. n. 22.

CAP. 19. NUM. 10.

Audisti verbum aduersus proximū tuum? commoriatur in te, fidens, quoniam non te dirumpet.

Detractoria verba aculeatè viua.

74 VErba detractoria non videntur esse verba emortua, sed viua verba, quæ respirare conantur, & erumpere; ideo à bonis auribus excepta necesse habent occidi, vt intra pectus commoriantur.

VEL SIC.

Verbum detractorium venenum est à virtutis alexipharmaco extinguendum.

75 Verbum detractorium venenum est per aures immissum quod à virtutis alexipharmaco curari debet, ne mortem audienti inferat.

Detractoria verba eructare Natura corrupta commune desideriū.

76 Sed cum *commori*, sit simul cum alio mori, quid est illud, quod simul cum prędictis verbis libithinę tradi ptę cipitur, aut consulitur? Crederem, nec esse, desiderium, ferè omnibus innatum, illa verba eructandi, & proferendi.

CAP. 19. NUM. 11.

A facie verbi parturit fatuus, tamquam gemitus partus infantis.

Fatui lingua semper extra satietatem est ad verba parturienda.

77 SIC naturale est fatuo ex leui auditi verbi prouocatione, & prurigine, secretiora cordis sui euomere, ac naturalis est parturienti gemitus, vel nascenti infantulo gemens, clamosusque vagitus.

CAP. 19. NUM. 12.

Sagitta infixa femori carnis, sic verbũ in corde stulti.

Fatuum detractoria verba lancinant, donec à se in alium eiaculetur.

78 Sicut vulneratus quiescere nequit, donec telum infixum extrahatur, sic fatuus irrequietus est, donec verba detractoria ipsum lancinantia à se expellat, & in aliorum aures inijciat.

In fatuo detractoria verba, nec per vnum instãs, quiescunt.

79 Sed cur hæc potius *in corde stulti*, quam in alio membro collocãtur? Tum propter illorum apprehensionem, tum etiam, quia sicut cor ést in continuo motu, sic illa verba in continuo motu sunt, donec expellantur: tum demum quia cum cor nihil extraneum admittat, quin statim illud a se repellat, illa verba in eo stulti membro esse dicuntur, in quo nec ad vnum instans, permanere possunt.

CAP. 19. NUM. 19.

Et non est sapientia nequitiæ disciplina: & non est cogitatus peccatorum prudentia.

Ars cacopolitica ab honesto sapiẽtia, vel scientia nomine expellenda.

80 ARS caeopolitica, quæ *nequitiæ disciplina* meritó compellatur, & quæ mirum in modum ab hominibus, præsertim aulicis, exaltari, & decantari solet, non solum appellari *sapientia* non meretur, sed, vel simplici scientiæ nomine indigna est.

CAP. 19 NUM. 26.

Ex visu cognoscitur vir.

Oculorum acies mentis aciem indigitat.

81 Viuacitas oculorum intellectiuæ solertiæ phy siognomicum indicatiuum est.

Et ab occursu faciei cognoscitur sensatus.

Ex occursu dignosci potest disc ursus.

82 Optimè ex occursu vir prudens dicitur cognosci; nam stulti semper ac alicui, vel medioeriter amico, obuiam faciunt, vnam, vel plures stultas, & ineptas interrogationes efutiunt: Scilicet: *Vnde venis: Quo vadis*, & alias similes.

CAP. 19. NUM. 27.

Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo.

Incessus, vestes, & dentes indicant qualitatem mentis.

83 TAxatur petulantia vestium, & conuersationis, & incessus, quæ omnia mentium leuitatem non solum indicant, sed euidenter arguunt.

CAP. 19. NUM. 28.

Est correctio mendax in ira contumeliosi.

Indiscreta correptio obdurat potius, quam emendat.

84 EST *correptio mendax*, idest inutilis, & potius irritatiua, & nociua, quam emmẽdatiua, & proficua, quæ cum irâ, & contumeliâ fit.

CAP. 20. NUM. 1.

Quam bonum est arguere, quàm irasci.

Discreta capitis correptio toti morali corpori proficua.

85 OMnibus familiarum, & communitatem rectoribus, & præsertim principibus erga ministros regiminis clauum tenentes.

CAP. 20. A NUM. 2.

Concupiscentia spadonis deuirginabit iuuenculam: sic qui facit per vim iudicium iniquum.

Virginitas, & Iustitia, vel solo desiderio ipsis cõtrario violantur.

86 IVstitia non solum violatur, & corrumpitur actu contrario consummaio, sed solummodô intentato: sicút pudicitia virginis, vt est virtus in anima, amittitur desiderio contrario, etiam si non sit actu consummabile, vt pote cum spadone.

CAP. 20. NUM. 14.

Datus insipientis non erit vtilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt.

Auari liberalitas virtutis nomine indigna est.

87 IMpius auarus nõ solũ dat, & improperat, sed si quãdo dederit perspicilla assumit, qui-

bus

bus exigua quantitas in maximam ipsi excreuisse videtur ad sui iactantiam, & auarissimæ liberalitatis extollentiam, improportionatæque correspondentiæ accusationem. Vide num. 15. sequentem in sacro textu.

CAP. 20. NVM. 29.

Sapiens in verbis producet se ipsum.

Sapiens tam sui, quam suorum caput.

88 Sapientia non solum dat possidenti illam extensionem famæ, sed etiam esse moralē, seu existentiam physico moralē, & ideo nil officit ipsi ab humilibus parentibus, & proauis ortum esse, ipse enim est caput, & principium tam sui, quam à se descendentium.

UEL SIC.

Sapiens, vt Dei imago diuinis gaudet proprietatibus.

89 Sapiens quodammodo à se ipso est, sicut Deus.

CAP. 21. NUM. 11.

Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

Peccantium iter confragosum, & in Infernum præceps.

90 NON lateribus leuigaris, nec lapidibus politis, sed asperis, prominentibus, & inæqualiter collocatis, super quos ægré, & non sine læsione incedi potest. Ideo aiebat ille peccator sapientiæ 5. num. 7. *Ambulauimus vias difficiles:* Et notandum, quod finis huius inuiæ viæ præcipitium est in baratrum Inferni ruens, de cuius æternis pœnis hic expressa mentio fit.

CAP 21. NUM. 19.

Narratio fatui quasi sarcina in via.

Fatuum diu audire, onus incompotabile.

91 Sicut molestat, & cruciat corpus, ferre onus graue per longam viam, sic animū cruciat, & molestat audire fatuum diutiùs differentem.

CAP. 21. NVM. 20.

Os prudentis quæritur in Ecclesia.

Præcipua Oratoris Christiani dos prudentia est.

92 PRimum, & forté maximum in euangelico requisitum oratore, prudentia est.

CAP. 21. NVM. 21.

Tamquam domus exterminata, sic fatuo sapientia. & scientia insensati inenarrabilia verba.

Fatui scientia verbalis, & dislocata.

93 DOmus exterminata est in quâ vel triclinia permixta, & confusa sunt, vel supellex indebité, & inordinaté collocata: sic in fatui intellectu ea, quæ didicit absque vllo methodo, & coordinatione obuersantur, & fluctuant, ideo scientia illius appellatur â sacro textu *verbalis* tantum, & *inenarrabilis*, seu in methodum, & formam narrationis ordinatæ non reducibilis.

CAP. 21. NVM 23.

Fatuus in risu exaltat vocem suam: vir autem sapiens vix tacité ridebit.

Risibilitas sapienti accidens; fatuo essentia.

94 SApienti risibilitas est proprietas methaphysica; fatuo verò videtur esse prædicatum essentiale.

CAP. 21. NUM. 30.

Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.

Diabolus impij anima.

95 EX quo infertur: impiū â diabolo tamquam ab animâ informari.

CAP. 22. NVM. 10.

Supra mortuū plora, defecit enim lux eius: supra fatuum plora, deficit enim sensus.

Plus fatuo, quàm mortuo deficit.

96 INsinuat sapiens plus deficere fatuo, quam emortuo.

CAP 21. NUM. 25.

Mittens lapidem in volatilia, dejicit illa: sic, & qui conuitiatur amico, dissoluit amicitiam.

Amicitia hominum volatiles.

97 **A**micitiæ hóminum cõgrue auibus comparãtur, ferè enim omnes, leues sunt, & volatiles.

CAP.22. NVM.27.

Ad amicum, si aperueris os triste, non timeas: est enim concordatio, excepto conuitio, & improperio, & superbiâ, & mysterij reuelatione, & plagâ dolosâ: in his omnibus effugiet amicus.

Qui amici secretum reuelat, ab amico rebellat.

98 **Q**Uod præcipue amicitias solet dissoluere est mysterij reuelatio, idest rei secretæ inter ipsos amicos, vel ab vno ad alterum sub sacramento, & fide secreti naturalis commissæ, manifestatio, & publicatio.

CAP.23. NVM.2.

Quis superponet in cogitatu meo flagella!

Dei flagellum humanarum cogitationum frænum.

99 **F**Lagella scilicet Dei punientis iniquas cogitationes.

CAP.23. NVM.6.

Aufer à me ventris concupiscentias, & concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me.

Ventris, & renũ concupiscentiæ naturæ humanæ periculosiores sco puli.

100 **E**Nixè quisque bonus ab hisce concubitibus liberari, â Deo semper debet petere, & instanter orare: in his enim concipitur dolor, & paritur iniquitas: psal.7.n.15.

CAP.23. NVM.16.

Etenim à misericordibus omnia hæc auferentur, & in delictis non volutabuntur.

In peccato pacate viui nequit.

101 **D**Elicta sunt lectuli in quibus peccatores non quiescunt, sed volutantur.

VEL SIC.

Peccata carnis volutabra spurcitiæ.

102 Delictis volutatio, & volutabra adaptantur, præsertim sensualibus propter eorum spurcitiã.

CAP.23. NVM.28.

Et non cognouit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum.

103 **C**UM viæ hominum in plurimum non rectæ, sed obliquæ, curuæ, & circulares sint, ideo non dicũtur â diuinis oculis conspici, sed circumspici.

Viæ hominum curuæ diuinos oculos ab intuitu rectitudine declinare faciunt.

104 Et notandum non dici: *lucidiores sole*, sed *super solem* ad differentiam Creatoris â creatura exprimendam, & super excellentiam declarandam.

Deus cum creaturis incompatabilis.

Et profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes.

105 **C**Orda hominũ abyssso profundiora, ab isto enim ad illa fit ascensus. Vide infra cap.42.num.18.

Cor hominis abyssso profundius.

CAP.24. NVM 33.

Legem mandauit Moyses in præceptis iustitiarum, & hereditatem domui Iacob, & Israel promissiones.

106 **M**Oyses mandauit Israeli legem, & promissiones: at Christus perfecit legis impletionem, & consummationem.

Moyses promisit, Christus adimplet.

CAP.25. NVM.7.

Quam speciosum caniciei iudicium.

CAnicies absque prudentiæ iudicio potius est decrepitudo quam senectus.

Canicies fatua, non senectus, decrepitudo est.

CAP.25. NVM.7.

Quam speciosa veteranis sapientia.

107 **H**OC est, super argentum caniciei inducere aurum sapientiæ: quo nihil pulchrius.

Caniciei argentum sapientiæ auro pulcherrimè adornatur.

CAP.25. NVM 36.

A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te abutatur.

108 **S**Eparatio, etiam ad tẽpus, & secundum regulas prudentię â matrimoniali complexu, & cohabitatione explicatur nomine abscisionis, ad significandam huius sacramenti virtutem é duplici indiuiduo vnam carnem facientis iux-

Coniugum ad inuicem separatio abscisio est.

ta

ta illud Genes. cap. 2. num. 24. *Erunt duo in carne vna.*

CAP.16. NUM.1.

Mulieris bonæ beatus vir: numerus enim annorum illius duplex.

Bonam sortitus coniugem dupliciter viuit.

109 ET ratio manifesta est: quia, eum ex amore inuicem transformentur, quilibet non solum suâ, sed coniugis etiam viuit vitâ.

CAP.27. NUM.1.

Propter inopiam multi deliquerunt, & qui quærit locupletari auertit oculum suum.

Diuitiæ rarò absque conscientiæ detrimento augentur.

110 AVertit oculū suum à via recta, seu à Deo,& præceptis eius.

CAP.27. NUM.3.

Conteretur cum delinquente delictum.

Delinquentis punitio delicti deletio est.

111 NUllum efficacius medium ad conterenda,& destruenda, delicta in aliqua communitate vel republica, quam contritio, & destructio delinquentium.

CAP.27. NUM.17.

Qui denudat arcana amici fidem perdit.

Secreti proditor humanitus infidelis,& diuinâ fide indignus.

112 QUI adeo enorme delictum perpetratur, perdit certè humanam fidem, dignus quidem quod mulctaretur amissione diuinæ.

CAP.28. NUM.12.

Secundum enim ligna siluæ sic ignis exardescit: & secundum virtutem hominis sic ira illius erit,& secundum substantiam suam exaltabit iram suam.

Nimiè iracundus minimè virtuosus.

113 LOquitur textus de virtute seu potentia physica: ideo comparatur igni ad combustibile applicato; sed in virtutibus moralibus econtra accidit: qui enim est nimium iracundus, est minimum virtuosus.

CAP.28. NUM.28.

Sepi aures tuas spinis, linguam nequā noli audire.

114 AD aures spinas applicare oportet, ne susurrones,& qui loquuntur verba detractoria, & mendacia quæ palam pronuntiari nequeunt, auribus secreto suggerant.

Aures spinis aduersus susurrones armandæ.

115 Et notandum, quod non præcipitur, auribus manus applicari, vel aliud apponi impedimentum, ne audiant: nam omnes audire debent, præsertim principes, & gubernatores; sed non æqualiter omnes excipere; veridicos quidem plausu,& approuatione; fallaces verò,& susurrones aculeis exprobrationis,& reprehensionis.

Omnes sunt audiendi, sed non omnes à superioribus auscultādi.

CAP.29. NUM.1.

Qui facit misericordiam fœneratur proximo suo.

116 NON solum Deo, sed etiam proximo; quoniam misericors à Deo, & hominibus vsuram, & certe non exiguam, sed superabundātem reportat.

Misericors tam Deo, quam hominibus fœneratur.

CAP.29. NUM.13.

Perde pecuniam propter fratrem, & amicum tuum: & non abscondas illam sub lapide in perditionem.

117 SUB lapide sepulchri, solent enim esse inutiles ad æternam felicitatem consequendā eleemosynæ, & alia pia opera in morte relicta, ei, qui per totum vitæ spatium durus, & immisericors fuit. Ideo sub illo lapide non dicitur pecunia liberaliter distributa, sed auarè abscondita, & hoc *in perditionem* tam ipsius pecuniæ, quam animæ taliter abscondentis, seu relinquentis.

In vita auarus, in morte non solet esse proficuè liberalis.

CAP.29. NVM 15.

Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.

Cor pauperis lucratiuus diuitis thesaurus.

118 COR pauperis est optimus, & securissimus sacculus, in quo pecunia diuitis concluditur, & conseruatur.

UEL SIC.

Eleemosyna pro elargiente non solum orat, sed exorat.

119 *In corde pauperis* eleemosyna concludi iubetur, quia ibi, & amorem excitat, & charitatem auget, & non solum non perit, seu dispergitur; sed potius custoditur, & conseruatur: Et nota, quod eleemosyna pro elargiente non solum *orat*, sed etiam *exorat*.

CAP.29. NVM.16.

Super scutum potentis, & super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit.

Eleemosyna pro elargiente pugnat.

120 ELeemosyna est bellicum instrumentum, quo non solum visibiles hostes, & inuisibiles, sed etiam vel ipse Deus expugnatur.

CAP.30. NUM.11.

Ne des illi (filio scilicet) *potestatem in iuuentute, & ne despicias cogitatus illius.*

Genius filiorum ad congruam ipsorum applicationem obseruandus.

121 NE *despicias cogitatus illius*, vt secundum illos dirigas filium tuum ad honestam vitæ, seu status professionem ipsi congruentiorem capessendam.

CAP.30. NVM.12.

Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.

Ad filiorum correctionem calcaribus, ad tetera fræno parentes indigent.

122 CUR sapiens filiorum correptionem hic, & pluries alibi repetito præcipit, & vsque ad exaggerationem intimat; de eorumdem vero competenti alimentatione, vestitu, & alijs necessarijs, vix alicubi mentionem facit? An quia paternus, & naturalis amor in illis potius fræno, quam calcaribus; in illis vero potius calcaribus, quam fræno indiget?

CAP.30. NVM.16.

Non est census super censum salutis corporis.

Salus animæ saluti corporis longè præstat

123 SI *non est census super censum salutis corporis*, quid erit super salutis animæ? Certè hic inenarrabilis est, nec arithmetico calculo comprehensibilis, & computabilis.

CAP.31. NVM.2.

Infirmitas grauis sobriam facit animam.

Plin. Iun. in Epist.

Corporis ægritudo animam sanare solet.

124 BEne ergo aiebat quidam discretione pollens, & meliore luce dignus: *Nuper me cuiusdam amici languor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus; quem enim infirmum aut auaritia, aut libido sollicitat, &c.*

CAP.31. NVM.7.

Lignum offensionis est aurum sacrificantium.

Qui auro litat sui damnum infert.

125 SAcrificantium auaritiæ, seu auro tamquam idolo.

CAP.31. NVM.15.

Nequius oculo quid creatum? Ideo ab omni facie sua lacrymabitur.

Lacryma oculis in supplicium data.

126 LAcrymæ oculis datæ sunt in supplicium malignitatis huius sensus.

CAP.31. NVM.16.

Ne extendas manum tuam prior, & inuidia contaminatus erubescas.

Inuidia morale contagium est.

127 INuidia non solum lædit, non solum inficit, sed etiam contaminat, & tamquam lepra, ab omni humano cõmercio, & consortio repellit.

CAP.

CAP. 31. NUM. 29.

Nequissimo in pane murmurabit ciuitas, & testimonium nequitiæ illius verum est.

Auari circa annonam negotiatores nequissimi.

128 AVari circa annonam negotiatores taxantur, & nequissimi appellantur.

CAP. 31. NVM. 33.

Quæ vita est ei, qui minuitur vino?

Qui nimium merum bibit, parum viuit.

129 ILlam enim prodigit, & nimia dormitatione, & continua mentis perturbatione.

CAP. 31. NUM. 41.

In conuiuio vini non arguas proximum.

Inter conuiuentes aculea prohibita, non acumina.

130 SCommata inter conuiuas, & aculeata dicteria, non acuminata verba reprehenduntur.

CAP. 31. NVM. 42.

Verba improperij non dicas illi: & nõ premas illum in repetendo.

Plumbea verborum repetitio nõ solũ grauat, sed opprimit.

131 QUem non premit, imo opprimit plũbea verborum repetitio, & volutatio?

CAP. 32. NVM. 6.

Ubi auditus non est, non effundas sermonem.

Prodigitur ratiocinatio vbi deficit rationalis auditio.

132 EFfundas dicit: quia dispergitur, & prodigitur ratiocinatio vbi deest rationalis auditio.

CAP. 32. NVM. 11.

Si bis interrogatus fueris habeat caput responsum tuum.

Interrogationi responsio cohæreat.

133 HAbeat caput: idest pondus ratiocinij. Uel *habeat caput*: idest, incipe á modesta captatione animi audictium. Vel *habeat caput* cum ceteris orationis partibus, seu membris ipsi correspondentibus. Uel responde directe ad interrogata, nec per alia, ad rem non facientia, diuageris.

CAP. 32. NUM. 21.

Peccator homo vitabit correptionem, & secundum voluntatem suam inueniet comparationem.

Iniqua exempla ita iniquorum fulcra.

134 NVmquam desunt peccatoribus exemplaria ad res iniquas persuadendas, & peragendas.

CAP. 32. NUM. 26.

Et à filijs tuis caue, & á domesticis tuis attende.

A consanguineis plus quã ab extraneis cauere oportet.

135 A domesticis enim oritur, & spargitur bona, vel mala fama Patrum familias. Et notandum, quod significantius á filijs, quam à domesticis cauendum consulit.

CAP. 33. NUM. 1.

Timenti Dominum non occurrent mala.

Per viam rectã iustorũ mala non incedunt.

136 QVia mala veniunt per vnam viam, & timens Deum vadit, & incedit per aliam.

CAP. 34. NVM. 2.

Quasi qui apprehendit vmbram, & sequitur ventum: sic qui attendit ad visa mendacia.

Terrenæ dignitates oculorũ mẽdacia.

137 SI *visa*, quomodo *mẽdacia*? Etsi *mendacia* quomodo *visa*? Imo omne quod videtur mendacium est. Hæc mihi videntur esse gradus reipublicę, & temporales dignitates, quæ in mẽtibus ambitiosorum hominum tam vigilantium, quam dormientium continuo obuersantur.

CAP. 34. NVM. 12.

Multa vidi errando.

Per mundi plagas discurrentes multa vident.

138 E*Rrando*, idest, per varias prouintias discurrendo.

VEL SIC

Errores prudentem regunt.

139 Prudens, errando discit, quomodo debeat dirigere viam suam, ne vlterius erret.

UEL SIC.

Prudentis error fatuis directione præstat.

140 Prudens, errando, attingit metam; fatuus, metam attingendo errat.

Et

Et plurimas verborum consuetudines.

Loquendi modi vbique varij, & variabiles.

141 NON dicit: *Plurimas verborum significationes*, sed: *Consuetudines*, quia nihil in nationibus variabilius, & mutabilius, quam stilus, & modus loquendi.

CAP. 34. A NVM. 20.

Oculi Domini super timentes eum, protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & vmbraculum meridiani.

Deprecatio offensionis, & adiutorium casus.

Deus pro iustis, vel impossibilia, aggredi non dubitat.

142 QVid non erit Deus timenti se, cum pro ipso, non solum aduocatum agat, sed etiam supplicem, & deprecatorem? At cum impossibile sit, quod Deus alicui supplicitet prouoluatur, hæc clausula nos inducit ad existimandum, per exaggerationem dici posse, quod Deus pro iustis, & timoratis suis, vel impossibilia aggredi paratus sit.

CAP. 34. A NVM. 24.

Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui victimat filiũ in conspectu patris sui.

Panis egentium vita ipsorum est, qui defraudat illum, homo sanguinis est.

Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

De eleemosyna, & mercede iusta defraudatis Deus sacrificium respuit.

143 DEfraudans pauperem eleemosyna, tiam vt ad altare litet, & operariũ mercede iusta, tamquam homicida reputatur à Deo. Nota, quam conformiter ad omnem Sacræ Scripturæ seriem Christus dominus Scribas, & Pharisæos reprehenderit Matthæi cap. 15. à num. 3.

CAP. 34. NVM. 30.

Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius.

Lapsu relapsus longe grauior.

144 EXpendenda verba contra eos qui in peccata prius commissa relabuntur.

CAP. 35. NVM. 6.

Non apparebis ante conspectum Domini vacuus.

Qui bonis operibus caret, vacuus ante Deum apparet.

145 VAcuus bonis operibus præsertim misericordiæ.

CAP. 35. NVM. 17.

Non despiciet preces pupilli; nec viduam, si effundat loquelam gemitus.

Gemitus corani Deo non loquũtur solum, sed eloquuntur.

146 GEmitus nostri auribus diuinis articulati sunt. Psal. 5. ver. 2. & non solum loquaces, sed etiam eloquentes, & rethorici. Psal. 6. ver. 9.

CAP. 36. NVM. 27.

Vbi non est mulier ingemiscit egens.

Vbi Maria deest egens natura humana gemit.

147 PRæsertim vbi non est mulier illa inter reliquas omnes benedicta.

CAP. 37. NVM. 8.

Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso.

Sine consiliario infideli operari oportet; at non sine consilio.

148 SI omnis consiliarius est infidelis, quomodo supra cap. 32. num. 24. monet, nihil sine consilio faciendum? Optime: nam non est idem facere, sine consiliario, ac facere sine consilio: operaturus enim debet secum perpendere quid facere oporteat antequam se ad opus accingat, considerando primó: An liceat. Secundo: An deceat. Tertio: An expediat, quod est operari cum sui ipsius consilio, vt ipsemet textus aduertit.

CAP. 37. NVM. 12.

Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, & cum muliere de ea, quæ æmulatur: cum timido de bello, &c.

Vitiosi circa virtutes solent esse boni theorici, sed mali practici.

149 VIdetur ironice loqui, vt se explicat infra num. 14, dicens: *Non attendas*

das his in omni consilio; sed ego doctrinaliter intelligi posse dicerem; omnes enim isti solent bene loqui & male operari, seu sunt boni theorici, & mali practici, & clausulam prædictam sic exponerem. Cum ab huiuscemodi personis consilium requisieris, non attendas ad ea quæ faciunt, sed solum modo ad ea quæ dicunt, nec cum ipsis consortia, & commercia iungas, ne, speciosis eorum verbis illectus, prauis exemplis te perdant; sed cum viro sancto assiduus esto, ipsius enim efficaci exemplo omnia mala tua corriges, eximijsque virtutibus animum adornabis.

CAP. 37. NVM. 23.

Qui sophisticè loquitur odibilis est.

Sophistica locutio omnibus odiosa.

150 Sophisticè, idest, animo fallendi, & alios circumueniendi. Hanc veritatem notaui, & expertus sum, cum theatra phylosophica, & theologica olim iuuenis cursitarem vidi enim virum vere doctum, & pium ab omnibus male acceptum, & odio formali prosecutum, hac solum de causâ, quod sophisticis argumentationibus semper vtebatur.

CAP. 38. NVM. 5.

Nonne à ligno indulcata est aqua amara?

Multa naturaliter fiunt, quæ supernaturaliter facta existimātur.

151 Hinc inferri potest, non miraculosè, sed naturali virtute lignum illud Exodi 15. num. 25. operatum fuisse: Uide Vallesium de Sacra phylosophia.

VEL SIC TROPOLOGICE.

Crucis Christi symbola, vel naturaliter mira, culosa.

152 TAnta ligno illi, ob crucis repræsentationem virtus inerat, vt actiones miraculosas naturaliter operaretur.

CAP. 38. NVM. 9.

Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.

In omnibus animæ, corporisque passionibus potius á Deo, quā ab homine expectanda medela.

153 IN omni infirmitate potius â Deo, quam ab ope humana medela expectanda est, præsertim in spiritualibus ægritudinibus, & animi passionibus.

CAP. 38. NVM. 11.

Da suauitatem, & memoriam similaginis, & impingua oblationem.

Offerentis deuotio oblationem impinguat.

154 A Cribus feruidis, & deuotis offerentis oblatio Deo facta impinguatur.

Et da locum medico.

Medico, præsertim spirituali, obtemperandum.

155 DA locum medico spirituali, & honorando illum, & expectando patienter humiliterque, quod medicamenta spiritualia ad tuam conscientiam curandam suo ordine applicet, & congruenti tempore apponat.

CAP. 38. NVM. 15.

Qui delinquit in conspectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici.

Manus medici peccatorum supplicium.

156 VNA ex grauioribus pænis à Deo pro peccatis hominum inflictis est, in medicorum manus incidere.

VEL SIC.

Mors originalis peccati pena; morbi male curati pena sunt actualium.

157 Mors fuit originalis peccati pæna; at morbi, vt frequenter curari solent, pęna sunt, & punitio peccatorum actualium.

CAP. 38. NVM. 16.

Fili in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius.

Pro defunctis suffragia augēda funeralis pōpa minuenda.

158 HIC, & funeralibus lamētationibus, pōpisque modus imponitur, & suffragia pro defunctis commendātur.

CAP. 38. NVM. 18.

Et fac luctum secundum meritum eius vno die, vel duobus propter detractionem.

Se-

Defunctorum à viuentibus citissime memoria defluit.

159 SEcundo die iam non lugetur propter mortuum; sed propter viuos obseruatores, qui detrahere possunt.

CAP. 38. NUM. 23.

Memor esto iudicij mei: sic enim erit, & tuum: mihi heri, & tibi hodie.

Defuncti ad viuentes ex feretro suggesto muti declamatores.

160 HÆC verba non cessat tacitè ad viuos pro clamare omnis defunctus ex eo tempore, quo in feretro collocatur, vsque ad illud, quo materno terræ gremio excipitur, & eiusdem puluere cooperitur: Et est thema commune, & proprisimum pro declamationibus defunctorum. Et nota, quod isti eloquentes muti ad viuentes non dicunt: *Tibi cras*, sed: *Tibi hodie*.

CAP. 41. NUM. 5.

Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi: hoc iudicium à Domino omni carni.

Mors, non tumultuariè, & indiscretè, sed cũ magno iudicio, & discretione necat.

161 NON docet sapiens, quod iudicium illud tremendum, quod corã Deo statim post mortem subituri sumus, non metuendum sit: sed *iudicium ipsum mortis*, hoc est, animæ à corpore separationem: & aduertit, hanc non tumultuarie, & fortuito iam his, iam illis hominibus accidere; sed cum magno prouidentique iudicio Authoris naturæ, cuiusque viam dirigentis, vitamque disponentis, exerceri.

CAP. 41. NUM. 7.

Non est enim in inferno accusatio vitæ.

Damnati non de breui, sed praua vita anteacta, dolent.

162 NON *est in inferno accusatio vitæ*, breuis, vel longæ; sed bonæ, vel malę.

VEL SIC.

Damnatorũ de commissis inutilis dolor, & impœnitens.

163 Non datur in inferno accusatio, seu pœnitentia vitæ anteactæ, quę aliquid proficiat damnatis.

CAP. 41. NUM. 12.

Et si nati fueritis in maledictione nascemini: & si mortui fueritis in maledictione erit pars vestra.

164 REsurrectio nomine Natiuitatis appellatur, & damnatio æterna nomine Mortis: Matthæi cap. 25. num. 41.

Resurrectio ad vitam Natiuitas, ad pœnam Mors appellanda.

CAP. 41. A NUM. 21.

Erubescite à patre, & matre de fornicatione: & à præsidente, & a potente de mendacio: à principe, & à iudice de delicto, &c.

165 CAuete ne infamemini apud singulos de singulis, sunt enim mala enumerata, quæ magis ipsis stomachum mouent, & iram excitant implacabilem.

Quiuis superior de speciali quodam subditorum commisso grauius offenditur.

CAP. 42. NUM. 7.

Datum vero, & acceptum omne describe.

166 NON solum cum hominibus hæc rationalis œconomia seruanda est, sed etiam cum Deo, vt aduertamus quantorum ei beneficiorum debitores sumus. Ast hæc quis calculus enumerare potest?

Tam à Deo, quã ab hominibus accepta ad memoriam, & gratitudinem describenda.

CAP. 42. NUM. 18.

Abyssum, & cor hominis inuestigauit.

167 POst inuestigationem abyssi, quæ est opus diuinæ omnipotentiæ, ponit humani cordis inuestigationem tãquam quid maius, & difficilius. Vide sup. cap. 23. num. 28.

Cor hominis abysso profundius, & nisi à solo Deo, inscrutabile.

CAP. 42. NUM. 26.

Et quis satiabitur videns gloriam eius.

168 VIdens per speculum in ænigmate, vt fit in hac mortali vita; in patria vero cælesti satiabimur sine dubio cum apparuerit gloria eius: quæ satiatio

Deus in præsenti vita cognitus satisfacit, in futura visus faciat

tio non erit fastidium pariens, sed æternum desiderium producens.

CAP.43. NVM.1.

Altitudinis firmamentum pulchritudo eius est, species cæli in visione gloriæ

Cæli materialis pulchritudo in præsenti vita nō satis percipitur.

169 QVam speciosum, & pulcherrimum in se sit ipsum cœlum materiale, quod omnia sublunaria contegit, non nisi in gloria existentes perfectè cognoscere, & perlustrare possumus.

CAP.43. NVM.2.

Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile opus Excelsi.

Sol continuo, & indeficienter humanam accusat præsumptionem.

170 IPsamet solis pulchritudo sui occasus enūtiatiua est: Sed cur illum appellat vas? Ad denotandum esse creaturam ad aliarum seruitium destinatam.

CAP.43. NUM 4.

Tripliciter sol exurens montes, radios igneos exufflans, & refulgens radijs suis obcæcat oculos.

Sol humiles illuminat, superbos exurit.

171 TRipliciter, idest maximè seu superlatiuè respectu vallium inter montes existentium, quæ à radijs solaribus ægrè perlustrantur.

Sol mundi magnates triplici aspectu intuetur, vt ipsos percallere valeat.

172 Vel tripliciter, ob triplicem aspectum, quo montes lustrat, mane enim, & vespere latera opposita, meridie vero à cacuminibus ad radices illuminat.

Vel ipsum solem intuitus fœdat, ac dedecorat.

173 Et notandum, quod naturalem illam, quasi inuidentiam, quam sol oculis inducit, aduertere non omittit.

CAP.43. NVM.5.

Magnus Dominus, qui fecit illum, & in sermonibus eius festinauit iter.

Solis cursus ex Dei præcepto indeficienter velocissimus.

174 CUM scilicet dixit: *Fiant luminaria in firmamento cæli*. Genes. 1. num. 14. & infra num. 19. *Et factum est vespere, & mane dies quartus*: Tunc videtur præcepisse soli, quod viginti quatuor horarum breuissimo periodo tam immensum iter absolueret.

CAP.43. A NUM.8.

Mensis secundum nomen eius est, crescens mirabiliter in consummatione.

Vas castrorum in excelsis.

Astris Deus suis giganteos hominum ausus retūdit.

175 LUna *vas castrorum*, hoc est instrumentum militare dicitur, quia plena figurat clipeum, crescens vel decrescens ægida. Sed ad quid in excelsis cælorum militarium instrumentorum vsus, & indigentia? An Luna clipeus est, quo se Deus ab hominum plusquam Giganteis ausibus, & eiaculationibus defendit, ac protegit?

CAP.43. NUM.11.

In verbis sancti stabunt ad iudicium, & non deficient in vigilijs suis.

Stellæ in Dei iudicio scelerum ab hominibus commissorum oculati testes.

176 STabunt, stellæ *ad iudicium* sancti Filij Dei maleficia, quæ ab hominibus nocte perpetrata fuerunt, testificaturę, & hæc fortè sunt signa, quæ Christus Dominus Lucæ cap. 21. num. 25. in Sole, Luna, & Stellis futura prædixit, & ob hoc etiam referente Matthęo cap. 24. num. 29. dixit: Stellas é cælo casuras, scilicet ad testimonium in valle Iosaphath proferendum. Vide quæ ad Deuteronomij cap. 11. num. 21. animaduersa sunt.

CAP.43. NUM.26.

Qui nauigant mare, enarrent pericula eius: & audientes auribus nostris admirabimur.

Nauigationis pericula, nullus, nisi expertus, percipit.

177 NUllus enim alius, quam nauigator potest pericula maris, quam plura, magna & terribilia sunt, proferre, & propalare, quæ in admirationem, & quandoque in stuporem animos audientium inducent.

CAP.

CAP.43. NVM.28.

Propter ipsum confirmatus est itineris finis.

Olim mare itinerũ terminus, nunc magnetis ope, tamquam terra teritur.

178 IAM mare non est itineris finis, nam post magnetis inuentionem vsumque, vltra longissimum, vastissimumqueOcceanum progrediuntur homines,& mare, sicut terra, peragratur,& teritur.

Et in sermone eius composita sunt omnia.

Mare prouintiarum definitiuus diuisor.

179 VArij maris excursus,seu discursus cõponunt, & diuidunt terram in Partes,Prouincias,Insulas,Peninsulas,&c.

VEL SIC

Terram diuisit, Deus,vt humana ambitioni terminũ poneret.

180 Uerba huius numeri ad Deum referenda videntur, vt ex sequentibus colligere est.

CAP.43. NVM.37.

Omnia autem Dominus fecit, & pie agentibus dedit sapientiam.

Impius,non vere sapiens;sed sciolus,& vaniloqus.

181 PIjs sapientiam concedit Deus, quam impijs negat,hi enim non sunt sapientes,licet tales appareant, nec scientes,sed scioli, vaniloqui, & loquaces.

CAP.44. NVM.3.

Homines magni virtute, & prudentia sua prædit.

Iusti,non infusis solũ, sed adquisitis etiam donis ornantur.

182 HOC est, donis supernaturalibus, & etiam naturalibus diuites,& ornati.

CAP.44. NVM.19.

Testamenta sæculi posita sunt apud illum,ne deleri possit diluuio omnis caro.

Mundana hereditas exigua.

183 IDest, hereditas vniuersi orbis adNoe tres que ipsius filios deuoluta: Et nota in illa mundi quasi morte, quam exigua hæreditas relicta fuit.

CAP.47. NUM.15.

Salomon imperauit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, vt conderet domum in nomine suo.

A Maria symbolo omnis hostilitas eliminatur.

184 SVbiectio hostium ponitur tamquam causalitas ad formationem domus Dei, quod pro Immaculata Deiparæ conceptione notandum est. Uide 3. Reg. cap.5. num.4. vbi ante primam templi formationẽ præcedit omnium hostium subiectio.

CAP.47. NUM.28.

Et imminutum à prudentia Roboam, qui auertit gentem consilio suo.

Superior iniquus à subditis consilium rogans,nutibus sibi respondere solet.

185 CVR dicit textus: *Consilio suo*; cum constet vsum fuisse consilio iuuenum cum ipso nutritorum 3. Reg. cap.12. num.14. Forte quia in facie ipsius Roboami legerunt illi iuuenes consilium, quod rogati exibuerunt.

CAP.48. NVM.1.

Et surrexit Elias propheta quasi ignis,& verbum ipsius quasi facula ardebat.

Dei bonus minister se consumit, vt alios in cælum dirigat.

186 SUrrexit *quasi ignis*, quia in cęlum dirigebat; *quasi facula*, quia Dei zelo se consumebat, vt alios illuminaret.

CAP.48. NVM.2.

Qui induxit in illos famem, & irritantes illum inuidia sua pauci facti sunt.

Zelus frequenter de inuidia suspectus.

187 ZElus Dei vndequaque bonus inuidia solet appellari; quid zelus malus nominandus erit?

CAP.48. NVM.14.

Et mortuum prophetauit corpus eius.

Vniuersalis Resurrectio in veteri lege vetus, & operibus expressa.

188 MOrtuum prophetauit *corpus Elisei*, quia per illam actionem 4. Regum cap.13. num.21. futuram omniũ resurrectionem enuntiauit.

CAP.49. NUM.5.

Præter Dauid,& Ezechiam,& Iosiã, omnes peccatum commiserunt.

Non

Reges, & superiores dupliciter peccare possunt, & solent.

159 NOnne peccauit Dauid adulterio? Sed non loqui videtur de peccatis personalibus, & priuatis, sed de peccatis in administratione iustitię, & officio regis commissis.

Peccatum, quod pœnitentia delet, velut non commissum existimari potest.

190 Sed cum Dauid etiam in officio regis peccauerit faciens numerari populum 2. Reg. cap. 24. Cur non peccasse dicitur? An peccatum quod pœnitentiâ deletum est, tamquam non commissũ reputatur?

CAP. 51. NUM. 30.

Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam.

191 NOtanda verba pro encomio, vel parẽtatione contionatoris insignis, vel aduocati.

Lingua bona, vel mala condigne Deus homines remunerare solet.

CAP. 51. NVM 38.

Operamini opus vestrum ante tempus. & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

192 O*Peramini* in tempore vitæ præsentis, antequam adueniat tempus Dei, quod non est tempus merıti, sed retributionis condigni pręmij, vel pœnę.

Præsens sæculum tempus nostrum: futurum sæculum tempus Dei.

Nn LI-

PROPHETIA ISAIÆ.

CAP.I. NVM.II.

Filios enutriui, & exaltaui.

AD CAP.1. N.2.
ISAIÆ PROPHETÆ.

Deus vtriusque parentis munere erga nos fungi dignatur.

1 ENUTRIUI, VT mater, *Exaltaui*, vt pater.

VEL SIC.

Deus non solum nos corporaliter nutrit; sed spiritualiter sublimat

2 Dedi eis bona temporalia per nutritionem significata, & spiritualia in exaltatione explicita, hęc enim sola sunt, quę creaturam rationalem exaltant, & Deo approximare faciunt.

VEL SIC.

Deus fidelibus large largitur, quæ infidelibus, non negat.

3 Dedi eis diuitias, & honores, ne quid de bonis naturalibus, quibus alij populi fruuntur, eis deficeret.

CAP.1. NUM. 3.

Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.

Deus à creatura rationali certe ex natura lumine cognoscibilis.

4 *Israel autem me non cognouit*, cum multo certius, & naturalius cognoscibilis sim à creatura rationali, quam á brutis homo, cui eorum dominium cōtuli.

Qui Deum non cognoscit nil intelligit.

5 Et notandum, quod qui Deum non cognoscit, & intelligit, etsi viribus ingenij, & acumine polleat intellectus, nil intelligere dicendus est.

CAP.1. NVM 6.

A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas: vulnus, & liuor, & plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.

Idem est hominē peccare, ac Christum pati.

6 IIsdem verbis quibus propheta exprimit, quæ populus Israeliticus in pænam scelerum commissorum patiebatur, exprimit etiam in sensu litterali spirituali, quæ Christus Dominus in satisfactionem eorundem scelerum perpessurus erat, vt aduerteremus, idem esse hominem peccare, ac Christum pati.

Sed

Christus solum in quantum homo passus, & passibilis.

7 Sed cur non dicit: *Usque ad verticem capitis*, sed solum: *Usque ad verticem?* An quia cum in sensu spirituali de Christo Domino loquatur, & caput Christi Deus sit, qui impassibilis per naturam est, per hunc dicendi modum denotare voluit, Christum solummodo in quantum hominē passum fuisse?

CAP. 1. NUM. 16.

Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.

Deus omnia interiora nostra oculis suæ comprehensionis lustrat.

8 Cogitationes malæ ab oculis Dei auertendæ: *Homo enim videt ea, quæ parent; Dominus autem intuetur cor.* 1. Reg. cap. 16. num. 7. & psal. 7. num. 10. *Scrutans corda, & renes Deus*, per hæc verba euidens, & comprehensiua Dei interiorum nostrorū cognitio exprimitur.

CAP. 1. A NUM. 21.

Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ. Argentum tuum versum est in scoriam; vinum tuum mixtum est aqua.

Ex iudicum negligentia scelera repullulant.

9 Negligentia Iudicum, & iustitiæ ministrorū facit rempublicam homicidijs rapinis, & subdolis comestibilia, & potabilia vendentium fraudibus abundare.

CAP. 2. NUM. 3.

Quia de Sion exibit lex, & Verbum Domini de Ierusalem.

Legis gratiæ pronuntiata promulgatio.

10 Lex gratiæ, & Euangelij per vniuersum mūdum promulgatio.

CAP. 2. NUM. 22.

Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, quia excelsus reputatus est ipse.

Si Hebræi prophetis obtemperarent Christum D. non persequerētur.

11 Consulit Hebræis, vt à persequendo Christum Dominum abstineant, qui bonos, & malos odoratur, ideo Apostolus 2. Corinth. cap. 2. num. 15. de iustis loquens ait. *Christi bonus odor sumus in omni loco.*

CAP. 3. A NUM. 1.

Ecce enim Dominator Dominus exercituum auferet à Ierusalem, & à Iuda validum, &c. Et prudentem eloquij mystici.

Ad mystici Ss. interpretationem prudentia in primis requisita.

12 Prudentem mystici eloquij dicit, non doctum, quia requirit hic modus exponendi Sacram Scripturam plus prudentiæ, quam doctrinæ.

CAP. 3. NUM. 4.

Et dabo pueros principes eorum.

Inconstantia in consilijs respublicæ regimini pessima.

13 Dabo principes eorū pueros idest inconsideratos, & inconstantes in dictaminibus, & determinationibus suis, consilia spernentes, quæ proprietates puerorum sunt, & reipublicæ regimini, non solum malæ, sed pessimæ.

VEL SIC.

Frequens regum ac regiminū mutatio magnū Dei flagellum est.

14 Reges eorum antequam ad iuuentutem perueniant, morientur, vnde frequentissimas regum, & regiminum mutationes experientur, & patientur, quod vnū è grauioribus Dei flagellis est.

CAP. 5. NUM. 7.

Expectaui, vt faceret iudicium, & Ecce iniquitas; & iustitiam, & ecce clamor.

Qui de sua iustitia causa diffidit omnia clamoribus confundit.

15 Clamor contraponitur iustitiæ, vnde bene communiter dicitur, quod malam habet causam, qui nimium clamat, vel qui de iustitia diffidit sua clamoribus omnia miscet, & confundit.

CAP. 5. NUM. 10.

Decem enim iugera vinearum facient laguunculam vnam, & triginta modij sementis facient modios tres.

Nn 2 Qui-

Eos, qui male decimant Deo, Deus decimare solet.

16 QUibus male fructus suos decimant Deo sementem decimat Deus, & sic pro triginta seminis mensuris, tres fructuum mensuras concedit, nec abundantius terram germinare permitrit.

CAP. 5. NUM. 18.

Uæ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.

Qui iniqua faciunt, vt pompatice incedant, non feruntur, sed trahuntur.

17 CArpit eos qui iniqua faciunt, vt substantiã, & media acquirant, quibus in essedis, rhedis, & carrucis, alijsque vanitatis mundanæ instrumentis ferantur, & trahantur.

CAP. 6. NUM. 10.

Excæca cor populi huius.

Intellectiua virtus cordis oculi.

18 COR cum oculos non habeat, imo ex natura sua incapax visus sit, quomodo excæcari potest? Priuando illud intellectiuo lumine, & directione, quæ vices gerunt oculorum cordis, seu voluntatis, vt ex eodem numero patet.

CAP. 7. NUM. 4.

Nolite timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium istorum.

Idololatræ Inferni igne fumigant.

19 RAsin, & Phacee caudas titionum appellat Deus, quia ex vi præsentis decreti in infernum erant præsciti, vtpote idololatræ, & à vero, & legitimo Dei cultu abhorrentes. Fumigantes autem dicit, quia, quos debellabant, non Dei vera cognitione illuminabant, illustrabantque, sed vanissimo idololatriarum, & superstitionum fumo offuscabant, & obnubilabant.

CAP. 7. NUM. 18.

Et erit in die illa: Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminũ Ægypti, & api, quæ est in terra Assur, & venient, &c.

Importuni inimici Israel, apibus, & muscis appellantur.

20 SIbilabit, idest leui signo Assirios, & finitimos eorum adducet Deus ad decẽ tribus consumendas quos muscas, & apes vocat, ob molestiam, importunitatem, & multitudinem: nouaculam etiam conductam num. 20. sequenti appellat ad denotandum quod terram decem tribuum rasam, & absque vllo Israelita habitatore relicturi erant.

CAP. 7. NUM. 20.

In die illa radet Dominus in nouacula conducta.

Deus tamquam instrumento utens ad nocendum segetis.

21 NOuaculam conducit, vt radat Deus, quasi instrumento utens ad feriendum, & nocendum. Vel, vt quidam aiunt, vt nimium radat, feriat, & percutiat, nam qui instrumentum aliquod conducit illud, quantum possibile est, deseruire facit.

CAP. 8. NUM. 1.

Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stilo hominis: Uelociter spolia detrahe, cito prædare.

Verbum Dei nisi in libro grandi, & in genere suo infinito, hoc est Mariano libro scribi nequit.

22 VT quid tam grandis liber ad vnum tantum verbum semel repetitum scribendum? An quia illud est Uerbum diuinum, & in quantum Deus, & in quantum homo scribendum? Ex quo Mariæ magnitudo, ne immensitatem dicam, considerãda venit. Vel, vt Liranus hîc.

Sacra Scriptura grandis, immensus liber.

23 Hæc verba dicuntur Doctori theologo, vt sibi assumat librum Sacræ Scripturæ grandem pluralitate verborum, sed grandiorem profunditate sententiarũ.

CAP. 9. NUM. 3.

Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam.

Non Deum lætificat fidelium numerus, sed perfectio.

24 MUltiplicasti gentem in te credentem per accretionẽ copiosi numeri Christianorum; sed lætitiam nõ magnificasti, quia plures eorum imperfecti, & male morati futuri sunt.

CAP. 9. NUM. 5.

Quia omnis violenta prædatio, cum tumultu, & vestimentum mixtum sanguine, erit in combustionem, & cibus ignis.

Qui sanguine innocentum vivunt, eorū sanguis inferni igne ebulliet.

25 QUI sanguine innocentum vestem, & reliqua sibi ad vitam necessaria comparant, in combustionem ignis æterni reseruabuntur deuorandi.

CAP. 9. NUM. 7.

Zelus Domini exercituum faciet hoc.

Deus ex amore zelotipia quadā accenso homo factus est.

26 EX quodam zelo videtur accelerasse Deum Filij sui incarnationem, Iam enim amplius tolerare non poterat, genus humanumá se valde dilectum cum idolis mæchari.

CAP. 9. NUM. 8.

Verbum misit Dominus in Iacob, & cecidit in Israel.

Semen Verbi Dei in mala terra nō germinat, in bona centuplum fructificat.

27 VErbum diuinum ad Hebræos quidem missum; sed cecidit in Israel, idest vetos credentes, qui maiori ex parte ex gentibus cōgregati sunt. Vide Actuum cap. 13. à num. 26.

CAP. 9. NUM. 13.

Et populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.

Peccator obstinatus nec naturali impulsui, ad sui conuersionē obtemperat.

28 VEL id quod naturalissimum est omni homini, imo etiam bruto flagella recipienti, nempe faciem ad ferientem se vertere, non exequitur obstinatissimus peccator, ne ad Deum saltem externe, extrinsece, & apparenter conuerti videatur.

CAP. 9. NUM. 14.

Et disperget Dominus ab Israel caput, & caudam, incuruantem, & refrænantem.

Deus iustissime iratus neminis parcere.

29 IDest: Principes, nobiles, & plebeios, nec nō subditos, & rectores eorum.

CAP. 9. NUM. 15.

Et propheta docens mendacium ipse est cauda.

Superior peccata tolerans ex proregradu in infimum deijcitur.

30 QUia operit immunditias, seu iniquitates populi, quas debebat propalare, & reprehensionis abstersorio mūdificare. Uel, vt ait Liranus hîc in glos. morali: Quia blanditur, & applaudit vitia, quæ debebat ipse reprehendere.

CAP. 9. NUM. 20.

Unusquisque carnem brachij sui vorabit.

Maximum reipublica malum ciuile bellum.

31 NON solum præ fame, sed etiam præ rauie, & desperatione. Loquitur propheta de corpore virtuali, seu mystico populi Israelitici sub metaphora corporis naturalis, vt patet ex immediate sequentibus: *Manasses Ephraim, &c.*

CAP. 10. A NUM. 1.

Væ qui condunt leges iniquas & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes; & vim facerent causæ humilium populi mei: & essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

Leges iniquæ pauperum decipula.

32 HAS leges frequenter Christianopolitæ aranearum telas vocant, quę muscas solum capiunt, aliaque exigua animalcula, & insecta; à robustioribus vero animalibus facillime rumpuntur, & impune dilacerantur.

CAP. 10. NUM. 6.

Et ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.

Vide ad Psalmū 17. num. 43.

33 ALludit ad illum Psal. 17. num. 43. *Ut lutum platearum delebo eos*: Vide quæ ad hunc locum notata sunt.

CAP. 10. NUM. 8.

Numquid non principes mei simul reges sunt?

In Rebuspublicis, quæ appellantur liberæ, tot reges, quod consiliarij, & gubernatores.

34 HOC conuenit Rebuspublicis liberis aristocratico regimine vtentibus, vt Veneta, Genuensis, &c. Vide infra cap. 23. num. 8.

CAP. 10. NVM. 27.

Et erit in die illa: Auferetur onus eius de humero suo, & iugum eius de collo suo.

Gratia legis splẽdore Moysis vmbra euanescit.

35 TEmpus legis gratiæ dicitur dies ob magnum ipsius splendorem, & illuminationem, qua vmbræ Mosaycæ legis omnino euanescent, & cessabunt, onera illius deponentur, & serultus in libertatem Christianã commutabitur.

Et computrescet iugum à facie olei.

Gratia legis oleũ & iugum proprium emollit, & Mosaycum iugũ corrumpit.

36 TAliter iugum legis antiquæ per oleum nouæ legis corrumpetur, quod numquam reparari valeat. Uel si de iugo legis gratiæ loquitur, ait: quod præ suauitate ipsius legis non sentietur, ac si non esset, propterea aiebat Christus legifer noster: *Iugum meum suaue est, &c.* Matthęi cap. 11. num. 30.

CAP. 11. NVM. 12.

Et leuabit signum in nationes. Et cõgregabit profugos Israel, & dispersos Iuda colliget à quattuor plagis terræ.

Signum crucis quattuor mundi plagas quattuor extremitatibus plagatis designat.

37 E*T leuabit signum crucis.* a quattuor plagis terrę quattuor extremitatibus crucis designatis, & indicatis: Et nota vocis *Plaga* æquiuocam significationem, tam ad mundi partes, quã ad Christi vulnera communem. Zachariæ cap. 13. num. 6.

CAP. 12. NVM. 3.

Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.

Baptismalis aqua de Saluatoris fontibus dimanat.

38 HAurietis aquas baptismales de fontibus manuum, pectoris, & pedum Saluatoris nostri Iesu-Christi.

CAP. 13. NVM. 6.

Ululate, quia prope est dies Domini: quasi vastitas à Domino veniet.

39 U*Lulate*, imo clamore gaudij exultate, quia propè est Dominus: Sed væ miseris peccatoribus, quibus non veniet munificus, & gloriosus remunerator; sed terribilis vastator, & vltor.

Dies Domini iustis læta; peccatoribus lugubris.

CAP. 13. NVM. 8.

Torsiones, & dolores tenebunt; quasi parturiens, dolebunt; vnusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum.

40 F*Acies combustæ* igne inferni, & notandum, quam vehementes sunt parturientis dolores, siquidem ipsis pænæ inferni comparantur, & per ipsos explicantur tam hic, quam Psal. 47. num. 8. *Ibi dolores vt parturientis.*

Parturientis dolores Inferni doloribus comparabiles.

CAP. 13. NUM. 11.

Et quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.

41 EN maximum supplicium superbi, & arrogantis, eum frænare, & reprimere, ne in suis excessibus vltra progrediatur.

Maximum superbi supplicium ipsius frænare superbiam.

CAP. 13. NVM. 12.

Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo.

42 VIR Israelita maiori solicitudine, & diligentia à Medis inimicis suis quæretur ad occisionem, ac aurum inquiri solet ad possessionem. Vide infra num. 17.

Vindicatiuus animus auro vindictam præfert.

VEL SIC.

43 Vir Israelita auro pretiosior erit ob exiguum numerum à cæde, vel captiuitate relinquendorum.

In quouis genere raritas æstimationem auget.

CAP. 14. *NVM. 2.*

Et tenebunt eos populi.

44 IN pretio scilicet, & æstimatione.

Tenere, & æstimari, idem est.

CAP.

CAP. 14. NVM. 4.

Sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? Contriuit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium.

Tributa iniusta tyrannos non corroborant; sed debilitant.

45 Tributa, quæ iniustè tyranni à populis extrahunt vi, & virga dominij sui, sunt baculi significantes, vel portendentes eorundem tyrannorum debilitatem præsentem, vel futuram: baculus enim est instrumentum, quo vtitur, qui ægrotat, vel malè stat, aut incedit.

CAP. 14. NVM. 8.

Abietes quoque lætatæ sunt super te, & Cedri Libani: ex quo dormisti non ascendet, qui succidat nos.

Quâ iniusta tributa incedunt cadunt, & grassantur.

46 Populum tributis grauatum non comparat, pomarijs, oliuetis, vineis, alijsque locis fructiferis, ex quibus saluis arboribus, fructus opportuno tempore percipiuntur; sed similæ comparat cæduæ, quia quâ tributa incedunt, cædũt, & grassantur, nec eorũ exactores fructibus naturalibus, idest redditibus annuis contentari solẽt; sed ipsas arbores, idest subditos destruere, & annihilare nituntur.

CAP. 14. NVM. 16.

Qui te viderint ad te inclinabuntur, teque prospicient.

Nimiùm depressus nisi à depresso non perspicitur.

47 Adeò eris depressus, & terræ coæquatus, vt necessaria sit magna inclinatio, & capitis seu oris demissio ad hoc vt videaris.

CAP. 16. NVM. 3.

Ini consilium, coge concilium: pone quasi noctem vmbram tuam in meridie.

Per consiliantiũ confusionẽ Deus grauissimè punit.

48 CVM alicui Deus reipublicæ iratus est, cõsiliarij eius in meridie palpare solent, sicut in tenebris, hoc est: tes clarissimè reipublicæ proficuas nõ vident, vt illas adducant, nec nociuas, vt euitent, seu auertant.

CAP. 17. NVM. 5.

Et brachium eius spicas leget.

49 NON manipulos; sed spicas leget, & has, non manu, sed brachio: hoc est, multum conatum adhibebit, & parum colliget.

Cum Deus non fauet, labor non proficit, etiam minimus.

CAP. 17. NVM. 7.

In illa die inclinabitur homo ad Factorem suum, & oculi eius Sanctum Israel respicient.

50 INclinabitur non solum affectione, sed etiam oculorum adspectione, tantum enim se humiliaturus Deus est, vt inuisibilis, fiat homo visibilis.

Ab æterno inuisibilis, in tempore factus visibilis.

CAP. 17. NVM. 11.

In die plantationis tuæ labrusca.

51 HIC est fructus, & præcoqua messis, quam in vinea Synagogæ inuenit Heres ad eam missus.

Fructus, quem Christus in Synagoga inuenit malus, & exiguus.

Et manè semen tuum florebit.

52 SEmen est verbum Dei, quod in area Synagogæ iactum, & seminatum, in vberem Ecclesiæ segetem citò floruit.

Semen Verbi in Synagoga satum in Ecclesia refloruit.

Ablata est messis in die hereditatis, & dolebit grauitèr.

53 ABlata est messis à Synagoga in die mortis Christi Domini ex quo grauitèr doluit, vt clarè patuit in illis, qui percutientes pectora sua reuertebantur. Lucæ cap. 23. num. 48.

Christus moriẽs, & mortem vicit, & synagogam ex heredauit, ac destruxit.

CAP. 18. NVM. 7.

In tempore illo deferetur munus Domino exercituum à populo terribili, post quem non fuit alius, à gente expectante, expectante, & conculcata.

54 HÆC omnia, quæ propheta Ægyptijs comminatur, Hebræis in præsenti ftitu accommodari possunt: nisi fortè de his sub Ægyptiorum figura prophetabat.

Post Christi mortem, Hebræi, populus dilaceratus, & expectãs.

CAP.

CAP. 19. NVM. 3.

Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus eius, & consilium eius præcipitabo.

Cum consiliarij inter se diffident Respublica crepat.

55 HOC fit, quando consiliarij alicuius regni gubernatores, qui spiritus, & anima reipublicæ sunt inter se diuiduntur, & vnusquisque abit in dictamina ceteris opposita: Vide infra num. 11. & 14.

CAP. 19. NUM. 15.

Et non erit Ægypto opus quod faciat caput, & caudam incuruantem, & refrænantem.

Regno conuulso respublica deformatur.

56 NON erit forma reipublicæ, nec actus distinctiui inter nobiles, & ignobiles, ex paucitate enim relinquendorum hoc opus non erit.

CAP. 19 NVM. 20.

Et mittet eis Saluatorem, & propugnatorem, qui liberet eos.

Primus Ægyptiorum Saluator ipsos aluit: secundus à dæmone liberauit.

57 SIcut olim Iosephum filium Iacob ad eos miserat: Genes. cap. 41. num. 45. Forte hic de Christi in Ægyptum descensu propheta loquitur, ex quo à dæmonum idololatrica impostura liberati sunt: Vide supra num. 1.

CAP. 20. A NVM 5.

Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua. Et dicet habitator insulæ huius in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, &c.

Quem Deus deserit à nullo adiuuari speret.

58 IVdæa hic translatitiè insula dicitur, ad significandam eius ab omni finitimorum auxilio destitutionem.

CAP. 21. NVM. 4.

Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum.

Omnes vult Dominus saluos fieri.

59 BAbylon, quod expressum peccatorũ symbolum est quomodo à Deo dilecta dicitur? Quia peccatores etiam vult pijssimus Deus saluos fieri.

60 Et notandum dici in miraculum Deo positam Babylonem; quia peccatorum conuersio maximum Dei miraculorum est.

Maximum Dei miraculum peccatorum conuersio est.

CAP. 22. NUM. 1.

Onus vallis visionis. Quid nam quoque tibi est, &c

Peccatorum pondus montem excelsum in vallem deprimit.

61 LOcus in quo Ierusalem fundata erat, Abrahami tempore Terra visionis seu mons à Deo vocabatur; nunc vallis visionis dicitur, quia peccatorum onere depressa, & in profundum abyssi humiliata, nec nõ magno rigore punita: Uide infra num. 5.

CAP. 22. NVM. 6.

Et parietem nudauit clypeus.

Belli tempore, vel parietes nullitatem, & damnum patiuntur.

62 NVdauit clypeus parietem é quo pendebat tempore pacis suspensus.

CAP. 22. A NUM. 15.

Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum. Quid tu hic, aut quasi quis hic? Quia excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligentér, in petra tabernaculum tibi.

Præsul desidiosus tãquam mortuus reputandus.

63 CUM nec summus é Sacerdotibus Mosaycæ legis in templo sepeliretur, cur Sobnam templi præpositum excidisse sibi in templo sepulchrum dicitur? An, vt summam illius desidiam, & negligentiam in suo adimplendo munere propheta demonstraret? quod confirmare videtur illud quod infra num. 19. legitur, nempe: *Expellam te de statione tua.*

CAP. 22. NVM. 22.

Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius.

Crucis sceptrum super humeros collocandum.

64 CUM clauis manu tractetur, adaptetur que cur humero, onerferendo idoneo applicatur? An quia hæc clauis crux Christi est, *cuius imperium super humerum eius?*

VEL

VEL SIC.

Qui pœnitentiarium ministrant, onus magnum super se tollunt.

65 Hæc clauis Ecclesiæ potestatem, & pœnitentiæ significat sacramentum, vt subsequentia verba demonstrāt, scilicet; *Et aperiet, & non erit qui claudat : & claudet, & non erit qui aperiat*: Quæ clauis super humerum collocatur, vt aduertant quantum oneris super se tollant, qui his muneribus inseruiunt; vel ad denotandum Ecclesiæ principatum non in thronorum, & subselliorum honoribus, sed in ferendis oneribus consistere, ideò optimus ille prælatus Pastor ouem perditam quæsiuit, & eam magna cura, & diligentia inuentam humeris suis imposuit. Lucæ cap. 15.

CAP. 22. NVM. 23.

Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit solium gloriæ domus patris eius.

Paxillus crucis valdè firmus.

66 ETsi paxillus, valdé firmus, quia à Deo fixus, & in eo Christus crucifixus.

Mundi contemptibilibus Deus fortia cōfundit.

67 Sed quomodo exiguus paxillus in solium gloriæ esse potest? *Quia quæ contemptibilia sunt mundi elegit Deus, vt confundat fortia*. 1. Corinth. cap. 2. num. 28.

Crucis opprobriū super capita supremorum principum exaltatū visitur.

68 Et forte non inepte intelligi potest hic textus, de exigua illa cruce quæ in thiara summi Pontificis, diademate Imperatoris, & coronis regum supereminet, quę cuspis est, & zenith sublimium, & supremarum harum dignitatum tam spiritualium, quam temporalium.

CAP. 22. NUM. 25.

In die illa dicit Dominus exercituum: Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit, quod pependerat in eo.

Omnes mundiales dignitates è paxillo fragilis vitæ pendent.

69 OMnes mundi dignitates, & gloria earum é paxillo vitæ naturalis pendent, quó nil debilius, & fragilius considerari potest.

VEL SIC

Qui hereticales sequuntur errores Christum, & eius crucem euacuant.

70 Hæc verba allegoricé intelligi posse videntur de illis Prouintijs, & Regionibus, quæ à vera fide, & religione in falsam, & erroneam delapsę sunt.

CAP. 23. NUM. 7.

Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? Ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.

Qui de antiqua terræ possessione gloriantur, à Deo in exilium, & peregrinationem compelli solent.

71 AD peregrinandum vsque in Hispaniam, ad quam ex hac vastatione confugerunt Tyrij.

CAP. 23. NVM. 15.

In obliuione eris ò Tyre septuaginta annis, sicùt dies regis vnius.

Regum solicitudines communē vitæ periodum addecimare solent.

72 PEriodus vitæ potentatuum octoginta anni sunt, vt ait Dauid psal. 89. num. 10. sed regibus, ob nimias curas tantique muneris solicitudines, ex cōmuni eorum vitæ curriculo decem anni detrahuntur.

CAP. 24. NVM. 23.

Et erubescet luna, & confundetur sol, cum regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ierusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

Scelerum perpetrationem res, etiam inanimata erubescunt.

73 HÆC videntur esse signa in sole, & luna quę Lucę cap. 21. num. 25. referuntur, sed cur per erubescentiā, & confusionem explicantur? An ista luminaria magna in illo vniuersalis iudicij die confusionem, & erubescentiam, eo modo quo possunt, passura sunt, ex eo quod peccatoribus ad sua scelera perpetranda, etsi inuoluntarié, deseruierint? Consonat etiam hic textus cum illo Apocalipsis cap. 4, num. 4.

CAP. 25. NUM. 6.

Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ.

Pin-

Non omnes, qui sapientes apparent, verè sapientes sunt, sed qui pura, & diuina sapientia imbuti.

74 *PINguium medullatorũ* ad dittin ctionẽ pinguium fine medulla feu Subftantia, hoc eft, qui videntur eruditione pleni, fed vacui, tantummque inflati funt. Vindemiæ verò defæcatæ nomine excluduntur illi, qui eruditi quidem funt, fed abfque difcreta electione, & felectione rerum, & notitiarum; & cum confufa fæcum, ad mixtione hoc eft rerum vanarum, obfcœnatum, & inutilium.

CAP. 25. NVM. 7.

Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati fuper omnes populos, & telam, quam orditus est fuper omnes nationes.

Originale peccatum in Caluariæ monte præcipitatum.

75 HOC vinculo generali, & hac tela vniuerfali videtur originale peccatum fignificari in Caluariæ monte præcipitatum.

CAP. 26. NUM. 5.

Quia incuruabit habitantes in excelso, ciuitatem fublimem humiliabit.

Roma gentilis fuperbia per Christi fidem humiliata.

76 CIuitatem fublimem, hoc eft Romam fuper feptem montes fundatam, & ædificatam, & in ea totum orbem cuius eft caput, & fuit, fubiugaturus eft.

Humiliabit eam vsque ad terram, detrahet eam vsque ad puluerem.

Roma gentilis vera fides profefforibus replenda prænuntiatur.

77 DEtrahet eam, Romam fcilicet *vsque ad puluerem* humilitatis Chriftianæ: Vel implebitur in ea prophetia de vero Abrami feminé hoc eft veræ fidei profeffotibus terræ pulueri comparatis, Genef. cap. 13. num. 16.

CAP. 26. NUM. 6.

Conculcabit eam pes, pedes pauperis, greffus egenorum.

In Roma Christi magisterium, & Petri cathedra immobilis.

78 PES Petri, qui poft luftratam Antiochiam, & illuftratam, in Roma pedem, cathedramque fixit immobilem.

Petro Pes ob firmam immobili-

79 *Pedes p[illegible]eris*, & vinctl Pauli, q[illegible] rem appellationem, in Romanam Curiam pedes fuos direxit.

tatem: Paulo Pedes ob eius peregrinationes continuas attributi Omnes Apostoli vel perfonaliter, vel virtualiter Romanæ Sedi detulerunt.

80 *Greffus egenorum*, id eft aliquorum ex ceteris Apoftolis, qui Romam obiter pertranfierunt.

CAP. 26. NVM. 14.

Morientes non viuant, gigantes non refurgant.

Duplici vita, temporali fcilicet, & æterna duplex mors correfpondet.

81 POft mortem naturalem eft alia vita, & carentia illius, quæ carentia propriffima translatione mors dici folet. Textus ifte, quo dogma fidei noftræ comprobatur, confonat illi Matthæi cap. 10. num. 28. *Et nolite timere eos, qui occidunt corpus animam autem non poffunt occidere; fed potius timete eum, qui poteft, & animã, & corpus perdere in gehennam.*

Hæretici dogmatistæ gigantes cœlo bellum inferentes.

82 *Gigantes non refurgant.* Isti videntur effe, peruerfores, & prauorum dogmatum feminatores, qui tamquam antiqui gigantes bellum cælo inferre conantur prohibentes, ne cęlicolis repleatur, quæ maxima in cælum hoftilitas eft: ideo, non folum ipfis, fed etiam ipforum Prouintijs, & regionibus ruinam vaticinatur, infra num. 19.

CAP. 26. NVM. 20.

Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude oftia tua fuper te, abfcõdere modicum ad momentum, donec pertranfeat indignatio.

Præsentis fæculi duratio, resp. æternitatis, momentum est.

83 HÆC verba ponderari poffunt in parentationibus generalibus fidelium defũctorum. Oftia fuper fe claufa, fepulchrorum opercula: Modicum, & Momentum, fpatium, & duratio pręfentis, fæculi fecundum communem patrum intelligentiam, dici poffunt.

CAP. 27. NVM. 1.

In die illa vifitabit Dominus in gladio fuo duro, & grandi, & forti fuper Leuiathã ferpentem vectem, & fuper Leuiathan ferpentem tortuofũ, & occidet cetum qui in mari eft.

Dra-

Diabolus multis formis ad nocendum.

84 DRaco, in terra serpit, in aquis natat, volat in aere: inde diabolus, & serpens, & cetus, & leuiathã: Diuus Gregorius in glos. hîc. Quibus adderem, etiã cremari in igne, qui est gladius durus, fortis, & grandis Dei, sed Sanctus ponderare videtur elementa illa in quibus diabolus agit, & grassatur, vt homines caueant, sibique prospiciant; non vero illud elementum, in quo diabolus agitur seu patitur, licet etiam ibi, tamquam iustitiæ diuinæ satelles, & instrumentum, condamnatos torqueat.

Et notandum quod diabolus quandoque est vectis durus scilicet ad resistendum, quandoque flexibilis, & facilis ad cedendum, prout videt ipsi conuenire ad homines inescandos, & capiendos.

CAP. 27. NUM. 2.

In illa die vinea meri cantabitur ei. Ego dominus qui seruo eam repente propinabo ei.

Ecclesia vinea tribulationibus à Deo excolitur.

85 V*Inea meri* Ecclesia dici potest, quæ continuò laudes diuinas concinit; quod merum quandoque mixtum est tribulationibus, quibus assolet Deus hanc dilectam suam vineam putare, & excolere, non vt destruat, sed vt in vberiores fructus reflorescat, ideo prosequitur: *Nocte, & die seruo eam.* est enim dilectissimæ huius vineæ Samaritanus, seu custos.

CAP. 27. NUM. 6.

Et implebunt faciem orbis semine.

Seminis Euangelici vniuersa terra area est.

86 S*Emine* euangelico ab Apostolis Christi Domini per vniuersum orbem palam, non clandestinè diseminato, ideo facies orbis impleta dicitur.

CAP. 27 NUM. 13.

Et erit: In die illa clangetur in tuba magna, & venient, qui perditi fuerant, &c.

Iudicialem tubã, etiam qui non sunt, audituri sunt.

87 ILla scilicet magna, & tremenda tuba, quam omnes qui fuerunt, sunt, & erunt audituri sunt, & quam Apostolus 1. Corinth. cap. 15. à num. 52. commemorat, in cuius signum certitudinis apponitur illa propositio: *Et erit.*

CAP. 28. NUM. 1.

Væ coronæ superbiæ, ebrijs Ephraim, & flori decidenti.

88 FLos decidens ætas iuuenilis est immatura morte marcescens. *Flos decidens iuuentus est.*

Qui erant in vertice vallis pinguissimæ.

89 VIde de hac valle supra ad cap 22. num. 1. sed quomodo vallis hæc verticem habere dicitur, cum nil magis valli contrarium, quam vertex sit? An quia viliores semper conantur se altius attollere per præsumptionem? *Præsumptio infimorum proprietas.*

CAP. 28. NUM. 3.

Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim.

90 SUperbia est quædam mentis ebritatas, quæ caput vertiginosum reddit, ac propterea ineptum vt in eo dignitatum corona consistat, sed ad pedes decidat conculcanda, ideo sequitur: *Et erit flos decidens, &c.* *Vertiginosa quædam ebrietas superbia est.*

CAP. 29. NUM. 4.

Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum.

91 D*E terra loqueris*, non solum, quia postrata, sed etiam quia de rebus terrenis erit locutio tua. Et notandum, quod ter humiliatur peccator, quia tribus dominis, dæmoni nempe, mundo, & carni subijcitur. *Peccator ter humiliatur. quia triplici tyranno subijcitur.*

CAP. 30. NUM. 2.

Habentes fiduciam in vmbra Ægypti.

92 IN auxilio Ægypti vmbratili tantum, & apparente; non vero, seu efficaci. *Auxilia externa vmbratilia.*

CAP. 30. NUM. 6.

Onus iumentorum Austri.

Hæc

Qui se expoliat, vt ab alijs inefficaciter adiuuetur, iumentum est.

93 HÆC iumenta sunt ipsi Hebrei pretiosioribus regni sui diuitijs onusti ferentes illas in terram Australem respectu ipsorum, nempe Ægyptum, vt ab Ægyptijs auxilium inutile, imo, & nociuum impetrarent: quod multis principibus frequentér respectu finitimorum, vel affinium potentiorum accidere solet.

Subdola Nationū solertia Hispanicas diuitias exsugit.

94 Per accomodationem hic textus Indico Hispanorum comertio applicari potest, quod fere totum in exterarum Prouinciarum vtilitatem cedit, relicto solum Hispanis onere metalla mercesque, tamquam iumenta, deferendi.

CAP. 30. NVM. 15.

In silentio, & in spe erit fortitudo vestra.

Secreti obseruatio, & occasionis cognitio imperij post sunt.

95 IN secreto seruato, & rigide, ad amusimque obseruãdo, & in temporis opportunitate cognoscenda, captandaque imperij robur consistit.

CAP. 30. NVM. 21.

Et aures tuæ audient verbum post tergum monentis.

Magna Hebræorū fœlicitas Christum audisse: vtinám obauaissent!

96 ILlius scilicet, qui dicturus est: *Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Matth. cap. 16. num. 24.

CAP. 31. NVM. 4.

Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo si rugiat leo, & catulus leonis super prædam suam, & cum occurrerit ei multitudo pastorum, à voce eorum non formidabit, & à multitudine eorum non pauebit.

Peccatore impœnitente moribundo diabolus adstā tes Ecclesiæ ministros non veretur.

97 HÆC per accõmodationem conueniunt peccatori impœnitẽti in mortis articulo constituto, cui licet multi sacerdotes, viríque pij, & religiosi assistant; & in tanto periculo adiuuare conentur; diabolus tamen, in cuius possessione iam feré est, & qui tamquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, de illis adstantibus, & enixé laborantibus nihil curat, sed prædæ insistit, donec eam totalitér apprehendat, mactet, & discerpat.

CAP. 31. NVM. 5.

Sicut aues volantes, sic proteget Dominus exercituum Ierusalem, protegens, & liberans, transiens, & saluans.

Deus tam in Matre præseruanda, quam in ceteris saluandis velocissimus.

98 PRomptitudo, velocitas, & celeritas auxilij diuini hic describitur, nec non vtraque redemptio, præseruatiua scilicet, & curatiua: *Protegens*, ne â dæmone capiatur Ierusalem idest mater ipsius, nã vt ait D. Ambros. Serm. 87. *Mater enim quodammodo dulcis est patria, quæ te genuit, quæ nutriuit.* *Liberans*, scilicet iam captiuos, qui sunt reliqui omnes præter Mariam.

CAP. 32. NVM. 6.

Stultus enim fatua loquetur, & cor eius faciet iniquitatem, vt perficiat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulenter.

Hypocbrysis temeritas, vel ipsum Deum fallere præsumit.

99 QUod hypocritæ virtutis laruam ad homines fallendos assumant, non mirorꝫ quod ipsum etiam Deum fallere intendant, hoc maximé mirandum est.

CAP. 32. NVM. 8.

Princeps verò ea, quæ digna sunt principe, cogitabit, & ipse super duces stabit.

Præcipua regum cura religionis conseruatio, & bellorum personalis administratio.

100 INter multas principe dignas cogitationes, quas illi Deus, nisi peccata populi præpediant, inspirare solet, ea feré præcipua est: Pronintias â dominio suo diuulsas, & â vera fide deficientes per se ipsum debellare, & reducere. Et notandum: Negotia ad bellum pertinentia per ipsummet principem tractari debere, & expediti,

CAP

CAP. 32. NUM. 20.

Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis, & asini.

Seminatores Euãgelici laborem bouis cum tolerantia asini cõiungant.

101 TRanslate conuenit textus hic Apostolis, alijsque euangelicis operarijs, erudientibus vtrumque populum Hebræorum scilicet, & Gentilem In aquis significatum, cum labore bouis, & tollerantia asini.

CAP. 33. NUM. 14.

Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas: Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

Beati Deo igniuntur, & lumine gloriæ inflammantur.

102 IN isto igne, & ardoribus, non exprimit propheta (vt pluries, è suggesto ad populum declamantes audiui) Inferni ignem; sed potius beatitudinem ipsam, & fruitionem Dei, qui ignis deuorans, & consumens est, nec non, & lumen gloriæ, quo beati igniuntur, vt ex contextu subsequenti patet.

CAP. 33. NUM. 18.

Vbi est litteratus? Vbi legis verba ponderans? Vbi doctor paruulorum?

Christiani puerorum pedagogi minime despiciẽdi.

103 NOta inter quos ponit, & peracensum præfert, paruulorum in vera fide, & religione instructores, pedagogos, & magistros, ne hæc valde necessaria, & laudabilia munera exercentes despiciantur.

UEL SIC.

In sacris litteris nõn versatus, nõ vir, sed puer appellandus.

104 Qui sacram ignorat scripturam, non vir; sed puer paruulus nominari debet.

CAP. 33. NUM. 24.

Nec dicet vicinus: Elangui: populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

105 IN populo á quo decesit iniquitas, decest etiam infirmitas.

A peccatis absistere anima, & corpori proficuũ.

CAP. 34. NUM 6.

Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom.

106 NON solum ad interna, hoc est cuti proxima, sed etiam vsque ad interiora, & intima gladius Domini percutiens penetrabit in omnibus reipublicæ gradibus, & tribusque horum populorum per diuersa illa animalia significatis, & expressis.

Gladius Dei percutientis non solum interna, sed etiam intima penetrat.

CAP. 35. NUM. 6.

Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine.

107 AQUÆ baptismatis Ioannis, in pænitentiam; Christi, in remissionem peccatorum, quod Christi baptisma compedes peccati originalis confregit, & linguam primi parentis pomo impeditam soluit, & expediuit, ideo dicitur: *Tunc saliet sicut ceruus claudus, &c.*

Aqua baptismalis enigmalis peccati compedes confringit.

CAP. 36. NUM. 5.

Quæ est ista fiducia, quâ confidis? Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis?

108 CUR sic Sennacherib cum rege Iuda, ipsi nec subdito, nec tributario agit? Ad potentiam suam ostentandam hostisque debilitatem cõtemptiue propalandam ex superba animi præsumptione, quæ persuadere nitebatur, quod inferior in viribus, & armis, qui potentiori resistere conatur, non tam bellum gerere, quam rebellare dicendus sit.

Superbus potentior de infirmiore despectiue loquitur.

CAP. 36. NVM. 6.

Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam: Sic Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.

Auxiliares copiae potentiorum, plus ad dominandum, quam ad auxiliandum adueniunt.

109 SIC *Pharao rex Ægypti*, quem non pauci alij principes, & imitantur, & imitabuntur.

CAP. 46. NVM. 10.

Et numquid sine Domino ascendi ad terram istam, vt disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, & disperde eam?

Religio bonorum principum cynosura; malorum praetextus.

110 PRincipes, etiam impij, & infideles, semper religionem praetexunt ad sua negotia bene agenda, & perficienda: sed huius impij regis commentum, vel ex eo falsitatis conuinci posset, quod Deus etsi aliquando homines punire, numquam tamen vult disperdere.

CAP. 36. NVM. 12.

Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad dominum tuum, & ad te misit me dominus meus, vt loquerer omnia verba ista; & non potius ad viros, qui sedent in muro, vt comedant stercora sua, & bibant vrinam pedum suorum vobiscum?

Miserrima obsidiatorum conditio,

111 B*ibant vrinam pedum suorum vobiscum*: Hoc est: Non solum viles, & plebei, sed etiam vos nobiles, & non solu͂ bibatis vrinam, sed hanc turbidam, pedibus conculcatam, & terrae commixtam.

Obsidiatorum statum percallere prima obsidiantium cura.

112 Et notanda intima, & indiuidualis notitia, quam hostes de statu obsessorum habebant, quorum extremam esuriem, & debilitatem, non solum per ista verba exprimunt, sed etiam per illa insinuatam praemittunt, scilicet: *Ad viros qui sedent in muro*: ac si dicerent; sedent, quia prae macie, & virium destitutione stare non possunt, sicut more bellico oportebat, & facere debebant.

CAP. 38. NVM. 1.

In diebus illis aegrotauit Ezechias vsque ad mortem: & introiuit ad eum Isaias filius Amos propheta, & dixit ei: Dispone domui tuae, quia morieris tu, & non viues.

113 DE domo disponere sua ad regem pertinet; de regno vero ad Deu͂ spectat. *Rex moriens de propria domo, Deus de regno disponit.*

VEL SIC.

114 Bonus rex suum regnum tamquam propriam domum considerat, & remotiores subditos, tamquam domesticos suos computat: Uide ad 2. Reg. cap. 3. num. 1. & 4. reg. cap. 20. num. 1. *Rex bonus omnes subditos tamquam domesticos aestimat.*

115 Sed cur de temporis circumstantia mentio fit? Certe, vt innueretur, grauissimae illius ab Ezechia rege perpessae aegritudinis calamitatem publicam, ac de periclitante populo solicitudinem in causa fuisse. *Bonus rex regni malis aegrotat.*

CAP. 38. NVM. 2.

Et conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominu͂.

116 CUR faciem suam ad parietem conuertit Ezechias, vt Deum oret? An ex pariete ad Dei contemplatione͂ mouebatur religiosus, & pius rex co͂siderans, quod sicut paries est fulcimentum domus, sic Deus vitae nostrae fulcu͂, & fundamentu͂ est? *Orationi assuetus ex qualibet creatura ad creatorem ascendit.*

VEL SIC.

117 Deprecari volebat Ezechias eum, qui stat *post parietem nostrum*, Canticorum. cap. 2. num. 9. *Deus non longe est ab vno quoque nostru͂: Actuum cap. 17. n. 27.*

CAP. 38. NVM. 3.

Obsecro Domine, memento quaeso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.

Quod

De diuina, non de humana approbatione curandum est.

118 QUod bonum est in oculis tuis facere curaui, ait ad Deum Ezechias, de oculis, seu hominum approbatione non curans.

VEL SIC.

Non solū externe, sed præcipue interne boni esse precemus.

119 Non solum exterius, quod hominibus patet; sed etiam interius, quod tibi soli notum est, bonus esse studui, & conatus sum.

CAP. 38. NVM. 5.

Audiui orationem tuam & vidi lacrymas tuas: Ecce ego adijciam super dies tuos quindecim annos; & de manu regis Assyriorum eruam te, & ciuitatem istam.

Regum lacrymæ apud Deum efficacissimæ.

120 LAcrymæ fuerunt vltimum, & efficacissimum motiuum diuinæ pietatis ad Ezechiæ vitam prorrogandam, & ciuitatem regiam protegendam.

CAP. 38. NVM. 9.

Scriptura Ezechiæ regis Iuda cum ægrotaret, & conualuisset de infirmitate sua.

Temporalis vita, etsi misera, cōmune omnibus desiderium.

121 CVR *Scriptura* dicitur, & non *Canticū* cum sit metrica compositio, quæ subsequitur, & de qua propheta loquitur? An quia, vt ait Augustinus in psal. 44. *Verbum, quod profertur sonat, & transit, quod scribitur manet*: Ezechias ergo ob nimium temporalis vitæ desiderium, compositionem suam compellare maluit scripturam permanentem, quam cantilenam sonoram, & transeuntem?

UEL SIC.

Beneficij gratitudo perpetua esse debet.

122 Canticū istud fuit quædam scriptura obligationis, & gratitudinis, qua se Ezechias Deo ob tantum beneficium obstrinxit.

VEL SIC.

Temporalis vitæ prorrogatio non est cantico celebranda.

123 *Scriptura* dicitur, non *Canticum*, quia est gratiarū actio pro concessione miseræ huius vitæ temporalis non pro vitę æternæ concessione sicut in alijs Sacræ paginæ canticis solemne est.

CAP. 38. NVM. 15.

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

124 GRauis ęgritudo optima dispositio est ad totius anteactæ vitæ recognitionem, seu confessionem perficiendam.

Grauis ægritudo optima ad confessionem generalem dispositio.

UEL SIC.

125 Quis, etiam si regiâ, imperatoriâ, vel quod summum est, pontificiâ præfulgeat dignitate, anteactam vitam recogitet, & recognoscat, qui non inueniat eam amaritudinibus redundantem?

Etiam supremi Christiana reipublicæ gradus amaritudinibus abundant.

CAP. 38. NUM. 17.

Tu autem eruisti animam meam, vt non periret, proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

126 PRoiecisti post tergū tuum omnia peccata mea non solum illa obliuiscendo, sed etiam crucē propter illa assumendo, & tolerando.

Peccata nostra tergum Christi grauant.

VEL SIC.

127 Crudelissimum vapulationis tormentum insinuare videtur propheta á Christo Domino pro peccatis principum specialiter, & præcipue passum, & toleratum.

Peccata principum Christi vapulatio sunt.

CAP. 39. NVM. 1.

In tempore illo misit Merodach Baladan, filius Baladan rex Babylonis, libros, & munera ad Ezechiam: audierat enim, quod ægrotasset, & conualuisset.

128 Libri isti vidētur fuisse de recuperata valetudine gratulatoriæ epistolæ, quæ adeó longæ, & prolixæ fuerunt, vt librorum nomine meruerint compellari. Vel sic.

Prolixa epistola libri nuncupanda.

129 Libri munus veré regale, & dignum, quod regi á rege mitteretur: & notandum, quod cum ceteris donis, & muneribus libri non confunduntur, sed seorsim, & cum præferentia ad alia munera referuntur.

Libri principum munus, cum ceteris muneribus non confundendum.

CAP. 39. NUM. 2.

Lætatus est autem super eis Ezechias, & ostendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri.

Principes delectabilia plusquã vtilia æstimare solent.

130 PRius aromata, quam argentum aurumque ostendit Ezechias, solent enim reges pluris habere, & æstimare, quæ ad luxum, quàm quæ ad necessitatem, & veram opulentiam pertinent.

UEL SIC.

Principibus plus vanitatis fumi, quam solidæ diuitiæ placent.

131 Reges pluris fumos vanitatis, quam solidas diuitias æstimare solent.

Non fuit Verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

Rex, qui se pandit, se prodit.

132 NON solum ostendit Babylonicis Legatis Ezechias res in thesauris suis contentas, sed etiam verba in arcano pectoris conclusa, in quibus duobus omnis regum consistit potestas, sed aduertant principes, quod rex qui se pandit, se ipsum prodit, vt patet infra num. 6.

CAP. 39. NUM. 3.

Introiuit autem Isaias propheta ad Ezechiam regẽ, & dixit ei: Quid dixerunt viri isti, & vnde venerunt ad te.

A fidelibus Dei ministris principes, non solum quæ ad religionẽ pertinent, sed quæ ad status cõseruationẽ spectant, edocentur.

133 HÆC duo maxime, & precipue obseruare oportet circa legatos aliorũ principum, scilicet, verba, quę proferunt, & Prouinciæ ex quibus adueniunt. Sed num hæc ignorare poterat Isaias, cum præter vulgarem, & publicam notitiam, de omnibus, quæ gesta fuerant, á Deo intimam, & expressam reuelationem habuerit? Cur ergo propheta ea quæ iam scit interrogat? An, vt regem Ezechiam, alioqui bonum, & pium, sed in secretioribus propalandis nimis facilem, scientiam taciturnitatis, & animi obstructionem ad regendos populos necessariam doceret?

UEL SIC.

134 Agebat tunc propheta tamquam iudex á Deo in regem missus, & noluit contra inauditam partem sententiam, etiam ab ipso Deo dictatam, pronuntiare.

Contra in auditã partem nunquã iudice pronuntiandum.

CAP. 39. NUM. 8.

Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum Uerbum Domini quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax, & veritas in diebus meis.

Etiam boni reges futuram regni sui incolumitat negligere solent

135 DVmmodo *Verbum* prorogationis vitæ regis Ezechię impleatur, de *verbo* captiuitatis non curat; imo illud, *verbum bonum* appellare non dubitat, licet tanti mali prænuntiatiuum. Quid ergo de regibus sæculi nostri miramur, quod parum, aut nihil in futurum caueant?

CAP. 40. NUM. 12.

Quis mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit?

Non est necessum ad Dei immensitatem recurrere, ad hoc vt totã aquarum molem pugillo cõtineat.

136 AQuas dicit, non aquam, ad denotandum, quod non solum aquã sublunarem, sed etiam super cælestem pugillo metitur, hoc est, continet Deus tamquam liquoris guttam in vase capacitatis infinitę inclusam, & comprehensam.

Dei manus non solum mundum regit, sed sustentat.

137 Sed cur cælos palmo, nõ metiri, sed põderare dicitur Deus? Ad significandum infinitum Dei manus respectu cęlorum extensionis excessum, & quod non solũ manum super cælos ad gubernationem ponat; sed etiam ad sustẽtationem supponat.

UEL SIC.

Deus non ad rerum apparentem molem; sed ad substantiam attendit.

138 Deus palmo cælos non metitur, sed ponderat, quia non ad molem corpoream, & rerũ magnitudinem; sed ad earũdem substantiam, pondus, & entitatem attendit.

Quis appendit tribus digitis molem terræ?

Tres diuinæ manus digiti, Trinitatis symbolum.

139 Tribus digitis vnius manus, ad denotandas tres vnius eiusdemque substantię Hypostases, seu Personas.

CAP. 40. NVM. 22.

Qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos, sicut tabernaculum ad inhabitandum.

Cælum Dei tugurium, vt cognoscamus pastor eminentibus praesidens.

140 CÆli, & omnia quæ in eis continentur, sunt velut nihilum respectu Dei, qui nullo extra se indiget, & sibi ipsi sufficientissimus est: sed cum illos ex sua liberrima benignitate creauerit, deseruiunt ipsi tamquā tabernaculum, perexiguumque pastorum tentorium. Quo etiam contra aliquorum æthnicorum impietatem innuitur, Deum non solum res humanas curare, sed omnibus reliquis creaturis, etiam minimis, tamquā pastorē prouidētissimū prospicere, & curā gerere.

CAP. 40. NVM. 23.

Iudices terræ velut inane fecit.

Vanitas, terrenorum iudicum character est.

141 OFficium iudicū terrenorum per vanitatem explicat.

CAP. 41. NVM. 2.

Quis suscitauit ab Oriente iustum, vocauit eum, vt sequeretur se?

Diuina gratia triplex munus.

142 HIC gratia præueniens, concomitās, & subsequens innui videtur.

CAP. 41. NVM. 18.

Aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes.

Euangelici declamatores flumina in montibus: prudentes confessarij fontes in campis.

143 FLumina in collibus, eloquentes oratores, & Verbi diuini præcones è suggestis, & alijs locis eminentibus ad populum declamātes: Fontes in medio camporum, prudentes, doctique confessarij tropologice intelligi possunt.

CAP. 42. NVM. 2.

Non clamabit, neque accipiet personā, nec audietur vox eius foris.

144 NON audietur vox Christi *Foris*: hoc est extra Synagogam, seu in populo gentilico, sed solum in Iudaico, ideo ipse Matthæi cap. 15. num. 25. dixit: *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel*: & in hoc sensu prima clausula commode explicari potest: *Non clamabit*, scilicet adeò elata voce, vt extra synagogam audiatur, constat enim ex Euangelio Christum aliquoties Hebræos instruens clamauisse. Uide Ioan. cap. 7. n. 28. & 37.

Christus ex Mosaicis cathedra intra Synagoga gymnasium Euangelium docuit.

CAP. 43. NVM. 24.

Verumtamen seruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.

145 SEruire me fecisti in peccatis tuis, obligans me ad concurrendum tecum ad materiale peccati.

Deo sensibile est, peccatorem ipsius concursu abuti.

VEL SIC

146 Carpit illos, qui prætextu virtutum, præsertim religionis, iniquè agunt.

Hypocritæ Dei patientiam laborare faciunt.

CAP. 43. NVM. 27.

Pater tuus primus peccauit.

147 AN hæc propositio de Adamo, Abrahamo, vel Patriarcharum alio intelligenda sit, aliorum iudicium esto: certé videtur hic non tam de originali peccato, quam de specialibus Hebręorum peccatis sermonem esse. Sed Dei benignitas ponderanda, quæ Hebræos arguere, & accusare intēdens, eos quodā modo, seu virtualiter excusat.

Dei benignitas in ipsamet accusatione excusationem inuoluit.

CAP. 44. NVM. 5.

Iste dicet: Domini ego sum: & ille vocabit in nomine Iacob: & hic scribet manu sua: Domino: & in nomine Israel assimilabitur.

148 NOnne cōsonat hoc cum eo quod aiebat Paulus 1. Corinth cap. 1. num. 12. *Ego quidem sum Pauli: Ego autem Apollo: Ego verò Cephæ: Ego autem Christi?*

Non generalia solum, sed indiuidualia etiam Ecclesiæ acta in Isaia leguntur.

Eos, qui male decimant Deo, Deus decimare solet.

16 QUibus male fructus suos decimant Deo sementem decimat Deus,& sic pro triginta seminis mensuris, tres fructuum mensuras concedit, nec abundantius terram germinare permittit.

CAP. 5. NVM. 18.

Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.

Qui iniqua faciunt, vt pompatice incedant, non feruntur, sed trahuntur.

17 CArpit eos qui iniqua faciunt, vt substantiã, & media acquirant, quibus in essedis, thedis, & carrucis, alijsque vanitatis mundanæ instrumentis ferantur,& trahantur.

CAP. 6. NVM. 10.

Excæca cor populi huius.

Intellectiua virtus cordis oculi.

18 COR cum oculos non habeat, imo ex natura sua incapax visus sit, quomodo excæcari potest? Priuando illud intellectiuo lumine, & directione, quæ vices gerunt oculorum cordis, seu voluntatis, vt ex eodem numero patet.

CAP. 7. NVM. 4.

Nolite timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium istorum.

Idololatras inferni igne fumigant.

19 RAsin, & Phacee caudas titionum appellat Deus, quia ex vi præsentis decreti in infernum erant præsciti, vtpote idololatræ, & à vero, & legitimo Dei cultu abhorrentes. Fumigantes autem dicit, quia, quos debellabant, non Dei vera cognitione illuminabant, illustrabantque; sed vanissimo idololatriarum, & superstitionum fumo offuscabant, & obnubilabant.

CAP. 7. NVM. 18.

Et erit in die illa: Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminũ Ægypti, & api, quæ est in terra Assur, & venient, &c.

Importunitate molestie comparantur.

20 SIbilabit, idest leui signo Assirios, & finitimos eorum adducet Deus ad decẽ tribus consumendas quos muscas, & apes vocat, ob molestiam, importunitatem, & multitudinem: nouaculam etiam conductam num. 20. sequenti appellat ad denotandum quod terram decem tribuum rasam, & absque vllo Israelita habitatore relicturi erant.

CAP. 7. NVM. 20.

In die illa radet Dominus in nouacula conducta.

Deus tamquam instrumento carens ad nocendum segetit.

21 NOuaculam conducit, vt radat Deus, quasi instrumento carens ad feriendum, & nocendum. Vel, vt quidam aiunt, vt nimium radat, feriat, & percutiat, nam qui instrumentum aliquod conducit illud, quantum possibile est, deseruire facit.

CAP. 8. NVM. 1.

Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stilo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædare.

Verbum Dei nisi in libro grandi, & in genere suo infinito, hoc est Mariano libro scribi nequit.

22 VT quid tam grandis liber ad vnũ tantum verbum semel repetitum scribendum? An quia illud est Verbum diuinum, & in quantum Deus, & in quantum homo scribendum? Ex quo Mariæ magnitudo, ne immensitatem dicam, consideranda venit. Vel, vt Liranus hîc.

Sacra Scriptura grandis, immensus liber.

23 Hæc verba dicuntur Doctori theologo, vt sibi assumat librum Sacræ Scripturæ grandem pluralitate verborum, sed grandiorem profunditate sententiarũ.

CAP. 9. NVM. 3.

Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam.

Non Deum lætitiæ fidelium augmentum, sed perfectio.

24 MUltiplicasti gentem in te credentem per accretionẽ copiosi numeri Christianorum; sed lætitiam nõ magnificasti, quia plures eorum imperfecti, & male morati futuri sunt.

CAP.

CAP. 9. NUM. 5.

Quia omnis violenta prædatio, cum tumultu, & vestimentum mixtum sanguine, erit in combustionem, & cibus ignis.

Qui sanguine innocentum viuunt, eorũ sanguis inferni igne ebullıet.

25 QUI sanguine innocentum vestem, & reliqua sibi ad vitam necessaria comparant, in combustionem ignis æterni reseruabuntur deuorandi.

CAP. 9. NUM. 7.

Zelus Domini exercituum faciet hoc.

Deus ex amore zelotipia quadã accenso homo factus est.

26 EX quodam zelo videtur accelerasse Deum Filij sui incarnationem, iam enim amplius tolerare non poterat, genus humanum á se valde dilectum cum idolis mæchari.

CAP. 9. NUM. 8.

Verbum misit Dominus in Iacob, & cecidit in Israel.

Semen Verbi Dei in mala terra nõ germinat, in bona centuplum fructificat.

27 VErbum diuinum ad Hebręos quidem missum; sed cecidit in Israel, idest veros credentes, qui maiori ex parte ex gentibus cõgregati sunt. Vide Actuum cap. 13. à num. 26.

CAP. 9. NUM. 13.

Et populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.

Peccator obstinatus nec naturali impulsui, ad sui conuersionẽ obtemperat.

28 VEL id quod naturalissimum est omni homini, imo etiam bruto flagella recipienti, nempe faciem ad ferientem se vertere, non exequitur obstinatissimus peccator, ne ad Deum saltem externe, extrinsece, & apparenter conuerti videatur.

CAP. 9. NUM. 14.

Et disperget Dominus ab Israel caput, & caudam, incuruantem, & refrænantem.

Deus iustissime iratus nemini so let parcere.

29 IDest: Principes, nobiles, & plebeios, nec nõ subditos, & rectores eorum.

CAP. 9. NUM. 15.

Et propheta docens mendacium ipse est cauda.

Superior peccata tolerans ex primogradu in infimum deijcitur.

30 QUia operit immunditias, seu iniquitates populi, quas debebat propalare, & reprehensionis abstersorio mũdificare. Vel, vt ait Liranus hîc in glos. morali: Quia blanditur, & applaudit vitia, quæ debebat ipse reprehendere.

CAP. 9. NUM. 20.

Unusquisque carnem brachij sui vorabit.

Maximum reipublica malum ciuile bellum.

31 NON solum præ fame, sed etiam præ rauie, & desperatione. Loquitur propheta de corpore virtuali, seu mystico populi Israelitici sub metaphora corporis naturalis, vt patet ex immediate sequentibus: *Manasses Ephraim, &c.*

CAP. 10. A NUM. 1.

Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: & essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

Leges iniqua pauperum decipule.

32 HAS leges frequenter Christianopolit ci aranearum telas vocant, quę mu$i$scas solum capiunt, aliaque exigua animalcula, & insecta; à robustioribus vero animalibus facillime rumpuntur, & impune dilacerantur.

CAP. 10. NUM. 6.

Et ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.

Vide ad Psalmũ 17. num. 43.

33 ALludit ad illum Psal. 17. num. 43. *Ut lutum platearum delebo eos*: Vide quæ ad hunc locum notata sunt.

CAP. 10. NUM. 8.

Numquid non principes mei simul reges sunt?

In Rebuspublicis,quæ appellãtur liberæ, tot reges,quod consiliarij, & gubernatores.

34 HOC conuenit Rebuspublicis liberis aristocratico regimine vtentibus, vt Veneta, Genuensis,&c. Vide infra cap.23.num.8.

CAP.10. NVM.27.

Et erit in die illa: Auferetur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo.

Gratia legis splẽdore Moysis vmbra euanescit.

35 TEmpus legis gratiæ dicitur dies ob magnum ipsius splendorem, & illuminationem, qua vmbræ Mosaycæ legis omnino euanescent, & cessabunt,onera illius deponentur, & seruitus in libertatem Christianã commutabitur.

Et computrescet iugum à facie olei.

Gratia legis oleũ & iugum proprium emollit,& Mosaycum iugũ corrumpit.

36 TAliter iugum legis antiquæ per oleum nouæ legis corrumpetur, quod numquam reparari valeat. Uel si de iugo legis gratiæ loquitur, ait: quod præ suauitate ipsius legis non sentietur,ac si non esset, propterea aiebat Christus legifer noster: *Iugum meum suaue est,&c.* Matthęi cap.11.num.30.

CAP.11. NVM.12.

Et leuabit signum in nationes. Et cõ*gregabit profugos Israel, & dispersos Iuda colliget à quattuor plagis terræ.*

Signum crucis quattuor mundi plagas quattuor extremitatibus designat.

37 E*T leuabit signum crucis.* a quattuor plagis terrę quattuor extremitatibus crucis designatis,& indicatis: Et nota vocis *Plaga* æquiuocam significationem,tam ad mundi partes, quã ad Christi vulnera communem. Zachariæ cap.13.num.6.

CAP.12. NVM.3.

Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.

Baptismalis aqua de Saluatoris fontibus dimanat.

38 HAurietis aquas baptismales de fontibus manuum,pectoris, & pedum Saluatoris nostri Iesu-Christi.

CAP.13. NVM.6.

Ululate,quia prope est dies Domini: quasi vastitas à Domino veniet.

Dies Domini iustis læta; peccatoribus lugubris.

39 U*Lulate*, imo clamore gaudij exultate, quia propè est Dominus: Sed væ miseris peccatoribus, quibus non veniet munificus,& gloriosus remunerator; sed terribilis vastator, & vltor.

CAP.13. NVM.8.

Torsiones, & dolores tenebunt; quasi parturiens,dolebunt; vnusquisque ad proximum suum stupebit,facies combustæ vultus eorum.

Parturientis dolores Inferni doloribus comparabiles.

40 F*Acies combustæ* igne inferni, & notandum, quam vehementes sunt parturientis dolores, siquidem ipsis pœnæ inferni comparantur, & per ipsos explicantur tam hic, quam Psal. 47.num.8. *Ibi dolores vt parturientis.*

CAP.13. NVM.11.

Et quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.

Maximum superbi supplicium ipsius frænare superbiam.

41 EN maximum supplicium superbi,& arrogantis,eum frænare, & reprimere, ne in suis excessibus vltra progrediatur.

CAP.13. NVM.12.

Pretiosior erit vir auro,& homo mundo obrizo.

Vindicatiuus animus auro vindictam præfert.

42 VIR Israelita maiori solicitudine, & diligentia à Medis inimicis suis quæretur ad occisionem, ac aurum inquiri solet ad possessionem. Vide infra num.17.

UEL SIC.

In quouis genere raritas æstimationem auget.

43 Vir Israelita auro pretiosior erit ob exiguum numerum à cæde, vel captiuitate relinquendorum.

CAP.14. NVM.2.

Et tenebunt eos populi.

Tenere, & æstimari,idem est.

44 IN pretio scilicet, & æstimatione.

CAP.

CAP. 14. NVM. 4.

Sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? Contriuit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium

Tributa iniusta tyrannos non corroborant, sed deuastant.

45 Tributa, quæ iniusté tyranni â populis extrahunt vi, & virga domini sui, sunt baculi significantes, vel portendentes eorundem tyrannorum debilitatem præsentem, vel futuram: baculus enim est instrumentum, quo vtitur, qui ægrotat, vel male stat, aut incedit.

CAP. 14. NVM. 8.

Abietes quoque lætatæ sunt super te, & Cedri Libani: ex quo dormisti non ascendet, qui succidat nos.

Quâ iniusta tributa incedunt cadunt, & grassantur.

46 POpulum tributis grauatum non comparat, pomarijs, olivetis, vineis, alijsque locis fructiferis, ex quibus salutis arboribus, fructus oportuno tempore percipiuntur; sed siluæ comparat cæduæ, quia quâ tributa incedunt, cædũt, & grassantur, nec eorũ exactores fructibus naturalibus, idest redditibus annuis contentari solẽt; sed ipsas arbores, idest subditos destruere, & annihilare nituntur.

CAP. 14. NVM. 16.

Qui te viderint ad te inclinabuntur, teque prospicient.

Nimirum depressus nisi à depresso non perspicitur.

47 ADeò eris depressus, & terræ coæquatus, vt necessaria sit magna inclinatio, & capitis seu oris demissio ad hoc vt videaris.

CAP. 16. NVM. 3.

Ini consilium, coge concilium: pone quasi noctem vmbram tuam in meridie.

Per consiliantiũ confusionẽ Deus grauissimè punit.

48 CUM alicui Deus reipublicæ iratus est, cõsiliarij eius in meridie palpare solent, sicut in tenebris, hoc est: res clarissimè reipublicæ proficuas nõ vident, vt illas adducant, nec nociuas, vt euitent, seu auertant.

CAP. 17. NVM. 5.

Et brachium eius spicas leget.

Cum Deus non fauet, labor non proficit, etiam nimius.

49 NON manipulos; sed spicas leget, & has, non manu, sed brachio; hoc est: multum conatum adhibebit, & parum colliget.

CAP. 17. NVM. 7.

In illa die inclinabitur homo ad Factorem suum, & oculi eius Sanctum Israel respicient.

Ab æterno inuisibilis, in tempore factus visibilis.

50 INclinabitur non solum affectione, sed etiam oculorum adspectione, tantum enim se humiliaturus Deus est, vt inuisibilis, fiat homo visibilis.

CAP. 17. NVM. 11.

In die plantationis tuæ labrusca.

Fructus, quem Christus in Synagoga inuenit, malus, & exiguus.

51 HIC est fructus, & præcoqua messis, quam in vinea Synagogæ inuenit Heres ad eam missus.

Et mane semen tuum florebit.

Semen Verbi in Synagoga iactum in Ecclesia refloruit.

52 SEmen est verbum Dei, quod in area Synagogæ iactum, & seminatum, in vberem Ecclesiæ segetem citò floruit.

Ablata est messis in die hereditatis, & dolebit grauiter.

Christus moriẽs, & mortem vicit, & Synagogam exheredauit, ac destruxit.

53 ABlata est messis â Synagoga in die mortis Christi Domini ex quo grauitér doluit, vt clarè patuit in illis, qui percutientes pectora sua reuertebantur. Lucæ cap. 23. num. 41.

CAP. 18. NVM. 7.

In tempore illo deferetur munus Domino exercituum à populo terribili, post quem non fuit alius, à gente expectante, expectante, & conculcata.

Post Christi mortem, Hebræi, populus dilaceratus, & expectãs.

54 HÆC omnia, quæ propheta Ægyptijs comminatur, Hebræis in præsenti statu acommodari possunt: nisi forté de his sub Ægyptiorum figura prophetabat.

CAP.

CAP.19. NVM.3.

Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus eius, & consilium eius præcipitabo.

Cum consiliarij inter se dissident Respublica crepat.

55 HOC fit, quando consiliarij alicuius regni gubernatores, qui spiritus, & anima reipublicæ sunt inter se diuiduntur, & vnusquisque abit in dictamina ceteris opposita: Vide infra num.11.&.14.

CAP.19. NVM. 15.

Et non erit Ægypto opus quod faciat caput, & caudam incuruantem, & refrænantem.

Regno conuulso respublica deformatur.

56 NON erit forma reipublicæ, nec actus distinctiui inter nobiles, & ignobiles, ex paucitate enim relinquendotum hoc opus non erit.

CAP.19 NVM.20.

Et mittet eis Saluatorem, & propugnatorem, qui liberet eos.

Primus Ægyptiorum Saluator ipsos aluit: secundus á dæmone liberauit.

57 SIcut olim Iosephum filium Iacob ad eos miserat: Genes. cap.41. num.45. Forte hic de Christi in Ægyptum descensu propheta loquitur, ex quo â dæmonum idololatrica impostura liberati sunt: Vide supra num.1.

CAP.20. A NVM 5.

Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua. Et dicet habitator insulæ huius in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, &c.

Quem Deus deserit á nullo adiuuari speret.

58 IVdæa hic translatitiè insula dicitur, ad significandam eius ab omni finitimorum auxilio destitutionem.

CAP.21. NVM.4.

Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum.

Omnes vult Dominus saluos fieri.

59 BAbylon, quod expressum peccatorũ symbolum est quomodo â Deo dilecta dicitur? Quia peccatores etiam vult pijssimus Deus saluos fieri.

Maximum Dei miraculum peccatorum conuersio est.

60 Et notandum dici in miraculum Deo positam Babylonem, quia peccatorum conuersio maximum Dei miraculorum est.

CAP.22. NVM.1.

Onus vallis visionis. Quid nam quoque tibi est, &c

Peccatorum pondus montem excelsum in vallem deprimit.

61 LOcus in quo Ierusalem fundata erat, Abrahami tempore Terra visionis seu mons â Deo vocabatur; nunc vallis visionis dicitur, quia peccatorum onere depressa, & in profundum abyssi humiliata, nec nõ magno rigore punita: Uide infra num.5.

CAP.22. NVM.6.

Et parietem nudauit clypeus.

Belli tempore, vel parietes nuditatem, & damnum patiuntur.

62 NVdauit clypeus pariete mé quo pendebat tempore pacis suspensus.

CAP.22. A NVM.15.

Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum. Quid tu hic, aut quasi quis hic? Quia excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligentér, in petra tabernaculum tibi.

Præsul desidiosus tãquam mortuus reputandus.

63 CUM nec summus é Sacerdotibus Mosaycæ legis in templo sepeliretur, cur Sobnam templi præpositum excidisse sibi in templo sepulchrum dicitur? An, vt summam illius desidiam, & negligentiam in suo adimplendo munere prophéta demonstraret? quod confirmare videtur illud quod infra num. 19. legitur, nempe: *Expellam te de statione tua.*

CAP.22. NVM.22.

Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius.

Crucis sceptrum super humeros collocandum.

64 CUM clauis manu tractetur, adaptetur que cur humero, oneriferendo idoneo applicatur? An quia hæc clauis crux Christi est, *cuius imperium super humerum eius?*

VEL

VEL SIC.

Qui pœnitentiales fetum administrant quasi magnum super se tollunt.

65 Hæc clauis Ecclesiæ potestatem, & pœnitentiæ significat sacramentum, vt subsequentia verba demonstrant, scilicet: *Et aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat:* Quæ clauis super humerum collocatur, vt aduertant quantum oneris super se tollant, qui his muneribus inseruiunt; vel ad denotandum Ecclesiæ principatum non in thronorum, & subselliorum honoribus, sed in ferendis oneribus consistere, ideò optimus ille prælatus Pastor ouem perditam quæsiuit, & eam magna cura, & diligentia inuentam humeris suis imposuit. Lucæ cap. 15.

CAP. 22. NVM. 23.

Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit solium gloriæ domus patris eius.

Paxillus crucis valdè firmus.

66 ETsi paxillus, valdé firmus, quia â Deo fixus, & in eo Christus crucifixus.

Mundi contemptibilibus Deus fortia cõfundit.

67 Sed quomodo exiguus paxillus in solium gloriæ esse potest? *Quia quæ contemptibilia sunt mundi elegit Deus, vt confundat fortia.* 1. Corinth. cap. 2. num. 28.

Crucis opprobriũ super capita supremorum principum exaltatũ visitur.

68 Et forte non inepte intelligi potest hic textus, de exigua illa cruce quæ in thiara summi Pontificis, diademate Imperatoris, & coronis regum supereminet, quę cuspis est, & zenith sublimium, & supremarum harum dignitatum tam spiritualium, quam temporalium.

CAP. 22. NUM. 25.

In die illa dicit Dominus exercituum: Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit, quod pependerat in eo.

Omnes mundiales dignitates è paxillo fragilis vitæ pendent.

69 OMnes mundi dignitates, & gloria earum é paxillo vitæ naturalis pendent, quó nil debilius, & fragilius considerari potest.

VEL SIC

Qui hæreticales sequuntur errores Christum, & eius crucem euacuant.

70 Hæc verba allegoricé intelligi posse videntur de illis Prouintijs, & Regionibus, quæ â vera fide, & religione in falsam, & erroneam delapsę sunt.

CAP. 23. NUM. 7.

Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? Ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.

Qui de antiqua terræ possessione gloriantur, â Deo in exilium, & peregrinationem compelli solent.

71 AD peregrinandum vsque in Hispaniam, ad quam ex hac vastatione confugerunt Tyrij.

CAP. 23. NVM. 15.

In obliuione eris ò Tyre septuaginta annis, sicùt dies regis vnius.

Regum solicitudines communẽ vitæ periodum addecimare solent.

72 PEriodus vitæ potentatuum octoginta anni sunt, vt ait Dauid psal. 89. num. 10. sed regibus, ob nimias curas tantique muneris solicitudines, ex cõmuni eorum vitæ curriculo decem anni detrahuntur.

CAP. 24. NVM. 23.

Et erubescet luna, & confundetur sol, cum regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ierusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

Scelerum perpetrationem res, etiam inanimatæ erubescunt.

73 HÆC videntur esse signa in sole, & luna quę Lucę cap. 21. num. 25. referuntur, sed cur per erubescentiã, & confusionem explicantur? An ista luminaria magna in illo vniuersalis iudicij die confusionem, & erubescentiam, eo modo quo possunt, passura sunt, ex eo quod peccatoribus ad sua scelera perpetranda, etsi inuoluntarié, deseruierint? Consonat etiam hic textus cum illo Apocalipsis cap. 4, num. 4.

CAP. 25. NUM. 6.

Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindimiæ defæcatæ.

Pin-

Non omnes, qui sapientes apparent, verè sapientes sunt, sed qui pura, & divina sapientia imbuti.

74 **P***Inguium medullatorũ* ad distinctionẽ pinguium sine medulla seu substantia, hoc est, qui videntur eruditione pleni, sed vacui, tantumque inflati sunt. Vindemiæ veró defæcatæ nomine excluduntur illi, qui eruditi quidem sunt, sed absque discreta electione, & selectione rerum, & notitiarum; & cum confusa fæcum, ad mixtione hoc est rerum vanarum, obscœnarum, & inutilium.

CAP. 25. *NUM.* 7.

Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam, quam orditus est super omnes nationes.

Originale peccatum in Caluariæ monte præcipitatum.

75 **H**OC vinculo generali, & hac tela vniuersali videtur originale peccatum significari in Caluariæ monte præcipitatum.

CAP. 26. *NUM.* 5.

Quia incuruabit habitantes in excelso, ciuitatem sublimem humiliabit.

Roma gentilis superbia per Christi fidem humiliata.

76 **C***Iuitatem sublimem*, hoc est Romam super septem montes fundatam, & ædificatam, & in ea totum orbem cuius est caput, & fuit, subiugaturus est.

Humiliabit eam vsque ad terram, detrahet eam vsque ad puluerem.

Roma gentilis vera fidei professoribus replenda prænuntiatur.

77 **D***Etrahet eam*, Romam scilicet *vsque ad puluerem* humillitatis Christianæ: Vel implebitur in ea prophetia de vero Abrami seminé hoc est veræ fidei professoribus terræ pulueri comparatis, Genes. cap. 13. num. 16.

CAP. 26. *NUM.* 6.

Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

In Roma Christi magisterium, & Petri cathedra immobilis.

78 **P***ES* Petri, qui post lustratam Antioquiam, & illustratam, in Roma pedem, cathedramque fixit immobilem.

Petro Pes ob firmam immobilitatem: Paulo Pedes ob eius peregrinationes continuas attribuit. Omnes Apostoli vel personaliter, vel virtualiter Romanæ Sedi detulerunt.

79 *Pedes pauperis*, & vincti Pauli, qui, per ad Cæsarem appellationem, in Romanam Curiam pedes suos direxit.

80 *Gressus egenorum*, id est aliquorum ex ceteris Apostolis, qui Romam obiter pertransierunt.

CAP. 26. *NUM.* 14.

Morientes non viuant, gigantes non resurgant.

Duplici vita, temporali scilicet, & æterna duplex mors correspondet.

81 **P**Ost mortem naturalem est alia vita, & carentia illius, quæ carentia proprijssima translatione mors dici solet. Textus iste, quo dogma fidei nostræ comprobatur, consonat illi Matthæi cap. 10. num. 28. *Et nolite timere eos, qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest, & animã, & corpus perdere in gehennam.*

Hæretici dogmatistæ gigantes cœlo bellum inferentes.

82 *Gigantes non resurgant.* Isti videntur esse, peruersores, & prauorum dogmatum seminatores, qui tamquam antiqui gigantes bellum cælo inferre conantur prohibentes, ne cęlicolis repleatur, quæ maxima in cælum hostilitas est: ideo, non solum ipsis, sed etiam ipsorum Prouintijs, & regionibus ruinam vaticinatur, infra num. 19.

CAP. 26. *NUM.* 20.

Uade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscõdere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.

Præsentis sæculi duratio, resp. ctu æternitatis, momentum est.

83 **H**ÆC verba ponderari possunt in parentationibus generalibus fidelium defũctorum. Ostia super se clausa, sepulchrorum opercula: Modicum, & Momentum, spatium, & duratio pręsentis, sæculi secundum communem patrum intelligentiam, dici possunt.

CAP. 27. *NUM.* 1.

In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti super Leuiathã serpentem vectem, & super Leuiathan serpentem tortuosũ, & occidet cetum qui in mari est.

Dra-

Diabolus multis formis ad nocendum.

84 DRaco, in terra serpit, in aquis natat, volat in aere: inde diabolus, & serpens, & cetus, & leuiathā: Diuus Gregorius in glos. hîc. Quibus adderem, etiā cremari in igne, qui est gladius durus, fortis, & grandis Dei, sed Sanctus ponderare videtur elementa illa in quibus diabolus agit, & grassatur, vt homines caueant, sibique prospiciant; non vero illud elementum, in quo diabolus agitur seu patitur, licet etiam ibi, tamquam iustitiæ diuinæ satelles, & instrumentum, condamnatos torqueat.

Et notandum quod diabolus quandoque est vectis durus scilicet ad resistendum, quandoque flexibilis, & facilis ad cedendum, prout videt ipsi conuenire ad homines inescandos, & capiendos.

CAP. 27. A NVM 2.

In illa die vinea meri cantabitur ei. Ego dominus qui seruo eam repente propinabo ei.

Ecclesia vinea tribulationibus à Deo excolitur.

85 V*Inea meri* Ecclesia dici potest, quæ continuó laudes diuinas concinit; quod merum quandoque mixum est tribulationibus, quibus assolet Deus hanc dilectam suam vineam putare, & excolere, non vt destruat, sed vt in vberiores fructus reflorescat, ideo prosequitur: *Nocte, & die seruo eam.* est enim dilectissimæ huius vineæ Samaritanus, seu custos.

CAP. 27. NVM. 6.

Et implebunt faciem orbis semine.

Seminis Euangelici vniuersa terra area est.

86 S*Emine* euangelico ab Apostolis Christi Domini per vniuersum orbem palam, non clandastinè diseminato, ideo facies orbis impleta dicitur.

CAP. 27 NVM. 13.

Et erit: In die illa clangetur in tuba magna, & venient, qui perditi fuerant, &c.

Iudicialem tubā, etiam qui non sunt, audituri sunt.

87 ILla scilicet magna, & tremenda tuba, quam omnes qui fuerunt, sunt, & erunt audituri sunt, & quam Apostolus. 1. Corinth. cap. 15. à num. 52. commemorat, in cuius signum certitudinis apponitur illa propositio: *Et erit.*

CAP. 28. NVM. 1.

Væ coronæ superbiæ, ebrijs Ephraim, & flori decidenti.

88 FLos decidens ætas iuuenilis est immatura morte marcescens.

Flos decidens iuuentus est.

Qui erant in vertice vallis pinguissimæ.

89 VIde de hac valle supra ad cap 22. num. 1. sed quomodo vallis hæc verticem habere dicitur, cum nil magis valli contrarium, quam vertex sit? An quia viliores semper conantur se altius attollere per præsumptionem?

Præsumptio infimorum proprietas.

CAP. 28. NVM. 3.

Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim.

90 SUperbia est quædam mentis ebritatas, quæ caput vertiginosum reddit, ac propterea ineptum vt in eo dignitatum corona consistat, sed ad pedes decidat conculcanda, ideo sequitur: *Et erit flos decidens, &c.*

Vertiginosa quædam ebrietas superbia est.

CAP. 29. NVM. 4.

Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum.

91 D*E terra loqueris*, non solum, quia postrata, sed etiam quia de rebus terrenis erit locutio tua. Et notandum, quod ter humiliatur peccator, quia tribus dominis, dæmoni nempe, mundo, & carni subijcitur.

Peccator ter humiliatur, quia triplici tyranno subijcitur.

CAP. 30. NVM. 2.

Habentes fiduciam in vmbra Ægypti.

92 IN auxilio Ægypti vmbratili tantum, & apparente; non vero, seu efficaci.

Auxilia externa vmbratilia.

CAP. 30. NVM. 6.

Onus iumentorum Austri.

Hæc

Qui se expoliat, vt ab alijs inefficaciter adiubetur, iumentum est.

93 HÆC iumenta sunt ipsi Hebrei preciosioribus regni sui diuitijs onusti ferentes illas in terram Australem respectu ipsorum, nempe Ægyptum, vt ab Ægyptijs auxilium inutile, imo, & nociuum impetrarent: quod multis principibus frequentér respectu finitimorum, vel affinium potentiorum accidere solet.

Subdola Nationũ solertia Hispanicas diuitias exsugit.

94 Per accomodationem hic textus Indico Hispanorum comertio applicari potest, quod fere totum in exterarum Prouintiarum vtilitatem cedit, relicto solum Hispanis onere metalla mercesque, tamquam iumenta, deferendi.

CAP.30. NVM.15.

In silentio, & in spe erit fortitudo vestra.

Secreti obseruatio, & occasionis cognitio imperij poli sunt.

95 IN secreto seruato, & rigidè, ad amusimque obseruãdo, & in temporis opportunitate cognoscenda, captandaque imperij robur consistit.

CAP.30. NUM.21.

Et aures tuæ audient verbum post tergum monentis.

Magna Hebræorũ fœlicitas Christum audisse: vtinám obauiassent!

96 ILlius scilicet, qui dicturus est: *Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Matth. cap.16. num.24.

CAP.31. NVM.4.

Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo si rugiat leo, & catulus leonis super prædam suam, & cum occurrerit ei multitudo pastorum, à voce eorum non formidabit, & à multitudine eorum non pauebit.

Peccatore impœnitente moribundo diabolus adstãtes Ecclesiæ ministros non veretur.

97 HÆC per accõmodationem conueniũt peccatori impœnitẽti in mortis articulo constituto, cui licet multi sacerdotes, vitique pij, & religiosi assistant; & in tanto periculo adiuuare conentur; diabolus tamen, in cuius possessione iam feré est, & qui tamquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, de illis adstantibus, & enixé laborantibus nihil curat, sed prædæ insistit, donec eam totalitér apprehendat, mactet, & discerpat.

CAP.31. NUM.5.

Sicut aues volantes, sic proteget Dominus exercitu um Ierusalem, protegens, & liberans, transiens, & saluans.

Deus tam in Matre præseruanda, quam in ceteris saluandis velocissimus.

98 PRomptitudo, velocitas, & celeritas auxilij diuini hic describitur, nec non vtraque redemptio, præseruatiua scilicet, & curatiua: *Protegens*, ne à dæmone capiatur Ierusalem idest mater ipsius, nã vt ait D. Ambros. Serm. 87. *Mater enim quodammodo dulcis est patria, quæ te genuit, quæ nutriuit.* *Liberans*, scilicet iam captiuos, qui sunt reliqui omnes præter Mariam.

CAP.32. NVM.6.

Stultus enim fatua loquetur, & cor eius faciet iniquitatem, vt perficiat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulentèr.

Hypochrysis temeritas, vel ipsum Deum fallere præsumit.

99 QUod hypocritæ virtutis laruam ad homines fallendos assumant, non miror; quod ipsum etiam Deum fallere intendant, hoc maximé mirandum est.

CAP.32. NVM.8.

Princeps verò ea, quæ digna sunt principe, cogitabit, & ipse super duces stabit.

Præcipua regum cura religionis conseruatio, & bellorum personalis administratio.

100 INter multas principe dignas cogitationes, quas illi Deus, nisi peccata populi præpediant, in spirare solet, ea feté præcipua est: Pronintias à dominio suo diuulsas, & à vera fide deficientes per se ipsum debellare, & reducere. Et notandum: Negotia ad bellum pertinentia per ipsummet principem tractari debere, & expediri.

CAP. 32. NVM. 20.

Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis, & asini.

Seminatores Euangelici laborem bouis cum tolerantia asini coniungant.

101 TRanslate conuenit textus hic Apostolis, alijsque euangelicis operarijs, erudientibus vtrumque populum Hebræorum scilicet, & Gentilem in aquis significatum, cum labore bouis, & tollerantia asini.

CAP. 33. NVM. 14.

Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas: Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

Beati Deo igniuntur, & lumine gloriæ inflammantur.

102 IN isto igne, & ardoribus, non exprimit propheta (vt pluries, è suggesto ad populum declamantes audiui) Inferni ignem; sed potius beatitudinem ipsam, & fruitionem Dei, qui ignis deuorans, & consumens est, nec non, & lumen gloriæ, quo beati igniuntur, vt ex contextu subsequenti patet.

CAP. 33. NVM. 18.

Vbi est litteratus? Vbi legis verba ponderans? Vbi doctor paruulorum?

Christiani puerorum pedagogi minime despiciendi.

103 NOta inter quos ponit, & per ascensum præfert, paruulorum in vera fide, & religione instructores, pedagogos, & magistros, ne hæc valde necessaria, & laudabilia munera exercentes despiciantur.

VEL SIC.

In sacris litteris non versatus, nō vir, sed puer appellandus.

104 Qui sacram ignorat scripturam, non vir; sed puer paruulus nominari debet.

CAP. 33. NVM. 24.

Nec dicet vicinus: Elangui: populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

103 IN populo à quo decest iniquitas, decest etiam infirmitas.

A peccatis afflictione animæ, & corporis prosicuū,

CAP. 34. NVM. 6.

Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra & interfectio magna in terra Edom.

Gladius Dei percutientis non solum interna, sed etiam intima penetrat.

106 NON solum ad interna, hoc est cuti proxima, sed etiam vsque ad interiora, & intima gladius Domini percutiens penetrabit in omnibus reipublicæ gradibus, statibusque horum populorum per diuersa illa animalia significatis, & expressis.

CAP. 35. NVM. 6.

Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine.

Aqua baptismalis originalis peccati compedes confringit.

107 AQUÆ baptismatis Ioannis, in pœnitentiam; Christi, in remissionem peccatorum, quod Christi baptismū compedes peccati originalis confregit, & linguam primi parentis pomo impeditam soluit, & expediuit, adeo dicitur: *Tunc saliet sicut ceruus claudus, &c.*

CAP. 36. NVM. 5.

Quæ est ista fiducia, quā confidis? Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis?

Superbus potentior de inferiore despectiue loquitur.

108 CUR sic Sennacherib cum rege Iuda, ipsi nec subdito, nec tributario agit? Ad potentiam suam ostentandam hostisque debilitatem contemptiue propalandam ex superba animi præsumptione, qua persuadere nitebatur, quod inferior in viribus, & armis, qui potentiori resistere conatur, non tam bellum gerere, quam rebellare dicendus sit.

CAP. 36. NVM. 6.

Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam: Sic Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.

Auxiliares copiæ potentiorum, plus ad dominandum, quam ad auxiliandum aduenunt.

109 SIC *Pharao rex Ægypti*, quem non pauci alij principes, & imitantur, & imitabuntur.

CAP. 46. NVM. 10.

Et numquid sine Domino ascendi ad terram istam, vt disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, & disperde eam?

Religio bonorum principum cynosura; malorum prætextus.

110 PRincipes, etiam impij, & infideles, semper religionem prætexunt ad sua negotia bené agenda, & perficienda: sed huius impij regis commētum, vel ex eo falsitatis conuinci poffet, quod Deus etsi aliquando homines punire, numquam tamen vult disperdere.

CAP. 36. NVM. 12.

Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad dominum tuum, & ad te misit me dominus meus, vt loquerer omnia verba ista; & non potius ad viros, qui sedent in muro, vt comedant stercora sua, & bibant vrinam pedum suorum vobiscum?

Miserrima obsidiatorum conditio,

111 B*ibant vrinam pedum suorum vobiscum*: Hoc est: Non solum viles, & plebei, sed etiam vos nobiles, & non solū bibatis vrinam, sed hanc turbidam, pedibus conculcatam, & terra commixtam.

Obsidiatorum statum percallere prima obsidiantium cura.

112 Et notanda intima, & indiuidualis notitia, quam hostes de statu obsessorum habebant, quorum extremam esuriem, & debilitatem, non solum per ista verba exprimunt, sed etiam per illa insinuatam præmittunt, scilicet: *Ad viros qui sedent in muro*: ac si dicerent; sedent, quia præ macie, & virium destitutione stare non possunt, sicut more bellico oportebat, & facere debebant.

CAP. 38. NVM. 1.

In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem: & introiuit ad eum Isaias filius Amos propheta, & dixit ei: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues.

113 DE domo disponere sua ad regem pertinet; de regno veró ad Deū spectat. *Rex moriens de propria domo, Deus de regno disponit.*

VEL SIC.

114 Bonus rex suum regnum tamquam propriam domum considerat, & remouores subditos, tamquam domesticos suos computat: Uide ad 2. Reg. cap. 3. num. 1. & 4. reg. cap. 20. num. 1. *Rex bonus omnes subditos tāquam domesticos æstimat.*

115 Sed cur de temporis circumstantia mētio fit? Certé, vt innueretur, grauissimæ illius ab Ezechia rege perpessæ ægritudinis calamitatem publicam, ac de periclitante populo solicitudinem in causa fuisse. *Bonus rex regni malis ægrotat.*

CAP. 38 NVM. 2.

Et conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominū.

116 CUR faciem suam ad parietem conuertit Ezechias, vt Deum oret? An ex pariete ad Dei contemplationē mouebatur religiosus, & pius rex cōsiderans, quod sicut paries est fulcimentum domus, sic Deus vitæ nostræ fulcrū, & fundamentū est? *Orationi assuetus ex qualibet creatura ad creatorem ascendit.*

VEL SIC.

117 Deprecari volebat Ezechias eum, qui stat *post parietem nostrum*, Canticorum. cap. 2. nūm. 9. *Deus non longe est ab vno quoque nostrū: Actuū cap. 17. n. 27.*

CAP. 38. NVM. 3.

Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.

Quod

De diuina, non de humana approbatione curandum est.

118 QUod bonum est in oculis tuis facere curaui, ait ad Deum Ezechias, de oculis, seu hominum approbatione non curans.

VEL SIC.

Non solum externe, sed præcipue interne bonos esse præcipimus.

119 Non solum exterius, quod hominibus patet; sed etiam interius, quod tibi soli notum est, bonus esse studui, & conatus sum.

CAP. 38. NUM. 5.

Audiui orationem tuam & vidi lacrymas tuas: Ecce ego adijciam super dies tuos quindecim annos; & de manu regis Assyriorum eruam te, & ciuitatem istam.

Regum lacrymæ apud Deum efficacissimæ.

120 LAcrymæ fuerunt vltimum, & efficacissimum motiuum diuinæ pietatis ad Ezechiæ vitam prorrogandam, & ciuitatem regiam protegendam.

CAP. 38. NUM. 9.

Scriptura Ezechiæ regis Iuda cum ægrotaret, & conualuisset de infirmitate sua.

Temporalis vita, etsi misera, cōmune omnibus desiderium.

121 CUR *Scriptura* dicitur, & non *Canticū* cum sit metrica compositio, quæ subsequitur, & de qua propheta loquitur? An quia, vt ait Augustinus in psal. 44. *Verbum, quod profertur sonat, & transit, quod scribitur manet*: Ezechias ergo ob nimium tēporalis vitæ desiderium, compositionem suam compellare maluit scripturam permanentem, quam cantilenam sonotam, & transeuntem?

UEL SIC.

Beneficij gratitudo perpetua esse debet.

122 Canticū istud fuit quædam scriptura obligationis, & gratitudinis, qua se Ezechias Deo ob tantum beneficium obstrinxit.

VEL SIC.

Temporalis vitæ prorrogatio non est cantico celebranda.

123 *Scriptura* dicitur, non *Canticum*, quia est gratiarū actio pro concessione miseræ huius vitæ temporalis non pro vitę æternæ concessione sicut in alijs Sacræ paginæ canticis solemne est.

CAP. 38. NUM. 15.

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

Grauis ægritudo optima ad confessionem generalem dispositio.

124 GRauis ęgritudo optima dispositio est ad totius anteactæ vitæ recognitionem, seu confessionem perficiendam.

UEL SIC.

Etiam supremi Christiana reipublicæ gradus ama ritudinibus abūdant.

125 Quis, etiam si regiā, imperatoriā, vel quod summum est, pontificiā præfulgeat dignitate, anteactam vitam recogitet, & recognoscat, qui non inueniat eam amaritudinibus redundantem?

CAP. 38. NUM. 17.

Tu autem eruisti animam meam, vt non periret, proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

Peccata nostra tergum Christi grauant.

126 PRoiecisti post tergū tuum omnia peccata mea non solum illa obliuiscendo, sed etiam crucē propter illa assumendo, & tolerando.

VEL SIC.

Peccata principum Christi vapulatio sunt.

127 Crudelissimum vapulationis tormentum insinuare videtur propheta á Christo Domino pro peccatis principum specialiter, & præcipue passum, & toleratum.

CAP. 39. NUM. 1.

In tempore illo misit Merodach Baladan, filius Baladan rex Babylonis, libros, & munera ad Ezechiam: audierat enim, quod ægrotasset, & conualuisset.

Prolixa epistola libri nuncupanda

128 LIbri isti vidētur fuisse de recuperata valetudine gratulatoriæ epistolæ, quæ adeó longæ, & prolixæ fuerunt, vt librorum nomine mererint compellari. Vel sic.

Libri principum munus, cum ceteris muneribus non confundendum.

129 Libri munus veré regale, & dignum, quod regi â rege mitteretur: & notandum, quod cum ceteris donis, & muneribus libri non confunduntur, sed seorsim, & cum præferentia ad alia munera referuntur.

CAP.39. NVM.2.

Lætatus est autem super eis Ezechias,& ostendit eis cellam aromatum,& argenti,& auri,

Principes delectabilia plusquã vtilia æstimare solent.

130 PRius aromata, quam argentum aurumque ostendit Ezechias, solent enim reges pluris habere, & æstimare, quæ ad luxum, quàm quæ ad necessitatem, & veram opulentiam pertinent.

UEL SIC.

Principibus plus vanitatis fumi, quam solidæ diuitiæ placent.

131 Reges pluris fumos vanitatis, quam solidas diuitias æstimare solent.

Non fuit Verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua,& in omni potestate sua.

Rex, qui se pandit, se prodit.

132 NON solum ostendit Babylonicis Legatis Ezechias res in thesauris suis contentas, sed etiam verba in arcano pectoris conclusa, in quibus duobus omnis regum consistit potestas, sed aduertant principes, quod rex qui se pandit, se ipsum prodit, vt patet infra num.6.

CAP.39. NVM.3.

Introiuit autem Isaias propheta ad Ezechiam regẽ,& dixit ei: Quid dixerunt viri isti, & vnde venerunt ad te.

A fidelibus Dei ministris principes, non solum quæ ad religionẽ pertinent, sed quæ ad statûs cõseruationẽ spectant, edocentur.

133 HÆC duo maxime, & precipue obseruare oportet circa legatos aliorũ principum, scilicet, verba, quę proferunt, & Prouinciæ ex quibus adueniunt. Sed num hæc ignorare poterat Isaias, cum præter vulgarem, & publicam notitiam, de omnibus, quæ gesta fuerant, á Deo intimam, & expressam reuelationem habuerit? Cur ergo propheta ea quæ iam scit interrogat? An, vt regem Ezechiam, alioqui bonum, & pium, sed in secretioribus propalandis nimis facilem, scientiam taciturnitatis, & animi obstructionem ad regendos populos necessariam doceret?

UEL SIC.

134 Agebat tunc propheta tamquam iudex á Deo in regem missus, & noluit contra inauditam partem sententiam, etiam ab ipso Deo dictatam, pronuntiare.

Contra in auditã partem nun quã iudice pronuntiandum.

CAP.39. NUM.8.

Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum Uerbum Domini quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax, & veritas in diebus meis.

135 DVmmodo Verbum prorogationis vitæ regis Ezechię impleatur, de verbo captiuitatis non curat; imo illud, verbum bonum appellare non dubitat, licet tanti mali prænuntiatiuum. Quid ergo de regibus sæculi nostri miramur, quod parum, aut nihil in futurum caueant?

Etiam boni reges futuram regni sui incolumitat negligere solent

CAP.40. NUM.12.

Quis mensus est pugillo aquas,& cælos palmo ponderauit?

136 AQuas dicit, non aquam, ad denotandum, quod non solum aquã sublunarem, sed etiam super aquã cælestem pugillo metitur, hoc est, continet Deus tamquam liquoris guttam in vase capacitatis infinitę inclusam, & comprehensam.

Non est necessum ad Dei immensitatem recurrere, ad hoc vt totã aquarum molem pugillo retineat.

137 Sed cur cælos palmo, nõ metiri, sed põderare dicitur Deus? Ad significandum infinitum Dei manus respectu cælorum extensionis excessum, & quod non solũ manum super cælos ad gubernationem ponat; sed etiam ad sustẽtationem supponat.

Dei manus non solum mundum regit, sed sustentat.

UEL SIC.

138 Deus palmo cælos non metitur, sed ponderat, quia non ad molem corpoream, & rerũ magnitudinem; sed ad earũdem substantiam, pondus, & entitatem attendit.

Deus non ad rerum apparentem molem; sed ad substantiam attendit.

Quis

Quis appendit tribus digitis molem terræ?

Tres diuinæ manus digiti, Trinitatis symbolum.

139 TRibus digitis vnius manus, ad denotandas tres vnius eiusdemque substantiæ Hypostases, seu Personas.

CAP. 40. NVM. 22.

Qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos, sicut tabernaculum ad inhabitandum.

Cælum Deo tugurium, vt cognoscatur pastor omnibus prouidens.

140 CÆli, & omnia quæ in eis continentur, sunt velut nihilum respectu Dei, qui nullo extra se indiget, & sibi ipsi sufficientissimus est: sed cum illos ex sua liberrima benignitate creauerit, deseruiunt ipsi tamquã tabernaculum, perexiguumque pastorum tentorium. Quo etiam contra aliquorum æthnicorum impietatem innuitur, Deum non solum res humanas curare, sed omnibus reliquis creaturis, etiam minimis, tamquã pastorẽ prouidẽtissimũ prospicere, & curã gerere.

CAP. 40. NVM. 23.

Iudices terræ velut inane fecit.

Vanitas, terrenorum iudicum character est.

141 OFficium iudicũ terrenorum per vanitatem explicat.

CAP. 41. NVM. 2.

Quis suscitauit ab Oriente iustum, vocauit eum, vt sequeretur se?

Diuinæ gratiæ triplex munus.

142 HIC gratia præueniens, concomitãs, & subsequens innui videtur.

CAP. 41. NVM. 18.

Aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes.

Euangelici declamatores flumina in montibus: prudentes confessarij fontes in campis.

143 FLumina in collibus, eloquentes oratores, & Verbi diuini præcones è sugestis, & alijs locis eminentibus ad populum declamãtes: Fontes in medio camporum, prudentes, doctique confessarij tropologice intelligi possunt.

CAP. 42. NVM. 2.

Non clamabit, neque accipiet personã, nec audietur vox eius foris.

Christus ex Moysis cathedra intra Synagogæ gymnasium Euangelium docuit.

144 NON audietur vox Christi *Foris*: hoc est extra Synagogam, seu in populo gentilico, sed solum in Iudaico, ideo ipse Matthæi cap. 15. num. 25. dixit: *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel*: & in hoc sensu prima clausula commode explicari potest: *Non clamabit*, scilicet adeò elata voce, vt extra synagogam audiatur, constat enim ex Euangelio Christum aliquoties Hebræos instruens clamauisse. Uide Ioan. cap. 7. u. 28. & 37.

CAP. 43. NVM. 24.

Verumtamen seruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.

Deo sensibile est, peccatorem ipsius concursu abuti.

145 S*Eruire me fecisti in peccatis tuis*, obligans me ad concurrendum tecum ad materiale peccati.

VEL SIC

Hypocritæ Dei patientiam laborare faciunt.

146 Carpit illos, qui prætextu virtutum, præsertim religionis, iniquè agunt.

CAP. 43. NVM. 27.

Pater tuus primus peccauit.

Dei benignitas in ipsamet accusatione excusationem inuoluit.

147 AN hæc propositio de Adamo, Abrahamo, vel Patriarchatum alio intelligenda sit, aliorum iudicium esto: certé videtur hîc non tam de originali peccato, quam de specialibus Hebræorum peccatis sermonem esse. Sed Dei benignitas ponderanda, quæ Hebræos arguere, & accusare intẽdens, eos quodã modo, seu virtualiter excusat.

CAP. 44. NVM. 5.

Iste dicet: Domini ego sum: & ille vocabit in nomine Iacob: & hic scribet manu sua: Domino: & in nomine Israel assimilabitur.

Non generalia solum sed indiuidualia etiam Ecclesiæ alta in Isaia leguntur.

148 NOnne cõsonat hoc cum eo quod aiebat Paulus 1. Corinth cap. 1. num. 12. *Ego quidem sum Pauli: Ego autem Apollo: Ego verò Cephæ: Ego autem Christi?*

CAP.44. NVM.22.

Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua.

Peccata Solem iustitiæ obnubilant.

149 PEccata nubi, & nebulis comparantur, quia impediunt, ne Sol iustitiæ videatur.

CAP.45. NVM.12.

Ego feci terram, & hominem super eam creaui ego.

Homo non ad terrenis seruiendum, sed ad imperandum formatus.

150 SVper eam non sub ea, hoc est, vt dominaretur omnibus terrenis; non vt subijceretur.

CAP.46. NUM.1.

Confractus est Bel, contritus est Nabo: facta sunt simulachra eorum bestijs, & iumentis, onera vestra graui pondere vsque ad lassitudinem.

Qui idola ferunt, brutorum opere laborant.

151 FActi sunt bestiæ, & iumenta ferentes humeris statuas, & simulachra idolorum suorum ad illa loca ad quæ ex ruina Prouinciæ suæ confugiebant.

CAP.47. NVM.1.

Descende, sede in puluere virgo filia Babylon.

Idololatria corruptus per ironiã virgo dicitur.

152 VIrgo per ironiam dici videtur Babylō, omnimoda enim idololatria corrupta erat.

CAP.47. NUM.9.

Venient tibi duo hæc subito in die vna, sterilitas, & viduitas.

Eis qui sacra prophanant instantaneus imminet interitus.

153 QUando scilicet rex Balthasar faciet conuiuium, & profanabit vasa templi mei.

CAP.47. NUM.11.

Ueniet super te malum, & nescies ortum eius.

Omnes scientiæ humanæ circa futura fallibiles, & incertæ.

154 HIC innuitur fallibilitas omnium sciētiarum circa futura prænoscenda de quibus Chaldæi præ ceteris gentibus præsumebant. Uide infra num.13.

CAP.47. NVM.13.

Defecisti in multitudine consiliorum tuorum.

155 PLurima consilia, nec non excessiuus consiliantium numerus potius destruit, quam adstruit rempublicam. *Plurima consilia reipublica nocent.*

Stent, & saluent te augures cæli. qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, vt ex eis annuntiarent ventura tibi.

156 HIC Astronomia iudiciaria, eiusque professores sugillantur, & falsitatis arguuntur. *Vide sup.n.154.*

CAP.48. NVM.10.

Ecce excoxi te, sed non quasi argentum.

257 EXcoxi te, non igne probationis, vt scoriam deponeres; sed igne punitionis, vt commissa lueres. *Damnatorũ igniis humanũ metalium non purgat, sed exurit.*

CAP.49. NUM.6.

Et dixit: Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel conuertendas.

158 HEbræi, qui Christi tempore Iudæam incolebant dicuntur fæces Israel, quia erant, non solum residui; sed etiam pessimi Hebræorum. *Iudæi Christo cōtemporanei fæces Hebræorũ fuerũt.*

CAP.49. NUM.7.

Hæc dicit Dominus redemptor Israel; Sanctus eius, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem ad seruum dominorum.

159 DIcant nunc Hebræi, in qua Orbis Prouincia non habentur ludibrio, & vilipendio, & tamquam abominabilia mancipia non tractantur, & contemptibili seruituti non subijciuntur? *Hebræi vbique serui contemptibiles.*

CAP.49. NVM.15.

Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui.

Amor

Amor Dei erga humanum genus plusquam maternus est.

160 AMor Dei erga homines non solum paternus est, sed etiam maternus, & plusquam maternus; iste enim deficere potest, ille indefectibilis est.

CAP.49. NUM.16.

Ecce in manibus meis descripsi te.

Humani generis plasmator manus non detersit, sed rememoratiua signa in ipsis reliquit.

161 AN quia, cum Deus hominem plasmauit, lutum nostræ humanitatis manibus ipsius adhæsit? Vel alludit ad illa signa, quæ atramento alio ve colore in manibus facere solemus ad recordationem alicuius rei, quam desideramus non obliuisci.

Chiromantia ars ludicra, & superstitiosa.

162 Et notandum, quod Chiromantici in hoc textu suam technicam, & ludricam artem stabilire, & fundare conantur, sed perperam, nil enim magis à veritate, & soliditate Sacræ Scripturæ alienum, quam hæc simplicium, & illusorum, ne superstitiosorum dicam, phantastica ludibria.

CAP 49. NUM.17.

Venerunt structores tui: destruentes te, & dissipantes á te exibunt.

Malus operarius non struit; sed destruit.

163 QUI prædicationis munus male adimplent, non struunt, sed destruunt.

CAP.50. NUM.11.

Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis ambulabitis in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

Discordia ignis Inferni igne crudelior.

164 SEminatores discordiarum non solum pæna inferni æterna de manu Dei mulctantur, sed ipsomet suarum discordiarum igne, qui ex crudelioribus inferni est, vruntur, & cremantur.

VEL SIC.

165 Discordiarum seminator iam in semetipso ignem habet quo crucietur, & quo posteá in Inferno torquendus erit.

Discordiarū seminator, vel adhuc viuens, damnatorum damna experitur.

CAP.51. NVM.9.

Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem?

166 PErcussisti superbum Pharaonem: *Vulnerasti draconem*, idest fluuiū Ægypti, qui in septem capita diuisus repræ.

Beneficia diuina sæpius à viris Apostolicis recolenda.

CAP.51. NVM.14.

Cito veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet vsque ad internetionem.

167 CHristus legis gratiæ lator, qui solum corpus peccati destruet, & animas viuificabit charitate cæterisque virtutibus ex hac radice germinantibus.

Christus corpus peccati destruxit vt animas hominum viuificaret.

Nec deficiet panis eius.

168 SCilicet Eucharisticus, qui eius dicitur, & quia ab eo datus, & quia cum ipso identificatus.

Promissimus Dei panis Eucharisticus.

CAP.51. NUM 16.

Posui verba mea in ore tuo, & in vmbra manus tuæ protexi te, vt plantes cælos, & fundes terram.

169 CÆlos idest, ordinem Ecclesiasticorum ad specialem Dei sortem spectantis: *Terram*, idest ordinem sæcularium, qui ad terrena negotia peragenda, frequenter deprimuntur.

Qui ecclesiæ mediatur, Cælestis, qui ad terrena deprimitur, Terrenus.

VEL SIC.

170 *Vt plantes cælos*, idest Ecclesiam, cum ornatu Solis, Lunæ, & Stellarum, nempe Christi, Mariæ, & sanctorum, vel certius Sacramentorum: *Et fundes terram*, idest fideles, tamquam elementum puri, & simplices, vt ab istis astris influxum, & vitam recipiant.

Fideles, vt elementum, simplices cælestis Ecclesiæ influxu fundantur.

CAP.

CAP. 51. NUM. 20.

Filij tui proiecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum.

Sepultura carentia fontes Deus punire solet.

171 SOmno mortis dormierunt, seu occisi, despectiue in medias vias proiecti sunt.

VEL SIC.

Regentium somnus reipublica detrimentum.

172 *Dormierunt in capite omnium viarum.* Qui omnibus reipublicæ muneribus præsidebant, omnes isti in suorum munerum adimpletione in grauissimũ reipublicæ detrimentum dormitauerunt, & dormierunt.

CAP. 51. NUM. 21.

Idcirco audi hoc paupercula, & ebria non à vino.

Nulla paupertas miserabilior quã à Deo auerti.

173 E*Bria non à vino*, sed ab appetitu, & prauis affectionibus tuis. Uel ebria, non à vino, sed à sanguine filiorum in te occisorum.

CAP. 52. NUM. 11.

Mundamini qui fertis vasa Domini.

Recens initiati animi munditiẽ curent.

174 HIC textus Clericis recens initiatis adaptari potest.

CAP. 52. NUM. 15.

Iste asperget gentes multas.

Christus aspersor, & dispersor summe proficuus

175 A*Sperget* aqua baptismatis, vel asperget illas per vniuersum mundum, vt illum fulgore legis Euangelicæ illuminent.

Super ipsum continebunt reges os suum.

A Christiana obseruantia legis nullus gradus excipitur.

176 LEX Christiana ipsos reges subijcit, nullũ gradum vel statum excipit.

VEL SIC.

Ethnica potentia fortior Christiana debilitas.

177 Fortior Christiana debilitas, quam Ethnica, etiam regalis, potentia.

CAP. 53. NUM. 5.

Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus.

178 IN bello addiscitur pax.

VEL SIC.

Bellum a Christo Domino perpessum pax nostra fuit.

CAP. 54. NUM. 2.

Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, &c.

179 HÆC allegorice intelligi possunt de Prouincijs Christianis, & templis in ipsis fundatis, & ædificatis.

Ditionis Christianæ, & templorum amplitudo prænuntiata.

CAP. 55. NUM. 2.

Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate.

180 HIC reprehendi videntur, qui censum vitæ in rebus inutilibus insumunt.

Qui censum vitæ male expendunt, reprehensibiles.

CAP. 56. NUM. 3.

Et non dicat filius aduenæ, qui adhæret Domino, dicens: Separatione diuisit me Dominus à populo suo.

181 HIC vocatio Gentium, & conuersio expresè videtur prænuntiata. Vide infra num. 7.

Gentium vocatio ab Isaia præuisa

CAP. 56. A NUM. 4.

Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs, & filiabus.

182 HAanc propheticam promissionem impletã videmus in religiosis vtriusque sexus, & alijs virginitatẽ perpetuam vouentibus, & custodientibus in Ecclesia Catholica, de quibus Christus Matth. cap. 19. num. 17. ait: *Et sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cælorum, &c.*

Virginum, quam coniugatorũ clarior posteritas.

Nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

Per-

Sanctorum canonizatio ab Isaia prauisa, & pronuntiata.

183 PER hæc verba innui videtur canonizatio Sanctorum, qui vt in plurimum solent esse Uirgines, aut Continentes, idest Eunuchi spirituales, & Euangelici.

CAP. 56. NVM. 11.

Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem.

Ministri Euangelici negligentes, & cupidi reprehensi.

184 NEscierunt saturitatem scientiæ: vel *Nescierunt saturare* oues sibi subditas doctrina, & exemplo: vel nescierunt modum, & finem ponere auaritiæ, & ambitioni suæ.

Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam.

Prælati Sacra Scriptura ignari, reprehēsione digni.

185 IGnorauerunt intelligentiam Sacrarum Scripturarum, ipsorum muneri adimplendo summe necessariam, propterea in eorum consecratione de hoc expressa inquisitio, & interrogatio fit.

CAP. 57. NUM. 1.

Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo: & viri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat: à facie enim malitiæ collectus est iustus.

Peccata reipublica iustos de medio tollunt.

186 PRopter peccata reipublicæ solet Deus iustos de medio tollere, vt eorum mediationem pro peccatoribus obstinatis auertat.

Scriptura Sacra de misericordibus excellentius loquitur, quam de iustis.

187 Et notandum, quod decentiore, etsi dicere liceet, vrbaniore voce significatur mors viri misericordis, quam iusti: de isto enim enuntiatur, quod perit; de illo, quod colligitur.

CAP. 57. NUM. 4.

Super quem dilatastis os, & eiecistis linguam?

Maledici elingues dicuntur, quia linguam iaciūt.

188 REctè maledici communiter, & frequentet elingues appellantur, quia linguam iaciunt, vel eijciunt, vnde qui detrahit, non loqui dicendus est, sed linguam eijcere, propterea Ieremiæ cap. 9. num. 8. dicitur: *Sagitta vulnerans lingua eorum.* Uide quæ ad hunc locum notata sunt. Eodem stilo loquitur sacer textus de alio vitio non absimili huic. Genes. cap. 36. num. 7.

CAP. 57. NUM. 6.

In partibus torrentis pars tua, hæc est sors tua.

Synagoga torrēs dicitur, quia cito transitura erat, & disparitura.

189 QUia impetu transitura, & peritura Synagoga, sicut torrens ab aquis è cælo decidentibus inflatus velocissime transit, & cito disparet.

CAP. 57. NUM. 8.

Dilatasti cubile tuum.

Pollygamia, etiā inter Hebræos, reprehensione digna.

190 HIC pollygamia videtur reprehensa.

UEL SIC.

Unum cubile plura consortia non admittit.

191 Extendisti tuum cubiculum á permisso, & licito ad illicitum concubitum, ideo eodem numero dicitur: *Suscepisti adulterum*, licet hic de adulterio spirituali sermo esse videatur.

CAP. 57. NUM. 10.

Uitam manus tuæ inuenisti, propterea non rogasti.

Industrie laborans est quoddā ens à se, & quasi independens.

192 QUI labore, & industria manuum suarum quærit ad vitam necessaria, nullum rogare necesse habere, existimare solet.

VEL SIC.

Artibus superstitiosis dediti Deū transfmate solent.

193 Arte Chiromantica in lineis manualibus explorasti, quæ tibi in toto vitæ decursu euentura forent, propterea Deum non consuluisti.

CAP. 57. NUM. 13.

Cum clamaueris liberent te congregati tui, & omnes eos auferet ventus, tollet aura.

Peccatores ignis æterni materia combustibilis, sed non consumptibiles.

194 PEccatores sunt paleæ, & adeó leues, vt vel à leuissimo vento, qualis est aura, moueantur, & procul iaciātur: Sed cur congregati dicuntur? Quia sunt zizania in fasciculos con-

congregata ad comburendum. Matthæi cap. 13. à num. 25.

CAP. 58. NUM. 1.

Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.

Declamator Euangelicus bellum vitijs generaliter denunties.

195 QVasi tuba exalta vocem tuam, ò Euangelice declamator, vt bellum vitijs denunties, & animos ad peccata debellanda, & destruenda accendas, sed vox tua sit *quasi tuba* generaliter clamans, non hanc vel illam aurem in singulari feriens.

CAP. 58. NUM. 2.

Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens, quæ iustitiam fecerit, &c.

Virtutis candidati multi, professores pauci.

196 ABundat nunc Ecclesia, sicut olim synagoga istis virtutis candidatis semper incipientes, & parum aut nihil proficientes.

CAP. 58. NUM. 3.

Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra.

Ciborum voluptas, & delectus ieiunij meritum euacuant.

197 GOthica legunt: *Voluptas vestra* apud Ioannem Marianam hîc: & Verbum Hebraicum *Chephetsh* vtrúque significat, & voluntatem, & voluptatem: vult ergo dicere propheta, quod in die ieiunij ponebãt voluntatem in voluptatibus, & cupedijs ciborum multorum, exquisitis, & varijs modis præparatorum: qui abusus etiam apud nos Christianos non parum inualuit, & adhuc viget, adeó vt dixerit quidam Euangelicus declamator, quod nos sic facientes à ieiunij præsumpta iniuria vindicare nitimur.

CAP. 58. NVM. 4.

Et percutitis pugno impie.

Aliqui pro eleemosyna contumelias, & alia dãna largiuntur.

198 PErcutitis pugno, vt maiori violentia, vel certius, ignominia percutiatis, vel *percutitis pugnó*, non solum, quia non datis, sed quia malum, quod potestis facitis, ideo impia talis actio dicitur.

CAP. 59. NVM. 2.

Sed iniquitates vestræ diuiserunt inter vos, & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius á vobis ne exaudiret.

199 CVR non dicit, quod peccata hominum illorum absconderunt Dei faciem ne videret, sed quod *absconderunt faciem eius, ne exaudiret*? An quia nequiret Deus miserorum calamitatem videre peccatorum, quin illi statim subueniret.

Nequit Deus calamitatem videre, quin ipsi opituletur.

UEL SIC.

200 Peccata faciem Dei absconderunt, ne illorum enormitatem videndo ad vindictam cogeretur.

Permittis Deus, quod peccata faciem eius obnubilent, ne statim peccatores destruat.

CAP. 59. NVM. 3.

Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate.

201 MAnus vestræ pollutæ sunt Christi faciem percutiendo: *digiti*, iniquam in ipsum sententiam scribendo. Et notandum, quod Pilati scriptio Iudæis, qui eum ad illam compulerunt, imputatur.

Sententia Pilati, quam in Christũ D. scripsit Hebræorum digitis imputatur.

CAP. 59. NVM. 5.

Oua aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt.

202 OVA *aspidum ruperunt*, id est venenum libôris, quod in pectore latebat euomuerunt.

Pectus libore tumens aspideum est.

203 *Et telas araneæ texuerunt*, hoc est, sua viscera, & propriam substantiam, & virtutem in rebus inutilibus insumpserunt; vel leges iniquas condiderunt, quibus paruuli irretirentur, & caperentur.

Non pauci in rebus inutilibus substantiam insumunt.

CAP. 59. NVM. 11.

Et quasi columbæ meditantes gememus.

Un-

Meditatio & Gemitus gemelli fratres sunt.

204 VNde nam infert Columbas mediitari, qui actus intellectus est? An ex gemitu? Iuxta illud Ecclesiastes cap. 1. num. 18. *Qui addit scientiam, addit & laborem*? Nam labor ingemitus cogit prorrumpere miseros laborantes.

CAP. 59. NUM. 12.

Et peccata nostra responderunt nobis.

Peccata in peccatores declamatorio munere funguntur.

205 PEccata aduersus ea committentem os, & vocem habent.

VEL SIC.

Peccata peccantium anhilationem resonant.

206 Peccata sunt peccantis Echo, quę est vox deficiens, indicans, peccatorem in ipso peccandi actu deficere paulatim vsque ad anihilationem.

CAP. 59. NVM 14.

Et conuersum est retrorsum iudiciũ, & iustitia longe stetit: quia corruit in platea veritas.

Cum deest veritas, sententia iusta adesse nequit.

207 IMpossibile est seruari ius, nec sententiã iuxta legum præscripta pronuntiari, cum deficit veritas in litigantibus, & contrahentibus, quod est corruere in platea veritatem.

CAP. 60. NVM. 14.

Et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi.

Qui terram premit, terram sigillat.

208 ADcó fortiter terram præmes, vt illam incessu tuo sigilles, tam ad ostensionem roboris, & virtutis, quam securitatis tuæ ab omni inimicorum incursu.

CAP. 60. NVM. 20.

Non occidet vltra Sol tuus, & Luna tua non minuetur.

Luna numquam deficiens Mariæ symbolum.

209 HÆC luna, quæ non minuitur, est proprissimum Beatæ Mariæ symbolum, cum per lunam tropologice in Sacra Scriptura significatur.

CAP. 61. NUM. 2.

Vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo nostro.

Ira Dei parum temporis, placatio multum durat.

210 VNi diei vltionis diuinæ correspondet annus integer placationis.

Deus in proprio Filio commissa nostra vlciscitur dignatus.

211 Sed quænam hæc vltio Dei est? Est ne vltio Dei vindicantis in proprio filio dilectissimo peccata omnium nostrum, & cõmissa?

VEL SIC

Deus generoso de peccatoribus, miserendo, vlcisci solet.

212 Deus se de hominibus placatione, & misericordia vindicare solet. Uide Ezechielis cap. 4. num. 6.

CAP. 61. NVM. 8.

Quia ego Dominus diligens iudiciũ, & odio habens rapinam in holocausto.

Religionis prætextu auaritiæ incumbere, furtum detestabile.

213 INtendere proprijs vtilitatibus, & emolumẽtis prætextu muneris Ecclesiastici, seu sacrificij, est furtum Deo valdè detestabile.

Qui sine attentione ad altare litat, vel canonice recitat, rapinam committit.

214 Qui offert, vel recitat sine debita intentione, & attentione ad Deum, furtum, imo rapinam, quę grauius delictum est, committit, auferens a Deo, quod præcipuum, & quasi anima sacrificij, & orationis est.

CAP. 62. NVM. 1.

Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur, vt splendor iustus eius.

Christus de Materno vtero, sicut de Paterna mẽte, vt splẽdor egressus.

215 CHristus de materno vtero, vt splendor, egressus est, vt denotaretur, & natiuitatis puritas, generationi, & natiuitati æternæ proportionalè respondens, & claustri virginei integritas.

Et Saluator eius, vt lampas accẽdatur.

Christus lampas Spiritus Sancti oleo ardens, & illuminans.

216 VT lampas Spiritus Sancti oleo nutrita, & intimè totalitèrque inuncta, ex quo Christus, hoc est, vnctus compellandus.

CAP.

CAP. 64. NUM. 1.

Utinam dirumperes cælos, & descenderes: à facie tua montes defluerent.

Nato Christo Gentilismi montes defluxerunt.

217 DEfluxerunt quidem montes nato Christo Domino; quoniam Herodes rex turbatus est, & omnis Ierosolima cum illo: vel loquimur de Romanorum montium defluxione in quibus regnabat gentilismus. Vide infra num. 3.

CAP. 64. NUM. 2.

Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni.

Aquæ baptismales Spiritus Sancti igne inuisibiliter ardent.

218 AQuæ scilicet baptismales, in quibus ardet ignis Spiritus Sancti.

CAP. 65. NUM. 10.

Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum, populo meo, qui requisierunt me.

219 CAmpos vberes spiritualium dulcedinum, & suauissimarum immissionum solet Deus concedere gregibus minoribus, idest animabus iustis imbecillioribus, minusque robustis; Armentis veró maioribus, quæ sunt animæ fortiores, & valentiores, *vallem Achor*, hoc est: Turbationis, & tribulationis, hæc enim *Achor* significat.

Deus iustis suis, prout cuique conuenit, spirituales dulcedines, vel tribulationes immittit.

CAP. 66. A NUM. 22.

Quia sicut cæli noui, & terra noua, quæ ego facio stare coram me dicit Dominus, &c.

220 COncludit Isaias suã propheticam narrationem cum iudicio finali, vt vniuersalem Ecclesiæ statum, periodumque suis oraculis comprehenderet.

Isaias vniuersum Ecclesiæ vsque ad finẽ mundi tractum, & statum suis oraculis cõprehendit.

IE-

PROPHETIA IEREMIÆ.

CAP.I. NVM.VI.

Et dixi: A,â,â, Domine Deus: Ecce nescio loqui.

AD CAP.1. N.6.
IEREMIÆ PROPHETÆ.

Trinitatis mysterium humanum captum transgreditur.

1 AD PRONVNtiationē ineffabilis mysterij Trinitatis in triplici A adumbrati humana lingua, etiam prophetica, balbutit, quid ad explicationem?

CAP.1. NUM.7.
Et dixit Dominus ad me: Noli dicere: Puer sum; quoniam ad omnia, quæ mittam te, ibis: & vniuersa quæcumque mandauero tibi loqueris.

Innocens, & iustus propter Dei minister est.

2 IMO quia *puer*, ideſt innocens, ſimplex, & iuſtus, expeditior es ad eundum, & redeundum, & omnia, quæ mandauero tibi exequendum.

CAP.1. NUM.8.
Ne timeas á facie eorum: quia tecum ego ſum, vt eruam te, dicit Dominus.

Facies Iradi principis malorum omnium formidabilius.

3 FAcies principū eſt amariſsimium, & formidabilius omnium malorum, quæ ab eis timeri poſſunt, idcò ad hoc ſpeciale prophetæ á Deo auxilium, imò perſonale promittitur. Uide ad Geneſ. cap. 16. num. 8.

CAP.1. NUM.10.
Ecce conſtitui te hodie ſuper Gentes, & ſuper regna, vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſsipes, & ædifices, & plantes.

Collapsa reipublica reparatio fere numquam destructioni æqualet.

4 QUattuor verba ponuntur deſtructionis, duo reſtaurationis, ad denotandum, duplo maiorem futuram Hebræorum ruinam, quam eorundem reparationem, vt ex lib. Nehemiæ, & Machabæorum patet.

CAP.1. NUM.11.
Quid tu vides Ieremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video.

Vigilans rectitudo regiminis character est.

5 CAracter potestatis Hebræorum fuit virga pastorum, quæ virga vigilans est. Exodi cap.4. num.2. & hanc hîc Deus assumit ad eorumdem specialem gubernationem, & directionem.

CAP.1. NVM.17.

Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia, quæ ego præcipio tibi.

Alios correpturus te ipsum prius circumspicias.

6 PRius considera, cinge, & circumspice te ipsum, & postea alios argue, increpa, obsecra, corrige, & corripe. Aduertat autem huiusmodi populi instructor, ne suis passionibus, affectibusve obtemperet, nec alia, quam, quæ Deus ipsi præcipit, loquatur.

CAP.1. NUM.19.

Et bellabunt aduersum te, & non præualebunt: quia ego tecum sum, ait Dominus, *vt liberem te.*

Deus suos multoties à damno nondum perpesso liberat.

7 VT liberem te, antequam quidquam nocumenti patiaris.

CAP.2. A NVM 1.

Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Uade, & clama in auribus Ierusalem.

Cum surdis clamitosa loquela agendum.

8 PER hunc dicendi modum, eorum malitiosam, & affectatam surditatem denotat.

CAP.2. NVM.6.

Et non dixerunt: Vbi est Dominus, qui ascendere nos fecit de Terra Ægypti: qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis.

Ad æternam vitam adipiscendā mortificatio, & mors debent præcedere.

9 DEsertum in quo Hebræi per annos quadraginta peregrinati sunt dicitur mortis imago, quia omnes in eo, præter Iosue, & Caleb mortui sunt, & quia terra promissionis ad quam pergebant fuit expressum æternæ beatitudinis symbolum ad quam mortificatio vitiorum, quę imago mortis est, imo, & mors naturalis debet præcedere.

UEL SIC.

10 Terra sitis, seu inaquosa imago mortis dicitur, quia deficit ei aqua, quę est vita vegetabilium, & viuificatio rationalium.

Aqua naturalis vegetabilium vita; aqua cælestis Rationalium.

CAP.2. NVM.13.

Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

11 IDola dicuntur cisternæ dissipatæ, quia omnis adoratiô eis exhibita perit, & difluit.

Idolorum cultus perit, & difluit.

CAP.2. A NVM.14.

Numquid seruus est Israel, aut vernaculus? Quare ergo factus est in prædam? Super eum rugierunt Leones, &c.

12 MAli Sacerdotes, peruersique tam Ecclesiastici, quam sæculares reipublicæ ministri sunt Leones prædantes, & deuorantes populum.

Praui ministri populum deuorant.

CAP.2. NVM.16.

Filij quoque Mempheos, & Taphnes constuprauerunt te vsque ad verticem.

13 COnstuprauerunt te vsque ad verticem, idest: Fecerunt te idolatrare, non solum externe, seu apparenti cultu, sed etiam interné, seu pertinaci errore in mente concepto: quod idem infra num. 20. paulo aliter repetit, dicens: *In omni enim colle, sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix*: per primum idololatriam publicam externam, & omnium oculis expositam: per secundum, occultam, obscuram, & internam exprimens.

Cum hæreticis conuiuere, & id uersari non externum solum, sed internū etiā nocumentum affert.

CAP.

CAP. 2. *NUM.* 17.

Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum, eo tempore, quo ducebat te per viam?

Crimen hæreticale progeniem, etiam in distantissimos descendentium gradus solet inficere.

14 NOtandum, quanta temporis, & generationum interiectio non obstiterit, quominus peccata in deserto cõmissa in distantissimos nepotes influxerint, & tot, tantaque mala inuexerint.

CAP. 2. *NUM.* 33.

Et in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum, & innocentum.

Qui proximorum detractione, & pauperum spoliatione attolluntur, sanguinolenti sunt.

15 CArpere videtur propheta vitam spiritualem ficte profitentes, cum vere detractores sint, & famæ, honorisque proximorum, qui sanguis animarum est, dilaceratores: Vel corripit eos, qui spolijs pauperum ditescunt, & in sublime volare contendunt.

CAP. 3. *NUM.* 2.

Leua oculos tuos in directum, & vide vbi non prostrata sis.

Diuina luce peccatorum fœditas dignoscitur.

16 QUI leuat oculos suos indirectum, idest, Deum, facile, & clare videt peccata, & scelera, quę commisit.

CAP. 3. *NUM.* 4.

Ergo saltem amodo voca me: Pater meus, dux virginitatis meæ tu es.

Deus puritatis dux.

17 DUX, non *stuprator*, sicut falsi dij.

CAP. 3. *NUM.* 5.

Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti.

Amplius peccare solent homines quam possunt.

18 CUR dubitat de potestia, cum actum supponat? Quia in malis perpetrare solemus plus, & vltra quam possumus, talis, & tanta est hominum malignitas.

VEL SIC.

In Christi occisione Hebræi, vltra naturæ vires, videntur operati.

19 Quando, quòd potentia peccandi detur, est causa sufficiẽs admirationis, quid erit peccatum ipsum perpetratum? Hîc videtur loqui propheta de peccato maximo Iudæorum nempe Christi Domini occisione.

CAP. 3. *NUM.* 13.

Verumtamen scito iniquitatem tuã, quia in Dominum Deum tuum præuaricata es: & dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & vocem meam non audisti, ait Dominus.

A funesto paradisi ligno reliqua furiditatem influere videtur.

20 AB illo infausto, & funesto paradisi ligno videtur hereditario iure possidere omne frondosum lignum, quod sub eo vox Domini non auscultetur.

CAP. 4. *NUM.* 4.

Ne forte egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat.

Sanctorũ intercessio apud Deũ potentissima.

21 HInc notandum quanti intercessio Sanctorum apud Deum momenti sit, siquidem valet, diuinæ ignem indignationis non solum reprimere, sed etiam extinguere.

CAP. 4. *NUM.* 10.

Et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus.

Homini naturalior eiulatio quã locutio.

22 QUI pauló ante nesciebat loqui, iam scit abundanter gemere, & eiulari.

CAP. 4. *NUM* 14.

Laua à malitia cor tuum Ierusalem, vt salua fias.

Pænitentiæ lácrymæ non tam externæ esse debent, quam internæ.

23 LAcrymis pænitentiæ abunde fluentibus nõ solum exterius, sed etiam, & præcipue interius vsque ad cor decurrentibus.

CAP. 4. *NUM* 19.

Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me.

Intensus pauor ventrem concutit.

24 HOC dicendi modo intensum pauorem significare videtur, vel Israelitas dolet, quos in visceribus habebat. miserrima reipublicæ Hebræorum constitutio: faxit Deus, ne Ecclesia ipsius in sic deplorabilem statum vnquam deueniat.

CAP. 4. NVM. 23.

Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili, & cælos, & non erat lux in eis. Vidi montes, & ecce mouebantur: & omnes colles conturbati sunt, intuitus sum, & non erat homo: & omne volatile cæli recessit. Aspexi, & ecce Carmelus desertus, & omnes vrbes eius destructæ sunt à facie Domini, & à facie iræ furoris eius.

Vitiata plebs; Clerus insipiens: regularis obseruantia relaxata: gubernatores imprudentes: scientia spreta: diuinorum contemplatio neglecta miserrimum reipublicæ statum constituunt.

25 ASpexi terram; idest populum promiscuum, seu statum laicorum, vacuum virtutum, & plenam vitiorum, & peccatorum, quæ per: *Nihili* significantur.

Cælos, idest statum Ecclesiasticũ. *Et non erat lux in eis*, id est ministros sapientes, *qui ad iustitiam erudirent multos quasi stellæ*: Danielis cap. 12. num. 3.

Vidi montes, & ecce mouebantur, idest principes, & gubernatores debilioris cerebri, & in consilijs suis mobiles, & inconstantes.

Et omnes colles conturbati sunt: idest iudices, & ministri inferiores ab ipsis dependentes eâdem hæmicrania laborabant.

Intuitus sum, & non erat homo, qui saltem secundum legem naturalem, & naturam rationalem viueret.

Et omne volatile cæli recessit, hoc est, non vidi in hoc populo homines, contemplatiuos, & spirituales, vel saltem illos, qui rerum naturas considerant, & ad Deum referunt, vt phylosophi catholici, & Dei cognitores faciunt.

Aspexi, & ecce Carmelus desertus, idest status religiosus omnino relaxatus, & consequenter destructus, & dissipatus: Talis erat tunc

CAP. 4. NVM. 30.

Tu autem vastata quid facies? Cum vestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris; contempserunt te amatores tui, animam tuam quærent.

26 ANimam tuam quærent isti te hostiliter amantes, & cupientes, idest aurum, & diuitias, in quibus habes animam collocatam, & repositam; non quærent corpus ornatum, nec faciem mille fucis, & coloribus personatam, & depictam. Vel loquitur propheta de hostibus spiritualibus; Diabolo nempe, mundo, & carne sub amicorum larua venientibus, quibus dum per excessiuum corporum ornatum, & facierum depinctionem placere student, ipsi animabus fidelium feminarum maximum bellum inferunt, & illas misere decipiunt, capiunt, & deprædantur.

Excessiuus feminarum ornatus tam animæ, quam corpori nociuus.

CAP. 5. NVM. 5.

Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudicium Dei sui: & ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

27 PRincipaliores reipublicæ, *optimates* dicuntur, quia debent ceteros potius optimis moribus, & virtutibus, quam alijs gradibus, & prærogatiuis, præcedere: sed in rebus publicis male moratis, qui tales dicuntur, ad hoc facile conueniunt, & adunantur, vt iugum, & legem tam diuinam, quam humanam rumpant; in reliquis inter se, non absque damno publico fere semper dissident.

Praui gubernatores ad malum coadunati, ad bonum dissidentes.

CAP.

CAP. 5. NVM 6.

Idcirco percusſit eos leo de ſilua, lupus ad veſperam vaſtauit eos, pardus vigilans ſuper ciuitates eorum.

In hoſtibus à Deo ob peccata immiſsis omnia mala coadunantur ad nocendum.

28 IN leone potentiam, in lupo voracitatem, & in pardo velocitatem hoſtium, qui Ieruſalem vaſtaturi erant, deſignat, & loquitur de præterito ob certitudinem damni, cùm hæc proferebantur, futuri.

CAP. 5. NVM. 19.

Quod ſi dixeritis: Quare fecit nobis Dominus Deus noſter hæc omnia?

Peſsimum peccatorum genus ſuppliciis diuinis nō emolliri, ſed potius indurari.

29 NON ait propheta, quod dicent abſolute, ſed *Si dixeritis* conditionate, vt denotet eorum, etiam cum puniti ſunt, vel actualiter puniuntur, impœnitentiam, & duritiem cordiū.

CAP. 6. NVM 2.

Speciosæ, & delicatæ aſsimilaui te filia Sion. Ad eam venient paſtores, & greges eorum.

Vincentium inurbanitas hoſtilitatem ſummopere aggrauat.

30 AD debellandos Ieroſolimitas Hebræos, homines ciuiles, aulicos, & delicatos venient ex Aquilone homines rudes, & ruſtici tamquam paſtores, qui eos inurbane tractent, ſpernant, & agreſti vilipendio, & conculcatione proſternant, & proterant, quod delicatis, & ſpecioſis Iſraelitis in gradu ſummo ſenſibile futurum eſt.

CAP. 6. NVM. 3.

Paſcet vnuſquiſque eos qui ſub manu ſua ſunt.

Qui impinguat, vt occidat, hoſtis non amicus eſt.

31 PAſcet, vt pinguiores mactet; vel *Paſcet*, non eos ſuſtentando, ſed comedendo.

CAP. 6. NVM. 6.

Hæc eſt ciuitas viſitationis, omnis calumnia in medio eius.

Fideles ingrati enormiter delinquentes, pari cū peſsimis ſupplicio afficiendi.

32 HÆC eſt ciuitas digna, quæ viſitetur à Deo ſicut Sodoma, & Ægyptus.

CAP. 6. NVM. 7.

Sicut frigidam facit ciſterna aquam ſuam, ſic frigidam fecit malitiam ſuam.

Hypocrita antiparistaſim moralem patiuntur.

33 OStentando exterius calorem virtutis, & feruorem ſpiritus, frigiditatem contrariam interius fouendo, & retinendo, quæ hypocritarum antiparistaſis eſt.

CAP. 6. NVM. 12.

Et tranſibūt domus eorum ad alteros, agri, & vxores pariter.

Non ſolum arua, & poſſeſsiones, ſed vxores etiam ab hoſtibus diripi res eſt ſumme ſenſibilis.

34 ALludit ad Hebræorum morem qui in libro Ruth cap. 4. num. 5. refertur.

CAP. 6. NVM 13.

A minore vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtudent; & à propheta vſque ad ſacerdotem cuncti faciūt dolum.

Auarus Cupidinis ſtudioſus cultor.

35 NON ſtudent auaritiam, illam enim ſatis ſuperque didicerunt, & acquiſitam habent; & hac forte intentione loquutus fuit Pilatus. Matth. cap. 27. num. 65. Uide ibi num. 431. Sed *ſtudent auaritiæ*, innumeras artes, & ſubdolas machinationes excogitando, quibus idolo Cupidinis, quod adorant obſequium exhibeant, & cultum.

CAP. 6. NVM. 15.

Quam ob rem cadent inter ruentes.

Sacerdotalis muneris deſpectio magnum Eccleſiaſticorum ſupplicium.

36 MAgna Eccleſiaſticorum punitio, cum populo ab hoſtibus permiſceri, & cum plebe confundi.

CAP. 6. NVM. 19.

Quia verba mea nō audierunt, & legem meam proiecerunt.

Malus ſacerdos legem diuinam deſpectioni exponit.

37 NON ſolum *legem meam non audierunt*, id eſt: *Cuſtodierunt*; ſed eam ſpreuerunt, & in terram *proiecerunt*, vt ab omnibus deſpiceretur, & conculcaretur.

CAP. 7. A NVM. 17.

Nonne vides quid isti faciunt in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem? Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cæli, & libent dijs alienis.

Prauus idolorum cultus feminas ad ministerium admittit, vt homines attrahat, & decipiat.

38 IN plateis dicit, quia non solum absque vlla cautela, & rubore peccabant, sed publice, & patenter, vt ceteros exemplo præirent, & ad idololatriam prouocarent, ideo subsequitur: *Filij colligunt ligna.* Ut á teneris vnguiculi filij eorum idololatrare discant, & assue'ca t. Imo etiã feminas ad hæc sacrificia sacrilega admittunt, quia istæ efficacissime homines attrahunt, & ad peccandum inducunt.

CAP. 7. NVM. 31.

Et ædificauerunt excelsa Topheth, quæ est in valle filij Ennon, vt incēderent filios suos, & filias suas igni: quæ non præcepi, nec cogitaui in corde meo.

Non solum contra, sed vltra Diuinum caput hominis peccando progredi, quodammodo dici potest.

39 PEccando videntur homines progredi & procedere vltra id, quo diuina pertingit cogitatio, quod per exagerationem ad scelera corripienda põderari potest. Vide Genes. n. 148

CAP. 8. NVM. 1.

In illo tempore, ait Dominus: Eijcient ossa regum Iuda & ossa principum eius, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarum, & ossa eorum, qui habitauerunt Ierusalem de sepulchris suis.

Mortis recordatio peccata compescit.

40 PER ludibria, quę mortuis vaticinatur irroganda conatur viuentes à peccatis præsentibus absterrere; vel vt comminatione leuioris damni corripiantur, vel vt mortuorum memoriam ipsis excitet, quod valde efficax medium est, vt peccatores ab iniquis operibus abstineant & coerceantur.

CAP. 8. NVM. 8.

Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est stilus mendax scribarum.

Qui sacra eloquia violenta interpretatione cõmaculant grauissima censura digni fiunt.

41 VEL interpretantes legem falsa, & repugnante interpretatione, vel forte ipsa legis verba corrumpentes. Uideant nunc qui sacratissimos diuinæ legis textus violenta interpretatione corrumpunt, quâ censurâ digni fiant?

CAP. 8 A NVM. 17.

Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio. Et mordebunt vos, ait Dominus: dolor meus super dolorem, in me cor meum mærens.

Peccatores digne & iuste vapulant; sed Deus misericordissimus dolore concutitur.

42 HEbræi iniqui, & peccatores morsi, sed vehementissimi morsuum dolores, non ipsos, sed Deum angunt, & affligunt; quia etiam illud flagellum, quo nos iustissime Deus punit, potius Deum ipsum, quam nos vulnerat, & vltra id, quod doleri potest, dolore afficit, hoc enim significare videtur illa emphatica propositio: *Dolor meus super dolorem.*

CAP. 9. NVM. 5.

Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquetur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium.

Mentiendi exercitium in mendacij magisteriū excrescit.

43 SIC faciunt nunc Hebræi occulti, qui inter Catholicos sub larua degunt Christianorum, qui ex diuturno, continuoque mentiendi exercitio agilissimi, & cautissimi simulatores, & fraudulentiarum fabricatores euadunt.

CAP.

CAP. 9. NUM. 8.

Sagitta vulnerans lingua eorum.

Lingua detrahēs sagitta eiaculata & infixa.

44 L*ingua eorum sagitta vulnerans:* hoc est, non in pharetra inclusa, non in arcu protensa, & adaptata, sed in scopo, id est honore proximi infixa. Vide quæ ad cap. 57. num. 4. Isaiæ notata sunt.

CAP. 9. A NUM. 20.

Docete filias vestras lamentum, & vnaquæque proximā suam planctum, quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere paruulos deforis, iuuenes de plateis.

Violenta mors non incedit, sed ascendit.

45 PER verbum: *Ascendit*, explicat paruulorum, & iuuenum mortem, quæ cum immatura sit, proprissime exprimitur, per verbum, quod significat motum non decliuem, seu naturalem, sed ascensiuum, seu violentum.

VEL SIC MORALITER.

Per nostros sensus peccati mortis patet ingressus

46 Ascendit mors peccati per sensuum nostrorum fenestras. Vide ad Genesim cap. 4. num. 7. §. 60.

CAP. 10. NUM. 2.

Hæc dicit Dominus: Iuxta vias gentium nolite discere: & á signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes.

Artes superstitiosa, & iudicia prohibenda.

47 HIC Geomantia, Hydromantia Æromantia, Pyromantia, Chiromantia, Necromantia, Aruspicium, & reliquæ pseudoscientiæ gentiliæ, imo, & ipsa Astronomia iudiciaria, damnari videntur, & prohiberi.

CAP. 11. NUM. 13.

Secundum numerum enim ciuitatum tuarum erant dij tui Iuda, & secundum numerum viarum Ierusalem posuisti aras confusionis.

Hæreticorum credulitas vniuscuiusque genio se accommodat.

48 HÆC per accommodationem Prouincijs, & ciuitatibus acatholicorū adaptari possunt: in quibus vnusquisque de sua pseudoreligione quod mauult sentit, & ad libitum credit.

CAP. 12. NUM. 3.

Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis.

Qui hæreticos mactat Deo litat

49 EX iniquis peccatoribus pereuntibus fit sacrificium expiationis Deo.

CAP. 12. NUM. 10.

Pastores multi demoliti sunt vineam meam.

Excessiuus ministrorum numerus religioni solet non esse proficuus.

50 HInc inferri videtur, excessiuum numerum Ecclesiasticorum potius destruere, quam ædificare.

Munerum transmutatio reipublica confusionem arguit.

51 Sed cur non dicit: Vinitores, seu: Agricolæ, sed *pastores* cum de populo Israelitico sub parabola vineæ loquatur? An ad denotandum inordinatum illius reipublicæ statum, in qua turbatâ, & confusâ rectâ munerum distributione pastores colebant vineas, & vinitores greges pascebant?

CAP. 12. NUM. 13.

Confundemini à fructibus vestris, propter iram furoris Domini.

Ex male factis nec mundialis gloria resultat.

52 FAciet Deus iustissime iratus, & irritatus, quod ex vitijs, & operibus vestris potius ignominiam, & confusionem, quam mundialem gloriam, quam intendebatis, reportetis, & adipiscamini.

CAP. 13. A NUM. 1.

Hæc dicit Dominus ad me: Vade, & posside tibi lumbare lineum, & pones illud super lumbos tuos, &c.

Damna futura Deus præmonere solet, vt homines caueant.

53 PEr illam propheticam actionem vsque ad numerum septimum relatam, & executam denotari videtur ruinam Hebręorum per ipsam prȩnunciatam

tam, non tunc, sed tempore filiorum, quia Ierosolitanis tunc viuentibus generandi erant, euenturam.

VEL SIC.

Iniqui peccatores filiationem Dei spernunt.

54 Per illam actionem denotare voluit Deus se velle habere Hebræos tamquam filios, ipsos vero tantæ beneficium filiationis spreuisse, vt patet infra num. 14.

CAP. 13. NUM. 18.

Humiliamini, sedete: quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.

Supplicia Deus paulatim immittit, vt peccatores minori damno resipiscant.

55 Descendit, idest paulatim decidit, non præcipiti, & violento casu, sumitur præsens tempus, vel præteritum pro futuro, ob propheticæ certitudinem, sicut sæpe sæpius in prophetis legitur.

CAP. 13. NUM. 19.

Translata est omnis Iuda transmigratione perfecta.

Deus remunerās vel puniens semper bonus.

56 NON solum denotat completionem integram transmigrationis futuræ, sed etiam, quod mala, quæ nobis eueniunt, ex parte diuinę iustitiæ bona, & perfecta sunt.

CAP. 13. NUM. 21.

Quid dices cum visitauerit te? Tu enim docuisti eos aduersum te, & erudisti in caput tuum.

Vide lib. 4. reg. num. 150.

57 CUM scilicet ostendisti legatis regis Babylonis thesauros diuitiarū tuarum, & omnia arcana tua reuelasti. Reg. lib. 4. cap. 20. à num. 15. & Isaiæ cap. 39.

VEL SIC.

Peccata tam animæ, quam corpori hostiliter nocent.

58 Qui Deum offendit, quot peccata committit tot hostes aduersum se excitat, & commouet.

CAP. 13. NUM. 23.

Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.

Consuetudo peccandi alterat naturam.

59 QUia ex praua, & inueterata consuetudine maculę peccatorum versæ vobis sunt in alteram naturam.

Qui aliquoties peccant, natura maculant; qui semper, denigrāt

60 Sed cur duplici comparatione, & Æthiopis totaliter nigri, & pardi variegati vtitur? Ad denotandum, alios semper in continuis peccatis esse; alios quandoque á peccatorum commissione cessare.

CAP. 13. NUM. 27.

Væ tibi Ierusalem, non mundaberis post me; vsque quo adhuc?

Nequit dici Dei affecla, qui totaliter á peccando non abstinet.

61 NON mundaberis post me, idest, numquam adeó mundaberis, vt dici possit de te, quod me, & vias meas sequaris.

VEL SIC.

Christi passio fidelibus caūsa salutaris; obstinatis Hebraeis saeculentus.

62 Nec tunc munda eris, cum in te verus Deus, & homo apparebo, & omnem dispensationem humanitatis meæ complenero, que erit vltimus terminus expectationis meæ de emmendatione tua, sed proh dolor! Quod nec tūc resipisces, imo grauissimum omnium scelerum tuorum commensura es me, heredem vineæ occidendo, ob quod calicem totalis interitus tui vsque ad fæces bibitura es.

CAP. 14. NUM. 4.

Propter terræ vastitatem, quia non venit pluuia in terram, confusi sunt agricolæ.

De cælo descendunt bona; ab idolis, veniunt mala.

63 NON dicit: *Non descendit pluuia in terrā*, scilicet de cælo, quia illam à Deo non petebant; sed dicit propheta: *Non venit pluuia* ad denotandum, quod illam ab idolis expectabant, quibus sacrificia offerebant, & continuis precibus inuocabant, & vero Deo neglecto opem deprecabantur.

CAP. 14. NUM. 17.

Deducant oculi mei lacrymam per noctem, & diem, & non taceant.

La-

Peccantium calamitates continuo deplorandæ.

64 LAcrymam, ideſt vnam continuam,& interminabilem lacrymationem, non intermiſſam, nec alijs actionibus interceptam.

Oculi declamatores rethorici quandoque ſunt

65 Et notandum, quod non minus oculi lacrymis, quam os lingua ceteris, que vocalibus inſtrumentis, loquuntur. Hinc alia lux ad cap. 5. Tobiæ num. 28.

CAP. 15. NVM. 1.

Et dixit Dominus ad me: Si ſteterit Moyſes,& Samuel coram me, nō eſt anima mea ad populum iſtum: ejce illos á facie mea,& egrediantur.

Sancti Patrini in diuina pro clientibus interpellatione coadunantur.

66 NON dicit: *Steterint*, ſed: *Steterit*, de Moyſe, & Samuele quaſi de vnico loquens indiuiduo.

Glorificationis articulum, non ſolum nouū, ſed vetus etiam teſtamentum confirmat.

67 Notandum etiam eſt, per hunc dicendi modum clare inſinuari, viros illos veteris legis ſanctiſsimos, tunc tempo is præſentia diuina non frui, quod fidei noſtræ articulum confirmat.

Piiſsimus Deus miſericordiæ fores numquā omnino recludit.

68 Notandum etiam, quod, nec tunc quando Deus, cum genere humano implacabiliter iratus eſt, oculos ab illo auertit; & actionem illam, Hebræos á facie ſua abijciendi, non per ſe ipſum exequi vult, quæ naturaliſsima actio animi abhorrentis, vel deſpicientis eſt, ſed per alterum nempé Ieremiam, qui poſſet replicare, & mediatorem agere, fieri diſponit.

CAP. 15. NUM. 3.

Et viſitabo ſuper eos quattuor ſpecies, dicit Dominus: Gladium ad occiſionem,& canes ad lacerandum,& volatilia cæli, & beſtias terræ ad deuorandum,& diſsipandum.

Seditio interna, & externū bellū maximum reipublicæ flagellum.

69 CAnes, qui ex ſuo naturali munere ad gregis cuſtodiam,& incolumitatem deſtinati ſunt, eum dilacerabunt: Hi ſunt mali præpoſiti inferioris gradus tam in linea Eccleſiaſtica, quam ſæculari, á quibus populus ob ſua peccata, Deo permittente, diſcerpitur: *Volatilia cæli, & beſtiæ terræ*: miniſtri ſuperiores vtriuſque lineæ videntur eſſe. Sed quid *gladius*? Bellum externum. En populum interne dilaceratum, externe impetitum, & crudeli bello vtrinque vſque ad internetionem inſecutum, quid grauius pro cōmiſis ſceleribus humanitatus pati poteſt?

CAP. 15. NUM 4.

Et dabo eos in feruorem vniuerſis regnis terræ.

70 IN *feruorem*, hoc eſt in ſtudium feruidum eos debellandi, deſtruendi, & annihilandi, quod an nunc Hebræi vbique terrarum ſuſtineant, & patiātur, vel ipſi dicant.

Damna ab Ieremia ob Chriſti occiſionem prædicta Hebræi patiuntur, ſed non vident.

CAP. 15. NUM. 5.

Quis enim miſerebitur tui Ieruſalem? Aut quis contriſtabitur pro te? Aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?

81 CVM Mediatorem occiſura ſis Ieruſalem, quis rogaturus me, & interpellaturus pro pace, quæ tibi ex nomine proprio debita videbatur: Ieruſalem enim viſionem pacis ſignificat.

Perempto mediatore, mediatio perit.

CAP. 15. NVM. 9.

Infirmata eſt, quæ peperit ſeptem, defecit anima eius: occidit ei Sol, cum adhuc eſſet dies: confuſa eſt, & erubuit: & reſiduos eius in gladiū dabo in conſpectu inimicorum eorū, ait Dominus.

72 PER ſolis ante occaſum diſparentiam, & gladij perſecutionem mors immatura Hebræorum litteraliter exprimitur.

Peccatores immatura morte puniri ſolent.

VEL SIC ALLEGORICE.

Occidente iustitia Sole synagoga ex partu Ecclesiæ decubuit, & occubuit.

73 Infirmata, & mortua est synagoga, quæ peperit septem legis gratiæ, seu Ecclesiæ filiæ suæ sacramenta. Reliqua verba, tum signa in Christi morte, tum vltimam Hebræorum vastationem significare videntur.

CAP. 15. A NVM. 19.

Etsi separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris, &c.

Ore diuino loquitur qui Mariæ massam, & portionem à vili, & peccaminosa separatam pronũtiat.

74 HÆC, & quę ad vsque finem capitis subsequuntur, per accommodationem Immaculatæ Beatæ Mariæ Conceptioni adaptari possunt.

CAP. 16. NVM. 4.

Mortibus ægrotationum morientur.

Epidemia à Deo immissa idem est corripi, ac mori.

75 TAlis enim tam atrox que pestilentia in eos grassabitur, quod idem sit epidemia corripi, ac mori.

VEL SIC.

Ægritudo, & curatio illius non minus amara quam ipsa mors.

76 Mortis amaritudo non consistit solum in ipsa animæ à corpore separatione, sed etiam in grauis ægritudinis, eiusdemque curationis perpeßione: ideo in peccati pœnam à Deo infligi dicitur Ecclesiastici cap. 38. num. 15.

CAP. 16. NVM. 5.

Hæc enim, dicit Dominus: Ne ingrediaris domum conuiuij, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos.

In male morata republica gaudia cum luctibus confunduntur.

77 OLim temporibus Salomonis, moribus Hebræorum rectius compositis, domus conuiuij, & domus luctus diuersæ domus erant: Ecclesiastes cap. 7. num. 3. hoc est, demonstrationes luctuum, & gaudiorum nõ commiscebantur, & confundebantur; sed iam moribus eorundẽ corruptis, domus luctus, & conuiuij eadem domus erat; in domibus enim magnatum, & diuitum lauta conuiuia, cum aliquis eorum moriebatur, celebrabantur, ideo Christus Matth. cap 9 num. 23. in domo principis filia defunctâ, tibicines aliosque lætitiæ ministros inuenit, quæ corruptela in nõ paucas Christianorum Prouincias translata est, & non sine priuatõ scandalo nunc viget.

Quia abstuli pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam, & miserationes.

Ablata pace à qualibet communitate omnia bona absunt.

78 IN ablatione pacis, omnia bona ablata significantur: sed terribilia valde sunt quæ sequuntur: *Misericordiam, & miserationes*, scilicet, *abstuli a populo isto*: Per *misericordiam*, potentia miserendi, per *miserationes* huius potentiæ actus exprimuntur: ait ergo Deus: Non solum exercitium, & actus potentiæ miseratricis, sed ipsam etiam potentiam abstuli á populo isto, & ad illius miserendum me impotentẽ reddidi.

CAP. 16. NVM. 16.

Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos.

In amarũ mundi mare Deus piscatores suos mittere dignatus est.

79 PIscatores multos scilicet Petrum, Ioannem, Iacobum, Andream, & alios.

Et post hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum.

Ex mundi deserto Deus per venatores suos multam feratum rationalium sibi collegit prædam.

80 MVltos venatores, id est Paulum, & reliquos Apostolos per vniuersum mundum dispersos. Uel Paulum Eremicolam, Antonium, Pachomium, & ceteros Anachoretas.

CAP. 17. NVM. 1.

Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum.

Scrip-

Iudaicũ cor adamante durius ad pænitendum.

81 SCriptum quidem, sed non á Deo ad vindictam, sed ab ipso Iudaico populo ad obstinationem.

CAP. 17. NVM. 4.

Et relinqueris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi; & seruire te faciã inimicis tuis in terra, quam ignoras: quoniam ignem succendisti in furore meo, vsque in æternum ardebit.

Qui ignem ad idolis sacrificandum accenaunt, æternum ignem sibi accendunt.

82 QUoniam ignem *succendisti* ad sacrificandum idolis, eodemmet igne in inferno, terra tibi ignota, inter dæmones inimicos tuos, quos sub idolorum larua coluisti in æternũ cremaberis, hereditate cælesti, quã tibi destinaueram, priuatus.

CAP. 17. NUM. 8.

Et erit quasi lignum, quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit, cum venerit æstus.

A diuino Spiritu abundanter impinguati siccitatis tempore non marcescunt.

83 IN hoc statu sunt, qui in via spiritus largos diuini influxus imbres, & torrentes experiuntur, de quibus psal. 35. num. 9. dicitur: *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos:* Qui cum tempus siccitatis spiritualis aduenerit, non marcescunt; sed potius in vberiores meritorum fructus prorumpunt, & fœcundantur.

CAP. 17. NUM. 11.

Perdix fouit, quæ non peperit: fecit diuitias, & non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in nouissimo suo erit insipiens.

Ex aliena substantia iniuste diues nec illa fruetur, nec bene distributam relinquet.

84 QVI alienam substantiam, perdicem imitans, malis artibus sibi appropriat, in dimidio vitæ curriculo in terram cadet, & illidetur, moriensque, vel intestatus decedet, vel diuitias illas male partas pessimè distributas, insipienterque applicatas in testamento relinquet.

CAP. 17. NUM. 21.

Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die Sabbati, nec inferatis per portas Ierusalem.

Quãdoque Deus iuri suo cedit, ne peccatores cadat.

85 HIC videtur benignissimus Deus iuri suo cedere, exigens, vt vnum saltem, & obseruatu facillimum, è multis, præceptum obseruent; vt ex hoc, motiuum, vel saltem prætextũ habeat ad parcendum illis, & ciuitati. Uide infra à num. 24.

CAP. 18. NVM. 4.

Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat, é luto manibus suis: conuersusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis eius, vt faceret.

Peccatoris conuersio optimum accidens.

86 NON dicit propheta, luteam primi vasis materiam in aliud vas currente rota deformatam, sed primum vas in vas aliud immutatum: forte quia præter illud motiuum á propheta statim declaratum, per hoc symbolice conuersio exprimebatur peccatoris, qui non substantialiter, sed accidentaliter tantum immutatur, & ex vase iræ, & contumeliæ in vas honoris, & gratiæ conuertitur.

CAP. 18. NVM. 11.

Ecce ego fingo contra vos malum.

Supplicium à Deo comminatũ facile dissipabile, si peccator resipiscat.

87 F*Ingo*, hoc est: E terra formo, vt facile illud dissipari possit, si resipiscamini: aut: *Fingo*, idest, verbis terribilibus, & ad comminationem formatis compono, vt paueatis, & à peccatis commissis, & committẽdis abhorreatis: ideo subsequitur: *Et cogito contra vos cogitationẽ: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras, & studia vestra.*

CAP. 18. NUM. 13.

Quis audiuit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel.

Sy-

Synagoga virgo imprudens, quia ad expetitas à Deo nuptias non peruenit.

88 SYnagoga frequenter appellatur *virgo*, & nunc *nimis virgo*, forte quia ex toto corde numquam Deo nupsit, etsi à Deo vere illius amatore ad perfectas nuptias sæpissime ambiretur, & solicitaretur. Uide Threnorum cap.2.num,2.

CAP.18. NVM.18.

Et dixerunt: Uenite, & cogitemus contra Ieremiam cogitationes, non enim peribit lex à sacerdote, &c.

Praua sceleratorum cogitationes pro operibus reputanda.

89 SCelestis peccatoribus, idem est perniciem aduersus iustos cogitare ac illam exequi, & consūmare vide, quæ ad Genes. cap.50. num.20. animaduersa sunt.

CAP.18. NVM. 20.

Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animæ meæ.

Peccator iustum animaduersorem aut vult mutū, aut mortuum.

90 FOderunt foueam animæ meæ, hoc est: Uolunt me illaqueare, aut viuentem sepelire; vel, quod viuens adeò silens, & mutus agam, ac si re vera mortuus essem.

CAP.16.A NVM.3.

Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita vt omnes, qui audierint illam tinniant aures eius: Eo quod de reliquerint me, & alienum fecerint locum istum: & libauerunt in eo dijs alienis.

Peccata non solum committentibus, sed locis etiam, in quibus perpetrantur, officiunt.

91 ALienam fecerunt Ierusalem, & à me, & à se ipsis, quoniam statim ac idololatriam in ea commiserunt, ego locum abieci, & ipsi, & me, & ciuitatem amiserunt.

CAP.19. NVM.7.

Et dissipabo consilium Iuda, & Ierusalem in loco isto.

Consiliorum dissipatio totius reipublicæ punitio.

92 CVM vult Deus ob iustam punitionē, quod res belli male cedant, & aduerso marte gerantur, non aliud efficacius medium applicare solet, quā puniendorum consilia dissipare. Uide 2. Regum. cap.17. num.14.

CAP.20. NVM.12.

Et tu Domine exercituum probator iusti.

Deus probator iusti, & approbator.

93 PRobator, & approbator *iusti* viri, & etiam eius quod iustum est; nō tentator, *Deus enim neminem tentat*, vt ait Iacobus in Epist. cap.1. num. 13. & si Abrahamum tentasse dicitur Genes. cap.22. num.1. de huiusmodi probatione intelligendum videtur.

Qui vides renes, & cor.

Interiora hominum percallere Dei proprium est.

94 IDest præsens, & futurū omnium hominum: in corde enim partus intellectus, & voluntatis præsentes, imo, & futuri oculis diuinis patent; in renibus filios naturales, tam præsentes conspicit, quam futuros.

VEL SIC.

95 *Qui vides renes, & cor*, hoc est tam actus voluptatis, quā voluntatis hominum. *Vide supra n.94*

CAP.21. NVM.6.

Et percutiam habitatores ciuitatis huius, homines, & bestiæ pestilentia magna morientur.

Brutaliter viuētes homines cōmuni cum brutis supplicio afficiūtur.

96 COmmuni cum brutis supplicio homines corripiuntur, quoniam irrationalem, & communem cum brutis vitam gesserunt.

CAP.21. NVM.9.

Qui habitauerit in vrbe hac, morietur gladio, & fame, & peste.

Enormiter peccantibus multa simul mala lethalia imminent.

97 VEl tribus malis lethalibus simul, vel aliquo ex illis sumpta coniunctione: Et disiunctiuè.

Qui autem egressus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, viuet, & erit anima sua quasi spoliam.

Qui

Qui Deo obsequitur, victoriæ palmam consequitur.

98 QVI diuinæ subditur ordinationi vitæ,& animæ suæ saluationem consequitur quasi pugnæ spolium, & prouentum,& victoriæ palmam, ac coronam.

CAP.21. NVM.10.

Posui enim faciem meam super ciuitatem hanc in malum, & non in bonum, ait Dominus: in manu regis Babylonis dabitur, & exuret eam igni.

Ciuitas peccatrix multimodis vstulationibus obnoxia.

99 ET *exuret eam igni*: Per hunc dicendi modum insinuat propheta, alios esse modos exurendi ciuitatem, non quidem physicos,& naturales; sed morales, & politicos á tyrannis principibus adinuentos.

CAP.21. NUM.12.

Domus Dauid, hæc dicit Dominus: Iudicate mane iudicium.

Dilatio iusta sententia iniustitiæ officit; quid iniuste pronuntiatio?

100 I*Vdicate mane*, idest: Cito absque vlla dilatione, est enim quædam iniustitiæ species pronuntiationem iustæ differre sententiæ; quidnam erit iniquam,& illegalem proferre?

Erute vi oppressum de manu calumniantis: ne forte egrediatur, vt ignis indignatio mea, & succendatur,& non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum.

In communitatibus nil commumus, ac Deo displicentius, quã calumnia.

101 NIL Deo displicentius, quam calumnias in qualibet republica, vel cõmunitate vigere, vt sacri textus verba satis exprimunt, quæ viris in commune degentibus ponderanda relinquimus.

CAP.22. NVM.2.

Audi verbum Domini rex Iuda, qui sedes super solium Dauid: tu,& serui tui,& populus tuus, qui ingredimini per portas istas.

Reges politicæ Christianæ viẽtes populos. vt filios æstimant; non vt seruos, despiciunt.

102 FAmiliares regis, & ministros vocat seruos, non reliquum populum.

CAP.22. NVM.17.

Tui vero oculi,& cor ad auaritiam,& ad sanguinem innocentem fundendum,& ad calumniam,& ad cursum mali operis.

Homines ad mala veloces; ad bona pigri.

103 AD mala opera currunt homines, ad bona opera vix incedunt.

CAP.22. NVM.22.

Omnes pastores tuos pascet ventus.

Prælato vano,& ambitioso nil nocentius.

104 SPiritus ambitionis,& fastus possidebit eos, audientque libenter adulatores,& assentatores.

CAP.23. NVM.1.

Uæ pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus.

Populi dominium solius Dei: prælati vicarium pro Deo administrationem exercent.

105 M*EÆ*, non *suæ*, vt aduertant pastores se gregem superioris domini, non sui pascere, & non esse gregum possessores, sed mercenarios.

CAP.23. NVM.12.

Afferam enim super eos mala annum visitationis eorum, ait Dominus.

Mala pœna viros fideles, etsi iniquos, reuerentur.

106 MAla pœnæ in viros fideles, etsi iniqui sint, non audent, sed quasi dubia, & suspensa hærent, donec á Deo aduocentur, & in illos immittantur.

CAP.23. NVM.14.

Et in prophetis Ierusalem, vidi similitudinem adulterantium.

Mali concionatores pseudoprophetis similes.

107 HI erant prędicatores, & magistri populi docentes eum vana, & falsa ad modum pseudoprophetarum, seu hęreticorum.

CAP.23. NVM.15.

A prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram.

Praui Ecclesiæ ministri, non solum intra, sed etiam extra Ecclesiam nociui.

108 COrruptio optimi omnium pessima est: Aduertant Ecclesiæ principes, quantum noceant mali ministri, quo-

quorum munus est populum instruere. Sed quid isti extra Ierusalē, idest Ecclesiam nocere possunt, vt dicat textus ab eis omnem terram esse pollutam? Multum quidem, nam infideles omnes videntes, vel scientes eorum corruptissimum viuendi morem, alij in suis gentilicis erroribus, alij in suis hæresibus confirmantur, & obstinantur.

CAP. 23. NVM. 29.

Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram.

Audientiū fructus concionem qualificat.

109 IN illustratione mentis, inflammatione ad charitatem, & fractione duri cordis audientis ad pœnitentiam cognoscitur spiritus prædicantis, & verba ipsius diuina esse.

CAP. 23. NVM. 30.

Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea vnusquisque à proximo suo.

Qui ex munere debet vera loqui, & tacet, fur compellandus.

110 PRædicator, qui vel sine causa tacet, vel munus suū nō implet, sicut debet, furtum committit.

CAP. 23. NVM. 31.

Ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui assumunt linguas suas.

Praui Ecclesiæ ministri munus assumunt; sed à Deo non assumuntur.

111 ASsumunt ipsi, non assumuntur à Deo.

CAP. 23. NVM. 32.

Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis.

Circa reuelationes, & miracula caute procedēdū.

112 IN miraculis suis falsis, & inutilibus, ait Dominus, non meis veris, & proficuis.

Ex hoc, & totius capitis huius contextu inferre licet, quantâ cautelâ circa reuelationes procedendum sit.

CAP. 23. NVM. 34.

Et propheta, & sacerdos, & populus, qui dicit: Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domū eius.

Peccata onerāt; Deus alleuiat.

113 QVare adeò vehementer inuehitur Dominus, & hîc, & in subsequentibus contra pseudoprophetas dicentes; Onus Domini? An quia scelera nostra, & peccata sunt quę nos onerant, non Dominus?

Ira diuina parce ab hominibus exhibenda.

114 Hîc inuehitur contra illos, qui passim, & indiscrete iram, & indignationem diuinam in proximum ex leuibus in ipsos committis fulminant, & iaculantur.

CAP. 25. NVM. 3.

A tertio decimo anno Iosiæ filij Ammon regis Iuda vsque ad diē hanc; iste tertius, & vigesimus annus; factum est verbum Domini ad me, & locutus sum ad vos de nocte cōsurgens, & non audistis.

Tempus ad resipiscendum concessum exactissime Deus enumerat.

115 NOtandum, quam exacte numeratum habet Deus tempus, quo nos ad pœnitentiam induesit, tam internis inspirationibus, quam externis exortationibus.

Vbi peccata dominātur ibi perpetua nox.

116 Sed cur *de nocte* consurrexisse dicitur? De nocte scilicet tenebrosa peccatorum, quæ vbique in illo populo regnabat.

VEL SIC.

Lex Mosayca respectu Euangelicæ non solū vmbratilis, sed nocturna.

117 *De nocte consurgens*, vt essem vester Bosphorus, & per me lux veræ intelligentiæ diuinæ legis in vestris mentibus orietur: vel quia sub vmbra legis Mosaycæ populus ille degebat, siquidem nondum Sol iustitiæ eis ortus erat.

CAP. 25. NVM 4.

Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo.

Deus

Prophetatū intentio fuit, quod vera lux in audientium cordibus oriretur.

118 Deus *diluculo*, propheta *de nocte* consurgit, vt patet ex num. 3. antecedenti, quia prophetæ vigilans sollicitudo, & operatio eo tendit, vt Deus in cordibus nostris illucescat.

CAP. 25. NVM. 9.

Ecce ego mittam, & assumam vniuersas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & adducam eos super terram istam, &c.

Deus infideles nō approbat, etsi quandoque ad fidelium supplicium assumat.

119 Prius dicit: *Mittam*, post: *Assumam*, ad denotandam Chaldæorum infidelitatem; si enim fideles essent, prius assumeret eos Deus, quam mitteret.

Deus infidelibus, tamquam iudex carnifice, vti solet.

120 Sed cur Nabuchodonosor rex Babylonis, *seruus suus* à Deo appellatur? Appellatur quidem seruus, sed non seruus seruiens, & recognoscens; sed seruus, idest iustitiæ punitiuę diuinæ minister, & crudelis executor, sicut carnifex, seruus rei publicæ appellari solet.

Et interficiam eos, & ponam eos in stuporem, & in sibilum, & in solitudines sempiternas.

Tempus æternum pro diuturno quādoque ponitur.

121 Hic tempus infinitū, imo, & æternum pro finito, & limitato ponitur, nisi de Hebræis in impœnitentia finali occisis, vel morientibus propheta loquatur.

CAP. 25. NVM. 10.

Perdamque ex eis vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ.

Mundana gaudia cordis intima non penetrant.

122 Præcipua mundi gaudia vocalia sunt, & ad voces deuoluūtur, nec ad cordis intima vnquam penetrant.

Vocem molæ, & lumen lucernæ.

Cum orationes tepidæ, & à peccatoribus prolatæ Deo displiceant,

123 *Vocem molæ*, qua in puluerem redigebantur quattuor illę aromaticæ species, é quibus thymiama componebatur secundum legis præscriptum Exodi cap. 30. á num. 34.

aromata, illas significātia, tes- fuit.

124 *Lumen lucernæ*, quę coram arca testamenti in aureo candelabro perpetuo ardebat. Sed cur in singulari lucerna dicitur, cum septem candelabri aurei lucernæ forent. Exodi cap. 25. n. 37. Forté ex Hebræorum illius temporis indeuotione, & irreligiositate, é sępiū candelabri lucernis vna tantummodo accendebatur. Vel exiguā Mosaycę legis lucem hoc dicendi modo tropologice insinuare voluit.

Hebræi in diuini cultus obseruantia negligentes, & continuo deficientes fuerunt.

CAP. 25. NVM. 38.

Dereliquit quasi leo vmbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem à facie iræ columbæ & à facie iræ furoris Domini.

Deus Spiritu Sācto fideles punit, quia ex amore punit.

125 Hæc columba Spiritus Sanctus est, cur ergo Deus Spiritu Sancto irascitur, & seuerissime punit? An quia nos Deus ex amore castigat, ideoque Prouerb. cap. 3. n. 12. dicitur: *Quem enim diligit Dominus corripit, & tamquam pater in filio complacet sibi?* VEL SIC.

Deus Spiritu Sancto fontei punit, quia ad amandum prōptus, si resipiscat.

126 Deus Spiritu Sancto punit, vt ostendat, prōptum, & paratum se habere amorem, quo resipiscētes peccatores benignissime recipiat, & sinu suo complectatur.

VEL SIC.

Peccantiū enormitas vel pacatissimū Dei Spiritum in iram accendit.

117 Ad denotandum intensissimum iræ diuinæ ab hominibus prouocatæ rigorem, & furorē, qui vel pacatissimā Spiritus Sancti columbam in iram accendere, & prouocare valeat.

Non dicitur Deus rigorose iratus cum temporale, sed cum æternū infligit supplicium.

128 Quæres iterum cur hæc, *Facies iræ*, seu ita apparens tantum dicitur? Quia ad damnū, & supplicium temporale infligendum terminatur, non ad æternum: ea enim sola per Antonomasiam vera, & rigorosa ira Dei appellari debet, quæ æternā infligit damnationē.

CAP. 26. NUM. 3.

Si forte audiant, & conuertantur vnusquisque à via sua mala: & pæniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

Interna Deus mentis suæ aperire dignatur, vt homines á peccatis absterreat.

129 ET pæniteat me mali, quod cogito facere, id est adhuc mente tracto, voluo, & considero, nondum voluntate resolutoria decerno: Uide infra cap. 36. num. 3.

CAP. 27. NUM. 2.

Hæc dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, & catenas: & pones eas in collo tuo.

Bonus præsul malum quod subditis comminatur prius patitur.

130 AD prudentissimam omnium Dei ministrorum instructionem præcepit Dominus Ieremiæ, vt malū quod populo suo prophetice intelligebat, prius ipse sustineret, & pateretur. Uide Ezechielis num. 27. & 44.

CAP. 28. NUM. 1.

Et factum est in anno illo in principio regni Sedeciæ regis Iuda, in anno quarto in mense quinto dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon.

Propter vnum, vel alterum defectum honor, merito adquisitus, nō est amittendus.

131 QUare non appellatur Hananias iste pseudopropheta, cum falsa, & ex suo cerebro commenta annuntiet, sed iterum, ac sæpe in hoc capite propheta nuncupatur? Forte quia alias semper recte, & legitime prophetandi munere functus fuerat, solumque hac vice ex humana fragilitate peccauit, propter vnum autem peccatum, nec honesta nuncupatione, nec honorifico prophetandi munere priuari debuit.

CAP. 28. NUM. 16.

Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te á facie terræ: hoc anno morieris.

Mortis incertitudine Deus nos solicitos reddere procurat.

132 CVR non præsignauit determinatum mortis diem Hananiæ prophetæ? Ne forte vsque ad illum diem pœnitentiam agere differret, & se ad mortem subeundam disponere Et notanda diuinæ clementia pietatis, quæ maiorem anni partem ad resipiscendum Hananiæ concessit. Vt patet num. 17.

CAP. 29. NUM. 2.

Postquam egressus est Iechonias rex, & domina, & eunuchi, & principes.

133 HÆC domina typus Immaculatę Virginis Mariæ fuit inter ceteros seruos, & captiuos ea sola domina, & libera.

Maria, vel typice solum repræsentata, inter seruos Domina, inter captiuos libera.

CAP. 29. NUM. 5.

Ædificate domos, & habitate: & plātate hortos; & comedite fructum eorum.

134 ÆDificate domos, ad habitandum solū, non ad, tamquam bona immobilia, possidendum. Plantate hortos ad vsum fructuum, qui fuit breuioris durationis nō vineas, & oliueta, quę difficilioris culturę, prolixioris educationis, tardioris prouentus, & diuturnioris durationis sunt, quam vestra á Deo in Babylone immoratio decreta est. Hic de exigua cura circa temporalia bona adhibenda doctrina latet.

Circa temporalia bona exiguā cura impendenda.

CAP. 29. NUM. 7.

Et quærite pacem ciuitatis ad quam transmigrare vos feci.

135 COnsilium valde vtile, & necessariū dat propheta ad Hebræorum conseruationem in illo misero statu, ne omnino delerentur, & perirent, & simul innuitur Hebręos vbique, ex geniali vitio, & praua inclinatione esse discordiarū seminatores. Aduertāt hoc principes, qui hanc obstinatam, & pessimam Nationē, vel declaratam fouent, vel simulatam tollerant. Uide infra ad cap. 42. num. 10.

Hebræi vbique dissordiarum seminatores.

CAP.

CAP. 29. NVM. 11.

Ego enim scio cogitationes quas ego cogito super vos, ait Dominus cogitationes pacis, & non afflictionis.

Per immensum Diuinæ mentis Occeanum pietatis cynosura nauigare licet.

136 COGitationes Dei quis scire potest nisi ipse, quis enim vnquam hominũ, aut angelorum consiliarius eius fuit? Sed si in iam inscrutabili arcano coniecturare liceat, cogitationes diuinas esse *cogitationes pacis, & non afflictionis*, fidenter pronuntiandum est.

CAP. 29. NUM. 21.

Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Colia, & ad Sedeciam filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter.

Qui falsos prophetas iudiciali munere præficiunt, iniquos iudices experientur.

137 QUidam existimant, quos refert, nec refutat Diuus Hieronymus, hos pseudoprophetas fuisse illos inueteratos senes Susannæ turpiter amatores, & scelestissime calumniatores, quod ex num. 23. huius capitis coniecturare licet: Et notanda populi insipientia, qui ab his duobus falsis prophetis turpiter deceptus, non se ab illis cauerit, sed potius in transmigratione Babylonica iudices constituerit.

CAP. 29. NVM. 23.

Ego sum iudex, & testis, dicit Dominus.

Deus omnium iudex, & testis: homo reus, & testis sui ipsius.

138 SOlus Deus potest esse iudex, & testis, sicut homo testis, & reus, in Pœnitentiæ scilicet Sacramento.

CAP. 29. NUM. 32.

Ecce ego visitabo super Semeian Nehelamiten, & super semen eius: non erit vir sedens in medio populi huius, & non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus.

139 MVlto grauius malum prænuntiatur huic quam supra capite 28. Hananiæ prænuntiatũ fuerat; illi enim mors temporalis, huic mors æterna prædicta videtur. *Vide supra num. 128.*

CAP. 30. NVM. 24.

Non auertet iram indignationis Dominus, donec faciat, & compleat cogitationem cordis sui: in nouissimo dierum intelligetis ea.

140 HEbræis intelligentiam, & Ieremiæ explicationem prophetiæ in hoc capite contentæ videtur Dominus differre voluisse vsque ad articulum morti prophetæ. *Mors prophetæ ipsius qua'si... prophetiam.*

VEL SIC.

141 In fine mundi intelligetis ea velamine mentium vestrarum ablato, sed tunc sero: vel in Messiæ aduentu, sed tunc licet cognoscatis, & Herodi veram Scripturarum intelligentiam proferatis, non tamen propterea ad veram credentiam ex vestra malignitate peruenietis. *Hebræi obstinati fere omnes sero, & inutiliter resipiscunt.*

CAP. 31. NVM. 12.

Et erit anima eorum hortus irriguus.

142 TOrrente diuinæ voluptatis spiritualibus scilicet consolationibus, & immissionibus irrigatus. *Contemplantiũ anima hortus Diuino fonte irrigatus.*

CAP. 31. NVM. 14.

Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine.

143 CVR non dicit *Animas* sacerdotum, sed *Animam*? Quia vbi deest vnitas, & vnanimitas, pinguedo Spiritus Sancti adesse non potest. *Vbi deest vnanimitas pinguedo Spiritus Sancti non adest.*

Et populus meus bonis meis ad implebitur, ait Dominus.

144 BOnis, scilicet spiritualibus, quæ vera bona sunt, & Deo digna, non bonis temporalibus, quæ nec vera bona, nec tãto nomine, ac Numine digna sunt. *Spiritualia vera bona; temporalia falsa bona sunt.*

CAP. 31. NVM. 21.

Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam.

Crux via regia per quam secure ad cælum itur.

145 HOC est pone speculas popule meus, quæ sint tibi signa viæ per quam in Ierusalem reuersurus es. Hic textus per accommodationem adaptari potest illis crucis signis, quibus via sacra notari solet ob memoriam Dominicæ Passionis.

VEL SIC ANAGOGICE.

Contemplatiuis, Dominica Passionis consideratio valde proficua.

146 Hoc congruit spiritualibus, & contemplatiuis, qui, vt ad speculam diuinarum perfectionum, & gaudiorum cælestiū perueniant, per præuiam meditationem amaritudinū passionis Christi Domini sibi commodissimé viam sternunt.

VEL SIC MORALITER.

Speculatiuum studium amaritudinibus abundat.

147 Qui sibi statuit speculari, statuit sibi amaritudines ponere. Ideo Ecclesiastes cap. 1. num. 18. *Qui addit scientiam, addit, & laborem.*

CAP. 31. NVM. 22.

Quia creauit Dominus nouum super terram: Femina circumdabit virum.

Dei omnipotentia opus maximū fuimet exinanitio est.

148 VIR ille à femina circūdandus Deus est; sed adeó exinaniturus semetipsum est, vt á puella, & pusilla femina circumdetur.

Nisi per Mariā factiu ad Deum non patet aditus.

149 Sed cur ab hac circumdandus, seu omnino includendus? Vt nulli nullibi pateat aditus, & accessus ad illum, nisi per ipsam.

CAP. 31. NVM. 27.

Ecce dies veniunt dicit Dominus: & seminabo domum Israel, & domum Iuda semine hominum, & semine iumentorum.

In hominū abūdantia reipublica felicitas.

150 IN abundantia hominum, & animalium ad humanos vsus deseruientium fœlicitas temporalis cuiuscuis reipublicæ consistit.

VEL SIC.

151 *Seminabo* Israelitas, vt in Christianos repullulent, & germinantes refloreſcant. *Hebraismus sepultus in Christianismum resurrexit.*

152 Sed quid per *homines, & iumenta*, in hac allegorica consideratione? Per homines, boni; per iumenta, mali, seu rudes Christiani indigitari possunt. *Praui Christiani in bruta degenerant.*

153 Vel per homines, & iumenta, indiuidua vtriusque sexus, & vtriusque conditionis seruilis nempe, & dominantis, intelligenda veniunt. *Seruilis conditio quaadam natura rationalis degeneratio est.*

CAP. 31. A NVM. 29.

In diebus illis non dicent vltra: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed vnusquisque in iniquitate sua morietur.

Peccata cōmittere, non quid suaue, sed acerbum est.

154 EX hac metaphora manifeste instruimur, quod, peccare non sit, etiam si naturaliter consideretur, quid dulce, & suaue, sed quid valde amarum, asperum, & acerbum.

CAP. 31. NVM. 31.

Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & feriam domui Israel, & domus Iuda fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, &c.

Testamentū nouum veteris cōsummatiuum.

155 FOEdus nouum noui scilicet, & æterni testamenti: vel fœdus nouum, hoc est; veteris fœderis consummatiuum, & terminatiuum.

CAP. 31. NVM. 32.

Non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti; pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus [illegible] eorum, dicit Dominus.

Hunc

Hebræi cum Deo non solum iure naturali, sed etiã ciuili infideles fuerunt, & iniusti.

156 HUNC difficilẽ minimi textum per hanc communem doctrinam sic exponerem. Cum duo paciscuntur, etsi alioqui in gradu, & dignitate valde imo infinite inæquales sint, in ordine tamen ad pactum pacificantur, & æquales fiunt; qui autem ipsorum pactum infringit, alteri cedit, & tamquam seruus subijcitur, suique dominum, & arbitrum constituit: ex quo, speciali, seu ciuili, si sic loqui liceat, dominio Deus in Hebræos pacti transgressores inualuit, & eorum dominatus est.

CAP. 31. NUM. 33.

Sed hoc erit pactum, quod feriam, cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.

Lex Gratiæ non in lapideis tabulis; sed in hominum cordibus scripta.

157 DAbo legem meam in visceribus eorum, & in corde scribam, non iam in lapideis tabulis, quia lex gratiæ, & charitatis futura est, & quia illius professores interiora conscientię suæ sunt discussuri, & pœnitentiæ Sacramento subiectaturi.

CAP. 32. NUM. 9

Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth: & appendi ei ei argentum, septem stateres, & decem agenteos:

Perfecta Christiana legis obseruantia cælestis ager beatitudinis comparatur.

158 SEptem Sacramenta nouæ legis, & decem antiquæ legis præcepta, non iam in tabulis lapideis, sed in visceribus, & corde scripta, vt supra ad cap. 31. num. 33. notatum est, sunt characterizata, & signata, pecunia, qua ager, seu possessio cælestis beatitudinis comparatur.

CAP. 32. NUM. 18.

Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos.

Praua filiorum educatio per ipsos à Deo punitur.

159 INiquitatem, scilicet, quam in eorundem filiorum praua educatione commiserunt.

CAP. 32. NUM. 24.

Ecce munitiones extructæ sunt aduersum ciuitatem, vt capiatur, & vrbs data est in manus Chaldæorum qui præliantur aduersus eam a facie gladij, & famis, & pestilentiæ; & quæcumque locutus es acciderunt, vt tu ipse cernis.

Ex diuina Benignitatis viuida interpellatione Deus de ira sua in homines eiaculata dubitabundum se gessit.

160 AN necesse est persuadere Deo re vera euenisse mala á se ipso hominibus comminata? Adeó diuina bonitas, & benignitas talibus executionibus resistit.

CAP. 32. NUM. 25.

Et tu dicis mihi Domine Deus: Eme agrum argento, & adhibe testes, cum vrbs data sit in manus Chaldæorum?

In omni terra captiua est Mariæ hereditas, seu possessio libera.

161 ETsi vniuersa generis humani Prouincia exercitui regis Babylonis, idest diabolo, & angelis eius iure belli cesserit, est aliqua hereditas, nempe Marianũ fundũ, argento, idest pretio Sanguinis Christi ante captiuitatẽ redemptum, & ipsi reseruatũ. Sed quinã illi adhibiti testes sunt? Forté sunt quatruor Euangelistæ, & præcipue Ioannes, qui vidit aquam, seu argentum fluidum de Christi latere manantem, & de hoc testimonium perhibuit.

CAP. 32. NUM. 35.

Et ædificauerunt excelsa Baal, quæ sunt in valle Ennon, vt initiarent filios suos, & filias suas Moloch: quod non mandaui eis, nec ascendit in cor meum, vt facerent abominationem hanc.

Hominum scelera plusquam infinita appellanda. siquidem diuinam scientiam excedere videntur.

162 NEC ascendit in cor meum, vt facerent abominationem hanc. Tam horribilia

bilia solent homines scelera perpetrare, quod per exagerationem dici posit, quod ad illa percipienda Deus infinitâ suâ scientiâ non pertingat.

Parentum in filios impietas adeò enorme scelus, vt Dei cognitioni violentiã faciat.

163 Et notandum verbum illud: *Ascendit*: cum enim actio illa esset crudelissima, & paternę repugnantissima pietati, si forte ad Deum veniret nô motu naturali, sed violento esset peruentura.

CAP. 32. NVM. 38.

Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum. Et dabo eis cor vnũ & viam vnam, vt timeant me vniuersis diebus: & bene sit eis, & filijs eorum post eos.

In lege Gratia via regia ad Deũ amor; gemina, cũ Sacramenti virtute, timor.

164 IN lege scripta, via regia ad Deum, non vnica, sed vna, fuit timor; sed in lege gratiæ via regia ad Deum, non vnica, sed vna, est amor; foret autem vnica hæc amoris via, si per attritionem accedente Sacramento, non posset homo iustificari: sed cum in hoc textu de lege gratiæ videatur præcipue propheta loqui; hic iustificationis modus ab vniuersali Ecclesia catholicè receptus per hæc verba roboratur.

CAP. 33. NVM. 5.

Et ad gladium venientium, vt dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaueribus hominum, quos percussi in furore meo, & in indignatione mea, abscondens faciem meam à ciuitate hac, propter omnem malitiam eorum.

Calamitatẽ, etiã iustissime punitorum Deus videre nequit.

165 CUR Deus faciem abscondit? An ne videat calamitatem, etiam iustissime, punitorum?

UEL SIC.

Absque rubore homines committere solent, quæ sine rubore Deus nequeat inspicere.

166 Deus abscondit faciem præ rubore à malitiâ, & peccatis ciuium Ierosolymitanorum causato, isti enim absque vllâ omnino erubescentiâ committebant, quæ Deus, quin magno rubore suffunderetur, non posset inspicere.

CAP. 34. NUM. 3.

Et tu non effugies de manu eius; sed comprehensione capieris, & in manu eius traderis: & oculi tui oculos regis Babylonis videbunt.

Maximum regũ infortunium ab alijs regibus despici.

167 OCuli tui oculos regis Babylonis videbunt, non econtra oculi regis Babylonis oculos tuos videbunt, te enim præ irâ, despectuque, non dignabitur aspicere.

CAP. 34. NUM. 17.

Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, vt prædicaretis libertatem vnusquisque fratri suo, & vnusquisque amico suo: Ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, & ad famem: & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.

Manumissioni iniuste denegata libertate ad iustum supplicium satisfit.

168 PRo vna libertate seruis Hebræis secundum legis præscriptum Exodi cap. 21. non concessa; dominis illegitimè detentoribus ad vnum, è tribus malis libera datur optio: ad gladium, ad pestem, & ad famem.

UEL SIC.

Creatura rationalis iniusta seruitus Oculis diuinis displicentissima.

169 Pro seruitute suorum male protelata omnes in extraneorum rediguntur, seruitutem: &, quod notabilius est, etiam rex ipse Sedecias in Chaldæorum redactus fuit seruitutem, vt ex contextu patet: adeò creaturæ rationalis in perpetuam redactio seruitutem, oculis displicet diuinis.

CAP. 35. NUM. 14.

Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filijs suis, vt non biberent vinum, & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui.

Le-

Leges municipales obseruantius, quam generales custodiri solent.

170 LEges municipales, quia distinctiuæ, obseruantius custodiri solent, quam leges communes tam diuinæ, quã humanæ, quia generales sunt, & omnes indistinctè concernunt.

CAP. 35. A NVM 18.

Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel; pro eo quod obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa, quæ præcepit vobis: Propterea *hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.*

In persona religiosorum antiquæ legis Euangelicis religiosis Deus æternam vitam promittit.

171 SI professoribus religionis non approbatæ, & imperfectæ institutum suum, & leges municipales adamussim obseruantibus, sic benedicit, & fauet Deus; quid veræ, & approbatæ Religionis professoribus facturus, & si regulã, & leges suas perfectè custodierint, largiturus? Certè æternam vitam, quam ipsis in persona Rechabitarum, promittit illis vltimis verbis: *Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij* Re*chab stans in conspectu meo cunctis diebus*, scilicet æternitatis.

CAP. 36. NVM. 6.

Ingredere ergo tu, & lege de volumine, in quo scripsisti ex ore meo, verba Domini, audiente populo in domo Domini in die ieiunij.

Ad populi exortationem opportunum tempus eligendum.

172 TEmpus opportunum propheta expectat ad populum ad monendum, ex quo prudentissimè Ecclesia Catholica tempore ieiunij quadragesimalis admonitiones, & exortationes ad populum multiplicat.

CAP 36 NVM 7.

Si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini.

173 ORatio cadens est tepida oratio: oratio vero eleuata est oratio charitate feruida: Vide Isaiæ cap. 37. num. 4.

Tepida oratio, cadens; feruida, eleuata nuncupatur.

CAP. 36. NVM 23.

Cumque *legisset Iudi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ, & proiecit in ignem, qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni, qui erat in arula.*

174 T*RES pagellas vel quatuor*: exiguo numero, & diminutiuo vocabulo, vt non solum despectus voluminis notaretur, sed etiam quod ex paucissimis solum è multis, quæ in illo volumine continebantur, audientium animi in implacabilem furorem accensi fuerunt. Sed vt quid scinditur liber statim in ignem proijciendus, & omnino cremandus? Ut, & volumini omnia damna, & mala, quæ pati posset, inferrent, & in voluminis authorem, non solum igne, sed etiã ferro desæuirent.

In ministri pro Deo zelatoris opera, & personã igne, & ferro iniqui insurgunt.

CAP. 36. NVM 30.

Propterea *hæc dicit Dominus contra Ioakim regem Iuda: Non erit ex eo, qui sedeat super solium Dauid.*

175 NOnne regnauit post Ioakim, Ioachin filius eius lib. 4. reg, capite 24. num. 5. & 6. quomodo dicitur: *Non erit ex eo qui sedeat super solium?* An quia exiguo tempore præfuit, & cum dependenti Chaldæorum subiectione, quod regnare dicendum non est?

Qui cum dependentia regit, non regnat.

CAP. 37. NVM. 12.

Cumque peruenisset (Ieremias) *ad portam Beniamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Ierias, filius* *Sele-*

Selemiæ, filij Hananiæ, & apprehendit Ieremiam prophetam, dicens: Ad Chaldæos profugis, &c.

Ministrum pro Deo zelantem, nec præsentem, nec abeuntem iniqui tollerare possunt.

176 CUR retinent ab Ierusalem exeuntem prophetam, quem audire nolunt nec credere? Non quidem vt illi obediant, & auscultent; sed vt opprimant, & sub probrosa specie delinquentis flagellent, & in teterrimum, & tenebricosum carcerem detrudant, vt statim fecerunt.

Vindicatiuus libor sæpe ad filios & nepotes transire solet.

177 Forte fuit iste Ierias nepos illius Hananiæ, cuius, & pseudoprophetiam detexit, & expunxit, ac mortem portendit Ieremias supra cap. 28.

CAP. 38. NUM. 5.

Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est, regem vobis quidquam negare.

Tumultuanti populo cedere in multis, prudentia est.

178 IN tali temporum angustia prudenter fecit rex cedendo velleitati, etsi iniquissimæ illius multitudinis, vt sic à violenta morte prophetam eriperet.

CAP. 38. NUM. 6.

Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum Melchiæ filij Amelech, qui erat in vestibulo carceris: & submiserunt Ieremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum: descendit itaque Ieremias in cœnum.

Iniqui, etiam cũ pij videntur, crudeles sunt.

179 IEremiam funibus in lacum illum demittere, & non violenter proijcere, non fuit actio ex misericordia prouueniens, sed ex crudeli, & vehementi odio, vt scilicet ibi, & graueolenti, ac cœnoso situ torqueretur, & tandem prolixa atrocique famis morte perlret: vt colligitur infra num. 9.

CAP. 38. NUM. 11.

Assumptis ergo Abdemelech secum viris, ingressus est domum regis, quæ erat sub cellario; & tulit inde veteres pannos, & antiqua quæ computruerant, & submisit ea ad Ieremiam in lacum per funiculos.

180 IN domibus regum Iuda etiam veteres, & rupti panni seruabantur, ideó adeó diuites semper fuerunt.

Inueterata conseruare diuitiarũ argumentum.

VEL SIC.

181 In domibus regum omnia, etiam vilissima, & abiecta quandoque vtilia sunt.

In domibus regũ, etiam inutilia, quandoque seruiunt.

VEL SIC.

182 Ijs rebus, quæ in domibus principum, & diuitum despectæ, & inutiles sunt pauperibus prophetis, & viris religiosis sufficienter subueniri potest.

Ijs, quæ in regũ domibus recondãt, religiosi pauperes abundare possunt, si ipsis concedantur.

CAP. 38. NUM. 27.

Venerunt ergo omnes principes ad Ieremiam, & interrogauerunt eum, & locutus est eis iuxta omnia verba, quæ præceperat ei rex: & cessauerunt ab eo: nihil enim fuerat auditum.

183 CUR tam facile primores ciuitatis crediderunt, prophetam á rege, non pro negotio publico vel regio, sed pro priuato ipsius prophetæ negotio accersitum? An quia tunc erat rex in maxima tribulatiõne constitutus, & in tali statu solent reges humaniôres, & benigniôres esse, & æque solicite bonum particulare, & priuatum, quam bonum publicum curare?

In reipublicæ calamitate reges benignius se gerunt.

CAP. 39. NUM. 6.

Et occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblata in oculis eius: & omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis. Oculos quoque Sedeciæ eruit.

Be-

Crudelis tyrannus non solum ictum accipientes, sed etiā respicientes torquere intendit.

184 BEnignius cum Sedecia rex Babylonis ageret, si prius oculos eruisset, quam spectaculum adeò miserandum videret; sed egit crudelissime, vt singulorum morientium ictibus Sedeciæ cor transfigeretur: Uide quæ ad 4. regum cap. 25. à num. 5. animaduersa sunt.

CAP. 39. NVM. 9.

Et reliquias populi, qui remanserant in ciuitate, & per fugas, qui transfugerant ad eum, & superfluos vulgi, qui remanserant transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

In rebuspublicis, qui officio, vel exercitio carent, superflui sunt.

185 TRanslatis prima vice artificibus, & artium omnium operarijs proprisimè reliqui ex vulgo remanentes non dicuntur residui, sed *superflui.*

Milites contra bellis iura crudeles, laniones cōpellari possunt.

186 Et notandum in Hebræo apud Ioannem de Mariana pro illis verbis: *Magister militum*, legi: *Magister lanionum.*

CAP. 39. A NVM. 16.

Uade, & dic Abdemelech Æthyopi dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam sermones meos super ciuitatem hanc in malum, & non in bonum, & erunt in conspectu tuo in die illa. Et liberabo te in die illa, ait Dominus: Et non traderis in manus virorum, quos tu formidas: sed eruens liberabo te, & gladio nō cades: sed erit tibi anima tua in salutem, &c.

Ab vniuersali Hebræa prouinciæ captiuitate ... Æthyops liberatur.

187 MIsericordia in Ieremiam exercita Abdemelechum in tam vniuersali calamitâte liberâuit, & incolumem conseruauit. Et notandum, quod Iudæis pereuntibus vniuersis, vel captiuitatem sufferentibus, gentiles salui, & liberi manent sub diuina protectione: Et forte Æthyops ille Abdemelech præfigurauit eā, quæ de se prophetice, & ænigmatice loquens. Cant. cap. 1. num. 4. ait: *Nigra sum, sed formosa*, nec nomen huius disenrit Æthyopis: nam *Abdimelech*; Pater regis sonat.

CAP. 40. NVM. 16.

Et ait Godolias filius Ahicam ad Iohanan filium Carée: Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loqueris de Ismahel.

In republica turbatione perniciosa credulitas.

188 HÆC Godoliæ responsio generosa potius, quam prudens fuit; in statu enim valde turbato reipublicæ, nil perniciosius quam nimia credulitas.

CAP. 42. NVM. 10.

Si quiescentes manseritis in terra hac ædificabo vos, & non destruam.

Hebræi vbique, ex innata malignitate, inquieti, & seditiosi.

189 MOnet propheta, nō solum, quod maneant; sed etiam, quod quiescant, illorum seditiosam conditionem timens, & damna ex illa subsecutura præcauens: Vide supra ad cap. 29. num. 7.

CAP. 42. NUM. 16.

Gladius, quem vos formidatis ibi comprehendet vos in terra Ægypti: & fames, pro qua estis solliciti, adhærebit vobis in Ægypto, & ibi moriemini.

Crudelius vulnerat, & occidit fames, quam gladius.

190 VEhementius illos angebat fames quam gladius, & quidem rationabiliter; gladius enim breuem inducit mortem; fames diuturnam, & acerbiorem: ideo gladio formido tantum, fami veró solicitudo, & mors attribuuntur.

CAP. 44. NVM. 19.

Quod si nos sacrificamus reginæ celi, & libamus ei libamina: numquid sine viris nostris fecimus ei placentas, ad colendum eam, & libandum ei libamina?

Etsi

Vxorum publica delicta viris imputanda.

191 ETsi feminæ sunt quę hîc loquuntur pronomen: *Nos* in Hebræo in masculina terminatione est, apud Ioannem de Mariana ibi, ex quo instructio, & aduertentia elici potest, quod quæ mulier errata committit, viro, qui caput illius est, & gubernator imputari debent.

CAP.45. *NUM.*5.

Et dabo tibi animam tuam in salutem, in omnibus locis ad quæcumque perrexeris.

Iusto ex parte Dei promittitur seruatio, at Mariæ præseruatio conuenit.

192 BAruch, idest, *Benedicta* conceditur animæ seruatio, sicut præseruatio: *Benedicta inter mulieres.*

CAP.46. *NVM.* 16.

Surge, & reuertamur ad populum nostrum, & ad terram natiuitatis nostræ à facie gladij columbæ.

Grauius infideles Deus, quam fideles punire solet.

193 VIde quæ supra ad cap.25.núm.38.animaduersa sunt; sed cur ibi iram tantum, hîc iam gladium exerit? An quia ibi in Hebræos, hîc contra Ægyptios mitis columba desæuiebat?

CAP.47. *NVM.* 5.

Venit caluitium super Gazam.

Perpetua alicuius populi ruina per caluitium exprimi solet.

194 HOC est: Nunquam restaurabitur, nec reædificabitur, sicut caluo capitl pili nunquam redeunt.

CAP.48. *NUM.*10.

Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter.

Non minus Domini opus est sontium suppliciũ. quam insontium præmium.

195 HIC per *opus Domini*, iniquorum, & infidelium significatur persecutio ac debellatio; quod per accommodationem omnibus Christianæ reipublicæ ministris, præsertim Ecclesiasticis aptari potest.

CAP.48. *NUM.*11.

Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in fæcibus suis.

Virtuti nociua temporaliũ abũdantia.

196 IN fæcibus idest vitijs, & peccatis; hinc inferre licet, quantum abundantia bonorum temporalium virtutibus nocere soleat.

CAP.49. *NUM.*10.

Ego vero discooperui Esau, reuelaui abscondita eius, & celari non poterit: vastatum est semen eius, &c.

Omnigeno damno exponitur quẽ Deus abijcit.

197 D*Iscooperui*, idest à mea vmbrá, & protectione abieci.

U E L S I C.

Totalis reipublicæ ruina consiliorum status propalatio est.

198 In consiliorum status propalatione regni Esaú fundat destructionem, & per hanc reuelationem, & manifestationem, totalem ipsius explicat rúinam, non solum actualem, & præsentem, sed diuturno tempore duraturam: Ob quod *semen eius vastatum* dicitur.

CAP.50. *NVM.* 25.

Aperuit Dominus thesaurum suum, & protulit vasa iræ suæ.

Ob misericordiã, non ob vindictã, iram thesaurizat Deus.

199 THesaurum iræ suæ non semper habet Deus manifestum, & apertum, sed clausum. & occultum. Sed cur irã thesaurizat Deus? Non certe propter appretiationem, sed propter retractionem, ne semper ad manũ ipsi sit, ideoque forte illam in vasis habet ne facile vertatur, & difluat.

U E L S I C.

Non vt instrumẽtum vindictæ, sed timoris proficui irã thesaurizat Deus.

200 Æstimat quidem Deus iram, siquidem illam thesaurizat, sed non, vt instrumentum vindictæ, & punitionis; sed vt instrumẽtum metus, & timoris, quo frequenter mouentur homines ad pœnitentiam commissorumque resipiscentiam.

CAP.50. *NVM.*36.

Gladius ad diuinos eius qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt.

Stultitia sapientes; fortes timor necat.

201 GLadius sapientum destructiuus stultitia est; fortium, timor.

CAP. 51. *NVM.* 14.

Iurauit Dominus exercituum per animam suam.

Deus vel per se ipsum, vel per Mariam animã suam iurat.

202 NON habet Deus alium per quem iuret, ideo iurat per se ipsum, nisi fortè per Mariam Uirginem matrem suam, quæ anima ipsius est, ideo Simeon ad illam Lucæ cap. 2. num. 35. ait. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Ideo etiam Damascenus: *Si formam,* hoc est animam, *Dei te appellem digna existis.*

Quoniam replebo te hominibus quasi brucho.

Hostes bruchi, & locusta prouinciarum,

203 NON incolis habitatoribus; sed Inimicis vastatoribus, & de populatoribus, qui numerari non possint.

Et super te celeuma cantabitur.

Ciuitas ciuium sanguine perfusa in amarissimum mare conuertitur.

204 CEleuma est canticum nauticum, quomodo super Babylone ciuitate, non maritimâ, sed mediterraneâ aserit canendum? Vel quia á fluminibus præter eam labentibus inundanda; vel certius, quia sanguine occidendorum in ea hominum solũ ipsius operiendum, & in mare rubrum conuertendum: Vide infra num 42.

CAP. 51. *NVM.* 16.

Et produxit ventum de thesauris suis.

Mundiales diuitiæ inanes, & ventosæ.

205 LOci ex quibus venti perflant, seu repositoria ventorum thesauri vocantur, vt appareat, omnes mundiales diuitias, quid futile leuissimum, & inane esse.

CAP. 52. *NUM.* 16.

De pauperibus vero terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ vinitores, & agricolas.

In Hebræorum à á Chaldæis vastatione Lex Gratiæ adumbrata fuit.

206 OMnia, quæ ad ritus veteris legis pertinebant ablata Hebræis sunt á Chaldęis eorum vastatoribus, & solum, quæ ad specialissimum legis gratiæ ritum spectabant, nempe vini, panisque operationes, relicta fuerunt.

THRENI IDEST LAMENTATIONES IEREMIÆ PROPHETÆ.

PRÆLOQUIVM.

Sedit Ieremias propheta flens , & planxit lamentatione hac in Ierusalem,& amaro animo suspirans,& eiulans dixit.

AD THRENOS IDEST LAMENTATIONES Ieremiæ Prophetæ.

Qui plangens verba pronuntiat, ea ad cantus normam cõcinnare nequit.

1 DIXIT , NON cecinit, quia etsi metrica compositione plangeret, non canendo, sed singultatim , seu intermixtis singultibus proferendo propheta eiulabatur, sciens musicalem in luctu importunam esse narrationem. Ecclesiastici cap.22.num.6.

Metrica compositio facilius addiscitur, & tenacius memoria adhæret.

2 Vt quid ergo lamentationes suas ad numeros ligauit Ieremias? Ut facilius ab Hebręis memoriter addiscerentur, & tam ab ipsis, quam in Ecclesia catholica commodius canerentur, sicut fecit Moyses Deuter. cap.32. canticum illud celeberrimum *Audite cæli* pagens, vt ex num.46. eiusdem capitis constat.

CAP.1. NUM. 1.

Quomodo sedet sola ciuitas plena populo: facta est quasi vidua domina Gentium.

Ciuitatis opulētia in ciuibus, nō in ædificijs consistit.

3 PRius, & grauius solitudinem Ierusalem eiulatur, quam ruinam, & desolationem, quia opulentia, & amplitudo cuiusuis ciuitatis prius, & principalius ex incolis, seu ciuibus, quā ex ædificijs constat, & coalescit.

Damnum reparabile, & certò reparandū absolute damnū dici nequit.

4 Sed cur destructionem , & totalem dissipationem illius opulentissimæ vrbis per verbum: *Sedere* exprimit quietis, requietionis que significatiuum? Quia destructio illa fuit Sabbarismus septuaginta annorum illius ciuitatis, & Prouinciæ, vt ex lib. 2. Paralip. cap.36.num.21. patet. Et propterea forte non dicitur vere , & proprie vidua , sed quasi vidua, quia illo tempore transacto ad populi sui dilectissimi consortiū erat restituenda. Uel quia viduitas B. Mariæ Uirginis figurabatur, quæ statim post triduum erat soluenda, & reparanda.

CAP.

CAP. I. NUM. 2.

Et lacrymæ eius in maxillis eius.

Lacrimæ immobiles à corde semiuiuo erumpunt.

5 Lacryma eius in maxillis eius, hærentes, vel quia continuò fluebant, vel quia decurrere, seu descendere non valebant, vtpote egressæ a corde semimortuo, & præ dolore stupefacto.

Inconsolabiles lacrymæ, quæ sine collacrymante exeunt.

6 Et notandum lacrymas excidij Ierosolymitani, in aliarum maxillis ciuitatum non videri, sed tantum in suis, vt absque leuamine commiserationis exirent, ideò subsequitur: *Non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius.* Unde prouidentia Naturæ notanda venit, quæ duobus oculis humanam faciem adornauit, ne vnus solum, absque leuamine, & consortio alterius lacrymaretur.

Non est, qui consoletur eam ex omnibus charis eius.

Cælestis patria pro omnibus rationalibus suspirat; non sic rationales omnes pro ipsa.

7 Deest: Ex omnibus quos ipsa diligebat, non à quibus ipsa diligebatur: Ierusalem enim cælestis omnes diligit; sed nō omnes diligunt ipsam.

CAP. I. NUM. 9.

Deposita est vehementer, non habens consolatorem: Uide Domine afflictionem meam.

Nunquā certior succursus Diuinus, quam cum omnino deest humanus.

8 Nunquam certior recursus, & succursus diuinus, quam cum deficit consolator humanus: ideò non tam relatiue destitutionem consolatoris propheta ponit, quam inductiue.

CAP. I. NUM. 12.

O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor sicut dolor meus: quoniam vindemiauit me, vt locutus est, Dominus in die iræ furoris sui.

Ingrata vinea iustis, & iracundæ vindemiæ.

9 Vindemiauit me in furore, quia post operosam, & diligentem cultuam, non inuenit in me fructuum correspondentiā.

CAP. I. NUM. 15.

Torcular calcauit Dominus virgini filiæ Iuda.

Synagoga virgo dicitur, non quia casta, sed quia infructifera.

10 Hic Synagoga appellatur Uirgo, non quia casta; sed quia infructifera, adeo fortè non dicitur, Dominum calcasse fructum, sed pauimentum aridum, siccumque torcularis.

CAP. I. NUM. 20.

Foris interficit gladius, & domi mors similis est.

Mors famis non minus crudelis, quam mucronis.

11 Mors scilicet famis, pestis, & timoris, quę non minus crudelis, & atrox est, quam gladij mors.

CAP. I. NUM. 21.

Adduxisti diem consolationis, & fient similes mei.

Inuidia omnigeno cruciatu æqualet.

12 Cum à Deo consolata fuero inimici mei tunc ex inuidia iisdem malis, & angoribus, quibus ego nunc crucior, torquebuntur.

CAP. 2. NUM. 9.

Et prophetæ eius non inuenerunt visionem à Domino.

Praui Ecclesiæ declamatores spiritu diuino destituti proprium spiritum iactare nō dubitant.

13 Et cum non inuenissent, cognoscenteſque se diuinis inspirationibus destitutos nihilominus ex proprio cerebro prophetabant, vt gradum, & dignitatem suam tuerentur, & plausum, populique æstimationem conseruarent, vt patet supra dictis locis, & infra num. 14.

CAP. 2. NUM. 13.

Magna est enim velut mare contritio tua.

Omnium dolorū confluxus amarissimum mare constituit.

14 Quia sicut omnia flumina intrant in mare, sic in te omnes contritiones, & dolores simul intrauerunt.

CAP. 2. NUM. 14.

Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta.

Qui falsa pronūtiat, Dei nomine loqui nequit.

15 Si *falsa* quomodo visa? Nunquam quidem visa, sed ab istis pseudo prophetis, tamquam visa, & certissima affirmata, ideo non dicit Ieremias nomine Dei loquens: *Prophetæ mei*, sed: *Prophetæ tui.*

Qui ad peccandū inducentia profert, non propheta, sed pseudo propheta est.

16 Sed in quo cognosci poterat commēta illa à pseudoprophetis pronuntiata, & ad populum iactata, falsa esse? Quia *stulta*, seu indiscreta erant: Vel fortè ad peccandum inducentia, quod stultitiæ nomine in Sacra Scriptura significari solet.

Uiderunt autem tibi assumptiones falsas, & eiectiones.

Pseudopropheta prophetarū simia

17 Etiam pseudo prophetæ inter multa prospera, quæ ex suo cerebro comminiscebantur, & prænuntiabant, aduersa aliqua intermiscebant, vt veris prophetis assimilarentur, & apud populum cum ipsis confunderentur.

CAP. 3. NUM. 10.

Vrsus insidians factus est mihi: Leo in absconditis.

Fortitudini cautela adiuncta nil valet resistere.

18 Fortitudine maxima, & non minore cautela egit contra me.

CAP. 3. NUM. 41.

Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in Cœlos.

Cultus Dei exter nus interiore affectu animādus.

19 Correspondeāt interna exterioribus, & non solum oremus signis, & ceremonijs externis, sed interno, & cordiali affectu, debitaque attentione, & deuotione. Vel sic.

Oratio eleemosyna concomitata optimum Dei obsequium.

20 Oremus quidem, sed non hoc solum contenti simus; sed ad bene etiam operandum manus applicemus.

CAP. 3. NUM. 44.

Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.

Quod inter Deū & nos apponitur, Deo opponitur.

21 Opposuisti; ergo, quod impedit, ne oratio nostra transeat ad Deum opponitur Deo.

VEL SIC.

Maria debetur, quod nostris Deus tepidis orationibus non mouetur

22 Cum nubes ista sit Mariæ symbolum, quomodo obesse potest, ne ad Deum transeat oratio nostra? Obstat vtique, at non semper, sed tunc solum quando oratio nostra, ob indeuotionem, & alios defectus talis est, quæ potius ad iracundiam Deum sit incitatura, quam ad misericordiā inductura.

CAP. 3. NUM. 49.

Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quod non esset requies.

Oculi lacrymis testantur loquūtur.

23 Nec *tacuit*, idest lacrymari cessauit, loquela enim oculorum lacrymæ sunt: Vide, quæ ad Tobiæ cap. 5. num. 28.

CAP. 3. NUM. 51.

Oculus meus depredatus est animam meā in cunctis filiabus vrbis meæ.

Oculi calamitatum spectatores compatientē animā depredantur.

24 Oculi videntes crudelissimas calamitates tam ab incolis Ierusalem, præsertim feminei sexus, quam á ceteris illius Prouinciæ ciuitatibus, & vicullis perpessas violenter rapuerūt animam meam, vel in mortem, vel in vehementissimā compassionē.

CAP. 3. NUM. 52.

Venatiōne ceperunt me quasi auem inimici mei gratis.

Anima à Deo destituta omni damno manet obnoxia.

25 Conquæritur Ierusalē, se relictā à Deo hostibus suis tamquam locum liberū, in quo cuique venari, & aucupari licet. VEL SIC.

Peccatorē nullo sus damno diabolus rete suo capit, & illudit.

26 Non ceperunt me quasi leonem, vrsum, vel aliud animal ferox, quod absque periculo, & etiam damno venatorum capi nō solet; sed quasi simplicem auiculā, quæ absque vllo detrimento, & dispendio; imo cum magnā capientium lætitiā, & delectatione comprehenditur.

CAP. 3. NVM. 63.

Sessionem eorum, & resurrectionem eorum vide; ego sum psalmus eorum.

Christi passiones, & tormenta, Hebræorum suauis, & repetita cantilena.

27 HÆC, & antecedentia intelligi posse videntur in persona Christi á Synagogę principibus persecuti, cuius tormenta, & afflictiones erant canticum ab ipsis frequentissime, cum magna animi oblectatione repetitum.

CAP. 3. NVM. 65.

Dabis eis scutum cordis laborem tuũ.

Difficile mobilis ad puniendum Deus.

28 Difficultas, qua Deus mouetur ad puniendum, erit obstaculum, ne isti iniquissimi peccatores, & crudelissimi ciuitatis huius miserę hostes statim pereant.

Christi oratio in cruce pendentis efficacissima.

29 Uel si de persona Christi allegorice explicare liceat, ipsamet eius passio, & in cruce oratio fuit medium efficax ne omnes, qui in illam influxerunt, statim, sicut Iudas Iscariotes, perirent.

CAP. 4. NVM. 1.

Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum?

Aurum veræ Fidei ab infidelibus offuscari potest, destrui non potest

30 OBscuratum est aurũ, quo templi parietes inaurati erant, á fumo ignis in eo ab hostibus accensi, ex quo aureus color in nigrum immutatus, & conuersus, vel certius deturpatus, fuit.

VEL SIC ALLEGORICE.

Christi humanitatem eius passione resplendens Diuinitas latuit.

31 *Obscuratum est aurum* diuinitatis in Christi passione, ablata ab eo omni specie, & decore, ex flagellorum, & innumerabilium aliorum defædatione tormentorum.

Lapide Angulari dissipato reliqui ædificij lapides facile conuelluntur.

32 Et lapides Sanctuarij, idest discipuli, Ecclesiæ fundamenta, Christum relinquentes, dispersi sunt. Quod primo, ipse per Zachariam cap. 13. num. 7. prædixerat: deinde ore suo benedicto Mat. cap. 26. num. 31. Marci cap. 14. n. 27. & Ioannis cap. 16. num. 32. præfari dignatus est.

CAP. 4. NVM. 3.

Filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.

33 RElinquens filios paruulos, & lactentes, sicut struthio oua, auis, seu potius fera cum filijs crudelissima.

Summus crudelitatis apex, materna in filios paruulos despectio est.

CAP. 4. NVM. 5.

Qui vescebantur voluptuose interierunt in vijs: qui nutriebantur in croceis amplexati sunt stercora.

34 IN sensu morali hęc verba conueniunt ijs, qui delicijs spiritualibus aliquando pasti, & recreati, & regali dignitate, & nomenclatura filiorũ Dei fruẽtes, ad fornicationes, & alias mundi spurcitias, & vitia declinant.

Qui ab spiritualibus ad mundanas delicias trãsgrediuntur, ab ambrosia ad stercora declinant.

CAP. 4. NVM. 6.

Et maior effecta est iniquitas populi mei peccato Sodomorum, quæ subuersa est in momento, & non ceperunt in ea manus.

35 MAior iniquitas Ierusalem, & consequenter maior vindicta, & punitio: ciuitas enim Sodomorum, & finitimæ celerrime, & immediate á Deo, igne de cęlo immisso, destructæ fuerunt; at Ierusalem prolixe, & per homines, quod genus acerbioris supplicij est, vastata, & dissipata fuit. Vide num. 9. subsequentem.

Grauiora fideliũ quam infideliũ peccata sũs Quæ non per se, sed per homines punit Deus, vt grauius puniat.

CAP. 4. NVM. 9.

Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame; quoniam isti extabuerunt consumpti a sterilitate terræ.

36 ET ratio manifesta est tum propter immediate dicta, tum quia fame enecti à pijssimã matre, nempe terrã rigorem mortis experti sunt, at vero occisi gladio, á furore hostili, & inimicis mortem acceperunt.

Mala à charissimis illata acerbiora sunt.

CAP. 4. NUM. 10.

Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos: facti sunt cibus earum.

Spirituales animæ fetum ipsæ pie crudelet.

37 IDem accidit in Samaria tempore Elisæi, vt patet ex lib. 4. reg. cap. 6. num. 29. Uel sic tropologice. Hæ matres sunt animæ spiritualium, & ad perfectionem diligenter tendentiũ, quæ passiones omnes carnales, quas in se sentiunt generari, igne charitatis, & aqua pœnitentiæ, & doloris excoquunt, & consumunt.

CAP. 4. NUM. 11.

Compleuit Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ & succendit ignem in Sion, & deuorauit fundamenta eius.

Hebræorum templum à Deo vsque ad fundamẽta destructum, ne quid illius religionis remaneret.

38 ET deuorauit fundamenta eius, idest totũ templum vsque ad fundamenta consumpsit, & in cinerem redegit.

Ignis Diuinus sursum, deorsumque cremat, & consumit.

39 Et notandum, quod ignis diuinus, non solum sursum cremat, & consumit, sed etiam deorsum. Vide supra cap. 1. num. 13.

CAP. 4. NUM. 18.

Lubricauerunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum:

Prauorum pedes in terra non cõsistunt, sed lubricant.

40 PEdibus in sanguine occisorum labentibus: Et notandum, vestigia pro pedibus, seu plantis poni, ad exprimẽdam figuram, & characterem earum in terrâ sanguinolenter madidâ, & cœnosâ impressum.

VEL SIC.

41 Lubricauerunt pedes nostri præ inedia debilitati, & non valentes consistere.

Stomachi vacuitas pedes debilitat.

Completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

42 COmpleti sunt dies nostri, non ex iusta mensura spatij vitalis; sed ab immatura, & violenta morte intercepti: *Seu completi sunt*, non quia peruenimus ad finem, sed quia finis ipse, iniquitatibus nostris impulsus, & acceleratus ad nos peruenit.

Peccatores cito pereunt, quia ad mortem properant, & mors ad ipsos accelerat.

CAP. 4. NUM. 20.

Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris.

43 NON Christus Domini, vt communiter pontifices, & reges appellabantur; sed *Christus Dominus* verus Deus, qui est Spiritus oris prophetarum.

Hebræorum pontifices pro peccatis eorum nunquam capti, sed solum Christus Dominus pro illorum, & omnium peccatis captus, & occisus est.

CAP. 5. NVM. 6.

Ægypto dedimus manum, & Assyrijs, vt saturaremur pane.

44 DEdimus manum, idest, operas nostras locauimus, vel in famulos, & mancipia nos tradidimus ob miseram vitam nostram sustentandam.

Qui alterius seruitio mancipatur, manuum vsu in sui beneficium spoliatur.

CAP. 5. NVM. 16.

Cecidit corona capitis nostri: væ nobis, quia peccauimus.

45 QVod erat regnum florens, & opulentum per se subsistens, & independens, versum est in Prouinciam subiugatam, & Chaldæis subiectam.

Peccata nõ regno cæli sit solum, sed etiam terreno priuant.

PRO-

PROPHETIA BARVCH.

CAP.I. NVM.X.

Et dixerunt: Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocaustomata, & thus, & facite manna, & offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri.

AD CAP. 1. N. 10. BARUCH PROPHETÆ.

Sanctorum orationes. Manna Domini sunt praesertim quae ab Ecclesia fiunt.

1 CUR THYMIAma appellatur *manna*? Quia fumus eius orationes Sāctorū representat, quæ Deo ad omnem gustum conuertuntur. Et notandū quod é quattuor aromaticis speciebus ex quibus thymiama componebatur, vna solum exprimitur ceteris subintellectis, ea scilicet quę in Ecclesia cremanda erat. Vide Exodi cap. 30. num. 34. & 35.

CAP. 3. NVM. 12.

Vt viuamus sub vmbra Nabuchodonosor regis Babylonis, & sub vmbra Baltassar filij eius; & seruiamus eis multis diebus.

Hebraei in verbis, vt plurimum, solertes, & cauti.

2 MVltis diebus, non ambiguus modus loquendi Hebræorum per verba, quæ videntur adulatoria, & in fauorem vtriusque regis, sibi cauent & prospiciunt.

Humanae protectiones vmbrae appellantur, quia omnes vmbratiles, & euanidae.

3 Et notandum, protectionem humanam, *vmbram* appellari, quia omnes sunt euanidæ: Imo per hanc vocem diuini fauores, quibus in hac mortali vita fruimur, in Sacra Scriptura solent significari, vel quia sunt vmbra, & representatio cælestium, vel quia respectu eorum, quos in patria frui speramus, vmbratiles sunt.

CAP. 1. NVM. 21.

Et non audiuimus vocem Domini Dei nostri secundum omnia verba prophetarum, quos misit ad nos: & abiuimus vnusquisque in sensum cordis nostri maligni, &c.

Qui carnaliter viuunt sensu pollent, anima potentijs carere videntur.

4 POtentia animæ *sensus* appellatur ad innuendā Hebræorum carnalitatem, ex qua appetitus rationem sibi subijciebat, non ratio appetitum.

CAP. 2. NVM. 1.

Propter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum, quod locutus est ad nos.

Ver-

Verbum Dei regula firma, & inaeficiens.

5 VErbum Dei *Statutum* dicitur, & quia nos regit, & quia semper firmum manet.

CAP.2. NUM.18.

Sed anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curua.

Peccata, & verecundia & pondere grauãt animam.

6 INcedit curua, tum ex verecundiâ, & rubore commissorum, tum onere peccatorum grauata, & onusta.

CAP.2. NUM.23.

Et auferam à vobis vocem iucunditatis, & vocem gaudij, & vocem sponsi, & vocem sponsæ.

Connubia populum iucundant, & facundant.

7 PRæcipua populi iucunditas per connubiorum celebrationem explicatur.

CAP.2. NUM.24.

Vt transferrentur ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo: & ecce proiecta sunt in calore solis, & in gelu noctis.

Principes, etiam cum decesserẽ, delicati sunt, & molles.

8 COnditio regum adeò mollis, & delicata est, vt vel mortuorum ossa æstu geluque molestari, dici possit.

CAP.2. NUM.35.

Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, vt sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

Per testamentũ reuocatum non aditur hereditas, sed per nouum, vltimum, & aeternum.

9 ALterum, idest nouum, & æternum, testamentum corporis, & sanguinis mei, per quod, & homo in me, & ego in homine mansurus sum. Matth. cap.26. num.28. Marci cap.14.n.24. Lucæ cap.22. num.20.

CAP.3. NUM.2.

Audi Domine, & miserere, quia Deus es misericors, & miserere nostri; quia peccauimus ante te.

Sæpe Deus propter hominum exẽplũ externa peccata citius punit; interna ex innata sua benignitate diutius tolerat.

10 POtius ad iram, & vindictam, quam ad misericordiam peccatum coram Deo perpetratum debebat incitare; sed benignissimus Deus peccatũ coram se tantum commissum, hoc est internum, & diutius tolerare, & facilius condonare solet; secus se gerit cum peccatis externis, seu coram hominibus patratis, ne ex patientia, & tolerantia Dei homines ad peccandum incitentur.

CAP.3. NUM.34.

Stellæ autem dederunt lumen in custodijs suis, & lætatæ sunt: vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus: & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas.

Magorum stella à prophetis decantata.

11 HOC propter stellam videtur dictum, quæ magos duxit in Bethlehem, & loquitur de præterito ob certitudinem, quod omnibus prophetis solemne est: & hæc intelligentia clarescit infra ex num.38. & vltimo huius capitis.

CAP.5. NUM.1.

Exue te Ierusalem stola luctus, & vexationis tuæ: & indue te decore, & honore eius, quæ à Deo tibi est, sempiterna gloria.

Sanctorum canonizatio Ecclesiæ mæsta iucunditas.

12 HÆC verba ponderari possunt in beatificatione, vel canonizatione alicuius Sancti in Ecclesia, in qua exequiæ eiusdem antea fiebant, & solemni ritu celebrabantur.

CAP.6. NUM.5.

Visa itaque turba de retro, & ab ante adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari Domine.

Exteriora quandoque ab interioribus dissidere licet.

13 HIc propheta per quandam tolerantiã permittere videtur, quod ob scandalum, & alia damna euitanda se exterius idololatris in genuflexione, & corporis prostratione conforment, sed in corde suo ad verũ Deum orationem, & adorationẽ dirigant.

CAP.6. NUM.10.

Dant autem ex ipso (scilicet auro) prostitutis, & meretrices ornant: & iterum, cum receperint illud à meretricibus, ornant deos suos.

Hinc

Deiparæ, & Sanctorum Sculptura profanis vestibus non adornanda.

14 Hinc corripiendus aliquorũ abusus Christianorũ, imagines Deiparæ, sanctorumque vestibus, alijsque monilibus profanis á quibusuis feminis, sine delectu mutuatis, adornãtium: si autem huiusce modi ornatus in despectum idoli cedebat, quanto magis in despectum imaginis vero, & legitimo cultu colendæ cedet?

CAP. 6 NUM. 12.

Opertis autem illis veste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter puluerem domus, qui est plurimus inter eos.

15 Inter Idololatras nimiũ pulueris est á dæmone quidem excitati ad hoc, vt obcæcati, & obnubilati errorem suum non aduertant.

Puluere infideles excæcat dæmon ne se esse puluerem aduertant.

PRO-

PROPHETIA EZECHIELIS.

CAP. I. NVM. I.

Et factum est in trigesimo anno.

AD CAP. 1. N. 1.
EZECHIELIS PROPHETÆ.

Spiritus diuinus plura prophetarū ora coniungit.

1 A CONIVNCtione incipit, nō solum, vt verbum vocis verbo mentis coniungat, sed etiā, vt suam aliorum prophetijs vatū copulet prophetiam, vtpote ab vno, eodemque Spiritu dictatam. Et notandum: Ezechielem Christi typum eodem ætatis suæ anno cœpisse prophetare, ac Christus prædicate: Lucæ cap. 3. num. 23.

Cum essem in medio captiuorum iuxta fluuium Chobar.

Ab aquis fluminis transeuntibus miseri solatium capiunt.

2 PRopheta cum concaptiuis ad fluuium confluebat; vt ipsum lacrymis suis augerent. Vel forte, vt aliquale ex flumine solatium caperent, considerantes, quod, sicut aquæ prælabebantur, & fluebant, sic eorum calamitas erat transitura.

Aperti sunt cæli, & vidi visiones Dei.

3 AD comprobandum, visiones fuisse diuinas cœlorum apertionem prænorat, si enim tales non essent, non aperiretur cælum; sed terra dehisceret, vt tempore Saulis 1. reg. cap. 28. à num. 12. *Visionibus diuinis applaudunt cæli.*

VEL SIC.

4 Cœli sunt velum, seu cortina intra quam diuina mysteria latent, sicut templi velum mysteria antiquæ legis operiebat. *Cælorum cortina aperiuntur, vt Dei mysteria pateant.*

5 Et notandum, quod ante Christi aduentum, cœli huic, vel illi tantum prophetæ aperiebantur: post Deum vero hominem factum, cœli omnibus patuerunt, & aperti sunt. *Ante Christum cæli paucis; post Christum omnibus aperti.*

CAP. I. NVM. 3.

Factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem.

6 CUR non dicitur: *Filiū Buzi sacerdotis*, vt de paterno inter Hebræos hereditario sacerdotio aliqua mentio fieret? *Ecclesiasticæ dignitates in indignis sunt, quasi non essent.*

Quia

Quia fortè, nec fuit propheta, nec aliquid gessit memoriâ dignum.

Et facta est super eum ibi manus Domini. Et vidi, & ecce ventus turbinis, &c.

Vere humilis nil bonum & laudabile sibi arrogat.

7 Ezechiel de se ipso nunc in propriâ, nunc in alienâ, seu tertiâ personâ loquitur, nec non, & sacerdotium commemorat, sed totum hoc ex humilitate facit, vt scilicet tantum prophetiæ munus non proprijs meritis, sed sacerdotali attribueretur dignitati.

UEL SIC.

Propheta de se ipsis, tamquam de tertia persona loqui solẽt, quia non suo; sed Dei nomine loquuntur.

8 Hoc loquendi, modo Ezechiel vtitur, vt innotesceret, quod licet ipse loqueretur, non tamen ex suo corde, & vt persona priuata, sed tamquam personâ publicam, & Dei ministrum loqui.

CAP. 1. NUM. 8.

Et manus hominis sub pennis eorum in quattuor partibus.

Cum contemplatiua actiua vita coniungenda.

9 Manus hominis auium pennis iunguntur ad denotandum, actiuam vitam cum contemplatiua coniungendam.

VEL SIC MORALITER.

Absque superiori adiuuante manu meritorum penna non volitant.

10 Pennæ sunt quæ volare videntur; sed manus hominis sub ipsis occultæ, & latentes sunt, quæ illas eleuant, & impellunt.

CAP. 1. NUM. 12.

Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur, cum ambularent.

Et animalia ibant, & reuertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis.

Qui à bonis operibus ad mala declinant, anteacta omnia exuunt.

11 Cum ex boni impetu spiritus agitantur absque reuersione ambulant: Quando vero ita eunt, vt reuertantur, seu de bono incessu resipiscant omnia bona anteacta opera tamquam fulgur exuunt.

UEL SIC.

12 Spirituales viri semper ad superna volare vellent, sed cum ex carnalis ponderis necessitate ad inferiora descendunt, non diutius immorantur, sed statim, tamquam fulgur, ad superna, & cælestia reuertuntur.

Spirituales in necessitatis Naturæ pensionibus parũ immorantur.

CAP. 2. NUM. 2.

Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi.

13 Hic spiritus denuo super spiritum naturalem prophetæ ingressus, videtur esse mentis eleuatio ad supernaturalia percipienda.

Lumen supernaturale spiritum humanum noua vita illustrat.

CAP. 2. NUM. 3.

Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad Gentes apostatrices, quæ recesserunt à me.

14 Hebræos, etiam apostatas, & à se recedentes, non priuat honorifica compellatione filiorum Israel clementissimus Deus.

In peccatorum correptione spem Deus reconciliationis inuoluit.

UEL SIC.

15 Hebræos in præsenti occasione filios Israel appellat, vt eorum apostasiam aggrauet.

Parentum virtutes filiorum vitia exaggerant.

CAP. 2. NUM. 8.

Tu autem fili hominis audi quæcumque loquor ad te, & noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est.

16 Ne sis inobediens voci, & mandatis meis, nil enim est, quod me grauius exasperet. Vel ne sis prædicator terrificus, & totus comminatorius.

Nil Deo magis quam inobedientia displicet.

CAP. 2. NUM. 9.

Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber: & expandit illum coram me, qui erat scriptus intus, & foris: & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ.

Por-

Multa meditatio ad gemitum dispositi o est.

17 PRO *va* in Hebræo est vox significans gemitum, & meditationem, vnde in diuino eloquio idem est meditari, ac gemere Isaiæ cap. 38. num. 14. *Meditabor, vt columba.*

Mundi oblectationes exigua, & mœroribus intermixta.

18 Et notandum, quod inter duo, quæ pertinent ad merorem, nempe: *Lamentationes*, & *va*, est vnum solum, quod ad lætitiam spectat, nempe: *Carmen*, & hoc in singulari, illa verò in plurali: hîc specimen mundialium exhibetur delectationum, quæ paucæ, & singulares sunt, & mœroribus plurimis intermixtæ.

CAP. 3. NVM. 2.

Et aperui os meum, & cibauit me volumine illo.

Sacrorum voluminum doctrina solus Deus Magister est.

19 VOlumen illud Sacra Scriptura est, ideo nō dicit propheta: *Cibaui me*, sed: *Cibauit me*, nec bis lusus comedere, ausus fuit se ipsum cibare, sed tantum os aperire, vt à Deo cibaretur, quia Sacræ Scripturæ intelligentia á Deo immediate prouenit, & hominis solum est, os aperire, hoc est intellectum præparare: Uide quæ ad Prouerb. cap. 22. num 17. & 18.

CAP. 3. A NVM. 3.

Fili hominis venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. Et comedi illud, & factum est in ore meo, sicut mel dulce. Et dixit ad me: Fili hominis vade ad domum Israel, & loqueris verba mea ad eos.

Antequam Ecclesia minister populum instruat Sacra Scriptura librum comedat, & digerat.

20 PRius quā concionator Euangelicus os ad populum aperiat, integrum Scripturarum Sacrarum librum comestū habere oportet: quod studij genus, vel gustanti solum, gratissimum est.

CAP. 3. NVM. 5.

Non enim ad populum profundi sermonis, & ignotæ lingua, tu mitteris, &c.

Longe minor pro muncia prophetis, quam apostolis commissa.

21 SIcut olim Apostolos per vniuersum terrarū orbem missurus sum.

CAP. 3. NVM. 9.

Vt adamantem, & vt silicem dedi faciem tuam.

Populi obstinati instructor ignota patientia indiget

22 VT *adamantem* ad sustinendum commata, & opprobria rebellium Hebræorū: *Vt silicem* ad scintillandum, & ignem mittendum, quo docibiles illuminentur, & proterui comburantur.

CAP. 3. NVM. 10.

Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi.

Corde indispositio aurium inutile exercitium.

23 AD Dei sermones cum profectu suscipiendos prius disponendum cor, quam au res erigendæ.

CAP. 3. NVM. 11.

Et vade, ingredere ad transmigrationem, ad filios populi tui.

Res ad Deū specialissime spectans semper libera, nunquam captiua.

24 A *D filios populi tui*, non *mei*, non solum, quia propter peccata sua á me alienati sunt, sed etiam, quia nolo ex populo captiuo aliquid ad me specialiter expectans habere.

CAP. 3. NVM. 12.

Et assumpsit me spiritus, & audiui post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo.

Dei, & concionatoris gloria in populi commotione ad planctū, sed ad penitentiam consistit.

25 POst concionatorē recte munere suo fungentē statim commotio magna sequitur, non populi eloquentiam facundiamque plaudentis, sed peccatorum conuersionis ad penitentiam, quæ mutatio dexteræ Excelsi est, & in qua magna Dei gloria accidentalis consistit.

CAP. 3. NVM. 17.

Fili hominis speculatorem dedi te Domui Israel.

Vt

Bonus Ecclesiæ præsul non solùm malis præsentibus, sed futuris, & ingruentibus debet occurrere.

26 UT speculator propheta ponitur, non solum, vt mala præsentia vitentur, sed etiam, vt mala imminentia, & futura non incurrantur.

CAP. 4. NVM 8.

Ecce circumdedi te vinculis, & non te conuertes à latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ.

Vide Ieremiæ n. 130.

27 HIC propheta calamitatem, quam populo cōminatur, prius ipse Deo iubente patitur, & in semetipso experitur, speciem boni prælati obijciēs. Uide reliquum capitis huius contextum, & Ieremię num. 130.

CAP. 4. NUM. 16.

Ecce ego conteram baculum panis in Ierusalem.

Panis materialis, corporis, mysticus animæ fulcimentum.

28 PAnis materialis baculus dicitur, quia corpus sustentat, quod etiam tropologice de spirituali pane animam sustentante interpretari potest. Uide psalmum Eucharisticum 22. n. 4.

CAP. 5. NVM. 1.

Et tu fili hominis, sume tibi gladium acutum, radentem pilos, & assumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam, & assumes tibi stateram ponderis, &c.

Tam Deus, quam Dei ministri ad puniendum tardi ac difficiles.

29 TER repetitur verbū: *Sume*, & *assumes* ad punitionis difficultatem innuendam, tam in Deo præcipiente, quam in propheta executore, quæ difficultas, etiam in illâ actione tadendi proprium caput, quę ferè impossibilis est, clarius exprimitur.

Instrumentū ad feriendum, vt percutienti noxium considerandum.

30 Notandus etiam dicendi modus: *Sume tibi gladium acutum*, per quem insinuatur, quod instrumentum, in quo damnum proximorum signatum est, tamquam ad nos feriendos assumi, & considerari debere.

CAP. 5. NUM. 10.

Et ventilabo vniuersas reliquias tuas in omnem ventum.

31 RElíquię tuæ in quantum rebellis huius populi significatiuæ, non sunt dignæ reseruatione ad æstimationem, aut venerationem, sed proiectione, & ventilatione ad conculcationem. *Prauorum reliquiæ despiciendæ.*

CAP. 5. NVM. 17.

Et immittam in vos famem, & bestias pessimas, vsque ad internetionem.

32 BEstias pessimas, hoc est, militares hostes vos, vestraque omnia deuorantes. *Crudeles milites bestijs cōparandi.*

CAP. 7. NVM. 2.

Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus Deus terræ Israel: Finis venit, venit finis super quattuor plagas terræ.

33 MInarū exaggerata multiplicatio, & repetitio non est argumentum voluntatis diuinæ ad puniendum determinatæ, sed potius ad parcendum dispositę, ac si diceret: *Finis venit, venit finis*, sed nō perueniet, si resipiscentes pœnitentiam egeritis. Vide infra num. 5. 6. & 7. *Qui comminationes multiplicat punire non desiderat.*

CAP. 7. NVM. 8.

Et iudicabo te iuxta vias tuas, & imponam tibi omnia scelera tua.

34 NVnc imponām tibi omnia scelera tua, postea, cum venerit plenitudo tēporis, mihi impositurus, & super me laturus. *Ante incarnationem vnusquisque suum peccatum; post incarnationem Christus omniū peccata tulit.*

35 Et notandum, quod nunquam grauius punit Deus, quam, cum facit, quod peccator sentiat, & super se ferat onus peccatorū suorum. *Peccatum onus onerum omnium grauissimum.*

CAP. 7. NVM. 19.

Argentum eorum foras proijcietur, & aurum eorum in sterquilinium erit. Argentum eorum, & aurum eorum non valebit liberare eos.

In hostibus ad vastandű à Deo immissis nõ prævalet cupiditas, sed crudelitas.

36 VEL in sterquilino sepelietur, vt in loco minus suspecto, vt à direptione præseruetur, vt in similibus magnarum vrbium expugnationibus accidere solet: vel certe despicietur ab hostibus tamquam stercus: nec expectetis, quod propter illud benignius, & humanius vobiscum se gerent, quod litteræ conformius est, vt ex eodem num. apparet.

CAP. 8. NUM. 3.

Et adduxit me in Ierusalem in visione Dei, iuxta ostium interius, quod respiciebat ad Aquilonem, vbi erat statutum idolum zeli ad prouocandam æmulationem.

Religionis prætextu se adorare, Deum summopere offendit.

37 ESse in templo idolum zeli, est prętextu religionis, vel alio pio, & honesto colore, vnusquisque se adorare, & in passiones proprias, & velleitates idolatrare, quod Deum ad summam iram, & æmulationem prouocat.

CAP. 8. NUM. 10.

Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium, abominatio, & vniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete, &c.

Proprias passiones adorare idololatria est, in quam multi incidunt.

38 HÆC reptilia videntur esse passiones propriæ, quæ nos ad terram deijciunt, & per eam reptare faciunt, & quibus vnusquisque in abscondito cordis sui incensum adolere solet.

CAP. 8. NUM. 11.

Et vapor nebulæ de thure consurgebat.

In se ipsos insurgunt qui contra Deum agunt.

39 NON *ascendebat*, sed: *consurgebat* aduersus idolorum thurificatores, & incensatores, quia nunquam hostilius in se ipsos insurgunt homines, quã cum contra Deum agunt.

CAP. 8. NUM. 14.

Et introduxit me per ostium portæ domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem: Et ecce ibi mulieres sedebant plangẽtes Adonidẽ.

Religiosæ feminæ, quæ mundanis affectibus nõ renuntiant, non virgines, sed corruptæ nuncupandæ.

40 IStæ videntur esse feminæ religiosæ, quæ mundanis affectibus non renuntiant, sed potius in illos vehementius inhiant, & procacius insistunt, quæ religiosæ habitu, & professione tantum, non ex more viuẽdi appellandæ sunt: ideo in textu *mulieres*, idest corruptæ, non *virgines*, aut religiosæ nominantur.

CAP. 8. NUM. 16.

Et ecce in ostio templi Domini inter vestibulum, & altare, quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem: & adorabant ad ortum Solis.

Ecclesiastici ambitiosi faciẽ mũdo; Deo terga vertunt.

41 HI videntur esse viri Ecclesiastici, qui statum, & professionem suam negligentes, & ambitioni propriæ, & sæcularium principum, qui sunt Sol oriens adorationi studiose incumbunt.

CAP. 9. NUM. 2.

Uir quoque vnus in medio eorum vestitus erat lineis.

Qui aliorum defectus notare intendit, sit natura Angelus, & moribus cãdidus.

42 ISte vir erat Angelus, & veste candida indutus, quia, qui aliorum deffectus notare aggreditur, & inurere: infra num. 4. & cap, 10. num. 2. necessum est, quod sit natura Angelus, & habitu moribusque candidus.

CAP. 9. NUM. 11.

Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo.

In republica corrupta paucissimi boni notandi occurrunt.

43 CVR iste vir non habebat attamentarium promptum, & ad manum, seu in parte anteriori, vt omnibus scriptoribus statim scripturis, vel in ipso scribendi exercitio solemne est; sed imparatum, &

& ad scapulas proiectum, quod etiam supra num. 3. aduertitur? An vt denotaretur, quod paucissimi erant signo liberationis, *Tau* scilicet, notandi?

CAP. 10. NUM. 2.

Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subtus Cherubim, & imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter Cherubim, & effunde super ciuitatem.

Bonus Dei minister prius dolorem sentiens quam alios sentire faciat.

44 PRunas punitiuas iubetur manu assumere iræ diuinæ executor, vel, vt suppliciũ non differret, sed statim illas spargeret, vel certius, vt tormentum hominibus, etsi peccatoribus, & iniquis inferendum, prius executor ipse sentiret, & sic mitius cum ipsis ageret. Vide supra num. 27. & Ieremiæ num. 130. Ideo, non vtraque manu, sed vnâ tantum prunas iubetur assumere, vt non multas prunas proijceret, sed eas tantum, quæ vnius pugillo manus comprehendi poterant.

CAP. 10. NUM. 12.

Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli plena erant oculis, in circuitu quattuor rotarũ. Et rotas vocauit volubiles audiente me.

Prouidus gubernator alia magis, minus ve lentè, alia celerrimè expedire debet.

45 HÆ rotæ cum collis, manibus, pennis, & circulis oculatis, Dei prouidentiã significare videntur, quæ omnia præterita, præsentia, & futura prospiciens, cuncta suauiter disponit; alios effectus lente, & quasi manu agens; alios celerrime, & quasi volatu operans, in rotæ enim agitatę gyratione tres motus obseruari possunt: lentus, velox, & velocior, seu velocissimus; si rota, quantum potest, agitetur: lentus iuxta centrum, velox secundum magis, & minus in radijs, seu á centro ad circumferentiam lineis: in ipsa vero circumferentia veloclor, seu velocissimus quam expositionem comprobare videntur vltima verba, scilicet: *Et rotas istas vocauit volubiles.* Nam vt ait Ecclesiastes cap. 1. num. 9. *Quid est quod fuit? Ipsum, quod futurum est. Quid est, quod factum est? Ipsum, quod faciendum est, &c.*

CAP. 10. NUM 22.

Et similitudo vultuũ eorum, ipsi vultus, quos videram iuxta fluuium Chobar, & intuitus eorum, & impetus singulorum, ante faciem suã ingredi.

46 HOC iterum ac tertio repetit ad denotandũ, & diuinę scientiæ certitudinem, & diuinæ voluntatis in decretis suis constantiam, & immutabilitatem.

Scientia diuina infallibilis: constans, & perpetua voluntas.

CAP. 11. NUM. 3.

Hæc (scilicet vrbs Ierusalem) *est lebes, nos autem carnes.*

47 NON aduertunt isti mali visionis diuinæ interpretes, quod caro ad lebetem destinata non est caro viuens, sed occisa: audiant paulo infra num. 7. legitimam, & veram visionis explicationem: *Propterea hæc dicit Dominus: Interfectis vestri, quos posuistis in medio eius, hi sunt carnes, & hæc est lebes.* Vrbs scilicet Ierusalem.

Mali interpretes diuina oracula magis confundunt, quàm capiunt.

CAP 12. NUM. 11.

Dic: Ego portentum vestrum.

48 EGO portentum vestrum, hoc est: Ego sum prænuntium prædictum, & expressũ calamitatis grauissimæ vobis subsecuturæ, leues enim, imo, & graues calamitates portendi non solent, sed tantum grauissimæ.

Leues calamitates prenuntiari; grauissimæ portendi solent.

CAP. 12. NUM. 12.

Et dux, qui est in medio eorum in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietem perfodient, vt educant eum: facies eius operietur vt non videat oculo terram.

 Hic

Oculorum visum nemo regibus impedire audeat.

49 HIC prædicitur erutio oculorum Sedeciæ facienda, quæ lib. 4. regum cap. 25. num. 3. refertur: Uide num. 13. subsequentem. Sed cur hoc claris, & disertis verbis nō exprimit propheta, sed figuratâ, & translatitiâ vtitur locutione? An quia dum rex in sui regiminis exercitio, etsi ad breue tempus, versatur, non est clare, & intelligibiliter dicendum, esse aliquem, qui oculos eius eruere audeat, seu oculorū vsum impedire?

CAP. 13. NVM. 3.

Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant.

Praui ministri, nō populū ædificāt, sed se ipsos; at diuersimode.

50 SIcut vulpes in deserto multa stratagemata moliuntur, vt sibi prędam capiant, sic pseudoprophetæ, & iniqui illorū temporum populi magistri, & instructores futilibus cerebri sui cōmentis, & ineptissimis Sacrę Scripturæ interpretationibus studiose diligenterque incumbebant, non vt populo, sed sibi proficerent, & magna emolumenta lucrarentur. Hinc tot Rabinorum fabulæ, & deliramenta, quæ passim â sanctis patribus referuntur, & condignâ censura corripiuntur.

CAP. 13. NUM. 5.

Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini.

Praui ministri pro populo, nec se Deo opponūt, nec interponunt.

51 NON vos opposuistis Domino pro defendendo populo, nec iræ eius restitistis, nec retundistis dicendo cum Moyse Exodi cap 32. num. 31. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti.*

CAP. 13. NUM. 9.

Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium: in consilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur.

Statutâ, diuersis maculis infectos, vel suspectos ab honoribus excludentia laudabiliter introducta.

52 PSeudo prophetæ à Synedrio, seu concilio magno Hebræorum, alijsque honoribus excludentur. Quod sapit statutis nostris quæcumque falsæ religionis macula infectos homines, vel suspectos eorumque progeniem, non solum ab honorificis reipublicæ gradibus, & consessibus, sed á multis etiam pijs tantū, & honestis congregationibus, excludentibus, & intrusos eijcientibus.

Nec in terram Israel ingredientur.

Praui ministri nō solum à militante, sed à triumphante Ecclesia excludendi; secus boni.

53 PER hæc verba videntur pseudoprophetæ, & falsi ministri â regione verorum Israelitarum, id est, videntium Deū, excludi, & á cœlesti promissionis terrâ eliminari. Et notandū, quod hęc, & præcedentia huius numeri verba possunt in canonizatione Sanctorum, â contrario desumpto argumento ponderari.

CAP. 13. NVM. 18.

Hæc dicit Dominus Deus: Væ qui cōsuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas: & cum caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum.

Praui ministri ad bona opera corporalia desidiā, ad spiritualia torporem intrudere satagunt.

54 PER cubitorum puluillos desidiam, per ceruicalia capitum innuit textus mētium ad spiritualia torporem, & soporem, quem isti pseudoprophetæ in populum intrudere studebant.

Praua & relaxata theologorum quorundam opinationes reipublicæ Christianæ pestis.

55 Hi puluilli, & ceruicalia á pseudo prophetis ad capiendas, & deprædandas animas confecta accommodari possunt relaxatis quorū dā opinionibus Theologorū, qui consi-

conſcientias decipiunt, facientes ſcientiam moralem laboráre, imo, & ſudáre, vt ad conſultantium guſtum reſpondeant: ex quo ſequitur, multorum mentes vermibus acuminatis ſuper reſtitutione rei malis artibus acquiſitæ, vel iniquè retentæ lancinatas, & irrequietas, ſopore ab ipſis immiſſo inebriari; & manus alioqui ad reſtitutionem, aliaque bona opera promptiſsimas, deſidiâ torpeſcere: Uide infra cap. 14. num. 10.

CAP. 13. NUM. 19.

Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas, quæ non moriuntur, & viuificarent animas, quæ non viuunt.

56 Animæ, quæ non moriuntur ſunt fidelium animæ, quæ ex ſua profeſsione ad æternam vitam ordinatæ ſunt; Animæ quæ non viuunt ſunt animæ infidelium, quæ ob ſuam falſam credulitatem ex vi præſentis decreti ad æternam damnationē deſtinatæ ſunt: Illi ergò pſeudo prophetæ, & Chaldæis infidelibus, & fidelibus Hebræis, iam in Babylonia promiſcue degentibus, propter exiguũ lucellũ adulantes, & vtroſque captâre, ſeu verius capere, & decipere cupiẽtes, & Hebræis falſã dogmata ſpecie prophetaliũ oraculorũ adornata, & authorata intrudebãt, & Chaldæos idololatras ſpe vitæ æternæ conſequendæ, quim errores ſuos deponerent, alliciebant, & ſic vtroſque perdebãt, & hehennæ æternis ignibus detrudebant.

Pſeudoprophetæ, & pſeudooratores Euangelici tã fidelibus, quã infidelibus nociſſimi.

57 Niſi malis exponere de falſis prophetis, qui captiuis in Babylonia Hebræis fugam conſulebant, vel in Ieruſalem redeundo, vel in Ægyptum confugiendo, quod in maximum eorum damnum, & detrimentum, ſecundum verorum prophetarum oracula, ceſſurum foret: & expoſitio hæc illorum calamitoſorum temporũ hiſtoriæ conformior videtur.

Pſeudoprophetæ damna publica potius inducunt, quam euitant.

CAP. 13. NUM. 20.

Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego, &c.

58 Omnis Dei locutio, nõ ſolum iuſtiſsima, ſed etiam rationaliſsima eſt; ideò cum veri prophetæ illam enuntiant, cauſalem aliquam præmittunt, ſcilicet: *Ideo, Propterea, propter hoc &c.*

Omnis diuina locutio iuſtiſsima, & rationaliſsima.

CAP. 16. NUM. 6.

Tranſiens autem per te, vidi te conculcari in ſanguine tuo. Et dixi tibi, cum eſſes in ſanguine tuo: Uiue: dixi, inquam, tibi: In ſanguine tuo viue.

59 Hic gratia præueniens innui videtur, & continua auxilia, quibus nos Deus, etiam in ſpurcitijs peccatorum immerſos, ad ſe allicere, & trahere non deſiſtit.

Deus nec cano ſis peccatoribus auxilia ſua mittere dedignatur, vt reſipiſcant.

CAP. 16. NUM. 8.

Et iuraui tibi, & ingreſſus ſum pactum tecum (ait Dominus) & facta es mihi.

60 Hæc videtur eſſe gratia concomitans.

Gratia concomitans preſto adeſt

CAP. 16. A NUM. 11.

Et ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos in auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et ornata es auro, & argento, & veſtita es byſſo, & polymito, & multicoloribus: &c.

61 Et ornata es auro, & argento: Hæc videtur eſſe gratia ſubſequẽs, & perfecta Dei & proximi charitas, ex qua reliquæ omnes virtutes in omnibus iſtis

Gratia ſubſequẽs cum reliquis donis ſupernaturalibus animã ſanctam & ornant & conſtituunt.

 præ-

pretiosissimis ornamētis signatæ, tāquā ex radice pullulant. Et notādū, quod hæc omnia animā sanctā ornando cingunt, coercent, & circumscribunt.

CAP. 16. NVM. 14.

Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te dicit Dominus Deus.

Omnis animæ sanctæ ornatus à Dei cella ornamentaria desumitur.

62 PErfecta eras in decore meo, non tuo, nam omnes iustitiæ tuæ tamquam pannus menstruatæ. Isaiæ cap. 64. nu. 6.

CAP. 16. NVM. 15.

Et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo: & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, vt eius fieres. &c.

Synagoga idololatrans non propriè adultera sed fornicatrix compellanda.

63 QVare in hac metaphora, quę frequenter ad idololatriam explicandam à prophetis vsurpatur, non dicitur Synagogam idolatrantem, mœchatam fuisse, sed fornicatam? An quia Deo nuptias eius ambienti nunquam adeò intime, & strictè copulari voluit, vt nomen perfectæ sponsæ, & veræ coniugis mereretur? Et ideo infra num. 32. non dicitur: *Adulterasse*, sed: *Quasi adulteram se gessisse.* Vide quę ad Ieremiæ cap. 18. num. 13. notata sunt.

CAP. 16. NVM 49.

Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & filiarum eius: & manum egeno, & pauperi non porrigebant.

Cum consuetudo sit altera Natura ipsi peccatis assueti naturali vinculo inter se innectuntur.

64 SOdoma, & Ierusalem peccatrix ex morum consanguinitate, seu verius affinitate, sorores vocantur.

65 Et notandum, quod grauissimum Sodomæ peccatum honestatis causa explicitè non refertur, sed in saturitate, abundantia, & otio implicitum, & inclusum satis explicatur.

Peccata satis exprimit, qui radices peccatorum explicat.

66 Notandum etiam, immisericordiam ad grauissima peccata, & scelera perpetranda inducere.

Immisericordia ad grauissima peccata manuducit.

CAP. 17. NVM 22.

Et sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam, &c.

67 HÆC medulla Christus est, de illa sumptus, quę *quasi cedrus exaltata est in Libano.*

Christus Deiparæ medulla, quia in eius corde sem per fuit.

CAP. 17. NVM. 23.

In monte sublimi Israel plantabo illud.

68 IN Golgotha, quod est Caluariç mons. Et notandus Christi erga crucem affectus, sub cuius metaphora intelligi, & significari vult.

Christi amor non solum ipsum crucifixit, sed cum cruci affecit.

CAP. 17. NVM 24.

Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile.

69 HVmiliaui Filium mihi consubstantialem, vt seruum mihi ingratissimum exaltarem.

Dei erga humanum genus misericordiam vel ligna insensibilia noscent.

CAP. 18. NVM. 5.

Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, in montibus non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idola domus Israel.

70 AD idola oculi tantum, non mens, nec cor leuari possunt, ab ijs, qui veri Dei cognitionem semel nacti sunt.

Veri Dei cognitionē semel nacti idolorum vilē naturā nequeunt ignorare.

CAP. 18. NVM. 7.

Panem suum esurienti dederit.

71 PAnem suum, non alienum, & malis artibus acquisitum.

Eleemosyna de iuste acquisitis elargienda.

UEL SIC.

Deus abundanter dat cui de cibo ad comedendum destinato pauperi dat.

72 Panem, quem ipse destinatum habebat ad comedendum, confidens, quod ipsi defecturum non sit.

CAP. 18. NUM. 23.

Numquid voluntatis meæ est mors impij dicit Dominus, & non vt reuertatur a vijs suis, & viuat?

Non peccatoris, sed peccati mortem Deus vult.

73 NON est voluntatis diuinæ impij mors, & peccatoris; sed peccati mors, & impietatis.

CAP. 18. NUM. 26.

Cum enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur. Et cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est; & fecerit iudicium, & iustitiam: Ipse animã suam viuificabit.

De liberi arbitrij ad nostram iustificationem cooperatione dogmatica doctrina.

74 *IPse animam suam viuificabit.* Notanda liberi arbitrij cooperatio ad impij iustificationem contra hæreticos.

CAP. 18. NUM. 31.

Proijcite á vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.

Impij iustificatio interna renouatio est, nõ extrinseca.

75 NON solum hîc cooperatio liberi arbitrij ad impij iustificationem iteratò, ac diserte asseritur; sed hanc fieri per interiorem renouationem, non per externam, & extrinsecam declarationem; quod contra hæreticos valdè notare oportet.

Gratia animæ, sicut anima corporis, vita est.

76 Sed quid sibi vult propheta per illa verba: *Facite vobis spiritum nouum?* Cooperamini ad gratiam consequendam, quæ spiritus, & vita animæ est; sicut anima est spiritus, & vita corporis.

CAP. 19. NUM. 3.

Et eduxit vnum de leunculis suis, & leo factus est; & didicit capere prædam, hominemque comedere.

Vera religio reges facit mansuescere.

77 IN regnis quorum reges vero religionis fræno nõ coercentur, & reguntur, idem est discere regnare, ac discere, *prædam capere, hominemque comedere.*

CAP. 19. NUM. 6.

Qui incedebat inter leones, & factus est leo; & didicit prædam capere, & homines deuorare.

Rex malus subditos comedit; tyrannus deuorat.

78 PRius leo seu rex supra num. 3. relatus hominem in singulari comedebat; iste vero *homines* in plurali deuorat: Et notanda verborum: *Comedere*, & *Deuorare* differentia, comedens enim comestibile absumit, ossa, cæteraque non comestibilia relinquens; Deuorans vero, nihil relinquit, quod non deglutiat.

CAP. 20. NUM. 4.

Si iudicas eos; si iudicas fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis.

Iniquitates patrum à filijs perpetrata referenda non sunt, sed ostendenda.

79 NON dicit: *Refer*, sed *Ostende*, quia ij sic easdem abominationes actualiter perpetrabant.

Vide supra n. 79.

80 Vel *Ostende*, Excelsa, & altaria sacrilega á patribus eorum fabricata adhuc permanentia, & ab ipsis conseruata, & reparata.

CAP. 20. NUM. 6.

In die illa leuaui manum meam pro eis, vt educerem eos de Terra Ægypti in Terram, quam prouideram eis fluentem lacte, & melle.

Deus Deus dedit hominibus terram, Deus homo cœlum.

81 DEus olim Hebræis Terram bonam prouidit, sed iam factus homo, veris Israelitis Terram meliorem, imo optimam nempe cælum eis disposuit possidendam: primum, motu manus, secundum, totius corporis exaltatione, seu eleuatione perfecit.

CAP.

CAP. 20. NUM. 35.

Et adducam vos in desertum populorum, & iudicabor vobiscum ibi facie ad faciem.

Iudicio vniuersali etiam ipse Deus se sistere decreuit.

82 ADducam vos in desertum: Uallem scilicet Iosaphat, vbi non solum iudicabo vos, sed etiam vobiscum iudicabor, & vincam cum iudicatus fuero psal. 50. num. 6.

CAP. 21. NUM. 3.

Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te; & eijciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te iustũ, & impium.

Deus summe irritatus nulli parcit.

83 NON dicit: Educam gladium, quod significat actionem ex animo moderate irritato prouenientem; sed Eijciam, quod significat actionem ex summa ira, & furore procedentem.

Vide supra n. 83

84 Et notandum, quod gladius eductus destinatur ad hunc, vel illud inimicum feriendum; at gladius eiectus quemcũque obuiũ indeterminatè cedit: ideo subiungitur: *Et occidam in te iustum, & impium.*

UEL SIC.

Pœna Inferni semel inflicta irremissibilis.

85 Tam longe gladium à me abijciam, vt nunquam ad vaginam reuertatur.

CAP. 21. NUM. 9.

Gladius gladius exacutus est, & limatus. Ut cedat victimas, exacutus est: vt splendeat, limatus est.

Ira diuina gladius, & malos percutit, & bonos terret.

86 GLadius diuinæ iustitiæ non solum exacuitur ad fontium punitionem; sed etiam limatur, & leuigatur ad bonorum terrorem, ne à rectò tramite ad inuias, & obliquas peccatorum semitas declinent.

UEL SIC.

Omnibus patet, quam iuste Deus sontes puniat.

87 Gladius diuinæ iustitiæ limatur, & leuigatur, vt luceat omnibus, quam iuste nocentes puniat.

VEL SIC.

Cum pietate occidit, qui nõ prolixa, sed celeri morte occidit.

88 Gladius diuinæ iustitiæ exacuitur, vt celerrimè sontes feriat, & occidat, ne prolixa morte, & sic crudeliori pereant.

VEL SIC.

Deus quantũ est possibile sontiũ suppliciũ differt.

89 Ut quid gladius diuinus exacuitur, limatur, & leuigatur, indiget ne his præuijs dispositionibus, vt feriat, & occidat? Minime, sed clementissimus Deus illas omnes adhibere vult, vt toto tempore, quo hæ prolixæ, & operosæ præparationes durant, & ipse suam iustissimam vindictam suspendat, & peccatores ampliori spatio fruantur ad pœnitentiam.

CAP. 21. NUM. 14.

Tu ergo fili hominis propheta, & percute manu ad manum.

Deus percussurus omnibus modis præmonet.

90 NON ait: *Plaude manu ad manum*, sed: *Percute*, quia illa actio non iubebatur fieri in signum lætitiæ, sed in significationem supplicij.

CAP. 21. NUM. 15.

In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladij acuti, & limati ad fulgendum, amicti ad cædem.

Vide supra num. 86 & 90.

91 LImati ad fulgendum, vt videntes exterreat, & pauere faciat: *Amicti ad cædem*, vt incautos occidat.

VEL SIC.

Non vult Deus peccatorum mortem, sed conuersionem.

92 Deus gladium expollit, leuigatque vt vibratus, & hinc inde versatus ab omnibus conspiciatur, post hæc vero percussurus, eum amicit, operit, & in vagina recondit, vt potius contusiones ad emmendationem, quam penetrantia vulnera ad mortem infligat, quia *non vult Deus peccatoris mortem; sed vt magis conuertatur, & viuat:* Vide supra num. 86.

CAP.

CAP. 21. *A NUM.* 25.

Tu autem profane, impie dux Israel, cuius venit dies in tempore iniquitatis præfinita. Hæc dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam.

Summum præsulem impium propheta ex speciali Dei ordinatione durissimè corripiens, dignitatē suspexit.

93 QVando vitia principis sæcularis propheta commemorat, & contra ipsum prophetat supra capite 19. verbis modestis, & vrbanis vtitur, secus quando contra impium principem Ecclesiasticum, seu summum sacerdotem agit: sed nihilominus aduertendum est, quod de sacerdote loquens, non dicit, quod honorificis, & pontificalibus ornamentis ab alio expolietur, sed à se ipso.

CAP. 22. *NVM.* 4.

In sanguine tuo, qui à te effusus est, deliquisti: & in idolis tuis, quæ fecisti pollutaes: & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum.

Peccata, vtriusque mortis causa sunt.

94 ECce, qui peccant, non solum grauissima dāna temporalia ad se trahunt, sed etiam acerbissimum interitum, & præmaturam mortem sibi accelerant.

CAP. 22. *NUM* 9.

Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem.

Detractor laniorum, & sicariorum pessimus.

95 DEtractio per effusionem sanguinis violē tam explicatur, quia est honoris effusio, qui sanguis animæ est: nam sicut vita corporis in sanguine est, sic animæ vita in honore cōsistit: vnde detractor melioris, & æstimabilioris vitæ reus est, quam vitæ communis, & naturalis.

CAP. 22. *NVM.* 28.

Prophetæ autem eius liniebant eos absque temperamento.

Bonus Ecclesiastes felle, & melle discrete vtitur: malus totus melliens est.

96 BOnus propheta, & Ecclesiæ cōcionator corripit vitia, ad virtutes allicit, & tandem tam pœnitentes, quam qui non indigent pœnitentia spe vitæ ęternæ consolatur; malus veró solum consolationijs, & lenientibus verbis vtitur.

CAP. 24. *A NVM.* 11.

Pone quoque eam super prunas vacuam, vt calescat, & liquefiat æs eius: & confletur in medio eius inquinamentum eius, & consumatur rubigo eius: multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius, neque per ignem: Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, & non es mundata à sordibus tuis: sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te.

Deus peccatores temporali mallet supplicio afficere; ipsi se æterno mācipare volunt.

97 VEllet quidem Deus, quod taliter se gererēt peccando homines, quod saltem purgatorio igne mundati possent. Sed proh dolor! Talia committunt, quod in æternum ignem, vel nolentem Deum cogant illos detrudere; quod denotant illa verba: *Donec quiescere faciam indignationem meam in te*, vt ex contextu liquet.

CAP. 25. A *NVM.* 1.

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis pone faciem tuam contra filios Ammon, & prophetabis de eis, &c.

Malum præsens oculis prophetatur.

98 CUR faciem, & non solum os seu loquelam iubetur propheta contra filios Ammon dirigere? An quia mala prænuntianda non solum certissime euentura erant, sed adeò breuiter, quod iam ex tunc cerni possent.

UEL SIC.

Propheta, Christi imitator esse potest.

99 Ut conformaretur propheta stilo, & doctrinę Christi, qui palam locuturus erat mundo, & in occulto nihil erat locuturus. Ioan. cap. 18. num. 20.

CAP.

CAP. 25. NVM. 6.

Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es ex toto affectu super terram Israel: Idcirco ecce ego extendam manum meam, &c.

Finitimorum principū depressio, dogma politicum fallibile, & incertum.

100 ADuertant, quam falso nitantur fundamento principes, quorum maxima status Maxima est finitimorum principum depressio. Vide infra cap. 26. á num. 2.

CAP. 26. NVM. 4.

Et dissipabunt muros Tyri, & destruent turres eius: & radam puluerem eius de ea.

Per turres principes, & nobiles; per puluerem promiscuum vulgus metaphoricè significantur.

101 PER *turres*, principes, & nobiles: Per *puluerem*, turba populi tropologice intelligi possunt.

CAP. 27. NVM. 11.

Sed, & Pigmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum.

Homines in altiori loco, & gradu collocati, & pigmaeos vident, & pigmæi videntur.

102 PRÆ turrium altitudine milites præsidiarij inter mœnia apparebant staturæ pusillæ tamquam pigmæi.

CAP. 28. NVM. 2.

Eo quod eleuatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris, cum sis homo, & non Deus.

Qui mari dominatur, vniuerso orbi dominari existimat.

103 VIdetur alludere ad illud Genesis cap. 1. num. 2. *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas.*

Et dedisti cor tuum quasi cor Dei.

Secretissima status consilia regnum ad miraculum vsquè sublimant.

104 SCilicet inscrutabile, summum enim consiliorum secretum facit quodlibet regnum, aut rempublicam valde florescere, & sublimari.

CAP. 28. NVM. 16.

In multitudine negotiationis tua repleta sunt interiora tua iniquitate.

Cōmertia lucratiua, sed vitæ, & salutis periculosa.

105 HInc patet, quanta lateant animæ pericula in humanis commercijs, & negotiationibus.

CAP. 29. A NVM. 18.

Fili hominis, Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suū seruitute magna aduersus Tyrum: omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est: & merces non est reddita ei, neque exercitui eius, de Tyro, pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam. Propterea, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor in Terra Ægypti, &c.

Nullum Deus sui obsequium irremuneratum relinquit.

106 PER acommodationem aptari potest hic textus Hispaniarum regi Ferdinando V. *Catholico* cognominato, cui Deus Indiarum aperuit, & cōcessit imperium in remunerationem totalis Sarracenorum deuastationis.

CAP. 31. NVM. 8.

Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei.

Nil delectabile terrenum diu permanet.

107 NON dicit: *Cedri non sunt*, sed: *Non fuerunt*, vnde inferri potest non extare nunc paradisum terrestrem; sed vel aquis diluuij vniuersalis, vel ex aliâ diuinâ dispositione perijsse. Vide infra num. 9.

CAP. 32. NVM. 7.

Et operiam, cum extinctus fueris cælum, & nigrescere faciam stellas eius: Solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum.

Deum iratū vel insensibilia timent.

108 CUM Deus generis humani grauissimis sceleribus irritatus vindicem gerit, cœli lugent ex compassiua quadam commiseratione, vel ex timore, ne, & ipsi aliquando simile m indignationem incurrant.

CAP.

CAP. 33. NVM. 6.

Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis speculatorem dedi te domui Israel &c.

Episcopale muneris non tam dignitas, quam periculum.

109 Fere totum pastorale, seu Episcopale officium, vel certius periculum in hoc textu continetur. Semper, hoc est hotis, etiam necessario sopori destinatis, vigilare debet, & attendere: Cum sibilus satis non est, *buccina* clangere oportet. Non de grege in communi, sed de quolibet in diuiduo in singulari rationem Deo redditurus est, & pro quolibet peccatore iustissime à Deo, ob commissa scelera, condemnato, in Episcopum tamquam sanguinis reum, inquirendum. Hinc onus angelicis humeris formidandum rectissime in Tridentino Concilio declaratum est.

CAP. 33. NVM. 13.

Etiam si dixero iusto, quod vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem: omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pænitentiam à peccato suo, feceritque iudicium, & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit non imputabuntur ei: iudicium, & iustitiam fecit, vita viuet.

Vnicuique liberum, & factibile bene agere, & consequēter saluari.

110 Textus iste valde notandus est, & recolendus à scrupulosis in materiâ prædestinationis.

CAP. 33. NVM. 32.

Et es eis quasi carmen musicum, quod suaui dulcique sono canitur: & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

Qui in concione Euangelica gustum quærunt, morum reformationem non consequuntur.

111 Sicut in musica non solet attendi poeticum artificum, sed solum harmonica concinnatio, & compositio; sic multi fideles in Euangelicis declamationibus ad populum, solum attendunt ad ea, quæ faciunt ad gustum, & oblectationē, quæ vero præcipua sunt, nempe, quæ morum correptionem, & vitiorum sugillationem concernunt, vel negligunt, vel despiciūt. Ex hoc textu colligitur, Ezechielem arte declamatoriâ iam naturali, quam artificiali, præterá Deo infusam, præditum, & adornatum fuisse.

CAP. 34. NVM. 25.

Et faciam cum eis pactum pacis.

Pax in Verbi incarnatione vniuerso Orbi donata, & in nouo testamento spectaliter legata.

112 PActum hoc celebratum fuisse videtur, cum dixit Christus Ioan. cap. 14. num. 27. *Pacem relinquo vobis, pacē meam do vobis.*

CAP. 35. NVM. 6.

Propterea viuo ego dicit Dominus Deus: quoniam sanguini tradam te, & sanguis te persequetur: & cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te.

Bello ciuili, & interno nullum sanguinolentius.

113 SAnguini tradam te, hoc est Israelitis consanguineis tuis, cum quibus, & hostiles collisiones, & bellica stratagemata, & supplantationes in vtero Rebeccæ exercuisti, & expertus es: Genesis cap. 25. à num. 22. Vel mouebo inter vos bella ciuilia ex vestrâ inter vos metipsos acerruitâte, & inurbanitâte orta.

CAP. 36. NVM. 25.

Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.

Aquam

Quod in se immundum est, ad emundationem aliorum ineptum est.

114 A*Quam*, scilicet baptismalem, sed cur hæc non dicitur: *Mundans*, sed: *Munda*? An quia si in se munda non esset, non foret aptum instrumentum virtutis diuinæ ad spiritualem emundationem perficiendam? Uide Leuitici cap. 11. n. 36.

CAP. 36. *NVM.* 38

Multiplicabo eos, sicut gregem hominum, vt gregem sanctum, vt gregem Ierusalem in sollemnitatibus eius; sic erunt ciuitates desertæ plenæ gregibus hominum.

Synagoga cortici tantum litteræ inhærens brutis comparanda.

115 DE Synagogis, & cõgregationibus Hebræorum loquitur Deus nomine, quod caulis pecudum significandis adaptatur; forte ad innuendũ, quod illi adhuc erant animales, sub corpore, & cortice litteræ degentes; nondum rationalem ipsius spiritum percipientes, & penetrãtes.

CAP. 37. *NUM.* 7.

Et prophetaui, sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam. Et vidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt.

Vniuersalis resurrectio in veteri lege pluries expressa.

116 ALlegoricotypica videtur hæc fuisse repræsentatio reuiuiscentiæ in mundi fine faciendæ. Et notandum; de carnibus dici, quod: *Ascenderunt*, ad innuendum earum de terra originem, & formationem.

CAP. 37. *NUM.* 9.

Hæc dicit Dominus Deus: à quattuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant.

Non pauci, qui existimãtur naturaliter mortui, interfecti sunt.

117 CUR non dicit: *Insuffla super mortuos istos*, sed: *Super interfectos istos*? Quia significabant filios Israel, fame, peste, & gladio peremptos, & in superficie terræ inhumatos derelictos.

CAP. 37. *NVM* 19.

Ecce ego assumã lignũ Ioseph, quod est in manu Ephraim, & tribus Israel, quæ sunt ei adiunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum vnum: & erunt vnum in manu eius.

118 E*T faciam eas in lignum vnum*, scilicet crucis, *in manu eius, qui facturus est vtraque vnum.* Ad Ephesios cap. 2. n. 14.

Crux omnia inter se, & cũ Deo vnit.

CAP. 37. *NVM.* 25.

Et habitabunt super terram, quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres vestri; & habitabunt super eam ipsi, & filij eorum; & filij filiorum eorum vsque in sempiternum; & Dauid seruus meus princeps eorum in perpetuũ.

119 EX his verbis clarissime infertur non loqui de regno temporali; sed de spirituali: quidquid Rabini perperam repugnent.

Verorum Israelitarum regnum æternum, nõ tẽporale, sed spirituale, & cæleste est, in quo Dauid perpetuo regnat.

CAP. 38 *NVM.* 12.

Et super populum, qui est congregatus ex gentibus, qui possidere cœpit, & esse habitator vmbilici terræ.

120 TErra promissionis *vmbilicus terræ* dicitur, quia sicut vmbilicus est centrum corporis humani, ad quod omnes lineæ confluunt, sic ad promissionis terram nationes omnes confluxuræ erant: primó, Gratiæ legem audituræ, Actuum Apostolorum cap. 2. á num. 4. Secundò: iudicio vltimo discutiendæ, & discernendæ. Matthæi cap, 25.

Ad Terram promissionis, vt ad centrũ lineæ, omnes homines confluxerunt, & confluxuri sunt.

CAP. 40. *NVM.* 45.

Et dixit ad me: Hoc est gazaphylacium, quod respicit viam meridianam, sacerdotum erit, qui excubant in custodijs templi.

Hæc

Sacerdotes reliquis doctrina, & moribus praelucere debent.

121 HÆC pars templi lucidior erat, & radijs solatibus magis illustrata, ideoque in ea sacerdotes collocantur, debent enim ceteris, tum doctrinâ, tum morum claritate prelucere.

CAP. 40. NVM. 46.

Porro gazophylacium, quod respicit ad viam Aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris.

Ministri Ecclesiae, qui per totū diem laborant, nocte refrigerētur.

122 AD faciem etiā Aquilonis collocantur sacerdotes, vt obsistant, ne spiritualis gelu torporis in mentes obrepat fideliū. Et notandū, quā ordinate secundū physicā considerationē sacerdotes per totū diem igne altaris incalescentes ad gelidiorem partem per noctem mittuntur refrigerandi.

CAP. 41. NVM. 7.

Et platea erat in rotundum ascendens sursum per cochleam, & in canaculum templi deferebat per gyrum: idcirco latius erat templum in superioribus.

Ecclesia triumphans Militante latior, & lætior.

123 HÆC superior templi pars Anagogicé Ecclesiam triumphantem significat, quæ sicut semper lætior, latior etiam est, quam Ecclesia militans, quę per inferiorem templi partem significatur.

CAP. 41. A NVM. 18.

Et fabrefacta Cherubim, & palmæ: & palma inter Cherub, & Cherub; duasque facies habebat Cherub. Faciem hominis iuxta palmā ex hac parte, & faciem leonis iuxta palmam ex alia parte, expressam per omnem domum in circuitu.

In secundo templo Ezechieli reuelato fuerunt Christi mysteria typice circumscripta.

124 CHerubim bifaciales Christum Deum, & hominem significare possunt, vel Christum leonem de terra Iuda, palmæ veró ipsius victorias de peccato, diabolo, & morte reportatas.

CAP. 43. NVM. 12.

Ista est lex domus in summitate montis; omnis finis eius in circuitu sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus.

Maria Deipara symbolo omnimoda sanctitas attributa.

125 LEX domus, in qua plenitudo diuinitatis corporaliter, & visibiliter habitatura, non est lex, sicut aliarum omnium domorum, nam omnes domus huius fines, hoc est, tam primum fundamentum, quam vltimum complementū, seu tam primū, quā vltimū instans suæ ædificationis (his enim terminis includitur, & definitur) *sanctum sanctorum est?* Et notandum, quanto mysterio dicitur: *In circuitu*, nam in circulo finis, cum principio cōiungitur in ipsius formatione.

CAP. 44. NVM. 22.

Et viduam, & repudiatam non accipient vxores, sed virgines de semine domus Israel.

In sacerdotum vetenum lozais puritate Christi, & suorum vera puritas præfigurata.

126 HIC videtur sacerdotes non coarctari ad vxores de eadem Leuitica tribu assumendas.

CAP. 45. NVM. 8.

De terra erit ei possessio in Israel: & non depopulabuntur vltra principes populum meum.

Principes, qui tributis inolurate tollunt, subditos spoliant, destruunt, & abigunt.

127 PRO eodem vsurpat textus principem tributis, & exactionibus populum grauare, ac eum depopulari hoc est non solum destruere, sed etiam à regno suo abigere, & eliminare. Uide num, 9. subsequentem in sacro textu.

CAP. 46 NVM. 15.

Faciet agnum, & sacrificium, & oleū cata mane mane: holocaustum sempiternum.

Tt Fi-

Mane diluculo, & quotidie Missam celebrare, Deo gratissimū.

128 FIgura signatissima jugis sacrificij legis gratiæ, de quo præcipue loquitur propheta, & faciunt verba textus pro nostris sacerdotibus valde mane,& sub auroram celebrantibus.

CAP.46. NUM.17.

Si autem dederit legatum de hereditate sua uni seruorum suorum, erit illius vsque ad annum remissionis, & reuertetur ad principem.

Diuina Leges de omnimoda regū cōseruatione diligenter curant.

129 HANC prudentissimam, & vere diuinam œconomiam omnes principes ad vnguem exercere,&absque exceptione vlla exequi deberent; nempe regale patrimonium in perpetuum nunquam alienare,seu verius prodigere; ne cogantur ad imperij necessaria munera sustentanda, populum nouis contributionibus, & præter legitimis gabellis opprimere, in maximū regni totius damnum, & detrimentum.

CAP.46. NUM.19.

Et erat ibi locus vergens ad Occidentem. Et dixit ad me: Iste est locus, vbi coquent sacerdotes pro peccato, & pro delicto.

Christi pro peccatis nostris sacrificium in veteris legis sacrificijs figuratum.

130 EAmdem collocationem, & respicientiā habet Golgotha mons respectu Ierusalem,in quo Christus Dominus facie versa ad Occidentem pro peccatis omnium crucifixus fuit.

CAP.47. NUM.9.

Et omnis anima viuens, quæ serpit, quocumque venerit torrens, viuet: & erunt pisces multi satis, postquam venerint illuc aquæ istæ,

Aqua baptismatis Orientalis, quia per illam homines renascuntur.

131 AQuæ è porta Orientali egredientes sunt aquæ baptismales;&piscium multitudo, copiosus baptizandorum numerus,cui consonat illud Matthæi cap.4.num.19. *Venite,faciam vos fieri piscatores hominum.*

Et viuent omnia, ad quæ venerit torrens.

E baptismate in vitam æternam renascimur, ni peccata obstiterint.

132 HIC vita spirituali, in qua,si perseuerauerint vsque in finem, viuent in alio sæculo vita ęterna.

CAP.47. NUM.12.

Et super torrentem orietur in ripis eius ex vtraque parte omne lignum pomiferum non defluet folium ex eo,& non deficiet fructus eius.

Vtrumque testamentum mire consonat.

133 UIde psalmum primum, & Apocalipsim cap.22.

PRO-

PROPHETIA DANIELIS.

CAP.I.A NVM.III.

Et ait rex Asphenez præposito Eunuchorum, vt introduceret de filijs Israel, & de semine regio, & tyrannorum, pueros in quibus nulla esset macula, decoros forma, &c.

AD CAP.1. A N.3. PROPHETIÆ DANIELIS.

Muneribus publicis praficiendi ingenui, & nobiles esse debent.

1 HÆC Faciunt pro inquisitione, & informationibus depuritate sanguinis, & nobilitate originum, quæ apud nos vigent, ad diuersa munera publica, vel priuata exercenda, variosque dignitatum gradus adquirendos.

Vt edoceret eos litteras, & linguam Chaldæorum,

A facilioribus est incipiendum.

2 PRius elementa, postea linguam, seu Caldaicū idioma iubentur isti iuuenes edoceri, recto doctrinæ ordine seruato.

UEL SIC.

3 Ediscant litteras, hoc est artes scientiasque, & postmodum loquantur, ne audaci ignaráque garrulitate coram me potius effutiant, quam ratiocinentur.

Qui sine scientia loquuntur, nō ratiocinantur; sed effutiunt.

CAP.1. *NUM.7.*

Et imposuit eis præpositus eunuchorum nomina; Danieli, Baltassar; Ananiæ, Sidrach; Misaeli, Misach; & Azariæ, Abdenago.

Ad aulas principū assumpti antiquas necessitudines oportet obliuisci.

4 HÆC nominum commutatio in religioso statu communiter obseruata ad hoc vt eorum alumni, & candidati res omnes mundiales obliuiscantur; in aulis etiam principum Chaldæorum solemnis erat, ob eum certe finem, vt ad talem gradum assumpti statim priorum omnium amicorum, familiariumque memoriam amitterent.

Profani nominis aßumptio, quadam profanitatis professio est.

VEL SIC.

5 Istis pueris nomina Hebræa & sancta in Chaldaica, & profana commutantur, ea cauta, & callida intentione, vt simul cum nominibus religionem amitterent.

CAP.1. NUM.10.

Qui, si viderit vultus vestros macilentiores præ ceteris adolescentibus coæuis vestris, condemnabitis caput meum regi.

Principes, facierum ministrorum sibi adhærentium attenti scrutatores.

6 Illud locutionis genus, scilicet: *Si videris vultus vestros*, non credo esse conditionale, sed absolutum absque dubio enim rex puerorum facies visurus esset, & maxima attentione notaturus ob rationes, quæ lib.2. Esdræ cap.2. ad num.2. allatæ sunt.

Apud iniquos reges indicia delicta probant.

7 Sed cum substantiali hoc puerorum alimentatione á rege præscripta non poterat vultuum macilentia coniungi ex melancholica passione libertatis amissæ, vel ex alijs causis proueniens? Quomodo dicit Asphenez sibi ex hoc capitale damnum imminere? Quia apud iniquum regem indicia, etiam non conuincentia, satis sunt ad condemnatoriam, & capitalem sententiam pronuntiandam.

CAP.1.A NUM.12.

Tenta nos, obsecro, seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum, & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio.

Mundi sectatores facies hominum contemplantur: mundi contemptores diuina considerant.

8 HÆC facialis contemplatio aulica est, non cælestis; qualis erat illa, cui Daniel cum socijs frequenter vacabar. Et nota perfectos legis obseruatores Decalogi numerum ad probationem petijsse.

CAP.1. NUM.15.

Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio.

Diuinæ legis obseruantia corporis, & animæ salutiproficua.

9 HIC vultus nomine vniuersa corporis dispositio, & personalis habitudo, & corpulentia subintellecta videtur: Et notandum, quantum diuinæ legis obseruantia ad bonam valetudinem conseruandam, & augendā, conferat.

CAP.1. NUM.20.

Et omne verbum sapientiæ, & intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, inuenit in eis decuplum super cunctos ariolos, & magos, qui erant in vniuerso regno eius.

Qui Decalogum obseruant decuplo à Deo remunerantur.

10 IN hoc decuplo excessu innui videtur perfecta decalogi obseruatio á Daniele, & socijs: Et nota correspondentiam ad decem probationis dies cum aqua, & leguminibus supra num. 12. memoratos, quos Deus super abundantis sapientiæ dono remunerari voluit ob Danielis, sociorumque fidem in ipsum.

CAP.2. NUM.1.

In anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodosor somnium, & conterritus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo.

Terrenus fastus res omnium inanissima.

11 CVR à rege somnium quasi regem despiciēs fugit? An quia regum status terrenorum res adeò inanis est, vt vel res inanissima, qualis est somnium, maiorem præ illa entitatem habere præsumat?

VEL SIC.

Qui regem audet terrefacere territus fugiat.

12 Illa somnij fuga potius timoris, quam despectus signum est: cur ergo somnium timidum fugit? An quia regem ausum fuit terrefacere, & recognoscens se huius delicti reum pauidus fugit?

Vel

VEL SIC.

Qui regem ausit illudere pauidus fugiat, & dispareat.

13 Somnium quædam mentis illusio est: quis ergo audeat regē fallere, & illudere, quin statim pauens fugiat, & dispareat? Vide quæ ad cap. 34. Ecclesiastici num. 2. notata sunt.

CAP. 2. NVM. 2.

Præcepit autem rex, vt conuocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldæi, vt indicarent regi somnia sua.

Qui regum phātasticis imaginationibus fiuent, eas percallere debent.

14 POst ariolos, magos, & maleficos Chaldęi tāquam peiores referuntur. Sed cur isti ad rem naturaliter impossibilem conuocantur, & coguntur? An quia cum harum ineptiarum professores, omnesque regij ministri sedulo semper super regum somnijs studeant, nullique alteri negotio diligentius incumbant, non fuit iniustum, aut a politica ratione alienum eos ad somnia regia inuestiganda, & declaranda compellere?

CAP. 2. NVM. 4.

Responderuntque Chaldæi regi Syriace.

Qui de Grammatica arte præsumunt rerum medullam non penetrant.

15 SI Chaldæi sunt, qui respondent, cur *Syriace* loquuntur, & non Chaldaice, cum hoc esset idioma suum, & regis, & solemne sit regum ministris, quicumque sint, eis in sua lingua alloqui? Forte, sic profati sunt, vt regi adularentur de Syriaca Prouincia lute, vel iniuria belli nuper adepta, ostentantes, se iam Syriacum idioma in gratiam, & obsequium regis addidicisse; ex quo inferre licet ipsos nunquam somnium regis soluturos, etiam si ænygmatica illius series ipsis proponeretur, qui enim de linguâ, hoc est scientiâ grammaticali præsumunt, à superficie ad medullam, & substantiam rerum nūquam penetrare solent.

VEL SIC

Popularium artium professoribus extrauagantia vocum lucratiua.

16 Solemne est professoribus artium, & facultatum populis deseruientium, vt Astronomia, Medicina, & aliæ, non vernaculo idiomate, cum populo communi, vti; sed extraneo, & alieno, vt, & se iactent, & merces suas carius vendirent.

CAP. 2. NVM. 9.

Si ergo somnium non indicaueritis mihi, vna est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem, & deceptione plenam composueritis, vt loquamini mihi donec tempus pertranseat: Somnium itaque dicite mihi, vt sciam quod interpretationem quoque eius veram loquamini.

Si ex natiua deffectibus reges sibi vtilitatē captant, quia ex dotibus percipient?

17 DEffectum memoriæ suæ non solum excusat rex, sed etiam mysteriosum facit, vt illo vtatur ad ariolos, & coniectores de legitimâ, & certâ prognosticatione examinandos, & probandos. Quantum emolumēti, & lucri reges sibi ex dotibus suis tam naturalibus, quam acquisitis percipient, qui etiam deffectus naturales sic in eorum cōmodum, & vtilitatem detorquent? Ideo forte Salomon cor suum dedisse dicitur, vt sciret, non solum prudentiam atque doctrinam, sed etiam *errores, & stultitiam*, Ecclesiastes cap. 1. num. 17.

CAP. 2. NVM. 11.

Sermo enim, quem tu quæris, rex, grauis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis dijs, quorum non est cum hominibus conuersatio.

Vanarum artiū professores, etiā de ignorantia conuicti, præsumptiuam iactantiā non deponunt.

18 EXceptis dijs, forte ex hoc motus fuit rex ad Daniēle adorandū infra n. 46. Sed notanda horum excessiua circulatorū iactantia: etiam, de ignorantia conuicti, audent corā rege dicere: nullum omnino hominum sci-

ſcire, quod ipſi neſciunt, & ſolum Deum ſapere, quod ipſi ignorant; Hinc, non mirum, ſeu conſiderare licèt horum imminentiam nebulonum de ſuis incertiſsimis coniectationibus, quas ipſi, diuinationes: vel affectatâ modeſtiâ, *prædictiones* vocant, præſumptionem, cum ſorte in aliquo negotio ſuper quo adeuntur conſulendi, caſualiter, & per accidens ſcopum veritatis collimant.

CAP. 2. NVM. 12.

Quo audito, rex in furore, & in ira magna, præcepit, vt perirent omnes ſapientes Babylonis.

Sententia ſapiētum destructiua ab alio nequit, quam à furore pronunciari: Vbi enim ſapientia deeſt ſtulta confuſio adeſt.

19 FVror regis, & ira magna præmittitur ad innuendum, quod ſententia, quæ ſapientes omnes indiſcriminatim iubet interimi, nequit ab alio, quā à furore, & irâ magnâ pronuntiari, quam iram maximam crederē dicendam, ſi ſententia prolata, executioni mandata plene, & adequate fuiſſet: tuncque propriiſsime ciuitas illa Babylon, ſeu confuſio iure veniret compellanda.

UEL SIC,

Qui de deitate præſumunt nihil ignorare debent.

20 Quantum ad ariolos, & magos, non videtur fuiſſe omnino iniuſta ſententia, nam cum illi præſumerent de ſcientiâ pluſquā naturali, & humanâ, ſoliuſque Deitatis propria, nempe ſcientia futurorum, ac propterea vellent ab hominibus, tamquam dij venerari, non ſolum, ad regis ſomnium percallendum, ſed etiam ad nihil ignorandum tenebantur.

CAP. 2. NUM. 13.

Et egreſſa ſententia ſapientes interficiebantur: quærebantur, que Daniel, & ſocij eius, vt perirent.

Scioli circulatores obuij: veri ſapientes ab hominum commertio ſemoti.

21 SApientes obuij interficiebantur: Daniel, & ſocij quærebantur ad internectionem, quia cum eſſent vere ſapientes, non scioli, ſicut magi Babylonis circulatores, Deo, & ſibi vacabant, diuinis, & naturalibus ſcientijs intendentes, nec coram aulicorum oculis continuo obuerſabantur, nec pedibus eorum ſe offerebant proterendos.

Veri ſapientes grauioribus expoſiti detrimentis, quam scioli.

22 Et notandum: ex modo ſignificandi grauius malum Danieli, & ſocijs, quam ceteris ſapiētibus imminere; hi enim *ad interfectionem* quærebantur; illi vero, *vt perirent*, quod genus quoddam totalis deſtructionis, & anihilationis eſt.

In republica, vel communitate, in qua ſapientes deficiunt omnes pereunt.

23 Notandum etiam, verbum illud: *Vt perirent*, abſque magna textus violentiâ ad populi inſtructionem, & morum correptionem, ad omnes Babylonis ciues extendi poſſe: cum enim omnes ſapientes cuiuſuis ciuitatis pereunt, reliquā ciuium multitudinem perire neceſſe eſt. Huc facit Salomonis pōderatio Eccleſiaſtés cap. 9. á num. 14.

CAP. 2. NVM. 15.

Et interrogauit eum, qui á rege poteſtatem acceperat, quam ob cauſam tam crudelis ſententia á facie regis eſſet egreſſa?

Vide ſupra n. 19.

24 A *Facie* iratâ, & furente, non ab intellectu ſedato, & prudenti. Vide ſupra num. 12.

UEL SIC.

Adulatores iudices, non legum volumina, ſed faciem regis inſpiciunt, vt ſententiam pronuntiēt.

25 *A facie regis*, ait Daniel, egreſſam ſententiam, quia iudices ſententiæ huius iniuſtiſsimæ pronuntiatores, illam in facie iratâ regis legerunt, & ſtuduerunt: Vide ad Eccleſiaſticum num. 186. & Eſther num. 12.

CAP. 2. A NUM. 17.

Et ingreſſus eſt domum ſuam, Ananiæque, & Miſaeli, & Azariæ ſocijs ſuis indicauit negotium, vt quærerent miſericordiam á facie Dei cæli, ſuper ſacramento iſto.

No-

Iusti de aliorum virtute multum; de prop sua nihil præsumunt.

26 NOtanda Danielis modesta humilitas, de sociorum oratione & deprecatione multum fidens, de suâ nihil præsumens.

Iustorum laudes ad quoscumque dirigantur, adulatoria non sunt.

27 Et etiam aduertendum est; somnium regis appellauisse Sacramentum, non adulatorie, sed prophetice ex internâ Spiritus Sancti motione ob magna mysteria, quæ à Deo in somnio regis erant inclusa.

CAP. 2. NVM. 23.

Tibi Deus patrum nostrorum confiteor, teque laudo: quia sapientiam, & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi, quæ rogauimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis.

Orationis in commune factæ apud Deum immensa virtus.

28 NON dicit: *Quæ rogaui*, sed: *Quæ rogauimus*, modeste recognoscens, Deũ ab orationibus sociorum fuisse, & Danielis iudicio, principaliter permotum ad illam gratiam concedendam, vt ita oratio à pluribus facta commendaretur, & immensa virtus eius cognosceretur.

CAP. 2. NUM. 24.

Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex, vt perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas.

Vere sapiens alijs non inuidet.

29 SI Daniel fuisset mundana, & non diuina sapiẽtia sapiens, reliquis sapientibus inuideret, & illos occidi sineret.

Sapientũ amissio reipublicæ perditio est.

30 Et notandum, non dixisse Danielem Arioch: *Ne interficias*, sed: *Ne perdas sapientes Babylonis.* Vide supra ad num. 13.

Introduc me in conspectu regis, & solutionem regi narrabo.

Qui, non à se, sed ab alio loquitur, non author, sed relator appellandus.

31 AC si diceret: Non agã ariolum, magum, & coniectorem de scientia propria præsumentem; sed illius, quod mihi á Deo manifestatum fuit, narratorem, & relatorem.

32 Et notandum, multo plura Danielem præstitisse; quam promisserat; cum enim somnij regalis solutionem solummodo promisisset, postea, & somnium, & solutionem eius, & omnem cogitationum regalium seriem patefecit. Vide infra à num. 29. *In ordine ad proximi salutẽ, iusti plus faciunt, quã promittunt.*

CAP. 2. NVM. 25.

Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, & dixit ei: Inueni hominem de filijs transmigrationis Iuda, qui solutionem regi annuntiet.

Nonnulli ministri superiores proprias regibus desidias pro solicitudinibus intrudunt.

33 NOnne Daniel vltro se obtulit Arioch regis somnium interpretaturus, vt patet supra num. 24. Cur ergo dicit regi. *Inueni hominem, qui solutionem regi annuntiet*, ac si maximam in eo inquirendo diligentiam, & solicitudinem adhibuisset? Hoc solemne est regum ministris, præsertim in gradibus superioribus collocatis, suas negligentes desidias pro solertibus curis, & operosissimis negotiationibus venditare.

VEL SIC.

Qui regibus veritatem sincerè enuntient obuij non sunt.

34 Forte hac prudenti industria vsus fuit Arioch, vt regi credibilis appareret ipsius propositio: Homo enim, qui veritatem regibus nuntiare vellit, & implicatos difficultatum nodos dissoluere, nequit esse homo vltroneus, sed magna industria, ac diligenti indagine conquisitus.

Ex vna laudabili, & virtuosa actione alia bona bene inferri possunt.

35 Ad sic bene de Arioch sentiendum ex eius pietate, & erga sapientes affectione inducor, si enim omnes illos vellet interimere, nec Danielem audiret, & statim ad regem introduceret, nec sententiam in sapientes prolatam, publicatam, & executioni mandari incœptam, intermisisset.

Et

Cum regibus cau ta attentione loquendum, & agendum est.

36 Et notanda aulicorum cū regibus in loquendo prudens attentio, & cauta solertia, nil addidit Arioch, aut minuit in relatione ad regem, ad ea verba, quæ Daniel pronuntiauerat. Daniel Arioch, dixerat: *Solutionem regi narrabo:* Arioch regi dixit: *Inueni hominem de filijs transmigrationis, qui solutionem regi annuntiet.*

CAP. 2. NUM. 43.

Quod autem vidisti ferrum mixtum testa ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum misceri non potest testæ.

Nationes inter se naturaliter dissentientes commisceri possunt, non vniri,

37 HOC inter multos principes, & nationes, præsertim finitimas nunc, & semper expertum est.

CAP. 2. NUM 49.

Daniel autem postulauit à rege; & constituit super opera Prouinciæ Babylonis Sidrach, Misach, & Abdenago.

Primi regum ministri, etiam rectissimi, suos intimos, & charissimos, si beneme-riti sint, promouere non dubitēt.

38 HÆC sociorum præfectura non fuit effectus ambitionis Danielis, sed iustissimæ distributionis, erant enim ad illa munera omniū dignissimi, nec debuit eorū condignitati, & merito intima cum primo ministro necessitudo aliquid officere.

Diuersa nomina diuersis muneribus aptanda, nec profana sacris miscenda.

39 Et notandum, quod cum ad orationem, & diuini auxilij impetrationem á Daniele aduocantur supra num. 17. eos nominibus Hebraicis appellat, cum vero Prouinciæ operibus Babylonicæ præfert, gentilica, Chaldaicaque eorū nomina vsurpat.

CAP. 3. NUM. 7.

Post hæc igitur statim, vt audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, & cithara, sambuca, & psalterij, & symphonia, & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ adorauerunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex.

Qui idola colunt corpore, ac mente cadunt.

40 CAdentes, non solum corporis demissione, sed etiam animæ præcipitatione, & ruinâ ob commissum idololatriæ peccatum.

CAP. 3. NUM. 15.

Nunc ergo, si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, omnis que generis musicorum, prosternite vos, & adorate statuam, quam feci.

Si ad falsam adorationem præparatio exigitur, quid ad veram?

41 NUnc ergo, si estis parati; Si ad falsam adorationem præuia dispositio, & præparatio petitur: Qualem ad veram adorationem adhibere oportebit?

CAP. 3. NUM. 22.

Fornax autem succensa erat nimis. Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit flamma ignis.

Ignis ex naturali potentia vrit, ex obedientiali interficit.

42 CUR de igne non ait textus, quod crudeles illos ministros *combuserit*, sed quod *interfecerit?* An quia illa occisio non fuit effectus ignis naturaliter operantis, sed supernaturaliter Deo moti, & eleuati? Nam credibile est, illos ministros non se intra iurisdictionem flammæ vrentis immisisse, & prorripuisse, sed flammam, ad illos interimendos, longius à Deo motam processisse.

UEL SIC.

Deus præmature suorum Fidelium incolumitati attendit.

43 Adeò præmature, & efficaciter Deus ab illo igne virtutem vrendi suspenderat, ne Danieli, & socijs eius vel minimum offenderet, vt per illam, nec in sacrilegos ministros agere permitteret: ideó non dicitur, Illos cremauisse, sed interfecisse.

Deus vires agentium naturalium intendit, vt sua erga Fideles miracula splendeant.

44 Sed si mallis dicere, quod illa fuit actio combustiua ignis, per interfectionem translate significata, dicemus, hoc fecisse Deum, vt

vt notarent Babylonij, quanto miraculo virtus combustiua ignis in medio fornacis suspensa esset, cuius flamma exundans tantas, talesque vires exereret.

CAP. 3. NUM. 26.

Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile, & gloriosum nomen tuum in saecula: quia iustus es in omnibus, quae fecisti nobis.

Anima Fidelium in Purgatorio Diuinam iustitiam, & misericordiam laudare non cessant.

45 HÆC accommodari possunt animabus ignem purgatorium patientibus.

CAP. 3. NUM. 51.

Tunc hi tres quasi ex vno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace dicentes.

Trinitatis mysterium à prophetis cognitũ, & frequenter adoratum.

46 HIC semel iterumque mysterium Trinitatis exprimitur: primò, per illa verba: *Tres quasi ex vno ore*: Secundò, per sequentia, scilicet: *Laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum.*

CAP. 3. NUM. 94.

Et congregati satrapae, & magistratus, & iudices, & potentes regis contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, &c.

Vide supra n. 43

47 AB illo igne videtur, non solum abstulisse Deum actum cremandi, sed etiam potestatem, seu potentiam.

Probatio Fideles è pueris in viros transmutat.

48 Et notandum post ignis probationem non iam dici pueros, sed viros: nec quod satrapae illos conspiciebant, sed quod contemplabantur, quasi quid diuinum in illis considerantes, & admirantes.

CAP. 4. NUM. 10.

Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil, & sanctus de caelo descendit.

Angelus custos tam ad Deum, quam pro cliente suo semper vigilat.

49 ANgelus à Daniele *vigil* appellatur, quia nunquam dormit, seu cessat ab actibus cognoscendi, & amandi Deum; & quia semper vigilat ad custodiam indiuidui, vel communitatis sibi commissae.

CAP. 4. NUM. 12.

Et alligetur vinculo ferreo, & areo, in herbis, quae foris sunt.

Ad regis conspectum humiliati, vel inanimata humiliantur.

50 QVomodo poterat Nabuchodonosor vinculo ferreo, & aereo herbis alligari? Forte herbae istae arbores robusti erant, sed ad conspectum regis humiliati, depressi, & iram, indignationemque Diuinam patientis, in herbulas, & exigua gramina conuersi sunt.

CAP. 4. NUM. 33.

In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorem regni mei, decoremque perueni: & figura mea reuersa est ad me, &c.

Mundiales dignitates apparẽtes, & figuratae.

51 NAbuchodonosoris restitutio per figurae conuersionem significatur, omnia enim terrena regna, quid apparens tantum, & figuratum est.

CAP. 5. NUM. 1.

Baltassar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille: & vnusquisque secundum suam bibebat aetatem.

Quęuis ętas ad crapulam proportionatã humanã appetentia.

52 IUuenes multùm bibebant, quia robustioris stomachi; senes etiam, quia imbecilioris, vnde omnes temulenti euaserunt.

CAP. 5. NUM. 2.

Praecepit ergo iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea, & argentea, quae asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Ierusalem, vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxoresque eius, & concubinae.

Te-

Sacra supellectilis profanatio, nisi à temulento, incredibilis.

53 TEmulentiæ regis circumstantia á textu notanter aduertitur, ad significandum, tam immane sacrilegium ab alio, quam á temulento, committi esse moraliter impossibile.

Sacrilegium, etiā temulento, ad vtrumque reatū imputabile.

54 Et notandum sacrilegium istud, etiam temulento, tam ad culpam, quam ad pœnam imputatum fuisse.

CAP. 5. *NVM.* 5.

In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis cōtra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ.

Deus, minimum quod potest, ad punitionem applicat.

55 D*Igiti* dicuntur veri, & proprij fuisse, manus non ita, sed: *Quasi manus*: sed quare hoc? An quia erat manus Dei, & Deus minimum, quod potest, applicat ad punitionem?

U E L S I C.

Deus ad condonandum sua; ad puniendum hominis manu vtitur.

56 Manus Dei ex geniali propensione ad parcendum, donandumque inclinat, ac propterea, cū punit, non manus, sed quasi manus appellatur. Et notandum: *Hominis* additamentum, vt rex plus timeret, & vehementius terreretur.

V E L S I C.

Si digitis Deus in vna nocte amplissimum regnū destruxit, quid cum ad puniendum totam manum exerit.

57 Si quando Deus digitos tantum mouet, adeó grauiter punit, quid, cum totam exerit manū, & brachium extendit?

In superficie parietis aulæ regiæ.

Veritates, præsertim diuinæ, per miraculum regū palatia penetrāt.

58 VEritates diuinæ, præsertim illæ, quæ vitam ęternam, vel mortem concernunt, aulas regum penetrare non assolent, nec audent; miraculum est, si quando in pariete leui manu describuntur, & superficialiter notantur.

CAP. 5. *NVM.* 6.

Tunc facies regis commutata est, & cogitationes eius conturbabant, eū: & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur.

Regum reliqua, etiam interna, præter cor, scrutabilia.

59 DE facici regis Baltassaris immutatione, de cogitationum conturbatione, de renum dissolutione, de genuū collisione expressè loquitur textus, inter quæ de corde nihil enūtiat, vt ostendat, cor regum inscrutabile esse. Prouerb. cap. 25. n. 3.

CAP. 5. *A NUM.* 10.

Regina autem pro re, quæ acciderat regi; & optimatibus eius domum conuiuij ingressa est: & proloquens, ait: Rex in æternum viue: non te conturbent cogitationes tuæ neque facies tua immutetur. Est vir in regno tuo qui spiritum deorum sanctorum habet in se, &c.

Feminarum vitium loquacitas, curiositas. & superstitio.

60 E*T proloquens, ait*: Nunquam feminea loquacitas absque prolocutionibus, seu præambulis negotia sua ediserit. Sed quomodo hæc regina tum iuuenis, tum á negotijs publicis tractandis semota, adcò perspicue, & distinctè cognoscebat, quæ rex penitus ignorabat? Quia hæc notitia erat, de incantationibus, aruspicijs, alijsque magicis artibus, ad quas feminæ, præ viris, naturalem habent propensionem, & viuidam affectionem: Uide huius numeri contextum.

CAP. 5. *NUM.* 12.

Quia spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaque, & interpretatio somniorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inuentæ sunt in eo, hoc est in Daniele, cui rex posuit nomen Baltassar.

Prudentia ceteris virtutibus naturalibus præferenda; quæ ad loquendum cū regibus magnæ circumspectione indiget.

61 PRudentia Danielis intelligentiæ, ceterisque dotibus eius prefertur. Sed cur nomen hebraicum Danielis vsurpat, & de immutatione ipsius in Chaldaicum Baltassaris á Nabucodonosore facta mentionem facit? Totum hoc adulatoriè à reginâ videtur dictum; ne rex Baltassar autumaret, aliquem priuatâ au-

authoritate nomen suum regale vsurpare ausum fuisse. Ex quo etiã infertur, Nabuchodonosorem, ad maximam Danielis æstimationem declarandam, nomen principis filij sui, tunc iuuenis, & in palatio existentis, ei imposuisse, & nomen Danielis in Baltassaris nomen, honoris causa, commutasse.

CAP. 5. A NUM. 13.

Igitur introductus est Daniel coram rege, ad quem præfatus rex ait: Tu es Daniel de filijs captiuitatis Iudæ quem adduxit pater meus rex de Iudæa? Audiui de te, quoniam spiritum deorum habeas, &c.

Aularum regalium, ex maligna & cauta Ministrorum solertia magna vicissitudo.

62 NOtandum se se offert aularum regalium nimia vicissitudo, varietas, & inconstantia in regum successione, etiam filiorum respectu parentum: En primum Nabuchodonosoris parentis ministrum miraculosum, & in omni regno celeberrimum non solum non cognoscebat Baltassar, sed de eius genere dubitatiue, ex notitia nuper acquisita, interrogat. Notanda etiam iniqua, & calida actualium solertia ministrorum, qua antiquos expertos, & benemeritos ministros à succedentis immediate principis notitia, & cognitione remotissimos, & omnino auulsos effecerunt.

CAP. 5. NUM. 17.

Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da.

Munera publica ciuilia plus onerosa sunt, quam honorifica.

63 MUnera à rege oblata repellit Daniel; quia præter bonam suam, & generosam indolem, iam ab experientiâ anteacta cognoscebat, munera illa plus onerosa esse, quam honorifica,

Cum Infidelibus taliter agendum vt vera Fidei nulla iniuria fiat

64 Et notandum, quod ceteri omnes, etiam regina, initio locutionis regem salutant, dicentes: *Rex, in æternum viue*; secus Daniel, ne, si de vita temporali, falso, & adulatoriè; si de vita spirituali, & vere æternâ, tum falso, tum irreligiose loqueretur, cum rege enim idololatra sermo erat.

CAP. 5. NUM. 27.

Thecel; appensus es in statera, & inuentus es minus habens.

Cum Dei prouidentia aliquem in publico munere collocat ad illud necessarias dotes sub pondere, numero, & mensura donat.

65 HÆC appensio, vt denotat clausula: *Inuentus es minus habens*, ad aliam referetur appensionem, illam scilicet, quæ à Deo in regni traditione facta fuerat: tunc enim sub pondere, numero, & mensurâ dedit Baltassari Deus dotes necessarias, & sufficientes ad rectam regni administrationem, quas ille dissipauit, seu male negotiando, seu ipsis non vtendo, vt seruus nequam parabolæ Euangelicæ Lucæ cap. 19. num. 20. ideo quando Deus numerauit iterum, seu compleuit regnum illius, quod per verbum illud emphaticum, scilicet: *Manè* significatur, inuenit regem minus habentem. Hoc idem omnibus, præsertim officia publica negligenter administrantibus applicari potest.

UEL SIC.

Omnes mundiales dignitates nihilo minus sũt.

66 Illud: *Minus habens* intelligi posse videtur comparatiue, collatione, scilicet vnius bilancis ad alteram: quid ergo in illa positum refert textus? Nihil omnino. Ergo vniuersus Baltassaris principatus, & quidquid ab illo in reipublicæ administratione, & regimine gestum fuit, minus nihilo existimatum fuit.

VEL SIC

Sui muneris obligationes vnusquisque scire tenetur.

67 In alio lance positum fuit onus, & obligatio regalis officij illius principis: cur ergo non exprimitur? An quia cuiusuis onus, & obligatio, ad quam quisque ex munere suo tenetur, non debet exprimi, sed supponi?

Nil magis obliuioni quam precipiacuiusque obligationes tradi solent.

VEL SIC.

68 Non exprimitur ad denotandum, nil habere foljros principes, & rectores magis obliuioni traditum, quam obligationes, & onera, quæ ipsis ex suo munere incumbunt.

CAP. 5. NUM. 29.

Tunc iubente rege indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo eius, &c.

Honores instantanei, etsi amplissimi, quasi nihil reputandi.

69 QVÆ hæc munificentissima regis liberalitas in hominem non adulantem; sed vera proferentem, & tristissima prænuntiantem? Hoc mirandum non est: exercuit insolitam liberalitatem rex in honore Danielis per duas, vel tres horas ad summum duraturo.

VEL SIC.

Dulcioribus ad nauseam vsque satiati amariora appetunt.

70 Sicut cibis dulcioribus assueti amaros appetunt, & austeros, sic principes, adulationes continuo audientes, adeó illis stomachantur, vt nil auidius appetant, quam vnam sinceram veritâtem, etsi amarissimam, audire.

CAP. 6. A NUM. 1.

Placuit Dario, & constituit super regnum satrapas centum viginti, vt essent in toto regno suo. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel vnus erat: vt satrapa illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam.

Nonnulli principes sui honores muneris amplectuntur, onera abijciunt.

71 REges de suo munere id solent appetere, quod iubat; non quod molestat.

CAP. 6. *NUM. 4.*

Porro rex cogitabat constituere eum (Danielem scilicet) *super omne regnum; vnde principes, & satrapa, quærebant occasionem, vt inuenirent Danieli ex latere regis, &c.*

Amor cæcus; inuidia lyncæis oculis prædita aduenenatum.

72 QVantum perspicaciæ oculis amoris deest, tantum oculo inuidentiæ superest, nondum rex cogitationem Danielis exaltandi extra mentis cancellos extulerat, & iam á satrapis penetrata ipsos in Danielis ruinam impellebat.

CAP. 6. *NUM. 5.*

Dixerunt ergo viri illi: Non inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.

Animi pestilentes religionem turbant, vt regna, ac dominia conuellant.

73 AD turbandam tempublicam, dominia conuellenda, & bonos ministros deturbandos, nullum viris pestilentibus medium promptius, aptiusque occurrere solet, quam materia religionis.

CAP. 6. NUM. 7.

Consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, & satrapa, senatores, & iudices, vt decretum imperatorium exeat, & edictum: Vt omnis, qui petierit aliquam petitionem à quocumque Deo, & homine vsque ad triginta dies, nisi à te rex, mittatur in lacum leonum.

Prauorum politicorum impia religio.

74 OMnes isti Darij regis ministri, etiam cum pij, & religiosi apparent, irreligiosissimi sunt, & impijssimi.

Praui ministri, cum regibus magis obsequiosi videntur, sunt amplius nocivi.

75 Pręterea si cum regem adulatorie maximum, imo vnicū deorum facere procurant, ipsi maxime aduersantur, & acerbissimum dolorem moliuntur, vt infra patebit, quid cum eum Tyrannorum maximum declarare intenderent?

CAP. 6. *NUM. 10.*

Quod cum Daniel comperisset, idest, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, &c.

Qui tempus bene impendere nouit, tam ad corporalia munera, quam ad spiritualia exercitia sufficiens habet.

76 TRibus *temporibus* in die Daniel Deum adorabit, vel mysterium Trinitatis insinuans, vel tempus præteritum, præsens, & futurum innuens. Et notandum, grauia, & plurima negotia publica non obfuisse Danieli, quominus ter in die Deum adoraret, non quidem leuiter, & perfunctorie, sed per diuturnum spatium, quale vox illa, scilicet: *Tempora* significat.

CAP. 6. NUM. 11.

Viri ergo illi curiosius inquirentes, inuenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum.

Maligna nequitia sub speciosa curiositatis larua solet incedere.

77 MAligna aulicorũ nequitia specioso curiositatis nomine operiri solet: quod ad nostram aduertentiam innuit textus.

CAP. 6. NVM. 13.

Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filijs captiuitatis Iuda, non curauit de lege tua, & de edicto, quod constituisti; sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.

Iniqui accusatores non solum criminosi, sed vilipensores.

78 NON dicunt Daniel vnus ex tribus primis principibus á te constitutis super ceteros, vel saltem, Daniel de filijs transmigrationis; sed *Daniel de filijs captiuitatis Iuda.* vt non solum Danielẽ honore debito priuarent, sed illum, quantum possent, deturparent.

VEL SIC.

Iniqui ministri non solum bonos, siqui inter eos sunt, accusant, sed nondum cõuictos condemnant.

79 Isti iniquissimi Danielem solummodo accusatum, nondum conuictum; nec condemnatum muneribus, & honoribus contra ius, fasque expoliare nituntur.

Iniqui iudices de internis, & incognoscibilibus audent sententiam pronuntiare.

80 Sed ab istis contestibus, & accusatoribus iure inquirendum foret, vnde illis euidenter constare poterat, & actus internus Danielis, & obiectum illius, & quod ad orationem addiderit obsecrationem?

CAP. 6. NVM. 15.

Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum, atque Persarum est, vt omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.

Rex qui nimiam potestatem aliquibus ministris concedit, sibi officit.

81 ECce nimiam potestatem his ministris collatam, ne rex molestiam sustineret, in damnum, & detrimentum ipsius conuersam, vide supra num. 1. Sed nihilominus notare licet: Hanc rempublicam in vera fide, & Dei cognitione errantem fuisse tamen bene moratam, & gubernatam propter legum exactissimam obseruantiam, ad quam, etiam rex ipse inuiolabiliter tenebatur.

CAP. 6. NVM. 17.

Allatusque est lapis vnus, & positus est super os laci: quem obsignauit rex annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.

Longe grauius nocumentum à potentioribus inuidis, quam à leonibus famelicis timeri potest.

82 VNO integro lapide totum hiatum operiente, non pluribus lapidibus, iubente rege, os laci occlusum, & obsignatum fuit, ne facile in damnum Danielis posset aperiri, plus á rabidis inuidorum dentibus, quã à famelicis leonum rictibus nocumenti timens: imó, vt verba textus insinuare videntur, à leonibus nil mali in Danielem suspicabatur rex, ab inuidentibus, plurimũ, si ipsis pateret aditus, non dubitabat inferendum.

Uv VEL

UEL SIC.

Longe grauius aulici inuidentes necere solent, quam Leones famelici.

83 Ultra id nocumentum, quod homini leonibus famelicis obiecto expectari necessum est, habent aulici inuidentes grauius aliud nocumentum, quod inferre possint. Sed quodnam istud, quod corporis dilacerationem, & vitæ amissionem superet? In promptu responsio est. Dilaceratio famæ, & honoris occisio.

CAP.6. NUM.21.

Et Daniel regi respondens ait: Rex in æternum viue.

Vere credenti potius vita æterna, quam temporalis imprecanda.

84 REgi salutem animæ desiderabat Daniel, & imprecabatur, & ex nunc hac ad regem salutatione vtitur, quam antea non vsurpauerat, propter fidem in verum Deum, quam rex supra num. 17. manifeste ostenderat, ac professus fuerat.

CAP.7. NUM.1.

Anno primo Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio autem capitis eius in cubili suo.

Imaginaria propheticarum repræsentationes visiones dici solent ob certitudinem, vel approximationem.

85 VIsio dicitur ob certitudinem; *Capitis* ad qualitatem visionis significandam, quod scilicet ocularis non fuerit, sed imaginaria.

CAP.7. NUM.2.

Videbam in visione mea nocte, & ecce quattuor venti cæli pugnabant in mari magno. Et quattuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersæ inter se.

Regna gentilica per mare, ventos, & bestias cõgrua valde metaphora significantur.

86 REgna per mare, ventos, & bestias significantur: per mare: populi ob inconstantiam: per ventos: nobiles, ob ambitionem, & vanitatem: per bestias principes ethnici, veræ fidei cognitione, ac propterea rationalitate carentes, quales erant quattuor illi Danielis imaginationi prophetice obiecti.

CAP.7. NUM.4.

Prima, quasi leæna, & alas habebat aquilæ.

87 PER leænam aquilinis præditam alis, significari videtur velocitas ad rapinam. *Leæna alata rapina velox.*

Aspiciebam donec euulsæ sunt alæ, & sublata est de terra, & super pedes, quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei.

88 PRinceps, qui potentia sua moderate vtitur, non vt alas eleuet, sed potius deprimat, non solum rectus, vt homo, incedit, sed etiam de ferina in rationalem naturam valet transmutari. *Princeps, qui potentia sua moderate vtitur, de ferina in rationalem naturā conuertitur.*

CAP.7. NUM.7.

Post hæc aspiciebam in visione noctis; & ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos comedens, atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans.

89 SVbditi, qui Tyrannorum voracitatem effugiunt, pedum conculcationem patiuntur. *Principes tyranni, ques non deuorant subditos, conculcant.*

CAP.7. NUM.9.

Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius candidum, quasi nix, & capilli capitis eius, quasi lana munda, &c.

90 SEdens, Christus Dominus, qui *antiquus dierum* dicitur propter æternitatem Deitatis: *Vestimentum candidum*, propter naturam humanam glorificatam, *Capilli, quasi lana munda*, quia fuit agnus immaculatus pro mundi redemptione in sacrificium oblatus *throni* propter apostolos coniudices: *Flamma* throni principalis, & sublimioris Christo destinati, lumen gloriæ Saluandorũ: *Fluuius igneus, rapidusque*, pœna æterna damnandorum: vnde totus iste apparatus iudicij finalis esse videtur. *Finalis iudicij theatrum in lege veteri descriptũ, & adumbratum.*

CAP.

CAP. 7. NVM. 10.

Iudicium sedit, & libri aperti sunt.

Omnium conscientia in finali iudicio patebunt.

91. LIbri, vel conscientiarum iudicandarum, vel prouidentiæ Diuinæ decretorum, quæ omnia aperta dicuntur, & scripta ob certitudinem.

CAP. 7. NVM. 11.

Et vidi, quod interfecta esset bestia, & perijsset corpus eius, & traditum esset ad comburendum igni.

Dæmonis cultus carnalis, à carnalibus exhibitus, & modicum duraturus.

92. HÆC bestia idololatria esse videtur, & eius numen, nempe dæmon, quod *corpus* dicitur, quia omnia opera eius carnalia sunt, & à carnalibus tantum; non ab spiritualibus adoratum fuerit. Vel corpus bestiæ est congregatio damnatorum cum dæmone capite suo, æterno igni tradita. Sed quomodo bestia hæc *interfecta* dicitur, cũ in tormentis, & cruciatibus sit æternum duratura? Quia à iudicio finali, & deinceps omnis idololatria, & dæmonis cultus cessaturus est, & pe- ritiurus.

CAP. 7. NVM. 13.

Aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, &c.

Christi Vicarius cum ipso Christo equiuocabilis.

93 HIC *quasi filius hominis*, videtur esse Christi Vicarius, seu summus Pontifex Romanus, qui Christo Domino à tota Ecclesiá Catholicá offertur, & consecratur, vt ab eo accipiat potestatem, & honorem, & vniuersale imperium.

Iudices superiores non clandestine; sed cum exteriori pompa, apparatuque creandi.

94 Sed si cum communi Expositorum mal is, hunc *quasi filium hominis*, esse Christum Dominum, per *antiquum dierum* supra num. 9. relatum, patrem æternum intellige, sed mihi difficultatem ingerit illud Ioannis cap. 5. num. 22. *Neque enim pater iudicat quemquã: sed omne iudicium dedit filio*. Nisi dicas: Æternum Patrem non sedisse in throno cum coniudicibus Apostolis ad iudicium exercendum; sed ad censoriam, & iudicialem virgam Filio suo solemniter tradendam.

CAP. 7. NVM. 23.

Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuersam terram, &c.

Omnium erroris cathedra in omnium veritatum cathedram transmutata.

95 HInc vsque ad finem capitis agit de Romanorum imperio, quod à Deo dissipatum fuit, vt in eius Regia solium Ecclesiæ exaltaretur, & vniuerso orbi resplenderet.

CAP. 7. NVM. 25.

Et putabit, quod possit mutare tempora.

Romanorum est, [illegible] non solum, sed etiam dominari ambitus, & ausa fuit.

96 SIC fecit Iulius Cæsar Kalendarium reformando: Et ineptius Eliogabalus præcipiendo, quod opera diurna nocturna fierent, & nocturna per diem efficerentur.

CAP. 9. NVM. 21.

Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini.

Qui veram fidem nequeunt exterius profiteri, interne confiteri non desistant.

97 DAniel, & ceteri viri sancti in captiuitate constituti, etsi carerent templo, & potestate sacrificandi effectiue nihilominus saltem affectiue statutis à lege temporibus sacrificabant, & pro sacrificio agnorum, & arietũ, sacrificiũ laudis offerebãt.

CAP. 9. NVM. 22.

Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum, vt docerem te, & intelligeres.

Angeli à Deo ad aliquem iustum legati eiusdem non intercipiũt.

98 ADeó placent Deo iustorum preces, & orationes, vt angeli legati ad ipsos, illarum finem expectent, vt legationem suam exequantur.

CAP.11. NVM. 2.

Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimijs super omnes.

Nimia diuitia ipsis possidentibus valde nocua.

99 DArius, scilicet rex Persarum, cuius immensæ diuitiæ Alexandrum in se concitauerunt, de quo statim nu. 3. sequenti agit.

CAP.11. NVM.4.

Et cum steterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quattuor vētos cœli; sed non in posteros eius, neque secundum potentiam illius, qua dominatus est, lacerabitur enim regnum eius, etiam in exteros, exceptis his.

Regnum diuisū desolabitur.

100 HÆC fuit diuisio imperij Alexandri, vt patet ex lib.1. Machabęorum cap. 1. Et notandum idem esse, regnum in plures diuidere, ac lacerare.

CAP.11. NVM.25.

Et rex Austri prouocabitur ad bellum multis auxilijs, & fortibus nimis: & non stabunt, quia inibunt aduersus eum consilia.

In re bellica cōsilia viribus præualent.

101 NOtandum, quantum in re bellica præualeant viribus non solum congrua, & prouida, sed etiam calida consilia, quæ stratagemata vocari solent. Vide lib.2. Regum cap.15. num.34.

CAP.11. NVM.27.

Duorum quoque regum cor erit, vt malefaciant, & ad mensam vnam mendacium loquentur.

Qui in conuiuijs negotia politica tractant, & expediunt, mendacij ferculum deuorant.

102 HIC mos aliquarum describitur Prouinciarum, quæ in mensis, & conuiuijs negotia politica tractare, & expedire solent.

CAP.11. NVM.30.

Et venient super eum Trieres, & Romani: & percutietur, &c.

103 HIC confirmatur, & canonizatur prophetia antiquissima Balâam, quæ in libro Numeri cap.24. num.24. refertur de Hierosolymitana per Vespasianum, & Titum vastatione.

Gentilium prædictiones veras vera Fides, cum oportet canonizat.

CAP.11. A NVM.32.

Populus autem sciens Deum suum obtinebit, & faciet Et docti in populo docebunt plurimos.

104 APostoli, & ceteri Christi Domini discipuli à quibus vniuersus orbis veram religionem, & Dei cognitionem edoctus, & adeptus est.

Apostolorum ma gisterium in veteri lege expressum.

CAP.11. NVM.35.

Et de eruditis ruent, vt conflentur, & eligantur, & dealbentur.

105 RVent, non à vera fide, & Dei cognitione, sed per martyrium â vita temporali cadent, & sic stollas suas dealbantes, electi Dei vocabuntur: Hi Ecclesiæ primitiuæ martyres videntur esse.

Martyrum casus ipsorum magna exaltatio est.

CAP.11. NVM.37.

Et Deū patrū suorū non reputabit: & erit in concupiscentijs feminarū, nec quemquam deorum curabit: quia aduersum vniuersa consurget.

110 HIc Mahometus prophetice videtur definitus, & Othomanorum imperium hinc inde diffusum vsque ad terræ sanctę captionem, & adquisitionem, vt patet vsque ad finem capitis.

Mahumeti paganismus in lege veteri prauisus, & prænuntiatus

CAP.12. NUM.1.

In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui, &c.

111 HIC finis Mundi, & vltimi tempus iudicij describi videtur.

Vide sup. n.90.

CAP.12. NUM.2.

Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt.

Mul-

In sacro textu quænatque Multi, pro Omnibus, & Omnes, pro Multis accipiuntur.

112 **M**Vlti pro omnibus: Et notandum, quãdoque etiam in Sacra Scriptura poni omnes pro multis: si autem de primo Christi aduentu hic textus posset intelligi, verba hæc rigorosam accipere possent explicationem iuxta illud Matth cap. 27.num.52. *Et multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt*, sed huic intelligentiæ antecedentia huius textus repugnare videntur.

CAP.13. NVM.5.

Et constituti sunt de populo duo senes iudices in illo anno: de quibus locutus est Dominus: quia egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum.

Non omnes, qui populum videntur regere, regũt.

113 **Q**Ui videbantur regere populum, idest: Non regebant vere, sed apparenter.

CAP.13.A NVM.10.

Erant ergo ambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt sibi vicissim dolorem suum: erubescebant enim indicare sibi concupiscentiã suam.

Sensualis concupiscentia vulnerat, dolorem, erubescentia, aliumque similiũ mater.

114 **E**Ffectus sensualis cõcupiscentiæ sunt vulneratio, dolor, erubescentia, & alij non minus mali, qui sub istis intelliguntur. Et notandum, iudices, vt in plurimum inter se suspecte agere, & conuersari.

CAP.13.A NVM.15.

Factum est autem, cum obseruarent diem aptum, ingressa est aliquando, sicut heri, & nudiustertius, cum duabus solis puellis, voluitque lauari in pomario: æstus quippe erat: & non erat ibi quisquam præter duos senes absconditos, & contemplantes eam.

Luxuria ardor spatium luxuriosis contemnentium adurit.

115 **F**Orte calida intemperies, quæ totum illud spatium æstuabat, ab ardenti, & inueterata horum senum lascivia proueniebat.

Lasciui oculi, & in obiecto fallũtur, & in videndi exercitio deficiunt.

116 Sed cur non ait textus: *Videntes*, sed: *Contemplantes eam?* Uel quia quasi quamdam rem diuinam, & supernaturalem considerabant; vel certius, quia præ senectute, & concupiscentiæ ardore caligantibus oculis eam clare videre non poterant.

CAP.13. NVM.17.

Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, & smigmata, & ostia pomarij claudite, vt lauer.

Grauissimo periculo se exponit, qui honestatem luxui postponit.

117 **H**Anc forte tribulationem Deus Susannæ permisit, quia prius potius ad luxũ spectantia, nempe oleum, & smigmata sibi iussit afferri, quã quæ ad cautã honestatis custodiã pertinebant, fieri præcepit, nempe ostiorum pomarij clausuram.

CAP.13. NVM.18.

Et fecerunt sicut præceperat: clauseruntque ostia pomarij, & egressæ sunt per posticum, vt afferrent, quæ iusserat; nesciebant que senes intus esse absconditos.

Nonnulli serui ordinate exequũtur, quæ domini inordinate præcipiunt.

118 **R**Ectius puellæ istæ impleuerunt, quæ domina Susanna minus ordinate iusserat, ideo ipsarum honori cauens, earumdem ignorantiam de subdola senum latitatione exprimit textus, ne forte in dubium verteretur, & de tanti criminis cõplicitate infamari possent.

CAP.13.A NVM.22.

Ingemuit Susanna, & ait: Angustiæ sunt mihi vndique: si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.

 Non

Qui non mortē, etiam ignominiosam, sustinere; sed peccare, mortem existimat: cum Deus ab vtraque liberat.

119 NON appellat Susanna *mortem* incidere in manus senum illi mortem adolescentium, sed peccatum adulterij admittere, hoc mortem verissime, & castissime appellat: ideò Deus ipse curauit eam ab vtraque morte defendere, & liberare. Sed interim discant isti inueterati iudices, & salaces senes á puella valde turbata, & afflicta in re difficili breuissime, & solidissime discurrere, & iustissime deliberare, & resoluere.

CAP. 13. NVM. 27.

Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt serui vehementer.

Femina vere casta erubescentia, cum de libidine sugillatur, in enarrabilis.

120 SI seruorum fuit erubescentia vehemens, quantam credemus Susannæ erubescentiā fuisse? Certe inenarrabilis fuit, ideo in textu subticetur.

VEL SIC.

Quem propria conscientia non accusat, accusatio externa non perturbat.

121 Seruorum erubescentia, non Susannæ refertur, forte enim ex propriæ conscientiæ innocentia, & securitate illam non incurrit, nec permisit Deus, quod illa castissima, & fortissima Heroina huic passioni, licet naturali, maneret subiecta; sed constantem faciem, animumque imperturbatum in illa occasione ostenderet.

VEL SIC.

Erubescunt serui, deffectus dominorū ab alijs cognites, ab ipsis ignotari.

122 *Erubuerunt serui vehementer*, quod turpem Dominæ suæ conuersationem, quam certam, & indubitabilem ex senum contestatione credebant, antea iam ipsi ex sua inuestigatiua solertia non percaluerint, vel saltem odorauerint, ideo subsequitur: *Quia nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna.*

CAP. 13. NVM. 28.

Cumque venisset populus ad Ioakim virum eius, venerunt, & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione aduersus Susannam, vt interficerent eam.

123 HOC dic nō manica. uerunt senes ante populum ad domum Ioakim, vt assolebant, si forte Susannam cōspicari possent, sed expectauerunt, quod prius populus conueniret, tum vt suam iniquissimam intentionem obtegerent, tum, quia populus in hac maligna, & calumniatoria causa iudicem acturus erat, ipsi accusatores, & testes voluerunt que habere prius tribunal completum, ante quod causam dicerent, & accusationem obijcerent. Et notandum, non dici presbyteros, quia sacerdotes forent, sed quia senes, & seniores erant: Vide infra num. 41.

Iniqui, & falsi accusatores, iuris solemnitates diligēter obseruare solent.

CAP. 13. NVM. 50.

Reuersus est ergo populus cum festinatione, & dixerunt ei senes: Veni, & sede in medio nostrum, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis.

124 ADulatoriā hac demonstratione existimabant inueterati senes Danielē demulcere, & puerum iuniorem ad suas partes adducere.

Adulatio, non minus quam munera, iudices solet corrumpere.

CAP. 13. NVM. 57.

Sic faciebatis filiabus Israel, & illa timentes loquebantur vobis: sed filia Iuda non sustinuit iniquitatem vestram.

125 LOquebantur, hoc est: Consentiebant vestris nefarijs concupiscentijs: sic loquitur modestiæ causa, & stilo satis á populo perceptibili, vt absque indiuiduorum infamia, populum ad iustam vindictam accenderet.

Coram populi multitudine res in honestæ honestis vocibus explicandæ.

CAP. 14. NVM. 2.

Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel: & impendebantur in eo per dies singulos simila artabæ duodecim, & oues quadraginta, vinique amphoræ sex.

Non

Qui idolo litat, nō sacrificat, sed impendit.

126 NON dicit: *Impendebantur ei*, sed *in eo*, vel propter eum, ob rationem infra à num. 12. relatam.

CAP. 14. *NUM.* 12.

Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & deuorabant ea.

Inter plurimos secretū diu subsistere, & conseruari mirandum est.

127 NON tanta videtur admiratione dignum, Babyloniorum stolida credulitas, quanta, quod inter tot homines, feminas, & pueros tandiu secretum latuerit.

CAP. 14. *NUM* 36.

Et clamauit Habacuc, dicens: Daniel serue Dei, tolle prandium, quod misit sibi Deus.

128 SIcut leones sine cibo miraculose viuere faciebat Deus, cur non etiam Danielem? An propter mysticam panis Habacuc Eucharistici panis repreſentationem, sine quo Daniel immane illud periculum non posset euadere?

Panis Eucharisticus ad grauissima euadenda pericula necessarius.

PRO-

PROPHETIA OSEE.

CAP.I. NVM.III.

Et abijt,& accepit Gomer filiam Debelaim: & concepit,& peperit ei filium.

AD CAP. 1. NVM. 3. PROPHETIÆ OSEE.

Peccatores interdum iustis adhaerentes ab anteactis erroribus emmendari solēt

1 E*T PEPERIT EI*: Ex his verbis innuitur, quod Gomer ex quo prophetæ nupsit, honeste vixerit: antea enim cum omnes viros ipsi accedere cupientes indiscriminatim admitteret, nulli eorum determinate parturire poterat.

Infamiam vitiorum à filijs, ex praua educatione, contractorum parentes incurrunt.

2 Sed cur pater meretricis declaratur, qui sine dubio fuit homo honore conspicuus, & In illo populo satis cognitus, & nominatus, si enim è confusso vulgi foret numero, vt quid nomen *Debelaim* exprimeretur? Hoc factum fuisse crederem, tum vt constaret, quod propheta mulierem nobilis stirpis, etsi illo vitio corruptam, duxerit: tum, vt Debelaim debitam negligentiç suç infamiam incurreret; ex deffectu enim bonç, & honestæ educationis moraliter certum est, filiā ipsius in illud vitiū, & totalem morum corruptionem incidisse.

CAP. 1. NUM. 4.

Et quiescere faciam regnum domus Israel.

3 REgnum in falsa religione, & contemptu veræ religionis fundatum, quale, fuit illud decem tribuum sub Ieroboamo, & successoribus, non quiescit, donec conteratur, & penitus destruatur.

Regnum in falsa religione fundatum in interitum properare non cessat.

CAP. 2. NUM. 6.

Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis.

4 VIA inuia peccatorum, etsi ipsis leuis, & plana videatur, valde tamen senticosa est, ex iustissimâ primi peccati maledictione Genes. cap. 3. num. 17. & 18.

Via peccatorum innia difficilis, ac senticosa.

CAP. 2. NUM. 9.

Idcirco conuertar, & sumam frumentum meum in tempore suo, & liberabo lanam meam, & linum meum, quæ operiebant ignominiā eius.

So-

Vberrimos terræ fructus, pecudumque prouentus agricolarum, & iustorum peccata exsiccant.

5 SOlet Deus vberrima panis, & vini fructuum ostensione agricolarum spem allicere, & fouere, cum vero iam maturescentiæ approximauerint, vẽto vrenti omnino consumere, quod est, Deum fructus illos sibi sumere, & in peccantium pœnam, & in peccatorum, quę in re agraria commissa sunt iustissimam vindictam, qualia sunt, mala decimatio, stipis laborantium iniqua retentio, & alia.

Terræ diuitiæ in peccantium potestate violenta, & captiuæ sunt.

6 Et notandum, fructus terræ, & bona temporalia in potestate peccantium esse violenta, captiua, & oppressą, propterea dicit Dominus: *Et liberabo lanam meã, &c.*

CAP. 2. A NUM. 20.

Et sponsabo te mihi in fide: & scies, quia ego Dominus. Et erit in die illa: Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos, & illi exaudient terram. Et terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum.

Omnis creatura se Deo pro hominibus suppliciter interponit, cum ab eorum peccatis non prepediuntur.

7 COEli, & omnia elementa ex innata propensione Deum suppliciter deprecantur pro hominum beneficientiâ, quãdo ab ipsorum peccatis non impediuntur.

CAP. 2. NVM. 24.

Et dicam non populo meo: Populus meus es tu: & ipse dicet: Deus meus es tu.

Deus propter Mariam reduplicatiue Noster est.

8 DEus meus meus, idest, meus quia á Patre mihi datus: & *meus*, quia â Matre mihi emptus, vt ait Diuus Bernardus sermone de purificatione.

CAP. 4. NUM. 2.

Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.

Peccata præcipue carnalia, & incestuosa suos cõmittentes demergunt, ac suffocãt.

9 VItia, & peccata suosmet comittentes demergunt, & suffocant. Sed quid est, quod sanguis sanguinem tetigerit? Per hunc dicendi modum videtur peccatum incæstus significari, vel commixtio cũ menstruata in lege grauiter prohibita Leuitici cap. 18. num. 19. & á prophetis frequenter, & seuere reprehensa.

CAP. 4. NVM. 3.

Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in bestia agri, & in volucre cæli, sed & pisces maris congregabuntur.

Peccata, & terræ luctus, & habitãtium in ea infirmatio sunt.

10 PER *Bestiam agri*, homines agrestes, & rudes intelligi posse videntur, siue homines sensuales, qui more pecudum viuunt: Per *volucrem cæli*, homines spirituales, vel status Ecclesiasticus, cui res cœlestes incũbunt: Per *pisces maris*, homines negotijs ciuilibus irrequietos, & irretitos, vel forte habitatores Insularum, qui hac figuratâ locutione solent quandoque significari.

CAP. 4. NVM. 4.

Populus enim tuus, sicut hi qui contradicunt sacerdoti.

Sacros ritus, & ceremonias pro arbitratu suo despicientes, & corrumpentes hæreticis comparari possunt.

11 QVi contradicunt sacerdoti sunt, qui vel veræ aduersantur religioni; vel intra veram religionem pro arbitratu suo agere volunt, legitimas ceremonias, & ritus â sacerdotibus intimatos, & ad obseruandum propositos, contemnentes.

CAP. 4. A NVM. 8.

Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum. Et erit sicut populus, sic sacerdos.

Sacerdos peccatis populi augmẽtis sacerdotij vilipẽdium lucratur.

12 PEccata populi victus sacerdotum quotidianus erunt, ad quæ committenda animos eius prauis, & relaxatis opinationibus incitabunt, vt ad eorum expiationem iugiter, & frequenter munera accipiant, ex

que

quo sacerdotij vulgarizatio, & despectio subsequetur, & alia grauissima damna, quæ ad Isajæ cap. 24. num. 2. notata sunt.

CAP. 5. NUM. 1.

Audite hoc sacerdotes, & attendite domus Israel, & domus regis auscultate.

Lex diuina vnicuique in suo gradu collocat, & congruentia attribuit.

13 PRimo loco ponit sacerdotes, secundo populum, tertio regales personas, & familiam, nam licet rex sit totius populi caput sub primaria tamen consideratione filius populi est, ab eo electione productus. Et notanda verborum proprietas vnicuique gradui attributa: sacerdotibus auditio tantum populis attentio, regibus auscultatio intimatur.

CAP. 5. NUM 2.

Et victimas declinastis in profundum.

Victima male litata non sursum ad Deum ascendit; sed deorsum ad dæmones abijcitur.

14 CUM victimæ ex sua institutione ordinatæ sint ad me vnicum, & vniuersalem omnium Dominum recognoscendum, & ita ex altari, in quo cremantur, ad me ascenderent; ex vestrâ malitiâ coactus sum illas repellere, & in profundum abjicere.

VEL SIC.

Vide supra n. 14.

15 Victimis ex se ad cœlum promerendum ordinatis, vestram condemnationem, & profundum inferni commeruistis.

UEL SIC.

Sacrificia ex auaritia oblata Deū, & crumenā grauant.

16 *In profundum*, hoc est, in auaritiam, quæ profundiora; & secretiora cordis vestri occupat.

CAP. 5. NUM. 7.

In Dominum præuaricati sunt, quia filios alienos genuerunt.

Fideliū filij indisciplinati, non fideles, sed ethnici compellandi.

17 FIlios alienos, idest, in disciplinatos, & legis diuinæ, quam patres profitentur, ignatos.

Nunc deuorabit eos mensis cum partibus suis.

Qui male sacrificant inutiliter suam substantiā dissipant.

18 DEstruentur substantiæ eorum inutiliter in sacrificijs, quæ offerent, tam in Kalendis, quam in alijs diebus mensis, quia á Deo non exaudientur; nec per illa placabitur ira eius.

CAP. 5. NUM. 10.

Facti sunt principes Iuda, quasi assumentes terminum.

Qui pœnitentiā de anno in annū differunt, terminum interminabilem assumunt.

19 QUasi assumentes terminum: hoc est, de die in diem pœnitentiam agere differentes; Vel perplexi ad deliberandum: an Deum, an idola ipsis sequi conueniat.

Super eos effundam quasi aquam iram meam.

Propter Malos quandoque Boni mala Natura, seu mala pœna perpetiuntur.

20 QUasi aquam pluuiæ generalis, quæ super omnes indiscriminatim cadit: vel *quasi aquam* diluuij vniuersalis, quæ omnes incautos comprehēdat, & perimat.

CAP. 6. NUM. 5.

Propter hoc dolaui in prophetis.

Deus mundi Faber, vt ipsum perficiat, laborare non cesat.

21 PRopheta, & concionator est instrumentum à Deo artificiose motum.

Occidi eos verbis oris mei.

Verba Dei irati mors ex iustitia occidunt; ex misericordia, sōles terrificant.

22 VErba Dei irati mors, & occisio sunt, ideo ex ore eius gladius vtraque parte acutus exibat Apocalipsis cap. 1. num. 16. Uel dic quod terrificis oris verbis solet Deus comminatorie occidere, ne gladio iustitiæ suæ effectiue occidere cogatur.

Et iudicia tua quasi lux egredientur.

Dei iudicia in instanti ab omnibus clarissime videnda.

23 QUasi lux, hoc est instantanee, quia lux in instanti diffunditur, & dispergitur. Vide quæ ad locum Apocalip. nuper citatum notata sunt.

CAP.

CAP. 7. NUM. 4.

Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente.

Idololatria ignis omnia comburens

24 SIcut accenso clibano totus incalescit, sic omnes filij Israel, nullo dempto in idolatriam exarserunt.

Quieuit paululum ciuitas à commixtione fermenti, donec fermentaretur totum.

Sicut fermentum massam, sic praua doctrina rempublicam corrumpit.

25 ILlud breue temporis spatium, quod satis est, vt exigua fermenti portio totam massam corrumpat, sufficit, vt mala doctrina in qualibet republica, vel communitate admissa, omnem rempublicam, vel communitatem inficiat.

CAP. 8. NUM. 1.

In gutture tuo sit tuba, quasi aquila super domum Domini.

Cum ira Dei appropinquat, Euangelica tuba vehementius insonet.

26 NON videtur dicere, quod tuba instrumentali canat, nam hæc non gutturi, sed labijs applicatur; sed quod vocem suam propheta fortiori, & vehementiori, quo poterit impulsu exaltet, tam vt ab omnibus audiatur, quam, vt omnes exterreat comminatione ruinæ iam imminentis, & ab Osea aquilinis oculis conspicatæ: Vide Isaiæ cap. 58. num. 1. Et præcipit Dominus, quod huius declamationis suggestum sit templum ipsius, & vt ab omnibus, vtpote ab eminentiori loco proclamata, percipiatur, & vt aduertant, etiam ipsi templo tam materiali, quam formali destinati, hoc est, ministri eius, calamitatem præuisam ipsis imminere.

CAP. 8. NUM. 8.

Deuoratus est Israel: Nunc factus est in nationibus, quasi vas immundum.

Excessiua tributa tributarios deuorant.

27 DEuoratus, hoc est, factus vbique tributarius, & intolerabilibus exactionibus oneratus.

Hebræi vbique fætidi, & contemptibiles.

28 *Quasi vas immundum*, id est fœtidum, contemptibile, & despectum; quod adeò certum est; vt vel ipsi Hebræi cæcis cæciores clarissime videant, & negare nequeant.

Tamdiu Hebræorum despectus durabit, quamdiu ipsorum pertinax proteruia durauerit.

29 Et aduerte, illud *Nunc* propositionem æternæ veritatis denotare, hoc est: Tamdiu Hebræorum despectum duraturum, quandiu ipsorum obstinata proteruia, & incredulitas durauerint.

CAP. 9. NUM. 2.

Area, & torcular non pascet eos.

Terræ sterilitas peccantium flagellum.

30 ADeò exiles fructus dabunt eis *Area, & torcular*, vt nec triticum famem satiet, nec vinum sitim extinguere sufficiat.

Et vinum mentietur eis.

Vinum mentitur ijs, qui Deo mentiuntur.

31 EXiguum vinum, quod expresserint, ipsis in acetum conuertetur, vel taliter extenuabitur, & infatuabitur, vt nulli vsui aptum remaneat.

CAP. 9. NUM. 4.

Sacrificia eorum, quasi panis lugentium, omnes, qui comedent eum, contaminabuntur: quia panis eorum anima ipsorum, non intrabit in domum Domini.

Peccatrices anima à Deo inconfestibiles.

32 ANima ipsorum, sunt Deo abominabiles contaminatæ, & diuina acceptatione indignæ, similes omnino pani lugentium, qui contaminatus est, & ad oblationes in domo Domini fieri solitas legaliter ineptus, & prohibitus.

CAP. 9. NUM. 6.

Desiderabile argentum eorum vrtica hereditabit.

Prauorum diuitia, vtpote nulli proficua, tamquam mortua sepeliendæ.

33 CUM captionem vrbis viderint approximare, argentum, aurum, gemmas, & pretiosa quæque in terra abscondentes sepelient á qua nunquam hæc effodienda sunt, & extrahenda.

CAP.

CAP. 10. A NVM. 1.

Iuxta vbertatem terræ suæ exuberauit simulachris. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt.

Vbi idololatria, aut hæreses grassantur schisma necessario exoritur.

34 IMpleta est in ipsis prophetia Moysis Deuteronomij cap. 32. á num. 15. Nec diuisum est cor eorum saltem inter Deum, & idola, ita vt aliqui eorum veram religionem tenēāt, & alij falsam amplectantur, sed omnibus in apostasiam prolapsis super varijs idolis adorandis tota cordium, & affectionum diuisio est, vnde inter ipsos schismata, scandala, disturbia omnigena, & totalis interitus exortus est, quia *Omne regnum*, in materia religionis, vel alia naturali, si grauis, & fundamentalis sit, *in se ipsum diuisum desolabitur.* Lucæ cap. 11. nu. 17.

CAP. 11. NVM. 8.

Conuersum est, in me cor meum, pariter conturbata est pœnitudo mea.

Proprium cor videtur Deus abijcere cum flagellum punitiuū assumit.

35 VT Deus in iram accēdatur peccatorum, etiam enormium, & grauissimorum, punitiuam, necessum videtur esse cor suum abijcere, & aliud cor diuersum assumere, donec per resipiscentiam, & mitiora consilia, cordis diuini ad Deum reuersio, seu conuersio fiat.

VEL SIC.

Ingratos amare est cor prodigere.

36 Redijt ad me cor meum, quod antea á me ad vos diligendos exierat, & in hominum ingratissimorum amore quasi prodegeram, ideo deinceps ab experentia cautus, vobis remissam quamdam beneuolentiam, non ardentissimam affectionem impendam.

CAP. 11. NVM. 9.

Non faciam furorem iræ meæ: non conuertar, vt disperdam Ephraim: quoniam Deus, ego & non homo.

37 CUM Deus misereri vult, Naturam humanam occultat, exeritque, & ostentat Diuinam; cum vero punire decernit, Naturā diuinam celare, & humanam ostentare solet. *Natura diuina in misericordiam; humana in rigorem propensa.*

In medio tui sanctus, & non ingrediar ciuitatem.

38 PArcam ciuitati, quam omnino destruere decreueram propter Angelum illius custodem, qui pro illa efficaciter interpellat, & meam pietatem exorat, vel propter quemdam virū sanctitate eximium, & virtutibus præcellentem, ob cuius merita vniuersæ ciuitati parcere decerno. Vel forte iste antonomastice *Sanctus*, erat Christus Dominus futurus, qui, antequam in vtero conciperetur, aduocatum pro Hebræis contribulibus contribulatis agebat. *Angeli custodes, ac viri sanctitate eximij ciuitates peccatrices custodiunt, ne ab ira diuina absorbeantur.*

CAP. 14. NVM 3.

Tollite vobiscum verba, & conuertimini ad Dominum.

39 VErba, idest, orationes vocales á multis cōgregatis, simul in communi prolatas, quæ media valde efficacia sunt, & ad vestram conuersionem, & ad meam placationem. *Vocalis, & deuota plurium deprecatio, & iram diuinam placat, & peccatorum conuersionē impetrat.*

Et reddemus vitulos labiorum nostrorum.

40 HI vituli sunt sacrificium laudis, quod summe Deum honorificat ac delectat. Psal. 49. num. 23. *Sacrificium laudis Deum placat, ac placidum reddit.*

PRO-

PROPHETIA IOEL.

CAP.I. NUM.XII.

Vinea confusa est, & ficus elanguit: malo granatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri aruerunt: quia confusum est gaudium â filijs hominum.

AD CAP.1. NUM.12. PROPHETIÆ IOEL.

Vel ab insensibilibus discant homines mala, quæ patiuntur, ponderare.

1 VEL IPSA insensibilia dolent de malis hominum, quæ ipsi, vel ex inaduertentia non considerant, vel ex despectu, & irrisione patui, aut nihili pendunt.

CAP.1. NVM.17.

Computruerunt iumenta in stercore suo.

Bruta ad seruitium hominum destinata, si ipso careant, contabescunt.

2 IN otio stabuli contabuerunt, quia nec in agris habebant operationes rurales in quibus deseruirent, nec in villis habebant onera, quæ comportarent.

VEL SIC MORALITER.

Vitia sensualia, animam fœdant, & corpus corrumpunt.

3 Iumenta, ideſt, peccatores, præsertim sensuales in fœcibus vitiorum suorum, & vitam corporis, & animæ, nec non famam, & bonam de se ipsis existimationem corruperunt, & perdiderunt.

CAP.2. NVM.6.

A facie eius cruciabuntur populi.

Christi facies Beandos gaudiis, Damnandos inenarrabili tristitia afficiet.

4 FAcies Christi Domini, quæ beandos summè lætificabit; damnandos summa afflictione, & cruciatu afficiet.

Omnes vultus redigentur in ollam.

Damnandorum facies monstrosa spectra.

5 SQualore, & spurcitia deformabuntur facies damnandorum, ac si laruali spectra agerent. Uide Nahum cap.2.nu. 10.

CAP.3. NVM.18.

Et fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum.

Baptismalis aqua ad spinas in flores conuertit.

6 FOns baptismalis conuertet irrigatione sua spinas, vel Funes (secundum aliã lectionem) peccati originalis in flores gratiæ sanctificantis.

VEL SIC

Cælestis imbet spiritualium imbutionum animas recreat, & iucundat.

7 PER hunc fontem significari possunt consolationes illæ interiores, & vera cordis gaudia, quibus vere pœnitentes, & omnes passiones suas mortificantes à Deo recreantur, ideo Diuus Bernardus abunde istis duloratus dicere solebat: *Vident affectiones nostras, sed non vident consolationem nostram.*

PROPHETIA.

AMOS.

CAP.I. NVM.III.

Super tribus sceleribus Damasci, & super quattuor non conuertam eum.

AD CAP. I. N. 3. AMOS PROPHETIÆ.

Cum diuina iustitia vlciscitur nil inultum relinquit.

1 NON DICIT: *Quarto*, sed: *Quattuor*, quia cũ diuina iustitia aliquod intolerabile peccatum punit, omnia alia peccata antecedentia, quæ eius patiẽs clementia tolerauerat, rigorose vlciscitur: Et sicut de Damasco, Phylisthijm, Tyro, & Theman, de reliquis Orbis Prouincijs discurrendum est.

CAP. 4. NUM. 6.

Vnde, & ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis vrbibus vestris, & indigentiam panum in omnibus locis vestris: & non estis reuersi ad me dicit Dominus.

Propter bonum nostrum spiritua le temporalia mala Deus solet immittere.

2 NON solet Deus nobis immittere malum tẽporale, nisi propter bonum nostrum spirituale. Vide, quæ restant in textu huius capitis.

In pane omne alimentũ virtualiter inclusum.

3 Et notandum, non dicere: *Indigentiã panis*, sed: *Panũ*, ad significandam omnigenam alimentorum, quę ad vitam sustentandam necessaria sunt, penuriam, & deficientiam.

CAP. 5. NVM. 7.

Qui conuertitis in absinthium iudicium, & iustitiam in terra relinquitis.

Iudices austeri litigantium absinthium.

4 COrripit iudices, qui suã austeritate, & difficili litigantium ad se informandos admissione, efficiunt, quod litigare, & vnumquemque suum ius defendere, & procurare sit res amarissima tamquam absinthiũ: & tales iudices nullatenus ad Deum, & propriam obligationẽ, sed ad humanos tantum respectus solent attendere, quod est *iudicium in terra relinquere.*

CAP. 5. *NUM.* 16.

Et vocabunt agricolas ad luctum, & ad planctum eos, qui sciunt plangere.

Agricolæ varò hilares; sere semper quæruli, ac luctuosi.

5 AGricolæ aptissimi, qui ad luctum conuocentur, semper enim lugent, iam anni tem-

tempora, seu siccas vel madidas vicissitudines, iam terrę correspõdentiam, & spei conceptæ frustrationem.

VEL SIC.

Tristitia hypocrisis comes ipse parabilis. 6 Isti plangere scientes sunt hypocritæ, quos propterea *Tristes* solebat Christus Dominus cõpellare: Matthæi cap.6.

CAP.5. *NVM.*23.

Aufer á me tumultum carminum tuorum: & cantica lyræ tuæ non audiam.

Praui cantantium mores vocum melodyam corrumpunt. 7 Diuersas, & acordes voces cantus enarmoniei in choro plurium musicorum non vocat *melodyam*, sed *tumultum*, vel propter imperitiam, & prauam earum concinnationem, vel certius propter morum dissonantiam tam ipsorum canentium, quam residui, & totius populi. Et eodem modo enuntiat, & suam ostendit displicentiam super canentibus ad lyram, seu, singillatim modulãtibus.

CAP.6. *NVM.*4.

Et Lasciuitis in stratis vestris.

Chorea inhonestæ Deo displicentissima. 8 IN *stratis vestris* tripudia, & choreas ducitis inhonestas, & libidinis prurtiginem excitantes.

CAP.6. *NVM.*5.

Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici.

Musici Ecclesiastici chorus destinati a profanis cantilenis omnino abstineant. 9 PVtauerunt, se habere vasa, seu instrumenta cantici, sicut Dauid, sed falsi fuerunt, non enim cum Dauidicis comparabilia sunt instrumenta sua, tam in politissima, & perfectissima eorum forma, & dispositione, quam in vsu, & mihi gratissima modulatione: ille enim ea instrumenta ad laudes tantum diuinas applicuit, isti ad sensuales, & lasciuas cantilenas, eis abutuntur.

CAP.6. *A NVM.*6.

Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Qua propter nunc migrabunt in capite transmigrantium: & auferetur factio lasciuientium.

10 CUM in aliqua Prouincia, Regno, vel ciuitate scortationes, impietas, & immisericordia, & omnes lasciuiẽdi artes vigent, signum euidens iam approximantis ruinæ est, non solum imminentis: ideo ait: *Nunc migrabunt.* *Regno vel Republica, in qua lasciuia viget, ruina approximat.*

CAP.6. *NVM.*8.

Iurauit Dominus Deus in anima sua.

11 QUænam hæc anima Dei, cum ipse simplicissimus sit? Certe anima illius, cui dixit Simeon Lucæ cap.2.num. 35. *Et tuam ipsius animam, &c.* Et si enim Deus in se physice actus purus, & simplicissimus spiritualis sit; moraliter tamen compositus dici potest ex diuinitate sua tanquam subiecto, & purissima Mariæ anima, tanquam forma: ideo dicebat Damascenus: *Si formam Dei te appellem, digna existis.* Similiter explicari potest Ieremias cap. 51.num.14. *Deigenitrix adeo formosa, vt Dei forma esse mereatur.*

CAP.6. *NVM.*12.

Quia ecce Dominus mandabit, & percutiet domum maiorem ruinis, & domum minorem scissionibus.

12 PAlatijs, & Basilicis ruinam; exiguis domibus scissuram tantum minatur, ad mensuram magnitudinis damno proportionato, quod autem de domibus pronuntiatur, de personis etiam intelligendum videtur: Vide Sapientiæ cap.6.num.7. *Altiori Dignitati grauius imminet periculũ.*

CAP 6. *NVM.*14.

Qui lætamini in nihilo: qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?

13 OMnis humana potentia in stilo Sacræ Scripturæ nihili æstimatur, & per nihilum explicatur. *Omnis humana potentia per nihilum optime definitur.*

CAP. 7. NUM. 14.

Respondit que Amos, & dixit ad Amasiam Non sum propheta, & non sum filius prophetæ; sed armentarius ego sum vellicans sycomoros.

Vt regni, vel Republica vitijs immersa ruina portēdatur, prophetia dono opus non est.

14 SI Amos non est propheta, nec filius prophetæ, vt vel supernaturale prophetię donum, vel saltem naturale existimari posset se habere, quomodo tam clare, perspicue, & expresse captiuitatem, & reliqua damna prænuntiat in hoc cap. nu. 17? Quia vt prædicatur totalis ruina ciuitatis vitijs inuolutæ, flagitijs immersæ, & Dei veri desertricis superfluit, & necessum non est prophetiæ donum: talis enim ruina legitima ratione naturali ex ordinaria, & communi Dei prouidentia certissime infertur: ideó Ecclesiastici cap. 10. num. 8. dicitur: *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.*

CAP. 8. NUM. 3.

Multi morientur: in omni loco proijcietur silentium.

Extrēma calamitas est, non posse vicem suam eiulare, & gemere.

15 *S*Ilentium, dicitur, *proiectum*, quia ab hostibus despectiue, & contemptibiliter incussum: Vel quia omnes vbique iacebunt præ timore, plagis, & inedia non solum non valētes loqui, & verba formare, sed nec eiulari, & gemere.

CAP. 8. NUM. 4.

Audite hoc, qui conteritis pauperes, & deficere facitis egenos terræ.

16 DEficere facitis egenos, idest fame perire facitis: Et notandum, quod deficere pauperes in aliqua ciuitate, vel republica, est magnum illius damnum, & detrimentum: deficit enim misericordię subiectum, & consequenter illius virtutis exercitiū, quod temporalem non solum vitam confert, sed etiam æternam.

Magnum Reipublicæ bonum misericordiæ subiectum, & exercitium.

CAP. 8. NUM. 6.

Ut possideamus in argento egenos, & pauperes pro calceamentis.

17 ARgento suo non solū pauperibus, non subueniebant; sed, & se ipsos ditiores, & pauperes vilioris faciebant conditionis, in seruos, & ancillas pedibus proterendas coementes.

Pecuniosi auari non solum pauperibus non elargiuntur; sed preciosum libertatis bonum subripiunt.

CAP. 9. NUM. 7.

Numquid non, vt filij Æthyopum vos estis mihi, filij Israel, ait Dominus:

18 FIlij *Æthyopum*, idest, adeo obstinati peccatores, quod non solum moraliter, sed etiam physice impossibile videatur, quod iustificentur, & á gratia sanctificante dealbentur, quod exaggeratiue ad prauos mores corripiendos ponderari potest; vide quæ ad Ieremiæ caput 13. n. 23. dicta sunt.

Obstinatissimi peccatores in ordine ad resipiscentiam Æthyopibus comparabiles.

PRO-

PROPHETIA.
ABDIÆ.
NVM. 7.

Inualuerunt aduerſum te viri pacis tuæ: qui comedunt tecum, ponent inſidias ſubter te.

AD NVM. 7. PROPHETIÆ ABDIÆ.

Publici miniſtri pecuniarum cupidi, hoſtes reipublicæ infenſiſſimi.

1 MINISTRI regij, qui ſuæ ditationi, & ſatietati ſtudent ſunt hoſtes periculoſiores, & inſidiatores Prouinciarum.

NVM. 8. 9. & 10.

Dicit Dominus: Perdam ſapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Eſau? Et timebunt fortes tui à meridie, vt intereat vir de monte Eſau. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confuſio; & peribis in æternum.

Vbi ſapientia deeſt confuſio adeſt.

2 PER deſtructionem ſapientium, & prudentiũ Idumææ æternam totius Prouinciæ confuſionem, & perditionem explicat.

NVM. 11.

In die cum ſtares aduerſus eum, quãdo capiebant alieni exercitum eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & ſuper Ieruſalem mittebant ſortem, &c.

De finitimorum principum ruina lætari pſeudopoliticum gaudiũ, & exultatio eſt.

3 CApit Idumæos de filiorum Iuda finitimorum captiuitâte à Chaldæis perpeſſâ nimium exultantes, & vaticinatur, nullum ex hoc emolumẽtum, ſed multa potius damna cõſecuturos, vt aduertant principes, quàm falſa ſit politica exiſtimantium, in aliarum depreſſione, & ruina, finitimarũ præſertim, exaltationem, & augmentum alicuius Prouinciæ, vel regni conſiſtere.

NUM. 21.

Et aſcendent Saluatores in montem Sion iudicare montem Eſau: & erit Domino regnum.

Apoſtolici miniſtri honorificẽtiſſima Saluatorum compellatione digni.

4 SAluatores, id eſt, Apoſtoli, *qui iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.* Sapientiæ cap. 3. num. 8.

PROPHETIA IONÆ.

CAP. I. A NVM. II.

Surge, & vade in Niniuem ciuitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. Et surrexit Ionas, vt fugeret in Tharsis à facie Domini.

AD CAP. I. A NUM. 2. PROPHETIÆ IONÆ.

Si Deus ab aliquo loco abesse posset, ab eo, in quo hominũ cõmercia, nundinæ, & contractus vigent, absentaretur.

1 CVM malitia Niniue coram Deo ascẽderit, quanta necessum est, quod Tharsis malitia fotet, vt in obscurissima illius nebula faciem Dei Ionas posset effugere? Erat quidem Tharsis, & nauali commercio, & diuitijs opulentissima, & vbi hominum contractus, diuitiæ, & commercia vigent, non mirum, quod abesse c redatur Deus.

CAP. I. NVM. 5. Et Ionas descendit ad interiora nauis, & dormiebat sopore graui.

Iusti, & peccatores in procelloso mundi pelago dormire solent; at valde dissimiliter.

2 ISte grauis sopor fictam peccatoris denotare videtur quietem, & pessimam somnolentiam, quia in procelloso mũdi demersus mari, nec damnum proprium sentit, nec æternæ mortis periculum aduertit. Sed cum Ionas, & prophetię dono, & Christi typo dignatus fuerit, aliter discurrere lubet, decetque: Hæc est intima illa virorum spiritualium animi quies, ex qua nulla mundi pericula ipsos non solum non cõturbant, imo nec vellicant, nullæ procellæ, & commotiones, vel leuiter attingunt.

V E L S I C.

Qui cum Christo in crucis naui nauigat calo, & terra turbatis se curus quiescit.

3 Hic Ionas typum gessit illius, de quo psalmo 3. num. 6. dicitur: *Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi.* Et psal. 4. num. 9. *In pace in id ipsum dormiam, & requiescam*, toto enim cælo, & mundo turbationem, & commotionẽ patiente Christus in crucis naue, quæ saluationem, & salutem è cælo ad terram aduexit, quietus, & securus dormiebat.

CAP. 1. NVM. 10.

Et timuerunt viri timore magno, & dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? (cognouerunt enim viri, quod à facie Domini fugeret, quia indicauerat eis.)

Deum verum timere solum, & non amare, vel ethnicis, inobedientia argumentum euidens.

4. VBinam hoc indicium, nam ex verbis Ionæ nec percipitur, nec inferri posse videtur? Scrutemur illa: *Et dixit ad eos: Hebræus ego sum, & Dominum Deum cæli ego timeo, qui fecit mare, & aridam,* supra num. 9. An hoc indiciũ in eo sterit, quod cum cognitionẽ Dei veri Ionas se habere profitetur, nihilominus cum ethnicis, & gentibus ipsum Deum ignorãtibus conuersabatur, & communiter agebat? Sed hoc indicium, quod nobis fidelibus satis, & sufficiens foret, Ioppitis nullatenus indicatiuum esse poterat, qui vel Dei veri fidem ignorabant, vel nullam aliam credulitati suæ præferebant; vnde istos crederem, indicium suum ex illis prophetæ verbis: *Dominum Deum cæli ego timeo*, illatiuè desumpsisse sic discurrentes: Deum cœli, & terræ factorem, & quem Deum verum esse credis, timere te tantum, & non amare fateris, ergo faciem illius fugis: Et notandum, hunc Ionæ timorem similem fuisse illi, qui de Adamo Genesis cap. 3. nu. 10. refertur, scilicet: *Vocem tuam audiui in paradiso: & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me.*

CAP. 1. NVM. 15.

Et tulerunt Ionam, & miserunt in mare.

Rigidæ executiones saltem quoad modum temperandæ.

5. MIserunt Ionam in mare; non violento impulsu proiecerunt.

CAP. 1. NVM. 16.

Et timuerunt viri timore magno Dominum, & immolauerunt hostias Domino, & vouerunt vota.

6. PEriclitantibus in mari sperantiqua consuetudo est, vota vouere: sed quas hostias in tantâ turbatione, & rerum confusione immolare potuerunt? An ipsum prophetam in mare sacrificatiue demersum, qui typum Christi Domini, cui æquè passionum, & tormentorum vsque ad animam intrauerunt, signatissime gesit? An vitulos labiorum, hoc est sacrificium laudis immolauerunt?

Periclitantium in mari ... & ... natum ... sunt.

CAP. 2. NVM. 11.

Et dixit Dominus pisci, & euomuit Ionam in aridam.

Bruta præ rationalibus Deo obsequentiora.

7. CUR non ait: *Præcepit Dominus pisci*, sed: *Dixit Dominus pisci*? An vt denotaret, quam prompte obediant Deo bruta animantia, ad hominum inobedientiam corripiendam?

VEL SIC

Bruta præcepto formali diuino honorari non merentur.

8. Irrationalia animãtia tanto honore digna non sunt, quòd à Deo præceptum formale accipiant. Cum autem 3. Regum cap. 17. nu. 4. dicitur: *Coruisque præcepi, vt pascant te*, alias rationes haber, quæ ibi videri possunt.

CAP. 3. NVM. 6.

Et peruenit verbum ad regem Niniue.

Ad principes verba tristia nõ peruolant; sed leniter incedunt.

9. VErba tristia ad reges non peruolant satis, nimiumque, si lento incessu ad ipsorum aures liceat, tandem peruenire.

CAP. 3. NVM. 7.

Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam: nec pascantur, & aquam non bibant.

Ieiunium rigide obseruatum, & ieiunantibus salutare, & ita diuina sedatum.

10. NON solum ieiunium legale, & commune, sed etiam naturale indixit, imo quodammodo præternaturale, nã bruta animantia ciuili legi voluit esse subiecta.

CAP.

CAP. 3. NUM. 9.

Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus.

Ieiunantium lacrymæ iram diuinam non solum placant, sed emolliunt.

11 QVis scit, imo quis ignorare, vel saltem dubitare potest, cum nil in benignissima Dei gubernatione certius, & frequentius; quam pœnitentium lacrymis non solum placari, sed etiam emolliri.

CAP. 4. NVM. 1.

Et afflictus est Ionas afflictione magna, & iratus est.

Minister summe rigidus, sed à superiore, cum oportet, temperatus reipublicæ valde proficuus.

12 HIC videtur gesisse Ionas typum rigidi, & crudelis ministri, non tam volentis delictorum emmendationem, quam supplicium, & vindictam: Unde instruimur in magnis rebus publicis, aliquos, vel aliquē huius tetrici genij ministrum ad terrorem incutiendum necessarium esse, sed qui á supremo domino temperetur, & modificetur.

CAP. 4. NUM. 2.

Scio enim, quia tu Deus clemens, & misericors est, patiens, & multæ miserationis, & ignoscens super malitia.

Per excessum diuinæ misericordiæ respectu humanæ malitiæ Dei attributum significantissime declaratur.

13 POst multa nomina infinitam Dei pietatem exprimentia tamquam significantius addit propheta, quod plus potest Deus condonare, quam homo committere, seu peccare.

CAP. 4. NVM. 3.

Et nunc Domine, tolle, quæso animam meam á me: quia melior est mihi mors, quam vita.

Viro iusto mors, maxima mundialis fœlicitas.

14 VIro iusto nihil conuenientius, & fœlicius accidere potest in præsenti vita, quam mors.

CAP. 4. NUM. 4.

Et dixit Dominus: Putas ne bene irasceris tu?

15 IRA, etiam in viro sancto, & iusto rarissime bona est. *Ira raro omnino bona.*

CAP. 4. NUM. 6.

Et præparauit Dominus Deus hederam, & ascendit super caput Ionæ, vt esset vmbra super caput eius, & protegeret eum (laborauerat enim)

16 NON produxit tunc Deus hederam; sed iam antea præparatam habebat, eodem enim met tempore, quo Ionas erat laborans, erat etiam Deus ei leuamen præparans. *Eodemmet tempore, quo minister pro Deo laborat, Deus ipsi leuamen præparat.*

Et lætatus est Ionas super hedera lætitia magna.

17 Natura, & iusti, qui secundum illam viuunt paucissimis, & leuissimis rebus valde contenti sunt. *Natura paucis contenta.*

CAP. 4. NVM. 9.

Et dixit Dominus ad Ionam: Putas ne bene irasceris tu super hedera? Et dixit: Bene irascor vsque ad mortem.

18 VAlde pronus ad iracūdiam videtur fuisse Ionas, & tamen hoc naturale quidē, non vero morale, vitium à Deo propter alias ipsius virtutes patiēter toleratur. *Iustorum naturales defectus, & imperfectiones Deus patienter tolerat.*

CAP. 4. NUM. 11.

Et ego non parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram, & sinistram suam, & iumenta multa.

19 PER hæc iumenta intelligi possunt tropologice homines humiles, & cuiusuis ge- *Abundantia humilium, & bonorum ministrorum Ecclesiam non solum amplificat, sed tutatur.*

generis oneribus, & laboribus addicti: Vel ministri Ecclesiastici in area Ecclesiæ laborantes, de quibus Dauid psalm. 72. num. 23. ait: *Ut iumentum factus sum apud te*, propter quos frequenter Deus peccatores tolerare solet.

Per ieiunium vel merendi incapacia mereri possunt.

20 Uel si litteraliter de brutis iumentis hæc verba intelligantur, dicendum est, propter illa Deum ciuitati pepercisse, quia ieiunauerunt, vt patet supra cap. 3. num. 7. tanta enim vis ieiunij est, vt ipsos etiam merendi incapaces mereri faciat.

PRO-

PROPHETIA MICHÆÆ.

CAP.I. NVM.I.

Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris: in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum, est manus eorum.

AD CAP.2. NVM.1. PROPHETIÆ MICHÆÆ.

Iniqui manicãt, ut diuinis auxilijs abutantur.

1 I*N LVCE MAtutina faciunt illud*: hoc est: Exurgunt diluculo ad male operandũ. Vel *Luce matutina*, idest, auxilio gratiæ præuenientis ad iniquitates perpetrandas abutuntur.

CAP.2. NVM.3.

Id circo hæc dicit Dominus: Ecce ego *cogito super familiam istam malum.*

Deus fontes puniturus, ea quæ ad iram emolliẽdam faciunt, cõsiderat.

2 FAmilia pro regno, vt Isaias cap.38.num.1. dixit Ezechiæ: *Dispone domui tuæ*: Vide, quę ad hunc locum aduersa sunt. Et notanda Dei benignitas, bonitasque: Cum malum in filios Israel cogitare intendit, ipsos esse familiares suos, & domesticos memoratur, vt iram compescat, & malum auertat.

VEL SIC.

Potior Deo peccatoris cõuersio, quam peccati punitio.

3 Cum Deus cogitationem suam peccatorum punitiuam manifestat, non tam vult peccata punire, quam peccatores resipisci, quoniam *peccatoris mortem non vult Deus; sed vt magis conuertatur, & viuat.*

CAP.2. NVM.13.

Ascendet enim pandens iterante eos: diuident, & transibunt portam, & ingredientur per eam: & transibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum.

Deo compassiuã potius benignitatem, quam vindictam ostentare placet.

4 D*ominus in capite eorum*, cum captiui ducuntur, vel suam iustissimam ostentans vindictam, vel certius eorum calamitatibus condolens, & compatiens. Et nota: Deum patiendi cupidum tribulatorum Coriphęũ agere.

CAP.3. NVM.3.

Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excortauerunt.

Principes auari, non solum de subditorum diuitum substantia, sed etiā de parsimonia pauperum pinguescunt.

5 HIC excessiua, & iniusta principum cupiditas arguitur: sed quomodo ponitur prius *carnis comestio*, & *pellis ablatio* posterius, cum ad carnem, nisi præuia excoriatione pertingi nequeat? Hic methaphorice per carnem intelligerem substantiam, seu bona temporalia, quibus corpus Reipublicę nutritur, & pinguescit, quibus sensim ablatis pellis tantum super ossa restat, hoc est, ea tantum, quæ ad exilem, & miseram vitam, vt cumque conseruandam, præcisse necessaria sunt, ad quæ etiam auara iniquorum principum cupiditas frequēter se solet extendere.

CAP. 3. NVM. 5.

Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium.

Praui principum ministri religione, tam pro se, quam contra sibi infensos abutuntur.

6 PEssimi hominum, quales sunt cacopolitici quorundam principum ministri, religione in sibi quoquomodo aduersantes, aut eorum buccas nō replentes, tanquam lege proscriptionis, abutuntur, illosque bannitos proclamant. Clarior huius textus expositio ab scrinijs legatorum ad varios principes petenda est.

CAP. 4. NVM. 5.

Quia omnes populi ambulabunt vnusquisque in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Dei nostri in æternum, & vltra.

Religio vera duplici æternitate gaudet; falsa nulla.

7 NVlla religio falsa durabilis est: vera autem religio *æternum, & vltra* durabilis, & duratura: *Æternum*, hoc est, quantum præsens sæculum duraturum est: *Vltra*, hoc est, quantum alterum interminabile sæculum cælestis beatitudinis durauerit.

8 Sed dices; leges naturalem, & scriptam per totum præsens sæculum non perstitisse. Ad quod respondeo: Ueram religionem, hoc est, veram Dei veri cognitionem, & cultum ab initio unde humano generi infussam, & huc usque permansisse, & ad mundi finem permansuram, clarâ Dei visione vltimo perficiendam, licet interim pro temporum diuersitate, & prouida ordinationis diuinę dispositione, varijs ritibus & modis hunc verum Deum colendi, & adorandi, variatam, qui congruentissima partitione in tres leges Naturalem, scilicet, Scriptam, & Gratiæ diuisi sunt.

Vera Dei cognitio, & cultus semper vnus, & eiusdem, frequentissime tamen simpliciter variatus.

CAP. 6. NVM. 4.

Quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo seruientium liberaui te, & misi ante faciem tuam Moysem, & Aaronem, & Mariam.

9 LEgem naturalē in Moyse, qui Æthyopissam filiam sacerdotis Madian vxorem duxit: Scriptam in Aarone, qui portabat Ephod, seu iudicium filiorum Israel: Legem vero gratiæ in Maria, quæ victoriam de Pharaone, seu peccato cecinit; vel in Moyse legem scriptā: in Aarone Christum summū sacerdotem, & de peccati seruitute, in Ægyptiaca significatā, redemptorem: in Maria vniuersalem patronam, & mediatricem.

Tres leges, maximum Dei erga mundum beneficium, germana diuersitate gaudent.

CAP. 6. NVM. 8.

Indicabo tibi ô homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat á te: Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam.

10 NON omnes possunt effectiue facere misericordiam; sed affectiue nullus non potest, ideo non iubet Deus *facere*, sed *diligere misericordiam* Dei qui misericordiam cum amore, & lætitia cordiali exercenda est, hilarem enim datorem diligit Deus,

Misericordia ab omnibus affectiue à diuitibus effectiue & hilariter exercenda.

Deus, propterea ètiam ab incunabulis Ecclesiæ eleemosyna charitas nuncupatur.

CAP.7. NVM.3.

Princeps postulat, & iudex in reddendo est.

Boni & recti Ministri debent, nō solum subditorū fiænum esse, sed etiam principū.

11 HIC corripere videtur propheta ministros nimium obsequiosos, & obsequentes, qui non replicant super imperatis á principibus, quando ea, quæ præcepta sunt, sine populi detrimento exequi non possunt.

CAP.7. NVM.4.

Qui optimus in eis est, quasi paliurus: & qui rectus, quasi spina de sepe.

Nimia austeritas bonorum Ministrorum proprietas est, quam tēperare oportet.

12 SI aliquis inter eos æquus iudex est, & bonus reipublicę administrator, adiunctam habet nimiam austeritatem, & aculeatam acrimoniam absque debita admixtione suauis comitatis, & benignæ vrbanitatis.

CAP.7. NVM.5.

Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

Secretum soli Deo, & eius vicario aperiendū.

13 SI vtriusque fortunæ consorti, & cui sinus conceditur, secretum negare oportet, cui fidendum? Nulli certe, nisi Deo, aut eius vices gerenti; & notandū: Non dicere: *Claustrum*, sed: *Claustra*, quia os duplex claustrum habet, vnum labiorū, alterum dentium, ne verba facile prosiliant, & elabantur.

CAP.7. NVM.19.

Et proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

Peccata in duplici Ecclesiæ mari suffocantur.

14 IN profundum maris latissimi, qualis est baptismus: amarissimi, quale pœnitentia est.

PRO-

PROPHETIA NAHUM.

CAP.I. NUM.IV.

Increpans mare, & exsiccans illud.

AD CAP. 1. N. 4.
NAHVM PROPHETIÆ.

Maior peccatoris siccitas, quam maris humiditas.

1 MARE AD vnicam Dei increpationē areſcit; homo vero peccator ad plurimas nō emolleſcit: maior ergo peccatoris ſiccitas, quam maris humiditas.

CAP. 1. NUM. 9.

Quid cogitatis contra Dominum? Consummationem ipse faciet: non consurget duplex tribulatio.

Deus iustissime iratus, & enormissime irritatus primo impetu fontes destruere solet.

2 QVia á prima tribulatione taliter annihilabimini, vt nil remaneat alteri tribulationi, quod deſtruere poſſit.

CAP. 1. NUM. 15.

Ecce super montes pedes euangelizantis, & annuntiantis pacem: celebra, Iuda, festiuitates tuas, & redde vota tua: quia non adijciet vltra, vt per transeat in te Belial: vniuersus interijt.

3 CVM, præeunte Ioanne, Dei benignitas, & humanitas apparuit, diaboli malignitas, & inhumanitas diſparuit.

Cum Dei humanitas apparuit, diaboli inhumanitas disparuit.

CAP. 3. NVM. 10.

Et super inclytos eius miserunt sortem.

4 MIserunt sortem, vel ad occiſsionem, vel ad diſtributionem, quibus in mancipia cederent.

Victis semper mala, ac destinda sors.

CAP. 3. A NVM. 17.

Sol ortus est, & auolauerunt, & non est cognitus locus earum, vbi fuerint. Dormitauerunt pastores tui.

5 SI paſtorum dormitatio Rempublicam ſic deſtruit, quid faciet profunda dormitio?

Pastorum dormitatio gregi grauiter nocet, dormitio totaliter gregem destruit.

PROPHETIA HABACVC.

CAP.I. NUM.VII.

Horribilis, & terribilis est: ex se met ipsa iudicium, & onus eius egredietur.

AD CAP. 1. N. 7.
HABACUC PROPHETIÆ.

Maxima Reipublica hostilitas iudicialis fori peruersitas.

1 GENS CHALdæorum in vos prius iudicialiter pronũtiabit, quam onus, seu accusationem imponat, & hoc pro arbitratu suo, non ex iusta, & rationabili causa, Et notandum Chaldæos infensissimos Iudæorum hostes non dici horribiles, & terribiles propter inuasiones, expugnationes, & alias bellicas crudelitates; sed propter iniquitates, & iniustitias cum Hebræis in foro iudiciali exercitas.

CAP. 1. NVM. 9.

Omnes ad prædam venient, facies eorum ventus vrens.

Hostis á Deo immissus, vel solis oculis omnia exurit.

2 VEntus vrens omnia cõsumit, minimas rimulas transgreditur, & intima penetrat, vnde nil erit tam occultum, quod oculi vastantium Chaldæorum non perspiciant, & atrocissime deprædentur.

Et congregabit quasi arenam captiuitatem.

3 CApiiuos Hebræos arenæ comparat, tum ob multitudinem, tum ob confusam, & permixtam nobilitatis cum plebe, & aliorum reipublicæ graduũ complicationem: Ideo Ieremias cantu lugubri plangebat: *Magna est velut mare contritio tua*, Threnor. cap. 2. num. 13.

Nobilium cum ignobilibus confusa permixtio totalis est Respublica conuulsio.

CAP. 2. NVM. 6.

Væ ei, qui multiplicat non sua, vsque quo aggrauat contra se densum lutum.

4 DEnsum lutum, dicitur aurum male acquisitũ, quia possidentem grauat, & inquinat. Vide ad Zachariæ cap. 9. num. 3.

Aurum male acquisitum lutum spurcidum.

CAP. 2. NUM. 7.

Numquid non repente consurgent, qui mordeant te: & suscitabuntur lacerantes te, & eris in rapinã eis.

Hi

Propria conscientia vermis nocentior dæmone.

5 HI sunt dæmones, aut vermes propriæ conscientiæ ipsis peiores, de quibus Marci cap. 9. num. 43. 45. & 47. trina repetitione dicitur: *Vermis eorum non moritur*, quæ correspondet triplici nocumento in præsenti textu expresso.

CAP. 2. NVM. 9.

Væ, qui congregat auaritiam malam domui suæ, vt sit in excelso nidus eius, & liberari se putet de manu mali.

Palatium rapinis exædificatum lutea nidus.

6 DOmum male partis diuitijs ædificatam appellat, *nidum*, quia, etsi nimiũ ampla, & excelsa appareat; possidenti tamen erit ex gus, instabilis, & lutea, ac si nidus auium esset manu facile diruibilis, & dissipabilis.

CAP. 2. NUM. 15.

Væ qui potum dat amico suo mittens fel suum.

7 RArus homo est, qui omnino liberaliter, & generose dat absque aliquo felle, quod rubore suffundat recipientem: solus Deus est, *qui dat omnibus affluenter, & non improperat.* *Rara inter homines omnino dulcis liberalitas.*

PROPHETIA SOPHONIÆ.

CAP.I. NUM.XII.

Et erit in tempore illo : ſcrutabor Ieruſalem in lucernis: & viſitabo ſuper viros defixos in fæcibus ſuis.

AD CAP.I. N:12.

SOPHONIÆ PROPHETIÆ.

Peccatorum, & ignorantiæ tenebræ vltra id, quod dici poteſt, obſcuræ, & denſæ.

1 CVM LUCERNA lux nocturna, ſeu in tenebris deſeruiens ſit, per hunc dicendi modum ſignificatur, Iſraelitas ſemper in tenebris, tam peccatorum, quam ignorantiæ legis immerſos, quæ adeo fuſcæ, palpabiles, & confuſæ ſunt, vt per exaggerationem dici poſsit, indigere Deum alienæ lucis adiutorio ad illos viſu percipiendos.

CAP.I. NUM.14.

Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis.

Vltima Dei ſententia nec appellationem admittit, nec reſiſtentiā.

2 T*Ribulabitur ibi fortis*, cum audierit : *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, &c.* Matthęi cap. 25. num. 41.

CAP.2. NVM. 1.

Conuenite, congregamini gens non amabilis.

In ſe motiuum quærit amandi Deus obiectum non amabile.

3 G*Ens*, propter ſcelera veſtra non ſolum *non amabilis*, ſed *odibilis* valde; attamen non ſolum, non odio habita, ſed propter infinitam Dei bonitatem cordialiter amata.

CAP.3. NVM 1.

Væ prouocatrix, & redemptacinitas, columba.

Peccatum non ſolum animam fœdat, ſed corpus corrumpit, ac vilipendit.

4 PRouocans hoſtes tuos ad hoc, vt te vili pretio emant; vnde non debes *columba innocens* appellari, ſed *ſimplex, & ſtulta*, ſicut *columba ſeducta*, vt de Ephraim dicitur Oſeæ cap. 7. nu. 11.

CAP.3. NVM.7.

Verumtamen diluculo ſurgentes corruperunt omnes cogitationes ſuas. Quapropter expecta me, dicit Dominus, &c.

Nam impij præceps velocitas Dei diligentiam præuenit?

5 NUmquid præcurrit, & velocior eſt malitia im-

impiorum ad peccandum, quam prouida Dei diligentia, quærentis media, & remedia, ne peccent?

CAP. 3. NUM. 9.

Quia tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero vno.

Ad legis Gratiæ suaue iugũ vnus humerus satis est.

6 CUM iugum legis gratiæ suaue sit, & onus eius leue, humerus vnus ad hoc, vt feratur, satis est.

VEL SIC

7 Deus *humero vno*, quod ipsi seruiamus petit, vt alterum expeditum nobis relinquat, quem rebus tẽporalibus frugaliter moderateque impendamus. *Lex diuina temporale cuiusque munus non impedit.*

UEL SIC.

8 Deus applicat alterum humerum, vt onus leuius, faciliusque feratur. *Diuinæ legis obseruatores coadiutorem Deum nanciscuntur.*

PROPHETIA
AGGÆI.
CAP.I. NVM.I.

In anno secundo Darij regis, in mense sexto, in die vna mensis factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ.

AD CAP.I. NVM.I. AGGÆI PROPHETIÆ.

Prophetiæ donū, non solum ori, sed etiam manui congruit. 1 RELIQVIS prophetis *more*; Aggæo vero *in manu* semel, & iterum verbum Dei factum est, quia erat verbum ad templi reædificationem persuadendam: Uide infra num. 3. & cap.2. per totum.

CAP.2. NVM.19.

Ponite corda vestra ex die ista in futurum, à die vigesima, & quarta noni mensis; à die, qua fundamenta iacta sunt templi Domini, ponite super cor vestrum.

2 AB ipso iacti fundamenti die ad templi reædificationem Deus placatus, propitius, & liberalis ostenditur, quod pro immaculata Deiparæ conceptione facit. *Immaculata Deiparæ conceptio implacabilem antea Deum hominibus placabilem, & placatum reddidit.*

PRO-

PROPHETIA ZACHARIÆ.

CAP.I. A NVM.XX.

Et oſtendit mihi Dominus quattuor fabros. Et dixi: Quid iſti veniunt facere, &c.

AD CAP.1.A N.20. ZACHARIÆ PROPHETIÆ.

Fabrorum abundantia Rempublicam ditat, & pacificat.

1 ABVNDANtia fabrorum, & artificum Prouincias lætas, diuites, & pace fruentes facit, aut infert.

CAP.2. A NVM.6.

O fugite de terra Aquilonis dicit Dominus: quoniam in quattuor ventos cæli diſperſi vos, dicit Dominus. O Sion, fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis.

à peccatis, & peccatoribus celerrime fugiendum.

2 CUR non lento gradu, ſed cõcitatiſsimo curſu de terra Aquilonis, & Babylonis abſcendendum eſt? Quia à peccatis, & peccatoribus fuga eſt, quam non oportet lentam eſſe, ſed ſumme acceleratam.

CAP.3. NVM.2.

Et dixit Dominus ad Satan: Increpet Dominus in te Satan: & increpet Dominus in te, qui elegit Ieruſalem: numquid non iſte torris eſt erutus de igne.

Pœna ſenſus in Inferno perpeſſa in veteri lege manifeſte expreſſa.

3 TExtus litteralis, & clarus de pœnis inferni, & earum qualitate, obſeruatione dignus ad hæreticos confutandos: Et notandum, quod Satan etſi ab igne inferni per aliquod temporis ſpatium diſcedat, ignem ſecum trahit, & quocumque ierit, vſtulatus, & ignitus incedit, quo ſatisfiet Franciſco Ribera, & alijs exiſtimantibus, hæc verba de Satan, ideſt, diabolo intelligi non poſſe, & communiſsimæ Hebræorum, Græcorum, & Latinorum explicationi repugnare.

CAP.3. NVM.7.

Tu quoque iudicabis domum meam, & cuſtodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his, qui nunc hic aſsiſtunt.

Prælatis superioribus plures angeli custodes adstant.

4 PRælati superiores habent plures angelos à Deo ad eorum assistentiam, & custodiam deputatos.

CAP. 3. NUM. 9.

Quia ecce lapis, quem dedi coram Iesu: super lapidem vnum septem oculi sunt: ecce ego calabo sculpturam eius, ait Dominus exercituum.

Christi vulnera porta nobis ad Christum, & oculi Christi ad nos.

5 SEptem oculi, septem sacramenta, quæ in lapide angulari Christo Domino celte lanceæ, clauorumque cælato aperta sunt: quæ nobis ad Christũ portæ sunt, & Christo oculi sunt ad nos, vt patet cap. 4. sequẽti n. 10

CAP. 4. NUM. 14.

Et dixit: Isti sunt duo filij olei, qui assistunt Dominatori vniuersæ terræ.

Spiritus Sancti Oleum fœcundũ, & filios in sanctitate insignes generans.

6 HI *duo filij olei*, vel sunt duo supremi spiritus, vel Iesus, & Zorobabel. Acomodari autem possunt Petro, & Paulo, vel vtrique Ioanni.

Spiritus Sancti oleum filios fœcundos generat.

7 Sed cur *filij olei* dicuntur, cum spicis oliuarum comparantur, siquidem olei potius parentes, quam filij dici deberent? Sunt quidem, & parentes, & filij: filij, quatenus à Spiritu Sancto gratiam accipiunt: parentes quatenus illã alijs communicant: Vide Diuum Gregorium Papam, Homil. 3. in Euangelia in illud Matthæi cap. 12. num. 46. Ecce mater eius, & fratres stabant foris, &c.

CAP. 5. A NUM. 2.

Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorũ. Et dixit ad me: Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ; quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur, & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur.

Peccatorum volumen maximũ voluminum.

8 NUllum volumẽ maius tam in longitudine, quam in latitudine legitur in Sacra Scriptura, quam illud, in quo peccata hominum descripta sunt, & illis debitæ exaratæ sententiæ; quod volumen alas habere dicitur, vt aduertant peccatores, damnationem suam tardare non posse, nisi resipiscant, & pœnitentiam egerint.

CAP. 5. NUM. 7.

Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier vna sedens in medio amphoræ. Et dixit: Hæc est impietas, &c.

Saluandorum præmiũ, & Damnandorum pœna contraria propor tione æquiualent

9 IN hoc *plumbi talento* denotatur pœna infernitim-pijs impœnitentibus inflicta, cui contraponitur auri talentũ, quod templi candelabrum Exodi cap. 25. pendebat, præmium cælestis beatitudinis, quo iusti remunerantur, anagogicè significans vnde infertur pœnæ, præmijque cõtraria proportione æquiualentia. Vide Bedam apud Lyppomanum ad prędictum Exodi cap. 25.

CAP 8. NUM. 9.

Hæc dicit Dominus exercituum: cõfortentur manus vestræ, qui auditis in his diebus sermones istos per os prophetarum.

Multorum prophetarum vnum os, quia vno, eodemque Spiritu pronuntiant, & pronuntiant.

10 PER *os*, non: Per *ora* prophetarum, quia omnes vno, eodemque Dei sermone, & spiritu loquuntur, & verba pronuntiant.

CAP. 9. NUM. 3.

Et ædificauit Tyrus munitionẽ suam, & coaceruauit argentum, quasi humum, & aurum, vt lutum platearum.

Quod homines pluris æstimant, solet Deus plus despicere.

11 IN comparationibus horum humanitus pretiosissimorum metallorum perspicue patet, quanti ea Deus æstimet. Vide ad Habacuc cap. 2. nu. 6.

CAP.

CAP. 9. NUM. 8.

Et circumdabo domum meam ex his, qui militant mihi euntes, & reuertentes, & non transibit super eam vltra exactor.

Ædes sacra cælestis muniuntur satellitio.

12 Notanda multitudo militiæ cælestis ciuitates catholicas, & præcipue sacras ædes circumuallantis,& iusu Dei inuisibiliter protegentis.

Exactores grauius, quam tributa populos onerant, & affligunt.

13 Notandum etiam, quod maxima populi fœlicitas in liberatione á tributorum collectoribus constituitur, quos aduertit textus, *super populum transire*, quia semper illum vilipendunt,& conculcant. Vide ad Exodi cap. 3. n. 7.

CAP. 9. A NUM. 11.

Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua Conuertimini ad munitionem vincti spei.

Abraha sinus omnimoda sensus pœna caret.

14 Sinum Abrahæ *lacum sine aqua*, vocat, *sine aqua*, scilicet tribulationis, quia ibi nulla fuit pœna sensus.

In Abrahe sinu detenti spē certā beatitudinis habuerunt consequendæ.

15 Et notandum, quod in eo detentos *vinctos spei*, appellat prop ter certitudinem, quam de sua liberatione, & vinculorum solutione habebant.

CAP. 9. NUM. 13.

Et suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia.

Apostoli ceteris Fidei magistris preferendi.

16 *Filios Sion*, idest, Apostolos Ierosolymitanos, super Antiochenos, & reliquos Græcos, & Gentiles.

CAP. 9. NUM. 14.

Et Dominus Deus super eos videbitur; & exibit, vt fulgur iaculum eius.

Forma aduentus diuini Spiritus prænuntiata.

17 *Super eos videbitur* completis diebus, Pentecostes linguata iacula vibrans.

CAP. 9. NUM. 15.

Et bibentes inebriabuntur, quasi á vino, & replebuntur, vt phialæ, & quasi cornua altaris.

18 Vide actuum Apostolorum cap. 2. nu. 13. *Cælestis gratiæ vinum spirituales inebrians.*

CAP. 9. NUM. 16.

Et saluabit eos Dominus Deus eorum in die illa, vt gregem populi sui: quia lapides sancti eleuabuntur super terram eius.

19 Isti *lapides*, allegorice significare possunt Apostolos, & eorum successores: vel certius altaria super quibus Eucharistiæ sacrificium in lege gratię conficiendum: vt claret ex nu. 17. immediate subsequente. *Lapidibus tam spiritualibus, quā materialibus Ecclesia solidatur.*

CAP. 10. NUM. 3.

Super pastores iratus est furor meus, & super hircos visitabo.

20 *Pastores* sunt prælati Ecclesiastici: *Hirci*, principes sæculares, præsertim prauis moribus præditi, & luxuriæ dediti. Et notandum, quod contra malos principes sæculares Deus inquisitiua tantum visitatione agit; at vero contra malos prælatos non solum irascitur, sed furescit. *Principes sæculares mali in iram; at vero Ecclesiastici peruersi in furorem Deum adigunt.*

CAP. 10. NUM. 8.

Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos.

21 Adeò dociles erūt Ecclesiæ filij, & legis gratiæ alumni, vt leui signo, sicut pastor oues, eos regere possit; ideoque æquo iure omnes, *docibiles Dei*, vocabuntur. *Ecclesia filij erūt Dei docibiles.*

CAP. 10. NUM. 9.

Et seminabo eos in populis.

22 An ideo adeò copiose vbique Iudæi multiplicantur? Sed ego de, semine, & seminatoribus Euangelicis, hæc sicut, præcedentia verba intelligerem. *Primitiua Ecclesia filij semen Dei fæcundissimum.*

CAP.

CAP. 11. A NUM. 1.

Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Vlula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt: Vlulate quercus Basan, quoniam succisus est saltus munitus.

Mali principes in ordine ad populi damna trunci insensibiles.

23 DE principibus vtriusque status illius populi loquitur propheta sub metaphora arborum, & truncorum, tam ad denotandam illorum, erga subditorum damna, insensibilitatem, quam excidium ipsis imminens.

CAP. 11. A NUM. 4.

Hæc dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora occisionis, quæ, qui possederant, occidebant, & non dolebant, & vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, diuites facti sumus.

Quadam virtutis larua solet diabolus affectas suos fallere, & in malis artibus confirmare.

24 HI videntur esse, qui ditati rapinis, & malis artibus, ad aliqua exercitia virtuosa se conuertunt, & vocales Deo gratias agunt, quibus se iustificatos falso existimant, ac peruersa, erroneaque credulitate cōsolantur.

CAP. 11. NUM. 7.

Et assumpsi mihi duas virgas, vnam vocaui Decorem, & alteram vocaui Funiculum: & paui gregem.

Diuini regiminis virga pro meritorum diuersitate diuersum nomen sortitur.

25 HIS verbis, includi videtur prædestinatio ad gloriam, & reprobatio ad pœnam sempiternam.

CAP. 11. NUM. 10.

Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus, & abscidi eam, vt irritum facerem fœdus meum, quod percussi cum omnibus populis.

Nunquam Malis petus, quam cum Boni ab ipsis separantur.

26 SOlet Deus de medio tollere, & ad se recipere bonos, iustos, & virtuosos viros, vt peccatores patronis, & mediatoribus destitutos acerbius puniat.

VEL SIC.

Testamentum nouum veteris ex natura sua irritatiuum.

27 De Christo Domino hæc verba intelligi posse videntur, in cuius morte pactum antiquum, tā cum Noe, Abrahamo, alijsque in lege naturæ, quam cum Moyse, & filijs Israel in monte Sinai in lege scripta initum, per nouum, & æternum legis gratiæ testamentū, irritum factum fuit: ideo statim subsequitur: *Et irritum deductum est in die illa, &c.*

CAP. 11. NUM. 11.

Et cognouerunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.

Viri Apostolici, pauperes perseuerent.

28 ISti *pauperes*, sunt Apostoli, & eorum successores, quos *pauperes* elegit Christus, & vult, quod *pauperes spiritu* semper sint.

CAP. 11. NUM. 17.

O pastor, & idolum, derelinquens gregem.

Prælatus negligens emortuum simulachrum.

29 PAstor, vel potius *idolum*, qui curam commissi à Domino gregis abijciens, honorifico tantum, & delectabili muneris fruitur fuî, subditorum nempe adoratione, & annualium reddituum perceptione.

Gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius: brachium eius ariditate siccabitur, & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.

Cui brachium ad bene operandum arescit, oculus ad videndum Deum obtenebrescit.

30 IN *brachio dextro* bona opera altioris ordinis, quæ prælatorum propria, & digna sunt, in *oculo dextro*, præmium visionis beatificę ipsis correspondentis, & promissæ, denotari potest: & in vtroque malus prælatus à iustissimo Domini furore mulctatur: ideo brachium arescit, & oculus obtenebricatur.

CAP.

CAP. 12. NVM. 1.

Dicit Dominus extendens cælum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo.

Spiritus ad terrena depressus in terrã dici potest conuersus.

31 NON dicit : *Fingens spiritum*, quia spiritus fictus, seu factus ex materia sit, sicut corpus ; sed, vel quia intra materiam corporis organici creatus ; vel ad denotandum, quod homo ex prauo liberę voluntatis affectu ad opera seruilia, & terrena suam deprimere soleat spiritualem substantiam.

CAP. 12. NVM. 10.

Et effundam super domum Dauid, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & precum : & aspicient ad me, quem confixerunt : & plangent eum planctu, quasi super vnigenitũ, & dolebunt super eum, vt doleri solet in morte primogeniti.

De diuinitate sua Deo loqui non places, quin de humanitate sua mentionem faciat.

32 DEus de se ipso, & in prima, & in tertia loquitur persona : per *Me* æterna Christi diuinitas significari videtur : per *Eum*, humanitas nondum, cum hæc proferebantur, assumpta, sed assumenda.

Communicatio idiomatum non est Theologorum inuentum, sed antiquæ legis stabilitum asfertum.

33 Et notandum, quod prædicationes propriæ humanitatis de Deitate enuntiantur, per quod communicatio idiomatum á theologis stabilita, & ab vniuersali Ecclesia approbata, & admissa, roboratur.

CAP. 12. A NVM. 12.

Et planget terra : familiæ, & familiæ seorsum : familiæ domus Dauid seorsum, & mulieres eorum seorsum : familiæ domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum, &c.

Viros à feminis in Ecclesia separari, & cultui decentius, & fidelibus proficuũ.

34 HInc taxari potest vsus, ne abusum dicam, in pluribus Christianorum Prouincijs introductus, & difficile eradicabilis, viros, feminasque in Ecclesia permixtim assistere, & oratę permittens, & hinc inde indeuote, indiscreteque discurrere.

CAP. 13. NVM. 3.

Et erit, cum prophetauerit quispiam vltra, dicet ei pater eius, & mater eius, qui genuerunt eum : Non viues, quia mendacium locutus es in nomine Domini : & configent eum pater eius, & mater eius, genitores eius, cum prophetauerit.

Insignes oratores ab externis proclamati, ab internis inuisi.

35 IPsi conciues, ipsæ quæ communitates, in quibus superexcellentes oratores, & declamatores viuunt, & quæ ipsis vices patris, matrisque gerunt, sunt, quæ vehementius solent illos persequi, & implacabilius aduersari.

Christus à patrimatre Synagoga non pie tractatus, ut filius; sed crudeliter, vt priuignus.

36 Uel loquitur in sensu allegorico, & litterali de Christo Domino à Patrimatre Synagoga crucifixo, vt patet ex sequentibus.

CAP. 13. NVM. 4.

Nec operietur pallio saccino, vt mentiatur.

Pallium hypocritarum mendax.

37 Sic faciunt hypocritę.

CAP. 13. NVM. 5.

Sed dicet : Non sum propheta, homo agricola ego sum : quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.

Christus prophetarum Dominus, & Adam secundus.

38 NON *sum propheta*, ait in persona Christi, sed Dominus prophetarum : & *Adam exemplum meum*, quoniã ego sum Adam secundus, & *sum agricola* paradisi Ecclesiæ.

CAP.

CAP. 14. *NUM.* 20.

In die illa erit, quod super frænum equi est, sanctum Domino.

Super frænum diuinæ legis consilia Euangelica fideles perficiunt & sanctificant.

39 FRænum est dictamen rectæ rationis, quo *equus*, id est, pars animalis hominis interne regitur, & cohibetur, vel certe lex iusta, qua eiusdem operationes externe moderantur: super hoc ergo dictamen, & super hanc legem sunt consilia euangelica, quæ hominem perficiunt, & sanctificant.

PRO-

PROPHETIA MALACHIÆ.

CAP.I. A NUM.II.

Dilexi vos, dicit Dominus, & dixistis: In quo dilexisti nos? Non ne frater erat Esau Iacob, dicit Dominus, & dilexi Iacob, Esau autem odio habui.

AD CAP 1. A N. 2. MALACHIÆ PROPHETIÆ.

Verbum diuinum incarnationi proximum humanitatis candidatum egit.

1 HIC DEUS non solum diligens, sed etiã tenerrime amãs ostenditur, siquidem omni sua authoritate deposita, ad rationem de se reddendam, & amatis irrationabiliter quærulis satisfaciendum, suam deprimit maiestatem: crederem, his humilitatis, & humanitatis actibus, & præludijs se Deum ad naturam humanam iam proxime capessendam, disponere, & nostri luti candidatum agere.

Iacob, & Esau Prædestinatorũ, & Reproborum symbolum.

2 Et notandum, quod sub his nominibus Iacob, & Esau prædestinati ad premium, & destinati ad pœnam æternam præsignati sunt.

Et posui montes eius in solitudinem.

A nemine adorari Superborum maximum supplicium.

3 SVperborum maximum supplicium est ab omnibus deseri, à nullo adulatorijs artibus adorari.

Et hereditatem eius in dracones deserti.

Præsciti dæmoni tamquam draconi traduntur deuorandi.

4 IN dracones deserti, hoc est: in dæmonum possessionem.

CAP. I. NVM. 4.

Et vocabuntur termini impietatis, & populus, cui iratus est Dominus vsque in æternum.

Damnatio æterna terminus impietatis humanæ, ac iræ diuinæ.

5 DAmnatio æterna est *terminus impietatis*, ex parte hominis, & iræ, indignationisque ex parte Dei, quia nec vltra damnatus libere agere potest, nec Deus punire solet.

CAP. 1. A NVM. 7.

Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis: In quo polluimus te? In eo, quod dicitis: Mensa Domini despecta est. Si offeratis cæcum ad immolandum non ne malum est?

Praui decimatores, & votorum solutores grauissima censura digni.

6 HÆC, & subsequentia contra malos decimatores, & votorum solutores ponderari possunt. & efficacissime vrgeri ex ijs, quæ infra cap. 3. num. 8. dicuntur.

CAP.1. NVM 11.

Ab ortu enim ſolis, vſque ad occaſum magnum eſt. nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

Euchariſtiæ ſacrificium Deo, etiam ante inſtitutionem, gratiſsimum.

7 EVchariſtiæ ſacrificium nondum inſtitutū, iam pro vniuerſaliter ſtabilito, & vbique oblato refert propheta, affirmatque, ex Deo placendi affectuo quam complacentiam ipſe manifeſtare dignatus eſt. Lucę cap. 22. num. 15. dicens: *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar.*

V E L S I C.

Deo per Miſſarū pluriſicata ſolēnia adulari poteſt.

8 Si Deus capax adulationis foret, ex hoc ſolum capite aſſentationem acciperet, quod plura vbique Miſſarum, ſeu Euchariſtiæ ſacrificia nomini ſuo litarentur.

CAP. 2. NUM. 3.

Ecce ego proijciam vobis brachium.

Cum Deus brachium punitiuū à ſe abijcere ait, vltimum ſupplicium infligit.

9 NON vt vos deiectos erigam, ſed vt ſceleſtiſsimos, & impœnitentes vltimo æternoque ſupplicio affligam: non enim Deus brachium punitiuum à ſe abijceret, ſi haberet vltra quod puniret.

Deus quodammodo ſecum iraſcitur, quando cū homine implacabiliter iraſcitur.

10 Et notandum, quod inſtrumentum, quo Deus ſontes vltimo adigit ſupplicio, etſi ipſi adeó, vt membrum, coniunctum ſit, ſactâ quâdam impatientiâ cum illo iratus, & quaſi ſtomachatus, á ſe longe abijcit, & repellit.

Et diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolemnitatum veſtrarum.

Sacrificia immūda, velut ſtercus, à Deo abiecta.

11 SOlemnitates Hebræorum appellat *ſtercus*, quia in eis fæces armentorum, & aceruorum quiſquilias offerebant, vt patet ſupra cap. 1. à num. 7.

Et aſſumet vos ſecum.

Immūdus immūda ſatisficans in Inferni cloacam abijciendus.

12 CVM ſtercore ſacrificiorum veſtrorum *aſſumet*, etiam vos in cloacam inferni proijciendos.

CAP. 2. NVM. 7.

Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſciētiam, & legem requirent ex ore eius.

Sacra doctrina Scripturæ propter populo à ſacerdote miniſtranda.

13 CVſtodia ſcientiæ Dei, hoc eſt Sacrę Scripturæ, & legis diuinæ *labijs ſacerdotis*, non mentis ſcrinio, non codicibus commendatur, vt illam in promptu habeat, ad populum erudiendum, & dirigendum.

Sacerdos, qui ad populū erudiendū eloquio non valet, ſcribat.

14 Aduertat ergo ſacerdos, qui labijs declamatorio ſale, ac lepôre cōditis á Deo prædijtus nō eſt, ipſi Deum publicationē huius ſcientiæ tuæ non commendaſſe: calamos adaptet, & meditationes ſuas alijs eloquio pollentibus cōmittat declamandas, & ſic Deo gratius, & Eccleſię vtilius deſeruiet. Uide ad Prouerb. cap. 10. n. 13.

CAP. 2. NVM. 9.

Propter quod, & ego dedi vos cōtemptibiles, & humiles omnibus populis; ſicut nō ſeruaſtis vias meas, & accepiſtis faciem in lege.

Qui in conſcientia aliorum regimine non Dei legem, ſed conſultantium guſtum attendit, vilipēdium, & animæ diſpendium pro lucro reportabit.

15 IN legis intelligentia, & intimatione contemporizauiſtis velleitati ſæcularium præſertim principum. Hinc taxari poſſunt illi theologi, qui de caſibus, quos conſcientiæ vocamus, conſulti, aſpectum interrogantis attendunt, vt ipſius velleitati ob exiguum lucellum reſolutionem accommodent, non quidem veram, & ſolidis rationibus doctrinisque fundatam, ſed ſophiſticam, & paralogiſticis argumentis male ſubnixam: ſi ergo propter hoc Hebræis vilipendium omnium populorum, quod nunc per totum orbem experiuntur, portenditur, quid laudis, lucri, & honoris iſti, ſi qui ſunt, Theologi ſibi promittere, & expectare poſſunt?

CAP. 2. NUM. 11.

Transgressus est Iuda, & abominatio facta est in Israel, & in Ierusalem: quia contaminauit Iudas sanctificationem Domini, quam dilexit, & habuit filiam Dei alieni.

Fidelium cum Infidelibus connubia Deo displicentissima.

16 Litteraliter agit propheta, & nomine Dei conquæritur de connubijs Hebræorum cum gentilibus feminis, & idololatris.

Religio inter Hebræos post Babiloniam seruitutem magna ex parte defecisset, & conuulsa.

17 Spiritualiter, & allegoricè hæc *filia* est cultus, seu religio, quam Hebræi maiori ex parte de vera in falsam, & idololatricam commutauerant: & hunc sensum magis genuinum esse ex num. 12. sequenti apparet.

CAP. 2. NUM. 15.

Custodite ergo spiritum vestrum, & vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere.

Coniugatorum summa conformitas tam interna, quam externa commendatur.

18 NON solum videtur velle propheta, quod vxor legitima sit vna caro cum viro suo; sed quod sit etiam vnus, atque idem spiritus; sed hic de religione sub matrimonij metaphora agi videtur. Consonat Diuus Paulus ad Ephesios cap. 5. num. 32. Vel loquitur de vera, legitima, & naturali legis diuinæ, & Sacræ Scripturæ intelligentia: Vide, quę ad num. 17. huius capitis §. 19. subsequuntur.

CAP. 2. NUM. 17.

Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris.

Qui Sacra Scripturæ sensum corrumpunt, Dominum laborare faciunt.

19 *Laborare fecistis Dominū in sermonibus*, violentando, scilicet legitimum sensum sacrarum Scripturarum.

Et dixistis: In quo eum fecimus laborare? In eo, quod dicitis: Omnis, qui facit malum bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent: aut certe vbi est Deus iudicij.

Hæretici in Fide sola sine operibus gloriantes, & garrientes cō uelluntur.

20 Notanda verba contra fere omnes huius tempestatis hæreticos mordicus, licet perperam, effutientibus, solam fidem sine operibus, imo cum prauis operibus coniunctam saluare; quod & alia peruersa dogmata ex hoc textu euidenter impugnari possunt, & conuelli.

CAP. 3. NUM. 3.

Et sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colocabit eos, quasi aurum, & quasi argentum.

Ordo Ecclesiasticus aurum, & argentum Dei alia metalla cæteri.

21 Ordo Ecclesiasticus est *aurum, & argentum* Dei; cæteri tamquam inferiora metalla reputari videntur.

CAP. 3. NUM. 5.

Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, adulteris, & periuris, &c.

Deus homo hominum iudicandorum Testis, & Iudex.

22 *ERO testis*, & iudex: *testis* in quantum homo; *iudex* in quantum Deus; vel certius econtra, cum Pater non iudicet, quemquam, sed omne iudicium filio dederit, & omnis iudicij veritas á testis infallibilitate pēdeat. Vide Ioan. cap. 5. num. 22.

CAP. 3. NVM. 11.

Et increpabo pro vobis deuorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.

Terrenorum bonorum sufficientia omnibus proficua; abundantia exorbitant omnibus nociua.

23 *Increpabo deuorantē*, scilicet hostem, aut vermem: *Nec erit sterilis vinea*, sed fœcunda vsque ad abundantiam; nō vero vsque ad redundantiam, & super effluentiam, quia hæc nociua est agricolis, nec populis proficua.

CAP. 4. A NVM. 5.

Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.

Circa vltimum Mundi diē summa certitudo cū summa incertitudine coniuncta

24 AGens de vltimi iudicij die, quomodo dicit: *Ne forte veniam?* Non quidem propter aduentus, sed propter diei incertitudinem. *De die autem illa, & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater.* Matth.cap. 24.num.36.

25 *Et percutiam terram anathemate*: notandum quantum anathema, seu ex communicatio Ecclesiastica timenda sit, siquidem per illam æterna damnandorum pœna signanter exprimitur.

Ecclesiastica censura æternis Inferni pœnis comparabiles.

LI-

LBER PRIMUS MACHABÆORUM.

CAP.I. NVM.IV.

Et congregauit virtutem, & exercitum fortem nimis.

AD CAP.1.A N.4.
LIB. 1. MACHABÆORVM.

Non in confusa pluralitate, sed in veterana militum virtute robur exercitus cõsistit.

1 NON DICIT: *Cõgregauit exercitum numerosũ*, sed: *Fortem nimis* ex militibus, scilicet veteranis, & probatæ virtutis congregatum: nam, cum ita non fit, non exercitus, sed hominum congeries nuncupari debet.

CAP.1. NUM.7.

Et post hac decidit in lectum, & cognouit, quod moreretur.

Potentia tyrannica, ante quam plurimi innocẽtes cadunt, citius cadit.

2 ALexander ille coram quo tot hominum myriades, tot munitæ vrbes, tot Prouinciæ, tot regna ceciderunt, tandem *decidit*: Sed notandum, genus ęgritudinis non exprimi, sed solũ per Verbum illud: *Cognouit*, indicari, ne crimen lęsæ maiestatis in ipsammet principis personam illorum, qui ei venenum propinauerunt panderetur; vel forte, quia in illa actione peccatum non intercessit: non enim regem, sed Tyrannũ occiderunt, violenta, & immatura morte dignissimum, quia innumerabiles violentas, & immmaturas mortes intulerat.

VEL SIC

Superbia inflatus sero, & inutiliter se mortalem esse cognoscit.

3 *Cognouit* sero se mortalem, ac Philippi filium, qui væsana superbia inæbriatus se Iouis filium adorari permiserat.

VEL SIC.

Qui in aliorum mortalitate suã non recognoscit, veloci experientia discet.

4 *Cognouit* tandẽ in se, esse mortalem, qui in tot hominum à se occissorum milliaribus non cognouerat,

VEL SIC.

Aliorum deprædator mortis præda.

5 *Cognouit* denique se mortis prædam qui tot imperia deprædatus fuerat.

CAP.1. *NUM.*13.

Et bonus visus est sermo in oculis eorum.

Sermo, quem ratio non approbat, irrationalis est.

6 SErmo, quem oculi, non vero mens, & ratio approbat, irrationalis est.

UEL SIC.

In superiorum signis, & motibus subditi ipsorum mentẽ perlegunt.

7. In gestu oris, & oculorum motibus principum, & senatorum proponentium legebant subditi, & promiscua populi multitudo vehementem eorum propensionẽ, vt iniqua, & sacrilega propositio admitteretur, & approbaretur.

CAP. I. NUM. 16.

Et venundati sunt, vt facerent malũ.

Stulti aurũ prodigunt, vt lutum adquirant.

8 PRetiosissimum libertatis thesaurum prodegerunt, vt eis liceret pessime, irreligiose, & sacrilege operari, & Dei legem abijcere.

CAP. I. NUM. 23.

Et intrauit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureũ, & candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat: & comminuit omnia,

Templi vtensilia non solum rapere, sed destruere, ac transformare religionis ruinã portendit.

9 IAM regia templi ornamenta, & Instrumenta nõ solum asportabantur, sicut à Chaldæis factum est, sed etiam destruebantur, & comminuebantur in signum legis Mosaycæ nutantis, & iam fere deficientis.

CAP. I. NUM. 24.

Et accepit argentum, & aurum, & vasa concupiscibilia.

Pretiosa templi vasa, post contaminationem, nõ sacra, sed concupiscibilia compellanda.

10 IAM illa vasa contaminata, & sacrilege contrectata non appellantur *sancta*, sacra, sed concupiscibilia compellari, sicut semper antea solebant compellari, sed vocantur *concupiscibilia*, ob materiam pretiosam, ex qua conflata erant.

CAP. I. A NUM. 35.

Et ædificauerunt ciuitatem Dauid muro magno, & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcem: & posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, & conualuerunt in ea.

Sub militis honesto nomine fox hominum latere solet.

11 NON dicit, in loco eminentiori, arce nẽpe Sion, seu ciuitate Dauid, ad reliquum vrbis subiugandum, præsidium militum collocatum; sed gentem peccatricem, & viros iniquos ibi positos: maluit enim hoc genus hominum definire, quàm nominare: vt quid sub honesto, imo honorifico militis nomine latere soleat, cognosceretur.

CAP. 2. A NUM. 2.

Et habebat (Mathathias) *filios quinque, Ioannem, qui cognominabatur Gaddis, & Simonem, qui cognominabatur Thasi: & Iudam, qui vocabatur Machabæus, &c.*

Qui cum gentibus promiscue conuersatur gẽtilicos mores cõtrahit.

12 IAM Hebræi ex conuersatione cum gentibus, more illarum, nomine, & cognomine compellantur, à patrijs, & antiquissimis moribus ad gentilismum declinantes.

CAP. 2. NUM. 11.

Quæ erat libera facta est ancilla.

Vitiorum damnum, & corruptio morum religiosa Reipublicæ mala, longe excedunt.

13 CVR Ierusalem cum in maxima ipsius calamitate ab Ieremia Threnorum cap. 1. num. 1. deploretur, vt vidua, nunc in minori damno defletur, vt ancilla? Quia tunc abierat ab ea populus, quem tanquam sponsum diligebat: Nunc autem populus quidem Hebræorum in ipsa est, sed grauissimorum catenâ peccatorum constrictus, & ab alienigenis subiugatus.

CAP. 2. NUM. 19.

Et respondit Mathathias, & dixit magna voce.

In materia Religionis, non clandestine, sed palam, & clarissime loquendũ.

14 MAgna voce, vt omnes audirent, & suum exemplum sequerentur, & quia in materia Religionis non subdole agendum, nec clandestine, aut submisse deliberandum est; sed clarissima oris pronuntiatione, palã, & coram omnibus.

Etsi omnes Gentes regi Anthioco obediunt, vt discedat vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiat mandatis eius: ego, & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum.

Et-

Fidelis infideliter agens cum infidelibus computandus.

15 ETſi omnes Gentes regi Antiocho obediunt. Hoc loquendi modo vſus fuit Mathathias, vt comprehenderet Hebræos â propria religione deficientes, & ad gentilem ritum tranſeuntes.

CAP. 2. NVM. 21.

Non eſt nobis vtile relinquere legem, & iuſtitias Dei.

Contra veræ Religionis profeſſionem nulla vtilitas.

16 VTilitas temporalis, quæ propter contemptum veræ religionis promittitur nulla eſt; quæ vero ex veræ religionis amplexu, & profeſsione reſultat magna eſt, iuxta illud Mathæi cap. 6. num. 33. *Quærite ergo primum regnum Dei, & iuſtitiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis.*

Bonum vtile fortius attrahit.

17 Sed cur, cum veram religionem amplecti, & falſam abijcere ſit bonum honeſtum, & ſuperioris lineæ, recurrit Mathathias ad bonum vtile, quod inferioris lineæ eſt? Crederem hoc feciſſe, quia hoc genus boni magis allicituum eſt, & propterea aptius ad populum in communi perſuadendum, & ad ſuam ſententiam attrahendum.

CAP. 2. NVM. 24.

Et vidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes eius.

Patriæ pater de damno reipublicæ paterne dolet

18 HOC dicendi modo indicat textus, Mathathiam paternali dolore motũ fuiſſe.

Et accenſus eſt furor eius ſecundum iudicium legis, & inſiliens trucidauit eum ſuper aram, &c.

Rationaliter, & iuſte furit qui ſecundum legem furit.

19 FVror ſecundum iudicium legis, furor rationalis eſt, quod exprimit textus, ad manifeſtandum, non egiſſe Mathathiam, vt hominem priuatum; ſed tanquam publicum miniſtrũ legis exactorem, & zelatorem, exemplo Phinees, qui arrepto pugione Veneris ſacrificolum, aramque vno ictu deſtruxit: Numer. cap. 25. num. 8.

CAP. 2. NVM. 41.

Et cogitauerunt in die illa, dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die ſabbatorum, pugnemus aduerſus eum, &c.

Ad caſum á lege ex epycheia, excipiendum, toto mentis viſu incumbendum.

20 EX Epycheia in iure naturali fundata infefunt, ius poſitiuum diuinum in illo caſu non obligare, vel illum caſum eſſe à iure poſitiuo diuino exceptum: Et notandum ad reſolutionem iſtam, multam cogitationem, & ſolicitam mentis indagationem præceſſiſſe.

CAP. 2. NVM. 65.

Ecce ſimon frater veſter, ſcio quod vir conſilij eſt: ipſum audite ſemper, & ipſe erit vobis pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à iuuẽtute ſua, ſit vobis princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi.

In turbatiſsimo Reipublicæ ſtatu potius optimis conſilijs, quam armorum viribus fidendum.

21 IN illo turbatiſsimo reipublicæ ſtatu, & in quo ius omne ſceleri, & Marti datum erat, prius, & principalius de prudenti, & bono conſiliatore, quam de ſtrenuo belli duce prouidentiam geſſit Mathathias.

CAP. 3. NVM. 1.

Et ſurrexit Iudas, qui vocabatur Machabæus, filius eius pro eo: & adiuuabant eum omnes fratres eius, & vniuerſi, qui ſe coniunxerant patri eius, & prælabantur prælium Iſrael cum lætitia.

Bellum pro Religione ſuſceptum nullum triſtem euentum timeat.

22 BEllum pro religione tuenda ſuſceptum, & multos conſequitur adiutores, & nullum caſum, ſeu euentum triſtem expectat; ideoque cum lætitia peragi neceſſe eſt.

CAP. 3. NVM. 5.

Et perſecutus eſt iniquos perſcrutans eos.

Maxima hostiũ perſecutio eſt eorumdem perſcrutatio.

23 MAxima hoſtium *perſecutio* eſt eorum *perſcrutatio*, ſeu ſecretorum conſiliorum, & reſolutionum introſpectio. Et notandum, quod idem eſt, Ducis pro religione bellum ſuſcipientis, eſſe *hoſtes*, ac eſſe *iniquos*.

CAP. 3. NUM. 8.

Et perambulauit ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis, & auertit iram ab Iſrael.

Vt bella fœliciter gerantur, prius peccata publica exterminentur.

24 ANtequam Iudas Machabæus cum hoſtibus Iſraelitici nominis bellum committeret, malos Iſraelitas, & peccatores, vel occidit, vel profligauit, & ſic, & Dei iram auertit, & bellum ei maxima proſperitate ſucceſsit.

CAP. 3. NUM. 17.

Vt autem viderunt exercitum venientem ſibi obuiam, dixerunt Iudæ: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tam fortem, & nos fatigati ſumus ieiunio hodie.

Ieiunium pios, & perfectos alleuiat, imperfectos onerat.

25 REligioſius, & verius loquerentur milites iſti, ſi dicerent: *Et nos ſumus alleuiati ieiunio hodie*; ſed ieiunium ſæcularia ſtudia, & negotia, præſertim bellica profitentibus onus potius, & fatigatio, quam leuamen eſſe ſolet.

CAP. 3. NUM. 27.

Vt audiuit autem rex Antiochus ſermones iſtos.

Strenui ducis opera omnia rationi conſona.

26 S*Ermones iſtos*, non *verba*, nam Iudæ Machabæi opera, & facinora omnia fuerunt rationabilia, & in recta iuſtitia ſolidoque iure fundata.

Iratus eſt animo.

Vindicatiuus animus iram celat.

27 HOC eſt, ira interne cõcepta politice diſſimulata, & vſque ad vindictæ opportunitatem non parturita, & propallata.

CAP. 3. NUM. 28.

Et aperuit ærarium ſuum, & dedit ſtipendia exercitui in annum: & mandauit illis, vt eſſent parati ad omnia.

Qui ſtipendia militaria anticipat, ad omnia milites paratos obtinet.

28 PRinceps, qui ſtipendia militaria, non ſolum prõpte, ſed anticipate porrigit, nõ tantum præcipere, ſed etiam *ad omnia* paratos milites poterit obtinere.

CAP. 3. NVM. 29.

Et vidit, quod defecit pecunia de theſauris ſuis, & tributa regionis modica propter diſſenſionem, & plagam quam fecit in terra, vt tolleret legitima, quæ erant á primis diebus.

Exceſsiuis, ac nouis gabellis fiſcus non impinguatur; ſed marceſcit.

29 REX, qui non contentatur legitimis, & antiquis tributis, & regalijs ſuis; nouorũ accreſcentia vtraque amittet, vel ſumme extenuabit, quod adeó certum eſt, vt ipſis oculis videri poſsit, propterea ait textus: *Et vidit.*

Exceſsiua, ac noua gabella peſtis Reipublicæ.

Et notandum, hoc appellari plagam, quia talis innouatio peſtis reipublicæ eſt, & forte ex crudelioribus, quæ graſſari poſſunt, & ſolent.

CAP. 3. NVM. 42.

Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata ſunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum: & cognouerunt verba regis, quæ mandauit populo facere in interitum, & conſummationem.

Dux, qui hoſtiũ conſilia percallueit, hoſtes debellabit.

30 EN Iudam conſcium factum conſiliorum ſtatus Antiochi regis, & deſigniorum exercituum eius, haud dubium, quod hoſtes ſuos, & Iſraelitici nominis inimicos debellaturus eſt.

CAP. 4. NVM. 23.

Et acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas.

Spe-

Hostium religiosis spolia, non rapinæ, sed iustæ acceptionis materia sunt.

31 SPolia ex bello iusto adepta accipi dicuntur, non arripi.

Purpura, & Terrestris, & Marina, quia in vtroque elemento humana ammonio nominatur.

32 Et notandum, purpuram dici marinam, ad distinctionem terrestrium vermiculorum, qui in varijs Prouincijs generantur, & nunc ex America ad nostram Hispaniam in magna copia transuehuntur.

CAP. 4. NVM. 42.

Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei.

In sacerdotibus scientia diuinæ legis tanquam certa supponēda.

33 DE intelligentia legis non dubitauit, sed tanquam certam in sacerdotibus supposuit Machabæus, & *voluntatem* solum, pietatemque requisiuit.

Diuina cura, ac prouidentia est, bonos Ecclesiæ ministros nunquam deficere.

34 Et notandum, quod etiam in turbatissimo, & fere conuulso reipublicæ, & religionis statu, Dei curæ esse, quod probi ministri nō deficiant, qui ad populi instructionem, & bonorum morum restitutionem facile inueniri possint, & eligi.

CAP. 5. NVM. 60.

Et fugati sunt Iosephus, & Azarias vsque in fines Iudææ: & ceciderunt illo die de populo Israel ad duo millia viri, & facta est fuga magna in populo.

Strenuo duci ignominiosior militum fuorũ fuga, quam mors.

35 NON ponderatur populi clades, & occisio etsi ad hominum duo millia creuerit; sed *fuga*, vtpote ignominiosior, & strenuo duci, honestæ gloriæ cupido Machabæo infensior: ideo non dicitur: *Et facta est occisio magna, sed fuga magna in populo.*

CAP. 5. NVM. 62.

Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel.

Cum duces strenui adsunt, alijs negotia bellica non committēda

36 CVM in aliquo regno, vel Prouincia sunt duces strenui, & fortunati experimento comperti, perniciosum valde consilium est, per alios bella committere.

CAP. 5. NVM. 67.

In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium.

37 FOrtitudo sine consilio, non virtus, sed temeritas est. *Fortitudo absque consilio præceps.*

38 Et notandum, aduertenter dici: *Dum sine consilio exeunt in prælium*, si enim Sacerdotes illi consilium inijssent, non dubium, quod recognoscerent, ipsis bellū, non cum hostibus, corporis; sed cū animæ hostibus, hoc est, dæmone, & eius militibus, nempe vitijs incumbere, nec sui muneris esse *fortiter facere*, sed suauiter.

Ecclesiasticis ministris nō corporales pugnæ, sed spirituales incumbunt.

CAP. 6. NVM. 3.

Et venit, & quærebat capere ciuitatem, & deprædari eam; & non potuit, quoniam innotuit sermo his, erant in ciuitate.

Cui hostium cōsilia pat nt hostium incursum non timeat: Vide supra nu. 30.

39 IN re bellica illa pars, cuius consilia detegun tur, inferior respectu alterius fere semper remanere solet: Vide supra num 30.

CAP. 6. NVM 8.

Et factum est, vt audiuit rex sermones istos, expauit, & commotus est valde, & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia.

Regni malis rex ægrotare debet.

40 IN hoc laudabilis est iste, alioqui iniquus, rex, quod mala regni sui illum vsque ad ęgritudinem commouerunt, & compulerunt.

Quia non factū est ei, sicut cogitabat.

41 HÆ sunt omnium fere regum cogitationes, ex aliorum ruinis ædificare se ipsos.

Solemne regibus ex aliorum ruinis se extruere.

CAP. 6. NVM 15.

Et dedit ei diadema, & stolam suam, & annulum, vt adduceret Antiochum filium suum, & nutriret eum, & regnaret.

Uer-

Sub rege pupilo tutores regnant.

42 VErbum *Regnaret* æquiuoce, & ad Antiochū filium, & ad Philippum fidei cōmissarium, & tutorem referri potest: Vide infra in hoc cap. n. 63.

CAP. 7. NUM. 9.

Sed, & Alcimum impium constituit in sacerdotium, & mandauit ei facere vltionem in filios Israel.

Prauus Ecclesiæ minister, non in sacerdotem, sed in sacerdotium creatur.

43 NON ait textus: *In sacerdotem*, erat enim tanto munere Alcimus indignissimus; sed: *In sacerdotium*, vt illud scilicet contaminaret, & simul fidelem populum destrueret.

Amplius Religioni nocet prauus præsul, quā hostis infensior.

44 Et notandum ad Israelitici populi necem, & ruinam, quam intendebat, & enixe procurabat, non græcum, vel alterius nationis ducem crudelissimum, sed malū sacerdotem, Hebræorum contribulem elegisse, & applicuisse.

CAP. 7. NUM. 23.

Et vidit Iudas omnia mala, quæ fecit Alcimus, & qui cum eo erant, filijs Israel, multo plusquam Gentes.

Vide supra n. 44

45 EX hic, & supra dictis infertur, quanto plus noceat fidelibus superior eiusdem religionis iniquus, & malus, quam infideles plurimi.

CAP. 7. A NUM. 45.

Et tubis cecinerunt post eos cum significationibus: & exierunt de omnibus castellis Iudææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, &c.

Lege Euangelica approximāte tubæ Leuitica significantius resonare cœperunt.

46 FOrte tubarum cantus apud Hebræos antehac erat simplex, & solum ad exercitum monendum, & sistendum: Martem ciendum, vel sedandum ordinarus; & ex hoc Iudę Machabæi tempore cæperunt duces Hebræi, variato tubarum sonitu plurimas, & diuersas belligerendi actiones significare, & indicare.

CAP. 7. NUM. 46.

Et ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec vnus.

47 EXercitus impij, & irreligiosi ducis non solū vincitur, sed etiam vsque ad internecionem perit, adeó, vt nec vnus remaneat.

Impiorum exercitus, non solū, Deo fauente, vincitur, sed interimitur.

CAP. 8. NUM. 2.

Et audierunt prælia eorum (scilicet Romanorum) *& virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia, &c.*

48 MUltæ actiones præsertim principum, vi dentur virtuosæ, quæ re vera nō sunt, sed actiones huiusmodi cōpellari bonæ non debent: cum ergo dicat textus Romanorum *bonas*, fuisse, *virtutes*. manifeste indicat illas fuisse veras virtutes naturales; non fictas, & per politicā hypochrisim affectatas.

Vera virtutes naturales in Romanis Gentibus viguerunt.

CAP. 8. NUM. 3.

Et possederunt omnem locum consilio suo, & patientia.

49 CErte *consilio, & patientia*, non vero potentia, & inconsulta, & inconsiderata audacia, quæ temeritas est, Romani facinora tanta perfecerunt.

Consilio, & patientia magna opera perficiuntur.

CAP. 8. NUM. 16.

Et committunt vni homini magistratum suum per singulos annos dominari vniuersæ terræ suæ; & omnes obediunt vni, & non est inuidia, neque zelus inter eos.

50 INter plurimas, eximiasque illorum primitiuorum virtutes Romanorum, hæ tamquam sublimiores, & excellentiores á sacro textu exprimuntur, ponderanturque obedientia, scilicet, & inuidiæ, zelique maligni depresio, & subiectatio.

In senatoribus obedientiæ promptitudo, inuidiæque depresio Rempublicam florere faciunt.

CAP. 8. NUM. 26.

Et præliantibus non dabunt, nec subministrabunt triticum arma, pecuniam, naues.

51 TRiticum priusquam arma ponit, vt pore in rebellica in primis necessarium. Vide infra num. 28.

In re bellica militum alimenta armis præferenda

CAP.

CAP. 9. NUM. 7.

Et vidit Iudas, quod defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, & confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos.

V[illegible] prius sibi, [illegible] in hostibus succumbit.

52 SE ipsum prius confregit, seu vicit vir fortissimus Iudas Machabæus, quam ab hostibus cõstringeretur, seu vinceretur.

CAP. 9. NUM. 18.

Et Iudas cecidit.

Vir fortis vincendo solum vinci potest.

53 NON dicitur, quod Machabæus ab aliquo occisus fuerit, sed, quod ceciderit, haud dubium, quod deficiente naturali virtute ob nimium laborem, & lassitudinem, quæ ex hostium interemptione illum suppressit.

Et ceteri fugerunt.

Deficiente capite corpus deficit.

54 STatim, ac Iudas cecidit, cuncti ipsius milites fugerunt, vna enim, & sola Machabæi virtus in omnibus præliabatur.

CAP. 9. NUM. 75.

Et cessauit gladius ex Israel: & habitauit Ionathas in Machmas, & cœpit Ionathas ibi iudicare populum, & exterminauit impios ex Israel.

In Republica, in qua ius Martis cõceditur à Minerua tolli necesse est.

55 OMnibus sedatis, & in pace compositis incœpit Ionathas *iudicare*: non enim potest iustitia tam commutatiua, quam distributiua rectè administrari in republica bellorum fragore perturbata, & conuulsa.

CAP. 12. NUM. 35.

Et reuersus est Ionathas, & conuocauit seniores populi, & cogitauit cũ eis ædificare præsidium in Iudæa.

Status consilia secretissime agitanda.

56 CUR non ait textus: *Consuluit*, aut *consulit cum eis*, sed: *Cogitauit*? Ad denotãdum, quod status consilia adeo secreta esse debent, & occulta, vt potius cogitationes internæ, quam externæ consultationes appellari debeant.

Status consilia mente diu, satis que voluenda.

57 Vel certe ad innuendum, quod res huiusmodi antequam ad suffragia, nedum executionem, deueniant, debent satis, diuque mente tractari, & reuolui.

CAP. 13. NUM. 3.

Vos scitis, quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei fecimus pro legibus, & pro sanctis prælia, & angustias, quales vidimus,

In bonis principibus idem est calamitates subditi populi videre, ac easdem pati.

58 REges, & principes calamitates, & angustias suarum Prouinciarum videre solent, non pati, Sed non sic de Simone, & fratribus suis licet discurrere, qui damna populi, & pericula, non visione mere speculatiua, sed experimentali, & practica videtunt, vitam, & omnia temporalia sua, pro sanctis, seu religione tuenda, & populo conseruando prodigentes, vt ex totius libri contextu patet: vnde in omnibus bonis principibus idem est calamitates populorum suorũ videre, ac illas in se ipsis intime pati, & experiri.

CAP. 13. NUM. 28.

Et statuit septem pyramidas, vnam contra vnam patri, & matri, & quattuor fratribus.

Qui viuens sibi sepulchrum parat, genus quoddam immortalitatis nanciscitur.

59 PAter, materque, & fratres quattuor senariũ numerum non excedunt, cui ergo septima pyramis constructa fuit? Forte filijs Ionathę à Tryphone simul cum patre interemptis, supra num. 23. Sed cum verosimilius, & fere certum sit, pium Simonem sibimet septimam pyramidẽ erexisse, vt communiter asseritur, cur de hoc textus nec hic, nec alibi vllam mentionem facit? An quia, qui mortem suam frequenter meditatur, & sibi tumulum viuens præuenit in æstimatione diuina genus quoddam immortalitatis nanciscitur?

CAP.

CAP. 13. NVM. 29.

Et his circumpofuit columnas magnas, & fuper columnas arma ad memoriam æternam; & iuxta arma naues fculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigantibus mare.

Trophæa fepulchralia virtutes fub ipfis iacentiũ enunciant.

60 Trophœum ex armis, quibus in terra belligeratur, & ex nauibus, quibus in mari naumachiæ fiunt Machabæis conftruitur, & erigitur ad denotandum, ipfos terra, marique fortes, & inuictos fuiffe.

Non minus periculofe per terrã, quam per procellofum mare nauigatur.

61 Sed vt quid naues ea magnitudine fculpuntur, quæ á nauigantibus cerni poffent? An, vt aduerterent non minus periculofam effe nauigationem terreftrem, quã maritimam fluctuationem?

VEL SIC.

Vita fluctuans per mortem ad fecuritatis portum appellit.

92 Hoc factum fuit ad denotandum heroes illos, qui per amarum, procellofumque mundi pelagus nauigauerant ad fecuritatis portum per mortem appuliffe.

VEL SIC.

Sanctorum nauigatio ad cæleftẽ portum contendit; Mundanorũ vero ad terreftrẽ.

63 Ut aduerterent maris curfores, ipfos per fluctuum periculofos vortices ad portum terreftrẽ contendere; Machabæos vero columnâ fidei, anchora fpei, & velis charitatis ad cælum nauigaffe.

CAP. 14. A NVM. 48.

Et fcripturam iftam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere in peribolo fanctorum in loco celebri; exẽplum autem eorum ponere in ærario, vt habeat Simon, & filij eius.

Egregia pro religione inuenda facinora fancta funt, & pretiofiffima.

64 Egregia facinora pro religione, patriaque peracta, res eft omnium laudabiliũ præcipua, pretiofiorque: ideoque congruentifsime primũ exẽplar in fanctorum peribolo, tranffumptum vero in ærario rerum pretiofifsimarum iubetur collocari; quod Sanctorum Romanæ canonizationi adaptari poteft.

PRO-

LIBER SECVNDUS MACHABÆORUM.

CAP. I. NVM. I.

Fratribus, qui sunt per Ægyptum Iudæis salutem dicunt fratres, qui sunt in Ierosolymis, Iudæi, & qui in regione Iudææ, & pacem bonam.

AD CAP. 1. N. 1.
LIB. 2. MACHABÆORVM.

Pax iustoru vera; pax peccatorum ficta.

1 PACEM bonā imprecātur, quæ pax Dei est; non illam falsam, & ma ā pacem, quam habere videntur peccatores in suis vitijs immersi, de qua Dauid Psal. 72. n. 3.

CAP. 1. NVM. 3.

Et det vobis cor omnibus, vt colatis eum, & faciatis eius voluntatem, corde magno, & animo volenti.

Plurium fideliū cordialis vnitas Spiritus Sancti signum.

2 COR vnum omnibus; non corda diuersa singulis, quod signum euidens assistentiæ Spiritus Sancti est: Vide Actuum Apost. cap 4. num. 31. & 32.

Viam perfectionis aggredi, non pusillanimi est, sed robustiorum.

3 Et notandum, actiones pias, virtuosas, & religiosas exercere, non femineæ pusillanimitatis proprium esse, vt vulgo existimatur, sed virilis magnanimitatis, quam etiam omnes vere sanctæ feminæ à Deo nanciscuntur.

CAP. 1. A NVM. 20.

Nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit (Nehemias) *ad requirendum ignem: & sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, sed aquam crassam, &c.*

Baptismalis aqua in lege veteri clarissimè adumbrata.

4 IN hac aqua repræsentari videtur aqua crassa, seu oleaginosa, oleo, & chrismate delibuta, & benedicta, qua ad baptismum Ecclesia vtitur, & in qua ignis Spiritus Sancti latet.

CAP. 3. NVM. 12.

Decipi vero eos, qui credidissent loco, & templo, quod per vniuersum mundum honoratur, pro sui veneratione, & sanctitate omnino impossibile esse.

In loco sacro, & viris religiosis non solum Fides, sed etiam Fidelitas debet respicere.

5 DEcipi eos, qui sua bona crediderunt homini sæculari, & loco profano dabile est; quæ autem viro religioso, & loco sacro fiducialiter committū-tur, malam fidem, & fraudulentiā experiri, est res moraliter impossibi-

bus absque magno personæ, locique contemptu. Vide infra nu. 18. & quæ ad ipsum notantur.

CAP. 3. NUM. 18.

Alij autem gregatim de domibus confluebant, publica supplicatione obsecrantes, pro eo, quod in contemptum locus esset venturus.

Fractio fidei absque vlla culpa fractorem deturpat, quid culpa admixta?

6 FRactio fidei circa rem depositam absque vlla omnino culpa recipientis, sed per violentiam extrinsecam illata sacrosanctum templum facit contemptibile, quid alium minus sacratum, seu profanum locum? Et ex paritate rationis de personis similiter discurrendum est.

CAP. 3. NUM. 19.

Accinctæque mulieres cilicijs pectus per plateas confluebant: sed & virgines, quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam, aliæ autem ad muros, quædam vero per fenestras aspiciebant: vniuersæ autem protendentes manus in cælum deprecabantur, &c.

Hebræi amplius pecuniarũ cupidi, & auari, quã religiosi.

7 NON existimo legi alicubi in Sacra Scriptura, tantam ab Hebræis dolotis significationem pro legis, & religionis damno ostensam fuisse, quam quæ hic pro imminenti dãno, & periculo pecuniarum describitur: nam illam, quam Exodi cap. 33. num. 4. propter indignationem Dei ob vituli idololatriam fecerunt, terminos oculorum, vestiumque non fuit transgressa.

CAP. 4. A NUM. 4.

Ad regem se contulit (Onias Pontifex) *non ciuium accusator, sed communem vtilitatem apud semet ipsum vniuersæ multitudinis considerans. Videbat enim sine regali prouidentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua.*

Ecclesiastica potestas à sæculari adiuuari quandoque potest, nũquam subijci.

8 FORte ex hoc exemplo aliquando in Ecclesia catholica Pontifices summi Imperatoribus detulerunt, & aliquale ab eis dependentiam passi sunt, absque vllo tamen supremæ suæ potestatis, & authoritatis præiudicio, vtpote iure diuino, positiuo, & expresso fundatæ.

CAP. 4. NUM. 12.

Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque ephoborum in lupanaribus ponere.

Cum religiosus religionis habenas rumpit, efrænis, at præceps currit.

9 CUM viri religiosi rumpunt habenas pudoris, & obseruantiæ regularis in grauissima peccata ruere solent: & non solum sæculares, & profanos, sed etiam ethnicos, imo & bruta animalia spurcitijs, & sceleribus suis de longe superant.

CAP. 4. A NUM. 45.

Et cum superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum, quasi refrigerandi gratia, regem adijt, & deduxit á sententia: & Menelaum quidem vniuersæ malitiæ reum criminibus absoluit: miseros autem, qui etiam si apud Scythas causam dixissent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit.

Subditorum negotia, & lites nõ voluptuose; sed studiose examinanda sunt, & resoluenda.

10 REX, vel iudex, qui audit causas, & iustitiæ negotia quasi per otium, & voluptati consulens absque dubio in pronuntiando errabit, & sententiam iniustam, & iniquam proferet.

CAP. 5. NUM. 21.

Igitur Antiochus mille, & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, existimans se præ superbia, terram, ad nauigandum, pelagus vero ad iter agendum deducturum propter mentis elationem.

Mens elati, ac superbi non vnũ impossibile, sed plura, simul cõminiscuntur.

11 QUomodo ex mentis elatione, *terram ad nauigandum, pelagus vero ad iter agẽdum.*

dum, deducere Antiochus cogitare poterat? An quia terram sanguine interficiendorum submergere,& in pelagus conuertere; mare vero eorundem corporibus repletum complanare, & calcabile reddere satagebat, & præsumebat?

CAP. 7. NVM. 41.

Nouissime autem post filios, & mater consumpta est.

Filiorum tortura tormentum matris crudelissimum.

12 Tormenta matris corpori specialiter illata tacet textus: nulla enim, etsi crudelissima, illam torquere poterant comparatione illorum, quæ filij, ipsa vidente,& compatiente sustinuerant.

VEL SIC.

Per torturæ filiorum relationem tormentum matris satis exprimitur.

13 *Consumpta est*: nil enim restabat dicere, quam ipsam matris consumptionem, & mortem; nam tormenta ipsius iam relata fuerant, cum filiorum tormenta referebantur, & singillatim explicabantur.

CAP. 10 A NVM. 29.

Sed cum vehemens pugna esset, apparuerunt aduersarijs de cælo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes: ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumen conseruabant.

Principes catholici Fidei defensores duplicatam angelorum custodiam nanciscuntur.

14 Hinc notandum, quanto fundamento in Ecclesia, vt certissimum receptum sit, summum Pontificem, Imperatorem, reges catholicos, & alios principes supremos, præsertim qui infidelibus continuo aduersantur, duplicatam habere Angelorum custodiam.

CAP. 13. NUM. 3.

Commiscuit autem se illis, & Menelaus: & cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans se constitui in principatum.

15 NON ait textus: *Sperans se constitui in principem*, sed: *In principatum*, seu *contra principatum*, quia, qui iniqua, iniustaque ambitione dominari intendit, non tam sui exaltationem quærit, quam subditorum depressionem.

Qui ambitiose dominari intendit, non sui exaltationem, sed subditorum depressionem quærit.

CAP. 13. NVM. 4.

Sed rex regum suscitauit animos Antiochi in peccatorem: & suggerente Lysia, hunc esse causam omnium malorum, iussit (vt eis est consuetudo apprehensum in eodẽ loco necari.

16 Laudabilis certe Græcorum consuetudo,& iuste cum similibus discordiarum inter principes Prouinciasque seminatoribus obseruata, & semper obseruatu digna, si enim cum talibus rerum publicarum pestibus per forenses prolixas actiones iuridice procederetur, suis fallacibus; præstigiosisque machinationibus animos iudicum fascinarẽt, nihilque, propter quod pœnam mererentur, vnquam liqueret.

Pestilentes homines, ac Reipublica peruersores absque forensi strepitu pleƈtẽdi.

CAP. 13. NUM. 15.

Et dato signo suis Dei victoriæ.

17 NON *pugnæ signum*, vt moris est, dari iussit Machabæus, sed *victoriæ*, qui enim, Deo protegente, cum hoste committit, non tam ad pugnandum congreditur, quam ad vincendum.

Qui protegente Deo cum hoste committit, non tam ad pugnandum, quam ad vincendum congreditur.

Iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia.

18 SIcut in corpore physico, nulla lethalior, quã cordis vulneratio, sic in corpore morali exercitus nullum vulnus irreparabilius, quam regalis tentorij expugnatio, & euersio. Vide Iudith cap. 15. â num. 1.

Imperialis tentorij expugnatio totius exercitus euersio est.

SANCTUM IESV CHRISTI EUANGELIVM SECUNDVM MATTÆVM.

Liber Generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.

AD CAP. 1. N. 1.
SANCTI IESU Christi Euangelij Secundum Matthæum.

Christus non ad terrenas dignitates exercendas venit, sed ad cælestes conferendas.

1 CVR NON dicit: *Filij Dauid regis, filij Abraham patriarchæ?* Quia non venit Christus in mundum ad temporales dignitates quærendas, seu ipsi iure debitas exercendas, sed ad æternas, cœlestesque elargiendas.

CAP. 1. A NVM. 5.
Iesse autem genuit Dauid regem, Dauid autem rex genuit Salomonem.

Christus, & Maria soli vere regia dignitate fulgent.

2 DUpliciter tantum in omni hac genealogia regia dignitas sonat, & auditur, quia duo tantum in ea sunt vere, proprie, & absque vlla limitatione reges, & triumphatores Christus scilicet, & Maria.

Ex ea, quæ fuit Vriæ.

Adulterium Deo summe displicet.

3 NOmen Rahab meretricis in hac genealogia exprimitur, nomen Bethsabee adulteræ subticetur, vt ex hoc, quantum Deo adulterium displiceat, manifeste pateat.

VEL SIC.

Lex iusta eo modo, quo fieri potest, adimplenda.

4 Maneat saltem silentio obtuta, quæ merebatur ex præscripto legis lapidibus obrutam fuisse.

VEL SIC.

Vide supra num. 4.

5 Omnes ista in genealogia relati filij Abrahæ sunt, qui á Christo Domino infra cap. 3. n. 9. lapidibus comparantur: maneat ergo Bethsabee saltem his lapidibus oppleta in aliqualem sui delicti pœnam, & legis satisfactionem, seu vindictam.

Subditorum ius quod principes violẽter vsurpãt, Deus permanenter conseruat.

6 Sed cur cum de Bethsabee, vt matre Salomonis, agitur, vxorẽ Vriæ fuisse dicitur, cum eo tem-

pore, quo Salomon natus, imo, & conceptus fuit non Vriæ, sed Dauidis fuerit Bethsabee legitima vxor, vt patet ex 2. Reg. cap. 11. & Apostolus 1. Corinthiorum cap. 7, num. 39. dicat: *Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit: quod si dormierit vir eius, liberata est; cui vult, nubat?* An quia cum Urias per iniustam, & iniquam occisionem, Bethsabee vxore sua spoliatus fuerit, & eam Dauid sibi assūpserit, voluit Spiritus Sanctus per os Euangelistæ ipsam primæuo, & legitimo viro quodammodo restituere: vt aduertant principes, & potentiores, quod res, quas malis artibus adquirunt, nunquam faciunt suas; nec legitimos earum dominos iure, quod in ipsas habent, priuare possunt? Et notandū, dixisse Apostolum: *Quod si dormierit vir eius libera est*, non: *Quod si per vim, fraudem ve vir eius occisus fuerit, libera est*: Tunc enim impedimentum dirimens matrimonium cum talis necis authore, iure quidem positiuo, sed in naturali valde fundato, exoritur.

CAP. 1. NUM. 18.

Christi autem generatio sic erat.

Humana Christi Generatio diuinæ non absimilis.

7 NON ait Euangelista: *Christi autem generatio sic fuit*, sed: *Sic erat*, modo loquendi ad æternam Uerbi diuini generationem exprimendam proprio, & á Sacra Scriptura Ioannis præsertim cap. 1. adaptato.

Cum esset desponsata Mater eius Maria Ioseph.

Deiparæ relatio ad Deum omnes ad creaturas relationes antecedit,

8 PRiusquam Ioseph nominetur, Maria Iesu mater declaratur. Sed quando non Maria mater? Vt ait Chrisologus.

CAP. 1. NUM. 19.

Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere.

Pium esse cum Deiparâ iustitia est.

9 HOC pietatis opus videtur esse, nō iustitiæ; sed esse pium cū Maria iustitia est.

CAP. 1. NUM. 20.

Hæc autem eo cogitante; ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei.

De coniugali honore solicitus somnum nequit capere.

10 PRæualebant absque dubio, conuincebantque rationes Iosepho pro sponsæ suæ innocentia, & integritate occurrentes, quod per somni aduentum, aliter omnino ab eo recesuri, demonstratur,

Dicens: Ioseph fili Dauid:

Speciali Deiparæ obsequio, & seruitio deputandus omnigena meritis, & corporis nobilitate adornari debet.

11 ANgelus Iosephum genethliaco honore, graduque condecorat, vt eum dignificaret ad præcelsum Mariæ tutoris, & custodis munus exercendum.

UEL SIC.

Numquam securius honor possideri quam cum pro Deipara tuenda periculo exponi videtur.

12 Tanto titulo honoratur, vt intelligeremus, numquam magis Iosephum, quam in illa occasione, condecoratum fuisse; nec vllam, vel minimam honoris iacturam pati potuisse.

Noli timere, accipere Mariam coniugem tuam.

Deiparæ custodia omnem timorem abigit.

13 NOli timere, accipere Mariam in castissimum consortium, & contubernium, tantique pignoris custodiã; & tutamen.

Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est.

Diuini Uerbi genitura naturaliter miraculosa.

14 NAtiuitatem cum cōceptione æquiparat, vt tam diuini fœtus, quam materni muneris perfectionem denotaret.

CAP. 1. NUM. 21.

Pariet autem filium; & vocabis nomē eius Iesum.

Christus prius quam ex matre prodiret, perfectissimi munus Redemptoris erga ipsam obijt.

15 QUomodo *pariet*, quē nuper natum dixerat? *Pariet* quidem; & nominabis illum, qui iam in matre non solum natus erat, sed etiam munus perfectissimi redēptoris, hoc est præseruatoris, obierat.

Et vocabis nomē eius Iesum.

Tu,

Ioseph potestatiuè vocat, quem omnes suppliciter inuocare debemus.

16 TU, ó Ioseph, *vocabis*, vt in hoc paternam exerceas potestatem; ceteri *inuocabunt*, vt eum, & Dominum, & Redemptorem recognoscant; ideo subsequitur: *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.*

CAP. 1. NUM. 24.

Exurgens autē Ioseph à somno, fecit, sicut præcepit ei Angelus Domini.

Tanta est vera, & realis Iosephi dignitas, vt somniata apparere possit.

17 AB illo somno ex surrexit Ioseph Dei nutritius, Mariæ consors, & custos, & reliquos Sanctos tanta dignatione præcellens. Et notandum, quod in illo somno manipulus illius mystici Iosephi exsurrexit, vt à ceteris adoraretur, nec non vt á Sole Christo, Luna Mariâ, & Stellis, Sanctis, scilicet, veneraretur. Genes. cap. 37. num. 7. & 9.

CAP. 1. NUM. 25.

Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: & vocauit nomen eius Iesum.

Verbum Non cognoscebar, *interminatam negationem importat.*

18 NON ait Euangelista: *Non cognouit*; sed: *Non cognoscebat eam*, quod negationem interminatā, & infinitā significat.

Deigenitricis dignitas ingenere motis infinita.

19 Et notandum Mariana maternitatis dignitatem, nisi per filij relatiuum esse incognoscibilem, ex eodem que in genere moris infinitam euidenter argui. Vide perdoctum opus de hoc argumento á R. P. Ioanne de Cardenas, magistro meo colendissimo nuper luci datum.

CAP. 2. NUM. 1.

Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iuda.

Prophetici antecedentis, vel euentus consequentia est.

20 HÆC est legitima cōsequentia illata, & subsecuta ab antecedentibus, & vnisonis prophetarum vaticinij. *In diebus Herodis regis.*

Cum Sol iustitia lucet, dies est.

21 NON ille dicitur *dies*, propter iustum Herodis regimen, aut præclara ipsius facinora, sed dicuntur *dies* propter Christi solis iustitiæ exortum: si enim ad Herodem solum attenderet, alio dicendi modo vsurum Euangelistam crederem.

CAP. 2. NUM. 2.

Dicentes: Ubi est, qui natus est rex Iudæorum?

Tyrannum nil grauius quampropria conscientia turbat, & accusat.

22 ISta verba hunc sensum, & vim significationis habent: Regem legitimum, & naturalem huius gentis quærimus; non qui in præsenti regnat, Idumæum, & tyrannice intrusum; alioqui Herodes non turbaretur; sed filium ipsius Archelaum puerum inquiri existimaret.

Vidimus enim stellam eius in Oriente.

Stella mystica Deipara in Oriēte nunquam in Occasum declinat.

23 STella Christi matutina mystica Maria semper in Oriente videtur, nunquam in Occasu.

Et venimus adorare eum.

Vere liberalēs munera sua non iactant.

24 DE muneribus copiosis secum ad offerendum adductis nil dicunt isti vere liberales, & magnifici principes, sed solum de adoratione, regi quidem mete humano Iudæorum indebita, & tantum regi homini simul, & Deo impendenda.

CAP. 2. NUM 3.

Audiens autem Herodes rex, turbatus est & omnis Ierosolyma cū illo.

Corporis capite egrotantis tota membra sana esse nequeūt.

25 IN ægrotanti, & male humorato illius reipublicæ corpore accidentia capitis in totā qua omnia membra redundabāt.

CAP. 2. NUM. 4.

Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur.

Cacopolitici regis ementitiones externæ vana ex praua intētione vitiantur.

26 VTrumque statum Herodes congregauit, vt vtrique assentaretur, & nullum videretur despicere, & quia in puncto, & negotio principaliori illius religionis examinare volebat, an omnes conuenirent, an aliqui dissentirēt, vt ex hoc sibi prospiceret.

Tyrannus, in eo etiam quod iuste videtur agere, se prodit, & accusat

27 Sed quomodo, quod etiã rudiores plebis sciebant, Herodes solus ignorabat? Ut in hoc non solum suam irreligiositatem manifestaret, sed etiam extraneitatẽ, & à iure in Hebræorum gentem regnandi alienationem.

UEL SIC.

Tyranni quod certius sciunt, pohtice ignorare ostendunt.

28 Herodes nesciebat politice, quod moraliter non poterat ignorare. Sed quomodo *sciscitabatur vbi Christus nasceretur*, seu nasciturus esset, cum eundem iam natum á Magis audierit? Vt in hoc, & suam incredulitatem, & Iudaicam circa aduentum Mesiæ procrastinationem ostenderet.

CAP. 2. NVM 5.

At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ: Sic enim scriptum est per prophetam, &c.

Ad regum interrogationes solide semper, & cum fundamento respondendum

29 AD principum interrogationes, iure, vel iniuria regnantium, nõ ex proprij cerebri præsumptiua apprehensione, sed cum magno rationis, & authoritatis fundamento respondendum est.

CAP. 2. NVM 6.

Ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel.

Superior, qui non pascit subditos, non regit.

30 GRÆca legunt: *Qui pascat:* Superior enim, qui subditos non pascit, haud dubium, quod ipsos regere nõ poterit.

CAP. 2. NUM. 7.

Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: & mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, &c.

Rex tyrannus inurbanus, & incivilis.

31 NON Magos Herodes benigne accepit, nec hospitio, aut saltem conuiuio recepit, nec viæ præcursores, qui eos recta ducerent in Bethlehem prouidit crudelis rex, & omnis comitatis, & ciuilitatis ignarus.

CAP. 2. NUM. 11.

Et apertis Thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & mirrhã.

32 THesauri aperti, & patentes dicuntur, non vero iterum clausi, omnia enim, quæ intus erant, fuerunt in Domini obsequium integre, & fideliter oblata.

Cordis thesaurus semel in Dei obsequium apertus, non est iterum recludendus.

CAP. 2. NUM. 12.

Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem.

33 HInc infertur, Magos super regressu suo ad Herodem, Dominum consuluisse: Sed cur super negotio, in quo habebant expressum regis præceptũ in omni regno suo stabilitam authoritatem, & obedientiam habẽtis, dubitationem concipiunt, & responsa diuina requirunt? Tum, quia Magi Herodi tanquam regi suo obedientię iusiurandum non præstiterant, nec ad breue tempus in illius ditione commoraturi, ad ipsius præcepta exequenda tenebantur: Tum, quia omnis illa actio non ab hominum ordinatione, sed ab speciali, expressaque Dei directione, & dispositione pẽdebat.

Qua Deus specialiter dirigit ab hominum directione non pendent.

34 Sed cur, non iam lingua cælorum, sed interna locutione Deus Magos alloquitur? Quia qui gentiles, & infideles venerãt, viso, & adorato Christo Domino Christiani, & fideles facti sunt: *Linguæ autem in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus*, ait Apostolus 1. Corinth. cap. 14. num 22.

Pro cuiusque merito Deus munera sua dispensat.

CAP. 2. NUM. 13.

Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptũ.

35 CVR non ante, sed post Magorum recessum Angelus Iosephum alloquitur? An habet Deus sua arcana status consilia, ad quæ omnes præter Iosephum excludit?

Ioseph Deiparæ sponsus arcanorum Dei consiliarius.

Et

Principes in negotijs status magis secretum seruare debent. Deus.

36 Et notandum, quod hunc non solum caute, & latenter, sed etiam in somnis aditi iubet, ad maximam secreti importantiam in eiusmodi negotijs, principibus persuadendam. Vide infra in hoc cap. ad num. 22.

Qui Sanctos indebitè laudat, non extollit, sed deprimit.

37 Sed cur, cum de Iesu, & Maria Angelus mentionem faciat ait: *Fuge*, & nō: *Fugite*? An quia est vox indicatiua pauoris, & minus decoræ significationis, proptereaque indigna, quæ de Iesu, & Maria enuntiaretur? Sed obstat terminus subsequens, scilicet: *Esto ibi*, qui decoræ, & honestæ significationis est, & tamen ad Iosephū solum dirigitur. Numquid dicemus hoc factum fuisse ad denotādum, quod coram Iosepho nullus alius supponit, nec Maria ipsa, imo nec filius eius? Absit: hoc enim esset Iosephum imprudenter, indebite, & vltra meram, ne dicam, hæretice, exaltare, vel certius deprimere: dicamus ergo adeó per charitatem Iesum, & Mariam in Iosepho imbibitos, & identificatos, vt omne illud, quod cum Iosepho agitur, & tractatur, cum Iesu, & Maria tractari, & agi dicēdum sit.

Iesus, Maria, & Ioseph, tres personæ ex amoris vinculo vsque ad identitatem cō iunctæ.

Et esto ibi vsque dum dicam tibi: Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

Cum Ioseph Angeli, non, vt cum inferiori minis tro, sed vt cum superiori status diuini consiliario negotia confe runt, & expediūt

38 SEmper Angelus Ioseph rationem, & causam rerum agendarum manifestat, in quo maxima illius excellētia denotatur, non enim tractatur, vt merus executor, sed tanquam supremus minister, & diuinorum cōsiliorum particeps: Uide notam ad psalm. 102. num. 7.

UEL SIC.

Generosus animus media minus decora, nisi extrema vrgente necessitate, non admittit.

39 Adhoc, vt Iosephus fugā iniret, Angelus vrgentissimam causam proponit, aliter enim ex animi generositate hoc minus decorum medium non admitteret.

Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

40 BOni quæsitores Iesum quærunt, vt inueniāt; mali vero, sicut Herodes, Iesum quęrunt vt perdant.

Qui male Iesum quærunt, non inueniunt, sed perdunt.

CAP. 2. NVM. 16.

Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis iratus est valde.

41 MAgi non vt Herodē illuderent, sed, vt Deo obtemperarent, per aliam viā reuersi sunt: sed iniqui reges, quod iusti in Dei obedientiam faciunt, in sui despectum accipiunt.

Impius rex Dei obsequium proprium reputat vilipendium.

42 Sed quomodo vidit Herodes illusionem, quam magi numquam perpetrati sunt? Principes Herodiani genij, ea, quæ solum suspicari possunt, tamquam certissima, & á se ipsis vita pronuntiare audent.

Cacopolitici pro certis habent, quæ suspicantur.

Et mittens occidit.

43 NON ait: *Et mittens iussit occidere*, sed: *Et mittens occidit*, nam ipsemet occidit, licet per satellitū manus, quoniam in omnibus, & singulis carnificibus ipsemet Herodes erat imbibitus.

Tyrannus tot manus ad occidendū habet, quot satellites, & carnifices.

Omnes pueros, qui erant in Bethlehē, & in omnibus finibus eius.

44 OMnes, nullo dempto, præter Iesum á tanto furore præreptum: forte ad rem bonam, & iustam peragendam nō inueniret Herodes adeó fidelissimos, & exactissimos executores.

Tyrannorum ministri ad benefaciendum desides, ad nocendum promptissimi.

A bimatu, & infra, secundum tempus, quod exquisierat á Magis.

45 CUM diligenter Magos Herodes super tempore apparitionis stellæ examinauit flagitium, quod nunc perit, tunc mente concepit.

Tyrannus crudelitatem, quam concepit, non abjicit.

CAP. 2. NUM. 22.

Et admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ.

Deipara coniugis dignitatem etiam Angeli reuerentur.

46 QVatter in hoc, & antecedenti capite An gelus Domini Iosephum, & semper in somnis alloquitur. An ob tanti viri reuerentiam non audet Angelus ad illum expergefactum alloquendum accedere?

VEL SIC

Deipara coniugis naturales sæpe sopita passiones.

47 Forte hoc dicendi modo Iosephi sanctissimi puritas, & castimonia insinuatiue significatur.

VEL SIC.

Secure dormit, qui sub Deipara protectione viuit.

48 Tanta Iosephi dormitatio miranda non est: valde enim secure dormit, qui Mariam, non solum adiutricem, sed etiam consortem, domesticam, & contubernalem maximo Dei beneficio, sortitus est.

VEL SIC.

Dei genitricis sponsus, cum sensu quiescebat mente, & corde vigilabat.

49 Hic Iosephi somnus, in quo sensus quidem corporis quiescunt, sed animæ potentiæ vigilant, est illa perfectissima mentis in Deum eleuatio, quam mystici *orationem quietis* appellant, & quæ Canticorum cap. 5. num. 2. exprimitur per illa verba: *Ego dormio, & cor meum vigilat.*

CAP. 3. NVM. 1.

In diebus autem illis venit Ioannes Baptista.

Herodis tempus nocturnum; Baptista Ioannis diurnum.

50 POst noctes Herodianarum persecutionũ iam illucescunt Ioannis Baptistę dies.

Prædicans in deserto Iudææ.

Ioannis vox in campo audita, quia totum mundum, vt theatrũ requisiuit, & toti inferno bellum intulit.

51 CVR Ioannes *in deserto* prædicat? Vel vt Iudæorum duritiem, & agrestę gentium denoraret: vel quia tantam vocem non tecta domorum, non claustra ciuitatum capere poterant: vel certe, quia vox illa bellũ diabolo, & toti Inferno, non solũ indicebat, sed etiam inferebat, & ideo patens desertum, vt aptiorem ad pugnandum locum, elegit.

CAP. 3. NVM. 4.

Ipse autem Ioannes habebat vestimẽtum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos esca autem eius erat locusta, & mel siluestre.

52 IOannes, nec ad sui alimentum, nec vestimentum vllam artificialem industriam adhibebat, sed tam cibo, quam vestitu naturali vtebatur, vt in corpore Ipsius splendesceret natura, sicut in anima resplenduit gratia.

In Baptista corpore Natura, in anima resplenduit Gratia.

CAP. 3. NVM. 10.

Iam enim securis ad radicem arborũ posita est.

53 CVM radix arborum subtus terrã sit, quomodo securis ad illam applicari potest? An quia hæ arbores naturam humanam significant, cuius radix anima rationalis, quæ principum vitæ est, quæ cum deberet esse subtus terram per humilitatem, est supra terram per elationẽ, & sic manet ictui securis exposita? Vel loquitur physice, nam homo est arbor inuersa, cuius radix caput est.

Nil hominem grauiori exponit periculo quam superba elatio.

CAP. 3. NVM. 11.

Qui autem post me venit, fortior me est.

54 CVR non ait: *Melior, dignior, sanctior*, sed: *Fortior*? Forte per hunc dicendi modum Ioannes summam gratiæ Christi virtutem, & efficaciam, qua mundum debellare, & vincere veniebat, significare voluit.

Christi Gratia in se suauis, in effectu fortis.

Cuius non sum dignus calceamenta portare.

55 CAlceamenta Christi, paupetes sunt, quorũ portatione se tantus propheta, & plusquam propheta indignum existimat.

Ad misericordiæ præclarissima ope ra exercenda Baptistæ dignitas se sentit indignam.

CAP.

CAP. 3. NUM. 16.

Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam.

Ab initio Mundi Deus aquas ad baptismi materiā præparauit.

56 HÆC est illa Columbā, quæ initio mundi *ferebatur super aquas*, seu *fouebat aquas*, vt eis spiritualis regenerationis virtutem infunderet.

CAP. 3. NUM. 17.

Et ecce vox de cælo dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Vox Persona diuina demonstrabilis, vtpote personata.

57 CUR *Ecce*, demonstratiuo vtitur non ad rē ostendendam, sed vocem manifestandam? An quia illa vox, vox Patris æterni est, quæ personata, & realis est?

Æternus Pater Spiritu Sancto Filium diligit.

58 Sed cur Spiritus Sanctus adest, cum Pater loquitur? Quia amorem filij exprimit, quem Spiritu Sancto diligit.

Cum distinctione loquendum, ne Baptista persona cum diuinis æquiuocetur.

59 Cur autem illa dicitur: *Uox de calo*, & non *vox cæli*? An, ne cum voce, etiam personata, Ioannis æquiuoce confunderetur, quæ etsi in terra personaret, vox tamen cæli erat?

CAP. 4. NUM. 1.

Tunc Iesus ductus est in desertum ab Spiritu.

Bonus Spiritus ducit; malus seducit.

60 A Quo spiritu? Alij á bono; alij à malo autumant: ego bonum fuisse spiritū, non dubito: etenim spiritus malus non *ducit*, sed *seducit*.

CAP. 4. A NUM. 2.

Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et accedens tentator, &c.

Ieiunium esuriem arcet, tentationesque repellit.

61 VSque dum ieiunij terminus pronuntiatur, non auditur esuritio, nec dæmonis ad tentandum accessio.

CAP. 4. A NUM. 4.

Qui respondens dixit: Scriptum est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, &c.

Sacra Scriptura authoritas dæmonē conuincit, ac tacere cogit.

62 FActa diabolo ex textu Sacræ Scripturæ responsione non audet replicare, sed aliam diuersam tentationem moliri incipit. Uide infra á num 7. & 10.

Et statuit super pinnaculum templi.

Firma dæmonis statutio cuspis periculosior.

63 QVis audiens verbum *statuit*, non existimaret, Christum Dominum á diabolo in aliquo loco plano, & firmo, & non in acuminato cuspide collocatum? Aduertant huiusmodi ducis asseclæ, quā solide soleat diabolus suos milites statuere.

Templi locus eminentior periculosior.

Nec sine animaduersione prætereundum est eminentiorem tēpli locū periculosiorem etiā esse.

CAP. 4. NUM. 6.

Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te. &c.

Hæretici in Sacra Scriptura intelligentia magistrum dæmonis obseruant.

64 SIC solent hæretici ex hoc diaboli exemplo aliqua Sacræ Scripturæ male intellectæ, & peius explicatæ testimonia ad suos errores fundandos, & confirmandos adducere.

CAP. 4. NUM. 8.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

Quibus Deus vera vere offert, dæmon falsa falso promittit.

65 REgna mundi, & gloriam eorum apparēter ostendit, & falso promittit diabolus ei, qui regnum cælorum, & gloriam eius generi humano non solum ostendere venerat, sed etiā elargiri.

VEL

UEL SIC.

Intellectus vana Mundi contemplans à suanatura, & perfectione degenerat.

66 Gloria mundana est ille actus complacentiæ, & fruitionis ex temporalium dignitatum possessione, exercitioque resultans, quomodo ergo potuit actus ille ob oculos proponi, cum intellectualis sit, nam certum est, diabolum non potuisse per internam suggestionem Christum Dominũ tentare, sed solum per externam accessionem? An quia actus ille apparens solum, & phantasticus esse potest, sicut, & ipsa regna?

VEL SIC.

Intellectus acumen mundialia bona considerata hebetant, & retundunt.

67 Actus ille ex obiecti materialitate spiritualitatem amittit, & in naturam actus sensibilis, & phantastici transfertur: Aduertiãt ergo mundi sequaces, & amatores, quod quanto his sensibilibus immerguntur, tanto eis mens, & ratio suffocatur. Vide quæ ad psalm. 145. num. 4. notantur.

UEL SIC.

Mundi gloria, sicut ipsius munera, & dignitates phantastica.

68 Ostendit diabolus Christo Domino omnia regna mundi phantasticè apparenter, & impropriè; sed gloriam eorum verè, & propriè, sicuti est, phantastica scilicet.

CAP. 4. NUM. 9.

Et dixit ei: Hæc omnia tibi dabo.

Vide supra num. 68.

69 HÆC verba ab spurcissimo dæmonis ore sublata, & maligna eiusdem intẽtione reiecta, in moralis phylosophiæ fontibus sic ad nostram eruditionem repurgari possunt: *Hæc omnia*, non adiectiuè, sed substantiuè, idest: *Hæc, quæ sunt omnia*, quia omnia mundalia sunt, sicut hæc, vana scilicet, phantastica, & apparentia.

CAP. 4. NUM. 11.

Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.

Christi humanitas dæmonum triumphatrix.

70 EX hac angelorum ad Christum accessione colligitur, ipsos antea àb eo recessisse, & tanti congressus spectatores tantum adstitisse ad ostendendum Christi humanitatem ipsorum opera, & adiutorio nullatenus indiguisse ad perfectam victoriam de diabolo reportandam. Hinc instruimur solere Deum, viros iustos, & spirituales angelorum præsidio destitutos ad breue tempus, & ad magnum ipsorum profectum dæmoni tentãdos permittere.

VEL SIC.

Dæmones à se abigere solicitè Christiani curent.

71 Per hunc Angelorum á diabolo recessum admonemur, taliter debere operari, quod ad vnoquoque nostrum semper distans, & longe sit.

CAP. 4. NUM. 19.

Et ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

Euangelicæ prædicationis munus Spiritus Sanctus dispensat.

72 SIC loquitur Christus ad denotandum Euangelicæ prædicationis officium à supremo Numine esse: *Faciam, vos fieri*, scilicet, ab Spiritu Sancto.

VEL SIC.

Euangelicæ prædicationis munus arduum, ac difficile.

73 In ista Uerborum ambage magna difficultas acquisitionis huius ardui muneris, & exercitij denotari videtur.

VEL SIC.

Ad Euangelicæ munus prædicationis homo vetus abijciendus.

74 Uerba hæc: *Faciam, vos fieri*, rei productionem significant; est enim necesse, quod prædicator exuat veterem hominem, & induat nouum, qui secundum Deũ creatus est, vt recte hoc munere fungatur. Ad Colos. cap. 3. num. 9.

Euangelicæ prædicationis munus Gratiam requirit, & Naturam.

75 *Faciam, & fieri*, duplex efficientia est, ad denotandum, quod prædicator debet à natura effici, & á gratia refici, & reformari: ideo Christus homines ex geniali, & na-

naturali inclinatione piscatores elegit, vt eos ad supernaturalem piscationem exercendam eleuaret.

CAP. 4. NUM. 24.

Et abijt opinio eius in totam Syriam.

Vera virtutis fama consonaturali, non violento, inceßu.

76 Abijt, cursu naturali, nō procurata, & solicita diuulgatione, vt cōmuniter afflolent hypocritæ.

CAP. 5. NUM. 1.

Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius.

Humilitatis doctrinam verbo, & opere nobis Christus commendauit.

77 FOrte non sedit Iesus ad quiescendum, seu vt commodius se haberet, sed, vt se magis exinaniret.

CAP. 5. NUM. 11.

Beati estis, cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me.

Detractio malorum omnium epylogus.

78 DEtractio omne malum, dicitur, & maledictioni, persecutionique, vt grauius malum comparatur.

CAP. 5. NUM. 13.

Vos estis sal terræ.

Elementaris puritas ad Fidem suscipiendam aptiot.

79 HOmines sale Apostolico condiendi terra dicuntur, vel, vt sui principij recordentur: vel, quia ad recipiendum salem fidei, & veræ doctrinæ debent esse tamquam elementum simplices, & puri.

U E L S I C.

Subditi terra sunt, non a Superioribus conculcanda, sed excolenda.

80 Ad hoc, vt prælati aduertant, homines sibi subditos esse terram, non vt illos conculcent, sed vt ipsorum misereantur, & cōtinuo inf luxu foueant.

CAP. 5. NUM. 19.

Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines.

81 ET docuerit sic, hoc est, exemplo suo, quod efficacissimum magisteriū est, præsertim ad prauam doctrinam persuadendam.

Superiorum exemplum efficacissimum magisterium.

CAP. 5. NUM. 22.

Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.

82 TER in hoc capite de Inferni igne mentio fit num. 23. 29. & 30. semel de purgatorio num. 25. ad magnum terrorem incutiendum, & peccatorum horrorem inducendum.

Æterni ignis frequens recordatio salutis animæ proficua.

CAP. 5. NUM. 25.

Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es in via cum eo.

83 HIC aduersarius non mihi videtur esse Angelus malus, sed potius bonus, qui nos semper ad bene operandum allicit, & nostris prauis affectionibus, & inclinationibus aduersatur.

Angeli boni nobis, ne in vitia declinemus, continuo aduersantur.

Et in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.

84 IN carcerem Purgatorij: & notandum, quod aceruissimæ ignis purgatorij pœnæ non referuntur, quia per inclusionem, & detentionem in illo tenebricoso carcere satis videntur explicari.

Acerrissima Purgatorij pæna per violentam in illo detentionem satis exprimuntur.

CAP. 5. A NUM. 38.

Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi, & alteram: Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium.

85 NUmquid Christus Dominus legi à se latæ Exodi cap. 21. num. 24. contratiatur (Minime, nam prædicto lo- co-

Iudex, & Inferior lasus contraria agendo recte operari possunt.

co præscribitur, quid iudex debeat decernere; hîc consulitur, quid læsum oporteat facere iuxta regulas perfectionis Christianæ.

Iniustè Læsi ictum Deus sustinet.

86 Sed cur *alteram maxillam,* non *sinistram* dicit, cum *dexteram,* prænominauerit? Tum, quia vir perfectus, & vere patiens nihil in se sinistrum habet, vel patitur, vt ait Chrisologus: tum, quia illa secunda maxilla, quæ iubetur percussioni afferri, non est tam propria ictum sustinentis, quam Dei compatientis: Uide ad Exod. nu. 117.

Aliter in iudicio aliter priuatiné agendum,

87 Sed quomodo Christus ad percutientem ministrum Ioan. cap. 13. num. 23. non fuit suomet vsus consilio? Ob rationem supra datam, tunc enim ipsius causa iudicialiter agebatur, non priuatiue.

E duobus malis necessarijs minus graue consulendum, & eligendum.

88 Sed quomodo cum dictis cohæret, quod subsequitur: Tunicam scilicet iudicialiter petenti, pallium etiam dimittendum? Optime: quia quod minus graue, & impendiosum est, consulitur, quanto enim leuius est, sic cum iniusto actore se gerere, quam litis contestationem, aliasque innumeras, ne dicam infinitas, forenses molestias deuorare, sustinere, & pati?

Ad actiones suas palliandas nunquam hominis opertimenta desunt.

89 Sed quærendum restat, quomodo, cui tunica, quæ vestis interior est, petitur, pallium exterius contegens, quod exhiberi possit, relinquitur? An á primæua illa Adami contectione Genes. cap. 3. num. 7. pallia hominibus ad actiones suas operiendas deesse nequeunt?

CAP. 5. NUM. 44.

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. vt sitis filij patris vestri, qui in Cælis est.

In homine filiale erga Deum obsequium deficiens: in Deo erga hominem paternalis pietas perseuerans.

90 HOmo conditionate dicitur filius Dei; Deus absolute pater hominis nūcupatur: homo enim quotidie â se Dei filiationem, peccando, expellit; Deus autem á se nunquam paternitatem, miserando, auertit. Uide ad Isaiæ num. 160.

CAP. 6. NUM. 1.

Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.

Eleemosyna Ad iustificationem mediū efficax.

91 VAtablus legit: *Ne eleemosynam vestram, &c.* Eodem modo vertunt Syriacus, & Arabicus textus; ex quo instruimur, quod vel eleemosynā ex iustitia erogare tenemur, vt probat consequens, quod statim num. 2. subsequitur, vel quod eleemosyna efficaciter disponit ad iustificationem.

CAP. 6. NVM. 2.

Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus.

Tuba inanis gloria symbolicum instrumentum.

92 PER tubam inanis gloria significatur, quia leuis, & vacua est, & vento animatur, & viuit, seu resonat.

CAP. 6. NVM. 3.

Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.

Bona opera efficiens non minus à se ipso, quam ab alijs caueat.

93 CHristus nos cauere iubet, non solum à vanagloria ab alijs proueniente, sed etiam ab ipsomet eleemosynā elargiente.

VEL SIC.

Eleemosyna statim elargienda.

94 Eleemosyna adeó celeriter, statim, ac proximi necessitas appareat, est impertienda, vt prius à destra manu impensa sit, quam á sinistra, etsi adeó coniuncta, possit aduerti.

VEL SIC.

95 Adeó cautè eleemosyna elargienda est, quod sinistra manus existimet, stipis erogationem esse *Vide sup. nu. 93.*

esse aliquod ex operibus œconomicis, seu ciuilibus indifferentibus; non vero opus bonum ex morali virtute proueniens.

CAP. 6. NVM. 5.

Et cum oratis.

Omnes Deum orare oportet.

96 ORatio non præcipitur, sed supponitur, cum indifferenti ad omnes extensione. *Non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus.*

Hypocrisis simplicium illusio.

97 PLatea, est locus publicus, & patens, *angulus* est locus secretus: hypocritæ ergo in loco publico affectant secretũ, & occultationem, vt simplicibus, & incautis illudant, & in sui admirationem, & venerationem adducant.

VEL SIC.

Incompatibilia hypocrita concordare satagunt

98 *Platea*, est locus publicæ negotiationis, & commercij: isti ergo hypocritæ vadunt ad negotiandum simul, & orandum, quia mammonæ, & Deo simul seruire volunt.

VEL SIC.

Hypocrita ex otio negotium faciunt.

99 Sicut alij pecunia, & rebus commutabilibus negotiantur, sic hypocritæ, simulata oratione, & alijs fictis virtutibus sibi maximũ lucrum, & negotium facessunt.

Hypocritæ stantes orant, vt videant, & videantur.

100 Et notandum, quod: *Stantes* orant, quia non solum corporis, & animi demissione, & humiliatione carent, sed etiam quia ab omnibus videri, & notari affectant, vt aduertit textus.

CAP. 6. NVM. 6.

Ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Vis orationis Deum debitorem facit

101 REddet, non Dabit, quia vis orationis Deum constituit debitorem.

CAP. 6. NVM. 7.

Orantes autem, nolite multum loqui, sicut hypocritæ trister.

Breuis oratio calos penetrat.

102 HInc Ecclesia in suis orationibus breuissima est.

CAP. 6. NVM. 16.

Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes.

Ieiunij præceptũ omnes leges transcendit.

103 SUpponitur ieiuniũ, non præcipitur, iam enim in lege præceptum erat.

Tristitia ficta Deo displicet, nõ vera, & profitua.

104 Et notandum, quod non vetat Christus Dominus esse tristes, sed fieri, hoc est fingi tristes.

Exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes.

Ieiunium hypocrita factitũ, & apparẽs.

105 EXterminant à præsenti vita, nam mortuorum facies præferunt, & confingunt.

CAP. 6. NVM. 17.

Tu autem, cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

Ieiunia, quæ cõmuniter fiunt, mitigata sunt, & imperfecta.

106 IEiunia ficta, vulgaria, & minus rigorosa ad plures: *Cum ieiunatis*. At vero ieiunium verum perfectum, & rigidum ad paucos, imo ad vnum reducitur: *Tu autem, cum ieiunas, vnge caput tuum, &c.*

CAP. 6. NVM. 32.

Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

Nostris Deus indigentijs succurrendis, quantum ex se est, promptissimus.

107 SCio etiam ego, *cui omnia dedit Pater in manus*, vt promptius, & celerius illa vobis impenderem, vestrisque indigentijs abunde succurrerem. Ioan. cap. 13. num. 3.

CAP. 6. NVM. 33.

Quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis.

Bona caduca, & temporalia diuina donatione indigna.

108 CUR *adijcientur*, ait, non *Adijciam*? Quia omnia temporalia bona, cum ve-

ra

ra bona non sint, nec semper proficua, sed sæpe sæpius nobis nociua; nec Deus se illorum exprimit largitorem, nec dari dicuntur; sed adijci, seu appendi.

CAP.7. NUM.9.

Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius eius panem numquid lapidem porriget ei?

Pro pane lapis dæmonis oblatio est.

109 QUI lapidem pro pane porrigit, non homo, sed diabolus est: supra cap. 4.num.3.

CAP.7. NUM.16.

A fructibus eorum cognoscetis eos,

Hominis genius, non statim, sed post diuturnam communicationem dignoscibilis.

110 A *Fructibus*, non à *floribus*, ne statim, & primis tantum operibus considerans de natura, & proprietatibus arboris rationalis crisis fiat: ideo idemmet Dominus doctrinæ suæ semper insistens infra cap.13.nu. 30. ait: *Sinite vtraque crescere vsque ad messem.*

CAP.7. NUM.21.

Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine intrabit in regnum cælorum.

Obliuio Dei, Dei obliuione compensabitur.

111 QUI ergo nunquam dicit: *Domine, Domine*, quomodo in cœlorum regnum introitum inueniet?

CAP.7. NUM.23.

Et tunc confitebor illis; quia numquā noui eos.

Diuina misericordia facile credibilis, non sic punitiuus rigor.

112 DIuus Chrisostomus in imperfecto Homil.19. sic legit: *Tunc iurabo illis, &c.* Misericors Deus, vt parciturus credatur iusiurandi interpositione non indiget; secus, vt puniturus.

CAP.7. NUM 24.

Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domū illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.

Fidelium Congregatio supra petram, cetera super arenam fundata sunt.

113 HIC vir sapiens est ipsemet Christus Sapientia Patris, qui pauló post Petro dicturus est: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiā meam*, infra cap.16 num.18. Domus vero super arenam fundata videtur esse Synagogam, vel certius Gentilismum. Vide vsque ad num.27. in sacro textu.

CAP.7. NUM.29.

Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum, & Pharisæi

Prædij dominus potestatem, colonus solum habet administrationē.

114 POtestatem habens, sicut Hæres, & Dominus vineæ, non sicut agricola, & colonus.

CAP.8. NUM.1.

Cum autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: & ecce leprosus veniens adorabat eum.

Gratia præueniens prius ad nos descendit.

115 HIC gratia præueniens videtur denotari: prius enim Iesus descendit, & statim *leprosus*, hoc est peccator ad eum venit.

CAP.8. NUM.2.

Domine, si vis, potest me mundare.

Deus, quod vult, potest: homines volunt quæ non possunt.

116 PER conditionatam propositionem, Dei perfectionem explicat, in quo voluntas, & potentia identificantur; nihil enim Deus potest velle, quod non possit facere, ad distinctionem hominum, qui multa volunt, quę facere non possunt.

VEL SIC.

Homo vere credens Deo quodammodo comparabilis.

117 Ac si diceret: Si omnia possibilia sunt homini credenti, quanto magis omnia possibilia erunt Domino volenti?

CAP.

CAP.8. NUM.4.

Et ait illi Iesus: Vide, nemini dixeris

Pœnitentialis fori secretum per semetipsum Christus commendare dignatur.

118 Iesus potentiam suam celari vult, vt peccatoris famæ, & honori consulat, aduertant, quam securam sui opinionem, & existimationem habeant, qui ad Pœnitentiæ secretissimum forum proprias conscientias detegunt.

Sed vade, ostende te sacerdoti, &c.

Christus beneficus omnes lubentes leges obseruare dignatur.

119 Statim abire præcipit Iesus, vel vt gratificationem euitaret, vel ne qui paulo ante fuerat leprâ plenus cum suis discipulis remaneret.

CAP.8. NUM. 9.

Nam, & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites

In dignitate constitutus digni tatis subditus.

120 Tam subiectum se fatetur Centurio potestati, quam milites subiecti sunt Centurioni.

Et dico huic: Vade, & vadit; & alij: Ueni, & venit; & seruo meo: Fac hoc, & facit.

Pro subiectionis qualitate diuersimode subditi tractandi.

121 Aliter subditi politice, aliter subditi despotice tractari debent: ideo Centurio militibus legationes; seruo cetera seruilia opera præcipiebat.

Superior modeste, at moderate præcipiens promptam obedientiam experitur.

122 Sed cur iste Centurio adeó promptam in vtrisque obedientiam experiebatur? An quia moderate, & modeste præcipiebat, vtpote, qui prius se potestati subditum, quam milites sibi subiectos recognoscebat?

VEL SIC.

Superiori de subditorum corporis, & animæ salute solicito prompte obeditur.

123 Tam prompta subditorũ omnium Centurio obedientia, & obsequio fruebatur, quia eorumdem ægrotantiũ per se ipsum curam gerebat, & cælestem eis medicinam personaliter solicitabat.

CAP.8. NUM.10.

Audiens autem Iesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, &c.

124 Admirabilis, & admirari, seu admirationis actiuæ omnino incapax, se, ad eruditionem nostram, admirantẽ ostendere dignatur.

Christus ob nostram doctrinam, vel impossibilia aggreditur.

CAP.8. NUM.17.

Vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portauit.

125 Quomodo *infirmitates nostras accepit*, qui nunquam ęgrotauit, nec ægrotare poterat, ægrotationes enim naturæ lapsæ supplicia sunt? Primo, per compassionem: Secundo, quia ipsę fuerunt causa, & occasio inuidiæ Hebræorum, quæ tormala, & tormenta Christo peperit, & mortem tandem violentã asciuit.

Ex generis humani amore Christus infirmatur.

CAP.8. NUM.19.

Et accedens vnus scriba, ait illi: Magister, sequar te quocumque ieris.

126 Hæc verba denotant superbiã huius scribæ de sua scientia præsumptionem: nondum enim incœperat, & ad iam ad perfectionis culmẽ volebat peruenisse. Cautius, decentiusque dixisset, vt ait Chrisologus: *Sequar te, quocumque iusseris: Ciuilius, & humanius: Quocumque volueris; sed noluit dicere, nisi superbius: Quocumque ieris.*

Scientia inflat, Charitas vero ædificat.

CAP.8. NUM.20.

Et dicit ei Iesus: Uulpes foueas, habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet, vbi caput reclinet.

127 Vt Scribam ficte accedentem à se Iesus abigeret, non alio medio vsus, quã significatione carentię temporalium commoditatum.

Ficti virtutis candidati temporalis vitæ incõmoda abhorrent.

VEL SIC.

Deipara absente, vel Christo ipsi reclinatorium deest.

128 Cum hæc verba Iesus protulit certe à Maria abiens erat, quomodo enim reclinatoriū Iesu deficeret, si matris gremium adesset?

UEL SIC.

Spirituum probationem verbo, & opere Christus Ecclesiam docuit.

129 Sic locutus fuit Iesus, vt Scribæ spiritum probaret, & cum illo, sicut cum discipulis castello Emmaus appropinquātibus Lucæ cap. 24. num. 28. fecesit.

CAP. 8. NUM. 21.

Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum.

Qui a Iesu abire intendit, nullum opus bonum perficiet.

130 NON solum huius sterilis discipuli error in eo, quod fecerit primum, quod debuerat esse secundū, vt ait Chrisologus; sed etiam in verbo, quod subsequitur, scilicet: *Ire*, poterat enim non solum patrem funerare, sed illi etiam vsque ad mortem assistere, non abiens á Iesu; sed cum Iesu, & propter Iesum.

CAP. 8. NUM. 24.

Et ecce motus magnus factus est in mari: ita vt nauicula operiretur fluctibus; ipse vero dormiebat.

Creatura Creatori famulari possunt, non officere.

131 FLuctus nauiculāo operiebant, quasi Domino famulantes; non implebant ad summersionem, vel nauigantium incōmoditatem; seu detrimentū: ideo forte reprehendit Christus discipulos, quia videntes fluctuū modestiam, & præter naturalē obseruantiam, adhuc suffocari, & perire timebant.

VEL SIC.

Persecutionibus Ecclesia nauis laborare potest, non submergi.

132 In hoc euentu persecutiones, & tribulationes nauis Petri, seu Ecclesiæ Christus præsignauit, quę etsi aliquando adcó magnæ futurę essent, vt videri posit, & Iesum dormire, & nauem fluctibus operiri; numquam tamen videbitur submergi.

CAP. 8. NUM. 25.

Et accesserunt ad eum discipuli eius.

In exigua, quoad locum, a Iesu distantia, multum ab eo abesse possumus.

133 IN tam exiguo phaselo adcó á Iesu aberant, adeó distracti, & separati erant, vt necessum fuerit exprimere, quod accesserunt?

UEL SIC.

Per crucis tribulationes Christus omnes ad se trahere satagit.

134 Tribulatio magnæ illius tempestatis fuit medium efficax ad hoc, vt Discipuli ad Iesum accurrerent, & accederent; ideo enim solet Deus iustis, & peccatoribus calamitates temporales immittere, istis ad conuersionem, illis ad probationem, omnibus ad accessionē, vt omnes trahat ad se ipsū.

CAP. 8. NUM. 27.

Porro homines mirati sunt.

Carnalis homo Dei magnalia mirari solet, non percipere.

135 *Homines*, idest Nauclerus, nautæ, & viatores; non vero Discipuli: sed discipulis etiam hæc verba aptari possunt; adhuc enim *homines*, idest carnales erant; ideoque mirabantur super signis Iesu.

Dicentes: Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?

Carnalis homo scit quod in Christo apparet, quod latet nescit.

136 NON dubitant: *Quis sit*; sed: *Qualis sit*, quia sciebant, Christum esse hominem; sed nondum sciebant, *quid esset in homine*, Ioan. 2.

CAP. 8. NUM. 32.

At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abijt totus grex per praceps in mare, & mortui sunt in aquis.

Quod cum immundis brutis daemon, Deo permittente, egit, est quod cum hominibus facere desiderat.

137 DIabolus prius intēdit præcipitiū, seu lapsum hominis in peccatum, & postea mortem illius, antequam ex amaro mari peccatorum emergat, seu resipiscat.

CAP. 8. NUM. 34.

Et ecce tota ciuitas exijt obuiā Iesu & viso eo, rogabant, vt transiret à finibus eorum.

Cum

Cum dispendio bonorum temporalium imperfecti Iesum non appetunt.

138 CVM dispendio bonorum temporaliũ, non vult Gerasenus, Iesum apud sedegere.

CAP.9. NVM.2.

Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, fili, &c.

Interiora hominum Deo patent.

139 SI fides actus internus est, quomodo visus dicitur? An quia per externa signa, & actiones expressus? Sed certius per hunc dicendi modum denotatur euidentia, qua Christo Domino interiora omnia tam bonorum, quam malorum hominũ patebant: Uide infra num. 4.

CAP.9. A NVM. 5.

Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula? Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: surge, tolle lectum tuũ, & vade in domum tuã.

Quandoque Deus ignorantia humanæ se accõmodat.

140 HOC argumentum efficax est, non quidem Dialectico rigore, est enim á minori ad maius; sed ex eo modo, qui *ad hominem* dicitur: isti enim Scribæ difficilius iudicabant, paralitieum corporaliter curare, quã spiritualiter sanare.

CAP.9. NVM.8.

Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

Hominum amator Deus priuilegia sua ipsis communicat.

141 TAM suprema potestas vni soli homini Deo data fuit, quomodo ergo *data hominibus* dicitur? An quia ex amore amicitiæ, quo Deus hominum genus prosequitur, omnia omnibus vult esse cõmunia? Ideo Ioannis cap. 1. n. 12. dicitur: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c.*

Influxu capitis membra participant.

142 An quia; cum Christus, secundus Adamus sit, & caput morale omnium hominum, actiones ipsius omnibus applicantur?

CAP.9. NVM.9.

Et cum transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio.

143 VIdit hominem, vt reparatio eodem stilo procederet, ac præcesserat formatio: *Faciamus hominem, &c.* Genesis cap. 1. num. 26. *Reparatio hominis paralle- la formationis.*

Matthæum nomine.

144 CUR addit: *Nomine?* An quia Matthæus *Donatum* significat, & teloniarij, pecuniosique homines non intelligunt de donationibus re; sed nomine tantum, nec ipsis donationes facto, & opere; sed verbo solum, & nomine conueniunt? *Pecuniosi frequenter auari.*

CAP.9. NVM.11.

Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister vester?

145 QUomodo Pharisæi vident Iesum cũ publicanis comedentem, à quorũ congressu, consortioque omnino abstinebant? Vel quia inuidorum calumniantium oculi, etiam ibi vident, quo non pertingunt: vel quia, vt calumniẽtur, vident quod non vident. At saltem isti nebulones non aduerterent, ratione actorum, vel agendorum, non á discipulis, sed â Magistro petendã? Sed à discipulis quærunt, quia non volebant ipsis satis fieri, sed malignæ intentioni suæ satisfacere. *Inuidorum, & calumniantium oculi vident quod non vident.*

CAP.9. NVM.13.

Euntes autem, discite quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium.

146 MAgistri legis legem discere mittuntur? Rectè quidẽ: nil enim præsũptuosi magis solent ignorare, quã illud, quod omnium maxime debebant scire. *Præsumptuosi nil minus sciũt, quã quod magis scire debent.*

147 Et notandum, hos adeó à misericordia alienos esse, vt nec eius naturam, seu quidditatem speculatiua saltem cognitione pertingerent. *Præsumptuosi vt plurimum immisericordes sũt.*

CAP. 9. A NVM. 14.

Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos, & Pharisæi ieiunamus frequenter; discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Iesus, Numquid possunt filij sponsi lugere quandiu cum illis est sponsus?

Baptista discipuli a Christi discipulis longe inferiores.

148 NON admisit Ioannes discipulos suos ad tantã charitatẽ, vt filij ipsius appellarẽtur, sicut Christi discipuli.

Christus nuptiarum Ecclesiæ feruidus ambitor.

149 Sed cur se Christus spõsum vocans, habere se filios dicit; cum sponsus cõmuniter dicatur, vel qui nondum de præsenti contraxit, vel saltem matrimoniũ non consummauit? An quia discipuli erant Synagogæ filij, primæ Christi sponsæ, & iam fere repudiatæ, quos ad Ecclesiæ consortium adducet, de cuius nuptijs iam solicite, & affectiue agebat?

CAP. 9. NVM. 16.

Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinẽ eius à vestimento, & peior scissura fit.

In Lege veteri, etiam actus boni aliquali imperfectione non carebant.

150 HIC sunnt videtur etiam ipsos virtutis actus in lege veteri aliquali imperfectione non caruisse, vt aliqua intermissio necessaria fuerit ad hoc, vt in lege gratiæ purius, & perfectius exercerentur.

Labor Naturam perficit.

151 Et notandum, quod pannus nouus *rudis* dicitur, qui si iam deseruijsset, honestiori certe vocabulo nuncuparetur, vt aduertas, quantum vlus, laborque naturam quamlibet perficiat.

CAP. 9. NVM. 22.

At Iesus conuersus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et salua facta est mulier ex illa hora.

Morbis carnalibus statim occurrendum.

152 MUlier sanguiniflua statim curatur; cæci non item, sed spectat illos, vt ipsum domum vsque sequãtur: quia mulieris languor carnalia significat peccata, quę statim curari oportet; alia peccata, in cæcitate designata, longiorem in sui curatione dilationem pati possunt.

VEL SIC.

Hæreticalis error magno conamine, & diligentia adhibita depellendus.

153 Mulieris languor humanæ peccata fragilitatis generaliter significat; cæcitas malitiam hæreticalem denotare videtur, quam non curat Iesus, nisi qui in illam lapsi sunt, & sanari volunt, ipsum vsque ad domum, idest Ecclesiam continuo sequantur, & circa fidem examinati recte respõdeant: Vide infra num. 28. *Creditis, quia hoc possum facere vobis, &c.*

CAP. 9. A NVM. 23.

Et cum venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat recedite.

Funerum ministri in antiqua Lege rapaces, tumultuanq; , & auari.

154 TIbicines nondum clangebant, quia ipsis forte stipendia soluta non erant; ideo non ait textus Iesum illos, *audiuisse*, sed *vidisse*: nec reliquã vespillonum turba sua munera obibat, sed super feralis pretij quantitate omnia tumultu, & vocibus replebat.

Ad benefaciendum Christus clangoris instrumenta excludit.

155 Sed hos omnes Iesus cur iubet recedere? Tum, quia omnia clangoris instrumenta ad benefaciendũ excludit.

In Fidelium funeribus Gentilica pompa Deo displicet.

156 Tum, vt ostenderet, quãto ei hæc potius vanitatis gentilicæ, quã pietatis Christianæ in funeralibus exequijs põpa displiceat.

CAP. 9. NVM. 26.

Et exijt fama hæc in vniuersam terrã illam.

Bona fama per se diffunditur, non subdolo artificio ad volandum indiget.

157 HÆC est bona fama, quę per se diffunditur; non quæ ab hypocritis fraudulenter, sedulo, & subdole, seu malis artibus disseminatur: ideo forte tibicines, & reliquam turbam à miraculi participatione Christus exclusit.

CAP. 9. A NUM. 30.

Et aperti sunt oculi eorum: & comminatus est illis Iesus, dicens: Videte, ne quis sciat: illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.

In docti Declamatores plus Euangelicæ veritati nocent, quã proficiunt.

158 CÆCI prohibẽtur Christi magnalia prædicare, & proclamare, ne diceretur, quod qui heri cæci erant, hodie Prædicatores Dei mirabilium euaserunt: & ideo forte de his cæcis præcepto Christi Domini non obsequentibus enuntiat textus, quod *diffamauerunt eum in tota terra illa*, quod verbum frequentius in malam partem accipi solet.

CAP. 9. A NUM. 37.

Tunc dicit discipulis suis. Messis quidem multa; operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

Simultanea multorum apud Deum plurimum valet deprecatio.

159 QVod Christus in quantum Deus concedere potest, & in quantum homo facillime impetrare, cur à discipulis rogari, & postulari iubet? Tum, vt charitatem proximi commendet; tum, vt quantum multorum deprecatio apud Deũ valeat, ostendat.

Operarijs Euangelicis, non multis, sed bonis Ecclesia indiget

160 Et notandum, quod, cum operarios paucos esse prædixerit, non præcepit, rogari Deum, *vt mittat multos*; sed *vt operarios mittat*, hoc est, bonos, feruidos, diligentesque operarios, nam si tales fuerint, non est necessum, quod multi sint: tredecim enim boni operarij ad vniuersam totius mũdi messem satis fuerunt.

CAP. 10. NUM. 1.

Et conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituũ immundorum, &c.

Cum diuisione nec virtus, nec potestas stare queunt.

161 AD potestatem conferendã Iesus Apostolos conuocat, & coniungit; non illos seorsim accipit, quia cum diuisione potestas stare nequit.

CAP. 10. A NUM. 2.

Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius. Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, & Thaddæus, Simõ Cananæus, & Iudas Iscariotes, qui, & tradidit eũ.

De Primatũ Petri Lex Euangelica nemini dubitare permittit.

162 CVR Petrum in primo loco, & gradu collocans, reliquos Apostolos per subsequentes gradus non coordinat dicens: *Secundus Andreas: tertius Iacobus, &c.* Ad aduertendum, quod de primatu Petri nemini dubitare liceat; sed semper constans, & inconcussus permanere debeat; secus de ceteris Ecclesiæ gradibus; ideo Lucæ capite 22. num. 24. dicitur: *Facta est autem, & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior.*

Ad bonorum præsentiam proprij defectus, que ad visibilem ætatescunt perceptionem.

163 Sed cur Matthæus cum supra cap. 9. num 9. suam primam vocationem refert, non se publicanum appellat, sed nunc quando iam publicanus non est, sed Apostolus, & inter Apostolos connumerari dignus? An Christi præsentia, aliorũmque consortiũ Apostolorum Matthæi oculos detersit, vt defectus suos respiceret, & animaduerteret?

VEL SIC.

Cum quis incipit esse bonus, tunc se fuisse malum incipit cognoscere.

164 Cum Matthæus erat publicanus forte se Apostolum, hoc est, pium, iustum, & sanctum reputabat; postquam vero à Christo Domino conuersus, & in ipsius schola confestim dignus effectus est, tunc primum se publicanum esse didicit. Uel sic.

Vere humilis se omnium pessimum reputat.

165 In hoc excellens Matthei humilitas resplendet, se enim solum cum Iuda proditore in addito deturpante comparat.

CAP. 10. NUM. 8.

Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate.

Apostoli non solum corporum, sed potissimum animarum medici.

166 INfirmos, mortuos, leprosos, non solum corpore; sed etiam anima *curate*, *suscitate*, & *mundate*.

UEL SIC.

Mors animæ morte corporis longè grauior.

167 Post mortem lepram ponit, quia illa corporis, hæc, peccatum nempe, animæ mors est, quæ infinite grauior, & periculosior est.

CAP. 10. NUM. 9.

Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.

Aurum, & argentum non excussum, sed specificè consignatum tessunt pecunia commutabiles.

168 POst aurum, & argentum pecuniam ponit, quia sæpe aurum, & argentum pecunia non est; sed species pecuniā signatā commutabilis, & comparabilis.

Ne vnus in peccatum inciderat plures sunt admonendi.

169 Et notandum, quod forte propter Iudam Iscariotem, hoc consilium Christus D. discipulis omnibus præmature, & prouidenter dedit.

Qui castitatem ob malum finem seruat, eximiæ virtutis huius decus pulchritudinis.

170 Sed cur ait Christus Dominus? *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris*, & non *in loculis*, *bursis*, *vel repositorijs vestris*? Zona symbolum castitatis est: *Sint lumbi vestri præcincti*. Lucæ 12. num. 25. Pecuniam ergo *in Zonis* habere est castitatem, non propter Deum, & tam eximiæ virtutis amorem; sed propter auaritiam seruare: quod Deo valde displicens est.

CAP. 10. NUM. 10.

Non peram in via neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.

Euangelizantium pedes, vel nudi, vel modestè calceati speciosissimi.

171 NON existimarem hic Christum discipulis suis, quod nudipedes iter ad prædicandū arriperēt, consiliū aut præceptū dedisse, sed duplicatū calceamētorū, sicut & tunicarū commeatum, prohibuisse: nisi forte voluit, quod *quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona*, omnibus appareret. Ex Isaia Paulus ad Rom. cap. 10. num. 15.

Christiani populi precissa obligatio est quod ministri Euangelici nulla re necessaria indigeant.

172 Sed cur saltem peram ad cibum in crastinum prouidendū, & virgam ad corporis itinerantis leuamen non permisit? Quia, & Dei prouidentiæ, & instructorum instruendorumque precissæ obligationis est, quod Euangelici operarij, & decenti ornatu reparati semper sint, & abundanti adeò alimonia recreentur, vt nec in crastinum eis cura subesse possit, nec iter agentibus vires deficere, taliter quod baculo, vel scipione indigeant, Ideò concludit: *Dignus enim est operarius cibo suo*; & nota, cibum præstandum, non dici, *exhibentis*, sed *operarij, proprium*, & quod magis est, *suum*.

CAP. 10. NUM. 11.

In quamcumque autem ciuitatem, aut castellum intraueritis, interrogate, quis in ea dignus sit: & ibi manete donec exeatis.

In distributione Dei œconomiæ solum digni præficiuntur.

173 DIgnus, Idest, ciuitatis, aut castelli præpositus: in morali enim Christi phylosophia solum digni præficiuntur: nam indigni, qui malis artibus, honores, & dignitates adipiscuntur, nec honorati existimari debent, nec digni.

Euangelicis ministris nec clandestinè docere, nec indecore peruntium diuagare.

174 Et notandum, duo hic Apostolis intimari: primum, ne clandestine, & absque domini hospitij licentia, & beneplacito se permittant hospitari. Secundum, ne, semel hospitio recepti, de domo in domum diuagentur, & currisent; sed exinde munus suum obeant, & Euangelicam suam legationem expleant.

CAP.

CAP. 10. A NVM. 12.

Intrantes autem domū salutate eam, dicentes: Pax huic Domui; Et siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos.

Apostolica verba, & potestate plena, & tamquā sacramenta suspicienda.

175 TAntam Christus Apostolis in sui muneris exercitio potestatem, & authoritatem concessit, vt verba ipsorum, ad Sacramentalium modū, operatiua essent; idque, quod significabant, in subiecto capaci efficerent.

CAP. 10. A NVM. 16.

Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergo prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ. Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos, &c.

A subdolo adulatore cautius, quam ab hoste manifesto cauere oportet.

176 CVM Christus discipulos suos, *sicut oues* inter circumstantes luporum cateruas mittat, cur non à lupis, sed ab hominibus cauere? præcipit Præsertim, cum Hieronymus, quē fere omnes sequuntur, hic per lupos homines intelligat. An, quia hic per *lupos*, homines inimici, & persequentes, intelliguntur, per *Homines*, adulatores, & blandientes, significantur, à quibus grauius imminet periculum, ac propterea cautius, diligentiusque cauendum?

Minister Christi etiam bruta animalia suspiciat, vt neminem despiciat.

177 Et notandum, quod hic Christus discipulos suos tribus animalium speciebus: ouibus scilicet, serpentibus, & columbis non solum comparat, sed etiam eorūdem magisterio subijcit, vt discant homines non despicere, qui iubētur bruta animantia suspicere.

Ouis, serpens, & columba Christianæ perfectionis symbolicum magisterium.

178 Sed in quo ab his tribus mysticis speciebus discipuli Domini debent erudiri? Ab ouibus, quod tamquam victimæ ad sacrificia destinati sunt. A serpentibus, pro capite, seu Fide seruanda totum corpus discecandum exponere, & obijcere. A columbis, in præsenti vita meditari, & orare, & pro cœlesti patria suspirare, & gemere.

VEL SIC.

179 In his tribus mysticis animaliū speciebus, Martyres, Doctores, & Confessores symbolizati sunt. *Vide sup n. 178.*

CAP. 10. NVM 20.

Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

180 VErba fidei Diuinæ, etsi ex ore humano exeant, non ab homine, sed à Deo proferuntur, qui per illa *vbi vult, spirat.* *Verborum fidei Sanctus Spiritus præcipuus pronūciator est.*

CAP. 10. NVM. 28.

Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timere eum, qui potest, & animam, & corpus perdere in gehennam.

181 IN his verbis iudicij vniuersalis dogma videtur contineri. *Iudicij vniuersalis dogma à Christo D. iterum ac sæpe expressum.*

CAP. 10. NVM. 35.

Ueni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam.

182 SEparare, idest, ordinate diuidere, & discernere, non contrariare, vt explicatur infra n. 37. Ideo sponsa Canticorum 2. num. 4. dicebat: *Ordinauit in me charitatem.* *Discreta separatio ordinem inducit, non contrarietatem.*

CAP. 10. NVM. 42.

Et quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigida tantum in nomine discipuli: amen dico vobis non perdet mercedem suam.

Aquam

Aqua frigida necessitati naturæ, gelida luxui conuenit.

183 AQuam frigidam dicit, quæ ad sitim sedandam aptior, & naturæ salubrior; non *gelidam*, quæ in salubris,& potius ad luxum, quam ad naturæ necessitatem inuenta, & vsitata.

CAP. 11. NVM. 1.

Et factum est, cum consummasset Iesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transijt inde, vt doceret, & prædicaret in ciuitatibus eorum.

Sanctorum necessitudo multa bona spiritualia inducit.

184 HOC instructionis,& prædicationis beneficium videtur Christum Dominum in discipulorum gratiam illis ciuitatibus,quę eorum patriæ erant,contulisse: Hinc quot,quantaque bona,præsertim spiritualia, ex viris sanctis proueniant ijs, qui ipsis quoquomodo coniuncti sunt,licet colligere.

VEL SIC.

Patria respectu filiorum suorum frequenter nouer cam agit.

185 Noluit Christus discipulos suos in proprijs patrijs,& ciuitatibus Euangelicam legationem, & prædicationem exercere, eorũdem honori cauens; sciebat enim: *Non esse prophetam sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua*, infra cap. 13. num 57.

VEL SIC.

Qui Dei causam agunt, eorum suarum Deum assertem luctantur.

186 Apostolis in Christi legatione, & Euangelica missione occupatis, Christus per se ipsum in omnibus eorum paternis ciuitatibus Euangelistam agit, vt aduertamus: quod cum Dei causas, & negotia diligenter agimus, Deũ per se ipsum res nostras speciali prouidentia agere,& curare.

Viri perfectionis cupidi consilia Diuinatam quam præcepta admittunt, & obseruant.

187 Sed cur cum ea, quæ Iesus discipulis suis capite præcedente commendauit, communiter consilia tantum fuisse, existimentur, hic ad præcepti naturam eleuantur? An, quia quæ viris sanctis á Deo sub consilio proponuntur, ipsi adeó prompte alacriter,& exacte adimplent, ac si sub præcepto formali intimata fuissent?

CAP. 11. NVM. 2.

Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi.

Gratia Dei non est alligata.

188 QUI in Dei gratia persistit nullis corporis vinculis præpeditur, quin Dei magnalia percipiat.

Ioannes Christi vox, Christi opera Ioannis verba.

189 Sed cur Ioannes *opera Christi*, dicitur audisse,non *vocem, seu verba*? An quia Ioannes, cum vox Christi esset, se ipsum audiẽs, voces, & verba Christi audiebat, solumque opera audienda restabant?

VEL SIC.

Vide suprà num 189.

190 Ioannes sciebat, Christũ esse Dei Verbum personatum, pro eodem ergo Ioanni erat Christi opera audire, ac Verbum Dei auribus,menteque percipere.

Mittens duos de discipulis suis ait illi: Tu es, qui venturus es.

A, propter Christum afflicto,& tribulato, Christus absentari nequit.

191 NON dicit textus: *Ait per illos*, quasi absens,sed: *Ait illi*,quasi præsens cum Christo loqueretur, quia à vincula,& tribulationes pro Christo patiente Christus abesse, & absentari nequit.

Hebræi, etiam cum de Messia aduentu bene sentiunt, improprie loquuntur.

192 Sed de modo loquendi Ioannis per internuntios discipulos dubitare liceat: Quomodo, qui iam est, *venturus est?* An Ioannes Hebræorum incredulitatem sugillat; eorum dubitabundo de Christo loquendi stilo, & more vtens? Et notandum, quod Hebręi, etiam cum bene de Messiæ aduẽtu sentire videntur, improprie tamen, confuseque loquuntur.

CAP. 11. NVM. 7.

Illis autem abeuntibus cæpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne.

Tur-

Christi discipulos Baptista merita, & dignitatem ignorasse nequit.

193 Turbas de Ioannis virtutibus informat Iesus, non vero discipulos suos, qui iam de Ioannis dignitate, & merito certiorati, & certificati erant.

VEL SIC.

Meritorum Ioannis, ac virtutū Solus Christus declamator dignus.

194 Hæc quædam parentatio, seu honoraria de Ioanne iam moriturо declamatio fuit, in qua Christus Ecclesiastem, seu concionatorem agere dignatus est; ideo non *ad discipulos* in particulari, sed *ad turbas* in communi proclamat.

Vide supra num. 194.

195 Sed cur per se ipsum, nō per aliquem è discipulis, tunc ad stantibus Euangelistam agit, & panegiristam? Certe ad denotandum de Ioannis meritis, & virtutibus solum Christum dignum oratorem, & declamatorem esse posse.

Baptistæ laudes initium habere possunt, numquam finem.

196 Cur autem laudatoriam Ioannis declamationem Christus dicitur *incœpisse*, cum *finisse* non dicatur? Certe, quia Ioannis laudes initium quidem habere possunt, sed finem habere non possūt.

CAP. 11. NVM. 11.

Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: qui autem minor est in regno Cœlorum maior est illo.

Solus Christus Ioanne Baptista Maior.

197 Minor in regno cælorum, hoc est, Ecclesia, Christus est, qui semetipsum exinaniuit, qui solus *Ioanne maior*, dicendus est.

VEL SIC.

Antonomasticus Ecclesia Minor, nempe Franciscus Ioanne Baptista maior, proclamandus.

198 Cum regnum Cælorum præsentis temporis Ecclesia dicatur, & lex. & prophetæ vsque ad Ioannem durauerint, dicendum videtur, *Sanctum Minorem*, legis gratiæ, nempe *Franciscum*, Ioanne Baptista maiorem non solum dici, & proclamari posse, sed etiam re vera fuisse, cui expositioni fauet, quod Ecclesia ex hoc ipso capite à num. 25. pro beatissimo Francisco Seraphico celebrando Euangelium desumit.

CAP. 11. NVM. 29.

Tollite iugum meum super vos, & discite á me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

Humanæ leges corpora, Christi lex animos componit.

199 Forte in legibus humanis requies corporis inuenietur; at vera requies animę in sola Christi lege inueniri potest.

CAP. 11. NVM. 30.

Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

Christi gratia nil graue, & onerosum est.

200 Particula *meum*, & *iugum* suauificat, & *onus* leuificat.

Lex diuina nullū grauat, quia omnes obligat; leges humanæ omnes grauant, quia nō omnes obligant.

201 Sed cum lex Christi re vera *iugum*, & *onus* sit, & in aliquibus grauis appareat, cur *iugum suaue*, & *onus leue* dicitur? An quia cum ab omnibus nullo dempto, seu excepto feratur, onus inter pene innumeros distributum vsque ad leuitatem decrescit, & sic leue, & suaue est, quod cuique ad fufferendum obtingit? At reliquæ omnes humanæ leges (cum multos eximant) & grauant in ijs, quæ præcipiūt, & aggrabant in ijs, quos excipiunt.

CAP. 12. NVM. 1.

In illo tempore abijt Iesus per sata sabbato: discipuli autem eius esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare.

Sanctorum actiones, etiam indifferentes, ab insidiorum calumnijs eruenda.

202 Prius discipulorum esuritionem exprimit, & posterius vulsionis spicarū inceptionem, vt constat illos ex vera necessitate, non ex animi leuitate, aut hilaritate, vt assolent qui per camporum sata diuagantur, spicas à Pharisæis visas, & inuisas collegisse.

CAP.

CAP.12. NUM.2.

Pharisæi autem videntes dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis.

Maligne inuidi vno ictu plures ferire intendunt.

203 ECCE dicunt Pharisæi, vt vno ictu, & discipulos de transgressione sabbati accusarent, & Magistrum de negligentia in discipulorum perscrutandis, & corripiendis excessibus sugillarent.

Vide sup.n.203.

204 Sed cur dicunt: *Sabbatis*, & non: *Sabbato*, cum non constet, illam á Pharisaicâ censurâ enormem transgresionem reputatam, alijs sabbatis á discipulis fuisse repetitam? Certé per hunc dicendi modum multas alias diuersasque sabbatorum transgresiones, & violationes in discipulos, Magistrumque conijcere subdole intendebant.

CAP.12. NUM.3.

At ille dixit eis: Non legistis quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant: quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?

Præcellentiũ hominum actiones imitatoribus excusationem præbent.

205 MAgnorum principum actiones tantam vim, & efficaciam habent, vt etsi contra legem fiant, imitatoribus sufficientem excusationem præbeant.

Synagoga panis arctus, & limitatus; Ecclesiæ cælestis panis abundantissimus & omnibus propositus.

206 Et notanda Ecclesiæ præ synagoga dignitas, & magnificentia: in synagoga panis Eucharisticus figuratiuus ad solos sacerdotes, & intra templi septa limitabatur; at in Ecclesia Eucharisticus panis verus omni viuenti, & in omni loco, etiam non sacro, si necessitas postulet, conceditur: Ideó Christus in fractione, & porrectione panis á discipulis cognitus: Lucæ cap.24. á num.30.

Maligni detractores, quæ accusandiansam præbent, perlegunt, quæ excusandi, illecta relinquũt.

207 Sed cur ait Christus Pharisæis: *Non legistis?* Certe ad innuendum, malignos detractores, & accusatores ea, quæ ansam accusandi præbent, semper legere, quæ autem excusandi motiuum exhibent, numquam legere, aut lecta nolle intelligere.

CAP.12. NUM.12.

Itaque licet sabbatis benefacere.

Christus corporis sanitatem cõfert cum anima salutis congruit.

208 PHarisæis supra num. 10. superlicita in sabbatis curatione quęstionem inuidam excitantibus, Christus ad beneficientiam reducit, & quæstioni resolutorie respondet: quia Christus miraculose corporalem salutem non solet concedere, nisi cum salus concessa ægrotantis beneficium est.

CAP.12. NUM.13.

Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati; sicut altera.

Sanitas miraculose acquisita, nõ debilis, sed robusta.

209 CVR ait: *Sicut altera?* Ad denotandum, integræ, perfectę, & robustę sanitati manum aridam restitutam fuisse, non debili, ac decursu temporis roborandæ, ac si naturaliter curata per medicinæ artem foret, ideo manui numquam læsæ comparatur.

UEL SIC.

Peccator vere resipiscens taliter Dei fit amicus, ac si numquam inimicus fuerit.

210 In hoc arido reuirescenti significantur ad amicitiam Dei per gratiam restitui, qui taliter á Deo amantur, ac si ab ipsius gratia nunquam excidissent.

CAP.12. NUM.19.

Non contendet, neque clamabit.

Disputatrix contentio semper clamorosa.

211 NOta, quam coniuncta sit disputatrix contentio cum clamore, vt ex vnius negatione videatur subsequi negatio alterius.

CAP.

CAP. 12. NVM. 45.

Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi.

Vitia homini dæmone peiora

212 SEptem vitia capitalia, quæ peiora, & hominibus nocentiora sunt, quam ipse dæmon.

CAP. 12. A NVM. 49.

Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.

Perfectus Religiosus nullam Sanguinis necessitudinem agnoscit.

213 HIC summam religiosi status perfectionem, videtur, Christum recopilasse: perfectus enim regularis, religionem suam pro vtroque parente, ceterisque consanguineis æstimare debet, nec alios habere, vel appretiare præter ipsam, fratresque eiusdem instituti professores.

CAP. 13. A NVM. 1.

In illo die exiens Iesus de domo sedebat secus mare. Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam ascendens, sederet: & omnis turba stabat in littore.

Cum Christus adest, maris etiam inconstantia cessat.

214 CUM adest Iesus, & in ipso mari sessio, & in littore statio quieta, fida, & secura est.

CAP. 13. NUM. 12.

Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.

In morali consideratione parum virtutis pro nihilo reputatur.

215 QUinque talenta dātur, alia quinque ex proprio ingenio, & industria negotiationis spiritualis superlucraturo. Sed quomodo, qui non habet, quod ab eo auferatur habere potest, cum habere, & non habere contradictoria sint? *Habere*, & *non habere* sunt quidem contradictoria physice, sed non moraliter: in hac enim consideratione, cum parum pro nihilo reputetur, qui parum virtutis habet, quasi nihil haberet á Deo existimatur, & aliunde in eo miseræ adquisitionis statu diu permanere nequit.

V E L S I C.

Homo virtutibus, & vitijs præditus ens chimericum.

216 Homo vitiosus, cum aliqua specie virtutis, est quoddam ens chimericum ex contradictionibus coalescens, & compositum: ideo frequenter in Sacra Scriptura de talibus enuntiatur, quod *videntes non vident: audientes non audiūt; percipientes non intelligunt.*

CAP. 13. NVM. 15.

Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos clauserunt: ne quando videant oculis, & auribus audiāt, & corde intelligant, & conuertātur, & sanem eos.

Rebus Fidei cordialiter assentiendum.

217 RES Fidei dicuntur cordæ intelligendę: requirunt enim deuotionem, & piam animi affectionem.

CAP. 13. NUM. 17.

Amen quippe dico vobis; quia multi prophetæ, & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire, quæ auditis, & non audierunt.

Christus ab antiquis patribus non prænuntiatus solum, sed præcognitus.

218 HInc infertur, multos patriarchas, & prophetas præsertim primi gradus, vt Adam, Noe, Abraham, Dauid, Isaīā, Ezechielem, & alios habuisse claram de Christo, & eius mirabilibus cognitionem, nō tantum confusam, vt non pauci autumant expositores.

CAP. 13. NVM. 18.

Vos ergo audite parabolam seminantis.

Qui quæ audit non intelligit, ac si non audiret, reputandus.

219 A*udite parabolā:* Cur nō ait Christus D. *Intelligite parabolam*? Quia etsi discipuli illam parabolam, cum turbæ proponeretur, audierint: Cum illam non intellexerint, sic gerebant se, ac si nunquam audiuissent.

CAP.

CAP. 13. NUM. 19.

Omnis, qui audit Uerbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod seminatum est in corde eius: hic est qui secus viam seminatus est.

Qui ad salutem necessaria intelligere non vult, vel negligit, culpa, & pœna reatum incurrit.

220 CUR non intelligens diabolica rapina mulctatur, cum in hoc culpabilis non appareat? Uel quia *noluit intelligere, vt bene ageret*, vt psalmo 35. num. 4. notatur: Vide quæ ad hunc locum animaduersa sunt. Vel quia cum necessaria ad salutem non intelligeret debitam diligentiam ad intelligendum non adhibuit: ideo passim sunt in via, & secus viam mundi plurimi non intelligentes viam veræ salutis, & æternæ vitæ.

Diabolus assumit pennas, vt hominès pœnis immergat.

221 Sed cur diabolus sub volucris cœli larua in hac parabola supra num 4. à Christo Domino introducitur? Uel quia de cælo cecidit: vel quia frequenter se in Angelum lucis transformare solet, vt homines, præsertim spirituales decipiat: vel quia sicut volucris modulans audientium auribus lenocinatur, sic diabolus semper delectationes sensuales suggerit. Uel quia ad homines decipiendos non ambulat, non currit, sed peruolat.

CAP. 13. A NUM. 28.

Serui autem dixerunt ei: Uis, imus, & colligimus ea? Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis, & triticum.

Euangelici declamatores muneris sui cautè, & prudenter obeant.

222 HOC valde aduertere debent serui, & ministri Domini, seu oratores, & declamatores Euangelici, quibus magna prudentia opus est, ne plus in area Domini laborantes semeti noceant, quàm proficiant: Uide quæ ad cap. 3. Isaiæ à num. 1. notata sunt.

CAP. 13. NUM. 30.

Sinite vtraque crescere vsque ad messem.

223 PRopter bonos mali, & iniqui à Deo tolerantur per totum naturalem ipsorum vitæ periodum: alloquin statim delendi, & ex area Ecclesiæ eradicandi. *Propter iustos mali non statim pereunt.*

CAP. 13. NUM. 55.

Non ne hic est fabri filius? Non ne mater eius dicitur Maria?

224 NON filium Iosephi vocant, vt re vera esse putabant, ne Iesum Dauidicæ stirpis honore decorarent; sed fabri filium appellant, vt Iesum, ex humili existimati parentis exercitio, aliquali de decore, & despectione afficerent. *Nec Iesum ipsum propria patria honorat.*

225 Sed etsi ipsi ex maligna intentione loquerentur; attamen Spiritus Sanctus eorundem linguam gubernauit, ne Iosephum, & Mariam in eadem clausula coniungerent, sed distinctis clausulis diuiderent, & matrem ex proprio nomine, patrem suppresso nomine proprio, ab exercitio compellarent, vt sic veram vtriusque naturæ filiationem exprimerent, nomine fabri, fabricatore totius vniuersi Deo patre æterno sufficienter ab ipsis significato; & recte à nobis subintellecto. *Quandoque Deus, in gratiam suam, maligna intentionis linguam dirigit.*

CAP. 13. NUM. 57.

Et scandalizabantur in eo, Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua.

226 IN patria, & in domo sua propheta non solum non honoratur, sed etiam inhonoratur, & despicitur: non solum debita æstimatione caret, sed iniqua, & iniusta vilipensione mulctatur. *Propheta in Patria sua non solum honoribus caret, sed etiam despectibus abundat.*

CAP.

CAP. 14. NUM. 4.

Dicebat illi Ioannes: Non licet tibi habere eam.

Mille effugijs se principes a legũ obedientia eximere conantur.

227 NON ait Ioannes Herodi: *Non licet secundum legem nostram vxorem fratris viuentis sibi assumere, & vsurpare,* sed; *Non licet tibi*; nam si generaliter loqueretur, non existimaret rex se communibus legibus obligari, & obstringi; vel saltem, vt Idumæus se ab Hebræorum legibus exemptum esse.

CAP. 14. NUM. 5.

Et volens illum occidere, timuit populum.

Rex populi frænum, regis populus.

228 ÆQue conueniens est, quod rex timeat populum, quam quod populus timeat, & vereatur regem, vt sic ad inuicem in actionibus iniquis frænentur, ac reprimantur.

VEL SIC.

Inter regem, & subditos bonos viget amor; inter iniquos timor.

229 Rex, & populus iniqui, & mali ad inuicem timentur: rex, & populus boni, & morigerati ad inuicem amantur.

Quia sicut prophetam eum habebant.

Rex, qui Ecclesiæ ministrũ in æstimatione habet, eius monitis acquiescit.

230 NON quidem Herodes; sed vniuersus populus; ideo non ait textus; *Sicut prophetam eum habebat*, sed: *Habebant.* Nam si Herodes Ioannem tanquam prophetam æstimauisset, ipsius profecto salutaribus monitis, consilijsque acquieuisset.

CAP. 14. NUM. 6.

Die autem natalis Herodis saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.

Cæco amore præuento placent, quæ cæteris displicent.

231 SAltus illi, vtpote inordinati, & feminei sexus improprij non dicuntur cæteris recumbentibus placuisse, sed solum Herodi cæca affectione præuento, & offuscato.

CAP. 14. A NUM. 9.

Et contristatus est rex: propter iuramentum autem, & eos, qui pariter recumbebant iussit dare, misitque, & decollauit Ioannem in carcere.

Lasciuus amor mentem vulnerat, & illius iudicium eliminat.

232 NVM Herodes ignorare poterat, iuramentum ipsius ad illum casum ob materiæ iniquitatem non se extendere? Uel cur saltem non timet populum, quem paulo ante tantopere verebantur? Sed rex lasciuæ passioni traditus omni non solum legitima, & regulata, sed etiam politica, imo & rationali consideratione priuatus manet.

CAP. 14. NUM. 11.

Et allatum est caput eius in disco, & datum est puellæ, & attulit matri suæ.

In tyrannorum conuiuijs crudelitas fercula ministrat.

233 AB alijs ad alios transit discus, vt omnes comederent ex ferculo, quod crudelitas tali conuiuio præparauit, decoxit, & condiuit.

CAP. 14. A NUM. 15.

Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius; dicentes desertus est locus, & hora iam præteriit, dimitte turbas, vt euntes in castella, emant sibi escas. Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.

A languoribus peccatorum sanati, non corporeo, sed spirituali doctrina cibo indigent.

234 OMnes fere istæ turbæ ex languidis nuper sanatis componebantur, qui simul cum miraculosa curatione spiritualiter á Christo Domino confirmati, & viribus roborati fuerant, vt corporali cibo non indigerent: Vnde ipsis necessarius non erat corporalis cibus, sed spiritualis, quem Apostoli ministrare debebant, ideoque dixit eis Iesus: *Date illis vos manducare*, & ideo etiam

exhibitus cibus figura cibi spiritualis Eucharistici fuit.

CAP. 14. NVM. 24.

Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus.

Vanitatis ventus semper naui Ecclesiæ contrarius.

235 VAnitatis ventus semper naui Ecclesiæ contrarius fuit, & semper erit.

CAP. 14. NVM. 26.

Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est:

Vanis Ecclesiæ ministris Christus euanescit.

236 MInistri Ecclesiæ, qui vanitatis vento feruntur, nec in vera humilitate solidati sunt, semper Christũ quoddam phantasma esse ipsis videtur.

CAP. 14. A NVM. 28.

Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas. At ipse ait: Veni.

Per baptismales aquas ad Iesum itur.

237 PER aquas Baptismatis ad Iesum recta via itur.

V E L S I C.

Per tribulationũ aquas ad Iesum itur.

238 Per aquas tribulationis ad Iesum recta via itur, ac peruenitur.

CAP. 15. A NUM. 10.

Et conuocatis ad se turbis dixit eis: Audite, & intelligite. Non quod intrat in os coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore; hoc coinquinat hominem.

Leuiora legis præcepta superstitiose obseruare, & grauiora contemnere Deo displicentissimum.

239 NON ne delectus ciborum fuerat in lege præscriptus; & variæ animalium species prohibitæ Leuitici cap. 11. Cur ergo contraria videtur legi doctrina Christi, qui venit, legem non soluere, sed ad implere? Hinc inferri potest non omnia in veteri lege præcepta grauiter obligatoria fuisse: Vel certius: hic taxari eos, qui de leuioribus in lege præceptis studiosissima, & diligentissima superstitione curabant, grauioribus, & substantialioribus neglectis; quod vitium, ne in Ecclesiam suam obreperet, iam ex tunc Christus Dominus sollicite satagebat.

Non Sacramentalia solum, sed & multa alia Christi D. verba practica fuisse plusquam certum est.

240 Et notandum, quod dicens Christus: *Audite, & intelligite*, sensum, & intellectionem audientium aperuit, & illustrauit, vt ipsius doctrinam proferendam intime, & comprehensiue perciperent: ideo forte Petro intra num. 15. expositionem parabolæ huius petenti respondit Christus: *Adhuc, & vos sine intellectu estis?* Per quæ verba adeo rudes tunc esse discipulos declarauit, vt non solum intellectuæ exercitio potentiæ, sed ipsa etiam potentia intellectiua carere viderentur.

CAP. 15. A NUM. 25.

At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine, adiuua me. Qui respondens, ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

Gentilismus ob fidem conuersus semper Deo charus, & acceptus.

241 NON dixit Iesus: *Proijcere*, sed: *Mittere*, nam cum de Gentilismo sub canum metaphora loqueretur, maluit termino minus proprio, quam despectiuo vti.

CAP. 15. NUM. 28.

O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora.

Respectu beneficiorum à Deo humano generi collatorum, quæ sumptuosa mica est.

242 CUR cum admiratione, huius insignis mulieris fides extollitur? An quia existimauit filiæ energumenæ curationem esse micā respectu lautissimi conuiuij, & splendidissimæ refectionis beneficiorum generi humano à Christo Domino exhibitorum, & exhibendorum?

Sed

Deipara Fidei nulla alia æqualis, nec comparabilis.

243 Sed cur non dixit Iesus: *O mulier : maxima est fides tua?* An ne Marianæ fidei alterius cuiuscumque fides comparari posset?

CAP. 15. NUM. 32.

Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit : Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum.

Trinitatis Fidei fidelium tā animæ, quam corpori proficua.

244 TRiduana cū Christo perseuerantia ob fidei constantiam, & mysticam significationem, & laudem á Christo Domino meretur, & tam animæ, quam corporis refectionem.

Et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.

Per viā gradientes perfectionis Deum, & pastorem, & ductorem sortiuntur.

245 DEus per se ipsum pascit in via perfectionis ambulantes, ne in ea deficiant.

VEL SIC.

Christus ad se accedentes cibat

246 Christus neminem ad ipsum accedentem ieiunum dimittit.

CAP. 15. NUM 33.

Et dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantam?

Veris Christi discipulis doctrina semel tradita nunquam exscidit.

247 OPtimis discipulis doctrinam á Christo Domino supra cap. 14. nu. 16. exhibitam repetere necessum non fuit, vt se ad turbam alendam, & reficiendam obligatos recognoscerent; ideo non dicunt: *Vt saturetur turba* : sed *vt saturemus turbam.*

VEL SIC.

Verus, ac perfectus Religiosus doctrina, & exemplo suo fideles pascit.

248 Uiri religiosi in deserto degentes, & austeram, asperrimāque vitam agentes satis habent, quo fidelium turbam vsque ad saturitatem reficiant, ædificatione, scilicet, & exemplo suo.

CAP. 15. NUM 38.

Erant autem qui manducauerunt, quattuor millia hominum, extra paruulos, & mulieres.

Paruuli, ac mulieres difficile regulabiles.

249 CUR paruuli, & mulieres à numero excluduntur? An quia gens difficile regulabilis est?

VEL SIC.

Deus non solum dat, vt habeamus sed vt, & aliis elargiri possimus.

250 Forte Apostoli pueris, & mulieribus non diuiserunt panē; sed viris tantum, dantes cuique sufficientem portionem, quam pueris, & mulieribus ad se pertinētibus distribueret, vt etiam ibi vnusquisque pater familias esset, ope diuina, familiæ suæ altor.

CAP. 16. NUM. 1.

Et accesserunt ad eum Pharisæi, & Sadducæi tentantes.

Non omnes, qui ad Christum accedunt, ipsi appropinquant.

251 SÆpe isti præsumptuosi, & scioli legis doctores accedunt ad Iesum, non vt ipsi appropinquent; sed vt ab ipso longius discedant.

Qui ad Iesum non recte incedunt tentantes incedunt.

252 Sed cur, *tentantes* accedunt? Non miror, quod isti tentatores *tentantes* ad Iesum, accedārt; *cæci enim sunt, & duces cæcorum*: supra cap. 15. num. 14.

CAP. 16. NUM. 12.

Tunc intellexerunt quia non dixerit, cauendum à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum, & Sadducæorum.

Doctrina diuina legis cibus nobis quotidianus esse debet.

253 DOctrina legis pani æquiparatur, quia debet esse quotidiana, & continua. Vide quæ ad psal. 1. num. 2. notata sunt.

Diuina doctrina panis charitatis igne decoquendus.

254 Sed cur massæ integræ, seu pani crudo comparatio fit? An quia debet igne charitatis decoqui, priusquam consideratione, & praxi masticetur, & perfectam accipiat digestionem?

CAP.16. NUM.28.

Amen dico vobis, sunt, quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

Viris sanctis mors gustum, non nauseam excitat.

255 A Viris Apostolicis, & perfectis mors gustatur; non nauseâ, seu aliâ inuincibili naturæ repugnatia deuoratur.

CAP.17. NUM.5.

Et ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.

Deus voluntatẽ suam probat, & examinat, vt nostras nos velleitates corrigamus

256 Bene, idest, *æque, & rationabiliter*: quasi in diuinam Patris complacentiam aliquod minus iustæ velleitatis vitium posset irrepere, illam reflexiua, & expressâ qualificatione ad nostram proponit instructionem.

UEL SIC.

In eo quod sit perfectissima obiectum dilectionis Genitatis diuina ab humanis differt generationibus.

257 Omni paternitati naturalis, & necessaria filiorum complacentia inest: in hoc diuina, & humana differunt, quod illa semper bona iusta, & perfectissima: hæc á rectitudine, & perfectione frequenter deficit: hoc ergo loquendi modo sapientisime æternus Pater diuinam Christi filiationem, & generationem expressit electis discipulis percipiendã.

CAP.17. NUM.14.

Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam. Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

Ægrotantis indispositio medicĩ non debet imputari.

258 QUis lunaticum curare, nisi solus Deus queat, cũ enim vt ir firmus quæritur, sanus, & mentis compos inueniri solet, quando velut sanus cum eo agitur, inopinato delirans, & inops mentis reperitur, ideo impotentia ab isto incredulo patente in discipulos iactata condigna seueritate á Christo Domino fuit reprehensa.

CAP.17. NUM.18.

Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illum?

Prælati defectus suos humiliter recognoscãt, sed imprudenter non propalent.

259 CAute, & *secreto* accedunt discipuli ad Iesum humiliter de se sentientes, & certo existimantes, non ob diuinæ inefficaciam potentiæ; sed ob ipsorum virtutis deffectum, quem non deceret propalare, ad illam curationem non pertinxisse: propterea subdunt: *Quare nos non potuimus eijcere illum?* Alioquin dicturi: *Quare non dedisti nobis tãtam virtutem, quæ sufficeret ad eijciendum illum?*

CAP.17. NUM.23.

Et cum venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait: Etiam.

Obligationes iustitia non discutienda, sed statim ad impletiõ.

260 STatim, ac vocem obligationis, iustitiæ significatiuam, scilicet: *Soluit*, audiuit Petrus, affirmatiue pro Iesu respondit, non dubitans, ipsum impletioni illius illico consensurum.

Regalis exactor modeste muneris suo fungens laude dignus.

261 Et notandum de modestis illis tributi generalis exactoribus dici, quod: *Accipiebant*; forte ad sugillandos alios eiusdem muneris immorigeratos, & crudeles executores, qui didrachma non accipere, non recuperare malunt; sed extorquere.

VEL

VEL SIC.

Regalia pensa laici soluūt; Ecclesiastici, & Leuita donant.

262 A subditis Ecclesiasticis didrachma regium non tanquam debitum iustitię exigitur; sed tanquam gratuita donatio in casu grauis, & vrgentis necessitatis accipitur. Vide textum subsequentem n. 268.

Et cum intrasset in domum præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? A filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo *liberi sunt filij.*

Maluit Christus, in quantum homo, Israelitico sceptro carere, quam ius suum ad illud litigare.

263 IN hac preuentione, & cum Simone Petro collocutione insinuare videtur Christus suum Ius per legitimam à regibus Iuda successionem, in temporalem Israel coronam, licet inter homines ob temporis transcursum, & multimoda accidentia non satis cognitum, & valde confusum.

Petrus singularis Christi in status negotio consiliarius.

264 Et notandum, hanc grauissimam Christi *status* materiam ex omnibus discipulis soli Simoni Petro participatam, & cum ipso collatam, & communicatam fuisse.

CAP. 17. NUM. 26.

Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, &c.

Ut scandala publica euitentur, vel integrū regnum dispiciendū.

265 POterat quidem Iesus excusatione illius tributi solutionis, si non regnum temporale Israeliticum asserere, & adipisci, iuri saltem suo non efficere, sed illæsum conseruare: ast, vt scandalum euitaretur, non solū ius ad regnum Israeliticum temporale Christus parui pensit; sed etiam regnum adeptum, & pacifice possessum parui pensurum crederem.

Mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius inuenies staterem.

Crescit amor nummus quantum ipsa pecunia cresc. [?]

266 ILle piscis non primus; sed vltimus videbatur ascensurus, vtpote stateris ponderre grauatus; sed cum dirior ceteris esset, fuit etiam cupidior, & ideo ad prædam in hamo demissam præcucurrit.

Suum habet nūmus magnetismum.

267 Sed quomodo tam promptum, & in ore habebat staterem? An vt virtute, quasi magnetica cibum hami attraheret?

Illum sumens da eis pro me, & te.

Vide sup. n. 262.

268 DA, gratuita scilicet exhibitione; non solue, quasi debita satisfactione. Vide supra num. 262.

Ob litigiorū molestias euitandas vel in debitā, ex consilio Christi D. exhibenda. Mat. cap. 5. n. 40

269 Vel: *Da*, ob euitandas importunas valde exactorum persecutiones, & molestias; ideo non dixit Christus Dominus: *Da ei*, hoc est Cęsari, aut Princip:, sed: *Da eis*, idest, exactoribus. Vel sic.

Regalibus tributis non ditescunt reges, sed exactores.

270 *Da eis*, idest. exactoribus, seu Cæsareis ministris, isti enim, non principes, sunt, qui ex huiusmodi redditibus ditescunt, & hoc pauperum sanguine hirudines istę nutriuntur, & impinguantur.

GAP. 18. *NUM.* 2.

Et aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum.

Christi vocatio vocatum firmat.

271 QUem Iesus ad se vocat, *statuit*, hoc est, firmum reddit.

CAP. 18. NUM. 10.

Uidete ne contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.

Custos Angelus clientis honorem suum reputat.

272 QUi pusillum fidelem contemnit, Angelum ipsius custodem contemnit.

Angelus custos statim corā Deo clientis sui contemptorem accusat.

273 Sed cur de Angeli ante Deum præsentia in hac occasione mentionem facit? Uel ad denotādum, Angelū corā Deo statim cliētis sui contemptorē accusare: vel ad innuendū magnā in Deū irreuerentiā ex contēptu ministri corā tanta Maiestate existentis fieri.

CAP. 18. NUM. 19.

Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacumque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis est.

Plurium inter se consentientium oratio apud Deū valde efficax.

274 Efficacissima quidem apud Deum est plurium petitio, & oratio, sed inter se consentientium.

CAP. 18. NUM. 20.

Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

In Concilijs, & congressibus vbi Fidei causa agitur, certissime Deus adest.

275 Notanda certissima Dei assistentia in omnibus fidelium cætibus, & cōgregationibus contra hæreticos derisores, & detractores.

Concilij Ecclesiici patres Dei quodammodo cōprehensores.

276 Sed cur *in medio*, & non à latere, huiusmodi congregatorū esse dicitur? An quia, qui sic congregantur, quodammodo Dei cōprehensores dici possunt?

VEL SIC.

Vbi passionibus abiectis dictantē ratione regit, Deus adest.

277 Ad denotandum, Deum cum eis assistere, qui in medio passionum suarum collocati recto rationis dictamine reguntur; non vero cum eis, qui ad propriarum passionum, & curuarum inclinationum lateta declinant.

CAP. 18 A NUM. 24.

Et cum cæpisset rationem ponere, oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem millia talenta, &c. Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios.

Inter Deo, & hominibus debita, differentia maxima reperitur.

278 Inter ea, quæ nos debemus Deo, & homines nobis debent, ea proportio considerari potest, quæ reperitur inter denarium, quæ minima moneta est, & talentum, quod maxima vsualis pecuniæ summa est.

VEL SIC.

279 Quod Deus homini dimittit per talenta computatur; quod vero homo homini condonare potest, & non solet, denariorum summulam non excedit. *Vide sup. n. 278.*

CAP. 18. NUM 31.

Videntes autem conserui eius quæ fiebant, contristati sunt valde.

280 Angeli, qui conserui hominum esse, & dici non dedignantur. Apoc. cap. 19. num. 10. Hęc, & similia passim in mundo quotidie fieri videntes, eo quo possunt modo contristantur. *Angeli de hominum ingratitudine eo, quo possunt, modo tristitiam capiunt.*

CAP. 19. NUM. 1.

Et factum est, cum consūmasset Iesus sermones istos, migrauit à Galilæa, & venit in fines Iudææ trans Iordanem.

281 Christus à Galilæa migrasse dicitur, forte, quia ad illam Prouinciam, non erat amplius in vita temporali; sed post resurrectionem suam reuersurus. *Væ Prouinciæ, vel Regno, à quo Deus migrat.*

CAP. 19. NUM. 2.

Et secutæ sunt eum turbæ multæ, & curauit eos ibi.

282 NON dicit hos, vel illos in particulari, sed omnes in generali sanatos fuisse; forte ob mysticam baptismatis in Iordane significationem, quod generaliter ad omnes se extendit. *Vniuersalis medicina Baptismus est.*

CAP. 20. NUM. 2.

Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

283 CUM hæc vinea Ecclesia sit, in qua tam nocte, quam die laborari potest, cur, *cum operarijs*, hoc est, *ipsius ministris*; *ex denario diurno*, non vero *nocturno* conuentio fit? An vt ipsis tempus ad quiescendum, & vires insumptas reficiendas relinquatur? *Operarijs Ecclesiasticis virium resumptio, ac reparatio conceditur.*

VEL

VEL SIC.

Viatoris meritum cum vita itinere terminatur.

284 Denarius diurnus dicitur, non nocturnus ad innuendum, quod solum in hac præsenti vita, per diem significata, mereri possumus, non vero post mortem, seu in alia vita, in nocte subintellecta.

CAP. 20. NVM. 21.

Dic, vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo.

Ambitio humana ad supremum gradum adspirat.

285 NON *vnus, & alter;* sed *vnus, & vnus,* vt vnusquisque vnicus sit, nec relatione, etiam fraterna, quodammodo diminutus: aliter enim ambitioso, licet maternali, affectu, quoad Iesum accesit, non satisfaceret.

Deus vult omnes homines saluos fieri.

286 Sed cur loquens de sinistra non addit: *Tuam*? An Spiritus Sanctus per os huius honestæ fœminæ indicare voluit, quod Deus vult omnes homines saluos fieri, & neminem vult perire?

CAP. 20. NVM 34.

Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

Cum Deus illuminat, mentem potius quam corpus illuminat.

287 VIderunt, non solum corporaliter, sed etiam spiritualiter, siquidē Iesum statim secuti sunt, in quo maxima ipsius erga istos cęcos miseratio stetit.

CAP. 21. NVM. 2.

Ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: soluite, & adducite mihi.

Qui à dæmonis ad Dei seruitutē transit, à vinculis ad libertatem transiuit.

288 CAstellum, quod cōtra Christi discipulos, & Dei ministros est, dæmonis fortalitium est, in quo natura peccatrix, in asina significata, non libere diuagari permittitur, sed grauioribus vinculis alligata captiua detinetur, nec pullus, hoc est, appetitus ipsius, illam deserit: quam á ministris ab ipso Deo potestatem habentibus solui necessum est, vt ad Christum adduci possit.

CAP. 21. NVM. 6.

Euntes autem discipuli fecerunt, sicut præcepit illis Iesus. Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua.

Bonus Christi ministr omnes, nullo dempto, ad Christum trahit.

289 BOnus Ecclesiæ minister omnes aptare debet, ac præparare, vt Christus in ipsis residere possit.

Et eum desuper sedere fecerunt.

Qui Fideliū animas bene ut, ponit, Deum ad in ipsis residendum obligat.

290 QUI fidelium animas bene disponit, sacram quandam Christo violētiā facit ad hoc, vt in ipsis resideat.

CAP. 21. NUM. 12.

Et intrauit Iesus in templum Dei, & eijciebat omnes vendentes, & ementes in templo. &c.

Prauus mos in gentis auaritia in Ecclesiam semel introductus difficile eliminatur.

291 EIjciebat; voce indefinita vtitur Euangelista forte ad denotandum, quod hæc actio in Ecclesia ab Euangelicis præconibus semper exercenda erat, sed ob prauam, & inueteratam Fidelium consuetudinem, numquam perficienda, seu ad debitam reuerentem obseruantiam adducenda.

Et cathedras vendentium columbas euertit.

Nūdinalis negotiatio á re mechanica ex hominum genio & ingenio, in scientificam conuersa.

292 REerum venalium cōmercium, & nundinalis negotiatio forte erat tunc, sicut, & nunc est, res adeó subtilizata, & sciētifica, vt congrue suggestum illud in quo exercebatur, cathedræ nomine compelletur.

Magnam curam adhibere oportet ad duplicitatem ex hominum cordibus eradicandā.

293 Sed quid cathedræ cum simplicitate columbarum? Certe inter homines duplicitas adeó introducta est, vt necesse sit, ea hedtam simplicitatis vbique dotare, & frequentari facere.

VEL

VEL SIC.

Hypochritā caute, & proficue agere res diffic. lis.

294 In his venalibus columbis apparens virtus, & ficta simplicitas significari potest, quæ ex cathedrâ edocetur; non est enim facile, & cuique peruium hypochritam caute, & proficienter agere.

VEL SIC.

Simoniacā præuitatem Christus ab Ecclesia sua omnino vult eradicatam.

295 Isti vendebant patrimonium Christi, nempe Spiritus Sancti gratiam, & cetera omnia Ecclesiastica munia, & munera in columbis subintellecta: in qua re adeò ingenia laborant, opiniones hinc inde ventilantur, tum, vt horum ambitioni, tum, vt illorum auaritiæ deseruiant, vt magna moralis Theosophiæ pars ad hoc punctum deuoluta sit, & beneficiales tractatus fere omnes cathedras ad se traxisse certò certius dici posit: quas cathedras omnino euertit Christus, & penitus dissipauit; non tantū in terram deiecit, ne iterum erigerentur.

CAP. 21. NVM 19.

Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam & nihil inuenit in ea, nisi folia tantum, & ait illi: Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum.

Præsumptio infinitè Deo displicentissima.

296 IN hac misera ficulnea, vel Paradisi arborem, vel populum Hebræorum infructiferum, & præsumptuosum Christus Dominus maledixit. Vide Hugonem Car. ad finem cap. 3. Habacuc.

VEL SIC.

Ad non subueniendum proxi mo extreme indigenti nulla excusatio sufficit.

297 Ad non subueniendum proximo vere indigenti nulla excusatio, nec ipsa rei carentia, tamquam legitima admittitur, aut sufficiens est.

VEL SIC.

Hypocrita non solum sunt corā Deo mali, sed maledicti.

298 In hac ficulnea hypochritas, ipsi semper insensissimos, Christus maledixit, qui virtutum fructus, in folijs, seu in apparentijs exterioribus solum ostendunt, cum intus careant.

CAP. 21. NVM 25.

Baptismus Ioannis vnde erat? E cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant intra se, dicentes: &c.

Qui ante responsionem cogitant, & considerant, diuinam merentur appretiationeg.

299 AN quia isti cogitāt, seu cōsiderāt, priusquam responsum præbeant, habuit illos Christus pro hominibus ceruicatis, & consilij, ac ideo infra num. 28. quasi ipsos consulens, ait: *Quid autem vobis videtur?*

CAP. 21. A NVM. 26.

Si dixerimus, è cælo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habebant Ioannem, sicut prophetam. Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus.

Hæretici, in rebus Fidei, non Deo, sed hominibus attendunt.

300 SImiles isti sunt cauti politicohæretici huius temporis, qui, vt de rebus ad Fidem pertinentibus pronuntient, populum respiciunt, & ambitioni principum, qui istis diabolicis insistimentis vtuntur, misere inseruiunt, & malunt dicere, se nescire, quam rationibus, & authoritatibus Romanocatholicis se conuictos confiteri.

CAP. 22 NVM. 3.

Et misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire.

Quod Angelus inuidere posset, homo despicit.

301 MIsit rex cæli, & terræ Moysem, & prophetas vocare ad filij sui cum natura humana desponsationem: *Et nolebant venire*: En quod Angelus inuidere poterat, homo despexit. Et notandum, quam diuino consilio Ecclesia per vnius fere mensis spatium ad Christi Natiuitatem celebrandam se præparet.

CAP.

CAP. 22. NUM. 4.

Iterum misit alios seruos, dicens: Ecce prandium meum paraui.

Ad Eucharisticā mensam Deus ab initio Mundi inuitare nō cessat.

302 ALios seruos, scilicet Apostolos, & ceteros omnes Euangelicos ministros, qui prandium Eucharisticum paratum iam esse nuntiauerunt.

CAP. 22. NUM. 5.

Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam; alius vero ad negotiationem suam, &c.

Grauius peccant Christiani ab Eucharistia recedētes, quam peccauerunt Hebræi Christum nō admittentes.

303 GRauius peccare videntur Christiani ab Eucharistia recedentes, quam peccauerunt Hebræi Messiæ aduentui repugnantes: isti enim per simplicem nolitionem restiterunt. *Et nolebant venire*, supra num. 3. At illi per malitiosum despectum, & negligentiam, rebus temporalibus, & caducis immersi, resistunt.

CAP. 22. NUM. 7.

Rex autem, cum audisset, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorū succendit.

Infidelis, Dei minister dici solet: at non delegatus, sed merus executor.

304 EXercitus Uespasiani, & Titi, qui Ierosolymam succenderunt, & omnino destruxerunt, *Dei exercitus* vocātur, quia diuinæ iustitiæ ministri executores fuerunt.

CAP. 22. NUM. 11.

Intrauit autem rex, vt videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?

Ad Eucharistiam vel mortificatus, vel, vt statim moriturus, accedat.

305 HÆC nuptialis vestis pollinctoria, & sepulchralis est, vt patet infra cap. 25. ex parabola decem virginum: in qua, hora aduentus sponsi ad nuptiarum celebrationem, hora mortis est. Unde ad conuiuium Eucharisticū accedere fine habitu morientis, hoc est, ea dispositione, ac si statim moriturus esses, piaculum est grauissimā pœna dignum, & æterno supplicio mulctandum.

CAP. 22. NUM. 13.

At ille obmutuit.

306 EN causam damnationis non exigui numeri Christianorum: ob mutescentia, scilicet, in Sacramentali confessione. *In sacramentali foro obmutescentem fores cæli excludunt.*

CAP. 22. NUM. 14.

Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

307 QVOmodo pauci electi, cum vnus tantum reprobatus fuerit? An, quia vnus misere damnatus, velut plures, á Deo existimatur? *Unus dānatus in Dei computatione pluribus æquiualet.*

CAP. 22. NUM. 16.

Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo.

308 SUB laudis, & exaltationis larua, pessimi isti nebulones Christum vituperant; omnem enim ipsi rerum curam, & prouidentiam negant. *Iniqui sub laudis & honoris larua vituperant.*

CAP. 22. NUM. 19

Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.

309 NON gestabat secū pecunias Iesus; non sic Pharisæi, statim enim numisma census ostenderunt. *Christi imitatores crumenam vacuam; mundi sequaces onustam portant.*

CAP. 22. NUM. 29.

Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur: sed erunt, sicut Angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum, &c.

310 SAdducæos tum ratione, tum Sacræ Scripturæ authoritate conuincit Iesus, fundabant enim suam difficultatem in ipso textu legis. *Cui rationabiliter dubitat, rationabiliter satisfaciendū Christus docet.*

CAP.

CAP.22.A NUM.35.

Et interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentans eum: Magister, quod est mandatum magnum in lege?

In Dei lege nullum mandatum est, quod magnũ non sit.

311 IN lege Domini nullũ mandatum est, quod magnum non sit: vnde sciolus iste legis doctor in tentatiua hac interrogatione *Maximum*, debebat dicere, vt ex Christi Domini responsione infra num. 38. suaui insinuatiua correctione aduertitur; dicẽs: *Hoc est maximum, & primum mandatum, &c.*

CAP.23.A NVM.1.

Tunc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi.

Moysi cathedra vsque ad Christũ Petri cathedra vsque ad mundi finem.

312 SI cathedra Moysi vsque ad finem, & consummationẽ legis scriptæ permãsit, cur volunt Hæretici, & Nouatores, quod Petri Cathedra vsque ad mundi finem cum gratiæ lege non permaneat? Non vident miseri, qui super hanc firmissimam Petram ædificare nolunt, quod ad ipsam eorumdem capita confringuntur?

CAP.23. NVM.3.

Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, seruate, & facite.

Christiani populi instructores se ad inuicem non sugillent.

313 OMnia ait Christus, quia etsi multa Scribæ, & Pharisæi, ceterique legis Doctores, si non contra, saltem supra, & præter legem docerent, populus ipsis obediendo, & illa exequendo non peccabat, & hac tuta, & secura via, & doctrina grauissima scandala euitabantur. Aduertant populi instructores, quod etsi inter se quantum Christus à Scribis, & Pharisæis in doctrinâ, opinionibusque dissentiant, non debent se ipsos coram populo, nec alicubi ad inuicem infamare; sed honori proprio, & coædificantium cauere, ac diligenter prospicere.

Populus Christianus monita salutis ab Euangelico declamatore pronuntiata admittat, de eiusdem moribus non disquirat.

314 Sed quomodo, prosequitur Christus, dicens: *Secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt, &c.* Optime quidem: nam etsi magister debeat verbo, & exemplo docere, ne manu dissipet, quod ore ædificare conatur: Christus tunc populi instructor, valde proficuam populo in communi doctrinam ministrabat: posse, scilicet in magistro veritatem doctrinæ cum morum prauitate componi, & sic ad ipsius verba, non ad opera attendendum esse.

CAP.23. NUM.35.

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terrã, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidistis inter templum, & altare.

In vna Christi cæde omnia antiqua scelera recapitulauerunt Hebræi.

315 AN ne parricidium Abelis, & Zachariæ sacrilegium peccata originalia fuerunt? Minime. Quomodo ergo hæc, cum ceteris eiusdem sceleris, Hebræis præsentibus imputanda dicuntur? Quia quæ in exemplum terroris, & abominationis in sacris commentarijs scripta sunt, ipsi in exemplaria imitationis accepturi erant: in vno innocentissimo primogenito naturæ filio, & Sacerdote Christo Iesu & vniuersam Naturã impie offendendo, & omnem religionem sacrilege violando.

CAP.24. NVM.31.

Et mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna, & congregabit electos suos à quattuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum.

Ad

Ad finale iudicium omnes, nullo dempto, sistēdi sunt.

316 AD finale iudicium tam cœlicolę, quàm animæ igne purgatorio tunc existentes, qui est vltimus terminus Electorum, seu destinatorum ad gloriam, cum reliquis omnibus aduocandi, & adducendi sunt.

CAP. 24. A NUM. 48.

Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos: manducet autem, & bibat cum ebriosis.

Malus præsul munus suum non ministeriale, sed dominatiuum tātum existimat.

317 IN hoc seruo mali prælati indigitantur, qui munus suum non ministeriale existimant, nec subditos, vtpote in Christo conseruos, fraterne, charitatiueque gubernant; sed crudeliter premunt, & dominatiue subijciunt, se ipsos vero indulgentissime, & lautissime tractant.

CAP. 24. A NUM. 50.

Veniet dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat: & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis, illic erit fletus, & stridor dentium.

In inferno hypocritarum pœna omnium acerrissima.

318 ACeruissima pœna damnatorum videtur esse, quam hypochritæ perpetiuntur. Et notandum in inferno simul sustineri pœnas, & seruiliter afflictorum, & superbe indignantium, quarum prima per fletum, secunda per stridorem dentium designatur.

CAP. 25. NUM. 6.

Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit.

Tot habet Deus aduētus sui præcones, quot ægritudines.

319 CLamor factus dicitur, sed à quo factus sit, non dicitur: habet enim Deus tot aduentus sui proclamatores, & præcones, quot ægritudines mortalis homo pati potest.

CAP. 25. NUM. 7.

Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades suas.

Oleum diuinæ gratiæ est primū, & potissimum, quod adquirendum est, & præparandum.

320 SI prius ad lampadum fomentatiuū liquorem, quam ad ornatiuum apparatum attendissent, absque dubio defectum olei maturius aduertissent, & opportune ante Sponsi aduentum prouidissent.

Qui externa solum virtutis opera diligenter curant, & interna negligunt, fatui sunt.

321 Per quinque fatuas ex his virginibus intelligi possunt, qui internis animæ virtutibus omnino neglectis, operibus virtutis externis tantum, & apparentibus diligenter incumbunt, & totali animi applicatione, mixuque deseruiunt.

CAP. 25. NUM. 8.

Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.

Qui absque propria diligentia, aliorum virtute freti, saluari præsumunt, fatui sunt.

322 PER fatuas significari possunt, qui bonis aliorum operibus, orationibusque pro ipsis applicatis absque propria diligentia saluari præsumūt.

CAP. 25. NUM. 10.

Dum autem irent emere, venit sponsus: & quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua.

Per totam vitam immisericors, & durus, in mortis vero articulo misericors, & liberalis, miser est.

323 PER has extemporaneas, & serotinas emptrices significari possunt, qui in mortis articulo constituti per testamentariam dispositionem, varijs bonis operibus incumbunt, quæ per totum vitæ spatium neglexerant, & si ab infirmitate conualescerent, neglecturi essent.

CAP. 25. NUM. 14.

Sicut enim homo peregre proficiscens vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem.

Cur

Amplius in liberalitatis, quam iustitiæ exercitio elargiens sibi.

324 CVR isti in talentorũ adeó inæquali distributione non murmurant; sicut illi ad vineæ culturam assumpti, & stipendiaria mercede conducti, supra cap. 20. num. 12. An quia hîc, licet vniuscuiusque virtus accipientis attendatur, non iustitiæ, sed liberalitatis virtus exercetur; ibi rigorosa iustitia administrata fuit, & condigna laboris impensi satisfactio, cuius inæqualitas inæqualem satisfactionem exposcere, & præcedens pactum irritare posse videbatur?

VEL SIC.

Ciuilis genius ciuiliter, rusticus rustice semper agit.

325 Isti erant homines aulici, ciuiles, & vrbani; illi rusticani, & rudes, & secundum vtrorumque genium, alij comiter se gerũt; alij turpiter, & inurbane, vel ipsũ commutatiuæ actum iustitiæ vellicant, & lancinant.

VEL SIC.

Intellectu suo vnusquisque cõtentus est.

326 Per hæc talenta rationalem hominis intellectum nõ pauci expositorum significari existimant: nullus ergo de inæqualitate submurmurat, vel conqueritur; quia quilibet intellectu suo contentus est: & casu, quo aliquis de grauamine querelam formare posset, maxime ille, qui quinque talenta accepit, nam vt ait Salomon Ecclesiastes cap. 1. num. 18. *Qui addit scientiam, addit, & laborem.*

CAP. 25. NUM. 19.

Post multum vero temporis venit Dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis.

Licita negotiatio exiguo tempore commerciantem non ditat.

327 CUR non *post exiguum*, sed *post multum temporis*, rationẽ exigit? Quia cum negotiatio illa deberet esse legitima, & per iustitię regulas directa, non poterat breui tempore esse nimium lucratiua: & ideó mutuans ille, scilicet Deus, *non post exiguum*, sed *post multum temporis* accepturus rationem reuertitur. Hinc infertur vnicuique á Deo ad bene per bona opera merendum sufficiens, imò super abũdans tempus concedi. Hinc etiam argumentum dessumi potest ad mores illorum corripiendos, qui exiguo temporis interuallo malis, & iniquis artibus nimium ditescunt.

CAP. 25. *NUM. 24.*

Accedens autem, & qui vnum talentum acceperat.

Deus humanatus omnibus humanus.

328 AD Deum hominem factum etiam iniqui, & improbi accedere non verentur.

Ait Domine, scio, quia homo durus es, metis vbi non seminasti, & congregas, vbi non sparsisti.

Omnis auarus corde durus.

329 QVia talia facit, non videtur esse homo *durus*, sed *nimis cupidus*, & auarus; sed quis auarus, & cupidus est, qui durus corde non sit?

CAP. 25. *NUM. 29.*

Ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.

Auaro tam deest quod habet, quã quod non habet.

330 AUarus *non habet*; sed *videtur habere*, cum reuerà non habeat: nam illi tam deest quod habet, quam quod non habet.

CAP. 25. *NUM. 32.*

Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicẽ, sicut pastor segregat oues ab hædis.

Pastorale munus Deo semper gratum.

331 CHristus etiam in suprema suæ maiestatis sede officium boni pastoris nõ dedignatur.

CAP. 25. NUM. 33.

Et statuet oues quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris.

Non

In supremo Dei tribunali plures personæ tum diuinæ, tum humanæ conuidicant.

332 NON *á dextra, & á sinistra; sed à dextris, & à sinistris*, forte ad personarum in Diuinis pluralitatem denotandam. Vel forte hæc dextrarum, sinistrarumque pluralitas ex coniudicū dextris, sinistrisque componitur: iuxta illud Matth. cap. 19. n. 28. *Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis, & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.*

Coram Deo iudice omnis creata perfectio exinanitur.

333 Sed cur de prædestinatis, & reprobis sub metaphora ouiū, & hædorum non vero sub arietū, & hircorum agit? An quia coram Deo, præsertim supremo iudice, omnis creatura á perfectione speciei suæ minuitur, exinanitur, & deffectibilis apparet?

UEL SIC.

Mali ad mortē; boni ad vitam destinati.

334 Mali per hædos, qui vt in plurimum ad mortem destinari solent; boni vero per oues significantur, quia fœcundi sunt, & alios Deo generare solent.

CAP. 25. NUM. 34.

Tunc dicet rex his, qui á dextris erunt: Venite benedicti patris mei.

Bonorum virtus non deficiens, & feminea; sed mascula, & robusta.

335 CVM de prædestinatis ad gloriam sub ouium nomine loquatur, cur non ait: *Venite benedictæ*, sed: *Venite benedicti*? Forte ad denotandum, quod etsi ob simplicitatem, spiritualem fæcunditatem, aliasque plurimas virtutes oues fuerint, hæ virtutes non fuerunt femineæ, & deficientes; sed robustæ, masculæ, & permanentes.

Possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

Iusti per bona opera ad cœleste regnum ius adquirunt.

336 POssidete, ait, ad denotandum, quod ius ad cœleste regnum iam ante habebant adquisitum, & nunc solum restabat possessionis captio, seu perceptio.

Deus non ad terrenam seruitutē, sed ad cœlestem libertatem hominem plasmauit.

337 Sed cur adeo præmature regnum cœlorum homini paratum dicitur? Quia non fecit Deus hominem, vt esset seruus peccati in terra; sed vt conregnaret cum ipso in cœlo; ideo forte Moyses Genes. cap. 1. num. 1. prius cœlum, quam terram nominat, cum alioquin terra, vtpote huius maximæ structuræ centrum, & fundamentum prius nominari debuisse videretur.

CAP. 25. NUM. 37.

Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus te; sitientem, & dedimus tibi potum?

Etiam bona opera, quæ inaduertenter facimus, Deus ad remunerationem cōputat, & considerat.

338 ETiam ad bona opera, quæ inaduertenter facimus Deus attendit, & in memoriæ indefectibilis thesauro reponit, vt opportuno tempore remuneretur.

CAP. 25. NUM. 41.

Tunc dicet, & his, qui à sinistris erunt: Discedite á me maledicti in ignem æternum.

Diuina visione carere, pœna Inferni durior.

339 DIscedite á me: hîc exprimitur pœna damni. *In ignem æternum*, hîc pœna sensus pronuntiatur; & notandum, quod illa huic, vtpote tristior, grauiorque præfertur.

Qui paratus est diabolo, & Angelis eius.

Peccator, in quantum dæmonis filius, Inferno adiudicatur.

340 IGnis æternus non hominibus; sed Lucifero, & Lucifugis ipsius sequacibus paratus á Deo fuit: ideo auderem dicere, hominem non in quantum hominem damnari, sed in quantum per peccatum naturam rationalem humanā quo-

dam modò amittit,&in filium diaboli conuertitur, seu in naturam diabolicam transmutatur: ideo dicebat Christus. Ioannis cap. 8. num.44. *Vos ex patre diabolo estis, &c.*

*CAP.*25. *NVM.*46.

Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

Cruciatus Inferni æternitas cõtra hæreticos definita.

341 HÆretici effutientes, ignem quidem æternum esse ob ea, quæ supra n. 41. & alijs locis dicuntur, sed visionem temporariam tantum, ex hoc textu euidenter conuincuntur.

CAP.26. *NVM.*2.

Scitis, quia post biduum Pascha fiet.

Scita supponenda, quæ ignorari non debent.

342 SVpponit, discipulos legalia scire, quæ nõ debebant ignorare.

Immolatus Christus Hebræorum Pascha verum, cetera vmbratilia fuere.

343 Sed cur non dixit: *Pascha erit*, vel *celebrabitur*; sed: *Pascha fiet*? Quia illud fuit Pascha verè, & realiter factum, in quo immolatus est Christus: cetera vmbratilia,& figuratiua tantum fuerant.

Et Filius hominis tradetur.

Non Iudas solus, multi alij Christi traditores fuerunt.

344 NON solum à Iuda, sacerdotibus, Scribis,& senioribus;sed etiam à Pilato, Præside Hebræorum, populo; ideo subsequitur; *vt crucifigatur.*

Qui inuidentibus traditur, ad crucem trahitur.

345 Sed cum de Iudæ traditione præcipue loquatur Iesus, cur addit: *Vt crucifigatur*, cum de crucifixione Iudas non legatur vnquam spopondisse? An quia idem fuit principibus sacerdotum, Scribis,& Pharisæis Christum inuidẽtibus tradi, ac ad crucifigendũ tradi?

CAP.26. *NVM.*5.

Dicebant autem: Non in die festo

Iniquissimi de iusti dannatione consentiunt, & dissentiunt.

346 NON de captura, & occisione Christi dissentiebant, sed de executionis oportuno tempore,& hoc, nõ ob tanti reuerentiam festi; sed ob populi in Christi fauorem declarandi timorem,& cautelam; ideo subsequitur: *Ne forte tumultus fieret in populo.*

*CAP.*26. *NVM.*6.

Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi.

Nonnulli de vitijs erubescentia digni, gloriantur.

347 NON dicitur: *Simon Leprosus* ab ęgritudine actuali: alioquin á communi ciuium communicatione, & commertio, iuxta legis præscriptum, separatus viueret. Sed à cognomine, seu denominatione á præterita lepra, qua infectus fuerat: Non nulli enim de vitijs, pro quibus æquum erat rubore suffundi, potius gloriantur,& stemma gentilitium faciunt.

VEL SIC

Rusticanorum genus fere semper detractorius.

348 Simon, vir nobilis,& vrbanus ob valetudinis reparationẽ, vel alias iustas causas in pago, seu villula rusticanam vitam agebat; paganis autem solemne est ab aliquo vitio, seu defectu, quem semel habuerunt, vel passi sunt, omnes inter ipsos degentes cognominare.

VEL SIC MORALITER.

Vere pænitens ad sui humiliationem anteacta commissa recolit.

349 Qui semel peccauit, si uere pœniteat, & resipiscat, de anteacta vita semper recordari debet ad sui humiliationem, & *in Bethania*, hoc est, *obedientiæ, & afflictionis domo* habitationẽ constituere.

In domo Simonis leprosi.

Nec originalis peccati vmbram in Deipara aliquali typo Christus admittit.

350 LEpra non erat in domo, nec vnquã fuerat, sed solum in domus domino; si enim in domo aliquando, vel per vnum instans fuisset, ad eam Christus nullatenus diuertisset ob moralem originalis peccati significationem.

CAP.26.A NVM 8.

Videntes autem discipuli indignati sunt, dicentes: Vt quid perditio hæc? Potuit enim istud venundari multo,& dari pauperibus.

Quid-

Auari nec diuitiarum nomina vult distrahere.

351 QVidnam est *istud*? Unguentum scilicet pretiosum. Cur ergo hoc nomen pronuntiare discipuli recusant? An quia adeò auare circa illud se gerunt, vt nec ipsius nomen insumere velint?

UEL SIC.

Detractio leuissimo fundamento fere semper nititur.

352 Ex fragantia odoris vnguenti genus illud bonum, & pretiosum esse præsumebant, sed speciem ignorabant, quod rudibus hominibus, & in piscatorio adultis exercitio facile concedi potest, vnde ex præsumptione tantum murmurabant: nota, quam leui fundamēto murmuratio fere semper inniti soleat.

CAP. 26. NUM. 10.

Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me.

Detractoriū murmur efficaciter impugnandum, & eliminandum.

353 QVasi diceret: *Non opus malum*, vt vos murmuratis, aut ad summum indifferens, vt aliquis vestrum existimare potest; *sed intrinsece bonū*, vt ego asseueranter assero, & pronuntio, præcipiens vobis, quod hoc factumá vobis visum, & inuisum per vniuersum mundum prædicetis, & enuntietis.

Christus, vt bonior sibi obsequētium prospiciat, suum transcurat.

354 Et notandum, quod licet indignans discipulorum murmur tam ad mulierem vngentem, quam ad Christum permittentem se extenderit; Christus causam solum mulieris suscipit defendendam, dicens: *Quid molesti estis huic mulieri, &c.*

CAP. 26. NUM. 11.

Nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

Pauperum præsentia eleemosynæ elargienda sufficiens intimatio est.

355 PAuperes numquam fidelibus Christianis defuturos, & præcipue Ecclesiæ ministris, affirmat Iesus; at eleemosynam elargiendam non præcipit, nec consulit, sed supponit.

A vanitate eleemosynas Christus abest.

356 Sed quomodo quibus adsunt pauperes, Christus deesse potest? Si nimirum eleemosynas non propter Deum; sed propter vanitatem, aut alios terrenos, & humanos respectus elargiuntur.

UEL SIC.

Quibus adsunt pauperes, Christus deesse potest physice, sed non moraliter.

357 Quibus adsunt pauperes Christus deesse potest physice, & naturaliter, sed non moraliter, & repræsentatiue.

CAP. 26. NUM. 12.

Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

Frequens Christi de morte sua recordatio, nostra doctrina, & reprehensio est.

358 CHristus natura immortalis, & solum ex dispensatione legibus mortis subiectus, mortem, & sepulturam suam frequentissime recolit: & homo naturâ suâ mortalis, & necessario moriturus, mortem subeundam aliquando saltem non memorabitur?

Gratia Diuinæ incremēto semper incumbendū.

359 Sed quomodo Christus, Spiritu Sancto substantialiter vnctus, vnctiones alias accidentales appetit, & admittit? Certe ad instructionem nostram, vt aduertamus, gratiæ Diuinæ, operibus charitatis, ceterisque spiritualibus bonis terminum ponendum nō esse; sed lucratiuo ipsorum incremento semper incumbendum; ideo Ioannes ex Spiritus Sancti dictamine Apoc. cap. 22. num. 11. scripsit: *Qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.*

In defunctorum vilibus suffragijs nullum impendium superfluum.

360 Cur autem discipulis de mulieris prodigalitate indignantibus Christus de funerali obsequio respondet? Certe per hoc denotare voluit, nullum in defunctorum suffragijs impendium de superfluitate arguendum esse.

VEL SIC MORALITER.

A femineis, etiã religiosis, obsequijs ecclesiastici caueant.

361 Cum illo Magdalenæ obsequio corpus Christi á femina tactum, & delibutum fuerit, affirmat Iesus, se in corpore suo, tum peccatis mortuo, hoc est, impeccabili; tum pro peccatis, & salute hominum occisso, & sepulturæ destinato illud admisisse; honestati Fidelium præsertim Ecclesiasticorum cauens, ne ipsi similia obsequia á feminis, quamtumuis pijs, & religiosis, vnquam viuentes admitterent.

CAP. 26. NVM. 13.

Amen dico vobis vbicumque prædicatum fuerit, hoc Euangelium in toto mundo, dicetur, & quod hæc fecit in memoriam eius.

Cum mortuis, vel moribundis pietas Deo summe grata.

362 ESSE pium cum mortuo, vel morti proximo actio Deo adeò grata est; vt non solum ab ipso; sed etiam ab vniuerso mundo laudari vellit.

UEL SIC.

Vnctionis Sacramentum Christus in corpore suo admisit, vt illius excellentiã commendaret.

363 Per hoc indicare videtur Christus, illam Mariæ vnctionem totam mysticam, & spiritualem fuisse: & forte fuit vnctionis, qua Ecclesia in baptismate vtitur, significatiua, quæ per totum mundum diffusa est.

CAP. 26. NVM. 14.

Tunc abijt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultes mihi dare, & ego vobis eum tradam?

Praui discipuli nil minus quam magistrum æstimant.

364 CArius vendere intendebat Iudas Mariæ vnguentum, quam Magistri sui personam, siquidem vnguento pretium apposuit, & vsque ad trecentorum summam nummorum extendit: Ioan. cap. 12. num. 5. Magistri vero pretium ementium voluntati reliquit, & triginta nummorum exigua summula contentus est: ex quo liquet vnguentum pluris æstimauisse, quam Magistrum.

CAP. 26. NUM. 18.

At Iesus dixit: Ite in ciuitatem ad quemdam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est apud te facio pascha cum discipulis meis.

365 CVR nomen tanti hospitatoris nõ exprimit Iesus, sed inexplicatum, imo indeterminatum relinquit? Certe vt aduertamus, Iesum, quãtum est ex se, semper paratum esse ad Pascha cum quolibet bene disposito celebrandum.

Deus ad Pascha cum quolibet bene atq; pio celebrandum promptus, & paratus.

CAP. 26. NUM. 23.

At ipse respondens ait: Qui intingit mecum manum in paropside, his me tradet.

366 QUI manducans Eucharistiam se *intingit*, seu commaculat, non tam communicans, quam Christi proditor appellandus est.

Qui Eucharistiã maculatus accipit, Christum nõ comedit, sed prodit.

CAP. 26. NUM. 37.

Et assumpto Petro, & duobus filijs Zebedæi.

367 *ASsumpto Petro, & Zebedæis*, tamquam confortatiuo medicamento.

Qui Christũ præcipue amant, ipsum confortant.

368 Sed cur Petrum nominans alios duos discipulos innominatos relinquit? Forte illi tres discipuli figura, & repræsentatio totius Ecclesiæ erant, proptereaque solum caput nempe Petrus debuit expresso nomine declarari; reliquum vero Ecclesię corpus in confuso tantum referri.

Ecclesiæ caput cum reliquo corpore non coniunctum.

Cœpit contristari, & mœstus esse.

369 NON *tristari*, dicit; sed *contristari*, non solum ob discipulorum in mœstitiã consortium, de quibus Lucæ cap. 22. num. 45. asseritur; quod erant: *Dormientes præ tristitia:* sed etiam ob perpetuum Ecclesiæ

Ecclesiæ luctus de Christi passione, & morte in Gethsemani incœpit ad finem vsque Mundi cõtinuandus.

Ecclesiæ in discipulis significatæ luctum,& viduitatem pro Christi passione,& morte, viua expressione quotanis exhibendum.

CAP. 26. NUM. 38.

Tunc ait illis : Tristis est anima mea vsque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum.

Intimus cordis mæror solum intimis communicandus.

Cum Christo patitur qui pro Christo patitur.

370 NOn omnibus Christus tristitiam cordis sui patefacit,& participat, sed solum discipulorum selectissimis.

371 Et notandum quod, qui pro Christo sustinet, & vigilat simul cum Christo sustinet,& vigilat.

UEL SIC.

Qui propter Christum patitur, Christum glorificat,& se coronat.

372 Qui cum Christo sustinet, Christum consolatur; qui pro Christo sustinet, Christũ alleuiat; Qui propter Christum sustinet, Christum glorificat, & se ipsum coronat.

CAP. 26. NUM. 40.

Et venit ad discipulos suos,& inuenit eos dormientes.

Christus, præsulum norma, contemplationẽ cũ actione interpusuit.

373 OPtimi partes prælati Christus ad suorum gesit instructionem, non se totum orationi,& contemplationi tradens, quin actiuam subditorum curam egerit, eosque iterum, ac tertio solicite inuiserit.

UEL SIC.

Vbi Christus abest, detrimentum adest.

374 Dormientes discipulos *inuenit* Iesus, quia *venisse* dicitur: cũ enim à nobis, etiam ad breue tempus, Iesus abest, minus malum, quod potest ingruere, sopor, tepor, & torpedo mentis est.

Et dicit Petro: Sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem, &c.

Quæ Christus Petro dicit, toti Ecclesiæ dicit.

375 NON dixit Iesus Petro: *Sic non potuisti?* Sed: *Sic non potuistis*, in Petro tamquã in capite reliquos discipulos, hoc est omnes fideles includens, charitatiue reprehendit,& sollicite admonet: Uide supra ad numerum 37.

Christus accusatorum, omniũ benignissimus.

376 Et notanda summa Christi benignitas,& humanitas fideles suos non de inobedientia, non de animi desidia,& negligentia, quæ magis culpabilia sunt; sed de morali impotentia, quæ fere inculpabilis est, arguere dignatur, vt in ipsa simul accusatione inoluet excusationem.

VEL SIC.

Christus orationi congruentissimũ omnibus terminũ præfixit.

377 Dicens Iesus *vna hora*, terminum orationi, & contemplationi valde congruum, & opportunum omnibus fidelibus præfixit.

Qui nõ cũ Christo, & mentis solertia orat, non orat; sed stertit.

378 Et notandum, quod Christus cum oratione vigilem mentis solertiam præmittens cõiungit *Mecum*, ad nostram cautelam, ne aliquorum, aliquarum ve fidelium insomnia pro reuelationibus Diuinis, & Immissionibus supernis venditarentur,& facile, leuiterque á viris sapientibus, & Ecclesiæ ministris reciperentur.

Qui loco orationis stertit, in tentationem properat,& incidit.

379 Notandum etiam, quod qui stertit, & orare negligit ipse suismet gressibus in tentationem pergit,& intrat, non tentatio in ipsum properare,& intrare necesse habet.

CAP. 26. A NUM. 43.

Et venit iterum, & inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio.

Omni auxilio humano destitutus ad orationis armamentariũ recurrat.

380 QVI omni humano auxilio destituitur ad nullũ aliud firmius, securiusque præsidiũ potest recurrere, quã ad armamẽtariũ orationis: hac mirabili instructione nos Christus Dominus exẽplo suo præmunire dignatus est in illa horti Gethsemaniti-

ci dispensatione, in qua nullibi amplius, & abundantius naturæ humanæ miseriam, fragilitatem, & necessitatem ostentare voluit.

CAP. 26. NVM. 45.

Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam, & requiescite.

Non omnis prælatorum sopor rigida censura dignus.

381 HUgo Carensis ad illud Genes. cap. 2. *Immisit Dominus soporem in Adam*, sic ait: *Est autem triplex sopor, scilicet, corporis, mortis, & contemplationis, vnde, & Dominus ter inuenit discipulos dormientes: primo, redarguit: secundo, non prohibet: tertio, commendauit.* Et hic aduertendum, quod non pauci fideles, præsertim spirituales prælati dormientes apparere soleant, cum tamen mente vigilent; ideo circa illos caute procedendum, & non temere iudicandum est.

Ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum.

Christus verbo, & exemplo nos proximi honori, etiam indignissimi, docet attendere.

382 PER manus peccatoris *in manus peccatorum*: Sed cur nomen traditoris nō exprimit? Quia adhuc traditor discipulis erat ignotus, & noluit Christus illum præmature detegens inhonorare ad nostram eruditionem. Sed cur ait Christus: *Tradetur*, & non; *Traditus est*, cum iam pactum inter Iudam, & principes sacerdotum celebratū fuisset, iam pecunia constituta, iam satellites designati, fustibus, & armis instructi cum Iuda in ipsomet horto prope Iesum? Certè, quia traditionis actus nondū erat perfectus, nec consummatus; nec voluit pro facto declarare, quod adhuc ad vltimum terminum, & complementum non deuenerat.

CAP. 26. NVM. 46.

Surgite, eamus: ecce appropinquauit, qui me tradet.

Christus pro hominum salute pericula non fugit; sed ipsis occurrit.

383 SVrgite eamus, non ad fugam capessendam; sed ad hostibus impigre, & alacriter occurrendum.

Perfecta contemplatione munitus nullum periculū pro Domino subire timet.

384 Sed cur sic loquitur Iesus, cum paulo ante dixerit: *Dormite iam, & requiescite*? Quia vt nu mero antecedenti ex Hugone patet, ille discipulorum sopor, erat *sopor contemplationis*, qui reddit fideles promptos, & paratos ad quoduis periculum, etiam grauissimum, & terribile pro Domino subeundum.

CAP. 26. NUM. 47.

Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit.

Virtutis præsentia peccatis fidelitatem ducit.

385 IUdas *vnus de duodecim* nuncupatur, non honoris causā, sed vituperij, vt apostolici culminis commemoratione crimen eius exaggeraretur, & in gradu summo honorādum, abominandumque, vt verè erat, appareret.

Et cum eo turba multa cum gladijs, & fustibus.

Hebræorum odiū in Christum, & in Christi affectus armatur.

386 FUstibus ad Christum percutiendum, *gladijs* ad resistendum, si forte aliqui discipulorum, vel alij Christo affecti de manibus eorum ipsum eripere aggrederentur.

CAP. 26. NUM. 48.

Qui autem tradidit eum dedit illis signum.

Diabolus, Christi passionis præcipuus aggressor.

387 CVR de Iudā, quasi de absente Euangelista loquitur, cum ipsum tunc præsentem ostendat, dicens: *Ecce Iudas &c.* Quia forte de diabolo tā fœdi facinoris præcipuo aggressore agebat: Vide Ioan. cap. 13. num. 2.

Peccati inchoatio à perpetratione ipsius fere nō differt.

388 Sed cur ait, *tradidit*, traditione nondum realiter, & effectiue consummata? An quia in peccatis, & peccatoribus fere semper idem est inchoare, ac perficere?

CAP.

CAP. 26. *A NUM.* 49.

Aue, Rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti?

Adeo Christo humanum amicitia placet, vt vel fictam non repellat.

389 AD signum amicitiæ, etsi fictum, & solummodo externum, nempe osculum, non dedignatur Christus non simulate, sed vere, & affectiue respondere, dicens: *Amice, &c.*

Deus vel obstinatissimum peccatorem ad pœnitentiam vocare non desistit.

390 Sed cur Iudam *amicum* vocat, cum in grauissimi perpetratione peccati, actualiter versaretur? Certe, vt Iudam ad pœnitentiam veram, & proficuam suauiter inuitaret, denotans adhuc Christi amicum fieri posse Iudam, si pœniteret, ac vere resipisceret.

CAP. 26. *NUM.* 50.

Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum.

Qui Christum male accipiunt, ipsum vulneribus afficiunt.

391 HOC dicendi modo non solum captura exprimitur, sed manuum etiam sacrilega crudelis, & violenta in Christi personam impositio.

Manus contra Deum mota à sua compage abscissa.

392 Et notandum, quod qui manus contra Deum mouent, manus à se abijciunt.

CAP. 26. *NUM.* 51.

Et ecce vnus ex his, qui erant cum Iesu extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius.

De actionibus Proximi ad culpam imputabilibus caute loquendum.

393 CUR nec hic, nec Marci cap. 14. nu. 47. nomen percussoris exprimitur? An quia actio illa, vt criminosa à Iudæis erat existimanda, & cauit Euangelista, ne vnquam ex relatione sua in aggressoris cognitionem veniri posset?

Imo gladij, quod in Ecclesia est, moderate vtendum.

394 Sed cur percussor ille, & manum dicitur extendisse, & gladium suum exemisse? Duo per hæc verba innui videntur: primū Ecclesiæ prælatos gladium proprium habere, seu ius gladij possidere; secundum, non debere manum ad suum gladium semper extensam, & applicatam, sed in vrgenti tantummodo necessitate, habere.

395 Cur autem, & summi seruus sacerdotis percutitur, & auricula amputatur? Forte per hoc insinuatur, quod iam Hebræorum fides, religioque nutabant. Vide ad Marci cap. 14. num. 10.

Cum Christi passione Hebræorum fides nutare cœpit.

CAP. 26. *NUM.* 53.

An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?

396 DVodecim legiones Angelorum, pro duodecim discipulis me deserentibus: Vide infra num. 56. Et *plusquam duodecim* ad repugnandum Hebræis me persequentibus.

Vnius Apostoli absentes integra Angelorum legionu supplemēto indiget.

397 Sed aduerbium illud: *Modo*, multam emphasim habere videtur: *Modo*, idest, cum derelictus, vinctus, & ligatus sum, quando solent homines suos, etiam charissimos, deserere, in hac circumstantia Diuinum auxilium promptissimum adest, non solum mihi, sed omnibus etiam iustis pro Deo calumniam, & persecutionem patientibus.

Cum homines omnino deserūt, diuinum auxiliū promptum adest.

CAP. 26. *NUM.* 55.

In illa hora dixit Iesus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gladijs, & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam, Docens in templo, & non me tenuistis.

398 APud vos, quia ego ex mea benignitate sēper ad vos accedebam, non veró inter vos, quia ex vestra malitia, & infidelitate nunquam me recepistis.

Deus vt homini accedat; homo vt à Deo recedat, continuo certant.

Non

Christum docentem Hebræi malo modo capere voluerunt.

399 *Non me tenuistis*, nec manibus personam, nec mente doctrinam: Vide ad Lucæ cap. 22. n. 53.

CAP. 26. NVM. 57.

At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham, principem sacerdotum.

Lex Gratiæ ad Scriptam nisi violēta.

400 LEX gratiæ ad legem scriptam ducitur; cũ é contrario deberet fieri propterea actio illa violenta, & Christus non sponte suâ; sed religatus, tractus, & adductus ire permisit, & passus fuit.

CAP. 26. NVM. 58.

Petrus autem sequebatur eum á longe.

Qui Christum á longe sequitur, Christum negādi periculo exponitur.

401 FOrte hæc elongata subsecutio negationis Petri occasionalis causa fuit: qui enim Christum sequi profitetur, sed á longe, hoc est, non semper toto nisu, & conamine ei amplius approximari curat, est moraliter impossibile, quod Christum non abneget, & ab ipso recedat.

CAP. 26. NVM. 65.

Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua.

Coram summo legisGratiæ Sacerdote sacerdotiū vetus abrumpitur.

402 COram vero, & summo legis gratiæ Sacerdote pontificalia legis veteris ornamenta scinduntur, & inepta inutiliaque redduntur.

CAP. 26. NVM. 74.

Et continuo gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu.

Cordibus bene moratis, vel inarticulatus ministri clamor satis est ad conuersionem.

403 COrdibus bene moratis, & ad pœnitentiam dispositis clamor etiam inarticulatus, non iam docti eloquentisque concionatoris, sed bruti tantum animalis satis est.

CAP. 27. NVM. 1.

Mane autem facto, consilium inierũt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, vt eum morti traderent.

404 EX vespere præcedētis diei, & isto mane factus est, dies vnus reparationis humanę diei illi formationis eiusdem correspondens.

Reparationis nostræ tempus primæua rerum productioni consonū.

405 Et notandum, quam frequenter principes sacerdotum, & seniores populi omnes, nullo dempto conueniebant, & consilia circa Christum agitabant; non quidem ex recta intentione, vel ob negotij difficultatem, vel ób prudentiorem, & conuenientiorē deliberationem capessendam, cũ ab omnibus de Christo occidendo iam diú decretum, & deliberatum esset; sed ex vindictæ, odijque prurigine, & vt omnium contra Christum agendorum omnes participes fierent.

Lethifera in Christum persecutionis nullus Hebræorum princeps exsors esse voluit.

CAP. 27. NVM. 3.

Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset.

406 PEccator in ipsa sceleris perpetratione cæcutit, post peractum facinus videre solet, sed non semper ád veram, proficuamque resipiscentiam.

Obstinatissimus peccator piamatulè cæcus, sero videns.

407 Sed quomodo Iudas pauló ante cæcutiens nunc adeó perspicaci visu pollet, vt Iesum damnatum videat, quem accusatum solum conspicere poterat? Certe Iesum á potentioribus accusatum videns, eodemmet intuitu damnatum, & morti adiudicatum vidit.

Qui á potentioribus accusatum videt eodemmet intuitu damnatum videt.

CAP. 27. NVM. 4.

Peccaui, tradens sanguinem iustum.

408 CVR ait Iudas: *Peccaui, tradens sanguinem iustum*; non vero: *Peccaui, tradens hominem, aut virum iustum?* An quia Christus in pauló ante peracta Eucharistiæ institutione iam se ipsum Patri æterno sacrificauerat, & sanguinem á corpore, & anima ex vi Verborum separauerat?

Christum sacrificatum, priusquam odiũ eiusdem sacrificium peragerent.

VEL

VEL SIC.

Grauius in Christum in Eucharistia occultum quam extra Eucharistiā manifestum delinquitur.

409 Amplius pupugit Iudam peccatum in Christum, quatenus in Eucharistiâ consideratum, admissum, quam momordit peccatum in physicam, seu extra sacramentalem ipsius personam commissum: vnde sic illa verba interpretari possunt: *Peccaui tradens sanguinem iustum, quem nuper ore impuro hausi, & corde immundo suscepi*; quod ex sacerdotum, & seniorum responsione confirmari potest: dicunt enim: *Tu videris*; nos enim præ odio, & inuidia adeò cæci sumus, vt nullo modo videre possimus.

CAP. 27. NUM. 7.

Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli

Nullum Christi pretiū Deus vult perire, sed profique expendi.

410 PEcuniam pro Christi personâ etiam male, & inique impensam, noluit Deus perire, sed fructuose, & vtiliter expendi.

In sepulturam peregrinorum.

Christi sanguis Gentibus multū, Hebræis, ex eorum malitia parum profuit.

411 NON vero indigenarum Hebræorū, forte ad denotandum, pretium sanguinis Christi Hebræis parum, aut nihilum; Gentibus vero valde proficuum futurum.

Christus suos asseclas secum cō sepultos amat.

412 Sed cur Christianis ex toto Orbe Ierosolymam peregrinaturis hoc vnicum præmaturè prouidit, & præparauit Deus, nempe sepulchrum? An vt cum Christo consepelirentur, vt ait Apostolus Ad Romanos cap. 6 num. 4.

VEL SIC.

Ierusalem terrenæ lustratoribus cælestis solum lustranda remanet.

413 Qui Ierusalem terrenam Christi prædicatione, passione, & morte illustratam lustrare digni habiti sunt, nil eis lustrandum restat, nisi cælestis Ierusalem.

CAP. 27. NUM. 8.

Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, vsque in hodiernum diem.

414 AGer sanguinis, idest terra rubea, de qua Adam formatus fuerat, vt homo deficiens ad suum rediret principium, in natiuumque elementum resolueretur, & sic reformaretur:

À duplicitate in simplicitatē premanam desistat homo vt reficiatur.

CAP. 27. NUM. 20.

Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis, vt peterent Barabbam, Iesum vero perderent.

415 QUI peccata, peccatoresque petunt, & appetunt, Iesum perdant; necesse est.

Qui peccata appetunt, Iesum perdunt.

416 Et considera maximos illos sacerdotum principes, & conspicuos, venerandosque seniores, quorum, vel magnificas fimbrias attingere nefas erat, gradus sui obliuiscentes infimæ plebi intermixtos, & in supplices pro Barabbâ, & contra Iesum oratores, persuasoresque conuersos.

Impij, vt iusto noceant, à supremo ad infimum gradum descendere non dubitant.

417 Sed quare diabolus inter tot suos satellites, & ministros corda popularis illius multitudinis aduersus Iesum commouens non legitur, sicut paulò ante cum Iuda fecerat: Ioan. cap. 13. num. 2. Certe vbi inuidia potentiorum adest, diabolus, tamquam inutilis, otiosusque discedit, seu adesse nō curat.

Vbi inuidia adest, diabolica suggestio, ut superflua, deest.

CAP. 27. NUM. 27.

Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorium

418 NON susceperunt Iesum, vt venerarentur, sed vt illuderent, & crucifigerent, fere numquam Iesus in stationes militum venit, nisi vt illudatur, & crucifigatur.

In militum stationes Christus nō ad cultum, sed ad crucem venire solet.

Congregauerunt ad eum vniuersam cohortem.

419 VNiuersam cohortē ad Iesum, & aduersus Iesum congregauerunt.

Vide sup. n. 118.

VEL

VEL SIC.

Iniqui, dum proprio incumbunt sceleri, Deo inscij famulari solent.

Spiritus sanctus per istam militum actionem, Christum Deum exercituum ostendebat,

CAP. 27. NVM. 42.

Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei.

420 ISti volebant fidem velleitati suæ accommodatam; sed Iesus non vult credentes in Christum non crucifixum.

CAP. 27. NVM. 44.

Idipsum autem, & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

Supra num. 29. 39. & 41.

Qui omnibus benefacit ab omnibus improperium sustinet.

421 O Bone Iesu, ab omnibus improperium sustines: á militibus, à prætereuntibus, á sacerdotum principibus, ab eiusdem tormenti perpessoribus, & consortibus: Uel ex hoc euidenter conuincitur, te maximum, & commune omnibus beneficium in hac actione perfecisse.

CAP. 27. NVM. 50.

Iesus autem iterū clamans voce magna emisit spiritum.

Bonus pastor moriens clamat, vt oues dispersas ad se trahat.

422 SEmel, & iterum clamat bonus pastor supra montem, vt oues longe, lateque dispersas congregaret, & ad ouile suum adduceret.

CAP. 27. NVM. 51.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

Christi mors Synagoga vtensilia ornamenta, velut iam inutilia, dissipauit.

423 PRimum, quod de Christi morte doloris signa præbuit Ecclesiastica Hebræorum suppellex fuit.

VEL SIC.

Morienti Christo omnia mortuorum ornamenta certatim inferre satagunt.

424 Uelum templi scinditur, vt sanctissimo Christi Corpori vestem præberet sepulchralem, terra ad ipsum in præcordia sua aperitur suscipiendum, lapides ad elaborandum sepulchrum scinduntur, & inuicem dolantur, mortui resurgunt, vt locum, & loculos suos cedant, vel certius ad hoc, vt tanti triumphatoris pompam comitentur.

CAP. 27. A NVM. 57.

Cum autem sero factum esset, venit quidam homo diues ab arimathæa, nomine Ioseph qui & ipse discipulus erat Iesu: hic accessit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus.

425 ILlustri Iosephi nomine decorati sunt, qui custodes esse meruerunt corporis Christi Domini tam viui, quam defuncti.

Iosephi nomen omnimodo Christi obsequio decoratum.

426 Et notandum, quod Ioseph iste ex tali nomine quoddam ad Christi Corpus ius adquisierat, siquidem, vt ipsi concederetur, nō suppliciter postulauit; sed iudicialiter petijt; ideoque iudex non iussit *illud dono dari*; sed *reddi*: Vide ad Lucæ cap. 23. num. 50.

Illustri Iosephi nomini Christi obsequium ex iustitia debitum.

CAP. 27. NVM. 59.

Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda. Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra.

427 MOnumentum Iosephi nouum in petra solidâ, non in terrâ fragili excissum, in quo nullum vnquam, nisi Christi Corpus positum fuit, Virgo Mater est, de qua Ecclesia canit. *Qui natus olim è Virgine, nūc é sepulcro nasceris.*

Virgineū Christi sepulchrū Christum purissime suscepit, ac peperit.

CAP. 27. NVM. 62.

Altera autem die, quæ est post Parasceuem, conuenerunt principes sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum, &c.

428 DIes iste primus Paschatis dies erat, dies sanctior, & celeberrimus Iudæorum: cur ergo nomine vulgari significatur, non proprio, & tantæ solemnitatis expressiuo? Cer-

Christi immolatione Hebræorum Pascha adimpletum, ac finitum.

Certe; quia Christo Domino immolato, statim Pascha Hebræorũ omnino cessauit: quod per hunc dicendi modũ Euangelicus scriptor satis indicauit.

CAP.27. NVM.63.

Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens: Post tres dies resurgam.

A peruersis Christus, vel iam impassibilis ignominiam sustinet.

429 ADhuc, etiam *viuens* in nostra memoria ad illum spernendum; in nostro intellectu; ad illum accusandum, in nostra voluntate, ad illum odio prosequendum, & omnibus modis persequendum.

Hebræorum in Christũ immortale odium.

340 Et notandum, quod odiũ odiati morte non spirans; sed respirans, immortale est.

CAP.27. NVM.65.

Habetis custodiam, ite, custodite, sicut scitis.

Hebræorum principes, & sacerdotes prodigi accusatores; sed auarissimi largitores.

431 DE auaritia sugillari videntur á Pilato sacerdotes Hebræorum, & Pharisæi: taxat etiam, & æquiuoce accusat eorundem in ipsum illiberalitatem; isti enim Romanorum præfecti fere omnes fuerunt pecuniarum auidi, & collectionibus diuitiarum semper inhiantes, vt patet ex eo, quod de Felice cum Paulo Apostolo refertur Actuum Apostolicorum cap. 24. num. 26.

CAP.27. NVM.66.

Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus.

Hebræorum temeritas non solum Christi aspectis; sed vel ipsius Dei potentia repugnare audet.

432 CUstodientibus militibus sepulchrum Christi munierunt ad externam discipulorum, quam timebant, irruptionem propulsandam: lapidẽ præterea sigillis fulciernnt, & obstrinxerunt ad internã à corpore sepulto violentiam, quam verebantur, impediendam.

CAP.28. NVM.13.

Dicite, quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus.

Nulli profundius dormiunt, quam qui ad Christo repugnandum vigilant.

433 BEne *nobis*, sed non de custodientium militum personâ intelligendum; sed de sacerdotum, principum, & seniorum; propter rationem, quã accutissime exhibet Diuus Augustinus tractatu in psalm. 63. versu 7.

SANC-

SANCTVM IESVCHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAP.I. NVM.7.

Venit fortior me post me : cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius.

AD CAP.1. NUM.7.

SANCTI IESUCHRISTI Euangelij Secundum Marcum.

Charitatis vnica obiectum duplex.

1 PER CORRIGIAM calceamẽtorũ Christi Domini à ligandi effectu tropologice charitas intelligi potest, cuius obiectum, etsi duplex sit, nẽpe Deus, & Proximus: Charitas tamen vna est: ideo loquens de calceamentis pluraliter, de corrigia loquitur singulariter, & hæc est via regia legis gratiæ ab eo promulgatę, qui est *via, veritas, & vita.*

CAP.1. NUM.17.

Et dixit eis Iesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

Peccatorum cõuersio non humana, sed diuinæ virtutis opus.

2 NON dixit Iesus: *Faciam vos esse;* sed · *Faciam vos fieri*, vt denotaret hominum conuersionem non esse opus industriæ, & virtutis humanæ; sed operationis Diuinę: ideo dixit Apostolis suis Lucæ cap.24. num.49. *Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.* Uide quæ ad hunc locum animaduersa sunt.

Peccatorum cõuersio absque prædicantium labore non consequitur

3 Et notandum, passiue loqui, non actiue, vt indicaret, sine magno prædicantium labore cõsequi non posse hominum conuersionem.

CAP.

CAP. 1. NVM. 18.

Et protinus, relictis retibus, secuti sunt eum.

Amoris filamina homines irretiunt.

4 CVR relinquũt retia ad hominum vocati piscationem? Quia homines non vinculis capiuntur piscium; sed amoris; ideo Oseę cap. 11. num. 4. dicitur: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis.*

VEL SIC.

Homo duplex astutia duplici capiendus.

5 Ad homines capiendos eleuati Apostoli retia abijciunt, quia ad simplices pisciculos expiscandos retium non officit ostentatio; ad homines vero duplices captandos retibus inuisibilibus, & imperceptibilibus vti oportet, quibus vsus Apostolus apud Corinthios gloriabatur dicens: *Sed cum essem astutus, dolo vos cepi.* 2. Corinth. cap. 12. num. 16.

UEL SIC.

Qui fraudum retia non relinqueret, Christi assecla non erit.

6 Minister Ecclesię, vel reipublicæ, qui retia non relinquit, Christi assecla non erit.

CAP. 1. NUM. 22.

Et stupebant super doctrina eius.

Absque studioso labore doctus euadens in stuporem rapit.

7 NON *stupebant super doctrina in quantũ doctrina*; erat enim valde legi Diuinę, & rationi conformis; sed *super doctrina, in quantum eius.*

Nouitatis nota doctrinam grauiter inurit.

8 Et notandum, quod cupiẽtes doctrinam Christi censura inurere, nullũ aliud grauius scõma, quam *nouitatis* inuenerunt, quod in ipsam eiacularetur. Vide infra num. 27. in sacro textu.

Erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ.

Qui docet quæ non facit, inefficaciter suadere intendit.

9 ERgo Scribæ, non habebant docendi potestatem? Habebant quidem; sed quia dicebant, & non faciebant, eorum verba, potestatiua, hoc est efficacia non erant.

UEL SIC.

10 Christus docebat eos magistraliter dominium, & potestatem, hoc est, comprehensionem sacrarum Scripturarum habens; Scribæ vero docebant eos pueriliter tamquam garruli scholarum tyrones, & cum notitia Sacræ Scripturæ ex modernorum codicibus mendicata, non in ipso fonte, seu certius pelago, sacrorum oraculorum ebibita.

Numquam magistraliter docebit, qui sapientiã ex suo fonte nõ hauserit.

CAP. 1. A NUM. 23.

Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, & exclamauit, dicens: Quid nobis, & tibi, Iesu Nazarene: venisti perdere nos? Scio, qui sis, Sanctus Dei. Et comminatus est ei Iesus: Obmutesce, & exi de homine.

11 OLim permittebatur dæmoni coram Deo loqui, vt patet ex Iob cap. 1. num. 7. & ad summum illi pręcipiebatur tacere, & â Prouinciâ fidelium exulare, 1. Regum cap. 28. num. 9. sed iam non solum tacere, & á Prouinciá sibi maxime concupita, & iure fraudis in Paradiso adepta, nempe humano corde expoliatus exire; ideo non dixit Christus: *Exi de isto homine* loquens singulariter, sed: *Exi de homine* loquens specifice: Uide infra cap. 5. num 8.

Vsque ad Christum dæmõ quasi efrænis: per Christum frænocohibitus.

Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exijt ab eo.

12 EXclamans, non loquẽs iuxta præceptum Domini, cui, etsi inuitus diabolicus spiritus obediuit.

Dæmon coactus imperata exequitur, non sponte obediens.

13 Sed cur dæmoni prohibuit Dominus loquelã? Certe indecens esset, quod Christo Domino loquẽte, & prædicãre, diabolus loqueretur; ast nõ prohibuit eiulatũ, & clamorẽ, quo suã miseriã quodãmodo subleuaret; hoc enim nulli, nec

Propriam miseriam eiulari, nec ipsi dæmoni denegandum.

ipsi dæmoni negandum est; imo Iob patientiæ exemplo, & speculo fuit concessum: cap. 19. num. 20. *Et derelicta sunt tamtummodo labia circa dentes meos*: Vide quæ ad hunc locum animaduersa sunt.

VEL SIC.

Qui renitens imperata exequitur, obedientiæ laudem non meretur.

14 Duo dæmoni præcepit Dominus exitum, & obmutescentiam; vtrumque impleuit, sed imperfecte: primum, nam hominem discerpsit: difficultatem, & renitentiam exeundi manifestans: secundum, nam exclamans, eiulans, & gemens exijt, quod genus quoddam loquelæ est, vt patet Ecclesiastici cap. 35. num. 17. Unde, qui violentus obedit, nunquam perfecte obedit; ideo dæmon licet quæ ipsi à Deo, & ministris eius præcipiuntur, exequatur, obedientiæ laudem non meretur: Vide 1. Paralipomenon cap. 21. n. 6.

CAP. 1. NUM. 28.

Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galilææ.

Fama tumor per pernicissime volat.

15 Rumor bonæ, vel malæ famæ instantaneus processor, & præcursor est.

CAP. 1. NVM. 31.

Et accedens eleuauit eam apprehensa manu eius: & continuo dimisit eam febris.

Valde diuersimode diuinus medicus, & humanus febricitantis manum apprehendunt.

16 Humanus medicus infirmi manum apprehendit, vt febri naturam agnoscat; at vero Medicus diuinus febricitantis manum apprehendit, vt febrim eliminet.

CAP. 1. NVM. 32.

Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes: & erat omnis ciuitas congregata ad ianuam. Et curauit multos, qui vexabantur varijs languoribus, & dæmonia multa ejiciebat.

Sol materialis naturaliter curat; Sol iustitiæ miraculose sanat.

17 Cur solis occubitus expectatur ad istas ægritudines repellendas, & energumenos à dæmonum oppressionibus liberandos? Forte ad innuendum, quod non efficacia, & virtute naturalis medicinæ, cui sol præest, sed propria, & supernaturali potentia Solis iustitiæ, & pietatis Christi Domini ægrotantes illos, & male habentes sanatos fuisse. Vel sic.

Peccatoribus, vel dies ipse tenebrosus est.

18 Nocte curantur Capharnaitæ ad denotandum, illos tenebris peccatorum esse immersos, vnde ipsorum ægritudines procedebant: ideoque inter illos multos esse dæmoniacos notat textus.

VEL SIC.

Ærumnosa huius prorogatio vitæ, vt actio illustris à Deo non existimatur.

19 Prorogatio huius miseræ, & temporalis vitæ visa nõ fuit Christo Domino actio adeò illustris, quæ mereretur fieri in oculis solis huius; ideo nocte, & quasi in occulto illas operatus fuit sanitates.

CAP. 1. NUM. 36.

Et prosecutus est eum Simon, & qui cum illo erant, & cum inuenissent eum, &c.

Nullus frustra Christum sequitur, & prosequitur.

20 Qui prosequitur Christum, qui non inueniat; cum suis etiam persecutoribus se inueniendum exhibeat? Vide Ioan. cap. 18. num. 4.

CAP. 1. NUM. 45.

At ille egressus cœpit prædicare, & diffamare sermonem: ita vt iam non posset manifeste introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis esset: & conueniebant ad eum vndique.

Christi doctrina cælum, & terra theatrum est.

21 Doctrina Christi non poterat intra ciuitatis mœnia contineri; sed in loco patenti, & libero proclamari, habens pro theatro cœlum, & terram, quia doctrina cœlestis erat, & per vniuersum mundũ diffundenda.

CAP. 2. NUM. 4.

Et cum non possent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectum, vbi erat: & patefacientes submiserunt

ferunt grabatum, in quo paralyticus iacebat. Cum autem vidisset fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

Tectum, sacramentaliter nudandum, vigiatia veste decentissime contegatur, & speciosissimè ornatur.

22 NVdato, & patefacto, quod tectum est, recte sequitur: *Dimittuntur tibi peccata tua*, ex quo, & decentissime tegitur, & speciosissime adornatur.

CAP. 2. A NVM 6.

Erant autem illic quidam de Scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis. Quid hic sic loquitur? Blasphemat, &c.

Propria authoritati, & commoditati indulgentes, subtiliter incumbere Scribarum proprietas.

23 IN illo nimio, excessiuoque congressu, & concursu; vbi vix ceteri stantes subsistere poterant, procurauerunt sibi Scribæ subsellia, in quibus cōmodius, honorificentiusque sederent, & ex quibus admiranda Christi dicta, factaque iudicarent, & turpi blasphemiæ notâ inurerent.

CAP. 2. NVM. 16.

Et Scribæ, & Pharisæi videntes, quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit Magister vester?

Pharisæi discordiarum, ac diffidentiarum disseminatores.

24 CUR discipulis, & non Magistro hanc obiectionem ingerunt, cum adesset ibi Iesus, vt ex numero sequenti patet: Uel quia adhuc palā Christum arguere non audebant; vel quia ante quam arguerent; inter discipulos, & Magistrum diffidentiam, & discordantiam caute, & subdole diseminare cupiebant. Et notandum, quod hîc Magistrū coram discipulis, & infra num. 18. Pharisæi discipulis Ioannis coadunati, & protecti, discipulos Christi coram Magistro suo calumniari non verentur.

CAP. 2. NVM. 21.

Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum nouum à veteri, & maior scissura fit.

De malis proximi non detrahendum, nec statim rigide sentiendum.

25 CUM aliquas videris in Christianâ republicâ, religiosa ve communitate relaxationes, ne statim mireris, nec in temerarias, imprudentesque exclamationes prorrumpas, quæ potius scandalum moueant, quam mali reparationem efficiant; possunt enim, & solent esse hęc accidentia præuiæ dispositiones à Deo prouidenter permissæ tam ad reipublicæ legalem reformationem, quam ad religiosi status seueriorem disciplinam, perfectioremque obseruantiam inducendam: Uide ex num. 18. in sacro textu.

CAP. 2. A NVM. 25.

Numquam legistis, quid fecerit Dauid, quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erāt? Quomodo introiuit in domum Dei sub Abiatar principe sacerdotum, &c.

Superiorum decet stus ex Christi exemplo prudenter, ac benigne reprehendendi.

26 HAC insinuatione benigne reprehendit Christus Pharisæorum, Scribarumque negligentiam, tam in lectione, quam in Sacræ Historiæ consideratione, quam deberent, die noctuque continuo meditari, tum ex proprij muneris obligatione, tum ex Dauidicâ præscriptione Psal. 1. num. 2.

Hebræorum fidei, & religio instabilis, & temporaria.

27 Et notandum tabernaculum, quod tunc erat nomine domus Dei, seu templi à Christo Domino significari: nec non, & templum, postquam structū fuit, frequenter tabernaculum appellari, ad denorandum domum illā Hebraicj cultus non stabilem, fir-

mamque futuram, sed infirmam mobilem,& tandem amouendam, vt Apostolus in totâ ad Hebræos epistolâ conuincit.

Vetus testamentum, & nouum mirifice cohærent, & minime contrariantur.

28 Dubium vero, quod resultat ex textu Regum lib. 1. cap. 21. & ex præsenti textu super Achimelech, & Abiathar sacerdotibus non est solutu difficile: Vide Lyranum, & modernos litteræ expositores.

CAP. 3. NVM. 5.

Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum dicit homini: Extende manū tuam. Et extendit.

Deus vno intuitu omnia penetrat.

29 CHristus vno intuitu circumspiciebat; quia omnes adstantes sibi comprehendebat,& intime penetrabat.

Beneficentiam, & honestum laborem impedire iram diuinam prouocat.

30 Sed cur irascitur mitissimus Iesus? Quia rudi intelligentiâ, vel iniquâ legis ab ipso latæ interpretatione nitebantur Scribæ,& Pharisæi eum impedire, ne homini daret instrumenta, & mēbra ad laborandum,& ad benefaciendum.

Et restituta est manus illi.

Manus inutilis, est quasi non esset.

31 NON sanata, seu curata dicitur, sed *restituta*, quia manus vi morbi inutilis facta, erat quasi non esset, seu quasi abesset.

CAP. 3. A NVM. 11.

Et spiritus immundi cum illum videbant, procidebant ei,& clamabant, dicentes: Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifestarent illum.

Euangelistæ Ioannis priuilegium nulli præter Petrum communicabile.

32 NON permisit Christus dæmoni vsurpare proclamatoris, & pronuntiatoris munus,& dignitatem Diuinæ suæ humanitatis, quia priuilegium istud Ioanni erat vnice reseruatum, cui solum dicere licuit: *Et Verbum Caro factum est*: Quod excellentius omnium priuilegium Petro tantum ex diuina dispensatione, & reuelatione valuit communicari. Matthæi cap. 16. num. 17.

33 Sed quomodo isti *spiritus immundi*, dicuntur, cum hæc passio corporeæ substantiæ propria sit,& spirituali, non solum extranea, sed repugnans? Certe, quia hominibus immunda suggerunt: vnde qui mala alteri consulit, malum ipsi etiam impossibile contrahit.

Qui immunditiam consulit, immunditiam ipsi etiam impossibilem, contrahit.

CAP. 3. NVM. 15.

Et dedit illis potestatem curandi infirmitates,& eijciendi dæmonia.

34 VIrtus curatiua prædicationi adiungitur, vt ex hoc verbi Dei proclamatores aduerterent sui præcipue muneris esse animarū morbis mederi: Vide num. 14. huius capitis in sacro textu.

Animarum morbis mederi prædicantium munus præcipuum.

CAP. 3. NVM. 35.

Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

35 CVR pro nomen, *Meus* quod fratri, & sorori apponitur, Christi matri non adijcitur? Ut aduerteres Mariam non Christi solū, sed Christianorum omniū matrem esse: quod in festo precibus, ac votis Philippi 4. Hispaniarum Regis pijssimæ, ac amabilissimæ memoriæ recens institutο ponderari potest.

Deigenitrix non Christi solum, sed Christianorum omnium mater amantissima.

CAP. 4. NVM. 1.

Et iterum cæpit docere ad mare.

36 DOctrina Christi animos, vt elementum simplices requirit; ideò *ad mare* Christus semel, atque iterum docet.

Elementaris simplicitas ad Christi doctrinā aptior suscipiendam.

Et congregata est ad eum turba multa, ita vt nauim ascendens sederet in mari.

In

Verus Christi asecla, velin ipsa inconstantia immobilis.

37 IN mari facile mobili, & fere semper turbato; animus paccatus, & verus Christi imitator potest sedere, & quiescere.

CAP. 4. NVM. 15.

Hi autem sunt, qui circa viam, vbi seminatur verbum, & cum audierit, confestim venit Satanas, & aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

Satana impugnationibus non eremitæ solum, sed et Fideles præcipue obnoxij.

38 NON in inuio solum, hoc est, *in terra deserta, & inuia, & inaquosa* nobis Satanas aduersatur; sed etiam in via, & secus viam.

CAP. 4. NVM. 40.

Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis putas, est iste, quia ventus, & mare obediunt ei?

Deo obedire, vel ab insensibilibus homo discat.

39 CVI vanitatis ventus, & mare inconstantiæ obedit, homo, vtroque peior, obedire nescit: audi illud humanæ naturæ monstrum sic effutiẽs: *Nescio Dominum, & Israel non dimittam.* Exodi cap. 5. n. 2.

CAP. 5. A NVM. 2.

Et exeuntes de naui statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis iam quisquam poterat eum ligare: quoniam sæpe compedibus, & catenis vinctus dirupisset catenas, & compedes comminuisset, & nemo poterat eum domare.

Mosayca legis sacramenta egena.

40 HOmo à dæmone possessus nullo Hebraicæ religionis fræno, aut vinculo poterat coerceri, quia legis illius sacramenta inefficacia erant, & egena.

Homo à dæmone possessus plus brutum, quam homo esse videtur.

41 Et notandum de illo energumeno, non dici, quod *spiritus immundus esset in homine*, sed *homo in spiritu*: adeò enim efferatus erat, vt rationalem naturam videretur exuisse; ideo terminis, brutis appropriatis, & congruentibus de illo textus loquitur: scilicet: *Ligare*, & *Domare*.

Quibus terrena placent, nil mortem timent.

42 Sed cur Geraseni monumenta, & sepulchra sua iuxta littus maris habebant? Quia quibus vita æterna parum, aut nihil curæ est, omnem fœlicitatem in vita præsenti collocant, quę adeò dulcis ipsis videtur, vt illius carentiam, rem omnium amarissimam existiment.

CAP. 5. NVM. 8.

Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine.

Dei beneficia, etsi ad Vnum dirigantur, ad omnes se extendunt.

43 NON dicebat Christus: *Exi ab isto homine* loquens indiuidualiter, sed: *Exi ab homine* specifice loquens. Et notandus verbi modus nempe: *Dicebat*, qui Deitatis proprius est: vide sup. ad cap. 1. num. 23.

CAP. 5. NVM. 9.

Et interrogabat eum, quod tibi nomen est? Et dixit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

Sine concordia, nec dæmones simul habitare, & permanere possunt.

44 PLures dæmones, nisi in nomine saltem vniuoco inter se conuenirent, in vno, eodemque energumeni corpore simul persistere, & habitare nequirent: Uide Lucæ cap. 8. num. 30.

Dæmones iustitia Diuina punitiua exercitus.

45 Sed cur nomen militaris cohortis sibi assumunt dæmones? An vt se esse exercitus ministrorum, & iustitiæ punitiuæ Diuinæ satellitum ostentationem facerent?

Dæmones natura humana hostes implacabiles, sed nõ ignibiles.

VEL SIC.

46 Hoc disposuit Christus dæmones ipsos declarare, vt aduertant

tant hominês, istos immundos spiritus esse naturæ humanę hostes infensissimos, omnino implacabiles, & continuo bella mouentes.

VEL SIC.

Qui se vni vitio immergit, omnibus succumbit.

47 Homo, qui se vni dæmoni, (seu vitio, & peccato succumbit, vniuersæ vitiorum cohorti se immergit, subijcit, & deprædandum tradit.

Deitatis ambitor dæmon Theologizare nescit.

48 Sed dæmoni Deitatis ęmulo Christo Domino respondenti paulisper attendamus: *Legio mihi nomen est, quia multi sumus*: Cur nō dicit: *Legio nobis nomen est, &c*? Quia conatur adhuc singularitatem cū pluralitate coniungere, vt similis Altissimo euadat: Sed nescis theologizare, superbe dæmō: nam: *Est, &c*: *Sumus* Deo conuenire nequit: simplicissima enim Dei essentia vna, & multiplex non est, vt personarum pluralitate effuscatus falso existimas, & præsumptiue machinaris. Quod autem, si quando audisti Seruatorem nostrum dicentem: *Ego & Pater vnū sumus*, scias rem omnino diuersā, & tuum captum superexcedentem enuntiasse: naturæ, scilicet singularis vnitatem in personarū pluralitate subsistentem.

CAP. 5. NVM. 12.

Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus. Et concessit eis statim Iesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos.

Superior est subditis, etiam indignissimis, in aliquibus condescendat.

49 NON dedignatur benignissimus Iesus cū creaturis indignissimis quodammodo pacisci, & in aliquo ob iustas, & rationabiles causas cum ipsis condescendere.

Dæmon et in peccatore, vel saltē peccatoris symbolo inhabitare satagunt.

50 Sed immundorum genius spirituum perpendendus. Cum ipsis intra hominem peccatorem habitare non permittitur, hominis peccatoris repræsentatiuo symbolo degere procurant.

CAP. 5. NVM. 17.

Et rogare cœperunt eum, vt discederet de finibus eorum.

Desidiosi semper incipientes, nūquam perficientes.

51 MAli semper Deum rogare, & precari incipiunt, sed numquam perficiūt,

Imperfecti cum temporaliū dispendio æterna nolunt.

52 Et notandum, quod Gerasen cum temporalium dispendio rerum, nolunt speciosissima, benignissima, & verorum bonorum beneficentissima Christi Domini pręsentia frui.

Christus nō apud ipsum seruiliter timentes; sed apud filialiter amantes libenter habitat.

53 Sed cum Christus orationes indiscretas, ipsisque postulantibus nociuas soleat non exaudire, cur Gerasenorum deprecationibus condescendit, & ab eorum finibus discedit? Certe, quia ipsum timebant: Christus autem nō libenter apud ipsum seruiliter timentes, sed apud filialiter amantes mansionem facit iuxta illud Ioan. cap. 14. num. 23. *Si quis diligit me sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

CAP. 5. NVM. 18.

Cumque ascenderet nauim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, vt esset cum illo.

Cum malū proximi referre oportet, non amplificandum, sed minuendum.

54 A *Dæmonio*, non à *dæmoniorum multitudine*; in quo charitas in proximum cōmendatur: cum enim aliquod malum de proximo referre, necessum est, minimum, quod fieri, seu dici potest enuntiari debet.

CAP. 5. NVM. 19.

Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annūtia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.

Christi asseclæ debet prius infamia notam resarcire.

55 LIcet tunc Christus hominem illum á dęmonibus antea vexatum nōn admiserit, non tamen in futurum exclusit: remisit autem ad suos, vt prius constaret de energumeni salute,

Omnis censura, etiam iniusta, aditus præcludendus.

lute,& sanitate, quam de Christi sequela.

VEL SIC.

56 Noluit Christus dæmoniacum secum, vel apud se habere, ne vllam vel leuissimam occasionem præberet Iudæis ; ipsum postea calumniaturis, dicendi: *Nõ ne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?* Ioan. cap. 8. num. 48. Et vt posset illis cum omnimoda veritate respondere. *Ego dæmonium non habeo, &c.*

CAP. 5. A NUM. 25.

Et mulier, quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpessa à compluribus medicis.

Ægrotus morbū sentit, medicum patitur.

57 Ægrotus non tam ab infirmitate sua, quã à medicis paritur.

Pro medicorum numero augentur, vel minuuntur passiones ægrotantium.

58 Et notandum, quod ægrotus, *à compluribus medicis*, hoc est, à copioso medicorum simul concurrentium numero multa patitur: ab vnico, & solo medico, vel curatur, vel saltem minus patitur. Vide ad Lucæ cap. 8. num. 43.

CAP. 6. NUM. 30.

Et statim Iesus in semetipso, cognoscens virtutem, quæ exierat de illo.

Viua fidelis fides pia Diuina virtutis expollia-trix.

59 QVÆ de illo exierat *virtutem cognoscens*, nõ quam ipse emiserat, viua enim, & feruida mulieris fides curatiuam virtutem à cælesti medico, quasi præteruoluntarie extorserat, & naturaliter extraxerat.

Deus bona in se ipso, mala extra se cognoscit.

60 Et notandum, quod Deus in semetipso beneficientiam, & reliqua bona, tamquam in bonorum omnium fonte, & radice cognoscit; mala autem omnia extra se ipsum speculatur.

Conuersus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea?

Qui Sanctos orat, Deum exorat.

61 Alente Christo Domino: *Quis tetigit vestimenta mea?* Non incongrue, sed consone respondent discipuli: *Et dicis: Quis me tetigit?* nam vt ait Diuus Bernardus serm. de quattuor modis orandi, *fimbria vestimentorum Christi sunt Sancti.* Qui autem Sanctos oratione tangit, Christum ipsum tangit, seu exorat.

UEL SIC.

Vestis Christi inconsutilis Ecclesia est.

62 Vestimenta Christi, & præcipue vestis inconsutilis desuper contexta per totum, est Ecclesia, cuius caput viuidum Christus est, & quam lacerant baptizati, qui ab Ecclesiæ materno gremio secedunt: Vnde multa, quæ de Ecclesiæ vitali corpore dicuntur, de eius capite vitam influente, Christo Domino enuntiari possunt: ideo aiebat ipse Lucæ cap. 10. nu. 16. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.*

CAP. 5. A NUM. 38.

Et veniunt in domum Archisynagogi, & videt tumultum, & flentes, & eiulantes multum. Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, & ploratis.

Solus Deus nostras calamitates miserendo videt.

63 DIscipuli cum Christo in domum Archisynagogi veniunt, sed Christus solus tumultum, fletum, & eiulatum uidet, & compescit.

UEL SIC.

In luctuosis defunctorum domibus dæmon perstrepit ad viuentium distractionem.

64 Hos tumultus; angores, solicitudines, fletus, aliasque multas actiones distractiuas in defunctorum domibus à dæmone excitari existimo, ne vitæ præsentis labilitatem, mortis horrorem, & alia plurima, quæ ad mores hominum componendos efficacia forent, viuentes, qui istis luctuosis actibus assistunt, aduertant; ideo forte hæc omnia ab Euangelista à Christo solo visa, seu notata dicũtur, & reprehensa:

CAP.

CAP. 5. NUM. 40.

Et irridebant eum.

Vbi mundus regnat vicissitudo viget.

65 ECce nunc ridentes, imo irridentes, qui pauló ante flebant multum, & eiulabantur: vnde hæc affectuum contrariorum celerrima vicissitudo? Forte, quia nullus ibi, ex verâ charitate, & pietate, sed ex mundanâ attentione, lucroso ve respectu aderat: ideo omnes Christus eiecit, præter tres discipulos prędilectos, in quibus vera charitas, & puellæ parentes, in quibus amor proximi vigebant, de quorum numero, & personarum qualitate non pauca, nec inepta de vtraque lege allegorizari possunt.

Ipse vero, eiectis omnibus, assumit patrem, & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur, vbi puella erat iacens.

In temporalis vitæ fragilitate non innitendum.

66 OMnes excludit Christus, & publicationem vehementer prohibet infra num. 43. cum temporalem vitam restituit, ne in hac fragili, & misera vita confiderent, & inniterentur.

Christus D. exẽplo suo honestatẽ nobis summe cõmendauit.

67 Et notandum, Christum ad eruditionem nostram, noluisse absque quinque testibus, alijs ex parte ipsius, alijs ad puellam spectantibus ad cubiculum, vbi puella, etiam defuncta, iacebat, ingredi.

CAP. 5. NUM. 43.

Et dixit, dari illi manducare.

Quod naturaliter fieri potest, miraculose Deus præstare non solet.

68 VOluit Christus miraculose vitam puellæ restituere; noluit autem miraculose, sed per naturalia media conseruare; ideo dari illi manducare dixit.

Vbi naturalis propensio viget, leuis admonitio sufficit.

69 Et notandum, non dici, quod *inferat*, aut *præceperit*, sed quod *dixerit*; quia cum defunctæ parentibus loquebatur, qui præceptio formali super hoc, præter á naturâ indito, non indigebant, sed aduertentia tantum, ob insolitæ resurrectionis stuporem, & animorum conturbationem, quæ illam cibi indigentiam animaduertere non sineret.

CAP. 6. NUM. 3.

Non ne hic est faber, filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nonne sorores eius hic nobiscum sunt?

Christus D. in generationibus suis singularissimus in ordine ad hereditatem plurimos admittit consanguineos.

70 FAbrum vocant, quem Matth. cap. 13. num. 55. *Fabri filium* appellauerant, & recte; vtrumque enim erat in sensu ibi explanato: qui cum esset opifex cœli, & terræ propter nos homines, & propter nostram salutem fratres, & sorores, id est, æternæ beatitudinis coheredes habere dignatus est. Uide locum Matth. supra memoratum.

Et scandalizabantur in illo.

Malignus ex ædificationis materia abutitur ad dissipationem.

71 QVÆ debebant esse Christi conciuibus admirationis materia, & diuinæ laudis motiua; ex eorumdem malignitate in materiam scandali, & occasionem peccati conuersa sunt.

CAP. 6. NUM. 5.

Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum.

Incredulitas humana, vel ipsi Deo, quodammodo nociua.

72 NON *poterat* moraliter quidem, non autem physice, impedita, scilicet Christi virtute eorum demeritis, præcipue incredulitate.

Liberi arbitrij humani cooperatio vtrique saluti confert.

73 Et notanda liberi arbitrij cooperatio, & prerequisita dispositio ad nostram salutem non solum spiritualem; sed corporalem etiam consequendam.

CAP.

CAP. 6 A NUM. 6.

Et circuibat castella in circuitu docens. Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum.

Christi, ac dæmonis oppositæ ad modum circuitiones.

74 DIabolus circuit, quærens quem deuoret; Christus autem quærit, quam saluet.

Exilitas messis Agricolam diuinum non facit desidem.

75 Et notandum, incredulitatem expertam, & exiguum Hebræorum profectum Christo præcognitum non obstitisse quominus, & ipse Dominus prædicaret, & discipulos ad prædicandum mitteret.

Euangelici operarij diuisim amplius, quam coniunctim ædificare solent.

76 Notandum etiam, cum minori profectu discipulos omnes coniunctim missos in exiguâ Iudaicæ Prouinciç areâ, quam in vniuersi Mundi campo singillatim dispersos laborasse: ideò infra nu. 30. Apostoli Christo Domino quæ egerant, & docuerant, renuntiantes, de conuersionibus subsecutis nihil retulerunt.

Minister Euangelicus non minus exemplo ædificat, quam verbo.

77 Sed cur discipulos *binos*, & non *singulares* Magister misit? Ut non solum vniuoca doctrinæ conformitate; sed etiam mirâ, & pacificâ inter se agendi conuersatione populos instruerent; & sic non exemplo minus docerent, quam verbo: Ad hoc etiam, vt vno prędicante, alius quiesceret, vicesque resumeret, & sic cum labore requies alternari posset.

Et dabat illis potestatem spirituum immundorum.

Homo ex diuina potestate dæmone superior.

78 HOC est in ipsos immundos spiritus potentiam superiorem, & virtutem coactiuam.

VEL SIC.

Non minus, imo amplius potens est Dei minister ad nostrum profectum, quam dæmon ad nostrũ nocumentum.

79 Christus Apostolis, & Apostolicis viris in remedium nostrum, & vtilitatem talem, ac tantam potestatem concedit, quãtam spiritibus immundis in nostram probationem, & exercitationem permittit: ne illi minus fortes, & efficaces in suis sanctis commonitionibus, & exorrationibus sint, quam isti sunt in suis prauis suggestionibus, & tentationibus.

CAP. 6. NUM. 8.

Et præcepit eis nequid tollerent in via, nisi virgam tantum; non peram, non panem, neque in Zona æs.

80 CUR *virgam* Apostolis iter acturis concedit, cetera excludens? An vt aduerterent in hoc mundo semper pauperes, & peregrinos futuros esse?

Ministri Apostolici pauperes, & peregrini.

VEL SIC.

81 Uirgam Apostolis suis Christus concessit in signum prçlationis, & potestatis.

Ministri Apostolici potestas semper viget.

VEL SIC.

82 Per hoc Apostolis insinuare videtur Christus, pedestres ambulare debere, non vero equitando, vel alio gestationis genere vtendo.

Minister Euangelicus pedestris ambulet.

CAP. 6. NUM. 18.

Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui.

83 CUM Ioannes vniuersalem legis prohibitionem proferat, cur addit: *Tibi*? Ne falso Herodes existimaret, ex regalis præcellentiâ dignitatis, se à lege communi, etiam directiue, exemptum.

Leges Dei communes specialiter regibus intimanda.

UEL SIC.

84 Ioannes ait: *Non licet tibi*, tacite Herodis obiectioni occurrens, se, scilicet, vtpote Idumæum, lege Mosaica non teneri, nam in nulla lege licet vxorem alterius atripere, & sibi copulare: Vide quę ad Matth. cap. 14. num. 5. dicta sunt.

Dei ministri omne effugium peccatoribus occludant.

Sed

Feminam à turpi conuersatione reuocare, res fere impossibilis.

85 Sed cur Ioannes Herodiadem etiam non arguebat? An quia res desperata est, feminam à turpi conuersatione reuocare?

CAP.6. NVM.19.

Herodias autem insidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat.

Vocalis virtus feminei sexus pradominium.

86 CVR Ioannem occidere procax femina non poterat, quæ, & terrenum regem suppeditabat, & legem diuinam spernebat? An quia Ioannes erat Uox, & vox adeò femineo sexui prædominatur, vt contra illam nil agere valeat?

CAP.6. NVM.20.

Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum, & sanctum: & custodiebat eum.

A praua femina grauius malum quam mors timeri potest.

87 QVomodo Ioannem Herodes *custodiebat*, cum Matthæus cap.14.num. 5. dicat, quod *volebat eum occidere*? An custodiebat Ioannem ab Herodiade, ne ab ipsâ illi grauius malum fieret? Uide quæ ad Danielis cap.6.num.17.notata sunt.

Et audito eo, multa faciebat, & libenter eum audiebat,

Multa bona non prosunt eis, qui peccare non desinunt.

88 QVid profuit, quod multa fecerit, si non omnia fecit, imò potiora, & grauiora facere noluit, nempe adulteræ abiectionem? Et notandum illa qualiacumque ab Herode benefacta, & gratam Ioannis auditionem, sine commemoratione, & laude à sacro Scriptore relicta nō fuisse.

Declamatoris Euangelici efficacia ceteris dotibus præferenda.

89 Notandum etiam efficaciam prædicationis Ioannis, quâ ad bene operandum excitabat, á sacro textu præferri, & anteponi styli suauitati, modique dicendi gratiæ, quâ auditores demulcebat.

CAP.9. NVM.21.

Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cænam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ.

Reges sumptus suos coram populo iustificare debent.

90 ACtioni regis dispendiosæ iusta, & rationabilis causa adiungitur, ne populi murmurationi, & graui censuræ exposita remaneret.

Qui temporalem vitam celebrant mortilitant.

91 Sed cur hæc natalis Herodiani celebratio non appellatur conuiuium, sed cæna, quæ vltimū prandium est? An quia qui vitam istam temporalem exilem, & caducam celebrare nituntur, potius morti, quam vitæ litant, & sacrificium faciunt?

V E L S I C.

Cæna, non prandiū, in qua mortis ferculum ministratur.

92 Cæna dicitur, non prandium, quia in illâ ferculum mortis conuiuis porrigendum, & ministrandum erat: abscissum scilicet Baptistæ caput.

V E L S I C.

Cum morte cænat, qui se vita meliore priuat.

93 Cæna natalis Herodis dicitur, quia Ioannem occidens eadem actione se ipsum Herodes erat occisurus, & meliori vita priuaturus.

CAP.6. NVM.22.

Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus; rex ait puellæ: Pete à me quoduis, & dabo tibi, & iurauit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

Scortatricis femina filiorum incertus pater.

94 MAter huius puellæ saltatricis signare nominatur, pater vero subticetur, quia ob frequentes matris scortationes, & adulteria, certus huic, histriculę pater designari non poterat.

Rex, qui in suppliciis distributiuam iustitiam administrat, vitia, non virtutes remunerat.

95 Et notandum, imo mirandum est, quod Ioannes, pie, efficaciter, & eloquenter orans Herodi placet supra num.20. & tamen nihil Ioanni ab Herode offertur; puel-

puella lasciue saltans eidem placet, & illam statim profusissime vsque ad prodigalitatis excessum remunerare conatur, enormi se ad hoc iuramento obstringens: sic iustitiæ distributiuæ satisfaciunt principes, qui illam in conuiuijs tripudijsque administrant.

CAP. 6. NVM. 24.

Quæ cùm exisset dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ.

Feminea regnandi ambitio cum nullo admittit diuisionem.

96 CUM Herodias Ioannem iam in carcere conclusum, vinctumque teneret, & multæ viæ ad ipsum, è medio tollendum, petimendumque suppeterent, cur amplissimam filiolæ dotem despexit, nam certum est enormem, & iuratam Herodis promissionem, vel per filiæ manifestationem, vel certius per ipsius auditionem ex proximo occulto triclinio clanculariè, & curiosè tripudium spectanti Herodiadi constitisse? An adeò ambitiosa erat Herodias, vt regnum, etiam infami medio, & iniusto titulo adeptum, nec cum ipsiusmet filiâ partiri vellet?

VEL SIC.

Auaritia, & ira feminæo sexui prædominantur.

97 Duabus passionibus femineo sexui prædominantibus, iræ, scilicet, & auaritiæ, Herodias subseruiuit; & æqualiter satisfecit.

CAP. 6. NVM. 25.

Cumque introisset statim cum festinatione ad regem, petiuit dicens: Volo, vt protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ.

Ex damonis suggestione sceleris patrationē exigens, tempus ad considerandū nō concedit.

98 NON in crastinum differri permisit, sed *statim* Baptistæ caput sibi afferri voluit, ne regi ad tam enorme flagitium considerandum spatium concederet, & vt ipsa etiam cum matre natalem Herodis congruo tali solemnitati ferculo condigne celebraret: Tyranni enim, & iniqui regis natalis piorum virorum, & sanctorum occisio est.

Ioannis Baptistæ caput vni integro regno præstat.

99 Nec sine aduertentiâ prætereundum est, quod impia hæc, & iniqua postulatio longissime Herodis promissum excesserit: nam Ioannis caput, non solum plusquam dimidium, sed plusquam totum regnum æstimari debebat.

CAP. 6. NVM. 26.

Et contristatus est rex.

Stulta promissionis impletio displicens.

100 QVI promissurus nō aduertit, necessum est, quod tristetur impleturus.

Sceleris perpetratio generale omnium tristitiâ causat.

101 Et notandum non Herodem solum, sed omnes etiam conuiuantes summâ affectos tristitiâ fuisse: ideo non ait textus: *Et tristatus est rex*; sed: *Contristatus. Propter iusiurandum, & propter simul discumbentes, noluit eam contristare.*

Quod bonos lætitia, prauos tristitia afficit.

102 NOluit eam contristare, idest simul cū matre tristitiâ afficere.

Nequit rex læsionus esse bonus politicus.

103 Et notandum quantam vim, & efficaciam Herodes iuramento ex naturâ rei inualido, velit attribuere, & prauâ politica exempli discumbentium gubernari, vt, ne duplici feminæ displiceat, & vt scandalum passiuum, falsum, & improprium euitet, duas eximias, præcipuasque artis regnandi virtutes, iustitiam, & religionem infringere, & omnem rempublicam conturbare non dubitet.

CAP. 6. NVM. 30.

Et conuenientes Apostoli ad Iesum, renuntiauerunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant.

Euangelij Ministrorū tam de operibus, quam verbis ratio Deo ipsi reddenda.

104 ADuertat Euangelicus minister se rationem tam actorum, quam dictorum suorum Deo redditurum: nec

nec non opera verbis tamquam efficaciora documenta præferri: Vide actuum Apostolorum cap. 1.num.1.

CAP.6. NUM.31.

Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillũ.

Pro Deo laborantibus secura requies.

105 Digni sunt, qui laborant in vineâ Ecclesiæ, & areâ Domini, non solum victu ad vitam necessario, sed etiã opportuna requie.

Vitæ præsentis gaudia iustis pusilla apparent, vt sunt.

106 Sed cur ad pusillam tantum requiem á Christo Domino Apostoli segregantur, & inuitantur? Uel quia hæc ad naturæ reparationem sufficiens est: Vel quia omnia vitæ præsentis oblectamẽta viris iustis, & spiritualibus exigua, & pusilla apparent, sicut re vera sunt.

CAP.6.A NUM.32.

Et ascendentes in nauim abierunt in desertum locum seorsum. Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi: & pedestres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præuenerunt eos.

Numquam Deus tantum se abscondit, quod inueniri non possit.

107 Numquam Deus tantum, secedit, & se abscondit, quod non videri, & cognosci possit á volenti sequi, & quærere ipsum.

Misericors Deus se quandoque à vina Fide præueniri permittit.

108 Et notanda horum solertissima diligentia, & animata fides, quę ipsum Dominum præuenire valuit: ideo forte ipsis panem Eucharistię typum in illâ occasione porrexit.

Nil laboris in materia virtutis impensi á Deo transcuratur.

109 Sed cur *pedestres* concurrisse aduertit textus? Nil laboris in materiâ virtutis impensi à Deo transcuratur, sed consideratur, aduertitur, & notatur ad superabundantem remunerationẽ.

UEL SIC.

Cum magister laboreat, vt doceat, discipulus laboret, vt discat.

110 Si Apostoli *pedestres*, vadunt ad docendum, cur fideles pedestres, non ibunt ad audiendum?

CAP.6. NUM.34.

Et exiens vidit turbam multam Iesus, & misertus est super eos, quia erant sicut oues non habentes pastorem, & cæpit illos docere multa.

111 Nil miserabilius, & compassione dignius, quam non habere spiritualem pastorem, & verę femitæ ducerorem. Vt quid ergo tot Scribæ, tot Pharisæi, tot legis Doctores Christum continuo tentantes, & prouocantes, & ipsius admiranda opera vellicantes, & minuentes? Isti suis honoribus, & redditibus augendis solummodo insistebant: ideo primos accubitus in omni conuiuio, & prima subsellia in omni consessu, & vocari ab omnibus Rabbi ambitiose studebant: ideo templi donaria, parentum etiam necessario victu neglecto, augere cupiebant: ideo nundinas animalium offerendorum, & profanas nummulariorum mensas intra sacrosancta templi septa permittebant, & nil minus, quam populi tam ciuilis, quam ruralis doctrinæ, & instructioni attendebant: ideo dicitur, Christum cæpisse populos illos docere multa, per quem dicendi modum insinuatur, hanc catechisticam, & omnino necessariam populorum instructionem ab Scribis, & legis Doctoribus, non transcuratam solum; sed adhuc intactam esse, & incæptam non fuisse.

Ministri Ecclesiæ, qui redditibus augendis inhiant, præcipua, præcissa sui officij munera transcurant.

CAP.6.A NUM.42.

Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et sustulerunt reliquias, fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus.

112 Duodecim cophini pro duodecim Apostolis superfuerunt; æquum enim est, quod ministri abundent, præsertim, qui laborant verbo, sed post populi refectionem, & abundantem satisfactionem.

Saturato populo æquum est quod ministri Ecclesiæ saturentur.

CAP.

CAP. 6. A NUM. 51.

Et adscendit ad illos in nauim, & cessauit ventus. Et plus magis intra se stupebant: non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum.

Obcæcatum cor, vel stupēda Christi miracula non aduertit.

113 VALDE opportune Apostolorum obcæcationem Euangelista notat, quandoquidem adeó stupendum miraculum non aduerterant, nec in illo circumstantiam magnopere perpendendam, nempe dona principis per ministrorum manus distributa non solum omnibus sufficisse, sed etiam superabundasse.

Qui mundialia lucra despicit, de pane lucrando non intelligit.

114 Sed, si tantum mihi liceret, nō mirarer, Apostolos á Christo Domino rerum omnium mundialium despectum, & vilipensionem edoctos, de pane lucrando non intellexisse.

Qui Eucharisticum panem non aduertit, de obcæcatione arguēdus venit.

115 Cur ergo de cordis obcæcatione arguuntur? Forte, quia in illo pane supersubstantialem Eucharisticum panem latentem non aduerterant, de quo sufficientem á Christo Domino insinuationem acceperant, cum *intuens in cælum benedixit, & fregit*, supra num. 41.

CAP. 7. NUM. 2.

Et cum vidissent quosdam ex discipulis eius, communibus manibus, id est, non lotis, manducare panes, vituperauerunt.

Hypocritarum stilus ceteros ferit præter se ipsos

116 MAnus nō lotas appellabant Scribæ, & Pharisęi *manus communes*, hoc est, quales fere omnes reliqui præter ipsos communiter habebant: ex sua enim hypochrisi, & superci'iosa ceterorum despectu taliter sua dogmata pronuntiabant, vt ipso dicendi stilo omnes alios lancinarent, purꝰtimque fcrirent.

CAP. 7. NUM. 15.

Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedūt, illa sunt quæ communicant hominem.

117 COmmunicare, ponitur pro *maculare*, quia inter homines fere nulla in rebus humanis communicatio est, quæ non maculet: ideo Beatissimus Seraphicusque Christi vulnifer Fraciscus dicere solebat: *Quoties inter homines fui minus homo redij*: Vide infra in textu huius capitis num. 18.

Hominum communicatio maculat.

CAP. 7. A NUM. 24.

Et inde surgens abijt in fines Tyri, & Sidonis: & ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere. Mulier enim statim, vt audiuit de eo, cuius filia habebat spiritum immundum intrauit, & procidit ad pedes eius.

118 NOluit Christus iustis de causis, quod domestici, vel discipuli publicarent, ipsum in domō illa esse; sed non præcepit domum occludi, ne venientibus non pateret; ideo mulier statim introisse dicitur.

Nunquam Deus, etsi aliquando non se ostendat, aditum ad ipsum accedere volenti occludit.

CAP. 7. NUM. 30.

Et cum abijsset domum suam inuenit puellam iacentem supra lectum, & dæmonium exijsse.

119 PUellæ quies fuit signum euidens expulsionis dæmonis: vbi enim ille assistit, quies esse nequit.

Vbi dæmon adest, quies deest.

CAP. 7. NUM. 35.

Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè.

120 LOquebatur rectè, nō solum physice, sed etiam moraliter: laudans, scilicet Deum, & gratias agens.

Lingua, quam Deus soluit omnimodo rectè loquitur.

CAP. 8. NUM. 2.

Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me.

Nullus superior est, qui subditos non exerceat.

121 SI triduo esse sub benignissimo Christi ducatu, & dominio adeò subditos exercet, vt ipsorum sustinentia necessaria sit, quid de humanis superioribus dicendum erit? Vel ex hoc discant summam benignitatem, & mansuetudinem erga subditos adhibere.

Nec habent, quod manducent.

Alimenta ad vitam necessaria iuris subditorum sunt.

122 NON dixit: *Nec habeo*, quod manducent; sed: *Nec habent quod manducent* ad denotandum, alimenta, & reliqua ad vitam necessaria non tam iuris præpositorum, quam subditorum esse.

VEL SIC.

Deo nil tam sibi quam suis deesse potest.

123 Christo alimenta suis subditis congruentia, non sufficientia solum; sed etiam superabundantia deesse non poterant: ideo non ait: *Nec habeo quod manducent*, sed: *Nec habent, &c.*

CAP. 8. NUM. 3.

Etsi dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt.

Qui ad Christum affectiue accedit, ieiunus nunquam discedit.

124 QUI vero cordis affectu ad Christum accedit, numquam ieiunus in domum suam reuertetur.

VEL SIC.

Peccator vere conuersus Eucharistia reficiendus

125 Neminem vult Christus à se redire ieiunum, & multo minus qui *de longe*, idest, de graui admisso peccato conuersi in se reuertuntur, & ad Christū veniunt: quod pro frequenti tam perfectorum, quam imperfectorum sacræ synaxis participatione persuadenda ponderari potest.

CAP. 8. NUM. 4.

Et responderunt ei discipuli sui: Vnde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

126 SAturare naturam humanam nemo, nisi solus Deus: alere quiuis bonus præsul, & gubernator potest in hac miseræ mortalisque vitæ solitudine.

Hominem bene alere, & saturare solus Deus valet.

CAP. 8. NUM. 6.

Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens, fregit, & dabat discipulis suis, vt apponerent.

127 SEptem panes, hoc est, *septē sacramenta* alunt populum Christianum, nec ideo minuuntur; sed potius in se ipsis augescunt, Ideò de septem panibus septem fragmentorum sportas discipuli sustulerunt, vide infra in textu num. 8. At non perfunctorie, & accelerate, sed sedate, quiete, cum debitā consideratione, & humili animi demissione suscipienda sunt: ideo *super terrā* discumbere percepturi à Domino præcipiuntur.

Sacramenta Ecclesiæ humiliter, ac deuote suscipienda.

CAP. 8. NUM. 14.

Et obliti sunt panes sumere.

128 QVid ergo fecerunt Apostoli de sportis septem fragmentorum, quæ superfuerant? Fortè nondùm aduerterant, de superfluis sæcularium Christi, & Ecclesiæ ministros alendos esse.

Secularium superflua Ecclesiasticorum sunt alimenta.

VEL SIC.

129 Qui secum Christum habent, omnia terrena, etiam in primis necessaria, despiciunt, & obliuiscuntur.

Qui Christū possident, terrena despiciunt.

CAP. 8. NUM. 39.

Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.

Pro Christo viuā prodigentiū dulcis mors.

130 Regnum Dei *in virtute* est crux, *in pignore* Eucharistia. Et notandū, quod de morte Apostolorum loquens, non illi sufferentiam, sed gustum appropriat.

CAP. 9. A NVM. 4.

Et respondens Petrus, ait Iesu: Rabbi, bonum est, nobis hic esse: Et faciamus tria tabernacula, Tibi vnum, & Moysi vnum, & Eliæ vnū. Non enim sciebat. Quid diceret.

Cælicolarum, & Beatorū æterna, & communis habitatio est.

131 Tabernaculum domus mobilis est, insuper tabernaculorum plurificatio domorum diuisionem significat: quod vtrumque cælesti beatitudini valde repugnans est: primum eius stabili, & æternæ opponitur permanentiæ: secundum vero in illa cælesti patriá habitantium ex- excellentiæ contrariatur: omnes enim domestici Dei sunt: & licet in mansionibus diuersis, in vnica tamen domo omnes; non in diuersa quisque domo habitat; ideo forte discipuli ignorātia notatur.

CAP. 9. NVM. 24.

Et cum videret Iesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde, & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum.

Christi D. verba ad peccatorum conuersionē efficacissima.

132 HÆC verba declamatoribus suis Euāgelicis pro peccatore obstinato corripiendo Christus reliquit, & commendauit: *Surde, & mute spiritus, &c. surde*, scilicet, ad audiendum verba prædicantium; *mute* ad peccata in pœnitentiæ foro proferendum.

CAP. 9. NVM. 25.

Et exclamans, & multum discerpens eum, exijt ab eo, & factus est sicut mortuus, ita vt multi dicerent: quia mortuus est.

Qui dæmonē dæmonium excutit, de morte ad vitam transfertur.

133 QVI dæmonē, (seu peccatum) á se emittit, mortuus appareat, vt nouam deinceps intelligatur inchoare vitā.

CAP. 9. NVM. 28.

Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & ieiunio.

Peccata gulā ieiunio, & oratione curate oportet.

134 CErte hoc dæmonū genus vitio gulæ præsidebat; ideoque heminem arreptum sæpe in ignem, sæpe in aquam conijciebat, quę sunt elementa isti vitio accommodatiora, & frequenter deseruientia: quod patet etiam ex ipsius curatione, virtutibus, scilicet, contrarijs, nempe *ieiunio, & oratione*.

CAP. 9. NVM. 35.

Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cum complexus esset, &c.

Humilitatis virtus discipulis suā a Christo D. summe commendata.

135 PUerum in circumstantium discipulorū medio complexus fuit Christus, vt discipulis appareret, se illi commensurati velle: & non semel, sed iterum, ac sæpe exinanire. Hic statutum humilitatis videtur Christus Dominus discipulis suis promulgauisse.

CAP. 9. NVM. 36.

Et ait illis: Quisquis vnum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eū, qui misit me.

Nullū roti Deitati magis proprium quam misericordia obsequium.

136 SIC fatur Iesus ad denotandum, quod misericordes non solum obligāt, & demerentur ipsum in quantum hominem; sed etiam in quantum Deum, & non solum Deitatē, sed etiam Notiones personales. Infertur etiam á contrario, impium, & immisericordem, & fidem abnegare, & infideli deteriorem esse.

CAP. 9. NUM. 37.

Respondit illi Ioannes, dicens: Magister, vidimus quemdā in nomine tuo eijcientē dæmonia, qui nō sequitur nos, & prohibuimus eum: Iesus autem ait: Nolite prohibere eum.

Inuidia Christianæ perfectioni valde contraria.

137 FOrte ex hoc inuidiæ effectu, quo discipuli adhuc imperfecti, tenebantur, dęmoniacum supra num.17. memoratum curare non potuerunt.

CAP. 9. *NVM.* 42.

Bonum est tibi, debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem: vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

Vtraque Inferni pœna à Christo D. clare expressa.

138 HIC vtraque damnatorum pœna proponitur: pœna sensus in igne inextinguibili, pœna damni in verme mentis viscera corrodēte, quę tamquam grauior sensitiuę pœnæ præponitur, & ad iustum, & proficuum tanti mali timorem incutiendum iterum, ac tertio repetitur: Uide infra num. 45 & 47.

CAP. 9. *NVM.* 48.

Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur.

Purgatorio igne iustorum victima in æternam vitā decoquuntur.

139 TRactatui de Inferni igne sermo de igne Purgatorij congruo doctrinę ordine adiungitur, in quo fideles in Dei gratia decedentes in vitā ęternam, decoctis eorum imperfectionibus, tamquam victima diuino conspectu digna, & æternū in gloriæ altari duratura, præparantur.

CAP. 9. *NVM.* 49.

Bonum est sal: quod si sal insulsum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.

Alios directurus se primum dirigat.

140 QUI ad aliorum destinatur directionēm, se prius ipsum debet dirigere, qui enim se ipsum salit, corrup tibilia per prudentem, discretamque mortificationem, consumendo, & desiccando, pacem tam internam, quam externam consequetur: Vnde illa coniunctio conditionalis, & illatiua est, hunc sensum faciens: *Si habueritis in vobis sal, pacem habebitis inter vos.*

Apostolicum sal, cum neutrā agat, in neutram partem declinet.

141 Sed cum in Sacra Scriptura, etiam apices, & puncta mysterijs scateant, & abundent, disquirere libet, cur sal Apostolorū hic á Christo Domino in neutrā terminatione pronuntietur, cum iuxta grammaticorum regulas ad masculinum genus pertineat? Dicerem, hoc factum fuisse ad denotandum, quod Apostolicum sal non ad hanc, non ad illam partē deflectere, sed omnimodā indifferentiā in medio consistens in neutram partium debeat declinare.

Vetus Lex ad bonum ducebat: noua Gratia Lex ad perfectum deducit.

142 Et notandum, quod cum in veteri testamento hæc vox iam in neutro, iam in masculino genere promiscue collocetur, vt patet Leuitici cap. 2. num. 13. & Ecclesiast. ci cap. 22. num. 18. in nouo tamen Testamento ad perfectum nos deducente, in neutro semper genere pronuntiatur.

VEL SIC.

Nil sapit, cui pax non sapit.

143 Sapientiæ sal cum pace Dominus coniungit, nil enim sapit, qui pacem conseruare non sapit.

VEL SIC.

Discordia pestis; pax salubritas communitatum est.

144 Discordia pestis, nec non ciuilis vitæ, & conuersationis corruptio est, ac summum malū: Pax vero summum eiusdem bonum, ac perfecta sanitas: huic ergo Apostolicum sapientiæ sal oportune adiungitur, vt tantū m bonū conseruetur, & tam graue malum non incurratur.

CAP. 10. *A NUM.* 4.

Qui dixerunt: Moyses permisit libellum repudij scribere, & dimittere. Quibus respondens Iesus, ait: Ad duritiā cordis vestri scripsit vobis præceptum istud.

Quan-

Hominum imperfectioni leges ciuiles attemperanda.

145 QVandoque ad subditorum imperfectionem leges humanę, in quantum possibile fuerit, acommodari debent.

Veteris Legis Dictator Deus, Moyses scriptor.

146 Et notandum Uerbum: *Scripsit* per quod innuitur Deum conditorem, & dictatorem legis; Moysem vero solummodo scriptorem fuisse.

CAP. 10. A NVM. 29.

Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter Euangelium, qui non accipiat, centies tantum nunc in tempore hoc domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus.

Temporalia bona persecutionibus abundant.

147 CVM *persecutionibus*, idest, cum ijs, qui ad bonorum adquisitionem temporalium consequuntur, quæ *persecutiones* appellantur; quia qui multa bona temporalia patitur, multas persecutiones possideat, necesse est.

Qui substantia abundant, cognatis scatent, & redundant.

148 Et notandum tam corporaliter, seu moraliter, quam spiritualiter diuites, quantis cognatis, & agnatis abundent.

Boni diuitiis tot matres, quot virtutes.

149 Sed cur spiritualiter diuiti piures matres, suppresso patris nomine, tribuuntur? An quia talibus pater vnicus Deus est; matres vero virtutes, vel bona opera, quę illos materno affectu fouent, & prosequuntur, ad vitamque æternam parturiunt?

CAP. 10. NVM. 42.

Iesus autē vocans eos, ait illis: Scitis, quia hi, qui videntur principari gētibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum.

Mundana subiectio certa, & grauis; potestas apparens tantū esse solet.

150 PRincipatus dignitas apparens tantum, dominatio vero, & quidem despotica effectiue, & realiter exercita: hæc mundanæ potestatis definitio est.

CAP. 10. A NVM. 49.

Et stans Iesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum, dicentes ei: Animæquior esto; surge, vocat te. Qui, proiecto vestimento suo exiliens venit ad eum.

Qui ad Deum exiliens venit cæcitatis damna non sentit.

151 VEnit cæcus ad Iesum fide, & affectione, nō lumine oculorum, vel adstantium adiumento ductus, ideo *exiliens* processisse dicitur.

Qui Fidei lumē recipit veterem hominem exuit.

152 Sed cur vestimentum proijcit? Quia lumen fidei recepturus veterem hominem exuere debet cum actibus suis.

Mirabilia Christi opera omnia sunt doctrinalia.

153 Cur autem non immediate per se, sed per discipulos cæcum aduocauit Iesus? Vt & cęcū illuminaret, & discipulos ad illuminationi cęcorū incumbendum instrueret.

Cæcos illuminare arduum est, ac per difficile.

154 Cur vero *stat*, seu gradū sistit Iesus? Vt discipuli aduerterent, hanc arduam, & difficilē cæcos illuminandi operationem nō obiter, & perfunctorie, sed permanenter, & cum magna animi applicatione exequendam, & perficiendam.

CAP. 10. NVM. 52.

Iesus autem ait illi: Vade, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

Quem Deus illuminat, corpore, & mente illuminat.

155 VIdit, non solum corporaliter; sed etiam spiritualiter; ideo statim secutus fuit Iesum.

Quem Deus illuminat, ex in iuxta viam collocat.

156 Sed cur additur: *In via?* Ad denotandum cæcum iam nō iuxta viam, sicut antea; sed in ipsa via, quæ Christus est, constitutum esse: Uide supra n. 46. in sacro textu.

VEL SIC.

Christi asseclæ via recta in cœlū contendunt.

157 Ad innuendum Christi asseclas non in inuio perperam diuagari, sed *in via*, quā ad patriā pergitur recto tramite ambulare, & securum iter peragere.

VEL SIC.

Qui mundi impedimenta excutit, facile Christum sequitur.

158 Iste illuminatus cæcus facile Iesum sequitur, quia prius vestimentorum impedimenta abiecerat: Vide supra num. 50. in sacro textu.

CAP. 11. NVM. 4.

Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio: & soluunt eum.

Humanum arbitrium semper in biuio bene, vel male operādi est.

159 PUta Natura humana in illo pusillo, & rudi animali significata semper *in biuio* est, bene, vel male operandi.

VEL SIC.

Perfectorū via reliquis superior.

160 Hoc biuium ex duplici viâ, aliâ mandatorum, consiliorū aliâ componitur, super quas est via perfectorum, seu verius ad perfectionem tendentium.

CAP. 11. NVM. 5.

Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis soluentes pullum?

In imperatis à Christo D. actionibus magna mysteria latent.

161 OTiosa videtur hæc interrogatio, cum isti, quod Apostoli faciebant, & oculis perspicerent, & ore proferrent: Sed si modus loquendi perpendatur, cognosceretur, eo significari in ista Apostolorum actione magnum aliquod mysteriū latere, & per illam insinuari.

CAP. 11. NVM. 8.

Multi autem vestimenta sua strauerunt in via.

Qui in religione otiose, & inepte degunt, non religiosi sunt; sed sæculares.

162 NON desunt horum imitatores, qui ex habitu faciunt viam ad transeundum, seu sufficienter, commodeque viuendum: quod contra illos, qui in religioso statu inepte, otiose, & negligenter degunt, pōderari potest.

Alij autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via.

Christiana misericordia perfectionis misericordia est.

163 QVI vestimenta suâ sternebant in viâ sunt qui necessaria ad vitam transigendam in eleemosynas, & alia pia opera impendunt: qui verò frondes sternebant, sunt qui de superfluis eleemosynas erogant: ideo forte de illis dicitur: *Strauerunt*, quod significat tempus perfectum; de istis verò: *Sternebant*, quod imperfectum tempus significat: tales enim, vel sunt tantum inchoatiue perfecti, vel non solent ad perfectionem adeó velociter peruenire.

CAP. 11. NVM. 9.

Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna.

164 PRæeuntes fuisse existimo, qui vestimenta sua strauerunt in via, vtpote exonerati, & expeditiores ad ambulandum: subsequentes vero, & vltimos, arborum cæsores, vtpote minus expeditos, adhucque vestimentorum sarcina onustos. *Vide sup. n. 158*

CAP. 11. NVM. 11.

Et introiuit Ierosolymam in templū: & circumspectis omnibus, cum iam vespera esset hora, exijt in Bethaniam cum duodecim.

Prima prælatorū cura tēplorū cultus, & nitor.

165 BOnus præsul statim à suâ receptione templum, & omnia, quæ ad illud pertinent debet magnâ cum circumspectione inuisere; qui laudabilis mos ex hac Christi actione ad nostros prælatos deriuatus inualuit.

Omnis locus præsentia Christi D. illustratus tēplū dici debet.

166 Sed notandus est emphaticus Euangelistæ dicendi modus: *Et introiuit Ierosolymam in templū*, vel innuens omnem ciuitatem Christo Domino templum fuisse, quia omnem locum præsentiâ suâ sanctificabat: vel de tota illa magna ciuitate ad nihil, nisi ad templum solum attendisse, vel nihil nisi templum conspexisse.

No-

Diuinus intuitus omnia circumspicit.

167 Notandum etiam in omnium circumspectione Diuinum intuitum cuncta penetrantem, comprehendentemque significari.

In templo non perfunctoriè; sed attentè, & diutius immorandum.

168 Nec sine aduertentia prætereundum est, Christum Dominum totum illum diem vsque ad vesperam in templo transegisse, vt de permanente, & diuturna, non accelerata, leui, profunctoria, & instantanea in templo commoratione instrueremur.

Hebraici templi visitatio Christo D. non letitiam, sed tristitiam peperit.

169 Sed proh dolor, quod à templi visitatione *in Bethaniam*, id est, domum afflictionis, & luctus Iesus cum discipulis suis transgreditur.

CAP. 11. NVM. 12.

Et alia die cum exirent à Bethania, esuriit,

Religiosa in domo, à qua Christus D. esuriens discedit, religio non viget.

170 Dolendum est, quod à domo obedientiæ, & afflictionis, In qua austerioris institutio vitæ profitetur, hoc enim Bethania significat, exeat Iesus esuriens.

CAP. 11. NUM. 13.

Cumque vidisset à longe ficum habentem folia.

Luxuriantes, & superbos Deus à longe videt.

171 Ficus hæc foliorum pompâ luxurians sæcularium statum significar diuitum, & superborum, quem à longe videt pauper; & humilis Iesus.

Temporalia bona, nisi ex necessitate vrgente, non quærenda

172 Et notandum, ad fructum arborum naturalem Inquirendum oculos suos non leuasse Iesum, donec esurijt: ideo ipsius esuritio ab Euangelista exprimitur, & præmittitur.

Venit, si quid forte inueniret in ea: & cum venisset ad eam nihil inuenit præter folia.

Cum in religiosa domo Christus esuriit, in sæculari quomodo reficiendus?

173 CUM à *Bethania*, idest domo religiosa exierit Iesus ieiunius; & esuriens uenit ad domum sæcularem; & opulentam, an forte in eâ desideratum cibum inueniat; sed vtramque proh dolor! æque cibo illo carentem, & destitutam inuenit.

In Christi aduentu omnes Hebræorum status imperfecti.

174 Et hinc imperfectio vtriusque status, tam regularis, quam sæcularis in illa lege scripta inferri potest.

Non enim erat tempus ficorum.

Sæcularis superbus, & vitiosus spiritualium fructuum sterilis.

175 TAli arborum speciei, qualem mystica hæc ficulnea repræsentat, numquam spiritualium tempus fructuum aduenire solet.

CAP. 11. NVM. 14.

Et respondens dixit ei.

Nullum Deus inauditum iudicat. ad hominū erudictionem.

176 CVI respondet Iesus, cum nullus audiatur interlocutor? Forte discipuli, vel ipse Dominus sibi pro ficulneâ excusandâ interpellauerant obijcientes, tunc non esse tempus fructuum illius.

VEL SIC.

Natura ipsa suorum effectuum causam suscipit defendendam.

177 Natura ipsa procliente suo egit, & sufficienter allegauit, ad quam responsio Christi directa fuit.

VEL SIC.

Vide sup. n. 176.

178 Cum Christus Dominus circa ficulneam sententiam proferre vellet, noluit contra inauditam partem pronuntiare; ideo forte illi Angelum bonum actorem, & curatorem designauit; qui pro ficulneâ causam diceret, & Christum respondentem audiret.

Iam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet.

Qui Deo vocanti non respondet sterilitate mulctari meretur.

179 QVI Christo nostrarum virtutum famelico, & exigenti fructum, quem in omni tempore offerat, reseruatum non habet, dignus est, qui omnimodâ fructuum adquisitione priuetur, & nulli vmquam alteri prodesse, & fructificare possit: Uide quæ ad Matthæi cap. 21. n. 19. dicta sunt.

Et

Et audiebant discipuli eius.

Magistro docete, discipuli, si boni sunt, audiunt, & attendunt.

180 Discipulos aduertitur audiuisse, quia certe omnis hæc actio, & doctrinalis maledictio ad ipsorum, & nostram instructionem, & directionem à Christo Domino ordinata fuit.

CAP. 11. NUM. 15.

Et veniunt Ierosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit eijcere vendentes, & ementes in templo: & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.

Si in templo vēdentes non fuerint, ementes nō erunt.

181 Prius aduertitur, vendentes eiecisse de templo quam ementes; quia si in templo vendentes non forent, absque dubio ementes non fuissent.

Deus rigide punire non assolet, quin benigne præmoneat.

182 Et notandum, quod in prima templi visitatione supra n. 11. relata, omnia circumspexit, & mala, quę ibi fiebant, verbali forte, & benigna admonitione charitatiue compescuit: in hac verò secunda visitatione, quia emendati non fuerant rigidam, & flagellatiuam animaduersionē exercuit.

Auaritiam è tēplo eijcere res difficilis.

183 Notandum etiam dici, quod *cœperit*, non quod *perfecerit* ad difficilem de hoc vitio hominum emmendationem innuendā. Vide quæ ad Matth. cap. 21. num. 12. dicta sunt.

CAP. 11. NUM. 16.

Et non sinebat, vt quisquam transferret vas per templum.

Vide sup. n. 174

184 Notanda illorū corruptela Hebræorū per templum, tamquam per loca profana, etiam onusti cursitabant.

Debitam templis reuerentiam cuilibet zelare licet.

185 Sed cum Christus Dominus á populo illo, non vt sacerdos, vel saltem Leuita existimaretur, & licet de Tribu Iudâ, & domo Dauidica oriundus cognosceretur, non tamen vt vnus de principibus, diuitibus, & magnatibus eiusdem domus, & tribus conspicuus apparebat, imo potius tamquam faber, & fabri filius cōmuniter, & á conciuibus præcipue, despiciebatur, vt patet supra cap. 6. num. 3. & Matth. cap. 13. num. 55. cur tantam authoritatem in templo, locò omnium exemptissimo, & Leuiticę tantum potestati priuatiuè commisso, exercere permittitur? Certe sic videtur Christus Dominus disposuisse, vt instrueremur, debitam templis, locisque sacris reuerentiam, cuique, etsi humili, & de infima plebe sit, tueri, & zelare, licere.

VEL SIC.

Qui ex templo temporalia captant, templum profanant.

186 Forte hanc per actionem taxare voluit Christus, & corripere illos, qui ex Dei templo, tamquam medio, & instrumento vtūtur ad commoditates temporales captandas, & percipiendas.

CAP. 11. NUM. 20.

Et cum mane transiret, viderunt ficum aridam factam à radicibus. Et recordatus Petrus dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit.

Occulta cum externis naturaliter coniuncta Ecclesia iudicio, & ordinationi subsunt.

187 NON exprimit textus, nec insinuat, sicum illam ex vi maledictionis Christi á terrâ fuisse auulsam, quommodo ergo Apostoli radices aridas videre potuerunt? Certe ex nimiâ tam trunci, quam ramorum, foliorumque deficcatione euidenter adeó radicum ariditatem intulerunt, ac si re ipsâ proprijs oculis conspexissent. Hinc inferri potest, quod licet Ecclesia communiter non iudicet de occultis, nec interna directe præcipiat; tamen quando occulta, & interna cum exterioribus adeò coniuncta sunt, sicut cū radice truncus, tunc etiam de internis, tam iudicium, quam præceptum ferre, & proferre posit; ideo forte Petrus Eccle-

Ecclesiæ vniuersalis Antistes, & Christi Uicarius inter ceteros discipulos fuit, qui cum Magistro super hoc negotio egit, dicens: *Rabbi: ecce ficus, cui maledixisti aruit.*

VEL SIC.

Fides sine operibus mortua est.

188 Christus Dominus ficulneæ maledicens non præcepit, quod statim aresceret, sed quod nullum deinceps fructum, qui mã ducari posset, proferret, cur ergo à radicibus arefacta fuit, cum posset quotannis folia tantum, nullum vero fructum proferens sterilis permanere, imo & in ingratitudinis, atque inobedientiæ punitiuum exemplum deseruire? Forte propter tropologicam ficulneæ significationem: cum enim hæc arbor, á qua Christus debitum tributum exegit, fidelem populum repræsentaret, per hanc radicum arescentiam denotare voluit Dominus, fidem sine operibus non posse subsistere, sed aridam omnino, & mortuam esse.

UEL SIC.

Cui virtutum fructus omnino desunt, arefacta est radix à qua prouenniunt.

189 Cui fructus bonorum operum omnino desunt, illorum radicem, gratiam nempe, & charitatem arefactam, & mortuam esse, necesse est.

CAP. 11. À NUM 22.

Et respondens Iesus, ait illis: habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti Tollere, & mittere in mare; & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat, fiet ei.

Petro præ omnibus coram Deo loqui licet.

190 PEtro loquenti respondens Christus nõ dicit textus: *Ait illi*, sed. *Ait illis*: vel quia Petrus prò omnibus loquebatur; & ipsi prę omnibus loqui licebat, vel quia omnes in Petro tamquam in Ecclesiæ capite virtualitĕr contenti, & inclusi erant.

Ex arbore physicè infructifero solet Deus morales optimos fructus, hominibus porrigendos, colligere.

191 Et notandum, quod ficulnea, quæ vires carebat fructu, arida optimum fructum dedit; ex illâ enim desumpsit Dominus fructum confortandi discipulos in fide, & supernaturalem ipsius virtutem enuntiandi; quod idem quandoque solet Deus cum arboribus inuersis, seu rationalibus practicare.

CAP. 11. NUM. 33.

Et respondens Iesus, ait illis: Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc faciam.

Mirabiliora Christi opera ad tempus passioni proximum reseruata.

192 NON ait Iesus, *in qua potestate hæc facio*, sed, *in qua potestate hæc faciam*, futurum pro præsenti enuntians: forte ad denotandum adhuc plura, & mirabiliora ipsius opera remanere facienda, nempe Lazari suscitationem, Eucharistię institutionem, & passionis suæ consummationem.

CAP. 12. NUM. 1.

Et capit illis in parabolis loqui: Vineam pastinauit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & ædificauit turrim.

In Ecclesia, nisi ex humilitate, nemo crescit.

193 PRius lacum fodit, postea turrim erexit, vt terra effossa fructuose in turris ædificatione impenderetur: & simul etiam ad denotandum, quod in Ecclesia, nisi ex humilitate, nemo crescit, & sublimatur.

VEL SIC ALLEGORICE.

Christi passio Ecclesiæ firmamentum.

194 *Lacus* Christi passio est, ex qua *Turris*, seu omne firmamẽtum, ac defensio Ecclesiæ fabricatur, & perficitur.

Et locauit eam agricolis.

Omnes Christiani principes Dei agricolæ sunt, & locatores.

195 ADuertant principes quantalibet tũ Ecclesiastica, tum sæculari dignitate fulgeant, se vineæ Domini non esse dominos, sed agricolas tantum, & locatores.

CAP.

CAP. 12. NUM. 15.

Quid me tentatis? Afferte mihi denarium, vt videam.

Pecuniæ tentatio reipublicæ ministris periculosior.

196 QVid me tentatis, vt aduertant reipublicæ ministri, quam magna, & periculosa pecuniæ tentatio sit, & ab illa caueant.

Pecuniaria ab hominibus tributa, etsi ipsi debita, Deus despicit.

197 *Afferte mihi, vt videam:* hoc est: cum mihi tamquam vestro legitimo regi denarium tributi afferre deberetis, nolo tamen, quod vt illum assumam, & à vobis auferam afferatis, sed solum *vt videam*, & statim reddam.

CAP. 12. NUM. 24.

Et respondens Iesus, ait illis: Non ne id eo erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

Scire Sacras Scripturas non est earum verba tenere, sed verborum sensum penetrare.

198 SCire Sacras Scripturas non est earum verba tenere; sed arcanorum verborum virtutem penetrare, quæ Dei virtus est.

CAP. 12. A NUM 34.

Et nemo iam audebat eum interrogare. Et respondens Iesus dicebat docens in templo, &c.

Humilitas à Christo D. non verbis solum; sed etiam exemplis commendata.

199 ETsi Scribæ, & Pharisæi ab authoritatiuo interrogationis actu conuicti abstinuerint; Christus tamen ab actu responsionis, qui humilitatis actus est, non abstinuit.

CAP. 12. NUM. 40.

Qui deuorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius iudicium.

Ministri Ecclesiæ aliena substantia cupidi, non homines, sed monstra sunt.

200 HOrtibilium faucium belluas esse, necesse est, qui domos integras deuorare audent.

Prolixitas, vel Diuini rigorem iudicij exaggerare valet.

201 Et nota quod ad rigorem Diuini iudicij exaggerandum attributum prolixitatis illi adscribitur.

CAP. 12. A NUM 41.

Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat, quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & multi diuites iactabant multa. Cum venisset autem vidua vna pauper, misit duo minuta, quod est quadrans, &c.

Omnes enim ex eo, quod abundabat illis miserunt: hæc vero de penuria sua omnia, quæ habuit misit totum victum suum.

Christus, & Mammona extrema opposita.

202 NEscio quid contrarietatis, nõ quidem transitoriæ, sed permanentis, est inter Iesum, & loca, loculosque diuitiarum: quod per Sessionem Domini *contra gazophylacium* innui videtur.

Christi tempore Ierusalem spiritualibus, ac temporalibus bonis summe abundans.

203 Et notanda tunc temporis Ierosolymitanę vrbis non solum in spiritualibus affluenta; sed etiam in temporalibus abundantia: in illa enim numerosa turba inter multos diuites vna solum vidua pauper inuenta fuit.

Alimentorum abundantia bonum Reipublicæ regimen insinuat.

204 Notanda etiam venit optima reipublicæ illius tum administratio, & prouidentia, tum rerum ad alimoniam pertinentium copia, & abundantia, siquidem vno exiguo nummulo, nempe quadrante, victus vni personæ sufficiens comparari poterat.

CAP. 13. NUM. 1.

Et cum egrederetur de templo, ait illi vnus ex discipulis: Magister, aspice, quales lapides, & quales structura.

Viui lapides Ecclesiæ non: qui; sed: quales sint, attendendi.

205 LApides viui, quibus templum Dei, hoc est, Ecclesia seu militans, seu triũphans construitur, non attendendum, *qui sint*, sed *quales sunt*.

CAP. 13. NUM. 2.

Et respondens Iesus, ait illi: Vides has magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

Nisi ex hebraismo omnino destructo ædificari nequit Christianismus.

206 Synagoga; idest, congregatio Hebræorũ fieri non potest Ecclesia, hoc est Christianorum congregatio, quin Synagoga omnino destruatur.

CAP.

CAP. 13. NVM. 12.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & consurgent filij in parentes, & morte afficient eos.

Coniugalis amor reliquis præstat.

207 NON dixit: Tradet vir vxorem in mortem, nec vxor virum.

CAP. 13. NVM. 34.

Sicut homo, qui peregre profectus, reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusuumque operis, & ianitori præcepit, vt vigilet. Vigilate ergo, &c.

Prælatis omnibus vigilantia, sed confessarijs præsertim a Christo D. intimata.

208 PRælatis omnibus, & ceterisquibusuis aliorum præpositis vigilantiam præcipit, repetitaque iterum, ac tertio intimatione commendat Christus, præsertim ianitoribus, hoc est illis, qui sacramentales cōfessiones excipiunt.

CAP. 14. NUM 3.

Et cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet, venit mulier habens alabastrũ vnguenti nardi spicati pretiosi; & fracto alabastro, effudit super caput eius.

Dei obsequio, etiam remote, deseruientia vasa numquā profananda.

In Christi donatiuis à malorum ministerium aua ritia cauendum.

209 FRegit alabastrum, ne illud vas, quod Christi obsequio saltem mediaté deseruierat, deinceps mundanis vsibus, etiam licitis, applicaretur.

210 Vel fregit, ne aliquis ex circumstantibus, Iudas nēpè, vnguētum de Christi capite, vel defluēs, vel detersum exciperet, & vase illo reconderet, sibique asseruaret.

VEL SIC.

Christo D. virtutum, & virtuosorum holocausta gratissima.

211 Fregit, quia de vtroque tám vase, quám vnguento voluit Christo Domino holocaustum facere; ideó necesse fuit vtrumque consumere.

VEL SIC.

Cor pœnitentia fractum, optimū Deo obsequium.

212 Alabastrum fregit, vt per illud mulieris antea lapideum cor iam pœnitentia fractum, contritumque pateret.

VEL SIC.

213 Fregit alabastrum, ne ipsi vlterius mulieri *lapis offensionis, & petra scandali* fieri posset.

Quæuis peccandi occasio omnino est abolenda.

CAP. 14. NVM. 4.

Erant autem quidam indignè ferentes.

214 QVod Christi caput dignè tulit, non defuerunt, qui indignè ferrent!

Quæ Deo digna falsibili iudicio humano, indigna apparere solent.

CAP. 14. NVM. 8.

Quod habuit, hæc fecit: præuenit vngere corpus meum in sepulturam. Amen dico vobis, vbicumque prædicatum fuerit Euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

215 PRæuenire, præparareque ad funus, & sepulturam deseruitura est res omni humano generi adeò vtilis, & proficua; imo & necessaria, vt Christus expressè iubeat vniuersaliter enuntiari, & prædicari.

Mortis doctrina præcipue, & vniuersaliter ministranda.

CAP. 14. NVM. 10.

Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim, abijt ad summos sacerdotes, vt proderet eum illis.

216 SVmmi sacerdotij dignitas secundum Hebræorum legem singularis esse debebat, & vitalitia, ad familiamque Aaroniticam determinata: cum ergo in hoc, quod erat vnum ex præcipuis legis illius fundamentis, corruptela introducta fuisset, euidens erat, illam legem iam nutare, & prope interitum esse, de quo Paulus in Epistola ad Hebræos euidentiam facit: ideó notanter scripsit Euangelista Iudam Iscariotem *non ad summum*, sed *ad summos sacerdotes* abijsse: Vide ad Matth. cap. 26. num. 51.

Valde alterato, vel destructo sacerdotio lex perit.

CAP. 14. NVM. 11.

Qui audientes gauisi sunt: & promiserunt ei pecuniam se daturos.

Non

Lucri spes lucro ipso maior cupidis apparet.

217 NOn ex auaritiâ discutierunt dare statim pecuniam Iscariotæ, sed, vt spe, & expectatione, quę inter homines giganteæ staturę esse solet, ipsum allicerent ad illud nefariũ facinus quamotius perpetrandum.

Praui prauorum iniquis actionibus delectantur

Et notandum, Hebræos istos sacerdotes non solum gauisos fuisse de Christi iam diù ambita, & concupita emptione; sed etiam de discipuli proditione, & á debita Magistro suo, fide, & fidelitate defectione.

V E L S I C.

Hebræorum sacerdotes auaropolitici.

218 Pecuniam Iscariotæ non statim dederunt, sed tantum promiserunt, vt & auaritiæ ipsorum satisfacerent, & Iudam spei calcaribus vrgerent.

CAP. 14. NVM. 12.

Et primo die Azymorum quandò Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, vt manduces Pascha?

Christus immolatus præcipuus Pascha celebrator.

219 Tibi, non *nobis*, nam etsi omnes Pascha celebraturi essent, Christus tamẽ agnus vere immolandus erat.

CAP. 14. NVM. 13.

Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans sequimini eum.

Ablutio à culpa Eucharistiã præcedit.

220 LAuatrix aqua tam baptismalis, quam pœnitentiæ Eucharistiam præcedit, & hoc voluit Christus esse loci signum, in quo Eucharistia instituenda erat, ad nostram eruditionem.

CAP. 14. NVM. 14.

Et quocumque introierit, dicite domino domus, quia Magister dicit: Vbi est refectio mea, vbi Pascha cum discipulis meis manducem.

Quod multi Fideles Christum comedant Paschalis Christi refectio est.

221 QUod multi fideles cõmunicent Christum comedentes, Christo Domino Paschalis refectio est.

Ab Ecclesiarum patronatu laicos Christus non exclusit, sed admisit.

222 Et notandum, quod patrem familias fœlicissimi illius hospitij *dominum domus*, & se *Magistrum* vocat Christus: etsi enim domus illa in primitiuam, & primogenitam Ecclesiam foret consecranda, noluit tamen Christus illius hominis iuri, vel minimũ derogare. Quod pro patronatu Ecclesiarum ad personas sæculares, Ecclesias dotantes, vel construentes deuoluto, facit, & ponderari potest.

CAP. 14. NVM. 37.

Et venit, & inuenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? Non potuisti vna hora vigilare?

Communitatis negligentiã desidia prælati causat.

223 OMni illâ tripersonali communitate dormiente, caput, nempe Petrum Christus solummodo reprehendit. An quia hoc membrum præcipuum est, quod somniferæ passioni succumbit?

Summus Ecclesiæ præsul nunquam dormit.

224 Sed cur, tum Iesus Petri nomẽ non pronuntiat, quod summæ dignitatis significatiuum est, Matth cap. 16. n. 18. sed Simonis, quod nomen personæ expressiuũ est, appellat? Certe, vel vt tantæ dignitatis honori consuleret, vel vt denotaret, primariæ Ecclesiæ dignitati denegandum omnino esse somnum, cum humanæ fragilitati, non sine reprehensione permittitur.

U E L S I C.

Somnolento prælatis prælatura diffluit.

225 Hoc dicendi modo dormientem discipulum exauthorare videtur Iesus, & durante somno à dignitate deponere.

CAP. 14. NUM. 40.

Et reuersus denuo inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant, quid responderent ei.

De-

VEL SIC.

Malitia diuersitas culpam diuersificat.

226 D*Enuo*, seu de nouo inuenit discipulos dormientes Iesus, ac si paulo ante eos dormientes non inuenisset, ac reprehendisset, per quod datur intelligi, hanc dormitationem cum præcedenti non esse comparandam, habuit enim præter somniferam naturæ humanę passionem cum priori communem quãdam inobedientię malitiam aduersus illa Christi Domini præceptiua verba num. 38. *Vigilate, & orate*, quæ malitia dormitionem hanc in diuersam á præcedenti moralem naturam transtulerat.

Et ignorabant quid responderent ei.

Præsul negligens quid Deo corripienti respõdeat, nescit.

227 N*Escit* prælatus quid Domino negligentiam ipsius accusanti respondere possit.

CAP. 14. NUM. 44.

Dederat autem traditor eius signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute.

Christo dolũ impingere piaculũ est ipsius traditione grauius.

228 E*T ducite caute.* Forte in hoc iniuriosior fuit Iudas Christo Domino, quam in stipulatione cũ Hebræis super traditione ipsius; supponebat enim Christũ subdole è ministrorum manibus, si minus diligenter se gererent, elapsurum; & fugam inituurum.

VEL SIC.

Iudæ proditoris cupiditas, & Hebræorum auaritia de primatu certant.

229 Ex nimiâ Hebræorum cupiditate, & eorumdem auaritiæ cognitione hæc iniquissima verba Iudas effutijt: sciebat enim, stipulatam ipsi pecuniam à sacerdotum principibus non tradendam, donec Iesus in eorum potestatem perueniſſet.

VEL SIC.

A prauo magistro quandoque bonum desumi potest documentum.

230 Ex ore peruersissimi discipuli, & simul nequioris Magistri proficuum fideles accipiamus documentum, quam *caute*, scilicet, reuerenter, & diligenter eum Christo Domino, vel in Eucharistia susceptô, vel ad adorandum proposito nos gerere debeamus.

CAP. 14. NUM. 53.

Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem, & conuenerunt omnes sacerdotes, & Scribæ, & Seniores.

Nullum Hebræis impedimentum obest, quominus Christo D. nocumentum inferãt.

231 O*Mnes*, nullo dempto, etsi intempestæ, & frigidę noctis hora incommoda, etsi multi senes delicati, debiles, & valetudinarij essent.

CAP. 14. NUM. 59.

Et non erat conueniens testimonium illorum.

Hebræis conueniens non est, quod Christi D. damno non conuenit.

232 N*ON erat conueniens illorum testificatio*, nec inter se, nec in ordine ad intẽtatæ, & desideratę Christi mortis effectum.

CAP. 14. NUM. 72.

Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Iesus: Prius quam Gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

Fletus Apostolorum principis ob Christi negationem vitalis, & vitalitius.

233 F*Letus* Apostolorum principis incœptio exprimitur; non finitio; vnde existimari potest, fletum ipsius vitalitium fuisse.

CAP. 15. NUM. 1.

Et confestim mane consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus, & Scribis, & vniuerso concilio vincientes Iesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.

Omnes Hebræi, nullo dempto, ad Christi D. necem influxerunt.

234 N*IL* circa Christi mortem Hebræi fine vniuerso concilio, & omniũ consilio moliebantur, vt constaret omnes, nullo dempto enormissimo influxisse facinori.

Christi, & hominum valde oppositi ducatus.

235 Sed notandum, quam diuersi, imo contrarij Christi, hominumque ducatus sint: Christus ab hominibus ad iniquum iudicem ducitur, vt moriatur, Christus ducit nos ad pijssimum Patrem, vt viuamus.

CAP. 15. NVM. 3.

Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

Hebraei non minus sui ipsorum, quam Christi D. accusatores extiterunt,

236 CHristum accusare in multis conabantur, sed nec veris, nec criminosis: re autem vera se ipsos accusabant, summum sacerdotiũ, ex indispẽsabili legis ordinatione, vnicum, & singulare, in plura capita diuidentes: quod in illa religione hæreticale sacrilegium erat.

CAP. 15. NVM. 4.

Pilatus autem rursus interrogauit eum, dicens: Non respondes quidquam.

Christus Pilato non habuit ad quid respondere; Pilatus, & reliqui iniqui nõ habebunt Christo iudici quid respondeant.

237 CHristus Pilato non respondit; quia non habuit ad quid responderet, sed quot ex hominibus Christo vniuersali iudici, non respondebunt; sed interroganti obmutescent, quia non habebunt quid respondeant?

Vide in quantis te accusant.

Hebraeorum malitia de multis Christum accusare, sed de nullo potuit conuincere.

238 IN *quantis* arithmeticè; sed non moraliter, seu ciuiliter: & notandum non dicere Pilatum: *Te conuincunt*, etsi iam testium depositio intercessisset, sed: *Te accusant*, ad denotandũ quod etsi plurima ab Hebræorum principibus in Iesum obijcerentur, omnia futilia erant, & nihili æstimanda, nec tamen de eis ne farios illos accusatores conuincere potuisse illum innocentissimum agnum á vitulis multis, & tauris pinguibus obsessum, & imperitum: Vide quæ ad psal. 21. n. 13 dicta sunt.

CAP. 15. NVM. 8.

Et cum ascendisset turba cœpit rogare, sicut semper faciebat illis.

239 COEpit rogare, non tamquam iudex iuridice interrogando, sed tamquã partialis, & amicus submisse, & humiliter deprecando.

Iudex, qui rogat, iustitia derogat.

CAP. 15. NVM. 15.

Pilatus autem volens populo satisfacere dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

240 MElius Pilato foret, si iustitiæ, legibus, & proprij muneris obligationi, quam populo satisfactionis incapaci, & indigno satisfecisset: Sed mallens populo iniuste satisfacere, tradidit ipsi crucifigendum Iesum, iustissime, ex toto iustitiæ rigore volentem pro humano genere æterno Parenti satisfacere.

A iudice legibus, non populo iustitia repugnanti satisfaciendum.

CAP. 15. A NVM. 16.

Milites autem duxerunt eum in atrium prætorij, & conuocant totam cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam: Et cœperunt salutare eum: Aue rex Iudæorum, &c.

241 IN *atrium* ducunt Iesum, vtpote patentiorem locum, & clariore luce perfussum, vt & Christus amplius verecundaretur, & militum ludibria euidentius paterent, & à pluribus Hebræorum conspicari, & celebrari possent.

Pessimum sceleratorum genus est lucem ad peccandum quærere, non vitare.

VEL SIC.

242 In patentem locũ Christus illudendus duci permittitur, vt tam enorme facinus, & spectaculum cœlum admiraretur.

Christi D. ludibria cælo admirationis causa.

CAP.

CAP. 15. NVM. 39.

Videns autem Centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans, expirasset, ait: Vere hic homo Filius Dei erat.

Christi morientis clamorosa vox se esse Patris aeterni Verbum demonstrauit.

243 Centurio stabat ex aduerso Christi; non solum, quoad loci positionem; sed etiam quoad doctrinae approbationem, & infinitae dignitatis illius Suppositi appretiationem; sed per vocem emissam Iesum esse Verbum patris agnouit.

VEL SIC.

Deus hominem recens formatū, & recens reformatum elata voce ad se vocauit.

244 Hic clamor fuit Echo correspondens illi voci, quam Deus in Paradiso Adamum vocans, pronuntiauit: Genes. cap. 3. num. 9. in quo forte Centurio dignitatem percalluit proferentis.

VEL SIC.

Extrema vox morientis qualitatem indigitat.

245 In vocibus, quas quisque moriens pronuntiat; an Dei filius, an vero filius Belial sit, dignosci potest.

VEL SIC

Clamor validus morientis non morti subijcitur, sed mortem subijcit.

246 Praeternaturalis in moriente clamor, & hic non defficiens, sed validus, vt ait Apostolus ad Hebraeos cap. 5. num. 7. non est Suppositi legibus mortis subiecti; sed mortem suis legibus subijcientis.

CAP. 16. NVM. 1.

Et cum transisset sabbatum Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum.

Nil in Christi D. obsequium fac-tum ab Euangelistae calamo transcuratur.

247 Venientes enim ad denotandum, pium illud sepulchrale obsequium ab illis sanctis feminis per se ipsas Christi corpori exhiberi intentum.

Deipara vnicum solamen filij obsequium.

248 Sed cur Virgini Matri non assistunt, imo ipsam pene vsque ad animi deliquium emarcidam, ac desolatam relinquunt? Quia filij obsequium, matris praecipuum, imo vnicum solamen erat.

VEL SIC.

Deipara plus & ante omnes pō resurrectione iucundata.

249 In illo temporis articulo iam Deigenitrix erat aspectu filij resurgentis intime iucundata, & inenarrabili gaudio tota perfusa, nec aliquo creaturarum solamine indigens.

CAP. 16. NVM. 2.

Et valde mane vna sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam sole.

Exorto iam sole adhuc mane est, ad hoc vt honestae feminae limen terant.

250 Valde mane ad hoc, vt honestae feminae limen terant, & e domo exeant, est, cum iam sol terram illustrans exortus est.

Festorum concurrentia singularem diem plurificat.

251 Sed cur immediate transactus dies, *sabbata*, & non *sabbatum* dicitur? Certe quia in illo duplex festū concurrebat, & pascha le, & septenus requietionis dies a lege praescriptus, & ab ipso mundi di exordio a Deo praeceptus.

CAP. 16. NVM. 9.

Surgens autem mane, prima sabbati apparuit primo Mariae Magdalenae, de qua eiecerat septem daemonia.

Christi D. morte & resurrectione, Hebraeorum pascha consummatum fuit, ac extinctum.

252 Cur praecedēs dies, nunc *sabbatum*, cum supra num. 2. *sabbata* nuncupatur? An quia nunc de Christi resurrectione mentio fit, qua peracta, & Hebraeorum pascha cessauit, & requiei designatus dies in aliū subsequentem translatus fuit?

Deipara fauores & gratia cum reliquis omnium creaturarum gratijs, & fauoribus incomparabiles.

253 Sed cur Magdalenae apparitio *prima* dicitur, cum Deiparae apparitio praecesserit? Quia cum Deipara in diuersa, & super excellenti respectu creaturarum omnium categoria sit, quae erga ipsam a Deo geruntur cum ceterarum gratijs, & fauoribus non componunt, nec coordinantur.

 Sed

Ad præcipuum Christi D. de dæmone triumphū reliqua referuntur.

254 Sed cur in hac occasione de septem dæmonijs, Christi virtute, á Magdalena eiectis (in quibus septem capitalia vitia subintellecta latent) mentio fit? Certe vt ad præcipuum, & totale dæmoniaci triumphum imperij omnes aliæ singulares, & partiales victoriæ referrentur.

VEL SIC.

255 Non desperet peccator, etsi septem dæmoniorum, imo totius inferni habitaculum aliquando fuerit virtute pœnitentię ad tantum gratiæ, & dilectionis gradum peruenire, quod & Apostolis Ecclesiæ magnatibus, & charissimis Christi discipulis præferri mereatur.

Pœnitentiæ virtus etiam super Apostolorum culmen pœnitentē eleuare valet.

SANC-

SANCTVM IESVCHRISTI EVANGELIVM SECUNDUM LVCAM.

CAP.I. NVM.6.

Erant autem iusti ambo ante Deum incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela.

AD CAP. I. NUM.6. SANCTI IESVCHRISTI Euangelij Secundum Lucam.

Sancti veteris legis, prater Baptistam incedebant in via Domini, non currebant.

1 SINE QVÆRELA tam actiua, quam passiua. Et notandum, quod iusti, & sancti veteris legis per Domini vias incedebant, non currebant, vno excepto, nempe Præcursore.

CAP. I. NVM. 20.

Et ecce eris tacens, & non poteris loqui.

Vetus Lex cum Gratiæ lege obmutuit.

2 LEge gratiæ per Christi aduentum appropinquante vetus lex cum sacerdotio suo, non solum libere; sed necessario obmutuit: primum, per: *Eris tacens*, secundum, per: *Non poteris loqui* innuitur.

3 Sed cur Ioannes vox ab omnimode muto generatur? Vt pateret, non vocem hominis Ioannem, sed Dei vocem futurum esse. *Ioannes non hominis, sed Dei vox.*

CAP. I. NVM. 21.

Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur, quod tardaret ipse in templo.

4 SAcerdotes veteris legis adeò accelerate, & perfunctorie legalia templi munera factitabant, vt Zachariæ modica detentio, qualis ex textu colligitur, in admirationem populum rapuerit. *Legis veteris sacerdotes accelerate litabant, & perfunctorie.*

CAP. 1. NVM. 34.

Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virũ non cognosco?

Deipara Virginitas innata, & quasi essentialis.

5 REgina Virginum, & puritatis creatæ centrum non ait: *Quoniam virum non cognoui, nec cognoscitura sum*, sed: *Non cognosco*, ac si diceret: Habeo quasi innatam, & intrinsecam virginitatem meam.

CAP. 1. NVM. 40.

Et intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elisabeth.

Bonorum Deipara cælestium liberalissima.

6 SAlutauit Maria Elisabeth consobrinam, dicens: *Dominus tecum*, vt salutationem, quam ab Angelo nuper audierat, quantocius communicaret.

CAP. 1. NUM. 41.

Et factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth exultauit infans in vtero eius, & repleta est Spiritu Sancto Elisabeth.

Deipara redundans gratia non solum in alios effluit, sed replet.

7 MArianæ gratiæ redundanti plenitudini satis non est in alios effluere, sed eosdẽ etiam replere.

CAP. 1. NVM. 42.

Et exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

Deuotio Rosarij alternatiue declamati in Zacharia domo intonabat.

8 IN domo Elisabeth iam salutatio Angelica, non solum repetito, & alternatiue pronuntiatur, sed etiam clara, & clamorosa voce profertur: quod pro celeberrima, ac religiosissima Rosarij Beatæ Mariæ deuotione ponderari potest.

CAP. 1. NUM. 44.

Ecce enim, vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.

Deipara verba operatiua, & quasi sacramentalia.

9 MAriæ verba non inania, & euanida: sed quasi sacramentalia, & operatiua sunt: ipsa enim loquente, non solum vocis sonus auditur, sed etiã virtus effectrix sentitur: ideo non ait Elisabeth: *Vt audita est vox tua*, sed, *vt facta est vox salutationis tuæ.*

CAP. 1. A NVM. 46.

Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum: & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.

In vnico Deipara subiecto duplex forma.

10 MAria erat tunc quasi duplici forma insignita, & *Anima* creata, & *Spiritu*, seu Verbo increato in ipsa, & ex ipsa homine facto; ideo Simeon ad ipsam ait: *Et tuam ipsius animam, &c.* Infra cap. 2. num. 35.

CAP 1. NUM. 54.

Suscepit Israel puerum suum.

Idem est Christi in Matre esse, ac à nobis susceptũ esse.

11 NONdum natus *susceptus* dicitur, quia idem est intra Mariam esse, ac nobis communicatum esse: ideo Angelus ad Iosephum ait: *Quod enim in ea natum est, &c.* Matth. cap. 1. num. 20.

CAP. 1. NVM. 57.

Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

Quod reliquis naturale, Ioanni miraculosum est.

12 HOC dicendi modo innuitur, quod ceteris pueris naturale est, Ioanni præternaturale, & miraculosum fuisse; scilicet communis aeris vsura non potiri, qui tribus ante mensibus rationis vsu potiebatur.

CAP. 1. NVM. 58.

Et audierunt vicini, & cognati eius.

Elisabeth partus vocalis, & sonorus.

13 ELisabeth parientem vicini, & cognati audiunt, quia vocem edidit, nõ quia clamans, & gemens peperit: etsi enim non sine dolore, tamen sine gemitu, & eiulatu peperit.

CAP. 1. NVM. 66.

Et posuerunt omnes, qui audierant in corde suo, dicentes: Quis putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

Dei potentia Ioannis esse instrumentum non dedignatur.

14 *MAnus Domini* cum Ioanne? Num Dei manus instrumentum Ioannis operantis est?

Et

Ioanni Deitatis attributa quodammodo adaptantur.

15 Et nota Verbum : *Erat,* quod emphaticum est, æternitatisque significatiuum.

CAP. 2. NUM. 7.

Et peperit filium suum primogenitum.

Deipara, hominũ plusquam adoptiua mater.

16 Primogenitum dicerem respectu ceterorum hominum, quorum Maria mater plusquam adoptiua est.

Et reclinauit eum in præsepio : quia non erat eis locus in diuersorio.

Mundi diuerticula Deum excludunt.

17 *IN diuersorio,* hoc est, diuersionibus, seu diuerticulis huius mundi non est locus Christo Domino, nec Sanctis eius: ideo dicit Euangelista: *Eis,* & non: *Ei.*

CAP. 2. A NUM. 8.

Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos.

Episcopalis muneris vel symbolum angeli reuerentur, & suspiciunt.

18 ANgelus Domini, *iuxta vigilantes pastores* stat, non supra, nec ante illos ex dignitatis pastoralis animarum debitâ reuerentia, quam in exercitio, & munere illo repræsentabant.

Et claritas Dei circumfulsit illos.

Diuina, non humana est Episcopalis potestas.

19 NON quæuis *claritas* creata ; sed ipsamet claritas Diuina animarum Episcopos, & pastores circumfulget: Vnde Diuina, non humana est, quâ fulgent, authoritas, & potestas.

Et timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere.

Fauores diuini in animabus iustis timoris causa, non præsumptionis.

20 EX magnis, inopinatisque fauoribus Diuinis iusti homines timere potius debent, quam exultanti confidentiâ lætari, donec ab ipso Deo timor omnis depellatur.

CAP. 2. NUM. 15.

Et factum est, vt discesserunt ab eis Angeli in cœlum : pastores loquebantur ad inuicem : Transeamus vsque Bethlehem.

Cœlestis aulæ cœlestis œconomia.

21 CUR aduertitur, Angelos istos à pastoribus *in cœlum* discessisse, & non potius ad præsepe recenti nato Deo, & mundi Saluatori famulaturos perrexisse? Forte ad amplitudinem cœlestis curiæ declarandam, quæ plurimos ad munera singula ministros, non plurima singulis munera ministris adaptatet.

VEL SIC.

Lux diuina humanum arbitriũ relinquit liberũ.

22 Ad denotandum, quod ad cœlum spectat homines sufficienter instruere, & illustrare, cetera ipsorum arbitrio relinqui : ideo post Angelorum discessum aduertitur pastores inter se contulisse, dicentes : *Transeamus vsque Bethlehem, &c.*

VEL SIC.

Vbi Deipara præsentia, & symbolum Eucharistia adest, cœlum est.

23 Etsi Angelos istos à pastoribus discedentes ad Bethlehemiticum præsepe perrexisse, dixeris, non propterea aduersus expressam textus veritatem piaculum commisisse existimaberis; nã quomodo non cœlum vbi Deipara, quæ purisimum cœlum empyreum est, aderat, vbi cœlestis curia cum rege suo infantilibus pannis ex ipsius, matrisque contactu in regalia ornamenta conuersis, inuoluto, & tamquam pane ad comedendum proposito, visebatur?

Et videamus hoc Verbum, quod factum est.

Verbum ab æterno genitũ, temporaliter factũ, idest incarnatum.

24 ET videamus, *hoc Verbum* diuinum, quod caro *factum est.*

Quod Dominus ostendit nobis.

No-

Quod legitimus Dei minister pro fert, Deus ipse profert.

25 Nota præstantissimam fidei horum pastorum excellentiã: quod solum per reuelationem ex parte Dei audierant, ipsis iam ab ipso Deo ostensum fatentur.

CAP. 2. NVM. 16.

Et venerunt festinantes: & inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio.

Ad Iesum rectè, & secure per Mariam, & Iosephum perueniatur.

26 PRius Maria, & Ioseph, & posterius infans Iesus inuenitur; quia vult obsequentissimus filius, vt ad ipsum per istos perueniamus. Hinc inferri potest Mariam, & Iosephum, tamquã præcipuos patronos ob omnibus Christianis recolendos.

Iesus recens natus omnibus expositus, & ministratus.

27 Et notandum infantem Iesum non solum *in præsepio positum*, sed etiam omnibus quærentibus expositum, & omnibus indigentibus propositum, & præparatum, vel si liceat dicere, ministratum.

CAP. 2. NUM. 19.

Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.

Nil ad Diuinitatem pertinens despiciendum.

28 DEipara, cui euidentia facti inerat, quæ quotidianis reuelationibus, ac frequentissimis immissionibus cælestibus fruebatur, hæc, exigua ipsi, diuinitatis filij sui argumenta non despiciebat, sed obseruabat, *conseruabat*, ac intetius conferebat.

VEL SIC.

Quæ ad Iesum recens natũ spectant, teneriorẽ amorem excitãt

29 Omnia, quæ ad Iesum recens natum, & pusillum pertinent, sunt in corde seruanda, & conferenda; valde enim sunt amoris Diuini excitatiua.

CAP. 2. A NVM. 25.

Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus, & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat à Spiritu Sancto, non visurum se mortem, &c.

Vir bonus res rara vbi vitia regnant.

30 ET ecce homo: homo vere bonus, & virtuosus; res adeo rara erat in Ierusalem illis temporibus, vt cum admiratione demonstretur.

Qui per orationẽ cum Deo loquitur frequenter lucratur Diuinũ responsum.

31 Et notandum, quod iste Simeon frequentem cum Deo per medium orationis communicationem habebat; ideoque Diuina responsa dicitur accepisse. Hoc autem *responsum* valde congruum fuit, quomodo enim mortem videre poterat, qui in continua vitæ contemplatione versabatur.

CAP. 2. NVM. 27.

Et venit in spiritu in templum.

In templum non corpore solum, sed spiritu eundum.

32 SIC omnes in templum semper venire debemus.

CAP. 2. NUM. 33.

Et erat pater eius, & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo.

Cum Deipara, vel Ioseph ipse, in omni perfectionis genere incõparabilis.

33 CUR non dicit: *Erant*, sed: *Erat*? Ad denotandum non solum vtriusque in ratione principij respectu filij differentiam; sed etiam in genere admirationis, diuersitatem.

CAP. 2. NUM. 34.

Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam, matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel.

Coram Deipara ex ordine creato supponit nemo.

34 CUR ad matrem solũ, & non etiam ad Iosephum, ibi præsentem loquitur Simeon? Vel quia coram Deipara, nulla cuiusuis Hierarchiæ creaturarum supponit.

Charitas vsque ad identitatem increscit.

35 Vel quia Ioseph in Maria per charitatis identitatem erat inclusus.

Ioſephi præmatura mors speciale Dei gratia fuit.

36 Uel certe quia præmoriturus erat, ipsiusque paternalis cura, & solicitudo ad Christi pueritiam tantum; non vero ad adolescentiam, & virilitatem ipsius erat protroganda.

CAP.

CAP. 2. NUM. 40.

Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo.

Christi gratia Deitatis forma, seu substantia.

37 ET gratia Dei, idest forma Deitatis *erat in illo.*

CAP. 3. A NUM. 1.

Anno quinto decimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituraæ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna, & Caipha factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

De semine Euangelico in rationali terra seminato ratio à Deo exigenda.

38 CUR Ioannis Baptistæ prædicationis tempus adeò signate, præfecturis omnibus singillatim recensitis, exprimitur? Forte, vt aduerterent Hebræi, quod de Baptistæ doctrina, & prædicatione Deus ab illius auditoribus, tam in particulari, quam in vniuersali Iudicio, rationem erat exacturus.

CAP. 3. A NUM. 19.

Et de omnibus malis, quæ fecit Herodes, adijecit, & hoc super omnia, & inclusit Ioannem in carcere.

Flagitiorũ pessimum tollere virorum sinum.

39 HOC est caput syncope, seu compendium omnium, quæ potest rex iniquus perpetrare flagitiorum: tollere de medio viros iustos, & zelatores scandala principum, & subditorum corripientes.

CAP. 4. NUM. 5.

Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis.

Omne mundiale minimum durabile.

40 NIL mundiale durabile, nec ad breuissimum tempus est, nam momentũ temporis non est tempus, sed temporis minima indiuisibilisque particula.

CAP. 4. NUM. 6.

Et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum: quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa.

Diabolus tenebrarum princeps.

41 IDeò Diabolus, princeps huius mundi, & tenebrarum harum in Euangelio appellari solet.

Ingratorum ingratissimus dæmon.

42 Sed notandum, non dicere à quo tradita illi sint, ne tantæ potestatis collatori Deo tributum summissionis, & recognitionis impenderet; sic ingratissimo, & superbissimo genio suo adulatorie satisfaciens.

CAP. 4. NUM. 7.

Tu ergo si adoraueris me erunt tua omnia.

Dæmonem quãdoque Mundi rectorem ex ipso Mundi regimine inferre licet.

43 FAlsum quidem est hoc diaboli dictum; sed multoties; taliter mundi res, & negotia agitari solent, vt verum dici, & videri possit.

CAP. 4. NUM. 8.

Et respondens Iesus dixit illi: Scriptum est; Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Rationalis creatura Deo soli subijcibilis.

44 ETsi per impossibile dæmon bonorum omnium mundialium Dominus esset, dominio tamẽ rationalis substantiæ minime potiretur, nec eiusdem adoratione, & obsequio dignus esset.

CAP. 4. NUM. 9.

Et duxit illum in Ierusalem, & statuit eum super pinnam templi.

Supra spiculum collocatur, qui dæmonis stabilimentum ambit.

45 EN quam firmiter, & secure solet diabolus statuere! Super cuspidem.

CAP.

CAP. 4. NUM. 13.

Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo vsque ad tempus.

Diabolus vinci potest, sed non summitti.

46 Diabolus recessit à Christo victus, sed non conuictus *vsque ad tempus* introeundi in Iudam Iscariotem.

CAP. 4. NUM. 35.

Et increpauit illum Iesus, dicens: Obmutesce.

Immundus nuda, & sancta verba pronuntiare non audeat.

47 Immundum spiritū iubet Iesus obmutescere, qui enim immundus est, loqui nō debet, nec tam pura, & sancta verba pronuntiare.

CAP. 4. NUM. 38.

Surgens autem Iesus de synagoga introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt illum pro ea. Et stans super illam imperauit febri: & dimisit illam.

Christus vetulæ, & ægrotantis synagogæ perfectus medicus.

48 Illa ægritudo significabat vitia, & peccata, quibus laborans synagoga, in vetula Simonis Petri socru typice significata, in interitum suopte pondere ruebat, quam Christus non venit perimere; sed sanare, & lege gratiæ reuiuificare, & perficere: ideo frequenter Dominus aiebat: Se non venisse legem soluere, sed adimplere.

UEL SIC.

Ad inueterata vitia eradicanda magnus conatus, non leuis adhibendus.

49 Per hanc Christi actionem instruimur, inueterata vitia, & adultas, ac radicatas animi passiones, non simplici contrariā præceptione, leui ve inslsione, sed forti, ac super dominanti imperio curari posse; ideo & super febrientem stetisse, & febri imperasse dicitur, vel, vt Syriacus, & Barablus legūt: *Obiurgasse, & increpauisse.*

CAP. 5. NUM. 1.

Factum est autem, cum turba irrueret in eum, vt audirent Verbum Dei.

50 Vt *audirent* non solum *Uerbum Dei* prolatum; sed etiam *Uerbum* incarnatum.

Qui Christo Deo carente fuiti fuerunt Verbum Dei sonantem, & personatum audierunt.

UEL SIC.

51 Irruerunt in Iesum, vt audirent *Verbum Dei* pronuntiatum; sed ardentissima eorum deuotio, & affectio promeruit, quod & audirent, & viderent ipsummet *Dei Verbum* incarnatum.

Affectuosa deuotioni plus Deus largiri solet qui ū illa desiderat.

CAP. 5. NUM. 3.

Ascendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis.

52 Non in plures naues ibi exstantes, & littori appulsas ascendit Iesus, sed in vnam tantum, & hanc Simonis Petri, vt vnitatē fidei, Ecclesiæque denotaret.

Verbis Christus, & operibus vnitatem Ecclesiæ commendauit.

Rogauit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docebat de nauicula turbas.

53 Comi vrbanitate, vt lucrum piscatorium intermittatur, piscatorem rogat Iesus: vt vero piscatio exerceatur, imperat, dicens: *Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.*

Quæ alieni muneris roganda, quæ proprij imperanda sunt.

VEL SIC.

54 Piscium irrationaliū captura Domini rogatu suspenditur, donec alij pisces e Mundi mari extracti, & ad fidem attracti in littore palpitantes, hoc est, sufficienti instructione carentes, quæ ad salutē necessaria sunt, edoceātur: Ecclesia enim multitudine fidelium, necessaria ad vitam ignorantium, nō augetur, sed grauatur, non crescit; sed potius minoratur.

Rudium fideliū numerositate Ecclesia non crescit.

UEL SIC.

55 Turbas edocturus *pusillum*, non *multum* à terra reducere rogat Iesus, vt Apostoli, & Apostolici

Per viam mandatorū pusillam, per consiliorum semitam pauci valent incedere.

tolici viri aduerterent, turbam nō esse nimium á terrâ reducendam, & in sublimiorem perfectionis semitam inducendam; hoc enim specialis Dei gratiæ, & virtutis est, hoc, vel illud indiuiduum eligentis, & ad altiora sublimantis. Quam doctrinam ab Apostolo obseruatam, & praxi exercitam passim ex eiusdem epistolis videre est.

CAP. 5. NUM. 4.

Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.

Ministris Euangelicis ea solum, quæ ad ministerium pertinent, ad laudem computantur.

56 Quomodo loqui cessasse dicitur Iesus, cum statim Petro, & alijs discipulorum loquens dixerit: *Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam?* Forte ad denotandum ministris Euangelicis illa tantū verba ad laudem, & meritum computari, quæ in populi instructione pronuntiantur, reliqua vero, quæ ad alios fines ordinantur, ac si non proferrentur, consideranda esse.

VEL SIC.

Petrus, & successores Ecclesiā ducunt; alia alij ministeria dependenter obeunt.

57 Soli Petro dicitur: *Duc in altum*, Idest cœlum, reliquis, *laxate retia vestra in capturam*, quia solius Petri, eiusque Successorum munus est, Ecclesiæ nauim per mundi pelagus gubernare; & in cœlum ducere; reliqua vero obire munera ad alios plures ministros ab ipso dependentes, & directionem, influxumque accipientes, expectat.

CAP. 5. NUM. 5.

Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus.

Minister quantū est in se agēs, etsi effectus non succedat, non est despiciendus.

58 Per totam noctem nihil ceperant, & nihilominus retia lauerunt, vt patet supra num 2 quia seruus, & minister faciens quantum ex parte suâ est, non propterea abijciendus est, & despiciendus ex eo, quod effectus intentus non succedat.

VEL SIC.

Vitia Ministrorū renatio sunt Fidelium.

59 Lauerunt retia ne forte propter immunditiem, & viscositatem ipsorum pisces fugerent ab eis.

VEL SIC.

Conspurcationē lucrantur, qui Mundo seruiunt.

60 Nil ceperunt, & tamen retia fœdata, & conspurcata sunt, adeó, vt necesse fuerit illa lauare; quiaqui mundo seruiunt, quod in labore illo nocturno, & tenebroso satis significatur, nihil fruge, & fructiferum percipiunt, sed cœnū solum, & conspurcationem.

CAP. 5. NUM. 7.

Et annuerunt socijs, qui erant in alia naui, vt venirent, & adiuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt pæne mergerentur.

Ad temporalis lucri participium leuis innitatio sufficit.

61 Ad lucrum temporale captandum, & participandum non est necessaria expressa, & clamorosa vocitatio, leuis annuitio satis est.

Temporales diuitiæ grauant plus quam ditant.

62 Et notandum, ambas nauiculas bonis temporalibus onustas eo ipso submersionis periculū incurrisse: lucrū enim temporale plus grauat, quā ditat: & hæc est ratio difficultatis saluationis diuitū infra cap. 18. num. 25. alte ponderatæ: nam diuitiæ ex naturâ suâ possidentes demergunt.

CAP. 5. NUM. 13.

Et extendens manum tetigit eum, dicens: Volo: Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.

Peccatorum lepra per verā pœnitentiam eumi natur, non contegitur.

63 *Et confestim lepra discessit ab illo*: Per hunc dicendi modum, & hæreticus error confutatur, & catholicum periculum aduertitur: lepram, scilicet peccatorum per veram pœnitentiam, ac Dei gratiam non contectam, & latentem manere; sed omnino á peccatore ab esse, & eliminari:

nari; at nō taliter discedere, quod facile tedite non posfit, si pœnitens sanatus, de spirituali sua salute tuenda, & conseruanda incautus & negligens fuerit.

CAP. 5. NUM. 14.

Et ipse præcepit illi, vt nemini diceret, sed vade, ostende te sacerdoti, & offert pro emundatione tua, sicut præcepit Moyses in testimonium illis.

Iustitiæ ob gratiā non derogare, Christi doctrina est.

64 NOluit Christus in lege dispensare, quæ de sacerdotalibus emolumentis disponebat, ne iustitiæ ob gratiam derogaret, & ne illi templi ministri lanis lupeique auaritiæ dediti, vt patet ex Matth. cap. 15. num. 5. alijsque locis Euangelicis, apparenter saltem, legitimam quærelam de ipso formare possent.

Cum prauis, & inuidis ministris caute agendum.

65 Sed cur leproso sanato sub formali præcepto silentium Christus imposuit? Nam si ex incauta animi leuitate, & recuperatæ salutis innata hilaritate, rem factam diuulgaret, sacerdotes hac notitia præuenti, ex inuido in Christum liuore, hominem vere mundatum declarare nolent; sed adhuc contaminatum, & immunditiæ lepræ subiacentem audenter dicerent.

CAP. 5. NUM. 15.

Perambulabat autem magis sermo de illo.

Fama bona lente ambulat; mala fama pernicissime volat.

66 SI fermo iste non esset bonus, & laudatorius, sed malus, & detractorius, non ambularet, sed curreret, vel certius volitaret.

CAP. 5. NUM. 29.

Et fecit ei conuiuiū magnum Leui in domo sua.

Lætissimū Deo conuiuium peccatorū conuersio

67 PRæcipua huius conuiuij fercula fuerunt Leui, & sociorum eius conuersio; ideo conuiuiū illud ei, idest Christo Domino magnum fuisse dicitur.

CAP. 5. NUM. 39.

Et nemo bibens vetus, statim vult nouum; dicit enim: Vetus melius est.

Vel ipsa Euangelica veritas aliquale Nouitatis detrimentum passa.

68 SUÆ etiam verissimæ, & infallibili Euangelicæ doctrinæ non abnegat Iesus incommoda, & alia moralites necessaria, nouitatis attributa, seu accidentia.

CAP. 6. A NUM. 3.

Et respondens Iesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis, quod fecit Dauid, cum esurisset ipse, & qui cum illo erant: quomodo intrauit in domū Dei, & panes propositionis sumpsit, &c.

Petentiorum petitio sumptio, si accepta est.

69 QVomodo dicit: *Sumpsit*, cum ex 1. Reg. cap. 21. num. 3. constet, quod à sacerdote petierit? Sed cum de potentioribus agitur: *Petere*, ac *sumere* diuersa quidem verba, sed eiusdem sensus, & significationis sunt. Vide quæ ad lib. Numeri cap. 22. num. 20. notata sunt.

VEL SIC.

Petentiores, si boni sint, modeste petunt, & gratulabiue accipiunt.

70 Sumpsit de manu Achimelech sacerdotis reuerenti, & humili gratulatione tam ob beneficium præstitum, quam ob mysticam illorum panum significationem.

CAP. 6. NUM. 10.

Et circumspectis omnibus, dixit homini: Extende manum tuam, & extendit.

Princeps omnia circumspiciat priusquam potestatem manum vni ex relictis quos subditos decdat.

71 PRincipes omnia debent circumspicere, priusquam manum liberam vni subditorum concedant propter magnum abusus imminens periculum: quam valde proficuam, necessariamque doctrinam Christus in hac actione insinuasse videtur.

Et restituta est manus eius.

Manus inutilis est, ac si nō esset.

72 MAnus *restituta* dicitur, non: *Sanata*, seu *viuificata*; quia manus inutilis in illo homine, erat, quasi non esset.

CAP.

CAP.6. NUM.11.

Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad inuicem quidnam facerent Iesu.

Verbalitas insipientia soror, vel sequela.

73 REpletioni insipientiæ congruentissime verborum abundantia subnectitur.

CAP.6. A NUM.12.

Factum est autem in illis diebus, exijt in montem orare, & erat pernoctans, & in oratione Dei. Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis (quos & Apostolos nominauit.)

Christi orantis Deitas obiectũ & subiectum.

74 IN *oratione Dei*, tam obiectiue, quam subiectiue.

Christus D. orando, & sibi gratissimum, obsequium, & nobis proficientissimũ præstitit documentum.

75 Et notandum, Deum ad se ipsum orare, non solum vt nos orare doceat, & orationis dignitatem; meritumque commendet; sed etiam, vt sibi ipsi gratissimum præstaret obsequium.

Ecclesiæ astores electioni tam natura, quam supernaturali luce preparentur.

76 Notandum etiam ijs, ad quos Episcoporum electio, quo quomodo spectat, Christum ad Apostolorum selectionem proliχim integrę noctis orationem præmisisse, & ad eandem selectionem opere perficiendam, lucem diurnam expectasse.

CAP.6. NUM.34.

Etsi mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia.

Sacculus futurus comparatiue ad præsentem aliquanto grauius ponderet, vt æque æstimetur.

77. SI fœneratio supponitur, quomodo æqualia dicuntur recipere, non vero inæqualia? An quia centum, & quinque post annum soluenda æquiualent, centum de pręsenti, vt acute illustrissimus Caramuel in morali suâ theologiâ aduertit, & stabilire nititur?

CAP.6. NUM.41.

Quid autem vides: festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?

78 CUR trabs in oculo non: *Non videri*; sed: *Non considerari*, dicitur? Quia trabs adeò intime oculo coniuncta, & applicata non potest naturaliter videri: potest autem, imo debet considerari, & attentâ mente perpendi. *Nimis approximata non sunt visionis obiecta, sed contemplationis.*

CAP.6. A NUM.47.

Omnis, qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, ostendam vobis, cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram, &c. Usque ad finem capitis.

79 EXpressa de Ecclesiâ, & Synagogâ parabola in hoc textu continetur: illa supra Petri petram, & fundamentum Apostolorum, & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu ædificata, & solidis de cœlo promissionibus stabilita: Hæc vero supra terram promissionis idest, promissiones fluidas, terrenasque constructa: *Bona terræ comedetis: Et epulaberis in omnibus bonis.* Deutoron. cap. 26. n. 11. *Synagoga promissa terrena; Ecclesia cœlestia.*

CAP.7. NUM.3.

Et cum audisset de Iesu misit ad eũ seniores Iudæorum, rogans eum vt veniret, & saluaret seruum eius.

80 VT *saluaret*, idest, non solum corpus, sed etiã animam sanaret, nec vitam solum temporariam concedere dignaretur, sed etiam æternam. *Deo non tam corporis, quam animæ petenda salus.*

CAP. 7. NUM. 8.

Nam, & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; & dico huic: Vade, & vadit: & alij: Veni, & venit: & seruo meo Fac hoc, & facit.

Superioris exemplum subditos format.

81 VNde Centurioni tam prompta militum, seruorumque obedientia? Certè ab exemplo ipsius: ipse enim non gerebat se quasi supra potestatem constitutus esset, sed tamquam potestati subiectus, & *sub potestate constitutus.*

CAP. 7. NUM. 9.

Quo audito, Iesus miratus est: & conuersus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inueni.

Non minus miranda est seruorum fidelitas, quam gentilis domini fides.

82 ETsi solum fidem Centurionis Christus Dominus Hebræis commendauerit, vtrumque dici potest miratum fuisse, & Centurionis fidem, & subditorum ipsius fidelitatem.

Vide sup. n. 82.

83 Et notandum promptam seruorum obedientiam rem adeò raram esse, vt vel ipsum Deum in admirationem rapere possit.

CAP. 7. NUM. 12.

Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ.

Elementa, quæ nos componunt, nos dissoluunt.

84 DIuus Ambrosius asserit, portitores defunctum illum efferentes esse quattuor elementa ex quibus humanum corpus compaginatur. Unde liquet sensus naturalis illius sententiæ, quam Christus Dominus Matthæi cap. 8. num. 22. adolescenti discipulo dixit: *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos*: & quam vere Phylosophia doceat, quod calor, qui nos generat, nos corrumpit.

Et turba ciuitatis multa cum illa.

85 CVM illa, non cum illo: quia etsi vtrumque comitarentur, non tamen, vt defuncto iuueni præstarent obsequium, sed vt viuentem matrem demererentur.

Viuentem omnes, defunctum pauci de mereri student.

VEL SIC.

86 *Cum illa*, non *cum illo*, quia etsi adolescentem mortuum immatura morte præreptum comitarentur, nemini tamen illorum de morte cogitatio suberat, nec in illo inopinato, & celeri occasu suum quisque periculum contemplabatur.

Ad mortis præsentiam propriis periculum non aduertere grauis negligentia est.

CAP. 7. NUM. 13.

Quam cum vidisset Dominus misericordia motus, super eam dixit illi. Noli flere.

87 NON defuncti filij, sed viuentis; & viduæ matris Dominus vicem doluit. Et nota *motum* Christo D. tam in quantum Deo, quam in quantum Homini naturalissimum.

Matris vidua sors fi'ij morte miserabilior.

CAP. 7. A NUM. 14.

Et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.

88 QUis crederet, hanc viduam emortuum filium ad sepulchrale officium deferentem ab ipso iterum viuente comitatam in domum reuersuram? Hæc videtur typum gessisse Ecclesiæ primum à Christo orbatæ, mox per resurrectionem ab ipso vsque ad sæculi consummationem concomitatæ: Vide Matth. cap. 28. n. 20.

Filij viduæ Naimitica resurrectio mystica præsignata.

CAP. 7. NUM. 38.

Et stans retro secus pedes eius, lacrymis cæpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.

In-

A Magdalene Christo D. exhibitum obsequium quodammodo æternum.

89 INceptionem obsequij Domino à Magdalena exhibiti describit Euangelista, sed non dicit finem, quia ex deuoti animi affectione numquam ab illius exhibitione cessauit, ideoque verbis indefinitum tempus significantibus exprimitur: scilicet: *Tergebat, osculabatur, vngebat.*

CAP. 7. NVM. 39.

Videns autem Pharisæus, qui vocauerat eum, ait intra se dicens: Hic, si esset propheta, sciret vtique quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.

Præsumptiue, ex bona etiam intentione, discurrere frequenter erat.

90 IMO quia erat non solũ Propheta; sed prophetarum princeps, & Dominus, nouerat que superexcellentem sanctitatis gradum vitæ futuræ illius piæ feminæ, eiusdem obsequium libentissime admisit. Vide quam inepte doctus hic, & religiosus discurrat Hebræus, munus propheticum ignorans, cuius præcipuum non est præterita, præsentiaque nuntiare, sed futura prænoscere, & manifestare.

Detractio, nisi ỳ(?) elnere indiuidualiter inflicto non quiescit.

91 Et notandum non se continuisse in deturpatione honoris illius feminę verbis istis generalibus, scilicet: *Quæ, & qualis*: sed vlterius vsque ad specificantia, & declaratoria verba, vel certius verbera processisse, scilicet: *Quia peccatrix est.*

CAP. 7. NVM 44.

Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni.

Christus ad pœnitentes conuertitur, non ad rigidos.

92 AD piam, & pœnitentem feminam non ad rigidum, & calumniatorem Simonem conuertitur, qui dixit Zachariæ cap. 1. num. 3. *Conuertimini ad me, & conuertar ad vos.*

Vides hanc mulierem?

Despectio, & inuidentia obcæcant innu sunt cedaunt.

93 CUR rogat Dominus Simonem, an mulierem præsentem videat? Forte ad denotandum, quod vel ex prauo conceptu quem de illa antea habebat, vel ex inuidia ob Domini beneuolentiam nuper concepta, ista mulier reddita fuerit Simoni inuisa.

UEL SIC.

Præsentia solemni non videns, quãto magis absentia.

94 Per hanc interrogationem Christus Dominus Simonem de excessu in detractoriâ censurâ circa hanc mulierem nuper pronuntiata, oblique reprehendit: æquiualet enim, ac si diceret: Simon, si hac muliere præsente, & in domo tua existente, potes interrogari, an illam videas, quomodo de ijs, quę extra domum tuam, in ciuitate fecerit, vel in occulto patrauerit, adeò seuere, & asseueranter pronuntiare audes?

UEL SIC.

Sacra metamorphosis pœnitentia est.

95 Per hanc interrogationem indicare voluit Dominus Simoni, illam mulierem iam non esse eamdem, quæ antea erat, & quam, vt procacem, & lasciuam feminam cognoscebat, quoniam pœnitentiæ virtute in aliam valde diuersam, imo & contrariam conuersa erat.

Intraui in domum tuam aquam pedibus meis non dedisti; hæc autem lacrymis rigauit pedes meos; & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum nõ vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos.

Etiam qui pie, & deuote E charistiam suscipiũt multa obsequia sancto Hospiti tenere debita præstare omittunt.

96 ECce quot, & quanta obsequia vere Deo hospite nostro digna, & ipsi debita omittere soleant, etiam

ij,qui pie, & deuote communicare videntur, & Christum panem viuum intra pectoris sui domum recipere,quæ ab aliis, qui ex profunda reuerentia, & timore, vel ex propriæ indignitatis humili cognitione ad tantum Sacramentum accedere,non audent, præstari solent: & hinc doctrina de frequenti ad Eucharistiam accessu, vel recessu desumenda videtur,& stabilienda. Qui enim cum Simonis obsequio Magdalenæ obsequia coniungunt frequenter ad Sacram Mensam accedant: qui secus; aduertant Magdalenæ abstinentis obsequia, recipientis Simonis obsequio à Christo Domino præferri. Sed quæres, quænam hæc Simonis, & Magdalenæ obsequia fuerint? Certe in Simone deuotio resplenduit,in Magdalenæ veró lacrymis pœnitentia,& contritio: in osculo, charitas: in vnguento, reliquæ omnes virtutes,quæ ab ista radice pullulant, & ab isto fonte dimanant: quibus, si adornatus fueris, frequenter, imo & quotidie ad sacram Synaxim humili confidentia accede.

CAP.7. NUM.50.

Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit: Vade in pace.

In Dei gratia confirmatis nullum vitia bellum mouent.

97 IN pace omnium vitiorum, & iniquarum passionum dimisit Magdalenam Iesus, vt nullum illi deinceps bellum mouerent.

VEL SIC.

In pace interiori omnia spirituàlia bona virtualiter inclusa.

98 In pace ista, cum qua Iesus Magdalenam dimisit, omnia illi spiritualia bona cócessit: ideo nascente Domino pax bonæ voluntatis hominibus annuntiatur supra cap.2.num.14.

CAP.8. NUM.2.

Maria, quæ vocabatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant.

Scandalosa femina dæmonum vniuersitas.

99 DE qua septem dæmonia, quæ septem vitiis capitalibus præsunt, exierant: vel vniuersitas vitiorum in hoc dæmoniorum numero contenta ab ipsa eliminata fuit: Vide quę ad Marci cap.16. num.9. notantur.

CAP.8. NUM.24.

Accedentes autem suscitauerunt eum,dicentes: Præceptor, perimus.

Non omnes, qui perfectionē profitentur perfecti sunt.

100 IN tam exiguo phaselo taliter poterant discipuli à Magistro distare,vt necessum fuerit aduertere, quod accesserint: quod etiam Matthæus cap.8, num.25. notat: Unde sequitur, appropinquationem loci ad Christum, animi viuidam affectionem, & approximationem necessaria sequela non inferre.

VEL SIC.

Tribulationum procella nos Deo approximare faciunt.

101 Ecce finis ob quem frequenter Dominus tribulationum procellas solet immittere: vt scilicet accedamus magis ad ipsum.

Vitæ præsentis afflictiones Diuinæ schola lectio primaria est.

102 Sed cur in hac afflictione, & vitæ periclitatione Christum Dominum Preceptorem, non veró Omnipotentem,aut naturæ Dominum appellant? Certe ad denorandum huius vitę afflictiones, & tribulationes esse magnā illā lectionem, qua Deus humanum genus erudire solet.

VEL SIC.

Litteraria scholarum vniuersalis affectionem summopere conciliare.

103 Vt Iesum ad pietatem erga ipsos moueant, hanc Præceptoris appellationem vsurpant valde intensæ in discipulos affectionis significatiuam.

CAP.8. NUM.30.

Interrogauit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio: quia intrauerant dæmonia multa in eum.

Vide

Dæmon re,& nomine humani generis implacabilis hostis.

104 VIde quę ad Marci caput 5. num. 9. animaduersa sunt. Et nota dæmonis in humanum genus tam rei, quam nominis hostilitatem.

CAP. 8. A NVM. 38.

Et rogabat illum vir, â quo dæmonia exierant, vt cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus.

Ad munus Episcopale, non qui se ingerit, sed quem Deus eligit, aptus est.

105 AD munus Apostolicum conueniens nõ est ille, qui se vult ingerere, sed quem Deus vult eligere, & sublimare.

Prudens cautela bono publico, & priuato attẽdit.

106 Et notandum, quam pia, prudenrique cautela Christus Dominus, & Apostolatus honori cõsuluit, & dæmoniacum ab Apostolatu exclusit.

UEL SIC.

Pro maiori spirituali bono Deus vnicuique diuersa charismata largitur.

107 Quibusdam congruentius est, & animæ saluti conducentius misericordiarũ Domini proclamatores esse, quam alijs spiritualibus bonis ditari, & charismatibus adornari.

CAP. 8. NUM. 41.

Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse princeps Synagogæ erat.

Christiani pij, & religiosi pijs, & religiosis Hebræis regulariter modestiores.

108 APud Hebræos, qui synagogam sumptibus suis ędificabant, synagogæ principes compellabantur; apud Christianos vero, Ecclesiarum ædificatores, & fundatores modestiori nomenclatura vtuntur, & *Patronorum* titulo contenti sunt.

CAP. 8. NUM. 43.

Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat omnem substantiam suam.

109 CUM omnem huius mulieris substantiã erogatam, & consumptam dicat: non solum ciuilem tam patrimonialem, quam adquisitam; sed etiã physicam, naturalem, & personalem intelligere licet. *Prolixus morbus omnem cuiuscũque generis substantiam deuorat*

110 Et notandum, quantum medici semper stipendiarij, & impendiosi fuerint, & potius ægrotorum substantiæ, quam ægritudinum consumptores. *Per antiquũ est, Galenum stipendiarias opes ministrare.*

Nec ab vllo potuit curari.

111 NON solum inefficacia; sed etiam impotentia medicinæ aduertitur, & sugillatur non secundum se seu quantum est ex parte scientiæ, quæ vera, efficax, & potens est, vtpote ab Altissimo creata, sed quatenus per inertes, & imperitos homines applicatur, exercetur, & addiscitur. *Medicorũ inertia, & imperitia facultati suæ derogat.*

CAP. 8. NVM. 44.

Accesit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius.

112 MVlier sanguinolẽta, & sanguinaria se Diuino conspectu indignã existimauit; ideo licet fidei, & spei robore munita, non anteriorem fimbriæ oram, sed posteriorem ausa fuit contingere. *Omne immundũ Diuino conspectu indignum.*

CAP. 8. NVM. 45.

Et ait Iesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?

113 HOC videtur dixisse Petrum ex suæ motiuo apprehensionis, quã existimabat Iesum â desiderata, & amata hominum frequentatione cõprimi, & affligi, cum ita non esset: ideo Iesus ad dictum illius non attendens, & quasi despiciens, in pronuntiata *Christus ab amata hominũ frequentatione nũquã compressus.*

interrogatione insistit, dicens: *Tetigit me aliquis? Nam ego noui virtutem de me exisse.*

U E L S I C.

Inter compressionem, & tactum magna versatur differentia.

114 Petrus, & ceteri Apostoli adhuc rudes, vtpoteá Christi doctrinâ nondum satis eruditi, nec ab Spiritu Sancto illuminati, inter tactum, & compressionem magnam esse differentiam non aduertebant.

U E L S I C.

Primi Ministri principes suos á subditis frequentari politica potius, quam Christiana commiseratione dolere solent.

115 Hæc potissimum cura est, quæ primos principum ministros angere solet, á subditis, scilicet nimium frequentari, & circa se habere, quod nomine compressionis, & afflictionis, plus, & certius, politica, quam miseratrice compellatione, exprimunt.

V E L S I C.

Bonos principes subditorum frequens assistentia non molestat, sed recreat.

116 Cum primi principum ministri anxia, adulatoriâque apprehensione existimant, suos principes á subditis comprimi, & affligi, illi, si boni, & clementes sint, vix credunt tangi, seu leuissime contrectari.

UEL SIC.

Vide sup. n. 114.

117 Plurimi comprimebant; sed vna solum pia, & fidelis femina Iesum tangebat.

CAP. 8. *NUM.* 46.

Nam ego noui virtutem de me exijsse.

Deus benefaciendo libenter agit, nullo modo patitur.

118 NON dixit Iesus: *Sensi*, quod cum aliquo corporis tactu, & passione fit: sed: *Noui*, quod spiritualem, & facilem mentis operationem significat.

V E L S I C.

Princeps fit quidem naturaliter: sed cum rationali discretione beneficus.

119 Beneficia á principe naturaliter, quasi aquæ á sua scaturigine, exeant; sed sit fons rationalis, quæ aquas effluentes aduertat; non materialis, & rudis, quæ imperceptibiliter, ac indiscrete suos latices hinc inde diffundat.

CAP. 8. *A NUM* 52.

Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est enim mortua puella; sed dormit. Et deridebant eum.

simultaneis contrarietatibus præsens hæc vita netur, & texitur.

120 ECce in eodem fere temporis momento in ijsdẽ subiectis fletus, & planctus, risus, & irrisio: hæ tegnæ, & næniæ sunt, quibus despicabilis hæc vita transfigitur.

Non omnis pro defunctis fletus, & planctus eiulatus cordialis est.

121 Et notandum fletum illum, & planctum adeó non cordialem, sed superficialem fuisse, quod ad statim ridendum, imo irridendum prompti, & parati essent.

CAP 8. *NUM.* 56.

Et stupuerunt parentes eius, quibus præcepit, ne alicui dicerent, quod factum est.

Mauult Deus gloria accidentali carere, quã peccatorem occultum infamari.

122 IN hac puella intra domum propriam emortuâ, & viuificatâ occultum peccatorem á Deo ad gratiam misericorditer restitutum, significari cõmuniter intelligitur, cuius honori adeò prospicit Diuina bonitas, quod malit Dominus gloriâ suâ accidentali carere, quam peccatorem occultum infamari, vel minimum dedecus incurrere.

V E L S I C.

Conuersiones, quas Deus solus de absoluta potẽtia facit, pro exẽplari nõ vult á nobis accipi.

123 In puellæ huius emortuę suscitatione insignes illæ conuersiones significari possunt, in quibus Deus solus omnia præstat, quin peccator ex parte suâ aliquid impendat, quas non permittit Dominus diuulgari, ne peccatores spe inani decipiantur, & de spirituali salute recuperandâ negligẽtes, ac desidiosi fiant.

CAP. 9. *NUM.* 1.

Conuocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem, & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent.

Apos-

Arma quibus debellantur dæmones, non virtus corporis; sed animæ virtutes sunt.

124 APostolos Iesus ad dæmones debellandos armaturus, prius *virtutem* infundit, deinde *potestate* communit, ad ostendendum potiora arma, quibus hostes isti nequissimi superantur, virtutes fidelium tam infusas, quam adquisitas esse.

Omnis ægritudo, & languor à peccato originẽ trahit.

125 Sed cur exorcizatricem potestatem cum facultate curatiuâ coniungit? Forte ad denotandum, omnes hominum languores vel à peccatis causari, vel saltem originem trahere.

CAP. 9. NVM. 9.

Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui.

Grauius peccat, qui se de commisso flagitio iactat.

126 CRudelior, & reprehensibilior mihi apparet Herodes in hac de Ioanne à se decollato iactabunda pronuntiatione, quam fuit in ipsa decollationis præceptione: tunc enim, etsi lasciuo amore cæcus, & specie iusiurandi coactus mœstitiæ, & contristationi locum dedit; nunc autem illis impedimentis semotis de prodigioso homine à se inique peremptoturpissime gloriatur.

Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

Nonnulli, ex curiositate potius, quam ex vera animi applicatione virtuti adhærent.

127 NON quærebat Herodes Christi doctrinam audire, eiusdem admiranda opera venerari; sed solummodo curiositati oculorum satisfacere; sic nonnulli præsertim ex potentioribus se spiritualibus exercitijs addicere solent.

CAP. 9. NVM. 23.

Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semet ipsũ, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

Quotidiana crucis Deum semper habemus adiutorem.

128 IN omni republicæ Christianæ statu nullus fidelium est, cui vlla sine aliqua patiendi, & crucem ferendi occasione dies transeat: sed hoc maximum solamen præsto adest, quod Iesum semper præcursorem habeamus.

Propria cuiusque crux, non aliena semper appetenda.

129 Et notandum suis Iesum asseclis, vel consulere, vel præcipere, quod propriam vnusquisque crucem tollat, non alienam, cuius consilij, præcepti ve contrarium tam solemne, quam reprehensibile est: multi enim propriam crucẽ abijcientes aliorum cruces ambire non desinunt, quarum si aliquã Deus ipsis concesserit, tunc iam tãquam propriã repudiare, & à se repellere incipient.

CAP. 9. NVM. 25.

Quid enim proficit homo, si lucretur vniuersum mundũ, se ipsum autẽ perdat, & detrimentum sui faciat.

Nemo vnquam æternæ salutis suæ solicitudinẽ abijciat.

130 DE diuinâ prouidentiâ, & pietate credendum non est, vel præsumendum, quod qui vniuersum mundum Deo luctaretur, de animâ suâ periclitaturus foret: sed talẽ, tantumque fidei præconem Christus Dominus in exemplum adducere voluit, ne sit aliquis, qui de spirituali suâ salute vnquam solicitus esse desit.

CAP. 9. NVM. 26.

Nam qui me erubuerit, & meos sermones: hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, &c.

Grauissimus crucíatus erubescẽtia est.

131 SUpremi rigorem iudicij per erubescentiam Christus Dominus significare, imo exaggerare voluit.

CAP. 9. A NVM. 30.

Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses, & Elias visi in maiestate.

Sancti insignes illustribus characteribus signati.

132 NUllus adstantium Domino transfigurato discipulorum de Moysis, & Æliæ personis hæsitauit; sed in eorumdẽ statim deuenerunt cognitionem; forte quia suum quisque igneum signaculum possidebat;

bat: Moyses in facie Elias incurru;ideoque *visi in maiestate*, dicuntur.

CAP.9. NVM 32.

Petrus vero,& qui cum illo erant,grauati erant somno. Et euigilantes viderunt maiestatem eius.

Ad gloriæ imaginem percipiēdam, mortis imago præcedit.

133 Illius speciei gloriæ, etsi breuissimam, & persurctoriam, perceptionem Apostolorum somnus precessit, qui quædam mortis species, & imago est.

Petri dignitas cum nulla alia Ecclesiæ dignitate confunditur.

134 Et notandum de Petro primo,& seorsim ab alijs Apostolis mentionem fieri, quod fere semper,ac de ipso agitur obseruatum legimus in supremæ sibi á Domino super omnes collatæ honorem dignitatis.

CAP.9. NVM.36.

Et dum fieret vox, inuentus est Iesus solus. Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his,quæ viderant.

Secreti obseruatio res laude, & recomendatione digna.

135 Tamquam res valde notatu digna refertur ab Euangelista secreti rei extraneæ,atque mirabilis intra pectoris arcana per paucos dies, etiã, inietueniente præcepto Domini, conseruatio: Uide Matthæi cap. 17.num.9.

CAP.9. NVM.46.

Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum maior esset.

Presumptio, Natura lapsa naturalis passio.

136 CUR non ait: *Subijt*, seu *ascendit*, sed *intrauit?* Quia cogitationes istæ de præferentiâ nostrâ respectu aliorum,ex connaturali naturæ lapsæ superbiâ, & ambitione naturali incessu ad nos veniunt,atque perueniunt.

CAP.9.A NVM.49.

Respondens autem Ioannes, dixit: Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo eijcientem dæmonia,& prohibuimus eum: quia non sequitur nobiscum. Et ait ad illum Iesus: Nolite prohibere: qui enim non est aduersus vos, pro vobis est.

Euangelistæ loquentes in substantia, & modo loquendi singulares,& admirabiles.

137 NON ait Ioannes: *Non sequitur nos*, sed: *Non sequitur nobiscum*, scilicet, te vnicum,& vniuersalem omniũ Euangelij ministrorum Præceptorem,& Magistrum.

Ecclesia fæcunditas ex Euangelicorum ministrorũ concordia pendes.

138 Et notandum, hic á Christo Domino Euangelicorum ministrorum concordiam commendari, nec non, & pacificam, charitatiuamque inter se conuersationem, ex cuius deffectu non exigua messis multoties perijt, & intra Ecclesiæ horrea condita nõ est.

CAP.9. NVM.54.

Cum vidissent autem discipuli eius Iacobus,& Ioannes,dixerunt: Domine,vis dicimus, vt ignis descendat de cælo,& consumat illos?

Nomen Boanerges, Ioanni, & Iacobo impositũ, forte non laudatorium, sed sugillatiuum fuit.

139 CRedere propter hoc dictum imposuisse Christum Dominum his discipulis, & consanguineis suis nomina *Boanerges*, quod est, *filij tonitrui*, Marci cap.3.num.17.

CAP.9.A NVM.55.

Et conuersus increpauit illos, dicens: Nescitis,cuius spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere,sed saluare.

Ex Maria Homo Deus,& humanus.

140 IStemet Dominus non est,qui Exodi cap. 32. num.10.vnico impetu vniuersum Hebræorum populum delere voluit? Vnde ergo talem, ac tantam humanitatem contraxit? Certe ex humanitate assumpta: tunc enim erat solummodo filius Dei, nunc autem Mariæ etiam filius est.

CAP.9. NVM 58.

Dixit illi Iesus: Uulpes foueas habent,& volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet, vbi caput reclinet.

Vul-

Qui ad Christum vult accedere nullo ipsum obstaculo impeditū reperiet.

141 **V***Vlpes* duplices,& astutæ habent cauernas abstrusas,& tortuosas,quibus alia animalcula eludant, & ab infensis potentiorum inuasionibus se defendant ; at vero simplices auiculæ *nidos* patentes,& apertos, quorumlibet incursionibus obnoxios: Filius autem hominis, & Dei ex infinitâ suâ misericordiâ, & perfectione omnium Simplicissimus,nec hos, nec illas habet ad hoc,vt omnibus ipsum quærentibus obuior,& patentior sit.

Gloriosum charitas Christi thronum adornat.

142 Sed vbinam reclinatorium illud aureum Salomonicum columnis argenteis suffultū Canticorum cap.3.num.9. Hoc propter filias Ierusalem media charitate constratum est; á Iesu vero Salomone , non nisi post passionis ascensum purpureum assumendum.

CAP.9. NVM.59.

Ait autem ad alterum sequere me. Ille autem dixit : Domine , permitte mihi primum ire , & sepelire patrem meum.

Difficile cœlestē hereditatem nāciscuntur , qui terrenas ambiūt

143 **P**Arentationis prætextu hereditatem adire cupiebat, ideo de secundo primū fecit, vt ait Chrisologus:vnde qui terrenas hereditates ambiunt, difficile hereditatem salutis nanciscuntur.

CAP.9. NVM.61.

Et ait alter, sequar te, Domine ; sed permitte mihi primum renuntiare his,quæ domi sunt.

Temporalia bona inuisa facilius, quam visa renūtiantur.

144 **O**Ptima temporaliū bonorum renuntiatio in absentiâ fit : visus enim illorum affectum allicit,& bonum propositum præuaricare facit.

CAP.9. NVM.62.

Ait ad illum Iesus : Nemo mittens manum suam ad aratum, & respiciens retro aptus est regno Dei.

Qui ad Ecclesiæ ministerium assumitur, non ad opes; sed ad opus assumitur.

145 **Q**UI ad ministerium Ecclesiasticum assumitur,sciat se non ad opes , sed ad opus,non ad requiem ; sed ad laborem , & quidem durissimum assumi.

CAP.10. NVM.1.

Post hæc autem designauit Dominus, & alios septuaginta duos: & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem , & locum , quo erat ipse venturus.

Charitatis binariam Dei fruitionis prauium.

146 **C**Haritas Dei, & proximi est binarium præcedens faciem Domini: Vnde nemo absque hoc binario illam videbit , nec in præsenti vita per interiorem illustrationem, nec in futurâ per speciem, & gloriæ illuminationem.

Pios ad se unitus Deus suauiter allicit.

147 Sed cur tantus numerus præmittitur. Forte per hunc significatur abundantia internarum inspirationum, & immissionum, quibus solet Deus piorum mentes hominum illustrare, & ad se suauiter trahere.

CAP.10. NVM. 2.

Messis quidem multa,operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

Ecclesiam operarijs bonis prouidere , non solū necessarium,sed difficile.

148 **N**Otandum non solum adeò necessariam,sed etiam difficilem bonorū Euangelicę messis operariorum copiam,& sufficientiam,vt vel ipse Dominus fidelium orationibus adiuuari velit ad eius impetrationem.

CAP.10. NVM.10.

In quamcumque autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas eius dicite: Etiam puluerem,qui adhæsit nobis de ciuitate vestra extergimus in vos:tamen hoc scitote,quia appropinquauit regnum Dei.

Etsi

Prælatus subditis, etiam indignissimis, salutis monita non deneget.

149 ETsi aliquando prælatus alicui ciuitati, aut communitati opporteat indignari, taliter vt ab illa discedendum sit: nihilominus monita salutis præbere, & quæ ad æternam vitam concernunt aduertere non omittat. Et aduerte, non iussisse Dominum, quod reuelli ciuitati diceret: *Appropinquauit vobis regnum Dei*: sed solum: *Appropinquauit regnum Dei.*

CAP. 10. A NVM 40.

Quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi, vt me adiuuet. Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Vere amantis se suis non iudicem, sed aduocatum agit.

150 CHristus, vt iudex aduersus Mariam interpellatur, & gerit se tamquam illius aduocatum. Simon de Casia de resurrectione lib. 14. cap. 6. ex Diuo Augustino sermone. 27. de verbis Dom. tom. 10.

Mundiale conuiuium grauat, & conturbat; spirituale satiat, & exhilarat.

151 Et notandum, quod plurima temporalia, etsi pie, & religiose fiant, nec satiant, nec satisfaciunt, sed mentem conturbant, nec tamen diu possidentur, at vnicum spirituale, & mentem satiat, & protegente Domino conseruatur, donec, euacuato, quod ex parte est, fruitionis æternæ plenitudo succedat.

V. E. L. S I C.

Nil Deo magis cura, quam impedimenta ad se accedendi auertere.

152 *Domine, non est tibi cura, quod soror mea reliquit me solam?* Imo nulla Deo cura solicitior est, nisi quod creaturas ipsius accessui, & adhæsioni, quomodolibet obsistentes, omnino relinquamus.

V. E. L. S I C.

Si nos Deus aliquando à Deipara protectione deseri permittet, iuste quodammodo quasi causam præberet.

153 Si aliquod obiectum, vel sugillatio Diuinæ curæ, & prouidentiæ fieri posset, illud maxime, quod á Mariâ omnium matre, & protectrice aliquando nos deseri, & derelinqui permitteret.

CAP. 11. NVM. 3.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Prouidentes Deus in quantitate modica temporalia bona concedit.

154 CUR non docuit nos Dominus petere á Deo panem hebdomadæ mensis, aut anni, sed panem dialem tantū? Ne si plurium panē dierum simul daret, illum in vno die consumeremus.

Quotidie Deus orandus, & exorandus.

155 Vel certius, vt doceremur, quotidie Deum exorandum, & ad ipsius paternale subsidium, & iuuamen recurrendum.

CAP. 11. NVM. 13.

Si ergo vos cum sitis mali nostis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se.

In se Deus motiuum ad benefaciendum quærit.

156 CUM Deus in nobis motiuum ad nobis benefaciendum non inueniat, illud in semet ipso quærit, nempe in paterno munere.

CAP. 11. NVM. 17.

Ipse autem, vt vidit cogitationes eorum, dixit: Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur.

Hebraicarum Christus cogitationum comprehensiuus insp.

157 COgitationes Hebræorum Christus Dominus vidisse dicitur ad significandam penetratiuam, comprehensiuamque cognitionis suæ euidentiam.

Terrenorum cogitatio vsque ad corporeitatē bestiali quodam modo videtur.

158 Uel vidisse dicitur, quia etsi actus animæ, ac propterea spirituales omnino esse deberent; adeò tamen pessimis, terrenisque passionibus permixti, & innoluti erant, vt oculis cerni, & discerni possent.

Nullam communitatis dissidium ipsi non valde constatum.

159 Et notandum, cuiuslibet communitatis reipublicæ, aut regni dissidium non tam *in se ipso*, quam *in se ipsum*, fieri dicendum esse.

CAP.

CAP. 11. NUM. 34.

Lucerna corporis tui est oculus tuus.

160 SI ergo oculi lucerna corporis nostri sunt, & lucerna ad illustrationem, & illuminationem domus deseruit, hoc erit oculorum nostrorum præcipuum munus, & exercitium, non tam quæ extra, quam quæ intra nos sunt, respicere, & attendere.

Oculis tam ad intra, quam ad extra utendum.

Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit

161 QVomodo oculus simplex esse potest, cum ex naturali dispositione duplex sit? Imo prouidenter á Deo naturam nostram optimis legibus ordinante, cautum est, quòd á duplici oculo inter se dissito, & distincto, vnica visio fieret, vt fraternitatis amorem, & vnionem semper in oculis, & præ oculis habeamus.

Fraternitatis amorem præ oculis vult Deus nos semper habere.

162 Et notandum, simplicem oculorum perspicuitatem non solum proximis bonam; & conuenientem, sed ipsis etiam respicientibus vtilem, & proficuam, & totius corporis illuminatiuam esse.

Oculorum simplicitas tam subiecto quã obiecto vtilis, & proficua.

CAP. 11. NUM. 35.

Uide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.

163 HOC valde notandum est: sunt enim non pauci, qui ex falsa præsumptione existimant esse virtuosas actiones aliquas; quæ vere vitia sunt.

Non omne, quod apparet, vera, & solida virtus est.

UEL SIC.

164 Uide ergo ne splendorem, quem pompatice ostentas, malis, ac peccaminosis artibus adquisiestis, & per easdem conserues.

Non omne quod lucet, lumen est.

CAP. 11. NUM. 36.

Si ergo corpus tuum, totum lucidum fuerit, non habens aliquam partẽ tenebrarum erit lucidum totum.

165 HÆc propositio, quę physice identica est, moraliter non est identica; sed formalis, nam vt anima luce gratiæ illuminata, & illustrata sit debet omnino tenebris peccati lethalis carere.

Lux Diuinæ gratia nil maculosa tenebrositatis admittit.

166 Et notandum dici, *non habens aliquam partem tenebrarum*, non *particulam*: ad innuendum peccata venialia lumen gratiæ non extinguere, aut excludere; sed cum illo componi posse.

Ueniales culpæ gratiæ lumen nõ extingunt.

CAP. 11. NUM. 53.

Cum autem hæc ad illos diceret, cæperunt Pharisæi, & legis periti grauiter insistere.

157 GRauiter, non solum quoad verborum plumbeam, & popularem ponderositatem; sed etiam quoadmodũ affectatæ, & extraordinariæ, non insolitæ authoritatis.

Pseudoscientifici coram populari ignorantia magisterium affectant.

Et os eius opprimere de multis.

168 OS eius opprimere, hoc est verba ipsius carpere; & calumniari.

Qui verba calũniantur os loquẽtis opprimit.

CAP. 12. NUM. 1.

Multis autem turbis circumstantibus: ita vt se inuicem conculcarẽt, cæpit dicere ad discipulos suos.

169 CVR ad discipulos Iesus sermonem dirigit, non ad turbas, cum tam copiosæ, & numerosæ essent, & taliter cum ipsis se gerit, ac si non adessent; omnem sermocinationis seriem discipulis accõmodans, vt ex ipso orationis tenore perspicitur? Quia turbæ non ex Uerbi Dei audiendi desiderio, & animo proficiendi eo deuenerant; sed vel ex nouitate rei inusitatæ; vel ex aliorum exemplo commotæ, vel ex sola curiositate suauissimi dicendi modi illius diuini Declamatoris illectæ, ad Iesum audiendum confluxerant: quæ mala verbi Dei auditorum dispositio manifeste ex illâ inordinatâ se inuicem conculcandi actione colligitur.

Qui concioni Euangelicæ deuote, modeste, & reuerenter nõ adsistunt, nullũ ex concione profectum reportabit.

Atten-

Attendite à fermento Pharisæorũ, quod est hypocrisis.

Hypocrisis non nullorum panifica ministra est.

170 Hypocrisis est fermẽtum, quo Pharisæi, & nonnulli praui Ecclesiæ ministri Pharisæorum imitatores, & sequaces panem sibi abunde parant, & præparant.

CAP. 12. A NVM. 13.

Ait autem ei quidam de turba: Magister dic fratri meo, vt diuidat me cum hereditatem. At ille dixit illi: Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos?

Fori interni iudex externa iudicatura non se immisceat.

171 Hoc respondendi modo Iesus, & interroganti de opportuno, & sufficienti remedio prouidit, & Ecclesię suæ ministros instruxit: vt cõfessarij, ceterique animarum curam gerentes discerent rei pecuniariæ, negotijsque ciuilibus, & sæcularibus suorum subditorum se non immiscere, nec ingerere; sed omnino, & totaliter abstinere: quia etsi iudices ipsorum sint, hoc est, interne, & respectu vniuscuiusque singillatim nõ externe copulatim super ipsos, vt iudices forẽses, & inter ipsos, vt hereditatum diuisores, quos *calculatores* vocamus.

CAP. 12. A NVM. 19.

Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti cuius erunt?

Carnalium anima carnalia appetunt.

172 Carnalibus bona temporalia non corporis bona, sed animæ sunt.

Qui multos vitæ annos sibi promittit, integer solet dies deficere.

173 Et notandum, quod qui multos vitæ annos sibi promittebat; nec vnum integrum diem adeptus est.

Tempus nocturnum euentus tristis auspiciũ.

174 Sed cur non illi, dixit Deus: *Hac die, sed: Hac nocte animam tuam repetunt à te?* Per illud triste, ac tenebrosum tempus denotari videtur funestus exitus, & infœlicissimus illius animæ decubitus.

Impius nec vno vitæ momento dignus.

175 Cur autem non dixit: *Hac nocte repetent*, sed: *Hac nocte repetunt?* Quia post illam impiam, & præsumptuosam propositionẽ prolatam, nec vnum vitæ instans illi misero diuiti concessum fuit.

Iustitia decreta punitiua per Dei satellites dæmones exequuntur.

176 Sed cum Deus sit illius animę repetitor, cur non dicit: *Repeto*, sed: *Repetunt*, quasi non ipse, sed alij essent repetentes? Quia vel peccata ipsa erant, quæ animam illam ad iustam, condignamque punitionem repetebant: Vel quia cum anima illa ad æternam repeteretur condemnationẽ, noluit benignissimus Deus per se ipsum repetitorem agere; sed per iustitiæ suæ ministros repetitionem illam executioni mandare.

CAP. 12. NUM. 28.

Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos pusillæ fidei.

Deus ad eleemosynam efficacissime inducit elargiendam.

177 Non dedignatur Deus fœnum ad vsum, & seruitium hominis destinatum vestire: non ergo dedignetur homo diues hominem pauperem, & nudum, Dei imaginem, & repręsentatorem propter Deum ipsum operire.

Pusillanimes valde sunt de Dei prouidentia diffidentes.

178 Et notandum, quod de prouidentiã Dei diffidentes, vel parum confidentes appellat: *Pusillæ fidei*, hoc est non solum modicæ, & exiguę, sed etiam timidæ.

CAP. 12. NUM. 31.

Verumtamen quærite primum regnũ Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis.

Temporalia bona, nisi spirituali bono adhærentia, nequeunt subsistere.

179 Omnia bona temporalia ad bonum spirituale quid adiectiuũ est, per quẽ dicendi modum satis innuitur, omnia bona temporalia spirituale bonum quærenti non solum, non def-

deffectura; sed etiam in se ipsis insubstantialia esse, sed accidentalia tantum, ac propterea per se ipsa non posse subsistere, nisi rei alicui substantiali, nempe spirituali bono inhæreant.

CAP. 12. NVM. 32.

Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

Iustorum remuneratio æterna Triadi tota placet.

180 Complacuit, hoc est non solum Patri placuit, sed etiam Filio, & Spiritui Sancto.

CAP. 12. NVM. 58.

Cum autem vadis cum aduersario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo.

Per temporalis vitæ viam à comitante diabolo cauendum.

181 Vita præsens via quædam est, per quam, diabolo comitante, scrutante, & persequente incedimus: á cuius accusationibus, nisi per bona opera liberari non possumus.

Ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori.

Eleemosynarius ad Dei iudicium non trahitur, sed libenter vadit.

182 QUI in præsenti vita multa bona opera, præsertim misericordię operatus est, in fine illius ad Dei tribunal á dæmone non trahitur; sed ipse sponte sua gaudens vadit, & securus.

Et exactor mittat te in carcerem.

Non culpa, debitores, sed pœna Purgatorio igne satisfaciunt.

183 ET exactor mittat te in carcerem Purgatorij.

CAP. 12. NVM. 59.

Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas.

Purgatorij carceris stateria iustissima.

184 NEscio, qua fronte stolidi Nouatores hæc verba legentes carcerem Purgatorij excludere, & mordicus negare audeant: sed hisce noctuis ad meridianam lucem cęcutientibus omissis, & contemptis, nos legitimi Ecclesiæ filij interim notare debemus, & aduertere, quam exacte, & ad amussim in isto horribili, ac tenebricoso carcere omnia nostra debita persoluenda sint.

CAP. 13. NVM. 3.

Sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

Pœnitētia virtus nunquam dimittenda.

185 HAbere pœnitentiā est illam non solum agere; sed continuo apud se conseruare, & possidere.

CAP. 13. NUM. 6.

Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit.

Ab arbore humā no propriū Deus fructum perquirit.

186 VEnit quærens fructum in illa, & ex illa; nonnullæ enim arbores fructibus alienis ditescunt, & fructiferæ videri præsumunt.

CAP. 13. NUM. 7.

Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio.

Deus á nobis rationem exigens, propriam cuiusque lineam non transgreditur.

187 CUltorem de ficulneæ sterilitate non reprehendit, cum forte ficulneæ sterilitas ex cultoris negligentiā acciderit, quia muneris ipsius non erat ficulneam excolere; sed vineam tantum.

Succidite ergo illam; vt quid etiam terram occupat?

Homo inutilis terram, quā calcat, verecundat.

188 OCcupat: hoc est, non solum terram impedit, sed etiam verecundiâ, & rubore afficit.

CAP. 13. NVM. 8.

At ille respondens, dixit illi: Domine dimitte illam, & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora.

Cōsiderata stercus corruptionis vitam fœcundā reddere solet.

189 FIculnea hæc folijs luxurians, & fructu carens esse videtur carnalis homo mundanis, & fæcularibus pompis immersus, qui si aliquando fragilitatis, & corruptibilitatis recordetur, desperandum non est quod in bonam frugem redire possit.

Fidelium sepultura optima Ecclesiastica vinea cultura est.

190 Sed quęnam fossio illa, & stercorum missio est? Certe sepulturæ, quæ quotidie in Ecclesijs aperiuntur, & humanis corruptis corporibus replentur, quæ si à luxuriante ficulnea Humanâ bene perpendantur, absque dubio in vberes pœnitentiæ fructus germinabit, ac fœcundabitur.

CAP. 13. A NVM. 31.

In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, & dicite vulpi illi: Ecce eijcio dæmonia, &c.

Politicocrudelis Vulpes proprie sine compellandus.

191 VUlpem, appellat Herodem Dominus nō solum propter prudentiam carnis, & subdolas regnandi artes; sed etiam quia innocentissimam, & cœlestem auem, nempè, Ioannem Baptistam trucidauit: ideo forte parabolam de gallinâ nidum protegente subtexuit: Vide infra n. 34

CAP. 14. NVM. 1.

Et factum est, cum intraret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum.

Pseudouirtuosi non Dei festa; sed festorū cultores obseruant.

192 ISti Hebręorum religiosissimi sabbatum non obseruabant; sed Iesum, an aliquid diceret, faceret ve; vnde ansam calumniandi sumerent.

CAP. 14. A NVM. 2.

Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus dixit ad legis peritos, & Pharisæos, dicens: Si licet sabbato curare?

Hypocritæ præsumptuosi semper vel ore, vel mente proximos calumniantur.

193 AD quid respondit Iesus, cum legis periti; & Pharisæi nullum omhino verbum protulerint? Ad ipsorum certe calumniatricem mentē respondisse, dicerem.

CAP. 14. NVM. 9.

Et veniens is, qui te, & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum, & tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere.

Ambitiosis reliqui à primo infimi gradus apparent.

194 AMbitioso, si non possideat primū, nouissimum videtur ei locum obtinere.

CAP. 14. NVM. 10.

Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in nouissimo loco: vt cum venerit, qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discūbentibus.

Gratia sanctificans, & Dei amicitiam conficit, & ius ad gloriā.

195 QVI sanctificantem gratiam consequitur, non solum Dei amicus fit; sed etiam ius ad *superius*, idest, cœlum ascendendum adquirit; ideo subsequitur: *Tunc erit tibi gloria, &c.*

CAP. 14. NVM. 20.

Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire

Vxoratus voluntatis suæ absolutus dominus non est.

196 QUI vxorem duxit non se excusat rogando, sicut ceteri suprà num. 18. & 19. sed impossibilitatem obij ciendo, non enim erat absolutus actionum suarum dominus, cum se alteri tradiderit, nempe vxori.

CAP. 14. A NVM. 21.

Exi cito in plateas, & vicos ciuitatis: & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus: Domine, factum est, vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias, & sepes: & compelle intrare, vt impleatur domus mea.

Per magnificum glossa communiā, non perfectos solum sed communes etiam legis Diuinæ obseruatores quietate admittit.

197 PER istos debiles, & claudos varijs corporum membris mutilatos martyres intelligi possunt: per sibsequentes autem sancti confessores per diuersas virtutū vias incedentes: sepiū vero habitatores, anachori-

tæ, & solitarij esse videtur. Quibus in gloriæ conuiuio honorifice susceptis, multus adhuc locus communem mandatorum viam cursitantibus præparatus, superest.

CAP. 14. NUM. 24.

Dico autem vobis quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

Sibi ipsi peccator grauissimũ supplicium infert.

198 IPsamet cœnæ priuatione, quam isti sponte neglexerunt, Deus eos seuerissime punit.

Carnalibus delicijs omnino dediti spiritualiũ gustum amittũt.

199 Et notandum, imo dolendum est, quod qui se totos rebus carnalibus, & temporalibus tradunt, rerum spiritualium gustũ omnino amittunt: ideo dicebant Hebræi Num. cap. 21. num. 5. *Anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo.*

CAP. 15. NUM. 4.

Quis ex vobis homo, qui habet centũ oues: et si perdiderit vnam ex illis, non ne dimittit nonaginta nouem in deserto.

Peccatorem resipiscibilem Deus honesto nomine condecorare dignatur.

200 CUR Errantẽ, idest, peccatorem Christus *ouem* vocat, non *hædum*? Quia sub illa metaphora loquitur de homine peccatore adhuc viatore, qui potest pœnitentiam agere, in gratia decedere, & ad dexteram, idest in ouium loco in Diuino iudicio collocari: Vide Matth. cap. 25 num. 33.

Et vadit ad illam, quæ perierat, donec inueniat eam.

Dei gressus, etiã peccatorum errãtem quærentis, errare nequeunt.

201 UAdit, idest, non dubius, & incertus pergit, sed conscius loci, in quo ouis errabũda diuagatur. Cur autem ouis errans per isse dicatur: Vide ad psal. 118. num. 176.

CAP. 15. NUM. 6.

Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat.

Peccator per pœnitentiam à dæmonis gregali catena in Dei ouile transit.

202 INuentam ouem iam Pastor bonus appellat *suam*, quę antea, dum errabũda diuagaret, tali compellatione digna non erat.

Perditi peccatoris inuentio, & ipsius Christi quærentis, & peccatoris inuenti cupientis operatio est.

203 Et notandum, quod ouis quæ perijt, seu errauit, non á propria sola virtute, & diligentia, non ab alio externo auxilio, quã Christi Restauratoris, & naturæ lapsæ Reparatoris inueniri potest.

CAP. 15. NUM. 8.

Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnã, nonne accendit lucernam, & euerrit domum, & quærit diligenter donec inueniat?

Diligens conscientiæ examen optima ad iustificationem confitendi quædam dispositio.

204 DEcem drachmę, decẽ verba legis sunt: vnam perdere est in vnum præceptorum impingere: cetera examen propriæ conscientię exprimunt, quod sacramentalem confessionẽ debet præcedere, de quo quæ Sacrosancta Synodus Tridentina præcipit, & aduertit Ses. 14. de Pœnitentia cap. 5. ab omnibus notari, & obseruari oportet.

CAP. 15. NUM. 13.

Et non post multos dies congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substãtiam suam viuendo luxuriose.

De filio dissipatore, quæ ad dissipationem faciunt, conijctari licet.

205 NON illos paucos expectauis dies, vt murmurationem euitaret, ne diceretur, quod statim á portionis acceptione abiret, sed donec aliqua, quæ præter patrimonium, forte non licite possidebat, habebatque hinc inde dispersa, recuperans congregaret.

Luxuria ignis omnem cuiusuis generis substantiam absumit.

206 Et notandum, quod luxuriose viuens substantiam suam non solum patrimonialem, quæ iam iure *sua* dici poterat, sed etiã naturalem, seu personalem dissipauit: Vide ad psal. 68. num. 3.

CAP. 15. NUM. 14.

Et postquã omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa:

Fames valida quia omnes inualidat.

207 QUare *valida* dicitur fames, cum omnes, quos corripit inualidos reddat, & efficiat? Ideo certe, quia omnibus præualet, & omnes superat, & suppeditat.

CAP. 15. NUM. 20.

Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.

Peccator, statim ac resipiscit, diuino sole illustratur.

208 STatim, ac bono motus, seu gratiæ præuenienti consentiens ad pergendum ad cælestem Patrem surrexit, visus á Patre fuit, qui ante inuisus erat.

Prælatus priusquam præcepti iugum imponat subditum demulceat.

209 Et notandum, quod Pater cœlestis osculo prius demulcet locum, vbi impositurus erat iugum Euangelicum.

CAP. 15. NUM. 21.

Dixitque ei filius: Pater, peccaui in cælum, & coram te.

Peccator, cum resipiscit, tunc se coram Deo peccasse intelligit.

210 QUomodo *coram te*, parentē alloquēs, dicit, cum á domo paternâ abierit, & in regione longinquâ substantiam dissipauerit? Certe quia cognouit, se in cœlestem Patrem peccasse, qui vbique præsens est.

Paterna Dei cura nec post natū peccatorem deserit.

211 Uel quia solicitudo, & cura paterna nunquam prodigum deseruit, sed ipsum abeuntem prosecuta, & concomitata fuit.

UEL SIC.

Diuina immensitas nec cæli magnitudo est patentior.

212 Ex verecundiæ rubore, vel aliâ animi passione turbatus prodigus stilum videtur inuertisse, dicens: *Peccaui in cælum, & coram te*, cum deberet dicere: *In te, & coram cælo peccaui, & præuaricatus sum.* At non inuerso, sed recto ordine pronuntiasse, dicendus est: per illum enim dicendi modum significare voluit, Deum cœlo ipso, omnia includentre, & vniuersum locum circumdante vbique præsentialiorem esse.

UEL SIC.

213 QUI peccat, in cœlū peccat, potius quā in Deum: nam Deum affectiuâ solum iniuriâ tangit; cœlum verò effectiuo, & reali corripit detrimento, ipsum incolâ, & habitatore ad illud possidendum nato, & destinato priuans.

Peccator Deo affectiue, cælo effectiue nocet.

CAP. 15. NUM. 22.

Dixit autem pater ad seruos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius.

214 NON cōceditur annulus, qui signum nobilitatis est, donec stolâ, id est gratiâ sanctificante indutus, & adornatus fuit: quia vera, nisi in virtute, & sanctitate, nobilitas inueniri nequit.

Vera non nisi in virtute nobilitas.

Et calceamenta in pedes eius.

Calceamenta, quæ gressus pedum illius moderentur, & á terrena fœculentia eleuent.

CAP. 15. NUM. 23.

Et adducite vitulum saginatum, & occidite.

215 V*Itulum saginatum*, id est, Christum opprobrijs, tormentisque satiatum. Tertulianus de patientiâ: *Taceo, quod figitur, in hoc enim venerat, numquid tamen subeundæ morti etiam contumelijs opus fuerat? Sed saginari voluptate patiendi discessurus volebat.*

Synagoga Messiam suum lento tormentorū conuiuio suscepit.

CAP. 15. NUM. 24.

Quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit; perierat, & inuentus est.

216 POstquam dixit pater, quod filius prodigus *mortuus erat, & reuixit*, tamquam quid grauius, super addit: *Perierat, & inuentus est*, quia per hoc commissio peccati denotatur, quæ in Diuina ponderatione quid morte ipsa naturali grauius, & formidabilius est.

Peccatum morte naturali quid formidabilius.

CAP.

Et cæperunt epulari.

Eucharisticum, & cæleste gaudium finem nequeunt, nec despunt.

217 INitium conuiualis lætitiæ vel Eucharistiã, vel cœlestem beatitudinem significantis dicitur, finis non dicitur, nec dici potest, quia primum bonum, nempe Eucharistia, in substantiâ infinitum, fecundum, & infinitum, & interminabile est.

CAP. 15. NVM. 25.

Erat autem filius eius senior in agro;

Qui in mundi agro detinetur ægre, & sero ad spirituale gaudium accedit.

218 ISte filius non solum erat *senior*, sed etiam *segnior* siquidem ad illud spirituale conuiuium serius, & pigrior accessit.

CAP. 15. NVM. 29.

At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis seruio tibi.

Ingrati obsequiũ nunquam præteritu.

219 ECce demonstratiuũ est, quomodo ergo á filio frugi annis præteritis applicatur; & seruitium in eis exhibitum per tempus præsens explicatur, dicens: *Seruio tibi*, cum dicere deberet: *Seruiui tibi?* Quia quæ homines in aliorum obsequium, vel etiam Dei, facimus, præsentia semper, nunquam præterita consideramus.

V E L S I C.

In Dei obsequiũ præstita, ipsi semper sunt præsentia.

220 Quæ viri iusti in obsequium Dei faciunt, nunquam transeunt; sed præsentia, & permanentiâ semper existunt.

Et nunquam dedisti mihi hædum, vt cum amicis meis epularer.

Licentia ad peccandum, vel à Deo, ipso, impossibilis.

221 CVM per *hædum* secundũ Sacræ Scripturæ phrasim peccatum significetur, dare hædum est, facultatem ad peccandum concedere, quod per Deum homini nunquam licet, nec ilicere potest.

Hæreditati cælesti destinato quid fundibus Mundi diuitijs carere interest, vel sim.

222 Et notandum, quod qui portionem integram acceperat, vt patet supra num. 12. de hædillo non superaddito quærimoniã format.

CAP. 15. NVM. 30.

Sed postquam filius tuus hic.

223 NOn permittitur fratrem vocare, quem extraneè, & non fraternaliter tractat.

Fratrem non vocat, quam fraterne non tractat.

Qui deuorauit substantiam suam cũ meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

Peccata proximorum, etiam distantia, apparent; bona vero, etsi præsentia, disparent.

224 ETsi iunioris fratris peccata in regione longinquâ, patrata fuerit, seniori fratri satis nota; & euidentia erãt: non sic eiusdem resipiscentiâ, pœnitens conuersio, & in paternam domum reuersio: Vide supra nu. 26.

CAP. 16. NVM. 8.

Et laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filij huius sæculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt.

Prudens solertia, etsi leuiter iniqua, laude non indigna.

225 ADeò placet Domino prudens solertia, & in negotijs peragendis dexteritas, vt etiam cum aliquâ specie iniquitatis admixtam absque laude non derelinquat.

V E L S I C.

Temporalibus Deus homines bonis ad spiritualia quærenda ingestare solet.

226 Laudat Deus homines in temporalibus adquirendis solertes, & solicitos, vt sic ad spiritualia conquirenda attrahat, & suauiter alliciat.

V E L S I C.

De hominũ circa temporalia solertia, & erga spiritualia desidia doleret Deus si dolore tangi posset.

227 Quamdam inuidentiæ speciem Deus concipere videtur: & reuera, si passionis huius capax esset, conciperet, ex eo, quod cautiores, prudentiores, diligentioresque nos videat in temporalibus bonis, quam in æternis inquirendis.

CAP. 16. NVM. 20.

Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus.

In Dei domo diues malus præ bono paupere nō supponit.

228 IN domo, & familiâ Dei *mēdicus* iacens, & vlceribus plenus nomen, & nomē æternum habet, diues autem purpura, & bysso indutus, & nomine, & æstimatione omnino caret.

CAP. 16. NVM. 21.

Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat.

Virtuosus pauper morigeratū habet etiam desiderium.

229 QVis mendico Lazaro proh bere poterat, ne cupedias, & substantialiores cibos, quos diues deglutiebat, desideraret, & appeteret? Sed morigeratus, & modestus istius optimi pauperis oculus non cupiebat quę diues deuorare poterat, sed quod de ipsius mensa cadens necessario periturum esset.

Quæ diuitibus ex negligentia pereunt, saturatio pauperum esse possunt.

230 Et notandum, quod quæ de mensa diuitis negliguntur, & necessario pereunt, non solum sufficiens, & moderata pauperis refectio, sed saturatio etiam esse possunt.

Sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.

Diues auarus, vel à brutis pietatis documentū addiscat.

231 CAnes relinquebant, & despiciebant, quę de mensa epulonis expectare poterant, vt pauperis vlcera lambendo officium pietatis impenderent; vt saltem ex hoc diues aliquem misericordiæ motum addisceret, ac sentiret.

VEL SIC.

Auarorum famuli auariores dominis esse solent.

232 Famuli diuitum in canibus istis designati non solū dominorum superflua pauperibus erogare nolunt, sed etiam ab ipsis pauperibus quidquid possunt vtilitatis sibi capessunt, scilicet vulnerum fluorem.

CAP. 16. *NVM. 22.*

Factum est autem, vt moreretur mēdicus.

Ad calamitosi mors lenta vix incedit.

233 IN hoc emphatico significandi modo insinuatur, quam difficile sit pauperi mortem adipisci, & in eâ miseriæ, & calamitatis perpessæ finem nancisci.

Et portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in Inferno.

Funerea pompa inuisibilis á visibili nimium differre solet.

234 EX hoc inferes, quā diuersa, & contraria pompâ ab eâ, quæ exterius patet, pauperes boni; & diuites mali à Domino sepeliantur.

CAP. 16. NVM. 24.

Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

Membra hic delicatius tractata in Inferno acrius, & crudelius torta.

235 ETsi totus epulo inflammâ cruciabatur, linguâ præ ceteris membris grauius, & intolerabilius tormētum sustinebat; quanto ipsam suauium ciborum, & dulcium cupediarum abundantiâ demulserat.

Si cœlestis gutta beatitudinis in Infernum posset descendere, Infernum refrigerio afficeret.

236 Et notandum; quanta cœlestium fruitionum vis, & efficacia sit, vt vel minima guttula grauissimum inferni incendium refrigerare valeat, & extinguere.

Damnatum amplius torquere videtur, quam vrens flamma, rodens inuidia.

237 Sed cur ille misertimus diues, non *á flamma*, sed, *in flamma* cruciari eiulatur? Quia forte grauius, & vehementius de bonâ pauperis sorte, quam de ignis vrente ardore cruciabatur: Ideoque Lazarum de Abrahæ sinu deturbare nitebatur, dicens: *Mitte Lazarū*, & infra num. 27 *Rogo ergo te, pater, vt mittas eum in domum patris mei.*

CAP. 16. NUM. 25.

Et dixit illi Abraham: Filij recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala.

Damnatis, quæ ipsos quoquomodo alleuiare possunt, statim memoria excidunt.

238 PRimum, quod damnatis excidere videtur sunt bona in præsenti sæculo possessa, malaque ab alijs, præsertim iustis, perpessa, ne ex tali memoriâ leuamen aliquod; & re-

ćrea-

creationē pērcipiant. ideo Abraham damnati recens deffuncti memoriam bonorum ab ipſo fruitorum, & malorum à Lazaro perpeſſorum excitat.

Damnatorum ſpirituum vita more eſt potius dicenda, quam vita.

239 Sed Abrahami verba perpendamus: *Fili, recordare, quia recepiſti bona in vita tua*: ergo tunc epulonis anima non viuebat: etſi cum corpore etiam in inferno ſepultam non conceſſeris? Uiuebat quidem æternis ærumnis, & tormentis destinara, ſed illa potius immortalis mors, quam vita dici merebatur.

Illa proprie rationalis vita, in qua libere operari licet.

240 Uerumtamen aliquid altius Abrahami verba ſignificare videntur: vita præſens damnatæ epulonis animæ *ſua*; dici non poterat, quia tunc libere nequibat operari, ſed deſtinato in æternum ſupplicio neceſſario ſubiacere: at vita prætetita, dum præſenti ſæculo fruebatur, *ſua* proprie erat, quia in manu conſilij ſui collocatus bene, & male operari poterat.

CAP. 16. NUM. 26.

Et in his omnibus inter nos, & vos chaos magnum firmatum eſt.

Beatitudinis ter minus oppoſitus confuſio eſt.

241 C*Haos magnum*, ſeu confuſsio magna eſt medium diuidens inter prædeſtinatos, & reprobos.

Vt hi, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint.

Prædeſtinati non ſolum viatoribus ſed damnatis etiam, ſi poſſent, ſubuenirent.

242 Ergo prædeſtinatis non deeſt voluntas per ſe ipſos ſuccurrendi miſeris damnatis, ſi per Dei liceret voluntatem? Hinc aduerte, quantum Sancti, noſtræ præſertim deuotionis, ad nobis viatoribus ſubueniendum prompti; & parati ſint, cum etiam ad inſubleuabiles damnatorum miſerias, quantum ex parte ſuâ eſt, diſpoſitione non careant.

CAP. 17. A NUM. 1.

Et ait ad diſcipulos ſuos: Impoſsibile eſt, vt non veniant ſcandala: væ autem illi, per quem veniunt. Vtilius eſt illi, ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proijciatur in mare, quam, vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis.

Scandaloſi in pollinē redigēdi.

243 CUM moraliter impoſsibile ſit, ſcandala non venire, cur in ſcandalizantis torturam lapis eligendus non quilibet, ſed molaris eſſe debet? Quia talis homo dignus eſt in pollinem redigi, vt omnino diſpareat.

CAP. 17. A NUM. 4.

Etſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens: Pænitet me: dimitte illi. Et dixerunt Apoſtoli Domino: Adauge nobis fidem.

Difficilius homini eſſe ſolet inimico parcere, quam arcanum Fidei myſterium credere.

244 CUR in hac potius, quam in aliâ occaſione à Domino Apoſtoli fidei augmentum efflagitant? Quia rigidæ humanæ naturæ auſteritati difficilius eſt propter Dei præcipientis authoritatem inimicis parcere, quam altiora, & arcaniora myſteria credere.

CAP. 17. NUM. 7.

Quis autem veſtrum habens ſeruum arantem, aut paſcentem, qui regreſſo de agro dicat illi: Statim tranſi, recumbe: & non dicat ei: Para quod cænem, &c.

Propter externa munera, etiam pia, & religioſa, ſpirituale Dei obſequium non omittendum.

245 PRopter munera corporalia, etiā ſi prolixa, & laborioſa ſint, vt arare, & paſcere, ſpiritualia exercitia, quibus Deo ſpecialiter miniſtramus, & obſequimur; omittenda non ſunt.

CAP. 17. A NUM. 14.

Et factum eſt, dum irent, mundati ſunt. Vnus autem ex illis, vt vidit, quia mundatus eſt, regreſſus eſt cum magna voce magnificans Deū, & cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens.

Ex

Tibi suo decimali non vult Deus cedere.

246 EX decem sanatis leprosis vnus solus gratulabundus regreditur ad Iesum, vt debitum solueret decimale, quod numquam vult Deus amittere, sed etiam ab sterili terra humanæ Naturæ, quæ gratitudinis fructus egerrime producit, recuperare, & percipere.

CAP. 18. *A NVM.* 3.

Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo nec hominem vereor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouissimo veniens sugillet me

Iudices terreni in nouissimo tā iurisdictionis, quam vitæ tempore indicandi.

247 IN *nouissimo*, hoc est, tempore, quod vocatur *Residentiæ*; quando iudices ordinarij super sui muneris adimpletione, & iustitiæ administratione rationem reddunt, & apud superiorem iudicem causam dicunt.

Vide sup. n. 247

248 Vel *in nouissimo*, hoc est, tremendo Dei iudicio, in quo tam peccata commissionis, quam omissionis sunt promototes, qui grauius, quam ipsi dæmones reum sugillant, & acusant.

CAP. 18. *NVM.* 6.

Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit.

In iudiciali munere, etiam peccata, quæ videntur leuia, grauia sunt.

249 IVdex *iniquitatis* à Domino vocatur ille propter iudicij dilationem, quid propter subuersionem?

CAP. 18. *NVM.* 11.

Pharisæus stans, hæc apud se orabat.

Pharisaica seu superba oratio, nec ab orante exit, nec ad Deū transit,

250 HÆC proprie non erat oratio, seu mētis in Deum eleuatio, sed insanæ, & superbę mentis contra Deum elatio: ideoque nec à Pharisæo exibat, nec ad Deum, seu Dei acceptationem transibat; propterea *apud se* orare dicitur.

Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, iniusti, adulteri, &c.

Superbus de appreh. sis virtutibus potius sibi quam Deo gratulatur.

251 NON ait: *Deus gratias ago tibi, quia fecisti me bonum & iustum, non vero malum & impium*; sed: *Deus, gratias ago tibi, quia non sum, &c.* Vnde potius sibi, quam Deo gratias agit.

Hypocrita neminem, præter se ipsum bonum reputat.

252 Et notandum non dicere: *Non sum, vt multi, non vt plures*, sed: *Non sum sicut ceteri*: isti enim pseudouirtuosi, & hypocritę nullum alium præter semetipsos reputant bonum, iustum, & religiosum.

CAP. 18. *NVM.* 19.

Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus.

Humanitas ab imperfectione, saltem apparenti nunquam libera.

253 QUÆ verba sic paraphrastice exponerem: *Ne me dicas bonum, cum hominem videas, etsi enim Deus sim, ac propterea essentialiter bonus, & impeccabilis; quia tamen verus homo sum, etsi naturam peccati, seu peccatricem assumere non potui, speciem tamen, seu apparentiam peccatoris gerere non dedignor.*

CAP. 18. *NVM.* 20.

Mandata nosti: Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam, &c.

Dummodo præcepta omnia obseruentur de regulato eadem proferendi ordine non curandū.

254 A Quinto præcepto incipiens, & ad subsequentia progrediens ad quartum regreditur ad innuendum necessum non esse præcepta ordinate dicere, dummodo omnia sciantur, & obseruentur.

Quintum Decalogi præceptum reliqua omnia transcendit.

255 Sed cur ab: *Non occides* incipit? Ad denotandum, quod omnia peccata animam occidunt, & in hac ratione generica conueniunt.

CAP.

CAP. 18. NVM. 22.

Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnū tibi deest: omnia, quæcumque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.

Eleemosyna eroganda, ex visibilibus, aut pecunia signata, ob plures causas esse oportet.

256 CUR omnia, quæcumque possidebat bona á Domino iubentur vendi, & pecuniam ex ipsis congregatam pauperibus distribui, cum ipsamet bona possent specifice erogari? Primo, vt in rei cuiusuis venditione, tum ex Christi obedientia, tum ex piâ finis intentione, vendentis meritum augeretur. Secundo, ob commodiorem inter pauperes distributionem. Tertio, vt pauperibus largiretur, quod constantis, & prompti valoris esset, quale pecunia est. Quarto, quia dubitandum non est, hunc principem mul ta bona immobilia possidere, scilicet, domus, arua, census, iura emphiteutica, & huius generis alia, quę non oportebat singula singulis pauperibus erogari, ne aliquibus ditatis, plures neglecti remanerent.

Qui bona sua misericorditer elargitur in cœlum transmittit conseruanda.

257 Et notandum, hūc, bona sua pauperibus elargientem ipsa non amittere, sed in cœlum, securissimum ad thesaurizandum locum, certissime transportare.

CAP. 18. A NVM. 28.

Ait autem Petrus. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, &c.

Repromissiones Diuinæ non vni, vel alteri Fidelium professioni coarctantur.

258 GEneraliter respondet Iesus Petro specialiter de se, & condiscipulis suis proponenti, vt constaret, non vni, vel alteri fidelium professioni, sed omnibus in communi doctrinam traditam conuenire.

CAP. 18. NVM. 40.

Stans autem Iesus iussit, illum adduci ad se.

Infidelitate, vel vitijs obcæcati manuducatu indigent, vt ad viā redeant.

259 CÆco, idest, gentili populo, seu Christiano vitijs summerso, & obcæcato non iubet Iesus ad se venire, sed adduci, ope, scilicet, & adiutorio Ecclesiæ operariorum, & ministrorum.

Et cum appropinquasset, interrogauit illum, dicens: Quid tibi, vis faciam? At ille dixit: Domine, vt videam.

Non pauci cæci sunt, qui videre nolunt.

260 NON tibi otiosa, & superflua hæc interrogatio videatur: multi enim cæci sunt, qui videre nolunt: quod Christus D. per talem interrogationem aduertisse, & reprehendisse videtur.

CAP. 19. NVM. 3.

Et quærebat videre Iesum, quis esset.

Pijs Fideliū desiderijs Deus abunde satisfacit.

261 ZAchæi desiderium in Christi oculari terminabatur perceptione: at se Iesus non permisit solum videri, sed alloqui, sed communicari, sed pasci, & diutius cum illo commorari: sic abunde solet Deus pijs fidelium desiderijs satisfacere.

Et non poterat præ turba, quia statura pusillus erat.

Humilitas non solum Animæ, sed famæ, & corpori proficua.

262 SI Zacheus noluisset exaltari, & altius conscendere staturæ ipsius pusillitas, vt existimo, suppressa, & impublicata remansisset.

CAP. 19. A NVM. 5.

Et cum venisset ad locum suspiciens Iesus, vidit illum, & dixit ad eum: Zachæe festinans descende: quia hodie in domo tua oportet, me manere. Et festinans descendit.

Præceptis Diuinis cum suis circumstantijs obtemperandum.

263 ZAchæus non solum obediuit substantiæ præcepti Domini, scilicet: *Descende*: sed etiam circumstantiæ, scilicet: *Festinans.*

Et

Omnis ascensus arduus; descensus omnis decliuis.

264 Et notandum, quod descensui ex naturâ rei festinatio cõuenit; secus ascensui,

CAP. 19. NVM. 7.

Et cum viderent omnes murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset.

Murmuratio vitium, non solum generalium, sed generalissimum.

265 MUrmuratio vitium est familiare omnibus, & commune; ideo *omnes* dicuntur murmurasse.

Liuidi oculi ad patentia cæcutiunt, ad occulta acuuntur.

266 Et notandum, quod Iesum transeuntem, & in patenti viâ cunctis expositum multi non vident; alij præ turbâ distracti, alij præ staturę pusillitatẽ, vt Zachęus, impediti; at Iesum in Zachæi domo, hospitio exceptum, & intra recondita eiusdem tricliniũ conuiuantem omnes vident. Quare? Quia actio hæc libido eorum aspectui murmuratione, & rigidâ censurâ digna videbatur.

VEL SIC.

Dei mysteria ab humana politica valde dissidint.

267 Quod in Christo Domino mysterium, & altissima prouidentia fuit, in principibus inferioribus humanæ fragilitatis argumentum, & regalis prouidentię deliquium, murmuratrici omniũ censuræ expositum, esse solet: nẽpe in plurimorum præsentiâ, vnicum, & hunc pusilliorem, ceteris neglectis, singulari fauore, ac beneuolentiâ prosequi.

CAP. 19. NUM 8.

Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum.

Coram Deo cum omnimoda reuerentia loquendũ

268 EX magnâ ad Iesum reuerentia non ausus fuit Zachæus recumbens loqui, sed ad alloquendum surrexit.

VEL SIC.

Defectus naturales naturali propensione occultare solemus.

269 Hominibus statura pusillis solemne est frequenter surgere, & super pedes stare, alijs præsertim sedentibus, vel recũbentibus, vt altiores appareant.

Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.

Dei præsentia animam abunde ditat, & exornat.

270 NON retulit Zachæus, quod facere solebat, sed quod, ex Iesu præsentiâ, & fauoribus ditatus, deinceps facere decernebat.

Eleemosyna ad debita superabundanter soluẽda crumenã implet.

271 Et notandũ, quod prius dicit: *Do pauperibus*, posterius: *Reddo:* Ideó si non habes, vnde restituas, da eleemosynam, & habebis vnde *quadruplum* restituere possis.

CAP. 19. NVM. 9.

Ait Iesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est.

Eleemosyna non solum erogata, sed erogãda prædestinationi cõfert.

272 STatim, vt eleemosyna facta, vel facienda auditur, salus illi domui facta, & concessa à Domino declaratur.

CAP. 19. NUM. 12.

Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reuerti.

Gentilismi regio à Dei regno longe distat.

273 ILla regio longinqua gentilismus esse videtur, ex quâ præcipue Christus sibi regnum Ecclesiæ copulauit.

CAP. 19. NUM. 13.

Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas.

Diuina lex omnes æqualiter obligat.

274 OMnibus æqualiter diuisit, quia illæ decem monetæ decem præcepta legis sunt, quæ omnes æqualiter obligant.

CAP. 19. NVM. 15.

Et factum est, vt rediret, accepto regno: & iussit vocari seruos, quibus dedit pecuniam, vt sciret quantum quisque negotiatus esset.

Deus seruis suis non dat vt repetat, sed vt lucratiuo fenore ditiores fiant.

275 NON vocauit commissarios seruos, vt pecuniam traditam repeteret, sed vt quantum quisque cum eâ lucri fecisset, cognosceret.

CAP.

CAP. 19. NVM. 20

Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario.

Torpentes auaros crumena sudare facit.

276 VT quid sudariū gerebat; qui otio inutili torpebat, & licitæ negotiationis exercitio, sudoreque carebat? Sed miseros auaros nil grauius, quam pecunia possessa premit, fatigat, ac sudare facit.

CAP. 19. NVM. 21.

Timui enim te, quia homo austerus es.

Ad austeritatem Deus ostendendam, humanam sumere solet apparentiam.

277 DEus austeritatem non sub propria forma, sed sub alienâ etiam iniquis peccatoribus ostendit.

Auari de arbitris quodammodo suspecti.

278 Et notandum, quam prauum, & indignum auari de Deo conceptum habent.

Vbi deest charitas, timor adest.

279 Notandum etiam hunc timere, quia charitate præditus non erat: charitas enim foras mittit timorem: primus vero, ac secundus huius parabolæ serui non timent, quia charitatis ardore flagrabant.

Tollis, quod non posuisti, & metis quod non seminasti.

Nimia austeritas aut iniustitia parum, aut nihil differt.

280 HOC non est esse principem austerū, sed cupidum, & maiestatis potentiâ abutendo vsurpatorem agere, & rapinas exercere. Certum quidem est: sed princeps austerus ab iniusto parum, aut nihil differt.

CAP. 19. NVM. 22.

Dicit ei: De ore tuo te iudico, serue nequam, sciebas, quod homo austerus sum, tollens, quod non posui, & metens, quod non seminaui: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, vt ego veniens cum vsuris vtique exegissem illā?

Apostolicā Deus doctrinam sui etiam honoris defensionem pr... solet.

281 DEus pro suâ magnanimitate de blasphemia ab impio hoc, & auaro homine in se prolata non curat; sed illū adhuc de auarissima cupiditate tamquam de grauiori malo arguit, premitque ad Apostolicum pronūtiatum confirmandū, quod scilicet omnium malorum radix sit cupiditas 1. ad Timotheum 6. num. 10.

CAP. 19. NVM. 26.

Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo.

Naturalia bona non absolute sed respectiue tantum, bona dici possunt.

282 QVomodo ille, qui nihil habet, aliquid, quod ab eo auferatur habere potest? Quia de bonis loquitur naturalibus, quæ licet absolute, & secundum se considerata, bona sint, & dici possint; attamen ad supernaturalia bona comparata, nihil sunt: Vide alia ad Matth. cap. 13. num. 12.

CAP. 19. NVM. 28.

Et his dictis præcedebat ascendens Ierosolymam.

Ardui cœli itineris Christus, & director, & præcursor.

283 SEmper arduum cœlestis Ierusalem cliuū superare cupientes Iesum, & præcessorem, & viæ directionem nanciscuntur.

CAP. 19. NVM. 30.

Ite in castellum, quod contra est: in quod introeūtes inuenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo vmquam hominum sedit: soluite illum, & adducite.

Virginitas Dei obsequio, & seruitio aptissima virtus.

284 PVllus asinæ nondum seruitio hominum idoneus, & iam ab humanâ cupiditate alligatus, & retentus: sed à Christo solui, & adduci sibi iubetur: in quâ actione aptitudo virginum ad seruiendum Deo tropologice innui videtur.

CAP. 19. A NVM. 33.

Soluentibus autem illis pullum, dixerunt Domini eius ad illos: Quid soluitis pullum? At illi dixerūt: Quia Dominus eum necessarium habet.

Nota-

Misera humana Natura multiplici domino subdita.

285 NOta, quot dominos misellus ille pullus subdebatur.

Quod multi possident, negligentius custodire solent.

286 Sed cur tot isti Domini ad Apostolorum responsum non replicant, sed tacent, & solui pullum, auferrique permittunt? Quia certe præter ipsos alium, vel alios dominos habebat, & quod à multis possidetur, negligentius custodiri solet.

CAP. 19. A NUM. 39.

Et quidam Pharisæorum de turba dixerunt ad illum: Magister increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.

Christi D. mirabilia etiam insensibilia proclamant, & præconizant.

287 L*Apides clamabunt*, vt non multo ab hinc tempore experientia percipietis: quando scilicet in Golgothâ mōte discipulis tacentibus lapides clamore scindentur, & dehiscent.

CAP. 20. NUM. 14.

Quem cum vidissent coloni, cogitauerunt intra se dicentes: Hic est heres, occidamus illum, vt nostra fiat hereditas.

Vna eademque, in ordine ad malefaciendū, prauorum mens.

288 NOta, quod in hoc iniquissimo, & enormissimo cogitatu, & interno dicto, omnes, nullo dempto, coloni conuenerunt; nec sine fundamento internum fuisse dictum pronūtiamus; non enim ait textus: *Cogitauerunt inter se*, sed: *Cogitauerunt intra se, dicentes, &c.*

V. E. L. S. I. C.

Homines rustici non infrequenter auari, & cupidi.

289 In materia cupidę, & auaræ bonorum temporalium acquisitionis, homines generaliter loquendo, præsertim rustici, nulla præuia consultatione, etiam per media illicita, conspirare solent.

CAP. 20. A NUM. 33.

In resurrectione ergo, cuius eorum erit vxor? Siquidem septem habuerunt eam vxorem. Et ait illis Iesus: Filij huius sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias.

Nuptiæ corruptioni successiua germanitate adhærent.

290 NUptiæ mortalitatis non tam gemellæ, quam successiuæ sorores dicendæ sunt: Omnem enim generationē corruptio naturaliter præcedit: Unde numerum sequentem.

CAP. 20. A NUM. 35.

Illi verò, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores: nec enim vltra mori poterunt.

Immortalitatis fundamentū innubilitas, vel saltem argumentū.

291 RAtio, seu fundamētum immortalitatis beandorum est innubilitas; ac si diceret: Beati si post resurrectionem essent nubiles, non essent immortales. Nec parabola decem virginum Matth. cap. 25. huic conclusioni aduersatur; sed potius eam munit: nam ibi per nuptias mors naturalis tam bonorum, quā malorum significatur.

CAP. 21. A NUM. 1.

Respiciens autem vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylaciū, diuites. Vidit autem, & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo.

Pauper inter diuites solū Christi oculis non inuisibilis.

292 INter tot diuites, & opulentos vnam tantum viduam, & pauperculam, solus Christi oculus attingeret: Vel hinc cognosces Diuinam prouidentiam de rebus etiam minimis curam gerere; nil enim in omni rerum serie debilius, aut despicabilius est, quam paupertas.

CAP. 21. NUM. 3.

Et dixit verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plusquam omnes misit.

Plus qui totum, quam qui partē sui Deo donat.

293 P*Lusquam omnes misit* illa paupercula non solum comparatiue in ordine ad acceptationem diuinam, sed etiā comparando offerentes inter se: nemo diuites de superfluis naturæ, & status etiam, in gazophylacium mit-

mittebant; viduā autem neceſſariam vitæ alimoniam obtulit. Uide ad Marci cap. 12. num. 44.

CAP. 21. NUM. 5.

Et quibuſdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus, & donis ornatum eſſet, dixit: Hæc, quæ videtis, &c.

Non nulli templum materiale diligenter curāt, & ſpirituale transcurant.

294 NUnquā deſunt qui ad templi tantum exteriora, materialem, ſcilicet ſtructuram, & dotationem attendant, cum de interiori compoſitione, ſeu templo myſtico nihil curent.

CAP. 21. NUM. 8.

Videte, ne ſeducamini: multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego ſum.

Miniſtri imperfecti plus ſe ipſos, quā Chriſtū prædicant.

295 NOnnulli videntur Chriſtum annuntiare cum reuera ſe ipſos prædicent.

Nolite ergo ire poſt eos.

Ambitioſi ſuos aſſeclas, non tā ſequaces, quam ſubditos affectant.

296 NON ait Ieſus: *Nolite ſequi, vel imitari*; ſed: *Nolite ire poſt eos*: ad denotandum iſtorum pſeudoprophetarum genium, qui ſuos aſſeclas, non tam ſequaces, quam ſubiectos affectant, & ſubditos efficere conantur.

CAP. 21. NUM. 9.

Cū autē audieritis prælia, & ſeditiones, nolite terreri: oportet primū hæc fieri, ſed nondum ſtatim finis.

De Mundi accidentibus Fideles ne anguſtiantor, ſed ad Deū ſupplices recurrant.

297 CUM Chriſtus Dominus expreſſe dicat, oportere, quod bella, & ſeditiones, reliquaque mala euenlant, vt quid fatigamur, & anguſtiamur cum hæc videmus accidere: conſultius foret Diuinæ ordinationi humiliter conformari, & infinitā ipſius miſericordiam pro oportuno remedio ſuppliciter deprecari.

CAP. 21. NUM. 14.

Ponite ergo in cordibus veſtris, non præmeditari quemadmodum reſpondeatis.

Fidei impugnationes efficaciter euaneſcere Diuinæ illuſtrationis negotium eſt.

298 PRæmeditationē reſponſionis fidei impugnatoribus exhibendæ non ſolum præcipimur à Domino non curare; ſed poſitiue negligere, & transcurare: ipſius internæ illuſtrationi, & ſubminiſtrationi hoc negotium relinquentes.

CAP. 21. NUM. 18.

Et capillus de capite veſtro nō peribit

Nil eſt in viro fideli, & iuſto, etiam leuiſſimū, quod Deus non appretiet.

299 TAnti à Domino æſtimantur iuſti, quod eorum vel capilli vnius ſpecialem curam gerere dignetur, & eiuſdem præſumpta amiſsio velit *peritionem* nuncupari.

CAP. 22. A NUM. 5.

Et pacti ſunt pecuniam illi dare. Et ſpopondit.

Pactum Iudæ cū Hebræis ſuper Chriſti venditione non mere verbale; ſed authēticum fuit.

300 EX hoc dicendi modo colligitur pactū Iudæ cum principibus ſacerdotum non fuiſſe mere verbale, ſed cum iuris omnimoda ſolemnitate in publicos codicillos, ſeu tabulas redactum, vt paciſcens firmior promiſsis, & conſtans permaneret, & in caſu reſipiſcentiæ apud iudices conueniri poſſet.

CAP. 22. NUM. 8.

Et miſsit Petrum, & Ioannē, dicens: Euntes parate nobis paſcha, vt manducemus.

Confeſsio, & gratia ſanctificans optime ad Euchariſtiā diſponunt, & præparant.

301 AD paſcha noſtrum, nempe Chriſtum incruente in altari immolatum celebrandum nos per confeſsionem in Petro ſignificatam, & per ſanctificantem gratiam in Ioanne, debemus præparare.

CAP. 22. NUM. 17.

Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & diuidite inter vos.

Euchariſtia iuxta ſecundum recipientis diſpoſitionem fructificat.

302 D*Iuidite inter vos* nō arithmeticâ, ſed geometricâ proportione, nam ſecundum cuiuſque capacitatem ſuſcipientis augmentum gratiæ; alioſque tanti Sacramenti fructus percepturi eſtis.

CAP. 22. NUM. 18.

Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

303 NON dixit Iesus: *De hac generatione vitis* indiuidualiter, sed: *De generatione vitis* specifice, quia iam erat illa potabilis materia in aliã substantiam, sanguinis, scilicet, eiusdem Christi conuersa.

Potabilis Eucharistia materia, post consecrationem, nõ est amplius vitis liquor compellanda.

CAP. 22. NUM. 19.

Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: Hoc facite in meam commemorationem.

304 HOc est corpus meum, quod non solum *vobis datur*, sed etiam *pro vobis* Patri æterno ab amore primo passionis meæ ministro incruente *immolatur*.

Prauius passionis Christi minister, & prematurus, amor.

305 Et notandum hoc dicendi modo insinuari perpetuam, & inuariabilem in Ecclesiã tanti sacramenti permanentiam: ideo præcipiens ait Dominus: *Hoc facite.*

Eucharistia in Ecclesia ad finẽ vsque Mundi permansura.

CAP. 22. NVM. 20.

Similiter, & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

306 GOthica, Grœca, & Syriaca legunt: *Funditur:* Vide sup. ad n. 19. §. 305.

Vide sup. n. 305.

CAP. 22. NUM. 21.

Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa.

307 CUR *manus* tantum ad esse dicitur, cum totum Traditoris præsens esset indiuiduum? Hinc infertur Apostolos, hic in sacerdotium euectos, proprijs manibus Eucharistiam accepisse, & vnumquemque ori suo admouisse.

Apostoli in sua consecratione se ipsos propriis manibus Eucharistia refecerunt.

VEL SIC.

308 Manum auarã impietate pecuniam accipientem, & sacrilego ausu Eucharistiam assumentem, carpit, ne totam traditoris personam, sed solummodo membrum sceleri immediate deseruiens notã inureret, ac sugillaret.

Membrum peccans, si fieri posset, à compage sua ad excepsionem separandũ.

VEL SIC.

309 Ex hoc dicendi modo originem habuisse videtur opinio, quod Iudas, vel buccellam Sacramenti non sumpserit, vel portionem aliquam reseruauerit, quã Iudæis ludibrij causa ostenderet.

Indigne communicans Eucharistia ludibrium.

UEL SIC.

310 *Ecce manus* tantum, non animus, nõn pia affectio, non cõsideratio; non saltem sensus tradentis me *mecum est in mensa*; si enim aliquid horum adesset, tam enorme scelus aggredi non audecet.

Cui pia affectio, & debita consideratio deficit, enorme facinus exequi non dubitat.

VEL SIC.

311 *Ecce manus tradentis*, non traditionem postea exequendam machinantis, sed nunc illam actualiter exequentis: numquam enim Iudas magis actualiter *tradens* dici poterat, quam cum sacratissimam Eucharistiam indigne sumebat.

Indigne communicans actualiter Christum tradit, & distrahit.

CAP. 22. NVM. 24.

Facta est autem, & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior.

312 FActa est contentio inter eos, idest ceteros Apostolos, excepto Petro, de cuius primatu nemo dubitare poterat: Uide ad Matthæi cap. 16. num. 2.

De Petri primatu Apostolorum nemo vnquam dubitauit.

Sed

Dignitates humanæ accidentes sunt, non substantiæ.

313 Sed cur non dicit discipulos contendisse super quo eorum si esset, sed *videretur esse maior*? Credo ad denotandum humanas dignitates, ac præcedentias nil habere entitatis, & substantiæ; sed apparentiæ tantum, & accidentis. Vide quæ ad Genesis cap. 37. num. 75 animaduersa sunt.

Beneficijs cumulatus more humano, communiter euadit ingratior.

314 Cur autem potius in præsenti, quam in alia occasione talem contentionem excitant? Coniecturari posse videtur, discipulos inuestigare conantes, & cupientes, quis Domini, ac Magistri sui traditionem molitetur, cum nec ab ipso Domino, nec per alia media adhibita traditorem detegere potuissent, in hoc arbitrium incidisse; disquirendi; scilicet, quis eorum maior appareret, hoc est à Magistro præ ceteris, & æstimatione præcellior, & honore sublimior, & beneficiorum collatione auctior: existimantes, quod ille proculdubio more humano ingratissimus repensor futurus esset; quem politicohumanum discursum, & Apostolica sinceritate indignum artificium Christus Dominus pro infinitâ suâ prudentiâ abscidit, discens: *Reges gentium dominantur eorum, &c.* De ambitionis materiâ antam, & motiuum sumens ad de humilitate tractandum, vt hanc virtutem in animos discipulorum induceret, & in ipsorum cordibus radicaret.

CAP. 22. NUM. 31.

At autem Dominus: Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum.

Diabolus non cribrat, vt separet; sed potius, vt confundat.

315 NON vt palleas, & diuersa semina separaret; ac distingueret; sed vt Apostolos agitaret, commoueretque, si forte hac commotione, & agitatione eorumdem fidem confundi, & amitti, vel saltem nutare faceret.

CAP. 22. NUM. 32.

Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

Salua Fide Petri totius Ecclesiæ Fidei prospicitur.

316 CHristus de Petri fide curam agens, reliquorum omnium; seu totius Ecclesiæ fidei consuluit.

Petrus Fidei Ecclesiæ immediatum fundamentum.

317 Et notandum Christum non immediate per se ipsum, sed mediante Petro; velle credentes in fide Diuinâ confirmari; & stabiliri.

CAP. 22. NUM. 34.

At ille dixit: Dico tibi, Petre non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.

Dei præscientiâ humana libertas, non omnino offenditur.

318 ENuntians Petro Iesus negationem, quam ex præscientiâ suâ nouerat, nullam Petro negandi necessitatem imposuit, imo medium efficacissimum ad illam negationem enitandam proposuit, & consuluit infra num. 40. statim ponderando.

CAP. 22. NUM. 40.

Et cum peruenisset ad locum dixit illis: Orate, ne intretis in tentationem.

Orationis donum consequi, non est facile, & cuique peruium.

319 AD locum orationis Iesus cum discipulis suis venit; sed solus Iesus *peruenisse* dicitur.

Orationi feruidæ incumbentes non à peccatis solum committendis, sed etiam ab imperfectionibus liberantur.

320 Et notandum, quod si Petrus, & condiscipuli Christi consilio nuper satis intimato obsequentes ingruenti somno fortiter restitissent, & vigilanti, ac feruidæ incubuissent orationi in tentationem illius noctis non intraturos fore: nec Petrum, scilicet, negaturum, nec reliquos omnes, Iesu relicto, fugituros.

CAP. 22. NUM. 41.

Et ipse auulsus est ab eis, quantum iactus est lapidis.

A digne communicantibus, vt se paretur Christus, auellendus.

321 A Recens communicantibus, cum necessum est, Christum aliquantulum separari, nō *discedere*, dicitur: sed *auelli*.

Passionis Christi minister prelusor, & præcursor amor.

322 Sed cur per lapidis iactum hæc Christi auulsio á dilectissimis discipulis commensurata declaratur? Ut amoris ictibus, tāquam præludijs ad inuidiæ, & odij ictus sufferendos Christi Domini patientiā se exerceret, ac præpararet. Nec absimiles huic sunt illi Ionathę iactus, qui lib. 1. Reg. cap. 20. à num. 36. referuntur: erant enim ardentissimi amoris Ionathæ ergà Dauidem signū, & etiam obstinatissimi odij Saulis contra eundem Dauidem indicatiuum.

UEL SIC.

Numquam Deus tantum discedit, quod á peccatore pertingi nequeat.

323 Numquam tantū á nobis Christus discedit, quod non possit lapideum peccatoris cor, si vellit, ad ipsum pertingere. Hæc, vel fere similia: ait Simon de Cassia lib. 13. de Pasione Domini.

VEL SIC.

Quisquis inter Christum, & Petrum est, intra Ecclesiam est.

324 Cum omnes discipuli in illā tristissimā, & ærumnosa nocte, Iesu relicto, fugerint: Matth. cap. 26. num. 56. per hæc verba denotatur, illos animo quidem, sed non fide defecisse: quisquis enim intra iactum lapidis, hoc est, intra Iesum angularem lapidem, & Iesu Uicarium Petrum, seu fundamentalem Ecclesię petram est, intra fidem, & Ecclesiam est.

VEL SIC.

Vide sup. n. 324.

325 Christus lapis angularis à Petro lapide Ecclesiæ fundamentali vltra iactum lapidis non discedit.

CAP 22. NUM. 47.

Adhuc eo loquente, ecce turba: & qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim antecedebat eos.

Cuius opera vertis non confitant Christum non confitetur, sed negat.

326 QVi vocabatur antea Iudas, nunc vero tanto nomine indignus, *non Iudas*, Idest, *confessio*, sed *traditor*, *seu proditor* nominandus: Quomodo enim confessio vocari poterat, qui Iesum ore impuro osculans, & salutans, opere negaturus quærebat.

Et appropinquauit Iesu, vt oscularetur eum.

Tantum animo traditor discedit, quantū corpore appropinquat.

327 QUantum ad Iesum traditor corpore appropinquabat, tantum ab eo corde, & animo discedebat.

CAP. 22. A NUM. 49.

Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio? Et percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum.

Ne quid nobis à Fidem percipidē eā deficiat, Deus prouidenter cutat.

328 DOmine, si percutimus in gladio? Licentia petita quidem, sed non obtenta: & auricula seruo Pontificis restituta, ne instrumentum ad percipiendam fidem ipsi deficeret.

CAP. 22. NUM. 52.

Dixit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores.

Ad se venientes Deus benigne tractat, etsi maligna intentione accedant.

329 DIxit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se: Cur non dicitur: *Ad eos, qui venerant contra se?* Quia non existimat agnus, cum ad occisionem ducitur, aliquid contra se agi, vel moliri.

Odium ex inuidia nil praepedit quominus noce re possit.

330 Sed quinam isti ductores erant? Principes sacerdotum, magistratus templi, & seniores. En supercilios, & magnates Hebræorum vilissimum satellitum, & lictorum munus, & exercitium aduersus Christi personam obire non dedignantur.

Hebræorum sacerdotes malignè suis legem in Christi ducatu impleuerunt.

UEL SIC.

331 Congruum fuit, quod Iesus agnus immaculatus, & totius mundi victima á primoribus sacerdotum,& reliquis templi ministris ad oblationem, & holocaustum duceretur. Isaiæ cap.53. num.7.

CAP.22. NVM.53.

Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me.

Christus cũ Hebræis frequenter; sed non è conuerso.

332 LIcet quotidie Iesus in templo cum Hebræis fuerit, ipsi tamen cum Iesu non erant.

Peccatores Christum, non in templo, sed in Mundi horto quærũt

333 Hinc male morati Christiani reprehendendi, qui nolunt capere Christum in templo, vbi se ipsum exhibet, sed in horto voluptatum,& mundialium delectationum: Vide quæ ad Matth.cap, 20.num,55.notata sunt.

CAP.22. NVM.56.

Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & cum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat.

Ad semel proximum accusandũ, iterum ac sæpe attentè considerare oportet.

334 IN hoc laudanda venit ancilla hæc, quod semel, atque iterum videt, priusquam Petrum de Christi sequela, & comitatu accuset: vel ex hac discere possent sacerdotum principes, qualiter in Iesu accusando se gerere debuissent.

Mundialis ignis animum potius infrigidare solet quam calefacere

335 Sed cùr non *ad ignem*, sed *ad lumen* Petrum sedisse dicitur? Quia ex illa ad ignem sessione, & accessione non calefactus, sed cor de frigidus, corpore tepidus euasit,& alienæ solum in sui damnum cognitioni patuit,

CAP.22. NVM.58.

Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus vero ait: ò homo, non sum.

Qui à suo munere deficit à suo esse desicit.

336 PRoprissime dixit Petrus: *Non sum:* deficerat enim á suo esse per negationis peccatum iam comissum, & per deficientiam à suo præcipuo munere, & obligatione Christum enuntiandi, & confitendi: qui enim á suo munere deficit, ab esse suo deficere dicendus est: Vide ad Ioan,cap.18. num.17. & ad psal. 76.n.11.

CAP.22. NVM.61.

Et conuersus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus.

337 HIC gratia præueniens exprimitur quæ in subiecto bene disposito suum statim sortitur effectum. *Gratia præueniẽs in subiecto disposito mirabiliter operatur.*

UEL SIC.

338 Cum Dominus dicat Zachariæ cap.1,num.3. *Conuertimini ad me, & conuertar ad vos*, dicere possumus: Petrum, statim ac galli cantum audiuit, á Domino interne gratiâ præuenientc excitatum,& illuminatum,cui correspondens, & obediens ad Dominũ, illico interne conuersus fuit, & tunc conuersus Dominus respexit Petrum,&c. *Statim ac peccator interne ad Deum conuertitur, Deus conuertitur ad ipsũ*

CAP.22. NVM.62.

Et egressus foras Petrus fleuit amare.

339 CVR foras egreditur, vt amare fleat, Petrus? Nonne amarius, & vehementius ad præsentiam Domini,& Magistri sui á se nuper offensi, & ab Hebræis crudelissime vulnerati lacrymæ diffluerent? Sed caute,& prudenter fugit Petrus, vt occasionem vlterius negandi euitaret: magis enim ab illa timuit ad relapsum, quam á præsentia Christi,etiam vulnerati, fidit ad perseuerantem pœnitentię, & resipiscentiæ fletum. *Peccati occasio omnino fugienda.*

340 Sed ó Petri lacrymæ tibi quidem amarissimæ; at vero dilectissimo Magistro tuo,etiã conuitijs, & vulneribus amaricato dulcissimæ, ac suauissimę. *Pœnitentiæ lacrymæ, quo lacrymanti amariores, Christo D. dulciores.*

CAP.23. *NUM.* 8.

Herodes autem viso Iesu, gauisus est valde.

Christi D præsentia naturaliter omnes adspicientes gaudio replebat.

341 FAcies Iesu tristis, dolorosa, & afflicta respicientem lætificat; quid gloriosa?

Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum.

Pia Deus desideria nō defraudat

342 PIum videndi Iesum desiderium, etsi aliquando differatur, numquam tamen fraudatur.

VEL SIC.

Non pauci Fideles in pijs, sed inefficacibus desiderijs vitam prætereunt.

343 Cupiebat quidem Herodes Iesum videre, sed inefficaciter, ex quadam leui curiositate permotus: sic multi tepidi Christiani in pijs desiderijs, sed inefficacibus totius vitæ cursum, & tempus insumunt.

Vide sup n.343.

344 Sed cur Herodes diuturno desiderio suo Iesum videndi nō satisfecit, vel ad Iesum accedens, vel Iesum ad se accersens? Hæc bonorum desideriorum proprietas est, ne fatalitatem dicam, diutius in nobis, quin in naturam efficacium transeant, inhærere: secus impia, & mala desideria, quæ ad nostræ malignitatis ignem adhærentia statim accenduntur, & momento temporis vsque ad efficaciam intenduntur,

CAP.23. *NVM.*10.

Stabant autem principes sacerdotū, & Scribæ constanter accusantes eum.

Inuidi dū odiosæ passioni satisfaciunt, reliqua negligunt, & transiliunt.

345 HErode magnifice, & in superbo throno sedente sacerdotum principes, & Scribæ sui gradus, & dignitatis obliti, de humili, indecentique statione non curabant, nec magnificas fimbrias suas á turbis premi, & conculcari dedignabantur, & ambitiosè, vt solemne ipsis erat, præcaueбant.

Maligne politici sub virtutis larua vitia contegunt.

346 Sed cur dicitur: *Constanter*, & non potius *pertinaciter* accusasse Iesum? Quia adeó caute, & subdole agebant, vt eorum pertinax malitia sub virtutis larua latere videretur.

CAP.23. *NVM.*11.

Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo: & illusit indutum veste alba.

347 COmmune, & solemne est fere omnibus militiæ professoribus Iesum spernere, & illudere. *Mundi militia Christi militiam spernit.*

CAP.23. *NUM.*12.

Et facti sunt amici Herodes, & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem.

348 DUO Iesum respicientes non possunt non amicitiâ ad inuicem vniri, licet antea graui inimicitiâ separati, & diuisi fuerint. *Qui Iesum respiciunt, se mutuo amore aspiciunt*

CAP.23 *NUM.*13.

Pilatus autem, conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe, dixit ad illos.

349 NVllus reipublicæ Hebræorum status, seu gradus fuit, qui aduersus Christum non insurgeret. *Omnes Hebraica gradus Reipublicæ aduersus Christum D. coadunati.*

CAP.23. *NVM.*18.

Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens: Tolle hunc.

350 TOlle: En verbum, quo Aaron in summum sacerdotem inauguratus fuit. Leuitici cap.8. num. 2. *Verbū, quo summus Hebræorum sacerdos eleuatus, Christus depressus.*

CAP.23. *NUM.*24.

Et Pilatus adiudicauit, fieri petionē eorum.

351 NON dixit Euangelicus Scriptor: *Iudicauit*, sed: *Adiudicauit*, vel ad denotandum omnes illos Hebræos coniudices Pilati fuisse, vel ad innuendum, totum illum actum non legale, & iuridicum, sed extraiudiciale, & respectiuum extitisse. *Hebræi in Christum D non solū accusatores, sed Pilati coniudices*

CAP.

CAP. 23. NVM. 25.

Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuerat in carcerem.

Inter Iesum morti adiudicatum, & Barabbā absolutum contradictoria relatio.

352 HOmicida, & sediciosus est homo maleficus, & nocens tam in particulari, & indiuiduo, quā in generali, & communi: correlatiuum ergo est ad absolutionem huius subsequi damnationem Iesu tam in vniuersali, quam in particulari summe benefici.

In Barabba absoluto Adamica latuit liberatio.

353 Vel dicere possumus: In illo malefico homine Adamum significari, qui tam sibi, quam ceteris hominibus nocentissimus fuit: ad cuius eum sequela suâ liberationem, oportuit infiniti valoris agnum, & in oblationem, & in satisfactionem occidi.

Iesum vero tradidit voluntati eorum.

Qui voluntati odientium traditur morti tradi tur.

354 CUR non dicit: *Tradidit cruci, vel morti,* sed *voluntati eorum?* Quia idem est, tradi odientium, & inuidentiū voluntati, quam morti tradi.

Pessimorum voluntates ad nocendum solum coadunatæ.

355 Cur autem ait: *Tradidit voluntati,* & non *voluntatibus eorū?* Quia omnes in vnâ, eàdemque deliberata crucifigendi Christum voluntate videtur consensisse.

UEL SIC.

Voluntas odio obcæcata rationalem lucē excludit.

356 *Tradidit voluntati*, cæcæ appassionatę, implicabili odio furenti, *non rationi* sedatæ, claræ, & secundum regulas iustitię actus suos dirigenti.

Hebræorum volitiua potentia circa Christum viliores actus exercuit.

357 Et notandum volitiuam Hebræorum potentiam pro actu viliore ipsius, nempe odio irrationali, & iniusto hic supponi.

CAP. 23. NUM. 26.

Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quendam Cirenensem, venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.

Hebræi crucis Christi vel materiali solū gestatione indigni.

358 NOtanter aduertit textus, illum pium, & fœlicem hominem natione Hebræum non fuisse, & tunc deforis in Ierosolymam venire, vt constaret, non fuisse ex cōsentientibus morti Saluatoris; isti enim indignissimi erant crucem post Iesum baiulare, sed sanguinem, seu vindictam eius, super se ferre, & sustinere.

CAP. 23. NVM. 40.

Respondens autem alter, increpabat eum dicens: Neque tu times Deū, &c.

Ad Deum vere conuersus alter, ā se ipso est.

359 ALter; tam respectu socij condamnati; quam respectu sui ipsius: iam enim vere pœnitens; & ad Deum erat conuersus.

CAP. 23. NVM. 49

Stabant autem omnes noti eius à longe.

Humana commiseratio à longe stare solet, non prope accedere.

360 EN terminum quousque progreditur; & attingit humanus affectus in commiseratione dilecti iniuste patientis, & intensissime afflicti.

CAP. 23. NVM. 50.

Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus, & iustus.

In defunctos prius omnimodâ laude dignus.

361 NON expectatur, quod Ioseph pium funeralis obsequij opus perficiat, ad hoc vt condignis laudibus, & honoribus extollatur: Uide ad Matth. cap. 27. num. 57.

CAP. 23. NUM. 55.

Subsecutæ autem mulieres; quæ cum eo venerant de Galilæa viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius.

Pia, & religiosa affectio omnia ad Christū spectantia diligenter notat.

362 PER hunc dicendi modum naturalis feminea curiositas innuitur: non enim solum piæ hæ sanctæque mulieres monumentum Christi Domini notant, & recognoscunt, sed etiam qualiter in illo Dominicum

nicum corpus collocatum esset, religiosa solertia, & curiositate inspiciunt, & aduertunt.

CAP. 23. NVM. 56.

Et reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta, & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

Nec propter sui obsequium leges iustas vult Deus transgressionem pati.

363 HOC Sanctæ fecisse est, ab obsequio Dominico corpori præstando, per totum sabbati diem abstinuisse: non enim vult Dominus, quod propter obsequium ipsius leges iustæ transgrediantur, & infringantur.

Imperfectis feminis loquela solatium est; pijs, ac religiosis silentium.

364 Sed quomodo de mulieribus agens, absti nentiâ á labore per silentium explicatur, cum ipsæ, vt in plurimum plus silendo, quam loquendo laborent? Cum illæ essent piæ, religiosæ, sanctæque mulieres, rerum Diuinarum contemplationi incumbentes á feminea garrulitate abhorrebant: ideoque loquela, quæ alijs f stiuũ solatium; pijs operosum, & laboriosum exercitium erat.

CAP. 24. NVM. 10.

Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc. Et visa sunt ante illos, sicut deliramentũ verba ista.

Ecclesiæ magisterium oris feminei non conceditur.

365 IPsa etiam Christi verba, si ex feminco ore procedant, tamquam deliramentum videri possunt: ideo Apostolus mulieres in Ecclesia docere non permittit 1 ad Timoth. cap. 2. num. 12.

Vide sup. n. 365

366 Et notandum non reprehendi Apostolos ex eo quod deliramentum appellauerint veritatem ad fidem pertinentem â Christo Domino pluries prænuntiatam, & á religiosis, ac fidedignis mulieribus constanti asseueratione publicatam, quia non dum sufficienti ad fidem diuinam fundamento erat vniuersæ Ecclesiæ proposita.

CAP. 24. NVM 30.

Et factum est, dum recumberet cum eis accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euanuit ex oculis eorum.

367 PAnc in corpus suum substantialiter conuerso Christus à discipulorum oculis euanuit, vt tanti fidem Sacramenti commendaret. Et non tandum ab oculis tantum, non á discipulorum corde euanuisse, siquidem cor eorum á Christi locutione ardebat.

Cum Christus in Eucharistia adest, non vult ab oculis corporis, sed á Fides oculis attingi.

CAP. 24. NVM. 32.

Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret scripturas?

368 NON dicunt discipuli: *Corda nostra*, sed: *Cor nostrum*: quia Christum in Eucharistiâ comedentes plura non habent corda, sed cor vnum, & animam vnam.

Plurium Eucharistiæ participum vnum cor.

CAP. 24. NVM. 35.

Et ipsi narrabant, quæ gesta erant in via: & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

369 IN panis fractione, an frangens verus Deus, & homo esset, cognosci potuit: quomodo non, an homo liberalis, an auarus sit, dignosci poterit?

In panis fractione quid quisque sit dignosci potest.

CAP. 24. NVM. 41.

Habetis hic aliquid, quod manducetur.

370 QVod, vt Deus, ignorare nequibat, se per interrogationem, ignorare ostentat, vt & humanitatis veritatem coram discipulis comprouaret, & ne eorundem liberalitati dero-

Amplius Christus humanitatẽ nostram, quam Diuinitatẽ suam ostentare cignatur.

derogaret, ipsos ad minus liberã, & spontaneam illius comestibilis oblationem, & exhibitionem obligans.

Veritatẽ Christus omnino vult esse illesam.

371 Et notandum, non dixisse Iesum: *Quod manducem*, nec: *Quod manducemus*; sed: *Quod mãducetur*, ne rei veritati officeret, & apparentem illam comestionẽ pro vera cibi alterandi participatione haberetur: ideo non absolute *manducasse*, sed, *Coram eis mãducasse*, dicitur.

CAP. 24. NVM. 49.

Vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto.

Ministri egregie laborantes quies à Domino procuratur, & præcipitur.

372 Prius iubet sedere, quos destinabat per mundum vniuersum peregrinari.

Dei gratia recipientis genio se accommodat.

373 Sed cur Diuina virtute dicuntur *induendi*, non vero *replendi*, vel *roborandi*? Forte, quia Dei gratia recipientis genio, & mensuræ se accomodat, & proportionatur: Uide quæ ad Marci cap. 1. num. 17. notata sunt.

SAN-

SANCTVM IESVCHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM.

CAP.I. NVM.I.

In principio erat Verbum, & Uerbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

AD CAP. 1. NUM. 1.
SANCTI IESVCHRISTI
Euangelij Secundum
Ioannem.

Christus quoad vtramque naturam Patri intimus.

1 VERBUM in quantū Deus erat in Patre per circuminsessionē: in quantum homo erat apud Patrē per intimā, & summam approximationem.

CAP. 1. NVM 4.

In ipso vita erat, & vita erat lux hominum.

Vita sine Fide mors.

2 *Uita* sine luce Dei mors est potius dicenda, quā vita.

CAP. 1. NUM. 7.

Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.

Baptista omniū Dei ministrorum compendium.

3 LAbor, opus, & negotiū Apostolorum omniū, & reliquorum Ecclesiæ ministrorū collectiue, hoc Ioannis Baptistæ solius munus, & destinatio est: ideo dicitur: *Vt omnes crederent per illum.*

CAP. 1. *NUM.* 8.

Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine.

Baptista cum Christo æquiuocus.

4 N*ON erat ille lux*, etsi vt talis appareret, & ab omnibus existimaretur.

Baptista per positiuum, & negatiuum definiēdus.

5 Et notandum non solum necessum esse enuntiare de Ioanne id, quod est, sed etiam exprimere, quod non est, ne credatur esse supra id, quod est.

CAP.

CAP. 1. NVM. 9.

Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Christus lux per essentiam, Ioannes per participationem.

6 CHristus dicitur, *lux vera* ad distinctionem Ioannis Baptistæ, qui non erat vera lux, sed *lucerna ardens*; *& lucens*, seu non erat lux per essentiam, sed per participationem.

Ioannes non incarnati solũ, sed etiam scripti Verbi Diuini Præcursor.

7 Et notandum á Ioannis Baptistæ diffinitione ad Verbi Diuini transire descriptionem, vt immediatio vtriusque notaretur, & vt non solum Verbi incarnati, sed etiam Scripti Præcursor esset.

CAP. 1. NUM. 12.

Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c.

Veri Dei ministri Naturæ diuinæ fœcunda participio gaudent.

8 NON solum *filios Dei fieri* per eiusdem auxilium, sed eodem etiam adiuti alios Dei filios facere per Euangelicam prædicationem, & Fidei promulgationem: ipsos Naturæ Diuinæ, non sterilis, sed fœcundę participatione condecorans.

CAP. 1. NVM. 14.

Et Verbum Caro factum est.

Verbum Caro fit, vt eius charitas resplendeat.

9 CVR Verbum Diuinũ, non *homo*, sed *Caro factũ* dicitur? Vt infimæ totius naturæ portionis assumptione infinitam dignationem suam commendaret, & erga miseriam nostram misericordiam suam ostenderet.

Et habitauit in nobis.

Iusti anima Diuini Verbi habitaculum.

10 HAbitauit, non solum *inter nos*, sed etiam *in nobis*: vsque ad pridie mortis per affectiuam communicationem, & beneficiorum collationem: deinde per effectiuam, & realem Eucharistici Sacramenti participationem.

CAP. 1. A NUM. 18.

Deum nemo vidit vnquam: Unigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi, &c.

11 SIcut Filius est testis Diuinæ Paternitatis; sic Ioannes Baptista testis est diuinæ Filiationis: Vide infra num. 27. in sacro textu.

Æterni Patris, Filius, Filij, Ioãnes Baptista testis.

CAP. 1. A NVM. 21.

Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit. Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt responsum demus his, qui miserunt nos? Quid dicis de teipso? Ait: Ego vox clamantis in deserto.

12 SE Ioannes Baptista, responsione sui muneris, & personæ declaratiuâ explicans; & per negatiuum, & per positiuũ diffinit. Cum per negatiuum, est per magni, nempe Eliæ exclusionem: cum per positiuum, est per minimum, & exile rerum omniũ, quæ causari, & produci possunt, qualis vox est: in quo maxima ipsius humilitas resplendet.

In Baptista Ioãne humilitas præcipue enituit.

13 Et notandum, quam paucis, & præcisissimis verbis Legatis Hebræorum Ioannes respondet, in quo modum, quo cum legatis principum, præsertim suspectorum, agendum sit, vtiliter docemur. Vide lib. 3. Reg. num. 42.

Ioannes Baptista non solum vitæ æternæ, sed temporalis etiam magister.

CAP. 1. NVM. 23.

Ait: Ego vox clamantis in deserto.

14 CVM Ioannes se totũ declamatorio destinatum exercitio asserit, nil aliud, quam vocem esse affirmat; quia vox aer percussus est; & nil aliud est concionari, ac declamare, quã omnium percussionibus obnoxium esse.

Synonoma sunt concionare, & pati.

Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta.

15 VIA Domini per se ipsam nonne recta, & di-

Qui bene vel male viuunt, viam alijs sternunt.

directa est, cur ergo dicunt Ioannes,& Isaias, quod dirigatur? Quia qui se legem obseruare protestur, se ipsum bene, male ve viuendo exemplo suo viam facit, per quã alij, vel recte ambulent, vel tortuose incedant.

CAP. 1. NVM. 27.

Ipse est, qui post me venturus est.

Non tam verba, quam verborum sensus attendẽdus.

16 CUM Ioannes numero pręcedẽte dixerit Christum in medio Hebræorum iam stetisse, cur nunc ait: *Ipse est, qui post me venturus est?* An Ioannes saltem in modo loquendi hebraizat? Sed horum verborum sensus hic esse videtur: *Post me venturus est*, id est: Euangelizaturus,& prædicaturus est.

Dei, hominumque mediator Christus.

17 Et notandum, Ioannem in præcitato num 26 non dixisse: *In medio vestrum stetit*; sed, *Medius vestrum stetit* ad innuendum, Christum Dominum Dei, hominumque Mediatorem esse.

Cuius ego non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calceamenti

Baptista Ioannes Pœnitentia virtutem prædicauit, non Sacramentum.

18 IOannes Baptista se non esse dignum soluendi corrigiam calceamenti Christi asserit, quia, licet baptismum pœnitentiæ prædicauerit ante Pœnitentiæ Sacramenti institutionem decessurus erat.

CAP. 1. A NVM. 32.

Quia vidi Spiritum Sanctum descẽdentem, quasi columbam de Cœlo, & mansit super eum, & ego nesciebam eum.

Ioannes Baptista, in quantum consanguineũ, nullum cognouit, nec ipsum Christum.

19 QUis non diceret, debuisse Ioannẽ Baptistam cognoscere Iesum, saltem vt consanguineum? Sed nil minus curabat Ioannes, quam vincula carnis,& sanguinis.

CAP. 2. A NVM. 1.

Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. *Vocatus est autem, & Iesus, & discipuli eius ad nuptias.*

Vbi Iesus, non nisi vocatus, adest, Deipara adest non vocata.

20 VBI Iesus ad nostram beneficientiam non nisi vocatus adesset, Maria etiam non vocata adesse dignatur.

V E L S I C.

Inuocatio Deiparæ ad opitulationem nostram supponenda.

21 Ad nostrarum necessitatum,& indigentiarum subuentionem Maria non vocari exprimitur, sed supponitur.

V E L S I C.

Iesu inuocatio Deiparæ inuocationem inuoluit.

22 Qui Iesum, & sanctos suos vocat,& inuocat, Mariam etiam tacite vocat,& inuocat.

V E L S I C.

Deipara auxiliũ paratũ semper & vltroneum.

23 Ibi indigentia vini statim ad futura erat, vt autem nostris necessitatibus succurrẽtẽ ã pręstet, Maria vocationem nostram non expectat, sed ipsa ex benignissimo subueniendi genio (si ita dicere liceat, deceatque) se ingerit, & vltroneã auxilij sui exhibitione adesse dignatur.

CAP. 2. NVM. 3.

Et, deficiente vino, dicit Mater Iesu ad eum: Vinum non habent.

In præsentis vitæ gaudijs nõ est plena lætitia; sed deficiens.

24 IN gaudijs præsentis vitæ etiam honestis et pijs, imo,& Iesu, Mariæque assistentia dignis, solet non adesse omnino plenã lætitia in vino significata, sed defficiens, Diuinoque supplemento indigens.

Interpellationẽ nostram Deipara ad suam interpositionẽ non expectat.

25 Sed cur non expectauit Deipara, quod vini deficientiam exprimerent, vel saltem innuerẽt? Sed quando peccatorum Mater expectat nostram interpellationẽ, vt suam pro nobis cum filio Deo præstet interpositionem?

V E L S I C.

Deiparæ præseruatio non minus nobis quam ipsi profiua.

26 Non solum voluit Deigenitrix indigentiæ pręsenti statim succurrere, sed etiam á manifestationis illius necessario rubore præseruare: Quomodo autem sic

non

non se gereret, quæ adeò præmature, præueniente Naturam grauâ, prætectiata fuit.

CAP. 2. A NVM. 9.

Vocat sponsum Architiclinus, & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc.

In mundi conuiuijs lætitia deficit, in Dei continuo lætitia interminabilis.

27 IN mundi conuiuijs principia læta esse solent, sed finibus mœstis concluduntur; at vero in conuiuijs Dei ab initio ad finem lætitia durat.

CAP. 2. NVM. 11.

Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ: & manifestauit gloriam suam.

Omnia Christi D. sacramenta æstimabilia, & veneranda.

28 INfimumSacramentorū, nuptias nempe, primo miraculo honorare voluit Dominus, vt in condigno pretio & æstimatione haberetur.

Charissima, & honestissima coniugum inter se conuersatio esse debet.

29 Sed cur hoc miraculum fuit adeò clarum, & manifestum Eucharistiæ symbolum? Certe ad denotandum quanta charitate, honestate, & conscientiæ puritate inter se coniuges conuersari debeant.

CAP. 2. NVM. 13.

Et prope erat Pascha Iudæorum.

Iudæorum Paschata à Christianorum valde diuersa.

30 PAschaIudæorum ad distinctionem Paschæ Christianorum, quæ cum Ioannes scribebat, iam celebrabatur.

CAP. 2. NVM. 15.

Et cum fecisset, quasi flagellum de funiculis omnes eiecit de templo.

Qui alios, etiam iuste flagellat, sibi ipsi flagellū præparat.

31 SYriacus legit: *Fecitque sibi flagellum:* Unde si quis alios iuste condigneque flagellat, sibi flagellationem parat, quid immerite, iniuste puniens, & affligens?

Oues quoque, & boues.

Ad Eucharistiā, vel solum typicam, præsentiā omnia Deo legalia displicent.

32 POst Eucharistiæ typū, qui immediate in nuptijs Cananiticis præcesserat, iam Christo Domino legalia sacrificia, & omnia ad illa spectantia displicebant.

Et nummulariorum effudit æs, & mensas subuertit.

Auaritia à radicibus ob bonum publicum conuellenda.

33 NON satis bono publico prospexisset auarorum æs nummulariorum effundens, nisi mensas subuertisset.

CAP. 2. NVM. 20.

Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?

Templum excitationis capax templum viuum est.

34 TEmplum Dei capax excitari templum viuum est, quod *tribus diebus*, hoc est in fide Trinitatis quotidie erigitur.

CAP. 3. A NVM. 1.

Erat autem homo ex Pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad Iesum nocte, & dicit ei: Rabbi, scimus, quia à Deo venisti Magister.

Cui lux supernā defuit, supernaturalia non percipit.

35 SCimus, quia à Deo venisti magister, ac si diceret: Scimus, quia tu es Patris Sapientia genita, & in mundum missa: sic de Nicodemo existimarem, ni assereret textus, quod venerit ad Iesum *nocte*, idest, cum ignorantiâ rerum supernaturalium.

Christiana Fides obscura certitudo est.

36 Nisi dicere malis per hunc dicendi modum Nicodemi fidem commendari ex noctis obscuritate, & summâ scientiæ certitudine conflatam.

Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

Qui opera à solo Deo praestabilia facit, Deus est, etsi homo appareat.

37 NIsi fuerit Deus cum eo formaliter, & substantialiter, non autem solum accidentaliter per gratiam, vel aliam supernaturalem qualitatem.

CAP. 4. A NVM. 3.

Reliquit Iudaeam, & abijt iterum in Galilaeam: oportebat autem eum transire per Samariam.

De necessitate virtutē facere Christi D. doctrina est.

38 EX eo loci in Galilaeam ituro necessum erat per Samariam transire: Quare ergo non dicitur, quod *necessum erat*, sed solum, quod *oportebat*? Quia ibi Samaritanae, Samaritanorumque conuersionem operaturus, docuit nos de necessitate virtutem facere.

CAP. 4. NVM. 16.

Dicit ei Iesus: Vade, voca virum tuū, & veni huc.

Superior defectus subditorum sciens sic segerat, ac si nesciret.

39 CHristus rei veritatem, & Samaritanae commertium comprehensiue sciens sic loquitur, vt ignorantiam ipsius non paucis Euangelicis locis ostensam, mysticam, vel doctrinalem esse aduerteremus: & hînc praelati, & superiores admonentur, neminem subditorum verbis suis infamandum, & deturpandū esse, donec de ipsius commissis iuridice inquiratur, & iudicialiter agatur, & pronuntietur.

CAP. 4. NVM. 19.

Dicit ei mulier: Domine, video, quia Propheta es tu.

Peccator caute, & sine scandalo procedens, facilius veniam à Deo impetrat.

40 HÆC mulier turpiter quidē, sed adeò cauta solertia, exterioreque honestate conuersata fuerat, vt concubinatus ipsius, nisi per propheticam, & supernaturalem notitiam cognosci non posse existimaret; ideò ait: *Domine, video, quia Propheta es tu.*

CAP. 4. NVM. 20.

Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Ierosolymis est locus, vbi adorare oportet.

41 NON solum cauta fuit haec foelix mulier, sed etiam solertissima: statim enim ac Iesum prophetam recognouit, cum ipso de verà religione tractare coepit, vt & in negotio grauissimo, & in primis necessario instrueretur, & tractatus, seu conuersatio de feminea sua turpitudine abscinderetur.

Nonnulli religionis pallio peccata sua operire nituntur.

CAP. 4. A NUM. 28.

Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abijt in ciuitatem, & dicit illis hominibus: Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quaecumque feci.

42 QUOmodo omnia quaecumque fecerat affirmat mulier fuisse ipsi à Christo Domino propalata cum solummodo concubinatum aperuerit? Vel quia in vitio hoc reliqua omnia subintelliguntur, vel quia forte haec fragilis mulier alia vitia non habebat praeter luxuriam.

In luxuria caetera vitia inclusa

43 Et notandum, hanc piam feminam post sui conuersionem omnem cautelam, quâ peccata sua antea obtegebat, abiecisse, vtpote, quae isto velamine, honestissime deinceps conuersatura, non indigeret.

Qui honeste viuit simulationis pallio non indiget.

Numquid ipse est Christus?

44 NON assertiue de Messia pronuntiat; vt ex grauissimo posset fundamento; sed dubitatiue, & interrogantes: ex quo patet, hanc illustrem feminam non ha-

Animus circa veritates Fidei caute se gerens, prudens, ac virilis est, non femineus.

habuisse animũ leuẽ, & muliebrẽ, sicut corpus; sed virilem maturũ, & prudentissimum.

VEL SIC.

In materia ad fidem pertinẽte securius est discere, quam docere.

45 In materia grauissimâ, & ad fidem pertinente maluit hæc prudens feminâ discere; quam docere.

CAP. 4. NUM. 42.

Et mulieri dicebant: Quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiuimus; & scimus, quia hic est vere Saluator mundi.

Narratio neruo rationis carens, loquela, non sermo est.

46 Femineam narrationẽ loquelam appellant, non sermonem, quia etsi femina bene, & bona loquatur, narratio ipsius solidæ neruo ratiocinationis, vt plurimum, carere solet: ideo Apostolus Timoth. 1. cap. 2. num. 12. ait: *Docere autem mulieri non permitto:* Vide ad Epist. ad Titum cap. 2. num. 3.

Fidei formale motiuum authoritas Diuina est.

47 Et notandum, quod licet Ecclesia in hac illustri femina significata articulos pronuntiet, credendosque proponat, motiuum tamen formale fidei authoritas Diuina est.

CAP. 4. NUM. 54.

Hoc iterum secundum signum fecit Iesus cum venisset à Iudæa in Galilæam.

Myracula Christi D. in patria sua peracta numero cõprehensa: alibi patrata innumerabilia.

48 Signa, seu miracula, quę Iesus in patriâ suâ fecit, etsi te magnâ, numero tamen exigua, ideo sub Euangelistæ calculo comprehenduntur: reliqua vero, cum & re, & numero infinita fuerint, innumerabilia fuerunt: Vide infra cap. 21. num. 25.

CAP. 5. A NUM. 2.

Est autem Ierosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium.

Lex Mosayca ducebat, sed ad perfectum nõ, sicut Lex Gratiæ, perducebat.

49 Quinque porticus, quinque libros Moysis significant vniuersam Hebræorum legem continentes; quæ vtpote ægra ad perfectum salutis statum non deducebat, sicut lex gratiæ perducit; sed vnum, vel alterum superno auxilio, & ope Diuinâ sanabat.

CAP. 5. NUM. 4.

Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

Dum supernaturalis motio durat naturalis vis eius agere non omittat.

50 Qui prior statim post incœptam aquę motionem descendisset, non post finitam: cum enim illa sanitatis operatio supernaturalis esset, nisi ab actualiter existenti motu supernaturali non causaretur.

Peccati ægritudo non solum ægrotum tenet, sed detinet.

51 Et notandum, ægritudinem peccati ægrotum non solum *tenere*, sed etiam *detinere*, ne sibi prospiciat; & congruum remedium quærat.

CAP. 5. NUM. 5.

Erat autem quidam homo ibi.

Qui viriliter, & patienter malum sustinet nunquã iacet.

52 Non ait Euangelicus scriptor: *Iacebat*; sed *erat ibi homo*: nam etsi ęgrotus ille tam diuturnum infirmitatis tempus transegerit viriliter adhuc animum non amiserat: quod ex textu Arabico confirmari potest; qui sic legit: *Erat ibi vir.*

Triginta & octo annos habens in infirmitate sua.

Ægritudinis tẽpus non transit, sed simul permanet.

53 Cur non ait textus: *Cui triginta; & octo anni infirmitatis transierant*, vel *qui triginta; & octo annos infirmitatis transegerat*; sed: *Triginta & octo annos habens in infirmitate sua?* Quia infirmitatis anni non videntur transire, sed simul possideri.

Ægritudo ab homine; salus à Deo ortum habet.

54 Sed cur infirmitati possessiuum *sua* superadditur? Ad denotandum, infirmitates ab homine; salutem à Deo ortum habere.

CAP. 5. NVM. 6.

Hunc cum vidisset Iesus iacentem, & cognouisset, quia iam multum tempus haberet.

Decumbendi modus ægritudinalis diuturnitatis indicatiuus

55 EX modi decumbendi perceptione videtur de diuturnitate lapsus illius infirmi Christi Domini excitata cognitio: multi enim sic vitijs inhærent, vt ex inhæsionis modo non solum lapsus, sed eius etiam diuturnitas clare percipi, & cognosci posset.

Dicit ei: Vis sanus fieri?

Salus animæ absque sanandi cooperatione non perficitur.

56 NON superflua, sed legitima valdeque necessaria interrogatio hęc tam physice, quam moraliter; physice quidem: nam ex diuturnâ habitudine iam status ille ægritudinarius non erat illi homini violentus, sed naturalis: moraliter vero ad denotandum, quod præcipuam sanitatem, quam ægro illi Christus conferre intendebat, nempe animæ salutem absque ipsius hominis consensu, & cooperatione non esse impertiendam.

CAP. 5. NVM. 7.

Respondit ei languidus; Domine, hominem non habeo, vt cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinā.

Auxilium humanum nunquam certius abest, quam cum turbatio, & tribulatio adest.

57 NON erat nouum, & singulare, quod huic homini accidebat; ideo Dominus super responsione illius non reflectit, nec vllam replicam interponit; nil enim in mundo frequētius quā quod tēpore turbationis, & tribulationis omnes deficiant.

CAP. 5. NVM. 9.

Erat autem sabbatum in die illo.

Requies cum irrequieto identificari nequit; sed coexistere.

58 NOtanda modi dicendi proprietas: non ait: *Erat sabbatum dies ille*; sed: *Erat sabbatum in die illo*: quia cum dies portio temporis sit, ac propterea sit res successiua continuo mobilis, & velociter transiens, nequit cum sabbato, idest, requie identificari: at in die ambulatorio, & transeunte potest dari, cum illoque coexistere requies hominis ad Deum vacando, & requies Dei, homini benefaciendo.

CAP. 5. NVM. 33.

Vos misistis ad Ioannem: & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio.

Baptista Ioannes non plusquā propheta solum; sed plusquam homo esse videtur.

59 ERGO cum Ioannis Christus testimonium non repulerit, sed verum esse declarauerit, Ioannes, sicut plusquam propheta, plusquam homo est? Et merito sic appellari potest, nam in hac testificatione personæ diuinæ vices gesit. Sic in Ioannis gratiam hæc verba ponderari possunt, quorum litteralis sensus ex Ioanne Maldonado, Antonio Escobar, alijsque petendus.

CAP. 5. NVM. 35.

Ille erat lucerna ardens, & lucens.

Ioannes Baptista lucerna fuit Spiritus Sancti oleo nutrita.

60 IOānes erat *lucerna* oleo Spiritus Sancti plena *ardens* per charitatem, & *lucens* per doctrinam, quā omnes illuminauit: ideo supra cap. 1. num. 7. *Vt omnes crederent per illum*, venisse dicitur. Recole ibi animaduersa.

CAP. 5. NVM. 36.

Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi Pater, vt perficiam ea, ipsa opera, quæ ego facio testimonium perhibent de me, &c.

Verba, etsi diuina, transeunt; opera vero permanent.

61 CUR opera maius testimonium Christo exhibent, quam Ioannes? Quia Ioannes vox clamans, sonans, & transiens est: opera vero sunt potentiæ Diuinæ effectus permanentes.

Omnia à Christo D facta, & re-fecta.

62 Et notandum, quod dicens: *Vt perficiam*: opera omnia facta per ipsum fuisse declarat.

CAP. 6. NUM. 5.

Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset, quia multitudo magna venit ad eum, Dixit ad Philippū: vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat, quid esset facturus.

Superiorum motus, etiam minimi à subditis notari solent.

63 ADuertant principes, & superiores, quod etiā minimi oculorum, & palpebrarū motus ipsis notantur. Unde in leuis huius motus expresione, & Christi mysterium, & nostre eruditionis latet sacramentum.

Discipuli à Magistro Diuino examinatio, omnium doctrina est, & eruditio.

64 *Tentans* idest, non decipulam submittens, vt caperetur; sed tamquam Magister discipuli sufficientiam probans, & recognoscens, simul que principes omnes, & superiores necessario documento instruens: si enim qui euidenter scit, quid facturus sit, & quid facere oporteat, ignorare nequit, ab alijs etiam inferioribus, consilium petit, quid facere debet, qui quid facto opus sit, omnino nescit.

Perfecta œconomia subditorum genio se accommodat.

65 Sed cur potius Philippum, quam alium discipulorum consulit? Cardinalis Toletus super hūc locum ait: Philippum fuisse Collegij Apostolici procuratorem ad necessariorum prouidentiam, Iudam vero thesaurium, seu loculorum custodem; seu Philippū fuisse in re cibariā peritiorem: Vide infra cap. 12. num. 6.

CAP. 6. NUM. 14.

Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.

De Messia Hebræi, etiam cum bene sentiunt, male loquuntur.

66 SI hîc est præsens propheta promissus, quomodo *venturus* dicitur? Ecce prauam Hebrçorum indolem circa aduentus Messiæ fidem, etiam cū bene sentiunt, male, improprieque loquuntur.

Secundus Christi aduentus varijs medijs à Deo prænuntiatus.

67 Nisi mallis dicere, quod per os istorum voluit Spiritus Sanctus secundum, & vltimum Christi Domini aduentum indicare, & manifestum facere.

CAP. 6. NUM. 15.

Iesus ergo cum cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.

Aurea vincula regiæ dignitas.

68 CVR Iesus rex proclamandus prius rapiendus dicitur? Non solum ad Christi renitentiam, & violentiam passiuam ostendendam; sed etiam ad innuendum reges sui iuris non esse, sed sub violentā quādā subditorum rapinā detineri; licet hæc ipsis regibus, vt plurimum, absoluta potestas, & inuiolata libertas videatur: verius de hac re sentiebat coronatus ille, qui se sub regiā dignitate, tamquam aurea vinctū catena eiulabatur.

Regiam dignitatem vltro delatā repellere heroicitatis apex.

69 Sed cur *in montem* fugit Iesus, non vero *in vallem*, cum in hac, & facilius latere, & difficilius quam in monte inueniri posset? Hoc ad eruditionem nostrām videtur Dominus fecisse, vt aduerteremus, quod qui vltro delatam dignitatem respuit, & repellit, nō potest in vulgarium, communiūque actionum vallem descendere, sed necesū est, quod ad heroicarū actionū mōtē cōscēdat, apicēque magnanimitatis attingat. Hinc forte ansam summi Hebrçorum Pontifices, & sacerdotes ad Christum D. coram Pilato de regali ambitione accusandum falso, & ex sua malignitate desumpsere.

CAP. 6. NVM. 44.

Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.

Ioseph paternũ munus Christus D. cõmendauit.

70 IN hoc loquendi modo innuit Iesus habuisse in terris patrem æstimatiuum, qui illum non genuit, nec misit, sed nutriuit.

CAP. 6. A NUM. 68.

Dixit ergò Iesus ad duodecim: Numquid, & vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes: & nos credimus, & cognouimus, quia tu es Christus Filius Dei.

In Fidei articulis p.æ omnibus, & pro omnibus, Petrus loquitur.

71 IN materia, & articulo inter primos ad fidem pertinente Petrus solus pro se, cæterisque omnibus loquitur.

CAP. 7. NVM. 1.

Post hæc autem ambulabat Iesus in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.

Peruersi taliter Iesum quærunt, vt perdant.

72 SIC omnes peruersi, & peccatores Iesum quærunt, non vt sui profectum, & vtilitatem inueniant, sed potius vt occidant.

CAP. 7. NUM. 15.

Et mirabantur Iudæi dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

Inuidia male discurrit, & pessime sillogizat.

73 SI Iudæis constabat Iesum litteras scire, & constabat etiam illas non didicisse, quare non inferebant scientiã Christi à Deo esse? En ex duabus præmissis certis, & ipsis Iudæis euidentibus nesciunt consequentiam elicere isti inuidentes, ac propterea pessimi dialectici.

CAP. 7. NVM. 27.

Sed hunc scimus vnde sit: Christus autem, cum venerit, nemo scit, vnde sit.

Hebræi, vt Christum à Messiatu excludant, nec tantum dubitandi admittũt.

74 CVM quæstio foret, an Christus Messias esset, nolunt illam sub dubio, & iudice relinquere, sed Iesum à Messiatu excludere; ideo dicunt: *Christus autem cum venerit, &c.*

Hebræi, vt Christum à Messiatu excludant, nescire affectant, quæ ignorare ne queunt.

75 Et notanda horum circa certiora legis maligna, affectataque ignorantia: nil enim inter Hebræos certius, vulgatiusque, quam ex quo loco Messias, ab ipsis expectatus, oriturus esset. Vide infra in hocmet cap. num. 42.

CAP. 7. A NVM 47.

Responderunt ergo eis Pharisæi: Numquid, & vos seducti estis? Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc, quæ non nouit legem.

Ignorantia discentium magis seniorum culpa est

76 SI vera proferrent semetipsos grauiter accusarent: nam in materiã hac ignorantia turbæ magistrorum culpa est.

Maledicti sunt.

Quos praui reprobant, Deus approbat.

77 A Vobis, scilicet pessimis maledicentibus, & nebulonibus; sed non á Deo, á quo bene credentes, & benedictionem præsentem nanciscuntur, & æterna benedictione potiri spetant.

CAP. 8. NVM. 9.

Audientes autem vnus post vnum exibant incipientes à senioribus: & remansit solus Iesus, & mulier in medio stans.

Propria delictorum conscientia ligat, & accusat.

78 CVM omnes Iudæi accusatores abierint, in quorum medio stare poterat ista mulier? An circumdata erat á propria delictorum suorum consciẽtia, quæ illam grauius, & vrgentius accusabat, quam satellites, qui ipsam Christo Domino detulerant?

VEL SIC.

Comparatiue ad pessimos malorũ malitia disparet.

79 In medio dicitur stare adultera mulier respectiue ad Iudæos absentes, tamquam virtus inter extrema vitiosa: nam respectu eorumdem malitię illa peccatrix mulier virtuosa dici poterat,

rat, præsertim in illâ occasione, in quâ iam à Domino interius tacta, de præteritis commissis dolens, & resipiscens existimanda erat.

Luxuria fœtor cum virginitatis odore incompossibilis.

80 Sed cur non ait textus: *Et remanserunt solus Iesus, & mulier*, sed: *Remansit solus Iesus?* An mulier spurcido, & iniquo luxuriæ fœtore aliquando maculata indigna erat, quæ cum immarcescibili virginitatis flore, & totius puritatis, & castitatis fonte, & origine, vel grammaticaliter tantum, seu quoadmodum significandi coniungeretur?

CAP. 8. NUM. 10.

Erigens autem se Iesus, dixit ei: Mulier, vbi sunt, qui te accusabant? Nemo te condemnauit?

Legitima testificatio causam definit.

81 CUR non ait Iesus: *Nemo in accusatione sua persistens fuit*, sed: *Nemo te condemnauit?* An quia testis legitime accusans est, qui vere reum condemnat; iudicis solum est legem pronuntiare, & casui præsenti applicare?

CAP. 8. NUM. 11.

Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Iesus: Nec ego te condemnabo.

Vide sup. n. 81.

82 VIdetur hîc Dominus secundum stilum legalem, & forensem hominū processisse: nam etsi delictum erat certum, & scientiâ Domini infallibilis, defecit tamen legalis notitia, seu cognitio, ex delatione causæ facta á testibus, & accusatoribus.

Christi D. verba in sensu nobis fauorabiliori intelligenda.

83 Sed cur ait Iesus: *Nec ego te condemnabo*, & non dicit: *Nec ego te condemno*, cum de præsenti actione loqueretur? Forte indicare voluit, Dominus fortunatam illā mulierem ad numerum prædestinatorum ad gloriam pertinere, & in extremo iudicio non damnandam, sed benedicendam fore.

Vade.

Cum adulterio pax incompossibilis.

84 Cur isti mulieri non ait Iesus: *Vade in pace*, sicut alijs à se dimissis dicere solebat? An quia mulier, vel semel in adulterium prolapsa, nequit pacem, nec secū, nec cum viro suo habere?

Et iam amplius noli peccare.

Ad peccandum non natura fragilitas; sed deprauatio voluntatis inducit.

85 NOli peccare, dicit Dominus ad denotandum, illud vitium non ex necessitate naturæ, sed ex deprauato corruptæ affectu voluntatis originē duxisse.

CAP. 8. NUM. 20.

Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo.

Vbi Hebræi auaritiores Christus D. liberalissimus.

86 IN gazophylacio, idest in loco, vbi templi diuitiæ recondebantur, vt ostenderet, quod vbi Hebræi temporales thesauros auare recipiebant, ibi Iesus æternæ sapientiæ suę incomparabiles diuitias misericorditer, & liberaliter effundebat.

CAP. 8. NUM. 26.

Et ego, quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo.

Bonorum Ecclesiæ præsulū vox, vox Christi est.

87 VOX, quę per vniuersum mundum Apostolis pronuntiantibus resonuit, & per succedaneos ipsorum resonat, vox ipsiusmet Christi est.

CAP. 8. NUM. 57.

Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?

Christus personalis pulchritudinis florē conseruauit, qui passione marcesceret.

88 MAriana in notis ad hunc locum ait: Præ macie, & squalore maior ætate, quam erat, videbatur. Sed ex Iudęorum verbis, hoc non inferri dicerem; imo potius formæ speciositatem à Dauide psal. 44. nu. 3. prænuntiatam vsque ad passionem suam Iesum conseruasse crederem, vt in illâ Isaię prefatum cap. 53. num. 2. adimpleretur, scilicet: *Non est species ei, neque decor, &c.*

CAP.

CAP. 9. A NUM. 2.

Et interrogauerunt eum discipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt cæcus nasceretur? Respondit Iesus: Neque hic peccauit, neque parentes eius.

Non omnis ignorantia culpabilis.

89 PER hoc Christi Domini responsum tropologice docemur; non omnem cæcitatem, seu ignorantiam malitiæ attribuendam, & culpæ imputandam esse.

CAP. 9. NUM. 4.

Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari.

In vita temporali meritum: in morte subsequitur stipendium.

90 DOnec dies est, ideft, dum vita durat: *Venit nox*, ideft mors; in quâ nemo poteft operari, ideft, mereri.

VEL SIC

Vide sup. nu. 90.

91 *Nemo potest operari*, nec homo merendo, nec Deus ex vi præsentis decreti indignum hominem gloriâ remunerando.

CAP. 9. A NUM. 7.

Abijt ergo, & lauit, & venit videns. Itaque vicini, & qui viderant eum prius; quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat?

Christi D. erga homines beneficia in suo genere perfectissima.

92 CUR non dicuntur vidisse hominem hunc antea *cæcum*, sed *mendicum*? An quia taliter ei à Domino visus restitutus fuit, vt videri posset numquam cæcum fuisse?

UEL SIC.

Maleuoli solum ignominiosa pro commodo vident.

93 Cæcitas est naturę defectus, qui secum ignominiam non affert; secus mendicitas illi autem maleuoli, & vicini in eo homine solummodo quod ignominiosū fuerat, viderant.

In Republica bene morata nisi ex legitima, & vrgenti necessitate mendicare non licet.

94 Sed cur non dicuntur vidisse; *quia mendicus est*, sed *quia mendicus erat*? Quia cæcitas causa mendicitatis fuerat, & statim ac cæcitas sublata fuit, mendicitas cessauit, vt ex rectâ reipublicæ illius gubernatione, vel certius ex bonâ indole hominis illius. Et notandum, quod mendicitas ponitur, quasi consequentia sessionis, seu otiositatis, quod innuit textus per illa verba: *Sedebat, & mendicabat.*

CAP. 9. A NUM. 8.

Alij dicebant, quia hic est: Alij autem: Nequaquam, sed similis est ei.

Maligni calidi sunt veritatis offuscatores.

95 NOtandum quod falsi isti enuntiatores non solum absolute negant, sed etiam similitudinem ingerunt, & obijciunt, vt rei veritas offuscetur magis, & confundatur.

CAP. 9. NUM. 15.

Iterum interrogabant eum Pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & laui, & video.

Ubi nomen Iesu expressum adest, omnem miraculosam virtutem adscribit.

96 CUR iste recens visu gaudens præcellum Iesu nomen, quod bene nouerat, non exprimit? An ne tota miraculi virtus, & efficacia huic soli nomini, & non mysticæ linitioni, & ablutioni attribueretur?

UEL SIC.

Nomen Iesu Hebræorum pestiferis odiosum.

97 A pronuntiatione nominis Pharisæis odiosi, videtur iste recens visu fruens politice abstinuisse.

CAP. 9. NUM. 18.

Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocauerunt parentes eius, qui viderat, & interrogauerunt eos, &c.

Propria visualis potentia quisque iudex, non sic intellectiua.

98 TOto cœlo errant isti Iudæi: nam de visuali propriâ perspicacia vnusquisque optimus testis, & iudex est, nō alij; è contra vero de intellectiuâ luce phylosophandum est.

Intellectiua lucis vel sciū symbolum tam proprij, quam extranei iudicent.

99 Sed quis non miretur qualiter in hunc cæcum ad lumē restitutum omnes Iudæi insurgant, non vero in alios ex diuersis def-

fec-

fectibus non minus mirabiliter sanatos, quibus relictis, & spretis in Iesum tantum inuidentiæ iacula vibrare soleant? Sed cæcus iste à Iudæis impugnatur, à Pharisæis impetitur, à proprijs parentibus deseritur: numquid tam proprij, quam extranei, ipsi inuidentes, tolerare nequeunt, quod modica luce polleat?

CAP. 9. NUM. 22.

Hæc dixerunt parentes eius, quoniã timebant Iudæos: Iam enim conspirauerant Iudæi, vt siquis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.

Ecclesiastica censura, vel tipice solum representata, pertimescenda.

100 HÆC pœna nostræ Ecclesiasticæ correspondet excomunicationi, quæ iusta sit, vel iniusta; timenda est: ideo parentum cæci timor non solum non reprehenditur; sed ad nostram aduertentiam exprimitur, & notatur.

CAP. 9 À NUM. 26.

Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis: Dixi vobis iam, & audistis: Quid iterum vultis audire? Numquid, & vos vultis discipuli eius fieri?

Gratia diuinâ non solum oculos corporis, sed mentis illustrat.

101 EX animi constantiâ, & mirabilibus cæci huius responsis, Iudæorumque redargutionibus clarissime infertur, non solum aperuisse illi Christum oculos corporis, sed etiam mentis.

CAP. 9. NUM. 30.

Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, vnde sit, & aperuit meos oculos.

Hebræi summe increduli signa Messiæ præsentis videntes ipsum non vident.

102 EFficacissime perspicax iste cæcus Pharisæos redarguit, & conuincit; hoc enim euidens erat signum Messiæ, quem expectabant: Uide quid Iesus Ioannis legatis respondit Matth. cap. 11. num. 5.

CAP. 9. NUM. 34.

Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos?

Christus ab iniusta calumnia præmature suos liberare curat.

103 IN responsione ad discipulos, quæ supra n. 3. legitur præuenit Iesus hunc cæcum ab hac iniquâ Pharisæorum calumniâ liberare.

Malignorum calumnia omnia inficit.

104 Sed quid sibi volunt isti dicentes: *In peccatis natus est totus?* Crederem peccata animæ, corporisque exprimere voluisse: illis, in mentis; istis, in corporis cæcitate subintellectis.

UEL SIC.

Malignorũ oculis leues deffectus grauiter peccaminosi apparent.

105 Deffectus inuoluntarios miseri illius hominis superciliosi isti Rabbini peccata appellant, quid voluntarios tam huius, quã aliorum deffectus compellabunt?

CAP. 10. À NUM. 2.

Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim.

Rationaliũ ouiũ Christus pastor.

106 OUes, quę *nominatim* vocantur, rationales oues sunt: de quibus Canticorum cap 4 num. 2. & cap. 6. num. 5. mentio fit.

CAP. 10. À NUM. 39.

Quærebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum. Et abijt iterum trans Iordanem in eum locum, vbi erat Ioannes baptizans primum: & mansit illic.

Baptista Ioannes memoria Christi D. asylũ, & solamen persecuti.

107 CHristus videtur ad Ioannem tamquam ad asylum recurrere; vel certe ad locum Ioannis præsentiâ aliquãdo illustratum, vt tanti viri memoria omnium laborum suorum, & persecutionum solamen aliquod captaret.

CAP. 11. NUM. 1.

Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania, de castello Mariæ, & Marthæ, sororis eius.

Cuſ

Vir languens, & desidiosus domũ destruit, non ædificat.

108 CVR castellum á Mariâ, & Marthâ feminis, non verò á Lazaro, viro denominatur? Quia vir languens, & desidiosus indignus est, a quo domus, & familia denominationem capiat.

VEL SIC.

Dei genitricis symbolum nostra fortitudo est, & fortalitium.

109 Castellum á Mariâ, & Marthâ denominationem sumit, quia vtraque soror symbolũ Dei genitricis est, á quâ omnis nostra fortitudo, & securitas prouenit.

CAP. 11. NVM. 2.

Maria autem erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis.

Leue Christo D. exhibitum obsequium iterum, ac sæpe, gratitudinis ergo, proclamatur.

110 EN leue illud Christo Domino exhibitum obsequium ab Euangelistis multoties repetitum, & in vniuerso orbe de præcepto Domini declamatum.

CAP. 11. NVM. 3.

Miserunt ergo sorores eius ad eum.

Amor non personas solum, sed etiam nomina æquiuocat.

111 CVius sorores ad quem? Sorores Lazari ad Iesum: cur ergo Iesus, & Lazarus eodem pro nomine significantur, nec diuersis vocibus vnicuique propriè, & specialiter congruentibus exprimũtur? Quia cum Iesus, & Lazarus reciprocè amarentur, vis dilectionis de duobus suppositis vnum fecerat.

CAP. 11. NVM. 4.

Audiens autem Iesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei.

Iustus corporaliter infirmari valet, non spiritualiter.

112 QVia Deo diligitur, potest quidem in sui bonum, & Dei gloriam corporaliter infirmus esse; sed non spiritualiter; quia in Dei gratia est.

CAP. 11. A NVM. 11.

Et post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed vado, vt à somno excitem eum. Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte illius: illi autem putauerunt, quia de dormitione somni diceret.

Dei de morte doctrinam homines difficile addiscunt.

113 HÆC inter nos Deũque frequens dissensio est: Deus per somnum mortem significat, vt quotidie de illâ recordemur; nos per mortẽ somnum intelligimus, vt quotidie illam despiciamus, & paruì, aut nihili pendamus.

Deus amorem proximi valde commendat.

114 Sed cur ait Christus: Lazarus amicus noster, non vero: Lazarus amicus meus? Tum, vt amorem proximi commendaret: tum, vt mutuam inter discipulos, & Lazarum beneuolentiam ostenderet.

CAP. 11. A NVM. 14.

Tunc ergo Iesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est: & gaudeo propter vos.

Homines amorem proximi vltra vitæ huius metam non solent protendere.

115 CVM Lazarus expressè mortuus declaratur, *Amicus noster*; non dicitur, forte ad ingratum hominũ morem sigillandum, amicitiam vltra vitę metam non protendentium.

VEL SIC.

Peccati mors, Dei amicitiam dissoluit.

116 *Lazarus dormiens*, virum bonum, & iustum in bonorum operum exercitio desidiosum, ac negligentem significat, qui adhuc Dei amicus appellari potest, dum lethale peccatum non commiserit: at *Lazarus mortuus*, eumdem in lethale crimen iam misere prolapsum exprimit: in quo deplorando statu, dum perseuerat, Dei amicus compellari nequit.

Prælati, a quibus corpore absunt, subditis, mente, assistant.

117 Sed cur de peccatoris symbolo gaudet Christus? Certè propter discipulos; vt aducerterent, & Dei á peccatore absentatione: & vt prælatibus congruentem valde doctrinam exhiberet, quod scilicet à quibus corpore ab-

absunt, subditis, mente assistant: Vide lib. 4. Regum num. 74.

CAP. 11. NUM. 16.

Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus ad condiscipulos: Eamus nos, & moriamur cum eo.

Nullum Deus sui obsequium irremuneratum relinquit.

118 Forte ob hinc heroicam actionem, & resolutionem Thomas de condigno meruit; quod post Dominicam resurrectionem lateris, manuumque vulnera ostenderentur ei.

CAP. 11. NVM. 36.

Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum.

Deus hominem in peccatu mi se e pro lapsum non amat, sed amabat.

119 Nescientes Iudæi isti quod dicunt; recte loquuntur: Deus enim peccatorem, in sepulcro Lazaro repræsentatum, *non amat*, sed *amabat*, quando scilicet peccator non erat.

Christi, etiam in quantum hominis, erga homines amor interminabilis.

120 Sed, cum de humano Christi erga Lazarum amore loqui intendant, falso enuntiant: Christi enim, in quantum hominis erga Lazarum amor non fuit cum vita Lazari terminatus; sed vltra vitæ terminos, & cancellos, vsque ad mortis regionem, iurisdictionemque transgressus. De amore vero Christi erga Lazarũ, in quantum Dei, vide quæ subsequuntur.

CAP. 11. NVM. 37.

Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati facere, vt hic non moreretur?

Christus in mũdum venit ad quærendum, & saluandum quod perierat.

121 Hi de legis intelligẽtiâ præsumentes nondum aduerterant Messiam venturum in mundum ad quærendum, & saluandum quod perierat.

Deus in benefaciendo hominum desideria superat.

122 Sed animaduersione dignum est, plus erga Lazarũ fecisse Christum Dominum, quam isti totis desiderij sui laxitis habenis petere ausi fuerunt.

Quod spiritualis mors ab Adami filio non incurratur Deipara vnice priuilegiũ.

123 Sed si rem allegorice considerare liceat, dicamus: hoc priuilegium faciendi, quod spiritualis mors non incurratur, esse Maria solæ vnice reseruatum, & propterea ad neminem alium extendendum.

CAP. 11. NUM. 43.

Hæc cum dixisset, voce magna clamauit: Lazare veni foras.

Christus clamat, non vt mortui, sed vt surdi audiant.

124 Cum Lazarus non clamoris, sed clamãris virtute resurrexerit, vt quid adeó magnam, & eleuatam vocẽ Iesus edidit? Non tam existimarẽ, vt audiret eam Lazarus mortuus, quam viui, & circumstantes Pharisæi non solum inuidiæ liuore cæci, sed etiam surdi: ideo infra cap. 12. num. 17. ad defunctum Lazarum non clamorem, sed vocationem direxisse dicitur.

CAP. 11. NUM. 44.

Dixit eis Iesus: Soluite eum, & sinite abire.

In Pœnitentia Sacramenti Ministri soluunt, Deus viuificat.

125 In totâ hac mirabili actione Pœnitentiæ Sacramentum symbolizatum visitur. Viuificare, seu gratiam cõferre solius Dei actio est: ligamẽta soluere, est ministrorum munus iussu Diuino soluentium.

CAP. 11. NUM. 49.

Vnus autem ex ipsis Caiphas, nomine, cum esset Pontifex anni illius.

Qui illegitime alicui communitati præest, taliter in illa est, ac si non præesset.

126 Non dicitur Caiphas caput congregationis illius, quæ vniuersum Hebræorum populum repræsentabat, virtualiterque continebat; sed dicitur vnus ex illâ: quia licet esset summus Pontifex, & sacerdos, supremam illam dignitatem legitime iuxta legis Mosaycæ ordinationem non obtinebat; sed illegitime, & iuxta corruptelam ab Herode, alijsque antecessoribus principibus tyrannice introductam; vt in Machabæorum libris

bris videre est. Et notandum deficientis Synagogæ præsulem, *Caipham*, incipientis Ecclesiæ caput *Cepham* appellari.

Qui limitata valde iurisdictione præsidet, non caput, sed aliud communitatis membrum dici debet.

U E L S I C.

127 *Caiphas*, non dicitur caput, seu præses concilij, sed vnus de concilio, quia forte plusquam vno suffragio non pollebat: qui autem limitatâ adeò iurisdictione præest, non caput seu præsul, sed vnus de cōcilio nominari debet.

Præsul indigne loquens præsulatus munere indignus.

V E L S I C

128 *Caiphas* præsul non dicitur, quia tanti muneris ignarus, cum viris consulari bus, verbis indignissimis agebat dicens: *Vos nescitis quidquam, &c.*

CAP. 11. NUM. 50.

Nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

Christus inter omnes homines vnus, & vnicus.

129 VNus, idest vnicus, & singularissimus in vniuerso hominum genere, ille, scilicet, qui dicebat psal. 24. num. 16. *Quia vnicus, & pauper sum ego.*

Instrumentaliter loquitur, qui supra captum suum verba pronuntiat.

130 *Moriatur homo*, idest, In quantum homo, quia in quantum Deus immortalis est. Sed quomodo ex Caiphæ ore talia verba prodierunt? Quia illā à semetipso nō dixit, sed *cum esset Pontifex anni illius prophetauit*, num. 51. subsequenti.

CAP. 12. NUM. 4.

Dixit ergo vnus ex discipulis eius.

Qui indigne dignitatem obtinet, numerum, non meritum auget.

131 VNUS *ex discipulis eius*, numero scilicet non merito.

Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus.

Quem auaritia inficit, mortis memoria non proficit.

132 ISchárioth, memoriam mortis significat, illam scilicet, quam Iesu machinabatur Iudas, non quam sibi adciscendam debebat præcauere: ideo mortis memoria ipsi non fuit proficua, sed ad nomenclaturam tantum mansit reiecta.

CAP. 12. NUM. 5.

Quare hoc vnguentum non venijt trecentis denarijs, & datum est egenis?

Detractio, virtutis pallio suffurari solet, vt se adornet.

133 NUnquam nequior, malignior que detractio nuda incedit; semper aliquo virtutis pallio contegi, imo adornari solet.

Qui ex bona intentione detrahit, detractionis culpam non incurrit.

134 Sed cur hîc totum detractionis piaculum ad Iscariotem tantum deuoluitur, cùm alij Euāgelistæ referant cæteros etiam discipulos indigne tulisse? Forte, quia isti cum ex bonâ intentione locuti fuerint, detractionis culpā euaserunt; secus Iudas, qui cùm ex maligno esset, maligne etiam locutus fuit.

CAP. 12. NUM. 6.

Dixit autem hoc non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens ea, quæ mittebantur, portabat.

Auara cupiditati immerso cura pauperum non est committenda.

135 COnsultissime Iudę commissa erat pecuniæ receptio, non vero in pauperes distributio, illos enim absque dubio fraudaret, suam reficiendo, grauandoque crumenam.

Plures loculos habere satagit, qui auaritiam seruit.

136 Et notandum Iscariotē non vnum solum loculum habuisse, scilicet, eū qui ad collegiū Apostolicum pertinebat, sed alios plures loculos ad reponendam illam pecuniæ quantitatem, quam ipse sibi vsurpabat.

Auare cupidus pauperibus profitetur, nō vt pauperes, sed vt se curet.

137 Sed quidnam hęc foris in pauperes pietas, & solicitudo sibi vellit, perscrutari iubat. Primum Iudas hac pro pauperibus frequenti curâ, & iteratâ procuratione se in omnium, tamquam vir pius, & misericors, animos insinuabat, & non modicam pecuniæ portionem ab offerentibus ad hunc finem distributionis in pauperes recipiens, sibi soli tamquam præ-

præcipuo, in suâ æstimatione, pauperi applicabat: deinde eleemosynam á Christo Domino decretam, & per aliorum manus Apostolorum in pauperes erogandam corrodebat, & vellicabat; dicens, se bonam illius decretæ portionem quantitatis pauperibus ingenuis, & nobilibus ingenti verecundiâ, vrgentisimâque grauatis indigentiâ, secretis largitionibus impendisse; nec de præsumpta vnquam Magistri ratihabitione dubitasse. Sic de auarisimo nebulone absque temeritatis, vel detractionis nota suspicari liceat.

Cum misericordia, vel apparenti solum, exercitij, dănatio æterna incompatibilis videtur.

138 At cur aduertit textus, de egenis ad Iudam nō pertinuisse? Forte, ne, si eleemosynarius fuisset Iudas, de ipsius vnquam æterna damnatione dubitari posset.

Eleemosyna non est extorquenda, sed ab spontanee offerentibus gratulabunde accipienda.

139 Sed quid insinuare videtur textus, dicens, Iudam portare *ea, quæ mittebantur*? Dicerem per hoc innui, Apostolos eleemosynam à quibuslibet obuijs, & occurrentibus expresse non petijsse; sed ab vltro spontaneeque offerentibus gratulabunda repensione accepisse; quorum non pauca ex distantium locorum habitatoribus adueniebant.

CAP. 12. NUM. 7.

Dixit ergo Iesus: Sinite illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud.

Quidquid in Dei obsequium impenditur, non consumitur.

140 QUomodo vnguentum in pedes iam effusum poterat asseruari in sepulturæ diem? An quia quidquid in Dei obsequium insumitur, non perit, sed potius conseruatur?

V E L S I C.

Perfictùe Dei amator obsequia repetit, & multiplicat.

141 *Illud*, idest, non istud iam effusum, sed aliud, quod iam forte Maria Magdalene ad Domini sui obsequium habebat præparatum, & reconditum.

In conuiuio vbi Christus adest, multiplex mortis seculum salutiferum memoria ministratur.

142 Et aduerte in vnico conuiuio triplicem mortis memoriam notatu dignam: in Lazaro â morte reuocato; in Iudâ in mortem tradituro, & in vnctione defuncto corpori conueniente.

CAP. 12. A NUM. 17.

Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum á mortuis. Propterea, & obuiam venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum.

Christus mortis triumphator ab hebræis pompatice receptus, & proclamatus.

143 ERgo tamquam triũphatorem mortis Christum Ierosolymæ receperunt, ei pompatice occurrentes, quod ab alijs Euangelistis non exprimitur, sed aduertitur, pueros, id est, innocentes Hebræorum hoc Christi triumphum comitatos fuisse.

CAP. 13. NUM. 4.

Et cum accepisset linteum, præcinxit se.

Alios mũdificaturus cautelam adhibeat, ne se inquinet.

144 ALios mũdificaturus; se prius linteo albo, mundoque præcingere oportet, ne guttulis ex aliorum ablutione resilientibus inspergatur, & maculetur, ideo hoc *cautelæ linteum*, Simon Casianus appellatur.

CAP. 13. NUM. 8.

Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum.

Per attributum æternitatis Christi diuinitas profitetur.

145 PER hunc dicendi modũ Petrus Christi Diuinitatem exprimit, & confitetur.

V E L S I C.

Hominum respectu Dei interminabilis renitentia.

146 *In æternum*, si posibile foret, Deo resistere conaremur.

CAP. 13. NUM. 10.

Dixit ei Iesus: Qui lotus est non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.

Nullus adeò perfectus, qui mundano puluere nō sordescat.

147 ETiam mundissimus, & mentis puritate valde præcellens pulueris ipsius, quem calcat soratibus inquinari solet, sed hoc verè non obest sanctitati, nec totalis mundiciei appellationi obstat.

CAP. 13. NUM. 27.

Et post buccellam introiuit in eum Satanas.

Indigne communicans totaliter dæmonis fit & eius tyrannidi.

148 ANTE Eucharistiæ perceptionem diabolus per legatos suos, malas scilicet immissiones, & suggestiones Iudam peruertere satagebat, vt patet supra num. 2. post Eucharistiā male, indigneque comesam diabolus nō iam per legatos suos, sed per se ipsum, Iscariotem in malum agitat.

VEL SIC.

Indigne communicantis os dæmonis patulum ostium fit.

149 Os, per quod Eucharistia male introducitur in amplissimum ostium diabolo patens, & apertum perforatur, & panditur.

VEL SIC.

Indigne communicans dæmonis dominio iuridice adiudicatur, & ascribitur.

150 De quolibet, quantumuis enormi peccatore non audet diabolus possessionem assumere, quia nondum lata in huiusmodi peccatorem definitiua damnationis sententia est; de indigne vero Eucharistiam accipere audenti, stat in possessionem sumit, quia iam in ipsum talis lata sententia est iuxta illud Apostoli 1. Corinth. cap 29. *Qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit.*

VEL SIC.

Peior Satanā indigne communicans.

151 Introiuit Satanas in Iudam, tanquam minor in maiorē: tanquam malus in peiorem, quia indigne communicans peior Satanā est.

Et dixit ei Iesus: Quod facis, fac citius.

In beneficentia Christi, & Iudæ ingratitudinis duelo Christus vicit.

152 CErtissimum est hæc verba non fuisse prouocatoria, & inductiua ad traditionem á Iudā iam deliberatam, & inchoatam. Quid ergo hęc verba significant? Dicerem per hunc loquendi modum significari quandam competentiam beneficientiæ Christi cum Iudæ ingratitudine, quasi diceret: Eia age, negligens sanguinis Magistri tui commertiator, diligentius enim ego exequor admirandum opus redemptionis tuæ, quam tu perpetrare curas, execrandum facinus, traditionis meę.

CAP. 13. NUM. 29.

Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus: Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut egenis, vt aliquid daret.

Ab eleemosynarum distributione nemo excludendus, etsi ex officio non competat.

153 AUT egenis, vt aliquid daret, quod per extraordinariam dispensationem faciendum intelligere debuerunt: nam ordinaria eleemosynarum distributio Iudæ commissa non erat, vt patet supra cap. 12. num. 6. recole quę ad hunc locum animaduersa sunt.

CAP. 13. NUM. 31.

Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est filius hominis.

Peccatoris præsentia vel ipsius Dei claritati officit.

154 EXeunte, & abscedēte Iudā clarificatur Iesus: assistentia enim peccatoris, vel ipsum Dominum quodammodo obscurat.

CAP. 14. NUM. 2.

Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat.

Ægra rationalis terra Deus Agricola, & Medicus.

155 PVrgabit amarissimo afflictionum, & tribulationum haustu, palmes enim iste rationalis, ac proinde medicabilis est. Vel purgabit affectuum terrenorum resecatione, & amputatione, vt in coelestia erumpat desideria.

CAP.

CAP. 18. NVM. 3.

Iudas ergo cum accepisset cohortem, & à Pontificibus, & Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis.

156 LVmen requirunt luminæ, non vt inueniant, & adorent; vt olim Magi, sed vt perdant, & extinguant, tamquam inuidi, Herodianique ministri. Et notanda luminum differentia: illa cælestis, & superna fuit; hæc terrestris, & nocturna est.

Nocturnum pravorum lumen, cæleste quærit, vt extinguat.

CAP. 18. NVM. 10.

Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum.

157 PEtrum quidem habere gladium aduertitur; qui primus, imò vnicus Ecclesiæ gladius est, ab eo enim cæteri Ecclesiæ gladij pēdent, & dimanant: sed aduertendum est, illum paratum, at non euaginatum habuisse, ideo expresse gladium eduxisse dicitur.

Ecclesiæ gladius paratus semper, raro euaginandus.

Et percussit Pontificis seruum: & abscidit auriculam eius dexteram.

158 IAM illa Mosayca fides cum pontificatu suo incipiebat vulnerari; & corrumpi, ac Petri Pontificio succumbere.

Moysi fides Petri Fidei subordinata.

CAP. 18. NVM. 11.

Dixit ergo Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam.

159 GLadius Petri in vaginam recondi à Domino iubetur, ne deinceps facile, & semper, etiam iusta interueniente causa, eximeretur.

Vide sup. n. 157.

Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?

160 TAnta Petri potestas, & authoritas est; vt etiam circa illud; quod Deus expresse volebat, & Christus Dominus ex Paterno inuiolabili præcepto executurus erat, Petri consensus, & beneplacitum expectari, & solicitari à Domino videatur.

Petri authoritas & potestas in corpus Christi D. verum, & mysticum exercetur.

CAP. 18. NVM. 12.

Cohors ergo, & tribunus, & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum.

161 INcomprehensibilem comprehenderunt, & immensum funiculis mensi sunt.

Incomprehensibilis, & immensus pro nobis cōprehensibilis, & mensurabilis effectus.

VEL SIC.

162 Iesu manus funibus impedire ausi sunt: ne sicut Malcho aurem restituit; ita ipsis mentis oculos aperiret ad tantum flagitium cognoscendum, & effugiendum.

Iniqui Deum ligare audent, ne ipsis oculorum ligamen auferat.

CAP. 18. A NVM. 15.

Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ad ostium foris.

163 NON erat facilis imò nec permissus Petro in domum Pontificis Hebræorum transitus: vtriusque enim pontificium inter se valde diuersum, & incommunicabile semper fuit; ideo nōn sine mysterio Petrus foris, vbi cœlum patet; remanet; nec intra pontificis Hebræorum tecta concluditur.

Mosaycum pontificium cum Petri pontificio incompatibile.

164 Sed dices Petrum paulò post in domum prædictam negotiante alio discipulo, nempe Ioāne, introductum fuisse. Sed respōdeo; domum illam fuisse pontificis Hebreorum præteriti, non presentis: Petrum autem, mediante Ioanne, in domum illam introduci, est Catholicam, Christianā religionem, mediante lege gratiæ (Ioannes enim gratiam significat) veri cultus Deo exhibendi possessionem accepisse.

Vbi per Petri fi gitur, vera Fidei possessio acquiritur.

VEL SIC.

165 Ioanni facilis; Petro difficilis in atrium pontificis ingressus, Deo sic benigne, &

Deus prouide obstacula interponit; ne homo facile peccet.

 pro-

prouide disponente ad Petri negationem medijs naturalibus proportionatis euitandam, & impediendam.

CAP. 18. NVM. 17.

Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid & tu ex discipulis es hominis istius: Dicit ille: Non sum.

Christianismum Hebraismo subiectum Fides Petri non recognoscit.

166 PEtri negationem aliquo mysterio non caruisse aduertēter dicerē. Christum enim Mosaycę legis pontifici subditum, & subiectum fides Petri non cognoscit.

Christi asecla, qui Christum negat, se ipsum negat.

167 Sed cur non respondit Petrus, dicens: *Non sum hominis istius discipulus*, sed hæc tantum verba *nō sum*? An vt pateret, quod Petrus per Christi negationem suum etiam ipsius esse negaret? Uide ad Lucæ cap. 22. num. 58. & ad psal. 76. num. 11.

CAP. 18. NVM. 22.

Hæc autem cum dixisset, vnus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici?

Exprafsul præsulatus nomen libenter audit.

168 HOC adulatorie dixit minister ille: nā Annas tunc Hebræorum pontifex non erat, licet olim fuerit, qui enim aliquo honorifico munere functi sunt, nihil libentius, quam nomen, titulumque elapsi sui principatus audire solent.

CAP. 18. NVM. 23.

Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; Si autem bene, quid me cedis.

Christus suam ludibrio exposuit personā, non doctrinam.

169 PER hæc verba videtur, Christum suā potius doctrinam defendere voluisse quam personam.

CAP. 18. NVM. 31.

Dixerunt ergo Iudæi: Nobis non licet interficere quemquam.

Hebræi in Christum liuor maligne politicus.

170 PER hæc verba Hebræi subdolā, & malignā calliditate Pilato suggerebant, Iesum ab eis accusatum omnino esse morti adiudicandum, nec quocumque alio supplicij genere prætexæ iustitiæ satis fieri.

CAP. 18. NVM. 36.

Respondit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei, vtique decertarent, vt non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc.

171 NVnc regnum meum non est hinc: erit autem, cum exaltatus fuero á terrâ: tunc enim *omnia traham ad me ipsum*. *Christus per Crucem tamen cæterum, quam in Mūdo regnat.*

172 Et notanda Christi verborum proprietas: Non enim de Angelis loquens, dicit: *Milites, & cōmilitones mei, vtique decertarent*: sed *ministri mei*, vt aduerterent Iudæi accusatores stili Sacrarum Scripturarum conscij, ipsum esse, *qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem.* *Imperatoris gloria milites non sunt commilitones, sed ministri*

CAP. 18. NVM. 38.

Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullā inuenio in eo causam.

173 NAtura, & definitio veritatis res adeò difficilis, & inter homines incognita, vt huiusmodi interrogatione proposita, Pilato visum fuerit, necessum esse, ad responsionem meditandam, & rem considerandam tempus Iesu concedere: ideò Iesu relicto, ad Iudæos exiuit. *Veritatā natura, & definitio prauis iudicibus res difficilis explicatu apparet.*

VEL SIC.

174 Huiusmodi interrogationis Pilatus responsum expectare noluit: iudices enim iniqui nihil minus, quam veritatem appetunt audire, ipsiusque naturam & proprietates cognoscere. *Iudices iniqui nil minus libenter, quam veritatem audiunt.*

CAP.

CAP. 19. NUM. 11.

Respondit Iesus: Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea, qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

175 HOC comparatiuo loquendi modo satis clare Iesus Pilato indicauit, illum grauiter peccare, contra innocentiam ipsius procedendo.

Vt homines á peccato caueant Deus suffi-[ci]enter admonet tã generatim, quam indiuidualiter.

176 Sed quomodo potestas desuper, hoc est, *á Deo* aduersus Iesum Pilato concedi potuit? Quia ex admirabili dispensatione onus peccatorum nostrorum in se suscipere dignatus est. Quomodo ergo Pilatus in Christi damnatione peccare potuit? Quia non eum, vt susceptorem, vadem, & fideiussorem damnauit, sed, cum innocentem sciret, vt vere fontem morti adiudicauit, & cum iniquis deputauit.

Pilatus in Christi damnatione peccauit quia potestate sibi cõcessa abusus fuit.

CAP. 19. NVM. 16.

Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

177 HÆC est legitima consequentia illius antecedentis: *Regem vestrum crucifigam? Susceperunt autem illum, & eduxerunt.*

Crucifixio regia dignitatis sequela est.

178 SIC indigne cõmunicantes Christum suscipiunt, scilicet, vt crucifigant.

Indigne communicans Christum ad crucifigendũ suscipit.

CAP. 19. NVM. 17.

Et baiulans sibi crucem, exiuit in eũ, qui dicitur Caluariæ locum.

179 PRolixum amarissimæ illius distantiæ progressum á Pilati domo vsque ad Golgotha montem Euangelista silentio premit: imo ita loquitur, vt strenuum ducem exprimere videatur sui vexillum ducatus gerentem ab Isaiâ cap. 9 num. 6 prænuntiatum: *Et factus est principatus super humerum eius.*

Christus D. é domo Pilati non tenus exiuit; sed exiuit vincens, vt vinceret.

VEL SIC.

180 Exitum Christi crucem sibi baiulantis á domo Pilati refert Euangelista, nõ veró progressum, forte; quia in illo progressu habuit vel partialẽ, vel totalẽ adiutorẽ, Simonẽ, nempe Cirenensem.

Cum in aliquo tormento Fidelis Christo compatitur, non ipsi tormentum, sed leuamen, & triumphus est.

CAP. 19. NVM. 18.

Vbi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc, & hinc, medium autem Iesum.

181 CUR non ait Euangelista: *Vnum à dextris, & alium á sinistris*, eum expresse, Iesum in medio eorum fuisse collocatum referat? Hoc dicendi modo vsum fuisse Euangelistam, existimarem, quia Prædestinati á reprobo nondum facta erat declaratio, nec Iesus; *Hodie mecum eris in paradiso* pronuntiauerat.

Cum temporalis vita pendet, alter na adipisci potest, vel amitti.

182 Sed cur cum per primã clausulam, nempe: *Et cum eo alios duos hinc, & hinc*, sufficienter res explicaretur, superaddit Euangelista secundam, nempe: *Medium autem Iesum.* Forte ad denotandã summam Iesu, quantum ex se erat, circa prędestinationem illorum hominũ indifferentiã, ęqualemque auxiliorum sufficientium exhibitionẽ, quę vterque, pro suã libertate, efficacia posset efficere.

Æquissimus meritorum hominũ remunerator Deus.

CAP. 19. NUM. 19.

Scripsit autem, & titulum Pilatus: & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum.

183 PER ipsummet Pilatum dicitur titulus scriptus, & super crucem positus, ad maximum mysterium denotãdum,

Crucis Christi D. superscriptio val de vndiquemysteriosa.

dum, quod in illâ actione latebat, vt patet ex trilingui scriptione, & pontificum super illo corrigendo, & immutando pertinaci, iniquâque solicitudine, & constanti Pilati iudicis renitentiâ.

CAP. 19. NVM. 22.

Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

Crucis Christi titulum Pilatus scripsit, Spiritus Sanctus dictauit

184 AC si diceret: *Quod scripsi, scripsi tantum*, non enim mea mens calamũ gubernauit, sed motus interior, tunc mihi adueniens, & cui resistere non poteram, impulit me ad exaranda verba, potius supremo Domino, quam homini tamquam reo accusato, & reputato congruentia.

CAP. 19. NVM. 23.

Milites ergo, cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius (& fecerunt quattuor partes: vnicuique militi partem) & tunicam.

Furor bellicus in materia Religionis praualidus.

185 VEstimenta Christianorum Prouincias, per quattuor Orbis partes diffusas significare possunt: vestis inconsutilis vnitatem Fidei: quæ omnia, vel ex ciuili dispositione, vel ex fortium declaratione militibus obrigerunt ad portendendum, quantum furor bellicus in Religionis rebus præualiturus erat.

Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum.

Christi tunica inconsutilis ipsius humanitatis optimum symbolum.

186 HÆc tunica in Christi humanitatis symbolum accommodari potest, fuit enim *inconsutilis*, id est, non ex partium coniunctione formata: *desuper contexta*, hoc est, supernâ Spiritus Sancti virtute elaborata.

CAP. 19. NVM. 26.

Cum vidisset ergo Iesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.

Christus speciē peccatoris gerēs Deiparam non appellat matrem

187. CUR hîc Iesus Mariam non appellat *matrem*, sed *mulierem*? An propter eamdem rationem ob quam Matthæi cap. 27. num. 16. Patrem æternum, non *Patrem*, sed *Deum* appellauit, quia nimirum peccatoris speciem præsefgerebat?

CAP. 19. NVM. 27.

Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

Deipara si ratione elucatur, qui se Christi discipulatus iud. dat.

188 CUR non vocauit eum Iesus nomine proprio Ioannis, sed appellatiuo discipuli cum excellentiori dono, quod extra Deum concedi potest, Deiparæ nempe maternitate ipsum remunerat? Certe vt aduerteremus, quemuis posse fieri Matris filium, si tamen ipse prius fecerit se Christi discipulum.

CAP. 19. A NVM. 28.

Postea sciens Iesus, quia omnia consummata sunt, vt consummaretur Scriptura dixit: Sitio. Vas ergò positum erat aceto plenum, &c.

Sitis Christi in cruce propalatio non fuit amoris diminutio, sed intensio.

189 NON fuit ardentissimi amoris erga humanum genus imminutiua illa angoris propalatio, sciebat enim ipsi acetum præparatum, & propinandum; imò & cuilibet certum esse poterat ex Sacræ Scripturæ manifestâ expresione: psal. 68. num. 22.

UEL SIC.

Nihil in Mundo est, quod sitim sedare valeat.

190 Christus sitiens moritur, ait Rupertus, vt ostenderet, nihil esse in mundo, quod sitim extinguat.

CAP. 19. A NUM. 33.

Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura: sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua.

Et

Et qui vidit, testimonium perhibuit : & verum est testimonium eius.

Deipara lacrymas ab ipsius oculis ad suoj præcordia trans-actas humani generis corredemptrices.

191 FOrte hæc *aqua* fuerunt Mariæ lacrymæ, quas in toto illo amarissimo passionis Christi tractu (cui interfuit, & singillatim oculis madentibus exhausit) abundantissime effudit, quas amantissimus filius in præcordia sua excepit, in terrã decidere non permittens ; sed in superabundantem humani generis redemptionem, non cum proprio sanguine permixtas, sed cum illo coniunctas, signatas, & expressas exhibere voluit; vt & corredemptricis munere ipsam honoraret, & vniuersum humanum genus ipsi summe obsequens; deuinctum, & obligatum redderet. Quod irrefragabili Ioannis testimonio Ecclesiæ suæ consignatum reliquit.

CAP. 19. NUM. 39.

Venit autem, & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum.

Nil in Dei obsequium erastitum ad gratitudinem omissum.

192 NON solum qualitas, sed etiam quantitas aromatum exprimitur ad omnimodam gratitudinem.

CAP. 20. A NUM. 1.

Vna autem sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent ad monumentum : & vidit lapidem sublatum à monumento. Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, quem amabat Iesus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum.

Animus perturbatus imperfectus eloquitur.

193 MOnumentum vacuum Maria Magdalene non prospexerat, sed lapidem tantum sublatum viderat; at ex muliebri fragilitate, vel ex animi perturbatione plus in relatione processit, quam debuit.

In dubijs circa Fidem occurrentibus, ad Petrum, eiusque successores recurrendũ.

194 Et notandum, quam pie, catholice, & religiose, in dubio occurrenti circa Christum, Maria Magdalene statim ad Petrum recurrat.

CAP. 20. A NUM. 6.

Venit ergo Simon Petrus sequens eũ, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum.

In rebus, etiam minimis, ad Fidem pertinentibus summus Ecclesiæ Præsul cũ magna circumspectione agit.

195 PEtrus clare, distincte cum omnimodâ aduertentiâ in hoc resurrectionis mysterio; alij ex concurrentibus confuse, & negligenter se gerunt. Notandum, quam diuersimode à ceteris, & cum quantâ; qualique indagine, & circumspectione se gerat summus Pontifex in rebus etiam minimis ad fidem pertinentibus: quod etiam in Sanctorum canonizatione notari, & ponderari potest.

CAP. 20. NUM. 8.

Tunc ergo introiuit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum. & vidit, & credidit.

Post summi Pontificis decisionẽ securissime creditur.

196 POst Petri exactissimam veritatis inuestigationem, & declarationem ceteri secure intrant; & mysteria credunt.

CAP. 20. NUM. 15.

Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras?

Amoris, non Pœnitentiæ lacrymæ à Christo D. leguntur prohibita, & repressa.

197 TAM Iesus, quam Angeli supra num. 13. reprimunt Magdalenæ lacrymas amoris, non sic represit eidem Iesus pœnitentiæ lacrymas, quando lacrymis cœpit lauare pedes eius.

CAP.

CAP. 20. NVM. 25.

Dixerunt ergo ei alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam.

198 QUis Thomæ reuelauit Iesum cum suæ passionis plagis, & his apertis resurrecturum? Hoc ait Simon de Cassia hic quod fuit prophetizare. Vlterius quis Thomæ reuelauit, Iesum manibus, pedibusque, & latere plagatum fuisse, cum ipse non viderit, nec Iesu patienti adstiterit? Certe ex Ioannis, vel aliorum condiscipulorum notitiâ, & relatione. Cur ergo Christi plagas ex condiscipulorum notitiâ, & relatione Thomas credit, resurrectionem autem, ex eorundem assertiua, & asseueranti testificatione non credit? *Aliorum damna exiguo fundamento credibilitas secus bona.*

CAP. 20. NVM. 27.

Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis.

199 NON satis erat dicere: *Mitte in latus meum*; cur addit, *affer manum tuã*? An vt significantius exprimeret, cooperationem nostram necessariam esse ad hoc vt vulnera, seu Christi merita nobis applicentur, & proficiant? Ideo dixit: *Affer manum tuam*, ac si diceret: Affer, seu adduc ex parte tuâ operationem in manu significatam. *Vt passio Christi nobis proficiat cooperatione nostra opus est.*

CAP. 20. NVM. 29.

Dixit ei Iesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt.

200 HIC de gentilico populo loqui videtur Christus. Sed quomodo pronuntiat: *Crediderunt* de ijs, qui nondum crediderant? An ad Gentilium fidem Apostolis commendandam, vel potius assecutandam? *Gentium Fides tamquam certa à Christo D. Apostolis commẽdata.*

CAP. 21. NVM. 15.

Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis, quia amo te.

201 OBediens gratiæ filius appellatur Petrus, cum de Christi amore examinatur; Dei enim amor primogenitus gratiæ filius est. *Dei amor Gratiæ primogenitus.*

202 Et notandum solum Deum scire, qualis, quantusque amor Petri erga ipsum sit. *Petri amor erga Deũ à solo Deo cognoscibilis est, & mensurabilis.*

203 Notandum etiam, Petrum, modestiæ causa, non respondisse ad comparatiuum interrogationis Christi; nempe *plus his*; sed tantum ad positiuum, scilicet: *Diligis me*? *Fauoribus, etiã Diuinis, modeste, ac moderate vtendum.*

204 Sed cur in secundâ, & tertia interrogatione non superaddit Iesus particulam illam cõparatiuam, nempe: *Plus his*, quam in prima interrogatione addiderat, vt ex numeris 16. & 17. immediate subsequentibus constat? An ad normam primæ Petri responsionis reformare voluit Christus subsequentes interrogationes, vt constaret vniuerso Orbi, quam solida, & fundata Petri, & Successorum eius responsa sint? *Ad Petri normã Diuina omnia, & humana regulanda.*

CAP. 21. NVM. 17.

Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me?

205 NVlla grauior, & dignior tristitiæ causa, quam quod Deus de amore nostro dubitabundus se gerat. *Quod de amore nostro dubitet Deus, potissimã tristitiæ causa.*

Sed

A Petro amari non solum ambit Deus, vt Vnus, sed vt Trinus.

206 Sed super hoc Petrus nõ contristetur, triplex enim amoris confessio, & declaratio, & triplici Diuinæ personalitati debetur, & triplicis debitum negationis extinguit. Augustinus tract. 123. in Ioan.

Ad Petri erga Deum amorem comprehendendum, vel ab ipso Deo triplex conatus adhibendus.

207 Vel si in exaggeratiuam amoris tanti Apostoli ponderationem vis prorrumpere, dic, Christum Dominum triplicem impulsum, & conatum adhibuisse ad intensissimum amoris Petri gradum comprehensiuâ cognitione percipiendum.

CAP. 21. NVM. 25.

Sunt autem, & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

Pluralitas sacrarum expositionum à Ioanne Apostolo prænuntiata.

208 HÆC videtur esse prophetia de pluralitate librorum super historiam Euangelicam huc vsque conscriptorum, deincepsque conscribendorum.

AC-

ACTVS APOSTOLORVM.

CAP.I. NVM.I.

Primum quidem ſermonem feci de omnibus, ó Theophile, quæ cœpit Ieſus facere, & docere.

AD CAP.1. NUM.1. ACTVUM APOSTOlorum.

Quod Ieſus cœpit, apoſtoli, & eorum ſucceſſores proſequūtur.

1 IPSE *IESVS cœpit*, per Apoſtolos ſuos, aliosque miniſtros Euangelicos proſecuturus.

Verba operibus conſona efficaciter perſuadent

2 *Facere, & docere*, ideſt, exemplo, & opere, tamquam primario; verbo tamquam ſecundario magiſtro, ac perſuaſore.

CAP.1. NVM.3.

Quibus, & præbuit ſe ipſum viuum poſt paſsionem ſuam in multis argumentis.

Reſurrectionem ſuam Chriſtus D. non paucis, ſed plurimis argumentis confirmauit.

3 *IN multis argumentis*, ſcilicet, in apparitione, increpatione, palpatione, comeſtione, collocutione, coambulatione, & alijs.

CAP.1. NVM.9.

Et cum hæc dixiſſet, videntibus illis eleuatus eſt: & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.

Cœlum Chriſtus aſcenſurus á diſcipulorū cordibus, & oculis auulſus.

4 *AB oculis eorum* Ieſum nubes ſuſcepit, quia oculis diſcipulorum hærebat, tam ipſius affectu, quam illorum affectione: hinc infertur, toto illo aſcenſus Chriſti tempore (qui aſcenſus non fuit rapidus, & inſtantaneus, ſed placidus, lentus, & moroſus) tam Apoſtolos, quam reliquos ad hoc mirabile ſpectaculum admiſſos in Ieſum euntem defixos oculos habuiſſe abſque vllâ, vel leuiſsimâ declinatione, & pal-

palpebrarum motu: ideó illi duo adſtantes viri dixerunt ipſis: *Viri Galilæi, quid ſtatis adſpicientes in cælum.*

VEL SIC.

Angelorum prophetia a'cenſu Domino prolata, in Euchariſtia quotidie impletur.

5 Etiam nubes Euchariſticorum accidentium Ieſum quotidie ab oculis noſtris ſuſcipit: ideó forte cæleſtes viri dixerunt: *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt á vobis in cælum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum*, modo ſcilicet, non ſolum ad vltimi diei iudicatiuum aduentum reſtrictoſ ſed etiam ad quotidianam ſacramentalem aduentationem, mirabiliter extenſo.

CAP. 1. NVM. 11.

Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt á vobis in cælum.

Vide ſupra n. 4.

6 A *Vobis* potius, quam á *terrá* propter reciprocam enim ipſius, veſtramque affectionem in vobis potius, quam in terra habitare videbatur.

CAP. 1. NVM. 18.

Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis.

Sacerdotũ principes in Iuda ſtipulatione ſatis legales, & iniquiſſima iniquitate iuſti.

7 QVomodo aſſerit textus Iudam agrum illum poſſediſſe, cum ex Matthæi cap. 27, á num. 5. conſtet, Iudam pecuniam illam ſacrilegæ ſtipulationis in templo proieciſſe, & principes ſacerdotum ex eâ agrum figuli conſilio inito coemiſſe? Hoc totum ita factum fuit, ſed ſacerdotum principes non ipſorum, ſed Iudæ nomine, emptionem celebrauerunt, ne tam contractus ille, quã præcedens venditionis Chriſti vlla ratione reſcindi, aut in dubium, & litigium verti poſſet.

VEL SIC.

Sacerdotum principes vendendo á ſe de Chriſti ſanguine vtilitatem abiecerunt.

8 Principes ſacerdotum non nomine proprio, ſed Iudę agrum figuli coemerunt, ne precium ſanguinis Chriſti ipſis quoquomodo proficere, aut applicari poſſet.

CAP. 1. A NVM. 21.

Oportet ergo ex his viris, qui nobiſcũ ſunt congregati in omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Ieſus incipiens à baptiſmate Ioannis vſque in diem, qua aſſumptus eſt à nobis, teſtem reſurrectionis eius nobiſcum fieri vnum ex iſtis.

Nullo requiſito careat, in oculatum teſtem eligendus.

9 CUR ex illis viris, non vero ex alijs multis fidelibus? Quia in oculatem teſtem mirabilium Chriſti Domini tam verborum, quam operationum eligendus erat.

CAP. 1. A NVM. 24.

Et orantes dixerunt: Tu, Domine, qui corda noſti omnium, oſtende quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum miniſterij huius, & apoſtolatus, de quo præuaricatus eſt Iudas.

Præſules Eccleſiaſtici modeſtæ curæ, & ſolicitudini; non faſtui, & vanitati incumbant.

10 APoſtolicum præſulatum, non dignitatis thronum, ſed locum miniſterij appellant: nec apoſtolatum, *de quo Iudas cecidit*, ſed *de quo Iudas præuaricatus eſt*, dicunt: tum quia cũ Deo loquuntur, in cuius conſpectu nulla dignitas ſupponit; & omnis principatus dilabitur: tum etiã, vt tanti muneris ſucceſſores modeſtæ ſolicitudini, curæque ſtuderent, non faſtui ambitioſo incũberent.

CAP. 1. NVM. 26.

Et dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Mathiam.

Ante Spiritus Sancti aduentũ Apoſtoli propriæ voluntatis impulſui non fidebant.

11 SOrtibus Deo commendatis, non ad ſtantium fidelium ſufragijs, in Iudæ locum, gradumque, ſubrogandi Apoſtoli electionem commiſſerunt, quia nondum Sanctus Spiritus in Apoſtolos deſcenderat.

Et annumeratus eſt cum vndecim Apoſtolis.

Duodenus numerus in omni lege myſticus, & ſacratus.

12 MAthias *annumeratus*, non *remuneratus* dicitur, & ob myſterium in duode-

no

no latens numero, & ob rationem in antecedenti propositam.

CAP. 2. NUM. 1.

Et cum complerentur dies: Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco.

Pluribus fidelibus concorditer congregatis Spiritus Sanctus adest.

13 SOlent quidem esse plures in vno loco; sed nō pariter, idest, conformiter; sed cum hi pariter, conformiter, & concorditer in eodem loco essent; venit Spiritus Sanctus super eos.

CAP. 2. NUM. 3.

Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum.

Diuinus Amor plures vnit, & vnificat.

14 LInguæ, cur pluraliter, cum Sedit, in singulari construuntur? Quia linguæ charitatis erant, & in omnibus vnus, atque idem Spiritus præsidebat.

CAP. 2. NUM. 7.

Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Non ne ecce omnes isti, qui loquuntur Galilæi sunt, &c.

Non omnis stupor stupidum stupentem reddit.

15 STupor in admirationē declinauit, ideo ratiocinari isti potuerunt, & dicere: *Nonne ecce omnes isti, &c.* Uide infra num. 12. in Sacro textu.

CAP. 2. NUM. 14.

Stans autem Petrus cum vndecim, leuauit vocem suam & locutus est eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Ierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia.

Habitualis temperantia, valida ad populum defensio.

16 COapostolos defendit Petrus efficaciter ex ipsorum moderatione, & omnibus nota temperantia, non enim solebant vsque ad meridiem, & non paucis (ieiunij scilicet) diebus, vsque ad occasum solis, cibum, & potum sumere, & hunc parcissimum.

CAP. 2. NUM. 16.

Sed hoc est quod dictum est per prophetam Ioel: Et erit in nouissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem, &c.

Summus Pontifex Romanus supernaturali rationi innixus, responsa præbet.

17 POterat Petrus euidenter conuincere admirabiles effectus illos á vino prouenire non posse: sed summus Pontifex naturali ratione non immoratur, cum adest ratio, & authoritas Diuina in sacris litteris fundata, & expressa.

CAP. 3. NUM. 20.

Vt cum venerint tempora refrigerij à conspectu Domini, & miserit eum, qui prædicatus est vobis, Iesum Christum, quem oportet quidem cœlum suscipere vsque ad tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum á sæculo prophetarum.

Prophetarū promissa Deum debitorem reddūt.

18 PRophetiarum adimpletio appellatur restitutio, quia per prophetas suos promissorum Deus debitor constituitur.

CAP. 4. NUM. 4.

Multi autem eorum, qui audierant verbum crediderunt; & factus est numerus virorum quinque millia.

Cum feminis etiam fys, non singillatim, nec curiose agendū.

19 CUR numerus feminarum, non refertur? Vel quia excessiuus fuit; vel quia cum mulieribus singillatim, numerando ipsas, agere non oportebat; vel certe quia isti ad resistendum principibus sacerdotum Fidei impugnatoribus in numerū transibant, & recensebantur.

CAP. 4. NUM. 13.

Videntes Petri constantiam, & Ioannis.

Ecclesia vniuersalis Caput cum nullo eiusdem membro confundendum.

20 NON ait Euangelicus scriptor: *Petri, Ioannisque constantiam*, sed: *Petri constantiam, & Ioannis*, ne caput Ecclesiæ cum eiusdem membro, etiam prin-

principalissimo, qualis Ioannes erat, confunderetur.

Comperto, quod homines essent sine litteris, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos, quoniam cum Iesu fuerant.

Apostolorum sapientia infusa Hebræorum doctissimis admirationi.

21 QUod essent homines, sine litteris, non tunc, sed olim, nam sapientia, quæ tunc Apostolis inerat, in admirationem doctissimos quosque Hebræorum rapiebat.

Esse cum Iesu intellectus, ac voluntatis summe proficuum.

22 Et notandum, quod esse cum Iesu, & intellectū illuminat, & voluntatem inflammat.

CAP. 4. NUM. 16.

Quid faciemus hominibus istis? Quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitatoribus Ierusalem: manifestum est, & non possumus negare.

Hebræi, de Euangelica historia, ea solum agitentur, quæ negare nequeūt.

23 SI enim negare possent absque dubio Petri miraculum diuinâ virtute, & nomine patratum, eluderent.

CAP. 4. A NUM. 33.

Et gratia magna erat in omnibus illis. Nec enim quisquam egens erat inter illos.

Rebus naturaliter necessariis oportet non indigere ad virtutum augmentū.

24 OPortet rebus ad necessitatem naturæ, non ad superfluitatem pertinentibus, non egere ad gratiam, reliquasque virtutes, & conseruandas, & augendas.

CAP. 4. A NUM. 34.

Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum.

Viri Apostolici omnia temporalia bona sub pedibus collocant.

25 Ante pedes, non ad manus: nam viri Apostolici omnia temporalia bona sub pedibus habebāt, & pecuniā manibus contrectare dedignabantur.

CAP. 4. NUM. 35.

Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

Eleemosyna iuxta accipientis indigentiam elargienda.

26 PRout cuique opus, non prout cuique placitum erat diuidebatur, & hoc non arithmeticâ, sed geometricâ proportione.

CAP. 5. NUM. 3.

Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui Sancto, & fraudare de pretio agri, &c.

In omni Republica stabilimento prima transgressiones seuerissime sunt puniendæ.

27 IN omni reipublicæ, seu sacræ, & religiosæ, siue profanæ stabilimento, & recenti institutione, oportet primas, etsi leues, trangressiones seuerissime, & rigidissime puniri. Aduertant hinc Hetherodoxi, quantum Apostolica sedes mendacia abhorreat.

CAP. 5. NUM. 6.

Surgentes autem iuuenes amouerunt eum, & efferentes sepelierunt.

Diuitum funera pollinctoribus abundant.

28 PRompti pollinctores non defuerunt: sciebant enim ex Petri nuperâ manifestatione Ananiam habere bonam pecuniæ portionem male reseruatam.

Iuuenes ad funeralia munera vndequaque aptissimi.

29 Sed cum sic de primitiuis illis Ecclesiæ fidelibus discurrere non deceat (his, ad præsentis sæculi mores formandos, & abusus corripiendos, ponderatis) dicendum est, iuuenes illos ex prudenti Petri præcepto, & electione funerale illud officium obijsse, & quia viribus robustiores, & de recordatione, ac consideratione mortis magis indigentes.

CAP. 5. NUM. 10.

Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum.

Mors vita consona.

30 VT iniquæ viuentium conuentioni mortuorum consona fieret depositio corporum.

CAP. 5. NVM. 12.

Per manus autem Apoſtolorum fiebant ſigna, & prodigia multa in plebe.

Apoſtoli Diuinæ virtutis inſtrumenta.

31 PER *manus Apoſtolorum* dicit ad denotandum Apoſtolos fuiſſe inſtrumentum á Deo motum, & adaptatum.

CAP. 5. A NVM. 14.

Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum, ita vt in plateas eijcerent infirmos, & ponerent in lectulis, ac grabatis, vt veniente Petro, ſaltem vmbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis. Concurrebat autem & multitudo vicinarum ciuitatum Ieruſalem, afferentes ægros, & vexatos à ſpiritibus immundis, qui curabantur omnes.

Petri virtus infirmos, quoſque ſolidat, nec in ſuorum numeroſitate decreſcit.

32 PRÆ acceleratâ ſolicitudine ob infirmorũ multitudinem non concedebatur ſpatium ad illos è portitorum humeris deponendos, & aliquali ordinatione in plateis collocandos; ideó tumultuariè eijciebantur, ſeu projiciebantur.

Vide ſuprà n. 31

33 Sed cur vmbrâ Petri tot tantaque miracula fiebant? Ut conſtaret non propria Apoſtoli virtute, ſed illius, quem adumbrabat tot prodigia, & portenta fieri.

V E L S I C.

Sol iuſtitiæ illuminat quos vmbra Petri contegit.

34 Umbra Petri infirmum obtegi, eſt Petrum inter infirmum, & ſolem interponi; per quod ſimbolice denotabatur, miracula illa á Deo quidem iuſtitiæ, & pietatis Sole, ſed per interpoſitionem, & mediationem Petri fieri.

Chriſtus Eccleſiam in ſingulis vt in membrum directus vniuerſo corpori profuit.

35 Eſt notandum, ad hanc clauſulam: *Ut veniente Petro, ſaltem vmbra illius obumbraret quemquam illorum,* non ſubſequi hanc: *Et liberaretur,* ab infirmitate ſuâ, quæ videbatur inferenda; ſed hanc: *Et liberarentur ab infirmatibus ſuis,* ad ſignificandum, quod vel vno ſolum infirmo á Petro adumbrato, non ille ſolum; ſed etiam reliqui omnes ibi adeſſentes ſanabantur, & ab ægritudinibus ſuis libetabãtur.

CAP. 5. NVM. 17.

Exurgens autem princeps ſacerdotũ, & omnes, qui cum illo erant (quæ eſt hæreſis Sadducæorum) repleti ſunt zelo.

36 IAM ſectæ á vera religione deuiantes incipiunt nomine *hæreſis* appellari, vel certius condemnari.

Sectæ á vera fide deuiantes hæreſes appellandæ.

CAP. 5. NUM. 21.

Aduenient autem princeps ſacerdotum, & qui cum eo erant, conuocauerunt concilium, & omnes ſeniores filiorum Iſrael, & miſerunt ad carcerem, vt adducerentur.

Praui ſynagogæ Miniſtri, non Deo, ſed maleficentiæ vacabãt.

37 PRinceps ſacerdotum cum reliquis eiuſdem profeſsionis venit diluculo in tẽplum non ad ſacrificio matutino aſsiſtendum non ad precarium tributum Domino perſoluendum, ſed ad Capitulum aduerſus Apoſtolos conuocandum, & coadunandum.

CAP. 5. A NUM. 27.

Et cum adduxiſſent illos ſtatuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps ſacerdotum dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine iſto: & ecce repleſtis Ieruſalem doctrina veſtra: & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius.

Praui ſynagogæ Miniſtri honores ſibi arrogabant, ceteris deſpectũ abijciebant.

38 STatuerunt, idest, non illos in loco decenti, & tam ſapientibus, ac mira-

saeculosis viris condigno illos sedere fecerunt; sed in medio stantes tamquam reos, & velut statuas immobiles permanere iusserunt. Sed notate allocutionis stilum, quo nihil respectiue ad capitulantes superbius, & respectiue ad Apostolos despectius: *Praecipiendo praecepimus vobis, &c.* Isti é praeceptoribus, idest, populi in legali doctrinâ instructoribus, & directoribus, in praecipientes non simpliciter, sed reduplicatiue vitiosa corruptelâ, & iniquâ transmutatione conuersi sunt.

Idem damnū ex diuersis respectibus graue, & leue apparere solet.

39 *Et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.* Ab Apostolis induci timent sanguinem illum, quem ipsi super se, filiosque suos nuper absque vllo timore induxerant: Matthaei cap. 27. num. 25.

Ipsa veritatis vis, vel male sentientes, ad recte loquendū solet cogere.

40 Sed quomodo de Iesu absente loquentes, dicunt: *Sanguinē hominis istius*, cum dicendum videatur: *Sanguinem hominis illius*? An ob Christi Vicarium Petrum ibi praesentem: ipsa repraesentationis veritas, vel certius Diuina virtus, compulit illos, etsi ignorantes, & inscios, ad rectam pronuntiationem?

CAP. 5. NUM. 42.

Omni autem die non cessabant, in templo, & circa domos docentes, & euangelizantes. Christum Iesum.

Euangelica doctrina palam, nō clandestine proponenda.

41 *Circa domos*, non *intra*, tum ob credentium multitudinem, tum ne viderentur clā destine docere, & Euangelizare.

CAP. 6. NUM. 1.

In diebus autem illis crescente numero discipulorum factum est murmur Graecorum aduersus Hebraeos.

Vbi multitudo, ibi murmur.

42 VBI multitudo, ibi murmur esse moraliter, necessum est.

CAP. 6. NUM. 2.

Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est aequum nos derelinquere Verbum Dei, & ministrare mensis.

43 QVI multum de rebus corporalibus curat, spiritualia relinquat, necessum est, etiam si Apostolus sit.

Rebus corporalibus, cum spiritualium detrimento non incumbendum.

CAP. 6. NUM. 3.

Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonij septem, plenos Spiritu Sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus.

44 NOtandum quam sit difficilis recta distributiuae iustitiae administratio, quae in eligentibus maturam requirit considerationem: in electis experimentalem, & testificatam probationem, multam sapientiam, & Spiritus Sancti plenitudinem: Vide quae ad cap. 1. Iosue num. 6. animaduersa sunt.

Distributiuae iustitiae recta administratio res ardua, ac per difficilis.

45 Et nota Sacramentum numeri; Sacramentorum numero commendatum, & consecratum.

Septenarius numerus à Sacramentorum numero valde cōmendabilis.

CAP. 6. NUM. 4.

Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

46 PRius orationem, posterius praedicationem ponunt primi, & primitiui Euangelicae doctrinae Magistri, & Christianorum morum formatores, quia praedicatio, sine praeuia oratione inanis esse solet, & infructifera.

Praedicatio sine praeuia oratione inanis est, & infructifera.

47 Sed cur praedicatio ministerium dicitur, cum ita oratio non appelletur? Forte, quia cum Deo loqui, & conuersari nos non ministrantes, & seruos, sed nobiles efficit, & ingenuos.

Oratio orantes nobilitat.

CAP. 6. A NUM. 9.

Surrexerunt autem quidam de synagoga quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum, qui erant à Cilicia, & Asia disputantes cum Stephano: & non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur.

48 SApientiæ solæ non dubitarem restituros; at sapientiæ spiritu animatæ non solum inuincibilis, sed irresistibilis etiam est.

Sapientia Spiritu Sancto animata nil valet resistere.

49 Et notandum, primos Euangelicæ veritatis publicos, & audaces impugnatores Libertinos, idest seruilis conditionis homines fuisse.

Euangelicam impugnare doctrinam vilem conditionem manifest.

CAP. 6. NUM. 15.

Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem eius, tamquam faciem Angeli.

50 VT vel ex hoc signo clarissime cognoscerent Stephanum Moysi non contrariari, sed doctrinam legi consonam, & in ipsa præscriptam promulgare. Vide infra cap. 7. num. 53. in facio textu.

Euangelica doctrina veritas vel solo visu cognoscibilis.

CAP. 7. A NUM. 1.

Dixit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent? Qui ait: Viri fratres, & patres audite.

51 CHristianam humilitatem, & modestiam profitetur Stephanus prius *fratres*, quam *patres*, & superiores nominando; & vt ante alios rethoricé captaret, & honoraret Christianos vere credentes, quam sacerdotes hebraizantes.

Christiana modestia inferiores superioribus quandoque præfert.

CAP. 8. NUM. 2.

Curauerunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.

52 CUra, quam Christiana pietas impendit non minus mortuis, quam viuis vtilis, & proficua est.

Christiana pietas tam mortuos quam viuentes iuuat.

CAP. 8. NUM. 3.

Saulus autem deuastabat Ecclesiam, per domos intrans, & trahens viros, ac mulieres, tradebat in custodiam.

53 IN domos particulares prorripi, & intima earum penetrare, magna Ecclesiæ persecutio, imo deuastatio est.

Nimia Ministrorum in priuatas domus licentia Reipublicæ ruina est.

CAP. 8. NUM. 4.

Igitur qui dispersi erant, pertransibant, Euangelizantes Verbum Dei.

54 ILla semina Euangelica voluit Deus per Saulum, tamquam instrumentum dispergere ne infœcunda in horreis, & repositorijs suis manerent, sed hinc inde iacta, & dispersa vberrimam segetem germinarent. Hinc patet tribulationem, & persecutionem Ecclesiæ in eiusdem augmentum conuersam, & Paulum, etiam cum Saulus erat, & acerrimus persecutor incremento Ecclesiæ instrumentaliter, & occasionaliter deseruisse.

Paulus, etiam dū Saulus erat, Ecclesiæ valdè profuit.

CAP. 8. NUM. 15.

Tunc Simon, & ipse credidit: & cum baptizatus esset, adhærebat Philippo.

55 FOrte propter hunc maleficum, & præstigiosum illusorem multa vera miracula Christianorum tamquam magica ab ethnicis infamata sunt.

Unus solus malus vniuersæ communitati valde solet esse nocinus.

56 Sed quid de istius fide dicendum est? Existimarem certe ob prauum, & malignum finem, quo illam admisit; Simonis fidem fidē Sinonis fuisse.

Qui ex prauo fine fidem suscipit, vt infidelis reputandus.

CAP. 8. A NUM. 30.

Accurrens autē Philippus, audiuit eum legentem Isaiam prophetam, & dixit: Putas ne intelligis? Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogauitque Philippum, vt ascenderet, & sederet secum.

In primo vnius regni Ministro modestia religiosa sinceritati Apostolicæ comparabilis.

57 IN Philippo sinceritas Christiana resplendet; in Eunucho modestia religiosa, quæ in homine diuite, & primo vnius regni ministro res singularis, & rara est.

CAP. 8. A NUM. 38.

Et iussit stare currum: & descenderunt vterque in aquam Philippus, & Eunuchus, & baptizauit eum. Cum autem ascendissent de aqua Spiritus Domini rapuit Philippū, & amplius non vidit eum Eunuchus.

Scriptura sacra optima Fidei catholicæ magistra est.

58 CUR non reliquit Dominus per aliquod temporis spatium Philippum cum Eunucho, vt eum amplius: instrueret, ac in fide nuper plantatā radicaret? An quia Eunuchus sacras secum Scripturas habebat, quę ad prædictum munus exequendum optima instrumenta, & efficacissima media sunt?

VEL SIC.

A Fidei pedagogis, & magistris omnis auaritiæ suspicio eliminanda.

59 Erat Eunuchus ille diues, & potens, ne ergo præberetur occasio ad existimandum, Apostolum propter potentioris personę respectum, aut attractiicem diuitiarum suarum cupiditatē apud Eunuchum diuturnare, statim ac sufficientem illi notitiam suggesit ab eo abruptus fuit.

CAP. 9. A NUM. 6.

Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere ciuitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere.

Summa, & primaria Petri authoritati, nec vi nimā vult Deus derogari.

60 FOrte noluit Christus Dominus Paulum in rebus fidei immediate per se ipsū instruere, ne ex hoc fundamento caput esse Ecclesiæ existimaret, & Petro subijci recusaret: præsertim cum super grauibus rebus ad fidem, & mores pertinentibus postea cum ipso Petro collaturus, & concertaturus esset: Vt patet ex Epist. ad Galatas cap. 2. per totum.

CAP. 9. NUM. 8.

Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat.

Oculi à Deo illuminati mundana omnia nil esse vident.

61 INstantaneā spiritus Pauli illustratione factum est, vt omnia terrena, oculis ipsius apertis, quasi nihil apparerent, vel certius dispaterent.

CAP. 9. NUM 9.

Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducauit, neque bibit.

Instructio Christianæ Fidei à Trinitatis mysterio exordium sumat.

62 AD Paulum in supernaturali fide instruendum mysticus Trinitatis numerus præcursoriā temporis dispositione adhibetur.

CAP. 9. NUM. 32.

Factum est autem, vt Petrus dum pertransiret vniuersos, deueniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.

Petri solius cathedra vniuersale magisteriū.

63 REliqui Apostoli hos, vel illos credentes, & fideles, Petrus autem pertransit *vniuersos.*

CAP. 9. NUM. 36.

In Ioppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat.

Eleemosyna elargientem replet, non euacuat.

64 BOna opera, & eleemosynę plus adornant, & implent, quam spoliant, & euacuant efficientes, & elargientes.

Eleemosynæ ij, vel nomen ipsi venerabile, ac suspiciendum.

65 Et notandum hanc pijssimam, & misericordem feminam non solum multiplici nomine præditam, & adornatam fuisse, sed mystico, arcano, & interpretatione digno.

CAP. 10. A NUM. 3.

Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

Eleemosyna, & Fidem impetrat, & vitam æternā adipiscitur.

66 *Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. In conspectu*, vt de præsenti fidem, & conuersionem tuam impetrent: *In memoriam*, vt cum ad Diuinum tribunal iudicandus steteris, ex eorum recordatione absolutoriā sententiam reportes, benedictionemque æternam nanciscaris.

VEL SIC.

Eleemosyna à Dei nunquam memoria excidit.

67 *In memoriam in conspectu*, hoc est, in indelebilem memoriam, & recordationem.

CAP. 10. NUM. 9.

Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam sextam. Et cū esuriret, voluit gustare.

Anima prius, quam corpus, reficienda.

68 Petrus ante corporis alimoniam animi refectionem assumebat: & oraturus ad superiora non solum mente, sed etiam corpore ascendebat.

Apostolici viri exiguo cibo humanæ indigentiæ satisfaciunt.

69 Et circa corporalem Petri alimentationem notandum est, numquam cepisse cibum, antequā esuriret, & esuriei solum cibi libatione, leuique gustatione satisfecisse.

CAP. 10. A NUM. 11.

Et vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quattuor initijs submitti de cælo in terram. In quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cæli.

Qui veram Fidē non amplectitur non homo, sed brutum est.

70 Nondū credentes per bruta animalia significantur, & repræsentantur, solum enim rationalis dici debet, qui veram amplectitur religionē, & fidem.

CAP. 10. NUM. 16.

Hoc autem factum est per ter: & statim receptum est vas in cælum.

Vera Fidei amplexatio humanæ naturæ extrema perfectio est.

71 Vas tantum *in cælum receptum* dicitur, bruta vero recepta non exprimuntur forte enim ob Trinitatis credentiam in illo triplici motu significatam, omnem brutalitatem exuerant.

Gentium conuersio magna Dei cura est, & semper fuit.

72 Vel forte per illam triplicem actionem denotari fuerunt illi tres viri à Deo ad Petrum per manum Cornelij missi, vt patet infra num. 19. & 20.

CAP. 10. A NUM. 25.

Et factum est cum introisset Petrus, obuiam venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius adorauit. Petrus vero eleuauit eum, dicens: Surge, & ego ipse homo sum.

Prælati cum à subditis adorantur, se humiliēt, & ad Deum honorem referant.

73 Hoc in exemplum fecit Petrus omnium principum, & prælatorum cum ab eorum subditis adorantur.

CAP. 10. A NUM. 44.

Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus Sancti effusa est.

Vide supra n. 72

74 In filios circumcisionis *aduenit Spiritus Sanctus*, vt patet supra cap. 2. in Gentiles vero *cecidit*, qui motus velocior est, & feruentioris propensionis significatiuus.

Et

Quæ Petrus, & eius successores è cathedra proferunt, Spiritus Sanctus visibiliter confirmat. Vide sup. n. 75.

75 Et notandum verba Petri semper Spiritum Sanctum confirmatorem adipisci.

VEL SIC.

76 Uerba Petri, & successorum eius, è cathedrâ vniuersali emissa, sine Spiritu Sancto, vel visibiliter apparente, vel inuisibiliter dictante non proferuntur.

CAP. 11. A NUM. 28.

Et surgens vnus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in vniuerso Orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. Discipuli autem prout quis habebat proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus, &c.

Qui sibi vult nunquam desicere, proximorum indigentijs soluere studeat succurrere.

77 PER spiritum prophetiæ, vel naturalis prognosticationis, vel supernaturalis reuelationis. Sed cum fames futura esset vniuersalis, cur non sibi vnusquisque prospicit, sed omnes de aliorum subsidio, & præmunitione curant? Hoc Christianæ ingenium charitatis est: vt sibi numquam deficiat, aliorum succurrere tiæ incumbere, & indigentiæ succurrere.

VEL SIC.

Ecclesia capiti omnia membra subsidiariè inseruiant.

78 Cum illa Ecclesia, nempe Ierosolymitana, foret tunc vniuersalis Ecclesiæ caput, rationi consonum erat omnia membra in ipsam refluere, & subsidiariâ contributione recognoscere, ac deseruire.

CAP. 12. NUM. 5.

Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

Persecutionibus Ecclesia non periclitatur, sed conseruatur, vel augetur.

79 PEtrus in carcere non periclitabatur, sed potius *seruabatur*. Corpori Ecclesiæ idem, quod Capiti ipsius in quauis persecutione accidit.

80 Quomodo autem Petrus in carcere periclitari poterat, cum oratio ad Deum pro eo ab Ecclesiâ, sine intermissione fieret?

Oratio Ecclesiæ in ipso periculo absque periculo esse facit.

CAP. 12. NUM. 7.

Et ecce Angelus Domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri excitauit eum dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius.

Fere numquam prælatus absque aliqua culpa ipsius somnum capit.

81 CUR non lateris agitatione, sed percussione Petrum Angelus excitauit? An in iustam dormitionis pœnam? Nunquam enim prælatus iuxta doctrinam Euangelicam absque aliquâ culpę specie somnum etiã naturalem capit. Vide qualiter, præter cõsilia præcedentia, Christus in horto cum discipulis se gessit.

Prælato vigili nil sui muneris adimpletionem impedit.

82 Sed cur solummodo Petrum Angelus excitauit, non verò catenis ab (s)tulit? An quia excitato, & vigili prælato, nil potens est ipsum alligare, & impedire, quominus suum munus perfectè adimpleat?

VEL SIC.

Prima Ecclesia potestas nulli creatura, sed Deo soli immediata, & subiecta.

83 Cadant vltro catenæ non ab Angelo dissoluantur, nõ enim decens est, Petrum Ecclesiæ caput ab alio, etiam si Angelus sit, absolui, & à catenarum, seu difficultatũ nodis expediri.

VEL SIC.

Ecclesia clauibus nil insolubile, nil clausum.

84 Catenæ per se ipsas Petro cadunt: portę vltro aperiuntur, infra num. 10. in signum potestatis principi Apostolorum à Christo traditæ Matth. cap. 16. n. 18. quâ clauibus, & potestati Ecclesiæ nil clausum est, nil insolubile.

CAP. 12. NUM. 8.

Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.

Cur

Verba Christi D. etiã quoadmodum, mysteriosa sunt, & obseruanda.

85 CVR non ait Angelus ad Petrum: *Pracinge te*, per vocem actiuam, sicut in sequentibus clausulis loquitur, sed per vocem passiuam, scilicet: *Pracingere?* An vt conformetur modo loquendi Christi Domini, qui Ioannis cap. 21. num. 18. eidem Petro dixit: *Amen, amen dico tibi; cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget?*

Sacerdos, nisi castitatis cingulo præmunitus, nil efficiat.

86 SED cur saltem non ait Angelus: *Cingere*, & calcea te, &c; sed: *Præcingere*, idest ante omnia alia cingulo circumdare, cum hoc non primo, sed vltimo post calceationem, & vestimenti adaptationem deberet applicari? Certe ad denotandum non debere virum Ecclesiasticum, & religiosum ad aliquem, vel leuem motum, tam circa, quam extra se progedi, quin cingulo castitatis præparatus sit, & præmunitus.

Sacerdotalia indumenta vel ipsi Angeli ueretentur.

87 Cur autem, cum illa actio opporteret executioni velociter mandari, Angelus Petrum senem, & somnolentum non adiuuit; ad hoc vt citius induceretur? An quia illa erant indumenta sacerdotalia, & pontificalia, quæ non audebat Angelus ob reuerentiam attingere?

CAP. 12. NVM. 18.

Facta autem die, erat non parua turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

Hæretici milites super visibili vniuersalis Ecclesia capite perturbati omnia perturbare intentant.

88 EAdem perturbatio intermilites hæreticos adhuc perseuerat circa hoc vnum ex præcipuis nostræ religionis articulis, veri scilicet, & visibilis Ecclesiæ vniuersalis capitis, & Pastoris.

CAP. 12. A NVM. 21.

Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini eo quod non dedisset honorem Deo: & consumptus à vermibus expirauit.

89 NOtare oportet quantum Herodi malum verba excessiue adulatoria aduexerint. *Adulatio lethalis adulato.*

90 Et notandum, euidentem illam grauissimi supplicij Herodis demonstrationem in illâ occasione fecisse Deum, ne verba profana Herodis cum sacris Petri verbis vere Diuinis, & Apostolicis commiscerentur, & confunderentur: Cum enim Petrus loquitur omnes audire, auscultare, & tacere debent, etsi regiâ maiestate, & dignitate polleant. *Loquente Petro, omnes, cuiuscũque dignitatis sint, auscultent.*

CAP. 13. A NUM. 2.

Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, &c.

91 EN Scriba, & Pharisææ Sponsi filios, absente iam Sponso, frequenter ieiunantes: & cum ieiunio non murmurationem otiosam, sicut vos, sed opus, & laborem, nec non, & orationem coniungentes: Uide Lucæ cap 5. á num. 30. ad 35. *Absente Christo ieiunium, & oratio Ecclesiæ ipsæ solamen.*

CAP. 13. NVM. 36.

Dauid enim in sua generatione, cum administrasset voluntati Dei, dormiuit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem.

92 DAuid physice, & moraliter *corruptionem vidit*: physicè, veré, & realitèr moriendo: moraliter, sæpe sæpius mortalitatem suam, & humanam fragilitatem, ac miseriam considerando. *Dauid mortui memoria viuat, quoniam mortificatus vixit.*

CAP.

CAP. 14. NUM. 13.

Quod vbi audierunt Apostoli Barnabas, & Paulus, conscissis tunicis suis exilierunt in turbas, clamantes & dicentes: Viri, quid hæc facitis? Et nos mortales sumus similes vobis homines, &c.

Ex Religionis zelo in extraneas actiones erumpere, laudabile.

93 HÆC Apostolicarum conscissio vestium nō ab aliquo inordinato motu processit, sed à vero religionis zelo, vt se esse homines corruptibiles persuaderent; & vestium exemplo confirmarent.

CAP. 15. NUM. 1.

Et quidam descendentes de Iudæa docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi non potestis saluari.

Circumcisio non tam Mosayca, quam Abrahamica.

94 Circumcisio mos dicitur, quia etsi in lege expresse, & formaliter contineretur, non erat speciale illius præceptum, sed ex hereditario Abrahami iure in legem Moysi introducta fuit.

CAP. 16. NUM. 4.

Cum autem pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & senioribus, qui erant Ierosolymis.

Ecclesia vniuersalis eodem semper stilo, & tenore gubernata.

95 SEmper omnis Ecclesia ab illo loco, in quo caput cum suis consiliatoribus residebat, gubernata fuit; sub eodemque regimine perseuerat, in finem sæculi permansura.

CAP. 16. NUM. 12.

Eramus autem in hac Vrbe diebus aliquot, conferentes.

Nimia disputatio non exigua consumptio.

96 COnferentes: Græcus apud Marianam: in notis hic, legit: *Consumentes*: nimia enim, & excessiua disputatrix cōferentia consumptio est.

CAP. 16. NUM. 16.

Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obuiare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis diuinando. Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat, dicens: Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.

Diabolus, cum decipere vult no cere, applausu vtitur.

97 NON potuit diabolicus satan alio efficaciori medio doctrinam catholicā impugnare, vel fortiori telo Christianam religionem impetere, vt patet infra à num. 19.

CAP. 16. NUM. 18.

Dolens autem Paulus, & conuersus spiritui, dixit: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea.

Impurum dæmonis os Christianas veritates inficit, non qualificat.

98 NON permisit Apostolus Christi Domini exemplum secutus Christianas veritates impuro dæmonis ore pronuntiari.

VEL SIC.

Dæmonis laus semper nociua.

99 Laus ab irreconcilabili Christianæ religionis hoste prouenien, non solum suspecta; sed euidenter nociua est, ac proinde illam semper prohibere, & vitare oportet.

Et exijt eadem hora.

Possessor, etsi iniustus, pedetētim, non præcipitāter à re possessa expellendus.

100 CVR non in eodem instanti, cum dæmō in suis motibus velocissimus, & instantaneus sit? Cum dæmon illius corporis aliqualem; etsi iniustam haberet possessionem, non statim ab eo contraria, ac superiore repellitur potestate, sed ei sufficiens tempus conceditur, vt siquid pro iure suo tuendo allegare valeat, in medium producat.

CAP. 16. NUM. 25.

Media autem nocte, Paulus, & Silas orantes, laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant.

Matutina preces ab ipso Ecclesiæ exordio ab Apostolis decantata.

101 EN nocturnas preces, quas matutinas vocamus à tempore Apostolorum in Ecclesiā receptas, & ab ipsis Apostolis decantatas.

CAP.

Discedens ab eis segregauit discipulos.

A duris corde, & obstinatis, Dei docibiles segregandi.

111 MAle ac proterue induratos non curauit Apostolus emollire; sed ab illis veros, ac docibiles Dei segregare, ac ab eorum communicatione abstrahere.

Quotidie disputans in Schola tyranni cuiusdam.

Tyrannidi non minus Scientia, quam prouincia exposita.

112 TYrannis non solū exerceri solet in iniustâ prouinciarum; & regnorum adquisitione, iniquoque eorundem regimine; sed in scientiarum etiam professione: propterea non inepte quidam dixit, non minus fuisse Aristotelem litterarum orbis tyrannum, quam terrarum Orbis ipsius discipulum Alexandrum.

CAP. 19. NUM 17.

Hoc autem notum factum est omnibus Iudæis, atque Gentibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos.

Timor super quos cadit, solet opprimere.

113 TImor cecidisse dicitur ad denotandum illos timore oppressos fuisse.

CAP. 20. A NUM. 22.

Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem, quæ in ea ventura sunt mihi ignorans: nisi quod Spiritus Sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens, quoniam vincula, & tribulationes Ierosolymis me manent.

Carceris, & vinculorum tribulatio non generice, sed specifice exprimenda.

114 NOnne vincula, & carcerem pati, ac sustinere tribulatio est, & non modica? Cur ergo sub hac voce: *Tribulationes*, carcer, & vincula non cõprehenduntur? Imo adeo magna tribulatio est, in putulento, ac tenebricoso carcere detineri, quod non debuit sub nomine illo generico, scilicet: *Tribulationes* inuolui, & quasi confundi, sed separate, ac seorsim significari.

CAP. 20. A NUM. 26.

Qua propter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quominùs annuntiarem omne consilium Dei vobis.

Qui à fidelibus credenda subtrabit, Fideles necat.

115 ERgo qui subterfugit annuntiare verba, & consilia Dei fidelibus ad credendum, & operandum dispositis eorumdem sanguinis reus est.

CAP. 20. A NUM. 35.

Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis: quoniam ad ea, quæ mihi opus erãt, & his, qui mecum sunt ministrauerunt manus istæ.

Dei Ministri non solum ab externa, sed ab interna etiam sint auaritia liberi.

116 NON solùm aurum, argentum, vestesque fidelium Paulus non exegit, sed talis exactio nunquam in mentem, ac desiderium eius venit.

Apostolica authoritas veritatis naturalis occulta sufficiens probatio est.

117 Sed cum concupiscentia actus internus; ac propterea improbabilis sit, quomodo Paulus illum in satisfactoriam sui recte adimpleti muneris allegationẽ producit? Quia Apostolica authoritas veritatis assertæ sufficientissima probatio, & confirmatio est.

In operibus discipulorum verba Christi D. resplenduerunt.

118 Nec propterea Apostolus à Christianâ moderatione, & humilitate deficit: non enim solū subditos, & ministros, suos, socios vocat, dicens: *Et his, qui mecum sunt*, vocem superioritatis significatiuam fugiens, sed etiam seruitutis terminū sibi ipsi appropriat, dicens: *Ministrauerunt manus istæ*, Magistri exemplum secutus, qui Lucæ cap. 22. num. 27. dixit: *Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.*

CAP. 22. NUM. 1.

Viri fratres, & Patres audite quam ad vos nunc reddo rationem.

119 VIde quæ supra ad cap. 7. num. 1. animaduersa sunt, oportebat etiam in illa occasione ob iustas causas populum præ senioribus captare, Vide sup. n. 51

&

& in animos multitudinis insinuari.

CAP.24. NUM.1.

Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum Ananias cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem aduersus Paulum.

Actiones indigna dignitatum possessores dedecorant.

120 HÆC principis sacerdotum aduersus Apostolum ad præsidem aditio descensus dicitur, quoniam fuit actio indignissima, & tanti muneris ambitioso repræsentatori indecentissima.

CAP.24. NUM.5.

Inuenimus hunc hominem pestiferũ, & concitantem seditiones omnibus Iudæis in vniuerso Orbe.

Iniqui quem dedecorare intendũt condecorãt.

121 EN quo intendebat iniquus ille conductitius, & stipendiarius declamator Paulum accusare, & infamare; sed ex hoc ipso illum præclarissimo Apostoli vniuersalis cognomento decorabat.

CAP.24. NUM.27.

Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

122 HIC Verbum: *Præstare*, significationẽ habet lucratiuam per illud enim insinuatur, præfati Romani intẽtionem fuisse aliquod non leue munus á Iudæis pro illa gratiâ repetere, quoniam á Paulo paupere nil acceperat, nec accipere sperabat.

Iniquis præpositis omnium actionum suarum cynosura, auaritia est.

EPIS-

EPISTOLA B. PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAP.I. NVM.XXVI.

Propterea tradidit illos Deus in paßionem ignominiæ. Nam feminæ eorum immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum qui eſt contra naturam.

AD CAP. I. NUM. 26.

EPISTOLÆ B. PAVLI Apoſtoli ad Romanos.

Idololatria ad Sodomitam vltima diſpoſitio.

1 IDOLOLATRIA eſt, quaſi vltima diſpoſitio ad ſodomiam, ac alia innumera flagitia & ſcelera perpetranda. Hic vero contra naturalis vſus, etiam in feminis Romæ degentibus, ex ſourcidis Martialis epigrammatibus, potius liturâ, quam lecturâ dignis, ſatis liquet.

CAP. 5. NUM. 7.

Vix enim pro iuſto quis moritur: nã pro bono forſitã quis audeat mori.

Plus faciunt homines propter illum, quẽ amant, quam propter illum, quem venerantur.

2 QVænam differentia inter bonum, & iuſtum eſt, vt facilius ſit pro bono, quam pro iuſto vitam expendere? Iuſtus hic videtur eſſe, qui rectiſsimum, & ęqualiſsimum iuſtitiæ æquilibrium, illiuſque germanas ſeueritatem, & auſteritatem in omnibus negotijs profitetur, epicheiæ benignitatem, & comitatem ignorans, quod non ſolet animos illorum apud quos degit, conciliare, demulcere, & attrahere: ſecus vero qui bonitatem præſefert, & ama-

amabilitatem ambit, omnibus placere studens, ac fauere procurans, quo omnium animos demereatur, & ad se rapit: propterea de sic se gerente commune prouerbiũ est: quod omnes pro illo moriuntur, & vitam prodigunt.

CAP. 5. NVM. 19.

Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obedientiã, iusti constituentur multi.

Vt Deipara immunitati intraret in Mundum, ostium magnum Apostolus pandit

3 HIC de Originali peccato agens Apostolus vocem: *Multi*, pro *omnibus* vsurpat, vt amplissimum ostium pateret ad vnicam Immaculatæ Virginis Matris exceptionem. Vel sic.

Deipara gratia omnium aliarũ gratias creatu ratum infinite excedit.

4 Primũ: *Multi*, pro *omnibus*, excepta Immaculata Matre Virgine Mariâ: Secundum: *Multi*, pro *eadem*, quæ ex gratiæ superabundantiâ multis, imò omnibus non solum æquiualet; sed infinito in genere moris excessu superat: Vide in sacro textu num. 20. immediate sequentem.

CAP. 7. NVM. 12.

Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonũ.

Lex Mosayca pro præceptorum varietate diuersa nomina sortitur.

5 LEX dicitur *sancta*, propter cęremonialia, & reliqua ad Dei cultum pertinentia: *Iusta*, propter sanctiones, & præcepta iudicialia: *Bona*, propter consilia, & præcepta moralia.

CAP. 8. NVM. 5.

Qui enim secundum carnem sunt: quæ carnis sunt, sapiunt; qui vero secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus, sentiunt.

Carnalis homo omnia corporizat; spiritualis vero omnia spiritualizat.

6 SApere, est vox intellectualis pertinens ad spiritum; *Sentire*, est vox corporalis ad sensum pertinens: quomodo ergo Apostolus terminos immutat, carni sapientiam, & spiritui sensum attribuens? Per hanc vocum transmutationem enunciare Apostolus videtur, quod carnalis homo omnia ad carnem trahit, etiam spiritum: Homo vero spiritualis omnia spiritui, etiam carnem subijcit. Vel dic breuius: quod Homo carnalis omnia corporizat: Homo spiritualis omnia spiritualizat.

CAP. 8. NVM. 9.

Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis Siquis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius.

Qui credunt, & bene operari contemnunt, spirituales sunt, ac si non essent.

7 HÆC propter malos Christianos dicta videntur, qui vere credunt, sed bene operari contemnunt, & passim in peccata relabuntur, qui etsi spirituales propter non amissam Fidem dicantur, Spiritus tamen Christi non habitat in ipsis.

CAP. 9. NVM. 1.

Veritatem dico in Christo, non mentior.

qui veritatem, cui assentiri, enũtiat, mendax est.

8 NON sunt propositiones identicæ, sed formales, & diuersæ: potest enim aliquis mentiri, dicendo veritatem, si veritati, quam dicit, non assentiatur: ideo subdit Apostolus: *Testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu Sancto.*

CAP. 11. NVM. 10.

Et dorsum eorum semper incurua.

Mosayca legis pondus Hebræi Christi sanguine aggrauauerunt.

9 MOsaycæ legis ponderosis oneribus: vel pondere sanguinis Iesu Christi, ex quo dixerunt: *Sanguis eius super nos, &c.* Matthæi cap. 27. num. 25.

CAP. 13. NVM. 1.

Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas, nisi à Deo.

Superiori legitimo externe, interneque obediendum.

10 OMnis anima, idest, *non solum corpus*: hîc obedientiam præcipit Apostolus legitimis superioribus exhiberi, nõ materialem tantum, & corporeã, seu externam; sed spiritualem, formalem, & internam.

CAP.

CAP. 13. NUM. 5.

Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

Bonus subditus non tam serviliter Superiori obedit, quam filialiter.

11 PRopter iram legitimi Domini, iudicis, vel cuiuscumque alterius in vos potestatem exercentis.

CAP. 15. NUM. 14.

Certus sum autem fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam, & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita vt possitis alterutrum monere.

Fraterna correptio non res facilis, sed ardua, ac perdifficilis.

12 ADmonitio proximi, seu fraterna correctio, vt sit qualis esse debet secundum Apostolum, præquirit in corripiente dilectionis plenitudinem, & omnis scientiæ repletionẽ; hoc est, qui alium corripere ageditur debet simul esse Seraphin, & Cherubin.

CAP. 15. NUM. 19.

Ita vt ab Ierusalem per circuitum vsque ad Illyricum repleuerim Euãgelium Christi.

Multitudo bonorum Fidelium est Euangelij complementum.

13 NON ait: *Repleuerim Euangelio*; sed: *Repleuerim Euangelium*: ipsa enim credentium multitudo Euangelium replet, alioqui vacuum, seu inane remansurum.

CAP. 16. NUM. 17.

Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt.

De malis, & perversis cum nimio fama detrimento loquendũ.

14 POstquam de bonis ac virtuosis credentibus ab initio huius capitis vsque huc nominatim mentionem fecerat; nunc de malis, & pestilentibus generice, & confusè loquitur, vt & bonis cautelam præbeat, & malis, quam minimum possit, officiat.

Et declinate ab illis.

A prauis caute, & prudenter abscedendum.

15 NON statim ex abrupto, & cum scandalo; sed sensim, & cum prudenti cautelâ recedite: præmissâ primum diligenti eorum modi procedendi obseruatione, & inspectione.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS I.

CAP. I. NUM. X.

Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi: vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.

AD CAP. 1. NUM. 10. EPISTOLÆ B. PAULI Apostoli ad Corinth. 1.

In Ecclesia Romana dissensionis, nec nomen audiendum.

1 CVR NOMEN Græcum: *Schismata*, sacer interpres retinuit, nec latinitate donauit? Forte quia pie præsumpsit in Ecclesiâ latina nunquam futuras diuisiones, & dissensiones: vel certe per hoc, pium suũ manifestare, vel saltẽ indicare voluit desideriũ.

CAP. 1. NUM. 17.

Non enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare.

In facilioribus Ecclesia muneribus docti viri cum doctrina ptæ indocto non occupandi.

2 QUia baptismus actio facilis est, & â quocũque administrabilis; cathechismus vero res difficilis magna Dei sapientiâ, & labore humano indigens.

Non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi.

Concionatores nimium rethorici aures demulcent, sed corda non accendunt.

3 NON in sapientia Verbi rethorici, vel grammaticalis; sed Verbi substantialis, quod est ipse Christus: Hinc infertur, Euangelicos concionatores, verborum cultæ, & troporum in-

intermixtioni nimium incumbentes, audientium aures rethorico quidem lenocinio demulcere, sed Verbo substantiali, idest, Christo eu icuaras in domum remittere: vide caput secundum sequẽtem per totum in sacro textu.

CAP. 3. NVM. 6.

Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit.

Ministri Ecclesiæ semen Euangelicum iactans, & fouens, Deus autem fœcunditatem confert.

4 EGO *plantaui* prædicans, *Apollo rigauit* baptizans; sed Deus verus iustitiæ, & pietatis sol crescere, & in plenam, abundantem, & perfectam messẽ a'bicare, & germinare, & maturari fecit.

CAP. 4. NUM. 3.

Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.

Temporis decursus optimus veritatis iudex.

5 AUT *ab humano die*, idest, vel à temporis decursu, quod omnia propalat, vel ab alijs argumentis, quibus homines frequenter vtuntur ad veritates inuestigandas, & eruendas.

CAP. 5. A NUM. 4.

In nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis, & meo spiritu cum virtute Domi nostri Iesu tradere huiusmodi Satanæ in interitum carnis.

In Ecclesia vtriusque gladij potestas nunquã defuit.

6 HIC Christi nomine inuocato capitalis sententia in illum delinquentem profertur ab spiritu, seu spirituali Pauli potestate per os congregationis, seu Ecclesiæ pronuntiata: vt aduertant hetherodoxorum tegum ministri assentatores in Ecclesiâ vtriusque gladij potestatem semper fuisse, & permanere.

CAP. 6. NUM. 4.

Sæcularia igitur iudicia, si habueritis: contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.

In muneris approbatione politica Diuina, & humana non nũquam dissidet.

7 DEI politica deprimit quod officium iudicũ, quod hominum politica summopere extollit: Vide quæ ad Exod. cap. 18. num. 17. & 18. aduersa sunt.

CAP. 6. NVM. 18.

Fugite fornicationem.

Alia passiones humanæ resistẽdo, luxuria fugiẽdo vincitur.

8 NIsi enim fugeritis, superabimini: nam cetera vitia, fortiter resistendo: hoc solum fugiendo vincitur.

CAP. 9. NVM. 9.

Numquid de bobus cura est Deo?

Deus omnibus creaturis proportionatã qualitate, ac dignitate prouidet.

9 CUra, scilicet primaria: Non enim Diuinam de brutis, & reliquis, etiam minimis, creaturis curam, & prouidentiam Apostolus negat; sed respectu principalioris obiecti in gradu inferiori collocat.

CAP. 11. NVM. 23

Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis.

Fidei dogmatibus propter authoritatem solã Diuinam assentiendum.

10 QVod ab Euangelistis, alijsque Apostolis accepit á Domino immediate se accepisse dicit, quia est dogma fidei, cui non propter humanã, sed propter Diuinam authoritatem assentiendum est.

CAP. 13. NUM 8.

Charitas nunquam excidit, siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur.

Puerascens Ecclesia lacte nutrita, adolescẽs, & adulta solidiore cibo alitur.

11 HIC Apostolus innuere videtur, aliquando cessaturum linguatum donum, & alia non necessaria in Ecclesiâ, iam adulta, quæ in eadem recens nata, & puerascenti, tanquam lac, necessaria fuerunt.

CAP. 14. A NVM. 8.

Etenim si incertam vocem det tuba; quis parabit se ad bellum? Ita & vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis; quomodo scietur id quod dicitur?

Ta-

Concionatores nimium garruli, & præsumptuosi repellendi.

12 TAxantur concionatores garruli, qui non doctrinam, & populi conuersionem, sed elocutionem, & tenebricosam verborum culturam curant, & cum sapientibus, & insipientibus debitores sint, sapientibus solum satisfacere student.

CAP. 14. NUM. 29.

Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & ceteri diiudicent.

13 COncionatores moderni, ne nimium anxij sint, & doleant, se criticis ignorantium iaculis subiacere: ab initio enim Ecclesiæ auditoribus solemne fuit tam concionatores, quam conciones ipsas diiudicare. *Circa concionatores, & concionatores cinquantare audientium innata proprietas.*

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS II.

CAP. II. NUM. XVII.

Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes Verbum Dei.

AD CAP. 2. NVM. 17.
EPISTOLÆ B. PAVLI
Apostoli ad Corinth. 2.

Veri sensus Sacrarum Scripturarum non pauci corruptores.

1 ADVLTERANTES Verbum Dei videntur esse, qui non dant Sacris Scripturis legitimam intelligentiam, sed scortatorie in reprobas, & voluptuosas interpretationes detorquent: & valde dolendum est, non solum multos, sed plurimos esse, qui ex Apostoli sententiâ, detestabile hoc adulterium committunt.

Sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

Concionator Euangelicus se coram Deo loqui nunquam obliuiscatur.

2 HÆC verba debet semper Euangelicus Ecclesiastes præ oculis, & corde habere, & conseruare.

CAP. 9. NVM. 10.

Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ.

Eleemosyna semen spiritualiter, & temporaliter fœcundissimum.

3 ELeemosynæ sunt semina fœcundissimæ terræ commendata, quæ in magnas erumpunt segetes spiritualium bonorum, & etiam temporalium.

CAP. 11. NVM. 8.

Alias Ecclesias expoliaui, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

4 MOderatum, iustum, ac debitum stipendium ab alijs Ecclesijs acceptum, & in alterius Ecclesiæ beneficium, & vtilitatem expensum vocat Apostolus expoliationem, vt aduertant Episcopi, qualiter hoc iustitiæ genus inter Ecclesias suarum diæcesum administrare debeant. *Redditus Ecclesiæ circumspectione maxima expendendi.*

UEL SIC.

5 Exiguum stipendium à vatijs Ecclesijs acceptum, ad tanti, tamque necessarij ministri vsum, & sustentationem, expoliationem vocat Apostolus; quo nomine cõpellandi erunt largi, & pinguissimi census, quia non diuitibus, & sæpe tenuioribus Ecclesijs assumuntur, & in beneficium, profectum, vtilitatemque earum non insumuntur? *Vide supra n. 4.*

CAP. 11. NVM. 15.

Non est ergo magnum si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ.

6. MInistri iustitiæ, infimi præsertim gradus, intolerabili methamorphosi se trãsfigurare solent in supremos illos magistratus, à quibus exilis, ac debilis illorũ dimanat iurisdictio. *Inferiorum ministrorum intolerabilis metamorphosis.*

CAP. 11. NUM. 23.

Ministri Christi sunt (vt minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, vt plagis supra modum, in mortibus frequenter.

Paulus à sui conuersione vsque ad mortem perpetuus non solum Apostolus, sed etiam martyr.

Vide supra n. 7.

7 QVod plures alios Ecclesiæ ministros non solum crudeliter torquere sufficeret, sed etiam perimere, Paulus solus perpessus fuit.

8 Sed quomodo pluribus, & frequentibus potuit *mortibus* subiacere? Plurimas quidem mortes tam animi, quam corporis ante colli dissecationem sub jt Apostolus: animi certe innumeras, & inenarrabiles mortificationes deuorando: Corporis vero, quia ex ingenio amoris quotidie moriebatur, & resurgebat, vt pro dilectissimâ Ecclesiâ, & fidelium salute viterius mori posset: Vide supra Epistolam ad Corinthios. 1. cap. 15. num. 30. & 31.

CAP. 12. NUM. 6.

Nam etsi voluero gloriari non ero insipiens: veritatem enim dicam.

Nemo verius insipiens appellari potest, quam peccator.

9 NON *ero insipiens*; idest: peccaminose mēdax, hoc enim nomine peccatum, secundum Sacræ Scripturæ phrasim significari solet.

CAP. 12. NUM. 7.

Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis mea Angelus Satanæ, qui me colaphizet.

10 QVare *stimulus carnis* non pungit Paulū, sed colaphizat? Quia in primâ iaculatione adeò fortem in Paulo resistentiam expertus fuit, vt spiculum retunderetur, & obtusum maneret, ac propterea deinceps nō potuerit Paulum punctim ferire, sed complanatâ retusione ad carnem Apostolicam applicari.

Qui vitiosa passioni fortissime restitit, ipsius spiculum habetat, & retundit.

CAP. 12. NUM. 21.

Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos.

11 SUbditorum peccata, & commissa sunt quædā superiorum depressiones, & humiliationes.

Subditorum peccata superiores deprimant.

Et lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, &c.

12 IN bono prælato idem est subditum fontem punire, ac in largos fletuū imbres effluere: in malo vero, & iniquo præsule, idem punire, ac ridere est.

Boni Præsules subditorum peccata deflent; mali rident.

EPISTOLA B. PAVLI APOSTOLI AD GALATAS.

CAP. III. NUM. I.

O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati.

AD CAP. 3. NVM. 1. EPISTOLÆ B. PAVLI Apostoli ad Galatas.

Veritates naturales assensum, supernaturales obedientiam exigunt.

1 VERITATIBVS naturalibus, seu physicis, seu moralibus assentiri oportet; at vero supernaturalibus fidei catholicæ veritatibus *obedire* necessum est.

CAP. 3. NUM. 3.

Sic stulti estis, vt cum spiritu cæperitis, nunc carne consummemini?

2 HOC diligenter aduertant perfectionis metam intendentes, solet enim hoc talibus accidere, & negligentibus indubitanter accidet.

Spirituales desidiosi in carnem declinare solent.

CAP. 4. NUM. 15.

Vbi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia

si

si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

Ad veritates Fidei carnales oculi nil deseruiunt.

3 OCulos eruissetis, & dedissetis mihi, credendo sacramentis vobis propositis, & à me explicatis, quæ ab oculis carneis non percipiuntur; in quo omnis beatitudo vestra consistit: ideo Christus Thomæ dixit: *Beati, qui non viderunt, & crediderunt.* Ioan. cap. 20. num. 29.

CAP. 4. NUM. 20.

Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam, quoniam confundor in vobis.

A Fide deficientes non paterne, & suauiter; sed dure, & iudicialiter tractandi.

4 M*Vtare vocem* patris instruentis, ac monentis in clamorem magistri corripientis, vel actoris accusantis, vel iudicis condemnantis.

CAP. 5. NUM. 18.

Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.

5 NON *estis sub lege* Moysaicâ grauante, & onerosa; sed in lege gratiæ; quæ non grauat, sed diligit; & cuius iugum suaue est, & onus leue.

Gratia lex gratiae nequit quoniam spiritualis est.

CAP. 6. NUM. 14.

Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

6 PAulus, & mundus ad inuicem cruci fixi sunt, quia quæ Paulo gloria, mundo crux esse videntur: & quæ mundo videntur, gloriam esse, Paulo crux, & quidem intolerabilis, est.

Quæ Mundo gloriæ, Sanctis crux; quæ Mundo crux Sanctis gloria esse videntur.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS.

CAP. II. NVM. IV.

Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, &c.

AD CAP. 2. NUM 4.
EPISTOLÆ B. PAULI
Apostoli ad Ephesios.

Dei regulatissimæ perfectiones terminis regularibus significari nequeunt.

1 QUOD IN DEO perfectum, & regulatum est, terminis aliquem excessum, & immoderationem exprimentibus ad nostram intelligentiam significari solet: ideo Dei charitatem, *nimiam* Apostolus compellat.

VEL SIC.

Nostrum demeritum Diuino Amori inducit excessum.

2 Nostrum demeritum facit, quod amor Dei erga homines *nimius* dici, & esse possit.

VEL SIC.

Ingratum hominem amare excessus Dei amantis est.

3 Si aliquid in Deo *nimium* excessiuum, & immoderatum est, maxime amor erga ingratissimũ genus humanum est.

CAP. 5. NUM. 9.

Fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate.

4 FRuctus *lucis* sunt bonitas, iustitia, & veritas; tenebrarum vero malignitas, iniustitia, & falsitas; ideo qui male agit, odit lucem.

Lucis, & tenebrarum contrarij fructus, & effectus.

CAP. 5. NUM. 15.

Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, sed vt sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

5 TEmpus in peccatis, & prauis operibus impensum est in potestate dæmonis, quasi captiuum à quâ extrahi, & redimi oportet.

Tempus in peccatis impensum in potestate dæmonis captiuum detinetur.

CAP. 5. NUM. 19.

Loquentes vobismet ipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus,

bus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino.

Vocalis oratio cordis spiritu animanda.

6 HIC præcipit, aut consulit Apostolus orationem vocalem alterno cantu pronuntiatam, non in corde musitatam, sed ex corde ipsam animante, ac viuificante erumpentē: Uide quę ad Iob cap. 28. num. 7. & psal. 5. num. 3. notata sunt.

CAP. 6. A NUM. 2.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione: vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram.

Honor parentū secundæ tabulæ primum præceptum.

7 QUod est mandatum primum, scilicet, ex septem in secunda tabulâ conscriptis. Uel primum, imo vnicum, in quo promisit Deus obseruatoribus illius in præsenti vitâ remunerationem.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

CAP. I. NUM. XVII.

Quidam autem ex contentione Christum annuntiant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis.

AD CAP. I. NUM. 17. EPISTOLÆ B. PAULI Apostoli ad Philippenses.

Inuidia oculo nil politis concquius.

1 QUID DETESTabilius, & politi- concquius, excogitare potuit æmulationis ingenium, quam periculo enuntiandi Christum se ipsos exponere, vt Paulum odiosiorem redderent, & grauioribus damnis, ac detrimentis obnoxium?

CAP. 3. NUM. 2.

Uidete canes, videte malos operarios, videte concisionem.

Vanis quæstionibus tempus insumere, Fidei augmento nocuum.

2 CAuete à canibus latrare non valentibus, vel certius, nolentibus, quos malos operarios vocat, quia cùm ex iniuncto munere debeant alios docere, propriâ fide contenti otiantur, aliorum fidem despicientes, & seipsos vanis, & inutilibus quæstionibus conscindentes.

CAP. 4. NUM. 12.

Scio, & humiliari, scio, & abundare (vbique, & in omnibus institutus sum) & saturari, & esurire, & abundare, & penuriam pati.

Non pauci diuites esse nesciūt.

3 QUis abundare nesciet, si diuitię, vel sorte, vel industria ad sint? Plurimi, imo ferè omnes, præter Paulum, & Apostolicos viros, qui ipsius doctrinam, & exempla sequuntur. Alij autem diuitijs affluentes abundare nesciunt: cum enim contra Spiritus Sancti consilium cor simul cum diuitijs apponant, ex auaritiæ vitio diuitijs vti nesciūt, nec sibi, nec proximis prodesse. Et notandum tamquam quid valde difficile proponi: scire abundare: scientia enim, & abundantia fere incompatibiles sunt.

CAP. 4. A NUM. 15.

Nulla mihi Ecclesia communicauit in ratione dati, & accepti, nisi vos soli: quia & Thessalonicam semel, & bis in vsum mihi misistis.

Regularis obseruantia vtensilia ad vsum, non ad proprietatem obtinet.

4 HInc exortus videtur modestus ille ac religiosus loquendi modus inter omnes fratres regulares vigens, qui omnia vtensilia ad vsum tantum se habere affirmant.

EPIS-

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

CAPI. A NUM. V.

Propter spem, quæ reposita est vobis in cælis: quam audistis in verbo veritatis Euangelij, quod peruenit ad vos sicut, & in vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit, sicut in vobis.

AD CAP. 1. A NUM. 5. EPISTOLÆ B. PAVLI Apostoli ad Colossenses.

Semen Euangelicum statim ac in terra bene disposita recipitur, fructificat.

1 VERBA CVIUSuis naturalis scientiæ, & disciplinæ in subiecto illa suscipiente prius crescunt, quam fructificent; sed Euangelicæ verba veritatis in cordibus bene dispositis prius fructificant, quam crescunt, seu statim ac recipiuntur, in vberrimos supernaturalis sapientiæ fructus erumpunt: Vide infra num. 10.

CAP. 1. NUM. 10.

Ut ambuletis digne Deo per omnia placentes.

Qui in via Dei bene ambulant, quanto citius currunt.

2 QUI *per omnia* Deo placens ambulat, breui ad currendum aptus, & expeditus erit.

CAP. 1. NUM. 11.

In omni virtute confortati secundum potentiam claritatis eius in omni patientia, & longanimitate cum gaudio.

Armamentarium Christiana militiæ virtutes, & præcipue Patientia, sunt.

3 PRæcipua Christianę potentia militiæ in longanimitate, & patientiâ, non quidem funestâ, & tristi, sed hilari, alacrique consistit.

CAP. 1. NUM. 22.

Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso.

Sacramentalis pœnitentia non solum maculas tollit, sed etiam irreprehensibilitatem inducit.

4 VEre pœnitentes Diuino conspectui apparent non solum immaculati, & puri, sed etiam irreprehensibiles.

CAP. 2. NUM. 7.

Abundantes in illo in gratiarum actione.

5 QVI in beneficiorum receptione abundat, æquum est, vt in gratiarum actione non egenus sit, sed diues, & abundans.

Qui pluries beneficium recipit, pluries gratitudinem rependat.

CAP. 2. NVM. 14.

Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci.

6 CHirographum contrarij nobis decreti Christus non solum sanguine suo abluens deleuit, sed etiam tamquam trophęum de inimicis nostris deuictis reportatum cruci affixit, & in cruce suspendit.

Nostrorum reatuum chirographum non solum Christi D. sanguine deletum, sed etiam cruci tanquam trophæum appensum.

CAP. 3. A NUM. 4.

Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram; fornicationem immunditiam, libidinem, &c.

7 INdignum valde est, corpus, quod glorificari sperat, cænosis his spurcitijs inquinari, & summergi.

Indignissimum est luxuria fœdari corpus, quod glorificari sperat

CAP. 3. NVM. 14.

Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

8 CVR relatiuum, *quod* cum charitate, ad quã refertur, grammaticali consonantia

Dulcissimum charitatis vinculum absque vllo dolore constringit.

tia non adhæret, sed cum vinculo subsequenti, quæ non tam propria locutio est? An quia charitas vinculum quidem est, sed præ suauitate, & dulcedine non sentitur, nec tamquam vinculum reputatur?

Rupto charitatis vinculo omnis Christiana perfectio non solum dissoluitur, sed resoluitur.

9 Sed aduertendum, quod rupto hoc suauissimo charitatis vinculo, omnis Christiana perfectio non solum dissoluitur, sed resoluitur, & euanescit.

CAP. 4. NUM. 6.

Sermo vester semper in gratia sale sit conditus.

Christiana conuersatio sale modestæ comitatis, non vrentis mordacitatis conditi debet.

10 SIT conditus sale, non pungentis, vel vrentis mordacitatis, nec mimicæ iocositatis, sed affectuosæ, & gratiosæ comitatis, & iucunditatis.

EPISTOLA B. PAVLI APOSTOLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

CAP. I. NVM. III.

Memores operis fidei vestræ.

AD CAP. 1. NVM. 3. EPISTOLÆ B. PAVLI Apostoli ad Thessalonicenses primæ.

Fides operatrix viua Fides.

1 FIDEI NON speculatricis tantum, sed etiam operatricis, quæ fides viua, non mortua est,

CAP. 2. NUM. 5.

Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ Deus testis est.

Ministri Ecclesiæ non solum ab auaritia cauti, sed compurgati degant.

2 SE ab adulatione simpliciter: ab auaritiâ, etiam iuramento interposito, se incontaminatum Apostolus affirmat; vt aduertant ministri Ecclesiæ præsertim superiores, quantum ab hoc vitio cauere debeant. Vide quæ ad lib. 1. Reg. cap. 12. num. 3. animaduersa sunt.

Auaritiæ occasio non minus quã luxuria fugienda est.

3 Et notandum Apostolum non solum ab actu, sed etiam ab occasione auaritiæ fugisse.

CAP. 2. NVM. 7.

Cum possimus vobis oneri esse, vt Christi Apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquã si nutrix foueat filios suos.

Ministri Ecclesiæ Laicorum superfluis debent esse contenti.

4 FActi sumus paruuli in medio vestrum, hoc est, sustentati superfluis vestris, & quæ alioquin peritura forent, sicut lac feminæ nutrientis, si paruulus lactens desit.

CAP. 2. NVM. 8.

Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis.

Charitas Euangelica animam pro dilectis exponit.

5 QUA maior charitas, nõ est iuxta illud Euangelicum: *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Ioan. cap. 15. num. 13.

CAP. 2. NVM. 9.

Memores enim estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis: nocte, ac die operantes, &c.

Apostolicus labor Naturæ viribus superior, & Diuina solum virtute tolerabilis.

6 LAbor tam spiritualis, quam corporalis Apostoli naturæ etiam robustissimæ vires superabat: solumque miraculose specialiDei gratiâ, & auxilio practicabilis fuit.

CAP. 5. NUM. 14.

Patientes estote ad omnes.

Nul-

Patientia virtuti omnium transcendentalissima

7 NUllus enim est, cuiuscumque ille conditionis sit, qui proximorum patientiā non exerceat.

CAP. 5. NVM. 17.

In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu, in omnibus vobis.

Tam pro adversis quam prosperis gratia Deo reddenda.

8 TAM pro adversis, quā prosperis gratiæ Deo reddendæ sunt: tum quia in vtrisque ipsius voluntas impletur: tum quia vtraque in spiritualem nostram vtilitatem cedunt.

CAP. 5. NVM. 28.

Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

Gratia Dei subscriptionum Pauli Apostoli character fuit.

9 HÆC est communis, & frequēs Apostoli subscriptio: nec alia propriore, & cōgruentiore, significantiore ve signare poterat: nam gratia Dei erat, quod erat: testante ipso 1. Corinthior cap. 15. num. 10.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES SECVNDA.

CAP. I. NUM. IV.

Ita vt & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesijs Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei.

AD CAP. 1. NVM. 4.

EPISTOLÆ B. PAVLI Apostoli ad Thessalonicenses secundæ.

Insignium virtutes viri in exemplum sibi Deus assumere dignatur.

1 PATIENTIA, Fides, obedientia, aliæque insignium hominum virtutes, vel ipsi Deo exemplum esse possunt, & solent: vt in Abrahamo, alijsque conspicendum datur: Uide Matth. cap. 12, num. 42. & Luce cap. 11. num. 31.

CAP. 2. NVM. 3.

Ne quis vos seducat vllo modo: quoniam nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis.

Antichristus tam Naturalis, quam Moralis phylosophiæ monstrum.

2 ANtichristus *homo peccati* dicitur, quia nihil in eo erit tam physicum, quam morale, quod peccatum nō sit, monstrosus enim homo tam corpore, quam anima futurus est.

CAP. 3. A NUM. 1.

De cetero fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis, & malis hominibus.

Enuntiatio bona cursu contenta

3 CUM Euangelica enuntiatio sermo bonus sit, cursu Apostolus contentus est, nec ad volatum audet desiderium suum erigere.

Importuni homines pravis peiores esse solent.

4 Et notandum, quod prius, potiusque ab importunis, quam á malis hominibus liberari desiderat Apostolus, & exotat.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM PRIMA.

CAP. II. NUM. VIII.

Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione.

AD CAP. 1. NVM. 8. EPISTOLÆ B. PAVLI Apostoli ad Timotheum primæ.

Manus prauis operibus grauatæ difficile ad Deum leuantur.

1 SI ENIM MANVS grauatas, & onustas habent, quomodo eas leuare poterunt? Et notandum, iram, disceptationemque prauas affectiones producere quæ non solum corda, & mentes maculant; sed etiam manus ad bona opera exequenda grauant, & impediunt.

CAP. 2. NVM. 11.

Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virtute: sed esse in silentio.

Mulieres ab externa in Ecclesia potestate iure diuino exclusæ.

2 HIC omnis potestas, seu iurisdictio externa in Ecclesiâ fœmineo sexui videtur denegata, & solum domestica, seu œconomicâ permissa: Vide quæ ad Ioannis cap. 4. num. 42. notata sunt.

CAP. 2. NVM. 14.

Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit.

Grauius peccat, qui aduertentius peccat.

3 ADam non est seductus: ergo non peccauit? Imo grauius, & enormius: quia in illo certa scientia, & plena aduertentia fuit circa legem á Deo latam, & ipsi specialiter intimatam: quæ aduertentia in Heua debilior, & intimatio minus euidentior, quam in Adamo fuit.

CAP. 3. NVM. 5.

Siquis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

Sollicitudo, & amor regiminis Ecclesiæ optimi.

4 Diligentiam: Utitur Apostolus ternario simul significante duo in ministro Ecclesiastico valde, & in primis necessaria nempe solicitudinem, & amorem.

CAP. 3. NVM. 6.

Non neophytum: ne in superbiam elatus, in iudicium incidat Diaboli.

Ad supremos Ecclesiæ gradus per inferiores ascendendum.

5 HIC traditur doctrina in materiâ de promotionibus valde necessaria, & in prælatutis Ecclesiasticis præ oculis semper habenda: qui enim in aliquam religiosam communitatem recens ingressus, in superiores gradus, ac dignitates cito exaltatur, omnem ab ipso acquisitam virtutem euanescere, & in superbiam incidere moraliter necessum est.

Superbi sicut cũ dæmonibus condemnandi.

6 Sed cur iste male præsul, & superbiens rector in iudicium, nõ Dei, sed diaboli casurus dicitur? An Deus dedignatur superbos iudicare, ac propterea diabolo despectiue remittit iudicandos? Minime: neque enim tantum, per Deum, immundo illi spiritui licet: sensus ergo Apostoli est, quod consimilem eamdemque cum Diabolo damnationem superbiens præsul incursurus est.

CAP.

CAP. 4. NUM. 2.

In hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam.

Carnali prudendentia praditi cautelis mentem pramunire satagunt.

7 HAbentes conscientiam tuismet prauis, & subdolis cogitationibus; tamquam instrumento ignito sigillatam: vel cautelis, vt alios eludant præmunitam.

CAP. 4. NUM. 8.

Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

Spiritualia exercitia vitæ aeternæ, imo & temporali proficua.

8 COrporalis exercitatio ad modicum vtilis est, nempe ad vitam præsentem conseruandam, & producendam, quæ ad æternam vitã comparata quid exiguum, & valde modicum est: At exercitia spiritualia ad veramque vitam vtilissima, & valde conducentia sunt.

CAP. 4. NUM. 11.

Præcipe hæc, & doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium, in verbo, in cõuersatione, in charitate, in fide in castitate.

Prælatorum cõuersatio debet esse grauis, & modesta, & ab omni prorsus leuitate, & scurrilitate aliena.

9 IN Timothei personâ omnes prælati admonentur, ne cui occasionem ad se contemnendos præbeant, leuiter, seu iuueniliter agendo, & conuersando.

CAP. 4. NUM. 16.

Attende tibi, & doctrinæ.

Concionator Euãgelicus sibi, & doctrinæ attendat.

10 COncionator Euangelicus proportionate debet doctrinam, quam tradit, cũ personæ suæ qualitate; sicut enim dedecẽt seni verba puerilia, sic iuueni verba senilia, & decrepita disconuenientia sunt. Vel sic.

Vide supra n. 10

11 *Attende tibi, & doctrinæ,* hoc est, proprijs virtutibus promouendis, & prædicationis muneri adimplendo: ne cum alijs prædicaueris, ipse reprobus efficiaris.

CAP. 5. NUM. 1.

Seniorẽ ne increpaueris, sed obsecra, vt patrẽ, iuuenes, vt fratres; anus, vt matres; iuuenculas, vt sorores, in omni castitate.

Ad feminarum communicationem ab Ecclesiæ ministris castitas & cautela maxima adhibenda

12 AD feminarum inter se communicationẽ, præter propinquitatis considerationẽ, cum ceteris communem, monet Paulus sanctissimum, & morigeratissimum iuuenem Thimotheũ se omnimodâ castitate præmunire.

CAP. 5. NUM. 11.

Adolescentiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo nubere volunt.

Sub virtutis laruа luxuriare maximum piaculũ.

13 IN Christo luxuriari, videtur esse, sub specie religionis, & spiritualium larua exercitiorum lasciuiam tegere, & subdolam scortationem exercere.

Redditibus Ecclesiæ largiter frui absque intentione Ecclesiæ perpetuo deseruiẽdi grauissima censura dignum.

14 Vel *in Christo luxuriari*, est de patrimonio Christi, & redditibus Ecclesiarũ saginari, & pinguescere, posteaque ad sæcularia vota transire, cõnubia celebrando; & continentiam deuotam, propositam, vel prætensam abijciendo.

CAP. 5. NUM. 22.

Manus cito nemini imposueris.

Cum magna circũspectione Episcopi ad ordines, alia ve Ecclesiæ munera promoueant.

15 VEL puniendo, vel ad ordines, & alios Ecclesiæ gradus promouendo.

CAP. 6. NUM. 6.

Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia.

Eleemosyna nec sit superabundans, nec exigua, sed sufficiẽs

16 PIetas cum sufficientia, est donare liberaliter, quã tum satis sit ad occurrentem proximi necessitatem subleuandam.

CAP. 6. NUM. 9.

Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.

Vel diuitiarum desiderium anima solet esse nocinum.

17 SI desiderantibus ditescere talia accidunt, quid de actu diuitibus dicendum erit?

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM SECUNDA.

CAP. I. NUM. VI.

Propter quam causam admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

AD CAP. I. NUM 6. EPISTOLÆ B. PAULI Apostoli ad Timotheum secundæ.

Potestas Ecclesiastica, per desidiam inexercita, est quasi emortua.

1 ECCLESIÆ minister, qui munus suum exercere negligit, virtutem, seu potestatem in ordinatione acceptam, quam per nomen gratiæ hic Apostolus significat, non tam dicendus est illam habere suspensam, seu sopitã, quam emortuam: ideo, vt illam resuscitet, Timotheus admonetur.

CAP. 2. A NUM. 3.

Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.

Pro Ecclesia militantes hostium semper incursibus obnoxij.

2. QUI Deo, & Ecclesiæ seruiunt, præsertim in doctrinali munere, militare dicuntur, semper enim inimicorum persequentium telis obnoxij sunt: Uide infra cap. 3. num. 12. in sacro textu.

CAP. 2. NUM. 6.

Laborantem agricolam oportet primũ de fructibus percipere.

In area Ecclesia laborantes spiritualem suã refectionem non transeunt.

3 NE cum alijs laborauerit, ipse tamen ieiunus ipse famelicus remaneat: idest: Ne cum alijs prædicauerit ipse reprobus efficiatur.

CAP. 3. NUM. 6.

Ex his enim sunt, qui penetrant domos,

Praui ministri Ecclesia domorum, etiam ipsis occlusarum, penetratores.

4 PEnetrant domos, idest: vsque ad interiora, & secretiora domorum se insinuãt, & prorripiunt: vel ingrediuntur domos, etiam si ipsis occludantur ianuæ, pessulisque fulciantur, astutiæ suæ miraculo, & improbę instantis persistentiæ conamine.

Et captiuas ducunt mulierculas onustas peccatis.

Quos praui Ecclesia ministri ducunt, sequuntur

5 DUcunt seductas ad prę cipitium, non solum catenis constrictas; sed etiam sub infami peccatorum sarcinâ laborantes, ac gementes.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TITUM.

CAP. I. NUM. I.

Paulus seruus Dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est, &c.

AD CAP. I. NUM. I. EPISTOLÆ B. PAULI Apostoli ad Titum.

Ubi pietas deest, Christianæ veritas religionis obtenebrescit.

1 UBI PIETAS DEEST, Christianæ veritas religionis nõ agnoscetur: Uide quæ ad psalm. 118. num. 66. animaduersa sunt.

CAP. I. NUM. 3.

Manifestauit autẽ temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi.

De accepto talento ratio Deo reddenda.

2 NON data, sed credita; quoniam de illá strictam Deo rationẽ redditurus sum.

CAP.

CAP. 1. NUM. 5.

Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt corrigas.

Subditi à vera Fide deficientes supplicio afficiē-di.

3 NON vt ea, quæ desunt, doctrina tua, & eruditione suppleas; sed animaduertentiâ, castigationeque restituas: cum enim omnia ad Cretensium fidem spectantia complete, ac sufficienter à me tradita, & constituta sint: illa, quæ desunt, non ex meę prædicationis deffectu, vel omissione; sed ex Cretensium malitiâ, vel negligentiâ desunt.

CAP. 1. NUM. 6.

Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.

Praui filiorum educatores nō in Deum solum delinquentes; sed etiā in rempublicam criminosi.

4 Filios habere non morigeratos, & subiectos, sed eos permittere in paternâ domo scortatorie, ac dominatiue, & superbe agere, & dinagare, crimen parentum est; id est non solū est peccatum contra Deum admissum, sed etiam graue delictum aduersus rempublicam commissum.

CAP. 1. NUM. 12.

Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.

Qui prauos subditorum mores ad correptionem detegit, curat, non detrahit.

5 NON hac detractionis specie fallatur lector; non enim hoc est detrahere; sed tanquam Chirurgus peritissimus, vlcus detegere, vt congruum apponatur medicamentum ad curationem.

UEL SIC.

Spiritualis medicus peritissimus de venereo vitiorū veneno theriacam vitutum conficit salutiferam.

6 Quod in Epimenide Cretensium vate satiricum scomma, ac detractio fuerat, á Paulo Fidei Cretensium magistro, ac morum formatore in paternalem correctionem, & ad monitionem conuersum fuit: Sic Apostolica medicatrix sapientia de mortifero veneno theriacam scit conficere salutiferam.

CAP. 2. A NUM. 3.

Anus similiter in habitu sancto, nō criminatrices, non multo vino seruientes, bene docentes: vt prudentiam doceant adolescentulas, vt viros suos ament: filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas subditas viris suis.

Honestæ anus; quid adolescentulas docere debeant, ab Ecclesia ministris edocendæ.

7 EA, quæ honestę anus adolescentulas docere debent, singillatim exprimit Apostolus, earum arbitrio non relinquens, ne ipsis in Ecclesia magisterium concederet, iuxta â se statutum decretum. 1. ad Timoth. cap. 2. num. 11. & 12. Vide ad Ioan. num. 46.

CAP. 2. NUM. 7.

In omnibus te ipsum præbe exemplū bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate, &c.

Omnium efficacissimū, ad persuadendum, magistri exemplum.

8 POst omnium seriem documentorum bonum magistri exemplū collocat Apostolus, tanquam medium ad persuadendum omnium efficacissimum.

CAP. 2. NUM. 8.

Ut is qui ex aduerso est, vereatur, nil habens malum dicere de nobis.

Omni Ecclesiæ nocitura peruersus præsul.

9 NON de te solum; sed etiam de omnibus doctrinæ Euangelicę Ministris; aduertat antistes quantum Ecclesiæ officiat, si male se gesserit.

CAP. 2. NUM. 15.

Hæc loquere, & exortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Locutio, exortatio, & correptio cum verborum decenti grauitate declamatoris Euangelici talenta sunt.

10 HIS gradibus ex doctrinâ Apostoli debet Euangelicus declamator munus suum perficere: lo-

quela, ſcilicet, exortatione, & correctione eum ſolerti aduertentiâ, ne vnquam ſe contemptui exponat, vel ex verborum leuitate, vel ex affectatâ garrulitate, & aliis, quæ paſsim, vel ab imperitis auditoribus, notari, & reprehendi ſolent.

CAP. 3. NVM. 1.

Admone illos, principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe.

11 ADuertant principes, rerum publicarumque rectores quanto ipſis mores *Optima regum politica Chriſti anis mores.* Chriſtiani ad optimam ſubditorum ſuorum moderationem, & gubernationem adiumento ſint.

CAP. 3. NVM. 14.

Diſcant autem & noſtri bonis operibus præeſſe ad vſus neceſſarios, vt non ſint infructuoſi.

82 HOC ineptitudinis, & otioſitatis virium Eccleſiæ Dei ſatis nociuum, & in perſonis vtriuſque ſexus, virtutis profeſſoribus, & ſectatoribus, introducendum iam ſubodorabat Apoſtolus, & ab initio naſcentis Eccleſiæ eliminare conabatur. *Perfectionis candidatis, & ſectatoribus valde perniciosa otioſitas.*

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

NUM. III.

Gratia vobis, & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

AD NVM. 3.

EPISTOLÆ B. PAVLI Apoſtoli ad Philemonem.

1 GRATIA VOBIS à Deo Patre noſtro: qui fons, & ſcaturigo totius gratiæ eſt: *Pax à Domino Ieſu Chriſto*, quo naſcente pax mundo annuntiata fuit: Lucæ cap. 2. num. 14. quo viuente ſæpe ſæpius commendata: Marci cap. 9. num 49. quo moriente ex teſtamento relicta: Ioannis cap. 14. num. 27. *Pacem relinquo vobis: Pacem meam do vobis.* *Gratia Patris æterni donum: Pax Chriſti legatum genus humanum ditâs.*

NVM. 7.

Gaudium enim magnum habui, & conſolationem in charitate tua: quia viſcera ſanctorum requieuerunt per te, frater.

2 ELeemoſynæ, quæ in pauperum alimenta Chriſtianâ elargiuntur charitate non tam à manu dantium ad os, & ventrem accipientium, quam à viſceribus ad viſcera transeunt. *Chriſtiana eleemoſyna à dantium viſceribus ad viſcera tranſit accipientium.*

NUM. 9. & 10.

Propter charitatem magis obſecro, cum ſis talis, vt Paulus ſenex, nunc autem, & vinctus Ieſu Chriſti: Obſecro te pro meo filio, quem genui in vinculis Oneſimo.

3 GEnui in vinculis Oneſimum, quia ſemen ſpiritualis huius generationis, nempe Verbum Dei, non fuit alligatum. *Euangelicum ſemen in vinculis fœcundius germinat.*

UEL SIC.

4 *Genui in vinculis*, ego captiuus Oneſimum captiuum tuum: & notandum Apoſtoli ingenium, quam pia ſolertia, & induſtria in hac Epiſtola de vinculis ſuis iterum, ac tertio mentionem faciat. *Ingenij acumen pietati Chriſtianæ congruit, non repugnat.*

NUM. 11.

Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi, & tibi vtilis.

5 OBſequia, & famulatus à ſeruis infidelibus inutilia omnino; à fidelibus vero vtilia valde ſunt, & proficua. *Infidelium famulatus potius nociuus, quam proficuus.*

NVM. 12.

Tu autem illum, vt mea viſcera, ſuſcipe.

Iure

Spiritualis filius pars interna generantis est.

6 IUre, tamquam mea viscera suscipiendus Onesimus: illum enim Christo genui, & peperi: fœtus autem pars matris est.

NUM.15.

Forsitam enim ideo discessit ad horam à te, vt æternum illum reciperes.

7 ÆTernum, id est, vt tu, & ille vitam æternam consequamini.

Qui charitatem Dei, & Proximi conseruant, vitã consequuntur æternam.

8 Vel *æternum*, id est, vsque ad mortem: vita enim temporalis in captiuã peracta seruitute, non apte, nisi per æternitatem significati potest: Uide ad Deuteronomium num. 58.

Seruitus, etsi temporalis, æternitatis pœna comparabilis.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAP. I. NUM. III.

Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.

AD CAP. 1. NUM. 3. EPISTOLÆ B. PAULI Apostoli ad Hebræos.

Uerbum Dei est Figura spiritualis, substantialis. Figurato omnino æqualis.

1 FIGURA INTELlectualis, seu substantialis, naturalis, & notionalis repræsentatio, & expressio.

Purgationem peccatorum faciens.

Christi alexipharmacum ad animæ salutem intra nos sumendum.

2 UTitur Apostolus, explicationis gratiâ, medicinali remedio per intus sumptionem operante, quia nisi intra nosmet ipsos salutiferum Christi alexipharmacum sumpserimus à peccatorum ægritudinibus non liberabimur.

CAP. 1. NUM. 9.

Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis, præ participibus tuis.

Christo Deitas est perfectio naturalis, membris mysticis ipsius participabilis.

3 DEitas respectu Christi Domini est perfectio naturalis ipsi tanquam oleum intime penetrata, & imbibita: respectu vero fidelium, qui mystica illius membra sunt, ipsi tanquam capiti vnita, est perfectio participata.

CAP. 6. NUM. 10.

Non enim iniustus Deus vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

4 IAM impossibile indicat Apostolus Deum misericordibus negare media ad salutem congruentia, quam impossibile est, Deum iniustum esse.

Tam impossibile Deo est misericordium obliuisci, quam iniustũ esse.

CAP. 7. A NUM. 1.

Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei: Cui, & decimas omnium diuisit Abraham: primum quidem, qui interpretatur rex iustitiæ; deinde autem, & rex Salem, quod est rex pacis.

5 IN Melchisedech iustitia, & pax osculatæ sunt: vnde omnis rex, qui iustitiam exactissime, & rigidissime seruauerit, perpetuã pace fruetur.

Inuiolabilis iustitiæ obseruator rex bellorũ fragore non concutietur.

CAP. 9. NUM. 3.

Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ testamenti.

6 PRius in arcã testamenti ab Apostolo posita refertur vrna continens manna ad populi sustentationem, & posterius

Virga, etsi miraculosa, subditum, quem non sustentat, non regit.

rius virga ducatus eiusdem, & tabulæ legum obseruandarum: nisi enim subditi sustententur, omnia media ad ipsorum directionem, & gubernationem inepta, & frustranea erunt: Vide ad Matth. num. 30.

Propter Deiparā rigidum Dei regimen in suaue conuersum.

7 Sed cur in hac mysticopoliticâ significatione virga Aaronis, non veró Moysis virgâ in arcâ collocata dicitur? An quia virga Moysis, tum in serpentem deuoratorem conuersa: Exod. cap. 7. num. 12. tum sterilis, rigida, & percusiua fuit: At vero Aaronis virga semper fœcunda, suauis, & fructifera?

CAP. 9. A NUM. 8.

Hoc significante Spiritu Sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum: quæ parabola est têporis instantis.

Hebræorum tabernaculum breuis ipsius durationis euidens signum.

8 Hebrçorum tabernaculum fuit *parabola temporis instantis*, hoc est, breuiter elapsuri: erat enim domus mobilis, absque vllo firmitatis permansurç fundamento: Vide infra cap. 12. num. 27.

CAP. 11. NVM. 11.

Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiã præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.

Saram præ gaudio, non præ incredulitate promissionis risisse videtur.

9 Hinc inferri posse videtur, Saram prę gaudio, non vero præ incredulitate risisse: nec de promissionis certitudine, & promittentis veracitate dubitasse; sed de suâ Abrahamique ad maritales congressus applicatione: Vide Genesis cap. 18. à num. 10.

CAP. 11. A NVM. 36.

Alij vero ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres: lapidati sunt, secti sunt, têtati sunt in occisione gladij mortui sunt.

Amaritia Martyrum tormenta ipsis á Deo dulcorata.

10 Omnia ista mala à martyribus *experta*, dicit Apostolus, non *perpessa*: nam feruor Fidei, Spei, & Charitatis eorumdem omnem illam amaritudinem consumebat, & in dulcissimam, suauissimamque fruitionē, conuertebat.

CAP. 12. NUM. 1.

Ideoque, & nos tantam habentes impositam nubem testium, &c.

Veteris legis Martyribus Christus velatus, nouæ vero legis Martyribus reuelatus apparuit.

11 Martyres veteris legis *nubes testiū* ab Apostolo nuncupantur: quia etsi in fide Christi venturi martyrium cōsummauerint, nondum tamen Christus Sol Iustitiæ radijs præsentiæ suæ Mundum illustrauerat.

Contestantium testium transacta nube, Sol veritatis illucescit.

12 Sed cur sub nubis metaphora testes introducuntur? Quia transacta plurium testium veridica declaratione, veritatis Sol clarius, & illustrius irradiat.

EPIS-

EPISTOLA CATHOLICA B. IACOBI APOSTOLI.

CAP. I. NVM. V.

Siquis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.

AD CAP. I. NVM. 5. EPISTOLÆ CATHOLICÆ B. Iacobi Apostoli.

Rarus est, qui se sapientia indigere existimet.

1 SIQUIS INDIGET *sapientia*: conditionaliter loquitur Apostolus, rarus enim homo est, qui se sapientiâ indigere existimet.

Nulla creatura alteri sufficit.

2 Et notandum, nullam humanam potentiam *affluenter* omnibus dare posse: hoc Diuinæ solum potentiæ character est.

CAP. I. NVM. 7.

Non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino.

Respectu æternorum bona temporalia quasi nihil reputanda.

3 QUidquid temporale à Deo in præsenti vitâ accipimus, quasi nihil respectu illius, quod in futura vitâ speramus æstimandum est.

CAP. I. NVM. 12.

Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

Vitalis corona bona mors.

4 COrona vitæ, mors bona dici potest, quæ omnē anteactam vitam æternitate famæ, & gloriæ excudit perficit, & complectitur: quam *repromittere*, idest, non semel tantùm, sed sæpius iterata repetitione Deus promittere dignatus est.

CAP. I. NVM. 15.

Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.

Peccatum, animæ mordax venenum.

5 PEccatum viperinæ naturæ est, siquidem concipientem matrem ortu suo enecat.

CAP. I. NVM. 17.

Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

Lumen gloriæ claritas indeficiens.

6 APud cœlestem luminū Parentem, nec est *vicissitudinis obumbratio*, nec vicissitudo obumbrationis.

CAP. I. NVM. 18.

Voluntarie enim genuit nos Verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius.

Homo in Dei appretiatione creaturarum primogenitus.

7 HOmo est primitię, & quasi primogenitus omnium rerum à Deo creatarum.

V E L S I C.

Diuinarum Homo emanationū modelus.

8 Naturalis generatio hominis ad vitam, & regeneratio supernaturalis ad gratiam habent cum Diuinis emanationibus inchoatā quandam consimilitudinem, & proportionalitatem.

CAP. I. NVM. 19.

Sit autem omnis homo. Velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.

Homini proficua naturaliter ipsi facilia; nociua vero naturaliter difficilia.

9 CVM homo ad audiendum passiue tantum se habeat semper paratus, & facile dispositus esse potest; non sic ad loquendum, & irascendum: in his enim actiue se gerit, & non paucis motibus indiget ad operandum.

CAP.

CAP.2.A NUM.8.

Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum, bene facitis: Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quasi transgressores.

Lex obedientia perficitur.

10 LEX per obediëntiam non solum adimpletur, seu efficitur, sed etiam perficitur.

Decalogi lex, & homines regit, & regnare facit.

11 Et notandum Decalogi legẽ, per antonomasiam, regalem dici: tum, quia omnium vniuersalissima: tum, quia à Rege sæculorum immortali, & inuisibili tradita. Tum etiam, quia illam adamussim exequentes in æternum cum Deo regnare facit.

Ex amplioribus motiuis pauper amandus, quam diues.

12 Notanda etiã, ex doctrina Apostoli inter diuitem, & pauperem quoad dilectionem differentia: Diues non in quantum diues, sed in quantum proximus diligendus; Pauper verò non solum in quantum proximus, sed etiam in quantum pauper amandus est, tũ ex typicâ Christi Domini repræsentatione, tum ex piæ affectu cõmiserationis: Uide textum abinitio huius secundi capitis.

CAP.2.A NUM.15.

Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini, & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?

Non pauci pauperibus consilia porrigunt, non auxilia.

13 QUod in primitiuâ Ecclesiâ conditionaliter, & per quamdam suppositionem significare necessum erat, hodie absolute, & per mille exempla explicari potest: multi enim sunt, qui pauperibus dant bona consilia, sed non auxilia.

CAP.2. NUM.17.

Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa,

Immobilitas ad operandum Fidei lethalis est.

14 NON occisa, sed mortua est in semetipsa, in naturæ defectu mobilitatis, non à violentia contrarij, seu extrinseci interfectoris.

CAP.2. NUM.18.

Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

Fides, cum operibus, etiam cum vitæ dispendio, propalanda.

15 Fides Catholica Romana, non solum firmiter tenenda, sed etiã cũ opotruerit, ostendẽda, manifestanda propalanda, & cum sanguinis, & vitæ temporalis dispendio conseruanda.

CAP.2. NUM.19.

Tu credis, quoniam vnus est Deus: bene facis: & dæmones credunt, & contremiscunt.

Fides dæmonum violenta; Fides hominum voluntaria.

16 DÆmones credũt, quia negare non possunt, seu fide violenta, & inferni cruciatibus extorta; nos autem ex nobiliori motiuo credimus: ob Dei, scilicet, authoritatem, & æternæ spem beatitudinis.

VEL SIC.

Fides hominum ingenua, dæmonum seruilis est.

17 Nos generose ex amore credimus; dæmones seruiliter ex timore credunt.

CAP.2. NUM.20.

Vis scire, ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est.

Nil, nisi supernaturale, humanũ cor implere valet.

18 HOmo infidelis, inanis, dicitur, quia nil, nisi supernaturale bonum, cor hominis implere potest.

CAP.2. NUM.22.

Uides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est?

Abraham mystico Fidei pater, & verus magister.

19 ABraham offerendo filium, suum Isaac, mente, & opere credebat in Christum immolandum.

CAP. 3. NVM. 1.

Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis.

Magistrorum excessiuus numerus nocere solet, non docere.

20 MAgistrorum excessiuus numerus nescio an Ecclesiæ Dei nociuus magis, quã proficuus sit: certe Christus duodecim tantum ad mundum vniuersum, & hunc, vel omnino eundem, vel contrarijs impressionibus sigillatum, misit: & Iacobus Apostolus ex grauissimæ motiuo comminationis, iudicij scilicet Diuini rigidioris, dissuadere conatur.

CAP. 3. NVM. 6.

Et lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis.

Lingua grauius in inferno præ cæteris membris torqueri solet.

21 IDeò diues epulo sepultus in inferno, ad linguæ leuamen, refrigerium Lazari suspirabat.

Vniuersitas iniquitatis lingua tormentorũ vniuersitati promouetur.

22 Et notandum, quod in hac linguosa vniuersitate gradum suũ recipiunt magistri garruli, & vaniloqui, qui absque solido sapientiæ pondere, ac fundamento ampullas proijciunt, & sexquipedalia verba.

Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna.

Lingua præ cæteris hominis membris dolore indigna.

23 QVasi dolens se gerit Apostolus ex eo, quod Lingua vnum ex membris humanis sit.

Lingua maledica non solum inferni igne extinguetur, sed mouetur.

24 Et notandum linguam maledicam inferni igne, non solum in præsenti vita combustam; sed ab eodem ad iniquissimos motus suos agitari, & impelli.

CAP. 3. A NUM. 14.

Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris; nolite gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem: non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Scientia, quã aduersus proximos animũ amaricare facit, à Deo non est.

25 ADuertant hæc homines docti litterarum professores, qui cum alioqui pij, & omnimoda virtute ornati sint, se ipsos tamen continuis scommatibus, & apologijs ad inuicem vellicare non cessant, & impetere.

CAP. 4. NVM. 1.

Vnde bella, & lites in vobis.

Ciuiles belligerationes Martis litibus solent esse grauiores, & Christianæ sinceritati nocentiores.

26 LItes ad bella superaddit Apostolus, tamquã quid grauius, & nocentius.

Nonne hinc? Ex concupiscentijs vestris, quæ militant in membris vestris.

Passiones humanæ non minus subiectis, quàm obiectis nociuæ.

27 MIlitans in membris vestris, & tamquam membrorum militum exercitus, cui passiones humanæ assimilantur, tam amicorum terris, quam inimicorum nociuus esse solet.

CAP. 5. NUM. 4.

Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

Deus ad iniurias hominum potentiorum in inferiores commissas vindicare promptus, & paratus.

28 HIC Deus Dominus Sabaoth, idest, exercituum dicitur, ad ostendendum quam promptus, paratusque sit ad vindictam ex hac, & similibus causis clamantium ad ipsum.

EPISTOLA B. PETRI APOSTOLI PRIMA.

CAP. I. NUM. XIII.

Propter quod succinti lumbos mentis vestræ sobrij perfectè sperate in eam, quæ offertur vobis gratiam in reuelatione Iesu Christi.

AD CAP. I. NVM. 13. EPISTOLÆ B. PETRI Apostoli primæ.

Mens Christiana non sit sterilis, sed bonorum actuum fæcunda mater.

1 Accingenti LVMBOS congruâ valde accõmodatione applicat Apostolus ad significandũ, quod mens nostra non debet esse sterilis, sed bonorum actuum fœcunda generatrix.

CAP. 2. NVM. 11.

Charissimi obsecro vos, tamquam aduenas, & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam.

Bellum internũ periculosum.

2 Militant aduersus animã bella ipsi interna mouendo, quæ valde periculosa, & nociua sunt.

CAP. 2. NVM. 16.

Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem.

Conscientiæ per Fidem Christi sit regulata libertas, præceptum est.

3 HÆC malitiæ libertas est illa exlex, exundãs, & impetuosa conscientiæ libertas, quã nunc hæretici habere iactant, & cum salutis æternæ manifesto damno perperam glorian tur, nostræ veræ, securæ, & regulatæ libertati oppositam.

CAP. 3. NVM. 7.

Viri similiter cohabitantes secundũ scientiam quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem tamquã coheredibus gratiæ vitæ.

Impij Mahumeti error à summo Ecclesiæ Pastore Petro præstrangulatus.

4 HIC summus Pontifex Diuus Petrus impij Mahumeti circa mulierum prædestinationem ad vitam deliramẽtum præstrangulat.

CAP. 4. NVM. 5.

Qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare viuos, & mortuos.

Viuos credentes vivi, & fideles mortuos reputan.

5 Viuos & mortuos, idest, veros credentes, & diuina gratiâ animatos; & etiam â fide aberrantes, & gratiâ diuinâ carentes: Vide num. sequentem.

CAP. 4. NVM. 6.

Propter hoc enim, & mortuis Euangelizatum est.

De Euangelicâ promulgatione præceptum adimplendum.

6 HOC est, non Iudæis solum, sed etiam Gentilibus idololatris, & peccatoribus.

EPISTOLA B. PETRI APOSTOLI SECVNDA.

CAP. I. NVM. XVIII.

Et hanc vocem nos audiuimus de cœlo allatum, cum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes.

AD CAP. 1. NVM. 18. EPISTOLÆ B. PETRI Apostoli secundæ.

Verbum Dei scriptum prolato firmius, non certius.

1 PROPHETICUM sermonem *firmiorem* dicit, non *certiorem*: verbum enim temporale etiam à Deo prolatum, sonat & transit: quod vero ab eodem Deo dictatũ à prophetis suis scribitur, manet. Vide Augustinum ad illud psal. 44. *Lingua mea calamus scribæ, &c.*

CAP. 2. NVM. 14.

Oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti.

Coniugatam fœminam inhoneste aspicere, mœchari est.

2 SAtis est coniugatam inhoneste aspicere, vt adulterij crimen committatur.

CAP. 3 NUM. 1.

Hanc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem.

Apostolica Epistola omnes doctrinales, & commonitoria sunt.

3 IN quibus, non: *In qua*, vt aduerterent in primâ etiam epistolâ Apostolicâ commonitione erga ipsos vsum fuisse.

CAP. 3. NVM. 2.

Ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum à sanctis prophetis, & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini, & Saluatoris.

Apostoli, & prophetæ in Fidei, morumque doctrina consoni.

4 SIC loquitur Beatus Petrus, vt aduerterent, antiquos prophetas, & nouos Euangelij Apostolos vniuoca doctrinę veritate, & paritate conformes esse.

CAP. 3. NVM. 8.

Unum vero hoc non lateat vos charissimi, quia vnus dies apud Dominum, sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus.

5 BEatis *mille anni, sicut dies vnus*; damnatis vero *dies vnus, sicut mille anni* videntur, & videbuntur. *Beatis tempus breue scit; Damnatis longe scit.*

CAP. 3. NUM. 9.

Non tardat Dominus promissionem suam: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire; sed omnes ad pænitentiam reuerti.

6 DEus patienter agit, vt nos non solum verbo, sed etiam exemplo suo patientiam doceat. *Patientia Deus verbo, & opere noster Magister est.*

7 Et notandum, quod qui alium, vel alios expectat, etiam si Deus sit, patienter agit, id est, patiẽtiam exercet, seu patitur. *Magnum patientiæ exercitium expectatio alterius.*

CAP. 3. NUM. 10.

Aduenies autem dies Domini, vt fur.

8 UT fur, ad omnia bona incaute viuentium expolianda: sed hoc non ex Domini subdolâ intentione fiet, sed ex hominum vecordia, transcutatione, & negligentia. *Diem mortis furem hominum negligentia facit.*

CAP. 3. NUM. 15.

Sicut, & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis.

9 SApientia, quæ in Pauli Epistolis continetur, ex sedis Apostolicæ declaratione tota Diuina est, non humana. *Diui Pauli Epistola, non solum canonica, sed canonizata.*

CAP.

CAP. 3. NUM. 16.
In quibus sunt quaedam difficilia intellectu.

Qui cùm praesumptione, & sine humilitate Paulum legerit, non intelliget.

10 Difficilia intellectu ijs, qui proprijs viribus ea praesumunt penetrare, & absque humili, & debita animi demissione percallere.

UEL SIC.

Omnia Pauli verba mysteriosa sunt, & arcana.

11 *Difficilia intellectu*, non ex Diuini scriptoris in explicando defectu, sed ex supernaturali, arcano, & humanum captum excedente Pauli Epistolarum argumēto.

Quae indocti, & instabiles deprauant, sicut, & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

12 HAeretici, & reliqui omnes Ecclesiae hostes non minorem, imo maiorem conatum adhibent in Pauli Epistolis, quam ceteris Scripturis Sacris, & Canonicis corrumpendis.

Pauli Epistola praecipuus haereticorum malleus.

EPISTOLA B. IOANNIS APOSTOLI PRIMA.

CAP. I. NUM. I.

Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostrae contrectauerunt de verbo vitae.

AD CAP. 1. NVM. 1. EPISTOLAE B. IOANNIS Apostoli primae.

Verbum caro factum non solum audibile; sed contrectabile.

1 QVOD AVDIVIMUS auditu corporis, & Fidei: *Quod vidimus*, scilicet oculis corporis: *Quod perspeximus*, scilicet, oculis mentis: & manus nostrae Verbum vitae contrectauerunt, quia: *Uerbum caro factum est.*

Auditus, in rebus Fidei, reliquis sensibus praeferendus.

2 Sed cur auditus, visui praefertur? Quia in rebus ad fidem pertinentibus sensus iste reliquos antecellit.

CAP. 1. NVM. 2.
Et annuntiamus vobis vitam aeternā, quae erat apud patrem, & apparuit nobis.

Verbum aeternū, vt homini appareret, temporale factum.

3 PER hunc dicendi modum verbi aeternitas, & tempotalitas significantur.

CAP. 1. NVM. 3.
Quod vidimus, & audiuimus, annūtiamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum.

Amor Proximi pius, & religiosus vsque ad suum communionem intendi potest.

4 ILlorum primitiuorum, seu primogenitorum credentium adeo erat cor vnum, & anima vna, vt quod aliquis eorum vidisset, & audisset, reliquos omnes, & audisse, & vidisse dici posset.

CAP. 1. NUM. 4.
Et haec scribimus vobis, vt gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum.

Gaudium spirituale plenum; reliqua semiplena sunt.

5 SOlum gaudium spirituale plenum dici potest, reliqua gaudia, vel semiplena, vel vacua sunt.

CAP. 1. NVM. 5.
Quoniam Deus lux est, & tenebrae in eo non sunt vlla.

Deus lux omnes illuminans.

6 DEus est lux, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum.

CAP. 2. NVM. 1.
Filioli, haec scribo vobis, vt non peccetis. sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, iustum.

Adeo graue illum peccatum infers, vt tota Trinitate reparatrice indigeat.

7 ADeo graue malum peccatum est, & in ratione offensae infinitum, vt duabus per-

perſonis Diuinis, Filio ſcilicet, & Sancto Spiritu, vel apud iudicem Patrem Aduocatoribus indigeat: Uide eundem Ioannem in Euangelio ſuo cap. 14. num. 16.

CAP. 2. NUM. 19.

Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum ? ſed vt manifeſti ſint, quoniam nō ſunt omnes ex nobis.

Hæretici ex materno Eccleſia vtero viperina, & ſpuria proles.

8 HÆC verba ex ore Ioannis poſſumus aduerſus hæreticos pronuntiare: Qui, an ipſi, vt falſo autumant, an nos ſimus à Sancto Spiritu illuſtrati, eundem num. 20. immediate ſequenti clare differentem audiant.

CAP. 3. NVM. 17.

Qui habuerit ſubſtantiam huius mūdi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, &c.

Auarorum pectus diuitiarum captiuerium.

9 UIſcera ſunt portæ, quas auari diuites pauperibus indigentibus claudunt, & vectibus, ſeriſque communiunt: ex quo infertur ipſos diuitias ſuas in ſcrinio, & loculis cordis habere nō ſolum incluſas, ſed captiuas.

CAP. 5. NVM. 20.

Quoniam ſi reprehenderit nos cor noſtrum: maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia.

Si Deus immenſurabilis foret; ab humano ſolum corde metiri poſſet.

10 SI Diuina magnitudo menſurabilis foret, humani cordis magnitudo eſſet menſura proportionabilior ad eam dimetiendam: Uide quæ per exaggerationem ad pſal. 118. num. 10. animaduerſa ſunt.

CAP. 4. NUM. 3.

Et omnis Spiritus, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt: & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis, quoniam venit, & nunc iam in mundo eſt.

Antichriſtus in membris ſuis præcurſoribus ab initio Eccleſia hoſtis infenſiſſimus

11 ANtichriſtus iam ex tempore Apoſtolorum, & naſcentis Eccleſiæ in mundo eſt, in ſuis ſcilicet membris, qui ſunt ſeductores, & veræ fidei adulteratores: Vide ſequentē Epiſtolā n. 7.

CAP. 4. NVM. 12.

Deum nemo vidit vnquam ſi diligamus inuicem, Deus in nobis manet.

Charitas erga Deum vel impoſſibilia aggreditur, & conſequitur.

12 CHaritas inuiſibilem Deum videri facit; & incomprehenſibilem comprehendi.

Dilectionis Proximi præceptum certatim ab omnibus ad impleri dum.

13 Sed cur non ait Apoſtolus: *Si diligamur inuicem*, ſed: *Si diligamus?* Quia non debemus expectare à proximo diligi, vt eum dilectione proſequamur; ſed vnuſquiſque certatim conari debet tributum debitæ dilectionis primus in alterum impendere.

EPISTOLA B. IOANNIS APOSTOLI SECUNDA.

NUM. I.

Senior Electæ dominæ, & natis eius, quos ego diligo in veritate.

AD NUM. 1. EPISTOLÆ B. IOANNIS Apoſtoli ſecundæ.

Cum feminis, etiam pijs, & religioſis, à viris Eccleſiaſticis caute quoquomodo agendum.

1 IOANNES feminę, etſi piæ, ac religioſæ ſcribens ſenectutem ſuam, quæ tunc ferè centenaria erat, præmittit, & dilectionem matris Electæ cum filiorum eius dilectione coniungit: nō quidem ad hoc vt de ſe ſuſpicionem abigat; ſed vt fideles omnes, circa feminarum, etiam per epiſtolas, conuerſationem, conuenientè, ac neceſſaria cautela inſtruat.

Electæ Dominæ.

Femina honeſta, & virtuoſa honorifico nomine cōpellanda.

2 ELectæ tum nomine, tum profeſsione, tum virtutum omnium exercitio, propter quas honorifica *Dominæ* nomenclaturâ, & appellatione ab Apoſtolo condecoratur.

NVM. 5.

Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum nouum ſcribens tibi.

Ioannes rogans mandat, vt omnes prælati rogare discant.

3 IOannes rogans mandat, vt prælatos omnes supercillosum grauamen præceptorum emollire doceat. Hinc aduertant prælati ex benigno mansuetudinis, ac lenitatis exercitio nihil potestatis, & authoritatis dignitati suæ deperire.

NUM. 6.

Et hæc est charitas, vt ambulemus secundum mandata eius.

Christianæ legis compendiũ charitas.

4 IN hoc mandato charitatis reliqua omnia mandata virtualiter includuntur.

NUM. 7.

Quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnẽ: hic est seductor, & Antichristus.

5 PER hunc dicendi modum, & Christi Domini Diuinitatem innatam, & humanitatem assumptam illi peruersores hæretici simul negare intẽdebant. *Non vnum solũ, plura simul dogmata vno ictu hæretici impugnare satagunt.*

EPISTOLA B. IOANNIS APOSTOLI TERTIA.

NUM. II.

Charissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, & valere, sicut prospere agit anima tua.

AD NVM. 2. EPISTOLÆ B. IOANNIS Apostoli tertiæ.

In orationis speculo, quæ nos sæpe oportet, visibilia apparent.

1 IN ORATIONE, quam Ioannes pro Gaio faciebat, fœlicem animæ eiusdem prosperitatem tanquam in speculo cognouit: quod etiam per discretionis spirituum donum potuit dignoscere.

NUM. 4.

Maiorem horum non habeo gratiam, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare.

Omnia boni bona Deo attribuunt.

2 GRatiam, idest, gaudium, & complacentiam: sed cur hoc nomine vtitur Apostolus? Quia omnia bona tam naturalia, quam supernaturalia, quæ ipsi obueniebant, diuinę gratiæ attribuebat.

UEL SIC.

Gratia Dei Manna Euangelicũ.

3 *Gratia*, appellari poterat Manna Apostolorum, quia ipsis ad omnem gustum conuertebatur.

NVM. 6.

Qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ.

4 GEnerosius, & abundantius per hoc testimonium Gaio satisfacientes, quam si sufficientem, & redundantem pecuniæ summam ipsi pro illorum hospitali obsequio reddidissent. *Qui misericordiã acceptam publicè confitentur, largitori superabundanter repẽdunt.*

Quos benefaciens deduces digne Deo.

5 SIcut olim fecit Abraham Genesis cap. 18. num. 16. *Qui heroicas virtutes imitatur, omnimodè honorandus.*

NVM. 9.

Scripsissem forsitam Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

6 NOtandum quantũ illi, imo & toti Ecclesię malè fecerit Diotrephes, & quanto bono priuauerit, faciens ipsã apostolicã Ioannis Epistolã carere. *Malus præsul nõ solum sua, sed Ecclesiæ totius nocet.*

NVM.

NUM. 10.

Propter hoc si venero, commonebo eius opera, quæ facit.

Modestia admonitio efficacius corripere solet, & corrigere.

7 NOtandum quanta modestia, & mansuetudine hunc ambitiosum præsulatus captatorem Ioannes corripiat, & in bonam frugem, & saniorem mentem reducere conetur.

Verbis malignis garriens in nos.

Verba maligna practica frequẽtes sunt.

8 QUomodo Diotrephis *verba* Ioannes *opera* appellat? Quia verba maligna erant, quæ non solum in se ipsis mala sunt, sed audientes etiam malos efficiunt.

Et quasi non ei ista sufficiant; nec ipse suscipit fratres, & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia eijcit.

9 GRauius dolet Ioannes de Diotrephis in hospitalitate in fratres, quam de malignâ eiusdem garrulitate in ipsũ.

Homo immisericors detractore deterior.

EPISTOLA CATHOLICA B. IVDÆ APOSTOLI.

NUM. I.

Iudas Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi.

AD NUM. I.
EPISTOLÆ CATHOLICÆ B. Iudæ Apostoli.

A pessimis non solum cauenduñ; sed distinctiuæ persona qualitatis attendendum.

1 POST CHRISTI famulatum Iacobi fraternitatem Beatus Iudas Apostolus Tadæus cõmemorat in magnam suæ commendationem, & Iscariothæ distinctionem.

NUM. 4.

Subintroierunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam.

Quos priue illuminatos vocamus Apostolica sententia dãnat.

2 SUbintroierunt, id est, subdole in Ecclesiam introierunt homines apostolicâ sententiâ damnandi, qui gaudium purum, & spirituale in spurcidam, ac sensualem delectationem transferre ausi sunt.

Quæcũque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.

3 Sed cur hæc mala in lactente suâ Ecclesiâ à Deo permissa? Forte ne hæc, & similia, mala tanquam extranea miraremur in adultâ, proptereaque in aliquos diffidentiæ actus, nociuas ve apprehẽsiones dilaberemur.

NUM. 8.

Similiter, & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt maiestatem autem blasphemant.

4 QUI fornicantur, non solum in corpus suũ peccant. 1. Corinth. cap. 6. n. 18. sed etiam leges omnes Diuinas, & humanas contemnunt, & conculcant.

Plurimorum radix malorum luxuria est.

Num. 12.

Hi sunt in epulis suis maculæ conuiuantes sine timore.

5 HI sunt non iam *maculæ* in concreto, sed *maculæ* ipsæ in abstracto.

Luxuriosi non maculati (o'um), sed etiam maculæ.

6 Et notandum, quod qui sine debitis timore, ac reuerentiâ spirituali Eucharistiæ conuiuio assistunt, taliter inquinantur, & contaminantur, quod ipsorum maculę nõ nisi per terminum abstractum significari, & explicari nequeant.

Impure ad Eucharistiam accedens ipsa impuritas est.

Semetipsos pascentes.

7 SEmetipsos pascentes, tanquam bruta animalia absque Dei gratiarum actione, & proximorum participatione.

Qui sine gratiarum actione, & proximorum participatione deuorat, brutum, non homo, dici debet.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEVM SECVNDA.

CAP. I. NUM. VI.

Propter quam causam admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

AD CAP. 1. NUM 6.
EPISTOLÆ B. PAULI
Apostoli ad Timotheum secundæ.

Potestas Ecclesiastica, per desidiam inexercita, est quasi emortua.

1 ECCLESIÆ minister, qui munus suum exercere negligit, virtutem, seu potestatem in ordinatione acceptam, quam per nomen gratiæ hic Apostolus significat, non tam dicendus est illam habere suspensam, seu sopitã, quam emortuam: ideo, vt illam resuscitet, Timotheus admonetur.

CAP. 2. A NUM. 3.
Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.

Pro Ecclesia militantes hostium semper incursibus obnoxij.

2. QUI Deo, & Ecclesiæ seruiunt, præsertim in doctrinali munere, militare dicuntur, semper enim inimicorum persequentium telis obnoxij sunt: Uide infra cap. 3. num. 12. in sacro textu.

CAP. 2. NUM. 6.
Laborantem agricolam oportet primũ de fructibus percipere.

In area Ecclesiæ laborantes ipsi esualem suã refectionem non transeuntes.

3 NE cum alijs laborauerit, refectionis ipse famelicus remaneat: idest: Ne cum alijs prædicauerit ipse reprobus efficiatur.

CAP. 3. NUM. 6.
Ex his enim sunt, qui penetrant domos,

Praui ministri Ecclesiæ domorum, etiam ipsis occlusarum, penetratores.

4 PEnetrant domos, idest: vsque ad interiora, & secretiora domorum se insinuãt, & prorũpunt: vel ingrediuntur domos, etiam si ipsis occludantur ianuæ, pessulisque fulciantur, astutiæ suæ miraculo, & improbe insistantis persistentiæ conamine.

Et captiuas ducunt mulierculas onustas peccatis.

Quos praui Ecclesiæ ministri ducunt, seu...

5 DUcunt seductas ad præcipitium, non solum catenis constrictas; sed etiam sub infami peccatorum sarcinâ laborantes, ac gementes.

EPISTOLA B. PAVLI APOSTOLI AD TITVM.

CAP. I. NUM. I.

Paulus seruus Dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est, &c.

AD CAP. 1. NUM. 1.
EPISTOLÆ B. PAVLI
Apostoli ad Titum.

Si pietas deest, Christianæ veritas religionis obtenebrescit.

1 SI PIETAS DEsit, Christianæ veritas religionis nõ agnoscetur: Uide quæ ad psalm. 118. num. 66. animaduersa sunt.

CAP. 1. NUM. 3.
Manifestauit autẽ temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi.

De accepto talento ratio Deo reddenda.

2 NON *data*, sed *credita*; quoniam de illâ strictam Deo rationẽ redditurus sum.

CAP.

CAP. I. NUM. 5.

Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt corrigas.

Subditi à vera Fide deficientes supplicio afficiẽdi.

3 NON *vt ea, quæ desunt,* doctrina tua, & eruditione suppleas; sed animaduertentiâ, castigationeque restituas: cum enim omnia ad Cretensium fidem spectantia complete, ac sufficienter à me tradita, & constituta sint: illa, quæ desunt, non ex meę prædicationis deffectu, vel omissione; sed ex Cretensium malitiâ, vel negligentiâ desunt.

CAP. I. NUM. 6.

Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.

Praui filiorum educatores nõ in Deum solum delinquentes; sed etiã in rempublicam criminosi.

4 Filios habere non morigeratos, & subiectos, sed eos permittere in paternâ domo scortatorie, ac dominatiue, & superbe agere, & diuagare, crimen parentum est; id est non solũ est peccatum contra Deum admissum, sed etiam graue delictum aduersus rempublicam commissum.

CAP. I. NUM. 12.

Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.

Qui prauos subditorum mores ad correptionem detegit, curat, non detrahit.

5 NON hac detractionis specie fallatur lector; non enim hoc est detrahere; sed tanquam Chirurgus peritissimus, vlcus detegere, vt congruum apponatur medicamentum ad curationem.

UEL SIC.

Spiritualis medicus peritissimus de viuereo vitiorũ veneno theriacam virtutum conficit salutiferam.

6 Quod in Epimenide Cretensium vate satiricum scomma, ac detractio fuerat, á Paulo Fidei Cretensium magistro, ac morum formatore in paternalem correctionem, & ad monitionem conuersum fuit: Sic Apostolica medicatrix sapientia de mortifero veneno theriacam scit conficere salutiferam.

CAP. 2. A NUM. 3.

Anus similiter in habitu sancto, nõ criminatrices, non multo vino seruientes, bene docentes: vt prudentiam doceant adolescentulas, vt viros suos ament: filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas subditas viris suis.

7 EA, quæ honestę anus adolescentulas docere debent, singillatim exprimit Apostolus, earum arbitrio non relinquens, ne ipsis in Ecclesia magisterium concederet, iuxta á se statutum decretum. 1. ad Timoth. cap. 2. num. 11. & 12. Vide ad Ioan. num. 46.

Honestæ anus; quid adolescentulas docere debeant, ab Ecclesiæ ministris edocenda.

CAP. 2. NUM. 7.

In omnibus te ipsum præbe exemplũ bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate, &c.

8 Post omnium seriem documentorum bonum magistri exemplũ collocat Apostolus, tanquam medium ad persuadendum omnium efficacissimum.

Omnium efficacissimũ, ad persuadendum, medium, magistri exemplum.

CAP. 2. NUM. 8.

Ut is qui ex aduerso est, vereatur, nil habens malum dicere de nobis.

9 NON de te solum; sed etiam de omnibus doctrinæ Euangelicę Ministris aduertat antistes quantum Ecclesiæ officiat, si male se gesserit.

Omni Ecclesiæ nociuus peruersus præsul.

CAP. 2. NUM. 15.

Hæc loquere, & exortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

10 HIS gradibus ex doctrinâ Apostoli debet Euangelicus declamator munus suum perficere: lo-

Locutio, exortatio, & correptio cum verborum decenti grauitate declamatoris Euangelici talenta sunt.

Ppp 2 que-

quela, scilicet, exortatione, & correctione eum solesti aduerētiā, ne vnquam se contemptui exponat, vel ex verborum leuitate, vel ex affectatā garrulitate, & aliis, quæ passim, vel ab imperitis auditoribus, notari, & reprehendi solent.

CAP. 3. NVM. 1.

Admone illos, principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

11 ADuertant principes, rerum publicarumque rectores quanto ipsis mores Christiani ad optimam subditorum suorum moderationem, & gubernationem adiumento sint.

Optima regum politica Christi amores.

CAP. 3. NVM. 14.

Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad vsus necessarios, vt non sint infructuosi.

12 HOC ineptitudinis, & otiositatis vitium Ecclesiæ Dei satis nociuum, & in personis vtriusque sexus, virtutis professoribus, & sectatoribus, introducendum iam subodorabat Apostolus, & ab initio nascentis Ecclesiæ eliminare conabatur.

Perfectionis candidatis, & sectatoribus valde pernitiosa otiositas.

EPISTOLA B. PAVLI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

NVM. III.

Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

AD NVM. 3.
EPISTOLÆ B. PAVLI
Apostoli ad Philemonem.

1 GRATIA VOBIS à Deo Patre nostro; qui fons, & scaturigo totius gratiæ est: Pax à Domino Iesu Christo, quo nascente pax mundo annuntiata fuit: Lucæ cap. 2. num. 14. quo viuente sæpe sæpius commendata: Marci cap. 9. num 49. quo moriente ex testamento relicta: Ioannis cap. 14. nu. 27. Pacem relinquo vobis: Pacem meam do vobis.

Gratia Patris æterni donum: Pax Christi largitum genus humanum ditat.

NVM. 7.

Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieuerunt per te, frater.

2 ELeemosynæ, quæ in pauperum alimenta Christianā elargiuntur charitate non tam à manu dantium ad os, & ventrem accipientium, quam à visceribus ad viscera transeunt.

Christiana eleemosyna ab elargientis visceribus ad viscera transit accipientis.

NVM. 9. & 10.

Propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, vt Paulus senex, nunc autem, & vinctus Iesu Christi: Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis Onesimo.

3 GEnui in vinculis Onesimum, quia semen spiritualis huius generationis, nempe Verbum Dei, non fuit alligatum.

Euangelicum semen in vinculis fœcundius germinat.

VEL SIC.

4 Genui in vinculis, ego captiuus Onesimum captiuum tuum: & nota modum Apostoli ingenium, quam pia solertiā, & industriā in hac Epistolā de vinculis suis iterum, ac tertio mentionem faciat.

Ingenij acumen pietati Christianæ congruit, nec repugnat.

NVM. 11.

Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem, & mihi, & tibi vtilis.

5 OBsequis, & famulatus à seruis infidelibus inutilia omnino; à fidelibus vero vtilia valde sunt, & proficua.

Infidelium famulatus potius nociuus, quam proficuus.

NVM. 12.

Tu autem illum, vt mea viscera, suscipe.

Spiritualis filius pars interna generantis est.

6 IUre, *tanquam mea viscera* suscipiendus Onesimus: illum enim Christo genui, & peperi: foetus autem pars matris est.

NUM. 15.

Forsitam enim ideo discessit ad horam à te, vt æternum illum reciperes.

7 ÆTernum, id est, vt tu, & ille vitam æternam consequamini.

Qui charitatem Dei, & Proximi conseruant, vitã consequuntur æternam.

8 Vel *æternum*, id est, vsque ad mortem: vita enim temporalis in captiuã peracta seruitute, non apte, nisi per æternitatem significari potest: Uide ad Deuteronomium num. 58.

Seruitus, etsi temporalis, æternitati pœna comparabilis.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAP. I. NUM. III.

Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.

AD CAP. 1. NUM. 3. EPISTOLÆ B. PAULI Apostoli ad Hebræos.

Verbum Dei est Figura spiritualis, substantialis, Figurato omnino æqualis.

1 FIGURA intellectualis, seu substantialis, naturalis, & notionalis repræsentatio, & expressio.

Purgationem peccatorum faciens.

Christi alexipharmacum ad animæ salutem intra nos sumendum.

2 UTitur Apostolus, explicationis gratiâ, medicinali remedio per intus sumptionem operante, quia nisi intra nosmet ipsos salutiferum Christi alexipharmacum sumpserimus à peccatorum ægritudinibus non liberabimur.

CAP. 1. NVM. 9.

Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis, præ participibus tuis.

Christo Deitas est perfectio naturalis, membris mysticis ipsius participabilis.

3 DEitas respectu Christi Domini est perfectio naturalis ipsi tanquam oleum intime penetrata, & imbibita: respectu vero fidelium, qui mystica illius membra sunt, ipsi tanquam capiti vnita, est perfectio participata.

CAP. 6. NVM. 10.

Non enim iniustus Deus vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

4 TAM impossibile iudicat Apostolus Deum misericordibus negare media ad salutem congruentia, quam impossibile est, Deum iniustum esse.

Tam impossibile Deo est misericordium oblivisci, quam iniustũ esse.

CAP. 7. A NVM. 1.

Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei: Cui, & decimas omnium diuisit Abraham: primum quidem, qui interpretatur rex iustitiæ; deinde autem, & rex Salem, quod est rex pacis.

5 IN Melchisedech iustitia, & pax osculaiç sunt: vnde omnis rex, qui iustitiam exactissime, & rigidissime seruauerit, perpetuã pace fruetur.

Inuiolabilis iustitia obseruator rex belloiũ frangere non concutitur.

CAP. 9. NVM. 3.

Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ frondueras, & tabulæ testamenti.

6 PRius in arcã testamenti ab Apostolo posita refertur vrna continens manna ad populi sustentationem, & posterius

Virga, etsi miraculosa, subditum, quem non sustentat, non tegit.

rius virga ducatus eiusdem, & tabulæ legum obseruandarum: nisi enim subditi sustententur, omnia media ad ipsorum directionem, & gubernationem inepta, & frustranea erunt: Vide ad Matth. num. 30.

Propter Deiparã rigidum Dei regimen in suaue conuersum.

7 Sed cur in hac mysticopoliticâ significatione virga Aaronis, non veró Moysis virgâ in arcâ collocata dicitur? An quia virga Moysis, tum in serpentem deuoratorem conuersa: Exod. cap. 7. num. 12. tum sterilis, rigida, & percusiua fuit: At vero Aaronis virga semper fœcunda, suauis, & fructifera?

CAP. 9. A NUM. 8.

Hoc significante Spiritu Sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum: quæ parabola est tẽporis instantis.

Hebræorum tabernaculum breuis ipsius durationis euidens signum.

8 Hebręorum tabernaculum fuit *parabola temporis instantis*, hoc est, breuiter elapsuri: erat enim domus mobilis, absque vllo firmitatis permansurę fundamento: Vide infra cap. 12. num. 27.

CAP. 11. NUM. 11.

Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiã præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.

Saram præ gaudio, non præ incredulitate promissionis risisse videtur.

9 Hinc inferri posse videtur, Saram prę gaudio, non vero præ incredulitate risisse: nec de promissionis certitudine, & promittentis veracitate dubitasse; sed de suâ Abrahamique ad maritales congressus applicatione: Vide Genesis cap. 18. à num. 10.

CAP. 11. A NUM. 36.

Alij vero ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tẽtati sunt in occisione gladij mortui sunt.

Amariora Martyrum tormenta ipsis á Deo dulcorata.

10 Omnia ista mala à martyribus *experta*, dicit Apostolus, non *perpessa*: nam feruor Fidei, Spei, & Charitatis eorumdem omnem illam amaritudinem consumebat, & in dulcissimam, suauissimamque fruitionẽ, conuertebat.

CAP. 12. NUM. 1.

Ideoque, & nos tantam habentes impositam nubem testium, &c.

Veteris legis Martyribus Christus velatus, nouæ vero legis Martyribus reuelatus apparuit.

11 Martyres veteris legis *nubes testiũ* ab Apostolo nuncupantur: quia etsi in fide Christi venturi martyrium cõsummauerint, nondum tamen Christus Sol Iustitiæ radijs præsentiæ suæ Mundum illustrauerat.

Contestantium testium transacta nube, Sol veritatis illucescit.

12 Sed cur sub nubis metaphora testes introducuntur? Quia transacta plurium testium veridica declaratione, veritatis Sol clarius, & illustrius irradiat.

EPIS-

EPISTOLA CATHOLICA B. IACOBI APOSTOLI.

CAP. I. NVM. V.

Siquis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.

AD CAP. I. NVM. 5. EPISTOLÆ CATHOLICÆ B. Iacobi Apostoli.

Rarus est, qui se sapientia indigere existimet.

1 SIQUIS INDIGET *sapientia:* conditionaliter loquitur Apostolus, rarus enim homo est, qui se sapientiâ indigere existimet.

Nulla creatura alteri sufficit.

2 Et notandum, nullam humanam potentiam *affluenter* omnibus dare posse: hoc Diuinæ solum potentiæ character est.

CAP. I. NVM. 7.

Non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino.

Respectu æternorum bona temporalia quasi nihil reputanda.

3 QUidquid temporale à Deo in præsenti vitâ accipimus, quasi nihil respectu illius, quod in futura vitâ speramus æstimandum est.

CAP. I. NVM. 12.

Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

Vitalis corona bona mors.

4 *COrona vitæ*, mors bona dici potest, quæ omnē anteactam vitam æternitate famæ, & gloriæ excudit perficit, & complectitur: quam *repromittere*, idest, non semel tantùm, sed sæpius iterata repetitione Deus promittere dignatus est.

CAP. I. NVM. 15.

Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.

Peccatum, animæ mordax venenum.

5 PEccatum viperinæ naturæ est, siquidem concipientem matrem ortu suo enecat.

CAP. I. NVM. 17.

Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

Lumen gloriæ claritas indeficiens.

6 APud cœlestem luminū Parentem, nec est *vicissitudinis obumbratio*, nec vicissitudo obumbrationis.

CAP. I. NVM. 18.

Voluntarie enim genuit nos Verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius.

Homo in Dei appretiatione creaturarum primogenitus.

7 HOmo est primitię, & quasi primogenitus omnium rerum à Deo creatarum.

VEL SIC.

Diuinarum Homo emanationū modelus.

8 Naturalis generatio hominis ad vitam, & regeneratio supernaturalis ad gratiam habent cum Diuinis emanationibus inchoatā quandam consimilitudinem, & proportionalitatem.

CAP. I. NVM. 19.

Sit autem omnis homo. Velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.

Homini proficua naturaliter ipsi facilia; nociua vero naturaliter difficilia.

9 CVM homo ad audiendum passiue tantum se habeat semper paratus, & facile dispositus esse potest; non sic ad loquendum, & irascendum: in his enim actiue se gerit, & non paucis motibus indiget ad operandum.

CAP.

CAP. 2. A NUM. 8.

Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum, benefacitis: Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti á lege, quasi transgressores.

Lex obedientia perficitur.

10 LEX per obedientiam non solum adimpletur, seu efficitur, sed etiam perficitur.

Decalogi lex, & homines regit, & regnare facit.

11 Et notandum Decalogi legẽ, per antonomasiam, regalem dici: tum, quia omnium vniuersalissima: tum, quia á Rege sæculorum immortali, & inuisibili tradita. Tum etiam, quia illam adamussim exequentes in æternum cum Deo regnare facit.

Ex amplioribus motiuis pauper amandus, quam diues.

12 Notanda etiã, ex doctrina Apostoli inter diuitem, & pauperem quoad dilectionem differentia: Diues non in quantum diues, sed in quantum proximus diligendus; Pauper verò non solum in quantum proximus, sed etiam in quantum pauper amandus est, tũ ex typicâ Christi Domini repræsentatione, tum ex piæ affectu cõmiserationis: Uide textum abinitio huius secundi capitis.

CAP. 2. A NUM. 15.

Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini, & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?

Non pauci pauperibus consilia porrigunt, non auxilia.

13 QUod in primitiuâ Ecclesiâ conditionaliter, & per quamdam suppositionem significare necessum erat, hodie absolute, & per mille exempla explicari potest: multi enim sunt, qui pauperibus dant bona consilia, sed non auxilia.

CAP. 2. NUM. 17.

Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

Immobilitas ad operandum Fidei lethalis est.

14 NON occisa, sed mortua est in semetipsa, innatæ deffectu mobilitatis, non á violentia contrarij, seu extrinseci interfectoris.

CAP. 2. NUM. 18.

Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

Fides, cum oportet, etiam cum vitæ dispendio, propalanda.

15 FIdes Catholica Romana, non solum firmiter tenenda, sed etiã cũ oportuerit, ostendẽda, manifestanda propalanda, & cum sanguinis, & vitæ temporalis dispendio conseruanda.

CAP. 2. NUM. 19.

Tu credis, quoniam vnus est Deus: bene facis: & dæmones credunt, & contremiscunt.

Fides dæmonum violenta; Fides hominum voluntaria.

16 DÆmones credũt, quia negare non possunt, seu fide violenta, & inferni cruciatibus extorta; nos autem ex nobiliori motiuo credimus: ob Dei, scilicet, authoritatem, & æternæ spem beatitudinis.

VEL SIC.

Fides hominum ingenua, dæmonum seruilis est.

17 Nos generose ex amore credimus; dæmones seruiliter ex timore credunt.

CAP. 2. NUM. 20.

Vis scire, ó homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est.

Nil, nisi supernaturale, humanũ cor implere valet.

18 HOmo infidelis, *inanis*, dicitur, quia nil, nisi supernaturale bonum, cor hominis implere potest.

CAP. 2. NUM. 22.

Uides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est?

Abraham mystices Fidei pater, & vetus magister.

19 ABraham offerendo filium, suum Isaac, mente, & opere credebat in Christum immolandum.

CAP.

CAP. 3. NVM. 1.

Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis.

Magistrorum excessus numerus nocere solet, non docere.

20 MAgistrorum excessiuus numerus nescio an Ecclesię Dei nociuus magis, quã proficuus sit: certe Christus duodecim tantum ad mundum vniuersum, & hunc, vel omnino eundem, vel contrarijs impressioni sigillatum, misit: & Iacobus Apostolus ex grauissimæ mortuo comminationis, iudicij scilicet Diuini rigidioris, diffuadere conatur.

CAP. 3. NVM. 6.

Et lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis.

Lingua grauius in inferno præ ceteris membris torquere solet.

21 IDeò diues epulo sepultus in inferno, ad linguæ leuamen, refrigerium Lazari suspirabat.

Vniuersitas iniquitatis lingua tormentatũ vniuersitatis promouetur.

22 Et notandum, quod in hac lingosa vniuersitate gradum suũ recipiunt magistri garruli, & vaniloqui, qui absque solido sapientiæ pondere, ac fundamento ampullas proijciunt; & sexquipedalia verbi.

Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata a gehenna.

Lingua prauá hominis membris dolore indigna.

23 QVasi dolens, se gerit Apostolus ex eo, quo Lingua vnum ex membris humanis sit.

Lingua maledica non solum inferni igne torquetur, sed mouetur.

24 Et notandum linguam maledicam inferni igne, non solum in præsenti vita combustam; sed ab eodem ad iniquissimos motus suos agitari, & impelli.

CAP. 3. A NUM. 14.

Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris; nolite gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem: non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Scientia; quã aduersus proximos animũ amaricare facit, à Deo non est.

25 ADuertant hæc homines docti litterarum professores, qui cum aliquo pijs & omnimoda virtute ornati sint, se ipsos tamen continuis scommatibus; & apologijs ad inuicem vellicare non cessant, & impetere.

CAP. 4. NVM. 1.

Vnde bella, & lites in vobis.

Ciuiles bellige rationes Martis litibus solent esse grauiores, & Christianæ sinceritati nocentiores.

26 LItes ad bella superaddit Apostolus, tamquã quid grauius, & nocentius.

Nonne hinc? Ex concupiscentijs vestris, quæ militant in membris vestris.

Passiones humanæ non minus subiectis, quàm obitantibus nocent.

27 MIlitant in membris vestris, & tamquam membra: nam militum exercitus, cui passiones humanæ assimilantur, tam amicorum terris, quam inimicorum nociuus esse solet.

CAP. 5. NUM. 4.

Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

Deus ad iniurias hominum potentiorum in inferiores commissas vindicare promptus, & paratus.

28 HIC Deus Dominus Sabaoth, idest, exercituum dicitur, ad ostendendum quam promptus, paratusque sit ad vindictam ex hac, & similibus causis clamantium ad ipsum.

EPISTOLA B. PETRI APOSTOLI PRIMA.

CAP. I. NUM. XIII.

Propter quod succinti lumbos mentis vestræ sobrij perfecte sperate in eam, quæ effertur vobis gratiam in reuelatione Iesu Christi.

AD CAP. 1. NVM. 13. EPISTOLÆ B. PETRI Apostoli primæ.

Mens Christiana non sit sterilis, sed bonarum cogitationum fœcunda mater.

1 MENTI LVMBOS congruâ valde accõmodatione applicat Apostolus ad significandũ, quod mens nostra non debet esse sterilis, sed bonorum actuum fœcunda generatrix.

CAP. 2. NVM. 11.

Charissimi obsecro vos, tamquam aduenas, & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam.

Bellum internũ periculosius.

2 MIlitant aduersus animã bella ipsi interna mouendo, quæ valde periculosa, & nociua sunt.

CAP. 2. NVM. 16.

Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem.

Conscientiæ per Legem Christi regulata libertas, præcipuium est.

3 HÆC malitiæ libertas est illa exlex, effrunata, & impetuosa conscientiæ libertas, quam se hæretici habere iactant, & cum salutis æternæ manifesto damno perperam glorientur, nostræ veræ, securæ, & regulatæ libertati oppositam.

CAP. 3. NUM. 7.

Viri similiter cohabitantes secundũ scientiam quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem tamquã cohæredibus gratiæ vitæ.

4 HIC summus Pontifex Diuus Petrus impij Mahumeti circa mulierum prædestinationem ad vitam delirantẽ tem præfiguiat. *Impij Mahumetismo à summo Ecclesiæ Pastore Petro prævangulatus.*

CAP. 4. NVM. 5.

Qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare viuos, & mortuos.

5 VIuos, & mortuos, id est, veros credentes, & diuina gratiâ animatos; & etiam â fide aberrantes, & gratiâ diuinâ carentes: Vide num. sequentem. *Verè credentes viui, Infideles mortui reputantur.*

CAP. 4. NUM. 6.

Propter hoc enim, & mortuis Euangelizatum est.

6 HOC est, non Iudæis solum, sed etiam Gentilibus idololatris, & peccatoribus. *De Euangelica promulgatione præceptum admonitum.*

EPISTOLA B. PETRI APOSTOLI SECVNDA.

CAP. I. NVM. XVIII.

Et hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes.

AD CAP. I. NVM. 18. EPISTOLÆ B. PETRI Apostoli secundæ.

Verbum Dei scriptum prolato firmius, non certius.

1 PROPHETICUM sermonem *firmiorem* dicit, non *certiorem*: verbum enim temporale etiam á Deo prolatum, sonat & transit: quod vero ab eodem Deo dictatũ á prophetis suis scribitur, manet. Vide Augustinum ad illud psal. 44. *Lingua mea calamus scribæ, &c.*

CAP. 2. NVM. 14.

Oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti.

Coniugatam fæminam inhoneste aspicere, mœchari est.

2 SAtis est coniugatam inhoneste aspicere, vt adulterij crimen committatur.

CAP. 3. NVM. 1.

Hanc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem.

Apostolica Epistola omnes doctrinales, & cõmonitoria sunt.

3 IN quibus, non: *In qua*, vt aduerterent in primá etiam epistolá Apostolicá commonitione erga ipsos vsum fuisse.

CAP. 3. NVM. 2.

Ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum á sanctis prophetis, & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini, & Saluatoris.

Apostoli, & prophetæ in Fidei, morumque doctrina consoni.

4 SIC loquitur Beatus Petrus, vt aduerterent, antiquos prophetas, & nouos Euangelij Apostolos vniuoca doctrinę veritate, & patitate conformes esse.

CAP. 3. NVM. 8.

Unum vero hoc non lateat vos charissimi, quia vnus dies apud Dominum, sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus.

Beatis tempus breuescit; Damnatis longescit.

5 BEatis *mille anni, sicut dies vnus*; damnatis vero *dies vnus, sicut mille anni* videntur, & videbuntur.

CAP. 3. NUM. 9.

Non tardat Dominus promissionem suam: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire; sed omnes ad pœnitentiam reuerti.

Patientia Deus verbo, & operé noster Magister est.

6 DEus patienter agit, vt nos non solum verbo, sed etiam exemplo suo patientiam doceat.

Magnum patiẽtia exercitium expectatio alterius.

7 Et notandum, quod qui alium, vel alios expectat, etiam si Deus sit, patienter agit, idest, patiẽtiam exercet, seu patitur.

CAP. 3. NUM. 10.

Adueniet autem dies Domini, vt fur.

Diem mortis furem hominum negligentia facit.

8 UT fur, ad omnia bona incaute viuentium ex polianda: sed hoc non ex Domini subdolá intentione fiet, sed ex hominum vecordia, transcuratione, & negligentia.

CAP. 3. NUM. 15.

Sicut, & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis.

Diui Pauli Epistola, non solum canonica, sed canonizata.

9 SApientia, quæ in Pauli Epistolis continetur, ex sedis Apostolicæ declaratione tota Diuina est, non humana.

CAP.

CAP. 3. NUM. 16.

In quibus sunt quædam difficilia intellectu.

Qui cum præsumptione, & sine humilitate Paulum legerit, non intelliget.

10 D*ifficilia intellectu* ijs, qui proprijs viribus ea præsumunt penetrare, & absque humili, & debita animi demissione percallere.

U E L S I C.

Omnia Pauli verba mysteriosa sunt, & arcana.

11 *Difficilia intellectu*, non ex Diuini scriptoris in explicando defectu, sed ex supernaturali, arcano, & humanum captum excedente Pauli Epistolarum argumento.

Quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut, & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

12 HÆretici, & reliqui omnes Ecclesiæ hostes non minorem, imo maiorem conatum adhibent in Pauli Epistolis, quam ceteris Scripturis Sacris, & Canonicis corrumpendis.

Pauli Epistolæ præcipuus hæreticorum malleus.

EPISTOLA B. IOANNIS APOSTOLI PRIMA.

CAP. I. NUM. I.

Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ,

AD CAP. 1. NVM. 1.
EPISTOLÆ B. IOANNIS
Apostoli primæ.

Verbum caro factum non solum audibile; sed contrectabile.

1 QVOD AVDIVIMUS auditu corporis, & Fidei: *Quod vidimus*, scilicet oculis corporis: *Quod perspeximus*, scilicet, oculis mentis: & manus nostræ Verbum vitæ contrectauerunt, quia: *Verbum caro factum est.*

Auditus, in rebus Fidei, reliquis sensibus præferendus.

2 Sed cur auditus, visui præfertur? Quia in rebus ad fidem pertinentibus sensus iste reliquos antecellit.

CAP. 1. NVM. 2.

Et annuntiamus vobis vitam æternā, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis.

Verbum æternū, vt homini appareret, temporale factum.

3 PER hunc dicendi modum verbi æternitas, & temporalitas significantur.

CAP. 1. NVM. 3.

Quod vidimus, & audiuimus, annūtiamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum.

4 ILlorum primitiuorum, seu primogenitorum credentium adeo erat cor vnum, & anima vna, vt quod aliquis eorum vidisset, & audisset, reliquos omnes, & audisse, & vidisse dici posset.

Amor Proximi pius, & religiosus vsque ad sensuum communionem intendi potest.

CAP. 1. NUM 4.

Et hæc scribimus vobis, vt gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum.

5 SOlum gaudium spirituale plenum dici potest, reliqua gaudia, vel semiplena, vel vacua sunt.

Gaudium spirituale plenum; reliqua semiplena sunt.

CAP. 1. NVM. 5.

Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vlla.

6 D*Eus est lux*, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum.

Deus lux omnes illuminans.

CAP. 2. NVM 1.

Filioli, hæc scribo vobis, vt non peccetis. sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, iustum.

7 ADeo graue malum peccatum est, & in ratione offensæ infinitum, vt duabus per-

Adeo graue est-num peccatum ... fert, vt sea Trinitate reparatrice indigeat.

personis Diuinis, Filio scilicet, & Sancto Spiritu, vel apud iudicem Patrem Aduocatoribus indigeat: Vide eundem Ioannem in Euangelio suo cap. 14. num. 16.

CAP. 2. NUM. 19.

Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniam nō sunt omnes ex nobis.

Heretici ex materno Ecclesiæ vtero viperina, & spuria proles.

8 HÆC verba ex ore Ioannis possumus aduersus hæreticos pronuntiare: Qui, an ipsi, vt falso autumant, an nos simus à Sancto Spiritu illustrati, eundem num. 20. immediate sequenti clare differentem audiant.

CAP. 3. NUM. 17.

Qui habuerit substantiam huius mūdi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, &c.

Auarorum pectus diuitiarum captiuarium.

9 Viscera sunt portæ, quas auari diuites pauperibus indigentibus claudunt, & vectibus, serisque communiunt: ex quo infertur ipsos diuitias suas in scrinio, & loculis cordis habere nō solum inclusas, sed captiuas.

CAP. 3. NUM. 20.

Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: maior est Deus corde nostro, & nouit omnia.

Si Deus mensurabilis foret; ab humano solum corde metiri posset.

10 SI Diuina magnitudo mensurabilis foret, humani cordis magnitudo esset mensura proportionabilior ad eam dimetiendam: Vide quæ per exaggerationem ad psal. 118. num. 10. anima duersa sunt.

CAP. 4. NUM. 3.

Et omnis Spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est: & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est.

Antichristus in membris suis præcursoribus ab initio Ecclesiæ hostis infensissimus.

11 ANtichristus iam ex tempore Apostolorum, & nascentis Ecclesiæ in mundo est, in suis scilicet membris, qui sunt seductores, & veræ fidei adulteratores: Vide sequentē Epistolā n. 7.

CAP. 4. NUM. 12.

Deum nemo vidit vnquam si diligamus inuicem, Deus in nobis manet.

Charitas erga Deum vel impossibilia aggreditur, & consequitur.

12 CHaritas inuisibilem Deum videri facit; & incomprehensibilem comprehendi.

Dilectionis Proximi præceptum certatim ab omnibus ad impledum.

13 Sed cur non ait Apostolus: *Si diligamur inuicem*, sed: *Si diligamus?* Quia nōn debemus expectare à proximo diligi; vt eum dilectione prosequamur; sed vnusquisque certatim conari debet tributum debitæ dilectionis primus in alterum impendere.

EPISTOLA B. IOANNIS APOSTOLI SECUNDA.

NUM. I.

Senior Electæ dominæ, & natis eius, quos ego diligo in veritate.

AD NUM. 1. EPISTOLÆ B. IOANNIS Apostoli secundæ.

Cum feminis, etiam pijs, & religiosis, à viris Ecclesiasticis cautè quoquomodo agendum.

1 IOANNES PEminę, etsi piæ, ac religiosæ scribens senectutem suam, quæ tunc ferè centenaria erat, præmittit, & dilectionem matris Electæ cum filiorum eius dilectione coniungit: nō quidem ad hoc vt de se suspicionem abigat; sed vt fideles omnes, circa feminarum, etiam per epistolas, conuersationem, conuenientē, ac necessaria cautela instruat.

Electæ Domina.

Femina honesta, & virtuosa honorifico nomine cōpellanda.

2 ELectæ tum nomine, tum professione, tum virtutum omnium exercitio, propter quas honorifica *Dominæ* nomenclaturā, & appellatione ab Apostolo condecoratur.

NUM. 5.

Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum nouum scribens tibi.

Ioannes rogans mandat, vt omnes prælati rogare discant.

3 IOannes rogans mandat, vt prælatos omnes supercillosum grauamen præceptorum emollire doceat. Hinc aduertant prælati ex benigno mansuetudinis, ac lenitatis exercitio nihil potestatis, & authoritatis dignitati suæ deperire.

NUM. 6.

Et hæc est charitas, vt ambulemus secundum mandata eius.

Christianæ legis compendiũ charitas.

4 IN hoc mandato charitatis reliqua omnia mandata virtualiter includuntur.

NVM. 7.

Quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnẽ: hic est seductor, & Antichristus.

5 PER hunc dicendi modum, & Christi Domini Diuinitatem innatam, & humanitatem assumptam illi peruersores hæretici simul negare intẽdebant.

Non vnum solũ, plura simul dogmata vno ictu hæretici impugnare satagunt.

EPISTOLA B. IOANNIS APOSTOLI TERTIA.

NUM. II.

Charissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, & valere, sicut prospere agit anima tua.

AD NVM. 2. EPISTOLÆ B. IOANNIS Apostoli tertiæ.

In orationis speculo, qua nos fore oportet, visibilia apparent.

1 IN ORATIONE, quam Ioannes, pro Gaio faciebat, fœlicem animæ eiusdem prosperitatem tanquam in speculo cognouit: quod etiam per discretionis spirituum donum potuit dignoscere.

NUM. 4.

Maiorem horum non habeo gratiam, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare.

Omnia boni bona Deo attribuunt.

2 GRatiam, idest, gaudium, & complacentiam: sed cur hoc nomine vtitur Apostolus? Quia omnia bona tam naturalia, quam supernaturalia, quæ ipsi obueniebant, diuinę gratiæ attribuebat.

UEL SIC.

Gratia Dei Manna Euangelicũ.

3 *Gratia*, appellari poterat Manna Apostolorum, quia ipsis ad omnem gustum conuertebatur.

NVM. 6.

Qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ.

4 GEnerosius, & abundantius per hoc testimonium Gaio satisfacientes, quam si sufficientem, & redundantem pecuniæ summam ipsi pro illorum hospitali obsequio reddidissent.

Qui misericordiã acceptam publice confitentur, largitori superabũdanter rependunt.

Quos benefaciens deduces digne Deo.

5 SIcut olim fecit Abraham Genesis cap. 18. num. 16.

Qui heroicas virtutes imitatur, omnimode honorandus.

NVM. 9.

Scripsissem forsitam Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

6 NOtandum quantũ illi, imo & toti Ecclesię mali fecerit Diotrephes, & quanto bono priuauerit, faciens ipsã apostolicã Ioannis Epistolã carere.

Malus præsul nõ solum sua, sed Ecclesiæ totius nocetus.

NVM.

NUM. 10.

Propter hoc si venero, commonebo eius opera, quæ facit.

Modestâ admonitio efficacius corripere solet, & corrigere.

7 Notandum quanta modestia, & mansuetudine hunc ambitiosum præsulatus captatorem Ioannes corripiat, & in bonam frugem, & saniorem mentem reducere conetur.

Verbis malignis garriens in nos.

Verba maligna practica frequentes sunt.

8 Quomodo Diotrephis *verba* Ioannes *opera* appellat? Quia verba maligna erant, quæ non solum in se ipsis mala sunt, sed audientes etiam mala efficiunt.

Et quasi non ei ista sufficiant; nec ipse suscipit fratres, & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia eijcit.

9 Grauius dolet Ioannes de Diotrephis in hospitalitate in fratres, quam de malignâ eiusdem garrulitate in ipsũ.

Homo immisericors detractore detestior.

EPISTOLA CATHOLICA B. IVDÆ APOSTOLI.

NUM. I.

Iudas Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi.

AD NUM. I. EPISTOLÆ CATHOLICÆ B. Iudæ Apostoli.

A pessimis non solum cauendũ; sed distinctiuæ personæ qualitatis attendendum.

1 POST CHRISTI famulatum Iacobi fraternitatem Beatus Iudas Apostolus Tadæus cõmemorat in magnam sui recommendationem, & Iscariothæ distinctionem.

NUM. 4.

Subintroierunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam.

Quos praue illuminatos vocamus Apostolica sententia damnat.

2 *Subintroierunt*, idest, subdole in Ecclesiam intrauerunt homines apostolicâ sententiâ damnandi, qui gaudium purum, & spirituale in spurcidam, ac sensualem delectationem transferre ausi sunt.

Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.

3 Sed cur hæc mala in lactente suâ Ecclesiâ à Deo permissa? Forte ne hæc, & similia, mala tanquam extranea miraremur in adultâ, propterea que in aliquos diffidentiæ actus, nociuas ve apprehẽsiones dilaberemur.

NUM. 8.

Similiter, & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt maiestatem autem blasphemant.

4 QUI fornicantur, non solum in corpus suũ peccant. 1. Corinth. cap. 6. n. 18. sed etiam leges omnes Diuinas, & humanas contemnunt, & conculcant.

Plurimorum radix malorum luxuria est.

Num. 12.

Hi sunt in epulis suis maculæ conuiuantes sine timore.

5 Hi sunt non iam *maculati* in concreto, sed *maculæ* ipsæ in abstracto.

Luxuriosi non maculati solum, sed etiam maculæ.

6 Et notandum, quod qui sine debitis timore, ac reuerentiâ spirituali Eucharistiæ conuiuio assistunt, taliter inquinantur, & contaminantur, quod ipsorum maculę nisi per terminum abstractum significari, & explicari nequeant.

Impure ad Eucharistiam accedens ipsa impuritas est.

Semetipsos pascentes.

7 *Semetipsos pascentes*, tanquam bruta animalia absque Dei gratiarum actione, & proximorum participatione.

Qui sine gratiarum actione, & proximorũ participatione deuorat, brutum, non homo, dici debet.

APOCALYPSIS B. IOANNIS APOSTOLI.

CAP. I. NVM. I.

Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere seruis suis.

AD CAP. I. NUM I. APOCALYPSIS B. IOANNIS Apostoli.

Seruorum Dei nõ exigua præmia sunt ipsa Diuina præcepta.

1 DEDIT DEUS *palam facere*, id est, permisit, vel certius iussit, vt patet infra nu. 19. Sed cur præceptum Diuinum appellatur *donum*, seu *datum*? Certe quia per illud Deus seruos suos remunerare solet.

CAP. I. NUM. 7.

Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus.

Vltimus Mundi dies certissimus, etsi non appareat propinquus.

2 UEnit, non propter vltimi diei præsentiam, vel appropinquationem, sed propter certitudinem; ideo subsequitur: *Videbit, eum omnis oculus* de futuro, non: *Videt*, de præsenti.

CAP. I. NUM. 9.

Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Iesu; fui in insula, quæ appellatur Pathmos, propter Verbum Dei, & testimonium Iesu.

3 NON ait: *Fui exul*; sed: *Fui* absolute eadem phrasi, qua statim numero sequẽti sui raptum, ac mentis eleuationem explicat; quia sanctus Apostolus, & Euangelista tribulationes, & afflictiones, & contumelias pro Domino suo perpessas magnam sui gloriam, & exaltationem reputabat; ideo se participem cum fratribus in tribulatione, & regno gloriabatur. *Pro Christo pati iustorum gloria.*

CAP. I. NVM. 16.

Et de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat: & facies eius sicut sol lucet in virtute sua.

Ex

Alios ferientis tamqu lucis aliud.

4 EX cuius ore gladius hinc, inde acutus vibratur, splendeat illi facies, tamquam meridianus Sol, ne ictum exerret.

UEL SIC.

Verbalis corteptio veritatem, & iustitiam comites adhibeat.

5 Gladium vtrinque acutum ex ore procedere est contra proximum verba pronuntiare, seu illa verbaliter ferire; ad quod veritas, & iustitia luce meridianâ clarior, prærequiritur.

VEL SIC.

Qui alios corripit omnimoda virtute adornatum esse oportet.

6 Qui gladium accusationis, seu reprehensionis in alios vibrat, debet, sicut Sol lucet, virtutibus splendere: ideo forte non comparatur Soli in maximo *suæ lucis, feruoris, & claritatis*, sed *virtutis* incremento.

CAP. 1. NUM 20.

Septem stellæ, Angeli sunt, septem Ecclesiarum.

Prælatus in terris totus suo circumscriptus vbicatius existat.

7 ANgeli isti sunt Ecclesiarum supra memoratarum Episcopi, vt patet ex cap. 2. sequenti á num. 1. Sed cur Episcopi Angeli nuncupantur? Quia Episcopus debet esse spiritus Diœcesis suæ animatiuus, totus, scilicet, in totâ, & totus in qualibet parte illius.

Qui Ecclesiæ præest, subditorū minister est.

8 Sed cum nomen *Angeli* ministerij nomen sit, cur Prælatos ministros vocat? Quia Magistri proprij & vniuersalis, verbis vtitur: ipse enim Lucæ cap. 22. num. 26. dixit: *Qui præcessor in vobis est, sit tanquam minister.*

CAP. 2. NUM. 5.

Memor esto itaque, vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo.

Prælatorum peccata subditi pati solent.

9 HOC *candelabrum* est Ephesi Ecclesiâ: vt patet supra num. 1. & cap. 1. num. 20. notandum ergo propter superiorum negligentias, & peccata summo subditos rigore puniri.

CAP. 2. NUM. 7.

Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs.

Res Fidei vniformi auditu percipienda.

10 NEC hic, nec sequenti capite dicit Ioannes: *Aures* in plurali, sed: *Aurem* in singulari, vt omnes aure vnâ, seu vniformi auditum fidei percipiant.

Vide sup. n. Lo.

11 Sed cur cum ad Ephesinā loquatur Ecclesiam, ait: *Quid Spiritus dicat Ecclesijs*? Quia quæ ad fidem, & mores vni Ecclesiæ dicuntur, omnibus intimantur, & enunriantur: ideó Marci cap. 13. num. 37. dicitur: *Quod autem vobis dico, omnibus dico.*

CAP. 2. NUM. 10.

Ecce missurus est diabolus aliquot ex vobis in carcerem, vt tentemini: & habebitis tribulationem in diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

Fortissimi Christi athletæ, nō martyrio, sed martyrij dilatione tribulantur.

12 INter dies tribulationis, martyrij diem non cōputat, sed illos solum, quibus martyrium erat differendum, quod per vitæ coronam explicat.

CAP. 2. NVM. 24.

Et qui non cognouerunt altitudines satanæ.

Deitatis ambitor dæmon attributa Diuina affectare procurat.

13 HAbet Deitatis æmulator dæmon suas fraudum, & cautelarum, quasi incomprehensibiles profunditates, quæ superbię elationes sunt, si in superna tendentes considerentur.

CAP. 3. NUM. 1.

Scio opera tua, quia nomen habes quod viuas, & mortuus es.

Præsul laicali principum pompa viens Deo mortuus.

14 NOmen habēs Episcopi, & pastoris Christiani, opera vero, & conuersationem principis laici, non iam catholici, & Christū cognoscentis, sed ethnici, & gentilis Iesum Christum ignorantis.

CAP 3. NVM. 18.

Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum.

Non

Euangelici declamatoris verba aurea sint, & charitate ignita

15 NON satis sunt Euangelico declamatori verba aurea ad persuadendum, nisi etiam ignita sint, & charitate feruida ad inflammandum.

CAP. 4. NVM. 1.

Et vox prima, quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum.

Quæ Euangelicus declamator indiscriminatim corripit, prudens, & Christianus auditor specialiter sibi applicet.

16 COntionator Euangelicus debet esse tanquam tuba ad omnes indiscriminatim resonans: sed vnusquisque audientium, ac si sibi vnice loqueretur, debet eam audire, accipere, & existimare. Ideo Ioannes tubæ genericum clamorem ad se destinatum asserit.

CAP. 4. NUM. 6.

Et in medio sedis, & in circuitu sedis, quattuor animalia plena oculis ante, & retro.

Diuina ministri prouidentia tempus omne transcurrens.

17 P*Lena oculis ante, & retro*, vt viderent præterita, & futura.

CAP. 5. NVM. 1.

Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus, & foris.

Scientiæ omnes Deo æstimabiles, & benefacta.

18 LIber in Dei sedentis dexterâ collocatur, tũ ad scientiarum æstimationem denotandam; tum ad sapientiæ in illo libro contentæ infinitudinem indicandam: Liber enim ille Dei prouidentia est.

CAP. 5. NUM. 5.

Ecce vicit Leo de tribu Iuda, radix Dauid aperire librum, & soluere septem signacula eius.

Gloriosius pia Marte Mineruа triumphat.

19 NON glorientur ergo milites, seu, vt ab aliquibus appellantur, humanæ carnis laniones; solis suis facinoribus victorias debitas, & addictas; cum potissimum celebriores triumphi litteratis laboribus debeantur: Vide Ieremiæ num. 186.

Diuina sapientia librum vel aperire tantum, gloriam affert, & honorem.

20 Et notandum, quòd non solum sit opus præclaro victoriæ nomine commendabile, librum introspicere, & penetrare; sed vel tantum librum, in quo Diuina sapientia conscripta latet, aperire, & reserare.

CAP. 5. A NVM. 11.

Et erat numerus eorum millia millium dicentium voce magna: Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

21 VIrtus Diuinitati præponitur; sed hîc virtus pro morali perfectione non supponit, sed pro physicâ, & reali, Deitatisque difinitiua, nempe omnipotentia. *Deitatis definitiua omnipotentia reliquis Dei perfectionibus præferenda.*

22 Et notandum, ex huius textus energiâ, quod si per impossibile Christus non esset Deus; ex ipsius passionis merito Diuinitas ipsi deberetur. *Passio Christi meritum vsque ad Diuinitatem auxit.*

CAP. 6. NUM. 2.

Et vidi: & ecce equus albus; & qui sedebat super illum habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit, vincens, vt vinceret.

23 IN bonâ; & congruenti dispositione, quâ aggrediuntur facinora adductum, vel appensum est certissimum prognosticon fœlicis eorum exitus, & consummationis. *Qui pugnare scit vincens congreditur.*

V E L S I C.

24 *Exiuit vincens* ciuiliter, hoc est, in iustitiâ causæ, propter quam bellum motum fuit; ex quo factum est, vt vinceret martialiter, seu vt commisso prælio victoriam reportaret. *Qui iuste pugnat certo vincet.*

CAP. 8. NUM. 5.

Et accepit Angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terremotus magnus.

25 PRiusquam Deus iræ suę gladium in homines exerat, terrificis eos signis, ac de- *Non solet punire Deus quin præmoneat.*

demonstrationibus præmonet, vt pœnitentiæ conamine iram Diuinam auertant, & gladium recondi faciant: Vide Ezechielis cap. 21. à num. 89.

VEL SIC.

Prædicantiũ fulmina charitate ignita non mortifera sunt, sed salutifera.

26 Terrifica, & comminatoria Euangelicorum prædicantium tonitrua tunc prodeunt, cum hi moribus Angeli fuerint, & illa religionis zelo accensa, & igne charitatis fulgurantia apparuerint: Vide ad Ezech. num. 42.

CAP. 10. NUM. 9.

Accipe librum, & deuora illum: & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce, tamquam mel.

Noua scientia absque nouo conamine, & diligentia non acquiritur.

27 NON vult Deus Apostolum suum Ioannẽ nouâ scientiâ prophetali imbuere, nisi per librum nouum comesum, & digestum: vide infra num. 11. in sacro textu.

Omnis scientia difficile digeritur, facile eructatur.

28 Et notandum, quod omnis scientia *in ventre*, idest, in digestione, seu meditatione difficilis, & amara est, *in ore*, idest, prolatione, dulcis, suauis, & iucunda.

CAP. 10. A NUM. 10.

Et cum deuorassem eum amaricatus est venter meus: & dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

Dei beneficia nõ alio fine à suscipiente stagnanda sunt, quam vt opportunius, & proficientius effluant.

29 NON placet Deo beneficia sua in ea suscipiente stagnari, sed in omnes largiter, & abundanter effluere: Hæc est lucerna, quam non vult Deus sub modio poni, sed super candelabrum, *vt luceat omnibus, qui in domo* (Ecclesiæ) *sunt.*

Christiani principes Christi D. mansuetudinem imitentur.

30 Sed cur reges in gradu vltimo collocantur? Tum vt Christianam mansuetudinem, & humilitatem edificant: Tum, quia solẽt esse postremi, qui Diuinis præceptis colla submittunt.

CAP. 11. NUM. 2.

Atrium autem, quod est foris templum eiice foras; & ne metiaris illud, quoniam datum est Gentibus.

Idololatra apparentiam religionis habent, non veritatem.

31 GEntes idololatræ, cũ speciem quamdam religionis habere videantur, vera quidem religione carent; ideo in atrium templi Dei se prorripientes, & violenter penetrantes ab Euangelistâ, Dei iussu, non mensurantur, sed foras reijciuntur.

CAP. 11. NUM. 4.

Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes.

Qui propria virtute lu. et oleum, & lucerna est.

32 IIdem *oliuæ*, simul, & *candelabra* sunt, quia de propriâ substantiâ, non de aliena, & mutuatâ lucent.

CAP. 17. NUM. 9.

Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet.

Roma gentilis mulier desidiose sedens.

33 HÆC est Roma non iam Christiana, sed tunc adhuc gentilis, & idololatrix. Vide infra num. 18.

CAP. 19. NUM. 10.

Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum: Et dicit mihi: Uide ne feceris: conseruus tuus sum.

Prælati humilitatis magistri Angeli sunt.

34 ANgelus, & se humiliat, & Ioannem, non tam esse Ecclesiæ præsulem, quam seruum aduertit.

CAP. 20. NUM. 7.

Et cum consũmati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo.

Infernus non tã proprie hominis, quam dæmonis carcer appellandus.

35 INfernus communiter in Sacra Scripturâ non carcer hominis appellatur, sed dæmonis. Uide Matth. num. 340.

Et exibit, & seducet Gentes, quæ sunt super quattuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregauit eos in prælium.

Nunquam dæmõ grauius nocet, quam cum inter homines bella mouet.

36 MAxima satanę seductio, & grauissima suggestio est, qua homines ad bella pronocat, & Martem accendit.

CAP.

CAP. 21. NUM. 4.

Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

Tormenta martyrum ad gloria conspectum euanescunt.

37 Tormenta martyrum lacrymæ vnius nomine significantur, quia *non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.*

Plurimorum martyrum vnum, idemque desiderium.

38 Sed cur in pluribus oculis lacryma singularis ponitur? Quia omnibus martyribus vna, eademque est causa plorandi: & cœlestis beatitudo pro quâ suspirant, & torquentium infidelitas, pro quâ auferenda Deum clamoribus, & eiulatibus mouere nō cessant, nec desistunt.

CAP. 21. NUM. 17.

Et mensus est murum eius centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est Angeli.

Homo beatus priuilegijs Angelicis adornatus.

39 CVM in cœlesti beatitudine natura humana, antehac pauloininus ab Angelis diminuta, in Angelicā excrescat dignitatem, mensuraq; vtrique naturæ æquales, & promiscuæ sunt.

CAP. 22. NUM. 11.

Qui nocet, noceat adhuc; & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc.

40 QUoad primam partē comminatiue loqui videtur: quoad secundam vero consiliatiue.

Malus à malefactis caueat; bonus in benefactis crescat.

CAP. 22. NUM. 13.

Ego sum Alpha, & Omega.

41 DEus est Abecedarium integrum omnium perfectionum simpliciter simplicium.

Perfectionis vniuersitas Deus est.

42 Et notandum, Deum perfectiones suas per litteras explicare, vt litterarum dignitatem vsque ad Diuinitatis culmen extollat.

Litterarum dignitas vsque ad Deitatis solium à Deo extollitur.

PROTESTATIO AVTHORIS.

Si quid in has nostras Elucubrationes ex humana fragilitate, & ingenij mei tenuitate, vel Fidei inconsonum, vel moribus dissonum, vel sanctis Ecclesiæ Patribus aduersum irrepsit, & scriptum est: Deletum, ablatum proscriptum volumus.

SOLI DEO HONOR, ET GLORIA.

FINIS.

IN-

INDEX GENERALIS, ET VNIVERSI OPERIS COMPENDIVM.

Prima nota Arithmetica librum, secunda libri marginalem numerum designat.

STVDIOSO LECTORI S.

CONSULTO indicem concionatorium non subtexui; ne ingenij tui amplitudinem ad mei angustias redigerem: & quia cum, ex more iam diu inter nostrates inualescente, raro Declamatori Euangelico super nudo, & sincero, vt ab Ecclesia proponitur, textu discurrere liceat; sed aliqua circumstantia, vel ex occurrenti festo, vel ex Fidelium, præsertim confraternitates sectantium, affectu, & deuotione vestito, & connubiali, vt aiunt, copulatione coniuncto; vt quid per cœlibes, ac propterea ineptas considerationes, & discursus diuagarer. Malui ergo rem totam declamatorio muneri deseruientem in suas classes, ac categorias reducere; vt inde promptius, & facilius pro oblata occasione congruentiora seligeres. Uale.

 Pro-

Gra-

Apos-

Qui

Uel

BENEDICTIO.

BENEFICIUM.

BONUS.

Bonum

BRUTUM.

BULLA CRUTIATÆ.

CAYPHAS.

CALUMNIATOR. Uide *Accusatio.*

CARCER.

Quan-

Chris-

Si

Quod

Pru-

Pec-

CRVDELITAS.

CRUX: Vide *Christus.*

Cru-

DELICTUM: Uide *Pœna,Punitio.*

DESPECTIO: Uide *Contumelia.*

DETRACTIO: Vide *Contumelia.*

Ho-

DEIPARA.

DEVS AMANS.

Chris-

Deus

DEI OCVLI: Vide *Deus prouidens.*

DEVS REPARANS: Uide *Deus prouidens.*

Dæ-

Noui-

Eccle-

Ma-

ECCLESIÆ REDITVS: Uide *Donatio, Donum.*

ECCLESIÆ *SYMBOLVM*: Vide *Fides Diuina.*

Qui

Qui

Gra-

He-

Cum

INFIDELITAS: Uide *Heresis*.

INFORTVNIVM.

INGRATITVDO: Vide *Beneficium*.

Ex

IOANNES BAPTISTA.

Dei

DI-

IVDICII MEMORIA.

IVDICIVM DEI.

In-

In-

Per

Lex

Libe-

Male-

MALORUM CONCORDANTIA.

MANDATUM DEI: Uide *Lex Diuina*.

MARE.

MARIÆ PULCHRITUDO.

MARIÆ VIRGINIS CELSITUDO.

Ini-

Mi-

Qui

Pra-

Sub-

Mise-

MORS: Uide Ægritudo, Occisio.

Bbbb Cer-

MORTIS MEMORIA.

Iuue-

De

Orá-

Pax

PECCATI POENA.

Polly-

Prin-

Qui

Qui

Noui-

Collap-

De-

De

REX MALUS.

Chrif-

Scien-

Si-

Astris

Chris-

Syna-

Diui-

Sitis

In

FINIS.